OTTONIS EPISCOPI FRISINGENSIS LEOPOLDI PII MARCHIONIS AVSTRIAE F. CHRONICON, SIVE RERVM AB ORBE CONDITO AD sua vsque tempora gestarum, Libri octo.

Eiusdem de gestis Friderici I. Cæs. Aug. Libri duo.

Radeuici Frising. Canonici de eiusdem Frid. gestis Libri II. priorib. additi.

Guntheri poëtæ Ligurinus, siue de gestis Friderici, Libri X.

Addita sunt & alia, cùm ad Friderici, tum ad posteriorum Imperatorum historiam pertinentia, quorum catalogum proxima pagina notauimus. Ex quibus quædam nunc primùm, reliqua integriora longè quàm antea eduntur, adiectis etiam notis & indice accurato.

BASILEAE,
APVD PETRVM PERNAM,
M. D. LXIX.

Non sine Cæs. maiest. priuilegio.

HOC VOLVMINE CONTINENTVR,

Ottonis Episcopi Frisingensis Chronicon rerum ab orbe condito ad sua vsq; tempora gestarum, Libri octo.

Eiusdem de gestis Friderici I. Cæsaris Augusti cognomento Aenobarbi, Libri duo.

Radeuici, siue Radeuini Frisingensis ecclesiæ Canonici de eiusdem Friderici gestis, Libri duo prioribus additi.

Appendix vetusti Scriptoris ad Radeuinum XI. annorum historiam complectens.

Breuis narratio de Friderici expeditione in Asiam à quodam ipsius Comite scripta, in qua Imperatoris Friderici mors describitur.

Adriani Pontificis Romani ad Fridericum, & Friderici ad ipsum Epistolæ.

Guntheri poëtæ Ligurinus, siue de rebus gestis Friderici I. Augusti, Libri X. carmine elegantissimo conscripti.

M. Alberti Argentinensis Chronicon à Rodolpho primo Habspurgio vsq; ad annum Christi M. CCC. XLIX.

Additæ sunt ad finem viri Historiarum studiosi notæ, quæ commentariorum vice esse possunt.

P. PITHOEVS IACOBO CVIACIO I. C. S.

Vòd me tam prolixè amas, V. C. summa quadam humanitate & gratia tua facis: quòd ego te colo, veneror, obseruo, iure meritoq; tuo facio, à quo tot tantisq; beneficijs affectus prouocatusq;, ni tui admodum studiosus sim, iure ingratus discipulus videar. Itaq; cum inter hos verè Gallicos tumultus communisq; patriæ miserias vnum me illud valde augat, quòd neq; vbi sis, neq; quo in statu res tuæ versentur scire possum, hos tandem conquisitores dimittere visum est, publicos quidem illos, & versicoloria veste amictos: adde etiam, si placet, ne quid Petronianorum solennium desit, fumosam magis quàm lucidam facem quassantes, non tamen à Prætore petitos, vt apud Comicũ, sed vltrò nescio qua nuper sorte oblatos. Nam cum in hoc infelici ocio rebus non iam prolatis, sed potius dimissis, penè dixi depositis, grauiores illas cogitationes posteriorum temporum historijs sæpe obruere, saltem fallere tentarem, quarum hodie bona pars non vsq; adeò obuia est, cœpi Typographo auctor esse, vt omnes omnino, qui quidem alicunde recuperari possent, Germanicæ historiæ supra nostram patrumq; memoriam Latinos scriptores, duobus voluminibus cõcluderet, ex quibus recentiorum fides repeti posset. Id cum ille lubens recepisset, consilium ei meum atq; etiam operam liberaliter pollicitus sum. Iam quid in hac Friderici I. historia præstitum sit, quæ omnium sanè cognitione dignissima est, candidius fortasse posteritas iudicabit. Quid posthac præstiturus sit, cùm in tempore, tum maximè in studiosorum hominum, qui hunc pro Repub. susceptum ab eo laborem suis exemplaribus iuuare possunt, candore & liberalitate situm est. Tu verò hos interea conquisitores recipies quidem vt tuos: Tibi enim debent, quòd paulò diligentius deinceps à nostris legentur, qui eis publicè lumen primus quodammodo prætulisti, dum Feuda ex suis auctoribus repetens, ita ornas & illustras, vt posthac Foeda, aut, vt ipsorũ potius verbo loquar, Faida non sint: Debebunt etiam, si quid eis studio nostro accesserit, cuius fructus omnis ex iure Quiritium tuus est: Mihi satis erit, si vel horum indicio intelligas me tui tuorumq; summorum beneficiorum memoriam, hoc præsertim ingratissimo Androclidarum seculo, & sanctissimè retinere, & religiosissimè colere. Bene vale, V. C.

Basileæ, XV. Kal. Febr. M. D. LXVIIII.

DE OTTONE, RADEVICO ET GVNTHERO IVDICIVM.

DE Ottone Frisingensi Episcopo Leopoldi Marchionis Orientalis filio, Friderici I. Aenobarbi patruo ex Austriacis Syluij, Cuspiniani & aliorũ cùm veterum tum recentiorum historijs, nihil hîc necesse est exscribere, maximè cum in eius vitam genusq; Radeuicus totum caput XI. libri posterioris insumpserit: à quo reliqui omnes mutuati sunt. Hunc sibi capellanũ fuisse Otto ipse in epistola ad Fridericũ scribit, in qua Ragauinus dicitur, vt alibi Regouinus, ab Aenea Radeuinus, ab Auentino Rigouinus, in quibusdam etiã exemplaribus Radevuinus.

Horum historiæ primùm editæ sunt à Io. Cuspiniano repertæ Viennæ in cœnobio Scotorũ, cuius exẽplaris indiciũ sibi deberi Auentinus in Annalib. Boiorũ gloriatur.

Guntherus à pluribus Ligur censetur, quos ego poematis titulo deceptos credo: quo etiam errore Conradus Peutingerus & Adelmanus, qui primo omnium Guntherum à Conrado Celte acceptum (qui in eum in Eboracensi Franconũ Cœnobio repererat) Augustæ Vindelicorũ sub nomine Ligurini poetæ publicarũt, anno M.D.VII. At non est verisimile Ligurem de patria ea vnquam scripturum fuisse, quæ iste Germano potius animo scripsisse videtur. Qua ratione, præter argumenti ipsius similitudinem, eum inter Germanos scriptores reponendum censui: quanquam (vt verum fatear) Germanum planè fuisse non credam.

Cæterùm quòd Alciatus alicubi exprobrare ausus est in prioribus Ottonis & Guntheri editionibus quædam esse dolo malo corrupta & deprauata, præterquam quòd incertius & generalius est quàm accusatorẽ I. C. decet, ea sanè in re optimis & de Rep. benemeritis viris magnam iniuriam fecisse aut potius referre voluisse videtur, offensus, vt verisimile est, ijs quæ in Mediolanẽses suos paulò acerbius scripta legerat. Quo etiam vulnere exasperatus Merula, vir alioqui maledicentior & mordacior, in Fridericum iram euomuit. Et tamen si quis omnia candidius expẽderit, facilè iudicabit ipsum etiam Ottonem plus aliquantum fauisse Adriano quàm Friderico quamlibet ex fratre, vt tum quidem loquebatur, nepoti.

Sed vt ad rem redeam, Guntheri cuiusdam meminit Io. Trittemius, quem ait monachum Eluonensem ordinis Benedictini fuisse, in literis humanioribus nobiliter doctum, & poëtam insignem, cuius etiam de passione Cyriaci & de vsitatis Christianorum actibus poemata quædam ante annos XLIII. Basileæ edita audio: ex quibus facilè alijs erit iudicare, an eiusdem auctoris videantur. Mihi quidem certè eorum exemplar diu quæsitum nancisci non est datum. Eiusdem tamen esse omnia probabile est: quanquam Guntherum Henrici IIII. temporibus Trittemius vixisse ait, quæ ab hoc non lõgè absunt. Et verò potuit etiam abbas in supputatione nonnihil aberrare. Hic tamẽ noster, si verum amamus, nescio quid pręse fert monachismo cultius, vrbanius, & magis aulicum: quod genus etiam vitæ se aliquando sectatum sub finem poematis significat. Cæterùm quod ad argumẽta librorum attinet an Guntheri sint, an alterius cuiuspiam, & fortasse ipsius Celtis, pro certo affirmare nolim. Postremus tamen omnium versus coniecturam facit, Guntheri non esse.

INDEX CAPITVM LIBRI PRIMI.

CAPITA LIBRI SECVNDI.

testimonium

CAPITA TERTII LIBRI.

De

CAPITA QVARTI LIBRI.

CAPITA LIBRI QVINTI

CAPITA LIBRI SEXTI.

CAPITA LIBRI SEPTIMI

CAPITA OCTAVI LIBRI.

FINIS.

PROOEMIVM
ad Singrimum.

Aepe multumq́ voluendo mecum de rerum temporalium motu, ancipitiq́ statu, vano ac inordinato prouentu, sicut eis inhærendum à sapiente minimè considero, sic ab eis transeundum ac migrandum intuitu rationis inuenio. Sapientis enim est officiū, non more volubilis rotæ rotari, sed in virtutum constantia ad quadrati corporis modum firmari. Proinde quia temporū mutabilitas stare non potest, ab ea migrare (vt dixi) sapientem ad stantem & permanentem æternitatis ciuitatem debere, quis sani capitis negabit? Hæc est ciuitas dei Hierusalem cœlestis, ad quam suspirant in peregrinatione positi filij dei, confusione temporalium, tanquam Babylonica captiuitate grauati. Cum enim duæ sint ciuitates, vna temporalis, alia æterna: vna mundialis, alia cœlestis: vna diaboli, alia Christi: Babyloniam hanc, Hierusalem illam esse catholici prodidêre scriptores. Sed quia plerique gentilium, ad commendanda posteris gesta priorum, de vna earum plura scripserunt, multa documenta virtutum, vt ipsi rati sunt, prosecutiones verò miseriarum, nostrorum iudicio nobis reliquerunt. Extant super hoc Pompeij Trogi, Iustini, Cornelij, Varronis, Eusebij, Orosij, Iordanis, aliorumq́ quàm plurium, tam nostrorum, quàm illorum, quos longum est enumerare, monimenta præclara: in quibus non tam historiam, quàm ærumnosas mortalium calamitatum tragœdias, prudens lector inuenire poterit. Congrua sanè, ac prouida dispensatione creatoris id factum credimus, vt quoniam homines vani terrenis caducisq́ rebus inhærere desiderant, ipsa saltē vicissitudine sint deterreantur, vt à creatura ad creatorem cognoscendum, per transitoriæ vitæ miseriam mittantur. Nos autem tanquam in fine temporum constituti, non tam in codicibus eorum, ærumnas mortalium legimus, quàm ex ipsis nostri temporis experimētis, eas in nobis inuenimus. Vt enim de alijs taceam, regnum Romanorum, quod in Daniele propter totius orbis bello domiti singularem principatum, quem Græci monarchiam vocant, ferro comparatur, ex tot alternationibus, maximè diebus nostris, ex nobilissimo factum est penè nouissimum. vt de Vrbe, Senatu, populoq́ Romano, iuxta Poetæ dictum,

Vix magni stat nominis Vmbra.

Ab Vrbe quippe ad Græcos, à Græcis ad Francos, à Francis ad Longobardos, à Longobardis rursum ad Theutonicos Francos deriuatum, non solùm antiquitate senuit, sed etiam ipsa mobilitate sui, veluti leuis glarea, hac illacq́ aquis circumiecta, sordes multiplices, ac defectus varios contraxit. Ostenditur igitur in ipso capite mundi, mundi miseria, ipsiusq́ occasus toti corpori minatur interitum. Sed quid mirum, si conuertibilis est humana potentia, cum labilis sit etiam mortalium sapientia? In Aegypto enim tantam fuisse sapientiam legimus, vt secundum Platonem, Græcorum philosophos pueros vocarent, & immaturos. Moyses quoque legislator, cum quo deus tanquam vicinus cum vicino loquebatur, quemq́ diuina sapientia repleuit, erudiri omni sapientia Aegypti non erubuit. Nonne ille magnus patriarcha, pater gentium à domino constitutus Abraham, Chaldæorum disciplinis institutus, scientia prę ditus, ad vocationem dei mores deseruit, prudentiam non dimisit? & tamen illa magna Babylon non solùm sapientia præclara, sed & gloriosa in regnis, inclyta in superbia Chaldæorū, iuxta Esaię vaticinium, sine spe reparationis, Syrenarum facta est delubrum, domus draconum & struthionum, latibulum serpētium. Aegyptus quoque magna ex parte inhabitabilis narratur, & inuia. Hinc translatam esse scientiā ad Græcos, deinde ad Romanos, postremò ad Gallos & Hispanos, diligens inquisitor inueniet. Et notandum, quòd omnis humana potentia seu scientia ab Oriente cœpit, & in Occidente terminatur, vt per hoc rerum volubilitas ac defectus ostendatur. quod in sequentibus deo annuente, plenius ostendemus. Quia ergo propter has & huiusmodi varietates mundus probatur contemnēdus, necessarium ratus sum ad petitionem

tuam, frater charissime Singrime, historiam texere, per quam largiente deo, ærumnas ciuium Babyloniæ, gloriam etiam regni Christi post hanc vitam sperandam, in hac expectandam ac prægustandam Hierusalem ciuibus ostenderem. Proposui verò priores conflictationes & miserias, quantum deus dederit, vsque ad tempus nostrum deducere. De spe quoque sequentis, quantum ex scripturis colligere potuero, non tacere, sed & ciuium eius in hac peregrinantium memoriam facere. Sequor autem in hoc Opere, præclara, potissimùm Augustinum & Orosium, ecclesiarū lumina: eorumq́ de fontibus ea quæ ad rem propositumue pertinent, haurire cogitaui. Quorum alter de gloriosę ciuitatis dei exortu, siue progressu, debitisq́ finibus, quomodo inter mūdi ciues semper profecerit, quiq́ eius ciues, vel principes, quibus principum, seu ciuium seculi temporibus extiterint, acutissimè, disertissimeq́ disputauit. Alter verò cōtra eos, qui Christianis temporibus priora præferentes inaniter garriebant, de rerum humanarum varijs ac miserrimis euentibus, bellis, bellorumq́ discriminibus, regnorum mutationibus, vtilissimam ab orbe condito vsque ad tempus suum rexuit historiam. Quorum vestigia sequendo, sic de vtraque dicere proposuimus, vt tenorem historiæ non omittamus, quatenus & religiosus auditor, quid in mundanis rebus ob innumeras mutationum miserias, abhorrendum sit animaduertat, ac studiosus, seu curiosus indagator, non confusam rerum præteritarum seriem inueniat. Nec iustè me reprehendendum arbitror, si post tantos, tantæq́ sapientiæ ac eloquentiæ viros, imperitus scribere præsumpserim: dum & ea quæ ipsi copiosè, profuseq́ dixerunt, compendio stringere, & ea quæ post ipsorum tempora ecclesiæ dei profutura, seu contraria à ciuibus mundi huius acta sunt, quamuis inculto stylo executus fuerim. Nec illo me Satyrici versu poetæ quo ait,

Scribimus indocti, doctique poemata passim,

feriendum crediderim: dum non temeritatis, vel leuitatis, sed charitatis, quæ semper imperitiam excusare nouit, gratia, tam arduum Opus, quamuis indoctus, aggredi ausus sum. Neque dignè me quisquam in his quæ iuxta temporis huius consuetudinem, incredibilia forte videbuntur, arguere mendacij poterit: cum nil vsque ad recentem memoriam, præter illa quæ in probatorum virorum scriptis reperi, pauca de multis posuerim. Non enim propter hoc eos, si quidam ex ipsis apostolicam in scribendo seruauere simplicitatem, contemnendos iudicauerim: dum sicut nonnunquam erroris fomes arguta sit subtilitas, sic semper veritatis amica sancta sit rusticitas. De huius igitur ærumnosa mutabilitate, de illius felici stabilitate locuturus, deum qui huius turbulentam confusionem patienter tolerat, illius iucundam tranquillitatem visione sua auget & glorificat, inuocemus, quatenus eius auxilio ea quæ sibi placent, dicere possimus.

ORDO LIBRORVM.

Primus liber protenditur vsque ad Arbacem, regniq́ue Babylonis translationem factam ad Medos, initiumq́; Romani nominis.

Secundus ad ciuile bellum Romanorum, Iulii Pompeiiq́ue auctoribus actum: necemq́ue Cæsaris, ac initium natiuitatis domini.

Tertius ad Constantinum, temporaq́ue Christianæ quietis, regni quoque Romani translationem factam ad Græcos.

Quartus ad Odoacrum, regniq́ue inuasionem à Rugis.

Quintus ad Carolum, regnique mutationem ad Francos, & ad diuisionem regni & imperij sub nepotibus eius.

Sextus ad Henricum quartum, schismaque inter regnum & sacerdotium, anathema promulgatum in Imperatorem, Papam Gregorium vij. Vrbe pulsum, ac Salerni mortuum.

Septimus vsque ad seditionem Romani populi, annumq́ue ix. Conradi regis.

Octauus de Antichristo, resurrectioneq́ue mortuorum, & de fine vtriusque ciuitatis.

OTTO

OTTONIS EPISCOPI FRISINGENSIS, RERVM AB ORIGENE MVNDI, AD IPSIVS VSQVE TEMPORA GESTARUM, Liber primus.

Diuisio orbis. CAPVT I.

Estarum rerum ab Adam protoplasto, vſque ad tempus noſtrum ſeriem executurus, primò ipſum quem habitat genus humanum orbem, ſicut à maioribus accepimus, breuiter diſtinguamus. Tres mundi partes eſſe ſcriptores aſſerunt, Aſiam, Africam, Europam. Quarum primam duabus poſterioribus magnitudine coæquant, quamuis quidam duas tantùm partes conſtituerint, Aſiam videlicet, & Europam, ita vt Africam propter ſui paruitatem adiunxerint Europæ. Qui Africam tertiam mundi partem dixerunt, nō rationes dimēſionum, ſed refluxiones marium ſecuti ſunt. Quarum prouincias, ſitus, regiones qui velit cognoſcere, legat Oroſium.

Qualiter Adam de paradiſo eiectus, utroſq; ciues genuerit, & quo tempore iuxta Ioſephum, à paternis legibus declinare homines, & gigantes generari cœperint.

CAPVT II.

AD Orientem igitur, quantum ex ſcriptis Geneſeos conijci poteſt, in terra Eden creata paradiſus creditur. Vbi dum primus homo poſitus, verbo dei factus inobediens, in hanc peregrinationem iuſto dei iudicio deiectus eſt, cœpit maledictionis terram excolere primùm in Aſia. Generauit autem filios vtriuſque ciuitatis, de quibus agere propoſuimus, primos ciues: quorum prior inuidia & bonis operibus alterius incitatus, fratrem interfecit, primusq; in hac valle lachrymarum ciuitatem conſtruxit. Occiſo Abel, alius Adæ filius, Seth ſcilicet, qui reſurrectio interpretatur, naſcitur: à quo poſtmodum populus dei propagatur. Ab hoc ſextus magnus ciuitatis dei ciuis Enoch fuit, qui intantum deo placuit, vt ab ipſo tranſlatus, ad vltima eccleſiæ tempora, in loco cunctis mortalibus incognito, viuus reſeruetur. Hominum verò genus creſcere cœpit, & multiplicari, donec filij dei ad filias hominum accedentes, generauere gigantes. Quod quidam minus gnauiter intelligētes, præſertim cum pro filijs dei alia tranſlatio habeat angelos, malignus ſpiritus aſſumptis corporibus, quos incubos vocant, mulieribus mixtos putant. Alij filios dei ex Seth, filios hominum ex Cain natos autumant: ac illos ex harum coniunctione, ſicut de Salomone habes, ad obliuionem dei prouocatos, indeq; iram eius in omnes pariter exarſiſſe aſſirmant. Et de his quidem qui ex Seth generati, vſque ad ſeptimam generationem iuſtē vixerunt, Ioſephus in primo Antiquitatum libro ſic ait: Diſciplinam rerum cœleſtium, & ornatum earum primitùs inuenerunt. Et ne dilaberentur ab hominibus quæ ab eis inuenta fuerant, aut antequam venirent ad cognitionem, deperirent: cum prædixiſſet Adam exterminationem rerum omnium, vnam ignis virtute, alteram aquarum vi ac multitudine fore venturam: duas quidem columnas facientes, aliam ex lateribus, aliam verò ex lapidibus, ambabus quæ inuenerant conſcripſerunt: vt ſi conſtructa lateribus exterminaretur ab imbribus, lapidea permanens præberet hominibus ſcripta cognoſcere: quæ tamen lapidea hactenus permanet in Syria. Et iſta quidem vij. generationibus permanſerunt. De alijs verò ſic: Deinde animum iudicantes eſſe dominum, & ad virtutem ſemper reſpicientes, tempore procedente de paternis ſolennitatibus ad mala progreſsi ſunt. Et infrà: Nam mali angeli mulieribus coeuntes, iniurioſos filios genuerunt: qui omne bonum deſpicientes propter confidentiam fortitudinis, ſimilia his qui dicti ſunt à Græcis gigantes, perpetraſſe traduntur.

De diluuio iuxta Iosephum, & item de longitudine antiquorum patrum gentilium auctores, annorum numerus iuxta diuersas translationes, capitaq; familiarum ab Adam usque ad Noe.

CAPVT III.

Itaque cum deus crescente malicia, genus humanum delere cogitasset, Noe iusto viro, decimo ab Adam, cum vxore ac filijs, totidemque vxoribus eorum, quæ sunt octo animæ, in arca saluatis, cæteros aquis diluuij perdidit. Huius diluuij & arcæ quamuis quidam ex nostris ab Adam vsque ad Nini tempora à scriptoribus gẽtium prætermissa, vel ignorata fuisse putent, vt item Iosephus ait, memoriam faciunt omnes, qui historias barbaricas conscripserunt: quorum vnus Berosus taliter est effatus: Dicitur autem & nauis eius, quæ in Armeniam venit, circa montem Chordicum, adhuc aliqua pars esse, & quosdam bitumen inde tolere, quo maxime homines ad expiationem vtuntur. Meminit autem & horum Hieronymus Aegyptius, qui antiquitatem Phœnicis noscitur descripsisse. Sed & Manaseas Damascenus in lxxxvi. Historiarum libro, ita de his dicit: Est & super Miniadam excelsus mons in Armenia, qui Paris appellatur, in quo multos confugientes sermo est diluuij tempore liberatos, & quendam simul in arca deuectum in montis Ocilę summitatem, lignorumq; reliquias multo tempore conseruatas esse. Item de patribus, qui tam longo ante diluuium vixerunt tempore, Iosephus in primo Antiquitatum libro sic ait: Nullus ad vitam modernam, & annorum breuitatem, quibus nunc viuimus, vitam comparans antiquorum, putet falsa quæ de illis sunt dicta. Illi enim cum essent religiosi, & ab ipso deo facti, cum eis pabula opportuniora ad maius tempus existerent præparata, tantorũ annorum circulis ritè viuebant. Deinde propter virtutes, & gloriosas vtilitates, quas iugiter perscrutabantur, astrologiã, geometriam, deus eis amplius viuẽdi spacium concessit, quæ nec antè ediscere potuissent, nisi D C. viuerent annis. per tot enim annorum curricula magnus annus impletur. Testes autem mei dicti sunt, omnes qui antiquitatem apud Græcos & barbaros conscribere maluerunt. Nam & Manethon, qui descriptionem fecit Aegyptiorum, & Berosus, qui Chaldaica deflorauit, & Mochus, & Estius: adhæc & Hieronymus Aegyptius, qui Phœnicam dispofuerunt, cum dictis meis concordant. Ysiodus quoque, & Egatheus, & Hellanicus, & Accusilaus, & inter hos Ephorus & Nicolaus in historijs suis memoriam faciunt antiquorum annis mille viuentium. Hæc Iosephus. Quòd autem superius dictum est, quosdem ex nostris à scriptoribus gentiũ, tempora illa ignorata, vel stylo suppressa putasse, sic intelligi potest, quòd barbaros non dignati fuerint inter scriptores computare: vel quòd tunc primò scripta aliqua auctoritate digna arbitrentur, cum per annorum digestionem in ordinem redacta fuerint. Fuerant autem ab Adam vsque ad diluuium iuxta septuaginta interpretes M. M. cclxij. iuxta Hieronymum M. D. lxvi. capita familiarum decem, Adam, Seth, Enos, Cainan, Malalehel, Iareth, Enoch, Matusalem, Lamech, Noe.

Quomodo post diluuium genus humanum à filijs Noe multiplicari, quibus in terris primò dispergi cœperit. De turre quoque Babel, & confusione linguarum. Auctoritas etiam de hoc Sybillæ. Supputatio quoque diuersa à Noe usque ad confusionem linguarum.

CAPVT IIII.

Transacto diluuio, Noe cum vineam plantaret, vinum bibens inebriatur, & ex ebrietate nudatus est. Quod vnus filiorum videns, derisit, alter operuit. Fuerunt itaque hi duo fratres, primi post diluuium ciues ciuitatum, de quibus agimus. Ab his & tertio, Sem scilicet, Chàm & Iaphet, diffusis vbique filijs, nepotibusque illorum, vniuersum genus hominum propagatur. Vnde Iosephus: Galathæ olim sunt dicti Gomoritæ, quos Gomer instituit. Magog, qui & Scythe, Magogas à se institutos nominauit. Medi à filio Iaphet Madeo. Ionij, Helladicique à filio Iaphet Iano. Thyras Thyrenses, quibus Græci Traium nomen mutauerunt. Cethim autem Cethimam insulam habuit, quæ nunc Cyprus dicitur, & ab ea omnes insulæ,

& maritima loca Cethim Hebraicè nuncupantur: vnde & quædam ciuitas Cypri, Cythis à Græcis nominatur. Omnibus verò erat lingua vna, & labium vnum. Superbia igitur instigante, turrim, seu ciuitatem in campo Sennaar, auctore Nemroth, qui de stirpe Cham descenderat, quæ cœlos attingeret, cogitauerũt construere. Quod Moyses noster in Genesi hoc modo prosequitur: Filij Cham, Chus, & Chanaan. Chus genuit Nemroth. ipse cœpit potens esse in terra, & erat robustus venator coram domino. Fuit autem principium regni eius Babylon, & Arach, & Archat, & Chalanne in terra Sennaar. Sed dominus inspector cordium, iustusq́ iudex, hanc in tenera mundi ætate emergentem contumaciam non ferens, animaduertere voluit, linguasq́ eorum confudit: propter quod & turris ab hac confusione Babel nomen accepit. Hinc lxxij. linguæ per totum orbem dispersæ sunt. Hæc est illa Babylon, figurans eam, cuius sunt ciues omnes, qui ordinationi dei superbè resistere conantur, ac per hoc confusione digni ab æterno iudice reputantur. Huius turris & confusionis (vt itẽ in libro Antiquitatum ait Iosephus) meminit Sybilla, dicens: Cum omnes homines vnius vocis existerent, quidam turrim excelsam ædificauerunt, tanquam ascensuri per eam in cœlum. Dij verò immittentes ventos, euerterunt turrim, & vocem propriam vnicuique partiti sunt, & propterea vocari contigit Babylon ciuitatem. De campo verò Sennaar in regione Babylonis meminit Estius, ita dicens: Qui verò de sacerdotibus sunt erepti, Iouis sacra sumentes, in Sennaar Babylonis venerunt. Fiunt autem secundum Septuaginta à diluuio vsque ad Nemroth, principatumq́ Heber, vnde Hebræi, anni D.xxxi. secũdum supputationem verò Hieronymi C. & vnus, quæ talis est: Sem genuit Arphaxat biennio post diluuium, Arphaxat verò xxxv. genuit Sale, Sale xxx. genuit Heber, Heber xxxiiij. genuit Phalech, cuius diebus per confusionem linguarum diuisa est terra. Septuaginta inter Sale & Arphaxat medium Chainan ponunt, eiq́ cxxxv. annos tribuunt. Prædictis etiam & pòst nominandis, longè plures quàm Hieronymus antequam generarent, annos supputant. Quare & in annorum ratione discrepant. Quos Lucas euangelista in genealogia sua secutus, Qui fuit (inquit) Sale, qui fuit Chainan, qui fuit Arphaxat.

Supputatio diuersa à confusione linguarum vsque ad Ninum & Abraham, & annalium inchoatio.

CAPVT V.

A Confusione verò linguarum vsque ad natiuitatem Abrahæ, iuxta priores fiunt D.xli. iuxta supputationem verò posteriorum, anni cxli. quæ talis est: Phalech xxx. anno genuit Reu, sub quo templa primùm constructa, hominesq́ pro dijs adorati fuisse traduntur. Reu xxxij. verò genuit Saruch, Saruch xxx. genuit Nachor, Nachor xxxiiij. genuit Thare, sub quo regna Assyriorum, & Sicioniorum, Assyrijs Belo, Sicionijs Aegialeo imperantibus orta sunt. Thare lxx. anno genuit Abraham. Fiunt ergo iuxta alios M.lxxij. anni à diluuio vsque ad Abraham. Quos Augustinus, cum amplius quàm mille annos à diluuio vsque ad Ninum fuisse dicat, sequi videtur. Iuxta supputationem verò aliorum, minus quàm ccc. in quibus annorum supputatio in duabus ætatibus satis conturbatur. Hæc omnia iuxta nostros. Porrò annales gentilium ab imperio Nini incipiunt. Quos sequentes, simulq́ nostros cum illis auctores conferentes, humanæ miseriæ historiam à Nino incipiamus: quam per annos ab ipso vsque ad Vrbem conditam, ab Vrbe verò condita vsque ad Christum digestam, à Christo ad nos vsque deo adiuuante, per annos item perducamus.

De hoc quòd Ninus primò arma extulerit, & quòd homines illo in tempore iuxta plurium auctoritates agrestes fuerint, & quòd Ninus Niniue condiderit, & Zoroastrem occiderit.

CAPVT VI.

ITaque anno post diluuium, secundum Septuaginta, M. xxxij. vel iij. Belo mortuo, qui per lxxv. annos regnum Assyriorum in pace tenuerat, Ninus filius eius primus

(vt traditur) propagandæ dominationis libidine, genus hominum cruentare non me tuens, bellorum inquietudines orbi induxit, totumq́ pene Orientem imperio suo subegit: quod tanto liberius facere potuit, quòd homines adhuc rudes & agrestes, nec armis tutati, nec bellis exercitati, nec rerum bellicarum scientia præditi fuerant. Quippe qui nullis adhuc legibus aut disciplinis in vnum coierant, &(vt ait Eusebius) ferino magis, ac beluino more oberrantes, non vrbes ad societatem, non mores ad honestatem, non leges ad vitę iustitiam tenuêre. Artium verò disciplinarumq́ apud eos, & philosophiæ ne ipsum quidem nomen habebatur, sed agrestes & vagi per deserta in illis sedibus vagabantur. Sed & Tullius in prologo Rhetoricæ primæ: Fuit quoddam tempus, cum in agris homines bestiarum more passim vagabantur, & sibi victu ferino vitam propagabant, nec ratione animi quicquam, sed pleraque viribus corporis administrabant. Nondum diuinæ religionis, non humani officij ratio colebatur. Nemo nuptias viderat legitimas, non certos quisquam aspexerat liberos, non ius æquabile quid vtilitatis haberet, acceperat. Ita propter errorem & inscitiam cæca ac temeraria dominatrix animi cupiditas, ad se explendam viribus corporis abutebatur perniciosissimis satellitibus. Sic Tullius. Erat etiam tunc regnum Sicioniorum in Europa, quod quadragesimoquinto anno Beli cœperat, sed paruum: à quo doctissimus Marcus Varro scribens, velut ab antiquo tempore Romanorum historiam ordiri cœpit, eo quòd ad Athenienses, & inde ad Romanos traductum, eorum quasi fons & origo extiterit. Vnde est item illud Ciceronianum: Imperium Græciæ fuit penes Athenienses, Atheniensium potiti sunt Spartiatæ, Spartiatas superauerunt Thebani, Thebanos Macedones vicerunt, qui ad imperium Græciæ breui tempore adiunxerunt Asiam bello subactam. Sic ille. At his à Romanis imperium ceptum, nemo qui historias nouit, ambigere potest. Fuit & regnum Aegyptiorum, quod tunc cum alijs Asiæ regnis Assyrijs subiacebat. Totam enim Asiam, excepta India, quam post mortem eius Semiramis haud contenta terminis, quos à viro solo bellatore susceperat mulier, regno adiecit, Nino subditam legimus. De his ergo, quæ regni eius tanquam appendices fuere, necesse dicere nō est. Aedificauit ergo Ninus ciuitatem maximam, quam ex nomine suo Ninam, seu Niniue vocauit: quæ adhuc in Mesopotamia posita, mutato nomine lingua eorum Niuissa vocatur. Quod Moyses noster in libro Geneseos latenter innuit. Cum enim, vt superius posui, de Nemroth dixisset, quòd principium regni eius fuerit Babylon in terra Sennaar, adiunxit: De terra illa egressus est Assur, & ædificauit Niniue. Sed & Iosephus, Assur (ait) Ninum constituit ciuitatem. quod tamen quidam ad Noe nepotem Assur interpretantur. Vnde apparet Babylonem fuisse ante Ninum, Semiramidemq́ vxorem Nini, instauratricem eius potius dicendam, quàm conditricem. Ninus Zoroastren magicæ artis repertorem interfecit. De quo Aristoteles scripsit, quòd vicies centum versuum milia condiderit. Cuius artem longè pòst Democritus ampliauit.

De natiuitate Abrahæ, & exitu eius de terra Chaldæorum, morteq́ Nini.

CAPVT VII.

ANno ab imperio Nini xlij. vel xliij. regnante apud Sicionios Europe rege secundo, in Chaldęa natum asserunt esse Abram, qui multarum gentium futurus patriarcha à domino vocatur: auctoq́ nomine ab ipso dictus Abraham: præcipiturq́ ei, vt non solùm affectu, sed & loci mutatione ciues Babyloniæ fugiat, ac terram, quæ huius de qua agimus, ciuitatis typus esse dignoscitur, magnus eius ciuis futurus introeat. Refert Philo eum à Chaldæis, eo quòd ignem ritu ipsorum adorare nollet, in ignem profectum, sed mox ad inuocationem domini liberatum: iuxta illud, Eduxit eum dominus de Vr Chaldæorum. Vr enim lingua eorum ignis vocatur. Sed & Iosephus, Meminit (inquit) patris nostri Abrahami Berosus, non quidem nominans eum, sed ita dicens: Post diluuium decima generatione, apud Chaldęos fuit quidam vir iustus & magnus, in cœlestibus rebus expertus. Nicolaus verò Damascenus in quarto Historiarum sic ait: Abraham is regnauit in Damasco, veniens aduena cum exercitu de terra, quæ super Babylonem dicitur Chaldæorum. Porrò Ninus cruentam

tam victoriam, tanquam lupus sæuiens inter oues inermes exercens, quinquagesimo regni anno, in oppugnatione vrbis cuiusdam, sagitta percussus interijt: in ipso q; veridice impletum est, Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit.

De imperio Semiramidis, & instauratione Babylonicæ ciuitatis: traditio quoque Treuerorum, de exordio ciuitatis suæ: & de morte Semiramidis, ac exordio regni filij sui Nini.

CAPVT VIII.

OCciso Nino, Semiramis vxor eius, mulier viro immanior, Orientis imperium rexit, Aethiopiamq; & Indiam ferro domitas subiecit. De cuius non solum crudelitate, sed etiam execrabilis libidinis voluptate, quia multi multa dixerunt, supersedemus. Hæc post mortem mariti, xlij. annis regnauit, ac medio imperij sui tempore, vrbem potentissimam, nobilissimam, opulentissimamq;, ac totius Orientis caput, ex turre Babel cocto latere ac bitumine instaurauit Babyloniam. Treuerenses tradunt, quòd priuignum suum Trebetam post mortem Nini regno expulerit. Qui classe facta ex Asia in Europam profectus, id est per mare in Rhenum, ac inde per Mosellam in valle pulcherrima Galliæ consedit, ibiq; florentissimam, opibusq; confertissimam, ac totius tunc caput Galliæ vrbem fundauit, quam Treuerim ex nomine suo appellauit. Quæ quanta qualisq; fuerit, ex ipsa ruina sui liquidò probari poterit. Monstratur ibi palatium miri operis, quod instar Babylonici muri ex cocto latere factum, tantæ adhuc firmitatis manet, vt non solùm hostem non timeat, sed etiam nulla operum arte frangi queat. Porta quoque ibi ostenditur, quæ ex incredibili lapidum magnitudine ferro iunctorum compacta, in superficie sui corpora beati Symeonis, ac venerabilis præsulis Popionis, in ecclesia ab eodem pontifice facta fouere cernitur. Extant etiam ibi antiquæ nobilitatis (vt ipsi aiunt) monimentorum insignia, è quibus nostris ibi temporibus repertum, & in lapide sculptum infrà posuimus epitaphium:

Nini Semiramis, quæ tanto coniuge felix
Plurima possedit, sed plura prioribus addit,
Non contenta suis, nec totis finibus orbis,
Expulit à patrio priuignum Trebeta regno,
Insignem profugus nostram qui condidit vrbem.
Treueris, &c.

Semiramis dum filium suum Ninum, seu Niniam de illicito ac incestuoso sollicitare audet concubitu, ab eo (vt traditur) interficitur, eiq; successit in regnum filius.

De habitatione Abraham cum Loth consobrino suo in terra Chanaan, & subuersione Sodomorum.

CAPVT IX.

ANno ab imperio Nini cxiij. anno verò ætatis suæ lxxv. regnante apud Assyrios Nino iiij. apud Sicionios verò Telexion, cum Sara vxore sua, Loth quoque cōsobrino, de terra Chaldæorum egressus Abraham, habitare cœpit in terra Chanaan: Loth verò tanquam Hierusalem ciuis, in Sodoma ciuitate peccatorum habitans, multis modis pro malis eorum operibus, tanquam granum inter paleas tribulabatur. Volens ergo dominus tam iustum à temtatione eripere, quàm fœtida iniquorum scelera, nouo & exquisito vltionis genere punire, igne ac sulphure quinque ciuitates (quod Græci pentapolim vocant) deleuit: iustumq; ab angelo præmonitum misericorditer in montem educens, liberauit, anno ab imperio Nini cxl. Iam tunc inter tenera mundi rudimenta monstrabantur ciues Babyloniæ, mundiq; amatores, inter quos nunc premitur ac conculcatur ecclesia, in extremo iudicis examine cum auctore suo igne puniendos æterno, iustosq; ab eis separatos, in cœlestis regni habitaculum assumendos fore.

Quòd Abraam signum circuncisionis acceperit, & quorum principium tempore geminos ciues genuerit, rursumq; quod Isaac in typum futurorum duos genuerit.

CAPVT X.

Abraam verò gentium futurus patriarcha, primus circũcisionis signum, & spem repromissionis accepit, generauitq; duos filios, Ismael & Isaac: quorum vnus secundum carnem, alter per repromissionem, iuxta Apostolum, natus est, imperante Assyrijs Assyriario v. apud Sicionios adhuc manente Telexion, qui propter læta & mitia regni sui tempora mortuus à suis cultu dei honoratur. Fuerunt autem præfati duo fratres post datam circuncisionem, vtriusq; ciuitatis, vnde agere cœpimus, primi ciues: posteriorq; à priore persecutionem in typum futurorum passus est. Et nota, quòd inter harum trium ætatum primordia, ab vno patre editos hos ciues inuenies, vt per hoc vna fide præditos, vno fonte genitos, vtrosq; vno simul sinu populos, longè retroactis seculis contentura fore monstretur Ecclesia. Genuit autẽ & Isaac geminos ex vno (vt Scriptura refert) concubitu, sæpe dictarum ciues ciuitatum, Esau & Iacob fratres. Hic est Iacob, qui dominũ facie ad faciem vidit, & vocatus est Israel, à quo secundum carnem carnalis, secũdum spiritum spiritualis propagatus est Israel. Hi sunt tres patriarchæ sæpenominatæ ciues & principes ciuitatis, quorum & meriti " & fidei prerogatiua, dominus se appellari voluit Deũ, dicens: Ego sum deus Abraam, " deus Isaac, & deus Iacob.

Quorum principum tempore Abraam mortuus fuerit, & ad filium, nepotemq; suum repromißio facta sit. De legibus Græciæ datis sub Phoroneo. De Pheio, & Io Inachi filia.

CAPVT XI.

Mortuus est Abraam annorum clxxv. regnantibus apud Assyrios Xerxe, qui & Baleos, & apud Sicionios Turicho, seu Turimacho, septimis regibus: octauis quoq; Armamithre apud Assyrios, apud Sicionios Leucyppo, apud Argiuos (quorum cum Abrææ nepotibus ortum est regnum) Inacho primo regnantibus, ad Isaac sicut & ad patrem suum, facta est repromissio. Imperantibus autem Assyrijs Belocho ix. Argiuis Phoroneo Inachi filio, apud Sicionios adhuc permanente Leucyppo, facta est eadem repromissio Iacob. Iisdem diebus sub Phoroneo legibus & iudicijs informata primùm fuisse Græcia dicitur. Phegius quoq; frater eius mortuus, ab eis adoratus est vt deus. Io etiam Inachi filia, pòst Isis dicta, & ab Aegyptijs pro dea maxima postmodum culta, ijsdem fuisse inuenitur temporibus. Hæc (vt alij dicunt) ex Aethiopia orta est, eiusdem gentis regina, iustè lateq; imperauit, ac literas Aegyptias inuenit, vnde & cultum diuinum ab eis meruit.

De prælio inter Thelscisces, Charathasos, Phoroneum, Pharphasios, & exordio habitationis Rhodi insulæ.

CAPVT XII.

Circa idem tempus peruicax fuisse prælium inter Thelscisces & Charathasios, aduersus Phoroneum Argiuorum regem, & Pharphasios ancipiti gestum victoria fertur: tandemq; à Phoroneo victos ac profugos factos, in Rhodo insula, quæ Ophiusa tunc dicebatur, quam omnes humanæ habitationis extorrem putabãt, consedisse Thelcisces. ex hinc eadem insula, in qua Colossus ciuitas posita est, satis opportuna carinis, inhabitari cœpit.

De diluuio Ogygij, & apparitione Mineruæ, & quorum principum tempore Isaac mortuus sit.

CAPVT XIII.

Anno ab imperio Nini cclx. sæuum in Achaia Ogygij Eleusinæ conditoris ac regis fuit temporibus diluuium, quod & ab ipsius nomine Ogygij diluuium est appellatum. Minerua tunc ad lacum Tritonis in virginali ætate apparuisse dicitur, vnde Tritonia vocatur. Regnantibus Assyriorum x. rege Baleo, Sicioniorum ix. Mesapo, Argiuorum iij. Api, mortuus est Isaac clxxx. annorum, Iacob & Esau cxx. annos habentibus,

Quorum

Quorum principum tempore fames in Aegypto sub Ioseph fuerit, auctoritatesq; gentilium de hoc Ioseph testimonium perhibentium.

CAPVT XIIII.

ANno ab imperio Nini cccxcij. regnantibu(quos iam nominaui) Baleo, Api, sub Aegyptiorum rege Diopolita, cui nomē Amasis erat, fuisse in Aegypto maximam primò vbertatem, pôst intolerabilē famem, cui Ioseph vnus de xij. Iacob filijs, à fratribus venditus, sed ex dei dispensatione toti Aegypto præpositus, diuina prouisione subuenerit. Pompeius quoq;, ac Iustinus eius breuiator sic refert: Minimus ætate inter fratres Ioseph fuit, cuius excellens ingeniū fratres veriti, interceptum peregrinis mercatoribus vendiderunt. A quibus deportatus in Aegyptum, cùm magicas ibi artes solerti ingenio percepisset, in breui ipsi regi percharus fuit. Namq; & prodigiorum sagacissimus erat, & somniorum primus intelligentiam cōdidit, nihilq; diuini iuris humaniq; ei incognitum videbatur, adeò vt etiam agrorum sterilitatem futuram ante multos annos prospiciens, fruges congregasset: tantaq; eius experimenta fuerunt, vt non ab homine, sed à deo responsa viderentur. Sic Iustinus. Qualiter verò populus dei in Aegyptum descenderit, ibiq; peregrinatus fuerit, Moyses noster, quem & ipsi scientem, sapientemq; (vt postea monstrabitur) testantur, scriptum reliquit.

De idolo Serapis unde exordium sumpserit.

CAPVT XV.

EA tempestate magnum idolum Aegyptiorum Serapis, quod Christianis temporibus sub Theodosio imperatore Ecclesiastica destructum narrat historia, Argiuorum regi Api illò nauibus transuecto, ac ibidem mortuo, ab Aegyptijs est factum. Cur autem post mortem eius non Apis, sed Serapis dictum sit, Varro huiusmodi causam reddit: Quia enim arca, in qua mortuus ponitur, quod omnes sarcophagum vocant, σορὸς dicitur Græcè, & ibi venerari eum sepultum cœperunt, priusquam templum eius esset constructum, velut soros, & Apis Sorapis primò, deinde vna litera (vt fieri assolet) commutata, Serapis dictum est. Ferunt tamen quidam, Ioseph nostro, eo quòd Aegyptios à fame liberauerit, hoc factum fuisse simulachrum.

De Argo, unde Argiui. Quibus diebus Iacob mortuus sit. De seminibus primò allatis in Græciam. De morte Ioseph, & natiuitate Moysi: & quorum principum tempore hoc factum fuerit. De Prometheo, & Atlante, Atlantisq; nepote Mercurio.

CAPVT XVI.

MOrtuo Api, filius eius Argus, ex quo Argiui appellati sunt, patri successit in regnum. Huius diebus regnante apud Sicionios Erato, apud Assyrios manente adhuc Baleo, mortuus est Iacob annorum cxlvij. Tunc etiam delatis aliunde seminibus, primò cœpit habere segetes Græcia. Et nota, quòd Græcia, quæ cæteras præcellit gentes sapientia, aliunde segetes in se, & à se, vt ex priori patet historia, accepit leges. Prius informatur iudicijs & legibus, quàm redundet panibus. Imperante Assyrijs xij. Aminto, Sicionijs xi. Clemineo, apud Argiuos manente adhuc Argo, Ioseph c. & x. annos habens in Aegypto moritur. Post cuius mortem populus dei in Aegypto cœpit crescere ac multiplicari, mortuisq; eis qui nouerant Ioseph, ab Aegyptijs grauiter affligi. Itaq; Moyses eiusdem populi futurus liberator, natus est, regnante apud Assyrios xiij. Sapro, apud Sicionios Orthopoli. Iisdem temporibus Prometheum, qui ob nimiam sapientiam de luto homines fecisse fingitur, Atlantem etiam fratrem eius, qui ob scientiam astronomiæ cœlum portare dicitur, fuisse ferunt.
Huius Atlantis ex Maia filia, nepos Mercurius (qui & Hermes Aegyptius, seu Trismegistus) magnus philosophus fuit, qui miræ profunditatis philosophicos libros edidit.

De diluuio Deucalionis, & æstu Aethiopiæ. De Baccho, qui & Liber pater, & ortu Athenarum.

CAPVT XVII.

Anno ab imperio Nini ccccxc. regnante apud Athenas à Cecrope xxx. Amphitrione, vel iuxta alios sub ipso Cecrope, memorabile illud sub Deucalione diluuium fuit. Qui idcirco, quòd venientes ad se circa montem Parnasum ratibus eductos fouit & aluit, genus hominum reparasse in fabulis legitur. Ea quoq; tempestate, diris morbis, pestilentiaq; mortifera æstuasse Plato refert Aethiopiam. Iisdem diebus gentem simplicem, ac nulli vnquam obnoxiam, suisq; terminis cōtentam, Liber pater sanguine madefecit, libidinibus polluit Indiam. Sed quia Athenarū fecimus mentionem, qualiter, & à quo cōdita, vel cur hoc nomen sortita fuerit, dicamus. Cùm ergo à Cecrope conderetur, vel instauraretur, apparuisse ibi vno loco oliuę arborem, alio erupisse aquam, Varro refert. Motus his rex prodigijs, ad Delphicum Apollinem suscitandi gratia cum misisset, ille respondisse dicitur, oliuam Mineruam, aquam Neptunum significare, in potestateq; ciuium esse, ex cuius potissimùm nomine ciuitatem vellent vocare. Rex conuocatis vtriusq; sexus populis, statutisq; ex vna parte maribus, ex alia fœminis, cùm vna persona masculos excederent fœminæ, Mineruæ dicandam hoc nomine ciuitatem iudicauerunt. Ita ciuitas vocata est fœminino genere pluraliter Athenæ, quod singulari numero Mineruam in Græco sonat. Ob ea, dum exæstuanti mari non multo pòst ipsorum terrę vastarentur, Neptuno quasi deo maris hoc ascribentes, per hæc, ne vlterius suffragia mulierum quærerent, eum placare statuerunt. Sicq; nobilissima illa liberalium artium, philosophorumq; maximorum nutrix futura, in prima conditione sui, ludificatione dæmonum inchoatur.

Quorum principum tempore Moyses filios Israel de Aegypto eduxerit: testimoniumq; de hoc Pompeij, Iustini, Cornelij, scriptorum gentium.

CAPVT XVIII.

Anno ab imperio Nini cccc xcv. regnantibus apud Assyrios Ascalthide, apud Sicionios Maratho, apud Argiuos Triopha, Moyses vir dei, decem antea plagis percussa Aegypto, de seruitute eius liberatum eduxit Israel. quod Iustinus, seu Pompeius, atq; Cornelius, vterq;, sed vario modo testantur. Ait ergo Pompeius, siue „ Iustinus ita: Filius Ioseph Moyses fuit, quem præter scientiæ paternæ hæreditatem, e„ tiam formæ pulchritudo commendabat. Sed Aegyptij cùm scabiem atq; vitiliginem „ paterentur, responso moniti, eum cum ægris, ne pestis ad plures serperet, terminis „ Aegypti pellunt. Dux igitur exulum factus, sacra Aegyptiorum furto abstulit, quæ „ armis repetentes Aegyptij, domum redire tempestatibus compulsi sunt. At verò Cor„ nelius de eadem re sic ait: Plurimi auctores cōsentiunt, orta per Aegyptum tabe, quæ „ corpora fœdaret, regem Bochorim adito Hammonis oraculo, remedium petentem, „ purgare regnum, & id genus hominum vt inuisum dijs, alias in terras auehere iussum. „ Sic conquisitum collectumq; vulgus, postquam vastis locis relictum sit, cæteris per „ lachrymas torpentibus Moysen vnum exulum monuisse, ne quam deorum homi„ numq; expectarent opem, sed sibimet duci cœlesti crederent, primò cuius auxilio „ præsentes miserias propulissent. Itaque ambo isti quamuis ab eo multa strenuè acta, „ malitiosè celauerint: magno tamen illi duci Moysi nostro testimonium præbuere in„ uiti. Hæc idcirco de historijs ponere volui gentium, vt ostenderem, ciues Babyloniæ ad damnationis suæ cumulum veritatis assertores scisse quidem, sed erroris mendacia non deseruisse. Eo tempore sole per deuia oberrante, feruor intolerabilis terras exussit. Vnde ridiculosam Phaethontis fabulam vario errore delusa gentilitas texuit.

De Danao, Perseo, & diuersis abominationibus gentium: Vnde de Babylone fugiendum, & ad ciues nostros transeundum sit.

CAPVT XIX.

Anno ab imperio Nini D.xxxv. quinquaginta parricidia inter Aegypti Danaiq; fratrum liberos vna nocte commissa feruntur. Danaus autem tanti sceleris auctor,

auctor, ad Argos cedens, & à Stenelao rege ipsorum humanè susceptus, postmodum eum infideliter regno expulit, & ipse pro eo regnauit. A quo Danaûm genus tractum puto, ab eoq; perfidiæ scelus ad illos deriuatum esse. Vnde & illud Vergilianum:

Accipe nunc Danaûm insidias, & crimine ab vno Disce omnes. Qui rursum: "
Timeo Danaos, & dona ferentes. "

Iisdem diebus Perseus à Græcia in Asiam nauibus transuectus, barbaras gẽtes domuit, easq; de nomine suo Persas vocauit. Pudet hic execrabiles flagitiorũ excessus pãdere. Tunc enim Busyris hospites suos dijs suis immolãtis viguit immanitas. Prognes & Philomelæ parricidium, appositũq; marito ab vxore filium, quis non gemens audire poterit? Omitto Tantali, Pelopisq; facta turpissima, Ganymedemq; Trois regis filium, à Tãtalo Phrygiorum rege flagitiosissime sub nomine dei sui Iouis raptum, maximumq; bellum inde excitatum. Quid de flagitijs Lemniadum, de Oedipo interfectore patris, matre, marito, filiorũ fratre, vitrico suo, de Medeæ quoq; veneficijs, ac crudeli amore dixerimus? Nonne tanta, tamq; inaudita huius temporis scelera fuere, vt etiam fugisse astra ab ipsis ciuibus mundi dicantur? Quid igitur hic aliud, quàm fugiendum esse de medio Babylonis, eiusq; sceleratissimorum ciuium consortio, atq; ad ciues nostros transeundum asseruerim?

Quot annos Moyses ductor populi dei fuerit, & quot annorum mortuus, Iesu in formam secundi ducatum populi reliquit, & quòd non sine causa nouis & inauditis tunc mundus sceleribus inferbuit.

CAPVT XX.

Moyses ex Aegypto populo dei educto, legem in monte Synai dedit, per quadragintaq; annos rector eorum in deserto existens, annorum cxx. moritur, Iesuq; filio Naue ducatum populi reliquit. Hic primus officio, nomineq; formam gerens saluatoris, in terram promissionis, quæ huius, vnde agimus, typus est ciuitatis, populum dei inducere meruit. Non fortuitis casibus, sed dei prouidentiæ diuidentis inter lucem & tenebras, ascribendum reor, quòd circa tempus egressionis filiorum Israel ex Aegypto, vel iuxta alios, mansionis in terra promissionis, nouis & inauditis, vt modò retulimus, mundus inferbuit sceleribus. Vt enim rege cœli Christo nato, rex terrę turbatus legitur Herodes, sic non immeritò domino in Aegyptum descendente, populumq; suum inde educẽte, diabolus turbatus, ad ausus nepharios, factaq; sceleratissima, permissam sibi ciuitatẽ incitauit. Vnde & adhuc domino de Aegypto mundi huius seruos suos ad regnum suum vocante, mundum frequenter concuti ac turbari videmus. Eadem ratio est, si circa introitum populi dei in terram promissionis, & eiectionem gentium ibi morantium talia fuere.

De bello Cretensium & Atheniensium, & Minotauro, Vndeq; fabula Centaurorum orta sit.

CAPVT XXI.

Anno ab imperio Nini D.cxl. fuisse bellum immane inter Cretenses & Athenienses, victoriamq; magis Cretensibus cessisse ferũt, victosq; ex Atheniensibus Minotauro, aut fero homini, aut humanæ bestiæ expositos. Quam historiam non solùm ex hoc bello, sed etiam ex artificiosis factis Dædali, in fabulis notissimã, à puerisq; in scholis tritam, prosequi non oportet. Ea tempestate Lapithæ cum Thessalis decertantes, Thessalosq; discurrere in equis à longè vidẽtes, equis mixtos putabant, & exhinc Centaurorum fabula traducta est.

De Vesore rege Aegypti, & Scythis, dominatuq; Scytharum in Asia.

CAPVT XXII.

Anno ab imperio Nini D.ccc xx. Vesores rex Aegypti Scythis bellum indixit: cui Scythæ ridiculosè responderunt, frustra ditissimum regem contra pauperes bellũ sumpsisse. Adijciunt etiam, se non oportere ad ipsos venire, cùm ei vltrò occurrere parati sint. Dicta factis sequũtur. Pugna cõserta est, fugienteq; Vesore, ac destituto exercitu, prę da magna capta; Scythę quoq; Aegyptũ populati essent, sĩ

Nili paludibus coerciti nō fuissent. Inde reuertentes Asiā peruagātur, eamq; pene totam vectigalem fecerunt. Itaq; dum per xv. annos ibi morarentur, mulieribus denunciantibus, prolem se à finitimis, ni redeant, recepturas, reuerti coguntur.

De exordio Amazonum, & principatu earum: qualiter Ephesum, & in ea templum Dianæ condiderint: & cur Amazones dictæ sint.

CAPVT XXIII.

Orosius Plinos & Scholopythus habet.

MEdio tempore duo regij iuuenes Plinius & Scolopetius Scythia pulsi, cum ingenti multitudine, in Ponti & Cappadociæ oris iuxta Thermodoontem amnem consedere. Vbi dum vicina quæq; popularentur, insidijs finitimorum trucidantur. Horum vxores exilio simul ac viduitate permotæ, fœmineæq; fragilitatis oblitæ, maribus qui superfuerant occisis arma sumpsere: petitisq; à vicinis connubijs masculos necabant, fœminas seruabant. Ex his Amazonū genus traductum est. Quę intantum (mirabile dictu) inualuere mulieres, vt penè toti Asiæ ac Europæ imperarent. Hæ dicuntur illo tempore Ephesum condidisse, ac Dianæ tanquam deæ belli, templum multis dehinc seculis famosum fabricasse. Porrò ex eo quòd dexteras, ne ictum sagittarum impedirent, adurebant mamillas, Amazones, quasi sine mamillis sunt dictæ.

Quorum principum tempore Iesus mortuus sit, & de iudicibus qui post eum fuerunt. De Cadmo, & theologis. De regno Micenarum, ac regno Laurenti in Italia, & Carmenti nympha.

CAPVT XXIIII.

MOrtuus est autem Iesus in terra promissionis, regnātibus apud Assyrios xviij. Amintha, apud Athenienses iiij. Erichthonio, apud Sicionios xvi. Corace, apud Argiuos x. Danao. Exhinc cœperunt esse iudices in populo dei vsq; ad Saulem, quorū primo iudicante Othoniel, Cadmus Græcas literas inuenit. Per idem tempus fuere theologi, qui de dijs falsis canerent, Orpheus, Museus, Linus. Regnum etiam finitum est Argiuorum, & translatum est ad Micenas, vnde fuit Agamemnon. Exortum quoq; est in Italia regnum Laurentum, vbi pater Fauni, Picus Saturni filius, (qui & Sterces, eo quòd primus stercore agros fœcundari fecit, dicebatur) post patrē regnauit. Delbora fœmina prudēte, ac prophetissa iudicante Israel, Assyrijs verò imperante xxiiij. Lamphere, Apollo citharam condidit, ac artē medicinæ inuenit. Non multo pòst iudicante Iair in Israel, Carmentis nympha literas Latinas reperit.

De raptu Helenæ, & subuersione Troiæ, & initio gentis Romanorum, & Francorum, & fundatione Patauij. De Sansone, & Hercule, & aureis seculis in Italia.

CAPVT XXV.

ANno ab imperio Nini D.ccclxx. raptam fuisse Helenam, coniurationemq; factam aduersus Troiam ferunt. Hinc decennalis obsidio, famosumq; sequitur Troiæ excidium. Quod qui scire desiderat, legat Homerum, eiusq; imitatorem Vergilium. Hinc Romanorū gentem duxisse originem ab Aenea profugo, & vt ipse adulatur, viro forti, vt verò ab alijs traditur, patriæ proditore, ac necromātico, vtpote qui etiam vxorem suam dijs suis immolauerit, scribit Vergilius. Ferunt etiam Francorum gentem ab eis traxisse principium. Dum enim Troianorū principes incertis vagabantur sedibus, plurimi eorum in Scythia consederunt, regemq; sibi creauerunt: ac primò dicti Sicambri, postmodum elapso tempore sub Valētiniano imperatore, cum ipsi proposito sibi libertatis præmio, vicinas imperio gentes subiecissent, à præfato principe Attica lingua Frāci sunt vocati, à feritate, vel Franci à nobilitate. lingua enim eorum Franco nobilis dicitur. Tradunt tamen quidam, à quodam Francone Troianorum principe, qui iuxta Rhenum consedit, Francos esse appellatos: monstrantq; in argumentum vrbem adhuc, quam ipsum construxisse, patrioq; nomine Troiam, fluuiumq; eius Xanthum vocasse asserunt, quæ postmodum à Sarracenis destructa, ac rursum à Christianis reædificata Xanthis vsq; hodie vocatur. Quomodo verò in Gallias,

Gallias,quas modò inhabitant, venerint, suo loco ac tempore, deo adiuuante,dicemus.Hæc de origine Francorum gentis dicta hunc teneant locum. Diffusis longè lateq; per orbem Troianis,Antenor quoque Patauij fundator extitit. Vnde Vergilius,

Antenor potuit medijs elapsus Achiuis,
Illyricos penetrare sinus,atque intima tutus
Regna Liburnorum,& fontem superare Timaui. Et infrà,
Hic tamen ille vrbem Patauí,sedesque locauit. Et Lucanus,
Patauique truces.

Quarum quidam Galliæ vrbem Pictauim,nonnulli Baioariæ Patauiam,alij verò Venetiæ Paduam Patauium putant,quod & verisimilius est,& sensui Vergilij accommodatius.Factum est autem hoc celeberrimum excidium,cum iam regnum Laurentum cessisset ad Latium,regnaretq; filius Fauni Latinus, iudicante Hebræos labdon, vel iuxta alios viro fortissimo Sanson,quem etiam ob incredibilem fortitudinem Herculem putabant.Vtrum autem ipsum verè putauerint Herculē,dicere non est meum. Fuisse autem contemporaneos, ex hoc quòd circa subuersionem Troiæ extiterunt, innuitur. Hæc Romani regni principia, aureis seculis, id est sine luxu inerti, bellorúmque turbulentia sub Saturno inchoata Laurenti fuere. Verùm ab hinc ferrea successit ætas.

De ferreis seculis inchoatis sub Aenea & Turno. De erroribus Vlyssis, & fabulosis gestis Diomedis,& item Vlyssis. Allegationes de his uerisimiles secundum sanctorum scripta & exempla.

CAPVT XXVI.

Aeneas enim in Italiam nauibus ex Phrygia transuectus, Latini regis filiam accepit, grauiq; inter ipsum & Turnum ob hoc bellorum orto discrimine, humano cruore aurea secula in ferrum commutari docuit. Quod Vergilius vtrum veraciter, vel adulationis fuco fallaciter, pulcherrimo versuum ordine prosequitur. Hæc de Troianorum profugis dicta sufficiant. Victores verò eius tanta sequuntur discrimina,vt non immeritò qui in tam miserrimo fortunæ rotatu, noxio magis succubuerint fato,dubitetur. Vt enim de his qui in congressu diutino occubuerant, quos tamē Dares Phrygius ex Argiuis Dccc.lxxxiij.milia: ex Troianis Dc.lxvi. milia fuisse memorat: taceamus, quanta fuere Vlyssis pericula, longorum circuituum tædia? Vnde est illud Poetæ:

Dic mihi Musa virum,captæ post tempora Troiæ,
Qui mores hominum multorum vidit & vrbes.

Totum quippe penè orbem non tam peragrando,quàm oberrando pertransiēs, vniuersis terræ marisq; miserijs participauit. Vnde id præcipuus orator in libro de Officijs,Quàm multa passus est Vlysses in illo errore diuturno, cùm & mulieribus (si „ Circe & Calypso mulieres appellandæ sunt) inseruiret, & in omni sermone omnibus „ affabilem se esse vellet, domi verò & contumelias seruorum, ancillarumq; pertulit,vt „ ad id aliquando quod cupiebat,perueniret. At Aiax quo animo traditur, millies oppetere mortem,quàm illa perpeti ab alio maluisset.Hic in Hispania Vlyssibonam,quę *Vlyssibona.* à nostris nuper Sarracenis ablata est, & in Gallia Troiam, de qua suprà mentio facta est,primus condidisse dicitur. Quare & hoc quod de Francone traditur, fictitium videtur.De fabulosis autem,& penè fidem excedentibus ærumnis eorum,quid dicam? Denique non solùm fabulæ concrepant,verumetiam plenæ sunt historiæ,socios Diomedis in aues mutatos, quæ ipso in deum translato, circa templum eius in insula Diomedia, haud procul à monte Gargano situm volitent, aquasq; ministrent. Quod iuxta Augustinum,intantum Varro probare videtur, vt easdem aues referat ex Græcia venientes, tanquam ciues cognoscere, alienos diris à se morsibus repellere. Quod vt probabilius idem Varro faciat, de famosissima Circe, quæ socios Vlysis mutauit in bestias,& de Arcadibus, qui transnatando stagnum, in lupos conuertebantur: qui si humana non vescerentur carne, quòd post octo annos transmenso amne, rursum reuerterentur ad humanam formam, commemorat. Exprimit etiam ex nomine quen-

dam Demenutum de sacrificio Arcadum gustasse, & in lupum mutatum, decimo tandem anno in propriam figuram reuersum fuisse. Vnde & dicit deum eorum Lycæum dictum, Græci enim lupum lycum dicunt: Romanorum quoque lupercos ab eis originem duxisse narrat. Quæ omnia vtrum deorum suorum amore fingant, an ita ludificatione dæmonum, ac quibusdam abditis naturæ seminibus fieri possint, dicere non est præsentis operis. Augustinus tamen suis temporibus Præstantium quendam nomine, de patre suo retulisse dicit, quòd venenum in caseo sumpserit, vnde in lecto quasi dormiens multis diebus iacuerit, euigilans autem caballum se factum, ac annonam se portasse retulerit. Narrat etiam idem pater, cum in Italia esset, se de quibusdam mulieribus audisse, quæ in caseo dare solerent viatoribus diabolica machinamenta, vnde in iumenta verti viderentur: qui dum peractis operibus ad se redirent, mentem se rationabilem habuisse testarentur. De Machario quoque eremita scriptum inuenis, quòd puella ad eum, quam amici in equam à maleficis mutatam dixerunt, ducta fuit: quam ille intuens, puellam dixit se videre, non equam. Itaque amicis equa visa fuit, sed homini dei puella apparuit. Vnde ad deum fusis precibus, tam puellã, quàm amicos eius à præstigijs dæmonum liberauit. Ex his ergo ac similibus apparet, dæmones quidem hominum naturam mutare non posse, sed occupatis illis corporis partibus, per quas ratio operari solet, mentem hominis obfuscare, cernentiumq; oculos, vt hæc putent, occultis machinamentis, ac abditis naturæ seminibus fascinare. Vnde ad Galatas Paulus dicit: O insensati Galatæ, quis vos fascinauit? Dæmones quippe multa tam ex subtilitate naturæ, quàm ex antiquitate temporis, & experientia rerum permissu dei scire ac posse dicuntur: vnde non solùm mundi ciues decipiant, sed & ciuibus Christi, si ab ipso non prohiberentur, noceant. Ex quo liquidò probari potest, quòd Balaam, qui vtique gentilis & ariolus fuit, tantam ex præstigijs dæmonum efficaciam habuit, quòd etiam populo dei, si ab ipso prohibitus non fuisset, maledicere potuisset. Non enim, vt quidam putant, propter hoc quod de ipso dicitur, Loquor domino, dominũ & deum verum colebat: sed cum dæmoni, quem ipse dominum vocabat, se loqui putaret, dominus vt hoc quod ipse maliciosè proposuerat impediret, sapienter se interposuit, vt non iuxta voluntatem suam populo suo nociua, sed iuxta nutum domini profutura diceret. Cui sensui & hoc fidem facit, quia crebris eum sacrificijs & hostijs à proposito inclinare tentabat. quod de incommutabili diuinæ maiestatis essentia credere vel præsumere absurdum esset.

De morte Aeneæ, & regno Sylvij. De defectu regni Sicioniorum, sub Heli iudice: & qualiter Romani & Græci morum & linguæ affinitatẽ habere cœperint, aliasq; gentes barbaros uocare cõsueuerint.

CAPVT XXVII.

Tautane. Regnante apud Assyrios Autene, Sicionijs imperante Pelasgo, Sansone iudicante Israel, Latino mortuo, tribus annis in Latio regnauit Aeneas. Quo mortuo, quia non comparuit, ab eis factus est deus. Imparantibus Assyrijs xxix. Oneo, Atheniensibus Mensato iiij. Latino rege Aenea Syluio, Aenea non de Creusa, sed de Latini regis filia genito: iudice autem Hebræorum Heli, regnum Sicioniorũ, quod per DL. annos, vel amplius durasse dicitur, defecit. Vnde est illud Castoris chronographi: Exponemus & Sicioniorum reges ab Agialeo vsque ad Zeusippum, qui (Aliàs, dccc. lxij.) omnes regnauerunt annis Dcccc. xlv. & sacerdotes Carnis vi. qui præfuerunt annis xxxij. post quos sacerdos constitutus est Cardidemus, qui impensas non sustinens, fugit. Exhinc Atheniensium respublica auctoritatem habere cœpit in Europa. Aeneas iste, eo quòd mater eius Ascanium timens in syluis latitando, eum dum adhuc puer esset abscondit, à sylua vocatus est Syluius. Exhinc Græci & Latini, quasi in vno semine coalescentes, quandam & morum & linguæ affinitatem habere cœperunt, aliasq; gentes tanquam rationis acumine, & oris venustate minus vtentes, barbaros vocare consueuerunt. Quod enim tam ingenio quàm eloquio cæteris Græci præferantur gentibus, poeta ostendit, qui ait:

Graijs ingenium, Graijs dedit ore rotundo
Musa loqui. Et alibi,
Græcia facundum, sed malè forte genus.

Vnde & tres linguæ principales habentur, propter cultum dei, & antiquitatem, Hebraica: propter prudentiam & eloquij leporem, Græca: propter potentiam & item prudentiam, Latina.

De Samuele & Saule, Codroq; Atheniensium rege: nomina etiam iudicum à Moyse usq; ad Samuel.

CAPVT XXVIII.

Post mortem Heli, Hebræorum iudex factus est Samuel, à quo dum regem peterent, acceperunt Saulem, regnante apud Assyrios Dercilo. Circa idem tempus Codrus rex Atheniensium Peloponnensibus hostibus, eo quòd responsum accepissent, se non prius ab Atheniensibus superandos, nisi regem eorum occidissent, mutato habitu se obiecit, ad propriamq; necem iurgijs prouocauit. Vnde Vergilius,

Et iurgia Codri. Et alibi,
Rumpantur vt ilia Codri.

Quē Athenienses ob hoc cultu diuino honorare decreuerunt: & exhinc magistratus, qui remp. administrarent, post reges habere cœperunt. Et hi traduntur in populo dei post patriarchas fuisse iudices, Moyses, Iesus, Othoniel, Aioth, Delbora, Gedeō, Abimelech, Thola, Iair, Iephte, Abessan, Ahialon, Iabdon, Sanson, Heli, Samuel.

De temporibus regum & prophetarū. De Dauid & Salomone, filioq; eius Roboam, qualiter sub eo ex peccatis patris sui Salomon regnum scissum fuerit, in breui desolandum. De uirtute Heliæ & Helisæi.

CAPVT XXIX.

Exhinc reges, & prophetarum tempora supputantur. Quorum primus reprobato Saul fuit Dauid, magnus ciuitatis dei princeps: vtpote cui post patriarchas primò facta promissio est, quòd de eius semine Christus, huius de qua agimus, ciuitatis auctor foret nasciturus. Cuius filius Salomon, imperante Assyrijs Eupale, templum tam cultu dei, quàm operis structura nobilissimum eo tempore quo in Italia Alba est condita, construxit. Qui etiam ne tam ob potentiam, quàm ob præclaram, qua omnes mortales præcellebat, sapientiam, illud semen, quod Dauid promissum, dispositum per angelos, omnes gentes possessurum erat, putaretur, à domino labi est permissus. Amator enim cum esset mulierum ardentissimus, quas vsque ad mille ac penè omnes alienigenas, habuisse perhibetur, ab eis vsque ad idololatriæ voraginem est tractus. Ex quo accidit, vt dum ipsi propter merita Dauid patris sui dominus parceret, de manu filij eius Roboam, imperante Assyrijs Tertiade, scinderet regnum, duásque ei tantùm tribus, Iudam videlicet & Beniamin relinqueret. Hinc etiam illud nobilissimum regnum in seipsum diuisum, iuxta veritatis vocem desolari debuit intantum, vt nullum ex regibus Israel, ex Iuda verò paucissimos ciues inuenias Hierusalem. Et vt auctoritatis verbis vtar, à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis, præter Ezechiam & Iosiam, omnes peccauerunt, nec tamen omnes alij reprobi fuerunt. Proinde vtriusque regni peccatis exigentibus, primò Israel, postremò in captiuitatem ductus est & Iuda. Habuit tamen vtrunque regnum, qui peccantis populi, ac præuaricatorum regum excessus reprehenderent, regni Christi ciues. Inter quos in regno Israel Helias & Helisæus floruere, qui eximijs vitę meritis cœlum claudere, ac rursum aperire, mortuos suscitare, regibus imperare, ac innumera prodigiorum ac signorum miracula facere à domino meruere. Horum prior igneo curru in aera viuus transuectus, adhuc manere creditur superstes: alter verò mortuus, mortuum suscitasse inuenitur. Et ne quis paruam tunc temporis fuisse ciuitatem dei arbitretur, audiat de Israel tantùm ad Heliam à domino dictum: Reliqui mihi vij. milia virorum: qui in Scriptura frequenter numerus pro infinito poni solet. In Iuda verò Osee, Esaias, aliiq; quàm plures, quos suo loco ponemus, non solùm prædicauerunt, sed etiam ciuitati dei plurimùm profutura monimenta librorum reliquerunt. Sed iam ad ciues mundi reuertamur.

De regibus Albanorum usque ad Romulum, & Auentino monte.

CAPVT XXX.

Alba à Syluio Aenea condita, reges Latinorum ibidem regni sedem locauerũt. Successit verò Syluio Latinus, & illi Alba, cui rursum Aegyptus, ac deinde Capis, post quem Tyberinus, à quo Tyberis, quæ prius Albula dicebatur, nomen accepit. Post Tyberinum filius eius regnauit Agrippa, deinde Aremulus, sicq; consequenter Auentinus. Qui omnes à primo Aenea Syluio, Sylurij, sicut postmodum Cæsares à Cæsare sunt dicti. Auentinus autem mortuus, & in monte ex nomine suo Auentino vocato sepultus, ab eis colebatur vt deus. Dicũt alij, ab aduentu auium hunc montem Auentinum vocari. Roma enim constructa à duobus fratribus, scilicet Romulo & Remo, historia Romana testãte, de impositione vocabuli ciuitatis inter eosdem fratres lis oriebatur: & quia neuter eorum alteri cedere voluit, vt lis illa per sortem, vel per augurium terminaretur, vtrique complacuit. Remus ergo, quia senior, prior est egressus, & in Auentino monte septem vultures conspexit: Romulus autem post eum egrediens, duodecim in eodem monte vidit. Et quia exhinc apud posteros inoleuit vsus quærendi augurium in eodem monte, Auentinus dictus est ab aduentu auium. Vel Auentinus dicitur quasi euentinus, ab euentu futurorum, qui similiter ini bi in volatu auium quærebatur. Inter hunc & Romulum duo tantùm reges fuisse dicuntur, Procas & Amulius. Cum igitur regnum Romanorum (vt ita dixerim) parturiretur, regnum illud nobilissimum ac potentissimum Babyloniorum, longo diuturnitatis senio marcescere cœpit.

De translatione regni Babylonici ad Medos.

CAPVT XXXI.

Anno itaque ab imperio Nini M. cc xxxvi. à regno verò patris sui Beli M. cccv. à conditione vel instauratione Babylonis, sub Semiramide M. cxliij. nouissimus ac corruptissimus apud Assyrios xxxvi. regnauit Sardanapalus, qui inter scortorum greges colum habitu muliebri tractans, ab Arbato Medo præfecto suo inuenitur. Dumq; ab eodem regnum aduersus eum concitatur, ipse ardenti piræ se iniecit: & sic fortissimum illud & florentissimum ad Medos deriuatur imperium.

Exclamatio contra Babylonem.

CAPVT XXXII.

Exaggerare hoc loco mutabilium rerum miserias non est necesse. Ecce enim potentissimum illud regnum, quamuis nondum penitùs destructum, mutatione tamen sui omnimodis sibi minatur interitum. Quid ergo dicemus, qui rebus transitorijs inhærere cogitamus, dum eas mutari, mutata labi, postremò omnino deleri videmus? Quod quidem in Babylonia deo adiuuante, ostendemus impletum, & in vniuerso mundo proculdubio ex multis Scripturæ locis, euidentissimisq; indicijs expectamus implendum. Mansit autem ex hoc regnum Babyloniorum (propter antiquam vrbis dignitatem) solo nomine ibi, re apud Chaldæos, auctoritate penes Medos. Habuerunt enim reges exhinc Chaldæorum viribus fortes, sed non tam claros, vt in catalogo ponantur priorum. Vnde probatur Nabuchodonosor, aliosq; à Sardanapalo vsque ad Cyrum reges, de catalogo regum non fuisse illustrium. Ex quo considerari potest, quantæ auctoritatis & potentiæ sub prioribus regnum illud constiterit, cum tanti etiam istorum tempore nominis & dignitatis fuerit. Porrò Medorum reges, ad quos Babylonici regni auctoritatem deriuatam diximus, exhinc supputari incipiunt. Post tantam ergo huius maximi, minorumq; regnorum factam mutationem, & diminutionem, aliasq; alternantium temporum calamitates, primo volumini terminum demus, vt ad eas quæ Medorum, Persarum, Græcorum, & maximè Romanorum regnis factæ sunt vicissitudines, veniamus.

Nomina regum Assyriorum à Belo usq; ad Sardanapalum.

CAPVT XXXIIII.

Et hi sunt reges Assyriorum:

Belus.
Ninus.
Semiramis.
Zameis, qui & Ninias, filius Nini & Semiramidis.
Arius.
Aralius, secundum Eusebium Analius.
Xerxes, qui & Baleus, secundum Eusebium Balaneus.
Armamitres.
Belochus.
Baleus, vel Baleius.
Altadas.
Mamirtus.
Manthaleus.
Sperus, secundum Euseb. Iphereus.
Mammilus, secundum Euseb. Mamytat.
Sparetus.
Achatades, secundum Euseb. Ascades.
Amyntas, vel Amyntes.
Bellothus.
Bellepares.
Lamprides.
Sophares, secundum Euseb. Sosares.
Lampares, vel Lamprides.
Pamiras, secundum Euseb. Pannias.
Sosar, vel Sophar, secundum Euseb. Sosarmus.
Mitheus, vel Mitreus.
Tautanes.
Teuteus, vel Tauteus.
Thineus, vel Oneus.
Derciles, vel Dercilus.
Eupales.
Laosthenes.
Piritiades.
Offraticus, vel secundum Euseb, Orphateus.
Ophratanes.
Vacrazenes, secundum Euseb. Acracapes.
Thonosconcoleros, qui & Sardanapalus.

LIBRI PRIMI FINIS.

PROLOGVS LIBRI SECVNDI.

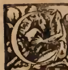

SVperiore Libro promisisse me recolo de rerũ mutatione ac miserijs scriptorum. Quam quidem historiam vsque ad defectum primę sequentisq; initium, quam Romam dico, Babyloniæ, deo opitulante, vtcunque compleui. Has enim germanas esse ciuitates, non solùm ex historiographorum dictis, qui huius illi regnum quasi patri filium, medijs ac breuibus Medorum, seu Persarum, ac Macedonum regnis, tanquam paruuli filij tutoribus, non iure hæreditatis, sed successione temporis interuenientibus, successisse tradiderunt: sed & ex principis apostolorum epistola, qui à Roma scribens, eam Babyloniam vocat, Salutat vos (inquiens) ecclesia, quę est in Babylone, conijci potest. Denique dum præteritorum temporum calamitatum reminiscimur, instantis quodammodo pressurę quoquomodo obliuiscimur. Modò nempe vbiq; terrarũ, & præcipuè in prouincia nostra, quam nuper Vuelfo vir nobilis hostiliter inuasit, agros vastauit, bona ecclesiarum dei diripuit, clamor auditur, & quod maius est, periculum vitæ, discrimen animarum timetur. Inter ipsum quippe & Henricum Noricum ducem, ambos lectos, ac feruentis animositatis iuuenes, cum de ducatu sit controuersia, quid aliud quàm profligatio pauperum, deuastatio ecclesiarum, iuxta illud,

Quicquid delirant reges plectuntur Achiui,

ab vtrisque expectari potest: iudicio ergo dei, ac orationibus ecclesiæ id relinquentes, nos cœptum Opus deo adiuuante prosequamur. Nemo autem à nobis sententias, aut moralitates expectet. Historiam enim, in qua ciuium Babyloniæ vicissitudines ac labores, ciuiumq; Christi, inter eos progressus & profectus texantur, non disputantis more, sed differentis ordine prosequi intendimus. Nam à maioribus nostris impugnantibus hanc quæ in nobis est fidem, satis responsum esse arbitror.

De regibus Medorum, qui quorum regum Iudę & Israel tempore fuerint. De Chaldæis, & Cyro. Nomina regum Medorum. CAPVT I.

Oncesso ad Medos Assyriorum regno, Arbatus, qui huius translationis auctor fuerat, imperium arripuit, ac per xxviij. annos tenuit, regnante in Iudæa Ozia, in Israel Sella, vel Manahe. Arbato successit Sosarmus, regnante in Iudæa Achas, in Israel Phacea. Huius regni anno xv. prima olympias, quę quinto exhinc anno quatuor in medio expletis, apud Helidem Gręcię vrbem agone & ludis exerceri solebat, cœpta est nominari. Sosarmus reliquit Madidum, regnante in Iudæa Achas, vel Ezechia, in Israel Osee, vel Phacea ij. Post quem fuit Cardices, regnante in Iudæa Ezechia, in captiuitatemq; ducto Israel. Post hunc surrexit Dioces, regnãte in Iudæa Manasse. Post hunc Phraortes xxij. annis imperauit, regnumq; multis ac crebris bellis cruentauit, regnante in Iudæa pijssimo rege Iosia. Post Dioces, qui cum esset armis expertissimus, regnum plurimùm dilatauit. Cui successit Astyages, qui inhumanus ac crudelis, Harpalo cuidam vnicum filium ac paruulum occidit, patriq; epulandum apposuit, sceleratasq; epulas ostensis cum capite manibus, patri improperauit. Huius nepos Cyrus Persa, mox vt adoleuit, auo bellum indixit. Astyages ergo sceleris sui immemor, Harpalum exercitui præposuit. Qui ipsum dum Cyro traderet exercitum, Astyages rursum in Medos cessit, exercitumq; cõgregauit. Quibus denuo congressis, dum Persæ fugerent, vxoribus seu matribus impudicè insultantibus, reuertũtur, victoriaq;, capto Astyage, potiuntur. Cyrus itaq; captum auum Hircanis præfecit, regnumq; Medorũ finiuit, quod per cc.lviij. annos mansisse inuenitur. Hæc iuxta Orosium. Hic est Cyrus, à quo postmodum destructa est Babylonia, cuius auunculus fuit Darius rex Medorum, qui in Daniele Balthasar percussisse legitur: vnde iuxta alios, regnum Medorum non bello obtinuit, sed iure hæreditatis post mortem aui sui Astyagis, eiusq; filij Darij suscepit, sicut in Daniele habes. Rex Astyages appositus est ad patres suos, & regnauit Cyrus Perses pro eo. Sed occurrit, quòd Darius iste qui Balthasar percussit, rursum in Daniele non Astyagis, sed Assueri filius vocatur. Potuit verò esse quòd binomius fuerit. Vnde Iosephus x. libro Antiquitatum, Darius, ait, Astyagis filius, qui Babyloniorum principatum destruxit cum Cyro cognato suo, qui tamen alio nomine vocabatur à Græcis. Medio tempore Chaldæi, vnde Nabuchodonosor, suiq; successores erant, irruperunt Babylonem, ac multis malis ciuitatem dei afflixerunt. Qui tamen Medis auctoritatem habentibus, de numero, vt suprà dictum est, regũ non fuere priorum. Fuerunt autem reges Medorum hi, Arbatus, Sosarmus, Madidus, Cardices, Dioces, Phraortes, Diocles, Astyages, Darius, Cyrus. Exhinc reges Persarum supputantur.

De Proca & Amulio, & ortu Remi & Romuli.

CAPVT II.

Tempus esse arbitror, vt ad Romanorum regni principia stylum vertamus. Cum enim Babyloniæ sub præfecto suo dehonoratæ, adhuc regnum sub principatu Medorum stetisset incolume vsque ad Cyrum, & ab eo prorsus, vti in sequentibus patebit, est euersum, iure ipso deficiente, Romani imperij, quod illi tãquam patri filium successisse dixi, ortum narrauerim. Eo igitur tempore ad Medos cessit, cum Procas in Italia regnauit: eo illud à Cyro penitus subuersum fuit, quo à Tarquiniorũ iniusta damnatione illud liberatum, in propria auctoritate stare cœpit. Procæ successit Amulius, cuius frater Numitor, cum filiam Rheam vestalẽ ab eo virginem factã, stupri ream ex partu cognouisset, geminos quos pepererat exponi, & in aquam proijci iussit. Hi sunt gemini fratres Remus & Romulus, Vrbis orbis futuræ caput, fundatores & auctores. Quos ipsius Vrbis scriptores, tanquam totius orbis Marte obtentura principatum, Martis quoque filios autumant, in argumentumq; quòd à lupa (vt pote Martis bestia) lactati ac nutriti contra naturam fuerint, narrant. Qui reuera an iu

xta eos

xta cos à lupa, an à meretrice qualibet iuxta alios, propter vitæ turpitudinem, vnde domos earum lupanaria dicimus, sic vocata, nutriti fuerint, nihil mea interest. Hoc tamen affirmo, quòd non Martis, sed cuiuslibet hominis, & secundum quosdam veridicos scriptores, sacerdotis filij fuere.

De fundatione urbis Romæ, & parricidio aui fratrisq; à Romulo facto, ac raptu Sabinarum.

CAPVT III.

ANno ergo ab imperio Nini M.ccc. post euersionem Troiæ cccc. xiiij. olympiade vi. euolutis ab Adam quatuor millibus cccclxxxiiij. annis, regnante in Iudęa Achas, vel iuxta Augustinum, filio suo pijssimo rege Ezechia, in Israel Osee, seu Phacea secundo, geminis auctoribus Remo & Romulo, auo adhuc superstite Numitore, maxima illa & famosissima in monte Palatino condita est Roma. Cuius mox regnum tam parricidio, auo fratreq; interfectis, Romulus infecit, quàm raptu Sabinarum, maritis parentibusq; occisis, improbis nuptijs sibi suisq; illicitè ac crudeliter confœderatarum polluit.

De Osee, & Esaia, prophetiaq; Sibyllæ.

CAPVT IIII.

CIrca idem tempus clarissimos (quos suprà nominaui) Osee & Esaiam prophetasse, prophetiamq; scriptam reliquisse constat. Quorum alter non solùm dictis, sed & factis, meretrice in vxorem accepta, vocationem gentium, (vnde & ait, Vocabo non plebem meam plebem meam) prænunciasse cernitur: alter verò de aduentu Christi, passione, resurrectione, regnoq; eius, quod est ecclesia, in hac vita dilatando, post hanc impiorum æternaliter damnatam ciuitatem glorificando, atque cum auctore suo Christo in æternū mansuro, tam euidenti, tam luculento ac vrbano sermone disseruit, vt non prophetiā, sed euangelij historiam texere videatur. Eo quoque tempore nonnulli Sibyllam Erithræam vaticinatam ferunt: quam ex scripturæ suæ testimonijs ad ciuitatem dei pertinuisse, sicut & Iob, & plures alios ex gentibus, Augustinus velle videtur. Cuius rei gratia prophetiam eius manifestissimam de incarnatione domini, passione, ac secundo aduentu Christi, idem pater in libro de Ciuitate dei ponit, quam infrà annotauit:

Iudicij signum, tellus sudore madescet. »
E cœlo rex adueniet, per secla futurus, »
Scilicet in carne præsens vt iudicet orbem. »
Vnde deum cernent incredulus atque fidelis, &c. »

In quorum versuum capitibus Iesus Christus theos sother, quod est Iesus Christus filius dei saluator, in Græco inueniri dicit. Refert etiam Lactantium aliud eius de Christo ponere vaticinium, quod tale est: In manus iniquas & infidelium postea veniet. »
Dabunt autem alapas deo manibus incestis, & impurato ore expuent saliuas venenosas. » Dabit verò ad verbera simplex, sanctumq; dorsum, & colaphos accipiens tacebit, » ne quis agnoscat quò verbum, vel vnde veniat, vt inferis loquatur, & corona spinea » coronetur. Ad sitim acetum, & ad cibum fel dederunt, inhospitalitatis hanc ministra- » bant domino mensam. Ipsa enim insipiens tuum deum non intellexisti, ludentem mor- » talium sensibus, sed spinis coronasti, & horridū fel miscuisti. Templi verò velum scin- » detur, & medio die nox erit tenebrosa nimis in tribus horis, & morte morietur, som- » no suscepto. Et tunc ab inferis regressus, ad lucem veniet primus, resurrectionis prin- » cipio reuocatis ostenso. Non desunt tamen qui dicunt eandem Sibyllam Troiani belli tempore vaticinatam fuisse.

De Thalete uno de septem sapientibus, & captiuitate decem tribuum. De Phalari Siculo tyranno.

CAPVT V.

REgnante Romulo, post theologos, quos suprà nominaui poetas fuisse, Thaletem Milesium vnum de septem sapientibus, quos sophos vocabant, ferunt. Iisdem quoque diebus, decem tribus à Chaldæis in Samaria debellatæ, ac in capti-

uitatem ductæ sunt, positusq; in Samaria est Chaldæorum populus, qui iuxta librum Regum, deum timebat, & idola non deserebat. Quare verò deum timerent, causa fuit, quòd dum primò in Samariam venissent, dominus in eos leones immiserat. Quod ergo volebant, de lege recipiebant, & quod nolebant, more alienigenarum reprobabant. Hinc in euangelio habes, quòd eis Iudæi non coutebantur. Circa hæc tempora Phalaris Siculus tyrannus, dum multis ac varijs tormentis innocentes afficeret, Perillus quidam faber ærarius volens placere principi, aptumq; sibi crudelitatis suæ munus offerre, taurum æneum fecit, cui ex latere ianuam composuit, vt dum cruciandi per eam intromissi, ignibus appositis torquerentur, non gemitum hominis, sed pecudis mugitum emittere viderentur. Quod simulacrum tyrannus gratanter suscepit, ipsumq; auctorem in eo positum propria adinuentione puniuit.

Qualiter, & à quibus urbs Roma inchoata fuerit. De morte Esaiæ, & Samia Sibylla. De Tullo Hostilio, & Anco Martio, Romanorum regibus.

CAPVT VI.

Romulus contractis vndecunque pastorum, prædonum ac latronum copijs, quibus etiam asylum construxit, crudeli ortu regnum, totius orbis futurum caput initiauit. Vnde Iuuenalis:

Et tamen vt longè repetas, longeque reuoluas
Nomen, ab infami gentem deducis asylo.
Maiorum primus quisquis fuit ille tuorum,
Aut pastor fuit, aut illud quod dicere nolo.

Hic & mille iuuenes de plebe electos, Milites, & centum seniores, Senatores appellauit: & exhinc Militaris ordo, Senatoriaq; dignitas exordium sumpsere. Romulo successit Numa, qui cultum, imò sacrilegium plurium deorum in Vrbem induxit, & Capitolium à fundamētis ædificauit. Huius diebus regnante apud Hebræos impijssimo rege Manasse, à quo Esaias occisus fertur, Samia Sibylla fuisse dicitur. Successit Numę Tullus Hostilius, qui primus ex Romanis regibus purpura & fascibus vsus fuit, & Vrbem adiecto Cęlio mōte ampliauit. Post quē Ancus Martius Auentinū montē, & Ianiculum Vrbi addidit, & supra mare decimo ab Vrbe miliario, Hostiam condidit.

De captiuitate Iudæ sub Tarquinio Prisco Romano rege, & prophetia Hieremiæ, & residuis sex sapientibus.

CAPVT VII.

Regnante deinde Tarquinio Prisco, qui Circum ædificauit, & numerum Senatorum auxit, cum Sedechia rege suo à Chaldæis in captiuitatem ductus est & Iuda. His diebus plurimi fuere ciues regni Christi, præcipuè prophetæ, qui populum dei de malis eorum operibus redarguerent, malaq; ventura prædicerent: quorum alij cum peccatore populo in captiuitatem sunt ducti, alij etiam ab hostibus proprię voluntati ac arbitrio sunt relicti. Prophetauit autem ijsdem diebus, scriptumq; vtile valde ecclesiæ dei Opus reliquit vir dei Hieremias: in quo & præuaricatoris populi peccata, captiuitatemq; relaxandam post lxx. annos posuit, ac multa de statu ecclesiæ, & aduentu Christi prædixit. Fuisse tunc Pittacum Mitylenεum vnum de septem sapientibus ferunt: nam alios quinque, id est Solonem Atheniensem, Chilonem Lacedæmonium, Periandrum Corinthium, Cleobolum Lydium, Biam Prieneum, eo quo captiuus tenebatur populus, fuisse tempore, refert Eusebius. Quorū nullus tamen librorū monimenta, excepto Thalete de Physica, & Solone legib. Atheniensib. datis, reliquit.

De philosophis, præcipuè Pythagora, Socrate, Platone, Aristotele.

CAPVT VIII.

Post theologos, & hos quos sapientes dixi, philosophi surrexere, qui verecundo magis philosophorum, id est amatorum sapientiæ, quàm sapientiū appellari maluerunt nomine. Quorum primus Pythagoras ex malleorum ictibus diuersè con crepātibus, Musicæ septem discrimina vocum inuenit, multisq; alijs vtilis admodum

&

& clarus extitit. Post quem Socrates, omniũ philosophorum clarissima lumina, tanto perspicaciores, quanto iuniores, vtpote qui ipsos docentes se intellectu transcenderent, educauit Platonem & Aristotelem. Quorum alter de potentia, sapientia, bonitate creatoris, ac genitura mundi, creationeúe hominis, tam luculenter, tam sapienter, tam vicinè veritati disputat, vt ob hoc à quibusdam ex nostris Hieremiã in Aegypto audisse, & ab eo de fide nostra imbutus fuisse credatur: alter verò Dialecticæ libros artis vel primus edidisse, vel in melius correxisse, acutissimeq́, ac disertissimè inde disputasse inuenitur. Sed Platonẽ (qui praefati Aristotelis non solùm apud Socratẽ condiscipulus, sed & post mortem Socratis, pręceptor fuit) longè post Hieremiam fuisse, ex hoc quòd circa tempus captiuitatis, sophi, id est, sapientes, qui philosophos pręcessere, fuerunt, innuitur. Vnde non inconuenienter arbitrati sunt, qui eum cum cæteris philosophis, naturali ingenio per visibilia mundi inuisibilia comprehendisse dixerũt. Omnia enim quæ de diuina natura, humana ratione inuestigari possunt, inuenerunt: exceptis his, in quibus summa salus consistit, quæ per gratiam Iesu Christi à mansuetis corde cognoscuntur. Vnde Augustinus: In principio erat verbum, & omnia quæ in profundissimo sermone euãgelista prosequitur, vsq; ad illum locum, vbi de mysterio incarnationis agere incipit, in Platone se inuenisse dicit.

De Tarquinio Superbo, & oppreßione Lucretiæ.

CAPVT IX.

EO quo in Babylonia captiuus tenebatur populus dei tempore, Romanorum respublica Tarquinij Superbi iniquæ dominationis premebatur potentia. Cuius post alia facta crudelia, sceleratissimum illud in castissima muliere Lucretia, à filio turpiter perpetratum, à patre nequiter dissimulatum opus, deiectionis eius causa fuit iustissima. Cuius castitatis argumentum non paruum fuit, quòd dum tyranni violentiam euadere non posset, propriam sibi manum iniecit. Vnde pulchrè quidam,

Cum foderet ferro castum Lucretia pectus,
Sanguinis & torrens egrederetur, ait:
Procedant testes, me non fauisse tyranno.
Sanguis apud manes, spiritus ante deos.

De tempore consulum, & remotione regum, & zelo Bruti primi consulis, liberationeq́; Romanæ urbis per Mutium Scæuolam, & Clœliam virginem.

CAPVT X.

PVlso regno Tarquinio, Romani regium nomen abiurantes, Consules qui reipublicæ potius consulerent, quàm imperarent, sibi creauere. Anno igitur post Vrbẽ conditam ccxliiij. Brutus ab eis consul constituitur primus, qui priorum regum malitiam imitatus, filios, vxorisq́ fratres interfecit Vitellios. Tradunt tamen alij zelo ęquitatis hoc eum fecisse, vt videlicet nõ rem familiarẽ, sed publicam diligere videretur. Vnde & populum Romanum pro filijs adoptasse dicitur. Tarquinius verò Hetruscorum regis Porsenæ auxilio, Vrbem per triennium obsedit, cepissetq́, aut rursus eam suæ ditioni subegisset, nisi prædictus rex Mutij manum adurentis patientia, vel Clœliæ virginis Tyberim transnatantis audacia permotus, obsidionem soluisset. Mutius enim cum alijs Romanis iurauerat se regem interfecturum: sed dum in castra venisset, à militibusq́ captus, votũ suum implere non posset, manum sub præsentia regis in igne combussit: En scias (inquiens) quem virum effugeris. Idem trecenti iurauimus. Clœlia verò cum esset vna de obsidibus, clàm de castris lapsa, Tyberim transnatauit. Rex ergo, vt dixi, tam viri patientia, quàm virginis audacia motus, ab Vrbe recessit. Hæc prima ætas quasi infantia populi Romani fuit.

Quomodo Babylon à Cyro capta sit, & quis eius situs fuerit: de morte quoq; Crœsi.

CAPVT XI.

INter hæc Cyrus, quem suprà memoraui, dum Tarquinius aut vi, aut bello premeret Vrbem, Orientis latè imperio peruagato, Babyloniam vtpote caput eius bello

petit. Sed dum vnus militum æquo feruentior animo, Gangem fluuium, quem vnum quatuor fluminũ Paradisi dicunt, transnatare attentasset, impetus eius nõ ferens, submersus est. Rex in amnem amore iuuenis vlcisci statuens, in ccccl x. venas deriuatum, vetularum etiam pedibus trãsmeabilem fecit. Eo quoq; ingenio Euphraten mediam Babyloniam interfluentem, ab alueo proprio deriuauit. Sicq; mirabile dictu, vrbem maximam ac florentissimã cepit M. cccc. post conditionem eius anno. De cuius tam situ, quàm euersione verba Orosij infrà ponere volui. ait enim: Cepit vrbem, quã vel humano opere extrui potuisse, vel humana virtute destrui posse, vtrunq; penè incredibile apud mortales erat. Et infrà: Quicquid est opere & manu factum, labi & consumi vetustate, Babylon capta confirmat. De situ quoq; eius sic ait: Hæc campi planicie vndiq; conspicua, natura loci latissima castrorum facie, mœnibus paribus per quadrũ disposita, murorum eius vix credibilis relatu firmitas & magnitudo, id est, latitudo L. cubitorum, altitudo quater tantùm. Cæterùm ambitus eius ccccl xxx. stadijs circumuenitur: murus cocto latere, atq; interfuso bitumine compactus: fossa extrinsecus latè patens, vice amnis circunfluit. A fronte murorum centum portæ æreæ. Ipsa autem latitudo in consummatione pinnarum vtroq; latere habitaculis defensorum æquè dispositis, media intercapedine vicenas quadrigas capit. Domus intrinsecus quater geminę habitationis, minaci proceritate mirabiles. Cyrus tãta vrbe capta, Crœsum quoq; regem Lydię famosum & magnum, qui ad huius auxilium cum venisset, territus aufugerat, persequitur, victumq; vita & regno priuauit.

De prophetia Ezechiel, Daniel, Abacuk.

CAPVT XII.

NOn multo ante hoc tempus prophetauerunt Ezechiel & Daniel in terra Babylon. Quorum prior de spiritali templo, quæ est ecclesia, de visione quoq; quatuor animalium profundissimam & obscurissimam scripsit prophetiam. Alter verò eximiæ sapientiæ (vnde & desideriorum appellatus est vir) luculentissimam de regnorum mutatione, prophetico spiritu scripsit Apocalypsim. Ambo de temporibus Antichristi, resurrectioneq; mortuorum, extremo quoq; iudicio, ac permansuro in æternum Christi regno, multa nobis tam vtilia, quàm spiritalia mystico ac prophetico sensu protulere. Abacuk etiam eo tempore in Iudæa, quo isti in Babylone prophetauerunt, scripsisse ex historia Danielis cognoscitur. Hic ob hoc quòd populum dei iniustè oppressum peregrinari ac miserè viuere, oppressores verò eius regnare & prosperari vidit, in tantam etiam contra dominum prorupit audaciam, vt ipsum aut res humanas negligere, aut non ęqua lance pensare penè dixerit, vel potius eius super his patientiam admiratus, non de gubernatione, seu æquitate dubitauerit: propter quod & luctator vocatus est. Canticum quoq; pulchrum valde edidit, in quo consideratione incarnationis, passionis, secundi aduentus domini, reprobationeq; Iudaici populi, ac vocatione gentium, horrore se concussum innuit, dicens, Domine audiui auditum tuum, & timui.

De quatuor principalibus regnis, quæ Daniel in expositione somnij Nabuchodonosor vidit.

CAPVT XIII.

SEd quia Danielem de mutatione regnorũ propheticam historiã edidisse diximus, aliquid inde subterannotare operęprecíũ duximus. Dũ ergo somniũ regis Babyloniorum exponeret, Tu es, inquit, ô rex, caput aureũ, quod vidisti. Post te surget aliud regnũ minus te, post hoc rursum aliud, post illud quartũ, quod quia fortissimũ erit, ferro omnia cõminuenti cõparatur. Vide quomodo propheta quatuor regnis nominatis, primũ quidem propter nobilitatẽ sui auro, quartũ propter potentiã, ac Marte pressum orbem, duobus medijs interuenientibus, ferrũ nominauerit. Primũ & quartũ quæ suprà memoraui, regna sunt potẽtissima Babyloniorũ ac Romanorũ: quorũ vno cadente in Oriente, medijs Persarũ & Græcorũ interuenictibus, alterũ (vt sæpe iam dixi) surrexit in Occidente, quãuis nonnulli pro Persarũ regno secũdo loco Africanũ inter quatuor mundi principalia regna posuerint regnũ, vt & sic secundum

quatuor

quatuor mundi cardines, mundi quoq; quatuor regna constituat, Orienti scilicet Babylonicum, Austro Africanum, Septentrioni Macedonicum, Occidenti Romanum tribuentes. Quòd autem idem propheta prosequitur & dicit, regnum istud quod ferro comparauit, in pedibus, quæ pars, extremitas corporis humani, finem significare solet, ex parte ferreum, e x parte fictile fuisse, donec à lapide exciso de monte sine manibus, percussum funditùs subrueretur, suo loco adiuuante deo dicemus. Nos enim circa finem eius positi, id quod de ipso prædictum est, experimur, futurumq; in proximo quod restat, expectamus.

Qualiter Tomyris regina Cyrum occiderit. Exclamatio de hoc, breuisq; epilogus de laude Cyri.

CAPVT XIIII.

CYrus post tot triumphos in superbiam elatus, Scythiam, cui tunc Tomyris regina præsidebat, cum exercitu ducētorum milium petit. Cumq; Araxim fluuium transisset, castra posuit, vbi callidè euocatis Scythis tertiam partem exercitus reginæ cum filio eius interfecit. Ob quam rem Cyrum in insidias astutè vocatum, mulier cum toto deleuit exercitu adeò, vt nec tantæ cladis remansisse feratur nuncius. Capite quoq; eius in vtrem humano sanguine plenum misso, sexus sui immemor, dixisse fertur, Satia te sanguine, quem sitisti. Res miranda ac miseranda, nec fatali euentui, sed dei occultis iudicijs tribuenda. Quis hæc audiens non stupeat? cuius vel saxeum pectus factum tam miserabile ad amorem dei, contemptumq; mundi nō emolliat? Ecce enim vir totius Orientis, ac ipsius triumphator Babyloniæ, quem propter eximiā virtutem Esaias longè ante Christum vocauerat, cui iuxta eūdem prophetam, dominus gentes subiecerat, dorsa regum verterat, portas æreas, ac vectes ferreos confregerat: hic, inquam, non solùm terris, sed & aquis formidabilis, ab infirma fragilisq; conditionis muliere decipitur, ac cum tam infiniti exercitus multitudine funditur & deletur. Quid ad hæc dicemus, qui mundo inhærere volumus, ne dicam cernere, palpare etiā quàm misera sit mortalium conditio possumus, & ipsis tamen caducis ac transitorijs, tanquam robustis ac permanentibus adhæremus? Nec duritiæ id, sed bonitati ac misericordiæ omnipotentis dei ascribendum dixerim, qui vt ad amorem sui, permanentemq; in cœlo ciuitatis mansionem nos vocaret, hanc inesse miseriam rebus mortalium voluit. Hic est Cyrus, qui dum à Iudæis allatum Esaiæ vidisset (hoc quod possumus) testimonium, captiuitatem ex parte (vt Hieronymus ait) relaxauit, finitis à prima captiuitate Iudæ sub Iechonia, iuxta supputationē præfati Hyeronymi in prophetiam Ezechielis, xl. annis, qui à desolatione templi xxx. erat,

De Cambyse filio Cyri, & noua Babylonia ab ipso condita.

CAPVT XV.

CYro filius eius Cambyses succeſsit, qui religionem, imò sacrilegia Aegyptiorum cerimoniasq; expiauit. Hunc quidam secundum Nabuchodonosor dicunt, & eà quæ in libro Iudith leguntur, sub eo facta fuisse: præcipuè cum Romanorum historia habeat, Tarquinij Superbi temporibus à Iudith castiſsima Holofernē interfectum: dicuntq; primum Cambysis regni, Tarquinij xviij. fuisse annum. Vnde hę duæ castiſsimæ Iudith & Lucretia cōtemporaneæ inueniuntur. Sed occurrit quæstio, quā soluere non possunt qui hoc tradunt, quomodo videlicet hæc Cambysi, qui viij. tantùm annis regnauit, cōuenire queāt, cum xij. regni anno Nabuchodonosor hęc expeditio mota, in libro Iudith dicatur. Quis etiam sit ille rex Medorum Arphaxat, quem bello superatum à præfato rege, idem liber affirmat. Quibus minimè fidem accommodaremus, nisi propter Iosephum, qui in libro Antiquitatum vndecimo, maleuolum eum vocat: vbi etiam refert eum epistolam contra Hierusalem misisse, in qua eam inimicam regibus & seditiosam contestans, ne amplius ædificetur prohibet. Sed & Augustinus in libro de Ciuitate dei, ea quæ in libro Iudith scripta sunt, dicit sub Cyro euenisse. Vbi quamuis numerus annorum non repugnet, de victoriáque Medorum mutato nomine tantùm regis eorum, eluceat: verisimilius tamen est ea sub filio suo Cambyse, qui inimicus illius populi à Iosepho dicitur, prouę

nisse, quàm sub ipso, qui captiuitatem relaxando, non solùm immanitatem, sed plurimam etiam populo dei exhibuit humanitatem. Prædictus autem scrupulus sic solui potest, quòd tres sequentes, iuxta Iosephum, Magorum anni, quos aliæ historiæ vij. tantùm mensibus imperasse dicunt, ad Cambysem referantur, & ita circa initiū xij. anni præfata expeditio sub Iudith facta fuerit. Cambyses nouam Babyloniam in Aegypto dicitur instaurasse, quæ olim ab Argiuorum rege Api condita, Memphis dicebatur.

De Magis & Dario, & plenaria liberatione Romanorum. De prophetia Aggei, Zacharie, Malachie, Esdre. De infortunio Darij in bello Atheniensium, morteq; eius.

CAPVT XVI.

Cambyse mortuo, dum Magi regnum eius inuaderent, Darius vnus ex illis, qui Magorum audaciam compescuit, consensu cunctorum, rex creatur. Hos Magos in xi. Antiquitatum libro vij. dominos nuncupatos & tribus annis regnasse dicit Iosephus: Eusebius tribus, mensib. vij. Darius autem eo quòd deo vero votum priuatus fecerat, quatenus ad regnum ipso opitulante promotus, populum suum ad natale suum solum remitteret, captiuitatem Iudeorum ad plenum relaxauit, templumq; instaurari permisit. Tunc quoq; Romani Tarquiniorum dominatione iniusta, ad plenum sunt liberati. Prophetauerunt nouissimi prophetarum Aggeus, Zacharias, Malachias. Quorum vnus cùm dixisset de ecclesia, Erit gloria domus huius posterior maior quàm prior, Iudei hoc de templo materiali dictum putātes, falsa spe frustrati sunt. Esdras quoq; scriba, quem vnum de nominatis prophetis quidam esse volunt, vtilis valde in renouatione librorum Legis, Psalmorumq; titulis, eisdem temporibus fuisse inuenitur. Deniq; à tempore illo, id est, à Zorobabel & Iesu sacerdote magno, vsq; ad Ioannem, nec prophetas cecinisse, nec regnum floruisse, excepto Iesu filio Syrach, qui Salomonis sectans opus, librum quem Sapientię vocant, scripsit: & Machabęis, quorum alij patientia, alij fortitudine pro lege dei fortiter steterunt. Paucos inuenies, qui dictis vel factis inter probatos ciues Hierusalem meruerint computari. Habuerunt tamen & postmodum reges, quos suo loco ponemus, sed non tam claros, vt de catalogo meruerint esse priorum. Darius primò Babylonios iugum dominationis Persarū excutere volentes, repressit: dehinc regi Scytharum Antyro, eo quòd filiam eius sibi in matrimonio copulare nollet, bellum indixit, septingentaq; milia armatorum vnius amore muliercula, in periculo posuit: vbi amissis lxxx. milibus contra Athenienses, eo quòd Scythis Ionas in auxilium misissent, procinctum mouit. Athenienses ergo cūx. milibus in campis Marathonijs tanto exercitui, qui fusis in Scythia tantùm lxxx. milibus, de Dcc. milibus superarat, occurrunt, interfectisq; ex eis (mirabile dictu) cc. milibus, cæteros in fugam vertunt. Post hoc cum bellum rursus instauraret Darius, in via mortuus est, successitq; ei filius eius Xerxes.

Rursum de infortunio filij Darij Xerxis, primò à Leonida, pòst ab Atheniensibus uicti, ad ultimum ab Artabano præfecto suo occisi.

CAPVT XVII.

Anno ab Vrbe condita cclxxv. cum ob stuprum viua defossa fuisset vestalis virgo Popilia, patri in regnum succedens Xerxes, Atheniensibus bellum parat. Tędet hic inextricabilem malorum texere cratem: tamen ad ostendendas mortalium miserias, summatim ea attingere volo. Tunc enim Xerxi cum innumerabili ac incredibili exercitu, vtpote qui ad mille milia armatorum, & ad mille ducentas naues rostratas, & ad trium milium oneratarum nauium fuisse perhibetur, à Leonida Spartanorū rege, cum paucissimis, id est quatuor milibus, in artis locis Thermopylarum occurritur, triduoq; pugnatur. Itaq; Leonida quarta die cum hostem vndiq; circumfundi cerneret, dimissis socijs, cum suis tantùm qui sexcenti fuere, memorabili illo animans eos eloquio, Prandete, cum inferis cœnaturi, tantum audens aggredi exercitum, tota nocte vna, sequentisq; parte diei hostes cecidit, adeò vt nō eorum ictibus, vtpote qui

in

in nullo se defendentes, mutuis etiam se cædebant vulneribus, sed proprijs lassati laboribus, ipsi qui victores extiterant, non percussi, sed percutientes morerentur. Eo modo Leonida cum suis occubuit. Xerxes bis victus nauale rursus prælium parat: sed Atheniensium ac Græcorum non minus astu quàm virtute territus, relicto Mardonio exercitu, in scapham apud Abydum conscendens, vno tantùm comitatus cliente in Persas rediit. Mardonius commisso in Bœotia cum Græcis prælio, deletis copijs, regijsq́ opibus refertis castris captis, cum paucis velut nudus de naufragio fugere compellitur. Et mirum dictu, Persarum exercitus, qui eadem die sub Monimicale duce in Asia dimicabat, tantum sociorum discrimen ipsa die meridianis horis, tanto locorum interuallo audire potuit, auditoq́ desperatione correptus, & in fugam versus est. Sicq́ sub hoc, duobusq́ præcedentibus regibus, de illis tantùm regni visceribus decies nouies centena milia tribus bellis rapta inuenies: Græciaq́ hanc victoriam cū morte suorum, ac discrimine maximo est adepta. Xerxes tot bellis infeliciter gestis, suisq́ contemptui habitus, ab Artabano præfecto suo occiditur. Artabano item rege perfuncto, successit Xerxes, & rursum post illum Xerxes, & deinde Sogdianus, & sic consequenter Darius cognomento Nothus.

De prodigijs in urbe Roma uisis, pestilentia, intestinisq́ malis inde secutis: & de Q. Cincinnati rustici uictoria.

CAPVT XVIII.

ANno post Vrbem conditam cclx. suspensis paruo interuallo bellis, pestilentia maxima non tam minores, quàm consulares ac militares viri consumpti sunt in Vrbe. Quam pestilētiam prodigium, ita vt cœlum ardere videretur, præcessisse fertur. Consumpti tunc fuere duo consulares viri, Ebutius & Seruilius, quæ lues superiore quarto anno Vrbem simili modo depopulata est. Hoc malum sequenti anno sequitur aliud. Serui namque contra dominos suos, ciuesq́ exules, duce Herbonio viro Sabino effrenati, inuadunt, incenduntq́ Capitolium. Quos cum vir fortissimus coercere vult Valerius consul, morte sua miserabiliter de seruis suis triumphauit. Anno sequenti cum Equis & Volscis malè pugnatum est. Nam Minutius consul cum eis pugnans vincitur, obsidioneq́ cum exercitu frigore ac fame laborātē, cingitur. Quintius ergo Cincinnatus ab aratro assumptus ad faces, ptesso hoste obsidionem soluit, iugumq́ boum equis imponens, actis ante se victis, rustico vt erat habitu, victor Vrbem ingressus est. Iam tunc inter illius, quæ totius orbis obtentura foret principatum, Vrbis monstrabantur principia, quòd infirma mundi elegit deus, vt confundat fortia.

De bellis diuersarum ciuitatum, & præcipuè de oppressione Atheniensium à regibus Persarum, morteq́ Socratis, ac obitu Darij regis Persarum, & exilio Dionysij Siculi.

CAPVT XIX.

ANno ab Vrbe condita cccxxxv. tam in Sicilia, quàm in Græcia grauia fuere bellorum discrimina: in Sicilia quidem inter Catinenses & Syracusanos, in Græcia verò inter Lacedæmonios & Thebanos, Spartanos, Athenienses, Xerxe, Dario Notho, & Artaxerxe, de quo postmodum dicetur, regibus, propter Atheniensiū odium, incitantibus contra eos alias quas nominaui vrbes. Intantum verò hoc cœpit serpere malum, vt nobilissima illa ac famosissima ciuitas Atheniensium, quæ non minus ex suorum sapientia, quàm virtute floruerat, funditùs penè ita, vt etiam sedes mutare cogitarent, destructa fuerit. quod Romanæ eloquentiæ maximus auctor Tullius, in libro de Officijs hoc modo testatur: Athenienses cum Persarum impetum nullo modo possent sustinere, statuerentq́ vt vrbe relicta, cōiugibus & liberis Troezene „ depositis, naues conscenderent, libertatemq́ Græciæ classe defenderent, Cyrsilum „ quendam suadentem vt in vrbe manerent, Xerxemq́ reciperent, lapidibus obruerunt. „ Quorum virtutem rursum in extremo discrimine positorum, idem commendās, „ Themistocles, inquit, post victoriam eius belli quod cum Persis fuit, dixit in concione se habere consilium reip. salutare, sed id sciri non opus esse: postulauit, vt aliquem „

populus daret, qui cum communicaret: datus est Aristides huic. Ille classem Lacedæmoniorum, quæ subducta esset ad Gytheum, clàm incendi posse, quo facto frangi Lacedæmoniorũ vires necesse esset. Quod Aristides cũ audiuisset, in concionem magna expectatione venit, dixitq́ perutile esse consilium, quod Themistocles afferret, sed minimè honestum. Itaque Athenienses quod honestum non esset, id ne vtile quidem putauerunt, totamq́ eam rem quam ne audierant quidem, auctore Aristide repudiauerunt. Malis ergo suis sapientissimi omniũ edocti Athenienses, tandem didicere, sicut res paruæ concordia crescunt, sic maximas discordia dilabi. Ex quo apparet sapientissimos quoq́ interdum plus rerum experientijs, quàm doctorum proficere institutis. Quam historiam profusè ab alijs dictam, nos breuitatis causa succinximus. Socrates præcipuus philosophorum, his malis motus, veneno se necasse perhibetur, qui tamen nulla monimenta librorum dimisisse inuenitur. Vnde eius tale dictum adhuc vulgo traditur: Malo in cordibus hominum, quàm in pellibus mortuorum animalium scribere. Insignia hæc tempora tam expugnatione Athenarum, quàm morte Darij regis Persarum, quàm exilio Dionysij Siculi tyranni fuere. Siciliá enim primò Cyclopum, pòst tyrannorum vsque in præsentem diem fuisse nutrix traditur: quorum priores carnibus hominum, posteriores cruciatibus semper pascebantur. De hoc Dionysio refert Tullius, quòd ob nimiam crudelitatẽ in suos, nulli fidus, á nullo quoq́ boni quippiam fidens, cultros metuens tonsorios, candenti carbone sibi adurebat capillum.

Qualiter duo filij Darij pro regno contenderint, & Artaxerxes, sub quo historia Hester facta creditur, regnum mortuo fratre obtinuerit. De terræmotu, & incendio Aetnæ montis, de Atlanti ciuitate, & pestilentia Atheniensium.

CAPVT XX.

Darius moriens duos reliquit filios, Artaxerxem & Cyrum. Qui dum pro regno contenderent, multis vtrinq́ profligatis, Artaxerxes grauiter vulneratus, equi velocitate liberatur: Cyrus verò ab exercitu fratris interfectus, finem certamini dedit. Itaq́ Artaxerxes victoriam adeptus, regnum parricidio firmauit. Hic est Artaxerxes, qui & Assuerus, sub quo Hester & Mardochæi narratur historia, quando omnis populus Israel mortis periculo liberatus, expletis à prima captiuitate sua, iuxta Hieronymi supputationem in Ezechielis prophetiam ccxc. annis, pristinæ donatus est libertati. Ea tempestate terræmotu concussa Sicilia, Aetnaq́ exæstuante, agri villæq́ vastatæ sunt. Tunc etiam Atlantis ciuitas ab arida soluta, in insulam redacta est. Atheniensium reliquiæ pestilentia miserabiliter consumptæ sunt. Vide tempora omni plena miseria.

Quæ mala Galli Romanis fecerint, & quomodo ab eis accepta pecunia recesserint.

CAPVT XXI.

Anno ab Vrbe condita ccclxiiij. Senones Galli, duce Brennone, exercitum mouent contra Romam: contemptisq́ legatis quos pro adipiscenda pace miserãt, Clusini oppidi, quæ nunc Tuscia dicitur, obsidione relicta, ad Romanorum perniciem properant. Quibus dum Romanorum consul Fabius occurrisset, cum quanta clade suorum aufugerit, testis est Allia fluuius. Nec hic miseriæ finis fuit. Vrbem enim ingressi Galli, tam ipsam incendio flagrare, quàm senes eius in domibus sedentes, & in modum simulacrorum rigentes, ruina domus sepelire non timuerũt. Iuuenes etiã, qui mille tãtùm remanserant, in Capitolium fugientes persequuntur: nec antè ab eius impugnatione cessare voluerunt, donec accepta mille talentorum auri pactione, recederent. Quibus malis attriti, sedes mutare cogitauerunt Romani.

Excidium Lacedæmoniorum, & reformatio Atheniensium sub Conone per Artaxerxem regem. De victoria Romanorum, & specu quem Martius Curtius miles inaudito modo clausit. Victoria de Gallis.

CAPVT XXII.

His diebus Artaxerxes rex Persarum discedere ab armis, & quiescere totam Græciã iubet, adijciens violatorẽ pacis armis petendum. Quod eo facilius facere potuit, quo omnes tot bellorum varijs euentibus defatigati, & tædio affecti, quietis

remedio

remedio respirare cupiebant. Lacedæmonij enim vtpote homines, & Græci inquietissimi ac cupidissimi, & de hoc quòd Athenienses ante bello presserant, in superbiam elati, totum bello perturbare tentabāt Orientem. Quorū Artaxerxes rex insolentiam refrenare volens, Cononi Atheniensi, qui apud eū exulabat, cōmittens exercitum, ipsum contra Lacedęmonios, cū Persarū copijs misit. Porrò Lacedæmonij ab Hermione Aegypti rege petito & accepto auxilio, sociorūq; vndecunq; cōtractis copijs, bellum parāt, Agesilaumq; pede claudū, sed manu fortem, ducē sibi creant. Igitur Conon & Agesilaus probatæ fortitudinis viri, congressi acerrimè cum vtriusq; exercitus sanguine, diutissimè pugnarunt, inuictiq; ab alterutro ambo fatigati discesserunt. Conon rursum Persarum instructus copijs, Lacedęmoniorū agros villasq; populabatur. Et ne multis morer, varijs ac plurimis ancipiti victoria vtrobiq; gestis bellis, bellorūq; discriminibus ad hoc tandem florentissima illa, gloriæq; auidissima deducta est Lacedæmoniorū ciuitas, vt tota deleta iuuentute, vix in ea c. inuenirentur senes. Conon Athenas reuersus cum maximo gaudio suorum, ipse pro desolatione vrbis tristis suscipitur. Itaq; Lacedæmoniorum prædis à Lacedæmonijs vrbem exinanitam repleuit, & quæ ante à Persis fuerat concremata, à Persis rursum ipso rogante, est reformata. Non multo pòst elapso tempore, Romani, qui à Volscis, Phaliscis, Equis, Sutrionibus per lxx. annos multis malis attriti fuerant, tandem ciuitatibus eorum captis, sub Camillo duce finem imposuere certamini. Prænestinos qui vsq; ad portas Vrbis sæpe venerāt, Tito Quintio duce iuxta flumen Alliam pugna vicerunt. Circa idem tempus pestilentia rursus Roma consumitur, quam sequenti anno ingens prodigium sequitur. Impendens quippe specus, terraq; dehiscēs in medio foro apparuit, viuiq; hominis dijs consultis præcipitium expectauit. Satisfecit monstroso specui M. Curtius miles, qui dum armatus illò se præcipitasset, morte sua horrendā voraginem clausit. Romæ tunc scenici ludi ad placandos deos suadentibus pontificibus, sunt instituti. Ea tempestate Galli rursum Romam delere cupientes, cum ingenti exercitu ad quartum ab Vrbe lapidem consederunt. Quibus Titus Quintius cum Romanorum exercitu occurrens, victos, fugatosq; barbaros in patriam redire compulit. Qui rursum instauratis copijs reuertentes, à Romanis denuo vincuntur.

Quòd Carthaginienses & Romani nuntijs fœdus firmarunt, & saxea grando ueris terram lapidibus percusserit. De Artaxerxe, qui & Ochus, quomodo Iudæos incluserit.

CAPVT XXIII.

ANno ab Vrbe condita cccc ij. legati Carthaginiensium, quæ vrbs totius Africæ caput longè lateq; imperauit, Romā veniunt, fœdusq; inter se ciuitates hæ duæ firmauerunt. Tunc etiam nox debito longius protracta fuit, & saxea grando veris terram Romæ percussit lapidibus. Iisdem diebus Artaxerxes, qui & Ochus, Sidone, Aegypto, Syria regno subiectis, plurimos ex Iudæis in Hircania iuxta mare Caspium habitare coegit, qui iam in multum populum creuisse dicuntur, ac inde diebus Antichristi erupturi creduntur.

Initium regni Græcorum, quomodo Philippus ingenio & uirtute ciuitates Græciæ sibi subiecerit, & Alexandrum filium instruxerit, ipseq; ad ultimum quem finem habuerit.

CAPVT XXIIII.

TEmpus esse puto, vt ad Græcorum tempora veniamus. Ea ergo tempestate Philippus Amyntæ filius, Alexandri magni pater, Macedonum regnum per xxv. annos tenuit. Hic apud Epaminundam Thebanorum regem strenuissimum, ac summæ philosophiæ virum nutritus, intantum fortitudinis ac sapientiæ virtute profecit, vt Græcorum ciuitates, quæ dominandi libidine singulæ imperare cogitauerāt, omnes suo adunaret ac subijceret imperio. Inferioribus enim contra superiores suadens certamina, omnibus adinuicem callidè incitatis, omnium ad vltimum efficitur princeps & dominus. Ita florentissimum, ac libertate propria vsum, Græciæ corpus

libertate priuauit, Byzantiumq́ue vrbem resistentem sibi obsidione cinxit. Hæc vrbs à Pausania Spartanorum rege condita, à Constantino postmodum gloria opibusq́ue aucta, & à nomine suo Constantinopolis dicta, totius modò Orientis caput dinoscitur. Exhaustis in obsidione copijs, Pyraticam aggreditur, centúmq́ue lxx. nauiũ spolia rapuit, & militibus suis dedit. Obsidione dimissa, ad Scythas cũ Alexandro filio suo prędandi causa properauit. Quibus astu magis quàm virtute superatis, plurimos ex eis captiuauit, auro argentoq́ue non repertis, pecorum tantùm prædã innumerabilem diripuit. Post hæc Atheniensibus bellum indicit. Qui pulsatis per legatos vniuersis Gracię ciuitatibus, Lacedæmonios etiam ac Thebanos orant, vt communibus viribus, cõmunem omnium hostem propellerent. Sed frustra contra impetum fluminis conantur. Nam ab ipso non solùm victi, sed & seruituti cum alijs Grecię ciuitatibus mancipati, sub coronaq́ue venditi, captis alijs, profligatis alijs, fuere. Hic etiam Alexandrũ filium suum beneuolentiam Macedonum largitione sectãtem, in epistola redarguit dicens, „Quod te malum rationis in istam spem induxit, vt eos tibi fideles putares fore, quos „pecunia corrupisses? An tu id agis, vt Macedones non te regem suum, sed ministrum „& præbitorem putent? Is quamuis rebus gestis & gloria superari à filio videretur, fa„cilitate tamen, & humanitate filio superior fuisse perhibetur à Tullio: vnde & ait: Itaq́ue „alter semper magnus, alter sæpe turpissimus, vt rectè pręcipere videantur, qui monẽt, „vt quanto superiores sumus, tanto nos submissius geramus. Fertur de ipso, quòd falsorum deorum maximus persecutor fuerit, arasq́ue eorũ ac templa destruxerit. Dumq́ue à suis sæpe requireretur, quis sapienti ac viro forti finis potissimùm esset eligendus, dixisse fertur: Is qui pacatis sedatisq́ue omnibus erga se bellorum seditionumq́ue motibus, cum præcipuę auctoritatis & nominis esset, subitò vitam ferro finiret. Quod ipsi contigisse (nec falsos deos, quos persecutus fuerat, impedire potuisse) aiunt. Dum enim Alexandro vxoris suæ Olympiadis fratri filiam suam copularet, nuptiasq́ue magnificè celebraret, inter duos Alexandros, generum scilicet & filium, à Pausania nobili Macedonum iuuene, dolo necatur.

Principatus Alexandri magni, finis regni Persarum, innumerosorumq́ue regum, & mirabilia quæ fecit & vidit Alexander, finis ipsius. Et exclamatio de his contra rotatum rerum.

CAPVT XXV.

ANno ab Vrbe condita ccccxxvi. mortuo Philippo, in regnum successit Alexander. Hic est magnus Alexãder, à quo cœpit, & in quo desijt Grecorum monarchia. De quo traditur, quòd non Philippi, sed cuiusdam magi Aegyptiorum regis Nectanabi filius fuerit. Alexander suscepto regno, virtutem animi intra se non ferens, terminisq́ue à patre, quamuis viro bellico ac fortissimo relictis non contentus, imperium dilatare cogitat. Itaq́ue compositis ac ordinatis rebus in Græcia, assumptis secũ paucis, id est, xxxij. milibus peditũ, vij. milibus equitum & quingentis, nauibus clxxx. cum parua manu vtrum audacius fuerit quòd totũ Orientem est aggressus, an mirabilius quòd vincere potuit, incertum habeo. Dariũ igitur regem Persarũ Arsani filiũ, qui quartusdecimus à Cyro totius Orientis monarchiã tenebat, hac potissimũ causa aggredi voluit, quòd à patre suo Philippo tributum requisierat. Cui cum Darius, missa prius legatione superba, in qua se regẽ regum, ac cõsanguineũ deorum, Alexandrum verò famulum suum vocat, cum exercitu sexcentorum milium occurrisset, Alexandri non minus arte, quàm virtute superatur. Darius rursum instaurato exercitu bellũ parat. In qua pugna non solùm vincitur, sed & mater eius, & soror, eademq́ue vxor cũ paruulis filijs capiũtur. Ob quam rem fractus animo Darius, Alexandro pro redimendis captiuis mediam partem regni tradere voluit, sed nequaquã valuit obtinere. Alexander Persarum potitus victoria, Parmenionem ad inuadẽdam classem eorum cum copijs mittit. Ipse verò cum exercitu in Syriam tẽdit, ibiq́ue reges vltrò sibi occurrẽtes, ac suæ se ditioni subijcientes, quosdam in gratiam recepit, quosdam mutauit, alios verò perdidit. Tyrum etiã nobilissimam & locupletem, fiducia Carthaginensium sibi resistentem cepit vrbem. Inde Ciliciam, Rhodum ac Aegyptum peragrans, omnes in ditionem

tionem accepit. Tunc etiam Alexandriam in Aegypto condidit. Inde Hierusalem veniens, à Iudæis cum magno suscipitur honore, templumque ingressus, hostias deo verò obtulit, ac summum sacerdotem summa veneratione (iuxta Iosephum) coluit: mirantibusque cunctis summi dei, qui sibi orbem subiugaret, eum esse sacerdotem, cuius reuelatione ipsum cognosceret, asseruit. Darius rursum spe pacis amissa, pugnam inire molitur. Anceps tunc diu victoria stetit, Dario sæpe iam victo, ni vincat, mori parato, Alexandro verò ex priori victoria amplius ad pugnam animato: tandem cedere dum coguntur Persæ, Darius mori optans, à suis bello eximitur. Sicque Persarũ imperij hoc vltimo bello vires cecidisse feruntur, vt post hoc nobile illud ac potentissimũ regnum patienter iugum seruitutis portaret. His tribus bellis quindecies centena milia Persarum cecidisse feruntur. Et hi sunt reges Persarũ: Cyrus, Cambyses, Magi, Darius, Xerxes, Artabanus, Artaxerxes, qui & Lõgimanus, Xerxes, Gogdianus, Darius Nothus, Artaxerxes, qui & Mnemon, vel Assuerus Darij & Parisatidis filius, Artaxerxes, qui & Ochus, Arses filius eius, Darius Arsani filius: qui omnes ccxx. vel amplius annis Orienti imperauerunt. Exhinc imperium supputatur Græcorũ, seu Macedonũ. Alexander xxxiiij. diebus prædam percensuit, Persipolimque vrbem caput Persici regni victor inuadit. Darium bello egressum, præsidioque fugæ confidentem, ob gratiam Alexãdri, fraudulenter sui vinctum, multisque confossum vulneribus, & extremum spiritũ trahentem, in via relinquunt. Quem Alexander inuentũ, in sepulchrum patrum suorum inferri misericordia motus iussit. Fertur etiam hoc memorabile de ipso. Dũ enim scire vellet, qui domini sui traditores extiterint, sub sacramento pollicitus est, quòd quicunque se interfectorem Darij profiteretur, ipse eum excelsum faceret, ac notabilẽ. Apparuerunt ergo, ac prodiderunt se viri scelerati, quos ille statim in patibulo excelso affigi præcepit: sicque iuxta quod pollicitus erat, excelsos fecerat eos in cruce, ac omni æuo de perfidia sua notabiles. Inter hæc Alexander, Alexãdri magni auunculus, Epirotarum rex, dum Alexandrũ æmulari cupit, à Brutis, Lucanisque interficitur. Igitur Alexãder magnus post mortem Darij, Hircanos & Mandros imperio adiecit, Amazonumque reginam Alestram procaciter venientem ad se cum muneribus, ob suscipiẽdam prolem excepit. Longum est enumerare gentes ac regna: totũ enim Orientem à Scythia vsque ad finem terræ, suæ subiugauit potestati. Probat hoc India citerior, quæ quamuis in Oceano, vltimoque Oriẽte posita, orbem claudat, hominibusque imperuia, solis bestijs ac serpentibus videatur habitabilis: Alexandro tamen facta est subdita & penetrabilis. Ibi saxum miræ altitudinis & asperitatis, vbi multi populi confluxerant, Herculi inexpugnabile, vt ipsum etiam virtute supergredi videretur, cœpit & expugnauit. Ibi Porum regem Indorum opulentissimum, ac miræ magnitudinis & fortitudinis virum, singulari congressu vicit, & in signum victoriæ regno restituit, ipsumque ad videndum terræ vltima loca, ducem habuit. De cuius domo aurea, vinea quoque argentea & aurea, racemisque ex gemmis preciosis, qui scire vult, legat epistolam Alexandri ad Aristotelem philosophum præceptorem suum: in qua pericula eius quæ passus est, de simulacrisque Solis & Lunæ, quæ ei mortem prædixerant, & multa quæ tam mirabilia sunt, vt etiam incredibilia videantur, diligens inquisitor rerum inueniet. Alexãder totius Orientis potitus victoria, dum Romam quoque cum vniuerso Occidente sibi subiugare parat, ab India reuertitur in Babylonem, vbi exterarum gentium ex toto penè orbe, ac vltimo Occidente, id est, ab Hispanis, Gallis, Germania, Africa, ac fermẽ omni Italia legati sibi occurrunt, vt inde venisse cerneres legationem, quò vix tam paruo tempore crederes etiam rumorem peruenisse. Et mirum dictu, tantus timor totum inuaserat orbem, vt cum per xij. tantùm imperasset annos, in summo Oriente constituto, vltimi Occidentis populi timore conterriti, legatos mitterent, pacemque requirerent. Alexander ergo in Babylone positus, die, tempore ac loco sibi à simulacris Solis & Lunæ in India præfixis, ministri insidijs veneno interijt. O mortalium conditio, ô mentes miseras & cæcas. Nonne iste est Alexander, qui Persarum nobile ac superbũ imperium destruxit, & ad Macedones transtulit? Nunquid non ipse est, quem totus orbis tremens, etiam non visum expectare non ausus, vltrò se seruituti dedit? & tamẽ

talis tantusq; vnius potus poculo, vnius ministri insidijs extinguitur, vnius morte totus mundus concutitur. Regni Macedonum monarchia, quæ ab ipso cœpit, ipso mortuo cum ipso finitur. Nos verò hoc ipsum non attendimus, qui mundum diligimus, qui ipsi tanquam æternæ rei ac permanenti inhærere volumus. Cadimus cum cadente, labimur cum labente, voluimur cum rotante, postremò perimus cum pereunte. Ciuitas autem Christi fundata supra firmam petram, malis ac tempestatibus mundi non concutitur, immobilisq; atq; inconcussa manens, æternaliter regnare, æternaliter coronari meretur.

De socijs Alexandri quomodo orbem diuiserint, & Olympiam matrem Alexandri cum filio suo Hercule occiderint, ipsiq; mutuis vulneribus corruerint: & de Machabæis.

CAPVT XXVI.

IGitur Alexandro mortuo, qui per xij. annos orbem sibi ferro subiugauerat, principes eius coadunatum ab ipso imperij corpus, singuli singulas fortiti prouincias, veluti prædam nobilem à magno sibi leone præparatam, membratim per xiiij. annos auidi discerpsere catuli, Orientisq; imperium diu post hoc in sua ditione tenuerunt. Hinc Ptolemæus Aegyptum, Antipater Græciam, Seleucus, à quo Seleucia Antiochiam pariter & Syriam & Babyloniam, Cassander Lyciam & Pamphiliam, Antigonus maiorem Phrygiam, alijq; singulas occupauere prouincias, ac iuxta librum Machabęorum, diademata sibi imposuerunt. Dumq; prouincias & regna diuiderēt, tantum adinuicem contraxerunt odium, vt ad vltimum omnes mutuis caderent vulneribus. Vt enim liberius debacchari possent, matrem Alexandri Olympiam vnà cum filio suo Hercule xiiij. annos habente, Cassander & Antigonus interemerunt. Fuerunt aliquando pòst tempore fortißimi, quos suprà nominaui, ciues Christi Machabæi, quorum alij pro testamento dei, primi antiquæ legis martyres, ab Antiocho rege martyrio consummantur, vnde & soli ex antiquis patribus ab ecclesia inter martyres coluntur: alij verò Iudas & fratres eius, viriliter pugnādo, ac armis patriam defensando, post innumerabilem inimicorum stragem, ipsi quoq; bello ceciderunt.

Quòd Roma post Alexandrum, tanquam amisso pædagogo crescere cœperit.

CAPVT XXVII.

SEd iam ad Romanum imperium stylum vertamus: nempe (vt sæpe iam dixi) regnum Romanorū regno Babyloniorum tanquam patri successit filius. Dum ergo in primęua velut in infantia maneret conditione, duo quæ modò nominauimus regna, Persarum videlicet & Gręcorum, quasi tutores & pędagogi huius fuerūt. His itaq; cadentibus, & velut morientibus, regnum Romanorum, quod iam ad robustam peruenerat ætatem, vtpote magisterij iugo excusso liberum, per se cœpit regnare, dominiumq; suum iure hæreditatis recognoscere.

Reciprocatio, id est, qualiter Roma sub Alexandro, & uicinis gentibus dehonorata, fœdus non seruauerit, sed sub Papyrio Cos. bellum instaurauerit.

CAPVT XXVIII.

ANno ab Vrbe condita ccccxxvi. eo scilicet quo Philippo succesit Alexander, quasi adhuc viuente pædagogo, Roma admodum est dehonorata. Nam cum Samnites bello presißissent, pluresq; ex eis, id est, xx. milia cecidissent, Samnites damno suorum correpti, euocatos in angustias locorum Romanos intantum oppresserunt, vt in potestate haberent, an occiderent, an potius captos in seruitutem redigerent. Vsq; ad id enim tempus occidi poterant, capi non poterant Romani. Turpiter ergo capti, & vestibus armisq; nudati, obsides quoq; dare coacti, ignominiosè domū sunt reuersi. Et, vt ait Orosius, hodie Romani aut omnino non essent, aut Samnio dominante seruirent, si fidem fœderis, quam sibi seruari à subiectis volunt, ipsi subiecti Samnitibus seruassent. Sequenti anno Romani fœdus rumpunt, rursumq; cum Samnitibus Papyrio consule duce, bellum instaurant. Quem tantæ virtutis ac strenuitatis fuisse ferunt, vt eum etiam Alexandro magno, si venisset, opponere cogitassent.

Quòd

Quòd Roma post mortem Alexandri, tanquam in propria auctoritate stans, ingenio & arte usa, hostes deuicerit, sed statim pestilentia afflicta fuerit.

CAPVT XXIX.

ANno ab Vrbe condita cccel. cùm Alexandro mortuo, regnoq́ʒ suo à socijs suis in seipso diuiso, ac per hoc desolato, regnum Romanorum iam tanquam pædagogo defuncto in propria auctoritate ac libertate stare cœpisset, Quinto Decio, M. Fabio Maximo quater consulibus, quatuor fortissimæ gentes, Hetrusci, Vmbri, Samnites, Galli aduersus ipsum conspirauerunt. Romani vtpote qui (vt suprà dixi) ad robustam ætatem peruenerant, consilio arteq́ʒ vsi, hostem diuidere conantur. Itaque Hetruscos & Vmbros, dum incendio agrorum suorum reuerti faciunt, ipsi cum Samnitibus & Gallis pugnam ineunt, grauissimeq́ʒ vtrobiuis pugnãtes, Decius cum vij. milibus legionis suæ occubuit. Fabius verò occisis L milibus aduersariæ partis, victor extitit. Reuertẽtibus autem de victoria Romanis, pestilentia magna vrbem inuasit, sicq́ʒ in luctum versum est gaudium.

De uarijs euentibus Romanorum, & diuersis calamitatibus eorum.

CAPVT XXX.

ANno sequenti denuo à Samnitibus vincuntur Romani, sed Papyrius consul cõtra eos missus, victor extitit. Proximo dehinc anno Fabius Gurges cum eis pugnans vincitur, in Vrbemq́ʒ fugatur. Quem cum Senatus ob hanc ignominiam submouere à Consulatu decerneret, pater eius Fabius Maximus vltrò se obtulit, ac conserto cum hostibus prælio, capto duce eorũ Pontio, multisq́ʒ cæsis milibus, triumphans bellum Samniticum, quod per lix. annos cum multo vtriusque vrbis sanguine protractum fuerat, finiuit. Rursum tamen rediuiuum bellum excitare cogitantes, cum Lucanis, Brutijs, Hetruscis, Gallis, Samnites contra Romanos conueniunt: vbi cum vtriusque partis strage fortissimè pugnatum est, Gallis more suo viriliter pugnando, crudeliter Romanos cædentibus. Inuolui multorum discrimina bellorum, rerumq́ʒ mutationes tam miseras texui, quàm multiplices. Verùm quia transcursis Babyloniorum, Medorum, Persarum, Græcorum gestis, ad Romanorum tandem historiam venimus, ea, quæ ab ipsis vel fortiter, vel aliter gesta sunt, quia à multis largè, disertèq́ʒ sunt edita, nos breuitatis causa compendio stringamus. Hoc tantùm lectorem notare volo, Romam penè nunquam fuisse sine bellis externis, vel sine clandestinis malis, seu pestilentijs internis. Vnde Orosius, atrocitatem pestilentiæ, quæ quadam vice apud Romam conflagrauit, significans quanta esset, Census, inquit, indictus est, qui non quantum hominum deperiisset, sed quantum superfuisset inquireret. Idem paulo pòst: Ecce continuatim quæ & quanta numerauimus accidisse annis singulis. Plurimi anni sunt, inter quos certe rarò, aut penè nullo nihil non triste gestũ. Et hoc cum idem scriptores, proposito sibi magis laudandi negocio cauerent, numerositatem miseriarum, ne eosdem, quibus hæc, & de quibus scribebantur, offenderent, auditoresq́ʒ suos exemplis præteritorum terrere potius, quàm instruere viderentur. Porrò autem nos in vltimo temporum positi, mala Romanorum scire non possumus, nisi per eos qui laudauere Romanos. Ex quo intelligi datur, quanta illa fuerint, quæ studio propter honorem repressa sunt, cùm tanta inueniuntur, quæ tenuiter inter laudes emanare potuerunt. Nondum Samnitico bello ad plenum expleto, maximum illud & famosissimum Pyrrhi sequitur bellum, qui ex genere magni Achillis originem ducens, Epirotarum regnum tenebat. Occasio autem huius belli Tarentini fuere.

De Tarētinis, de bello inter Pyrrhum & Romanos gestum, testimoniumq́; ipsorum Romanorum: de nobilitate Pyrrhi, & quòd Tarentini post mortem eius Carthaginiensium auxilium quærebant.

CAPVT XXXI.

Anno ab Vrbe condita cccc. lxiij. Tarentini classem Romanorum prætereuntē ex spectaculo theatri hostiliter inuadentes, quibusdam per fugam lapsis, alios cepere, alios interfecere. Quod dum Romani prius legatione missa quererētur, ac non proficerent, fines eorum cum Aemilio duce igne ferroq́ vastantes, hostiliter inuadunt. Tarentini vtpote ex Lacedæmonijs geniti, Pyrrhum Epirotarum regem legatione pulsant, eiusq́ auxilium impetrant. Qui dum ad bellū contra Romanos proficiscitur, cōsulto mendacissimo ac vanissimo Delphico Apolline, dubium ab eo, more suo, accepit responsum: ait enim,

Aio te Aeacida Romanos vincere posse.

Igitur Pyrrhus Romaniq́ Leuino consule, dum non pro temporalis rei cōmodo, sed pro gloria libertateq́ tuenda pugnam apud Heracleam Campaniæ vrbem, fluuiumq́ Lyrim cōserunt, acerrimè diutissimeq́ per quinquaginta (vt aiūt) dies, mori vtrobiq́ magis quàm cedere optantes, dimicauere. Romani tandem maximè elephantū, quos tunc primùm viderant, terrore consternati, in fugam versi dicuntur. Cæsa feruntur ex eis peditum xiiij. milia, octingenti septuaginta: capti decies mille. Ex equitibus verò cæsi cclvi. capti Dccc ij. amissa signa xxij. Quantum etiam detrimentum suorum vincendo acceperit Pyrrhus, ipsemet postmodum manifestauit. Dum enim Tarentum reuertitur, ibiq́ Ioui titulum figit, dixisse fertur:

Qui inuicti antè fuere vir pater optime Olympi,
Hos ego iam pugna vici, victusque ab eis sum.

Dumq́ increparetur à suis, cur se victum diceret qui vicisset, respōdit, Næ ego si iterū hoc modo vicero, sine vllo milite Epirum reuertar. Romanis fugientibus aliud discrimen oritur. Nam pabulatores eorum à grandine percussi, alij mortui, alij semiuiui inueniuntur. Secundò in Apuliæ finibus bellum instaurant, diuq́ pugnantibus Pyrrhus vincitur, ex Romanis v. milia, de exercitu Pyrrhi xx. milia ceciderunt: ipse quoq́ Pyrrhus grauiter in brachio sauciatus fuit. Tertio inter eos bello apud Lucaniam gesto, cum multo vtriusq́ exercitus detrimento, Pyrrhus tandem vincitur, sicq́ quinto demum anno ab Italia fugere compellitur. Tāta autem virtute ac nobilitate bellum hoc gessisse fertur, vt plurimùm etiam ab ipsis commendetur Romanis. Potest hoc perpendi in præclara eiusdem sententia de reddendis captiuis, ait enim:

Nec mi aurum posco, nec mi precium dederitis.
Nec cauponantes bellum, sed belligerantes,
Ferro, non auro vitam cernamus vtrique.
Vos ne velit, an me regnare hera quidue ferat sors,
Virtute experiamur, & hoc simul accipe dictum:
Quorum virtuti belli fortuna pepercit,
Horundem me libertati parcere certum est.
Dono ducite, doque volentibus cum magnis dijs.

Hæc ab antiquo scriptore edita, Tullius etiam ad argumentū virtutis suæ in libro de
„ Officijs ponit. Rursum idem de eodē: Cum enim rex Pyrrhus populo Rom. bellū vl-
„ trò intulisset, cumq́ de imperio certamen esset cum rege generoso ac potēte, perfuga
„ venit ab eo in castra Fabricij, eiq́ est pollicitus, si præmium sibi proposuisset, se ceu clā
„ in castra Rom. venisset, sic clàm in Pyrrhi castra rediturū, & eū veneno necaturū. Hūc
„ Fabricius reducendū curauit ad Pyrrhū, idq́ eius factū laudatū à Senatu est. Pyrrhus
„ multis postmodū gloriose gestis bellis in Græcia, tādē apud Argos Achaiæ vrbē, saxo
„ ictus occubuit. Quo mortuo Tarētini Carthaginēsiū auxilium flagitāt, & accipiunt.

De Carthaginiensibus, & qualiter fœdus cum Romanis initum, propter Tarentinos rumpunt.

CAPVT XXXII.

Sed quia Carthaginis mentionem fecimus, de ipsa dicere aliqua non incongruum ducimus. Hæc vrbs ab Elissa condita ante Romam per septuagintaduos annos, à Tyro

Tyro duxisse originem inuenitur. Totius verò Africæ caput, reges potentissimos habuit, qui vsque adeò imperium dilatauerant, vt etiam inter quatuor principalia regna à quibusdam poneretur. Qualiter autem vrbs hæc gloriosa in regnis, opulentissimaq; labi cœperit, paucis aperiam. Ait Pompeius, seu Iustinus hoc modo: Carthaginienses vernaculum atque intestinum malum, semper inter se habuere discordiam. Qua infeliciter exagitante, nulla vnquam tempora vel foris prospera, vel domi quieta duxerunt. Sed cum inter cętera mala, etiam pestilentia laborarent, homicidijs pro remedijs vsi sunt. Quippe homines, vt victimas immolabant, ætatemq; impuberem, quæ etiam hostium misericordiam prouocaret, aris immolabant. Itaque auersis dijs, vt ipsi dicūt, vt verò nos dicere possumus, deo vero huiusmodi sacrilegijs offenso, tam in Sicilia, quàm in Sardinia infeliciter pugnauere: multisq; alijs euentibus miseris Cyri, Darij, Philippi, Alexandri temporibus, vsque ad tempus vnde nunc agimus, sunt attriti. Igitur dum Tarentinos adiuuare parant, à Roma fidei, firmatiq; fœderis monētur: quod ruptum insuper periurio cumulare non timent. Hæc occasio malorum bellique maximi fuit. Exhinc Africanum, quo nunquam maius Romani perpessi sunt, bellum, tam famosum, quàm magnitudine ac diuturnitate sui insigne, tam multis ac varijs malorū euentibus est perpetratum, vt solum ad mortalium ærumnarum mutabilitates sufficere valeat comprobandas. Quod quia alij satis luculenter per ordinem executi sunt, nos breuitatis causa, præsertim cum non curiositatis gratia, sed ad ostendendas caducarum rerum calamitates scribamus, historiam stringere volumus. Nō enim, vt exemplo illorum qui fortiter se egisse arbitrati sunt, alios ad bella accendamus, sed vt in bellis, varijsq; alternantium rerum casibus mutabilium miserias ostendamus, bellorum, ac rerum nutantium seriem teximus.

Exordium belli Punici: de occisione Cornelij consulis fraude Hannibalis, & victoria Romanorum.

CAPVT XXXIII.

IGitur anno ab Vrbe condita cccclxxxiij. Romani per Appium Claudium, ipso & Quinto Fabio consulibus, Africanum bellum adorsi, Hieronem Syracusanorum regem Pœnis familiaritate coniunctum, primò debellare parāt. Quem dum sine graui negocio superassent, pacem petentem cum pecuniæ pactione susceperunt. Post Agrigentum Siciliæ vrbem, vbi Pœnorum copiæ & præsidia vnà cum Hannibale imperatore eorum erant, obsidione clauserunt. Ad summam verò paupertatem redacto imperatore, ciuitas tandem capitur, paucisq; cum rege per fugam elapsis, reliqui sub corona venduntur. Deinde Pœnis, Cneo Cornelio Asina, Caio Duillio consulibus, nauale prælium parantibus, à præfatis consulibus cum classe Romanorum obuiatur: vocatoq; ab Hānibale Cornelio Asina ad colloquium pacis, sed fraude Punica necato, Duillius nauale cum eis prælium commisit, ac pluribus occisis, seu captis militibus, victor extitit. Qui rursus bellum instaurantes, à Scipione, L. Cornelio ipso, & C. Aquilo Floro consulibus, sub Hannone rege suo multis deletis, in fugam vertuntur.

De Regulo consule, & serpente quem occidit: de victoria eius, & ad ultimum quomodo occisis multis victus & captus fuerit: qualiter Romam missus captiuos reddi dissuasit, & ita rediens necatus sit. Testimonium Tullij de uirtute eius & patientia: & de fine primi belli Punici, ac victoria Romanorum, Ianoq; clauso.

CAPVT XXXIIII.

ITaq; post hoc Regulus bellum Punicum sortitus, iuxta flumen Bragada castrametatus est: vbi & serpens miræ magnitudinis, vtpote cuius corium cxx. pedum fuit, multos de exercitu deuorās, nō minus arte quàm virtute Reguli necatur, coriumq; eius pro miraculo Romam defertur. Regulus cum tribus imperatoribus, id est cum duobus Asdrubalibus ex Africa, & tertio Hamilcare accito ex Sicilia, manum conseruit, cæsisq; ex eis xvij. milibus, captis v. milibus cum xvij. elephantibus, reliquos in fugam vertit, oppidáque lxxxij. in deditionem accepit. Qua de re Carthaginienses

tot infortunijs fracti, ac re familiari exinaniti, pacem petunt: sed cum duras conditiones pacis audissent, malentes in libertate mori, quàm seruituti addicti malè ac miserè viuere, accito sibi sociorum auxilio, id est, Hispanorum ac Gallorum, Xantippoque Lacedæmoniorum rege precio conducto, rursus bellum innouant. Atrocissimè tunc vtrobique pugnantes, Romani vincuntur, sicque decimo demum anno victoria nobili Carthaginienses potiuntur. Cęsa sunt ibi Romanorum xxx. milia, captus cum D. viris Regulus, ac in catenis positus. nam in prioribus lõgè plures ac innumerabiles ex Carthaginiensibus corruere. Xantippus victoria adepta, rerũ mutationes timens, in Græciam reuertitur. Romani clade eorum comperta, sub Aemylio Paulo, Lucioque Metello consulibus, denuò Pœnis bellum indicunt. Itaque ne multis morer, tam nauali, quàm terrestri prælio, innumeris vtrobique profligatis, submersisque, Carthaginiẽses rursum pacem petere coguntur. Ad quod dum Regulum captiuum inter alios mitterent, nec impetrarent, resectis palpebris, vigilando eum necauerũt. Quam historiam ad exemplum contemnendæ mortis pro virtute & æquitate, Tullius in libro de Officijs ponit hoc modo: Marcus Regulus cum consul iterum in Africa ex insidijs captus esset, duce Xantippo Lacedæmonio, imperatore autem patre Hannibalis Hamilcare, iuratus missus est ad Senatum, vt nisi essent redditi Pœnis captiui nobiles quidã, rediret ipse Carthaginẽ. Is cum Romam venisset, vtilitatis speciem videbat, sed eam, vt res declarat, falsam iudicauit, quæ erat talis: Manere in patria, esse domi suæ cum vxore, cum liberis, quam calamitatem accepisset in bello communem fortunæ bellicæ iudicare, tenere consularis dignitatis gradum: quis hæc negat esse vtilia? Quę censes, magnitudo animi & fortitudo negat. Num locupletiores quæris autores? Harum enim est virtutum nil extimescere, omnia humana despicere. Et infrà, In Senatum venit, mãdata exposuit, sententiam ne diceret recusauit: quamdiu iureiurando hostium teneretur, non se esse senatorem. Reddi captiuos negauit esse vtile: illos enim adolescẽtes esse, & bonos duces, se iam confectum senectute. Cuius cum valuisset auctoritas, captiui retenti sunt. Ipse Carthaginem redijt, neque eum charitas patriæ retinuit, nec suorum: neque verò tunc ignorabat se ad crudelissimum hostem, & ad exquisita supplicia proficisci, sed iusiurandum conseruandum putabat. Itaque tum cum ibi vigilando necabatur, erat in meliori causa, quàm si domi senex, captiuus, periurus, & consularis remansisset. Item alibi: Nec verò ego M. Regulum ærumnosum, nec infelicem, nec miserum vnquam esse putaui. Non enim magnitudo animi eius cruciabatur à Pœnis, non grauitas, non fides, non constantia, non vlla virtus, non denique animus ipse, qui tot virtutum præsidio munitus, tantoque conatu, comitatuque virtutis septus, cum corpus eius caperetur, capi certè ipse non potuit. Vides quòd in omnibus his verbis, ad exemplũ patientiæ, contemptumue mortis ac doloris, incitamur. Quid est enim aliud dicere fortitudinis esse, nil extimescere, omnia despicere Regulum, nec charitatem patriæ, nec suorum, nec proprij corporis supplicia reuocare à promisso, quàm contemptus præsentium, abrenunciatio parentum, possessionum, ac postremò suijpsius abnegatio? Quam trinam abrenuntiationem in scriptura Sacra frequenter inuenimus. Proinde si mors etiam iuxta gentes qui deum ignorabant, contemnenda cognoscitur, nos qui iam ad agnitionem veritatis vocati sumus, quomodo de ignorantia excusabimur? At dicet aliquis, mortem iuxta philosophos pro virtute contemnendam, mundum verò cum concupiscentijs eius (iuxta euangelium) pro amore cœlestis patriæ aspernandum nõ fore? Quid hoc stultius? quid ineptius? quid dementius? Quasi non omnis mundialis voluptas morte claudatur, finiatur, extinguatur. Vnde est illud Sapientis, Muscæ morientes perdunt suauitatẽ vnguenti. Restat igitur, vt nos qui in ecclesia esse cernimur, exemplo gentium, secundum quod propheta ait, Erubesce Sidon, ait mare: de malis operibus erubescamus, ac de amore præsentium ad æternorum desiderium conuersi sapiamur. Sed hęc hactenus. Regulo Attilio, Luctatioque cõsulibus, Romani post hęc tot malis attriuere Carthaginienses, vt tum demũ pace proposita sibi à Romanis, conditionem acciperent. Conditio autem talis fuit, vt per xx. annos trium milium talentorum singulis annis pondus pro expensis darent, Siciliaque ac Sardinia, quas tunc occupauerant,

pauerant, decederent. Facta est hæc pactio xxiij. ex quo bellum Punicum cœpit, anno. Vbi quot regum, consulum, senatorumúe ordines perierint, quantæ vtriusque populi strages fuerint, enumerare nemo posset. Iani tunc porta, secundò à Numa, clausa est.

De inundatione Tyberis, & incendio Vrbis: de Gallis transalpinis, & bello Punico secundò inchoato.

CAPVT XXXV.

ANno ab Vrbe condita D.vij. victoriæ huius lætitiam ingens præuenit mœror. Vrbs enim tam inundatione Tyberis, quàm incendio consumitur, domorumq; ac hominum misera strage vastatur. Iisdem diebus cum transalpinis Gallis Romani pugnantes, primò victi, secundò vicerunt. Tunc etiam Carthaginienses pacem violant. Hinc iam bellum supputatur Punicum secundum.

De morte Hamilcaris, & quomodo filius eius Hãnibal diuersis prælijs Romanos deuicit, intátum ut etiam sedes mutare cogitauerint: quomodo etiam ab Vrbe tempestatibus pulsus est. De morte duorum Scipionum, & captione Capuæ.

CAPVT XXXVI.

IGitur nobilem Carthaginiensium vrbem vrgebat, quòd quæ antea imperare terris insulisq; tributa exigere consueuerat, iam Romanorum imperio subiacere, iam ipsis tributa dare cogeretur. Eapropter Hamilcar dux Carthaginiensium, dum Romanis bellum machinatur, ab Hispanis vita priuatur. Hãnibal verò, qui Hamilcari patri ad aras contra Romanos iurauerat, vltionem omni nisu intentat. Occasione ergo nacta, Hispaniæ vrbem, ac Romanis amicam Saguntum obsidione cingit, spretisq; ac iniuriosissimè affectis Romanorum legatis, ipsam ciuitatem octauo mense cepit, & expugnauit. Inde ad ipsorum excidium per Gallias profectus, viam per Pyreneas Alpes primus igne ac ferro aperuit, Gallosq; Alpinos resistentes vicit. Transcensis Alpibus, P. Cornelio Scipione, & P. Sempronio Longo consulibus, apud Ticinum bellum committitur. Itaq; Scipione vulnerato, ac per Scipionem filium, qui postmodum Africanus dictus est, morte exempto, omnis penè Romanorum deletur exercitus. Rursumq; congredi parant, ac vincuntur. Tertiò dum item bellum instaurant, Romani in fugam vertuntur. Sauciatus ibi Hannibal, pòst in Hetruriam primo Vere transiẽs, ex nimietate frigoris oculum in Apennino perdidit. Quid multa? His, alijsq; tam virtute quàm arte Hannibalis bellis, & præcipuè cum apud Cannas pugnasset, & cæsis captisq; penè omnibus, ac maximè cõsularibus viris. (Vnde tres modij annulorum à manibus nobilium interfectorum tracti, in signum victoriç Carthaginẽ missi dicuntur.) His in, quam, tantũ attriti malis Romani fuere, vt in vltima desperatione capti, vrbem quoq; deserere, ac prouinciam mutare cogitassent. Nec dubium iuxta Orosium, quin vel omnes seruituti subiecti, vel ad internicionem cæli fuissent, si Hannibal pòst tot victorias ad Vrbem capiendam processisset. Hannibal verò improuidè circa Tarẽti fines in Apulia moratus, multos ex calore ac fœtore terræ perdidit. Igitur Sempronio Gracco, Quinto Fabio Maximo consulibus, Claudius ex prætore proconsul factus, Hannibalis exercitũ plus natura locorũ quàm viribus Romanorũ sauciatum, primus vicit, ac cæteris spem vincendi Hannibalem dedit. Inter hæc Scipiones Asdrubalem Pœnorum imperatorem exercitum in Italia parantem, graui bello presserunt. Cneo Fuluio, & Sulpitio consulibus, Hannibal de Campania castra mouens, Vrbem aggredi tentat. Vbi dum trepidi tam viri, quàm mulieres ad mœnia confugerent, Vrbemq; defensare pararent, Hannibal bis grandine, tempestatibusq; ab impugnatione Vrbis arcetur. Dixisse tunc ex religione fertur Hannibalem, potiundæ sibi Romæ quandoq; voluntatem, quandoque non esse facultatem. Quod quidem Romani dijs suis Vrbem defensantibus ascribebant: nos verò occultis ac profundis iudicijs dei sine cuius nutu nec folium in terram cadit, attribuere possumus; qui hanc vrbem inter tot pericula & discrimina seruare, ac paulatim proficere,

in totiusq; orbis dominium crescere voluit. Cuius rei rationem, quãtum humana fragilitas metiri potest, in sequentibus, cum ad Augusti Cæsaris principatum ventũ fuerit, deo largiente reddemus. Hoc decimo anno, ex quo in Italiam venit Hannibal, factum est. Interea duo Scipiones à fratre Asdrubalis in Hispania necantur. Ea tempestate à Quinto Fuluio consule Capua vrbe Campaniæ capta, principes eius veneno se interfecerunt.

Qualiter Scipio proconsul factus Pœnos deuicerit: Hannibal Marcellum & Crispinum consules occiderit: & ad ultimum amisso fratre Asdrubale, ad Brutios cesserit.

CAPVT XXXVII.

ITaque occisis Scipionibus, dum cuncti metu consternarentur, essetq; inopia maxima ærarij, Scipio admodum adolescens, M. Claudio, & Valerio Liuiano consulibus, patrem, patruumq; vlturus se obtulit. Procõsulare ergo fortitus officium, xxiiij. habens annos, Pyrenæum cum exercitu transcendit, captaq; ibidem noua Carthagine, stipendia largè ex præda vrbis ampliauit. Magonem Hannibalis fratrem, cum alijs captiuis Romam misit: Asdrubalem Pœnorum regem vicit, lxxx. q; ciuitates aut destruxit, aut in deditionem accepit. Considerari hoc loco potest, cum quanta non solùm fortitudine, sed & prudentia Romani orbem terræ suum fecerint. Dum enim Hannibali Afrorum viribus in Italia moranti, decertare non valerent, regnum eius tanquam exhaustum milite, & infirmum hostiliter inuadunt ac deuastant, vt per hostem ad propria saltem redire compellant. Ex quo liquidò apparet, iuxta viri prudentis sententiam, ingenio bellum plurimùm valere. Inter hæc Hannibal in Italia Marcellum consulem cum exercitu deleuit, Crispinum in insidias callidè euocatum, pari modo necauit. Claudio Nerone, & M. Liuio Salinatore consulibus, Asdrubal Hannibalis frater, à Pœnis in auxilium fratri missus, Romanorum præuenitur insidijs. Transcenso quippe Pyrenæo, Romanum militem obuium habuit, cum quibus manum conserens, cum toto penè exercitu interemptus est. Captiui Romanorum, qui ad quatuor milia ibi erant, relaxantur. Ceciderunt in eo prælio de Romanis viij. milia, ex Afris verò lviij. milia, capta verò quinque milia cccciiij. Caput Asdrubalis fratri Hannibali ante castra proiectum est. Quo viso, strageq; suorum comperta, Hãnibal xiij. quo in Italiam venerat anno, cessit ad Brutios, & sic sequens annus inter ipsum & Romanos, vtrisque fatigatis, sine inquietudine bellorum ductus est.

De victoria Scipionis, itemq; de victoria Hannibalis, redituq; eius in patriam. De ultima pugna Romanorum & Pœnorum. quomodo Scipio rediens in comitatu Terentium habens, triumpho susceptus sit, bellumq; Punicum secundum terminatum.

CAPVT XXXVIII.

INterea Scipio tota Hispania peruagata, à Pyrenęo vsq; ad Oceanum Romanorum prouinciam fecit. Hannibal verò (mirabile dictu) nõ solùm belli, sed & morborum malis toto penè exhausto exercitu, Sempronium cõsulem cum Romanorum exercitu pugnantem secum vicit, atque ad Vrbem fugere compulit. Igitur iam penè tota Africa, ferro, igneq; à Scipione consumpta, Hannibal reuocatur à suis. sicq; interfectis omnibus qui eum sequi nollent, Italicis militibus flens reliquit Italiam. Qui dum ad Africanum propinquaret litus, speculatorem malum ascendere præcepit, à quo sibi responsum ferunt, sepulchrum se dirutum videre. Hannibal Carthaginem veniẽs, Scipionis colloquium petiuit. Vbi dum se duo clarissimi bellatores mutuò colloquẽtes mirantur, pacis infecto negotio abinuicem discesserunt, rursusq; bellum consertũ est, quod cum magno vtriusque principis ingenio, virtuteq; confectum, Romanis tandem plenam victoriam dedit. Cæsa sunt ibi Carthaginiensium xx. milia, elephanti lxxx. interfecti vel capti. Hannibal Carthaginiensibus suadens residuam spem in pace ponendam, cum quatuor militibus Adrumentum clàm elapsus confugit. Ergo Carthaginiensibus pax per Scipionem consensu senatus conceditur, C. Cornelio Lentulo, P. Elio Pœto consulibus. Naues Carthaginiensium plusquam D. in altum ductæ,

ductæ, in cōſpectu vrbis cremantur. Scipio verò ex deuicta Africa, Africanus dictus, cum triumpho ingrediens Vrbem ſuſcipitur. Quem Terentius Comicus ob ſignum conceſſæ libertatis, pileatus triumphantem comitatur. Hic Punicum bellum ſecundum xviij. anno finitur, Anno ab Vrbe condita D.xlvi.

De prodigijs quæ hæc mala præceſſerunt: de excidio Tarenti: de uictoria Macedonum & Lacedæmoniorum.

CAPVT XXXIX.

PRæceſſerunt hoc bellum dira prodigia, id eſt, ſol minor Parmæ viſus in cœlo. Solem pugnaſſe cum luna, lunas duas ſimul ortas, duo ſcuta ſanguinem ſudaſſe, cruētas ſpicas in corbes cecidiſſe refert Oroſius. Tarentum quoque, vnde tam Pyrrhi, quàm Carthaginienſium cœpit bellum, nobilis ac opulenta Campaniæ vrbs, ījſdem diebus deſtructa eſt. Exhinc Romani ciuitatū quas nominaui, præda, auro, gemmis, argento, rebusq́ preciosis ditari cœperunt. Nam in prioribus bellis pecora tantùm, aliasq́ exiguas res rapuerant. Poſt Africanum, bellum Macedonicum ſequitur, quo cum multo Romanorum detrimēto, tandem victis hoſtibus terminato, Q. Flaminius conſul, pacem Philippo dedit, Lacedæmonios pugnando vicit, ab eisq́ nobiliſsimos obſides Demetrium Philippi filium, & Armenem Nabidis filium acceptos, ante currum duxit Romanorum captiui, qui ſub Hannibale venditi fuerant, abraſis capitibus ob ſignum abolitæ ſeruitutis, reuertuntur.

De barbaris uictis à Romanis, & ſubacto Philippo rege, qualiter Antiochus, ad quem Hannibal confugerat, uictus pacem petierit. De morte Hannibalis & Scipionis, laudesq́; Tullij & Senecæ in Scipionem.

CAPVT XL.

EA tempeſtate Lucius Fuluius Inſubres, Boios, & Cenomannos, qui vſque Crēmonam proceſſerant, eamq́ ſimul cum Placentia vaſtabant, grauiſsimo bello ſuperauit. Flaminius proconſul Philippum regem cum Thracis, Macedonibus, Illyricis contra ſe venientem, multis ex Macedonibus cæſis militibus, ſubegit. Hānibal ad Antiochum regem Syriæ veniens, cum eum apud Epheſum inueniſſet, contra Romanos incitauit. Sed fruſtra: iam enim intantum ſtatus reipublicæ profecerat, vt nec tanti regis aduerſum Romanos valeret, vel proficeret niſus. Claſsi quippe Antiochi præpoſitus Hannibal, à Scipione nauali prælio ſuperatur, & ſic pax ab Antiocho poſtulatur, & impetratur. Porrò Hannibal non multo pòſt ad Pruſiam regem Bithyniæ fugiens, dum à Romanis repoſcitur, veneno ſumpto vitam finiuit. Sicq́ Romani Macedonibus, ſeu Græcis, qui toti penè Aſiæ ab Alexandro, & deinceps principabantur, imperium paulatim eripere tentarunt, donec funditùs ſub Octauiano Cæſare in ſuam illud deditionem transfuderunt. Quæ cum ad id tempus ventum fuerit, plenius deo largiente dicentur. Iiſdem diebus Scipio Africanus, vir inter ſuos omni laude dignus, ab ingratis ciuibus Vrbe pulſus, apud Linternum oppidum morbo conſumptus, diē obijt, & ſepulchro ſuo inſcribi fecit, Ingrata patria nec oſſa mea habebis. De quo Tullius in iij. Officiorum libri prologo ſic ait: Scipionem, Marce fili, eum, qui primus A- „ fricanus appellatus eſt, dicere ſolitum ſcripſit Cato (qui ferè eius æqualis) nunquam „ ſe minus ocioſum eſſe, quàm cum ocioſus, nec minus ſolū, quàm cum ſolus eſſet. Ma- „ gnifica verò vox, & magno viro ac ſapiente digna, quæ declarat illum & in ocio de ne „ gocijs cogitare, & in ſolitudine ſecum loqui ſolitum, vt neque ceſſaret vnquam, & in- „ terdum colloquio alterius non egeret. Itaque duæ res quæ languorem afferunt cæte- „ ris, illum acuebant, ocium, & ſolitudo. Cuius item virtutem, & admirabilem patientiam. L. Seneca non tam philoſophus, quàm Chriſtianus dicendus, in epiſtolis ad Lucilium commendans, ait: In ipſa Scipionis Africani villa iacens hæc tibi ſcribo, adora- „ tis manibus eius, & ara, quam ſepulchrum eſſe tanti viri ſuſpicor. Animum quippe e- „ ius in cœlum, ex quo erat, redijſſe perſuadeo mihi, non quia magnos exercitus duxit, „ hos enim & Cambyſes furioſus, ac furore feliciter vſus habuit: ſed ob egregiam eius „

"moderationem, pietatemq́; quam magis in illo admirabilem iudico cum reliquit pa-
"triã, quàm cum defendit. Aut Scipio Romæ deesse debebat, aut Roma libertati. Ni-
"hil, inquit, volo derogare legibus, nihil institutis, æquum inter omnes ciues ius sit, vt
"re sine me beneficio meo patria: causa tibi libertatis fui. Tuus semper ero, & argumen
"tum ex eo, si plus quàm tibi expedit, creui. Quid ni ego admirer hanc magnitudinem
"animi, qua in exilium voluntarium secessit, & ciuitatem exonerauit? Eò perducta res
"erat, vt aut libertas Scipioni, aut Scipio libertati faceret iniuriam. Neutrum fas erat.
"Itaque locum dedit legibus, & se Linternum recepit, tam suum exilium reipublicę im
"putaturus, quàm Hannibali.

De situ Carthaginis, tertioq́; Punico bello, euersione quoque ipsius: quomodo Scipio regnum Numidiæ partitus sit.

CAPVT XLI.

IGitur Romani victis tam Græcis, quàm Syrijs, Hispanis etiam ac Africanis, Carthaginem tanquam Romanæ vrbis æmulam, vltima sorte delere decreuerunt. Cuius situs (vt ait Orosius) talis esse dicitur. Triginta milibus passuum, muri amplexu, toto penè mari cingebatur, absque faucibus quæ tribus milibus passuum aperiebantur. Is locus murum xxx pedes latum habuit saxo quadrato, in altitudine cubitorum xl. Arx cui Byrsæ nomen, paulo amplius quàm duo milia passuum tenebat. Ex vna parte murus communis erat vrbis & Byrsæ, imminens mari, quod mare stagnũ vocabant: quoniam obiectu protentæ linguæ tranquillatur. Hinc bellum Africanum cœpit tertium, L. Censorino, & M Manlio consulibus, quinquagesimo vel amplius, post secundum bellum anno. Scipio ergo minor, qui tunc tribunus militum fuerat, vnà cum consulibus Romanum exercitum in Africam ducens, iuxta Vticam castrametatus est, euocatisq́; Carthaginiensibus ad se, arma simul & naues dare præcepit. Quod dum sine mora facerent, ac vt ab vrbe per x. milia passuum à mari recederet, iussi essent, reuersi, pœnitentia ducti, ciuitatem defensare parant, & duos Asdrubales duces creantes, arma frustra reparare tentabant, ærisq́; inopiam, auri argentiq́; metallo supplebant. Romani Carthaginem acriter impugnare cœperunt. Qui ad vltimam sortem deducti, primùm Asdrubalem suspicionis occasione necauerũt, & ad vltimum Romanis omnes in deditionem venerunt. Itaque Carthago funditùs à Romanis, lapidibus muralibus in puluerem comminutis, diruitur: ipsaq́; cremata miserum humanarum rerum spectaculum relinquens, decem & septem diebus continuis arsisse perhibetur, omnisq́; multitudo captiuorum, exceptis paucis principibus, venditur. Regina, Asdrubalis vxor, malorum intuitu, fœmineo furore cum duobus filijs igni se dedit. Sicq́; vltimæ reginæ ac primæ Didonis scilicet, sors & exitus similis fuit. Factum est autem huius potentissimæ vrbis excidium, anno ab conditione eius plusquam Dcc. anno verò ab Vrbe cõdita Dcij. Cn. Cornelio Lentulo, L. Mummio consulibus. Et ita bellum Punicum tertium quarto ex quo cœperat anno, terminatur. Cuius occasionem penitùs se ignorare Orosius testatur. Inter hæc Scipio, Masinissa mortuo, inter filios suos regnum Numidiæ partitur.

Supputatio diuersa, quo tempore Machabæi fuerint.

CAPVT XLII.

CIrca idem tempus fuisse Simonem vltimum ex Machabæis Hebræorum ducẽ, tam ex supputatione regni Græcorum, quàm ex consulatu præfati Lucij conijcidatur. Cum enim clxxij. anno regni Græcorum, clypeus aureus Romam à Simone missus inuenitur, rescriptumq́; fuisse à Lucio consule Ptolemeo regi Aegyptiorum, idem liber testatur, ante destructam Carthaginem, quæ clxxvij. Grecorum regni anno facta est, quarto anno amicitiæ fœdus inter Simonem magnum sacerdotem, ac Romanos initum, prudens lector inueniet. Et vt apertiora quæ diximus fiant, anno cccccxxvij. ab Vrbe condita, Alexander qui primus in Machabæorũ historia regnasse dicitur in Græcia, Philippo in regnum successit. Anno verò ab Vrbe condita Dcij.

Cartha-

Carthaginem deletam inuenies. Supputantur ergo à primo regno Græcorum, id est, ex quo Alexander regnare cœpit, vsque ad destructam Carthaginem anni clxxvij. legatum verò à Lucio Ptolemæo regi Aegyptiorum pro Iudæis missum clxxiiij. anno reperies, ante destructam Carthaginem anno iiij. Verùm si à sexto regni Alexandri anno, id est, ex quo occiso Dario Medos & Persas subegit, Græcorum regnum, quod tunc auctoritatem habere cœpit, supputari incipit, biennio post destructam Carthaginem, tertiumque Punicum bellum finitum, hanc legationem, vel potius præceptum ad potentissimos Orientis reges Ptolemæum & Antiochum datum inuenies. Nec mirum, si tantæ vrbis, vtpote quæ non solùm Africam, sed & Sardiniam, Siciliam, ac penè Hispanias sibi subiecerat, potiti victoria, iam etiam Orientis Romani didicerant imperare regibus. Si autem non ab Alexandro, sed à successore suo in Syria Seleuco, regni Græcorum supputatio inchoatur, anno xx. post deletam Carthaginem, pro Simone, & populo Iudæorum hæc legatio Romanis facta cognoscitur: Iudasque & Ionathas ante destructam Carthaginem fuisse creduntur. Sicque non incongruè optimi legis dei zelatores Machabæi, & inclyti Romanæ vrbis, ac paternarum legum defensores Scipiones contemporanei inueniuntur. Quòd enim à Seleuco regni Græcorum supputatio iuxta Machabæos incipiat, Hieronymus in Daniele velle videtur: vbi ait: Post mortem Iaddi sacerdotis, qui sub Alexandro templo præfuit, suscepit pontificatum Onias, quo tempore Seleucus subiugata Babylone, diadema totius Asiæ capiti suo imposuit anno xij. mortis Alexandri. Ex qua ætate scriptura Machabæorum regnum Græcorum enumerat. Appone ergo priori supputationi vi. Alexandri annos, quibus post mortem Darij toti Asiæ imperauit, & hos xij. Seleuci, & reperies xviij. quibus si biennium, quo prior supputatio excidium Carthaginis excessit, addatur, xx. annorum (vt dictum est) numerum supplebis. Vtrum verò sic, vel sic fuerit, post victoriam Pyrrhi, & triumphum Africani belli secundi, Romanos primò claros apparuisse, primò in exteras regiones imperium dilatasse innuitur.

Subuersio Corinthi, excidium Numantiæ, & excursus breuis.

CAPVT XLIII.

EVersa Carthagine, iisdem quos numeraui consulibus, Corinthus veluti omnium opificum officina, inter omnes Macedoniæ Achaiæque vrbes opulentissima, ferro, igneque à Romanis deletur, & sic duarum nobilissimarum vrbium triste ac miserabile vno anno orbi illuxit incendium. Hinc mixtis ex incendio diuersorum metallorum generibus, Corinthium æs, seu Corinthia vasa nomen & exordium susceperunt. Tantam victoriam subsequens clades obnubilauit. In Hispania siquidem non multo pòst cum Numantinis, Mancino consule malè pugnatum est, fœdusque turpius pro redimendo milite, sicut prius à Pompeio initum est. Senatu ergo decernente fœdus rumpitur, Mancinusque auctor fœderis Numantinis vinctus mittitur. Scipio verò Africanus consensu omnium consul creatus, ad expugnandam Numantiam exercitum ducit. Itaque tam virtute, quàm prudentia ducis, Numantini dum se superari viderent, mori potius, quàm seruire parati, barbara prius potione inebriati, in castra Romanorum ruunt: fugassentque proculdubio hostes, si Scipio non affuisset. Vltima demum desperatione fracti, seipsos cum vniuersa supellectile, ne quē ibi in homine, seu qualibet possessione triumphum Roma videret, igni dare, quàm Romanis seruire maluerunt. Sufficiunt ad comprobandum mortalium mutabilitatem mala quæ posuimus, multisque de ciuibus mundi dictis, ad ciues Christi, ac Christiana tempora festinandum arbitramur. Meminisse enim lectorem volumus, nos ad ostendendas rerum mutabilium miserias, conflictationes seculi ponere ex promisso debere, quatenus earum consideratione, ad regni Christi quietem, permanentemque sine fine felicitatem transcendum rationis intuitu ducamur.

De Iugurtino bello, & uarijs euentibus Romanorum cum Cimbris, Gallis, Germanis. De intestinis malis sub Sylla & Catilina, Macedonicoq́;. De Asia minore Romanis tradita.

CAPVT XLIIII.

ROmani quamuis iam penè totius orbis potirentur dominio, tamen nondum ad plenum subiugatis gentibus bella habuere exterius, intestinis verò malis abundabant interius. Hinc Iugurtinum bellum sub Metello Marioq́ terminatum. Hinc Cimbricum, ac Teuthonicum, Gallorum, Germanorum bellum acerrimũ tam miserabiliter ac immaniter est actum, vt in vno à prædictis gentibus bello lxxx. milia Romanorum, & xl. milia canonum & lixarum, C. Manlio consule, & Quinto Cepione proconsule, cum duobus filijs consulis fusa inuenies. Cum quanto verò detrimento eorum quinto consulatu Marij deuicti fuerint, dicere necesse non est, cum victorum tanta damna præcesserint. Sequitur hoc malum maxima ex intestino bello Romanorum clades, Sylla, Caio, Marioq́ autoribus: quo per x annos protracto, cl. Romanorum milia cæsa fuisse inueniuntur. Exhinc Romanorum rempub. non solùm imminutam, sed penè amissam, testis est Tullius sic in libro Officiorum ij. Veruntamen quamdiu imperium P. R. beneficijs tenebatur, non iniurijs bella, aut pro socijs, aut de imperio gerebantur, exitus erant bellorum aut mites, aut necessarij. Regum, populorum, nationum, portus erat & refugium Senatus. Nostri autem magistratus, imperatoresq́ ex vna hac re maximam laudem capere studebant, si prouincias, si socios æquitate & fide defendissent. Itaque illud patrocinium orbis terræ verius quàm imperium poterat nominari: sensim hanc consuetudinem & disciplinam iam antea minuebamus, post Syllæ verò victoriã penitùs amisimus. Desitum est enim videri quicquam in socios iniquum, cum extitisset etiam in ciues tanta crudelitas. Ergo in illo secuta est honestam causam non honesta victoria. Est enim ausus dicere hasta posita, cùm bona in foro venderet, & bonorum virorũ, & locupletum, & certè ciuium prædam suam se vendere. Et infrà: Ad exemplum amissi imperij, reportari in triumpho Massyliam vidimus, & ex ea vrbe triumphari, sine qua nunquam nostri imperatores ex transalpinis bellis triumpharunt. Et post pauca: Nec verò vnquam bellorum ciuilium semen & causa deerit, dum homines perditi, hastam illam cruentam & meminerint, & sperabunt. Ex quo apparet Romanos quidem creuisse in diuitijs & potentia, sed decreuisse, ex quo auaritiam sequi cœperunt, in veritate & iustitia. Vnde est rursum illud Tullij: Vtinam, inquit C. Pontius, Samnis ad illa tempora me fortuna seruasset, & tunc essem natus, quando Romani dona accipere cœpissent, non essem passus diutius eos imperare. Ne illi quidem multa secula expectanda fuerunt, modò enim hoc malum hanc rempublicam inuasit. Sylla iste tabulas proscriptionis instituit, occisisq́ pluribus consularibus viris, C. etiam Marium effossis oculis, membrisq́ truncatis vita priuauit. De quo Tullius in Paradoxis, C. Marium vidimus, qui mihi secundis in rebus vnus ex fortunatis hominibus, in aduersis vnus ex summis viris videbatur, quo beatius esse mortali nihil potest. C. verò Marius ob hanc causam viso capite socij, desperatione captus, seruo iugulum præbuit. Deinceps Catilinarium ciuile sequitur bellum, quod Sallustius prudenter ac luculenter satis, sicut etiam Iugurtinum, executus est. Macedonicum quoque ijsdem diebus grauissimum fuisse inuenitur. Tunc etiam Attalus rex Asiæ moriens, regnum cum testamento Romanis reliquit.

Difficile bellum habitum cum Mithridate, & tandem uicto illo terminatum: quomodo prædictus rex, tam ob hoc malum, quàm ob filium eum deponere uolentem, terminum uitæ fecerit.

CAPVT XLV.

INter hæc quæ diximus mala, Mithridatici belli clades omnibus prioribus, excepto Africano, maior, per xl. vel iuxta alios, per xxx. annos extenditur. Anno ab Vrbe cõdita Dclx. quo etiam ciuile bellum cœperat, inardescere cœpit, Cicerone & Antonio consulibus terminata. Et vt ait Lucanus,

Barba-

Barbarico tandem vix consummata veneno est.

Mithridates enim Ponti, Armeniæque rex, dum Bithyniæ regem Nycomedem amicum Romani populi regno priuare conatur, à Senatu ne faciat monetur, minis etiam si non faceret appositis. Proinde motus Mithridates non solùm regno Nycomedem expulit, verumetiã Cappadociam alio rege, Ariobarzane scilicet inde eiecto, igne, ferroque vastauit. Præterea Ephesum veniens, omnes ciues Romanos dato edicto necari præcepit. Inde Archelaũ ducem suum in Græciã mittens, tam Athenas, quàm totam Græciam in deditionem accepit. Contra quem Sylla cum exercitu missus, Archelao c. milia interfecit, vrbemque Atheniensium diu obsessam ad vltimum recepit. Mithridates strage suorum comperta, exercitum lxxxiij. milium militum electorũ Archelao in auxilium mittit, ex quibus l. milia cæsa feruntur fuisse. Tertiò rursus Archelaus cũ Sylla congressus, vincitur, ibique vniuersæ copiæ eius funduntur. His alijsque innumerabilibus, quæ longum est enumerare, malis, ad hoc tandem potentissimus ille, qui penè totum Orientem sibi subiugauerat, peruenit rex, vt qui antea non solùm gẽtibus, sed & regibus imperando venenum tantùm timeret non gladium, ac naturã suam multis firmasset antidotis: ad hoc, inquam, tam bellorum infortunijs, quàm filij sui regno eum deponere molientis, molestia deductus est, vt veneno se necare vellet, sed medicinis antea firmata natura non posset. Occisis itaque vxoribus ac filiabus suis, dum nullo veneni genere ipse (vt dixi) perire posset, militi iugulum prębuit, sicque lxxij. ætatis annos habens, vita decessit, nobisque miserę mortalium conditionis exempla reliquit. Fertur de ipso, quòd à filio suo dum regno pelleretur, ipse ex altissimo muro prospiciens, exorabat filium, sed non est auditus. Quoniam, inquit, Pharnaces mori iubet, dij si estis patrij precor, vt quandoque ipse hanc vocem, à liberis suis audiat. Sicque dij si estis patrij dicens, eos veros esse deos dubitauit.

Quòd Romani Pompeium in Orientem miserunt, qui deuicto toto Oriente, templum quoque domini polluit, captoque & vincto Aristobolo, fratri eius sacerdotium tradidit.

CAPVT XLVI.

IGitur Mithridatico terminato bello, malisque tam socialibus, quàm ciuilibus sopitis, factioneque Catilinæ ad plenum abolita, Romani se intra se cohibere non valentes, nec terminis suis, quos iam habere cœperant, cõtenti, totum orbem in prouinciam redigere cupiunt. Cuius rei gratia Pompeius clarissimus eorum dux, exercitum gubernandum in Asiam suscepit, totumque Orientem penè Romanorum imperio in breui subiecit, regibus alijs mutatis, alijs subactis. Inter alia Oriẽtis regna, Hierusalem veniens, capta ciuitate, templum quo soli populo dei immolare licuit, oblatis hostijs polluit, regemque eorum Aristobolum vinctum Romam misit, & Hircano fratri suo summum sacerdotium tradidit. Quoniam autem Iudęorum mentionem fecimus, in quibus tunc tantùm (iuxta prophetam) exceptis paucis, qualis fuit Iob, notus fuisse deus traditur, qualiter post prophetas, & relaxatam captiuitatem vsque ad id tempus ciuitas dei fuerit, paucis aperiam.

Qualiter, & sub quibus principibus seculi Israel à transmigratione Babylonis vsque ad id tempus sese habuerit: & de Herode alienigena.

CAPVT XLVII.

POst mortem Alexandri, cum principes eius diuersas sortirentur prouincias, Ptolemæo Lagi filio sorte deuenit Aegyptus. Is multos ex Iudæis captiuauit. Cui successit Ptolemęus Philadelphus, qui non solùm religionis intuitu captiuos relaxauit, verùm & templo regalibus muneribus donato, libros legis ab Eleazaro sacerdote poposcit. Quos dum accepisset, ac in bibliotheca nobili deposuisset, interpretes eorum, qui eos de Hebræo in Gręcum transferrent sermonem, requisiuit. Huic de singulis tribubus dati sunt presbyteri vsque ad lxx. qui in vtraque lingua periti, spiritu sancto dictante, singuli singulis cellis vniformem, ciuitati dei vtilem valde ediderunt interpretationem. Hieronymus tamen in vna domo Alexandriæ refert eos conferendo

ſimul interpretatos fuiſſe. Poſt hoc à Ptolemæo, qui & Epiphanius, Alexandriç rege capti, deinde ab Antiocho multis malis ſunt attriti, ac ad idololatriam coacti. Cui fortiſsimus Iudas vir, cum fratribus ſuis fortiſsimè reſtitit. Succeſsit Iudæ Ionathas, cui Simon, ac poſt ipſum filij eius. Quia ergo omnes canonicæ in Machabæis terminantur hiſtoriæ, qualiter poſt hoc gentis Hebrçorum regnum, vſque ad Chriſtum ſteterit, ex hiſtorijs tantùm eorum cognoſci datur. Non enim, vt ipſi perfidè argumentantur, vnctio in captiuitate Babylonica defecit, ſed ſecundum eorum hiſtoriographos, populus ille poſt illud tempus non ſolùm ſummos ſacerdotes, ſed etiam reges habuit. Quorum primus poſt Simonem, eiuſq; filios Ariſtobolus fuit. Cui Alexander & ipſe rex, & ſacerdos ſucceſsit. Cui ob nimiam quam in ſuos exercuit crudelitatem, dum qualiter eis conciliari poſſet requiſiuit, reſponſum eſt, ſi moreretur. Poſt hunc vxor eius regnauit Alexandra, cuius filij fuerunt Hircanus & Ariſtobolus. Ex quibus dum regnaret Ariſtobolus, Pompeius Romanorum princeps ab Hircano vocatur, captoq; ab ipſo (vt ſuprà dixi) Ariſtobolo, & in vinculis poſito, Hircanus fratri ſubrogatur. Sicq; velint nolint, ex proprijs Iudæi conuincuntur teſtimonijs, Herode primò alienigena regnante, natoq; Chriſto, illam impletam fuiſſe prophetiam, qua dicitur: Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium. Qui verò his diebus ciues Chriſti fuerint, non facilè perpendi poteſt. Iam enim prophetæ ſiluerant, eratq; (iuxta quod ſcriptum eſt) medium ſilentium, ac profundiſsima nox: venturumq; in proximo à regalibus ſedibus omnipotentis ſermonem, hoc ipſum ſilentium, ac cæcitas noctis præſagiebat. Sicut enim appropinquante luce claritatis, nox amplius denſatur, cunctiſq; ſopore depreſsis, ſilentio omnia tenentur: ſic apparituro in carne dei verbo, cunctumq; ſuo mundum ortu irradiaturo, non ſolùm malorum turbines ciuitatum mundi obnubilando tegebant, verùm ipſam ciuitatem dei tenebræ operiebant, ſilentium tenebat, vt venientem in carne lucē tanto ardentius homines conſpicerent, quanto eam tenebris antè depreſſi, malis feſsi, auidius præſtolati fuiſſent. Extitiſſe tamen & tunc ciues Chriſti, quamuis propter ſilentium ſcriptorum quidam taceātur, ex hoc præcipuè intelligi datur, quòd vij. milia virorum, quæ ſub Helia fuerunt, vſque ad finem mundi non defutura ciuitati dei credimus. At Hircanus Herodem Antipatris filium alienigenam, ad regni negocia adminiſtranda aſſumpſit. Qui iniqui & perfidi tyronis officium exequens, Hircano vita & regno exempto, regnum inuaſit, ac permiſsione Romanorum tandem obtinuit. Hic etiam vt regno liberius potiretur, non ſolùm regiam, ſed & ſacerdotalem vnctionem aboleuit, veſtemq; ſacram ſolis ſacerdotibus geſtare licitam, ad vſus ſuos prophanè ac ſacrilegè redegit, vt meritò vnctione tam regali quàm ſacerdotali ceſſante, ſanctus ſanctorum inuiſibili oleo in verum regem & ſacerdotem vngendus in breui venturus cognoſceretur. De cuius adhuc nequitia, & multifaria qua erga Romanum imperium vſus eſt verſutia, qui ſcire vult, legat Ioſephum.

De victoria Iulij Cæſaris, & quomodo à ciuibus non ſuſceptus, in ipſos arma conuerterit, & ærarium confregerit.

CAPVT XLVIII.

ANno ab Vrbe condita Dcxciij. reuerſo ab Oriente Pompeio, ac propter multas victorias cum ingenti triumpho ſuſcepto, ipſo & L. Bibulo conſulibus C. Iulius Cæſar, ad Occidentem Gallias ciſalpinam & tranſalpinam, ac Illyricū domiturus, à Senatu mittitur. Is itaq; fortiſsimas orbis gentes cum multo Romanorū ſanguine in prouinciam redegit, tranſitoq; Rheno Germanos omnium ferociſsimos ac bellicoſiſsimos, acri ac periculoſo non ſolùm bello, ſed & muneribus, multaq; prudentia deuicit. Quorum virtutes ac fortitudinem qui ſcire deſiderat, ipſius hiſtoriam à Suetonio ſcriptam legat. Meminit etiam horum fortitudinis, & tantùm imperterritę, vt mortem quoque vix timeat, Ioſephus ſeu Egeſippus in oratione Agrippæ, ex horum comparatione Iudæos ad ſubiectionem Romani imperij hortātis. Porrò cum in donandis huiuſmodi gentibus vltra ſtatutum terminum, id eſt, quinquennium mo-

ram

ram faceret, Iulio Romam reuertenti, à Senatu consilio Pompeij, & auctoritate Marcelli Consulis, debitus ei triumphus, ac denuo consulatus negatur. Quæ res belli maximi, & non solùm ciuilis, sed & intestini mali causa fuit. Cæsar enim hæc audiens Rauennam se contulit, ac inde Ariminum proficiscens, & lachrymabiliter socijs iniurias suas exponens, ad Vrbem cum exercitu properauit. diffugientibusque primò in Brundusium, pòst in Dyrrachum Græciæ vrbem, trepidis cum Pompeio ciuibus, victor Vrbem ingressus est, fractisque foribus ex ærario vij. milia, clxxxv. auri pôdus, argenti verò prope Dcccc. M. protulit. Inde reuersus ad legiones, quas in Arimino reliquerat, alpes transit, ibique tam Gallis, quàm Germanis, quos paulo antè subiecerat, magnificè donatis, contumelias sibi à ciuibus irrogatas deplorat, auxiliumque poscit, & impetrat. Soli ex Gallis Massilienses, qui & Phocenses, eo quòd de Graijs in Gallias venerint, auxiliū Cæsari ferre negabant. Vnde & graui & laborioso conflictu deuicti sunt. Eo quoque tempore Petreius & L. Afranius acerba siti ad deditionē Cæsaris cogūtur.

De occisione Crassi, & incendio Vrbis: de intestina pugna Romanorum, victoria quoque Cæsaris, & morte eius.

CAPVT XLIX.

Anno ab Vrbe condita Dclxxxxvij. Crassus in consulatu collega Pompeij in Asiam destinatus, auaritiæ facibus æstuans, Hierosolymam pro templi diuitijs, quas Pompeius intactas reliquerat, adijt, easque diripuit. Inde per Mesopotamiam iter agens, dum rursum malè castigata auiditate, auro Parthico nimium inhiat, ab eis ignominiosè cum multo exercitus detrimento occiditur. Anno abhinc iij. insulitato incendio, vtpote xiiij. vicis cum vico Iugario consumptis, Vrbs conflagrauit. Sequitur hæc mala maximis dissensionibus ac molitionibus paratum ciuile bellū. Nam Cæsare cum Gallorum & Germanorum viribus veniente, Pompeius patriam defensare volens, gentes & reges, quos in Oriente subegerat, in auxilium per filium ascicit. Principes Romanorum, Senatusque cum Lentulo consule, Pompeium magnum in Græcia morantem, circa tempus quo consules mutari solebant, adeunt, semotoque à consulatu Lentulo, omnium fauore magnum ducem exercitus creant. Cæsar verò hybernis tempestatibus non territus, inuito milite, periculosè mari se committens, proficiscitur in Epirum, ibique haud longè à Magno castrametatus est. Vbi dum à paupere Amycla ad hoc vt Antonio occurreret, insidis procellis impatiens moræ, se credit, vētis obortis naufragium penè passus, ad suos redire compellitur. Igitur ex omni parte mundi vires contractæ, multoque Romanorum sanguine gentes deuictæ, ipsorum modò vocatione congredi coguntur. Iam enim intantum reip. profecerat status, vt vlterius non posset. Et cum extrinsecus corrumpi non valeret (iuxta Poetam) in seipsam ruere debuit. Itaque lxxxviij. cohortibus ex vtraque parte triplici ordine compositis, in campis Pharsalicis vterque conuenit exercitus. Videres lachrymabilem ac miserabilem pugnam, ciues totius orbis dominos in se diuisos, cum totius orbis viribus adinuicem pugnare, & (vt ita dixerim) vnius matris filios, proprijs manibus se volentes euiscerare. Dum ergo dubia diu sorte se vterque cederet exercitus, Pompeius tādem atrocitate Iuliani militis cū suis fugere cogitur, & sic Cæsari victoria cessit. Cæsa sunt in eo prælio xv. M. Pompeianorum, xxxiij. centuriones. Pompeius fuga elapsus, nauim onerariam conscendit, ac per Cyprum in Aegyptum nauigans, mox vt litus attigit, iussu Ptolemęi ob gratiam Cæsaris, interimitur. Pompeij vxor cum filijs fugit: cæterùm occisis multis clasis direpta est. Cæsi sunt Pompeius, Bithinius ibi, apud Pelusium verò Lentulus vir consularis.

Quomodo Cæsar in Aegyptios arma conuerterit, Cleopatræque regnum dederit, & dehinc Romam ueniens, rursum fautores Pompeij persecutus fuerit. De morte Catonis. Quòd Cæsar Monarchiam obtinuerit, Tulliumque, ac per eius interuentum M. Marcellum in gratiam susceperit, ipseque ad ultimum consció Senatu occisus sit.

CAPVT L.

Caesar compositis omnibus Alexandriam venit, ibique oblato sibi cum armilla Pompeij capite fleuit: dumque insidias prēsensisset, in Aegyptios arma conuertit,

Quibus victis, Cleopatræ regnum Alexandrinum tradidit. Nam Ptolemæus nauali prælio cum victus fuisset, & in scapham conscendisset, multis irruentibus mersus, & ad litus actus, indicio loricæ aureæ cognitus fuerat. Post hæc Cæsar Romam veniens, à ciuibusque Dictator & Consul vocatus, in Africam bellum transtulit, & apud Thapsum cum Iuba & Scipione manum conferens, plurimam Romanorum & Barbarorum stragem fecit. Iuba militi iugulum præbuit. Scipio semetipsum interfecit. Cato rigidus veneno hausto, Vticæ se occidit. Cæsar adhuc Pompeij nepotes, Pompeiamque filiam eius necari iussit. Dehinc Vrbem cum quatuor triumphis ingreditur, ac pòst in Hispaniam cõtra Pompeianos milites proficiscens, ibi cum ipsis atrox bellum gessit. Quibus cum multo sudore deuictis, ad Vrbem regressus, quarto ex quo id ciuile bellum cœperat anno, totam Vrbem potenter tenuit, ac vacantibus omnibus quæ in Vrbe erant dignitatibus, Cæsar fuit omnia solus in Vrbe. Receptus est tunc ab eo in gratiam M. Tullius Cicero, per eiusque interuentum, M. Marcellus, pro quo disertam & luculentam orationem edidit, quæ sic incipit: Diuturni silentij P. C. quo eram his temporibus vsus. In qua super omnes virtutes Cæsaris, quibus diuersas nationes domuit, fuisse dicit, quòd domito animo, M. Marcellum, antea inimicum, in gratiam susceperit. Ait enim: Animum vincere, iracundiam cohibere, victoriam temperare, aduersarium nobilitate, ingenio, virtute præstantem, non modò extollere iacentem, sed etiam amplificare eius pristinam dignitatem: hæc qui facit, non ego eum cum summis viris comparo, sed simillimum deo iudico. In summo ergo statu Cæsar positus, dum contra maiorum exempla Rempub. instaurare cogitàt, conscio Senatu, Bruto & Cassio auctoribus, in curia necatur. Quam quidem historiam à nobis compendio strictam, pulchro ac luculento versuum ordine Lucanus prosequitur.

Exclamatio contra rerum mutabilitates.

CAPVT LI.

EXclamare hic contra mutabilium rerum miserias cogimur. Ecce enim Romanæ reipub. status, cum quanto non solùm hostium, sed & ciuium detrimento profecerit, videmus. Alterna quippe mutatione ad instar maris, quod nunc succiduis attollitur incrementis, nunc naturali damno ac defectu subducitur, Romanorũ resp. nunc gentes, & regna bello premendo, subijciendo, ad cœlos attolli videbatur: nunc rursum ab eis pressa, vel pestilentijs ac morbis desolata, ad abyssum vsque mergi putabatur. Quodque his maius est, omnibus bene ordinatis ac compositis, intestino ac ciuili malo in seipsam ruens, miserabiliter euiscerabatur. Hæc omnia nutãtium rerum mala, & (vt ita dixerim) quotidianæ mortalium mortes, ad veram ac permanentem æternitatis vitam nos mittere deberent. Verùm, vt suprà diximus, huiusmodi alijsque ciuitate mundi attrita malis, quasi post densæ noctis tenebras, lucis veræ ortus appropinquabat. Itaque decursis tam Medorum, quàm Persarum, & Græcorum, ac Romanorum alternãtium malorum casibus, quia iam ad eius ortum, qui verè pacificus, omnia quæ in cœlo, & quæ in terra sunt pacificauit Christus Iesus, appropinquamus, huic secundo Operi finem demus, quatenus ad eam quæ sub Augusto ex natiuitatis Christi aduentu, toti mundo reddita est, pacem dicendam festinemus.

LIBRI SECVNDI FINIS.

PROLOGVS TERTII LIBRI.

Ponsionis meç non immemor, dilecte frater N, de duabus ciuitatibus vsque ad Octauiani Cæsaris tempora, qualicunque deductam historiam eloquio, præsertim cum ad Christiana tempora iam venerimus, donante deo tanto libentius, quanto de ciuitate dei ob nascituram fidem vberius dicere potero, cõplere non dubitauerim. Prioribus enim de ciuibus Christi pau-

sti pauca, multa verò de mundi ciuibus dicendi materiam habui: quia à primo homine ad Christum,totus penè orbis,exceptis de Israelitico populo paucis , errore deceptus,vanis superstitionibus deditus,dæmonum ludicris captus, mundi illecebris irretitus,sub principe mundi diabolo militasse inuenitur. At vbi venit plenitudo temporis,misit deus filium suum in terras, qui vt homines per inuia ac deuia more pecudum oberrantes,ad viam reduceret,viam,se hominem assumendo, hominibus præbuit: & vt à falsitatis errore exorbitantes, ad rationis lumen reuocaret, veritatem se ostendit, vt verò deficientes reficeret, vitam se veram exhibuit. Ego sum (inquiens) via , veritas & vita. Ac si diceret: Erratis,ad me venite,qui sum via. quam viam vt intrepide ambuletis,audite quòd sum veritas. Si verò viaticū non habetis,sentite quòd sum vita. Multi enim viam quærunt,sed dum non inueniunt veram, errant potius quàm recto tramite incedant. Multi rursum viam quæ vera videtur incedunt,sed vitam non consequuntur. De quibus arbitror dictum, Sunt viæ quæ videntur hominibus rectæ , nouissima verò earum ducunt ad interitum. Saluator autem in mundum veniens dicit: Ego sum via,veritas & vita: id est,per me tantū salubriter itur,ad me veraciter peruenitur, in me vitaliter permanetur. Sed in prima fronte non inconuenienter quæri potest, cur in fine temporū,quem plenitudinem Paulus vocat,saluator omniū nasci voluerit: cur vniuersitatem gentium tamdiu,tot retroactis seculis in errore perfidię perire permiserit? Cuius rei rationem, profundissimis ac iustissimis iudiciorū dei thesauris repositam, quis corruptibili mortaliū carne circundatus inuestigare audeat? cum Apostolus dicat, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius, &c. Quid ergo faciemus? Si comprehendere nō possumus,nunquid tacebimus? Et quis obloquentibus respondebit, impugnantesq́ arcebit? Postremò destruere eam quæ in nobis est fidem volentes, ratione ac virtute verborum confutabit. Comprehendere itaque occulta consilia dei non possumus, & tamē plurimam de his rationem reddere cogimur. Quid? rationem reddemus de his, quæ comprehendere non possumus? Rationes reddere possumus,sed humanas, cum tamen rationes comprehendere nō possumus diuinas. Sicq́ fit, vt cum de diuinis causis loquimur,cognatis de his sermonibus carētes,verbis nostris, qui homines sumus, vtamur: tantoq́ de deo loquendo humanis vtimur verbis confidentius, quo ipsum figmentum nostrum cognoscere non dubitamus. Quis enim melius cognoscit, quàm qui creauit? Inde est,quòd cum deus dicatur ineffabilis,fari nos tamē multa in sua laude velit. Cum ergo dicatur ineffabilis,secundū quēdam modum videtur esse effabilis. Quæ (vt ait Augustinus) pugna verborū silendo melius,ac credendo, quàm disputando soluitur: vel silentio cauenda potius,quàm voce pacanda est. Et alius: Quod ineffabile est,ratione taciturnitatis adoretur. Igitur si deus,iuxta Apostolū, in multa patientia sustinuit vasa iræ apta in interitū,si diuitias bonitatis suæ volens ostendere ecclesiæ suæ diutissimè in propriæ libertatis arbitrio, ciuitatem mundi permisit temporaliter florere,culpandus non est,tam quòd eam propriæ voluntati deseruit, quàm quòd electis suis,istius comparatione castigatis,diuinas bonitatis suæ ostendit. Nō enim si homines permittit facere, quod ipsi tamē facere volunt, ab eis iustè est arguendus. sicut econtrà ab eis quibus gratuitā gratiam offerens,à talibus quæ contra salutē suā facere volunt arcendo ac prohibendo,ne quæ proponunt perficiāt, plurimū est laudādus ac diligendus. Nec iniustè facere dici potest,si gratiā ex iustitia non largitur, sicut misericorditer tantū facere credēdus est,cum eam gratuitè quibus vult, impertit. Itaq́ si tot retroacta secula non ad peccata impellendo,sed quod suū erat non largiendo, ad hoc vt superuenientibus seculis exemplo priorum, quid fugiendū esset,vnde gratias saluatori suo referrent,ostenderet: si,inquā,eos ad hoc voluntati suę deseruit,vt & ipsi quid sine eo possent,cognoscerent, & redempti quid ex gratia saluatoris haberent,addiscerent: sicut ab illis iustè non potuit culpari,sic his maximam materiam dedit, vnde iure debeat amari. Est præterea ratio,quare hoc potissimùm tempore,sexta videlicet ætate,ac vnito ad Romanorū imperium mundo, vniuersoq́ sub Augusto Cæsare descripto, Christus nasci voluit. Cum enim pro primi parentis, qui paradisi delicias postpo-

nens,ex proprij arbitrij voluntate,hanc terram maledictionis inhabitare maluit, culpa abolenda incarnari voluit,sexta id ætate potissimùm fieri conueniens fuit, quia & ipsum sexta die creauit.Nec in primæua hominum ætate id facere debuit. Homines enim ex transgressoribus nati parentibus,vitiataq; per inobedientiam natura,pronio res & accliuiores ad malum facti,necdũ ratione vtentes,ferino magis ac beluino more(obliterato in eis naturali bono)oberrantes,non socialiter viuere,non legibus informari,non virtutibus adornari,nõ rationis vi, ad cognoscendam veritatem illuminari didicerant.Extant hinc fabulæ turpissimæ,facta turpiora,historiæ immanissimę,opera immaniora,de quibus omnibus in superioribus satis me dixisse arbitror.Cum ergo hoc modo homines rationis immunes, veritatis non capaces, iustitiæ ac legum inexpertes essent,legem legum,ac altissima à Christo vitæ præcepta danda,quomodo caperent,quomodo intelligerent,quomodo animaduerterent?Itaq; data est primò lex; quæ infirmis auditoribus conueniret,& quæ teneram mundi ætatem non solido cibo sed lacte aleret.Deinde paulatim crescente ac proficiente,tam ex societate simul commanentium hominum,quàm ex collatione eorundem ad leges condendas sapientia, philosophorumq; mediante doctrina , cum (vt dixi) iam totus mundus tam virtute Romanorum inclinatus,quàm sapientia philosophorum informatus esset, fuissentq; hominum ingenia ad altiora vitę pręcepta capessenda habilia,saluatorem omnium in carne apparere,nouasq; mũdo leges condere decuit.Hoc iam quod suprà distuli,soluendum puto:quare vnius Vrbis imperio totum orbem subijci,vnius Vrbis legibus totum orbem informari dominus orbis voluerit.Primò,vt dixi,vt ad maiora intelligẽda promptiores ac capaciores essent mentes hominũ. Secundò,vt his modis vnitis, vnitas commẽdaretur fidei, quatenus vnius Vrbis terrore,ad vnum hominem colendum,homines vniuersi cõstricti , vnã quoq; fidem tenendã,cœlestemq; in ea non hominem tantùm,sed auctorẽ omnium colendũ ac adorandũ deum addiscerẽt.Hinc toti mundo in eius aduẽtu cẽsus indicitur,vt ille videlicet venisse doceretur, qui omnes ad se venientes,in æterna patria ciues ascriberet.Hinc in eius ortu, per totũ orbis circulũ mundus attritus malis,ipsisq; suis seditionibus fatigatus,sponte quiescere,ac Romanorum principi seruire potius,quàm rebellare voluit,vt ipsum in carne venisse daretur intelligi,qui sub terrenorũ mole onerũ depressis ac fatigatis, clementer diceret, Venite ad me omnes qui laboratis,& onerati estis, & ego reficiam vos. Pax idcirco tunc mundo noua reddita fuit,vt noui regis ministri liberius orbem terræ peragrare, salutiferaq; vitæ præcepta seminare possent.Non ergo fortuitis casibus, nec falsorum deorum cultui,sed deo vero formãti lucẽ,& creãti tenebras,ascribendũ reor,quòd ad tantũ fastigiũ principatusq; monarchiã,ex humili ac paupere statu,Romanorũ respublica creuit.Quare autẽ illi populo,vel illi Vrbi hanc potius,quàm alijs gratiã contulerit,discutere non possumus,nisi fortè ex principis apostolorũ meritis,quẽ ibi sessurũ prędidit,super quẽ ecclesiam suã etiam se fundaturũ promisit, factum dicã: vt videlicet locus,qui propter principis apostolorũ cathedrã, super vniuersam principaturus foret ecclesiam, gentium quoq;,vnde fideles cõgregandi erãt,antè perficeret monarchiam.Pulchrè igitur eadem Vrbs antea fuit caput mũdi,quę postmodum futura fuit caput ecclesiæ.Si quis verò contentiosus est,audiat in potestate figuli esse aliud vas in honorem,aliud facere in cõtumeliam.Audiat in potestate iudicis esse, quem velit humiliare,& quem velit exaltare.Deniq;,si dominus,vtpote iudex, discretorq; rerum,calicem in manu habens,primò Babylonem inebriando à Medis humiliauit, Medisq; à Persis,Persis rursum à Græcis,Græcis postremùm à Romanis humiliatis,Romã quoq; humiliandam ad tempus exaltare voluit.Si has æqua lance pensans, omnia mortalium varietates nectit,nunquid argui à factura sua factor poterit? Sub potenti itaq; manu domini regna mutantis,ac pro voluntate sua cui voluerit miserentis , humiliemur:ipsiusq; misericordiæ,si quid sumus,qui per nos nihil sumus, ipsius gratiæ quicquid dicimus,qui per nos nihil scimus,ascribentes,cœptum Opus prosequamur.

Qualiter

Qualiter Octauianus primò dolorem de auunculi morte dissimulans, postmodum eius interfectores tractauerit. De indicijs eius Romæ factis. De plurimis uictorijs eius cōtra Antonium & Cleopatram, & quem finem Antonius & Cleopatra sortiti sint.

CAPVT I.

Nno ab Vrbe condita Dccx.interfecto C.Iulio Cæsare, Octauianus qui testamento nomen & hæreditatē auunculi acceperat, primò dolorem de morte eius dissimulans, cum Antonio, qui Brutum & Cassium ob vindictam Cęsaris, apud Mutinam obsidione cinxit, à Senatu hoste pronuntiato, certamen inijt, eumq; fugauit. Quo postmodū in gratiam recepto, simul cum ipso ciuile bellum parat: multisq; commissis prælijs, Pompeium tandem Cn. Pompeij filium interfecit, Brutum quoq; & Cassium, ad hoc vt mortem sibi ipsis inferrent, coegit. Inde post multos triumphos Romā veniens, xx. M. militum exauctorauit, xxx. M. seruorū dominis restituit, vi. M. quorum domini non extabant, patibulo affixit. Antonius verò repudiata sorore Cæsaris Octauia, in Aegyptum se transtulit, ibiq; copulata sibi in vxorem Aegypti regina Cleopatra, Cæsari rebellare attentauit. Cæsar domitis subiectisq; sibi omnibus, contra Antonium quoq; nauale bellum parans, à Brundusio in Epirum proficiscitur. Congressi itaq; acerrimè, diuq;, id est, à quinta hora diei vsq; ad septimam, cum vtriusq; exercitus detrimento, ancipiti pugnarunt victoria. Sequens pars diei cū sequenti nocte in victoriā Cæsaris cessit. Prior ex bello cum suis fugit Cleopatra, quā fugientem insequitur Antonius. Cæsa fuisse ibi de exercitu Antonij xij. millia ferūtur, vulnerata vi. M. Cæsar tunc imperator dictus, iiij. cum M. Licinio cōsul fuit. Antonius naualı prælio victus, terrestre parans, congressu habito, denuò vincitur. Dumq; rursum Kalendis Sextilibus ad struendam classem descendit, omnibus ad Cæsarem confugientibus, in vrbem Alexandriam suis destitutus, se recepit. Vbi dum imminere sibi cerneret Cæsarem, gladio se interfecit. Cleopatra autem appositis ad mammillas serpentibus, mortua fuisse perhibetur.

Excursus quomodo Græci ab Alexandro usq; ad id tempus Orienti imperauerint, & unde patriarchales sedes esse ceperint. Numerus Græcorum regum, copiæq; Romæ ex Alexandriæ subactione accrescens.

CAPVT II.

Caesar ergo opulentissima omnium potitus vrbe Alexandria, regnū finiuit Græcorum. In hac enim vrbe ab Alexandro in Aegypto condita, reges Græcorum vsq; ad id tempus regnasse inueniuntur. Vnde & quidam monarchiam Græcorum vsq; ad Cæsarem extendunt. Nam post mortem Alexandri magni, dum commilitones eius Asiam ab eo subiectam partirentur, in quatuor mundi partibus, quatuor emerserunt regna. Inter quæ duo fuere principalia. Ad Austrum Aegypti, cuius metropolis fuit Alexandria. Ad Orientem seu Aquilonem Syriæ & Mesopotamiæ, cuius caput erat Antiochia, quam Seleucus magnus, de quo suprà dictum est, à nomine patris sui Antiochi dicitur instaurasse, sedēq; regni loco Babylonis ibi collocasse. Nā antea Reblata (vt volunt quidam) vocabatur, eratq; tunc iuxta prophetam, caput Syriæ Damascus. In his ergo ciuitatibus reges potentissimi Ptolemæi & Antiochi habitabant, dominandiq; libidine in alterutrum sæuientes, Orientis imperium vicissim rapiebant: auctoritas tamen maior ad vltimum Ptolomæis cessit. Quę omnia non solùm gentium historijs, sed & ex visione Danielis, vbi de regnis Austri & Aquilonis loquitur, & expositione Hieronymi in eundem prophetā, melius cognoscuntur. Vnde duæ hæ ciuitates cùm processu temporis, ecclesia à primitiuis patribus secundum distributionē gentiū ordinaretur, tanquā per Romanā vrbem dignissimæ, ad ipsius instar vrbis, solæ patriarchales sedes habere meruere. Cōstantinopolitana siquidē & Hierosolymitana postmodū crescēte ecclesia, altera ob imperij sedē, altera ob sanctū sepulchrū, & antiquū illud, ac toti orbi venerabile domini tēplū, patriarchales sedes, permissione patrū sortitæ sunt. Vnde de Hierosolymitana ecclesia in Nicęna synodo

" legimus: Episcopus Heliæ ab omnib. honoretur, saluo iure sui metropolitani. Quod " quidam ad Cæsaream Palestinæ interpretantur, eo quòd Hierusalem à Tito & Vespasiano destructa, metropolis Palestinæ facta fuerat Cæsarea: sicq; consequenter iure ecclesiastico eiusdem prouinciæ metropolis remansit. Vbi enim sub principibus gentium flamines erant, ibi postmodum à nostris locati sunt episcopi. Vbi illi archiflamines, nos archiepiscopos: vbi illi protoflamines, nos primates seu patriarchas habere cœpimus, omnes quidem vnius ordinis, sed pro differentia ciuitatum diuersæ dignitatis. Alij præfatum capitulum, saluo iure metropolitani legunt, & sic interpretantur: Postquam dictum fuit, episcopus Heliæ, id est, Hierusalē, ab omnibus honoretur, ne videretur ab omnibus tanquam summus, id est, Romanus pontifex honorandus, adiunctum est, saluo iure metropolitani: hoc est, sic dicimus eum honorandum, non sicut summum pontificem, sed sicut metropolitanum. Vtrum verò sic vel sic sit, constat eum tamen nondum fuisse patriarcham. Sed hęc hactenus. Diximus secundum quosdam, Græcorum monarchiam vsque ad Cæsarem extendi, verisimilius tamen videtur Græcos monarchiam quidem post mortem Alexandri perdidisse, reges verò preclaros Orienti imperantes habuisse. Vnde & Daniel de regno Alexandri loquēs ait: Diuidetur in quatuor ventos cœli, sed non in posteros eius, neque secundum potentiam illius qua damnatus est. Et rursum de Antiocho legitur, quòd in obsidione Alexādrię legatum Romanorum acceperit: qui eum dum ambulantem in harena inuenisset, & ab impugnatione vrbis reuocasset, frustratus, baculum, quem fortè gerebat, terram in circuitu eius gyrabat, dicens: Hæc dicit Senatus, populusq; Romanus, vt antequam de isto circulo exeas, ab Vrbe recedas. Quo audito perculsus rex, mox obsidionem soluit. Ex his & alijs intelligimus, Romanos, etiam antequam reges haberent, summorū tamen regum habuisse imperium. Quare ergo Græcis monarchiam attribuimus? Nisi quòd & Roma nondum ad vnam personam imperium cōtraxerat, & quòd ciuitas nostra in Iudæa manens, vsque ad Cæsaris tempora, sub illorum imperio degebat. Nā & Nabuchodonosor regem regum propheta vocat, qui tamen illo in tempore regni auctoritatē Medis habentibus, rex regū non erat. Nisi quòd eum tam ex dignitate vrbis quam inuaserat, quàm ex supplicatione populi dei, quem captiuum tenebat, hoc nomine dignum iudicabat. Fuerunt autem ab Alexādro vsque ad Cleopatram reges omnes Ptolemæi dicti. Tantam verò copiam pecuniarum Cæsar apud Alexandriā inuenit, vt ex hoc duplicia Romæ venalium statuerentur pretia.

Qualiter finito regno Græcorum, deuictaq; Alexandria cum tota Asia Cæsar Augustus dictus fuit.

CAPVT III.

ANno ab Vrbe condita Dccxxxv. Cæsar Alexandrinorum potitus victoria, totaq; subiugata Asia, ciuilibus etiam ad plenum sedatis malis, ipso & L. Apuleio quinquies consulibus, viij. Idus Ianua. ab Oriente victor rediens, Vrbem triplici triumpho ingreditur, Ianiq; portas claudens, Augusti nomine ab omnibus consalutatur. Quod nomen cunctis vsque ad id tempus inauditum seculis, apicem declarans Imperij, solis Romanorum debetur regibus. Hic tertio ab Vrbe condita, primo sub Numa, secundo post Carthaginense primum bellum, Ianum clausum inuenies. Augustus qui per xij. annos cum his quos nominaui cōsulibus rempub. rexerat, ex hac die, & deinceps solus imperabat. Sicq; plurium potestates in vnius cessere principatum, quem Græci monarchiam vocant. Ex hoc Romani post consules, reges habere cœperunt, qui ob hoc quòd totius orbis tenuere monarchiam, imperatores & Augusti sunt dicti.

De victoria eius in Hispania, Ianoq; clauso, quomodo per Claudium Drusum diuersas prouincias subegerit. De amissis legionibus in Germania à Varo.

CAPVT IIII.

CAesar post hoc apertis Iani portis, Cantabris & Asturibus fortissimis Hispaniæ gentibus, bellum indixit, ac per quinquennium graui & laborioso conflictu

subactis,

subactis, victor ad Vrbem rediens, secundò Ianum clausit. Dehinc per Claudiū Drusum Galliam & Rhetiam in prouinciam redegit, Noricos, Illyricos, Pannonios, Dalmatas, Mæsios, Dacos, Thraces, per duces suos vel subegit, vel maximorum fluuiorum Rheni & Danubij obiectu seclusit. Hic Drusus Moguntiam in Gallia, & Augustam in Rhetia, quæ antea Vindelica dicebatur, ex nomine Augusti vocatam, fundasse, vel instaurasse dicitur. Monstratur adhuc monumentū eius Moguntiæ in modum pyrę. Ea tempestate cum tribus legionibus Varus Romano more superbè & auarè erga subditos se gerens, à Germanis deletur. Quam militis Romani cladem intantum ægrè tulisse fertur Augustus, vt sæpissimè caput parieti collideret, ac per vim doloris diceret, Quintili Vare redde legiones. Grauissimum & atrocissimum hoc Romanorum & Germanorum bellum, & post Africanum maximum, tribus annis cum xv. legionibus gestum scribit Suetonius. Vnde notari potest, quāti roboris prædicta gens Germanorum fuerit, quæ in summa auctoritate Romani imperij, tantam stragem Romani militis dederit. Tradunt Augustenses hanc cædem ibi factam, ostenduntque in argumentum collē ex ossibus mortuorum compactū, quem in vulgari Perleich, eo quòd legio ibi perierit, vsque hodie vocant, vicumque ex nomine Vari appellatum monstrant.

Qualiter Augusto in Hispania morante, totus Oriens subiectionem vltrò obtulerit, Parthusque pacem postulans, signa quæ Crasso ablata erant, remiserit, totoque orbe descripto, Ianus clausus sit. De humilitate Augusti.

CAPVT V.

INter hæc Augusto apud Tarraconem citerioris Hispaniæ vrbem morante, legati Indorum & Scytharum cum muneribus pacem postulantes veniunt. Et sicut quondam Alexandro in Babylone posito, summi Occidentis nationes, sic & nunc Cæsari à summo Oriente gentes, ad vltimum Occidentem supplices, subiectionemque promittentes, vltrò occurrunt. Parthi etiam transmissis signis, quæ occiso Crasso Romanis abstulerant, obsidibusque datis pacem postulāt. Et sic toto orbe Romanis subiecto & descripto, tertiò ab Augusto Ianus clauditur, ac per xij. annos clausus mansit. Ipse verò Augustus, quamuis iam totius orbis esset dominus, nunquam tamen serio, vel ioco dominū passus est se vocari. Vbi profectò superbiæ nostræ obuiatur, qui hoc summopere Christiani & sacerdotes exposcimus, quòd rationis intuitu etiam gentes declinarunt.

Quòd Iudæis sicut cæteris gentibus, sub Cyrino census indictus sit, & de Iuda Galilæo.

CAPVT VI.

EO tempore dum Iudæis sicut cæteris gentibus, census ab Augusto, Cyrino præside, indicitur, Iudas Galilæus, qui in Actibus apostolorū memoratur, fuisse inuenitur. De quo in historia Iudaici belli secunda Iosephus sic ait: Quo tempore vir Galilæus, Iudas nomine, ad discessionem cogebat, pessimū fore eis persuadens, si acquiescerent soluere tributa Romanis, & post deum, mortalem suscipere dominatum. De Cyrino verò sic ait: Cyrinus vir vnus ex consensu curiæ per singulos magistratus vsque ad gradum consulatus ascendens, cæterùm quoque honorabilis, cum paucis in Syriam venit, à Cæsare ius dare gentibus missus.

De incarnatione domini, & quomodo ea quæ sub Augusto facta sunt, regno Christi conueniant. Inchoatio annalium ab incarnatione domini.

CAPVT VII.

ITaque iam sedatis omnium seditionū motibus, pace inaudita seculis reddita, totoque mundo ad Romanorum censum descripto, anno imperij Cæsaris Augusti xlij. anno verò ab Vrbe condita Dcclij. olympiade cxciij. reuolutis ab Adam v. milibus D. annis, regnante in Iudęa Herode filio Antipatris alienigena, iuxta hebdomadas Danielis lxx. IESVS CHRISTVS filius dei, secundum carnem filius Dauid, ex Maria virgine in Bethlehem Iudæ nascitur. Qui vt lux mundi, paxque vera monstraretur, eadē

qua natus est nocte, pastoribus cum magna luce, angelus gaudium nati prædicans apparet. Cui multitudo cœlestis exercitus consonans, Gloriam in excelsis deo decantat, pacemq; in terra hominibus bonæ voluntatis venisse denunciat. Et nota, quòd sicut suprà dixi, Romanorum ac Babyloniorum regna similem ortum progressumq; in pluribus habuerunt. Regnante enim apud illos primo rege Nino xlij. regni eius anno, Abraam, ad quem primò de Christo facta promissio, natus est. Regnante rursum primò apud Romanos Cęsare Augusto, xlij. item regni eius anno, promissus Abraæ, cũctisq; desideratus gentibus, nascitur CHRISTVS. Notandũ præterea, quòd Augusti regnum, regni Christi, qui eius temporibus est natus, in pluribus fuit prænuntium. Ille enim viij. Idus Janua. ab Oriente rediens, regibusq; sibi subiugatis, ac ciuilibus sedatis motibus, cum triplici triumpho in Vrbe suscipitur, Augustusq; vocatur. Iste natus, humiliterq; in carne latens, similiter eadem die, id est, viij. Idus Janua. quam nos Epiphaniam dicimus, stella duce, ab Oriente trinis adoratur muneribus, apparensq; qui antè latuerat, Augustus, ac rex regum declaratur. Quod quidem tunc prętigurabatur, sed iam completum esse, Christum scilicet non solùm in cœlis regnare, sed & in terris regibus omnibus imperare, luce clarius cernitur. Vnde pulchrè ea qua hoc præfiguratum esse diximus die, in laudem eius canit ecclesia: Ecce aduenit dominator dominus, & regnum in manu eius, & potestas, & imperium. Et in Offertorio, Et adorabũt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei. Per hoc enim quòd dominator dominus vocatur, Augusti ei nomen attribuitur: per hoc verò quòd imperium & regnũ in manu eius dicitur, imperatoria ei dignitas ascribitur: per hoc autem quòd reges eum adorare, omnesq; gentes seruire asserũt, monarchiæ apex, id est, singularis super totum mũdum principatus, eius esse decernitur. Illis diebus largus olei riuulus in trãstyberina Vrbis regione fluxisse inuenitur, vt nasciturus in carne, qui super omnes reges oleo lætitiæ & exultationis spiritusancto vngendus foret, monstraretur. De pace verò & descriptione orbis rationem me in prologo reddidisse recolo, vbi & hoc adijciendum puto, quòd dei filius in carne veniẽs, Romanæ ciuitatis ciuis ascribi voluit. Cum enim ciuitas illa in perfidia posita, proculdubio ciuitas fuerit mundi, quare ei ciuitatis dei princeps & auctor natus ascribi voluit? Nisi quòd per hoc ostendebat, se adhuc venisse, vt de ciuitate mundi miro & ineffabili modo faceret ciuitatem suã. Vt apertius loquar, inter Iudæos natus, gentibus ascribitur, vt per hoc transferẽdam gratiam ex illo populo ad gentes, manifestè daret intelligi. Igitur nouo homine, qui veterem euacuauit nato, annalibus quoq; à Nino ad Vrbem conditam, ac inde vsq; ad id tempus productis, terminum demus, ab eiusq; ortu annales nostros ordiamur.

Quàm crudele piaculum Herodes in coæuos Christi exercuerit, & quem uitæ ob hoc exitum iuxta Iosephum sortitus fuerit: & de Archelao.

CAPVT VIII.

Anno ab incarnatione domini iij. Herodes Iudęorum rex, à Magis Christum natum audiens, immanissimum scelus perpetrauit. Timens enim cum esset alienigena, de semine Dauid natum esse puerum, qui iure hęreditatis regnum requireret patris, callidè loco ac tempore perscrutato, circa Bethleem à bimatu & infrà pueros occidi præcepit, nutricio Christi antè per angelum præmonito, pueroq; in Aegyptum translato. Quod scelus dominus aduertens, dirissima & indecora eum morborum clade in extremis flagellauit. Vnde Iosephus in xvij. Antiquitatum libro, de ipso sic ait: Herodem porrò amarior indies morbus vrgebat, supplicia deo commissi sceleris expetente. Lento namq; igne extrinsecus in superficie vrebatur, intrinsecus verò vastum cõdebatur incendium. Auiditas quoq; inexplebilis semper inerat cibi, nec tamen satietas vnquam rabidis incitata faucibus, valebat implere ingluuiem. Intestina interius vlceribus tabida putrescebant. Et post pauca: Sed & vrenda ipsa putredine corrupta scatebant vermibus, spiritus quoq; incredibilis, erecta tentigo. Et infrà: Dicebatur igitur ab his, quibus inerat diuinandi peritia, diuinitùs has pœnas ob impietatem eius, & multa crudeliter gesta deposci. Refert etiã, quòd vbi desperare salutem cœpit,

cœpit, ex singulis vicis atq; castellis nobiles ac primarios viros ad se vocatos in vincula posuerit. Accersitaq; ad se sorore sua Salome, atq; eius viro Alexādro. Noui, inquit, Iudæos de meo interitu gauisuros, sed potero habere lugentes, & exequias honorabiles ex plangentium multitudine, si volueritis vos meis parere præceptis. Statim ergo vt exhalauero spiritum, omnes quos in custodia habeo interficite, vt omnis Iudea, & omnis domus defleat obitum meum. Et non multo pòst cum vitæ exitum adesse sentiret, ad incidendum malum petiuit cultrum, quo accepto, in seipsum ictum vibrauit. Prosequitur etiam idem scriptor, quòd antequam moreretur, post duos quos antè necauerat, tertium quoq; filium interfecit. Et ita tam maximis doloribus corporis, quàm flagitiosissimis parricidij piaculis, infelicissimè vitam finiuit. Quod illi proculdubio ob sacrilegium in Christum, eiusq; coæuos crudele commissum, piaculū euenisse creditur. Mortuo Herode, Archelaus filius eius successit in regnum.

De fame in urbe Roma, & aperto Iano, pro Dacorum & Atheniensium seditione.

CAPVT IX.

Anno ab incarnatione domini vi. maxima fames in vrbe Roma fuit, quæ in tantum inualuisse dicitur, vt Lanistarū familias, & peregrinos, seruos quoq; absq; medicis & præceptoribus ab Vrbe expelli Augustus præceperit. Ea tempestate Augusto iam sene, Iani portæ, quæ ex longo ocio rubiginem contraxerant, propter Atheniensium & Dacorum seditionem aperiūtur, nec ante Vespasianum clausæ fuerunt. Nulla tamen, quamuis in procinctu miles esset, post longa tempora bella sonuerunt. Quod profectò ob noui regis nouum ortum euenisse credēdum est, vt tantæ seditiones sine bellorum cladibus terminarentur. Hucusq; Cornelius Tacitus.

De morte Augusti, & regno Tyberij, & triumpho de Germanis per Germanicum Drusi filium: de adulterio callidè à quodam perpetrato, & à Cæsare quomodo uindicatum sit.

CAPVT X.

Anno ab incarnatione domini xv. Augustus lviij. imperij sui anno, viuendi finem fecit, eiq; Tyberius priuignus in regnum successit. Hic moderatissimè rempub. gubernās, nec ciues intus iniuriauit, nec foris bellorū tempestates mouit. Quarto verò imperij anno, id est, ab incarnatione domini xix. Germanicus Drusi filius, Caligulæ pater, de Germanis triumphauit. In tantum autem tunc temporis humanus fuisse fertur Tyberius, vt dum augenda tributa præsides suaderent, responderit, Boni pastoris esse pecus tondere, non deglubere. His diebus sceleratus quidam Mundus nomine, callidissimè quandam matronā castam Paulinam decepit. Cum enim sæpe de adulterio eam attentaret, nec proficeret, sacerdotes templi precio cōduxit, vt quempiam deorum cum illa commisceri velle denuntiarent. Refert marito mulier, maritus laudat. Sicq; in templum noctè veniens mulier, deum illum præstolabatur. Veniens ergo Mundus, voto potitur sub nomine dei. Post hoc improperat mulieri quod fecerat. Illa rursum marito refert. Quod scelus dum Cæsar à marito comperisset, debitā animaduersione templum quidem subuertit, sacerdotes in crucē egit, iuueni verò tanquam amoris magnitudine decepto, inani ductus misericordia pepercit, ac Vrbe cedere persuasit. Hæc idcirco ponere volui, vt ostenderem Tyberium quidem mansuetum fuisse, sed in iudicijs suis contra peccantes remissum: quod pene omniū mansuetorum iudicum est vitium.

De prædicatione & baptismo Ioannis, & pòst, ipsius domini. De morte Ioannis, testimonium de hoc Iosephi, & item testimonium eius de domino.

CAPVT XI.

Anno ab incarnatione domini xxx. anno verò Tyberij Cæsaris xv. cum iam in Iudæa quatuor principes, quos Græci Tetrarchas vocant, Archelao mortuo præsiderent, Ioannes in deserto baptismum pœnitentiæ prædicare cœpit. Ad cuius baptismum dominus quoq; aquas sanctificaturus, baptizādus venit: & exhinc prædi-

care, & miracula facere cœpit. Elegit ergo principes ciuitatis suę xij. quos vocauit Apostolos, inter quos pro bono ciuitatis, vnum cōstituit principem Petrum. Post quos secundi ordinis viros lxxij. posuit discipulos. Breui post hæc interiecto tempore, maximus ille ciuitatis dei ciuis Ioannes, vtpote cui ipsa veritas testimoniū dans, Inter natos (inquit) mulierum non surrexit maior Ioāne Baptista, Herodem de incestuoso arguit connubio. Ob quam causam ab eo in carcerem ponitur, dieq; natalis sui, quod in Euangelio plenius habes, eductus, flagitiosè inter epulas necatur. Idipsum Iosephus refert, bellumq; maximum inde ortum inter Herodem & Aretham regem Arabiæ, ignominiam filiæ vindicantis, in quo Herodis exercitum extinctū memorat. Ait ergo Iosephus hoc modo: Quibusdam autē Iudęorum videbatur ideo perisse Herodis exercitum, quòd in eum satis iustè vltio diuina cōmota sit, pro vindicta Ioannis, qui vocabatur Baptista. Hūc enim Herodes occidit, virū valde bonū, qui pręcipiebat Iudęis virtuti operam dare, iusticiā colere, in deum seruare pietatē, & per baptismū in vnum coire: tum demum enim baptismū acceptabilē fore, si non solùm ad abluenda peccata, verumetiā ad castimoniā corporis sumatur, atq; ad animæ iusticiā, purificationēq; seruetur, omniumq; pariter virtutū velut signaculū, & custodia quædā fidelis habeatur. Quæ cū ab eo pręcepta huiuscemodi docerentur, atq; ad audiendū eum perplurima multitudo concurreret, veritus Herodes ne fortè doctrinæ eius persuasione populi à suo regno discederent (videbat enim quòd præceptis eius ac monitis obedire in omnibus parata esset plebs) melius credidit priusquam noui aliquid fieret, præuenire hominē nece, quàm postmodū turbatis rebus seram pœnitudinē gerere. Ex sola hac suspicione Herodis, vinctus in castellū Macherunta abducitur Ioannes, ibiq; obtruncatur. Hæc de Ioanne. De saluatore verò sic ait: Fuit iisdem temporibus Iesus sapiens vir, si tamen virū eum nominare fas est: erat enim mirabiliū operum effector, & doctor omniū eorum hominū, qui libenter quæ vera sunt audiunt, & multos quidem Iudæorum, multos etiam ex gentibus sibi adiunxit. Christus hic erat. Hunc accusatione primorum nostræ gentis virorū, cum Pilatus in crucem agendum decreuisset, non deseruerunt hi qui ab initio eum dilexerant. Apparuit enim eis tertia die iterū viuus, secundū quod diuinitùs inspirati prophetæ, vel hæc, vel alia de eo innumera miracula futura esse pędixerant. Sed & in hodiernū diem Christianorū, qui ab ipso sunt nuncu pati, & nomē perseuerat, & genus. Hoc idcirco de religione nostra doctissimi viri, sed Iudæi testimonium ponere volui, vt ostenderem Iudæos de aduentu Christi nō ignorare, sed ad damnationis augmentum inuidia excæcatos, credere nolle.

De paßione domini, quòd Tyberius auditis miraculis domini, de eo Romæ decreuerit, & quomodo Senatū reclamātē sibi tractauerit, & quæ mala Iudeis fecerit. De paßiōe Stephani, & malis Iudæorū.

CAPVT XII.

Anno ab incarnatione sua xxxiiij. regnante adhuc Tyberio, in Hierosolymis verò præsidente Pontio Pilato, dominus ad passionem venire dignatus fuit, ac in loco Caluariæ extra portam in Parasceue à Iudæis gentibus traditus, sexta hora crucifigi. Tenebræ ab eadem hora vsq; ad horam qua expirauit nonam, non solùm in Iudæa, sed & per totum mundum factæ sunt. Et sicut scriptum est,

Impiaque æternam timuerunt secula noctem.

Quas tenebras non ex eclipsi solis, sed ex miraculo accidisse, xiiij. luna, quæ tunc fuit, etiam ipsis infidelibus probauit. Terræmotus quoq; tunc factus, quasdam ciuitates Asiæ diruit, quæ propter hoc etiam à tributo libertati datæ à Tyberio fuerunt. Dixisse tunc ferūt vnum ex philosophis, quem Dionysium Areopagitam putant, Deus naturæ patitur. Post resurrectionem ergo, & ascensionem domini, Pilatus de conuersatione miraculisque eius, passione quoq; ac resurrectione Tyberio Cæsari scripsit. Quo audito, Tyberius colendum eum inter deos esse decernens, ad Senatum retulit. Senatus autem eo quòd prius ad eos causa delata non fuisset, edictum Cæsaris recipere recusauit, quinimò exterminandos ab Vrbe huius nominis sectatores censuit. Ob

quam

quam causam Augustus ex mansuetissimo principe factus est sæuissima bestia, pluri-
mosq; senatorũ ac nobilium perdi præcepit. Sicq; factum est, vt dum regẽ Christum
recipere nollent, regem Cæsarem vltorẽ sustinerent. Nutu tamen dei id factum credi-
tur, ne fides Christi ab homine infideli testimonium, & à terreno principe auctoritatẽ
accepisse videretur. Eodẽ anno magnus princeps ciuitatis dei Stephanus, ab his qui
& dominum occiderunt, lapidatur. Tyberius Iudęos persecutores Christi, in prouin-
cias grauioris cœli relegauit, in vrbeq; manentes submouit, & perpetuæ seruituti ad-
dixit. Initia dolorum hæc. Qualibus enim malis, secũdum prophetiã domini, eo quòd
non cognouissent tempus visitationis suę, postmodum à Romanis attriti sint, cum ad
id tempus ventum fuerit, dicemus.

De morte Tyberij, & subrogatione C. Caligulæ: quomodo Caius Iudæos persecutus fuerit, legatio-
nemq; eorum per Philonem factam spernens, templum prophanauerit. De fine Pilati: de uictoria Cæ
saris, & de pluribus abominationibus eius, morteq; ipsius.

CAPVT XIII.

ANno ab incarnatione domini xxxix. Tyberius xxiij. imperij sui anno veneno pe
rijt. Cui C. Caligula tertius ab Augusto in regnum successit, vir omnium ante se
sceleratissimus, & qui verè Romanis blasphemantibus, ac Iudæis persequenti-
bus vltor adhibitus videretur. Huius diebus cũ in Alexandria plurimis malis oppri-
merentur Iudæi, Philo Iudæus primus inter primos philosophorum, ab eis ad depro-
mendam querimoniam ad Cæsarem mittitur. Hic est Philo, qui inter multa præclara
opera, librum in quo plurimùm Christianos commendat, composuit. Librum quoq;
Sapientię, qui sic incipit, Diligite iusticiam, quia Gręcam redolet eloquentiam, à qui-
busdam edidisse creditur. In cuius rei argumentum quædam ibi posita de Christo, nõ
prophetarum, sed historiographorum more, non futura prophetantium, sed præte-
rita narrantium inuenies, vt est illud: Dixerunt impij, Opprimamus virum iustum in-
iustè. Et infrà: Promittit se scientiam dei habere, filium dei se nominat. Et item: Morte
turpissima condemnemus eum. Hunc Philonem intantum fuisse sectatum Platonem
refert Hieronymus, vt in prouerbio apud Gręcos de ipso diceretur, ἢ πλάτων φιλωνίζει,
ἢ φίλων πλατωνίζει: id est, aut Philo est Platonis, aut Plato Philonis. Cum ergo ad Cęsa-
rem legatione fungeretur Iudæorum, non solùm spernitur ab eo ob illius populi o-
dium, sed & vt templum prophanetur, ipseq; ibi vt deus colatur, ab Augusto præcipi-
tur. Pilatus quoq; tantis à Cæsare malis atteritur, vt suo se gladio interfecisse dica-
tur. Vide iustissima ac occultissima dei iudicia de inimicis suis: per flagitiosissimum
hominem se vlciscitur, ipseq; immobilis manens, cum labore ac furore ciuium mundi,
de hostibus triumphat. Sunt etiam nonnulli, qui eum apud Viennam vrbem Galliæ
in exilium trusum, ac pòst in Rhodanum mersum dicant. Vnde hodie naues ibi pe-
riclitari ab incolis affirmantur. Iisdem diebus Cæsar Germaniam, Galliamq; percur-
rens, in Britanniam tendit: vbi dum Bellinum Britannorum regis filium in deditio-
nem accepisset, Romam reuertitur. Sed non minor eius in suos crudelitas, quàm in
hostes fuit. Sorores enim suas, quas primò stupro polluit, postmodum exilio dam-
nauit. His & alijs multis tam flagitiosè, quàm crudeliter commissis sceleribus, à pro-
tectoribus suis quarto imperij sui anno interficitur. Inuenti sunt post mortem eius
duo libelli, quorum vnus Pugio, alius Gladius dicebatur, in quibus lectissimorum
Romanorum nomina morti destinatorum, scripta fuisse dicuntur. Arca quoq; varijs
venenis plena apud eum inuenta est, quæ in mare fusa plurimos etiam piscium inter-
fecerunt. Haud dubium quin propter germinantia Christianorum tem-
pora, tam immanem tyrannum ab hac luce dominus subtra-
xerit, qui si vixisset, quantam populi stragem
facturus fuerat, ex morte piscium
intelligi datur.

De Tyberio Claudio, quòd fames sub ipso in Iudæa fuerit: quòd Iacobus occisus, Petrus inuinculatus eodem tempore sit: de morte Herodis iunioris, & Theoda.

CAPVT XIIII.

ANno ab incarnatione domini xliij. occiso Caio, Claudius iiij. ab Augusto imperium suscepit. Huius diebus famem fuisse in Iudæa, quam Agabus antè prędixerat, Lucas refert, addens fratribus ibidem manentibus eleemosynas ex Antiochia, per Paulum & Barnabam missas. Iosephus quoque Helenam reginam Adiabenorum, necessitatibus pauperum ijsdem diebus plurima largitam memorat. Adiungit etiam Lucas, quòd in illo tempore, quod sine dubio sub Claudio fuisse Eusebius confirmat, Herodes Iacobum occiderit, Petrum in vinculis ab angelo liberatum posuerit. Hoc scelus regis perpetratum vltio diuina animaduertit. quod Lucas hoc modo prosequitur: Cum (inquit) in Cæsaream descendisset Herodes, & in die solenni præclara veste & regia indutus, pro tribunali consedisset, ac de sublimi concionaretur ad populum: cumq; populus acclamaret ei, Voces dei, & non hominis, statim percussit eum angelus domini, eo quòd non dederit gloriam deo, & scatens vermibus expirauit. A Iosepho quoque idem, sed prolixius dictum inuenies. Iisdem diebus fuisse Theodam, de quo Lucas Gamalielem inducit loquẽtem hoc modo: Surrexit Theodas quidam, dicens se esse magnum quendam, qui destructus est, & omnes qui sequebantur eum, dissoluti sunt, Iosephus similiter affirmat.

De diuisione apostolorum in omnes gentes. De Petro & Simone mago. De Marco euangelista, & discipulis Petri ab eo in orbem missis. De victoria Claudij, ac seditione Iudaici populi. De expulsione eorundem de Vrbe, & seditione Romani populi, occisione senatorum & militum. De morte Claudij.

CAPVT XV.

CVm igitur ciuitas Christi, & imperium, quod penè in Iudæa tantùm ante natiuitatem eius fuit, dilatandum in omnes gentes foret, apostoli vtpote principes & architecti huius ciuitatis, in omnem terram verbum vitæ prædicaturi exeunt, in finesq; orbis terræ disperguntur. Hinc Petrus aliorum princeps, totius orbis dominam sortitur Romam. Paulus, qui alios sapiẽtia præcellebat, omnium prudentissimã, totiusq; philosophiæ fontem adijt Græciam. Ioannes Asiam, Andreas Achaiam, Matthæus Aethiopiam, Thomas & Bartholomęus vtrasque Indias, Simon & Thaddæus Aegyptum & Mesopotamiam, ac ad vltimum Persidem & Scythiam, Philippus Hierapolim. Iacobus in Iudæa permanens, Hierosolymorum rexit ecclesiam. Nam alter Iacobus ab Herode decollatus erat, qui tamen prius (vt dicitur) Hispanis prædicauerat, vbi & adhuc sepulchrum eius clarum habetur. Hi non armis, sed longè efficacius dei verbo orbem aggressi, non alieno, sed proprio sanguine, multo quàm Romani clarius, de vniuerso mundo triumpharunt. Petrus itaque Romam veniens, Simonem hęresiarcham omnium in magica arte peritissimum, ac spurcissimum, vrbem subuertentem inuenit. Iste dudum à Philippo in Samaria baptizatus, dum gratiam miraculorum ab apostolis oblata pecunia peteret, & non impetraret, conuersus retrò post Sathanam, apostatauit, seq; ex multis dæmonum præstigijs miracula faciendo, deum asserere non erubuit. Petrus verò in vrbe Roma, salutifera vitæ verba docere cœpit, & quod ore docuit, signorum efficacia confirmauit. Exhinc Romæ cœperunt esse Christiani. His diebus Marcus, qui primus Alexandrinam rexit ecclesiã, ex ore Petri euangelium in Italia Latino scripsit eloquio. Nam Matthæus suum antea in Iudæa Hebraico sermone scripserat. Reliqui duo, Lucas, scilicet, & Ioannes, sua postmodum Gręca lingua ediderunt. Petrus exhinc cathedram Romæ suscipiens, ciuitatémque dei viuis ex lapidibus verbo & exemplo cõstruere studens, nobilissimas orbis vrbes ciuibus Christi, ac sacerdotibus illustrauit. Nempe beatum Apollinarem Rauennam, Metim Clementem, ad florentissimam verò Galliæ vrbem Treuerim, tres simul proceres Valerium, Eucharium ac Maternum destinauit. Qui dum Alpes trãsissent, Maternus in via moritur: quo facto perculsi socij Romam reuertuntur. Beatus itaq; Petrus apostolus pastoralem virgam, vt traditur, per eos ad suscitandum eum misit. Qui venientes ad

tes ad locum ſepulchri, xxxiij. dies inuenerunt eum in monumento iacentem: attamē viri dei fide, & operibus bonis pleni, ſub obedientia magiſtri, admota virga, ſocium à morte ſuſcitauerunt. Qui vt fertur, poſt Eucharium & Valerium per tot annos Treuerenſem & Agrippinenſem rexit eccleſiam, quot dies antea in ſepulchro iacuerat. Oſtenditur autem adhuc eadem virga in argumētum rei quam diximus, Treueri ac Agrippinæ, ita quòd ſuperiorem eius partem Treuerenſes, inferiorem Colonienſes habeant. Ea tempeſtate Claudius Britannos, eo quòd transfugas non reddidiſſent, exercitu petit, ac ſine ſanguine vel prælio, mirum dictu, ferociſsimam gentem in deditionē accepit. Orcadas etiam in vltimo poſitas Oceano inſulas, imperio adiecit, ſextoq; menſe ex quo proficiſci cœperat, in Vrbem rediјt. Anno imperij eius vij. tanta ſeditio in feſtiuitate Paſchæ Hieroſolymis orta eſt, vt de his qui conſtipatione populi in foribus templi opprimerentur, xxx. M. Iudæorum inuenta ſint. Anno imperij eius ix. Iudæos Vrbe trudi præcepit, quod non ſolùm Ioſephus, ſed & Suetonius refert: Claudius (inquit) Iudæos impulſore Chriſto, aſsiduè tumultuantes Roma expulit. Sequenti anno tanta fames in Vrbe fuit, vt Imperator in medio foro ignominioſè fragmentis panum proiectis, in palatium fugiens, concitatæ plebis furorem euaſerit. Non multo pòſt elapſo tempore, xxxv. ſenatores, & ccc. equites paruis de cauſis interfecit, ipſe vero xiiij. imperij ſui anno veneno interijt.

De flagitioſa uita Neronis, & perſecutione in noſtros. De Aegyptio falſo propheta. De morte Iacobi apoſtoli, ſcriptisq; apoſtolorum.

CAPVT XVI.

Anno ab incarnatione domini lvij. Nero quintus ab Auguſto, imperium ſuſcepit, vir omnium flagitioſiſsimus, vtpote qui C. Caligulam auunculum ſuum nequitia tranſcenderet. Tantæ quippe petulantiæ fuit, vt aſſumpto varij veſtitus dedecore, tam Græciæ, quàm Italiæ vrbes, & theatra perluſtraret, ipſosq; hiſtriones ineptijs ſuis vinceret. Luxuriæ verò tam effrenatæ, vt retibus aureis piſcatus fuiſſe, in comitatu quoque nunquam minus quàm mille carrucas habuiſſe dicatur. Hic etiam ex nimia laſciuia Vrbem incendi præcepit. Quæ dum ſex dies, ſeptemq; noctes iugiter arderet, ipſe in altiſsima Mecenatiana turre ſtans, pulchritudine flammæ delectatus, Iliadam tragico decantabat habitu. De libidinibus eius dicere abhorreo, quippe qui nec matre, nec ſorore abſtinens, contra naturam quoque peccare non abhorruit. Quid eo ſceleratius, qui magiſtro ſuo Senecæ à morte non pepercit? Hic enim vita & ſcientia clarus, philoſophiæ ſtudium coluit, frequentesq; ad Paulum apoſtolum literas mittens, & ab eo reſcripta ſuſcipiens, Chriſtianis religionis amicum ſe oſtendit. Vnde & à Hieronymo in libro Illuſtrium virorum, inter ciues noſtros ponitur. Præterea pluribus occiſis ſenatoribus, in matrem, in fratres, ſorores ac vxores parricida & inceſtuoſus extitit. Auaritiæ verò tam inexplebilis erat, vt poſt innumerabilem pecuniæ theſaurum, quem negociatoribus vi rapuerat, centies centena milia ſeſtertiorum ſingulis annis à ſenatu ſibi dari inſtituerit. His flagitioſiſsimis factis impietatem in deum adiecit. Primus enim perſecutionem in Chriſtianos mouit: quod non ſine conſilio dei factum credimus, vt videlicet ciuitas ſua talem hoſtem primò haberet, quem ob flagitiorum ſuorum ſcelera, ciuitas etiam mundi abhorreret, cui nihil præter honeſtatem inhoneſtum videbatur. Anno imperij eius primo, poſt Marcum euangeliſtam Anianus ſacerdotium ſumpſit Alexandriæ. Per idem tempus grauiter Iudæos afflixit Aegyptius quidam falſus propheta, qui in breui magica arte fidem prophetæ fecerat, adeò vt collectis ſibi xxx. milibus virorum, montē Oliueti occupaſſet, paratus inde vrbem irruere, & tyrannidi ſuæ ſubiugare. Felix autem cōgreſsione cum ipſo facta, eum in fugam vertit, alijsq; peremptis, ſiue captis, cœpta facilè reſtinxit. Vnde in Actibus apoſtolorū Felix ad Paulū dicit: Nōne tu es Aegyptius, qui ante hos dies cōcitaueras populū? Poſt Felicē Feſtus Iudæis à Nerone præponitur, apud quē dū Pauli cauſa vētilatur, Iudęis inſiſtentibus, Paulus Cæſarē appellās, vt Actus apoſt. referūt, Romā vinctus mittitur, ac eò veniens, verbū vitæ inceſſanter prædicauit. Hucuſq; Lucas librum

Act. 21. *Act. ult.*

Actuum apostolorum perduxit. Iudæi postquam frustratas insidias, quas Paulo intenderant, vident, in Iacobum fratrem domini, qui dicebatur Iustus, Hierosolymorũ episcopum, immanitatem nequitiæ suæ vertunt, eumq́ fidem Christi abnegare expetũt. Statuunt itaq; eum scribæ & pharisęi super pinnam templi, & voce magna clamantes ad eum dicunt, Virorum iustissime, cui omnes obtemperare debemus, quoniam populus errat post Iesum, qui crucifixus est, enuncia nobis quod sit ostium Iesu. At ille dum libera voce, intrepidaq́; mente Christum confitetur sedere in cœlo à dextris summæ virtutis dei, de pinna templi præcipitatur, illæsusq́ manens, fullonis vecte (aut pertica) percussus, martyrio consummatur. Is tantę sanctitatis ac iustitiæ fuisse ab ipsis quoque Iudæis credebatur, vt ob eius necem Iosephus ciuitatem à Romanis postmodum destructam esse velit. Hic ciuitatem dei non solùm factis informauit, sed & vnam de vij. epistolis, quæ Canonicæ dicuntur, vtilem valde, & sale sapientiæ conditam scripsit epistolam. Aliorum enim apostolorum scripta, præter Petri & Pauli, Ioannis & Iudæ epistolas, Ioannis quoque & Matthæi euangelia, in Canone non habentur. Iacobo successit Cleophæ filius, qui in euangelio memoratur Simon, quem consobrinum domini iuxta carnem fuisse Egesippus memorat.

De passione Petri & Pauli, & imminutione Romani imperij, & morte Neronis.

CAPVT XVII.

IGitur dum Nero Christianos persequendo, ciuitatem dei destruere molitur, beatissimos apostolorum principes Petrum & Paulum, Petrum in cruce pedibus sursum versis, Paulum gladio plecti præcipiens, vtrosque beato coronauit martyrio. Quod sequenti anno Vrbs misera sensit: nam intantum pestilẽtia eam inuasit, vt xxx. milia funerum supputarentur. Sub eadem persecutione occidũtur Processus & Martinianus, alijq́; plurimi. Petro Romæ successit Linus, Antiochiæ Euodius. Iisdem diebus cum maxima ciuium ac sociorum clade, duo oppida in Britannia capiuntur. Eodem tempore Romani milites, pluribus in Oriente amissis prouincijs, sub iugum Parthorum ignominiosè venerunt. Tres ciuitates in Asia, id est, Laodicia, Hierapolis, Colossa terræmotu ciciderunt. Et nota, quòd apostolis in Vrbe martyrio coronatis, secularis illius vrbis dignitas minui cœpit. Nero vt audiuit in Hispania Galbam ab exercitu Imperatorem factum, animo concidens, cum perturbare remp. molitur, à Senatu hostis pronunciatur. Videns itaque maliciam suam ad effectũ se perducere nõ posse, fugiẽs ad quartũ ab Vrbe lapidem, xiiij. imperij sui anno se interfecit, in ipsoq́; familia Cæsarũ defecit. Non defuerũt tamẽ qui dicerẽt hoc quod in Apostolo legitur, Et nũc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tẽpore: et illud, Qui tenet nũc, teneat donec dè medio fiat: de Nerone, sub quo Paulus scripsit, dictũ fuisse: arbitrãturq́; Neronem nõ mortuũ, sed humanis rebus viuũ subtractũ, vsq; ad vltimũ tẽpus, in ea qua tũc fuit ætate appariturum, ipsumq́; fore Antichristum. Sed iam ad historiæ seriem reuertamur.

De ciuilibus malis in Vrbe, & captiuitate Iosephi, imperioq́; Vespasiani.

CAPVT XVIII.

GAlba sextus ab Augusto, morte Neronis comperta, Romam venit: vbi dum nobilem quendam Pisonem sibi in filium adoptaret, ab Ottone vterq; vij. imperij sui mense necatur. Itaq; dum Romę Otto vsurpat Imperium, Vitellius in Germania idem arripere conatur. Vespasianus in Syria, qui contra Iudæos à Nerone missus, multis eos malis attriuerat, Iosephumq́; fortissimum ac prudentissimum sacerdotẽ eorum in vinculis tenebat, ab exercitu, Neronis audita morte, Imperator creatur. Quod nimirum malum ciuile, & nobilissimi imperij distractionem, ob piaculum in apostolorum principes commissum Roma meruit. Iosephus iste Matathiæ filius, tantæ nõ solùm inter Iudæos, verumetiam apud Romanos postmodũ auctoritatis fuit, vt statua ei in Vrbe donata, libri quoq; eius bibliothecæ traderentur. Extãt eius opera in xx. libris, Antiquitatũ historia, de Iudæorũ cũ Romanis bello libri vij. Liber quoq; Machabæorũ secũdus ab eodẽ esse cõpositus à quibusdã dicit. Alia verò eius etiã opera præ-

clara

clara Eusebius ponit. Otto contra Vitellium bellum parat. Vbi dum primò circa Alpes, secundò iuxta Placentiam, tertiò iuxta locum qui Castoris dicitur, victor extitisset, quartò cum suos apud Bebryacum vinci videret, tertio ex quo imperare cœperat mense, seipsum interfecit. Vitellius Romam veniẽs, regnum vsurpat: multisq; ibi crudeliter ac nequiter actis, vt audiuit de Vespasiano, primò quidem imperium deponere cogitat, sed pòst à socijs confortatus, Sabinum Vespasiani fratrem in Capitolium cum suis fugauit, ibiq; omnes flamma ac ruina in vnum tumulũ dedit. Vespasianus ergo qui post mortem Neronis, hortatu principum, & præcipuè Iosephi, qui cum in vinculis poneretur, constantissimè se ab eodem, sed imperatore, soluendum dixerat, imperium suscepit, relictoq; ad obsidionem Hierosolymorum filio suo Tito, per Alexandriam Romã tendit. Porrò inter hæc Vitellius à suis capitur, turpiterq; tam per viam sacram, quàm per forum ductus, vnco trahitur, & in Tyberim mersus, communi quoq; caruit sepultura. Aduersus Senatum etiam interea à militibus eius multa crudeliter peracta fuerant. Cognita morte Vitellij, Vespasianus Alexandriæ substitit.

De excidio Hierosolymorum, & captiuitate Iudaici populi, auctoritates de hoc Iosephi: quòd Titus & Vespasianus ob hoc Imperatores dicti, Romæ cum triumpho suscepti sint. De Iano clauso, & incremento Romani imperij. De terræmotu, & pestilentia. De morte utrorumque, & amphitheatro.

CAPVT XIX.

IGitur dum Iudæi post xl. à passione domini annos, quos in spatium pœnitentiæ acceperant, de commisso in saluatorem scelere pœnitere nollent, imò in Stephano, & in duobus Iacobis occisis, peccatum peccato apposuissent, vltio diuina, quæ à domino eis prædicta fuerat, iam in populum impium exardescere debuit. Præmonitis autem diuino responso ciuibus Christi, vt de vrbe sacrilega, populoq; impijssimo, tanquam Loth de Sodomis, trans Iordanem in oppidum Pella nomine, transirent, vrbs infidelis à Tito obsidione in ipsa paschali festiuitate, cunctis vndecunque populis ad festum confluentibus, cingitur, tandemq; cum multo Romanorum sanguine expugnatur. Verùm à templo, quod sacerdotum ac principum multitudo tuebatur, Titus arcetur. Quod dum magno labore suorum caperet, tanquam ecclesia dei germinante abolitum, cum ipsa vrbe funditùs deleuit, ac iuxta prophetiam domini, lapidem super lapidem ibi non reliquit, transactis à prima conditione sui M. c. annis. Sexcenta tunc milia Iudæorum interfecta fuisse, referunt Cornelius & Suetonius. Verùm qui miserrimum omnium Iudæorum exitium ad plenum scire desiderat, ipsorum historiographum Iosephum legat, qui in ipsa paschali festiuitate, tanquam vno carcere conclusos, tricies centena milia hominum in vrbe fuisse commemorat. Ex quibus tam fame, quàm ferro & igne, vndecies centena milia, exceptis illis qui in vrbibus, aut castellis alijs perierant, in hac tantùm perijsse idem scriptor narrat. Ait ergo inter cætera: Arbitror enim, quòd etiamsi aduersus impios ciues Romanorum paulisper arma cessassent, aut hiatu terræ, aut aquæ diluuio, aut Sodomitanis ignibus, aut fulminibus cœlitùs tortis, supplicium ciuitas deprehendisset, quæ multo infaustiorem illis qui hæc perpessi sunt, & nequiorem virorum præsentem hanc pertulisset ętatem, pro quibus & omnis gens pariter mereretur extingui. Reliqui Iudæorum, qui vsque ad Dcccc. M. fuisse dicuntur, per totum orbem vsque in præsentem diem dispersi sunt. Titus post tam magnificum triumphum, Imperator ab exercitu appellatur. Vespasianus dehinc cum Tito filio Vrbem ingreditur, vbi cum maximo tripudio, inauditóque triumpho, vno curru cum filio sedens, actis ante se captis, & bibliotheca Iudæorum, suscipitur. Iusto id iudicio dei factum creditur, vt qui in patrem & filium peccauerunt deum, ab hominibus patre & filio plecterentur. Itaque Imperatores omnibus bellorum motibus sedatis, sexto Iani ab Vrbe condita portas clauserunt. His diebus Romanorum respub. plurimùm est aucta. Achaia enim, Lycia, Rhodus, Byzantium, Samothracia, Cilicia, Comagena in prouincias redactæ, Romanis legibus ac iudicijs paruere. Nono imperij eorum anno ciuitates Cypri terręmotu corruerunt, vrbsq; pestilentia consumitur. Eodem, vel iuxta alios x. anno, Vespasianus profluuio ventris,

in villa propria iuxta Sabinos moritur. Cuius filius Titus, segregatis à numero principum Ottone & Vitellio, octauus ab Augusto succedit, vir omnium ante se principũ moderatissimus, intantum vt Deliciæ hominum vocaretur. Diem enim in qua nil boni fecisset, perdidisse se dicere solebat. Huius diebus bella nõ fuere, Roma verò in pluribus sui partibus per se conflagrauit incendio. Is amphitheatrum Romæ ædificans, quinque milibus ferarum dedicauit. Anno imperij ij. cum omnium planctu, in eadem qua & pater villa moritur. Eodem anno Linum xij. annis in sacerdotio transactis, vrbis Romæ episcopatum tradidisse Anacleto refert Eusebius.

De persecutione Domitiani in suos & nostros. De Clemente successore Petri, quòd tunc Domitianus Ioannem apostolum in exilium miserit.

CAPVT XX.

Anno ab incarnatione domini lxxxiij. Domitianus Tito fratri nonus ab Augusto successit, qui non solùm crudeliter in suos, quosdam interficiendo, quosdam in exilium mittendo, sæuire cœpit: sed etiam plurimum ei reip. damnum exercitum incautè Germanis & Dacis exponendo, intulit. Hic etiam in tantam prorupit vesaniam, vt se deum & dominum appellari ac coli fecerit. Secundus quoque post Neronem persecutionẽ in Christianos mouit. Anno imperij eius quarto Annianus, qui xxij. annis Alexandriæ ecclesiam dei rexerat, moritur, cui successit Abilius. Anacletus quoque, qui iuxta Eusebium in vrbe Roma xij. annis sacerdotio functus erat, vita decedit, sedemq́ Clementi reliquit. Alij verò hunc Cletum dicunt, & Anacletum post Clementem ponunt. Hic est Clemens, cuius tanquam coadiutoris sui Paulus meminit, vbi ait: Cum Clemente, & cæteris adiutoribus meis. Hic est magnus ciuitatis dei princeps, sapientia præditus, intantum vt à Iudæis & gentibus diligeretur, tractabilis, non solùm verbis & factis ecclesiam dei informauit, verumetiam monimenta librorũ ciuitati dei profutura reliquit. Extant eius inter cætera opera, quam ex persona Romanæ ecclesiæ dictauit, ad Corinthios epistola, quæ intantum ei quam ad Hebræos Paulus conscripsit, consimilis esse cernitur, vt propter hoc illa quam nominaui epistola, non Pauli, sed sua à pluribus putetur. Huic Clemẽti Petrus sibi à domino traditam ligandi ac soluendi potestatem tradidit, eumq́ sacerdotio sibi subrogauit. Quare verò inter eum & Petrum duo medij inueniantur, ab alijs satis dictũ manifestum esse putamus. Domitianus dum ciuitatem dei persequi intentat, Ioannem apostolum, cæteris martyrio coronatis, solum ex apostolis superstitem, in Pathmos insulam relegari præcepit, vbi Apocalypsim diuina reuelatione composuit. Ex Dauid quoque stirpe genitos exquiri præcepit. Quos dum ascitos pauperes cognouisset, requisitosq́ de regno Christi, dum illud cœleste, non terrenum audisset, liberos abire permisit. Sed & persecutionem, quam aduersus ecclesias agitari iusserat, datis rursum compescit edictis. Ipse verò xv. imperij sui anno in palatio necatus, dedecorose sepelitur. Cui in regnum successit Nerua, anno ab incarnatione domini xcix. Hic reuocari exules præcepit, vnde & Ioannes à Pathmo ad Ephesum redire permissus est.

De Traiano, uictorijsq́ eius, ac persecutione in nostros. De domo aurea Neronis, & seditione Romanorum. De sacerdotibus Christi, qui eo tempore erant. De obitu Ioannis apostoli, & hæresibus quæ tunc pullulabant.

CAPVT XXI.

Anno ab incarnatione domini cx. imperij sui primo, Nerua moritur, regnauitq́ pro eo Traianus xi. ab Augusto, quem ipse viuens in filium & hæredem regni adoptauerat. Hic apud vrbem Galliç Agrippinam, regni gubernacula suscepit: transitoq́ Rheno, Germaniam in pristinum statum reduxit, ac multas trans Danubium gentes subegit. In Oriente quoque regiones trans Eufraten ac Babylonem sub iugauit. Hinc est illud exemplum, Traiano bellante victi sunt Parthi. Is tertius à Nerone Christianos persecutus, relatu ac monitu Plinij iudicis mitior est factus. Huius diebus domus aurea Neronis fulmine concrematur. Iudæi etiam tunc multis seditionibus

nibus turbauerunt Orientem. Eo tempore apud Antiochiam post Enodium tertius post Petrum, regebat ecclesiam Ignatius, Romæ Euaristus, qui Clementi ix. annis regenti ecclesiam, successerat: Hierosolymis post Simeonem, Iustus, Smyrneorũ cathedram Polycarpus, Hierapolim Papias ambo Ioannis discipuli gubernabãt. Quorum Papias quinque libros, qui appellantur verborum dominicorum, scripsisse dicitur. Ioannes post multa virtutum suarum insignia, apud Ephesum solus ex apostolis sine effusione sanguinis, in pace migrauit ad deum. Ea tempestate Menander post Simeonem surrexit hæreticus. Cherinti hæresis, qui terrenum futurum esse Christi regnum, & eorum quæ sub ventre sunt incitamenta, cibis, potibus, nuptijs prædicabat explenda, pullulabat. Fuerunt etiam Hebiones, id est, pauperes, pro paupertate intelligentiæ vocati, Christum solum hominem putantes. Sed & Nicolaitarum hæresis tunc efferbuit, qui sine vlla reuerentia & pudore, promiscuos & illicitos concubitus licere affirmabant. Isti Nicolaum vnum de vij. illis qui cum Stephano diaconi sunt constituti, autorem se huius rei habere iactant, eo quòd vxorem suam, quam pulchram valde habuit, in medium produxerit. Excusat verò hunc Clemens Alexandrinus, dicens inter cætera: Mihi compertum est, Nicolaum nullam prorsus agnouisse mulierem, præter eam quam in matrimonium acceperat, eiusq; liberi casta virginitate, & sanctitate in- " corrupti corporis, vsque ad vltimam senectutem durarunt. Quæ cum ita se habeant, " constat illud, quòd in medium apostolorum pro zelotypiæ suspicione produxerit v- " xorem, ex contemptu vitij, vel libidinis gestum, quòd per hoc continentem se ostenderet eius rei, quam nimiè putabatur expetere. Increpabatur enim ab apostolis, quòd nimis tenerè illam diligeret. Sic Clemens xij. Traiani anno, post Cerdonem Primus, quartus ab apostolis, Alexandrinam, Romanam verò post Euaristum Alexander gubernauit ecclesiam. Post Ignatium Heros Antiochenæ præsidebat ecclesiæ.

De mansuetudine & operibus Adriani Aelij, sacerdotibusq;, qui tunc clari habebantur.

CAPVT XXII.

ANno ab incarnatione domini cxviij. Traianus xix. imperij sui anno, profluuio ventris apud Seleuciam Isauriæ, vt dicitur, vrbem moritur. eiq; consobrinæ suæ filius xij. ab Augusto in regnũ successit Adrianus Aelius. Hic à Quadrato apostolorum discipulo, & Aristide Atheniensi viro & fide, & sapientia pleno commonitus, præcepit ne sine obiectu criminis Christiani punirentur. Is etiam rempub. iustissimè gubernans, pater patriæ appellatus est, & vxor eius, Augusta. Idem Sauromatas bello pressit, Iudæos tumultuantes, ac in Palæstinam redire conantes coercuit, præcipiens vt vltrà licentiam introeundi Hierusalem non haberent, Christianos verò ibi habitare permisit. Anno imperij eius iiij. Alexander Romanæ vrbis pontifex decedit, eiq; Sixtus successit. Alexandriæ quoque Primo mortuo subrogatur Iustus. Sanè Hierosolymorum ciuitas, expulsis ab Aelio Adriano Iudæis, plurimùm ab imperatore reparata, ex nomine eius Aelia dicta, à gentibus inhabitabatur. Post xv. ergo sacerdotes, quos ciuitas dei ex circumcisionis pariete à Iacobo apostolo, vsque ad id tempus habuit, iam ex alio pariete credentium pontifices habere cœpit, quorum primus Marcus fuit, Sixto iam mortuo, ac Thelesphoro Romanam ecclesiam gubernãte, post Iustum quoque Eumene Alexandrinam ecclesiam regente.

De hæresibus, & ciuibus Christi illis resistentibus, & exemplar epistolæ Adriani pro Christianis.

CAPVT XXXIII.

IGitur dum ciuitas dei, quæ est ecclesia, longè lateq; per orbem terræ diffunderetur, antiquus hostis subtilius eam persequi molitur: & qui prius eam exterius persecutionibus oppugnauerat, nunc intestino bello, hoc est hæreticorum veneno, callidè inficere attentat. Post Menandrum ergo duo flagitiosissimi, Saturninus Antiochenus, & Basilides Alexandrinus, surrexerunt hæretici. Quorum Basilides sectatores suos ad morem Pythagoricum, quinquennio silere, fidemq; Christi persecutionis tempore negandã asseruit. Carpocratem quoque hæreticũ tunc fuisse Irenęus scribit. Porrò ciuitas Christi supra firmã petrã fundata, nec foris tempestatibus, nec intus

feditionibus quassari valens, non folùm facerdotes, qui eam verbo & exemplo informarent, præclaros habuit, fed & fumma fapientia præditis viris illuftribus, qui eam non folùm dictis, fed fcriptis à prauorum impugnationibus defenderent, non caruit. Inter quos Egefippus clarifsimus habebatur, qui apoftolicæ prædicationis traditionem, fimplici fermone quinque libris confcripfit. Sed & hiftoriam Iudaici belli à Machabæis, vfque ad excidium Hierofolymorum, luculenter ac prudenter contexuit. Iuftinus etiam tam noftra, quàm philofophorum fcientia plenus, ad Antonium apologeticum pro noftra religione fcribens horum meminit. Scribit etiam de Adriano Cæfare, quòd pro Chriftianis huiufmodi literas miferit: Accepi literas ad me fcriptas à decefsore tuo Sereno Granio, clarifsimo viro: & non placet mihi relationem filentio prę terire, ne & noxij perturbentur, & calumniatoribus latrocinandi tribuatur occafio. Itaque fi euidenter prouinciales huic petitioni fuæ adeffe valent, aduerfum Chriftianos, vt pro tribunali eos in aliquo arguant, hoc eis exequi non prohibeo: precibus autem in hoc folis & acclamationibus vti eis non permitto. Etenim multo æquius eft, fi quis volet accufare te cognofcere de obiectis. Si quis ergo accufat & probat aduerfus leges quicquam agere memoratos homines, pro merito peccatorum etiam fupplicia ftatues. Illud mehercule magnopere curabis, vt fi quis calumniæ gratia quenquam horũ poftulauerit reũ, in hunc pro fui nequitia fupplicijs fæuioribus vindices.

De principatu Antonini cognomento Pij, hærefibusq́; fub eo ortis. De facerdotibus & doctoribus Chrifti contra hæreses. Epiftola etiam Imperatoris pro noftris.

CAPVT XXIIII.

ANno ab incarnatione domini cxxxix. Adrianus xxi. principatus fui anno diem obijt. Cui Antoninus cognomento Pius xiij. ab Augufto in regnum fuccefsit, qui adeò tranquillè remp. gubernauit, vt pater patriæ ex hoc appellatus fit. Huius diebus Hermes librum paftoris confcripfit. Anno imperij eius primo, Thelefphorus xi. annis facerdotio functus, vita decedit, cui Higinus fubftituitur. Huius diebus Valentinus & Cerdon, quem poftea Martion fecutus eft, hærefiarchæ fuere. Cerdonis dogma fuit, quòd is qui in lege & in prophetis prædicatus eft deus, non effet ipfe pater domini noftri IESV Chrifti: quia ille quidem notus effet, hic autem ignotus: ille iuftus, hic autem bonus. Eo tempore Iuftinus philofophus, cuius fuprà mentionē fecimus, de Neapoli Palæftinæ nobili profapia oriundus, inter cætera pręclara opera, Apologeticum Imperatori de fide noftra fcripfit, eumq́ꝫ benignum Chriftianis fecit. Vnde pro his qui in Afia patiebãtur iniuriã, tale fcriptum promulgauit: Imperator Cę
« far Marcus Aurelius Antoninus Auguftus Armenicus, pontifex maximus, tribunitię
« poteftatis quindecies, conful tertiò, vniuerfis fimul plebibus Afiæ falutem. Ego qui-
« dem non ambigo etiam ipfis dijs curæ effe, ne quis noxius lateat: multo enim magis
« ipfis conuenit punire eos, qui fibi immolare nolunt, quàm nobis. Et poft pauca: Vos
« autem cæteros quidem deos negligitis, cultum verò immortalis dei, quem Chriftiani
« colunt, expellitis: fed paternã ego fecutus fententiam, pari moderatione ftatuo, quòd
« fi quis perfiftit huiufcemodi hominibus abfque vllo crimine mouere negocia, ille quidem qui delatus pro hoc nomine fuerit, abfoluatur, etiam fi perhibetur id effe, quod ei obijcitur Chriftianus. Is autem qui crimen obtendit, reus pœnæ ipfius quam obiecit exiftat. Higino fuccefsit Pius. Poft Neumenem Alexandriæ Marcus fedit. Pius Aniceto fedem reliquit. Marcus Celadionem fibi fubftituit. Aniceti diebus refert fe Egefippus, quem fuprà nominaui, Romam veniffe, & vfq; ad Eleutherij tempora ibi fuiffe.

De imperio Antonini Veri, cum Aurelio Commodo, bellisq́; eorum. De ciuibus noftris, grauiq́; perfecutione, & quomodo per Chriftianos Imperator Germanos deuicerit.

CAPVT XXV.

ANtoninus ad xij. ab Vrbe lapidem, xxij. imperij fui anno diem vltimum claufit. Poft quem xiiij. ab Augufto, M. Antoninus Verus, cum Aurelio Commodo fratre, regni gubernacula fufcepit, anno domini clxij. Hi Vologefum Parthorũ

regem,

regem, Armeniam, Cappadociam, Syriamq; vastantem, graui bello presserunt. Horũ diebus cum multi ciues Christi vbiq; terrarum pro fide fortiter dimicarent, Polycarpus Smyrneorum episcopus, & apostolorum discipulus, gloriosissimo pro domino martyrio coronatur. Fertur de ipso, quòd ad exemplum magistri sui Ioannis, qui apud Ephesum cũ balneas lauãdi gratia intrasset, & vidisset ibi Cherintũ, exilijt, Fugiamus, inquiens, ne balnea ipsa corruant, in quibus Cherintus lauat, veritatis inimicus: sic, inquam, Polycarpus Martioni occurrens, interrogatusq; ab ipso si eum agnosceret, respondit, Agnosco primogenitum satanæ. Cum Polycarpo pluribus martyrio coronatis, Metrodorus quidã de Martionis hæresi presbyter, ignibus est traditus. His diebus Aniceto Romæ successit Sother, Alexandriæ verò Celadion Agrippinus substitutus erat. Antiochiæ post Hieronem Cornelio substituto, eodemq; defuncto, sextus ab apostolis Theophilus sedebat. Hic ciuitatem dei non solùm factis, sed & scriptis informans, vtilia librorum monimẽta reliquit. Per idem tempus præclari ciuitatis dei principes fuere, Dionysius Corinthiorum, Melito Sardensium, Apollinaris Hieropolitanorum episcopi. Ex quibus Dionysius multis ecclesiæ scripturis vtilibus relictis, de Dionysio quoq; Areopagita refert, quòd Atheniensium episcopus à Paulo fuerit ordinatus. Reliqui verò duo inter alia scripturarum suarum insignia, apologeticum de fide nostra Imperatori scripserunt librum. Antonini, qui quartus à Nerone persecutionem in Christianos mouit, xvij. anno Sothere mortuo, Eleutherius successit. Ea tempestate grauissima apud Gallias persecutio, Christi ciuitatem vrgebat. Feruebat hoc malum potissimùm apud nobilissimas Galliarum vrbes, Lugdunũ & Viennam. Verùm multis hac tempestate martyrio coronatis, Photinus quoq; Lugdunensiũ episcopus, senio ac moribus grauis, gloriosa pro domino passione consummatur. Cui successit Irenæus Polycarpi discipulus, quorum suprà mentionẽ feci, vtilis admodum ciuitati dei non solùm prædicatione, sed & scripturarũ executione. Extant de his temporibus epistolæ à Galliarũ martyribus Christianis in Asiã missæ, quas in historia Eusebij, quam Ecclesiasticam vocant, inuenire poteris. Eo tempore apud castrũ Diuionense Benignus Polycarpi discipulus, in Gallias missus, martyrio coronatur. Grauissimæ pestilentiæ in plurimis Romanorum tunc fuere prouincijs. Iisdem etiam diebus dum Imperator contra Germanorũ fortissimam gentẽ, manum conserere parat, exercitu plurimùm siti fatigato, ac tã ex hostiũ multitudine, quàm fortitudine pauore perculso, Christianorum qui in procinctu erant precibus, & Romanis ad subsidium, subitò largus imber profunditur, & barbari, qui iam exitialiter imminebant, crebris fulminibus deterrentur. Sicq; sanctorum precibus hostibus fugatis, Romani non suis, sed dei virtutibus victoria potiuntur. Feruntur Imperatoris literæ ad plerosq; missæ, testãtes victoriam sibi Christianorum precibus collatam fuisse.

De principatu Commodi, obscœnitateq; eius, & hæresibus. De incendio, fulmine, & igne Romæ facto.

CAPVT XXVI.

ANno ab incarnatione domini clxxxi. Antonius xix. imperij sui anno, in Pannonia moritur, eiq; filius suus M. A. Cõmodus xv. ab Augusto successit. Hic luxuriæ & obscœnitati deditus, plurimos ex senatoribus interfecit. Commodus iste per omnia reipub. incõmodus fuit, nisi quòd cõtra Germanos bellum feliciter gessit. Per idem tempus innumeræ hæreses pullulabant, inter quas Eucraticarũ Tacianum quendam auctorem habens, magis pestifera fuit. Hi ab animalibus abstinendũ prędicabant, ingrati existentes deo, qui hæc humanis vsibus procreauit. Sed & nuptias refutantes, accusabant illum, qui ab initio masculum & fœminam ad restaurationem humani generis fecit. Sanè Clemens, cuius suprà mentionem feci, scribẽs aduersum eos, inter cætera dicit: An & apostolos improbant? Petrus etenim & Philippus & vxores » habuerunt, & filias virgines etiam nuptui dederunt. Sed & Paulũ apostolum non tę- » det in quadam epistola sua mẽtionem, vel salutationem facere comparis suæ, quam se » ideo negat circunducere, vt ad prędicationem euangelij expeditior fiat. Ea tempesta » te Capitoliũ Romæ fulmine percutitur, ac bibliotheca magna, maiorũ cura cõposita, »

cócrematur. Aliud quoq; incendiũ Romæ exortũ, ędem Vestę, ac palatiũ, pluriḿasq; Vrbis partes consumpsit. His diebus Eleutherius diem obijt, Victoriq; sedẽ reliquit.

De morte Commodi, & substitutione Helij, qui & Pertinax, rursumq; de morte illius.

CAPVT XXVII.

Commodus post multa vitę suæ flagitia, in domo Vestiliani, xiij. imperij sui anno strangulatus esse dicitur: regnauitq; post eum Aelius senex xvi. ab Augusto, ex hoc quòd ad regnum electus, pertinaciter restitit, Pertinax dictus: quem quinto quàm regnare cœperat mẽse, Iulianus iurisperitus in palatio occidit. Qui dum regnũ inuadere molitur, iuxta pontem Miluiũ septimo ex quo imperium vsurpauerat mense, à Seuero vita priuatur.

De principatu Seueri, & persecutione eius in nostros, belloq; contra gentes. De patribus & sacerdotibus, qui illo tempore pro domo dei stabant, & de controuersia quæ inter Romanum pontificem, & orientales episcopos de die Paschæ fuit. De Iuda, & Origene. De uictoria Seueri.

CAPVT XXVIII.

Anno domini cxcv. Seuerus natione Afer, qui ex eo quòd Imperatorem vitus erat, Pertinax est dictus, xvij. ab Augusto, rerum summã obtinuit. Hic natura ferox, quintam post Neronem persecutionem in Christianos mouit, Iudæos quoq; & Samaritas, Parthos, Arabas, Adiabenos bello pressit, Pescenninumq; ex Aegypto ac Syria tyrannidem affectantem, interfecit. His diebus cum persecutio vbiq; terrarum ferueret in Christi ciues, apud Alexandriam post multos alios pater Origenis Leonides, martyrij palmã accepit, Origene adhuc puero, martyriũ tamen plurimũ affectante. Hoc in tempore fuerunt nõ solùm martyres, qui ciues Christi exẽplo suo ad patientiam animarent, sed & doctores & scriptores disertissimi viri, qui eos docendo ac scribendo ad sapientiã informarent. Ex quibus post Iulianũ apud Alexandriã Demetrius substitutus: apud Antiochiam octauus ab apostolis Serapion episcopus ordinatus: apud Cæsareã Palęstinæ Theophilus: in Hierosolymis Narcissus, ecclesias procurabant. Multi quoq; in alijs locis egregij sacerdotes fuere, Victore adhuc Romanæ ecclesiæ cathedram gubernante. Quibus præsidẽtibus in ecclesia, in prouincijs Asiæ quæstio oritur de die Paschę, confirmantibus quibusdã quacunq; die septimanę xiiij. luna venisset, solui debere ieiuniũ, cum talis consuetudo non vspiam in ecclesia obseruaretur. Ob quam causam cõuentus episcoporũ, & concilia tam per singulas prouincias, quàm in vrbe Romana, cui Victor præfuit, conuocantur: cõmuniq; decreto cõfirmatur, ne liceat aliquando nisi in die dominica Paschæ celebrare mysterium. Sed episcopi regionis Asiæ consuetudinem à veteribus sibi traditã confirmabant, in quibus Polycrates, quia maiorẽ videbatur habere auctoritatem, Victori Romanę vrbis episcopo scribens, inter cætera ait: Nos igitur intemeratũ Paschæ colimus diẽ, neq; addentes, neq; auferentes aliquid. Etenim magna quædã luminaria apud Asiã dormierunt, summi & electi viri, in quibus est Philippus euangelista, & duę filiæ eius, necnon & Ioannes, qui supra pectus domini recubuit, Polycarpus quoq;, alijq; sancti, qui expectant aduentũ domini de cœlis, vt resurgant à mortuis: isti ergo omnes diẽ Paschæ in xiiij. die mensis obseruarunt, secundum euangeliũ. Sed & ego omnium vestrũ minimus Polycrates, secundũ traditionem eorum patrũ qui vij. fuerũt ante me per ordinem episcopi, obseruo hunc diem, vt cõueniret cum illo, quo fermentum Iudæorum populus aufert. Vnde fratres charissimi, lxv. annos ætatis gerens in nomine domini, multorum quoq; episcoporũ per orbem terræ notitiã habens, & sanctis scripturis intendens, non perturbabor ex his quæ ad terrorẽ proferuntur: quia & maiores mei dixerunt, Oportet magis obtemperare deo, quàm hominibus, certi quòd non inaniter canos attulimus, sed in disciplina Christi semper conuersati sumus. Sed ad hoc Victor Act. 5. constantius agens, totius Asiæ ecclesias cum vicinis prouincijs, à cõmunione abscindere nititur. Sed nõ omnibus hoc placebat episcopis, quin potius econtrariò scribentes ei iubebant, vt magis quæ pacis sunt ageret, & concordiæ studeret. Extant etiam ipsorum

ipsorum literæ, quibus asperius obiurgant Victorem, velut inutiliter ecclesiæ commodis consulentem. Eodem tempore Iudas de septimanis Danielis prudenter disseruit. Origenes quoq; apud Clementē doctissimū Alexandriæ presbyterum, qui & ipse vtiles composuit libros, tunc erudiebatur. Itaq; postquam Origenes ad iuuenilem peruenit ætatem, non solùm Alexandriæ docendi officium à Demetrio episcopo assumpsit, sed & vbiq; verbum dei prædicare cœpit. Dumq; indifferenter tam mulieribus, quàm viris prædicat, lubricæ ætatis incentiua metuens, zelum dei, sed non secundum scientiam habens, manum sibi iniiciens, semet castrat, illud euāgelicum, quia sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum dei, etiam ad literam complendū credens. Hic est Origenes, qui à Seueri diebus, vsq; ad Galli secūdi tempora durans, multa de diuinis scripturis vtilia composuit, sed nimium humanis viribus confidendo, ac mundanis rationibus incautè innitēdo, labori & religioni suæ omnimodæ hæsitationem induxit, bene dicta erroribus (vt quidam asserunt) permiscens. Vnde de ipso habes quòd vbi bene, nemo melius: vbi malè, nemo deterius. Seuerus Iuliano Pescennioq; interfectis, aduersus Albinum Iuliani socium, in Gallijs bellum machinantem, exercitum parat: quod cum multo vtriusq; partis sanguine occiso, demum apud Lugdunum Albino terminatur. Post hoc Britannis bellum indicit: quos cum magna difficultate cum subiugasset, partem insulæ vallo cinxit.

De morte Seueri, substitutioneq; Caracallæ, & item de morte illius.

CAPVT XXIX.

Seuerus Antoninus apud Eboracū oppidum, xv. imperij sui anno diem vltimum clausit. Cui Aurelius Antoninus Bassianus, qui & Caracalla, xviij. ab Augusto successit. Anno ab incarnatione domini ccxiij. Victore mortuo, Zepherinus successit. Caracalla verò patre asperior, libidineq; intemperātissimus fuit, vtpote qui nouercam suam in vxorem duxit. Is dum contra Parthos bellum molitur, inter Edessam & Carras ab hostibus interficitur. Quo mortuo, Macer Opilius, seu Macrinus præfectus prętorij xix. ab Augusto regnum inuasit, primoq; imperij sui anno, militari tumultu vita priuatur.

De imperio Marci Aurelij, uitaq; eius, & de Romanis pontificibus, morteq; Aurelij.

CAPVT XXX.

Anno ab incarnatione domini ccxxi. Marcus Aurelius sacerdos Heliogabali tēpli, xx. ab Augusto imperium sortitur. Hic flagitiosam vitam duxisse fertur. Huius diebus Zepherino mortuo, Calixtus Romanam ecclesiam gubernandā suscepit. Aurelius iiij. imperij sui anno, à tumultu militari cum matre necatur.

De principatu Aurelij Alexandri, & uictoria eius. De martyribus qui sub eo passi sunt, & Romanis pontificibus, morteq; Aurelij.

CAPVT XXXI.

Anno ab incarnatione domini ccxxv. Aurelius Alexāder xxi. ab Augusto, voluntate omnium Imperator creatur. Hic ex Christiana muliere Mammea natus, iustè rempub. gubernauit, Xerxem quoq; regem Persarum maximo bello deuicit. Vlpiani etiam consilio reipub. moderatissimum se exhibuit. Passi tamen sunt sub eo Gordianus & Epimachus, Palmatius quoq; consul cum vxore & filijs, alijq; promiscui sexus xlij. decollati. Simplicius etiam senator, quem Calixtus Papa baptizauerat, cum multis alijs passus est. Huius diebus Calixto Romæ successit Vrbanus. Vrbano modicùm durante, Pontianus ecclesiam Romanam gubernandam suscepit. Alexander xiij. imperij sui anno, tumultu militari apud Moguntiam occiditur.

De imperio Maximi, persecutioneq; eius in nostros, morteq; etiam ipsius.

CAPVT XXXII.

Anno ab incarnatione domini ccxxxviij. Iulius Maximus, seu Maximinus, natione Trax, xxij. ab Augusto, sine Senatus voluntate, ab exercitu, eo quòd bellum

in Germania prosperè gesserat, rex creatur. Hic propter odium prædecessoris sui Alexandri, ex Christiana matre nati, sextus à Nerone ciuitatem dei persequitur. His diebus feruente tribulatione persecutionis, Origenes necessarium & egregium de martyrio librū conscripsit. Maximus verò tertio imperij sui anno à Pupieno Aquileiæ interficitur. Pupienus autem & frater eius Albinus, dum regnum vsurpare cōtendunt, in palatio vita priuantur.

De principatu Gordiani, Romanisq; pontificibus, & scriptoribus ecclesiasticis, fine quoq; Gordiani.

CAPVT XXXIII.

ANno ab incarnatione domini ccxli. Gordianus post Maximum, xxiij. ab Augusto imperator creatur. Pontiano quoq; defuncto Antherus successit. Quo mortuo, Fabianus (vt traditur) per columbam cœlitùs elapsam, & super caput eius manentem, episcopatu dignus iudicatur: quod tamen alij super Zepherinum gestum tradunt. Tunc etiam apud Antiochiam episcopo Zebenno defuncto, Babylas ecclesiæ suscepit principatum. Apud Alexandriam verò Demetrio successit Heraclas. Eo tempore extiterūt multi, qui ciuitatem dei scripturarum suarū documentis illustrarēt, è quibus Africanus vir inter scriptores ecclesiasticos nobilis, multa monimenta librorum reliquit. Gordianus admodum puer Parthis bellum indicit. Quos dum diuersis prælijs sæpe prosperè gestis oppressisset, ipse suorum fraude, vi. imperij sui anno, super Eufratem interficitur.

De imperio Philippi Christiani, & humilitate ipsius.

CAPVT XXXIIII.

ANno ab incarnatione domini ccxlvij. Iulius Philippus xxiiij. ab Augusto, cum filio suo Philippo regnum sortitur. Hic primus Imperator Christianus fuit. Anno imperij eius iij. millesimus ab Vrbe condita impletur annus, cum omnium gaudio magnificis ludis ab Imperatore celebratur. De hoc fertur, quòd dū in vigilia Paschæ ecclesiasticis vellet interesse sacramētis, ab episcopo loci non prius est admissus, quàm inter pœnitentes, culpas quæ de eo ferebantur, ablueret. Quod ipsum cum magna humilitate suscepisse dicunt.

De morte Philippi, & successione Decij, persecutioneq; eius in nostros.

CAPVT XXXV.

ANno imperij eius vi. tumultu militari, ac Decij fraude, cum filio suo necatur, regnauitq; pro eo Decius xxv. ab Augusto, anno ab incarnatione domini cclij. Hic ob odium Philippi, immanissimam in ciuitatem dei vij. à Nerone persecutionem mouit. Qua Fabiano Romano pontifice martyrio coronato, Cornelius cathedram suscepit. Hierosolymis quoq; magnus ciuitatis dei princeps Alexander martyrio coronatur. Heraclæ quoq; apud Alexandriam paulo suprà successerat Dionysius in episcopatu.

De occisione Decij, & imperio Galli & Volusiani, ac morte Origenis.

CAPVT XXXVI.

DEcius imperij sui anno iij. cum filio suo inter Barbaros interficitur. Cui Gallus cum filio Volusiano xxvi. ab Augusto in regnum succedit. Huius diebus lxx. ætatis suæ anno Origenes moritur.

De quæstione inter Cornelium & Cyprianum. De Romanis pontificibus, alijsq; sacerdotibus. De passione Laurentij, & pestilentia in urbe Romana.

CAPVT XXXVII.

TVnc etiam inter Cyprianum Carthaginiēsem episcopum, & Cornelium Romanum pontificem, ambos eximiæ sanctitatis ac sapientiæ viros, scrupulosa oritur quæstio: Cypriano cum Africanis episcopis asserente hæreticos, qui ad ecclesiæ

vnionem redeunt, rebaptizandos fore. Cornelio verò cum sacerdotibus per Italiam constitutis confirmante, sola eos manus impositione purgandos, sacramentumque baptismi nulla ratione iterandum. Scripsit autem Cyprianus eximiæ sapientiæ, ac affluẽtissimæ eloquentiæ de fide nostra libros. Romæ Cornelio martyrio coronato, sedem suscepit Lucius. Quo viij. tantùm mensibus sedente, successit Stephanus. Huius diebus nobilissimus inter episcopos, Alexãdrinorum ecclesiam regebat Dionysius: qui inter cætera eximiæ virtutis suæ documenta, de abiecta Nouati præsumptione, pacéque ecclesiæ dei reddita, Stephano Romano pontifici scripsit, dicens inter cætera, Scito autem frater omnes ecclesias in Oriente, quæ prius conturbabantur, nunc redisse " in concordiam, & omnes sibi vnanimiter cohærere gaudentes & exultantes de pace, " quę vltra spem ecclesiæ reddita est. Huius diebus, vel prioris Decij tempore, dum vbi " que terrarum ciues Christi ad exquisita tormentorum genera exquiruntur, beatus " Laurentius iuxta quosdam Romæ in craticula martyrio coronatur. Sed sub Galieno & Valeriano proximis post hunc regibus, Sixtus, cuius diaconus Laurẽtius fuit, martyrio consummatus inuenitur. Potest autem fieri, quòd omnes hi reges Decij sint vocati, vel ordo pontificum vitio scriptorum transmutatus. Hac tempestate in vniuersis Romanorum prouincijs pestilentia extenditur.

De morte Galli & Volusiani, & sacerdotio Sixti.

CAPVT XXXVIII.

Gallus & Volusianus dum contra Aemilianum ciuile bellum parant, secundo imperij sui anno interficiuntur. Aemilianus verò tertio ex quo inuaserat imperium mẽse, vita priuatur. Stephano etiam mortuo Sixtus Romę sacerdotium sumpsit.

De principatu Valeriani & Galieni, persecutioneque in nostros, & paßione Sixti. De captiuitate Valeriani, & inundatione diuersarum gentium contra Romanum imperium, & intestinis malis. De morte Galieni, & sacerdotibus Christi, Maneque hæretico unde Manichæi.

CAPVT XXXIX.

Anno ab incarnatione domini cclix. post Augustum loco xxvij. Valerianus in Rhetia, Galienus à Senatu Romæ Cæsares creantur. Hi octauam à Nerone persecutionem in ciuitatem dei mouerunt. His diebus glorioso martyrio duo præclara ciuitatis dei lumina, Sixtus Romæ, Carthagine Cyprianus consumuntur. Sixto successit Dionysius. Valerianus autem à Persarum rege Sapore captus, & luminibus orbatus, ignominiosè in Persarum seruitute consenuit. Hoc enim apud eum sortitus est officium, vt ipso equum ascendente, incuruatus regem, non manu, sed dorso leuaret. Galienus tam misero socij permotus exemplo, Christianis mitior est factus, & datis decretis, instituit, vt quo quisque putet more, exoret quod diuinum est. Huius diebus Alpibus transcensis, Rhetia, Italiaque vastatis, Rauennam vsque perueniunt Alemani, qui per Gallias euntes, Italiam populantur. Gothi Gręciam, Macedoniam, Pontum, Asiam peruagantur. Quadi & Sarmatæ Pannonias armati ingrediuntur. Vlteriorum Germanorum inundatione Hispania deletur. Parthi Mesopotamia Syriaque potiuntur. Super hæc mala dum graui pestilentia, & plaga terribili totus orbis premeretur, Romanorum respub. non solùm foris ab hostibus atteritur, sed & intus ciuili malo laceratur. Nempe Genuus dum Imperium inuadere molitur, apud Smyrnam occiditur. Posthumius etiam, qui in Gallijs cum multo tamen reipub. commodo imperiũ vsurpauerat, decimo anno à militari tumultu vita priuatur. Aemilianus pro simili causa Moguntiæ necatur. Marius qui in Gallijs post Posthumium regnum inuaserat, interficitur. Cui cum rursum Victorinus succedere parat, vita eximitur. Cum hæc aguntur in Gallijs, in Oriente Odenatus agresti collecta manu, Persas repressit, Mesopotamiamque recepit, & vsque ad Ctesiphontem cum rusticis Syriæ victor venit. Galienus deserta rep. ac Mediolani manens, voluptatique deditus, interfectus est. Dionysio successit Felix Antiochiæ, post Dionysium Thimeus, post Thimeum Cyrillus: Cyrillo

successit Dorotheus, huic Anatholius. Ea tempestate Manes quidam genere Perses, moribus & vita barbarus, execrabilem hæresim docuit. Nunc enim Christum sese credi volebat, nunc ipsum se esse paracletum prædicabat: & elatus in insaniam, ad similitudinem Christi xij. discipulos eligens, ad prædicandum mittebat impia dogmata, à prioribus hæreticis mutuata. Huius sectatores Manichæi vsq; hodie vocantur.

De principatu Claudij, triumphoq; eius, ac morte.

CAPVT XL.

Anno ab incarnatione domini cclxxiiij. Claudius xxviij. ab Augusto, voluntate Senatus Imperator creatur. Hic Gothos, qui per xv. annos Illyricum & Macedoniam peruagati fuerant, bello pressit, ac incredibili strage deleuit. Ob quam causam clypeus ei aureus in curia, & statua equestris aurea à Senatu decernitur. Anno autem imperij sui ij. morbo correptus, apud Syrmium diem obijt. Cui Quintillus frater suus ab exercitu substitutus, xvij. imperij sui die vitam finiuit.

De imperio Aureliani, plurimisq; triumphis eius, ac de vrbe Roma, quam ampliauit, de illaq; quam ex nomine suo in Gallia condidit. De persecutione in nostros, morteq; ipsius.

CAPVT XLI.

Anno ab incarnatione domini cclxxvi. xxix. ab Augusto regnauit Aurelianus. Hic dum esset vir bellicosus, procinctum ad Danubium mouit, ibiq; Gothos multis ac grauibus prælijs pressit, Romaniq; imperij terminos restaurauit. Indeq; ad Orientem digressus, Zenobiam, quæ occiso marito suo Odenato Syriam vsurpabat, in potestatem redegit. In Gallia quoque Tetricum seditiones proprij exercitus compescere nō valentem, sine graui labore superauit: sicq; tam Orientis, quàm Aquilonis victor, triumphans Vrbem ingreditur, quam etiam postmodum firmiori murorum ambitu decorauit. In Gallia quoque super fluuium Ligerim, pulcherrimam vrbem condidit, quam ex nomine suo Aurelianim vocauit. Is ix. à Nerone ciuitatē dei, erga quam tamen in principio benignior extiterat, afflixit: ante cuius oculos fulmen, cum maximo omnium pauōre corruit, & ipse non multo pōst tempore, anno imperij sui sexto occiditur.

De imperio Taciti, morteq; eius.

CAPVT XLII.

Anno ab incarnatione domini cclxxxi. Tacitus xxx. ab Augusto, Imperator factus, sexto mense in Ponto necatur. Post quem dum Florianus partem regni inuaderet, tertio mense ex quo id vsurpauerat, apud Tharsum vita priuatur.

De imperio Probi, victoria eius, ac morte.

CAPVT XLIII.

Anno ab incarnatione domini cclxxxi. xxxi. ab Augusto Probus regnum adeptus, barbaros qui Gallias occupauerant, per multa & fortia bella deuicit: deinde ciuilibus bellis Saturninum in Oriente, Proculum & Bonosum apud Agrippinam pressit: ipse verò apud Syrmium in turre ferrata à militibus interficitur, anno imperij sui vj.

De principatu Cari, bellisq; eius quæ in Oriente gessit, & de morte ipsius.

CAPVT XLIIII.

Anno ab incarnatione domini cclxxxviij. Carus Narbonensis xxxij. ab Augusto Imperium sortitur. Qui assumptis sibi in regnum duobus filijs Carino & Numeriano, bellum cum Parthis gessit, duasq; ibi nobilissimas vrbes Choten & Ctesiphontem oppugnauit. Ipse verò super Tygrim fulmine percussus, imperij sui anno ij. diem vltimum clausit. Numerianus quoque filius eius à socero suo Apro vita priuatus.

De

De principatu Diocletiani & uictorijs eius, qualiter Maximianum socium imperij legit, & Christianos super omnes qui ante eum fuerint, afflixit. De triumpho Constantini, & quomodo Diocletianus & Maximianus Imperium reliquerint.

CAPVT XLV.

Anno ab incarnatione domini ccxc. Diocletianus xxxiij. ab Augusto, Imperator ab exercitu creatur. Hic in principio dignitatis suæ, Aprum interfectorem Numeriani, propria manu interfecit. Charinum verò flagitiosè viuentem, quem pater Cæsarem in Dalmatiam miserat, graui ac laborioso bello deuicit. Post hoc cum Amandus & Helianus rustica manu seditiosos tumultus in Gallias mouerēt, Maximianum Herculeum Cæsarem constituit, ac in Gallias misit, qui imperitorum hominum agrestem manum facilè virtute ac ordine militari deuicit. Carausius quidam, ignobilis genere, manu verò ac consilio non ignobilis, dum Maximiano suspectus haberetur, Britanniam inuadens, purpuram assumpsit. Ea tempestate in Aegypto Achilleus rebellat, Africam Quingentiani impugnant, Narseus Persarum rex Orientem deuastat. His ergo malis motus Diocletianus, Maximianum Herculeum ex Cæsare promouit in Augustum, Constantium verò & Maximinum Galerium Cæsares fecit. Hic est Constantius, qui ex Theodora priuigna Herculei Maximiani vi. filios, Constantinumq; ex Helena concubina habuit. Hanc Helenam ex pago Treuerorum oriūdam dicunt: vnde eandem ecclesiam plurimùm eam decorasse tradunt. Carausius verò vij. quo purpuram vsurpauerat anno, ab Alecto socio suo fraudulenter occiditur. Ipse etiam tertio dehinc anno ab Asclepiodoto præfecto necatur. Imperatores ergo decimam à Nerone in ecclesia dei persecutionem mouent, quæ omnibus superioribus ex antiqui hostis versutia, modicum iam tempus habentis, ac propter hoc amplius incandescentis, tam grauissima, quàm nouissima inuenitur. Per decem enim annos protracta, proscriptionibus fidelium, cędibus martyrum, incendijs ecclesiarum indesinēter agebatur. Vnde quot milia sanctorum his diebus ciuitas dei, non secundum illorū opinionem perdiderit, sed iuxta rei veritatem æternaliter victuros in sinu suo collegerit, nemo enumerare posset. Ciuitas enim Christi huiusmodi tunsionibus & pressionibus expolitur, & tāquam aurum in fornace probatur, vt quomodo viuis ex lapidibus constat, non nisi probatos ac politos recipiat. His diebus dum Augustus contra suprafatos tyrannos Amandum & Elianum bellum parat, Mauricius cū legione Christiana Romam ad Marcellum Papam, qui Caio successerat, venit, acceptaq; ab eo benedictione, cum Imperatore contra inimicos imperij contendit. Qui dum transcensis alpibus, apud Octodorū consedissent, cōperto quòd Christiani essent, Mauricius tāquam primicerius, & conductor aliorum, ad idololatriam vocatur. Sed fortissimus athleta Christi ac signifer, qui regi impio ac sacrilego, ad debellandos hostes regni iustè paruerat, contraria regi cœlorum præcipienti, obedire recusat. In quo monemur regibus quidem de iusticia subditos nos esse debere: si qua verò contra deum, & salutem animæ præcipiunt, vt cū Petro sciamus dicere, Obedire oportet deo magis quàm hominibus. Mauricius ergo cū socijs suis, qui vi. M. Dclxvi. fuisse dicūtur, apud Agaunum super Rhodanum situm oppidum, martyrio coronantur. Elapsi sunt de collegio illo plures, quos insequentes Romani, ix. in oppido Galliæ Bunna occiderunt: Gereonem verò cum socijs suis cccxxx. in suburbio Coloniæ Agrippinæ vrbis interfecerūt. Victorem etiam cum ccclx. in vrbe Troia, quæ nunc Xantis dicitur, interemerūt. Nec offendi debet lector, si quis sanctos fugisse martyrium audit, cùm Petro dictum fuerit, Alius te cinget, & ducet quò non vis. Sancti enim dum carnem suam odio habere non possunt, vitam diligunt, sed ei cœlestem vitam & amorem præponunt. Nec incōueniens puto credendum, si dixerimus dominū ad hoc martyres suos fugere voluisse, ne vni loco, vel vni patriæ tantus relinqueretur thesaurus, quin potius per diuersa loca & prouincias diuideretur. Eodem tempore beatus Vitus ætate puer, vtpote septennis, vt dicitur, sed maturis moribus, à patre suo Hila, qui ex ordine patriciorum fuisse memoratur, primò flagellatur, & post à Diocletiano diuersis tormentorum ge-

Nota. Nota. Act. 5. Ioan. 21.

neribus martyrio coronatur. Affra quoque cum matre sua Hilaria, ac puellis, Digna, & Eunomia, & Eutropia, alijsq; compluribus, à Caio iudice ignibus tradita, apud Vindelicam Augustam palmam martyrij accepit. Hæc primò peccatrix, postmodũ à Narcisso episcopo conuersa & baptizata, per ignem examinata, & perennis gloriæ corona donata, fiduciam impetrandæ gratiæ peccatoribus à domino magnam dedit. Sed iam ad ciues mundi reuertamur. Constantius Alemanis bellum indicit, à quibus primò victus, postea cum incredibili barbarorũ strage, lxx. milibus occisis, victor extitit. Porrò Maximianus Augustus Quingentianos in Africa bello presit. Diocletianus autem Achilleum in Alexandria obsidione cinxit: captaq; post viij. menses, ac diruta vrbe, & Aegypto tota proscripta, ipsum interfecit. Maximianus autem dum Narseum regem Persarum aggredi parat, inter Galienicum & Carras congressu facto vincitur, victusq; ad Diocletianum fugit. Ob quam causam indignatione motus Augustus, Maximianum ante vehiculum per aliquot milia passuum purpuratum currere turpiter permisit. Qua de re inflammatus Maximianus, collectis vndecunq; copijs, in hostem ruit: victoq; ac fugato Narseo, vxoribus etiam ac sororibus, ac liberis captus, cum magna præda ad Augustum in Mesopotamiam veniens, cum maximo honore suscipitur. Igitur Diocletianus & Maximianus dum multis malis ecclesiã dei attriuissent, & crudeli animaduersione statum ciuitatis Christi perturbassent, vltrix dei dextera, quæ castigari paucis ciues suos permiserat, in tantã eos amentiam & permutationem tradidit, vt vterq; eorũ, Maximianus tamen vel inuitus, sed comparis amore fractus, imperium deponeret, priuatumq; habitum & plebeium Diocletianus in Nicomedia, Maximianus Mediolani, xx. imperij Diocletiani anno assumeret. His diebus Marcellino substituitur Marcellus, cui successit Eusebius, post quem Melchiades Romanam ecclesiam gubernandam suscepit.

Qualiter Galerius & Constantius regnum diuiserint, Constantiusq; moriens Constantinum Imperatorem in Gallia reliquerit. CAP. XLVI.

Relicto Imperio ab Augustis, Galerius & Constantius, qui ab ipsis electi Cæsares erant, Imperium diuidunt. Galerius Maximianus Illyricum, Asiam, Orientem obtinuit. Constantio Italia, Africa, Gallia sorte deuenit. Sed Constantius vir suauissimus, Gallia ac Hispania contentus, Galerio cæteras terras reliquit. Hic Constantius multa clemẽtia erga homines, erga deum verò religione maxima vtebatur, cultoresq; dei venerationi habuit & honori. Galerius ergo duos Cæsares fecit, Maximianum in Oriente, Seuerum in Italia, ipse verò Illyricum retinuit. Constantius autem in Britannia moriens, Constantinum Helenæ filium Imperatorem in Gallia reliquit.

Terminus tertij libri, & recapitulatio x. persecutionum. CAP. XLVII.

Igitur quia finitis persecutionibus, quasi post noctis tenebras lux desiderabilis ecclesiæ dei, sub Constantino principe pax illuxit: iam tot malorum turbinibus fessi, tertio iam Operi finem demus, vt ad ea quibus dominus ciuitatem suam depressam & humiliatam exaltare voluit, tempora veniamus. decem enim persecutiones à Nerone vsq; ad id tempus inuenies. Decem etiam plagis ciuitatem mundi, sub principibus, qui eas quas diximus persecutiones mouerunt, percussam maiores nostri tradiderunt, & scriptum reliquerunt. quæ omnia diligens inquisitor rerum inuenire poterit. Sicut ergo x. plagis percussa Aegyptus, populum dei liberũ abire concessit: sic ciuitas mundi in x. persecutionibus x. plagis percussa, populum dei, id est, ecclesiã, quiescere permisit. Sicut etiam Pharao insequendo populum dei ad mare rubrum (quę xi. persecutio fuit) cum exercitu suo funditùs est deletus: sic ciuitas mundi, quæ modò multis modis diuina vltione percussa est, & percutitur, cum capite suo Antichristo vndecimam, id est, nouissimam, ac omnium periculosissimam persecutionem mouebit: ibiq; percusso Antichristo funditùs delebitur. Ciuitas autem Christi exaltata exaltabitur, ac in æternum cum ipso regnatura feliciter consummabitur.

LIBRI TERTII FINIS.

PROLO-

PROLOGVS LIBRI QVARTI.

NVllum iam esse sapientum puto, qui dei facta non consideret, considera-
ta non stupeat, ac per visibilia ad inuisibilia non mittatur. Dominus enim
qui ciuitatem suam ante constitutionem mundi præordinatam, ad tem-
pus latere voluit, tempore quo decuit exaltare disposuit. Vnde ipsam tē-
pore humiliationis suæ, tempus ei exaltationis per prophetam prędicen-
do, blandè consolatur: Dilata, inquit, tentoria tua, & pelles tabernaculorum tuorū ex-
tende, longos fac funiculos tuos. Et rursum, Pro eo quòd fuisti abiecta, ponam te in su- Esa. 54.
perbiam seculorum. Cum ergo dominus multis tentationibus ac persecutionibus at- Esa. 60.
tritam vellet exaltare ecclesiam, personā potissimùm per quam id habilius facere pos-
set, elegit. Proinde Romanorū Imperatorem, ad quem tunc vniuersus respiciebat or-
bis, ad id faciendum ordinauit: eiq; non solùm fidem, qua ab errorū tenebris disceden
do, ad veram lucem cognoscendam veniret, sed & dilectionem, qua ciuitatem suam
multis honoribus exaltaret, multis facultatibus ac possessionibus locupletaret, dedit.
Er vt cognoscamus nō fortuitis casibus, sed dei profundissimis ac iustissimis iudicijs
id factum, vide pridie latitantem, ac quemlibet infimæ conditionis virum fugientem,
breui tantæ auctoritatis fieri, vt regibus imperet, de regibus iudicet. Vide tanı ę à secu
lo venerationis haberi, vt veniant curui, vestigiaq; pedū eius in solio sedentis adorent
orbis domini. Sed grauis hîc oritur quęstio, magnaq; de regni ac sacerdotij iustitia dis-
sensio. Quidam enim religionis obtētu, alij verò secularis dignitatis, qua regni aucto-
ritas imminuta cernitur, intuitu hanc gloriam honoremq; temporalem sacerdotibus
Christi, quibus cœlestis regni gloria promittitur, non licere autumant, multaq; huius
rei argumenta monstrant. Duæ, inquiunt, personæ à deo in ecclesia sunt constitutæ, sa
cerdotalis, & regalis. Quarum vna Christi tractare debet sacramenra, ac ecclesiastica
spiritali gladio exercere iudicia: altera gladium materialem contia hostes ecclesiæ,
pauperes, ecclesiasq; dei ab incursione malorum defensando, sceleratos puniendo, ad
secularia iudicia exercenda portat. Hi sunt duo gladij, qui in passione domini legūtur, Luc. 22.
sed vno tantùm Petrus vsus inuenitur. Sicut ergo ad spiritualem gladium, spirituales
quoque possessiones pertinēt, id est, decimæ, primitiæ, oblationes fidelium, & alia hu
iusmodi: sic materiali omnes terrenæ dignitates, Ducatus, Comitatus, & eiusmodi sub
iacent. Hæc verò deus ordinatè & non confusè, id est, non in vna persona simul, sed se
paratim in duabus, quas nominaui, in ecclesia sua esse voluit. Proinde sicut illi perso-
næ, quæ gladium materialem portat, attingere ea quæ spiritualia sunr non licet: sic &
isti vsurpare ea quæ huius sunt, non conuenit. Inducunt etiam ad hoc confirmandum
multa testimonia scripturarum, ipsiusq; domini ac sanctorum exempla, vt illud euan-
gelicum, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ dei deo. Idq; sicut dominus prædi- Luc. 20.
cauit verbis, ita factis declarauit, quando cui tributum, tributum recognoscens, pro se
& Petro tributum dedit. Paulus etiam cui honorem, honorem attribuendū intelligēs,
omnemq; potestatem à deo esse considerans, in causa positus, nō Petrum, qui Romæ
tunc cathedræ præfuit, sed hominem flagitiosissimum & impijssimum ex dei volun-
tate super orbem terræ regem constitutum, Neronem appellauit. Hæc de honore re-
gum. Quòd verò omnis possessio eorum gratia sit, ex Augustino probāt, qui ait, Quo
iure possides villas? diuino, an humano? diuino: Domini est terra, & plenirudo eius. Psal. 23.
Humano, hoc à regibus. Hinc dicimus, Hæc terra mea, hic fundus meus. Item si dicis,
Quid mihi & regi? Dic quid tibi, & possessioni? Quib. hoc modo respōdetur, quòd
mundiali dignitate quæ regalia dicuntur, dominus ecclesiam suam honorare voluit:
ex dei enim ordinatione id factum, ratio quā suprà reddidimus, declarat. Deniq; cre-
dendum nō est, Christum ecclesiam suam, sponsam suam, corpus suum, cui in arrham
spiritum suum dedisse creditur, spiritu erroris decipi permisisse, cui (vt dixi) spiritū ve-
ritatis contulerat. Præterea probatæ sanctitatis viri inueniuntur, qui hæc habuisse, qui
cum his regnum dei acquisisse creduntur. His ergo alijsq; modis, quos longū est exe-
qui, probatur, & Constantinum ecclesiæ iustè regalia contulisse, & ecclesiā licitè susce

pisse. Dum enim ab eis quærimus, quo iure id reges habeant, respondere solent, ex electione populi, & ordinatione dei. Si ergo deus ordinando, quod regibus prædictus honor impenderetur, iniustè non fecit, quanto magis & id ordinando, vt ab illa persona ad ecclesiasticam traduceretur, iniustus dicendus non est? Denique si ad hoc quod ipse ordinauerat, tam hic, quàm ibi voluntati suæ electionem populi, & insuper hic traditionem principis concordare voluit, nec ipsum iniustè disposuisse, nec principem malè tradidisse, nec ecclesiam illicitè suscepisse credendum est. Si dicis priori personæ licuisse quòd istam ex sanctitate officij habere nec decet, nec expedit: ad hoc, fateor, aliud refugium nescio, nisi quòd sanctos apostolicæ fidei ac meriti viros, Syluestrum, Gregorium, Vlricum, Bonifacium, Lampertum, Gothardum, aliosque complures ea cognoscimus habuisse. Ego enim vt de meo sensu loquar, vtrum deo magis placeat hæc ecclesiæ suæ, quæ nunc cernitur, exaltatio, quàm prior humiliatio, prorsus ignorare me profiteor. Videtur quidem status ille fuisse melior, iste felicior. Assentior tamen Romanæ sanctæ ecclesiæ, quam supra firmam petram ædificatam non dubito: credendaque quæ credit, licitè possidenda quæ possidet, credo. Quòd enim nullo errore decipi possit, ex hoc probari potest, Et portæ inferi nō præualebunt aduersus eam. Quòd autem fides in æternum maneat, ex hoc intelligi datur, quòd Petro dictum est, Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua. Quòd verò omnis controuersiæ ipsius auctoritate & exemplo soluatur scrupulus, in hoc rursum latenter innuitur, quod Petro dicitur, Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam. Hæc de sacerdotij regnique iustitia dicta sufficiant. Cæterùm si quis subtilius ac profundius inde ratiocinari vult, à nobis minimè præiudicium patietur.

Nota. Math. 16. Luc. 22. Luc. 5.

De occisione Maximiani, & morte Galerij tyranni. De Maximini, Licinij, & præcipuè Maxentij Maximiani filij. Quomodo Constantinus iuxta visionē sibi monstratam, Maxentio merso, urbem ingressus, crucem in triumphali loco poni fecerit, ipseque à Syluestro baptizatus fuerit.

CAPVT I.

Igitur anno ab incarnatione domini cccxi. Constantinus xxxiiij. ab Augusto, patri succeßit in regnum, religiosi patris hæres religiosior. Inter hæc Prætoriani milites Maxentium Herculei filium Augustum creauerunt. Contra quem Seuerus Cæsar à Galerio Augusto missus Rauēnam, fugatur, ibique interficitur. Herculeus autem Maximianus, vt audiuit Constantinum in Gallijs creatum Imperatorem, priuatum habitum deponens, Cōstantinum dolo circumuenire cogitat. Verùm dum ad hæc in Gallias venisset, à filia sua Constantini vxore proditus, & in fugam versus, in Masilia occiditur. Porrò Galerius Seuero occiso, Licinium Imperatorē fecit. Dum ergo persecutionem in Christi ciuitatem per decem annos crudeliter mouisset, Galerius à domino vindicta percussus cœlesti, pœnas soluit. In tantum enim, dissolutis introrsum visceribus, horrorem venit, vt vermes eructaret. Cumque desperatus, à medicis, diuinā id vltionem esse cognouisset, à persecutione cessauit. Ipse verò vim doloris non sustinēs, diem obijt. Constantino autem, vt suprà dixi, à patre in Gallijs Imperatore constituto, Maximinus & Licinius crudelitatis in nostros, & libidinis nullum habentes modum, ad imperium aspirabant. Maxentius quoque Romæ multis malis ciues premebat. Denique inter cætera eius facinora hoc de ipso dicitur, quòd senatorum, & maximè nobilium matronas publicè abstrahi, & ad libidinem suam ipsis patribus metu oppreßis, tacentibus & gementibus deduci præciperet. Senatores etiam, vel qui in curia clariores esse videbantur, falsa criminum obiectione, proscribi fecit. Addebat his malis magicæ artis nephanda præstigia, vt videlicet mulieribus prægnantibus occisis, viscera perscrutarentur, ac præcantationibus dæmoniaca arte compositis, futura prædicerent. Itaque dum contra sceleratissimum tyrannum Constantinus Imperator religiosus, fautorque Christianæ fidei, bellum parat, multisque modis anxius, ad cœlos sæpius oculos attollit, nocte sopore depressus, ad Orientis partem signum crucis

igneo

igneo fulgore in cœlo coruſcare videt. Perquirens autem quid eſſet, angelos ſibi dicentes audit, Conſtantine ἐν τούτῳ νίκησεις: quod eſt, In hoc vinces. Mane expergefactus, milites Chriſtianos ad ſe vocat: cognitoq; de hoc quòd Chriſtianæ fidei ſignaculum eſſet, lætus ac ſecurus de viſione, frontem ſigno crucis munit, Chriſtianumq; ſe futurum, ſi proſpera ſucceſſerint, promittit. Erat autem multa ſereniſsimo principi anxietas, quòd tyrannum non ſine magna effuſione ſanguinis ciuium, ſuperare poſſet. Dominus ergo tam deuotioni principis ſatisfacere, quàm afflictioni eccleſiæ ſubuenire volens, ipſum tyrannum miro modo, ſine periculo tam Auguſti quàm Romani populi perdidit. Naues enim iuxta pontem Miluium in modum muſcipulæ colligauerat, vt per hoc ignarum huius rei militem venientem deciperet. Iam Auguſtus appropinquabat, iam ſigna cominus volabant: & ecce tyrannus nutu dei dæmoniaco raptus ſpiritu, in machinamenta quæ hoſtibus parauerat (iuxta quod ſcriptum eſt, Et incidit in foueam, quam fecit) nullo comitatus ſocio, ſolus iuxta deſiderium principis, abſque vtriuſque exercitus diſcrimine, perijt. Igitur dum Conſtantinus deſiderata victoria potitus, Vrbem ingreſſus fuiſſet, cum magno tripudio à ciuibus ſuſcipitur. Cumq; ei ad morem triumphus pararetur, ipſe non ſibi, ſed Chriſto victoriam attribuendam prædicauit. Crucem etiam, cuius virtute hoſtis deuictus erat, in triumphali loco poni fecit, & adorari. Melchiade mortuo, Syluester ſucceſſerat. Ab hoc, iuxta traditionem Romanorum, in eccleſia quæ ſancti Ioannis dicitur, baptizatur. Hæc autem conuerſionis eius cauſa fuit. Proinde quæ in beati Syluestri vita de lepra & conuerſione leguntur, apocrypha videntur. Refert tamen Tripartita hiſtoria, eum in Nicomedia, circa finem vitæ ſuæ baptizatum eſſe.

Quomodo ipſe & Licinius pro eccleſiis ſcripſerint, Maximinus quoque idem falſò fecerit: ſed poſtmodum in certamine uictus, rurſum pro Chriſtianis ſcribens Maximinus obierit. De fine Licinij ſororij Conſtantini, Criſpi etiam & Licinij nepotum, de eius morte.

CAPVT II.

COnſtantinus Chriſtianus factus, pacem eccleſijs reddidit, cui etiam ad hoc Licinius cõſenſum præbuit. Ambo itaque Imperatores datis legibus, Chriſtum, qui rempub. à tyranno liberauerat, deum colendum ſtatuunt: initoq; conſilio, Maximino de hoc, qui imperium Orientis tenebat, ſcribunt. Quo comperto, Maximinus ne amplius Chriſtiani perſecutionem pro fide patiantur, ſcripto præcepit. Reddit etiam cauſam, quia quanto magis inhiberi videantur, tanto magis creſcant: idcirco nullum ad deorum cultum, niſi propria ad id voluntate ducatur, cogẽdum affirmat. Hæc Maximinus cum præ timore Auguſtorum faceret, ex propria id auctoritate ſe facere fingebat: ipſe verò omnium intemperantiſsimus, moderatiſsimis principibus non ſolùm æquari voluit, ſed & præferri, breui quoque interiecto tempore fœdere rupto, Licinio bellum inferre parat. Ergo multis tam vrbibus, quàm prouincijs profligatis, dæmonum fretus auxilio & viſus inſtinctu, tandem ad bellum progreditur, pugnámque aggreditur. Vbi dum fundi cernit exercitum, detractis Imperij inſignibus, calonumq; ſe turbis immiſcens, ignominioſe (vt dignus erat) è prælio fugit. Inde reuerſus ad propria, primò quidem ſacerdotes ſuos tanquam deceptores interfecit, pôſt cum diriſsimis morbis ſe à deo percuſſum videret, grauiſsimamq; mortem imminere cerneret, ſera pœnitẽtia ductus, deum Chriſtianorum confeſſus, pro ipſis ſcripſit hoc modo: Imperator Cæſar, Galerius, Maximinus, Germanicus, Sarmaticus, pius, felix, inuictus, Auguſtus: Indeſinenter cauſam prouincialium noſtrorum gerentes, vtilitatibus eorum conſulentes, quæ ad commune & publicum bonum ſpectant, nunquam deſinimus prouidere. Vnde cognitum eſſe omnibus hominibus non dubito, manifeſteq; compertum ex eo fomite, quòd iuſſum fuerat à diuis principibus Diocletiano & Maximiano parentibus noſtris, inhibere conuentus Chriſtianorum plurimas direptiones & prædas ab officialibus factas. Et infrà: Igitur vt in poſterum omnis metus, vel ambiguitas auferatur, huius edicti noſtri lege ſancimus, vt cunctis innoteſcat, licere his qui Chriſtianorũ ſectã, religionẽq; venerãtur, hac noſtræ indulgẽtiæ lar

« gitate, vt vnusquisque quemadmodum vult, & prout animo libet, religioni huic, so-
« lennitatiq; deseruiat. Sed & orationum domus, id est, dominica sua, vt instaurent pro
« voluntate permittimus. Sanè quo in omnibus cumulatior habeatur hæc nostra largi-
« tio, etiam illud hac lege sancimus, vt si qua domus, agri, vel quælibet præda ex Chri-
« stianorum bonis, antehac parentum nostrorum præceptis ad fisci ius fuerant sociata,
« si qua etiam ab aliquo expetita sunt, vel si qua distracta, aut dono in aliquem collata,
« hæc omnia in antiquum ius Christianorum præcipimus reuocari, dominisq; proprijs vniuersa restitui. Hanc mutationem dexteræ excelsi, quis non miretur? quòd homo impijssimus, qui tabulis æneis velut in æternum mansuris, nostros proscripserat, tam subitò manu dei tactus, pro ipsis scriberet inuitus. Post hæc Maximinus grauissimis morborum malis consumptus, amissis primò luminibus, viuendi finem fecit. Licinius verò, qui antea Constantino erga ciuitatem dei benignum præbuerat auxilium, instinctu dæmonum in furorem versus, à palatio trusos Christianos persequi intentat. Contra quem Constantinus procinctum mouet, victumq; in Pannonia primò, ac pòst apud Cibalas, postremò crebris terra mariq; bellis assurgentem, ad deditionem coegit. Sed Herculei Maximiani veritus factum, priuatum occidit. Constantinum verò & Crispum filios, Constantium & Licinium sororis suæ ex præfato Licinio filios, Cæsares fecit. Ex quibus postmodum, quo zelo nescio, Crispum & Licinium interemit.

De monarchia Constantini, & pace ecclesijs reddita, imperioq; iuxta Romanos ecclesiæ tradito, & sede regni Byzantium translata, & de hoc allegationes plurimorum.

CAPVT III.

ITaque cum iam socijs regno perfunctis, Constantinus solus regnaret, regniq; teneret monarchiam, pax desiderata diu, tribulatæ ad plenum redditur ecclesiæ: & iuxta
Psal. 36. quod dicitur, Vidi impium superexaltatum & eleuatum, & transiui, & ecce nõ erat, viris impijs, & persecutoribus à terra sublatis, iustisq; de angustia liberatis, velut nube detersa, lætus dies vbique terrarum ciuitati dei coruscare cœpit. Videres tunc vbiq;, & vndecunque latentes populos, ad populos concurrere, & tanquam vnius capitis membra, in vnum corpus adunatos sociari. Cerneres etiam luctu verso in gaudium, festiuitates ac dedicationes ecclesiarum in singulis vrbibus, castellis, vicis, cum maximo nostrorum tripudio celebrari. Christianus enim Imperator hoc ex deuotione fidei, cum summa alacritate fieri volebat. Tunc prima edicta dabantur, vt ecclesiæ ædificarentur: tunc primò catholicis hominibus permittebatur, vt ecclesiæ eorum prædijs ditarentur: &, vt Romanorum habet historia, non solùm his serenissimus Imperator assensum præbebat, sed & alijs exempla dans, caput omnium intantum Romanam exaltauit ecclesiam, vt beato Syluestro eiusdem vrbis pontifici, insignibus regni traditis, ipse se Byzantium transferret, ibiq; sedem regni constitueret. Exhinc Romana ecclesia occidentalia regna, tanquam sui iuris à Constantino sibi tradita affirmat, in argumentumq;, tributum, exceptis duobus Francorum regnis, vsque hodie exigere nõ dubitat. Verùm Imperij fautores, Constantinum non regnum Romanis pontificibus hoc modo tradidisse, sed ipsos tanquam summi dei sacerdotes, ob domini reuerentiã in patres assumpsisse, ab eisq; se & successores suos benedicendos, & patrocinio orationum fulciendos contendunt: atque ad hoc probandum, quòd ipse Constantinus, regno inter filios diuiso, alij Occidentem, alij Oriẽtem tradiderit, & sic per successiones Theodosio quoque, & alijs, non solùm hæreticis, sed religiosis principibus cum Occidente Roma sorte deuenerit, inducunt. Aiunt enim nunquam tam religiosum principem, quod prius ecclesiæ tradiderat, filijs reliquisse: vel tam catholicum Imperatorem, vtpote Theodosium, quod suum non erat, sed esset ecclesiæ, vsurpasse. Quæ omnia diffinire, præsentis negocij non est.

Breuis epilogus ab Adam usque ad id temporis, de exaltatione ciuitatis dei. CAP. IIII.

INtueri tamen libet quàm miro & ineffabili modo ciuitas Christi inter ciues mundi progressa, paulatim crescendo ad tantũ fastigium profecerit. Vt enim altius repetã, primo homine creato, à delicijs paradisi lapso, in hac valle lachrymarum vestigium cognoscendæ

cognoscendæ veritatis misericors deus reliquit. Ab hoc dum hominum genus traduceretur, quibusdam in cognitione veritatis manentibus, plurimis autem exorbitantibus, reseruatis ciuibus suis, reliquos aquis diluuij perdidit. Dum ergo rursum ab his genus hominum propagatur oblita paulatim in eis cognitione veritatis, error crescere cœpit intantum, vt circa tempora decimi à Noe Abrahæ, excepto ipso vxoreq; sua, paucos inuenias ciues Hierusalem. Ab ipso quoq; vtriusq; ciuitatis ciues, à filio etiam suo Isaac duos quos dixi populos, ortos inuenies. A tertio verò Iacob, qui & Israel, natos inuenies xij. principes populi dei, qui ab ipso vocatus est Israel. Hic in Aegyptum descendens, cum inter ciues mundi diu peregrinaretur, ac in ipsa peregrinatione sua in multum creuisset populum, prodigijs & signis ad terram patrum suorum, accepta in itinere tanquam viatico lege, inducitur: multisq; bonis ibi temporalibus acceptis, quamuis processu temporum reges potentissimos haberet, nunquam tamen monarchiam regni obtinuit. Cum verò dominus ciuitatem suam dilatare vellet, & ab illo populo in omnes gentes diffundi, peccatis suis exigentibus, regnum debilitari, ac ipsum captiuari populum permisit: ipse verò in gētibus, quas ad fidem suam vocaturus erat, regnū Romanorū, quod cæteris dominaretur, cōstituit. Quod dum ad optimū statū, summūq; Imperij apicem profecisset, Christū filium suū carnem suscipere voluit, qui cum iuxta euangelium, in propria venisset, & à suis non receptus, quinimò ab eis contumeliosè tractatus, & cruci etiā affixus fuisset, iusto iudicio assumptis de illo populo electis, cæteri excæcantur, ac datis inducijs, cum non resipiscerent, miserabiliter captiuati, in omnes gentes dispertguntur. Dominus ergo ciuitatem suam ab illo populo ad gentes transferens, primò humiliari, contemni, multis malis atteri (iuxta quod scriptū est, Flagellat omnem filium quem recipit) voluit. Sed quia flagella dum modum excedunt, tanquam medicina vltra modum sumpta, animum potius frangunt, quàm emendent, desolatā & humiliatam, vt suprà dixi, tēpore quo decuit, exaltauit ecclesiam. Vt etiam securior de regni cœlestis promissione fieret, regnum ei temporale regnorum omnium maximum tradidit: sicq; vt dixi, paulatim ciuitas dei crescens, ad summū apicem, atq; monarchiam profecit. Et notandum quòd ante incarnationem suam, ciuitas dei ad plenum honorata non fuit: postmodum verò cum assumptā carnem ad cœlos attolleret, & quasi accepto regno iuxta parabolā, regnum suū, id est ecclesiam, ad summum fastigiū, quo altius nihil in terra prouexit: vt per hoc ciuibus mundi se nō solùm deum cœli, sed & dominum orbis ostenderet, ciuesq; suos patriæ dulcedinem ex peregrinationis prosperitate, doceret appetendam. Nec mouere debet, quòd suprà mutationes & miserias rerum, nunc verò prosperitates earum, viam nobis ad patriam esse diximus. Sicut enim tam varietas eius, quàm prosperitas stultū amplius prouocant ad amorem suum: sic vtraq; sapientem ea contemplatione qua diximus à se abstractū, ad amorem patriæ inflammat. Vnde puto sapientem in libro qui Ecclesiastes, id est, concionator vocatur, tam calamitatibus quàm prosperitatibus mortalium inductis, de vtrisq; concionari, vt vtriusq; consideratione status ad contemptum mundi, amoremq; patriæ se allici luce clarius ostenderet. Vnde cum de vtraq; satis, abundeq; concionaretur parte, illo ad quem omnia tendunt fine, litem decidit. Finem, inquit, loquēdi pariter omnes audiamus. Deum, inquit, time, & mandata eius obserua, hoc est omnis homo. Et vt cognoscas, quòd vna, eademq; res stultum ad voraginem vitiorū trahit, sapientem ad cœlestis vitæ desiderium mittit, audi prophetiā: Quia delectasti me ait, domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo. Subiungitq;, Vir insipiens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc. Ac si diceret: Factura tua, quæ cur, vel ad quid facta sit, à stulto non cognita, illum ad perniciosum sui amorem inordinatè trahit, me ad te cognoscendum, qui illam pulchram & delectabilem ipse pulcherrimus & suauissimus fecisti, accēdit. Ciuitas igitur Christi, penè omnia sibi, excepta immortalitate, promissa, in præsenti iam accepisse cernitur. Deniq; vt per ea quæ iam impleta vides, cætera quoq; quæ promittuntur, sine dubio cognoscas, vide crucē Christi, ignominiā eius, supplicium eius, totiq; orbi antè solo nomine horribilem, iam in tantā profecisse gloriā, vt à regibus adoretur, omnibusq; penè hominibus factū sit

venerabile, ac amabile. Cerne quòd iam reges inde insignia sua decorari gloriantur, vnde antea sceleratis & flagitiosis supplicia impendebantur. Si ergo deus sic honorauit supplicium suum, quomodo honorabit corpus suum, sanctos suos, imaginē suam? Argumentum igitur futuræ beatitudinis sapientis animo, prosperitates sunt præsentis tranquillitatis. Sed iam ad historiæ seriem reuertamur.

De exaltatione urbis Constantinopolitanæ, de Arriana hæresi, & Niceno cōcilio. De Paulo & Antonio, primisq; eremitis, & inuentione sanctæ crucis. De conuersione Indorum & Hyberorum, & morte Constantini.

CAPVT V.

Constantinus, vt dixi, sedem regni Byzantium transtulit, eāq; omnium penè vrbium diuitijs locupletatam, ex nomine suo Constantinopolim vocauit: quæ exhinc, & ob hoc regia vrbs, vel Neoroma vocata, patriarchalemq; sedem sortita, secundum locum post Romanam ecclesiam, quem prius Alexandrina habuerat, obtinuit. Ex hoc regnum Romanorum ad Græcos translatum inuenitur, mansitq; propter antiquam Vrbis dignitatem solo nomine ibi, re hic, sicut Babyloniorum. Vide regno Christi crescente, regnum mundi paulatim imminui. Igitur dum ciuitas Christi multis modis proficeret, pacemq; exterius ab hostibus haberet, hostis humani generis diabolus, intus eā lacessere attentat. Dum itaq; Petro persecutionis tempore martyrio coronato, Achillas Alexandrinam sedem gubernandam suscepisset, hoc in pace ecclesiæ defuncto, eandem Alexander regebat ecclesiam. Huius diebus omniū spurcissimus presbyter Arrius, nephandissimam hæresim de inæqualitate Trinitatis condidit. Contra quem celeberrimum illud Nicænū congregatur concilium, damnatoq; ibi cum fautoribus suis Arrio, fides catholica in præsentia principis roboratur. Fuerūt his diebus clarissimi regni Christi principes, Paulus & Antonius primi eremitæ, quorum prior persecutionem Decij fugiens, ac in desertis latitare cupiens, necessitatem vertit in voluntatem, ibiq; continentissime viuens, plenus dierum moritur, animaq; eius inter choros prophetarum & apostolorū deducta cernitur ab Antonio. Alter verò & ipse sanctissimæ & arctissimæ vitæ, multis ad arctioris vitæ zelum prouocatis, in pace quieuit. Circa idem tempus Helena Constantini mater, crucem domini Hierosolymis inuenit, mediaq; parte eius ibi relicta, alteram ad vrbem regiam trāsportauit. Vnum quoq; sacrorū clauorum fabricari fecit, ac inde filio suo Augusto frenū compegit. Prophetiam ibi impletam esse volunt, qua dicitur, Et erit quod in freno est, sanctum domino. Eodem tempore vlterior India occasione duorū puerorum, quorum vnus Edisius, alter Frumenticius vocabatur, verbi dei semina accepit: vbi & postmodum Frumenticius episcopus ordinatus, multis virtutibus claruit. Gens quoq; Hyberorum, quæ sub axe Pōtico iacet, mulieris captiuæ occasione, fidem recepit. Quæ qui plenius scire desiderat, in Ecclesiastica Hieronymi historia inueniet. Constantinus ferocissimam gentem Gothorum in Sarmatarum regione deleuit. Dalmatium verò fratruelem suum, Galli & Iuliani fratrem, Cæsarē fecit. Ipse autem cum in Persas ire proponit, in via publica iuxta Nicomediam, repub. bene ordinata, ac filijs suis tradita, xxxi. imperij sui anno moritur.

De principatu filiorum Constantini, qualiter Constantius in Arrianam hæresim inciderit: de morte Arrij, & sacerdotio Athanasij.

CAPVT VI.

Anno ab incarnatione domini cccxli. Constantino successit cum duobus fratribus Constāte ac Cōstantino, Cōstantius filius suus xxxv. ab Augusto. Hic á quodam presbytero, Arrij discipulo deceptus, in Arrianam hæresim incidit. Causa autem erroris hæc fuit. Soror patris sui Augusti moriens, prædictum presbyterum fratri cum summa diligentia cōmendauerat. Cum ergo & ipse in suburbana villa Nicodemiæ moriens, inter filios regnum partitur, Cōstantius, cui regnum Orientis sorte deuenit, forte aberat: cui testamētum pater per Arrianum illum misit, obtestans eum ne

alij

alij traderet. Presbyter cum testamento regnum tradens Constantio, intantum familiaris efficitur principi, vt facilè veneno perniciosissimi dogmatis imbutum, eum ad suam sectam traheret. Eusebius Nicomediç episcopus, eodemq; veneno infectus, Arrium, qui ob perfidiæ suæ virus ab Alexandro episcopo venerabili, Alexandria pulsus erat, reuocari, conciliúmq; congregari suadet: & sic iussu principis, tam Alexãder quàm Arrius ad audientiam Constantinopolim vocantur. Itaq; tota nocte vir dei Alexander in oratione iacens, causam ecclesiæ domino commendabat. Manè facto Eusebius Arrium ad ecclesiam vocat: qui dum in itinere humanç necessitatis causa, ad secessum declinaret, iusto dei iudicio, blasphemiæ, ac fœtidæ mentis pœnas soluens, in fœtido ac turpi loco euisceratus moritur. Fautores sui pudore ac confusione pleni, diffugiũt. Imperatorem verò rem gestam celando, per eunuchos contra catholicæ fidei doctores amplius accendunt. Non multis pòst diebus Alexandro mortuo, Athanasius substituitur. Hic feruentis ingenij, & in ecclesiasticis negocijs vigilantissimus, non solùm contra hæreticorum versutias solertissimus fuit, sed & contra Imperatorum potentiã fortissimus extitit agonista. Cuius virtutes, agones & labores qui scire vult, legat Tripartitam historiam, siue Ecclesiasticam, à beato Hieronymo scriptam.

De morte Constantini, ac laboribus Athanasij.

CAPVT VII.

CONstantinus dum Constantem fratrem suum bello insectatur, non longè ab Aquileia iuxta Alsam fluuium, à ducibus eius occiditur. Constantius occiso Constantino, solus Orientem, Constante Occidentem habente, tenuit. Nam Dalmatius Cæsar, patruelis eorum, à militibus antè occisus fuerat. Igitur hæretici verentes ne fortè, si Athanasius adeundi principem locum haberet, catholica eum imbueret fide, circũuento prius Augusto, Athanasium sceleratum & flagitiosum mentiuntur: ostẽduntq; in argumentum cuiusdam Arsenij brachium, quod ab ipso magicæ artis gratia, præcisum dicebant. Quod idcirco fecerunt, quia pręfatus Arsenius ab Athanasio certis de causis de ecclesia pulsus, vbi esset ignorabatur. Itaq; iussu Imperatoris apud Tyrum congregatur conciliũ, positoq; in causa Athanasio, producitur Arsenius. Qui dum vtrasq; manus haberet, calumniatorum apparuit mendacium. In eodem etiã concilio meretrix, quæ se ab eo corruptam fateretur, inducitur. Sacerdos Christi Timotheum presbyterum suum monet, vt pro se loquatur. Ille verò dum quæreret ab ea, si ipse scelus hoc perpetrauerit, Tu tu, inquit, in illo loco hoc fecisti. Tum omnes ridiculosus pudor habere cœpit, nec propterea persecutio principis in Athanasium cessauit: quinimò post multa pericula, ad fratris Imperium in Occidentem eum fugere cõpulit. A quo humanè susceptus, honorificè habitus, ac postmodum in cathedrã suam potenter remissus est. Ibidem manẽs in ecclesia Treuerorum sub Maximino eiusdem ecclesiæ episcopo, Quicunq; vult, à quibusdam dicitur edidisse.

De expulsione Liberij Romani pontificis, de Victorino & Donato, de alijs preclaris sacerdotibus, & persecutionis immanitate.

CAPVT VIII.

EO tempore Liberius Romanus pontifex, habita prius cum Imperatore disceptatione, in qua Constantius eum tanquam suæ ciuitatis episcopum, primò commonendum, pòst obiurgandum putauit, in exilium truditur, Felixq; diaconus suus, ab hęreticis ei subrogatur. Inter hunc Liberium & Syluestrum, medius sedit Iulius. Iisdem diebus Victorinus rhetor, & Donatus grammaticus Romæ clari habentur. Floruerunt tunc ciuitatis dei principes, Paulinus Treuerensis, qui Maximino successerat, Dionysius Mediolanensis, Eusebius Vercellensis, Hilarius Pictauensis, episcopi. Qui omnes ob fidei catholicæ testimonium, in exilium missi feruntur. Ex quibus Hilarius non solùm verbo & exemplo ecclesiam dei informauit, sed etiam multa scripturarum monimenta, Gallicanam subtilitatem & eloquentiam redolentia, reliquit. Pulso de sede propria Athanasio, Georgius procaciter episcopatum sibi vendicabat. Antioche-

na & Hierosolymitana ecclesia his malis plurimùm laborabant. Nō solùm autem ille, sed vbiq; terrarum diffusa ciuitas Christi, his intestinis malis angebatur.

De morte Constantis, & ultione super hoc fratris sui Constantij. De Iuliani apostasia, & morte Constantij.

CAPVT IX.

Constans autem aduersus Saporem Persarum regem, qui Mesopotamiam inuaserat, vario euentu nouem gessit prælia. Nouissimè dum indiscretè pugnam adoriri cogitat, nocte victus aufugit, ac postmodum in oppido Helena iuxta Hispaniam dolo Magnentij occisus est. Magnētius apud Augustudunum imperium inuasit. In Illyrico Veteranionem quendam senem Imperatorem milites creant. Nepotianus Constantini sororis filius, Imperium vsurpans, á Magnētianis militibus opprimitur. Igitur dum Constantius fratrem vlcisci statuit, Veteranionem quidem primò purpuram deponere compellit, & pòst Magnentio bellum indicit. Pugna horribilis cum maximo Romanorum detrimento committitur. Magnentius tamen victus, non multo pòst apud Lugdunum seipsum interfecit. Decētius etiam frater eius, quem ipse in Gallijs Cæsarem fecerat, laqueo se apud Senonas suspendit. Constantius verò Gallū patruelem suum Cæsarem factum, tyrannicè agentem, occidit. Post hoc Iulianum fratrem Galli, Cæsarem legit, ac in Gallias misit. Hic primò clericus ab Augustis factus, ac lector ordinatus, á peruersis hominibus deceptus, militiæ cingulum sumpserat. Iulianus oppressas ab hoste Gallias, fusis Alemanis, ac Germanis Rheno flumine seiunctis, in priorem statum restituit. Dumq; his elatus successibus, in templum quoddam veniret, corona subitò super caput eius cecidit. Quo viso, milites Imperium sibi á dijs hoc omine affirmāt auguratum. Qua vesania, priorìq; prosperitate deceptus Iulianus Augusti nomen vsurpat, fidemq; Christi abdicat. Inter hæc Constantius aduersus Parthos procinctum mouerat: sed Iuliani fraude comperta, dum ad ciuile bellum reuertitur, anno imperij sui xxiiij. in via moritur.

De persecutione astuta Iuliani, & ciuibus Christi, qui ei uiriliter restiterunt: & ad ultimum, quomodo, & ubi percussus fuerit Iulianus.

CAPVT X.

Anno ab incarnatione domini ccclxiiij. Iulianus Cōstantio mortuo, xxxvi. ab Augusto imperium assumpsit. Hic primò velut antecessoris sui facta arguens, episcopos ab exilio reuocari iubet, pòst verò ecclesiam dei arte potius, quàm vi persequi intentat. Deniq; tanquam religionis consideratione remouendos eos á ludis, & á sacramento militię arcendos, postremò ab omni possessione terrena, vtpote quibus lex propria dicat, Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus, cohibendos decreuit. Templa verò paganorū aperiri iussit: fastigia imperialia, vtpote cocos, eunuchos, tōsores, publicum cursum caballorum & mularum, tanquam philosophus amputauit, lectioniq; nocte vigilans & scribens, die scripta in Senatu recitans, operam dedit. Vnde & philosophos super omnes amplexatus fuit, solusq; Imperator post Iulium Cæsarē philosophiæ studium coluit. Scriptis verò suis non solùm antecessores suos Imperatores, sed etiam Christianos lacerauit. Vnde de ipso Socrates in Tripartita historia sic ait: Vt cocos atq; tonsores expelleret, opus philosophi, non tamen Imperatoris egit: vt autem detraheret atq; laceraret, neq; philosophi, neq; Imperatoris fuit. Ea tēpestate præclari ciuitatis dei ciues fuere, Miletus Antiochenus, Marinus Calcidonensis, Basilius Cæsariensis, Gregorius Nazianzenus, episcopi: quorum vnus Marinus prouectus ætate & moribus, oculisq; imbecillis, Iuliano in vrbe regia Fortunæ sacrificanti in faciem restitit, eumq; impium, & sine deo, apostatamq;, vt Zozemenus in Tripartita refert historia, vocare non metuit. Cui dum Iulianus tanquam philosophicę patientię, nihil aliud quàm cæcitatem improperasset, dicens, Neq; Galilæus deus tuus te curare potest, respōdisse fertur: Ego deo meo pro cæcitate gratias ago, quia hoc ideo est gestum, ne te videā pietate nudatum. Basilius

verò

verò & Gregorius ex philosophica & eremitica vita ad culmen sacerdotij assumpti, non solùm huic tyranno, & Valenti hæretico, auctoritate pontificali resistere, sed & scripturarum suarum monimenta vtilia admodum, & profutura ecclesiæ dei relique-re. Iulianus ex subtilitate ingenij, philosophos sectare volens, in tantam super se leuatur vesaniam, vt iuxta Pythagoram, spiritum in se Alexādri requieuisse diceret, ipseq; ad instar eius, totum orbem sibi subiugare pararet. Huius rei gratia, dum aduersus Persas procinctum moueret, à quodam in insidias vocatur. Vbi dum ex sterilitate locorum miles deficeret, ipse telo in incertum misso, post annum & menses viij. ex quo imperare cœperat, ex quo verò Cæsar ordinatus fuerat, anno vij. ætatis xxxi. ictus interijt. Fertur de ipso, quòd cum iaculum contra se venire videret, ex diuina id animaduersione fieri cognoscens, non ad pœnitentiam motus, sed ad obstinationem deuolutus, ore blasphemo diceret, Vicisti Galilæe. Hoc enim nomine Christum vocare solitus erat. Sic ergo dominus ciuitatem suam ab impijssimo tyranno, qui Christianorum sanguinem dijs suis vouerat, ad plenum liberauit. Legitur in vita beati Basilij, ex precibus eiusdem sancti viri, eo quòd Cæsaream Cappadociæ, cui præsidebat, in reditu funditùs delere decreuerat, hoc telum à beato Mercurio martyre cœlitùs missum: in argumentumq; huius rei, ferrum, quod iuxta eiusdem martyris tumbā iacebat, cruentum manè dicitur fuisse inuentum. Quia verò Porphyrius, & Calixtus, & cæteri fautores eius, sapientiam pietatemq; Iuliani prædicant, qualia post mortem eius simulacra magicæ artis gratia instituta, inuenta fuerint, breuiter aperiam. Ait ergo Socrates in Tripartita, hoc modo: Cumq; mortuus fuisset, & impio pius successisset in imperium, ingredientes in templum, viderunt mulierem à capillis appensam, extensas habētem manus, cuius vterum aperuerat, vt Persarum victoriam in iecore eius inspiceret. Hoc scelus in Carris inuentum est. Verùm in Antiochia plurimas arcas in palatio aiunt fuisse repertas, humanis capitibus plenas, & innumera in puteis demersa corpora mortuorum. In qua ciuitate comperta nece eius, non solùm in ecclesijs nostros, sed & in theatris paganos exultantes resultasse, præfatus scriptor commemorat, & clamasse: Maxime fatue, vbi sunt nunc tua vaticinia? vicit deus, & Christus eius.

De principatu Iouiniani Christianissimi, & orthodoxia illius, & ad ultimum quomodo, uel ubi obierit.

CAPVT XI.

ANno ab incarnatione domini ccccl xvi. Iuliano mortuo, ac in summo discrimine posito milite, Iouinianus natione Pannonius, vir Christianissimus, votis omniū petitur. Qui dum se gentilibus, eo quòd Christianus esset, imperare non posse diceret, & ipsi se Christianos affirmabant. Iouinianus ergo xxxvij. ab Augusto Imperator creatur. Hic pro exercitus periculo cum Sapore rege Persarum fœdus Romanis quidem inglorium, sed tempori congruum iniens, tradito quodam oppido cum superiori parte Mesopotamiæ, militem redemit. Cumq; esset catholicus, episcopos à Constantio in exilium trusos, ad proprias sedes reuocauit, templa deorum claudi fecit, ac sacerdotes eorum fugauit Athanasium verò catholicę fidei defensorem, vt eum de fide imbueret, scripto rogauit. Cui ille assumptis probatioribus episcopis, rescripsit in hunc modum: Pijssimo atque clementissimo victori Augusto Iouiniano, Athanasius & reliqui episcopi conuenientes ex persona omnium episcoporum Aegyptiorum, Thebaidis, & Libyæ. Decet deo amabilem principem, discendi habere voluntatem, desideriumq; cœlestium. Sic enim verè & cor habes in manu dei, & imperium in pace multis annorum curriculis gubernabis. Volente igitur à nobis tua discere pietate catholicæ ecclesiæ fidem, gratias ob hoc domino referētes, curauimus vt prolatam ab omnibus patribus in Nicæa tuæ pietati insinuaremus fidem. Hanc enim quidam repudiant: nobis equidem frequenter insidiati sunt, eo quòd Arrianæ non consentiremus insaniæ. Arrius enim quidam, eiusq; sectatores irrupere, & impietatem aduersus eam introducere tentauerunt, dicentes ex non extantibus, & creaturam atque facturam, conuertibilemq; esse filium dei, plurimosq; per talia seduxerunt, ita vt etiam qui aliquid esse videbantur, blasphemia huiusmodi traherentur. Et post pauca: Necessa-

rio considerantes læsionem, quæ huiusmodi causa contra populum generatur, offerre tuæ pietati confessionem concilij Nicæni curauimus. Est autem hæc Nicæni concilij fides: Credimus in vnum deum patrem omnipotentem, &c. Eos autem qui dicunt, Erat quando non erat, & antequam nasceretur, non erat: & quia ex non extantibus factus est, aut ex altera subsistentia, vel substantia, dicentes esse aut creatum, aut conuertibilem, aut mutabilem filium dei, hos anathematizat sancta, catholica & apostolica ecclesia. Quas literas Imperator legens, gratanter suscepit, fidemq; catholicam datis roborauit edictis. Legem etiam qua sacrarum virginum non solùm raptores & violatores, sed & impudici inspectores capite plecterentur, promulgauit. Verùm Athanasius ad Imperatorem Antiochiæ morantem venit, eumq; familiari vsus colloquio, de fide catholica informauit. Ipse autem Christianissimus princeps ab Antiochia Tharsum Ciliciæ venit, ibiq; antecessoris sui Iuliani corpus honorificè sepeliens, Consul vocatus est. Inde ad Illyricum digrediens, ac per Galatiam iter agens, in domo quadam nuper calce illita, dum prunæ ponerentur, ex calore prunarum, & nidore parietum suffocatus, immatura morte, xxxiij. ætatis suæ anno, Imperij verò viij. mense, regno simul & vita perfunctus obijt.

De Imperio Valentiniani, eiusq; industria sub Iuliano De fratre suo Valente.

CAPVT XII.

Anno ab incarnatione domini ccclxvij. Valentinianus itē Pannonius, ac mediocri stirpe ortus, sed animi ac corporis magnitudine valens, & vrbanus, xxxvij. ab Augusto, consensu militum in Nicæa assumpsit Imperium. Is dum sub Iuliano Augusto millenarius, ac circa palatium constitutus esset, ipso quodam die Fortunæ templum ingrediente, ministrisq; templi introeuntes gentili ritu purificare volentibus, dum Imperatorem præcederet, guttam fortè aspersionis in chlamyde habuit. Quod ægrè ferens tanquam eiusmodi non purgatus, sed pollutus expiationibus, ministrum templi, verè fortis & strenui militis officium gerens, pugno percussit. Ob quā causam à Iuliano à militia trusus, custodiæq; mancipatus, post eius mortem iuxta promissum domini, centuplum recipiens, pro militia Imperium est adeptus. Hic Valentem fratrem suum Imperij socium legit: Procopium etiam tyrannum cum complicibus suis occidit. His diebus terræmotus maximus pelagus quoque excussit, quod plurimas insulas & vrbes inuoluit.

De filio eius Gratiano, Ambrosio, synodoq; Illyrica.

CAPVT XIII.

Anno Imperij sui iiij. Gratianum filium suum Imperatorē fecit. Tunc apud Atrebatas vera lana, pluuijs mixta descendisse dicitur. Valentinianus Auxentio Mediolanensium episcopo defuncto, concilium conuocat episcoporum, habitoq; exhortationis verbo, eos pōtificem eligere suadet. Cumq; clamore oborto, alij hunc, alij illum peterent, Ambrosius tandem præses & catechumenus ab omnibus exposcitur. Videns ergo princeps vota omnium in eum concurrere, baptismi gratiam primū consecutum, sacerdotem eum ordinari præcepit. Sic Ambrosius, qui nō solùm factis, sed & dictis & scriptis plurimùm ecclesiam dei post modum fœcundauit, baptismi simul & sacerdotij dona suscepit. Verùm Imperator in Illyrico synodum congregauit, ibiq; Nicæno concilio confirmato, ipse cum socijs regni Augustis, scripsit hoc modo: Imperatores maximi, pij, victores, Augusti, Valentinianus, Valens, & Gratianus, episcopis diœceseos Asiæ, Phrygiæ, Carofrigiæ, Pacatianæ, in domino salutem: Tanto concilio in Illyrico celebrato, & subtiliter habita quæstione de salutari verbo, ostenderunt ter beati pontifices, trinitatem consubstantialem patris, & filij, & spiritus sancti, quam nequaquam declinantes, iusta mysteria religionis magni reges exercent. Hanc ergo prædicari decreuit nostra quoque potentia, ita tamen vt non dicant aliqui, Sequimur religionem Imperatoris, hanc patriam gubernantis, & non illi potius obedientes, qui nobis salutis mandata contradidit. Euangelium namque Christi nostri sic ait, Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt dei, deo.

De morte Athanasij, patribusq; Aegypti, & episcopatu Moysi, & errore Valentis, uictoriaq; Valentiniani, & morte eius.

CAPVT XIIII.

His diebus Damaso post Liberium in vrbe Roma sedente, Athanasius post multos agones, xlvi. sui pōtificatus anno, beato fine quieuit, Petrumq; tentationum suarum sibi socium substituit. Quem Lucius Arrianus sedem inuadens, Roma fugauit. Per idem tempus florebat Aegyptus multis sanctorum milibus, ex Antonij discipulis in eremo philosophātibus. Ex quibus duo Macharij, Isidorus, Pambos, Moyses, Beniamin, Scaron, Helias, & Paulus, Hilarion, Pachomius, Ioannes, & alij quàm plures, signis & prodigijs apostolicis cæteris mortalibus eminebant. Quorum virtutes, vitamq; continentissimam, ac humanam fragilitatem, transcendentesq; labores qui scire cupit, legat Hieronymum, & eam quæ Tripartita vocatur. Ex quibus Moyses dum ad episcopatum traheretur, Lucioq; tanquam Alexandrinorum præsuli consecrandus offerretur, publicè hæreticum eum nominans, pollutas & cruentas manus, quibus sanctos & orthodoxos pro fide catholica in exilium miserat, sibi imponi abnuit, & ab episcopis qui exulabant, sacerdotium suscepit. Interea Valens Imperator, qui primò catholicus fuerat, amore vxoris tanquam Euæ suæ illectus, fraudeq; Eudoxij Constantinopolitani episcopi Arriani circumuentus, ab eo baptizatus, in Arrianam hæresim incidit, atque ad infelicitatis suæ cumulum, miserrimo iureiurando ad seruandum impietatis dogma se obligauit. At Valentinianus fortissimam gentem Saxonum, Francorum terminum inuadentem, bello pressit. Burgundiones etiam qui quondam à Druso Tyberio subacta interiori Germania, inde progressi Gallias occupauere, graui prælio deuicit. Ipse verò dum contra Sarmatas, qui Pannonias occupauerant, bellum parat, anno imperij sui xi. apud Brictionem oppidum moritur.

De principatu Valentis cum filijs Valentiniani, persecutioneq; eius, & uictoria Gratiani.

CAPVT XV.

Anno ab incarnatione domini ccclxxxiij. Valens xxxix. ab Augusto, Orientis imperium rexit, Gratiano & Valentiniano, Valentiniani filijs, regnum Occidentis gubernantibus. Hic Arrianorum (vt suprà dixi) errore deceptus, legem dedit, vt monachi ad militiam cogerentur. Vnde multi in Aegypto milites Christi, dum terreno regi militare recusant, martyrio coronantur. Inter hæc necromantiæ arte, quis post eum regnaturus foret, perscrutatur: monstratisq; sibi quatuor literis θ. ε. ο. δ. omnes quos has literas in capite nominum habere comperit, necari fecit. Ex quo factum est, vt Theodosium comitem, Theodosij, qui pòst Imperio præfuit, patrem, quamuis ab eo contra Sirmium missus, tam ipsum Sirmium, quàm ab ipso Maurorum gentes in seditione concitatas delesset, occidi præceperit. Qui prius apud Carthaginem baptismi consecutus gratiam, percussori sponte iugulū præbuit. Interea Gratianus Christi fretus auxilio, apud Argentariam Galliæ oppidum, cum paruo Romani militis detrimento, plus quàm xxx. Alemanorum milia fudit.

De Gothis, & Hunis: qualiter Gothi à Valente Arriani effecti, ipsum postmodum cremauerunt.

CAPVT XVI.

Circa idem tempus controuersia in regno Gothorum, inter Fridegernū & Athalaricum orta, Fridegernum debilioris causæ gratia, Romanorum auxilium postulare compulit. Qui dum ad Valentem venisset, accepto ab eo milite, Athalaricum in fugam vertit. Volēs autē beneficia recompensari principi, eius perniciosum dogma amplexatus est. Et hinc Gothi Arriani effecti sunt. Gulfilas Gothorum episcopus literas tunc Gothicas inuenit, in quas cum diuinas scripturas vertisset, ac in regno Athalarici prædicare cœpisset, Athalaricus, eo q; paganus esset, multos ex eis supplicijs affecit, quos Arriani pro martyrib. venerātur. Nō multo pòst Gothis iā inter se pacatis, Hunorū gēs horribilis, tanq; ex incubis & meretricib, vt Iordanis refert, originē

trahens, ducatu ceruæ de Meotidis paludibus egressa, fortissimam gentem Gothorũ, cum rege suo Hermanarico, intantum terruit, vt præfatus rex, qui multas antè nationes domuerat, tam huius gentis horrore, quàm inflicto sibi à quodam suo milite vulnere fraudulenter, c & x. annorum mortuus sit. Ostrogothorum hunc regem fuisse describit Iordanis. Duo enim regna Gothos habuisse, quorum aliud Vuisigothorum, aliud Ostrogothorum, præfatus scriptor, qui & ipse Gothus erat, commemorat. Post mortem Hermanarici, fracti animo Gothi, rursus ad Valentem mittunt, locum habitationis petunt. Quibus Valens in Thracijs habitare concesit. Porrò dum ex odio & inuidia vicinorum incredibili fame laborarent, vocati à quodam duce dolo ad conuiuium, insidias primò præcauentes, ipsos qui eos inuitauerant, sternunt: pòst tota terra igne & ferro depopulata, vbiq; diffunduntur. Contra quos Valens ab Antiochia procinctum mouens, sera pœnitentia ductus, Catholicos ab exilio reuocari iubet episcopos, ipse tamen à perfidia sua propter iusiurandum non recesit. Pugna in Thracia cōseritur, vbi dum Romanus fugatur exercitus, imperator sagitta sauciatus, in cuiusdam villulæ casa fugiens, latitare voluit. Quem insequētes Gothi, anno imperij sui xv. post mortem verò fratris sui, iiij. cum casa pariter incendunt. Iusto dei iudicio id factum creditur, vt qui eos veram fidem petentes, igne perfidiæ accenderat, ipse ab eis igne materiali accensus, communi quoque careret sepultura.

De Imperio Gratiani & Valentiniani post mortē patrui, & Theodosij à Gratiano in regnū assumpti. De secūda synodo habita sub Damaso. De morte Athalarici, occisione Valētis, & electione Valētiniani.

CAPVT XVI.

Anno ab incarnatione domini ccclxxxiij. Gratianus xl. ab Augusto, imperium quod cum Valente antè habuerat, cum Valentiniano fratre obtinuit. Qui reip. subuenire volēs, Theodosium natione Hispanum, fortem ac religiosum militē, apud Syrmium purpura indutum, Imperatorem Oriētis fecit. Huius diebus synodus secunda cl. episcoporum sub Damaso Papa, aduersus Macedonium & Sabelliū, quorum prior spiritum sanctum per filium factum dicebat, alter verò sine personarum discretione, eundem patrē quem & filium esse asserebat, in vrbe regia congregatur: damnatisq; & anathematizatis simul cum Arriana hæresi hæresibus, fides confirmatur catholica. Theodosius verò tam virtute, quàm prudentia, Gothorum gentes deuicit, fœdereq; cum Athalarico rege eorum inito, ipsum ad se Cōstantinopolim vocauit. Quò cum venisset Athalaricus, diem vltimum clausit. Gothorum verò gentes virtutem & mansuetudinem principis videntes, Romanorum se subdidere imperio. Theodosius Archadium filium suum socium imperij legit. Inter hæc Maximus arrepto per tyrannidem in Britannia imperio, Gratianum sexto post mortem Valentis imperij sui anno in Gallijs interfecit, fratremq; suum Valentinianum Italia expulit. Qui ad Theodosium fugiens, ab eo paternè excipitur.

De imperio Theodosij, paceq; ecclesiæ, ac sacerdotibus Christi. De triumphis & humilitate, ac de morte.

CAPVT XVII.

Anno ab incarnatione domini ccclxxxviij. Gratiano interfecto, Theodosius xli. ab Augusto Romanum imperium solus obtinuit. His diebus ciuitas Christi, sopitis tam forensibus, quàm ciuilibus malis, plenum gaudium, pacemq; perfectā habere cœpit. Floruerunt autē tunc illustres viri moribus, vita, ac scientia graues, Martinus Turonorum episcopus, Ambrosius Mediolanensium antistes, Seuerinus Coloniensis præsul, Hieronymus presbyter: Augustinus quoq; catechuminus ab Ambrosio tunc baptizatus inuenitur. Itaq; Christianissimus Imperator Augustum vlturus occisum, restituturus verò exulantem, aduersus Maximum, in deo magis quàm in homine confidens, procinctum mouet. Quem in Aquileiensium finibus aggressus, interemit. Quo viso Andragatius comes, qui eius fautor erat, semet mergēdo necauit. Peracta victoria, Theodosius cum Honorio filio suo paruulo Romam venit, ibiq; ordinata bene rep. & Valentiniano Occidētis Imperio relicto, Cōstātinopolim redijt. Porrò Valentinianus dum ad Gallias reuertitur, fraude Arbogasti, ac Eugenij laqueo,

vt

vt à quibusdam dicitur, suspenditur, Eugeniusq́ ab Arbogasto Imperator creatur. Quidam tamen dicunt, eum proprijs manibus, ex dolore hoc genus sibi mortis intulisse. Hic est Valẽtinianus, qui ab Ambrosio cathecumenus factus, antequam gratiam baptismi perciperet, morte huiusmodi præuentus est. Qua de re prędictus episcopus epistolam lugubrem dictauit, quæ sic incipit: Vẽtrem meum doleo, v.m.do. In qua ab eodem inuenitur dictum, Quia quem in Christo regeneraturus eram, amisi: ipse verò gratiam quam poposcit, non amisit. Ex qua auctoritate quidam nostri temporis theologi diuinant, post promulgatam sententiam euangelij, qua dicitur, Nisi quis renatus fuerit, &c. aliquos sine sacramento baptismi, vel effusione sanguinis ob testimonium passionis Christi, vel attestatione dominica saluari posse, sic ratiocinantes, quòd non alligauit deus sacramentis potentiam suam: non bene considerantes quid, secundum quid loquantur auctores, quid opinando, quid asserendo, quid ex magnitudine doloris semel consolando. Quod tametsi verum sit dei potentiam regulis ecclesiasticis, vel sacramentis non cohiberi: mihi tamen qui Christiana regula stringor, necessarium erit credere, præter hoc neminem posse saluari. Quare quamuis deo tanquã omnipotenti, Iudæum, vel gentilem, vel non baptizatum, sine effusione sanguinis, vt dictum est, vel attestatione propria, possibile sit saluari: mihi tamen hoc credere erit impossibile, & ita diuina potentia in talibus, non sibi, sed mihi alligatur. Et mirum, si hoc pietate ducti dicunt, quare non eadẽ pietate hoc de paruulis sentiant. Quod si obijciunt, quòd isti tanquam adulti credere possunt, quòd non illi, audiant quòd illi solo originali delicto obligati tenentur, quòd non isti. Restat ergo vt nos cum illis, ac illi nobiscum diuinam admiremur, in talibus non discutiamus potentiam, exclamantes cum Apostolo, O altitudo: & cum propheta, Iudicia tua abyssus multa. Sed hæc hactenus. Morte Valentiniani comperta, Theodosius dum contra tyrãnos exercitum parat, ad Ioannem Aegypti monachum, Eutropium eunuchum misit, euentumq́ rei à viro requisiuit. Cui ille prophetico (vt erat) plenus spiritu, plenam de tyrannis promisit victoriam. Igitur religiosus Imperator, fide potius quàm milite armatus, exercitum contra tyrannos mouet: præmissisq́ Gothis, quorum x. milia ab Arbogasto fusa dicũtur, & ipse cum alijs iter peragit. Dum ergo in Alpibus conuenissent, tyrannicq́ meliorem pugnandi facultatem in eminentiori loco haberent, Augustus totam noctem lachrymis & orationibus peruigilem ducens, deo se committebat. Manè facto pugna conseritur, victisq́ tyrannis, Eugenius captus interficitur, Arbogastes verò propria manu sibi iniecta, viuendi finem fecit. Quam victoriam meritis pijssimi Imperatoris, ac orationibus ecclesiæ à domino impetratam, imber cœlitùs missus, ventoq́ in ora hostiũ impulsus probauit. Quod etiam quidam ex paganis poeta, ex virtute dei factum considerans, in laudem principis huiusmodi prosecutus est,

O nimium dilecte deo, cui fundit ab astris
Aeolus armatas hyemes, tibi militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Theodosius itaque omnibus bene compositis ac ordinatis, xi. post mortem Valentis Imperij sui anno, apud Mediolanum beato fine quieuit. Hucusque Hieronymus ecclesiasticam perduxit historiã. Hic est Theodosius, qui dum ex humana fragilitate Thessalonicenses effrenatè, & sine sententia puniuisset, ab Ambrosio ecclesiæ liminibus arcetur. Quod ipse humiliter ferens, tamdiu à communione se abstinuit, donec lachrymis, ac bonis operibus pœnitentia peracta, à præfato pontifice reconciliaretur. Ob tam præclarum factum, sacerdos iste in prædicta ciuitate inter omnes Latinorũ confessores vsque hodie maximæ habetur venerationi.

De principatu Honorij & Archadij. De Dirinachio monacho, Ioanne etiam Chrysostomo, ac Theophilo & Epiphanio, transitu etiam Martini & Ambrosij.

CAPVT XIX.

ANno domini cccxcix. Honorius Occidẽtis, Archadius Oriẽtis xlij. ab Augusto loco, post mortem patris Imperiũ sortiuntur, Damaso adhuc Romæ, Theophi-

lo Alexandriæ, Hierosolymis Ioanne, Flauiano Antiochiæ, Nectario Constantinopo
li sedentibus. His diebus Dirimachius quidam monachus, ab Oriente Romã veniẽs,
cum gladiatorum ludum, vel potius insaniam religionis intuitu sedare vellet, à circun
stantibus lapidibus obrutus ac necatus est. Quo comperto, Honorius eum quidẽ in-
ter martyres numerandum censuit, nephandum verò spectaculum huiusmodi de cau-
sa amputauit. Non multo pòst Nectario mortuo, Theophilus Alexandrinorum pon-
tifex, cum alijs episcopis ab Imperatore ad ordinandum regiæ vrbis episcopum euo-
catur. Qui dum Isidorum presbyterum suum præfatæ sedi pręponere cogitasset, Ioan
nes Antiochenus ab omnibus petitur, ac contra voluntatẽ Theophili electus, ab ipso
tandem ordinatur. vnde Theophilus ad depositionẽ eius semper laborabat. Iste Ioan
nes, qui & Chrysostomus tanquam aurei oris, propter eloquentiam vocatus, primò à
Miletio Antiochensium præsule, in eadem ecclesia diaconus ordinatus, post eius mor
tem ad eremum se transferens, ibiq; per triennium deo vacans, ab Euagrio presbyter
ordinatus fuerat. Fuit autem potẽs in opere & sermone, ad corrigendos mores vtilis,
nimium verò seueritate & zelo dei improuidus, nimiaq; libertate oris, intantum vt à
nescientibus arrogans putaretur, & profusus. Vnde postquã ad episcopatũ venit, cleri
cis suis, quorũ mores corrigere nitebatur, intantũ odiosus est factus, vt conspiratione
inita, plurimis contra eũ derogationibus vsi, furiosum eum dicerent & procacẽ, ac tan
quam sine testimonio degentem. Cui rei facere fidem videbatur, quòd nullum secum
comedere patiebatur. quod tamen ob nimiam abstinentiam, qua sæpe caput & stoma
chum dolebat, fecisse traditur. porrò à populo propter sermones quos faciebat, pluri-
mũ amabatur. Qui quales fuerint, ex libris eius qui vsq; hodie manent in ecclesia, cõij-
ci potest. Accessit ad inuidiæ suæ cumulum, quòd nõ solũ clericis asper fuit, sed etiam
ipsos primores æquitatis zelo redarguere non dubitauit. Vnde factũ est, vt Eutropiũ
quendã eunuchum & Consulẽ, principiq; familiarẽ, cuius consilio lex data, vt ad eccle
siam cõfugientes inde traherẽtur, fuerat, cũ & ipse nõ multo pòst irã principis fugiẽs,
sub altari iaceret, publicè in ambone redargueret, ac cõtra eũ increpatoriã ederet ho-
meliã. Igitur occasione nacta, Theophilus Ioannẽ tanquã à suis destitutũ omnimodis
deponere moliebatur. Vnde non solũ proprias aduersus eum oues armauit, sed etiam
episcopos, vicinos quidẽ colloquijs, remotos autẽ scriptis cõtra eũ incitauit. Ex quo
cõtigit, vt Epiphaniũ Salamine Cypri episcopũ, virũ quidẽ sanctissimũ, sed, tanquã in
eremo educatũ, simpliciorẽ conueniret, & occasione librorũ Origenis, eũ ad deposi-
tionẽ Ioannis sibi adscisceret. Itaq; præfatus sacerdos damnationẽ Origenis portans,
ad vrbẽ regiam venit, Ioannemq; causa Theophili declinans, in propria habitauit mã
sione. Cumq; ad eum Ioannes mitteret, rogaretq; vt ad se veniẽs, secum inter alios epi
scopos maneret, Epiphanius respõdit, nec se cũ eo manere, nec secũ orare velle, nisi in
libros Origenis damnationẽ subscriberet. Quod differẽte Ioãne, inimici eius Epipha
nio suadẽt, vt in apostolorũ ecclesiam altera die collectione facta veniat, Origenis li-
bros damnet, Ioannẽ tanquã Origenis defensorẽ corã populo infamet. Quo cõperto,
« Ioannes Epiphanio hæc verba mandauit: Cõtra regulas multa egisti ô Epiphani: pri-
« mùm quidem, quia ordinationẽ fecisti in ecclesia sub meo iure cõstituta: deinde quia
« me non iubente, in eis auctoritate propria sacra celebrasti: rursus quia inuitatus excu-
« sasti, & nunc denuo in te ipse confidis. Quapropter obserua, ne turbatio nascatur in
« populo, & huius rei periculum ipse suscipias. Quo audito, Epiphanius recessit, Ioan-
« niq; (vt quidam aiunt) remandauit: Spero quòd non morieris episcopus. Ad quod ille
respõdisse fertur: Spero te ad tuam patriam nõ redire. Vtrunq; impletũ est. Nã & Epi
phanius in via mortuus fuit, & Ioannes post paululũ depositus. Post hoc Ioannes ad
correctionem Eudoxiæ Augustæ, eo quòd Epiphaniũ cõtra eum armasset, more suo
sermonẽ ad populũ cunctarũ mulierũ vituperatione plenũ edidit. Quod illa grauiter
ferens, marito suo cõquesta fuit. Igitur Theophilus quasi iã Ioannẽ nõ solũ suis, sed &
principibus odibilẽ factũ, deponere cogitãs, episcopos in suburbio Calcedonẽsi cõ-
uocat, accusatores producit, eũq; tanq; respõsurũ ad ea quę sibi obijciebãtur, ad audiẽ
tiam vocat. Verũ Ioannes vniuersalẽ synodũ ad hoc fieri proclamabat. At ille dũ iterũ
atq;

atque iterum cum cæteris episcopis eum euocaret, ipse verò in sua sententia perduraret, velut inobedientem episcopatu eum deponendum decernunt: populus verò seditionem mouens, reclamabat. Porrò principe eorum sententiam confirmante, Ioannes depositus, in exilium deportatur. Quod multi etiam ex his qui eum odio habuerant, videntes, misericordia moti, Ioannem calumniam pati dicebant, præsertim cùm cunctis iam claresceret eum inuidia Theophili damnatum esse. Innocentius tunc, Siricio & Anastasio sacerdotio perfunctis, in vrbe Roma sedebat. Ioannes propter terræmotum, qui in eius depositione inusitatius ciuitati accidit, postmodum à principe & populo reuocatus, rursum Augustam latenter mordebat. Dumq; illa rursum insidias pararet, famosissimam illam edidit homiliam, quæ sic incipit, Rursusq; Herodias vesanit, rursusq; turbatur, denuo saltat, denuo caput Ioannis in mensario cupit accipere. Qua de re magis exardescens Eudoxia, denuo eum deponi, & in exilium trudi fecit. Quod Innocentius audiens improbauit, ac clero ne alium eligerent, scripto demandauit. Verùm inter hæc Ioannes moriens, finem controuersiæ imposuit. Sed & Theophilus non multo pòst vita decedens, Cyrillo sedem reliquit. Theophilus iste quamuis in causa Ioannis reprehensibilis fuerat, tamen contra Arrianos & Anthropomorphitanos, quorum hæresis nuper exorta deum lineamentis corporeis circũscriptum dicebat, fortis athleta extitit. Hæc hæresis intantum simpliciores monachos & eremitas Aegypti infecerat, vt Alexandriam venientes, pro assertione veræ fidei, seditionem contra Theophilum excitarent: & nisi maturato præfatus pontifex consilio dixisset, Video vos sicut vultum dei, concitatæ plebis furorem non euasisset. Circa idem tempus Honorio & Archadio regnantibus, beatissimus præsul Martinus & Ambrosius ciuitati dei vtilissimi sacerdotes, migrauerunt ad dominum. Sed iam ad historiæ seriem reuertamur.

De rebellione Gothorum, & perfidia Rufini & Gildonis, euentuq; Mazazel, & morte Archadij.

CAPVT XX.

IGitur Gothi post mortem Theodosij, dum à filijs solita munera non acciperent, cõsilio Rufini patricij, regem sibi creantes, à curia recedũt. Rufinus verò postmodum detectus, ante portas vrbis Constantinopolitanæ decollatur, caputq; eius cum manu dextera ad ludibrium in vrbe circumfertur. Gildo etiam Africæ comes, cœpit nouis ausibus à Romanorum prouintia Africam decidere. Contra quem Mazazel frater eius, cui ipse duos filios occiderat, cum exercitu mittitur. Mazazel ergo plus dei, quàm militis virtute hostẽ deuicit, fusisq; cum parua manu, id est, cum v. milibus, lxx. milibus, tyrannum fugauit: qui etiam non multis pòst diebus strangulatus interijt. Porrò Mazazel rerũ prosperitate (vt assolet) elatus, ecclesias dei persequi cœpit. Vnde iusto dei iudicio, qui antea ipsum confitendo exaltatus erat, nunc ipsum contemnendo humiliari debuit. Non multo enim pòst mortuus est. Archadius etiam Imperator, vir mitis & quietus, xiiij. imperij post mortem patris annó vitam finiuit, Orientisque imperium filio suo Theodosio octẽni reliquit, Anthemio præfecto (qui muro maximo vrbem regiam circundederat) omnia disponente.

De imperio Honorij, & rursum de seditione Gothorum, & irruptione Romanæ urbis, sessioneq; ipsorum in Gallia.

CAPVT XXI.

ANno ab incarnatione domini ccccxij. defuncto Archadio, Honorius xliij. ab Augusto, Occidentis imperium tenuit. Verùm Gothi Rufino ac Stilicone incitati, cum Alarico rege suo, qui lingua eorum ex genere Balthorum secũdæ post Amalos nobilitatis, Baltha, id est, audax vocabatur, per Dalmaniam & Venetiam digressi, in Aemiliæ finibus castrametantur: missaq; legatione ad Imperatorem, qui Rauennæ tunc fortè morabatur, terram habitationis superbè deposcunt, addẽtes quòd si gratis accipere nõ possent, vltro eã arriperẽt. Cõsilio ergo accepto, princeps terrã eis versus Hispaniã, quæ ei rebellis erat, tradidit. Ad quã dũ possidendã pergerẽt Gothi,

Stilico patricius,& socer Honorij,eos fraudulenter insequitur,commissoq; prælio, amisso milite,ipse in fugam vertitur. Qua de causa commoti barbari,ad Aemiliam, vnde digressi fuerant,reuertuntur,totaq; igne,ferroq; vastata prouincia,ad Vrbem progrediuntur. quam etiam trepidam irrumpunt, datisq; præceptis ne sanctorum loca violarentur, concrematis aliquibus Vrbis regionibus, prædam innumerabilem diripiunt. Innocētius Papa tāquam iustus Loth, ne pœnas peccatricis Vrbis videret, Rauennæ morabatur. His diebus cum Pagani contra fidem murmurarēt, dicerentq; Romam à dijs in summo honore conseruatam, Christianis temporibus dehonoratam, Augustinus librum de Ciuitate dei scripsit, Orosius historiam suam texuit, Hieronymus Ecclesiasticam historiam ab Eusebio scriptam transtulit, duobusq; libris appositis,vsque ad mortem Theodosij deduxit. Facta est autem hæc tam famosissima, quàm insolentissima irruptio Vrbis per Alaricum, anno à cōditione eius M. clxiiij. ab incarnatione verò domini ccccxv. Et sicut suprà dixi, Romanorum regnum, quod Babyloniorum regno in multis similem ortum ac progressum habuit, iuxta maiorum nostrorum supputationem, eodem à conditione sua ab Alarico, quo & illud ab ortu suo ab Arbato præfecto anno, dehonoratum fuit. In eadem irruptione soror Honorij Placidia, inter aliam prædam capitur, quam postmodum Athaulfus in matrimonium sortitur. Inter hæc Constantinus Gallias occupans, Constantē filium suum ex monacho Cæsarem fecit. sed non multo pòst tempore, pater apud Arelatum, filius apud Viennam, vita pariter & regno priuantur. Gothi verò Romanæ vrbis potiti victoria, per Apuliam & Campaniam in Siciliam & Africam ire proponunt. Dumq; in confinio Brutiorum incautè mari se committunt, multos de socijs perdiderunt. Alaricus quoque vltimum diem clausit, quem intantum barbari dilexerunt, vt amnem Barentum iuxta Consentinam ciuitatem de alueo suo deriuarent, ipsoq; ibi cum multis copijs sepulto, occisis omnibus captiuis, qui huius facti conscij erant, amnem ad proprium alueum reduxerunt. Quo mortuo, tam hoc quàm priori infortunio perculsi Gothi, Athaulfum sibi regem creantes, reuerti statuerūt. sicq; per Romam redeuntes, ea quæ antea reliquerant, depopulantur Sed Athaulfus amore vxoris suæ Placidiæ, à finibus Romanorum cedit, ac in Gallijs iuxta prouinciam Narbonensem, quam postmodum vir dei Egidius inhabitans, Metropoli ex nomine suo, vt villa sancti Egidij dicatur, dedit, in loco, qui vsque hodie palatium Gothorum vocatur, consedit. sed postmodum à Constantio comite pulsus, in Hispania resedit cum Gothis. Post quem tertius ab eo Vallia, qui Segerico successit, vicinas gentes, & præcipuè Vuandalos, qui & ipsi tunc nouiter in Hispanias venerant, bello pressit.

De gestis Honorij in Africa, & inuentione Stephani. De morte Hieronymi. De Romanis pontificibus, & pace Augusti cum Gothis, morteq; ipsius.

CAPVT XXII.

Honorius Eraclidem comitem Africæ, contra Romam venientem, per Marinum comitem vicit, & Carthaginem, vbi & postmodum occisus est, fugauit: pacem etiam adiuuante Constantio, qui Constantinum & Constantem in Gallijs oppresserat, integram ecclesiæ dei reddidit in Africa. His diebus sub Innocentio Papa, corpora sanctorum Stephani protomartyris, & aliorum, Luciano sacerdoti reuelata, sub Ioanne Hierosolymorum episcopo fuere. Non multis pòst diebus, sub Bonifacio, qui Zozimo successori Innocentij substitutus erat, Hieronymus presbyter, xci. ætatis suæ anno in Bethlehem ad dominum migrauit. Defuncto Bonifacio, Cęlestinus sedit in Vrbe. Vallia cum Augusto fœdus inijt, eiq; Placidiam sororem suam reddidit. Hucusque Orosius Chronica sua perduxit. Honorius xxxi. imperij sui anno (quorum duos sub patre, xiij. cum fratre, reliquos cum filio fratris regnauerat) Romæ moritur.

De gestis Theodosij iunioris, uirtutibusq; eius, & synodo tertia. De bellis, quæ per duces suos gesit.

CAPVT XXIII.

ANno ab incarnatione domini ccccxxvij. Theodosius iunior xliiij. ab Augusto, patruo mortuo solus regnauit. Huius virtutes in Tripartita historia, omnibus antecessoribus suis præferuntur. inter quas & hoc commemoratur, quòd ad instar Alexandri magni, dum in procinctu esset, ac ex feruore solis, & squalore pulueris fatigatus, siti laboraret, poculū sibi iocundissimum allatum, ne solus præ alijs reficeretur, renuit. Floruerunt diebus eius Ioannes Cassianus monachus & eremita, qui collationes patrum descripsit, & Germanus Antisiodorensis episcopus. Synodus etiā tertia sub Cęlestino Papa, vel eius successore Sixto, mediante Cyrillo Alexādrino, & Archadio episcopo ab Italia destinato, temporibus Iuuenalis Regiæ vrbis episcopi, ducentorum episcoporum, contra Nestorium, qui duas in Christo personas asserebat, Ephesi congregatur: ostensoq; in duabus naturis Christi vnam personā esse, cum fautoribus suis Nestorius iusto damnatur anathemate. Theodosius contra Ioannem, qui Hesperiæ regnum inuaserat, Valentinianum amicæ suæ Placidię ex Cōstantio filium, adiunctis sibi Aspare & Ardabure socijs, cum matre in Italiam destinauit. At Ioannes iuxta quosdam Asparis & Ardaburis dolo, iuxta alios verò ducatu Angeli, Rauēnæ necatur. Sicq; respub. religiosi principis meritis à tyranno liberatur. Hucusq; Theodoritus episcopus, & Socrates, & Sozomenus viri disertissimi, historias suas perduxerunt. quæ postmodum in vnum volumen redactæ, & à Cassiodoro senatore per Epiphanium scholasticū à Gręco in Latinum versæ, à tribus auctoribus Tripartitæ historiæ nomen accepere.

De Valentiniano Augusto, Vuisegothis, & Ostrogothis. De factione Aetij, & Bonifacij, irruptione Vuandalorum in Africam, morteq; Augustini.

CAPVT XXIIII.

OCciso tyranno, Theodosius Valentinianum, cuius ope ciuile malum sedatū fuerat, remuneratione dignum iudicans, Imperij socium legit, & Augustum statuit appellari. His diebus Vuisigothi in Gallijs habitabant. Ostrogothi, & Gepidæ, ex quibus Auares & Longobardi descendunt, Danubium transeuntes, Gepidæ quidem circa Seigedonem & Syrmium, Ostrogothi verò qui prius in Pannonia morati fuerant, exhinc in Thracia habitauerunt: vbi per xlviij. annos morantes, ad Occidentem iter flectunt. Vuādali autem sociatis sibi Germanis, cum Modigisilo duce Hispanias occupauerant. Ea tempestate fuere duo insignes Prętores, Aetius, & Bonifacius, quorum Bonifacius comitatum Africæ ab Imperatore accepit. Sed dū fraude & delatione Aetij Bonifacius apud Placidiam Augusti matrē, iniustè accusatur, missi sunt contra eum duces Mauortius & Galbio. Quibus à Bonifacio occisis, Sigisbaldus co- uel Galbilo mes contra eum destinatur. At Bonifacius in Hispaniam transiens, ascitis Vuandalis, totam eis Africam tradit. Qui mox ferro, igneq; terram vastantes, vbiq; diffunduntur, ac inter cætera mala Hyponēsem vrbem, cui beatus Augustinus præsidebat, obsidione cingunt. Beatus autem pręsul, ne excidium vrbis suæ videret, iij. mense obsidionis eius, lxxvi. ætatis suæ anno, migrauit ad dominum. Non multo post elapso tempore, Placidiæ apparuit falsò sibi Bonifacium delatum fuisse, vocauitq; eum ad se, & magistrum militum fecit. Vuandalis autem tradita parte Africę, Romani pacem dederunt. His diebus Geisericus Vuandalorum rex Arrianus, Christianos affligens, episcopos in exilium misit: Carthaginem inuadens, multis diuitijs ac ecclesiasticis ornamentis spoliauit.

De terræmotu Constantinopolitano, & Romano. De initio tyrannidis Atilæ, morteq; Theodosij.

CAPVT. XXV.

ANno imperij Theodosij xxx. terræmotus horribilis Constantinopoli fuit. Ob eam causam, ἅγιος ὁ θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. Hoc est, Sanctus

deus, sanctus fortis, sanctus & immortalis miserere nobis) dum à populo cum Proculo episcopo suo cœlesti commonitione caneretur, terræmotus cessauit. Vnde ab Imperatore, eiusq; sorore Pulcheria, vt per totum orbem canticum hoc cantaretur, præceptum est. Roma quoq; tūc ex terræmotu in multis suis regionibus corruit. His diebus Atila Hunorum rex, occiso fratre Buda, tyrannidem exercendo, Thraciam & Illy-
Bleda. ricum vastare cœpit. Cui Theodosius datis sex milibus libris, promissis quoq; singulis annis M. libris, à finibus suis exire persuasit. Ipse verò non multis pòst diebus xli. imperij sui anno, post mortem verò patrui sui xxvi. apud Constantinopolim diē obijt.

De principatu Martiani, & Valentiniani, synodoq; quarta. De tyrannide Atilæ, pugnaq; inter ipsum, & Romanos, & Gothos.

CAPVT XXVI.

Anno ab incarnatione domini ccccliij. Martianus cōsilio Pulcheriæ, xxvi. ab Augusto Orientis imperium suscepit, Valentiniano xlv. in Occidēte regnante. Huius diebus sub Leone Papa, Iuuenale Hierosolymitano, Anatholio Constantinopolitano episcopis, quarta synodus DC. & xxx. sacerdotum contra Euticen regiæ vrbis abbatem, eiusq; defensorem Alexandrinum quondam episcopum Dioscorum, verbi dei & carnis vnam naturam dicentibus, apud Chalcedonam cōgregatur, damnatisq; simul cum Nestoriana his hæresibus, fides catholica diuinam in Christo & humanam naturam, sed vnam personam prædicans, roboratur. Hę sunt quatuor synodi, quas se beatus Gregorius vrbis Romæ episcopus, velut quatuor euangelia venerari testatur. Igitur regnantibus Martiano & Valentiniano, Atila Hunorum rex subiugatis sibi fortissimis Ostrogothorum, Gepidarumq; populis, alijsq; plurimis gentibus, Macedoniam, Mæsiam, Achaiam, Thraciam peruagatur. Dum ergo Romanos quoq; & Vuisigothas, quorum priores ob antiquam suæ vrbis dignitatem, alios verò ob singularis fortitudinis virtutem æmulabatur, subiugare cogitat, timens ne duæ hæ gētes aduersus eum sociarentur, dolo, vt erat versutissimus, seiungere eas abinuicem intendebat. Proinde missa legatione tam ad Valentinianum Romanorum Augustum, quàm ad Theodoricum regem Gothorum, vtrisq; specialiter verba pacis mandando, Romanis quidem se non aduersus eos, sed contra Gothos bellum parare, Gothis verò eadem de Romanis denuncians, vtrosq; in alterutrum incitare voluit. Sed Aetius, qui tunc Romanorum patricius erat, fraudem Atilæ persensit, scriptisq; ex persona Valentiniani ad Theodoricum regem Gothorum literis, vt contra immanissimū tyrannum, ac totius orbis inuasorem ambo conuenirent, eum quàm intimè monuit. Igitur Atila dum hoc modo procedere non posset, bellū Gothis apertè indicit. Qui pulsatis per legatos Romanis, Aetium patricium in auxilium accipiunt. Hinc ascitis sibi
Brionibus. Francis, Sarmatis, Armatianis, Burgundionibus, Saxonibus, Riparioliis, Brigonibus, multisq; Celticæ ac Germanicæ nationibus, Gothis succurrit. Atila verò cum Athalarico Gepidarum & Vualamire Ostrogothorum regibus, innumeris turbis regum ac nationum, procinctum mouet. In campis ergo Catalaunicis vterq; consedit exercitus. Atila euentum rerum in extis pecorum perquirit, seq; vincendū, sed in altera parte omnium potentiorem casurum, in fœdissimis inuenit præsagijs. Qua de re turbatur, sed de hoc quòd ex alia parte virum potentissimum, quem ipse Aetium putabat, occidēdum intellexit, animatus suos alloquitur: eosq; prioribus virtutis suæ fortunis consolandos denuncians, pugnam aggreditur. Romani eminentiorem locum habebant. Itaq; à nona hora diei fortissimis gentibus acerrimè vsq; ad noctem pugnātibus bellum protenditur. Theodoricus autem Gothorum rex, iuxta quod Atilæ prædictū erat, hac, illacq; ad exhortationem suorum discurrens, occubuit. Atila in fugam versus victum se prodidit, sed noctis beneficio potuit id occultari. Manè facto, Gothi regē suum requirunt, sed mortuo inuento, cum Thurismundo filio regis in hostem irruere volunt. Porrò Aetius timens, ne deletis Hunis, Gothi in superbiam elati, Romam premerent, vocato ad se Thurismundo, Fratres, inquit, tui, qui domi remanserunt, patris morte comperta, regnum inuadunt. Tu ergo reuertere, ne fortè ipsi te præueniant. Sic

Aetius iuuenem astutè circumueniēs, ea qua dixi causa, bello declinare, & ad propria redire edocuit. Fertur de Atila, quòd de subsellijs pyram fecisset, cui se si hostes irruissent, inijcere cogitauerat. Ceciderunt in hoc famosissimo prælio, vt Iordanis refert, ex vtraque parte, clxv. M. exceptis xv. M. qui in congressu Francorum & Gepidarum priori nocte corruerant. Thurismundus à suis rex creatus, consilio Aetij in patriam reuersus, Tholosam ingreditur.

De euersione Aquileiæ, & processu ipsius usque ad Ticinum, donec monitu Leonis Papæ rediret.

CAPVT XXVII.

VErùm Atila Gothis recedētibus, securus factus, contra Romanos iter deflectit, Aquileiamque Venetiarū metropolim, quæ in Adriatico sinu posita est, obsidione cingit. Quam dum multo tempore obsidens, capere non valeret, cumque iam exercitus recedere pararet, Atila iuxta muros digrediens, ac secum quid ageret mente pertractans, ciconias ex vrbe fœtus suos trahere videt. Quo viso, suos ad euersionē vrbis amplius accēdens, Hoc, inquit, omnium prognosticum nobis est. Hæ, inquam, aues futuræ cladis præsagæ, vrbem ruituram deserunt. Dixit, & instructis machinis, omniumque tormentorum generibus adhibitis, aggreditur vrbem, captamque funditùs, ita vt vix vestigia maneant, deleuit. Ferunt quidam, quòd vacuam habitatore vrbem inuenerit. Elapsi enim per mare ipso ignorante, in insula, quæ Venetia exhinc ex Venetorum inhabitatione dicitur, translatis secum cum patriarchali sede beati Hermagoræ, primi illius vrbis episcopi reliquijs, habitare cœperunt. Vnde vsque hodie inter Gradenses & Aquileienses de patriarchali dignitate lis esse cognoscitur. Tanta autem in obsidione huius vrbis & mora & multitudo fuit, vt miræ magnitudinis montem Vtinum dictum, quem ipse vidi, in modum aggeris ab exercitu comportatum, incolæ vsque hodie affirment. Alij tamen à Iulio Cæsare eundem montem factum tradunt. Atila his elatus successibus, cæteras Venetiæ vrbes peruagando, & ad solum vsque prosternendo, Mediolanum quoque Liguriæ caput, ac Ticinum, quæ Papia, crudeli animaduersione depopulatur. Post hoc dum Romam ire intentat, occurrente sibi Leone Papa, tam auctoritate ac precibus pontificis fractus, quàm exemplo Alarici, qui post captam vrbem non diu vixit, territus ad propria reuertitur.

De morte Aetij & Valentiniani Augusti, irruptione Vuandalorum in Romanam urbem. De Paulino episcopo, morteque Atilæ, & Martiani Imperatoris.

CAPVT XXVIII.

INter hęc Valentinianus Aetij virtutem æmulans, eum cum Boetio senatore necari iubet. Quapropter non multo pòst tempore ab amicis eius, xxx. imperij sui anno, è quibus cum Theodosio socero suo xxv. cum Martiano reliquos imperauerat, vita priuatur. Quo mortuo, Maximus accepta vxore eius Eudoxia, Theodosij filia, imperium vsurpat. At Eudoxia Gensericum Vuandalorum regem ob hanc molestiam vocat. Quem dum venturum Romani cognoscerent, Maximum quidem tanquam huius mali incentorem, tertio ex quo imperium inuaserat mense, membratim discerpūt, & ipsi antiquæ nobilitatis & virtutis immemores, vbique diffugiunt. Post hoc Genserico vrbem tanquam habitatore vacuā irrumpere volente, Leo Papa occurrit in porta, eumque ab occisione ciuium, & incendio Vrbis abstinere precatur. Igitur barbarus Vrbem quidem irrupit, spolia rapuit, ac per xiiij. percensuit dies. Eudoxiam cum filiabus duabus inter alios captiuos abduxit, ab incendio verò tantùm & cæde ciuiū, iuxta sacerdotis monitum, abstinuit. Facta est autem hæc secunda ab Alarico Vrbis irruptio à Vuandalis Mcciij. à conditione sua anno. Vuandali capta Vrbe, per Campaniā diffunduntur, eaque tota igne ac ferro vastata, nobilissimas eiusdem prouinciæ vrbes Neapolim & Nolam expugnant. Huius vrbis episcopus sanctissimus Paulinus, pro redimēdis captiuis, quod in dialogo Gregorij plenius habes, barbaris se tradidit. Porrò Gensericus opibus Italiæ ditatus, Trasimundo filio suo Valentiniani principis filiā copulauit. Cuius filius Hildericus, matris sequens monita, catholicus fuit. Cæterùm

Atila ab Italia digrediens, Honoriam Valẽtiniani principis sororem sibi dari cum rogasset, nec impetrasset, in terram suam cum indignatione reuersus, puellam sibi speciosissimam copulauit. Ob cuius amorem, dum luxuriosa celebrat conuiuia, inebriatur, nocteq́ proxima iuxta puellam resupinus iacens, sanguine proprio effluente de naribus, suffocatur, maneq́ facto à suis mortuus inuenitur. Iusto dei iudicio id factum arbitror, vt qui semper humanum sanguinem sitiuerat, proprio quoq́ sanguine suffocatus interiret. Eadem nocte Martiano in somnis apparuit arcus Atilæ fractus. Hic est Atila, qui (vt quidam ait) in concussionem gentium natus in mundo, terrarũ omnium metus, superbus incessu, oculos circumferẽs, bellorum amator, ipse manu temperans, consilio validissimus, supplicantibus exorabilis, propitius semel in fide receptus, forma breuis, lato pectore, capite grandiore, minutis oculis, rarus barba, canis aspersus, simus naso, teter colore fuit. In exercitu eius fuisse D. M. Iordanis scribit. Hic etiam dũ vbiq́ terrarum discurreret, xi. M. virginum apud Coloniam Agrippinã martyrio coronauit. beatum quoq́ Nicasium episcopum Remis pro domino occidens, martyrẽ fecit. Non multo pòst tempore Martianus, vij. imperij sui anno, fraude suorum Constantinopoli necatur.

De principatu Leonis in Oriente, confusioneq́; Romani imperij in Occidente, morteq́; Leonis.

CAPVT XXIX.

Anno ab incarnatione domini cccclx. Leo Bissa ortus, ex tribuno militum ab Anatholio patriarcha coronatus, xlvij. ab Augusto Orientis regnum accepit, filiumq́ suum Leonem regni sociũ legit. Porrò Occidentis Imperium apud Rauennam Maionnianus acceperat. Quo quarto regni sui anno iuxta Dertonam ciuitatem occiso, Seuerus rursum Rauennæ absq́ iussu Augusti, Imperium inuadit, quod per quatuor annos vsurpans, Romę diem obijt. Quo mortuo, Augustus Anthemium ex patricio Cęsarem factum Romam misit. Hic Seruandum pręfectum, in Gallijs imperium vsurpare volentem, in exilium trusit, patricium Romanorum eadem molientem occidi præcepit. Verùm Leo Zenonem generum suum Orienti, Basilicum quoq́ Verinæ vxoris suæ fratrem Africæ præfecit. Cum Ostrogothis etiam pacem faciẽs, Theodericum Theodemiri Vualamiri regis fratris filium, viij. annos habentem, obsidem accepit: quem pòst tamen patri cum honore remisit. Inter hæc Ridice patricius Anthemium quarto anno regni sui occidit, ipse verò post tertium mensem diem vltimum clausit. Porrò Leo, viuo adhuc Anthemio, Olibrium ad Vrbem miserat, qui regium nomen simul cum Placidia Valentiniani principis filia in vxore accepta, sumẽs, Glicerius. post vij. menses vitam simul finiuit & regnum. Post cuius mortem Rauennæ Licerius Imperium assumit. Quo sequenti anno expulso, ac in Salona ciuitate Dalmatię episcopo ordinaro, Nepos patricius Nepotiani filius, Occidentis Imperium rexit. Leo ergo Leonem Zenonis ex filia sua filium, Imperatorem fecit. Ipse verò xi. imperij sui anno, diem vltimum clausit. Hic paucis mensibus imperans, patrem suum Zenonem Imperatorem creauit, ipse verò diem obijt. Porrò Basilicus magister Africæ, vxorem suam Zenobiam Augustam fecit. Igitur dum Zenon ad vrbem regiam perueniens, à Senatu ac populo grataanter suscipitur, Basilicus depositis insignibus, ad ecclesiam fugit.

De imperio Zenonis in Oriente. De Augustulo Romano, & irruptione in urbem Romam sub Odoacro.

CAPVT XXX.

Anno ab incarnatione domini cccclxxvi. Zeno genere Ysaurus, xlviij. ab Augusto, Orientis imperium sortitur. Porrò Occidentale, id est Romanum, Nepos tenuit. Hoc à regno pulso, Orestes patricius filium non iam Augustum, sed Augustulum Imperatorem Occidentis creauit. Itaq́ cum Romanum imperium, quod cęteris mundi regnis obfuscatis, solum regnare videbatur, cum & ipsi peccatis exigentibus, iusto dei iudicio ea, qua alijs mensum erat gentibus mensura, remetiendum fuit. Odoacer natione Rhugus, ex vltimis Pannoniæ finibus, cum Sciris, Turcelignis, Herulis

Herulis ad inuasionem eius procinctum mouet. Cui dum Orestes patricius in terminis Liguriæ occurreret, visa manu eius, territus aufugit, ac in Ticinum se cõtulit. Quẽ Odoacer insequens, capta vrbe occidit, ac inde per totam Italiam diffuso milite, regiũ nomen vsurpat. Hic à terra sua egressus, dum per inferiores Noricas partes, vel superiorem Pannoniam transiret, virum dei Seuerinum Rauennatensium episcopum, qui verbum dei prædicans, iuxta radices Comogenis cellam construxerat, adijt, eumq́ de euentu rei consuluit. Qui prophetico vt erat plenus spiritu, omnia quæ postmodum exitus declarauit, veraciter ei prædixit. Augustulus patrem occisum, captamq́ ab hostibus cernens patriam, mente consternatus, sponte purpuram xi. regni sui mẽse cum regno pariter deposuit. Odoacer ergo nullo sibi resistente, victor Vrbem ingreditur vt hostis, subiectamq́ sibi vt rex disponit. Postremò cum tota Italia seruitio suo mancipata, per xiiij. annos vrbs graui seruitute premitur.

Exclamatio, breuisq́; imperij recapitulatio.

CAPVT XXXI.

EXclamare contra rerũ mutabilium miserias tempore & loco exigente, cogimur. Ecce enim regnum illud maximum, ac potentissimum, ac quod solo nomine gentes terrebat antè, orbem concutiebat, iam paulatim decrescendo, & ex prima irruptione, quæ sub Alarico facta est, dehonoratum, postmodum in conculcationem barbaris patuit. Et vt apertiora quæ diximus fiant, misera Vrbs primò ab Alarico, secundò à Gensérico capta tantùm, ac populata, nunc verò ab Odoacro non solùm capta, sed iure principis in potestatem ac imperium per xiiij. annos lachrymabiliter subacta inuenitur. Et inde, quòd sicut superius dixi, non solùm ortus eius, sed & finis Babylonico similis apparet imperio. Illa post non multos annos conditionis suæ gentes cœpit subijcere. Hæc similiter cum ad robustam venit ætatem, paulatim crescendo, ac primò vicinas vrbes subuertendo, pòst ad vlteriora se extendendo, ad totius orbis pedetentim apicem venit. Sed sicut nemo repentè fit summus, vel præcipitanter de summo infimus: ita prædicta Vrbs cum in summo (vt dixi) quo altius in terra non potuit, fastigio fuit, humiliari deberet, cœpit paulatim vires perdere, & quasi iam in senili ætate posita, defectum honoris, quem in robusta contraxerat ętate, pati. Accessit etiam ad miseriarum cumulum; quæ semper caducarum rerum interitus est, sedis mutatio sub Constantino facta. Et sicut ibi regno ad Medos translato, solo nomine mansit imperium: sic & isto ad Græcos, seu Francos deriuato, Vrbis tantùm antiquæ dignitatis ac nominis manet vestigium. Illa primùm ab Arbato præfecto suo dehonorata est, pòst à Cyro etiam subacta. Hæc similiter ab Alarico primò dehonestata, postmodum ab Odoacro iure principis possessa est. Sed quia de rerum mutationibus, regnorúmque imminutionibus, ad ostendendos mortalium casus, mundiq́ instabiles rotatus, scribere proposui, sicut suprà dixisse me memini, cum Roma parturiretur, Babylonia finem accepit: sic & modò dum regnum Francorum seminaretur, Roma sub Augustulo suo, in vltima senectute, à conditione sua M.ccxxvij. anno barbaris tradita, occasum minatur.

Qualiter, unde, uel quomodo Franci in Gallias uenerint, ibiq́; eiectis Romanis, regnare cœperint.

CAPVT XXXII.

HIc quod suprà promisi, dicendum puto, qualiter Franci, quorum mentionem fecimus, in Gallias venerint, & quomodo à Romanorum principatu seiuncti, in propria aũctoritate manere cœperint. Hi (vt dixi) à Troia digressi, cum in Scythia sedes posuissent, dicti sunt Sicambri. Dum ergo toto orbe in prouinciam Romanorum redacto, & ipsi inter alios subacti fuissent, elapso tempore, causa quam suprà reddidimus, à Valentiniano dicti sunt Franci, ac per x. annos propriæ libertati relicti. Quibus expletis, dum Romani solitum tributum repeterent, Franci, vt assolet, libertate effrenes facti, tributum dare renuerunt. Habuerunt autem inter se antiqui nominis & virtutis principes Priamum & Antenorem. Qua de re dum contra eos à Ro-

manis pugnatur, occiso cum multis alijs Priamo rege eorum, reliqui elapsi in partibus Germaniæ, circa Thuringiam cõsederunt, cum principibus Priami & Antenoris filijs, Marcomede & Sunnone. Porrò defuncto Sunnone, cõmunicato consilio, Marcomedis filium Pharamundum sibi regem creauere. Leges quoque Vuisigastaldo & Salagasto auctoribus exhinc habere cœpere. Ab hoc Salagasto legem, quæ ex nomine eius Salica vsque hodie vocatur, inuentam dicunt. Hac nobilissimi Frãcorum, qui Salici dicuntur, adhuc vtuntur. Pharamundo mortuo, Clodius filius eius crinitus, à quo Francorum reges criniti sunt dicti, successit. His diebus (vt suprà dixi) Francia quasi seminata, Roma paulatim cœpit minui. Iam gentes quæ Romanorum prouincias, nõ regna habitabant, reges creare, iam ex illorum potestate subduci, ac in proprij arbitrij auctoritate stare discunt. Hinc Gothi dum ipsam quoque Vrbem depopulati essent, in Gallica prouincia, vt dixi, vltra Ligerim consederunt. Burgundiones quoque iuxta Rhodanum habitauerunt, qui & illi non multo pòst reges habere cœperũt. Sic & Franci Rheno transmisso, Romanos qui ibi habitabant, primò fugant, pòst captis Tornaco & Cameraco Galliæ vrbibus, ac inde paulatim progredientes Remis, Suessonam, Aurelianum, Agrippinam, Treuerim, ac penè totam Galliam, atque Germaniam, ab Aquitania vsque in Baioariam sibi subiugant. Clodio mortuo, Meroueus filius eius, à quo Franci Merouingi dicti sunt, successit. Post quem Hildericus regnum adeptus, dum luxuriosè viueret, à suis pulsus est, Egidiusque Romanus in locum eius substitutus. Porrò Hildericus post octo annos reuocatus, Agrippinam inuadens, eiectis inde Egidij fautoribus Romanis, positisque suis, ex Francorum incolatu, Coloniã eam vocauit. Mortuo autem Egidio, filius eius Siagrius in ciuitate Suessona regnauit. Hildericus etiam vita decedens, Clodoueo suo filio regnum dimisit. Hic est Clodoueus, qui à beato Remigio baptizatus, primus Frãcorum regum Christianus fuit. Verùm Siagrius cum Clodoueo decertare non valens, ad Alaricum, qui ix. ab Alarico magno Gothorum regnum tunc gubernabat, confugiens, à Clodoueo reposcitur, traditusque necatur. Romani etiam qui in Gallijs habitabant, ita vt nec reliquiæ ibi inuenirentur, exterminati sunt. Videtur mihi inde Francos, qui in Gallijs morantur, à Romanis linguam eorum, qua vsque hodie vtuntur, accommodasse. Nam alij qui circa Rhenum, ac in Germania remanserunt, Teutonica lingua vtuntur. Quæ autem lingua eis antè naturalis fuerit, ignoratur. Itaque Clodoueus subiugatis Alemanis, Gotthis quoque & Aquitanicis, iam Christianus factus, bellum indicit. Quò dum pergeret, beato Martino votum vouit. Cumque victis Gothis, & occiso Alarico reuerteretur, ditata beati Martini ecclesia à cubicularijs equum suum eis traditum, dum redimere c. solidorum precio vult, ille immobilis mansit. Quem dum supperadditis alijs c. solidis soluisset, dixisse fertur, Martinus bonus in auxilio, carus in negocio.

Conclusio libri quarti.

CAPVT XXXIII.

Transcursis igitur à Constantino vsque ad imminutionem huius maximi regni, Gothorum quoque fortissimæ gentis attenuationem, præcipuè cum ad Francorum, quibus postea monarchia cessit, principia deuenerimus, cum iam Roma cadente, Francia ad accipiendam coronam surrexerit, ac maxima caducarum rerum nouitate ac volubilitate, à præsentis vitæ illecebris abstracti, & ad supernæ patriæ stabilitatem appetendam, ex præsentium calamitatum consideratione, etiam nolentes attracti, huic quarto Operi terminum demus, vt ea quæ sequuntur, expeditius exequamur.

PROLO-

LIBRI QVARTI FINIS.

PROLOGVS IN LIBRVM QVINTVM.

Nter prima elementorum rudimenta, ac Grammaticæ artis præcepta, audire solent pueri, quòd quanto iuniores, tanto sint perspicaciores. Quod non inconuenienter dictum puto, dum & priorum, qui ante nos sapientiæ studuerunt, scriptis & institutis informamur, ac processu temporum & experientijs rerum tanto maturius, quanto in prouectioris or bis æuo positi edocemur, per nos quoque his quæ ante nos inuenta sunt, comprehensis, eodem quo & illi spiritu, noua inuenire possumus. Hanc in senio mūdi ex his quas dixi causis, sapientiam fore multiplicandam propheta præuidit, qui ait: Pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia. Hinc est quòd multæ antecessores nostros præclaræ sapientiæ, ac excellentium ingeniorum viros latuerūt causæ, quæ nobis processu temporum, ac euentu rerum, patere cœperunt. Proinde Romanum imperium, quod pro sui excellentia à paganis æternum, à nostris penè diuinum putabatur, iam ad quid deuenerit, ab omnibus videtur. Et sicut suprà dixi, omnis humana sapientia, vel potentia, ab Oriente ordiens, in Occidente terminari cœpit. Et de potentia quidem humana, qualiter à Babylonijs ad Medos & Persas, ac inde ad Macedones, & pòst ad Romanos, rursumq; sub Romano nomine ad Græcos deriuatum sit, satis dictum arbitror. Qualiter verò iam ad Francos, qui Occidentem inhabitabant, translatum fuerit, in hoc Opere dicendum restat. Sapientiam primò in Oriente, id est, in Babylonia inuentam, ac inde in Aegyptum, eo quòd Abraham tempore famis illuc descendit, trāslatam fuisse, Iosephus in primo Antiquitatum libro ostendit, ita dicens de Abraham: Arithmeticam eis contulit, & quæ Astrologiæ quoque sunt, ipse contradidit nam ante aduentum Abraham, hoc Aegyptij penitùs ignorabant. Dehinc deriuatum ad Græcos, philosophorum tempore, idem auctor innuit his verbis: A Chaldæis enim hæc plantata in Aegypto noscuntur. Vnde etiam peruenisse dicuntur ad Græcos. Sic Iosephus. Deinde eam ad Romanos, sub Scipionibus, Catone ac Tullio, & præcipuè circa Cæsarum tempora, Poetarum grege diuersa carmina concinente, ac pòst ad vltimum in Occidentem, id est, ad Gallias & Hispanias nuperrimè diebus illustrium doctorum, Manigoldi & Anshelmi, translatam apparet. Quarum rerum præuidere, & quasi somniare diuinitùs inspirati homines, causas posuere. Nos verò non solùm credere, sed & videre quæ præmissa sunt possumus: dum mundum, quem pro mutatione sui contemnendum prædixerunt, nos iam deficientem, & tanquam vltimi senij extremum spiritum trahentem cernimus. Porrò de duabus ciuitatibus, qualiter vna in alia latendo vsque ad aduentum Christi, ac inde ad Constantinum paulatim progressa profecerit, suprà satis dictum puto. A Constantino verò exterioribus malis ad plenum sopitis, cœpit intestinis malis, instigante diabolo, auctore Arrio, cooperantibus rerum dominis Augustis, grauiter angi, vsque ad Theodosium seniorem. Ac deinceps, quia omnis non solùm populus, sed & principes catholici fuerunt, exceptis paucis, videor mihi non de duabus ciuitatibus, sed penè de vna tantùm, quam ecclesiam dico, historiam texuisse. Non enim, quamuis electi & reprobi in vna sint domo, has ciuitates, vt suprà, dixerim duas, sed propriè vnam, sed permixtam tanquam grana cum paleis. Vnde in sequentibus libellis non solùm Romanorum Augustis, sed & alijs nobilium regnorum regibus Christianis factis, cum in omnem terram, & in fines orbis terræ exierit sonus verbi dei, tanquam sopita ciuitate mundi, & ad vltimum plenè exterminanda de ciuitate Christi, sed quamdiu peregrinatur, vtpote sagena missa in mare, bonos & malos continente, cœptam historiam prosequamur. Manet tamen adhuc perfidia infidelium Iudæorum & Gentilium ciuitas, sed regnis nobilioribus à nostris possessis illis iam non solùm ad deum, sed & ad seculum ignobilioribus, vix aliqua ab eis gesta stylo digna, vel posteris commendanda inueniuntur.

Quomodo Theodericus Gothorum rex, à Zenone in Italiam missus, Odoacrum occidit, ipseq; tyrannicè uiuens, Boetium in carcere posuit, regnumq; cum uicinis regibus confirmauit.

CAPVT I.

OCcupato à barbaris Romanorum imperio, Zeno Augustus Theoderico xij. ab Hermanarico Ostrogothorum Regi Occidentis imperium permisit, senatum, populumq; Romanũ summopere sibi commendans. Igitur dum Theodericus Gothorum viribus fultus, in Italiam tenderet, ac iuxta Soncium fluuium in Aquileiensium finibus castrametatus fuisset, Odoacer ei cum magno exercitu occurrens, in fugam eum vertit. Inde cum circa Veronã consedisset, rursum inito certamine, Odoacer terga vertere compellitur. Fractus his malis Odoacer, ad vrbem iter flectit. Sed dum portis clausis, ei introitus negaretur, cunctis in circuitu igne ferroq; vastatis, ad Rauennam digreditur. Quem Theodericus subsequens, per triennium obsidione cinxit, tãdemq; interposita fide, ad deditionem susceptum, infideliter occidit. Verùm Rhugi Odoacri socij, Ticinum, cui beatus Epiphanius præsidebat, cum adiacenti regione vastabant. Hic episcopus tantæ sanctitatis fuit, vt dum à Theoderico pro redimendis captiuis ad Gundebundum Burgundiæ regem mitteretur, vi. M. captiuorum pro sola religionis suæ reuerentia, sibi à rege reddita dicantur. Theodericus occiso Odoacro, ad vrbem diuertens, cum magno ciuium gaudio suscipitur. Vide remp. miserabiliter labefactatam, cerne populum illum sapientia ac viribus quondã orbis dominum, ad tantum venisse defectum, vt à barbarica tyrannide conculcatus, grauiq; dominio mancipatus, non nisi à barbaro liberari queat, tyrannum subiectè ac gratanter suscipiat, vt alterius tyranni dominationem effugiat. Itaq; Theodericus Romanorum potitus imperio, haud memor ab Augusto suscepti mandati, fasq;, nefasq; barbaricè commiscens, ac ciues diuersis iniurijs contumeliosè afficiens, imperium vertit in tyrannidem. Cernens hoc clarissimus vir, consularis ordinis Anicius Mãlius Boetius, ac rationis intuitu animaduertens, dum tyranni di eius obuiare molitur, ab eo in exilium trusus, Papiæ in carcere ponitur, vbi de Contemptu mundi philosophicum vtile valde scripsit opus. Extant præter hæc, alia scripturarum suarum monimenta præclara, inter quæ contra Sabellium & Arrium de fidei S. trinitatis regulis, ac contra Nestorianam Euticianamq; hæresim, ecclesiæ dei tam vtile, quàm subtile reliquit opus. Libros etiam Aristotelis de Græco in Latinum vertit eloquium, & ad eorum lucubrationem plurima commenta vel edidit, vel transtulit. Ad introductionem quoque Topicorum Aristotelis librum de Topicis sententijs. Theodericus vtcunque acquisitum regnum, tanquam alienigena firmare volens, Clodouei Francorum regis filiam in matrimonium accepit, Amalfredam germanam suam Vuandalorũ regi copulauit. Duas quoque filias, vnam Sigismundo Burgundionum regi, aliam Alarico Vuisigothorũ regi dedit. Hic est Alaricus, qui postmodũ à Clodoueo, quod nos in priori Libro per anticipationem diximus, victis Gothis interfectus est.

De morte Zenonis, & substitutione Anastasij, & schismate Romanæ ecclesiæ, & exilio episcoporum Africæ, morteq; Anastasij, & Clodouei.

CAPVT II.

ANno ab incarnatione domini ccccxci. regnante sexto post Pharamundũ Clodoueo rege Francorũ, Zeno xvij. imperij sui anno moritur. Cui dũ frater suus Longinus succedere parat, ab Adriagne repellitur, & Anastasius ipsius consilio, consensuq; omnium xlix. ab Augusto Imperium adeptus, Adriagnem in coniugium sortitur. Ergo regnante in Oriente Anastasio Euticiano, Theoderico verò Arriano Romam premente, magna discordia in ecclesia dei oritur, Simmacho & Laurẽtio pro sede pontificali in Vrbe contendentibus. Cui controuersiæ cum multo clericorum ac laicorum sanguine, per tres annos continuè protractæ, synodo conuocata, Theodericus finem imposuit. Nam Simmachũ saniori electum consilio, in cathedra firmauit, Lauren-

Laurentiumq; depositum in Lucerina ciuitate episcopum fecit, quem tamen postea tumultuantem, exilio in Dalmatiā relegauit. In hoc schismate Pascasius diaconus zelum dei, non scientiam habens, Laurentio adhærens, post mortē suam, vt beatus Gregorius in dialogo scribit, quamuis tantæ sanctitatis fuerit, quòd mortuo eo per dalmaticam ipsius feretro impositam, cæcus illuminatus sit, pœnas soluit. His diebus Trasimundus Genserici filius, Vuandalorum rex, ob catholicam fidem ccxx. episcopos ad Sardiniam insulam in exilium misit. Ea tempestate Fulgentius episcopus vita & scientia clarus, insignis habebatur. Per idem tempus Arrianus quidam Olympius nomine, dum in Africa indigna ac blasphema verba de deo diceret, igneo gladio cœlitùs percutitur in balneo. Quidam etiam dum ab eiusdem hæresis episcopo baptizari vult, hęretico dicente, Baptizo te in nomine patris, per filium, in spiritu sancto, subitò aqua non comparuit. Quo viso, qui baptizandus erat, ad ecclesiam confugit, ac iuxta catholicæ fidei normam, baptismum accepit. Porrò Anastasius Clodoueo regi Francorum per epistolas dignitatem Consulatus obtulit, & ipse ab Euticiana hęresi, propter admonitionem Hormisdæ Papæ non recedens, sed pertinaciter in ea manens, xxvij. imperij sui anno, fulmine (vt à quibusdam dicitur) ictus interijt. Clodoueus quoque, xxx. anno, & vita & regno perfunctus, Lotharium filium cum tribus alijs fratribus reliquit, qui regnum inter se diuiserunt.

De imperio Iustini, & reuocatione episcoporū de exilio. De persecutione Theoderici, in qua Ioannes Papa, Simmachus & Boetius extincti sunt. De morte eiusdem tyranni, & visione inde monstrata, Iustiniq; obitu.

CAPVT III.

ANno ab incarnatione domini Dxix. regnante in Francia cum fratribus Lothario, Iustinus senex natione Illyricus, L ab Augusto, Senatus voluntate Imperiū accepit. Huius diebus Hildericus ex Eudoxia Trasimundi filius, regnum adeptus, cum esset catholicus, vniuersos episcopos à patre exilio relegatos reuocauit. Iustinus etiam Augustus zelo fidei hæreticos persequebatur. Ad quem Theodericus Arrianus Ioannem Papam misit, denūcians vt ab Arrianorum persecutione cessaret, aut se Christianos afflicturum. Quod dum princeps miseratus, ob sacerdotis preces annueret, ac ipsum cum honore susceptū, honorificè dimitteret, reuersum ad se Theodericus in vinculis posuit, fameq; afflictum sacrilegè extinxit. Simmachum verò patricium, ac Boetium senatorem nobilissimum, cuius suprà mentionem feci, antè crudeliter necauerat. Ob ea non multis pòst diebus, xxx. imperij sui anno, subitanea morte rapitur, ac iuxta beati Gregorij dialogum, à Ioanne & Simmacho in Aetnam præcipitatus, à quodam homine dei cernitur. Hinc puto fabulam illam traductam, qua vulgò dicitur, Theodericus viuus equo sedens ad inferos descendit. Quòd autem nostrum narrant eum Hermanarico, Atilæq; contemporaneum fuisse, omnino stare non potest, dum Atilam longè post Hermanaricum constat exercuisse tyrannidē, istumq; post mortem Atilæ octennem à patre obsidem Leoni Augusto traditum. Defuncto Theoderico, Athalaricus filiæ suæ Amalsuildæ filius decem annos habens, regni gubernacula suscepit. Hunc cum adhuc viueret pater, principibus Gothorum commendauerat, exhortans eos, vt Senatum ac populum Romanum diligerent, principemq; Orientis propitium habere studerent. Iustinus verò Iustiniano sororis suæ filio Imperatore post se destinato, viij. imperij sui anno finem vitæ fecit.

De principatu Iustiniani, multisq; pietatis eius insignibus, triumphisq; plurimis. De claris viris, qui sub eo fuerunt. De gente Longobardorum, exaltatione Imperij, morteq; eius.

CAPVT IIII.

ANno ab incarnatione domini Dxxvij. Iustinianus LI. ab Augusto, Imperium suscepit, regnantibus adhuc in Francia Clodouei filijs. Hic tā strenuissimus, quàm Christianissimus, Imperium quasi mortuum resuscitauit, remp. labefactatā plurimùm reparauit, ac inter cæteras gestorū fortium virtutes, per Belisarium patricium de Persis, qui Romanos fines inuaserant, magnificè triumphauit. Leges ante ipsum

editas, profusè & inordinatè compactas compendiauit, & ad ordinem reuocatas in vnum volumen compilauit, quę hactenus ex eius nomine Iustinianeę vocantur. Multis quoque per latitudinem imperij sui decoris basilicis ecclesiam dei adornans, inter alias omnium materia & opere præstantissimam in vrbe regia, in honorē diuinæ Sapientiæ, quam Græci Sophiam vocant, construxit. Herulorum regem nomine Gratē, Constātinopolim ad se venientem, in Epiphania domini baptizari fecit. Tunc etiam rex Hunorum Garda, & mulier quædam vidua ex Hunis, cum c. millibus gentis suæ, fidem & baptismi gratiam accepisse feruntur. Porrò Atalaricus adolescētiam suam, ac matris viduitatem, iuxta patris monitum, Augusto commendans, in tuitionem à pijssimo principe suscipitur. Ipso verò non multo pōst à suis occiso, mater eius Theodatum in regnum asciuit. Qui ne dicam ingrati, sed infidi militis officium gerens, eam in balneo strangulauit. Igitur Iustinianus Belisarium patricium primò in Africam destinauit, Vuandalisq; deletis, prouinciam à barbaris liberatam, Romano Imperio restituit. Pōst cum eundem contra Theodatum, tanquam traditorem, regniq; inuasorem mitteret, fractus animo tyrannus, Agapitum Papam ad eum pro impetranda pace direxit. Qui Imperatorem cum Euticetis errore deceptum, ad catholicam fidem reuocasset, principem ac Anthemium regiæ vrbis episcopum, eandem hæresim defendentem, excommunicasset, ipse ibidem vita functus, migrauit ad dominum. Hic pontifex tantæ sanctitatis fuit, quòd in porta vrbis regiæ, in ipso ad Imperatorem ingressu, cæcum illuminauit. Inter hæc Belisarius Theodatum perfidiæ suæ pœnam soluere compellens, interfecit. Vuitigem post mortem Theodati regnum inuadentem, captiuum Constātinopolim misit, regnumq; Gothorum, quod per duo milia, vel amplius annorum Iordanis stetisse commemorat, finiuit: & sic tam ex Africa Vuandalis, quàm ex Italia Gothis extirpatis, vtrasque in pristinum statum reduxit prouincias. Hucusq; Iordanis episcopus, natione (vt ipsemet testatur) Gothus, Gothorum historiam, necnon & Chronica sua perduxit. Belisarius adhuc cum Theudeberto Francorum rege Lotharij fratre, qui cum cc. milibus Italiam inuaserat, pugnam commisit, regnantibusq; Francis pacem concessit, ac Italiæ finibus eos, sine Romani militis damno, cedere persuasit. Inter hæc Parthi cum exercitu Syriam, Neocæsaréamque vastantes, Antiochiam tendunt. Quibus dum Germanus patricius cum Iustino filio consule, decertare non sufficeret, relicta vrbe, ad partes Ciliciæ se contulit. Persæ tanquam vacuam vrbem irrumpunt, prædam diripiunt, vrbes vicinas populantur, & totius Celesyriæ bona vnius anni spatio demoliuntur. Quos Belisarius Gothicæ ac Vuandalicæ victor, collecto milite coercuit, & Romanorum finibus egredi compulit: sed recrudescentibus ac tumultuantibus Gothis, cum rege suo Totila, moræ locum ibi non habens, in Italiam iter reflexit. His diebus Longobardorum gentes, qui à Scanzia insula, vnde & Gothi, egressi fuerant, cum Alboino rege suo in Pannonia habitabant. Hi non multo pōst Italiam, quam hactenus incolunt, vt pōst dicetur, occupauerunt. Belisarius in Italia manens, præcepto Theodoræ Augustæ, Syluerium Papam, eo quòd Anthemium hæreticum ab Agapito antecessore suo excommunicatum absoluere nollet, falsorum testium accusatione criminatum, inuitus in exilium misit. Vigilio successori eius, sub quo quinta synodus generalis Constantinopoli congregata fuit, similiter fecit. Sub hoc pontifice Arator subdiaconus, Actus apostolorum versibus deflorauit. Per idem tempus floruere Cassiodorus Senator, ac Dionysius abbas, quorum prior librum Psalmorum luculenter exposuit, alter cyclos Paschales subtiliter composuit. Priscianus Cæsariensis grammaticæ libros ad Iulianum consulem patricium profusos, sed necessarios, officioso opere edidit. His etiam diebus, signis & prodigijs, vitáque continentissima primò eremita, pōst abbas clarus habebatur beatus Benedictus, qui multos verbo & exemplo ædificans, & ad arctioris vitæ viam accendens, monachorum regulam (vt Gregorius ait) sermone luculentam, discretione præcipuam, quæ hactenus in ecclesia florere cognoscitur, descripsit. Qui verò alij tunc principes, aut ciues ciuitatis Christi, vita & scientia insignes fuerint, si quis scire vult, legat Dialogum

Grego-

Gregorij. Corpus sancti Antonij repertum, Alexandriæ reconditur. Iustinianus princeps egregius, remp. iuxta tempus suum satis exaltatam, xxxix. Imperij sui anno diem obijt. Hucusq; Victor Turonẽ episcopus Chronica sua perduxit.

De imperio Iustini, eiusq; bonis operibus. De cultu regis Indorum. De plurimis victorijs per Narsetem factis, & introitu Longobardorum in Italiam, morteq; Augusti.

CAPVT V.

ANno ab incarnatione domini Dlxvij. regnante in Francia Hilperico Clotharij filio, cum tribus fratribus, Iustinus iunior Iustiniani nepos, natione Thrax, lij. ab Augusto, Imperiũ ab Euticio patriarcha coronatus suscepit. Hic cum esset Catholicus, ecclesias dei, quas antecessor suus ædificauerat, preciosis thesauris & largis possessionibus ditauit. Huius diebus pax inter Romanos & Persas rumpitur. Imperator verò ad Aretham Indorum regem Iulianum misit: qui vt postmodum retulit, eum pene nudum, circa lumbos tantum cincturam, & linea vestimenta auro contexta, & circa ventrem indumenta scissa, margaritis preciosis conserta, in brachijs quinos circulos, & armillas aureas, in capite pãnum gemmis ornatum, in collo torquem aureum habentem, super quatuor elephantes, rotis quatuor curru excelso innitente, stantem, scutum paruissimum deauratum, cum duabus lanceolis aureis tenentem, inuenit: quẽ cum contra regem Persarum armasset, reuertitur. Misso enim Narsete auxilio Longobardorum, Totilam regem Gothorum interfecit, eandemq; gentem de Italia radicitùs extirpauit. Bucellinum à rege Francorum ad deuastandum Italiam missum occidit. Sindoaldum Brendorum regem, qui de comitibus Odoacri in Italia adhuc superfuit, suspendio peremit. Itaque cum Narses patricius deletis barbaris, Italiam in pristinum statum reduxisset, Romani (vt assolet) prosperitati eius inuidentes, ad Imperatorem, eiusq; vxorem Sophiam legatione missa, in pluribus eum accusabant. Qua de re motus princeps, Longinum ad occupandum locum eius misit in Italiam. Sophia quoque augusta muliebriter concrepitans, Narsetem vtpote eunuchum, inter fœminas in gynæceo suo se posituram denunciat. Quæ omnia ægreferens Narses, Neapolim se contulit, missaq; legatione, Longobardos de Pannonia in Italiam vocauit. Quorum prodigia maxima aduentum (ita vt igneæ acies in cœlo cum sanguine, qui postmodum fundendus erat, beato Gregorio teste, visæ sint) præcesserunt. Exhinc Roma nõ solùm transalpinas regiones, sed ipsam etiam Italiam, quæ extunc à barbarorum inhabitatione vsque in hodiernum diem Longobardia vocatur, perdidit. Porro Iustinus Tyberium comitem in filium adoptauit, ac Cæsarem legit. Cum verò pedibus æger iaceret in lecto, ac se moriturum cognosceret, vocato ad se Euticio pontifice, ac Senatu, Tyberium ex Cæsare fecit Augustum. Ipse autem xi. Imperij sui anno diem obijt.

De imperio Constantini, eleemosynisq; eius. De pecunia quam inuenit, Persisq;, quos per Mauritium deuicit. De Gregorio tunc Archidiacono, ac morte Imperatoris.

CAPVT VI.

ANno ab incarnatione domini Dlxxvi. Tyberius Constantinus, natione Thrax, ab Euticio patriarcha coronatus, liij. ab Augusto imperauit. Hic dum vxorem suam Anastasiam Augustam vocaret, Sophia prædecessoris sui coniunx, eo quòd ipsi iungi cogitabat, grauiter indignatã, Iustiniano ad Imperium aspirare persuasit. Sed dum ad effectum res procedere non posset, Iustinianum quidem accepta ab eo pecunia, princeps in gratiam recepit, Sophiam verò omnibus ei regni delicijs ablatis, priuatam viuere fecit. Pecunias etiam quas Iustinianus malè congregando repositas habebat, largè pauperibus erogauit. Fertur de eo, quòd dum in palatio suo dẽ ambularet, videretq; in pauimento crucem sculptam, iubens eam auferri reuerenter, Crucem, ait, domini in fronte gestare, non pedibus calcare debemus. Qua ablata, dum alia apparuisset, ac illa rursum sublata, dum tertia inuenta fuisset, infinitam pecuniam auri reperisse traditur. Narsete quoq; patricio mortuo, plurimũ auri & argenti

in puteo inueniſſe memoratur, quæ omnia more ſuo pauperibus erogauit. Complectum in eo cernitur, quod dominus ait, Omni habenti dabitur, dum largè res ſuas pro Chriſto diſtribuens, largas ab eo impenſas accepit. Idem vaſtata Italia à Longobardis ſub Benedicto Papa, dum Roma plurimùm fame laboraret, miſsis ab Aegypto nauibus, multa frumenti modiorum milia ciuibus donauit. Perſas fines Imperij irruentes, per Mauritium ducem glorioſe deuicit, eiq; poſtmodum filiam ſuam in matrimonio coniunxit, & Cæſarianam dignitatem contulit. Hilperico Francorum regi magnifica dona miſit. His diebus beatus Gregorius Romanæ eccleſiæ Archidiaconus, à Pelagio Papa Conſtantinopolim miſſus, Moralia Iob Leandro ſcripſit, & Euticium eiuſdem vrbis epiſcopum, ſub præſentia principis in fide reſurrectionis erraſſe conuicit. Verùm Tyberius Imperator Chriſtianiſsimus, ſubſtituto ſibi in Imperio conſilio Sophiæ, genero ſuo Mauritio, vij. Imperij ſui anno in pace quieuit.

De principatu Mauritij, perſecutione eius in beatum Gregorium tunc Papam. De uiro dei Columbano, diſcipulisq; ſuis. De uiſione & euentibus Mauritij, fineq; eius.

CAPVT VII.

ANno domini Dlxxxiij. Mauritius Capadocus primus ex genere Græcorum, liiij. ab Auguſto, Imperium eſt adeptus. Huius diebus beatus Gregorius ciuitatis dei verus ciuis, Romæ conſenſu Imperatoris à clero ac populo electus, pontifex ordinatur. Quem tamen princeps, cum eſſet inexplebilis auaritiæ, quæſtus gratia plurimùm perſequebatur. Ea tempeſtate vir dei Columbanus, natione Scotus, Luxouienſis abbas, à Brunehilde Burgundionum regina, eo quòd eam de peſsimis operibus ſuis, ac maleficijs zelo dei argueret, tanquam iuſtus Helias à Iezabel grauem perſecutionem paſſus, monaſterium mutare, ac in Italiam ad locum, qui Bobium dicitur, tranſire, ibiq; vſque ad diem obitus ſui manere compellitur. Huius diſcipuli clariſsimi regni Chriſti ciues fuere: Leodegarius, qui poſtmodum Antiſiodorenſem regens eccleſiam, martyrio coronatur: Romaricus, qui in monte, qui ex nomine ſuo mons Romarici dicitur, ſanctimonialium nobile fundauit cœnobium: Gallus, qui in Sueuia in territorio Conſtantienſi reſidens, egregiam ex nomine ſuo, quæ multis honoribus ac diuitijs modò locupletata cernitur, tenet eccleſiam. & alij quàm plures. Fertur enim, quòd trecentorum prædictus vir dei pater extiterit monachorum, qui omnes patris ſecuti monita, excepto Eberuino, inter ciues Chriſti aſcripti creduntur. Hic enim ſolus ex illis caducis honoribus à Brunehilde illectus, retrò abijt, & militiæ cingulũ ſumpſit, maiorq; domus effectus, multis malis præfatos dei ſeruos afflixit, ac beatum Leodegarium martyrem fecit. Verùm Brunehildis ſcelerum ſuorum pœnas luens, poſtmodùm à Clothario rege caudis indomitorum equorum alligata, finem vitæ miſerabilem fecit, nobisq; exemplum abhorrendæ immanitatis eius reliquit. At Mauritius cum à perſecutione beatiſsimi Papæ Gregorij non ceſſaret, xix. imperij ſui anno videt in ſomnis virum monachico habitu, gladium in manu habentem, ad ſe terribiliter venire, ac eum moriturum palàm pronunciare. Quo viſo perculſus, culpamq; ſuam recognoſcens, tam ſummo pontifici Gregorio, quàm alijs epiſcopis, abbatibus, ſolitarijs ſcripſit humiliter, vt deo pro eo exorato, quòd in præſenti, & nõ in futuro pœnas peccatorum ſuorum ſolueret, precibus impetrarent. Ipſe quoque multis lachrymis idem deo commendabat. Cum ergo deus ad petitionem eccleſiæ Imperatorem exaudire vellet, vidit in ſomnis, ſe coram crucifixo apud æneam palatij portam ſtare, vocemq; terribilem audire, Date Mauritium: & iterum, Vbi vis reddam tibi mala quæ feciſti? hîc, an in futuro? Cumq; ille reſponderet, Non in futuro, iuſsit eum cum vxore, liberis, ac cognatione Focæ tradi. Manè facto, Philippico genero ſuo ad ſe vocato, narratoq; ſomnio, ſi Focam cognoſcat, requirit. Tum ille pauliſper ſecum deliberans, Iuuenis eſt inquit, & temerarius. Nuncij quoque quos ad viros dei miſerat, reuerſi, ſimilia viſioni reportabant reſponſa. Porrò exercitus à Mauritio miſſus, cum ob eius auaritiam laborarent fame, in ſeditionem verſi, Focam Imperatorem creant. Quod audiens Mauritius, ac ex viſione ſibi mõſtrata, futura præſagiens, fugit. Quem Focas inſecutus, iuxta

Calce-

Calcedonam cum vxore ac filijs culpā suam humiliter cognoscentem, secundū quod ei in visu monstratum erat, anno imperij sui xxi. decollauit. Fertur quòd decollato eo, lac, quod indulgentiæ à domino inuentæ signum esse ominantur, cum sanguine effluxerit.

De imperio Focæ, transituq; beati Gregorij. De duobus, qui post eum erant, Bonifacio & Cosdroa rege Persarum, interituq; Focæ.

CAPVT VIII.

ANno domini Dciij. Focas lv. ab Augusto Imperium sortitur, habens vxorē Leōtiam nomine. Hic primò patricij cuiusdam strator, pòst miles, ad vltimum Imperator fuit. Anno imperij eius ij. beatissimus Papa Gregorius, qui verbo & exēplo ciuitatem dei plurimum illustrauerat, migrauit ad dominum, scripturarū suarum dulcissima relinquens monimenta. A quo iij. Bonifacius impetrauit à Foca, vt ipsius auctoritate, Romana ecclesia caput omnium diceretur ecclesiarum. NāmConstantinopolitana se primam, puto propter regni sedem illuc translatā, scribebat. Post hūc alius Bonifacius iiij. à beato Gregorio, precibus ab eodem Augusto obtinuit, vt templum à Domitiano imperatore constructum quod Pantheon vocabatur, ecclesiæ dei datum, in honore omnium sanctorum dedicaretur. His diebus Cosdroas Persarū rex, Orientem peruagatus, multas Romanis prouincias abstulit, ac viuificæ crucis vexillū ab Hierosolymis asportans, in solio suo, vbi se vt deum adorari fecerat, posuit. Focas autem cùm multa scelera & homicidia perpetrasset, ab Heraclio Heraclij patricij prętoris Africæ filio, vocatu Prisci patricij generi sui, viij. imperij sui anno interficitur. Notā

De principatu Heraclij, magnificoq; eius triumpho, & reportatione S. crucis. De Anastasio monacho, & Mahumet, regnoq; Dagoberti, & uictoria eius. De timendo fine Heraclij.

CAPVT IX.

ANno domini Dcxij. Heraclius occiso Foca, à Sergio patriarcha coronatus, lvi. ab Augusto Imperium sortitur, regnāte in Francia Lothario Hilperici filio. Anno imperij sui ij. ab Eudoxia filium Heraclium, seu Constantinum habuit. Mortua verò Eudoxia, Martinam sororis suæ filiam incestē sibi copulauit, ac Heraclonam ex ea suscepit. Huc usq; Isidorus episcopus historiam suam perduxit. Anno imperij sui viij. dum pacem à Cosdroa Persarum rege peteret, nec impetraret, iiij. post hoc, id est xij. regni sui anno, procinctum in Persidem mouet, occisoq; singulari congressu super pontem Danubij Cosdroæ filio, vastata Perside, Cosdroam quoq;, ablato de prophana manu eius ligno sanctæ crucis, interfecit, ac vij. demum ex quo exierat anno, ad regiam vrbem victor rediens, non multo pòst lignum salutiferum Hierosolymam reportauit. Exhinc exaltatio sanctæ crucis in ecclesia dei celebrari cœpit. His diebus Anastasius Persa, primò magus, pòst fide assumpta monachus factus, nobile pro Christo martyrium cum alijs lxx. à Persis Marzabona iudice peregit: cuius tunica mox demoniacus indutus curatur. Huius corpus Heraclius cum captiuis de Perside reportauit, ac in monasterio beati Pauli, quod ad Aquas salsas dicitur, vbi nunc religiosorum monachorum cœnobium ex nomine suo vocatum esse cognoscitur, honorificè condidit. Circa idem tempus Mahumet, quem Sarraceni hactenus colunt, ex stirpe Hismaelis, patre gentili, & matre Iudæa fuisse dicitur. His diebus Lothario mortuo, Dagobertus admodum puer, educatus à beato Arnulfo maiore domus, qui postmodum Metensium episcopus fuit, in Frācia, excepto quòd fratri suo Heriberto circa Ligerim quasdam vrbes ac pagos dimiserat, solus regnauit. A Clodoueo enim vsq; ad id temporis, regno Francorum inter filios, filiorumq; filios multifariè diuiso, cōfusè regnatum est. Erat autem Francorum iam terminus ab Hispania vsq; in Pannoniam, duos nobilissimos ducatus Aquitaniam & Baioariam, Aquitaniam quidem ad Occidentē, Baioariam ad Orientem habens. Dagobertus ergo totius regni principatum tenens, Baioarijs legem dedit. Hic dum adhuc viuente patre Lothario, cum Saxonibus pugnam inijsset, ac grauiter vulneratus fuisset, misso ad patrem nuncio, acceptoq; auxilio, tur-

sum certamen aggreditur, victisq; ac fatigatis Saxonibus, omnem prouinciam suæ ditioni subijciens, cunctos eiusdem gentis masculos, qui gladij sui, quem tunc forte gerebat, mensuram excederet, necasse traditur. Beatus Cunibertus Coloniensem tūc regebat ecclesiam. Igitur Heraclius à Sergio patriarcha deceptus, Euticianus hæreticus efficitur. Mathematicus etiam & astrologus factus, præuidens in stellis circuncisos imperium suum vastaturos, arbitrans hos Iudæos esse, missis ad Dagobertum regem Francorū nuncijs, omnes regni sui Iudæos baptizari postulat & impetrat, ipseq; in regno suo similiter facit. Non multo pòst tempore, Agareni gens circuncisa Imperium vastant. Quos dum Heraclius misso exercitu cohibere vellet, centum I.M. perdidit. Qua de causa dum apertis portis Caspijs, gentem sæuissimam, quam Alexander magnus ob immanitatem sui semper mare Caspium incluserat, educeret, bellumq; instauraret, nocte ab angelo quinquaginta duo millia de exercitu eius percussa feruntur. Vnde fractus animo princeps, & ex dolore in tumorem versus, ac hydropicus factus, xxvij imperij sui anno viuendi finem fecit. Vide iustissima dei iudicia. Princeps iste, qui primò per virtutem crucis de potentissimo rege Persarum triumphauit, postmodum à Sarracenis, amisso milite, ex dolore velut rationis expers, eiusq; per quod antè vicerat, signi immemor factus, crudelissimam gentem, quam etiam gentilis homo incluserat, impræmeditatè educens, à domino iustè flagellatur, vt & ipsi pœnitentiæ locus, & posteris exemplum correptionis relinqueretur. Hæc omnia ad contemptum mundi, amoremq; dei, qui & sperantes in se remunerat, ac contemnentes condemnat, nos prouocare debent.

De imperio Heraclij, eiusq; nece: & de ultione illorum qui hoc fecerant. De noua hæresi Pyrrhi & Cyri.

CAPVT X.

Anno ab incarnatione domini Dcxxxix. regnante in Francia Dagoberto, Constantinus Heraclius, Heraclij filius, lvij. ab Augusto regnum est adeptus iij. imperij sui mense, fraude nouercæ suæ Martinæ, Pyrrhiq; patriarchæ veneno necatur: ipsaq; cum filio suo Heracleona regnum vsurpans, per duos annos tenuit. Mutilatis ergo naribus filij, matrisq; lingua abscisa, Constans Constantini Heraclij filij filius, à Senatu Imperator creatur. Pyrrhus quoq; patriarcha, sceleris auctor, in exilium truditur, & in locum eius Paulus subrogatur. Hic est Pyrrhus, qui cum Cyro Alexandrino episcopo hæresim, quæ duas in Christo voluntates negabat, condidit.

De imperio Constantis, & Martino Papa. De victorijs eius, & itinere ad Vrbem. De filijs Dagoberti, morteq; Constantis.

CAPVT XI.

Anno ab incarnatione domini Dcxlij. pulso cum matre Heracleona, Constans Constantini filius lviij. ab Augusto regnauit. Hic cum in eandem in quam auus suus Heraclius, hæresim fuisset lapsus, Martinum Papam, eo quòd Paulum patriarcham, Pyrrhum & Cyrum habita synodo excōmunicasset, apud Cersonam in exilium misit: vbi multis miraculorum signis refulgens, migrauit ad dominum. Porrò Cōstans congregata sub Vitelliano Papa synodo, hæresim abdicauit, ac beato Petro miræ magnitudinis euangelia auro cooperta, gemmis ornata misit. Ipse verò non multis pòst diebus Italiam à Longobardorum potestate eripere volens, per æquora nauigādo Tarentum applicuit. Pòst Beneuentum veniens, omnes penè ciuitates, quas Longobardi inhabitabant, cepit, ac Luceriam vsq; ad solum prostrauit. Deinde accepta obside sorore Romaldi, Grimaldi regis filia, Neapolim iter flectit, inde ad Vrbem iter tendens, Vitellianum Papam in vij. miliario obuium cum clero & populo habuit: ac ita honorificè Romam ingressus, beato Petro pallium auro textum obtulit. Cogitabat autem Imperium ad Vrbem transferre, eo quòd Constantinopolitanos, qui ei de sacrilegio in Martinum Papam commisso consilium dederant, tāquam hæreticorum fautores exosos haberet. Huius diebus beata Gertrudis virgo, Pipini filia, beato fine

quieuit.

quieuit. Dagoberto quoq; mortuo, Clodoueus filius eius successit. Nam alij filio, Sigiberto scilicet, dum adhuc viueret, Austrasiã reliquerat, eumq; Cuniberto Coloniẽsium præsuli, & Pipino commendauerat. Constans ab Vrbe digressus, Siciliam ingreditur, vbi per vi. annos moratus, fraude suorum xxviij. imperij sui anno in balneo perimitur. Quo mortuo, Mitium quendam Armenium Imperatorem milites creant. Hoc comperto, Constantinus Constantis filius, Siciliam intrauit, Mitiũq; cum interfectoribus patris occidit, ac compositis rebus in Hesperia, ad vrbem regiam redijt.

De principatu Constantini, & synodo congregata, damnataq; heresi Cyri, & Pyrrhi. De Angiso maiore domus Franciæ, Lamperto episcopo, morteq; Constantini.

CAPVT XII.

Anno ab incarnatione domini Dclxx. Constantinus Constantis filius, cum duobus fratribus Heraclio & Tyberio, lix. ab Augusto Imperium sortitur, regnantibus in Francia Dagoberti filijs. Huius diebus missis ab Agatone Papa legatis Constantinopolim, sexta synodus cl. vel iuxta alios cclxxxix. episcoporum, præsidente Georgio eiusdem vrbis patriarcha, & Machario Antiocheno, qui iuxta Sergiũ, Cyrum, Pyrrhum, & alios antecessores suos, vnam voluntatem, & vnam operationem asserebant esse in Christo, in præsentia principis congregatur. Reuocatoq; per apostolicæ sedis legatos ad catholicam fidem Georgio, Macharius cum sequacibus suis anathematizatur, ac Theophanus abbas de Sicilia in locũ eius subrogatur. In eadem synodo damnata hæresi, tantæ aranearum telæ in conspectu omnium ceciderunt, vt in hoc facto omnes errorum sordes expulsas cuncti animaduerterẽt. His diebus beato Arnulfo, qui maior domus fuerat, seculo abrenunciãti, postmodum in ecclesia Metensi pontifice facto, Angisus filius suus principatum maioris domus tenuit. Beatus Lampertus Traiectensem, quæ pòst Leodium translata est, gubernauit ecclesiã. Constantinus xvij. imperij sui anno diem vltimum clausit.

De imperio Iustiniani Constantini, Kiliano, Pipino maiore domus. De Tyberio & Leontio, & Vij. synodo.

CAPVT XIII.

Anno ab incarnatione domini Dclxxxvij. Iustinianus Cõstantini filius lx. ab Augusto imperauit Hic cum Sarracenis pacem fecit, ac Africam ab eis liberatam, Romano Imperio subiecit. Hic etiã Sergium Papam, qui hæreticæ synodo suæ in vrbe regia celebratæ subscribere noluit, misso Zacharia Protospatario captiuum ad se duci pręcepit, sed militia Rauennatensiũ erepto de manu eius pontifice, Zachariam Vrbe expulit. Eo tempore sanctus Kilianus cum socijs suis martyrio coronatur. Sanctus Remaclus Traiectensium episcopus beato fine quieuit. Pipinus filius Angisi, maior domus effectus, regnum Francorum administrauit, cuius anni in Catalogo regum deinceps annotantur: reges enim exhinc omnibus regni negocijs, & honore nudati, solo nomine regnabant, maiores verò domus curam regni habebant. Iustinianus à Leontio patricio, quem ipse per triennium in vinculis tenuerat, x. imperij sui anno, præciso primùm naso, in exilium truditur, & Leo, qui & Leontius, per tres annos Imperiũ occupauit. Quibus expletis, Tyberius, qui & Absimarus, absciso naso Leontij, eum in monasterium trusit, regnumq; vsurpatum, vij. annis tenuit. His diebus sub beato Sergio Papa vij. synodus Aquileiæ congregatur.

De reditu Iustiniani, quem mutilatis naribus Tyberius & Leontius expulerant, vltioneq; eius. Qualiter Constantinum Papam uocans, honestè tractauit, Philippicumq; persequens ab eo occisus est.

CAPVT XIIII.

Anno ab incarnatione domini Dclxxxvij. Iustinianus qui à Leone pulsus fuerat, adiutorio Trebellij Bulgarorũ regis, regia vrbe capta, Imperium recepit, ac post modum per sex annos tenuit. Hic Tyberium & Leontium captos, ac in cathenis positos, per plateas trahi, & pòst vniuerso populo acclamante, Super aspidem & basiliscum ambulabis, &c. pedibus colla eorum calcans, ad vltimum decollauit. Eos

verò qui factionis erga eum perpetratæ rei fuerãt, diuersis pœnis cruciari fecit, ac penè quotienscunque de mutilatis naribus guttam reumatis detersit, aliquem illorum necari præcepit. Gallicinum patriarcham erutis oculis, Romam in exilium misit, ac Cyrum abbatem Ponti, qui ei exuli necessaria ministrauerat, in locum eius substituit, Tyberiumque filium suum regni consortem fecit. Constantino etiam Papa accersito ac honorifice suscepto, culpas ei suas humiliter confitetur, ac postmodum omnibus sanctæ Romanæ ecclesiæ priuilegijs renouatis, eum cum honore remisit. Porrò collecto milite, Philippicum quem in Ponto relegauerat, comprehẽdere voluit. Qui ab exercitu Imperator creatus, sexto ab vrbe regia miliario pugna commissa, Iustinianum occidit, filiumque eius fideles Philippici necauerunt.

De principatu Philippici, hæresique eius, & morte.

CAPVT XV.

Anno ab incarnatione domini Dccxiij. Philippicus remotis à catalogo regum Leontio & Tyberio, qui viuente Iustiniano regnum inuaserãt, lxiij. ab Augusto regnauit, in Francia solo nomine regnãte Dagoberto iuniore, Pipino verò maiore domus, omnem regni honorem habente. Hic amore cuiusdam monachi inclusi & hæretici, qui eum regnaturum prędixerat, synodum pseudoepiscoporum conuocat, ac sanctam & vniuersalem vi. synodum reprobat. Cyro quoque deposito, ac in monasterium truso, Ioannem erroris sui socium, patriarcham in vrbe regia ordinat. Misit quoque Constantino Papæ de fide sua literas, quas ille respuit. Præterea populus Romanus statuit ne eius chartæ, vel figuræ reciperentur, vel nomen, vtpote hæretici, inter missarũ solennia recitaretur. Hic dum sabbato sancto Pentecostes egressus à balneo circa meridiem in lecto cubaret, à Rufino ac Theodoro patricio per auream portam egressus, comprehensus, post annum, & vi. menses, ex quo regnauerat, excęcatur.

De imperio Anastasij, augmentoque, ac victorijs rei Francorum sub Carolo seniore maiore domus, ac defectu imperij Romanorum, Anastasioque clerico facto.

CAPVT XVI.

Anno ab incarnatione domini Dccxiiij. Artemius, qui mutato nomine dictus est Anastasius, in die sancto Pentecostes lxiiij. ab Augusto Imperator creatur. Hic iuxta quosdam tribus annis regnauit. Alij verò scribunt, vno anno & tribus mensibus, Philippicum verò duobus annis, ac ix. mensibus regnasse. Quam controuersiam scriptores viderint. Anastasius ergo regnum adeptus, missis Romam literis, catholicæ fidei defensorem ac sexti concilij assertorem se pronunciauit. Huius diebus Dagobertus moritur rex Francorum: Pipino quoque maiore domus mortuo, Carolus filius eius regnum Francorum per xxvij. annos, regibus adhuc, sed sine honore ac vtilitate manentibus, administrauit. Hic magni Caroli auus, Reginfridum regnum inuadere volentem, multis ac grauibus bellis pressit, ac ad vltimũ relicta sibi tantùm ad habitandum Andegauensium ciuitate, regno coercuit. Is etiam victis Baioarijs, Alemanniam quoque, quam Sueuiam dicũt, cum Lantfrido duce eorũ subiugauit. Gaschoniam cum Eudone Aquitaniorum duce deuicit. In Saxonia ac Frisia fortia bella gessit. Sarracenorũ, qui cũ vxoribus ac liberis Aquitaniæ fines ingressi fuerant, ccclxxxv. milia fudit, ex Francis tantùm mille quingentis (Eudone Aquitaniæ duce, in epistola quam beato Gregorio Papæ secundo scripsit teste) amissis. Hic rursum xx. imperij sui anno Gaschoniam ingressus, Eudonem occidit, ac sequenti anno cõtra filios eius bellum instaurauit. Sarracenos denuò Gallias intrare volentes, iuxta Narbonam deleuit. Qui dum iterum prouinciam capta Arelato vastant, à Leuprando Longobardorum rege, qui filium eius Pipinum, tonsa cæsarie, adoptauerat in filium, petito & accepto auxilio, de finibus eius fugere coguntur. Igitur dum regnum Francorum multis modis sub bellicosissimo principe Carolo augmentaretur, regnum Romanorũ quod ad vrbem regiam translatum fuerat, non solùm ab hostibus, amissis prouincijs imminuebatur, sed & intestinis malis intra se collidebatur. Etenim circa principia principatus

Caroli,

Caroli, coniuratione facta, milites aduersus Anastasium, Theodosium creant Imperatorem inuitum. Quo comperto Anastasius in Nicæam se contulit: quem Theodosius conserto prælio vicit, ac clericum factum, postmodum in presbyterum ordinari fecit.

Quòd & Theodosius successor illius, clericus factus, Leoni Imperium dimiserit: & de inundatione Tyberis.

CAPVT XVII.

Anno ab incarnatione domini DCCXVIJ. Theodosius LXV. ab Augusto Imperium sortitus, vno tantùm anno imperauit. Leo enim Orientalium prætor, ciuile bellum parans, filium eius Theodosium in Nicomedia comprehendit. Ob ea fractus animo Theodosius, consilio Germani patriarchæ ac Senatus, sponte purpura deposita, clericus efficitur. His diebus Tyberis inundans multa ædificia Romæ subruit, durans̃q; vij. dies, ciuibus litaniam agentibus, viij. demum die cessauit.

De imperio Leonis Syri, eiusq; impietatibus. De Bonifacio, Pirmenio, Beda, & obsidione regiæ urbis, morteq; Leonis.

CAPVT XVIII.

Anno ab incarnatione domini DCCXVIIJ. Leo natione Syrus, LXVI. ab Augusto imperauit, manente adhuc in Francia Carolo seniore. Hic imagines domini ac sanctorum incendi, & multos impietati suæ resistentes decollari iussit. Inter cæteros passa fuit virgo Christi Theodosia, cuius vsque hodie maxima in vrbe regia manet memoria & veneratio. In ecclesia enim sanctimonialium integro corpore humata seruatur, omnibusq; aduenientibus tanquam cœlestis medica, inter manus virginum deportata adhibetur, ac tanquam pro bono omine quoscunque culcando grauem se præbuerit, habetur. Quod & nuper dum Hierosolymitana expeditio sub Conrado Romanorum, Ludouico Francorum regibus ageretur, nos cum multis alijs experti fuimus. Leo Germanum etiam patriarcham sede sua pellens, Anastasium in locum eius substituit. Qua de causa Gregorius Papa commonito sæpe per literas Imperatore, ac incorrigibili inuento, Italiam ab eius Imperio recedere persuasit. Per idem tempus ab eodem pontifice Bonifacius in Germaniam missus, beatus quoque Pirmenius, qui multorum monasteriorum pater extitit, clari habebantur. Reliquiæ sancti Augustini à Sardinia in Ticinum à Leoprando deportantur. Beda etiam venerabilis Anglorum presbyter, multa scripturarum suarum monimenta relinquens, in pace quieuit. His diebus Sarraceni vrbem regiam per triennium obsidione cinxerunt, tandemq; clamantibus ad dominum ciuibus, fame, frigore, pestilentia correpti discesserunt. In vrbe quoque ccc. milia pestilentia perijsse feruntur. Verùm Leo Imperator imperij sui anno xxiiij. moritur.

De imperio Constantini Leonis filij, eiusq; pessimis operibus, morteq; Caroli, ac successione filiorum eius.

CAPVT XIX.

Anno ab incarnatione domini DCCXLIJ. Constantinus Leonis filius, LXVIJ. ab Augusto, patri in regnum successit. Hic per omnia patrem malicia supergressus maleficijs, ac cruentis sacrificijs, & inuocationibus dæmonum, luxuriæ quoque ac immunditiæ inseruiens, ecclesiamq; dei more antiquorum tyrannorum persequens, tam crudelis ac impius fuit, vt iusto iudicio dei tam ob eius, quàm ob patris maliciã, regnum illud nobilissimum imminutum videatur. Anno Imperij eius primo, Carolus Pipini filius moriens, tres filios Carolomannum, Pipinum, & Grifonem reliquit. Horum Grifo, qui minor natu erat, consilio vxoris suæ Schuanehildæ, Vdulionis Baioariorum ducis consanguineæ, occupata Lauduno, fratribus bellum indicit. Qui collecto milite, Laudunum obsidione cingunt, fratremq; in deditionem acceptum, in castello iuxta Aluernam custodiæ mancipant.

De bellis filiorum Caroli, fundationeq́; Fuldensis monasterij, qualiter unus monachus factus, alter Pipino fratri rebellans, in pacem sit uocatus.

CAPVT XX.

ANno ab incarnatione domini Dccxliij. Pipinus & Carolomannus primò in Aquitania contra Hunaldum eiusdem prouinciæ ducem, procinctum mouent, captoq́ castello, quod Lucas dicitur, in loco qui vetus Pictauis vocatur, regnū diuidunt: Carolomanno Austriam, Alemaniam, Thuringiam, Pipino verò Burgundiam, Neustriam prouinciam sortito. Deinde multis prælijs commissis, anno ab incarnatione domini Dccxlvi cum iam Fuldense monasterium fundari cœperat, Carolomannus aperit fratri suo se seculo abrenunciare velle. Quod sequenti anno ad effectum perducens, & ad Zachariam Romanum pontificem veniens, ab eo clericus factus, primò in monasterio S. Syluestri, quod in monte Soracte situm est, monachicū habitum assumpsit. Sed cum multis ex Francia ad se venientibus optata quiete perfrui non posset, ad monasterium S. Benedicti in monte Casino positum, se contulit, ibiq́ reliquo vitæ suæ tempore feliciter conuersatus fuit. Verùm Grifo fratri rebellās, Baioariam eiecto inde Tassilone duce, occupat. At Pipinus Tassilonem in ducatum restituit, fratriq́ xij. comitatus concessit: quibus ille non contentus, ad Vuaifarium ducem Aquitaniæ fugit.

Quòd Pipinus pro nomine regio consultum ad Romanum pontificem misit, regnante Hilderico Merouingo.

CAPVT XXI.

ANno ab incarnatione domini Dccli. cum, vt sæpe iam dixi, regibus Francorum solo nomine regnantibus, maiores domus omnem regni curam administraret, Pipinus qui hanc dignitatem per successorem acceperat, Burchardum Herbipolensem episcopum, & Folradum capellanum suum, ad Zachariam sciscirandi gratia misit. Pontifex ergo, melius esse vt ille qui curam omnium haberet, rex diceretur, quàm qui solùm nomen regis gereret, remandauit. Eo tempore Hildericus ex antiquorum Francorum regum, q̃ui à Merouco Clodij filio Merouingi dicebantur, sanguine descenderat, inane (vt suprà dixi) regium nomen tenebat.

Quòd reuersis nuncijs auctoritate Papæ Pipinus ad regnum eligitur, & quòd Stephanus successor Zachariæ pro persecutione ad regem uenit.

CAPVT XXII.

IGitur anno ab incarnatione domini Dcclij. reuersis à Roma nuncijs, auctoritate Zachariæ Papæ, Pipinus à beato Bonifacio Moguntino archiepiscopo, alijsq́ regni principibus in Suessiona ciuitate ad regnum eligitur. Anno sequenti Zacharia defuncto, Stephanus Papa successit. Is cùm multa ab Aistulfo Longobardorum rege pateretur, Pipino ab expeditione Saxonum reuertenti, vbi & nuncium de fratris sui morte Griphonis habuit, in villa quæ Carisius dicitur, occurrit, eumq́ vt sanctæ ecclesiæ suæ Romanæ succurreret, rogauit.

Quòd Pipinus cum cæteris Francorum primoribus à sacramento absoluitur, & in regem ungitur, & de ciuibus Christi, qui hoc tempore erant.

CAPVT XXIII.

ANno ab incarnatione domini Dccliij. Pipinus à Stephano Papa primò à fidelitatis sacramento, quod Hilderico promiserat, cum alijs regni Francorum primoribus absoluitur: ac de tonso Hilderico, & in monasterium detruso, postmodum Nota. in regem vngitur. Hic Merouingorum regno finito, Carolingorum, per quod etiam Constantinopolitanum minuendum erat, cœpit. Ex hoc Romani pontifices regna mutandi auctoritatem trahunt. Pipinus igitur re prius, exhinc nomine, simul ac re, regnum Francorum gubernauit. Huius diebus floruerunt clarissimi regni Christi principes, Bonifacius prædictus Moguntinus archiepiscopus, Virgilius Iuuaniensiū præsul, Corbinianus Frisingensis ecclesiæ antistes, & alij quàm plures.

De

De beato Corbiniano.

CAPVT XXIIII.

SEd quia beati Corbiniani mentionem fecimus, cuius locum indigni tenemus, tanti viri gesta omnino silentio præterire, inconueniens arbitramur. Hic Vualdegiso patre, ac matre Corbiniana, claris ad seculum parentibus generatus, in ipsa etiam pueritia diuinam gratiam, quam postmodum plenè accepturus erat, prælibauit. Etenim mundi non detentus illecebris, de cuncta parentum substantia solo victu & vestitu contentus, in cellula quam sibi construxerat, habitauit. Vindemiarum autem tempore dum quidam vini primitias ei obtulisset, musti feruescentis impetus, spinam vasis excussit. Sed vir dei regulare silentium nolens violare, famulis quidem hoc indicare distulit, orationibus tamen vinum, ne inutiliter efflueret, cohibuit. Cum verò fide & virtute qui altius proueheretur, dignus esset, à beato Gregorio vrbis Romæ episcopo, præsul ordinatus, ad gentes destinatur. Igitur per vallem Tridentinam rediens, ac Baioariam ingressus, à Tassilone duce, eiusque filio Theodone, benignè susceptus, mōte Frisingen accepit: vbi primò ecclesiam, quæ vsque hodie cernitur, in honorē beati Benedicti construxit, ac monachorum ibi sacrum conuentum adunauit. Est autem mons idem in pulcherrimo & amœnissimo loco positus, limpidissimarum aquarum, ac præcipuè Isaræ rapidissimi fluuij cursu conspicuus, totam illius regionis faciem, & ex Australi plaga latissimam campi planitiem, tanquam è specula longè, lateque contemplans. Hic illis diebus syluis circumseptus, quasi venatorum specula fuisse traditur. Manent & adhuc syluarum in plano inter harundineta vestigia, scilicet antiqui trunci, ceruorum quoque vsque hodie, ac capreolarum multitudo copiosa. Ex septentrionali verò plaga, adhuc sylua non mediocris, quæ Forestus vulgo dicitur, ædibus ac igni plurimùm ciuitati vtilis, superstes cernitur. Contigua quoque monti terra ex Austro Isara, ex Aquilone Ambra fluuijs inclusa, in sinum quendam fertilissimum, ad quatuor Teutonica miliaria protenditur. In fine cuius, vbi prædicti amnes confluunt, locus, qui Mosenburga dicitur, pulcher valde & delectabilis, in beati Castuli ecclesia congregationem clericorum habens, positus cognoscitur. Beatus ergo Corbinianus Frisingensem ecclesiam plurimis honoribus ac possessionibus locupletauit, ac sanctissimæ vitæ documētis informauit. Fertur de eo, quòd quadam vice dum pro ecclesiæ necessitate Romam pergeret, vrsus saginarium suum occiderit, cui vir dei capto saginam imposuit, & vt eam deferret præcepit, ac verbum dei omni gladio penetrabilius effectum, indomitam bestiam mādatis viri dei obtemperare coegit. Eodem itinere socijs in loco deserto fame laborātibus, aquila subitò piscem detulit, cuius esu cuncti qui aderant, cum stupore & admiratione refecti & exhilarati sunt. Alio tempore ad regem Pipinum iter faciens, latronem suspendio adiudicatum, dum precibus à iudice liberare non valeret, signo crucis muniuit, profectusque ad regem, reum illū iam suspensum, siue viuum, siue mortuum sibi donari postulat, & impetrat: celeriterque reuersus illum triduanum in patibulo viuum repertum, illæsum deposuit, & correctum abire permisit. His, alijsque, quæ longum est exequi, virtutibus, virtutumque miraculis, iste vir dei præfatam ecclesiam primus irradiauit antistes.

Quòd Pipinus rogatu Stephani in Italiam ingressus sit. De morte Bonifacij, rursumque ingressu Pipini in Italiam. De legatione Constantini ad Pipinum. De bellis varijs Pipini, morteque eius.

CAPVT XXV.

ANno ab incarnatione domini DCCLV. Pipinus rex rogatu Stephani Papæ contra Aistulfum Longobardorum regem procinctum mouens, Italiam ingredi disponit. Cui dum Longobardi in arctis locis montium obsisterent, cæsis multis, magno labore claustra penetrans, in plano resedit. Porrò Aistulfus Papiam se cōtulit, quem Pipinus tamdiu circumdedit, donec receptis xl. obsidibus, ac iureiurando interposito, ne amplius Romanā ecclesiam infestaret, obsidione solueret, Stephanoque pōtifice cum militia Francorum honorificè ad sedē propriam remisso ipse ad propria

remearet. Hoc anno, beatus Bonifacius archiepiscopus, qui (vt aiunt) terminos episcopatuum Baioariæ, sicut hodie manent, distinxit, Fuldenseq; cœnobium fundauerat, ac multa ecclesiæ dei profutura opera, tam in Gallia quàm in Germania patrauerat, verbum vitæ prædicans, à Fresonibus martyrio coronatur. Anno sequenti cum Aistulfus ea quæ laudauerat, irrita faceret, Pipinus eum denuò Papiæ obsessum, promissa implere compulit. Insuper etiam Rauennam cum alijs plurimis Italiæ vrbibus, Nota. beato Petro designauit, ipseq; reuersus est in Gallias. Anno dehinc proximo cum iam vt sæpe dixi, Francorum regno crescente, Romanum decresceret, Constantini Augusti nuncij Pipino munera deferentes, ad eum apud Compendium veniunt. Tassilo quoque Baioariorum dux, illò cum maioribus suæ gentis veniens, regi, filijsq; suis fidelitatem sacramento promisit. Sequenti anno rex graui ac laborioso bello Saxones deuicit, eosq; tributarios fecit. Non multo pòst elapso tempore, contra Vuaifarium Aquitaniæ ducem, eo quòd ecclesias sui iuris infestaret, militem instaurat, acceptisq; ab eo obsidibus, reuertitur. His diebus beatus Othmarus in insulam Renistein relegatus, migrauit ad dominum. Pipinus Vuaifarium adhuc rebellantem, multis ac grauibus bellis pressit. Tassilo etiam Baioariorum dux, postposita fide, auunculo suo Pipino rebellare attentat. Difficilia & periculosa hæc tempora, duobus fortissimis ducibus, Aquitaniæ ac Baioariæ regi rebellantibus fuere. Ea tempestate Turci à Caspijs portis egressi, cum Auaribus multis vtrobique profligatis, conflixere. Igitur Pipinus multis ac varijs bellis patratis, ad vltimum Vuaifarium interfecit, ac non multo pòst in reditu Turonis infirmatus, & inde Parrhisios deportatus, annò ex quo in regem vnctus est xiiij. ex quo verò principari post mortẽ patris cœperat, xxvi. diem obijt, duos relinquens filios, Carolum & Carolomannum.

De regno Caroli, uarijsq; bellis eius contra Aquitanicos & Saxones, ingressuq; eius in Italiam, morteq; Constantini Augusti.

CAPVT XXVI.

ANno ab incarnatione domini Dcclxix. imperante adhuc Constantino, Carolus diuiso cum fratre regno, regnare cœpit. Hic primò Hunaldum, qui occiso Vuaifaro bellum in Aquitania renouabat, ad Lupum Gaschonum ducem fugauit. Post quem tam ipsum, quàm Lupum in deditionem accepit, & sequenti anno in Vormacia generalem curiam celebrãs, orationis causa limina apostolorum visitare disponit. Tertio regni sui anno, Carolomanno fratre suo mortuo, vxoreq; illius cum filijs ad Desiderium Longobardorum regem fugiente, Carolus solus regnans, cum exercitu Saxoniam ingreditur, omnibusq; ferro ac igne vastatis, acceptis obsidibus, reuertitur. Dehinc rogatu Adriani Papæ Italiam ingreditur, & Desiderium Lõgobardorum regem Ticini obsidione inclusit, ibiq; dimisso exercitu, Romam orationis gratia pergit. Inde reuersus, vrbem fatigatam ad deditionem compulit, regemq; captiuum abduxit. Inter hoc Saxones absentia regis elati, fide posthabita, contigua terræ suæ loca populantur. Porrò rex subacta Italia, reuersus in Franciam, tripertito ordine militum Saxoniam ingreditur, incendijsq; vastata terra, prædam immensam diripuit, & non multo pòst regressus, denuò ab eis obsides accepit. His diebus Constantinus persecutor, xxxv. imperij sui anno mortuus est, eiq; filius suus Leo successit.

De imperio Leonis, morteq; eius, & item de uictorijs Caroli contra Saxones.

CAPVT XXVII.

ANno ab incarnatione domini Dcclxxvi. Leo lxvi. ab Augusto Imperium accepit. Hic primò visus est mitior, vnde & principes filium eius Imperatorem postulant. Per idem tempus Saxones more suo non semel, sed sæpe pactum mentientes, Carolus diuersis prælijs pressit, ac plurimis ex eis fidem Christianam accipere persuasit. Porrò Leo Imperator v. imperij sui anno moritur.

De

De principatu Constantini, & patriciatu Caroli.

CAPVT XXVIII.

ANno ab incarnatione domini Dcclxxxi. Cōstantinus filius Leonis, lxvij. ab Augusto, patri in regnum successit. Huic Caroli filia desponsata, à matre sua alij copulatur. Anno imperij eius primo, Carolus rex Romā veniens, ab Adriano Papa honorifice suscipitur: ibiq; sancto Paschate celebrato, Pipinus filius eius in regem Italiæ, & alius, Ludouicus scilicet, in regem Aquitaniæ ab eodem pontifice vnguntur: ipse verò acclamante populo vniuerso, Patricius Romanorum appellatur. Misit etiam Adrianus Papa nuncios ad Tassilonem, qui eum de fidelitate regis monerent.

De Taßilone duce qualiter monachus factus sit, & de excæcatione Constantini, imperioq; matris suæ Hyrene.

CAPVT XXIX.

CIrca idem tempus rege Pascha domini celebrante Inglinheim, Tassilo cum maioribus gentis suæ venit: vbi dum accusatus à Baioarijs fuisset, quòd regi non seruasset fidem, quinimò Auares, id est, Pannonios ad vastandum regnum induxisset, cum de his & alijs huiusmodi conuictus fuisset, maiestatis reus, ac capitali sententia plectendus iudicatur. Rex tamen misericordia motus, in monasterio Laureacensi, quod ipse construxerat, eum monachicum habitum assumere, ac de peccatis pœnitentiam agere permisit. Constantinus verò consilio matris suę Hyrene, vt aiunt, cæcatus, non multo pòst, xiiij. imperij sui anno diem obijt: regnauitq; post eum mater sua v. annis, digna cuius diebus Orbis imperium, quod in manus fœminæ non digne deuenerat, ad Francos transferretur.

Quòd Leo Papa malè à Romanis tractatus, Carolum ad Vrbem uocauerit, ipseq; de obiectis se purgauerit.

CAPVT XXX.

ANno ab incarnatione domini Dccxcix. Leo Papa, qui Adriano successerat, in litania maiore, à Romanis flagitiosissimè, ita vt oculi eius eruti viderentur, tractatur: qui ad regem Carolum veniens, euentum rerum deplorat. Igitur Carolus victoriosissimus, qui iam subiugatis sibi Baioarijs, Aquitanis, Saxonibus, Danis, Nortmannis, Britannis, Pannonijs, multisq; alijs prouincijs regnum Francorum plurimùm dilatauerat, dignus qui altius proueheretur, Papam vlturus ad Vrbem tendebat. Cui pridie quàm Vrbem intraret, Leo ad duodecimum lapidem occurrit, eumq; honorificè suscepit. Manè facto Vrbem ingressus, à pontifice, ac cuncto populo susceptus, in ecclesiam beati Petri inducitur. Pòst septem diebus transactis, rex concione facta, causam aduentus sui exponit. Leo quoque, cui æmuli sui magnum crimen imposuerant, nemine cogente, ex bona conscientia de obiecto crimine coram omnibus supra sacrosancta euangelia se purgauit.

Qualiter Carolus assumpto pontifice totoq; populo Augustus uocatus, Imperium à Græcis ad Francos transtulit sub Hyrene. De iudicijs eius quæ fecit, & legatione Hyrene. Itemq; de legatione Nicephori Imperatoris, muneribusq; regis Persarum.

CAPVT XXXI.

ANno ab incarnatione domini Dcccj. ab Vrbe condita M. Dlij. Carolus rex, xxxiij. regni sui anno à summo pontifice, ablato Patricij nomine, coronatus, omni populo tunc acclamante, Carolo Augusto, à deo coronato, magno & pacifico Romanorum Imperatori, vita & victoria, lxix. ab Augusto Imperator & Augustus vocatur. Exhinc regnum Romanorum, quod à Constantino vsque ad id tempus in vrbe regia, scilicet Constantinopoli, fuit, ad Francos deriuatū est. Augustus ergo conuocatis ciuibus, habita ratione super his qui in pontificem sacrilegij rei fuerant,

capitali sententia damnatos, interuentu prædicti Papæ ad pœnitentiam conseruatos, tantùm in exilium trusit. Porrò Hyrene Cōstātinopolitana Imperatrix, missis legatis ad Carolum, pacem inter Græcos & Francos firmari rogauit. Cum quibus Imperator missis nuncijs, Hyrenem in vxorem postulauit. Quod dum illa annuisset, Aetius patricius votum reginæ impediens, manentibus adhuc in vrbe regia legatis Caroli, Nicephorum fratrem suum Imperatorem fecit, eamq; in monasterium trusit. Nicephorus ergo rex factus, cum legatis Imperatoris Apocrisiarios suos misit, fœdúsque literis ac nuncijs mutuò firmauere. Rex quoque Persarum muneribus Imperatorem honorauit.

De morte Nicephori, substitutioneq; Michaelis, ac renouatione fœderis inter duos Imperatores: itemq; depositione Michaelis, morteq; Caroli. Breuis epilogus de gestis eius.

CAPVT XXXII.

Anno ab incarnatione domini Dcccxij. Nicephorus Imperator, à Bulgaris publico congressu necatur, eiq; in regno gener suus Michael substituitur. Hic nuncios Caroli ad antecessorem suum missos, honorificè dimisit: suosq; cum eis ad Augustum destinans, fœdus pacemq; cum eo renouauit. Is etiam dum contra Bulgaros exercitum ducit, non prosperis vsus successibus, reuertitur, depositoq; regno, monachus efficitur, succedente sibi Leone filio Bardi patricij. Igitur Carolus regno Romanorū ad Francos translato, dum multa fortiter ac feliciter bella gereret, regnumq; multipliciter dilataret, xlvi. regni sui annò, subactæ verò Italiæ xliij. imperij xiiij. in palatio Aquisgrani, vbi ipse ecclesiam miri operis in honorē S. Mariæ semper virginis construxerat, sedemq; regni constituerat, lxxij. ætatis suæ anno diem obijt, ac in eadem ecclesia humatur. Cæterùm actus eius, & bella quæ gessit, de ponte quoque quem vltra Rhenum fecerat Moguntiæ, de palatijs etiam quæ Nouiomagi, Ingelheim, alijsq; regni locis opere regio construxerat, qui scire vult, legat historiam eius, & gesta à multis descripta. Erat autem vt quidam de ipso ait, corpore amplo ac robusto, statura eminente, apice capitis rotundo, oculis prægrandibus ac vegetis, naso paululùm in mediocritatem excedenti, canicie pulchra, facie læta & hilari, eloquentia copiosus & exuberans, in cibo & potu temperans, sed in potu temperantior. Huius virtute regnum Francorum plurimùm augmentatum est, omniumq; regnorum maximum, Romanum scilicet, ab Oriente ad Occidentem trāslatum. Regni verò terminus à Bulgaris, seu Illyrico vsque ad Hispanos, à Danis vsq; ad Calabros, exceptis adiacentibus regionibus, vtpote Bohemia, Polonia, Dalmatia, Histria, Venetia, Britannia, alijsq; prouincijs, quæ modò duo regna Romanorum & Francorum, excepta Pannonia, esse noscuntur, fuit.

De principatu Ludouici, & Leone Papa: itemq; de Stephano, qui Imperatorem coronauit. De filijs Imperatoris, factioneq; Bernardi, ac exitu.

CAPVT XXXIII.

Anno ab incarnatione domini Dcccxv. Ludouicus Caroli filius, quem ipse adhuc viuens successorem ordinauerat, Augustumq; vocauerat, morte patris cōperta, ab Aquitania ad palatium Aquisgrani veniens, consensu omniū rex creatus, lxx. ab Augusto imperauit. Annò regni eius primo, delatione quorundam comperit, primates regni aduersus Leonem Papam conspirantes, iussu pontificis interfectos fuisse. Ad quod perscrutandum vocatum ad se nepotem suum Bernardum Italiæ regem, Romam misit. Qui in Vrbe informatus, rei euentum per Heroldum comitem Augusto mandauit. Leo quoque missis ad Imperatorem nuncijs, de his quæ sibi imposita fuerant, se expurgauit. Non multo pòst tempore defuncto Leone, Stephanus substituitur. Hic statim post consecrationem suam, missis ad Imperatorē nuncijs, qui eius animum lenirent, eumq; ad se venturum prædicerent, iter eorum in Gallias subsequitur. Cui Imperator Remis occurrens, eum honorificè suscepit. Papa ergo celebratis ex more missarum solennijs, diademate coronatum, Romanorum Imperato-

Imperatorem pronunciauit Ludouicum. Hunc annum quo à Romano pontifice coronatus est, regni sui alij secundum, alij septimum dicunt. Imperator post hoc generalem curiam Aquisgrani celebrãs, primogenitum suum Lotharium Imperij socium legit. nam alios duos Carolum & Ludouicum reges vocatos, vnum Aquitaniæ, alium Baioariæ præfecerat. Non multo pôst Bernardum Italiæ regem, cum regni sui ciuitatibus aduersum se coniurasse comperit. Contra quem dum procinctum mouet, fractus animo Bernardus, apud Gabillonem Imperatori se tradidit. Porrò Imperator Aquisgrani ad palatium veniens, ibiq; sanctum Pascha celebrans, habita de his qui con iurationis rei fuerant, quæstione, iudicio curiæ capitali sententia damnatos, vnà cum rege suo luminibus tantùm orbari fecit. Non desunt tamen, qui dicunt Imperatorem Bernardum dolo captum, primò oculis, ac pôst vita priuasse.

De promotione Lotharij à Paschali, nuncijsq; Bulgarorum, ac morte Ludouici.

CAPVT XXXIIII.

ANno ab incarnatione domini Dcccxxij. Imperator filium suum Lotharium in Italiã destinauit, ipse verò dum in oppido Francofurt curiam celebraret, inter cæteros barbarorum legatos, duo fratres pro regno Vuilsorum contendentes veniunt, quos Augustus sibi subiectos, & fidelitate astrictos, decisa lite ad propria remisit. Verùm Lotharius ordinatis rebus in Italia, dum ad patrem redire parat, à Paschali Papa ad Vrbem inuitatur: vbi honorificè susceptus, ac in die S. Paschæ ab ipso coronatus, Imperatoris & Augusti nomen sortitur. Iisdem diebus Imperatore Aquisgrani conuentum celebrante, nuncij Bulgarorum pro constituendis terminis venerunt. Igitur Ludouicus Imperator propter mala opera vxoris suæ Iudith, regno (vt dicitur) pulsus, ac postmodum restitutus, xxvi. imperij sui anno diem obijt extremum.

De intestina pugna trium fratrum, diuisioneq; regni Francorum.

CAPVT XXXV.

ANno ab incarnatione domini Dccclxi. dum Lotharius reuersus ab Italia regnare intentat, mortuo patre, fratres eius Carolus & Ludouicus grauiter ferentes, si regno paterno priuari deberent, fratri bellum indicunt. Igitur cum regnum Francorum, ad quod post innumeras, quas suprà dixi, mutationes regnum Romanorum deuenerat, cum & ipsum ad ostendendas mortalium miserias, ac instabiles mundi rotatus, auctor omnium deus, in illo ad quem profecerat statu, manere nollet, in seipsum miserabiliter diuidi, ac per hoc desolari & imminui permisit. Proinde contractis vndecunque regni viribus, fratres prædicti apud Fontoniacum conueniunt, acerrimeque pugnantes, ita in hoc bello ex vtraque parte regni vires imminutæ feruntur, vt exhinc fortissimi omnium Franci, non solùm terminos suos non dilatare, sed & parta vix conseruare potuissent. Lachrymabili ergo pugna inter fratres acta, cruenta tandem victoria Carolo & Ludouico cessit. ac ob hoc conuentione facta, diuidunt imperium. Hac diuisione Carolo Occidentalia regna, id est, à Britannico mari vsque ad Mosam, Ludouico Orientalia, id est, omnis Germania vsque ad Rhenum cesserunt. Lothario verò media pars, id est, Belgica Gallia (quæ ex eius nomine Lotharingia vsque hodie vocatur,) cum Romano Imperio sorte deuenit. Exhinc diuiso regno, regna modò duo, Orientale ac Occidentale, quorum alterum partem Ludouici ac Lotharij, sedemq; regni Francorum, palatium Aquisgrani, ac imperium vrbis Romæ habet: aliud verò Occidentale, quod adhuc Francorum, eo quòd istud Romanorum vocatur, appellatum, partem Caroli tenet, inueniuntur.

Exclamatio, & excursus contra volubilitatem rerum.

CAPVT XXXVI.

COnsiderare dei iudicia, mundiq; volubilitatem, etiam nolentes compellimur. Ecce enim, vt suprà dixi, in modum cœli, quod ab Oriente in Occidentẽ verti-

tur, simul cum tempore res mundanas, rerumq́ potestates volui cernimus. Et ne putaremus mortales res in aliqua mundi parte statum inuenisse, ibi etiam defectum eas pati, ac more febricitantis (sicut in Iob habes, Noctem verterunt in diem: & rursum, Post tenebras spero lucem.) quo cunque se verterint, nihil stabilitatis habentes, dolores ac labores reperisse conspicimus. Nonne videtur tibi more (vt dixi) febricitantis, mundialis dignitas volui ac reuolui? Febricitantes enim spem quietis in alteratione situs ponunt, ideoq́ crebris reuolutionibus quando torquẽtur, se iactant huc & illuc. Ita nimirũ potestas temporalis à Babylone deuoluta ad Medos, inde ad Persas, post ad Græcos, ad vltimum ad Romanos, & sub Romano nomine ad Francos translata est. Vbi dum, tanquam firmam sedem fixisset, mansura videretur, tot malis (vt superius patet) subiacere cœpit, vt meritò cum Iob dicere posit, Cum ad diem venero, noctur nis cruciatibus fatigatus noctem prestolor: quam dum tenuero, maioribus doloribus affectus rursum diem venire exopto. Denique armis experientissimi Franci, cum regni terminos plurimùm dilatassent, mundiq́ caput Romam ad suam ditionem transfudissent, cum iam omnibus gentibus horribiles facti essent, & inexpugnabiles viderentur, in seipsos nõ solùm ciuiliter, sed & intestinè, fratribus auctoribus, diuisi, regnũ quod ab Oriente in Occidente, tanquam fugiens statum & requiem inuenisse putabatur, desolandum fore iuxta euangelium, bene præsagiebant. Ex his ergo liquet, nullam caducis rebus fidem habendam, nec in se labentem alium quemlibet sibi inniti volentem, sustentare posse. Vnde aptè propheta ait, Maledictus qui spem suam ponit in homine, & qui ponit carnem brachium suum. Quomodo enim te sustentabit, qui stare non potest? Vel qualiter te confirmabit, qui in se infirmus est? Cum ergo mundus transeat, & concupiscentia eius, ab ipsa migrandum ad deum viuum, qui immobilis & incommutabilis manet, ad eiusq́ beatam & æternam ciuitatem quis dubitauerit? Igitur omnibus regnis mundi imminutis, cum & Francorum, qui vltimi Romam habere meruerunt, ex quo diuisum est, minoratum apparet regnum, nos qui ad ostendendas rerum mutationes res gestas scribimus, hac regni mutatione tanquam sufficienti argumento ad regni cœlestis immutabilitatem missi, huic quinto Operi finem imponamus.

LIBRI QVINTI FINIS.

PROLOGVS IN SEXTVM LIBRVM.

Beatus propheta mundi instabiles ac miserabiliter fluctuantes circuitus contemplans, mariq́ eos potissimùm comparandos æstimans, Hoc, inquit, magnum & spaciosum, illic reptilia, quorum non est numerus. Nõne tibi videtur mundus in modum maris inhærẽtibus sibi procellosis temporibus, tãquam tempestatum fluctibus, interitum minari? Et quid aliud homines pro caducis honoribus decertantes, quàm reptilia maris dixerimus? Vbi minores à maioribus, inferiores à potentioribus sorberi, ac ad vltimum seipsos, cum materiam non inuenerint, discerpere conspicimus. Vnde illud, In se magna ruunt. Hæc omnia prudens lector inuenire poterit in huius historiæ serie. Ciues ergo Christi non more reptilium salo mergi, vel insidis eius procellis improuidè se credere, sed naui, id est, ligno crucis fide nauigare, manusq́ per dilectionem operando exercere in præsenti oportet, vt per huius vitæ viam, ad portum patriæ securi valeant peruenire.

Qualiter verò regnum Francorum tam miserabiliter diuisum, non solùm Romanum Imperium, sed & partem Franciæ ac Galliæ cum palatio Aquis perdiderit, in hoc dicendum Opere restat.

De

De imperio Lotharij & Michaelis, regnoq; Caroli, ac monachatu Imperatoris, diuisioneq; regni inter filios.

CAPVT I.

Dluiso Francorum regno, Lotharius cui, vt dixi, cum Lotharingia Romanorum Imperium deuenerat, lxxi. ab Augusto imperauit. Theophilo mortuo, filioq; eius Michaele apud Graecos in vrbe regia imperante, Nortmanni per mare, Ligerim intrantes, ciuitatem Namnetis irrumpunt, ac in sancto sabbato Paschę episcopum ex more generali baptismum celebrantem, cum clericis interficiunt, ac inde circūquaq; diffusi, cunctam ferro flammaq; vastantes prouinciam, Andegauensem quoque ac Turonensem occupantes ciuitates, beati Martini ecclesiam cremare non verētur. Eo tempore Carolus, cui (vt suprà dixi) Occidentalia regna in diuisione cesserant, Pipinū Aquitaniæ regem cepit, ac episcoporum consilio tonsum, monachū Suesfione in monasterio S. Medardi fecit. Porrò Lotharius Imperator tribus filijs suis regnum, quod eum contigerat, partitur, Ludouico Italiam cum nomine Imperatoris, Lothario Lotharingiam, Carolo Prouinciā tradens: ipse verò ordinatis omnibus in Prumensi monasterio, xvj. imperij sui anno post mortē patris sui monachus efficitur. Vide ad quantum defectum Romanum Imperium deuenit, vt in tres partes Francorum regno diuiso, tertiæ partis tertia pars fuerit.

De imperio Ludouici & Basilij, & coniugio Lotharij, ac controuersia pro regno Caroli. De victoria Ludouici, & pugna Caroli cum Britonibus. De Noemeticio rege Britonum, & Herispeo.

CAPVT II.

ANno ab incarnatione domini Dccclv. Lothario deponente militiæ cingulum, priuatumq; habitum assumēte, Ludouicus filius suus serenissimus lxxiij. ab Augusto imperium suscepit. Basilio, qui Michaelem iam occiderat in vrbe regia, regnante, Lotharius cui regnum Lotharingię deuenerat, Thiebirgam sororem abbatis Hucberti sibi sociauit. Non multis pòst diebus Carolus, qui Prouinciam in diuisione regni acceperat, moritur. Vnde inter Lotharium fratrem, patruumq; suum Carolum controuersia oritur. Lotharius Hucberto abbati fratri reginæ ducatum inter Iuram & montem Iouis cōmisit. Porrò Ludouicus senior Oriētalis Franciæ rex, aduersus Sclauos multa fortiter bella gessit, captumq; principem eorum Rastum luminibus priuauit. His diebus in regno Caroli principibus suis mutuis inter se vulneribus cadētibus, Britones tanquam destitutam terram irrumpunt, ac transmisso Ligeri, Pictauis vsque ferro flammaq; cuncta vastantes progrediuntur: & sic Francorū spolijs ditati, ad propria reuertuntur. Itaq; Carolus cōductis precio Saxonibus, Britones bello petit. Nec mora, commisso prælio, Saxones in prima acie positi, territi spiculis hostiū, terga vertunt. Deinde discursantibus hac illacq; Britonibus, Francisq; ob antiquæ fortitudinis genuinam virtutem viriliter dimicantibus, multis ex vtraq; parte cæsis ac vulneratis, noctis præsidio bellum dirimitur. Manè facto, dum rursus pugna conscritur, Carolus fugiens, suis etiam fugiendi præbuit exemplum. Quo viso, Britones castra Francorū cū clamore irruunt, captisq; & occisis plurimis, ac papilionibus eorū cum alijs spolijs ablatis, reuertuntur. At Carolus Roberto viro forti, ob hanc molestiam inter Ligerim & Sequanā ducatum, ad domādos Britones dedit. His diebus Noemeticius rex Britonum, dum multis modis ecclesiam dei persequitur, videt in visione beatum Maurelionem, Andegauensem episcopum sibi occurrentem, dicentemq;, vt ab oppressione cessaret ecclesiarum, baculo se percutere. Nec frustratur visu: nam continuò corruens, à suis domum reportatur, manifestisq; dei iudicijs vitam simul cum tyrannide finiuit, eiq; filius suus Herispeus in regnum successit. Carolus rursum aduersus Britones bellum instaurarat, parumq; proficiens, hoc tātum obtinuit, vt datis ex vtraq; parte obsidibus, pacem mutuò firmaret. Dehinc tamen Herispeus rex eorum, sponte ad ipsum veniēs, suæ potestati se subiecit, quē multis donatū muneribus, rex ad propria remisit.

De causa Lotharij, quomodo pro repudio legitimè à Nicolao Papa excommunicatus fuerit, episcopiq; eius fautores damnati, & ingressu Ludouici in Occidentalia regna, egressuq; Nortmannorum.

CAPVT III.

EA tempestate cum iam regno Francorum multipliciter diuiso, ecclesia proficeret Nicolao summum sacerdotium gerente, Lotharius multis modis amore Vualdradæ concubinæ suæ, occasionem repudiandi reginã Thiebirgam quærit. Itaq; Guntharium Coloniensem archiepiscopum, qui tunc in regno præcipuæ fuit auctoritatis, ad id quod animo conceperat perficiendum, falsa spe, promittens ei, quòd si ab ista liberaretur, neptem suam acciperet, pellexit. Gunthariius ascito sibi Treuerorum archipræsule Thiegando, Metis concilium congregat: vocatamq; reginam in medio statuunt, falsisq; productis testibus, inter alia nepharia, de incestu illam conuincunt. Proinde ad voluntatem regis sententia diuortij datur, reginæq; pro commisso scelere pœnitentia iniungitur. Igitur rex desiderata potitus occasione, conuentu Aquis habito damnationem Thiebirgæ scripto protulit, seq; continere non posse pronunciauit. Consilio Gunthariij omnibus acclamãtibus, Melius est nubere quàm vri, Vualdrada producitur, ac regio cultu decorata, comitatuq; famulorum stipata, reginę nomen sortitur. Sicq; rex dum ea quę mente conceperat, ad effectum produxit, Guntharium quem suæ nequiciæ socium falsis promißionibus fecerat, versutè decepit. Hæc dum ad noticiam domini Papæ Nicolai venissent, religiosus ac dei zelo plenus sacerdos, missis legatis, regem de commisso scelere redarguit, & ad condignam pœnitentiam inuitauit. At legati pecunia corrupti, negocium minimè ad effectũ perducentes, multis ditati muneribus reuertuntur, dicentes se penè nullum in pręfato regno qui Canones sciret, inuenisse. Quos Treuerorum & Coloniensiũ pręsules subsecuti, dum à summo pontifice de facto iudicio rationem reddere coguntur, rei inuenti deponuntur: dumq; multis modis ad restitutionem sui laborarent, exules in Italia permissa sibi tãtùm laicali communione, moriuntur. Verùm Lotharius post crebras admonitiones, post violatum sacramentum, quod sub præsentia Arsenij episcopi, sanctæ Romanæ ecclesiæ apocrisiarij fecerat, à summo pontifice cõmunione priuatur, ex qua causa tãipsi, quàm toti regno grauißimum discrimen oritur. Extãt de hoc epistolæ quamplurimæ vtrobiq; missæ. Vide iam regno decrescente, ecclesiam tãtæ auctoritatis factam, vt etiam reges iudicet. Per idem tempus Ludouicus Orientaliũ rex Occidentalia regna quorundam vocatu principum ingreditur, regniq; terminos occupans, Senonas vsq; progressus est: sed dum ibi relicto exercitu ad propria redisset, & principes qui eum inuitauerant, à Carolo in gratiam recepti fuissent, qui remanserãt, fines illos egredi compelluntur. His diebus Hucbertus abbas, frater Thiebirgæ, Lothario diu rebellans, ad vltimum à Conrado comite necatur. Eodem tempore Nortmanni per Ligerim Nannetensem, Turonensem, Andegauensem prouinciam vastantes, Robertum ducem occurrentem sibi, occidunt.

Quem finem Lotharius fratri succurrere volens, in Italia habuerit, & quomodo post mortem eius patrui regnum diuiserint. De fraude Adelgisi, circumuentioneq; Imperatoris, ac victorijs eius quas gessit in Campania, & Lucania. De locustis.

CAPVT IIII.

HIs diebus Sarraceni ex Africa venientes, Beneuentanorum regionem, quæ olim Samnium vocabatur, deuastant. Contra quos dum Ludouicus Augustus vires vndecunq; comparat, Lotharium fratrem suum in auxiliũ inuitat. Qui collecto milite, Italiam ingressus, prauorum operum suorum pœnas multipliciter soluens, tam ex insueto calore, quàm aranearũ morsibus, multos de exercitu suo perdidit. Post hoc Romam veniens, ab Adriano pontifice, qui Nicolao iam successerat, honorificè suscipitur, ac ab ipso si monitis prædecessoris sui Nicolai obtemperauerit, subtiliter exquiritur. Ille dum cum omnibus qui secum venerant principibus, se bene iniuncta seruasse falsò affirmaret, corpus dominicum sub attestatione cõscientiæ sibi, suisq; tradidit,

Fertur

Fertur quòd ipso redeunte, omnes qui ficto corde & polluta conscientia ad mensam domini accesserant, infra spatium anni mortui fuerint. Lotharius etiam in via morbo correptus, Placentiæ diem obijt. Carolus audiens fratruelem mortuum, regnum eius inuadit. Quod Ludouicus frater eius dum impedire conatur, conuentione facta, prędictum regnum apud Marsanam ex æquo diuidunt, Ludouico palatium Aquis sortiente. Non multo pòst elapso tempore, Adelgisus Beneuentorum dux, fiducia Græcorum, Ludouico Imperatori, ascitis sibi Samnitibus, Lucanis, Cãpanis, rebellare parat. Augustus contractis vndecunq; copijs, Beneuentum petit bello. Cui Adalgisus occurrens, fraude circumuentum, muneribus conciliatum, finibus suis egredi persuadet. Porrò Imperator Campaniam ac Lucaniam peragrans, omnes ciuitates earũ, excepta Capua, absq; graui negocio cepit, quæ ex quadro lapide extructa, dum non facilè posset expugnari, obsidione cingitur, cunctis in circuitu vastatis. Capuani desperatis omnibus, apertis vrbis portis, cum episcopo corpus beati Germani portante, lachrymabiliter ad pedes Imperatoris veniunt, veniamq; poscentes, misericordiæ suæ se committunt. Imperator vt erat pijssimus, ciues in gratiam recepit, expulsisq; Græcis, omnes Lucaniæ ac Campaniæ vrbes Romano Imperio restituit. Inter hæc Adalgisus dolis iterum regem circumuenire tentat, occurrensq; ipsi, suadet vt militem dimittat, regioni parcat, adijciens necessarium non esse regem subiectum sibi inaniter consumere populum. Rex ad monitum ducis, omnibus præter paucos ad propria remissis, Beneuentum ingreditur, nihilq; perperam sperans, dum circa meridiem strato cubat, subitò à Beneuentanis irruentibus, arma arripere cogitur. Ciues autem cum duce suo Adalgiso palatium incendere volentes, principem pacem petere, ac interposito iureiurando, ne amplius sine voluntate ipsorum fines illorum ingrederetur, promittere cogunt. Imperator hac ignominiosa pactione facta, Romam venit, ibiq; coram summo pontifice Ioanne, qui Adriano successerat, totoq; Senatu causam suam exponit. Proinde Adalgisus à Senatu hostis ac tyrannus pronunciatur, Augustusq; à pontifice auctoritate dei, ac beati Petri à sacramento, quod nolens & pro conseruanda vita fecerat, absoluitur. Verùm princeps quamuis à sacramẽto liberatus iustè videretur, tamen ad remouendum scandalum, per se ad compescendum tyrannum ire recusat: collecto tamen milite, reginam eò destinat. Audiẽs hoc Adalgisus, ac timore perculsus, in Corsicam insulam fugit, & sic iram principis declinauit. Non multo pòst elapso tempore, locusta innumerabilis cæteris locustis maior ac senas alas habens, ab Oriẽte veniens, Gallias operit, depastisq; vbiq; segetibus, tandem in mari Britannico resedit: vbi à vento raptæ ac in salo mersę, postquam mari exæstuante, ad littus in immensum cumulum actæ, vicinas regiones fœtore corrupere.

Qualiter Carolus rex Occidentalis Nortmannos obsidione clausos, deceptus abire permisit, & quæ mala postmodum ab eis pertulerit.

CAPVT V.

EA tempestate Carolus Occidentalis Franciæ rex, Nortmannos, qui occiso Roberto, cæterisq; regni primoribus, vbiq; bacchabãtur, cum Britonum auxilio obsidione in Andegauensium, quam occupauerãt, clausit vrbe. At Britones videntes totam spem hostium in amne fore, ab alueo eũ deriuare conantur. Quo viso, Nortmanni dextras petunt, promissaq; pecunia, regem turpiter obsidionem soluere persuadent. Ipsi verò more suo, sicut sunt inquietissimi, minimè promissa seruantes, per Ligerim Franciam intrabant, multaq; grauiora quàm prius regi faciebant mala. Quãta autem prædicta gens regno Francorum fecerit, ab alijs satis dictum inuenitur. Est enim leuissima & instabilis, nec proprijs contenta terminis, gratiosa tamen quocunq; venerit, & affabilis. Hæc, vt dixi, Occidentale regnum, sicut & Saxones, qui & instabiles, sed feroces sunt, Orientale semper infestabant.

De morte Ludouici imperatoris, imperioq; patrui sui Caroli, item Ludouici Orientalis regis: & quomodo Carolus regnum fratris sui inuadere gestiens, a filijs eius victus sit, ipsiq; regnum paternum diuiserint. item de ingressu Caroli in Italiam, morteq; ipsius. De Ludouico Balbo, filijsq; eius, & pugna eorum cum Bosone.

CAPVT VI.

ANno domini Dccclxxiiij. Ludouicus suauissimus Imperator diem vltimũ clausit, anno imperij sui xix. Anno eodem patruus eius Carolus senior Occidentalis Franciæ rex, Romam veniens, à summo pontifice Ioanne, ciuibusq; Imperiũ pecunia, vt dicitur, obtinuit: regnauitq; lxxiiij. ab Augusto. Non multo pòst Ludouicus senior, Orientalis rex apud Franconefurt diem obijt, tres filios relinquens, Carolomannum, Ludouicum, Carolum. Porrò Carolus Imperator, morte fratris audita, regnum Lotharingiæ inuadere nititur, collectoq; milite primò palatiũ Aquisgrani occupans, Coloniam vsq; progreditur. Inter hæc Carolomannus primogenitus Ludouici, Italiam ingressus, Imperium arripere attentarat. Verùm Ludouicus qui patris exequijs interfuerat, Orientalium rex à principibus creatus, regnare iam inceperat. Audiens ergo patruum suum Carolum fines regni intrasse, missa legatione, regno eũ cedere monet. Quo non acquiescente, ad pugnam progreditur. Nec mora in pago Meginensi, non longè ab Andernaco iuxta Rhenum pugna cõferitur, fusisq; ex vtraque parte multis, tandem Carolus terga vertere compellitur. Ludouici verò filij conuentione facta, regnum paternum diuidunt, & Carolomannus Baioariam, Pannoniam, Carẽtanum, Boemiam, Morauiam: Ludouicus Orientalem Franciam, Thuringiam, Saxoniam, Fresiam, Lotharingiam: Carolus Alemanniam, & quasdam ciuitates Lotharingiæ propter vini copiam accepit. Carolus secundus Imperator Romã secundò petijt, indeq; reuersus, ac per Longobardiam iter faciens, Papiam se contulit. Vbi dum audiret Carolomannum Ludouici fratris sui filium, cum magno exercitu Italiam intrasse, in Franciam redire volens, in via veneno, vt dicitur, anno imperij iij. interijt. Anno sequenti Ludouicus Caroli iunioris filius, qui vocabatur Balbus, diem vltimũ clausit, duos relinquens filios, Ludouicum & Carolomannum: nam tertium, qui postmodum Carolus dictus est, mater tunc in vtero portabat. Cuius regni Prouinciam, quam pater eius Carolus Lotharij Imperatoris filius in diuisione sortitus fuerat, Boso, cui Carolus Imperator illam tradiderat, inuadere gestiens, Lugdunum venit: ibiq; à pontifice eiusdem vrbis in regem Burgundiæ vngitur, sed à prædictis adolescentibus Ludouico & Carolomanno arcetur.

De morte Carolomanni, filioq; eius Arnolfo: qualiter frater eius Ludouicus regnum sibi subiecerit, Arnolfo ducatum Carentanæ tribuerit.

CAPVT VII.

ANno ab incarnatione domini Dccclxxx. Carolomannus Ludouici filius, cui Baioaria sorte deuenerat, post multos triũphos, quos sub patre, & post patrẽ pergerat, regniq; terminos plurimùm dilatauerat, paralysi dissolutus moritur, ac in loco Baioariæ Odingas dicto sepelitur, relinquens filium ex nobili fœmina, sed non legitima, quem de beati Arnolfi nomine, tanquam Carolorum origine, Arnolfum vocauerat. Hic est Arnolfus, cui postmodum monarchia cessit. At Ludouicus Orientalis Franciæ rex, morte fratris comperta, Ratisponam Baioariæ metropolim adijt, omnesq; terræ illius optimates ditioni suæ subiecit. Arnolfo quoq; ducatum Carentani cum castro Moseburk tradidit.

De imperio Caroli tertij, irruptione Normãnorum, morteq; Ludouici, & reditu Caroli imperatoris in Gallias, qualiter omnibus de stemme regio mortuis, ipse monarchiam obtinuerit.

CAPVT VIII.

ANno ab incarnatione domini Dccclxxxi. Carolus, qui in diuisione Alemanniam acceperat, in Italiam procinctum mouet, totaq; Lõgobardia in deditionem accepta, ad Vrbem vsq; progreditur, vbi à Ioanne Papa, omniq; populo Impera-

toris & Augusti nomen sortitus, lxxv. ab Augusto imperauit. Ea tempestate Normani Ludouici regnum per Vual fluuium ingressi, Nouiomagense palatium cremăt, ac inde per circumquaq; diffusi, Coloniam, Bunnam, Aquis cum adiacentibus regionibus, vicis & castellis deuastant. Inter hæc rex Ludouicus Francönefurt diem obijt, & in monasterio Laureacensi iuxta patrem humatur. Normăni morte regis comperta, securi facti, nobilissimam vrbem Galliarum Treuerim, à Iulio Cæsare quondam subuersam, in ipsa cœna domini irrũpunt, ac ibi vsq; ad Pascha morătes, tam ipsam, quàm adiacentem regionem igne consumunt. Quibus dum præfatæ vrbis antistes cũ Bertholfo comite occurrit, bello cõserto vita priuatur, cæteriq; in fugam vertũtur. Normanni præda Frăcorum ditati, ad classem reuertuntur. Hæc dum in Gallijs geruntur, Carolus iij. Imperator in Italia morabatur. Principes ergo tam Galliæ, quàm Germaniæ omnes eum precibus pulsant, quatenus ad suscipiendũ paternum regnum, fratre mortuo redeat, patriamq; ab hostiũ incursione liberet. Qui nihil moratus reuertitur, assumptisq; Lõgobardis, Baioarijs, Saxonibus, Fresonibus, Alemanis, Thuringis, alijsq; compluribus, contra Normannos, qui adhuc in regione morabantur, procinctum mouet. Itaq; Gotfridum Normănorum regem, data sibi filia Lotharij Gisila, cũ Fresia prouincia Christianum fecit, de sacroq; fonte suscepit, & sic eum regni finibus cum suis cedere persuasit. Anno sequenti Ludouicus Caroli Occidentalis regis nati filius moriẽs, ac in monasterio S. Dionysij humatus, fratrem suum Carolomannũ hæredem regni reliquit. Hic inter cętera virtutis suę opera, hoc quoq; memorabile fecit, quòd in bello quodam viij. M. Normannorum fudit. Non multo pòst Carolomannus in venatu ab apro percussus, diem obijt. Occidentales ergo Franci principibus ad missis, Carolum Imperatorem, qui tunc solus ex stirpe Carolorum superesse videbatur, vltrò inuitant, eiq; venienti subijciuntur: vnde multa ac varia cũ Normannis gessit prælia.

De depositione Caroli, subrogationeq; Arnolfi, morte Caroli, & confusione Romani simul & Gallici Imperij.

CAPVT IX.

ANno domini Dccclxxxvij. Carolus Imperator cùm corpore & animo ægrotare cœpisset, principes regni apud Triburias, circa transitum S. Martini, Arnolfum Carolomăni filium, ad regnum trahunt. Et mirum dictu, Imperatorem qui post Carolum magnum inter omnes reges Francorum maximæ fuit potestatis, in breui ad tantam tenuitatem venisse cerneres, vt panis quoq; egens, ab Arnolfo iam rege facto stipendia miserabiliter exigeret, ac ab ipso paucos fiscos in Alemania gratanter susciperet. Vide humanarum rerum miserrimum statum. Rex iste qui in diuisione Orientalis regni acceperat inter fratres minimam portionem, ad tantum primò venit fastigium, vt tam Orientalia, quàm Occidentalia regna cum Romano susciperet Imperio, ad tantam postremò deiectionem venit, vt panis quoq; egeret. Dicere hic poterat cum Iob, Eleuasti me super nubem, & allisisti validè. Et cum Psalmista, Eleuans allisisti me. Quid enim prosperitatem mundi, quàm nubem dixerim? quæ innitentem sibi transeundo citò decipit, leuitate sui acclinantem sustentare nequit. Quanto ergo quis altius super nubem leuatur, eo validius terræ allisus quassatur. Hic tam miserrimus, & iuxta philosophos, fortunæ in modum rotæ, nunc summa, nunc ima vertentis ludus, secundum verò rei veritatem, regna mutantis dei nutu, anceps rerum status, ad declinandam mundi miseriam, veramq; vitam appetendam nos prouocare posset. Ferunt de hoc Carolo, quòd Christianissimus fuerit. Vnde hæc ei circa finem tentatio, ad probationem euenisse creditur. Sequẽti enim ex quo regno pulsus est anno, diem obijt, ac in monasterio Augensi humatus est. Exhinc confusè Romæ regnatum, vsq; ad Ottonem inuenitur. Carolo enim mortuo, qui per sex annos Imperauerat, ac septimum priuatè vixerat, Imperium multis modis scinditur: singulis prouincijs singulos reges creare cupientibus, Arnolfo tantùm pars maxima cessit.

Quem Itali, quem Franci Occidentales regem fecerint. De Vngaris, & irruptione Nortmannorum.

CAPVT X.

IGitur Itali super se duos reges Berengarium Forijuliensem, & Guidonem Spoletanum ducem reges statuunt. E quibus Berengarius à Guidone patria pulsus, ad Arnolfum profugus venit. Occidentales quoque Franci Odonem Roberti filium virum fortem, consensu Arnolfi regem creant. Hic multa prælia contra Nortmannos viriliter gessit. His diebus gens Vngarorum ex Scythia egressa, ac à Pecenatis pulsa, Auaribus eiectis, Pānoniam inhabitare cœpit. Hæc eo tempore tam immanis, & tam beluina fuisse dicitur, vt crudis carnibus vtens, humano quoque sanguine potaretur. Quod ne cui incredibile videatur, audiat quòd Pecenati, & hi qui Falones dicuntur, crudis & immundis carnibus, vtpote equinis & catinis, vsque hodie vescuntur. Valent autem in sagittarum ictibus plurimum, quibus etiam dorsa vertentes nocere solent. Differunt verò à Britonibus, seu Fresonibus in hoc, quòd illi missilibus, isti sagittis nocent. Per idem tempus Nortmanni Gallias circa Senonas, Parrhisios, Trecas peruagantur.

Vbi Arnolfus regnauerit, opera quæ gessit, victoriaq; eius contra Nortmannos. Controuersia in Occidentali regno Francorum.

CAPVT XI.

POrrò Arnolfus totam Orientalem Franciam (quæ modò Teutonicum regnum vocatur) id est, Baioariam, Sueuiam, Saxoniam, Thuringiam, Fresiam, Lotharingiam rexit: Occidentale verò Odo ex eius auctoritate habuit. Concessit autem Zuentebaldo Marahensium regi ducatum Boemiæ, filiumq; suum ex sacro fonte ab ipso leuatum, eius nomine Zuentebaldum vocauit. Dilexit verò pręcæteris regni sui locis metropolim Baioariæ Ratisponam. Vnde & muros eius ampliauit, monasteriumq; sancti Emmeranni, plurimis ornamentis adornauit, a clargis possessionibus locupletauit. Tradunt ibi, scriptumq; monstrant, quòd prædictus rex sanctum Dionysium à Gallijs ad præfatum monasterium trāstulerit. Quod vtrum ita sit, ipsi viderint. Non multo pòst Arnolfo in Baioaria ad compescendos Sclauos morante, Nortmanni regnum eius Lotharingiam ingressi, principes qui eis occurrerant, cæsis multis fugant. Quod audiens Arnolfus, collecto milite, hostem petit, pugnaq; conserta, tanta eos virtute strauit, vt paucissimi fuga elapsi, ad classem repedantes, solam vitam seruarent. Arnolfus verò victor in Baioariam reuertitur. Ea tempestate in regno Occidentali inter Carolum Ludouici filium, & Odonem grauis de regno controuersia orta, Carolum inferioris causæ gratia, ad Arnolfum supplicem venire, ab eòque auxilium poscere compellit.

Quæ Italiam ingressus Arnolfus fortia gesserit, quodq; Ludouico Bosonis filio cōtulerit. De morte Guidonis in Italia, filioq; suo Lamperto, & Zuentebaldo filio regis, Ottoneq; rege Francorum.

CAPVT XII.

ANno ab incarnatione domini Dccexciiij. Arnolfus rex bene in Germania omnibus compositis, Longobardiam cum exercitu ingreditur: captaq; fortissima ciuitate Bergamo, comitem Ambrosium in patibulo suspendit. Quo facto, omnes Italiæ vrbes timore perculsæ, amplius rebellare non audentes, vltrò se suæ ditioni subdidêre. Rex quoque Placentiam vsque progressus, per montem Iouis in Galliam rediens, Vormaciæ conuentum celebrat, ac in vicino eiusdem vrbis Laureacensi monasterio, Ludouico Bosonis filio quasdam ciuitates & pagos iuxta montana concessit. Ea tempestate Guido, qui Italicum regnum vsurpauerat, moritur: cuius filius Lampertus Romam veniens, Imperatorem se vocari fecit. Rex rursum conuentum Vormaciæ celebrans, Zuendebaldo filio suo, cum voluntate principum, regnum Lotharij tradidit. Otto quoque rex Franciæ, cum multis muneribus eum adijt, & honorificè susceptus, omnibus pro quibus venerat, impetratis, reuertitur.

Quali-

Qualiter Arnolfus imperium Romanum obtinuerit, quomodo item Ludouicus Bosonis filius illud habuerit, & quòd diuersi de hoc sentiãt. De morte Ottonis, subrogationeq́; Caroli, itéq; de morte Arnolfi.

CAPVT XIII.

ANno ab incarnatione domini Dccccxcvi. anno verò regni sui vij. Arnolfus rex victoriosissimus, vocatu Formosi Papæ, qui grauem à ciuibus persecutionem patiebatur, Italiam secundò ingressus, ad Vrbem vsque progreditur. Qua armis capta, à præfato pontifice coronatus, iuxta quosdam, Imperatoris & Augusti nomen sortitur. Hic eos qui aduersus pontificem seditionem mouerant, decollari præcepit. Reuerso ab Vrbe Arnolfo, Lampertus qui Imperium inuaserat, moritur. Ludouicus Bosonis filius à Longobardis ad Imperium inuitatur. Reperi ego in quibusdam gestis Romanorum, post Carolum tertium, tanquam Imperio à Francis ad Longobardos translato, Arnolfum in catologo Imperatorum taceri, & Ludouicum, cæterosq́ post ipsum in numero Augustorum poni. Alij Arnolfum in catologo ponunt, & eos qui post ipsum vsque ad Ottonem confusè regnauerunt, non Imperatores & Augustos, sed inuasores & angustos appellare consueuerunt. Non multo pòst Ottone Frãcorum rege mortuo, & in monasterio S. Dionysij humato, Carolus voluntate omniũ rex creatur. Arnolfus xij. regni sui anno, Imperij verò, iuxta quod dictum est, v. diem obijt, & in loco Odingas, vt Rhegino refert, iuxta patrem sepelitur. Monstratur tamẽ sepulchrum eius in monasterio S. Emmeranni Ratisponæ. Poterat enim esse, vt ibi humatus, huc postmodum transferretur.

De regno Ludouici in Orientali Francia, morteq́; Zuentebaldi, & discursione Vngarorum.

CAPVT XIIII.

ANno ab incarnatione domini Dcccci. Ludouicus Arnolfi filius, in loco qui Forchaim dicitur, rex creatur, ac à principibus Lotharingiæ, eo quòd Zuentebaldo offensi essent, in regnum Belgicæ inuitatur. Quo comperto Zuentebaldus cùm multa mala committeret, regnumq́ plurimùm præda, cæde, & incendijs cruentaret, tandem à Stephano, Gerhardo, Mathfrido comitibus, bello publico necatur: sicq́; Ludouicus regno eius liberè potitur. His diebus Vngari Longobardiam peruagantes, incolas terræ occurrentes sibi, sagittis perimunt, crudeliterq́ depopulata prouincia, ad propria reuertuntur.

Qualiter Berengarius à Ludouico primò expulsus, postmodum cæcato Ludouico imperauerit: quomodo Ludouicus Orientalis Franciæ rex, Albertum comitem fraude Hattonis decollari fecerit, eiusq́; terram in fiscum redegerit. De excursione Vngarorum, morteq́; Ludouici.

CAPVT XV.

ANno ab incarnatione domini Dccccv. Ludouicus Bosonis filius Imperium adeptus, Berengarium expulit. dumq́ toto Italico regno pro arbitrij sui motu potiretur, dimisso milite, cum paucis se Veronam contulit, vbi à ciuibus traditus, reuocato Berengario, qui in Baioaria exulabat, captus est, & luminibus orbatus. Berengarius exhinc regnum Italiæ simul cum Romano Imperio tenuit. Circa idem tempus Albertus nobilissimus Francorum comes, Ottonis Saxonum ducis ex filia nepos, Conradum qui à quibusdam Ludouici regis frater fuisse creditur, occidit. Ob ea rex prædictum heroam in castro Babenberg, vbi nunc nobilis episcopatus fundatus cernitur, bello petijt. Cumq́ viribus se proficere posse non videret, Hattonis Moguntini archiepiscopi consilio, ad dolum se contulit. Itaq́ vt non solùm in regum gestis inueni tur, sed etiã in vulgari traditione in cõpitis & curijs hactenus auditur, præfatus Hatto Albertũ in castro suo Babẽberg adijt, eumq́ dei pietatis obtentu de gratia regis adipiscenda conuenit. Ille deuotè monitis eius obtẽperans, humiliter conductũ de personæ ꝓpriæ incolumitate petijt. Ac ne multis morer, interposita sacerdotis præfati fide iter carpsẽt: vix castro exierãt, iã proximi vico, qui Teurstat dicitur, appropinquabãt, & episcopus graue, inquit, erit nobis ieiuniũ sustinere: si placet, anteq̃ regi præsentemur,

ad prandium diuertamus. Tum ille simplices aures more antiquorum primorum habens, dolumq́ minimè persentiens, gratanter eum ad prandendum in castro, vnde digressi fuerant, reduxit. At postquam refecti sunt, ad curiam veniunt: in causa princeps ponitur, ac tanquam reus maiestatis, capite plectẽdus adiudicatur. Monet ille episcopum de fide data: quam econtrà ille se bene in hoc quòd sanum & incolumem eum in castrum reduxerat, seruasse respondit. Sic præfatus Albertus capite plectitur, possessionesq́ eius, è quibus postmodùm Babenbergensis ecclesia locupletata dicitur, in fiscum redactæ sunt. Ex huius Alberti sanguine Albertus, qui postmodum Marchiam Orientalem, id est, Pannoniam superiorem Vngaris ereptam, Romano Imperio adiecit, originem duxisse traditur. Iudicent de hoc sacerdotis facto alij quod velint, & tanquam pro regni vtilitate commissum tueantur: ego omnino nullius emolumenti gratia, non solùm quemlibet Christianum fraude circumuenire, sed etiam in corde, & corde in causa capitali loqui non debuisse arbitror episcopum. Non multo pòst Vngari commisso cum Baioarijs bello, ducem eorum Leopoldum, Arnolfi ducis patrem occidunt, ac inde per totum regnum diffusi, Alemaniam, Franciam, Saxoniam, Thuringiam percurrunt. Ludouicus Orientalis Franciæ rex, xij. regni sui anno, sine hærede discessit, ac in ipso, fratreq́ suo Suendebaldo, iuxta quosdam Carolorum genealogia in Orientali regno defecit ad tempus. Vnde quidam modernus, Vltimus, ait, Augustorum Augustulus, vltimus Carolorum Suendebaldus fuit. Defuncto Ludouico, Otto Saxonum dux, ab omnibus petitur. Princeps ergo clarissimus tanquam senio grauis, rex fieri recusabat.

De regno Conradi in Orientali Francia, & occisione Vngarorum: fuga Arnolfi ducis, morteq́ regis, & subrogatione Henrici Saxonis.

CAPVT XVI.

Anno ab incarnatione domini Dccccxiij. Conradus Conradi, quem Albertus occiderat, filius, consilio præfati ducis Ottonis, consensu omnium, Orientalis Franciæ rex creatur. Hunc quidam Ludouici fratris filium fuisse dicunt, & ob hoc nouissimum eum Carolorum ponunt. Anno regni sui primo, Vngari ad depopulandam terram rursum effusi, à Baioarijs & Sueuis, iuxta Enum fluuium sternuntur. Porrò Arnolfus Baioariorum dux, regi rebellans, cum vxore ac filijs ad Vngaros fuga elapsus est. Rex verò vij. regni sui anno, vita pariter & regno perfunctus, die obijt, eiusq́ consilio Henricus Ottonis ducis filius, in regnum subrogatur, anno ab incarnatione domini Dccccxx.

De exordio regni Teutonicorum, diuersæq́ allegationes, utrùm regnum Teutonicorum, uel potius adhuc regnum Francorum dici debeat.

CAPVT XVII.

Ex hinc quidam post Francorum regnum supputant Teutonicorum: vnde filium eius Ottonem in decretis pontificum, Leonem Papam primum regem Teutonicorum vocasse dicunt. Nam iste de quo agimus, Henricus, oblatam sibi à summo pontifice dignitatem renuisse perhibetur. Mihi autem videtur regnum Teutonicorum, quod modò Romam habere cernitur, partem esse regni Frãcorum. Denique vt in superioribus patet, tempore Caroli, regni Francorum tota Gallia, id est, Celtica, Belgica, Lugdunensis, omnisq́ Germania à Rheno scilicet vsque ad Illyricum terminus fuit. Dehinc diuiso inter filiorum filios regno, aliud Orientale, aliud Occidentale, vtrunque tamen Francorum dicebatur regnum. In Orientali ergò, quod Teutonicorum dicitur, deficiente Caroli stirpe, primus, manente adhuc in Occidentali Francia ex successoribus Caroli Carolo, ex gente Saxonum successit Hẽricus. Cuius filius Otto, qui etiam Imperium à Longobardis vsurpatũ deduxit ad Teutonicos Orientales Frãcos, forsan dictus est primus rex Teutonicorũ, nõ quòd primus apud Teutonicos regnauerit, sed'q primus pòst eos qui à Carolo Carolingi, sicut à Meroueo Merouingi dicti sunt, ex alio, id est, Saxonũ sanguine natus, Imperiũ ad Teutonicos Frãcos reuocauerit. Sicut autẽ Merouingis deficientibus, ac Carolis succedẽtib. regnũ tamẽ

mansit Francorum: sic & Carolis decedentibus, ex alia familia seu lingua, in vno tamē regno Ottones subintroiere. Quæ varietas, humanarum rerum defectum prodēs, ab initio mundi vsque in præsentem diem alternatur. Sic in regno Aegyptiorū Pharaonibus successere Ptolemæi: in Romano quoque post familias Cæsarum, multas & assiduas regum successiones miserabiliter mutatas, curiosus indagator inueniet. Et sic, vt ex libro Regum habes, tam ex regum quàm ex populi peccatis post quartam vel quintam generationem decedentibus alijs, alij successere, qui non solùm filios priorum non exaltarent, sed & plurimùm affligerent, & delere cogitarent: vixq; alicuius regis semen diu stetisse in gloria sua inuenis, excepto Dauid, cui promissus est Christus. Quæ omnia, vt sæpe iam dixi, humanam miseriam, variumq; rotatum ostendunt, ac ad æternæ beatitudinis statum nos mittunt. Sed hæc hactenus.

De regno Henrici in Orientali Francia, Caroliq; in Occidentali. Decisio litis duorum regum pro Lotharingia. De tyrannide Arnolfi Baioariorum ducis, uictoriaq; Henrici super Vngaros. De lancea sacra, morteq; Henrici.

CAPVT XVIII.

Igitur Henricus ducis Ottonis filius, in Orientali Francia regnauit, Occidentalem Carolo tenente. Quidam Celtici scriptores asserunt, eum primò ducem tantùm Saxonum, Caroloq; subiectum fuisse: postq; consilio generi sui Gisilberti Belgicæ ducis, cum Orientalibus principibus à regno eius discessisse, ac regium nomen assumpsisse. Alij dicunt eum post mortem Conradi, ab Orientalibus Francis per electionem principum, in regnum subrogatum fuisse, nec vnquam aliquid de manu Caroli suscepisse. Concordant tamen in hoc, quòd regnum Germaniæ potenter habuerit, & pro Belgica Gallia cum Carolo controuersiam. Quam scriptorum varietatem ex hoc accidisse arbitror, vt dum translato ad Francos Imperio, cum imperiali gloria crescere simul cœpissent & ingenia, diuisoq; regno, diuisi fuissent animi hominum, tantam quique suam rempub. perfecerunt, quantam eam præclaris ingenijs extollere potuerunt. Nos verò medium in his limitem seruantes, inquātumq; possumus, ac ex eorum dictis conijcere valemus, veritatis seriem tenentes, nec ad dexteram, nec ad sinistram declinare deo largiente, studebimus. Itaque dum, secūdum quod vtrosque scriptores concordare diximus, Henricus cis Rhenum regnaret, & de Belgica cum Carolo disceptaret, ex voluntate amborum, ad huius litis scrupulum decidendum, die in oppido Bunnæ constituta, Belgica Henrico cessit, ac Carolo Celtica tātùm & Aquitania, parsq; Lugdunensis, Burgundia regem per se habente, remansit: & sic regnum, quod Francorum dicitur, ex paterna hæreditate Belgicam Galliam, cum palatio Aquis, & maiori parte Franciæ perdidit. Circa idem tempus Arnolfus Baioariorum dux, morte Conradi regis comperta, ex Vngaria in patriam reuertitur, regnareq; gestiens, tandem à rege relictis sibi terræ suæ ecclesijs, in pacem vocatur. Hic est Arnolfus, qui ecclesias & monasteria Baioariæ crudeliter destruxit, ac possesiones earum militibus distribuit. Is dum primò regnare moliretur, beato Vdalrico Augustēsi episcopo duo gladij, quorum alter capulo carebat, in visu monstrati sunt, audiuitq; gladium cum capulo regem Henricum, Arnolfum autem gladium sine capulo, tanquam sine capite & iusticia esse. Post hoc Henricus Vngaros more suo irrumpere volentes, in Saxonia incredibili cæde strauit, titulumq; victoriæ in palatio Mersburgk, quæ & Martinopolis, pingi fecit. Lanceam quoque sacram, quam reges nostri hactenus habent, ab Arnolfo Lugdunensis Galliæ, seu Burgundionum rege minis extorsit. Ipse verò post multa virtutis suæ opera, dum ad obtinendum Imperium Romam tenderet, morbo correptus, xvij. regni sui anno diem obijt.

De regno Ottonis, triumphisq́; eius, tam de Sclauis, quàm de Belgis. De eiectione Ludouici, ac per Ottonem restitutione, synodiq́; in amborum præsentia celebratione. Qualiter Otto Italiam ingressus Berengarium debellauerit, ipsumq́; postmodum cum Alberto filio in deditionem accepit. De rebellione filij eius Letalfi, itemq́; reconciliatione.

CAPVT XIX.

Anno ab incarnatione domini Dccccxxxvi. Otto Henrici filius, patri nobilis hæres in regno succedens, in palatio Aquis à Moguntino archiepiscopo Hildeberto coronatur. Hic Sclauos, qui & Boemi, resistentes sibi compescuit, Belgas cõsilio Gisilberti ducis, transitum Rheni prohibere nitentes, in fugam vertit, ac tota terra ferro flammaq́; vastata, castrum in monte Capri situatum obsidione cinxit. Igitur Ludouicus Caroli filius Belgicam, quam pater (vt suprà dixi) perdiderat, hac occasione recipere gestiens, Alsatiam ingreditur. Quo audito, rex obsidionem Capri montis soluit, pulsoq́; Alsatia Ludouico, Bresacum obsedit. Inter hæc Gisilbertus dux, dedecoris iniuriam vlcisci volens, collecto milite Andernacum vsque progreditur, vbi occurrentibus sibi Germanis, acerrimo prælio commisso, Gisilbertus dux fugere volens, Rheno submergitur, cæteriq́; in fugam, cæsis plurimis, vertuntur. Quo comperto, Bresacenses regi castrum dederunt. Rex verò rursum Belgicam ingreditur, totamque in deditionem accepit. & exhinc prouincia illa à regibus Teutonicorum absque contradictione possidetur. Porrò Ludouicus rex sororem Ottonis regis, Gisilberto duce mortuo viduatam, in matrimonium suscepit: ipse verò non multo pòst à suis regno pulsus, ad Ottonem supplex venit, eiusq́; auxilio deuictis hostibus, regnum recepit. Post hæc Inglinheim synodus præsente Marino sedis apostolicæ legato, in præsentia amborum regum celebratur. Verùm Otto post multos triumphos Italiam quoque, quæ per plures iam annos Francis, seu Germanis alienata fuerat, regno adijcere parat. Hæc eo tempore à Berengario tyranno multipliciter premebatur, à quo etiam Adelheida Lotharij Imperatoris antecessoris sui vidua, in captiuitate tenebatur. Rex ergo Italiam ingressus reginam à captiuitate liberatam, vxorem accepit: pulsoq́; Berengario, natale domini Papiæ celebrauit: & sic verno tempore in patriam rediens, Conradum ducem ad persequendum Berengarium ibidem reliquit. Huius consilio Berengarius in Saxoniam ad regem venit, gratiam eius tam ducis, quàm Letalfi regis filij impetraturus auxilio. Sed cum per triduum conspectui regis non admitteretur, intercessione tandem præfati ducis, ac regiæ prolis obtinuit, quòd ei in vrbe Rhetiæ Augusta dies præfigatur. Ibi ex omnibus regni visceribus, multis in vnum adunatis, Berengarius humiliter veniens, cum filio suo Alberto regi se dedidit, ab eoq́; regnum Italiæ, excepta Marchia Veronensium & Aquileiensium, suscepit. Reuersus in Italiam Berengarius, multa sicut & antea principibus terræ mala faciens, in se odia omnium excitauit. Eo tempore Letalfus filius regis, consilio quorundam noua contra patrem molitur, sed in breui à cœpto desistens, paternè ab eo in gratiam recipitur.

Nota.

Triumphus Ottonis de Vngaris, traditioq́; Scirensis comitis. Itemq́; triumphus Ottonis de Sclauis.

CAPVT XX.

Anno ab incarnatione domini Dcccclv. Vngarorum gens sæuissima, cum innumera multitudine erupit, ac totam terram more locustarum operiens, ad Licum vsque contra vrbem Augustẽsem, cui tunc venerabilis, ac deo dignus sacerdos Vlricus præsidebat, peruenit. Quibus gloriosissimus rex fide magis quàm armis, præfati viri dei hortatu tutatus occurrit: tantaq́; prædictos barbaros virtute strauit, vt exhinc gens omnium immanissima, non solùm regnum inuadere non auderet, sed & suum, desperatione correpta, vallibus & sudibus in locis palustribus contra nostros munire cogitaret. Cecidit in eo prælio dux illustris Vuarmaciensis, & gener regis Conradus. Barbari verò, quod etiam incredibile dictu videtur, vsque ad internicionem, vij. tantùm residuis, omnes deleti dicuntur. Huius maximæ concussionis auctor fuisse ex Baioaria quidam Scirensis comes memoratur, qui tamen perfidiæ suæ pœnas

nas soluens, dum Vngaros incautè eductos, morti exposuisset, ab eis tanquam traditor necatus est. Porrò terra eius in fiscum redacta, partim à rege inter ecclesias diuisa, partim hæredibus eius cum castro Scirensi relicta, æterno anathemati ab episcopis addicata fuisse traditur. Ex huius origine cum multi hactenus tyranni surrexerint, Otto Palatinus comes perfidi & iniqui patris haud dissimilis hæres, omnes priores malitia supergrediens, ecclesiam dei vsque in præsentem diem persequi non desistit. Sic enim mirabile dictu, quo diuino iudicio nescio, penè tota illa posteritas in reprobum sensum tradita est, vt vel nulli, vel pauci vtriusque sexus, cuiuscunque professionis, seu ordinis ex ea inueniantur, quin vel aperta tyrannide desæuiant, vel omnino infatuati, ad omnem tam ecclesiasticum, quàm secularem honorem indigni, furtis & latrocinijs inseruientes, miseram vitam mendicando transigant. Rex inde digrediens, Sclauos resistentes sibi bello petijt, ac tam de ipsis, quàm de Vngaris victor existens, pater patriæ appellatus est.

Querimonia Romanorum super tyrannide Berengarij: rex sublimato prius ad regnum filio, Italiam ingressus, palatium Papiæ reædificat.

CAPVT XXI.

ANno ab incarnatione domini Dcccclx. dum rex rursum contra Sclauos procinctum moueret, Ioannes diaconus, & Azo scriniarius, ab Apostolica sede missi, ad regem veniunt, tam de tyrannide Berengarij querimoniam facientes, quàm ipsum ad defensionem sanctæ Romanæ ecclesiæ, ac totius Italiæ inuitantes. Vualbertus quoque Mediolanensis, & Vualdocumanus episcopi, cum alijs regni Italiæ principibus, eadem petentes, ad regem supplices veniunt. Rex ergo natali domini Ratisponæ celebrato, in Belgas proficiscitur, ibiq; filio suo Ottone in palatio Aquis ad regnum sublimato, in Saxoniam redijt, collectoq; milite, per Baioariam, ac Tridētinam vallem Italiam armatus intrauit: totaq; terra subacta, natale domini Papiæ celebrans, palatium à Berengario destructum reædificari iussit.

Otto Romam ueniens à Ioanne Papa, ac toto populo Augusti nomen sortitur, sicq; imperium Romanum ad Teutonicos, uel iuxta alios, ad Orientales Francos deriuatur. Imperator Papiam uenit, Berengarius fugit.

CAPVT XXII.

ANno ab incarnatione domini Dcccclxiij. Otto gloriosus rex, à Papia vsque ad Vrbem progrediens, honorificè à summo pontifice Ioanne, ac toto populo susceptus, applaudentibus cunctis, Imperatoris & Augusti nomen sortitur. Hic iuxta eos qui Arnolfum in catalogo ponunt, & eos qui interea in Italia regnabant, secludunt, lxxvij. secundum Romanos autem, qui semoto Arnolfo, Ludouicum, Berengarios duos, Vgonem, Berengarium, Lotharium, itemq; Berengarium cum filio suo Alberto, quamuis obscurè regnantes in numero priorum statuunt, lxxxiij. inuenitur. Exhinc regnum Romanorum, quod post Francos & Longobardos ad Teutonicos, vel vt alijs videtur, rursum ad Francos, vnde quodammodo elapsum fuerat, translatū est. Cui scilicet opinioni accommodatum videtur, quòd regnum Romanorum iuxta maiores nostros, Babyloniorū imperio similem ortum & progressum habere dicitur. Sicut ergo illud duabus famosis mutationibus, Medorum scilicet & Persarum, succubuisse constat: sic & istud item duabus tantùm Græcorum & Francorum subiacere debere volunt. Nam cæteros huius, sicut & illius à diuersis gentibus incursus, eclipsim potius eorum, quàm mutationem fuisse dixerunt. Imperator ab Vrbe rediens, Papiæ Pascha domini celebrauit. At Berengarius in monte qui sancti Leonis dicitur, Imperatorem fugiens, latitauit.

Imperator Ioannem Papam, eo quòd Albertum susceperat, pontificatu deponit, & ei Leonem substituit.

CAPVT XXIII.

ANno sequenti dum rursum Imperator Pascha domini Papiæ celebraret, ac inde progrediens Berengarium in monte Leonis obsidione clauderet, Albertus fi-

lius eius primò Corsicam furorem principis declinans, intrauit: pòst Ioannem Romanum pontificem adiens, eum ad sui partem inclinauit. Eapropter Imperator obsidione castri relicta, contra Vrbem aciem dirigit. Quidam verò ex ciuibus metu perculsi, vnà cum pontifice fugiunt: alij datis obsidibus, Augusto subduntur. Otto missa legatione, Papam reuocat: sed eo venire nolente, collecta synodo episcoporum, Leonem ei in pontificatu substituit. Quod videns Albertus denuò Corsicam fugit. Quæ omnia vtrum licitè, aut secus acta sint, dicere præsentis nō est Operis. res enim gestas scribere, non gestarum rerum rationem reddere proposuimus. Inueni tamen in quibusdā Chronicis, sed Teutonicorum, præfatum Ioannem reprehensibiliter vixisse, & frequēter super hoc ab episcopis, alijsque subditis suis conuentum fuisse. Cui rei durum videtur fidem accommodare, quia Romana ecclesia hoc speciale priuilegium sacerdotibus suis ascribere solet, quòd meritis Petri super firmam petram fundati, nulla eos porta inferorum, vel turbo tempestatum ad exitialem ruinam inuoluat.

Imperator Berengarium capit, Romanos seditionem mouentes sternit, & sic ad Spoletum diuertit, rursumque rediens Vrbem obsidione claudit, ac Papam quem Romani posuerant, captiuum abducit: denuò rediens quosdam ex Romanis suspendit, coronatoque prius à summo pontifice filio, in Saxonia moritur.

CAPVT XXIIII.

IMperator natale domini Romæ celebrans, Berengarium in monte Leonis obsessum, cum castello in deditionem accepit, ac in Baioaria custodiæ mancipatum, exilio relegauit. Vide regnum Teutonicorum cum regno Francorum affine, & quodammodo cognatum principium habere. Ibi primùm Carolus sine regis nomine, honorem regis gerebat. Hic magnus Otto Saxonum dux, regibus adhuc ex stirpe Caroli manentibus, regni summam administrabat. Illius filius Pipinus non solùm re, sed & nomine rex cœpit esse, & dici huius simili modò filius Henricus regis nomine meruit honorari. Illius filius Carolus magnus non solùm regnum, sed & Imperium capto Desiderio primus obtinuit ex Francis: istius filius Otto magnus, post multos triumphos primus ex Teutonicis post Carolos capto Berengario, Romanis imperauit. Manente in Vrbe Imperatore, ciues communicato cum vicinis castellanis consilio, eum occidere tentant. Hæc Augustinus persentiens, insidias præcauit primò, pòst infinitam ex eis multitudinem strauit. Sequenti verò die interposito iureiurando, c. ab eis obsides accepit. Ipse autem septem apud eos dehinc dies manens, ad Spoletum diuertit, rogatuque Leonis Papæ Romanis eorum obsides relaxauit. Quo recedente, Romani Ioannem recipiunt, Leone expulso. Is nil moratus, Augustum in ducatu Camerino morantem adijt, secumque sanctum Pascha celebrauit. Inter hæc Ioannes moritur, & in locum eius Benedictus à Romanis subrogatur. Augustus itaque tam pro expulsione Leonis, quàm subrogatione Benedicti inflammatus, spretis Romanorū legatis, quos ad conciliandum animum eius miserant, exercitum contra Vrbem mouet. Quam obsidione clausam, & incredibili fame fatigatam, tandem ad deditionem coegit. Hac ergo conditione sunt in gratiam recepti, vt portis apertis ipsum honorificè susciperent, & Benedictum ei traderent. Quo facto, Imperator Leonem restituit: celebrataque ibi S. Ioānis natiuitate, ac apostolorum Petri & Pauli festiuitate, ab Vrbe digressus, in via multos ex inæqualitate aeris perdidit. Deinde natale domini Papiæ agens, ad Cisalpinam reuertitur, Benedictum iam depositum secum ducens. Nō multo pòst deficiētibus à se denuò Italis, Alpes transcendit, nataleque domini celebrans Romæ, xiij. ex maioribus Vrbis post præfectum, qui factionis erga Leonem Papam rei fuerant, patibulo suspendit. Dehinc vocato ad se filio suo Ottone, eum à summo pontifice coronari & Augustum vocari fecit, eique Constātinopolitani Imperatoris Theophanij filiam in matrimonium coniunxit. Omnibus itaque bene compositis, reuersus ex Italia, Pascha domini Quitelinburg celebrauit: ac inde Martianopoli Ascensionem ex more ferians, morbo tertia ante Pentecosten feria correptus, xxxvij. regni sui anno, imperij xiij. diem vltimum clausit. Hic est Otto, qui post multas quas noui victorias, Græcos quoque in Apulia & Calabria superauit, ac Imperium Romanorum virtute sua ad

Francos Orientales reduxit, primusq; venas argenti & æris, iuxta ciuitatẽ Goslariam in Saxonia inuenit. Metropolim etiam Magdeburgensem, vbi adhuc cultu regio humatus cernitur, pluribus ornamentis decorauit. Berengarius verò, & vxor eius Vuilla exules Babenberg moriuntur: eodemq; anno beatus Vdalricus Augustensis episcopus migrauit ad dominum.

De imperio Ottonis secundi, euentuq; eius in Calabria, ac morte ipsius. Traditio Romanorum: de beato Bartholomæo.

CAPVT XXV.

ANno ab incarnatione domini Dcccclxxv. Otto secundus, magni Ottonis filius, qui viuente patre, à Romano pontifice coronatus fuerat, patri in regnum succedens, lxxxv. ab Augusto imperauit. Hic dum Græcos incautè in Calabria persequeretur, amisso milite de naui exiliens, natando euasit. Ipse verò, ix. imperij sui anno, Romæ moritur, ac ante beati Petri ecclesiam in concha marmorea honorificè humatur. Tradunt de ipso Romani, quòd Beneuento capta, beati Apostoli Bartholomei ossa inde asportauit, ac Romæ in Lycaonia insula, in tumba porphyretica ea collocauerit, in terramq; suam per Tyberim, & mare in præfato sarcophago deportare cogitauerit: sed eo in breui vita exempto, preciosum thesaurum ibidem remansisse.

De imperio Ottonis tertij, martyrio beati Adalberti, ac morte Imperatoris.

CAPVT XXVI.

ANno ab incarnatione domini Dcccclxxxiiij Otto tertius patri in regnum succedens admodum puer, lxxxvi. ab Augusto Imperium est adeptus. Huius diebus beatus Adalbertus Pragensis episcopus prædicans Prutenis martyrio coronatur. Otto verò xvij. imperij sui anno diem obijt, & in ecclesia S. Mariæ Aquis sepelitur. Hi duo posteriores Ottones, quamuis breuitatis causa pauca de eis dixerimus, tã feroces, tam mirabiles fuere, vt vnus Pallida mors Sarracenorum, seu sanguinarius, alter Mirabilia mundi diceretur.

De imperio Henrici, triumphis eius, fundationeq; Babenberg, conuersione Vngarorum, morteq; ipsius.

CAPVT XXVII.

ANnò ab incarnatione domini M. primo, mortuo sine hærede Ottone, Henricus patre Hezilone, natione Noricus, eiusdemq; gentis dux, ab omnibus regni primoribus electus, lxxxvij. ab Augusto rex creatur. Hic multis in Germania, Boemia, Italia, Apulia fortiter ac prospere bellis gestis, postremò data sibi à domino requie, cum esset Christianissimus, nobilissimum episcopatum Babenberg fundauit, ac possessionibus & honoribus, sicut hodie cernitur, locupletauit. Sororeq; sua Gisila Stephano Vngarorum regi in vxorem data, tam ipsum quàm totum eius regnum ad fidem vocauit. Hunc Stephanum Vngari hactenus fidem Christianam seruantes, velut principium fidei suæ inter sanctos colendum dignum ducunt. At Henricus Imperator pijssimus, xxiij. regni sui, imperij autem xj. anno, rebus humanis exemptus, in ecclesia Babenberg humatur. Et, vt illa testatur ecclesia, sepulchrũ eius vsq; hodie crebris miraculis celebre habetur.

De regno regis Conradi, eiusq; uxore Gisila. De uirtutibus eius, uictoriaq; super Polonos. De rebellione ducum, Conradi & Ernusti, reconciliationeq; Ernusti, ac expeditione regis in Italiam.

CAPVT XXVIII.

ANno ab incarnatione domini M. xxv. defuncto sine filijs Henrico, Cõradus natione Francus, consilio antecessoris sui, cuius tamen dum adhuc viueret, gratia carebat, ab omnibus electus, lxxxviij. ab Augusto regnum sortitur. Hic ex parte patris à Conrado Varmatiensium duce, qui in prælio cum Vngaris sub Ottone habito, occubuerat, prosapiam ducens, ex parte matris, ex probatissimorum Galliarum principum, qui ex antiqua Troianorum stirpe descenderant, & à beato Remigio ba-

ptizati fuerant, originē trahens, vxorem Gisilam nomine, de antiquo & glorioso Carolorum sanguine oriundam habuit, sicut quidam his versibus attestatur,

Quando post decimum numeratur linea quarta,
De Carolo magno processit Gisila prudens.

Hæc primùm Ernusto duci Sueuorum, fratri Alberti superioris Pānoniæ Marchionis nupta fuit, geminosq́ ex ea filios Ernustum & Hermānum suscepit. Quo mortuo Conradum hunc de quo agimus, accepit. Erat autem idem rex armis strenuus, consilio prouidus, sapientia tam forensi, quàm ciuili præditus, in religione Christiana satis deuotus, humilitate quæ regem decebat, adornatus. Itaq; in primordio regni eius Boleslaus Polonorū dux, qui ab antecessore suo Hērico nouiter subactus fuerat, à regno diuidi, rexq́ per se vocari molitur. Qui non multo pòst moriēs, Misiconem filiū suum successorem reliquit. Is dum patrem imitari cogitaret, insuperq́ fratrem suum Ottonem expulisset, rex tam profugum in patriam reducturus, quàm de contumace regni iniuriam vindicaturus, in Poloniam procinctum mouet. Misico regis impetum ferre non valens, fractis quibusdam regni insignibus, ad Vlricum Boemiēsium ducem, qui & ipse tunc temporis hostis regni fuerat, fugit. Quem cum Vlricus regi dare, & sic ad gratiam eius redire vellet, ipse, vt erat serenissimus, eum hoc modo à perfido duce recipere noluit. Otto verò liberè ducatu potitus, diadema quod paret eius ad ignominiam regni illicite fecerat, regi misit, seq́ per omnia ditioni eius subiecit. Ipse verò non multo pòst fraude [illegible] sui, vita priuatus est. At Misico à rege exul factus, ad Imperatorem supplex venit, interuentuq́ reginæ diuisa in tres partes prouincia, tertiā partem ipse obtinuit. Exhinc prouincia illa regibus nostris sub tributo seruire cognoscitur. Circa idem tempus, consanguineus regis Conradus Vangionum, & Ernustus priuignus eius Sueuorum seu Alemanorum duces, regi cum multis alijs rebellare attentant. Rex verò filio suo Henrico adhuc infantulo rege post se designato, Italiam ingreditur: ad quem Ernustus dux, consilio matris suæ reginæ venit, gratiamq́ suā eius auxilio promittens, se cum rege in Italiam profecturum obtinuit. Rex verò castra mouens, sanctum Pascha Vercellis celebrauit. Ibi Reinherum Marchionem cum ciuibus Lucensibus obuium habuit, susceptisq́ ad deditionē omnibus, ad Vrbem iter tendit.

De promotione Conradi in Imperatorem, seditioneq́; orta in populo. De reditu eius, rebellioneq́; item Ernusti, morteq́; eius.

CAPVT XXIX.

ANno ab incarnatione domini M.xxvij. Conradus Romam veniens, in ipsa die Paschalis solennitatis inter duos Cinitonem Anglorum, & reginæ Gisilæ auunculum, Rudolphum Burgundię reges honorificè procedens, à summo pontifice Ioanne coronatus, ab omni populo Romano Imperatoris & Augusti nomen sortitur. In ipsa verò Paschali hebdomada, tumultu orto inter milites Imperatoris & ciues, grauis pugna committitur: cæsisq́ multis, Romanis fugientibus, Imperator victoria potitur. Post hoc facta cum ciuibus pace, ab Vrbe regreditur, captūq́ latronem quendam famosissimum Thaselgart nomine, suspendio peremit. Inde per Pyrenęū in Franciam rediens, denuò sibi ducem Ernustum priuignum suum, cōsilio comitis Vuerenharij rebellare nitentem audiuit. Quem censura iustitiæ ac viribus regalis excellentię terra mariq́ pulsum, in syluis latitare coegit, vbi postmodum à fidelibus regis occisus est, eiusq́ ducatum Hermannus frater eius accepit.

De morte Rudolphi regis Burgundiæ, Burgundiaq́; data filio Imperatoris. Descriptio Galliarum.

CAPVT XXX.

EA tempestate Rudolphus Burgundiæ, seu Galliæ Lugdunēsis rex moriens, Henrico filio regis, nepoti suo regnū cum diademate, alijsq́ insignibus sub testamento reliquit. Esse enim Gallias cisalpinam & transalpinā scriptores testantur. Quarum cisalpinam seu togatam in Italia inter Padum & Alpes dixerunt: transalpinā verò

seu

seu Comatam, in tres, id est, Belgicam, Lugdunensem, Celticam, Aquitaniam Celticæ partem facientes, diuisere. Alij æquè tres constituentes, Celticam in Belgicā ponunt, & Aquitaniam tertiam per se constituunt. Vnde & tribus his Gallijs tres primates præesse volunt, Belgicæ Treuerensem, Aquitaniæ Bituricensem, tertiæ Lugdunēsem. Quòd enim in Belgica contineatur Celtica, Orosius velle videtur, qui in diuisione orbis terrarum, eam in Britanniam seu prouinciam Narbonensem, cum iuxta priorem diuisionem ad fontem Mosæ, seu syluam Argonam à Rheno protendatur, extendit: Gallia, inquiēs, Belgica habet ab Oriente limitem fluminis Rheni & Germaniam, Ardehnam ab Euro Alpes Appenninas, à Meridie prouinciam Narbonensem, à Circio Oceanū Britannicum, à Septentrione Britannicam insulam. Item de Lugdunensi Gallia, Lugdunensis ducta per longum, & angustum inflexa, Aquitanicam prouinciam semicingit. Hæc ab Oriente habet Belgicam, à Meridie partem prouinciæ Narbonensis, quā Arelatum ciuitas sita est, & vbi mari Gallico Rhodani flumen accipitur. Porrò de Aquitania, non sicut de tertia parte Galliarū, sed eius prouincia loquens sic ait: Aquitania prouincia obliquo cursu Ligeris fluminis, qui ex plurima parte terminus eius est, in orbem agitur. Hæc è Circio Oceanū, qui Aquitanicus dicitur sinus, ab Occasu Hispanias habet, & à Septentrione & Oriente Lugdunensem, ab Euro & Meridie Narbonensem prouinciam contingit. Vnde iuxta hanc diuisionem, duæ tantùm comatæ Galliæ partes esse videntur, Lugdunensis videlicet, & Belgica: ita vt Aquitania non pars tertia, sed vna earum, vt dictum est, prouincia sit: sicq; Galliç item trina diuisio cū Togata inuenitur. Secundum priorem enim Comatæ sine Togata tres, iuxta alteram cum Togata tres itidem inueniuntur diuisiones Galliæ. Quæ omnes, vt suprà dixi, dū regno Francorū primitùs subiacerent, pòst diuisæ, singulæ singulos reges habere cœpere: illicq;, quòd Frācorum hactenus vocatur, iuxta priorem diuisionem, Celtica, iuxta sequentem verò, Aquitania & pars Belgicæ tantùm remansit.

Rebellio Odonis in Gallia, expeditioq; Imperatoris super ipsum, ubi cogitur ad deditionem. Expeditio Imperatoris in Italiam, uictoriæq; eius. Occisio Odonis à fidelibus Imperatoris, captiuitas pontificum, excidium Parmæ, processus Imperatoris in Apuliam, uictoriæq; ibi, pestilentia redeuntium, obituq; Augusti.

CAPVT XXXI.

IGitur dum Rudolphus Galliam Lugdunensem Henrico traderet, Odo Celticę comes, eo quòd sororius eius esset, præfatum regnum iure hæreditatis ad se pertinere calumnians, armata manu ingreditur. Hoc co tempore dum Imperator in subiugandis Polonis (quod nos per prolepsim suprà diximus) moraretur, contigit. Augustus ergo contumacia Odonis audita, in Burgundiam iturus circa natale domini militem instaurat: sed dum propter nimium frigus proficisci non posset, proxima æstate rursum Gallias ingressus est: vastatacq; per tres continuas hebdomadas ferro ac flamma Odonis terra, ille supplex venire compellitur, interpositocq; iureiurando, ne amplius præfatum regnum quoquo modo lacesfat, Imperator reuertitur. Anno sequenti rex denuò Burgundiam ingressus, omnes terræ illius principes cum Lugdunensi primate in deditionem accepit, ducensq; secum obsides terræ, in pace repedauit. Non multo pòst ad sedandam ignobilis vulgi contumaciam, qui penè principibus præualuerant, Italiam ingreditur: nataleq; domini celebrans, per Brixiam ac Cremonam Mediolanum venit, eiusdēq; vrbis episcopū, eo quòd coniurationis erga eum factę reus diceretur, cepit, ac Pupioni Aquileiensium patriarchæ custodiendum commisit. Episcopus verò clàm elapsus aufugit. Eapropter Imperator Paschate domini Rauēnę celebrato, verno tempore præfatæ ciuitatis territoria vastans, multa castra partim vi capta destruxit, partim in deditionem accepit. Inde Cremonam veniens, Romanū pontificem obuium habuit: quem cum multo honore susceptum & habitum dimisit, & ipse declinando calorem montana loca subijt. Dum hæc agūtur in Italia, Odo comes sacramento rupto, denuò Imperatori in Gallia rebellat. Cumq; ad ignominiam eius castrum quoddam Barrum nomine obsidione cinxisset, à Gozilone Belgarum duce,

aliisq́ue regni fidelibus occiditur, ac vexillum eius in signum victoriæ Augusto in Italiam mittitur. Ea tempestate Placentinus, Vercellensis, Cremonensis episcopi, dubiũ vtrùm licitè an secus, maiestatis rei iudicati, in exilium deportantur. Proximo dehinc Imperatore natale domini Parmę celebrãte, tumultu orto, dapifer regis necatur. Qua de re commotus princeps, omnium nisu vrbem impugnat. Ciuibus autem fortiter se defendentibus, sed tamen impetum regis diutius ferre non valentibus, fusis multis, tandem misera ciuitas crematur. Iisdem diebus Romanus pontifex Mediolanensium archiepiscopum, eo quòd Imperatori suo domino iniustè rebellaret, excommunicauit. Itaq́ue Cõradus rex subacta ad plenum Italia citeriori, Appenninũ transiẽs, regina Romam orationis gratia eunte, ac pòst ad ipsum reuertente, ipse Apuliam ingressus, ac terræ illius vrbes, Capuam, Beneuentum, aliasq́ue quamplures peruagatus, per Adriatici maris oram domum remeare disposuit: sed cũ per lethifera loca iter ageret, ex corruptione aeris plurimos de exercitu, & de claris principibus perdidit. Mortui sunt ibi inter alios Hermãnus dux, reginæ filius, Kunigunda filij regis sponsa, Cono Francorum dux, & alij quamplures. Vnde quidam ex nostris hunc rerum humanarum casum deplorans, rhythmum in modum tragœdię simplici stylo cõposuit, qui sic incipit:

Qui habet vocem serenam,
Proferat hanc cantilenam.

Non multo pòst reuerso ab Italia Imperatore, sanctamq́ue Pentecosten in inferiori Traiecto Fresiæ vrbe celebrante, in ipsa solennitate infirmatus, xvij. regni, imperij verò xiiij. anno, diem vltimum clausit: sepultisq́ue ibidem intestinis eius, reliquum corpus in Spirensem vrbem deportatur, ibiq́ue in ecclesia S. Mariæ humatur.

De imperio Henrici, uirtutibusq́ue eius. De euentu ipsius in Boemia, triumphoq́ue eius in Pannonia. De nuptijs eius, & de morte Leopaldi Marchionis. De schismate Romanæ ecclesiæ. De depositione Gratiani, ac subrogatione Clementis: & quid Hiltebrandus inde senserit.

CAPVT XXXII.

Anno ab incarnatione domini M.xl. Hẽricus tertius supradictæ Gisilæ filius, qui patre viuente regnare cœperat, ipso mortuo, lxxxix. ab Augusto solus regnauit, in ipsoq́ue dignitas imperialis, quę per longum iam tempus à semine Caroli exulauerat, ad generosum & antiquum germẽ Caroli reducta est. Hic per omnia patrem in virtutibus non solùm æquasse, sed & transcendisse perhibetur, regnum moderatissimè gubernans. Verùm in principio regni sui, dum Boemos resistentes sibi incautè bello peteret, plurimos de exercitu in abditis syluarum claustris perdidit. Cõtra quos cum debitæ indignationis aculeos exerceret, gentemq́ue præfatam multis malis attereret, tandem ducem eius in deditionem accepit. Vngaros quoq́ue varijs ac diuersis prælijs premens, Petrum regem eorum ab Ouone regno fraudulenter pulsum, intercessione Alberti Marchionis, cuius leuir erat, exulem suscepit, ac cum exercitu Pannonias ingressus, congressu habito, cum paucis incredibilem multitudinem Vngarorum fudit, Petrumq́ue regno restituit. Vnde rursum est ille rhythmus Hermanni Cõtracti de præfato triumpho, qui sic incipit:

Vox hæc melos pangat.

Accepit autem nobilissimi Galliarum principis, Pictauiæ ac Aquitaniæ ducis sororem Guilhelmi Agnetem in vxorem. Cumq́ue ex more regio nuptias Inglinhcim celebraret, omne balatronum & histrionum collegium, quod (vt assolet) eò confluxerat, vacuum abire permisit, pauperibusq́ue ea quæ membris diaboli subtraxerat, largè distribuit. In ipsa verò nuptiarum solennitate, tristia lætis admixta sunt. Nam illustrissimus Alberti Marchionis filius Leopaldus adolescens, immatura morte omnium planctu rapitur, & à patruo suo Popione Treuerorum archiepiscopo, in vrbe Treuerensi sepelitur. Hic est Leopaldus, qui cum patre suo Alberto Marchiam Orientalem Vngaris eripuit, ac inter cætera virtutis suæ opera, exercitum Ouonis innumerabilem, fines suos ex improuiso vastantẽ, subitò correptis armis (quod tamen in omni cõflictu

etiam fortibus incautum est) penè funditùs cum paucis deleuit. Circa idem tẽpus pudenda confusio ecclesiæ dei in vrbe Roma fuit. Tribus ibi inuasoribus, quorum vnus Benedictus dicebatur, sedem illam simul occupantibus, atque ad maioris miseriæ cumulum diuisis simul cum redditibus patriarchis, vno ad sanctum Petrum, altero ad sanctam Mariam maiorem, tertio, id est, Benedicto, in palatio Lateranensi sedente, flagitiosam & turpem vitam, vt egomet in vrbe Romanis tradentibus audiui, duxere. Hunc miserrimum statum ecclesiæ, religiosus quidam presbyter Gratianus nomine videns, zeloque pietatis matri suæ compatiendo, animaduertens, præfatos viros adijt, eisque à se de sancta cedere pecunia persuasit, Benedicto redditib. Angliæ, quia maioris videbatur auctoritatis esse, relictis. Ob ea ciues præfatum presbyterum tanquã ecclesiæ dei liberatorem, in summum pontificem elegerunt, eumque mutato nomine Gregorium septimum vocauerunt. Quod audiens rex, procinctum mouet in Italiam. Porrò Gratianus regi apud Sutrium occurrens, ad leniendum ipsius animum, diadema preciosum obtulisse dicitur. Quem rex primò, vt decuit, honorificè suscepit, postmodum autem collecto episcoporum conuentu, à pontificatu pro nota simoniæ cedere persuasit, cique Suidegerum Babenbergens. episcopum, qui & Clemens, consensu Romanæ ecclesiæ substituit. Hunc Gratianum Alpes transcendentem, secutum fuisse tradunt Hildebrandum, qui postmodum summus pontifex factus, ob eius amorem, quia de catalogo pontificum semotus fuerat, se Gregorium vij. vocari voluit: & sicut in Lucano habes,

Victrix causa dijs placuit, sed victa Catoni:

ita & huic Hildebrando, qui semper in ecclesiastico rigore constantissimus fuit, causa ista in qua sententia principis & episcoporũ præualuit, semper displicuit. Exhinc Romana ecclesia in electione canonica pontificum, intantum infirmata inuenitur, quòd iste quatuorque sequentes ab Imperatore ibi positi in catalogo inueniantur. Qualiter autem industria & opera præfati Hildebrandi sub Leone iuniore libertatem suam ex parte, sub Alexandro verò plenè rehabuerit, sicut probatorum virorum relatu cognouimus, infrà dicemus.

Henricus Romæ à Clemente coronatur, ac per Apuliam transiens in patriam uenit. & qui postmodum ab ipso Romanæ sedi præpositi sint, & qualiter Bruno, qui & Leo, ad episcopatum uenerit. De deditione Gotfridi & Balduini ducum, & synodo celebrata, expeditione Vngarica. De irruptione Nortmannorum in Apuliam, transituque Leonis, subrogatione Teutonicorum pontificum, morteque Imperatoris.

CAPVT XXXIII.

Anno ab incarnatione domini M.xlvij Hẽricus rex victoriosissimus, in die natalis domini à Clemente coronatus, Imperatoris & Augusti xc. ab Augusto nomen suscepit. Inde per Apuliam exercitum ducens, cum honore ad patriam reuertitur. Eodem anno Suidegero mortuo, Popio Aquileiensium patriarcha, in locũ eius subrogatur. Non multo pòst Petrus Vngarorum rex, à quodam cliente suo Andrea nomine, oculis ac regno priuatur. Popione quoque, qui & Damasus, mortuo, Bruno, qui & Leo, Tullensium episcopus, Romanam ecclesiam gubernandam suscepit. Hic ex nobili Francorum prosapia oriundus, auctoritate regalis excellentiæ, ad sedẽ beati Petri destinatus fuerat. Cumque assumpta purpura põtificali, per Gallias iter ageret, contigit eum Cluniacum venire, vbi fortè tunc præfatus Hildebrandus prioratus, vt dicitur, obedientiam administrabat. Is Leonem adiens, æmulatione dei plenus, cõstanter eum de incœpto redarguit, illicitum esse inquiens, per manum laicam summũ pontificem, ad gubernationem totius ecclesiæ violenter introire. Verùm si suis se credere velit consilijs, vtrumque, & quòd maiestas imperialis in ipso non exacerbetur, quodque libertas ecclesiæ in electione canonica renouetur, se pollicetur effecturum. Inclinatus ille ad monitum eius, purpuram deponit, peregriniique habitum assumens, ducens secum Hildebrandum, iter carpit. Igitur ad Vrbem vsque venientes, cõsilio Hildebrandi à clero & populo Bruno in summum pontificem eligitur, sicque vtcunque Romana ecclesia ad faciendam electionem informatur. Imperator Belgicam ingressus, Gotfridum & Balduinum duces ad deditionem coegit. Post hoc synodus Moguntiæ ce-

lebratur, in præsentia summi pontificis Leonis, & Imperatoris. Rex iterum ad comprimendam Andreæ, qui eiecto Petro Vngarorum regnum inuaserat, contumaciam, Pannonias ingreditur: sed latitantibus vndique incolis terræ, & victui necessarijs vel reconditis, vel contaminatis, militem ibi sustentare non valens, cunctis tamen vastatis reuertitur. Anno sequenti denuo Pannonias hostiliter petens, summum pontificem Leonem secum duxit. Ea tempestate Normannorum gens inquietissima, Roberto Guiscardo duce, humilis conditionis viro, sed strenuissimo, Apuliam irrupit, multisque malis, fraude & vi incolas terræ afflixit. Quos dum Leo Papa cum militia ad Vrbem rediens, ecclesiæ & Imperij finibus coercere vult, commisso prælio, cæsis multis fugere Beneuentũ compellitur. Tanta verò strages vtrorumque ibi facta fuit, quòd aceruus ex ossibus mortuorum compactus, hactenus ab indigenis illic monstratur. Anno dehinc proximo Leo Papa moritur, & in ecclesia beati Petri Romæ humatus, miraculis clarus habetur. Cui Gebehardus Eistetensis, qui & Victor, successit, & illi Stephanus item natione Teutonicus. Imperator rursum Italiam ingressus, Beatricem Mathildæ matrem, consanguineam suam marito suo Bonifacio Marchione defuncto, secum reduxit. Ipse verò non multo pòst in termino Saxoniæ & Thuringię, in loco qui dicitur Botfeld, infirmatus, publicè culpas suas recognoscens, xvij. regni sui, imperij verò xl. anno diem vltimum clausit, ac iuxta patrem humatus est. Cæterùm tam eius quàm patris sui actus & virtutes Hermannus Contractus in libello quodam, quem ipsi destinauit, luculenter satis disseruit.

De imperio Henrici, matrisque eius Agnetis. De liberatione Romanæ ecclesiæ, ac rebellione Saxonum. De morte Alexandri, subrogationeque Gregorij vij. & schismate inter regnum & sacerdotium orto. De uirtutibus eiusdem sacerdotis, institutisque salubribus. De pugna Saxonum & regis.

CAPVT XXXIIII.

ANno ab incarnatione domini M.lvij. Henricus quartus Hẽrici filius admodum puer, patri in regnum succedens, xci. ab Augusto regnare cœpit. Hic primò sub custodia matris suæ Agnetis imperatricis fuit, ipsaque per aliquot tempus prudenter ac strenuè Imperium rexit, postmodum consilio quorundam matri alienatus, per se regnauit. quod seminarium maximæ dissensionis fuit. Porrò nobilissima imperatrix, mutationis rerum intuitu, ad monasterium Fruteriam religiosè viuens se contulit, ac inde Romam veniens, & per aliquod tempus ibidem manens, vita decessit, & in ecclesia beatæ Petronellæ honorificè in tumba marmorea sepulta est. His diebus Alexander primò Lucensis episcopus, pòst communi voto & electione in summum pontificem promotus, ecclesiam iam diu ancillatam in pristinam reduxit libertatem, Carolumque Parmensem episcopum, armata manu, sedem Romanam occupare volentem, constantissimè repressit. Vnde de ipso in palatio Lateranensi scriptum reperi,

Regnat Alexander, Carolus cadit, & superatur.

Itaque cum, vt sæpe dixi, diadema regni à sacerdotali gladio feriendũ foret, in seipsum diuiditur, Saxonibusque rebellionem machinantibus, cõspirationes fiunt, detractiones in principem dictantur, multaque inhonesta de ipso ad aures summi pontificis referuntur. Deinde missis à rege Annone Coloniensi, Hermanno Babenbergẽsi, pro iusticia regni Romam episcopis, peracta legatione reuertẽtes, literas summi pontificis reportant, regem ad satisfactionem pro simonia, alijsque multis, quæ ei obiecta fuerant, inuitantes. Ea tempestate Saxones conceptam diu corde malitiam amplius celare non valentes, manifestè regi rebellant, castellaque ac munitiones quas ibidem fecerat, dissipat. Anno sequenti Alexander vita & sacerdotio perfunctus decessit, sedemque Hiltprando archidiacono suo, qui Gregorius vij. dictus est, reliquit. Exhinc schisma grauissimum, eo quòd absque consensu regis per electionem constitutus fuerat, oritur. Ipse autem qui per multum temporis ad libertatem ecclesiæ obtinendam priuatus laborauerat, iam ad sacerdotalem dignitatem prouectus, à cœpto desistere indignũ ducens, tam ob hoc, quàm pro simonia extirpanda, ac incontinentia clericorum reprimenda, plurimùm desudabat. Denique non solùm regem pro eiusmodi ad synodalia responsa crebrò vocauit, sed & datis decretis, clericorum à subdiaconatu & supra, connubia

in

in toto orbe Romano cohibuit, formaq; gregis factus, quod verbo docuit, exemplo demonstrauit: ac fortis per omnia athleta, murum se pro domo domini ponere non timuit. Rex verò ex omnibus regni visceribus contractis copijs, Saxones bello petit, commissoq; iuxta fluuium Vnstrot prælio, cæsisq; ex vtraque parte multis, cruenta tandem victoria regi cessit. Ceciderunt in hoc conflictu Gebehardus pater Lotharij, qui postmodum rex fuit, Ernustus Marchio, Alberti cuius suprà mentio habita est, filius, & alij innumerabiles.

De uiso cometa, & expugnatione Angliæ. De nuptijs regis, sententiaq; in eum à summo pontifice data, depositis super eum regibus, & in breui occisis.

CAPVT XXXV.

Anno ab incarnatione domini M.lxvi. stella quæ cometes dicitur visa, effectu nõ caruit. Eodem enim anno Gulhelmus Nortmanniæ comes, Britanniam maiorem, quæ nunc Anglia dicitur, occiso rege eius Heraldo expugnauit, totaq; in seruitutem redacta prouincia, ac Nortmannis ibi positis, illo tempore regnauit. Anno sequenti rex Bertam Ottonis Italici Marchionis filiam vxorem accipiens, nuptias apud Triburias celebrauit. At Romanus pontifex regem sæpe vocatum excommunicauit, eiusq;, vt dicitur, consilio & auctoritate Rudolfus Alemanorum dux, à quibusdam principibus rex creatur. Quo non multo pòst, in publico bello occiso, atque Hermanno Lotharingiæ principe sibi substituto, & ipse non multo pòst à fidelibus regis occiditur. Lego & relego Romanorum regum & Imperatorum gesta, & nusquam inuenio quenquam eorum ante hunc à Romano pontifice excommunicatum, vel regno priuatum: nisi fortè quis pro anathemate habẽdum ducat, quòd Philippus ad breue tempus à Romano episcopo, inter pœnitentes collocatus, & Theodosius à beato Ambrosio propter cruentam cædem, à liminibus ecclesiæ sequestratus sit. Nota.

Excursus, qualiter intelligi possit quod in Daniele legitur, lapidem excisum de monte sine manibus, statuam in pedibus, qui ex parte ferrei, ex parte fictiles erant, percussisse. Mala temporis illius, obitusq; Gregorij, & terminus libri.

CAPVT XXXVI.

Hic quod suprà distuli, soluendum puto, quòd Romanum Imperium ferro in Daniele comparatum, pedes ex parte ferreos, ex parte fictiles habuit, donec à lapide præciso de monte sine manibus, excisum subruetur. Quid enim aliud sine melioris sententiæ præiudicio, lapidem sine manibus excisum, quàm ecclesiam capitis sui corpus, sine carnali commixtione ex spiritu sancto conceptum, & virgine natum, ipsam quoque sine humana operatione, & ex spiritu & aqua regeneratam dixerim? Quæ virgo speciosa, quia sine macula, in nouum hominem tanquam iuuencula regenerata, ideoq; sine ruga, sic quotidie virgo manens, nouum ac speciosum parit populum. Sicut mater capitis eius virgo manens, contra legem naturæ nouum ac speciosum edidit partum: sic de virginitate gaudens, vt tamen sterilis non maneat. Hoc nimirum regnum circa finem suum, quem pedes significant, ferreum propter Martem, fictile propter conditionem, in ea parte quæ infirmior fuit, percussit: dum regem orbis non tanquam orbis dominum vereri, sed tanquam de limo per humanam conditionem factum fictilem, gladio anathematis ferire decuit. Ipsa verò quæ antea parua fuit & humilis, in quantum montem excreuerit, ab omnibus iam videri potest. Quanta autem mala, quot bella, bellorumq; discrimina inde subsecuta sint, quoties misera Roma obsessa, capta, vastata, quòd Papa super Papam, sicut rex super regem positus fuerit, tædet memorare. Denique tot mala, tot schismata, tot tam animarum, quàm corporum pericula, huius tempestatis turbo inuoluit, vt solus ex persecutionis immanitate, ac temporis diuturnitate, ad humanæ miseriæ infelicitatem sufficeret comprobandam. Vnde à quodam ecclesiastico scriptore, densissimis Aegypti tenebris comparatur. Prædictus enim pontifex Gregorius, à rege vrbe pellitur, Gibertusq; Rauennatensis episcopus in locũ eius subtruditur. Porrò Gregorius Salerni ma

nens, appropinquante vocationis suæ tempore, dixisse fertur, Dilexi iustitiam, & odi iniquitatem, propterea morior in exilio. Quia ergo in principe suo regnum ab ecclesia præcisum grauiter percussum fuit, ecclesia quoque tanto pastore, qui inter omnes sacerdotes, & Romanos pontifices præcipui zeli ac auctoritatis erat, orbata, dolorem non modicum habuit. Tanta mutatione, tanquam à perfectione ad defectum vergente tempore, sexto Operi finem imponamus, vt ad septenarium, requiemque animarum, quæ miseriam præsentis vitæ subsequitur, deo ductore properemus.

LIBRI SEXTI FINIS.

PROLOGVS IN SEPTIMVM LIBRVM.

Omnis homo ad hoc rationis capax est, vt auctorē suum deum cognoscat, factaque sua cæco corde non transeat, surdis auribus non audiat. Denique ad hoc hominem creatum esse, forma quoque corporis non in modum cæterorum animantium accliuis, sed cœlum respiciendo sublimis, probat. Interior etiam homo ad imaginem creatoris sui factus, materiam inuestigandæ veritatis non solùm in creaturis aliis pulchris & magnis foris accipit, sed & in seipso eo quòd lumen vultus domini super se signatū habeat, intus inuenit. Proinde non iuxta quosdam deum negligere mundum, sed potentissima maiestate, quæ nō erant, creasse, sapientissima prouidentia creata gubernare, benignissima gratia gubernata conseruare: ex hoc liquidò datur intelligi, quòd quilibet sapiens & bonus propria benefacta diligit & amplectitur. Quòd si homo id mutabilitati subiacens, participatione, imò denominatione sapientiæ sapiens, participatione, imò denominatione bonitatis bonus, facere nouit: quanto magis deus solus immutabilis, solus sua sapientia sapiens, solus bonus sua bonitate, & idcirco solus bonus facere credendus est? Vnde est illud Augustini, Duo sunt propter quæ deus amat creaturam suam, vt sit, & vt maneat. Vt esset quod maneret, Spiritus domini ferebatur super aquas. Vt autem maneret, Vidit deus cuncta quæ fecerat, & erant valdę bona. Si ergo deus quæ fecit diligit, nihilque eorum quæ fiunt, sine eius nutu fieri possunt, si potestates omnes ordinat, multo magis regna, per quæ alia minora disponit, eorumque mutationes fieri permittit. Quod sine odio, sine inuidia prouenire, non solùm ex hoc quòd ab optimo, iuxta Platonem, longē inuidia relegatur, sed & per hoc, quòd auctor & creator omnium, nihil eorum quę fecit odisse potest, innuitur. Vnde in libro Sapientiæ pulchrè de ipso dicitur: Misereris omnium domine, & nihil odisti eorum quę fecisti. Et rursum: Tu autem domine cum tranquillitate iudicas omnia. Quòd igitur mundus transit, quòd tam miserabiliter variatur, cum sine nutu eius (vt dixi) fieri non possit, non crudeliter, quia miseretur omnium: non ex odio, quia nihil eorum odit quæ fecit: nō extra, quia cum tranquillitate iudicat: sed iusto eius iudicio causaque, quæ etsi nos lateat, vtilissima tamē creditur, contingit. Nullum enim malum auctor bonitatis, & fons pietatis fieri permittere credēdus est, præter id quod quamuis in seipso noceat, vniuersitati prodest. Quod in malo Iudaicæ gentis considerari potest: quia illo excæcato populo, vniuersitas gentium lumen veritatis accepit. Sic & regnorum mutationes, & ad vltimum imminutiones, quis fructus sequatur, quia non sine graui scandalo dicere possumus, deo, apud quem nihil inutiliter effluere potest, relinquamus. Non desunt tamen qui dicant, deum ad hoc regnum imminui voluisse, vt ecclesiam exaltaret. Regni quippe viribus ac beneficentia regum exaltatam & ditatam nemo ambigit ecclesiam: constatque non prius eam in tantum regnum humiliare potuisse, quàm ipso ob amorem sacerdotij euiscerato, ac viribus exhausto, non eius tantùm, id est spiritali, sed suo proprio materiali scilicet gladio percussum destruetur. quod iudicare, vel discutere, supra nostras vires est. Videntur tamen culpandi sacerdotes per omnia, qui regnum suō gladio, quem ipsi ex regū habent gratia, ferire conantur, nisi fortè Dauid imitari cogitet, qui

qui Philistheum primò virtute dei strauit, postmodum proprio gladio iugulauit. Verùm quia regno decrescente, ecclesia (vt dixi) brauiũ æternæ patriæ, ac post vitæ præsentis laborem, requiem adeptura, in præsenti quoq; in magnum montem crescens, in magna auctoritate stare cœpit, ea quæ sequuntur, præsertim cum ad nostra tempora, recentemq; memoriam ventum sit, tam defectu rerum temporalium, quàm profectu spiritualium, mundi contemptum prodentia, in hoc Opere dicenda restant. Nemo autem propter hæc verba nos Christianum imperiũ ab ecclesia separare putet, cum duæ personæ in ecclesia dei, sacerdotalis & regalis esse noscantur: meminerisq; nos suprà dixisse, à tempore Theodosij senioris, vsq; ad tempus nostrum, non iam de duabus ciuitatibus, imò de vna penè, id est, ecclesia, sed permixta, historiam texuisse. Quod temperamentum propter hæreticos, vel excommunicatos ex regibus, posuimus. Alios enim Christiana fide, & si opere quæ credunt non sequuntur, in ecclesia secundum præsentem statum computandos esse, nemo qui sagenam domini malos & bonos continere scit, dubitat. Non enim discerni possunt in præsenti, ecclesia tantùm quæ manifesta sunt iudicante, deo solo, qui nouit qui sint eius, cuius ventilabrũ in manu eius, merita singulorum pensante. Porrò ecclesiã, ecclesiasticas personas, id est, sacerdotes Christi, eorumq; sectatores, tam ex vsu locutionis, quàm consideratione potioris partis diximus, non ignorantes quòd & ipsi si reprobam vitam duxerint, ad ciuitatem dei in æternum non pertinebunt.

De electione Victoris, consecrationeq; eius, & morte.

CAPVT I.

Defuncto Salerni beatæ memoriæ summo pontifice Gregorio, ecclesiaq; in summo discrimine posita, eo quòd Gibertus auctoritate Imperatoris Romanam sedem & Vrbem occupasset, abbatem Casinẽsem, cardinalem Desiderium, qui & Victor, inuitum pauci de Romanis ad culmen sacerdotij summi trahunt, corruptisq; pecunia Leoninæ vrbis custodibus, ob metum schismatis, nocte consecrandum in ecclesiam beati Petri inducunt. Vbi profluuio ventris correptus, moxq; Vrbem egressus, rebus humanis in breui excessit, ac Ottoni Hostiensi episcopo, qui & Vrbanus, ecclesiæ regimen reliquit.

De expeditione Hierosolymitana sub Vrbano, exitu, progressuq; ipsorum. De captione Antiochiæ.

CAPVT II.

EA tempestate, regnante adhuc Henrico quarto Romę, Constantinopoli Alexio, vbique terrarum iuxta euangelium, gens contra gentem surrexit, Orientalisq; ecclesia grauem à Paganis persecutionem passa fuit. Ciuitas etiam sancta à gentibus conculcabatur, sepulchrum tantùm domini ab eis, quęstus duntaxat gratia, in magna veneratione habebatur. Itaque Christicolæ qui miserabiliter illic sub tributo viuebant, simul cum Alexio Constantinopolitano Imperatore, missis ad Vrbanum Papam epistolis, auxilium flagitabant. Qui super afflictione populi dei motus, laboriosa via in Galliam profectus est, habitoq; ibi concilio, verbo sanctæ prædicationis circiter centum M. hominum ex diuersis nationibus in militiam Christi coadunauit, præfectis sibi ducibus Gotfrido Lotharingiensi, Roberto Flandrensi, Regimundo comite de sancto Egidio, Hugone fratre Philippi regis Galliæ, alijsq; nobilibus, & viris bellatoribus, quorum omnium curam venerabili Podiensi episcopo commisit. Hæc fama commouit diuersos populos, & ignotos, scilicet, ex Aquitania, atque Normannia, Anglia, Scotia, Hybernia, Britannia, Galitia, Gaschonia, Gallia, Flandria, Lotharingia, Burgundia, cæterosq; populos non solùm terram, sed & insulas maris, ac vltimum oceanum inhabitantes. E quibus tam ignotæ & lingua, & moribus, & operibus visæ sunt gentes, vt alij tantùm pane & aqua, alij pro omnibus vtensilibus argento vti dicerentur. Hi omnes è diuersis nationibus & linguis in vnum corpus adunati, crucem in vestibus portantes, crucis Christi discipulos verbo & opere se

fore prædicabant: ac crucis virtute confisi, contra inimicos crucis in domino dimicaturi, iter, Gotfrido duce, in Orientem aggrediuntur. Verùm Orientales Francos, Saxones, Thuringos, Baioarios, & Alemanos propter schisma quod eo tempore inter regnum & sacerdotium fuit, hæc expeditio minus permouit. Fuere quidam tamē ex eis, qui falsa specie religionis, eandem militiam aggrederentur: inter quos Emicho quidam comes de partibus Rheni, vsurpans sibi ducatum ferè xij. milium, Iudæos vbi cunque reperit, vel delere, vel ecclesiæ incorporare satagebat. In Pannonia itaq; incolis transitum in arctis locis prohibentibus, ad propria redire coguntur. At Gotfridus & cæteri prænominati duces, deo propitio Bulgaria, quamuis difficulter, permeata, Constantinopolim peruenere, vbi multa dolis Alexij Imperatoris perpessi, dum seditione orta, mortis periculum euasissent, ponte vrbis regiæ expugnato, suburbia eius destruxerunt. Inde recensitis absque paruulis & mulieribus ccc. M. pugnatorum, Nicæam catholicę fidei quondam turrem, deuenere, eamq; fugato principe Paganorum Solomanno, cepere, captamq; Imperatori tradidere. Deinde progredientes, maritima Rutenorum attingunt, vbi tanta vsi sunt rerum humanarum abundantia, vt aries nummo, bos siclo, teste Roberto comite, venundaretur. Principes quoque seu reges Sarracenorum occurrentes sibi, opitulāte deo oppresserunt. His elati successibus, Antiochiam Syriæ metropolim obsidione cingunt. Vbi per ix. menses morantes, deficiente exercitu, ac exhaustis copijs, plurimùm humiliantur. Dominus ergo afflictionem populi sui aspiciens, vrbem cum copijs Turcorum, in manus eorum tradidit.

Legatio Sarracenorum ad Gotfridum ducem, descriptioq; antiquæ ac nouæ Babylonis.

CAPVT III.

Circa idem tempus Christianis in obsidione Antiochiæ morantibus, cunctis Orientalibus populis terrore perculsis, Aegyptiorū regis, qui vulgo Babyloniorum putabatur, legati ad Gotfridum ducem veniunt, eiq; auxilium contra Turcos, qui tunc Hierosolymam cum tota Palæstina Sarracenis ablata tenebant, in dolo promittunt. Est enim antiquæ Babylonis, vt à probatis transmarinorum viris cognouimus, pars adhuc habitabilis, Baldach dicta: pars, vt in prophetia habes, deserta & inuia, per x. miliaria vsq; ad turrim Babel extensa. Ipsa autē quæ inhabitatur, & Baldach vocatur, maxima est, & populosa: & cum de imperio debeat esse Persarum, summo sacerdoti suo, quem ipsi Caliph dicunt, à regibus Persarum concessa: vt & in hoc quædā habitudo, sicut sæpe iam dictum est, inter Babyloniam & Romam eluceat: quia quod hîc à Christiano Imperatore, summo nostro pontifici in vrbe Roma traditum est, hoc ibi à Paganis Persarum regibus, quibus ex longo tempore Babylonia subiacuit, eorū summo sacerdoti indultum est. Ipsi verò Persarum reges, sicut & nostri vrbem regiā, velut Aquisgrani, Egbatani, quam Arphaxat in libro Iudith fundasse legitur, lingua eorum Hani dictam, c. vel amplius, vt volunt, pugnatorum milia habentem, sedem regni constituerunt, nihil sibi de Babylone, præter nomen imperij reseruātes. Porrò ea quæ nunc vulgo, vt dixi, Babylonia vocatur, non super Eufraten, vt illi putant, sed super Nilum circiter sex diætas ab Alexandria posita est, ipsaq; est Memphis, à Cambyse filio Cyri olim Babylonia vocata. & ibi rex Aegyptiorum, quamuis caput regni sui Alexandria sit, propter hortum balsami morari dicitur. Quod etiam ex hoc perpendi potest, quia cum in vtraque Christiani, sed sub tributo, maneant vrbe, Memphorum episcopus, Alexandrinorum patriarchæ iure ecclesiastico subditus est. Quem nō Assyrijs seu Babylonijs, sed Aegyptijs & Africanis ex prima institutione, & Nicęi concilij auctoritate prælatum fuisse inuenimus.

Item legatio Gotfridi ad regem Babylonicum, fraus Sarraceni, afflictioq; populi dei, uictoriaq; subsequens, & pòst fames: expugnatio urbis Hierusalem.

CAPVT IIII.

Itaque præfati regis legatis duci Gotfrido præsentatis, lectissimi proceres Francorum (sic enim omnes Occidentales populos, ob antiquam gentis illius dignitatem, vt

vt puto, & virtutem, Orientales appellare solent) Babyloniam destinantur. Barbari ergo fortitudinem, proceritatem, habitum, incessum, elegantiam virorum mirantes, eos deos esse, non homines affirmabant. Proinde habito concilio, Babyloniorum rex ductis secum Francorum legatis, Hierusalem obsedit: præfatosq; heroas in mediũ producens, se cum eis fœderatum dicit: & sic eorum potius quàm suo terrore ciuitate in deditionem accepta, Turcis expulsis, Sarracenos ibi collocauit. Inter hæc Christiani capta Antiochia, vt diximus, deum non dignè glorificantes, tanta Sarracenorum multitudine cinguntur, vt priorem vbertatem tam intolerabilis sequeretur fames, quòd & ab humanis carnibus vix abstinerent. Itaque contritionem populi sui misericors dominus clementer animaduertens, ac intuitu gratiæ suæ considerans, lanceam sacram, qua Christi filij sui latus in passione perforatum legitur, vsque ad id tempus incognitam, superna reuelatione fidelibus suis monstrauit. Cuius fiducia Christiani, quamuis fame attenuati, egressi, Sarracenos non sua, sed virtute Christi fuderunt. Inde in Syriã profecti, Barram & Marram vrbes ceperunt. Vbi moram facientes, tanta rursus famis inopia narrantur attriti, vt humana quoque corpora iam fœtentia comederent. Pòst contra ciuitatem Sanctam iam à Sarracenis inhabitatam, aciem dirigunt. Quam obsidione clausam, cum capere non possent, habito consilio, humilitatis magistrum imitantes, nudis eam pedibus circuire disponunt. Igitur octaua, id est, ea qua diuisio apostolorum celebratur, die, ciuitas capitur, ac hostes qui ibidem reperti sunt, tanta strage cæduntur, vt in porticu Salomonis sanguis interfectorum nostris ad genua vsq; attingeret equorum. Et nota, quòd pulchrè post humiliatum populum dei, precesq; ad dominũ fusas, octaua die ciuitas Sancta à gentibus conculcata, à nostris obtinetur. Sicut enim Hiericho sub obseruatione sabbati, à priore populo septimo die, sic & hic à Christiano populo, octaua tanq; abolita lege àc sabbato, resurrectionis die sequẽte, Hierusalem girata expugnatur. Exhinc Hierusalẽ, & sepulchrũ domini à nostri possidetur.

Dolus item Babylonici regis, victoria nostrorum, reditus primatum, ducatusq; Gotfridi super eos qui remanserant.

CAPVT V.

PORrò Mempheorum seu Alexandrinorum rex, qui Babyloniorum Admiraldus à peregrinis vocatur, apud Ascalonem manens, ducens secum Francorum legatos Antiochiam, eo quo & vrbem sãctam dolo capturus, iter flectit. Christiani verò relictis in vrbe sarcinis & infirmis, contra Sarracenos procinctum mouent. Cumq; infinitam multitudinem hostium conspexissent, fusis ad dominum precibus, audacter eos cum paucissimis aggrediũtur. Et mirum dictu, dei qui potest omnia, virtute, cum quinq; milibus equitum, & xv. milibus peditum, c. milia equitum, & ccc. milia peditũ terga vertere compellunt, ac spolia multa diripiunt. Ceciderunt in hoc prælio ex Sarracenis plus quàm c. M. gladio, duoq; M. suffocata circa portam vrbis narrantur: innũmeri etiam submersi, seu spinis obruti feruntur. Peracta verò victoria, reuersis ad propria primoribus, Gotfridus ducatum eorum qui remanserant, strenuissimè rexit. Hic etiam inter Francos, Romanos, & Teutonicos, qui quibusdã amaris & inuidiosis iocis rixari solent, tanquam in termino vtriusque gentis nutritus, vtriusque linguę scius, medium se interposuit, ac ad commanendum multis modis informauit.

Quomodo Vrbanus eiecto Giberto, sedem receperit, ipseq; moriens Paschali eam reliquerit.

CAPVT VI.

VErùm Vrbanus à concilio Claremontensi regressus, auxilio eorũ quos ad Hierosolymitanum iter accenderat, Gibertum ab Vrbe, excepto castro Crescentij eiecit, sedemq; propriã recepit. Inde per Apuliam & Calabriam, Siciliam, quas tunc Nortmanni inhabitabãt, ingressus, pecuniam magnam collegit: sicq; ad Vrbem regrediens, corruptis eis qui castrum Crescentij seruabant, muneribus, Giberto tam Vrbe quàm castro expulso, liberè tota potitur Vrbe. Ipse verò non multo pòst rebus excedens humanis, Paschali cathedram reliquit.

De morte Gotfridi, & regno fratris sui Balduini. De morte Giberti schismatici, Conradiq; Imperatoris filij. De secunda transmarina expeditione, exituq; eius, ac martyrio Thiemonis episcopi.

CAPVT VII.

ANno ab incarnatione domini M. c. cum ex omnibus mundi partibus ad Hierusalem terrestrem, cœlestis typum gerentem, fideles orationis causa confluerent, multis ex corruptione aeris mortuis, Gotfridus quoque gloriosissimus dux, infausta morte, post vnum ducatus sui annum raptus, in ecclesia iuxta sepulchrum domini humatur, eiq; frater eius Balduinus, auctoritate summi pontificis, regio nomine sublimatus subrogatur. Signa verò ac prodigia, cœlo terraq; circa hæc tempora visa, tam schisma regni, quàm iter Hierosolymitanum portẽdentia, ab alijs posita sufficiãt. Eo tempore Gilbertus moriens, horribili schismati tanquam densissimis Aegypti tenebris, finem imposuit. Anno sequenti Conradus Henrici Imperatoris filius Christianissimus, cui pater Italiam commiserat, ix. ex quo à patre discesserat anno, immatura morte præuentus, diem obijt, ac in ciuitate Florentia Tusciæ, honorificè sepultus est. Eodem anno Guilhelmus comes Pictauiensis, & dux Aquitaniæ, Themo Iuuauiensis archiepiscopus, Guelfo Noricorum dux, qui in guerra cum Imperatore Frisingensem & Augustẽsem destruxit vrbes, Itha Marchionissa Leopoldi Marchionis Orientalis mater, Guilhelmus, Stephanus Italici barones, cum multis ex Aquitania, Germania, Italia, Hierosolymam, per Vngariam & Græciam pergunt, quos Alexius Imperator in arctis locis fraudulenter expositos, penè omnes crudeliter extinxit, elegantioribus ex eis captis, & Mempheorum regi seu Admiraldo præsentatis. Quam historiã miserabiliter ac luculenter in modum tragœdiæ quidam ex his, qui se eidem expeditioni interfuisse testatur, executus est. Comprehensus inter alios venerabilis præsul Thiemo, ad idololatriam, vt tradunt, à rege angariatur. Ille inducias petens, phanum ingressus, animi & corporis viribus robustissimus, idola quę adorare debuit, nõ deos, sed opera manuum ostendens, in frusta comminuit. Ob ea productus, ac exquisitis supplicijs & tormẽtorum generibus affectus, glorioso martyrio coronatus est. Quòd ob fidem Christi passus sit, fidelissima traditio habet. Quòd autem idola comminuit, ex hoc credere difficile est, quia constat vniuersitatem Sarracenorum vnius dei cultricem esse, librosq; legis, necnon & circumcisionem recipere, Christum etiam & apostolos, & apostolicos viros non improbare. In hoc tantùm à salute longè esse, quòd Iesum Christum humano generi salutem afferentem, deum vel dei filium esse negat, Mahometq; seductorem, de quo suprà dictum est, tãquam prophetam magnum summi dei veneratur & colit. Cuius seductionis, vt ipse mẽtitur, prædicationis tale apud eos traditur esse exordium: Initium euangelij Mahumet filij dei prophetæ altissimi: Lauamini, mundi estote. Quod præceptum prædicta gens stolide seruans, secretiores corporis partes quotidie abluere solet.

De occisione Sigehardi, intestinisq; malis inter regem Henricum, & filium eius.

CAPVT VIII.

ANno ab incarnatione domini M. ciij. Imperator Henricus natale domini Mogũtiæ celebrans, ibiq; Henrico filio suo rege post se designato, sepulchrum domini se visurum publicè denuncians, multos ex diuersis partibus regni ad idem accendit. Anno dehinc proximo natale domini Ratisponæ agens, orta seditione, Sigehardus comes à familia principum, qui ministeriales dicuntur, eo quòd iusticiam eorum infringere diceretur, occisus est. Anno dehinc iterum sequẽte natale domini Moguntiæ Imperatore celebrante, Henricus filius eius rebellionem contra patrem in Noricis partibus consilio Theobaldi Marchionis, & Berengarij comitis, sub specie religionis, eo quòd pater eius à Romanis pontificibus excommunicatus esset, molitur: ascitisq; sibi quibusdam ex Orientali Francia, Alemania, Baioaria principibus, Saxoniam, terram & gentem contra regnum facilè animandam ingreditur. Vbi honorificè susceptus, ac Pascha domini Quintelinburg manens, vniuersos gentis illius primates

ad

ad voluntatem suam inclinauit: habitoque in villa regia Northusen episcoporum conuentu, præsidēte Rotardo Moguntino archiepiscopo, qui à sede propria iam per multum temporis à rege pulsus fuerat, simoniam, aliaque Romanæ ecclesiæ contraria condemnauit: ac post Pētecosten Martinopoli ferians, Henricum Magdeburg electum, sed à patris sui fidelibus repulsum, consecrari fecit. Inde collecto milite, Moguntiā archiepiscopum restituturus, iter flectit: sed patre cum multis aduētum eius armata manu intra muros præstolante, votum ad effectum producere non potuit. Dehinc Herbipolim petens, Erlongo eiecto, Robertum eidem præfecit ecclesiæ. Quo pacto dimissis Saxonibus, cum Baioarijs castrum Noricum obsidione cingit, ipsoque per duos vel amplius menses expugnato, Ratisponam Norici ducatus metropolim adijt. Quem pater euestigiò subsequens, Roberto fugato, Erlongum restituit. Inde progressus, Ratisponensium auxilio, filio vrbe fugato, ipse pontificem ibi Vlricum quendam constituit, ac Theobaldi Marchiam per Boemos vastauit.

Qualiter post multa mala, ambo in ripa fluminis Regini armati conuenerint, paterque ad ultimum cedere compulsus sit.

CAPVT IX.

Igitur regno in seipso miserabiliter diuiso, ex omnibus eius viribus coadunato milite, ferro flammaque crudeliter vastata terra, in ripa Regini fluminis, vterque, scilicet pater & filius consedit. Iam castra disponuntur, iam acies ordinantur, iam ad parricidiale scelus pater in filium, filius in patrem à suis inflammatur. Sed fluminis alueo nepharij conatus impediebantur. Videres lachrymabiles ac miserabiles apparatus: cerneres mundum contemptum sui, luce clarius effectibus suis prodentem, quòd videlicet contra legem naturæ filius in patrem assurgeret, contra normam iusticiæ miles regem, seruus dominum impugnare pararet: frater contra fratrem, consanguineus contra consanguineum staret, ac proprij sanguinis consortis sanguinem fundere cogitaret. Nónne tam inauditum, tam inhumanum hoc mundi factum, ad contemptum sui solùm nos prouocare posset? Nunquid non ipse mundus, vel potius iuxta Augustinum, immundus, sic amatores suos falsis delectationibus pellectos decipit, huiusmodi commercia inhærentibus sibi tribuit, ac ad vltimum transeundo, ad interitum tradit? Hæc sunt iuxta Paulum, tempora nouissima, & ideo periculosa, in quibus homines quæ sua, non quæ Iesu Christi quærentes, & ideo seipsos amantes, scelerati sine affectione, parentibus inobedientes effecti, ad ausus nepharios, factaque nephandissima per diuersa voluntatum suarum flagitia volutati rapiuntur. Et nota, quòd hæc nostra tempora, quæ vtique nouissima creduntur, tanquam prioribus sceleribus finem impositura, ac velut mundi terminum ex flagitiorum immanitate minantia, & ex opposito regnum Christi appropinquaturum prodentia, sicut quosdam sceleratissimos, ac mundi amatores auidissimos, sic alios zelo dei feruentissimos, ac cœlesti desiderio plenissimos habent: vt sicut hos nequitiæ spiritus iam modicum tempus habens, & ob hoc amplius inardescens, amplius ad vitia inflammat, sic istos dulcedo regni cœlestis, qua si iam in ianuis posita, ad amorem suum magis alliciat. Vnde circa hæc tempora dum regnum Romanorum nō solùm ciuiliter, sed & parricidialiter libidine dominandi diuiditur. Alij cōtemptis suis pro Christo, ac militiæ cingulum se non sine causa gestare considerantes, Hierusalem tēdunt: ibique nouum militiæ genus exorsi, sic arma contra inimicos crucis Christi gestant, vt crucis Christi mortificationem iugiter in suo corpore portantes, vita & conuersatione non milites, sed monachi videantur. Rigor etiam tam in monasterio, quàm in clericali ordine exhinc vsque in præsentem diem amplius cœpit crescere, vt iusto dei iudicio ciuibus mundi in sordibus magis sordescentibus, ciues sui ad summam virtutum per eius gratiam magis ac magis proficiant. Sed iam ad historiam reuertamur. Igitur dum in ripa fluminis prædicti vterque consedisset exercitus, ac quibusdam in ipso flumine sibi inuicem occurrentibus occisis, Henricus iunior omnes vires patris in duce Boemiæ Beroe ac Marchione Leopaldo, cuius sororem præfatus dux habuit, fore considerans, ipsos multis modis promissa sorore sua,

quæ tūc nuper à Friderico Sueuorum duce viduata fuerat,in vxorem Marchioni, inductos,ambobus vt patrem relinquerent persuasit. Quibus recedentibus,Imperator cedere compellitur,& exhinc vires eius imminui,iuniorisque crescere cœperunt. Rotardus tunc Moguntinus archiepiscopus,sedi suæ per iuniorem Henricum,viij. ex quo pulsus est anno restituitur.

De curia quæ ad decisionem litis indicta est. De uictoria Balduini regis,ac perfidia Alexij Imperatoris.

CAPVT X.

NOn multo pòst filius patrem in oppido Rheni Bingen alloquēs,ad obedientiam Romanæ fidei de anathematis vinculo exhibendam hortatur. Pater verò cōuentum pro hac re principum coadunari rogat,sicque ad petitionem suam curia Moguntiæ in proximo natali domini celebranda,cunctis regni primoribus indicitur. Circa idem tempus Balduinus rex Ascalonem obsidione cinctam,tributariam fecit. Cōmisso etiam cum Sarracenis prælio,cum paucis,id est, quatuor milibus diuina magis, quàm humana virtute,vno principe eorum capto,altero occiso,L milia fudit. At Alexius Imperator perfidissimus, iamdiu cōceptam corde maliciam celare amplius non valens,cum Turcis,qui iam penè desperati erant, turpissimè fœderatur,eisque Nicæam multo nostrorum sanguine acquisitam,impijssimè tradidit. Vide tempora periculosa duobus Imperatoribus,Orientis videlicet & Occidentis deo contrarijs.

Qualiter curia celebrata,pater regalia remiserit,filiusque in regnum sublimatus sit.

CAPVT XI.

ANno ab incarnatione domini M.cvj.in natali domini maximus conuentus principum Moguntiæ factus est:vbi superuenientes apostolicæ sedis legati,anathema à Romanis pontificibus in Imperatorem factum, manifestè omnibus qui aderant,promulgabant. Eapropter dum ipse in quodam castro positus, ac custodiæ mancipatus,audientiam peteret,principes seditionem vulgi timentes,ei apud Inglinheim occurrunt,ibique multis modis commonitum, vel iuxta alios, circumuentum, ac coactum insignia regni resignare,ac filio mittere,xlij.regni sui post mortē patris, Imperij v.anno,(ad quod tamen potenter magis quàm iustè à Guiberto capta vrbe sublimatus fuerat)persuadent. Quæ omnia vtrùm licitè,an secus acta sint,nos nō discernimus. Sunt tamen qui credant ei ad probationem,non ad damnationem hanc tentationem circa finem suum contigisse: affirmantque ipsum eleemosynis,ac multis misericordiæ operibus à domino meruisse,vt excessus eius,lasciuaque ex fastigio regni conuersatio,hoc modo in præsenti puniretur. Reuersi ad filium optimates,imperialia deferunt,eumque primò à patre electum,per impositionem manus apostolicæ sedis legatorum,cunctorumque electione,xcv.ab Augusto regem creant,Anno vt dixi,dominicæ incarnationis M.cvj. Hucusque tam ex Orosij quam Eusebij, & eorū qui post ipsos vsque ad nos scripserunt,libris lecta posuimus. Cæterùm quæ sequuntur, quia recentis memoriæ sunt,à probabilibus viris tradita,vel à nobis ipsis visa & audita ponemus.

Qualiter pater adhuc in Belgas transiens,à quibusdam receptus,querelas fecit,& post pugnam commissam Leodij mortuus sit.

CAPVT XII.

REsignatis ab Imperatore regalibus, ipse iam ex rege opulentissimo ac potentissimo,miserabile mortalibus relinquens exemplū,egens factus,ad inferiores partes Rheni in Belgas se contulit:ibique à Coloniensibus non vt exul, sed vt rex regio apparatu susceptus est. Hæc ciuitas in Belgica Gallia super Rhenum posita,omnibus Galliæ ac Germaniæ vrbibus,ex quo Treueris labi cœpit,tam diuitijs quàm ædificijs,magnitudine ac decore sui præferēda cognoscitur. Inde Leodium digressus, ab eisque fastigio regali susceptus,omnibus se fraude circumuentum,se ad reddenda regalia vi coactum,quibus potuit in regno suo,seu alijs regnis positis declamauit. Extat de hoc inter cæteras eius epistolas ad regem Celticæ, qui Frācorum dicitur, seu Aquita-

niæ ducem epistola missa, quę miseriarum eius tragœdiam continens, saxeas quoque mentes ad mutabilium rerum ęrumnas cõtemplandas ac deplorandas emollire pos- »
set, quæ sic incipit: Princeps charissime, & omnium in quibus post deum speramus, a- »
micorum nostrorum fidissime, primum & præcipuũ inter omnes vos excepi, cui con- »
queri & deplorare calamitates, & omnes miserias meas necessarium duxi, & etiã ge- »
nubus vestris aduolui, si liceret salua maiestate imperij. Filius itaq; iã rex factus collecto milite patrem subsequẽs, circa Mosam consedit: vbi ab Henrico duce Belgarũ, alijsq; patris sui fidelibus, super põtem Mosæ, in loco qui Guegesar dicitur, bello tentatus, cedere compellitur. Non multo pôst, ipso ad superiores Rheni partes redeunte, ac rursum militem restaurante, pater Leodij moritur: sicq; intestino hoc malo terminato, pacis negocia tractantur.

De obsidione Coloniæ, restitutione episcoporum, ac expeditione contra Vngaros.

CAPVT XIII.

HEnricus quintus patre mortuo, liberè regnans, Coloniam Agrippinam obsidióne cingit, eamq; tandem multæ pecuniæ pactione accepta, ad deditionem coegit: omnibusq; in Gallia, seu Germania ritè compositis, episcopos, etiam qui in schismate proprijs sedibus pulsi fuerant, restituit. Inter quos venerabilis Iuuauiensis ecclesiæ archiepiscopus Conradus, qui hactenus in ecclesia dei florere fructuoso labore noscitur, ad sedem, quã post mortẽ felicis memoriæ martyris Themonis Berchtoldus quidam concessione senioris inuaserat, missus est. Eo tempore Colomannus Vngarorum rex, fratrem suum Almum de consortio regni suspectum habens, persequitur. Qui profugus ad regem Henricum veniens, iniuriamq; suam deplorans, auxilium eius impetrat. Itaq; condicta rex expeditione, Vngaros bello petit: sed castro, quod Posonium dicitur, incõsultè se occupans, parum proficere potuit, sicq; infecto negocio, ad propria redijt. Bertolfus. Boson.

De magna expeditione Italica, captione summi pontificis, ac cæde Romanorum.

CAPVT XIIII.

ANno abhinc iij. ex omnibus regni visceribus infinito contracto exercitu, Romã iturus, per montem Iouis Pyrenęum transit, ac in plano Italiæ residens, iuxta Padum militem recensuit. In comitatu eius xxx. M. equitum electorum, exceptis his qui ex Italia ad eum confluxerant: tãtumq; castrorum ambitum, qui adhuc superstites sunt, fuisse tradunt, vt visu vix penetrari potuisset. In plano ergo Italiæ castrametantes, vnusquisq; militum antè papilionẽ suum lumen noctu accendit. Quod ad humanæ ostentationem gloriæ factum, quantum spectaculum indigenis in tam amplo ambitu prębuerit, dicere non oportet. Inde castra mouens, Apenninum transcendit, oppidumq;, quod Pons Tremulus vocatur, natura locorũ, ac altissimis turribus munitissimum trãsitum prohibens, expugnauit & cepit. Post hoc per Tusciam iter agẽs, Ar[illegible]tiam in robore mœnium, ac altitudine turrium confidentem, eo quòd ciues eius vrbis, ecclesiam S. Donati extra muros, ne sedes episcopalis ibi haberetur, destruxissent, ad solum vsq; prostrauit. Verùm Nouariam Liguriæ ciuitatem, dum per Longobardiam pergeret, ceperat, ac igne cremauerat. Multis ergo tam in vlteriore, quàm in citeriore Italia, quæ modò Longobardia & Tuscia vocatur, fortiter gestis, ad Vrbem progreditur. Ibi à Paschali Papa, cum clero & populo Romano in vrbe Leonina, ante fores beati Petri, cum crucibus & thuribulis, alijsq; ecclesiasticis seu forensibus ornamentis stante, & aduentum eius præstolante, cum maximo tripudio suscipitur. Ipse autem prefatũ pontificem consilio quorundã sceleratorum, cũ magna tamẽ reuerentia captiuauit, ac Vlrico Aquileiensium patriarchæ custodiendum commisit: sicq; tumultu orto, ac omnibus preciosis rebus ad decorem & regale fastigium expositis, immaniter distractis, in luctum versum est gaudium. Occasio autem sceleris huius hæc fuit, quòd rege Romam tendente, inter ipsum & Papam cõuentio facta, ab obsidibus Aretium.

firmata narratur, vt scilicet rex inuestituras episcoporum remitteret, & Papa ipsis regalia eorum resignaret. Itaque dum Romam venisset, ac à pontifice promissa sibi persolui exegisset, Papa eo quòd reclamantibus episcopis, ea quæ petebantur adimplere non posset, tanquam nocens, cum per omnia esset innocens, custodiæ mancipatur. Videns hoc venerabilis Iuuauiensis ecclesiæ archiepiscopus Cōradus, qui cum rege venerat, zelo æquitatis vicem dei dolens, factum hoc improbauit. Cui dum quidam ex ministris regis Henricus cognomento Caput, euaginato gladio mortem interminaretur, tanquam pro iusticia mori optans, iugulum præbuit, malens si minas ille ad effectum perducere voluisset, temporalem vitam finire, quàm tanti piaculi scelus dissimulare. Populus etiam Romanus cum infinita erumpens multitudine, Tyberim transeunt, ac regem penè ex improuiso, multis de exercitu in Vrbe, siue in agro manentibus, ante gradus ecclesiæ S. Petri inuadunt. Rex ergo, vt erat armis experientissimus, cum paucis quos ibi habebat, in hostem ruit, diutissimeque ac acerrimè suis iam aduentantibus pugnans, occisis multis, cæteros in fugam vertit. Romani fuga in ponte iuxta castrum Crescentij coartati, Tyberi se committunt, pluresque aquis, quàm gladijs perisse narrātur. Rex tam crudeli facto perpetrato, angustias portarum suspectas habens, muros Vrbis rupit, egressusque Papam captiuum secum duxit. Huius maximi sceleris auctor fuisse dicitur Albertus, natione Lotharingus, qui postmodum factus est Moguntiæ archiepiscopus, tunc verò regis cancellarius, & primus inter primos eius præcordialis consiliarius. Quem tamen post reditum rex captiuatum, & in carcere positum, diuersis tormētis & incredibili famis inedia afflixit, ipsumque de amicissimo inimicissimum, ac regni sui pestiferum hostem, diuino iudicio vsque ad vitæ terminum sensit. Sed hæc hactenus. Igitur per aliquod temporis sacrilego ausu tento summo pōtifice, conuentione facta, rex à ciuibus reuocatur, & per conditionem dimisso summo pontifice, ac extorto ab eo per vim de inuestitura episcoporum priuilegio, in Vrbem ingreditur. Tunc quasi pœnitentia ductus, ciues ac pontificem muneribus conciliat, ab eoque coronatus, fauore omniū Imperatoris & Augusti nomē sortitur, Anno ab incarnatione domini M.cxj. anno verò regni eius post resignata à patre eius imperialia, v. Hoc priuilegium, quod à Romano pōtifice minis extorsit, postmodum synodo congregata, episcoporum auctoritas tanquam prauilegium reprobauit.

De captione Reginaldi, nuptijs imperatoris, schismate regni, anathemate contra imperatorem dato. De Burdino, & terraemotu, egressione Vngerorum, ultioneque nostrorum.

CAPVT XV.

IMperator ab Vrbe egrediens, ad transalpina reuertitur: ergo non tantùm finitimis locis, sed & cæteris gentibus ob eius metum trepidantibus, cunctis ad imperium & voluntatem suam inclinatis, Belgas ingressus, Reginaldum comitem hostem iudicans, bello petijt. Quem in castro Barra in termino regni sito, obsidione clausum, ad vltimum cum expugnato castro in deditionē accepit, & captiuum abduxit. Post hoc Moguntiæ regio apparatu coniuncta sibi filia Henrici regis Anglorum Mathilda, magnificè nuptias celebrauit. In ipsa nuptiarum solennitate Lotharius dux Saxonum, nudis pedibus sago indutus, coram omnibus ad pedes eius venit, seque sibi tradidit. Tantus enim vsque ad id tēporis timor principes inuaserat, vt nullus rebellare auderet, vel rebellans cum maximo damno sui, vel etiam vitæ detrimento, in gratiam eius rediret. Verùm in hac curia, quia penè omnes principes regni confluxerant, conspirationes fiunt: ac exhinc non solùm occulta consilia, sed & publica contra eum machinamenta disponūtur. Hinc iterum miserum Imperium, quod per paucos vix quieuerat annos, scinditur, ac tam in transalpinis quàm in cisalpinis regionibus intra se colliditur. Hinc etiam publica bella cum magna sanguinis effusione, tam præsente Imperatore, quàm in Italiam migrante, rerumque summam sororijs suis Conrado & Friderico committente, peraguntur. Sententia quoque excommunicationis à Calixto, qui Paschali & Gelasio successit, suadēte Alberto Moguntino, Friderico Coloniensi, Conrado Iuuauiēsi, in eum datur, iterumque schismate renouato, totum Imperium perturbatur. Ipse autem procinctu

procinctum contra Vrbem mouens, Burdinum Hispanum episcopum Romanæ sedi violenter imposuit, qui non multo pôst apud Sutrium recedente Imperatore, à Romanis captus, apud Clauam custodiæ mancipatur. Circa idem tempus terræmotus horribilis, oppida, templa, villas, montes que plurimos, sicut vsque hodie in valle Tridentina apparet, subuertit. Ea quoque tempestate Stephanus Vngarorum rex, Colomanni filius, cum magna multitudine fines regni clanculū inuasit, ac vastatis terminis, manubias abduxit. Quē illustris vir Leopaldus Marchio adiuncto sibi duce Boemorum, subsecutus, vsque ad claustra terræ progreditur: captoque ac succenso castro, quod Ferreum vocatur, & cuncta in circuitu ferro igneque vastata terra, sine damno ad propria reuertitur.

De pace reformata sub Calixto, & victoria Imperatoris. De Vangionibus. De tributo indicto, morteque imperatoris.

CAPVT XVI.

IGitur Romano Imperio multis modis in se attrito, Imperator propter anathema deficere à se regnum videns, patrisque metuens exemplum, congregato iuxta Vormaciam maximo principum conuentu, inuestituram episcoporum legato apostolicæ sedis Lamperto, qui postmodum summus pontifex factus, Honorius est dictus, resignauit, per eumque ab anathematis vinculo absolutus est. Priuilegium ergo de hoc ecclesiæ scribitur, ac ipsi rursum vt electi tam cisalpini, quàm transalpini non prius ordinentur episcopi, quàm regalia de manu eius per sceptrum suscipiant, scripto confirmatur. Hoc pro bono pacis sibi soli, & non successoribus datum dicunt Romani. Exhinc ecclesia libertati ad plenum restituta, paceque ad integrum reformata, in magnum montem creuisse sub Calixto Papa secundo inuenitur. Vnde de ipso Romæ scriptum est: Nota.

Ecce Calixtus honor patriæ, decus imperiale,

Burdinum nequam damnat, pacemque reformat.

Pôst Imperator in Celticam cum exercitu profecturus, Metis vsque progreditur. ibi dum Vangiones à se defecisse, ac palatium suum extra muros positum comperit destruxisse, iter reflexit, vrbemque obsidione cinxit. Dum autem ciues quadam die incautè erumperent, & cum Augusto pugnare cogitarent, à muris callide prouocati, plurimis occisis, ac per fugam paucis elapsis, cęteri capiuntur: qui ad refrenandam aliorum insolentiam, alij naribus mutilati, alij luminibus orbati dimittuntur. & sic demum infinitæ pactione pecuniæ in gratiā Imperatoris redierunt. Omnibus itaque bene compositis, consilio generi sui regis Anglorum, totum regnum vectigale facere volens, multum in se optimatum odium contraxit. Huius rei gratia, dum inferiores Rheni partes circuire parat, in Traiecto Fresiæ vrbe morbo correptus, xix. regni anno, imperij verò xiiij. diem vltimum clausit, ac per Coloniam Agrippinam deportatus, in ciuitate Galliæ Spira, iuxta patrem, auum, proauū Imperatores cultu regio sepelitur.

De Imperio regis Lotharij, rebellioneque ducum Friderici & Conradi, qualiter Conradus à Mediolanensibus susceptus, in regem sit unctus.

CAPVT XVII.

ANno ab incarnatione domini M.cxxv. defuncto absque hærede Henrico quinto, principes Moguntiæ conueniunt, ibique habito de successore consilio, quatuor regni optimates, Lotharius dux Saxonum, Fridericus dux Sueuorū, Leopaldus Marchio Orientalis, Carolus comes Flandriæ, ad regnum designantur. Tandem Lotharius natione Saxo, patre Gebehardo, voto omnium, renitens valde, ac reclamans, ad regnum tractus, sub præsentia sedis apostolicæ legati, xciij. ab Augusto regnauit. Hic per omnia progeniem Imperatoris Henrici humiliauit, vt planè dei iudicio iusto, sicut in libro Regum habes, ex peccatis ac præuaricatione patrum, semen ipsorum affligi videretur. Vnde grauis dissensio regni in multos annos protracta, plurimos in anima & corpore periclitari fecit. Prædicti enim Fridericus & Conradus

iuuenes, sororij Henrici Imperatoris, dum se viderent opprimi, inquantum poterant, reniti conabantur. Ob quam causam à summo pōtifice Honorio, qui Calixto successerat, excommunicatur. Porrò Conradus à fratre ac quibusdā alijs rex creatus, Pyrenæū per iugum Septimi montis, qua Rhenus & Aenus fluuij oriuntur, transcendit: vbi à Mediolanensibus, qui tunc Cumanum bellum per x. annos pro afflictione populi vtriusq; ciuitatis miserrimè protractū, capta ac deleta vrbe, prosperè consummarūt, honorificè suscipitur, ac ab eorum archiepiscopo Anshelmo, Modoyci, sede Italici regni, in regem vngitur. Pro his alijsq; præfatus episcopus à summo pontifice deponitur, & alter in locum eius subrogatur.

De schismate Romanæ ecclesiæ, qualiter Innocentius Gallias ingressus, concilijs celebratis, regem ad defensionem Romanæ ecclesiæ inuitauerit. De expeditione eius in Italiam, ac sublimatione eius imperatoria.

CAPVT XVIII.

NOn multo pòst Honorio mortuo, grauissimum schisma in ecclesia dei oritur. Innocentio canonicè electo, sed Petro Petrileonis filio, violentia amicorum suorum, qui fortissimi in Vrbe erant, fauente sibi Rogerio Siculo intruso. Cui dum Innocentius resistere nō valeret, Vrbe cedit, transcēsisq; Alpibus Gallias ingreditur: vbi in regno Gallici regis in ciuitate, apud Clarummontem concilium celebrans, nūcios Lotharij, Conradum Iuuaniensem, Eribertum Monasteriensem episcopos, obuios habuit. Indeq; profectus apud Leodium Belgicæ vrbem, synodum episcoporū conuocans, regem Lotharium ad defensionē sanctæ Romanę ecclesiæ inuitauit. Qui nil cunctatus, exposito tamen prius modestè, inquantum regnum amore ecclesiarum attenuatum, inuestituram eorum quanto sibi dispendio remiserit, auxilium Romanæ ecclesiæ promittit. Reuersoq; in Italiam summo pontifice, sequenti anno militem instaurat, exercitumq;, sed propter discordiam regni paruum, per vallem Tridentinā in Italiam duxit, in multis locis tam amore Conradi, quàm respectu paucitatis suæ ab incolis terræ subsannatus & despectus. Verùm paulo antè Conradus, qui à Mediolanēsibus rex constitutus fuerat, penè omnibus suis amissis, periculosè ad patriam repedauerat. Rex autem plus mente quàm milite confidentiam gerens, ad Vrbem vsq; progreditur: ibiq; qualibus potuit, cum paucis strenuè peractis, in ecclesia S. Saluatoris, quæ Constantiniana dicitur, à summo pontifice Innocentio coronatus, Imperatoris & Augusti adeptus est nomen. Nempe ecclesiam beati Petri, vbi mos coronari erat Imperatoribus, Petrus eo tempore occupauerat.

Qualiter duo fratres in gratiam regis uenerint. De duce Polonorum, rege Daciæ. De secunda expeditione Imperatoris, gestisq; fortibus.

CAPVT XIX.

IMperator ab Vrbe rediens, Germaniam ingreditur: non multo pòst generalem curiam Babenberg circa mediam quadragesimam celebrans, Conradū & Fridericum duces, interuentu Clarauallensis abbatis Bernardi, in gratiam recepit: ac ita renouata pace, omnibusq; in Gallia & Germania compositis, expeditionē rursum in Italiam edixit. Inde in Saxoniam diuertens, Polonorum ducem cum multis muneribus obuium habuit: quem tamen non antè dignatus est suo conspectui præsentari, quàm tributum xij. annorum, hoc est, D. libras ad singulos annos persolueret, & de Pomeranis & Rugis homagium sibi faceret, subiectionemq; perpetuam sacramēto confirmaret. Regemq; Daciæ in signum subiectionis, ad decorem imperialis reuerentiæ, gladium sibi sub corona deferre fecit, ac ab Vngarorum rege terrore perculso, multa & magnifica munera suscepit. Post hoc exercitum non vt prius paruum, sed copiosum & electum, per vallem Tridentinam secundò in Italiam duxit, habens secum Conradum, qui vt suprà dixi, à quibusdam rex creatus, postmodum resipuerat: captisq; in arctis locis fortissimis castellis, cum quodā capitaneo, qui ei aditum viæ claudere moliebatur, in

tur, in plano Italiæ iuxta Gardam castra posuit. Quo in deditionem accepto, ad Padū vsque progrediens, Garistallium cepit. Ibi Mediolanenses & Cremonenses diuturnum inter se bellum habentes, obuios habuit, discussaq; vtriusque vrbis causa, Cremonenses à principibus Italiæ hostes iudicantur, proscriptiq; discedunt. Quos Imperator subsecutus, territoria eorum ac villas, seu castella destruxit, indeq; Papiam veniens, ciues illos pactione pecuniæ in gratiam suscepit. Bononienses quoque ac Aemilienses, qui cum priori eum expeditione despexerant, supplices ac multum seruitium offerentes, vltrò occurrūt. Pòst vsque ad Thaurinum progrediens, totam citeriorem Italiam perlustrans, in prouinciam redegit. Inde Apenninum transiens, ac interiorem Italiam perlustrans, Anconam, Spoletum, cum alijs vrbibus, seu castellis, in deditionem accepit. Dehinc contra Rogerium aciem dirigens, Campaniam & Apuliam peragrauit. Porrò Henricus Noricorum dux, gener regis, per Tusciam exercitum ducens, summo pontifici vsque ad Imperatorem conductum præbuit. Augustus verò tam fortia in Apulia ac Campania gessit, vt nullus ex Francorum regibus, à Carolo magno vsq; ad id temporis, tanta ibi fecisse inueniatur. Denique non solùm ciuitates, vtpote Capuam, Troiam, Salernum, Barletum, Barram cepit, verumetiam munitissima castra, & arces inaccessibiles expugnauit. At Henricus dux cum militia Baioariorum Beneuentum cepit, ac Papæ restituit. Nam apud Albam suburbia ciuitatis sibi resistere nitentis, antè expugnauerat, ac destruxerat.

De fuga Rogerij, & substitutione Reginaldi. De lite Romani pontificis & Imperatoris, morteq; Lotharij.

CAPVT XX.

Morante in Apulia Imperatore, Rogerius cum eum auri & argenti multo pondere attentatum flectere non potuisset, exercitum longè copiosiorem congregat, seq; publico bello conflicturum cum eo denunciat. Imperator verò, vt erat armis strenuissimus, & imperterritus, militem instaurat, aciem ordinat, eosq; respectu genuinæ fortitudinis, ac innatæ hostium ignauiæ, nulla inimicorum multitudine frangendos denuncians, præsertim cum in extera remotaq; regione positi, ad patriam fugere nequeant, ac contra tyrannum non solùm regni, sed & ecclesiæ hostem, & excommunicatum, iustè arma sumpserit, ad bellum confortat. Cumq; in occursum eius procederet, fractus animo Rogerius fugit, ac ad montana se contulit. Imperator verò occurrente sibi summo pontifice Innocentio, Barram vsque progreditur, ibiq; à ciuibus cum magno gaudio susceptus, castrum quoddam ibi positum, vbi præsidia Rogerij erant, artificiosè valde expugnauit, militesq; ibi repertos, & præcipuè Sarracenos patibulo suspendit. Itaque Augustus eiecto de Campania & Apulia Rogerio, dum eum in Calabria quoque, seu Sicilia persequi intentat, à suis qui iam longo tempore extra patriam morati, vxores, liberos & amicos visere cogitabant, reuocatur. Rogerio ergo hoste iudicato, Reginaldo viro forti ac nobili, ducatus Apuliæ relicta sibi parte militum, traditur: & sic princeps victor de reditu disponit. Verùm silentio præterire nolumus, quòd in dando ducatu inter ipsum & Romanum pontificem penè controuersia orta fuit, vtroque ducatum Apuliæ sui fore iuris affirmante: quæ lis consilio tandem hoc modo decisa dicitur, vt in dando duci vexillo vtrique manum adhiberent. Igitur Lotharius ex Italia rediens, apud Tridentum morbo correptus, in ipsis montibus in vilissima casa Imperator potentissimus, miseram humanæ conditionis relinquens memoriam, xiij. regni sui, imperij verò vij. anno, plenus dierum obijt. Futurus nisi morte præuentus foret, cuius virtute & industria corona Imperij ad pristinam dignitatem reduceretur. Regalia dux Henricus gener eius, in cuius finibus obierat, accepit: & ipse per Augustam, ac Orientalem Franciam, in Saxoniam ad monasterium Luter, quod construxerat, deportatus, honorificè sepelitur: actusq; eius vt nulla possent aboleri obliuione, in plumbeis laminis descripti, iuxta eum reconduntur. Nota

De claris uiris, qui illo tempore obierunt, & plurimis malis, quæ diuersis in regnis tunc pullularunt.

CAPVT XXI.

Circa illa tempora multi ex claris optimatibus mortem sui principis præcesserũt, & secuti sunt. Bruno Coloniensis archiepiscopus venerabilis, & apprime eruditus, in Apulia decedens, in ecclesia S. Nicolai Barræ honorifice est humatus, eiusq; successor Hugo infra duos menses vita & sacerdotio functus est, & in Apulia apud Melpham quieuit. Ex his verò qui remanserant, Albertus Moguntinus vir ad seculum prudens, & potens, locupletissimusq;, Henricus Frisingensis episcopus, abbas Fuldensis, Leopaldus Orientalis Marchio, vir Christianissimus, ac clericorum & pauperum pater, cum alijs plurimis nobilibus & illustribus viris viuendi finem fecerunt. Rex etiam Francorum Ludouicus, & Anglorum Henricus, & Remorum archiepiscopus Reginaldus, comesq; Pictauiensis Gaufridus, eodem tempore obierunt: & exhinc Anglia terra hactenus abundãtissima, tantis malis subiacere cœpit, quòd multi ibidem fame & egestate attriti, vitam etiam miserabiliter finisse tradantur. Præfato enim rege mortuo, Stephanum principes sororis suæ filium, ex Gallia inuitauerunt ad regnum. Porrò vxor comitis Andegauensis Mathildis, quondam Imperatoris Henrici quinti coniunx, illius verò Henrici regis filia, hæreditario iure paternum regnum reposcens, vsque in præsens illud affligere non desistit, intantum quòd in manus eiusdem fœminæ prædictus rex ante paucos annos incidens, captus sit. Francia quoque Occidentalis rege suo amisso, sub illius filio Ludouico, qui adhuc superstes est, ob ipsius ac Theobaldi Blesensis comitis guerram, tot prædis & incendijs perpessa est discrimina, quòd nisi religiosorum, qui ibi morabantur, meritis, orationibus & consilio nuper pacata fuisset, vsque ad internicionem deleta putaretur. At Pannonia non longè ante hoc tempus, mortuo suo rege Stephano Colomanni filio, qui & ipse dum vixeret, cum Imperatore Græcorum diutinam dissensionem habuerat, multis itidem incommodis oppressa est. Substituto quippe in regno Bela Almi filio, à Colomanno quondam pariter cum patre Almo luminibus orbato Boritius, qui & ipse Colomanni, sed ex alia quàm Stephanus matre, Rutenorum seu Chios regis filia, natus dicebatur, regnum paternum requirit. Proinde in Græciam transiens, consanguineam sibi Imperatoris Caloioannis copulauit: ac pôst Poloniam ingrediens, ducem terræ illius ad voluntatem suam inclinauit: sicq; cum exercitu adiutorio illius, ex vocatione quorundam Vngarorum comitum, syluam quæ Polonos & Vngaros seiungit, transiens, Pannoniam ingreditur. Verùm Bela rex, mox ascito sibi Alberto Leopaldi Marchionis filio, qui eius sororem habuerat, à quibusdam de regno nostro nobilibus Boritio occurrit. Ille verò audito strepitu, ac adhortantium voce, ex linguæ idiomate multitudinem Teutonicorum in acie fore cognoscens, illorum potius quàm Vngarorum terrore perculsus, vnà cum Polonorum duce amissis in fuga multis, terga vertit. At in ipso primo Vngarorum & Polonorum congressu, antequam Teutonici superuenirent, ex vtraque parte cæsis plurimis, quidam ex illis qui ex parte Belæ aderant, sed hostibus suos perfidè tradiderant, iusto iudicio fraudis suæ pœnas soluentes occubuerunt. Hæc mala nostris diebus in vicinis regnis pullulare cognoscimus. Quanta verò ex remotis & transmarinis regnis indies audiamus, pro fastidio vitando ad præsens supprimimus. Tãta enim sunt, quòd nisi sanctorum, quorum per dei gratiam magna nunc copia est, meritis & suffragijs staret mundus, in breui omnino eum periturum timere cogeremur.

De sublimatione Conradi regis, contradictioneq; Saxonum, & Henrici ducis. De fuga Rogerij, & morte Petrileonis.

CAPVT XXII.

Anno ab incarnatione domini M. cxxxviij. defuncto in autumno sine filijs Imperatore Lothario, cõuentus generalis principum Moguntiæ in proxima Pentecoste indicitur. Quidam autem ex principibus timentes ne fortè in generali

curia Henricus dux, qui tunc præcipui & nominis & dignitatis in regno fuit, per potentiam prævaleret, circa mediam quadragesimam consilio habito, in oppido Galliæ Confluentia conventum celebrant: ibique Conradum Imperatoris Henrici sororium, de quo suprà diximus, præsente Theoduino episcopo cardinali, ac sanctæ Romanæ ecclesiæ legato, summi pontificis, ac totius Romani populi, urbiumque Italiæ assensum promittente, xciiij. ab Augusto regem creant. Qui mox ad palatium Aquis veniens, à prædicto cardinale (nam Coloniensis qui id facere iure debuerat, nouiter intronisatus pallio carebat) cooperantibus Coloniensi & Treuerensi archiepiscopis, cum cæteris episcopis, in regem vngitur. Proximum dehinc Pascha Coloniæ celebrans, Moguntiam, quæ tunc fortè pastore carebat, adijt, ibique Albertum prioris Alberti fratruelem, per electionem cleri ac populi, archiepiscopum constituit. At Saxones, & dux Henricus, alijque qui electioni non interfuerant, regem non legitimè, sed per surreptionem electum calumniabantur. quibus omnibus in proxima Pentecoste generalis curia Babenberg indicitur. Porrò post egressum Imperatoris Lotharij, Rogerius Apuliam recipere gestiens, congressu cum Reginaldo duce habito, in fugam vertitur. Petrus quoque Leonis moriens, pessimum schisma terminauit.

Qualiter Saxones in pacem vocati sint, & Henricus dux proscriptus, & eiectus. De tyrannide Rogerij, & ducatu Leopaldi, synodoque Romæ celebrata.

CAPVT XXIII.

Itaque Conradus rex Pentecosten, & curiam in præfata ciuitate, vt condictum erat, cum maximo regni fastigio, & maximo conuentu principum habuit: vbi omnes Saxones simul cum viduata imperatrice Richinza venientes, vltrò se suæ ditioni subdidere. Solus ex principibus dux Henricus regalia seruans, aberat: ad quæ reddenda in festiuitate apostolorum Petri & Pauli dies ei præfigitur Ratisponæ. Quò veniens, regalia quidem multis illectus promissis reddidit, sed tamen ea minimè consecutus, infecto pacis negocio, sine gratia eius recessit. Cumque multis modis homo præpotens & animosus, sed nutu dei humiliatus, misericordiam peteret, nec impetraret, tandem iudicio quorundam principum apud Herbipolim proscribitur, ac proxima natiuitate domini in palatio Goslariensi ducatus ei abiudicatur. Et mirum dictu, princeps antè potentissimus, & cuius auctoritas, vt ipse gloriabatur, à mari vsque ad mare, id est, à Dania vsque in Siciliam extendebatur, in tantam in breui humilitatem venit, vt penè omnibus fidelibus & amicis suis in Baioaria à se deficientibus, clàm inde egressus, quatuor tantùm comitatus socijs, in Saxoniam veniret. Ea tempestate Reginaldo mortuo, Rogerius Apuliam rectore suo destitutam ingreditur: expulsisque cum multis nobilibus Reginaldi fratre, ac principe Capuano, tam ipsam, quàm Campaniam recepit, ac multis malis incolas eius afflixit, & vsque hodie premit. Beati etiam Benedicti monasterium in monte Cassino positum, totique orbi venerabile, multis ecclesiasticis ornamentis immaniter spoliauit. Tradunt eum in prima irruptione, ac Barrensis vrbis expugnatione, crudele & inhumanum piaculum perpetrasse. Capta quippe vrbe, non solùm viuos diuersis tormentorum generibus affecit, sed etiam in mortuos sæuiens, Reginaldum ducem, ac Brunonem archiepiscopum effossos, per plateas trahi iussit. Hæc & alia crudelitatis opera, ad antiquorum Siculorum formam tyrannorum, quæ indesinenter de ipso audiuntur, quia penè cunctis nota sunt, omittimus. Sunt tamen qui dicant, eum hæc potius intuitu iusticiæ, quàm tyrannidis exercere: aiuntque ipsum præ omnibus principibus pacem diligere, pro qua conseruanda, volunt eum tanta seueritate rebelles cohibere. Alij verò amore pecuniæ, qua etiam omnes Occidentales reges excessit, plus quàm iusticiæ pacem eum sectari dicunt. Cõradus rex Baioariam ingressus, ducatũ Leopaldo iuniori, Leopaldi Marchionis filio, fratri suo ex patre matris, tradidit, & exhinc prouincia nostra multis malis subiacere cœpit. Proxima media quadragesima synodus maxima circiter mille episcoporum, præsidente Romæ summo pontifice Innocentio celebratur: ibique post multa salutifera decreta promulgata, schismatici, qui parti Petrileonis fauerant, damnantur.

Excursus de fortuna regis Conradi, de rebellione Saxonum.

CAPVT XXIIII.

COnsiderare hoc loco dei consilia super filios hominum terribilia, mundiq́ volubilitatem libet. Ecce enim Henrico Imperatore mortuo, consanguinei eius, qui tunc in regno præcipui nominis, & quasi regij culminis per hoc securi erant, non solùm ad regnum non eliguntur, sed & apposito super se rege, plurimùm affliguntur, & conculcantur. His ergo in summa tenuitate positis, cum dux Henricus auctoritate soceri sui Imperatoris, proprijsq́ viribus intantum excreuisset, vt omnes despiciens, nulli pro regno supplicare dignaretur, dominus qui humilia respicit, & alta à longe cognoscit, deponit potentes, & exaltat humiles, illum humiliatum, & penè desperatū ad fastigium regni prouexit, hunc de alto in gloria & potentia sua gloriantem deiecit. Quid hic aliud dicere possumus, nisi quòd prius Conradum magnū in oculis suis humiliauit, humiliatum respectu pietatis suæ exaltauit? Quæ varietas humanarū rerum, ex vbertate gratiæ dei descendens, ad vitandam superbiam, ac humilitatem appetendam, nos incitare debet. Et quid aliud tam misera mortalium cōditio, nunc de inopia ad regnum, nunc ad inopiam de regno trahens & crucians hominem, quàm contemptum præsentium parit, & ad æternorum stabilitatem, quæ nec mutantur, nec transeunt, nos mittit? Quanta verò mala toti regno, & præcipuè miseræ Baioariæ ex hoc euenerint, nos quotidie experimur. Saxones exhinc regi rebellantes, plus mansuetudine ipsius, quàm armis inclinantur. At Rogerius Innocentium Papam in Apuliam cum militia Romanorum venire volentem, flagitiosè in Christum deum manum mittens, ex insidijs cepit, & regij nominis in Sicilia ab eo auctoritatem, & absolutionem anathematis extorsit, cum ducatu Apuliæ, Calabriæ, ac principatu Capuæ.

De pugna Guelfonis, & item illius cum rege: seditione Ratisponensium, expeditione ducis contra Guelfonem, morteq́ ipsius.

CAPVT XXV.

CVm hæc aguntur in Italia, Leopaldus Marchio suscepto à rege ducatu Norico, omnibus penè Baronibus ad eum pertinentibus, amoreq́ seu terrore vltrò ad eum confluentibus, primò metropolim, ac sedem ducatus Ratisponam ditioni suæ subdidit, pòst collecto milite copioso, totam Baioariam pertransiens, in ipso eius termino iuxta Licum fluuium, contra vrbem Augustensem negocia terræ per triduum tractans, strenui iudicis officium exercuit. Ea tempestate Henricus dux dum in Saxonia Albertum Marchionem sibi rebellantem intantum humiliasset, vt castris eius dirutis, terris circumquaque vastatis, ad regem auxilij gratia ire compulisset, omnibusq́ suis ibidē ritè dispositis, iam in Baioariam ire proposuisset, morbo correptus, diem clausit extremum, ac in monasterio Luter, iuxta socerum humatur. Quo mortuo, Saxones amore filij sui paruuli, quem eis adhuc viuens commendauerat, regi denuò rebellant. Leopaldus verò ducatum exhinc Noricum potenter se habere confidens, dum in obsidione castri Phaleia duorum fratrum, qui soli ex Noricis baronibus in parte ducis Henrici steterant, incautè moraretur, Guelfo ducis Henrici frater, ex improuiso collecto milite superueniens, fortissimè pugnando, cæsis ex vtraque parte pluribus, multis captiuatis, ducem cedere coegit. His elatus successibus, dum regem quoque non multo pòst in obsidione castri Vuinsperg morantem, pugna aggredi attentat, amissis multis, cum paucis fugit è prælio. Non multo pòst, duce Leopaldo in vrbe Ratispona ciuilia iura disponente, ex Palatini comitis Ottonis importunitate, seditio oritur. Dux cum suis, populo circumquaque concurrente, arma arripuit, succensisq́ aliquibus vrbis vicis, ciuibus tam armorum quàm incendij metu discurrentibus, periculum euadens, vrbe recessit, ac vastatis in circuitu agris, ad tempus inde diuertens, collecto milite, non longè à ciuitate castra posuit: tandémque terrore perculsos, pecuniæ pactione in deditionem accepit. Dehinc dedecus à Guelfone sibi apud Phaleia illatum vlcisci statuens, armata manu ad Licum vsque progreditur: ibiq́

ibique destructis quorundam inimicorum suorum munitionibus, cunctisque circumquaque vastatis, per fines nostros cum multo ecclesiæ nostræ detrimento reuertitur. Ipse verò non multo pòst Ratisponæ infirmatus, in territorio Patauiensi diem obijt, & in monasterio sanctæ Crucis, quod à patre suo fundatū ipse plurimùm ditauerat, humatur, eique in Marchia successit frater suus Henricus.

De factione Boemorum, expeditioneque regis illò. De ducatu dato Henrico fratri Leopaldi, malisque plurimis ob hoc à Guelfone, & prædicto Henrico prouinciæ Baioariæ irrogatis.

CAPVT XXVI.

EO tempore Conradus Morauiensis comes, conspiratione facta cum Boemis, ducatum terræ illius affectans, de Morauia in Boemiam exercitum ducit. Cui cum dux Ladislaus cum copijs occurrere parat, à suis proditus, fugæ præsidio vix periculum mortis euasit. sicque profugus ad regem veniens, casum suum deplorat. Quem rex misericordia motus, cum exercitu in Boemiam reduxit, ac Pentecoste in vrbe Praga prouinciæ illius metropoli celebrata, Conrado fugato, in ducatum restituit. Non multo pòst Saxoniam ingressus, data in vxorem vidua ducis Henrici Lotharij Imperatoris filia, fratri suo Henrico Marchioni, pacem cum Saxonibus fecit, eidemque Marchioni Noricum ducatum, quem cōsilio matris ducis Henrici filius iam abdicauerat, concessit. Quæ res in terra nostra maximæ discordiæ seminarium fuit. Guelfo enim princeps, præfatum ducatum se iure hæreditario contigisse calumnians, armata manu in præsentia ducis, Baioariam ingreditur, parteque prouinciæ vastata, regreditur. Ob ea dux inflammatus, immēso coadunato milite, fines nostros ingreditur: multisque ecclesiarum reditibus direptis, tandem etiam ipsius nostræ ciuitatis munitiones, propter quosdam ex ipsa, qui fautores Guelfonis dicebantur, destruxit. Cui dum Guelfo cum copijs occurreret, audito quòd rex superuenturus esset, cessit. Porrò dux simul cum rege castrum comitis Conradi, qui ex parte Guelfonis erat, obsidione clausit, vastatisque in circuitu vniuersis, adiutorio regis in deditionem coegit, ac igne succendit.

De expugnatione Tiburtinorum, seditioneque Romani populi, & instauratione Senatorum, ac morte Innocentij Papæ. Item de victoria Veronensium de Paduanis.

CAPVT XXVII.

CVm hæc aguntur in Gallia & Germania, Romanus pontifex Innocentius, qui iam per multum temporis Tyburtinos excommunicauerat, ac alijs modis presserat, coangustatos ad deditionem acceptis obsidibus, ac iureiurando interposito coegit. Populus verò Romanus volens vt eos per obsides & sacramentum ad durissima præcepta, id est, vt muris ruptis omnes prouincia cederent, cogeret, dum nobilissimus ac liberalissimus sacerdos tam irrationabili & inhumanæ petitioni annuere nollet, seditionem mouent, ac in ipso impetu in Capitolio conuenientes, antiquam Vrbis dignitatem renouare cupientes, ordinem Senatorum, qui iam per multa curricula temporum deperierat, constituunt, & rursum cum Tyburtinis bellum innouant. Causa verò tantæ immanitatis fuit, quòd in priori anno dum cum pontifice suo in obsidione præfatæ ciuitatis morarentur, ciuibus egressis, & cum ipsis manum conferentibus, multis amissis spolijs, turpiter in fugam conuersi sunt, idcirco nulla, nisi quam diximus, conuentione, vsque hodie se posse placari asserunt. Verùm sapientissimus antistes præuidens, ne forte ecclesia dei, quæ per multos annos secularem Vrbis honorē à Constantino sibi traditum potentissimè habuit, hac occasione quādoque perderet, multis modis tam minis, quàm muneribus, ne ad effectum res procedat, impedire conatur. Sed inualescente populo, dum proficere non posset, lecto cubans iuxta quosdam, de futuris visione sibi monstrata, in pace quieuit, eique Cælestinus vir religione, & literarum scientia præditus, cum magna vnanimitate electus successit. Circa idem tempus Veronenses, qui longo tempore cum Paduanis dissensionem habuerant, amnemque qui ciuitatem eorum præterfluit, à balneo deriuauerant, congressu cum eis habito, plurimis captis, cruentissima potiuntur victoria.

Quem finem Ioannes Constantinopolitanus post expeditionem Syriæ habuerit, & qualiter, uel quare filius eius Manuel fœdus cum rege nostro inierit.

CAPVT XXVIII.

ANno ab incarnatione domini M. cxliij. Caloiannes Constantinopolitanus Imperator, qui filio suo Manuel sororem reginæ Gertrudis desponsando, cum Romano rege Conrado amicitiæ fœdus inierat, ab Antiocheno principe Raimundo, qui ei prouinciã illam pro pecunia cum ipsa vrbe iurauerat, Syriam cum maximo ingressus exercitu, promisso frustratur. Cui venerabilis episcopus Gabulensis N. in faciem viriliter restitit: eumq; ex parte Romani pontificis & Imperatoris, eo quòd præfata ciuitas à Latinis possideatur, vt ab eius impugnatione desistat, intrepidè commonuit. Ille autem eo quòd à principe delusus esset, ciuitati quidem pepercit, sed totam ferro flammaq; depascens prouinciam, eremitas quoq;, quorum grãdis ibi copia est, de cellulis suis eductos, non καλῶν, id est boni Ioannis officium agens, crudelissimè tractauit. Ipse verò non multo pòst sagittis toxicatis venationi inseruiens, ab vna earum ex improuiso vulneratus, miserrime rex opulentissimus in ipso procinctu diem obijt, ac Manuel filio suo regnum reliquit. Per idem tempus Folco Hierosolymorum rex moriens, filio suo Folconi adulescentulo, regni gubernacula dimisit. At Manuel ad regnum sublimatus, nuncios ad regem Cõradum cum preciosis muneribus, sicut prius pater eius fecerat, dirigens, fœdus renouauit. Et sicut frequenter inter hos duos Imperatores, à translato ad Francos Imperio, pro diuersis opportunitatibus mos iste seruatus est: sic & nunc inter Ioannẽ patrem huius, & Conradũ, contra Rogerium, vtriusq; Imperij inuasorem, hæc facta est confœderatio.

De diuersis bellis urbium Italiæ, uarijsq; euentibus.

CAPVT XXIX.

HIs diebus propter absentiam regis Italiæ, vrbibus in insolentiam decedentibus, Veneti cum Rauennatensibus, Veronenses & Vincẽtini cum Paduanis & Taruisiensibus, Pisani & Florentini cum Lucẽsibus & Senensibus, atrociter debellantes, totam penè Italiam cruore, prædis & incendijs permiscuere. Propter enim quę suprà diximus. Paduanis priori anno illata incommoda, Veronenses & Vincentini sequenti anno castella, vicos & agros Taruisiensium ferro flammaq; vastauere. Veneti etiam ac Rauennatenses plurima mala terra mariq; alterutrũ intulere: at Pisani & Lucenses propter nimiam viciniæ opportunitatem, indefesso furore bellantes, ruinæ suæ omnes Tuschiæ vires implicuere. Nam & Florẽtini vnà cũ Marchione Terræ Vlrico, vsq; ad ipsas portas Senensium procedentes, suburbia eius cremauerunt. Senenses verò in numero & viribus impares se cognoscentes Florentinis, Lucensium auxilium flagitant. Lucenses tam pro ipsis, quàm pro comite Guidone Guerra, qui & ipse cum Florentinis atrox bellum gerens, eos adierat, Florentinos hostes pronunciant. Illi autem Pisanis adiuncti, non solùm Lucenses bello attentant, sed & castella, oppida, agros præfati comitis incendio & rapina deuastant. Senenses etiam qui ad vastandos agros eorum egressi fuerant, insidijs à tergo positis, vix paucis fuga elapsis, captiuãt. Porrò ex Pisanis & Lucensibus non tantùm plurimi ferro cæsi, compendio mortis miseriam miserabiliter terminauere, sed & innumerabiles vtrobiq; comprehensi, ac longa, vt ipse vidi, carceris inedia & squalore macerati, omnibus prætereuntibus lachrymabile humani casus in se spectaculum præbent.

Qualiter Edissa capta sit, ecclesiæq; profanatæ.

CAPVT XXX.

ANno dominicæ incarnationis M. cxlv. incipiente in ipso sacrosanctæ natiuitatis Christi solennitate, lugubre & miserabile ex peccato Christiani populi accidit in Oriente piaculum. Sanguinus enim quidam Halapensis Syriæ ac Mesopotamiæ, excepto Antiochia & Damasco, princeps, Persarũ verò & Medorum regis, seu Soldani subditus, Edissam quæ nunc Rohas dicitur, vnicũ Hierosolymitanæ ecclesię

pro

pro magnitudine ac abundantia sui refugium, cum infinita Sarracenorum multitudine circundedit, ac in ipsa (vt dixi) natiuitate domini irrupit, cunctis ibidem cũ episcopo vrbis Christianis in ore gladij occisis, vel miserabili captiuitate in seruitutem redactis, ecclesias Christi, & præcipuè beatæ Mariæ semper virginis basilicam, & eam in qua reliquiæ S. Thomæ apostoli reconditæ sunt, ad Saluatoris nostri ignominiam introferens, ea quæ non licebat, fœdè polluit, nostrisq́ penitùs exterminatis, vel tributo subactis, Sarracenos ibi ad habitandum locauit. Ob hoc mota est expeditio maxima contra Paganos, & regem Persarum à Conrado rege Romanorum, & Ludouico rege Francorum, cum summis & pluribus vtriusq́ regni principibus, & innumerabili multitudine populi, qui absq́ omni effectu reuersi sunt.

De persecutione Lucij Papæ, legationeq́; ipsius ad regem: qualiter Romanus populus Senatoribus Patricium adiecerint, & ob hoc quidam ex eis ab Eugenio Lucij successore, anathematis gladio percußi sunt.

CAPVT XXXI.

PEr idem tempus Lucius Papa, vir pro mansuetudine & humilitate sui officio sacerdotali dignus, Cęlestini qui non plenè sex mensibus sederat, successor. grauē à ciuibus persecutionem passus, humiles ad regem Conradum, tam suam oppressionem continentes, quàm de incolumitate & prosperitate eius deo gratias agentes, ipsumq́ ad patrocinium Romanæ ecclesiæ inuitantes, literas mittit, in hunc modum: Lucius episcopus, seruus seruorum dei, charissimo filio Conrado, Romanorum regi illustri, salutem & apostolicam benedictionem. Omne datum optimum, &c. Populus enim Romanus nullas insaniæ suæ metas ponere volens, Senatoribus quos ante instituerant, Patricium adijciunt, atq; ad hanc dignitatem Iordanem Petrileonis filium eligentes, omnes ei tanquam principi subijciuntur. Deinde pontificem suum adeunt, ac omnia regalia eius tam in Vrbe, quàm extra posita, ad ius Patricij sui reposcunt: eūq́ more antiquorum sacerdotum, de decimis tantùm, & oblationibus sustentari oportere dicentes, de diem in diem animam iusti affligere non timuerunt. Ipse autem quotidianis cruciatibus ac tædio vitæ affectus, infra anni spacium pontificatus sui diem obijt, ac Eugenium virum religione ac sanctitate perspicuum, communi voto cleri & populi electum, successorem reliquit. Hic in principio dignitatis susceptæ, eo quòd totus populus ad tradenda Vrbi regalia, sicut antecessores suos ipsum sollicitare vellet, cum episcopis & cardinalibus Vrbe cedit, ac proxima dominica in monasterio Pharphensi, consecratione pontificali ob persecutionis immanitatem, morem mutans sublimatur. Ad hunc Papam Eugenium venerabilis Bernardus abbas Clarauallensis, librum de consideratione sui, quatuor distinctionibus ordinatū conscripsit. In quo perfectæ vitæ ac subtilissimi ingenij perspicuitatem euidentissimè demonstrauit. Nam idem apostolicus prius Bernardus dictus, & primùm Vicedominus Pisanus, ac demum in Claraualle, omnibus mundanis pro Christo spretis, eiusdem venerabilis Bernardi abbatis discipulus effectus, ac ab eo postmodum monasterio beati Anastasij Cistercienfis ordinis, in vrbe Roma abbas prælatus, summus pontifex, vt prælibauimus, constituitur. Inde post consecrationem furorem populi Romani declinans, ad munita loca se transtulit: postq́ Viterbium veniēs, ibi per aliquod tempus moram fecit. At Romanus populus cum Patricio suo Iordane in furorem versus, præfecturæ dignitatem abolentes, omnes principes ac nobiles ex ciuibus ad subiectionem Patricij compellunt: & non solùm quorundam illustrium laicorum turres, sed & cardinaliū ac clericorum domus subruentes, prædam immensam diripiunt. Ecclesiam etiam beati Petri omnium ecclesiarum caput, incastellare sacrilegè ac prophanissimè non metuunt: peregrinos causa orationis aduenientes, ad oblationem, quæstus gratia, plagis & verberibus cogunt, ac quosdam ex ipsis offerre nolētes, in ipsa porticu, & vestibulo templi nephario ausu occidere non verentur. Quos venerabilis pontifex, percusso prius cum quibusdam fautoribus suis anathematis gladio Iordane, adiūcta Tyburtinis Romanorum antiquis hostibus, militia coercuit, tandemq́ pacem petere coegit.

De nuncio Armeniorum, causaq́; itineris ipsius, ac miraculis, quæ in Romana curia uidit.

CAPVT XXXII.

EA tempestate Armeniorum episcoporum, eorumq́ metropolitani, quem ipsi catholicon, id est vniuersalem, propter infinitum, id est amplius quàm mille episcoporum sub se habentem numerum, vocant, legati ab vltimo penè Oriente summum pontificem Viterbij, laboriosum iter per annū & sex menses complentes, adeūt, eiq́ ex parte illius ecclesiæ subiectionem omnimodam, cum cōsalutando offerentes, causas viæ nobis cum alijs multis præsentibus, apud veterem aulam aperiunt, quæ tales erant. Inter ipsos & Græcos quædam de ritu sacrificij habitudo est in quibusdam, in alijs verò discrepantia. Ponunt enim fermentatum panem, sicut illi, aquam autē vino non admiscent, sicut nos & illi. Preterea natiuitatē domini Epiphaniæ continuantes, duas illas festiuitates vnam faciunt. Pro his & alijs dum inter se dissentirent, Romanam ecclesiam iudicem eligentes, consultum veniunt, formamq́ sacrificij iuxta cōsuetudinem eius sibi tradi deposcunt. Quos Romanus antistes gratanter suscipiens, missarum solennijs, ac sacrificij secretis adhibuit, diligenterq́ ea quæ fiebant ibidem, eos animaduertere monuit. Quod dum facerent, intentiq́ sacro altari astarent, vnus ex eis pontificali dignitate preditus, sicut postmodum in plena curia retulit, in beati Martini octaua, quando dedicatio ecclesiæ beati Petri celebrari solet, summo pontifice diuina mysteria agente, splendido fulgore radium solis super caput eius coruscare, & in ipso duas columbas ascendentes & descēdentes vidit. Cumq́ diligentius hac illacq́ oculos circumferret, nullumq́ aditum per quem lux illa transfunderetur, inueniret, deificum hoc esse cognoscens, ac ad obedientiam Romanæ sedis amplius accensus, cunctis quæ viderat aperuit. At venerabilis pater non suis hoc meritis attribuens, ipsius potius fide cœlitùs hoc sibi mōstratum affirmabat, vt videlicet ecclesia, à qua ipse missus fuerat, sacramentorum virtutem veritatis luce perfusam cognosceret, ac deinceps quali ea reuerētia & forma tractare deberet, addisceret. Retulit etiam præfatus episcopus, quòd in confinio Armeniæ quædā gentes essent, quæ fœtus suos fœtentes generarent, eosq́ statim ad aquas Armeniorum lauandos transmitterent. Quos cum illi baptismatis vnda tingentes, innatum eis fœtorem propellerent, mox tamen remissi ad paganismi ritum, & spurcitiam redibant. Quod vtrùm faciēdum esset, item Romanam ecclesiam consuluerunt.

De episcopo Gabulensi, ac rumoribus, quos de transmarinis regionibus retulit.

CAPVT XXXIII.

VIdimus etiam ibi tunc prætaxatum de Syria Gabulensem episcopum, cuius præcipuè opera ad plenum Antiochia Romanæ sedi subesse cœpit, tam de patriarcha suo Antiocheno, & de principis matre Balduini Hierosolymitani quondā regis filia, querimoniam facientem, quàm de spolijs Sarracenis ablatis, iuxta antiquitatis exemplo Abrahæ, decimas, qui eas deo recognoscens, victoriā de suis spolijs Melchisedech dedit exigentem, ac super hoc apostolicæ sedis auctoritatem requirentem. Audiuimus eum periculum transmarinæ ecclesiæ post captam Edissam lachrymabiliter conquerentem, & ob hoc Alpes transcendere ad regem Romanorum & Francorum pro flagitando auxilio volentem. Narrabat etiam, quòd ante non multos annos, Ioannes quidam, qui vltra Persidem & Armeniam, in extremo Oriente habitans, rex & sacerdos cum gente sua Christianus est, sed Nestorianus, Persarum & Medorū reges fratres, Samiardos dictos, bello petierit, atq́ Ecbactani, cuius suprà mentio facta est, sedem regni eorum expugnauerit. Cui dum præfati reges cum Persarum, Medorum & Assyriorum copijs occurrerent, triduo vtrisq́ mori magis quàm fugere volentibus, dimicatum est, presbyter Ioannes, sic enim eum nominare solent, tandem versis in fugam Persis, cruentissima cæde victor extitit. Post hanc victoriam dicebat prædictum Ioannem ad auxilium Hierosolymitanæ ecclesiæ procinctum mouisse, sed dum ad Tygrim venisset, ibiq́ nullo vehiculo traducere exercitum potuisset, ad septētrionalem

nalem plagam, vbi eundem amnem hyemali glacie congelari didicerat, iter flexisse. Ibi dum per aliquot annos moratus, gelu expectaret, sed minimè hoc impediẽte aeris temperie, obtineret, multos ex insueto cœlo de exercitu amittens, ad propria redire compulsus est. Fertur enim iste de antiqua progenie illorum, quorũ in euangelio mentio fit, esse magorum, eisdemq; quibus & isti gentibus imperans, tanta gloria & abundantia frui, vt non nisi sceptro smaragdino vti dicatur. Patrum itaq; suorum, qui in cunabulis Christum adorare venerunt, accensus exemplo, Hierosolymam ire proposuerat, sed prætaxata causa impeditum fuisse asserunt. Sed hæc hactenus.

De pace Romani pontificis cum Romano populo, & item perturbatione. De Boritio, & uarijs per orbem commotionibus, terminusq; historiæ.

CAPVT XXXIIII.

AT Eugenius cum Romanis hoc tempore pacem fecit, vt patritiatus dignitatem exfestucarent, & præfectum in pristinam dignitatem reciperent, Senatores verò ex eius auctoritate tenerent. sicq; in Vrbem rediens, natiuitatem domini ibidem celebrauit, incipiente anno dominicæ incarnationis M.cxlvj. vbi rursum à populo Romano pro excidio Tyburtinorum intantum de die in diem sollicitatur, vt à Lateranensi palatio improbitatem eorum non sustinens, ad transtyberinã regionem migrans, animam suam vitæ suæ tędere confiteatur. Rex quoq; eadem natiuitate in palatio Aquis celebrata, Baioariam ingreditur. Ibi eum Boemorum dux Labezlaus, suprà nominatum Boritium secum ducens, adijt. Is flebili ac miserabili voce querimoniam suam de priuatione paterni regni depromens, quatenus auctoritate imperiali, ad quã totius orbis spectat patrocinium, ei subueniat, deposcit: eiusq; super hoc promissum interuentu prædicti Boemorum ducis, eiusq; consortis Gertrudis, regis sororis, honesto intercedente placito impetrauit. Exhinc non solùm inpræsentiarum perturbationes sentimus, sed & maiores superuenturas ex his, alijsq; argumentis formidando cõijcimus. Ecce enim inter nostrum & Vngarorum regnum, non solùm isto militem instaurante, sed & illo multos ex nostris pecunia corrumpente, valida expectatur commotio. In Polonia etiam inter tres fratres terræ principes, miserabilis auditur tumultuatio: in Belgica Gallia virorum potentum indefessa conflictatio. Apud nos verò tã tetra iam videtur confusio, vt non solùm toto reliquo anni circulo præda, sed & incendio cuncta permisceant, sed & in ipso Quadragesimali & pœnitentiali tempore, contra diuinas & humanas leges desæuire non pertimescant. Tanta postremò præteritorũ memoria, præsentium incursu, futurorum metu discriminum vrgemur, vt responsum mortis in nobis accipientes, etiam tędeat nos viuere, pręsertim cum tam ex peccatorum nostrorum multitudine, quàm tumultuosissimi Imperatoris fœtulenta improbitate, haud diu stare posse mundum putaremus, nisi sanctorum meritis veræ ciuitatis dei ciuium, quorum in toto orbe copiosa variè & pulchrè distincta florent collegia, sustentaretur. Sed quia mutabilium rerum ab Adam vsq; in præsentem annum, qui ab incarnatione domini M.cxlvj. ab Vrbe condita M.Dcccc xviij. Conradi nonagesimi quarti ab Augusto nonus, Eugenij tertij, summi pontificis secundus est, seriẽ qualitercunq; percẽsui, multiplicesq; mortalium miserias inuolui, diuersos religiosorum ordines, quorum, vt dixi, sanctitate à misericordissimo iudice, malignitas mundi supportatur, silentio præterire incongruum arbitramur, vt tantorum malorum turbulentiæ, clarorum virorum gesta insignia, metam & articulum ponamus.

Descriptio diuersorum ordinum religiosorum, terminusq; libri Septimi. Catalogus Regum & Pontificum.

CAPVT XXXV.

IGitur exceptis his, qui sobriè, piè & iustè ex clericis & laicis, sua tanquam non sua possidentes, fratrum necessitatibus misericorditer deseruiunt, diuersa sunt sanctorum agmina, qui proprijs desiderijs, facultatibus, parentibus, iuxta mandatum euãgelicum, abrenunciãtes, crucemq; mortificationis in carne iugiter portantes, cœlesti desiderio pleni, Christum sequuntur. Quorum alij in vrbibus, castellis & vicis, & agris

commorantes, proximis normam rectè viuendi verbo & exemplo tribuunt. Alij quidem commanentiam hominum aspernantes, & quieti suæ amplius prouidentes, frequentiam fugiunt, solicꝙ deo vacantes, ad syluarum abditorumꝙ locorum latibula se conferunt. Illi lucem suam lucere coram hominibus ad gloriam dei non abnuunt. Isti mortuos se mundo cognoscentes, vitam suam cũ Christo in deo in præsenti abscondunt, gloriamꝙ suam donec Christus vita eorum gloriosus appareat, enitescere non cupiunt. Aequè tamen omnes vitę & conscientiæ puritate, ac sanctimonia cœlesti, etiam angelica in terris vita degunt. Commanent autem cor vnum & animam vnam habentes in vnum in cœnobijs, vel ecclesijs: somnum simul capiunt, vnanimiter ad orationem surgunt, in vna domo reficiũtur: pariter orationi & lectioni, operiꝙ die noctuꝙ ita indefessa incũbunt vigilãtia, vt excepto illo quo lassa quieti membra vilibus, & vimineis stramentis, seu sago tradunt momento, aliquod horarum spacium sine diuina occupatione nephas arbitrentur effluere, intantum vt in ipsa naturali refectione diuinæ scripturæ iugiter intenti, spiritum malint saginare quàm corpus. Abstinent verò omnes cõmuniter à carnibus. Alij autem ab omnibus delicatioribus cibis, vinoꝙ se cohibentes, legumine interdum, interdum cum pane vtuntur & aqua. Quid de cœlibatu ipsorum dicam? cum ita communem & indultam humano generi nuptiarum legem transcenderint, vt quidam ex eis non solùm interna, sed & externa claustra tanta cum diligentia obseruent, quòd nulli vnquam qualibet de causa, sed nec orationis obtentu introeundi aditus pateat fœminarum. Omnibus enim diuersorum opificum officinis, id est pistorum, fabrorum, textorum, aliorumꝙ, ne foras vllus eorum euagandi occasionem habeat, intrò positis, hisꝙ studiosissimè septis, porta in exteriori atrio posita est, vbi religiosus & timoratus frater iugiter manens, omnes superuenientes hospites, peregrinos, pauperes alacriter & benignè, tanquam ipsum Christum suscipiens, primò ad oratorium ductis, in cellam hospitalem, lotis antè eorum pedibus, ac deinde omnibus humanitatis officijs deuotè exhibitis, collocat. At fœmina si exhortationis, seu alterius officij causa superuenerit, extrà dimittitur, eam monasterij pater, vel aliquis ex fratribus, non in domo, nec solus, sed sub diuali & patẽti loco, solum & rarum tectum propter pluuias habenti alloquitur. Alij verò etsi eas orationis gratia ab oratorio non secludant, ad interiora tamen fratrũ receptacula introire non permittunt. Porrò seipsos tanta sollicitudine custodiunt, vt non solùm maiora delicta abhorreant, sed & à minimis ac leuissimis, & quæ nobis ex ipso vsu viluerunt, ita sensus suos cohibeant, vt rarissimè, nisi soli deo, patriꝙ cõgregationis colloquentes, nutibus magis ac signis, quàm lingua, ea quæ necessaria sunt, abinuicem requirant. Si verò in aliquibus vel minutissimis ex humana infirmitate, negligentia, vel surreptione quisquam eorum offenderit, ad locum ad hoc deputatum, circa primam vel tertiam horam concurrunt: ibiꝙ diuino prius adiutorio inuocato, culpas suas humiliter recognoscunt, ac cum charitate mutuò se corrigunt. Ibi sedens senior, mansueta seueritate, sine ira & disceptatione eos dijudicat: frequenterꝙ diuinarum scripturarum sereno vultu, mellifluo ore informans eloquijs, ita defecatos, & ad vnguem purificatos, ad cœlestis militiæ cõtubernium dignos tyrones in præsentis vitæ stadio præparat. Sed quia in ipso vestibulo speciosa domus agnoscitur, qualiter interior eorum homo coram discretore cordiũ deo intus fulgeat, habitus exterior apud homines foris declarat. Sicut enim intus varijs rutilant virtutum fulgoribus, ita foris diuersorum vtuntur colorum vestibus, iuxta illud Psalmographi: Omnis gloria filiæ regis ab intus, in fimbrijs aureis circumamicta varietate. Alij quippe Apostolicam vitam ducentes, in ipsoꝙ habitu innocentiæ puritatem prætendentes, munda & linea toga vtuntur. Alij eiusdem ordinis viri, ob mortificationem carnis, tunica lanea asperius vestiuntur. Alij omnibus exterioribus occupationibus liberi, angelicam vitam in veste prætendentes, eius suauitatem forma potius ipsa, quàm sui mollitie typicè figurant. Ponunt enim ad carnẽ tunicas asperrimas, superꝙ eas alias cum caputijs latiores, ex senis partibus tãquam totidem alijs ad instar Seraphin constantes. E quibus duabus, id est caputio caput tegentes, duabus, id est manicis omnem actionẽ suam velut manus ad deum dirigẽdo,

ad

ad ſuperna volantes, duabus reliquum corpus antè & retrò velantes, diuina ſe gratia præueniente & ſubſequente, contra omnia ſæua tentatoris iacula ſe munitos oſtendunt. Differunt autem in hoc, quòd alij ob contemptum mundi exprimendum, eandem veſtem nigram tantùm gerunt: alij verò de colore, vel groſsitudine nihil cauſantes, albam, vel griſeam, aliámve abiectam tantùm, & aſperam ferre conſueuerunt. Taliter intus & foris inſtructi, ac per totum terrarum ambitum fertili copioſaq; propagine, merito & numero in immenſum in breui multiplicati ſignis radiant, virtutibus coruſcant, diuina reuelatione ſæpius ſubleuantur, angelica & dæmonica viſione in exitu vitæ crebrò conſolantur. Infirmos curant, dæmones fugant, cœleſtisq; patriæ dulcedinem, quantum in præſenti licet, per contemplationem interdum prægustant. atque ob hoc quamuis laboribus attriti, vigilijs exinaniti, ieiunijs attenuati ſint, more cicadarum, quæ famelicæ plus grillire ſolent, totam penè noctem in pſalmis & hymnis, & canticis ſpiritalibus peruigilem ducunt. Manent autem, ſicut olim in Aegypto, ſic & nunc in Galliæ Germaniæq; partibus abundantius, vt in hoc haud mirens potentiæ, ſeu ſapientiæ ab Oriente ad Occidentem translationem, cum de religione itidem factum eniteat. Eſt præterea diuerſis in locis ad ſingulare certamen ſpecialiter inſtructum anachoretarum, & ſolitariorum in genere optimo pugnæ ſanctum collegium, in numero quidem rarius, vitæ verò auſteritate ſuperioribus vel æquale, vel eminentius. Quorum alij ſub priore degentes, in remotis & abditis locis ſinguli ſingulas cellas velut ſepulchra inhabitant, operibus manuum ſuſtentantur, modico contenti pabulo, annonam totius hebdomadæ ſabbato accipiunt, ac omnimodè humanæ conſolationis expertes, à colloquijs tantùm diuinis & oratione non recedunt. Dominicis ſolùm diebus ad oratorium, quod in communi poſitum eſt, concurrunt, ac verbo ſanctæ cohortationis à ſeniore irrigati, deificis ſalubriter refecti myſterijs, cum omni alacritate reuertuntur. Alij vitæ ſuæ ſolum deum teſtem habere cupientes, antris, ſpeluncis, parietibus ſe includunt, tantoq; ardentius cœlo ſuſpenſi ſabbatizare creduntur, quanto amplius omnis humanæ ſocietatis extorres inueniuntur. Sunt etiam qui ſqualores ſolitudinum requirant, beſtiale ferarum conſortium non pertimeſcant, herba paſcuntur, pelle carnis pro operimento vtentes, algore noctis, & calore ſolis in modum Aethiopum denigrati, velut tympanum obnigeſcant: atque terreno habitaculo in terra poſiti, includi dedignantes, tectoq; cœli tantùm vtentes, non ſe tam homines, quàm cœleſtis curiæ contubernales eſſe demonſtrant. Omnes hi ab omni miſero mundi rotatu, de quo ſuprà diſputatum eſt, ſecluſi, poſt ſenarij laboris perfectionem, in veri ſabbati pace æternam quietem prægustando poſiti, noſtræ enormitatis benigni & idonei interceſſores, huius ſeptimi Operis terminus exiſtant, noſq; ad ea quæ ſequuntur, quis ſcilicet finis ciuitati dei maneat, quæ perditio reprobam mundi ciuitatem expectet, dicenda, precibus ſuis aptos efficiant.

AMEN.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

Latinorum reges ante Vrbem conditam:

Italus.	Ianus.	Saturnus.	Pius.
Faunus.	Latinus.	Hi regnauerunt simul circiter annos 150.	
Aeneas Syluius.	Latinus Syluius.	Alba Syluius.	Aegyptus Syluius.
Capis Syluius.	Carpentus Syluius.	Tyberius Syluius.	Agrippa Syluius.
Aremulus Syluius.	Auentinus Syluius.	Procas Syluius.	Amulius Syluius.

Romanorum reges:

Romulus.	Numa Pompilius.	Tullus Hostilius.	Ancus Marcus.
Tarquinius Priscus.	Seruius Tullus.	Tarquinius Superbus.	

Romæ post reges exactos, consules quotannis bini creati (& in maxima vrbis calamitate quandoque etiam creabatur Dictator) vsque ad imperatores. Primus autem consulum fuit Brutus.

	Octauianus Augustus.	
	Tyberius.	
	Caius Caligula.	
Petrus.	Claudius.	
	Nero.	Prima persecutio.
Linus.	Galba, Otto, Vitellius.	
	Vespasianus.	
Cletus.	Titus.	
Clemens i.	Domitianus.	Secunda persecutio.
	Nerua.	
Anacletus.	Traianus.	Tertia persecutio.
Euaristus.	Adrianus.	Quarta persecutio.
Alexander i.		
Sixtus i.		
Thelesphorus.	Antoninus Pius cum filijs.	
Iginus.		
Pius i.	M. Antoninus Verus, cum fratre	
Anicetus.	L. Aurelio Commodo.	
Sother.		
Eleutherius.	Commodus post Antoninum.	
	Aelius Pertinax.	
Victor i.	Seuerus.	Quinta persecutio.
Zepherinus.	Antoninus Caracalla.	
Calixtus i.	Macrinus.	
	M. Antoninus.	
Vrbanus i.	Alexander.	
Pontianus.		
Antheros.	Maximianus.	Sexta persecutio.
Fabianus.	Gordianus.	
Cornelius.	Philippus primus Christianus, cum Philippo filio.	
Lucius i.	Decius.	Septima persecutio.
Stephanus i.	Gallus cũ Volusiano.	Octaua persecutio.
Sixtus ij.	Valerianus cum filio suo Galieno.	
Dionysius i.		
Fœlix i.		
Euticianus.	Claudius.	
Gaius.	Aurelianus.	Nona persecutio.
	Tacitus.	
	Probus.	

PONTIFICES ROMANI	IMPERATORES	
Marcellinus i.	Carus cum Carino & Numeriano filijs.	
Marcellus i.	Diocletianus,& Decima persecutio.	
Eusebius.	Maximianus Cæsares.	
	Constantius & Galerius,& Licinius.	
Melciades.		
	Græci.	
Syluester i.	Constantinus.	
Marcus.		
Iulius i.	Constantinus cum Constantio & Constante fratribus.	
Liberius,		
Fœlix ij.	Iulianus.	
Liberius ab exilio reuersus.		
Damasus,	Iouinianus.	*Nota Fœlicem, qui in catalogo positum est ab hereticis, uiuente Liberio, subrogatū*
Siricius.	Valentinianus.	
	Valens.	
	Gratianus cum fratre Valentiniano.	
Anastasius i.	Theodosius cum vtrisque, & post vtrosq́.	
Innocentius i.		
	Archadius,& Honorius.	
Zosimus.	Theodosius cum Valentiniano.	
Bonifacius i.		
Celestinus i.	Valentinianus cum Martiano.	
Sixtus iij.		
Leo i.	Martianus post Valentinianum,	
Hilarius i.	Leo.	
Simplicius,	Zeno.	
Fœlix iij.		
Gelasius.	Anastasius.	
Anastasius ij.		
Simachus.		
Hormisda.	Iustinus.	
Ioannes i.		
Fœlix iiij.	Iustinianus.	
Bonifacius ij.		
Ioannes Mercurius ij.		
Agapitus i.		
Siluerius.		
Vigilius.		
Pelagius i.	Iustinus.	
Ioannes iij.		
Benedictus i.	Tyberius.	
Pelagius ij.	Mauritius,	
Gregorius i.		
Sabinianus.	Focas,	
Bonifacius iij.		
Bonifacius iiij.		
Deusdedit.	Heraclius cū Constantino filio,	
Bonifacius v.		
Honorius i.		
Seuerinus.		
Ioannes iiij.		
Theodorus i.	Constantinus,	
Martinus i.		
Eugenius i.	Constans,	

Hi duo tamen à catalogo regũ, propter inuasionẽ regni, quam uiuente Iustiniano, Leo primum, post Tyberius Leonẽ expellendo fecerant, remoti sunt.

Vitalianus.	
Adeodatus.	Constantinus.
Domnus.	
Agatho.	
Leo ij.	
Benedictus ij.	
Ioannes v.	
Ghonon, aliàs Zeno.	
Sergius i.	Iustinianus.
	Leo.
Ioannes vi.	Tyberius.
Ioannes vij. fœmina.	
Sisinnius.	
Constantinus i.	Iustinianus idem qui suprà.
	Philippus.
Gregorius ij.	Anastasius.
	Theodosius.
Gregorius iij.	Leo cum Constantino filio suo.
Zacharias.	Item Constantinus cum Leone filio, Pipino Francorũ rege iã Patricio Romanorũ.
Stephanus ij.	
Paulus i.	
Constantinus ij.	Leo post mortem patris, Carolo rege
Stephanus iij.	Francorum, & Romanorum Patricio.
Adrianus i.	
	Constantinus cum matre.
Leo iij.	Hirene post filium.
	Franci.
	Carolus accepit imperium.
Stephanus iiij.	Ludouicus cum Lothario filio.
Pascalis i.	
Eugenius ij.	
Valentinus.	
Gregorius iiij.	Lotharius post patrem.
Sergius ij.	
Leo iiij.	Item Lotharius cum Ludouico filio.
Benedictus iij.	
Nicolaus i.	Ludouicus post patrem.
Adrianus ij.	
Ioannes viij.	Carolus.
Martinus ij.	Carolus.
Adrianus iij.	
Stephanus v.	
Formosus.	Arnolfus, iuxta quosdam.
Bonifacius vi.	
Stephanus vi.	
Romanus i.	
Theodorus ij.	
Ioannes ix.	
Benedictus iiij.	
Leo v.	
Christophorus i.	Longobardi.
Sergius iij.	Ludouicus, iuxta Romanos.

Anastasius

PONTIFICES ROMANI	IMPERATORES.
Anastasius iij.	Berengarius.
Lando.	Berengarius.
Ioannes x.	
Leo vi.	Vgo.
Stephanus vij.	
Ioannes xi.	Berengarius.
Leo vij.	Lotharius.
Stephanus viij. Germanus.	Berengarius cum Alberto filio.
Martinus iij.	
Agapitus ij.	Teutonici.
Ioannes xij.	Otto cum Ottone filio.
Benedictus v.	
Leo viij.	
Ioannes xiij.	
Benedictus vi.	Otto post patrem.
Domnus ij.	
Bonifacius vij.	
Benedictus vij.	
Ioannes xiiij.	
Ioannes xv.	
Ioannes xvi.	
Gregorius Teutonicus v.	Otto.
Ioannes xvij.	
Syluester ij.	
Ioannes xviij.	
Ioannes xix.	
Sergius Os porci iiij.	
Benedictus viij.	Henricus.
Ioannes xx.	Conradus.
Benedictus ix.	
Syluester iij.	
Gregorius vi.	
Clemens Teutonicus ij.	Henricus Imperator.
Damasus Teutonicus ij.	
Leo Teutonicus ix.	
Victor Teutonicus ij.	
Stephanus Teutonicus ix.	
Benedictus x.	
Nicolaus ij.	
Alexander ij.	
Gregorius vij.	Henricus.
Victor iij.	
Vrbanus ij.	
Pascalis ij.	Henricus.
Gelasius ij.	
Calixtus ij.	
Honorius ij.	
Innocentius ij.	Lotharius.
Celestinus ij.	
Lucius ij.	
Eugenius iij.	Conradus.
Anastasius iiij.	
Adrianus iiij.	Fridericus.

Huc vsq; Otto Frisingensis catalogum scripsit, quæ sequuntur vsq; ad initium lib. octaui, proculdubio alterius sunt Chronographi, omissa tamē noluimus, vt nec superiora, quāuis dubiæ fidei videātur.

Alexander iij.	
Lucius iij.	
Vrbanus iij.	
Gregorius viij.	
Clemens iij.	Henricus.
Celestinus iij.	
Innocentius iij.	Philippus, item Otto, item Fridericus.
Honorius iij.	Henricus.
Gregorius ix.	
Celestinus iiij.	
Innocentius iiij.	Henricus, item Vuilhelmus.
Alexander iiij.	
Vrbanus iiij.	
Clemens iiij.	
Gregorius x.	Rudolfus.
Innocentius v.	
Adrianus v.	
Ioannes xxi.	
Nicolaus iij.	
Martinus iiij.	
Honorius iiij.	
Nicolaus iiij.	
Celestinus v.	Albertus, Adolfus.
Bonifacius viij.	
Benedictus xi.	
Clemens v.	Henricus.
Ioannes xxij.	Ludouicus, Fridericus.
Benedictus xij.	
Clemens vi.	Carolus.
Innocentius vi.	
Vrbanus v.	
Gregorius xi.	Vuentzeslaus.
Vrbanus vi.	
Bonifacius ix.	Rupertus.
Innocentius vij.	
Gregorius xij.	
Alexander v.	
Ioannes xxiij.	
Martinus v.	Sigismundus.
Eugenius iiij.	
Fœlix v.	Albertus.
Nicolaus v.	Fridericus.
Calixtus iij.	
Pius ij.	
Paulus ij.	
Sixtus iiij.	
Innocentius viij.	Maximilianus.
Alexander vi.	
Pius iij.	
Iulius ij.	
Leo x.	Carolus v.

De

De morte Conradi Imperatoris, in cuius locum Fridericus dux Sueuorum rex electus, & quomodo maximum schisma in ecclesia oriri cœpit, tandem Alexander confirmatur, qui Romæ cōcilium celebrauit. Item quomodo Imperator bis Longobardiam intrauerit, Mediolanumq; ceperit. Tandem quo pacto Henricum filium regia dignitate sublimauerit, data ei prius uxore nobili, & qualiter idem Henricus Bresacum ædificauerit.

CAPVT VLTIMVM.

ANno ab incarnatione domini M.clij. Conradus dux de Zeringen obijt, post quem ètiam Conradus rex eodem anno defunctus est: in cuius locum Fridericus dux Sueuorum, filius fratris eius Friderici, xcv. ab Augusto rex electus est apud Franconefurt, vnanimi principum, totiusq; regni consensu. Huius viij. principatus anno, Adrianus venerabilis Papa obijt. & inter duos alios, Alexandrum videlicet & Octauianum, qui alio nomine Victor appellatus est, maximum schisma ecclesiæ oriri cœpit, quod xix. annis miserabiliter durauit, Friderico rege contra Alexandrum pertinaciter resistente, & in idipsum plures episcoporum regia potestate compellente. Quod demum multo labore dei gratia sanatum est, & Alexander vniuersalis totius ecclesiæ pater canonicè confirmatus est: qui secundo confirmationis suæ anno, maximum Romæ concilium congregauit: in quo plures episcopos schismaticos, & plures diuersorum ordinum per ipsos ordinatos degradauit, & damnauit. Eo etiam tempore prædictus Imperator Fridericus expeditionem maximam contra Longobardos mouit, & Mediolanum cepit, atque ædificiorum ciuitatis eiusdem plurimam partem subuertit. Transactis autem paucis post hæc annis, iterum cum exercitu, multoq; comitatu episcoporum, ducum & comitum, diuersorumq; principum Teutonici regni, secundo Longobardiam ingreditur, & ibidem regali potentia grandia multa perficere molitur. Sed circa finem Augusti mensis, facta est immanis mortalitas in eodem exercitu principum Teutonici regni, episcopi scilicet Coloniensis, Friderici de Vuinsberg, Vuelfonis iunioris de Rauensburg, cum multis alijs. His etiam diebus prædictus Imperator Fridericus Henricum filium suum regia dignitate sublimauit, eiq; puellam nobili genere procreatam, Rogerij scilicet & Vuilhelmi Apuliensium principum filiam copulauit, nuptiasq; ipsius Mediolani regali gloria, multaq; potentia perpetrauit. Postea verò idem rex Henricus castrum quoddam in Brisagaugia, Bresacum dictum, in refugium pauperum velut misericordiæ asylum, cœpit ædificare, cunctosq; confugientes illuc à totius iniusticiæ violentia, regali potentia studuit defensare.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

PROLOGVS IN LIBRVM OCTAVVM.

HOc Opus nostrum, quod de duabus ciuitatibus intitulauimus, trifariè distinctum inuenitur. Cum enim ciuitas Christi seu regnum eius, secundum præsentem statum vel futurum ecclesia dicatur: aliter se modò quàm diu bonos & malos in vno gremio fouere cernitur, habet: aliter tunc cum solos bonos in superni sinus gloria seruabit, habitura erit: aliter antequam plenitudo gentium introierit, sub principibus gentium viuens se habuit. Denique quòd ecclesia non solùm cum Christo regnans, sed & in præsenti horreo granum & paleam continens, regnum Christi vocetur, in euangelio manifestissimè habes. vbi de regno suo scandala, quæ nulla profectò in cœlesti patria tranquillissima & felicissima fore poterunt, auferenda prædicuntur. Ea ergo locutione, qua Christus propter sacramentorum communionem malos & bonos, fidem istos per charitatem operantem, illos sine operibus mortuam habētes regnū suum nominat, ea etiam nos Ciuitatē eius hunc præsentem statum vocamus. Neq; enim subtilitatem eorū in hoc sequimur, qui vtrū mali in ecclesia manētes, veraciter sacramētis cōmunicēt, an exterius tantū ea accipiāt, solerter inquirūt, vel si itē mali, ecclesia quæ corpus Christi dici ꝓpter tēporalē

commixtionem, ac sacramentorum cõmunionem debeant, acutissimè disputant. Sed communem sacræ scripturæ vsum, simplici oculo intendendo, omnes in ecclesia fidem tenentes catholicam, ciuitatem Christi vocamus, deo qui solus nouit qui sint eius, iudicium, discusionémue singulorum relinquẽtes. Ciuitatis peruersæ triplex æque status inuenitur, quorum primus ante gratiam, secundus tempore gratiæ fuit, & est, tertius post præsentem vitam erit. Primus miser, secundus miserior, tertius miserrimus. Econtrà verò alterius partis primus abiectus, secundus prosper, tertius beatus: vel primus humilis, secundus mediocris, tertius perfectus. Ac de duplici vtriusque partis statu, quomodo scilicet vnus primò humilis cum latuit, pòst datis sibi non solùm internis bonis, sed & exteriori prosperitate, non vt prius abiectus, nec adhuc, vt in futuro erit, gloriose beatus & perfectus, medius seu mediocris: alter verò tam infinitarum mutationum motibus, quàm veræ religionis ignorantia primò miseris, secundò post reuelatam lucem tanto miserior, quanto post manifestatam veritatem inexcusabilior fuit, in præcedentibus satis dictum est. De tertio verò, quomodo videlicet hæc ad summam beatitudinem profectura, illa ad vltimam miseriam defectura & casura sit, iudicante ac examinante in vltimo iudicio iustissimo iudice vtriusque vrbis causam, in hoc octauo Opere dicendum restat. Verùm quia, vt ait Salomon, ante ruinam exaltari cor, & ante gloriam frequenter solet humiliari. quæ hanc gloriam ciuitatis suæ humiliatio, quæ hanc ruinam ciuitatis peruersæ momentanea sub Antichristo pręcedat elatio, quantum ex autenticis libris colligi datur, pręmittere aptum reor. Sic enim post densissimas persecutionum tenebras, gratior æternus æternæ pacis dies, & post temporalem arrisionem molestissimus pœnarum turbo, æternaque nox grauior apparebit. quatenus & istius spes præsentes labores breues efficiat, & illius timor ab hac temporali, siqua est, quia transitoria est, voluptate deterreat. Nunc eis respondendum videtur, qui fortè hunc nostrum laborem tanquam inutilem euacuare conabuntur, quasi tot alternantium malorum historicis narrationibus, tam ardua & arcana scripturarum documenta non dignè commisceamus. Et primò quidem, quamuis de hoc exemplo beati patris Augustini, quem imitari proposuimus, idem in libro de Ciuitate dei facientis, excusemur: tamen rationum & auctoritatum spiculis, eis obuiandum erit. Nunquid non gratior est dies sequens noctem, dulcior quies post laborem, somnus post lassitudinem, cibus post esuriem? Quid de heptatico regnorum libro Paralipomenon dicam? Deficiet me tempus enarrantem, si vniuersas sacræ scripturæ paginas, vtpote Ruth, Iudith, Esdræ, Hester, Machabæorum percurrere velim. qui dum mystico sensu, & deifica sapientia sint grauidi, diuersas tamen mortalium ęrumnas, & bellorum tempestates continent. Taceo prophetas, qui inter crebras mutabilium miserias, secreta sancti spiritus nonnunquam vaticinia posuere. Omitto apostolos, qui profundissimis diuinorum mysteriorum arcanis, nephandissima huius mundi facta frequenter interseruere. Sic Daniel ab historica narratione ordines profundissima visione opus suum terminauit. Et egregius ille prædicator, secundum datam sibi præ cęteris apostolis sapientiam, de secretissimis dei magnalibus excellenter disputans, ad correctionem nostram quædam turpia tenebrarum opera in capite epistolarum obiurgando, commemorare non erubuit. Sed & dilectus ille Christo discipulus, euangelicæ narrationem veritatis, alto illo inchoatam principio concludens, cum dixisset: Multa quidem & alia signa fecit Iesus quæ non sunt scripta in libro hoc: hæc autem scripta sunt, &c. exemplum dominicum, statum futuræ vitæ in captura piscium, & retis soliditate, necnon & cibi suauitate præsagiens, subtexuit. Manifestauit inquiens, se Iesus ad mare Tyberiadis. Sicque huius tam eximiæ rei prærogatiuam in calce libri ponens, omnem retroactę narrationis seriem, eius tanquam procemium fecit. Dominus quoque in principio fecit cœlum & terram, inuisibilem primò & incompositam materiam edidit, ac postmodum in ordinem eam & lucem redegit. Non ergo delinquere nos arbitramur, si enumeratis præsentis vitæ miserijs, de æterna sanctorum quiete, tanquam de luce post tenebras, quantum deus permiserit, tractare conabimur.

De

De quadrifaria ecclesiæ persecutione. Ex qua tribu Christus nasciturus sit.

CAPVT I.

Icut ex scriptura sacra docemur, ciuitas Christi primò violentam à ciuitate mundi sub tyrannis infidelibusq́ regibus, secundò fraudulentam hæreticorum, tertiò fictam hypocritarum tempore persecutionem passa, vltimam tam violentam, quàm fraudulentam, fictamq́ ac omnium grauissimam sub Antichristo passura erit. Qui ex hoc quòd Christum se mentiens, Christo per omnia vita & doctrina oppositus erit, Antichristus tanquam contrarius Christo vocatur. Græci enim Anti, contra dicũt. Porrò de tribu Iuda, seruili scilicet cõditione, ex illa qua dicitur auctoritate, Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, nasciturus creditur.

De discessione quæ eius aduentum præcedet.

CAPVT II.

Quæ verò aduentum eius indicia præcedant, Apostolus insinuat, qui Thessalonicẽsibus scribens ait: Et nunc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tempore. Nam mysterium iam operatur iniquitatis tantùm, vt qui tenet nũc teneat, donec de medio fiat. Et rursum: Nisi venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, &c. Quod quidam ad Neronem, cuius tempore Paulus scripsit, interpretantur, sicut suprà dixisse me memini. Alij verò de diabolo, cuius membra omnes ad reprobam ciuitatem pertinentes sunt, dictum æstimant. Aiuntq́ Paulum intellexisse Zabulum, qui per membra sua sanctos persequendo, mysterium iniquitatis tunc operabatur, tempore suo, id est, in fine mundi, ad manifestam impietatem reuelandum fore, ac collectas vires per Antichristum effusurum. Vnde in Apocalypsi habes, quòd post mille annos, qui quidem numerus plenitudinem significat temporis, Sathan, qui modò in reproborũ mentibus maliciam intra se cohibentibus, tanquã in abysso ligatus noscitur, soluendus, id est, ad manifestam nequitiam proruptùrus, totas vires effusurus sit. Et nota, quòd Paulus omnem præsentis diei maliciam, non iniquitatem, sed mysterium iniquitatis nominauit, vt per hoc omnis, quem ecclesia à primo tempore vsq́ ad Antichristum patitur, labor respectu illius quem tunc passura erit, non iniquitas, sed tanquam mysterium, id est, species iniquitatis appareat. Vel mysterium vocat tanquam occultũ, res enim secretas mysticas dicere solemus: & est sensus, In illo tempore tam manifesta, tam periculosa & cruenta erit tribulatio, vt omnem quam nũc patitur, vel passa fuit ecclesia, comparatione illius quasi occultam reputet. Quod verò subsequitur, & ait: Qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat: prædicto sensui accommodatum cernitur, velut qui nunc sub honesto pudore vitia reuelata tenet, teneat donec processu temporis inuerecũda fronte commissa, ad medium, id est, ad publicum veniant. Hoc etiam videtur innuere cum præmisit, Quid detineat scitis, vt reueletur in suo tempore. tanquam diceret: Non ante reuelabitur, quàm completa malicia Amorrhæorũ, tempus quod manifestari debet, adueniat. Vnde & hanc ipsius reuelationem, discessionem præcessuram narrat. Tunc enim verè caput erroris apparebit, cùm relicta veritate, à veritatis auctore totus penè mundus discedet. Quidã discessionem, & hoc quod dicitur, Qui tenet teneat donec de medio fiat, ad regnum interpretantur, vt scilicet omnibus amore scelerum iustitiæ renitentibus, ac per hoc à iustitia regni discedentibus, ad tãtam qui regnum tenet, deiectionem veniat, vt sine reuerentia de medio, id est, de cõmuni quasi quilibet de plebe fiat. Vnde & aiunt, Apostolum hæc sub tegumento, verborũq́ inuolucris posuisse, ne videlicet Romano imperio, quod ab ipsis æternum putabatur, calumniam intulisse videretur. Qua de re & hoc dictum putãt, Quid detineat scitis: ac si diceret, Hoc quod vos scitis, alienigenas manifesta demonstratione scire volo. Alij verò eadem verba, eodem quo de regno diximus sensu, de sacerdotio, & Romana sede interpretantur.

De ipso eius aduentu, ac persecutione quæ sub ipso fiet.

CAPVT III.

OStenso quæ eum indicia præcedant, nunc de ipso eius aduentu, ac ea quæ tunc fier persecutione prosequamur. Dominus Iudæis prædicans, ac nō auditus, inter alia dixit: Ego veni in nomine patris mei, & non recepistis me: si alius venerit in nomine suo, hunc recipietis. Et Paulus: Eo quòd charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent, ideo mittet illis deus operationem erroris, vt credant mendacio. Nec timuit Paulus dicere, quòd dominus mittat eum. Mali enim etsi ciuitatem dei nō iusticiæ, sed iniquitatis zelo affligant: nihil tamen nisi quod & quantum permittuntur, facere possunt. Vnde spiritus domini malus irruisse dicitur in Saul. Malus quippe propter nequissimam voluntatem: & idem domini, propter acceptam ab eo iustissimam potestatem. Quòd si dominus omnes reprobos regnare permittit, quāto magis omnium reproborum caput temporalis prosperitatis, ac sæuiendi in suos potestatem eius sine nutu non accipit? Mittet ergo eum dominus, quia maliciam corde conceptā non amplius quàm ipse permittet, exercere valebit. Sed quærendum est, quare dominus ciuitatem suam tam immaniter tribulari permittat, cur eius hosti tantam malefaciēdi efficaciam tribuat? At non est mirum, si dominus ecclesiam suam de nihilo suscitatam, & ad summum in terra fastigium, vt suprà diximus, exaltatā, ante vltimæ tribulationis brauium, ne longo dissoluta ocio, in amore sui conditoris torpeat, excitatam grauissima prius exerceat palæstra. Erit autem hæc persecutio, vt suprà dictum est, violenta & fraudulenta: & violenta non quidem per se: sed per potentē personam, vt mihi videtur, exercebitur. Vnde Psal. Sedet in insidijs cum diuitibus in occultis, vt interficiat innocentem: id est, occultis machinamentis potentes mundi, ad hoc vt manifesta sanctis irrogent supplicia, incitabit. Et hanc puto bestiam in Apocalypsi vocatam. Nam ipsum Antichristū eadem scriptura pseudoprophetā nominat, diabolum verò instigantem draconem. Ex hoc conijci potest, ipsum per omnia in hypocrisi venientem, non tormenta exteriora per se sanctis inferendo, sed signis mendacij, & specie religionis, ac imagine rationis fraudulenter mundum decepturum, tormenta verò per potentem adhuc sibi ascitum sanctis intentaturum. Si qui verò vnum eum potentem vtpote Romanorum Imperatorem ad hoc ascire contendunt, & hūc bestiam dictum non calumnior.

De vita, & doctrina eius.

CAPVT IIII.

QVoniam verò suprà, vitam & doctinam eius Christo cōtrariam testati sumus, qualiter id fiat, deo adiuuante dicamus. De vita quidem constat, quia Christus de solio patris ac superis descendens, se ad redimendum genus humanum humiliauit: ille de inferis ascendere nitens, ac supra omne quod dicitur, aut quod colitur deus se extollens, ad decipiēdos homines subleuabit. Ille virtutem & excellentiā deitatis occultans, assumptam carnem sputis & flagris exposuit: iste fragilitatem suā non considerans, ac se super hominem deum iactans, de hoc quod non est, gloriam & honorem ab hominibus expectabit. Doctrina verò eius, inquātum ab illius dissideat, luce clarius est, cum dominus humilitatis, Discite inquiēs, à me, quia mitis sum & humilis corde: iste superbiæ, Mea sunt dicens, flumina, & ego feci illa, magister appareat. Et nota, quòd in fide nostra in duobus pręcipuè calumniandi materiam inuenit, qua videlicet alia humanæ rationi, alia carnis voluptati contraria prędicat. Humanæ rationi contraria, vt partum virginis, sacramentum altaris adorare, crucifixum hominem credere deū. & huiusmodi. Voluptati contraria, vt hoc est: Qui vult venire post me, &c. &, Nisi quis renunciauerit omnibus quę possidet, non potest meus esse discipulus: &, Væ vobis diuites: &, Beati pauperes. & huiusmodi. Sapientes ergo argumentis ac ratione inducens, stultos rerum temporalium delicijs alliciens, vtrosq; falsis promissionibus seducet. Quapropter dominus in Euangelio ait, quòd tātùm erit illius tempo-

ris

ris periculum, vt in errorē ducantur, si fieri posset, etiam electi. Et in Iob habes, quòd esca eius sit electa. Illi quippe qui humanam rationem sequentes, de rerum causis philosophantur, facilius rationibus & argumentis ad hoc vt fidem negent, inducuntur, quàm ad hoc faciendum minis deterreantur, delectationibus seculi alliciantur. Hæc de vita & doctrina eius dicta sufficiant.

De Enoch, & Helia.

CAPVT V.

PRædicante autem ipso, humanumq; genus, & præcipuē Iudaicum populū sedūcente, Enoch & Helias, qui adhuc superstites sunt, venturi creduntur, vt eorum, quorum vnus ante legem, alius sub lege fuerunt, auctoritate mundus errore deceptus, ad agnitionem veritatis redeat. Et de Helia quidem dominum in propheta dicētem habes: Ecce ego mittam vobis Heliam Tesbytem, qui cōuertat cor patrum ad filios, &c. antequam veniet dies domini magnus & horribilis. De vtrisq; verò in Apocalypsi scriptum inuenies, vbi rursum, quòd ab Antichristo interficiendi, ac quòd ipse post hoc spiritu oris domini, tam ipsorum, quàm aliorum sanctorū sanguine ad deum clamante, percussus, finem persecutionis sit impositurus, legitur.

De tempore tyrannidis eius.

CAPVT VI.

TEmpus quoq; tētationis tribus annis & dimidio, totidem scilicet quot & dominus prædicauit, ex hoc quod ibidem dicitur, Vsq; ad tempus & tempora, & dimidium temporis protendi latenter innuitur. Euidentius autem ex illa auctoritate Apocalypsis, Ciuitatem sanctam calcabunt mensibus xlij. declaratur. Quam breuitatem temporis ex immanitate persecutionis, propter electos à misericordissimo iudice prouisam esse dominus insinuat, cum ait: Nisi abbreuiati essent dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos abbreuiabuntur dies illi.

Quæ percusso eo aduentum domini signa præcedant.

CAPVT VII.

PErcusso impiæ ciuitatis capite, infidelis Iudæorum populus iam se delusum cernens, ad conuersionem venire creditur, iuxta illud prophetæ: Si fuerit numerus filiorum Israel sicut arena maris, reliquiæ saluæ fient. Post hoc locus pœnitentiæ manet, cuius spacium omnes mortales latet. Igitur omnibus quæ prædicta sunt consummatis, signisq; vniuersis in sole, & luna, & stellis, mariq; transactis, cunctis præ timore & expectatione quæ superuenient vniuerso orbi, arescentibus, reprobæ ciuitatis interitus, & ciuitatis Christi prouectus, diesq; domini iuxta veritatis vocē, quæ suos blandè consolans, Cum videritis, inquit, hæc fieri, scitote quia propè est regnum dei: qui tā quam fur in nocte, id est, non præuisus, edentibus & bibentibus, nubentibus, nuptui tradentibus, iuxta domini rursus vocem, venire non dubitatur. Quod non crudeliter, sed magna conditoris prouidentia sapienter fieri credendum est, vt semper de aduentu iudicis pauidi, semper ad rationem reddendam parati inueniamur. Longo me iam ocio torpentem, & diuersas ob occupationes quasi dormitantem, vltimo de tempore locuturum, tuba salutaris excitet. Quis enim hac audita, somno pigritiæ depressus nō euigilet, per quam etiam exurgunt mortui? Fateor quia ad plurima sensu iamdiu distracto, minorem me, imò nullum, ad tam ardua tractanda iudicans, digitum ori supposui, malens dies malos silentio transigere, quàm magnis de rebus in perturbatione temerariè disputare. Scio enim qui dixit: Vacate & videte. Noui etiam perturbatione consilij semper esse nesciā, amicā ocij, negociosa officia renuere sapientiā. Quibus dū nunquā ad plenū carere mereor, quādoq; tamē minus importunè ingruentibus, quāuis tenuiter alleuiari videor. Proinde hoc resurrectionis tēpore non nostris, sed illius, qui propter delicta nostra mortuus est, & resurrexit propter iustificationes nostras, viribus & ope fulti, de resurrectione mortuorū, fineq; tēporū dicere ordiamur, ipsū obnixè inuocātes, vt à morte animæ suscitatos, dignè tanta nos eloqui mysteria cōcedat.

De exterminatione seculi per ignem.

CAPVT VIII.

Cum iuxta Apostolum, Pax & securitas dixerint, repentinus interitus superueniet, terribilisq; ignis virtute cuncta cremabuntur. Quam seculi per ignem exterminationem non solùm nostri prophetico spiritu veridicè prædixerunt, sed & quidam ex gentibus humana subnixi ratione, physicis opinionibus somniauerunt. Vnde præcipuus philosophorum Plato, mũdum abditis naturæ rationibus, aqua prius, pòst igne purgandum, in Tymęo suo asserit: & quidam poetarum de eadem re sic ait:

Reminiscere tempus
Affore quo mare, quo tellus, immensaque regia cœli
Ardeat, & mundi moles immensa laboret.

Sed & Sibylla in prophetia de Christo habita, vltimi huius incendij, extremiq; iudicij manifestè meminit. Refert etiam Iosephus, primum hominẽ qui rerum causas tanto subtilius & sublimius rimari potuit, quanto primordialem eorum creationem recentius vidit, rerum omnium exterminationem, vnam ignis virtute, alteram aquarum multitudine prædixisse. Cui cõcordans ex nostris Petrus, Cœli, inquit, erant prius, & terra de aqua, & per aquam consistens verbo dei, per quæ ille tunc mundus aqua inũdatus perijt: cœli autem qui nunc sunt & terra, eodem verbo repositi sunt igni reseruati in diem iudicij & perditionis impiorum hominum. Et infrà: Adueniet autem dies domini magnus, in quo cœli magno impetu transibunt. Quibus verbis nonnulli volunt, Petrum sensisse, tantum flammam ignis debere ascendere, quantum prius aquas diluuij constat ascendisse. Ait enim, Cœlum & terram: cœlum nimirum aerium intelligens. Vnde & aues cœli dicimus prius aquarũ inundatione perijsse, eos verò qui nũc sunt, eodem verbo repositos & igni reseruatos: id est, eodem modo & qualitate ignis, quo prius aquæ, exterminandos, vel in melius mutandos.

Qualiter intelligendum sit, Cœlum & terra transibunt.

CAPVT IX.

Hic non incongruè quæri potest, quomodo iuxta hanc auctoritatem, ipsiusq; veritatis attestationem, cœlum & terra transeat, vel potius pereat, Psalmista dicente, Ipsi peribunt, tu autem permanebis? Quomodo enim principales creaturæ in principio factæ peribunt, cùm nulla substantia perire credatur? & scriptura sacra omnibus fluxis & transitorijs prius enumeratis, dicat: Terra enim in æternum stat. Nunquid terra stante, cœlum quod dignius est & superius, peribit? Qui scrupulus facilius soluitur, si quod secundum quid dicatur, diligentius intueamur. Dicimus enim transire diuersis modis. Est namq; transitus de non esse ad esse, vel de esse ad non esse, vel de esse ad aliter esse: id est, transitus, vt ficto nomine dicam, aliationis, à faciẽdo aliud: vel alterationis, à faciendo alteratum. Qui transitus alterationis in diuina pagina diuersis modis fieri dicitur, id est, vel de bono in malum, vel de malo ad bonum, vel de bono in melius, vel de malo in deterius. De bono in malum transiuit Lucifer, factus de angelo diabolus, de vita ad mortem vergens. De malo in bonum Paulus, ex persecutore factus Apostolus, de morte ad vitam transiens. De malo in deterius Herodes, de cruciatibus corporis ad sæuissima gehennę transmeans tormenta. De bono in melius quilibet fidelis, de bona huius vitæ conuersatione ad brauium transiens retributionis æternæ. Etenim de Christo dicitur, quia transiuit de hoc mundo ad patrem. Sic ergo cœlũ & terra dum transire dicuntur, nequaquam de esse ad non esse vergere, velut abolenda, quæ essent transire ad aliud: sed de hoc statu ad aliter esse, id est, ad alium pulchriorem, longeq; excellentiorem commutanda & trãsfiguranda asseruntur. Vnde Paulus, Præterit figura huius mundi: figura, inquit, non natura. Psalmista quoq; ne quod dixerat, Ipsi peribũt, asperius interpretaremur, subiunxit, Sicut vestimentũ veterascent, & sicut opertoriũ mutabis eos, & mutabũtur. Ac si diceret, Tabescentia, & quasi senescẽtia ex lõga & multimoda corruptione, hæc elemẽta meliori statu, velut decẽtiori amictu decorata innouabis. Quamuis si rectè inspiciamus, quid & cui dixerit, haud miremur,

mur, cœlum & terram perire dixisse. Ait enim & deo: Tu autem permanes. & rursum: Sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium mutabis eos, & mutabūtur, tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient: & non mutabis rem stabilissimam: sed creaturam ad creatoris sui incommutabilitatis & idemptitatis comparationē perire, veterascere, cō mutariq́ dicimus. Puritatis intuitu, res mundissimæ, non mundæ iudicātur, sicut dicitur: Astra non sunt munda in conspectu eius. Erit igitur non abolita substantia, sed mutata figura, cœlum nouum, & terra noua nouo vsui, nouo decore, nouis corporibus decenter præparata, omniq́ inæqualitate, ac squalore deterso, ad instar paradisi dei purificata. Sunt qui dicant, duo elementa aerē & aquam, tanquam post resurrectionem non necessaria, vno in terra, altero in æthere commutato non superesse. Vnde in Apocalypsi: Et mare iam non est. Non enim vt suprà, cœlum & terram transire mare, sed non esse dixit. Alij ea non deperire vt non sint, sed in melius sicut & terram immutari opinantur: sicut rursum Ioannes mare vitreum se vidisse testatur: quod tamē mysterialiter potius quàm ad literam intelligendum videtur. Hoc de aqua. Aer autem siue in subtilitatem ætheris transeat, siue in propria substantia manens, liquatus & defecatus existat, nequaquam in ipso fallit, quod dictum est, Cœlum & terra transibit. Quod si quis acutius discutiens, ipsum quoque ætherem huius purificationis participem esse futurum, & in ampliorem claritatem transiturum autumat, de ipsoq́ dictum quòd cœlum transeat, non calumniamur.

De bifaria resurrectione mortuorum. CAP. X.

His transactis, vera octaua resurrectioq́ mortuorum restat. Resurgēt ergo omnes, sed non pari modo omnes: alijs iuxta Danielem, in vitam æternā, alijs in opprobrium, vt videant semper, de terræ puluere vigilantibus. Hic profectò notādum est, duas resurrectiones esse, animæ videlicet, & corporis: quarum iuxta duas naturas Christus filius dei primogenitus ex mortuis auctor existit. Est enim vita corporis anima, vita animæ deus. Secundum hoc ergo quòd deus est, animas peccato mortuas suscitat verbum dei: filius secundum quòd homo est, suscitat corpora, homo hominis filius, quod ipse in euangelio loquens insinuat his verbis: Amen amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem filij dei, & qui audierint viuēt. Hoc de prima resurrectione dictum, ex hoc quòd dicitur, Nunc est, nemo ambigere permittitur. Subsequenter autem de alia loquens ait: Sicut pater habet vitā in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso. Habet quippe deus solus vitam in semetipso, qui ex se, à se, in se viuens, aliunde vitam non accipit, cui est viuere quod esse, nec aliud esse quàm viuere: quia ipse est vita, & sic vita, quòd ab eo omnis vita. In ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. sine ipso nec viuimus, nec mouemur, nec sumus: quia quod factum est, non in se, sed in ipso vita est. Dedit ergo & filio vitam habere in semetipso, dum homini in deum assumpto dedit habere ex gratia, quod deus dei filius habuit ex natura. Vnde subsequentia præcedenti sensu per coniunctionem continuans, Potestatem inquit, dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Ac si dicat: Qui dedit vitam habere in semetipso, dedit potestatem & iudicium facere, nō quia filius dei, sed quia filius hominis est. Non enim ex hoc quòd filius dei est, aliquid dedit ei pater, vel aliquam potestatē accepit à patre: cui sicut consubstantialis & coęternus, ita coomnipotens ab æterno genitus est, nisi fortè dedit, dicamus quod genuit. Quid autem amplius de secunda agat resurrectione, cōsequenter audiamus. Nolite ait, hoc mirari, quia venit hora. Hora profectò nouissima, non quæ nunc est, sed quādo qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & procedent. Superius dixit: Venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem filij dei, & qui audierint viuent: primam resurrectionem ex se, in hoc quòd deus dei filius est, fieri declarans. Secundò cum dixisset, quòd potestatem dedit ei pater & iudicium facere, quia filius hominis est, subiunxit: Nolite mirari, quia venit hora, quando qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & procedent. Ac si diceret: Ne miremini, si potestatem accepit filius hominis iudiciū facere, cum & potestatem acceperim corpora in cinerem redacta ex monumentis ad

vitam reuocare. Qui ergo in prima resurrectione à morte animæ suscitatus fuerit, in secunda de corruptione ad incorruptionem immutatus transibit. Vnde est illud, Beatus & sanctus qui partem habet in resurrectione prima: in his secunda mors potestatē nō habet. Sequitur ex opposito, eum qui in peccatis suis moriens, primæ resurrectionis particeps non fuerit, maledictum, secundæq́ morti æternaliter addicendum.

Qualiter auctoritate & ratione probari possit resurrectio mortuorum.

CAPVT XI.

QVòd autem resurgant mortui, non solùm euangelia & apostoli, nouæq́ legis doctores affirmant, sed & antiqui patres prophetico spiritu prædixerunt: quale est illud legislatoris testimonium, quod dominus ad confutandos Saducęos produxit, dicēs: Ego sum deus Abraham, deus Isaac, deus Iacob: cum non sit mortuorum, sed viuorum deus. Et in Iob: Putásne mortuus homo rursum viuat? Cunctis diebus quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea. Credo quòd redemptor meus viuit, &c. Et illud Ezechielis: Ossa arida, audite verbum domini. Hæc dicit dominus: Ecce ego intromittam in vos spiritum, & viuetis, & dabo super vos neruos, & succrescere faciam super vos carnes, & superextendam in vobis cutem, & dabo vobis spiritum, & viuetis. Et infrà: Et accesserūt ossa ad ossa, vnumquodq; ad iuncturam suam. Item: Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educā vos de sepulchris vestris popule meus. Quid rogo plenius, quid euidentius de re tam secreta, tam profunda, tam abdita dici potuit? Ossibus enim & aridis quasi iam sementem in se amisso physicè vi rore non habentibus, neruos succrescere, carne vestiri, cute superextendi, spiritu reanimari, postremò talibus de tumulis suis produci diuina virtute prædicit. Quanquā & illa ratione, cuius & Paulus meminit, vbi ait: Tu quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur, ad credendam resurrectionem inducamur, qui singulis annis mundū æstiuali feruore decoqui, autumnali siccitate decoctum arefieri, hyemali algore arefactum emori, Veris benigna humiditate rediuiuo virore, tanquā de morte suscitari cōspicimus. Qualiter verò quędā ex causis naturę inditis naturaliter, alia ex causis sibi reseruatis potentialiter creator omnium operetur, alibi dicta præsentē locū nō flagitat.

Qua ætate, sexu, vel forma resurgant mortui.

CAPVT XII.

HIs dictis, videndum est, quomodo, qua ætate, quo sexu, qua forma mortui resurgant. Vbi primò sciendum est, omnia humana corpora, siue aquis absorpta, siue flammis consumpta, siue in visceribus terræ in cinerem redacta, siue à bestijs deuorata & incorporata, siue per diuersa terrarum spacia distracta & separata fuerint, iuxta Apostolum, iussu domini in voce archangeli, & tuba dei ad pristinam vitæ substantiam indubitanter redire. Resurgent autem omnes, vt ait Augustinus, tam magni corpore, quàm vel erant, vel futuri erant ætate iuuenili: quamuis nihil oberit, etiamsi erit infantilis, vel senilis corporis forma, vbi nec mentis nec ipsius corporis forma, vlla remanebit infirmitas. Vnde etiamsi quis in eo corporis modo in quo mortuus est, resurrecturum vnumquemq; hominem contendit, non est cum illo laboriosa contradictione pugnandum. Nonnulli hæretici propter hoc quòd dictum est, Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, & conformes imaginis filij dei: nec in sexu fœmineo resurrecturas fœminas credunt, sed in virili omnes: quoniam deus solum hominem fecit ex limo, fœminā ex viro. Sed mihi melius sapere videntur, qui vtrumq; sexum resurrecturum esse nō dubitant. Non enim libido erit ibi, quæ confusionis est causa. Corporibus ergo illis vitia detrahentur, natura seruabitur. Non est autem vitium fœmineus sexus, sed natura. Erunt enim membra fœminea non accommodata vsui veteri, sed decori nouo, quo non illiciant inspicientis concupiscentiam, quæ nulla erit, sed dei laudetur clementia & sapientia, quæ quod nō erat fecit, & liberauit à corruptione quod fecit. Et post pauca: Creatura dei est fœmina sicut vir, sed vt de viro fieret vnitas commendatur. Quia ergo vtrumque sexum

instituit,

instituit, vtrumque restituet. Hæc Augustinus. Superest vt de forma eorum disputemus. Non enim gigantes in tam magnæ staturæ quantitate nanos, in tam exigua prauitatis extremitate contractos, vel debiles tam imbecilli inæqualitate, Aethiopes in tam tetra coloris deformitate, pingues vel macilentos in sua superfluitate vel tenuitate ad vitam, quæ omni macula & labe carere debet, credendum est reuocari. Vnde itē Augustinus: Omnis pulchritudo corporis est partium congruentia cum quadam coloris suauitate: vbi autem non est partium cōgruentia, aut ideo offendit quia prauum est, aut ideo quia parum, aut ideo quia nimium. Proinde nulla erit deformitas quam facit incongruentia partiū. vbi, & quæ praua sunt corriguntur: & quod minus est quàm decet, vnde creator nouit, inde supplebitur: & quod plus est quàm decet, materiæ seruata integritate, detrahetur. Coloris porrò suauitas quanta erit, vbi iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum? Quæ claritas in Christi corpore cum resurrexit, ab oculis discipulorum potius abscondita fuisse, quàm defuisse credenda est. Hæc de iustis: reproborum enim qualitatem inuestigare superfluum est.

An monstruosi & abortiui resurgent.

CAPVT XIII.

DE monstruosis verò & abortiuis id sentiendum reór, quòd omne cui hæc diffinitio, animal rationale & mortale, cōgruit, vel ad vitam, vel ad mortem resurrecturum esse credamus. Si ergo sunt aliquæ gentes monstruosæ, quæ rationales sint & mortales: vel abortiui, qui iam animā habere cœperunt, de quibus Moyses in Deuteronomio loquens, Si quis, ait, percusserit mulierem, & illa abortiuum fecerit, si formatum fuerit, reddat animam pro anima: huic legi subiacent. Cætera verò ratione carentia, quantumcunque similitudini humanæ accedant, vt simiæ, vel quocunque modo humano generi antiquus hostis per hoc illudat, vt Fauni, & siqua sunt huiusmodi, ab hac resurrectione aliena noscuntur. Cæterùm de Hermophroditis, bicipitibus, quos naturæ error vel malè coniunxit, vel malè diuisit, laboriose disputare necesse non est, præsertim cum in alijs scripturæ locis, copiose satis à patribus hæc enodata sit quæstio.

Vtrum qui uiui reperiantur, in illo statu obuiam Christo rapientur, uel morientur, ut denuò resurgant.

CAPVT XIIII.

NVnc inquirendum est de his qui viui reperiuntur, vtrum in illo statu ad iudicium rapiantur, vel potius sicut & alij moriantur, & iterum resurgant? Nemo enim resurgere potest qui prius non moritur. Non desunt quippe qui putent hoc quod dicitur, Iudicare viuos & mortuos, sic accipiendum, vt viuos eos qui in carne residui inueniantur, dicant: eos verò qui dormierunt, & de puluere terræ euigilabunt, mortuos intelligant. Quibus accommodatum videtur quod in Paulo legitur: Nolumus vos ignorare de dormientibus, vt non contristemini, sicut & cæteri qui spem non habent. Si enim credimus, quòd Iesus mortuus est & resurrexit, ita & deus eos qui dormierunt, per Iesum adducet eum eō. Hoc enim vobis dicimus in verbo domini, quia nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentu domini, non præueniemus eos qui dormierunt: quoniam ipse dominus in iussu & voce archangeli, & in tuba dei descendet de cœlo, & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi. Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera, & sic semper cum domino erimus. Quæ verba sonare videntur, domino ad iudicium descendenti sanctos qui adhuc viuunt, siue qui à morte resurgunt, simul in aere occurrere. Velocitatem enim resurgendi significans, mortuos à viuis ait non præueniri, sed istos simul eadem hora, eodem momento cum illis obuiam Christo in aera rapi. Sed iuxta hunc sensum, si qui viui reperti fuerint, non morientur, quomodo generalis erit resurrectio: quomodo stabit quod dicit Paulus, Omnes quidem resurgemus? Nunquid sibijpsi contrarius æstimabitur? Absit, Iuxta maiorum igitur no-

strorum diffinitionem: & verum est, quòd viui cum his qui resurgunt, simul rapiantur in aera: & verū est, quòd iuxta quod in Psalmo canitur, Quis est homo qui viuit, & nō videbit mortē à debito vniuersæ carnis? quod & dominus qui nil rapuerat, exoluere voluit, immunes non erunt. Potest quippe omnipotens, qui cuncta creauit ex nihilo, mira eos celeritate in ipso raptu morte dissoluere, statimq; ad vitam reuocare, quamuis viui & mortui typicè boni & mali accipi non incongruè possint. Si quis verò dicat, eos in illo generali incendio cremandos, & sic ad vitam cum alijs reuocandos, nō est cum eo decertandum: tantùm videat quomodo verba Apostoli quibus obuiam Christo in aera rapi dicuntur, intelligat.

De nouissima tuba.

CAPVT XV.

HVius in verbis nec hoc transeunter legendum est, quid vocem Archangeli, quid tubam dei intelligat. Nam & alibi de eodem loquens mysterio, Omnes ait resurgemus, sed non omnes immutabimur, in momento, in ictu oculi, in nouissima tuba. Canet enim tuba, & mortui resurgēt, & nos immutabimur. Nouissimam tubam ponens, aliàs prius increpuisse declarat. Habes profectò in Apocalypsi, Et septē angeli qui habebant septem tubas, parauerunt se, vt tuba canerent: & primus angelus tuba cecinit, & secundus, & tertius, ita vsque ad septimum. Quam tubam nouissimam Paulum vocasse non inconuenienter intelligi potest. Sunt qui sex tubas ante nouissimam, sanctos prædicatores, qui per sex mundi ætates verbo sacræ exhortationis torpentia corda, nunc quasi concisius in sonando præmiorum promissis allexerint, nunc velut asperius increpando minis, & terrore pœnarū perculerint, intelligant. qualis in prima Enoch, in secunda Noe, in tertia Abrahā & patriarchæ, in quarta Moyses, in quinta Dauid & prophetæ, in sexta Christus & apostoli, eorumq; sequaces fuere. At septimam, quam & nouissimam vocem, ad excitationem dormientium emissam, tanto terribilius concrepantem, quanto præsentius, & quasi realius ea quæ antè prædicta fuerunt, ipso effectu prodentem vocant. Qui sonus quia per mysterium angelorum fieri creditur, vox propter rem, tuba propter significatum non inconuenienter appellatur. Si enim domino tranquillo & sereno ad cœlos ascendente, vox angelica, Sic veniet quemadmodum vidistis eum ascendentem in cœlum: leniter insonans voci tubæ, iuxta illud Psalmi: Ascendit deus in iubilatione, & dominus in voce tubæ, comparatur: quanto magis ipso in maiestate metuendo & seuero descendente ad iudicium, vox angelica viuos & mortuos ad iudicium terribiliter exuscitans, tuba vocatur? Si prædicantium futurum iudicium vox tuba fuit, quanto magis realiter & præsentialiter illud idem edicentium sonus tuba erit? Nonnulli septem tubas, septem donis spiritus sancti exquisitius computant, singulaq; singulis ætatibus descendendo tribuentes, nouissimam tubam spiritum timoris appellant.

De ultimo iudicio, & terrore seu forma iudicantis.

CAPVT XVI.

HIs consummatis, ad iudicium, & vtriusque ciuitatis vltimam discussionem dominum venire non dubium est. Veniet autem in ea forma iudicaturus, in qua prius venerat iudicandus: vt æqua lance mundus eum seuerum discretorem inueniat, quem in carne humiliter venientem elata prius mente contempserat. Vnde est illud propheticum: Videbunt in quem transfixerunt. Pater enim in persona sua non iudicans, omne iudicium filio dedit, vt quem diuersis opprobrijs, crucisq; innocenrem exposuerat, hunc cœlestium, terrestrium, & infernorum dominum constituens, iudicem viuorum & mortuorum faciat. Quæ tamen humana forma cum mitis apparcat, iustis tanto erit clarior, & formidabilior impijs, quanto eis antea visa fuit obscurior & despicabilior. Aspectus enim eius & fortitudo, quæ in priori aduentu non perdita fuscabantur, non visa abscondebantur, tanto in eo erunt manifestius, quanto ad vindictam aduersariorum exercebuntur vehementius. Vnde est illud Malachiæ:

chiæ: Quis poterit cogitare diem aduentus eius? Aut quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum, & sedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui. Quod est dicere, Non solùm eos qui quasi stipula ab igne furoris eius consumuntur, condemnabit: sed & illos qui sortem hæreditatis non habentes, in terra Leui filij vocantur. Vel eos qui argento comparati, digni quo in cœlesti theca reponantur, inuenti fuerint, virtutis suæ superexcellenti maiestate terrebit, territosque iuxta beatum Iob purgabit. Nam & virtutes cœlorum mouebuntur. Et hanc districtionem, fulgoremque iudicantis arbitror intellexisse Danielem, cum diceret: Thronus eius flammæ ignis, rotæ eius ignis accensus, fluuius igneus, rapidusque egrediebatur à facie eius. Cum quanta enim, & superinæstimabili gloria, cœlestisque curiæ perlucida frequentia, gloriosus & admirabilis appareat, idem propheta subiungit: Milia milium ministrabant ei, & decies milies centena milia assistebant ei.

De facilitate iudicandi.

CAPVT XVII.

Itaque ambabus his ciuitatibus coram throno maiestatis suæ præsentatis, vna ad dexteram, id est, partem potiorem, altera ad sinistram posita, causa vtriusque iustissimo iudicio terminabitur. Porrò nulla erit in iudicando difficultas, vbi cognoscendarum conscientiarum seinuicem accusantium seu defendentium, tanta erit iudicis viuax facilitas. Vnde Daniel in libro visionis suæ, Iudicium inquit, sedit, & libri aperti sunt. Manifestius autem Ioannes in Apocalypsi sua, Vidi ait, thronum magnum, candidum, & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit cœlum & terra, & locus non est inuentus ab eis. Et vidi mortuos magnos & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt. Et alius liber apertus est, qui est vitæ, & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libro, secundum opera ipsorum. Qui sunt libri isti quos Daniel, simul & Ioannes posuit? Vel quis est ille alius liber quem Ioannes adiecit, quem etiam vitæ nominauit? Nunquid deus humano more facta singulorum, ne memoriæ ipsius elabantur, conscripsit, & secundum hoc vnumquemque iudicabit? Annon magis vniuscuiusque conscientiam nouit, vt creator non obliuiscitur, vt incommutabilis iudicabit, vt verus & subtilis ab æterno discretor? Sunt ergo libri conscientiæ singulorum, semetipsas ad mortem, vel ad vitam iudicantes. Liber verò alius qui vitæ dicitur, præscientia conditoris, qui & ab æterno iustè damnandos præuidit, & misericorditer vocandos & iustificandos prædestinauit. De hoc libro impios deleri imprecatur Psalmista, cum ait: Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur.

De quadripertito ordine iudicantium & iudicandorum.

CAPVT XVIII.

QVid verò sibi vult quod dicitur, Iudicium sedit, cum ad iudicium, vel in iudicio sedere, non iudicium sedere dicere soleamus? Ait siquidem & Psalmista: Quia illic sederunt sedes in iudicio. Sedéntne sedes? Quæ sunt istæ sedes? Quod iudicium? Quæramus, petamus, pulsemus, vt inueniamus, vt accipiamus, vt intromitti mereamur. Non possunt sedere nisi viuæ sedes: non possunt sedere nisi iudicium viuum. Sunt ergo aliquæ sedes & viuæ, in quibus deus sedeat? Est iudicium & viuum, in quo iudicia sua discernat? Qui tropus frequenter in diuina scriptura inuenitur: vt sicut in humana pagina Parthenopeus pictus pro Parma Parthenopei picta, ratione consortij dicitur: ita eadem ratione sedes pro sedente, iudicium pro iudicante, sedere pro iudicare affirmetur: quamuis & alia ratione iudicium, vel sedes hic vocari possint, non solùm quòd iudicent, sed ex eo quòd deus in eis iudicet: non solùm ex eo quòd sedeant, sed & quòd deus in eis sedeat, id est, maneat. Sedisti inquit propheta, super thronum qui iudicas æquitates. An de angelis hoc tantùm dictum putamus? annon etiam de sanctis, qui cum eo sedebunt, in quibus ipse sedebit, & iu-

dicabit. Sedent quippe cum eo sancti iudicantes, sicut eis in euangelio ipse promittit. Sed & ipse in sanctis iudicans, mentes eorum ne vlla perturbatione vacillare valeant, inhabitando regens: ne vlla prauitate à rectitudinis norma exorbitent, viuificando implens, sicut dicitur, Anima iusti sedes est sapientiæ. Sedet ergo ad iudicium, sedent & sedes: quia sancti apostoli, sacer ille senatus, eorumque imitatores quos deus inhabitat, ad iudicium venientes, non iudicandorum, sed iudicantium officio fungentur. Erunt enim ibi quatuor ordines, duo bonorum, & duo malorum: ex bonis vnus iudicans, alter iudicandus: ex malis item vnus iudicandus, alter iudicatus. Iudicans perfectorum, qui proprijs voluntatibus & facultatibus abrenunciantes Christum secuti sunt: quibus dictum est, Sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel, duodenis thronis perfectionem illius ordinis declarantibus. Iudicandus non tam perfectorum, & tamen iustorum, qui sua licitè possidentes, operibus misericordiæ obtinere meruerunt, vt ad dexteram collocati, iudicati prius & examinati, benignè audiant: Esuriui, & dedistis mihi manducare. &, Venite benedicti patris mei, possidete regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Malorum iudicandus & damnandus, qui bona transitoria ad communem vsum humano generi à creatore indulta, malo auariciæ sibi vsurpantes, indigentiæ pauperum viscera clauserunt: quibus item dicitur: Esuriui, & non dedistis mihi manducare. &, Discedite à me maledicti in ignem æternum, &c. Malorum iudicatus & damnandus, qui in obstinatione incredulitatis permanentes, ad agnitionem veritatis, veriique dei verum cultum, quem Græci theosebian, nos pietatem appellamus, non peruenerunt, de quibus dicitur, Qui non credit, iam iudicatus est. Et Psalmista: Ideo non resurgunt impij in iudicio, neque peccatores, &c. Non enim ait, Peccatores non resurgunt: sed cum dixisset quòd impij, id est, infideles non resurgerent in iudicium, id est, vt ponantur in iudicio: de istis adiunxit, Neque peccatores in consilio iustorum: ac si diceret, Resurgent quidem ad iudicium, sed non ad iustorum consortium. Vnde non videtur solùm auaros, sed & quoscunque criminosos sub nomine Christianæ religionis in peccatis suis morientes, ad iudicandorum damnandorum pertinere collegium. Neque enim vllos vnquam per immisericordiam iustius discutiẽdos & damnandos putauerim, quàm qui vitæ suæ negligentes, ne dicam proximis, sed nec propriæ animæ misereri, & subuenire curauerunt. Est enim veridicum prouerbium, Qui sibi malus, cui bonus? Et illud Sapientis: Miserere animæ tuæ placens deo.

Vbi iudicium fiet.

CAPVT XIX.

Dehinc videndum est, & dicendum, vbi extremi illius iudicij conuentus agatur. Nonnulli propter prophetiam quæ dicit, In valle Iosaphat dijudicabo eos: ad literam eam intelligentes, non longè à ciuitate Sancta, in valle Iosaphat futurum iudicium putant, vt in locum quo iudicatus fuit, iudicaturus quoque dominus adueniat. Vnde quidam simpliciores, sepulchrum domini orationis causa visitantes, in præfata valle tanquam loca sibi ad illam horam denotantes, lapillos seu aliam metam collocant. Nunc vt verbis Hieronymi vtar, pium errorem ex simplicitate & deuotione fidei procedentem non damnamus, nec tamen pro sententia approbamus. Alij mysticè intelligentes, eo quòd Iosaphat Hebraicè, Latinè iudicium sonet, vbicunque locorum celebretur, illum Iosaphat, id est, iudicium dicunt. Alij propter verba Apostoli suprà posita, quòd postquam rapiendos in aera obuiam domino, sanctos dixit: & sic semper cum domino erimus, subiunxit: in aere futurum iudicium æstimant. Mihi autem melius sentire videntur, qui hoc in terra futurum dicunt. Corpora quippe de terra facta, nunc ad incorruptionem vtpote malorum immutata, verisimilius est in terra ad iudicium collocari, quàm ad subtilius elementum sua cum ponderositate, qua potius ea ad ima vergere oportet, sursum transuehi. Nec repugnat illud Apostoli testimonium, qui sanctos ex quo Christo in aera obuiauerint, semper eos cum ipso futuros esse dicit: cum possint cum illo ad terram quocunque loco sibi placito, sine

ne molestia grauedinis redire, postq; sublato impio, ne videat gloriã dei, in gaudium domini sui, vbi semper cum ipso maneant, introire.

De celeritate iudicij.

CAPVT XX.

POrrò quanta velocitate hoc iudicium transeat, dicere non oportet, vbi omnes tergiuersationes & cauillationes, quas in hoc seculo in causis pati solemus, perspicua iudicis subtilitas, & rerum cordiumq; scrutatoris acutissima prouisio euacuabit. Hic enim iuxta formam iudicij, in rei causa qua accusator impetit, patronus defendit, testis ad conuincendum intendit. iudex internorum nescius, vt homo sępe fallitur, reusque qui damnandus erat, frequenter absoluitur. quod quia conscientia vnumquemque accusante seu defendente, ibi esse non poterit, inæstimabili velocitate illud iudicium consummari credendum est.

De interitu reprobæ ciuitatis.

CAPVT XXI.

REstat vt de fine vtriusque ciuitatis, qui profectò resurrectionem, iudiciumq; sequitur, inquiramus. Discussa enim, vt dictum est, in iudicio ambarum causa, illa pro qualitate meritorum coronabitur, ista cum capite suo diabolo, principeq; ac seductore suo Antichristo, æternis pœnis condemnabitur. Quod Ioannes in Apocalypsi præuidens ait: Et diabolus qui seducebat eos, missus est in caminum ignis & sulphuris, vbi & bestia & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum. Tria posuit, bestiam, & pseudoprophetam, & diabolum. diabolum suo nomine, in bestia Babylonem seu mundum, in pseudopropheta Antichristum intelligens: quos in caminum ignis & sulphuris missos cruciandos die ac nocte in secula seculorum dixit. Per ignem enim & sulphur atrocitatem incendij, per caminum horrorem loci, per diem & noctem, ac secula seculorum, pœnarum indeficientem perpetuitatem demonstrauit. Erit ergo ibi incendium sine modo, locus sine refrigerio, continua nox sine die, pœnarum diutina miseria sine fine. Porrò de ipsius ciuitatis damnatione, quam hîc bestiam vocat, alibi loquens, Sustulit, inquit, vnus angelus fortis lapidem molarem, & misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon ciuitas illa magna, & vltrà iam non inuenietur. Talis locutio apud Græcos symbolica dicitur, vbi videlicet diuina scriptura de re inuisibili, vel spiritali loquens, collatione facta, materialibus seu visibilibus signis vtitur: velut cum angelorum velocitatem notare volumus, pennatos eos scribimus. Non enim credendum est angelum lapidem realem in mare misisse, sed præfato vsu locutionis impetum, & velocitatem damnationis eius auctorem insinuasse, iuxta quod in Psalmo legitur: Perijt memoria eorum cum sonitu. Vnde rursum in Apocalypsi prædictæ ciuitatis interitus largius describitur, cum dicitur: Cecidit cecidit Babylon magna, & facta est habitatio eius dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immundæ, & odibilis: quia de vino iræ fornicationis eius biberunt omnes gentes, & reges terræ cum illa fornicati sunt. Volunt quidam Ioannis Apocalypsim antiquis prophetarum visionibus, & præcipuè Danielis & Ezechielis affinem esse, prioresq; prophetias necessariò per ipsam elucubratas fuisse. In vltima enim visione templi & Hierusalem, Ezechieli in extremo iudicio, Christique regno Danieli similis, hunc non iuxta Iudæorum peruersum sensum, de Hierusalem seu templo terrestri, sed cœlesti locutum fuisse: & illum itidem non iuxta eos de iudicio gentium, regnóque Mesiæ sui terreno, sed de Christi vero cœlesti & æterno iudicio, & regno prophetasse ostendit. Sic etiam quia multi prophetarum contra Babylonem multa dixerant, ne de illa tamen vrbe, quæ olim iniusta damnatione gentes premens, iustam suæ iniquitatis euersa mercedem recepit, egisse viderentur, ad totum illud reprobæ ciuitatis corpus, sub illius typo eos respexisse declarans, vltimam eius perditionem insinuat, cum ait: Cecidit cecidit Babylon. Similis est enim duabus Esaiæ & Hieremiæ prophetijs, il-

li in principio, isti in fine concordans. Nam & apud Esaiam legimus: Cecidit cecidit Babylon, & omnia sculptilia deorum eius contrita sunt. Et alibi largius: Erit Babylon illa ciuitas gloriosa in regnis, inclyta in superbia Chaldæorum, subuersa sicut subuertit dominus Sodomam & Gomorram. Non habitabitur vsque in finem, & cõfundetur vsque ad generationem & generationem. Nec ponet ibi tentoria Arabs, nec pastores requiescent ibi: sed requiescent ibi bestiæ, & replebuntur domus eorum draconibus, & habitabunt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi, & respondebunt ibi vlulæ in ædibus eius, & syrenæ in delubris voluptatum. In Hieremia verò sic: Calix verò aureus Babylon in manu domini, inebrians omnem terram. De vino eius biberunt omnes gentes, & ideo commotæ sunt. Subitò cecidit Babylon, & contrita est. Primò videamus quomodo hoc illi Babyloni, quæ à Cyro, vt in historia diximus, subuersa est, ad literam conuenire possint. Ponamus eam ita funditùs euersam, quod tamen à multis Orientalibus negatur, vt non habitetur in finem, nec in generationem & generationem, vt requiescant ibi bestiæ, vt repleantur domus draconibus & struthionibus, vt sint in delubris voluptatis syrenæ, & alia monstruosa quæ ibi ponuntur. Nunquid tamen sicut Sodoma & Gomorra subuersa fuit? Nusquam enim cœlesti eam igne conflagrasse, sed humana manu captam, ruinis & vetustate collapsam & dissolutam legimus. Restat vt si quædam ibi ad literam impleta fuerint, reliqua plenius & verius in significato illius consummari credantur. Potest quidem ad literam verũ esse, quòd ciuitas prius illa gloriosa in regnis, tanquam mero vicinas gentes, & regna inebriatas & commotas subiecerit, postmodum & ipsa tanquam inebriata, collapsa & contrita, monstrorum latibulum, non hominum habitaculum fuerit. Sed quia pleraque & ita vera sunt significantia, quòd & vera sunt eorum significata, sicut quòd Abraham duos filios habuit, verum fuit in re: nec eo minus verum fuit, quòd hæc sunt duo testamenta in significatione. Qualiter mundo quæ de Babylone dicta sunt, conueniant, breuiter aperiemus. Cecidit cecidit, inquit Ioannes, Babylon magna. Esaias: Cecidit cecidit Babylon, & omnia sculptilia deorum eius contrita sunt. Et rursum: Erit Babylon illa gloriosa, sicut subuertit dominus Sodomam & Gomorram, nõ habitabitur in finem, & confundetur à generatione vsque in generationem. Peruersorum enim ciuitas, quę hic temporali gloria florens in dęmonum pompa, tanquam in Chaldęorum superbia inclyta in oculis suis fuit, non solùm à gloria sua tracta vsque ad inferos corruet, sed & ad instar Sodomæ, sulphureo subuersa incendio, nunquam amplius ad priorum voluptatum desideria, tanquam ad habitationem pristinam reuersura, sine spe restaurationis in æternum ardebit. Quòd verò subsequenter ait: Non ponet ibi tentoria Arabs, nec pastores requiescent ibi, sed requiescent ibi bestiæ, &c. vel iuxta Ioannem, dæmones spiritus immundi, volucres immundæ: sic dictum videtur, quòd per Arabes & pastores, electi, sese proximosq́ bene pascentes, qui præsentem mundum non quasi manentem ciuitatem, sed tanquam tentorium seu habitaculum inhabitant, accipiantur. Per bestias autem, pilosos, dracones, struthiones, syrenas, vlulas, volucres immundas, multiplex, & diuersum, spurcissimum illud immundorum spirituum collegium intelligatur. Reproba ergo illa ciuitas, quia ex quo illa cum capite suo diabolo ęterno supplicio addicitur, non solùm ab electis, quos prius vt triticum palea premebat, mentium, sed & locorum interuallo separatur, rectè audiat, quòd non ponet ibi tentoria Arabs, nec pastores requiescent ibi, sed requiescent ibi bestiæ, &c. Nam quòd dicitur, Cecidit cecidit Babylon, & omnia sculptilia deorum eius contrita sunt: insinuatur quia quotquot res transitorias inordinatè amantes deo præponimus, tot nobis quasi sculptilia fabricamus. Ruente ergo Babylone, conteruntur & sculptilia, dum transeunte mundo, eo acrius plectendus quisque rapitur ad pœnam, quanto tenerius deo contempto propriam secutus est concupiscentiam.

De

De aureo calice Babylonis.

CAPVT XXII.

DEhinc qualiter iuxta Hieremiam, & itidem Ioannem, Calix aureus in manu domini Babylon, omnem terram, omnesq; reges cum illa fornicantes, de ira fornicationis suæ cõmouens & inebrians, ipsaq; ad vltimum collidenda & conterenda sit, tropologicè videamus. Habet Babylon aurum suum, habet sapiẽtiam suam, per quod astutis cauillationibus, & argutis ac sophisticis argumentationibus simplices quosq; & vecordes quasi monstrato poculo allicit, allectos falsis promissionibus potando trahit, tractos in præcipitium inebriatos ducit. Et sicut in libro Sapiẽtiæ habes, non solùm garrulitate, sed & cultu & gestu meretricio ad illicitos sui amplexus, quasi ad fornicationem illaqueatos in interitum deijcit. Est enim spiritualis fornicatio, qua vnaquæq; anima ab amore sui creatoris recedens, & diuersas dæmonum ludificationes amplectens, à deo suo fornicatur. iuxta illud, Perdidisti omnes qui fornicãtur abs te. Quia ergo mundus amatores suos inani sapientia pellicit, sed & diuersis desiderijs volutatos, quasi ad totidem immundorũ spirituum fornicationes furiosa libidine subigit: rectè à duobus his primatibus dicitur, Babylon calice aureo omnem terram, omnesq; reges & gentes cum ea fornicantes, de ira fornicationis suæ inebriare. Sed vidẽdum est quomodo calix iste aureus, omnem terrã cõmouens, in manu domini esse dicatur. Nunquid eius nutu & voluntate mundus sic concutitur, sic illuditur, & postremò cum dilectoribus suis in interitum præcipitatur? Quod etsi eius beneplacito non fiat, sine ipsius tamen potestatis permissione, cui formanti lucem sic bonum placet, vt sine ipso creante tenebras, malum esse non possit, nequaquam euenire creditur. Est itaq; Babylon calix aureus in manu domini, quia non solùm eius (vt dixi) permissione concutitur, sed & ipsius dono aurum habet, quo inflata malè abutitur: iuxta illud prophetæ, Dedi eis argentum & aurũ, ipsi verò sacrificauerunt inde Baalim. Babylon igitur quæ calice suo aureo omnes gentes cõmouerat, ad vltimum cadet & corruet: dum mundus nullum potentiæ seu sapientiæ suæ emolumẽtum in extremo examine, apud iustum & districtum iudicem inueniens, potens potenter tormentis deputatus, in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius, mittetur. Ponamus ante oculos illud tempus quasi præsens, omnesq; Imperatorum seu regum ciuitatis illius ordines considerantes, in persona omnium cum Sapiente dicamus: Quid nobis profuit superbia? aut quid diuitiarũ iactantia contulit nobis? Transierunt omnia illa quasi vmbra, & quasi nuncius præcurrens, & tanquam nauis quæ pertransit fluctuantes aquas, cuius cum præterierit, non est vestigium inuenire, neq; semitam carinæ illius in fluctibus: aut auis quæ transuolat in aere, nullum inuenitur argumentum itineris illius, &c. Sic & nos nati continuò desiuimus esse, & virtutis quidem signum nullum valuimus ostendere, in malignitate nostra autem consumpti sumus. Satis arbitror de fine illius ciuitatis, quæ iuxta beatum Iob, in bono ducẽs dies suos, & in puncto descendens ad inferos, operum suorum stipendium mortem immortalem sortietur, disputatum est. Restat vt de qualitate pœnarum eius dicamus.

De qualitate pœnarum, & quid sit, Vermis eorum non morietur.

CAPVT XXIII.

ITaq; secundum qualitatem operum, & diuersarum desideria voluptatum, extendi creditur & mensura pœnarum, iuxta illud in Apocalypsi: Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Et in libro Sapientiæ, In eo quo quis peccat, & punitur. Vnde diues ille, qui deliciosè viuens, in lingua plus peccauerat, eandem apud inferos cæteris membris plus ardere demonstrans, gutta aquæ refrigerari petebat. Qualiter autem vnum eundemq; ignem diuersè sentiant, si quis scire cupit, in Augustino de Ciuitate dei, plenius inueniet, vbi & quomodo damnati æternaliter in igne viuere possint, non solùm ex dei omnipotentis potentia fieri posse, sed exemplo quorundam animalium, quæ in præsenti in igne viuunt, rationi non

obstare declaratur. Nonnulli propter illam auctoritatem, Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: malos nō solùm igne materiali apud inferos cremari, sed & verme vero excruciari ęstimant. Alij vermem ac cruciatum cōscientiæ interpretantes, duplex itidem tormentum, aliud spiritualiter intus, aliud materialiter foris ponunt. Alij spiritualiter vtrumq; accipiētes, taliter reprobos igne vri, qualiter verme rodi putant: illud Augustini in auctoritatem ducentes, qui ait: Talis flamma, qualis lingua. Mihi autem melius sentire videntur, qui corpus vera flamma, animum cruciari dicunt cōscientia. Quia ergo de malè transacta vita, immortalis mors rodet, conscientia ignis indeficiens sine fine aduret corpus & animam, bene dicit propheta, Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Sunt etiam qui dicant, ab igne inextinguibili ad frigus eos intolerabile rapi, iuxta illud in Iob: A calore ignium transibunt ad aquas niuium. Quod & dominus in euangelio videtur velle, cum dicit: Ibi erit fletus & stridor dentium. Fletus enim ex calore, stridor dentium euenire solet ex frigore. Non desunt etiam qui ad maiorem miseriæ cumulum, his malis fœtorem adiungant, iuxta illud prophetæ: Et erit pro suaui odore fœtor. Quidam verò his tribus pœnarum generibus sex alias adijciunt, atq; iuxta ix. cœlestis curiæ ordines, totidem infernalis ergastuli puniendorum cuneos constituunt. De quibus omnibus curiosius non est inuestigandum, sed potius ne experiamur præcauēdum: dum hoc tantū constet, quòd omnium externorum & internorum miseriam miserrimus ille & infelicissimus status, tam tormentorum magnitudine, quàm æternæ mortis mortem fugientis indefessa perpetuitate exuperet.

Quomodo intelligendum sit, Eadem mensura qua mensi fueritis, &c. si temporaliter peccantibus æterna pœna irrogantur?

CAPVT XXIIII.

Solet autem quæri, qua iusticia temporaliter peccantibus ęterna pœna debeatur, cum dominus dicat: Eadem mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis. Vnde nonnulli inani pietate ducti, peccatores æternaliter puniri negabant, atq; ad argumentum sui erroris illud Psalmographi inducebant: Nunquid obliuiscetur misereri deus, aut continebit in ira sua misericordias suas? Et illud: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ, quam abscondisti timentibus te. Perfecisti autem eis qui sperant in te. Hoc enim sic intelligendū putabant, quòd deus vbertatē dulcedinis, & copiosę misericordiæ peccatoribus minas intentādo, in hac vita abscondat, ad augendū timorem, & per timorem correctionē, sed in futuro veniā sperantibus reuelando perficiat. Alij omne hominū, sed & dæmonū genus à pœnis liberandū post mille annos hæreticè dicebant, illud Esaiæ non rectè intelligētes, Retrudentur in carcerē, & post multos dies visitabūtur. Nos verò catholicæ veritatis normā sequentes, secundū ipsius domini testimoniū, dicentis: Ibunt hi in supplicīū æternū, reproborū pœnas æternas credimus. Si enim ad terrorē tantùm malorū pœnas ęternas dixit, adulatoriè quoq; tantū bonorū gloriam æternā prędixisse putādus erit: quod nequaquā stare posse, nemo qui ipsū veritatē & vitā esse cognoscit, dubitare permittitur. Nec auctoritates quę positę sunt, ab hoc sensu discrepāt, cū miserator & misericors dominus, quādiu tempus est miserēdi, patiēter & lōganimiter expectādo, largā peccatoribus pœnitēdi materiā tribuat: in ipsaq; ira sua, hoc est in iudicio, miserationes suas nō cōtineat, minus fortasse quàm meruerant puniendo, vel interdū refrigerij solatiū in pœnis eis indulgēdo. Hoc etiam videtur velle illa Esaiæ auctoritas, quæ eos post retrusionē in carcerē visitandos dicit, vt videlicet visitationē vocet quantulamcūq; consolationē. Illa verò quā rursum inducunt, Quā magna multitudo dulcedinis tuæ domine: longè aliū sensum requirit. Abscondit enim deus multitudinem dulcedinis suæ timentibus se, quia timor qui non est in charitate, seruiliter deum quærens, ad degustandā dulcedinem eius, quam in charitate radicati, spe gaudentes, in tribulatione patientes, ex meritorū conscientia inueniunt, non peruenit. Spes siquidem, quæ sine præcedēti merito, vel saltem sine ea charitate, quæ operit multitudinem peccatorum, procedit, non spes, sed præsumptio vocanda

canda est. Vel certè & castè timentibus, in hac vita dulcedinem suam deus abscondit, quam eisdē in futuro sperantibus, facie ad faciem seipsum videndum demonstrando perficit, vt sint idem timentes qui sperantes. Quid est ergo quod dicit, Eadem mensura qua mensi fueritis, &c. si temporaliter peccantium æternæ sunt pœnæ malorum? Qui scrupulus facilius enodatur, si deum non solùm operum, sed etiam cordium esse scrutatorem intueamur. Remetietur itaq; eadem mensura qua mēsi fuerint homines, dum eis facultate peccandi, non voluntate subtracta, in ęterna malefaciendi voluntate morientibus, æterna supplicia irrogat.

An in pœnis positos, de transactis malis uerè pœniteat, uel peccandi adhuc uoluntatem habeant?

CAPVT XXV.

SEd & hoc inquirendum videtur: Si tātis cruciatibus addictos, vel de transactis malis verè pœniteat, vel rursum peccandi si pœnis carerent, voluntatem habeant? Legitur enim in libro Sapientiæ: Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes intra se, pœnitentiam agentes. Et in euangelica parabola, diues ille de salute fratrum sollicitari inducitur, cum ait: Rogo ergo te pater, vt mittas eum in domum patris mei, habeo enim quinq; fratres, vt testetur illis, &c. Si enim eos, ne in locum tormentorum veniant, affectuosa sollicitudine præmoneri cupit, quanto magis semetipsum hoc velle præcauisse putandus erit? Sed notandum est, diuersis modis accipi pœnitentiam. Accipitur interdum eo modo quo & describitur, Pœnitentia est cōmissa deflere, & deflēda non cōmittere. Qualiter Paulus quosdam pœnituisse gloriatur, quibus ait: Gaudeo vos contristatos esse, non quia cōtristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Et de qua dominus in Euangelio: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Talis siquidem pœnitentia vera & fructuosa est, per quam non solùm remissionem consequimur peccatorum, sed & meremur ad regnum peruenire cœlorum. Dicitur etiā pœnitentia, quasi pœnitudo: qualis est latronum, & omnium sceleratorum in criminibus suis comprehensorum, ac supplicijs addictorū. Pœnitet eos enim non scelus perpetrasse, sed pro scelere tormento deputatos esse: nec vellent odio mali carere vitio, sed si fieri posset, post cōmissum crimen debito carere supplicio. Tali pœnitentia apud inferos agi malos credibile est, cum tam ex instantia horroris pœnæ propriæ, quàm ex æmulatione salutis & prosperitatis alienę amplius cōturbentur, & crucientur. Sic quippe Sapiens ille dixit: Videntes scilicet, iustos in magna trāquillitatis constantia stantes, turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatę salutis. Et tunc demū duobus his, videlicet propriæ damnationis, & alienæ saluationis cōsideratione, dicunt intra se pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in signum improperij. Exhinc liquet, Sapientem illū non de vera & fructuosa pœnitentia, sed de falsa & extorta pœnitudine, vel potius de dolore & indignatione locutum fuisse. Videamus etiam si prætaxatus ille diues vera pœnitētia ductus fuerit. Rogo ergo te pater, vt mittas eum in domum patris mei, habeo enim quinq; fratres, vt testetur illis, &c. Non enim ait, vt testetur eis vitare malum, sed moneat præcauere tormentum: nec ait, vt moneat eos, vt bona si qua faciunt, virtutis agant amore, non seruili pœnæ timore. Sed si quis hoc quasi parabolicum ad literam dicat non esse intelligendum, non est in determinatione eius valde desudādum. Pœnitet ergo malos esse in tormentis, sed non sic, vt si redire ad pristinam vitā permitterentur, vellent carere peccatis. Si quis verò contentiosus adeò est, vt putet eos verè ibi pœnitere, sed effectu pœnitentiæ carere, iuxta illud Apostoli: Ecce nunc tempus, &c. quasi non tunc acceptabile: non est cum eo litigandum. Quamuis non desint qui dicant, Sicut boni cum deo in æterna gloria perfectè vnus spiritus effecti, nō possunt, nec volunt velle nisi bonum: sic & reprobos in supplicio capiti suo diabolo, velut plenè incorporatos, ita obstinationi eius configurari, vt deinceps nec velint, nec possint velle nisi malum. Iuxta quorum sensum nō solùm de transacta vita verè non pœnitet, sed etsi liceret, in peccatis adhuc manere vellent.

An post iudicium extra infernum inferiorem ad leuiores pœnas locus remaneat? Et quid de paruulis, qui solo originali tenentur?

CAPVT XXVI.

His dictis, indagandum puto, si transacto iudicio, extra infernum inferiorem ad leuiores pœnas locus remaneat: esse quippe apud inferos locum purgatorium, in quo saluandi vel tenebris tantùm afficiantur, vel expiationis igne decoquantur. Quidam asserunt, iuxta illud patriarchæ: Lugens descendam ad inferos. & illud Apostoli: Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. At si terminatis in iudicio causis singulorum, pro qualitate meritorum æternis pœnis deputatis, nullus vltrà purgabitur, quomodo locus ille superior purgatorius residuus erit? Si verò non remanebit, vt de alijs taceam, quid de paruulis, qui solo originali delicto tenentur, fiet? Nunquid in puteum inferni inferioris & ipsi retrudentur? Deniq; nonnulli tenebris tantùm eos sicut antiquos patres, eo quòd in nullo rei inueniãtur, nisi quòd ad gratiam baptismi, & ad agnitionem veræ lucis non peruenerunt, teneri affirmant: ad ipsas tantùm tenebras interpretantes, quòd mitissima pœna Augustinus eos plectendos esse testatur. Alij præfata verba Augustini durius accipiẽtes, vera eos pœna, sed mitissima puniendos dicunt. Quod si locus etiam ille superior, non vt prius ad purgationem, sed ad eorum vel minus malorum punitionem perpetuã tamen reseruabitur: non huic æstimationi oppositum, quòd post iudicium purgatorius locus non remaneat, cum non mutato loco, sed officio, qui prius erat purgationis, tunc fiat punitionis: quamuis etsi loco illo penitùs abolito, in generalem pœnarum locum deputentur, non est incredibile, cum possit omnipotens manus dei eos in illo horribili incendio vel intactos seruare, vel minus afficere, qui quondam tres in camino ignis pueros illæsos conseruauit. Nam & vno, eodemq; solis calore non omnes æqualiter vri, vel affici videmus. Cuius tamen rei assertionem, quia nondum certa auctoritate inuenimus, dei iudicio relinquamus.

Quomodo ignis ibi ardeat, & non luceat.

CAPVT XXVII.

Videndum quoq; est de igne illo æterno, quomodo luce careat, cum veri ignis sit natura non solùm vrere, sed & lucere. Nam si lucet, quomodo sunt ibi tenebræ exteriores, tenebræ palpabiles? Qua in re considerandum est, quòd naturæ creator deus quasdam ipsi causas & vires indidit: quas si certis rationibus, sicut deus quandoq; subtrahit, mirari non oportet: quia & ignis ille in fornace Chaldęorũ habuit virtutem suam ad cõsumenda puerorum vincula, sed non habuit ad delenda ipsorũ corpora. Et olim in rubo, quem ardere voluit, & non consumi, ardebat, & non comburebatur: quia naturam suam ignis habebat ad lucem, non ad consummationẽ. Sic econtrariò infernalis ignis virtute sua in luce carebit, & plenariè eam habebit in exustione. Erit itaq; tormentũ ignis ibi sine consolatione lucis adurẽs, non illuminans, afficiens, non reficiens: vt omne genus miseriæ plus quàm ne dicam edici, sed nec excogitari possit, habeat, omniq; delectamento quo miserrimi valeant subleuari, careat.

De gloria & exaltatione ciuitatis dei.

CAPVT XXVIII.

Tandem decurso laboriosa disputatione fine malorum, quasi graui pelago enatato, ad suauem & iucundum ciuitatis Christi finem, ipsius freti gratia veniamus. Igitur ciuitate mundi Babylone miserabiliter præcipitata, qualiter ciuitas Christi Hierusalem sancta glorificetur, audiamus. Ioannes cum de illa dixisset in Apocalypsi, quòd cum seductore suo diabolo, & pseudopropheta suo Antichristo missa esset in caminum ignis & sulphuris, vbi cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum, post pauca subiunxit: Et vidi ciuitatem sanctam Hierusalem nouam descendentem de cœlo, à deo paratam sicut sponsam ornatam viro suo. Et audiui vocem magnam de cœlo dicentem:

dicentem: Ecce tabernaculum dei cum hominibus, &c. Putant Iudæi in aduentu Meſſiæ ſui, Hieruſalem terreſtrem magna cum gloria reſtaurari: ibiq́ cum maxima rerum abundantia ſe cum illo regnaturos, omnis mundialis gloriæ delicijs affluere, ædificium illud Ezechielis in monte, necnon prophetiam Eſaiæ: Surge illuminare Hieruſalem, quia venit lumen tuum, & gloria domini ſuper te orta eſt, &c. ad literam intelligentes. Quorum errorem quidam ſub Chriſtiano nomine ſectati, regnum Chriſti in terra futurum putauerunt: ibiq́ in Hieruſalem terreſtri, ſanctis cum ipſo delicioſe regnantibus, poſt mille annos ſoluendum Sathanam, at tunc demum præcipitandum, ſanctosq́ in regnum cœleſte aſſumendos fore. A qua æſtimatione filij Zebedæi nondum virtute ex alto induti, non longè fuerunt, cùm mediante matre peterent, vt vnus ad dexteram, & alter ad ſiniſtram in regno Chriſti ſederent. Ioannes ergo vt omnes has opiniones & errores deſtrueret, primò damnationem reprobæ ciuitatis, eiusq́ vltimum incendium enarrare ſtuduit, ac poſtmodum cœlo & terra innouato, de cœleſtis, non de terreſtris gloria Hieruſalem loquens, ſubiunxit: Et vidi ciuitatem ſanctam Hieruſalem nouam deſcendentem de cœlo. Quomodo enim ſanctam vocaret, quam propheta occidentem, & eos qui ad ſe miſſi fuerant, lapidantem, Babylonem prius nominauit? Quomodo nouam, quæ in vetuſtate legis adhuc manet, diceret? Quomodo poſtremò eam quæ ſemper in terra terrena fuit, de cœlo deſcendentem assereret? Vnde bene Apoſtolus eam quæ in terris eſt Agar comparans, ſeruire cum filijs ſuis ait: illam tamen quæ ſurſum eſt, matrem noſtram, & liberam atteſtans. Sed & Pſalmiſta cum iocundari ſe de hoc, quòd in domum domini, & atria Hieruſalem iturus eſſet, atteſtaretur, Hieruſalem inquit, quæ ædificatur vt ciuitas. Non enim ciuitatem ædificari, ſed vt ciuitatem eam ædificari dicens, non more noſtro, nec noſtris lapidibus, ſed diuina virtute, viuisq́ ex lapidibus ipſam ædificandam declarauit. Quòd & ſi quis incredulus eſt, audiat quod ſequitur: Cuius participatio eius in idipſum. Quomodo enim caſuræ, non permanſuræ participatio eius in idipſum? Eſt ergo illius ciuitatis quæ mater noſtra eſt, & ſurſum eſt, participatio eius, qui dixit: Ego ſum qui ſum, & qui eſt miſit me ad vos. Eius dico in idipſum, id eſt, in diuinitate ſua æternaliter & incommutabiliter ſemper vno eodemq́ modo permanentis. Cuius quia tunc cum videbis eum ſicuti eſt, æternitatis & identitatis verè perfecteq́ particeps eris, bene dicitur, Cuius participatio eſt in idipſum. Itaque ſecluſo illorum errore, verba Apoſtoli proſequamur. Vidi ait, ciuitatem ſanctam Hieruſalem nouam deſcendentem de cœlo. Res myſtica, & profunda, prorſusq́ ingenium noſtrũ excedẽs. Quid eſt enim quòd ciuitatem illam ſanctam, id eſt, ad incommutabilitatem firmatam, nouam tanquam ab omni corruptione & mortalitate liberatam, & innouatam deſcendiſſe de cœlo dicit? An merces quæ in cœlis futura promittitur, in terra erit? Si enim iuxta Auguſtinum, nec in his cœlis viſibilibus merces ſanctorum repoſita eſt, quanto magis nec in his inferius locanda erit? Quid ergo ſibi vult, Vidi ciuitatem ſanctam Hieruſalem nouam deſcendentem de cœlo? Ego quidem quid ſenſerit, & ſi debita veneratione tanquam ſacrum ſecretum amplectar, ad plenum tamen me non intelligere profiteor, niſi fortè cœlum, ipſam ſuperexcellentem diuinitatis naturam, de qua Pſal. A ſummo cœlo egreſsio eius, intellexerit. vt ſic dictum videatur, quòd gloria illius ciuitatis in ſolius dei prædeſtinatione ab æterno collocata, ipſiq́ ſoli nota, tunc demum ad ſanctorum cognitionem plenariam, quando deus omnia in omnibus erit, & videbitur ſicuti eſt, deſcendat. Quòd enim in hac vita plenè, etiam ab electis illa ſuperinæſtimabilis beatitudo comprehendi non valeat, illo prophetico & apoſtolico probatur teſtimonio; Oculus non vidit, auris non audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit deus diligentibus ſe. Deſcẽdere ergo dicitur de cœlo, cũ ab arcano diuini conſilij ad notitiam electorum, non ſolùm per ſcientiam, ſed & per experientiam incomparabilis illa corona perueniet, à deo paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo. Quem ornatum in ſpiritu propheta præuidens, immenſo ſuffuſus gaudio, Gaudens inquit, gaudebo in domino, & exultabit anima mea in deo meo. Cauſamq́ gaudij depromens, Quia induit me ait, veſtimento ſalutis, & indumento iuſticiæ circundedit

me. Quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis. Erit ergo ornatus eius corona, & monilia. Corona scilicet immarcescibilis perpetuæ immortalitatis & incorruptionis adornans gloria: monilia ineffabili cordis puritate, qua & deus videtur, decorans eam munditia. Denique quia à factore suo non solùm vt factura æternaliter præscita, in cœleste habitaculum potentialiter introducitur, sed & vt sponsa decorata in eius regni thalamo amabiliter collocatur, bene de cœlo descendens, à deo parata, & sicut sponsa ornata narratur. Mira enim & ineffabili benignitatis affluentia, factura fit sponsa: cum eam quam mirabiliter ex nihilo creauit, ad famulatum mirabilius reformatam, ad cœlestis thalami iocundum assumet amplexum. Et audiui vocem magnam de cœlo dicentem. Vox ista vox suauis, vox lætitiæ de alto sonans, de sublimi diuinitatis consessu dulciter increpitans, quid dicat audiamus: Ecce tabernaculum dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Quod est illud tabernaculum dei? An fortè inter illa reputabitur, de quibus dicitur: Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, tentoria tua Israel? An potius inter illa quæ Psalmista concupiscens, alto suspirio proclamat: Quàm dilecta tabernacula tua domine vir. concupiscit & deficit anima mea in atria domini? Sunt enim tabernacula Iacob tabernacula luctantium in præsentis vitæ militia, agone & exercitio grauia, sed intuitu coronæ spectaculo pulchra, bona semper, sed non semper iocunda. Sunt & tabernacula dei, tabernacula regnantium in cœlestis patriæ curia, omni calcato metu, plena tranquillitate, suauia, de percepta corona plenè gaudentia: non solùm bona semper, sed sine tristium intermixtione, sine laborum fatigatione semper læta & iocunda. Bene ergo illa pulchra, ista dilecta vocantur. Quid enim pulchrius, quàm spe coronæ cum vitijs & concupiscentijs luctam inire? Quid amabilius, quàm victoria peracta, de percepta corona gaudere? Sunt itaque tabernacula Iacob pulchra, tabernacula dei dilecta: quia de labore certandi peruenitur ad fructum præmij percipiendi. Quia verò in cœlesti curia, diuersa sanctorum angelorum contubernia, charitatis nexu vnam faciunt rempublicam, bene quæ Psalmista dixerat tabernacula, hic tabernaculum vocatur: quibus dum sanctorum agmina coniuncta vnam condunt vnius vrbis commanentiam, bene cum hominibus tabernaculum dei ad æternam mansionem iunctum narratur. Sed inæstimabili dulcedine omnia prædicta exuperat quod subditur: Et habitabit cum eis. Si enim species tabernaculorum delectat, quanto magis inhabitatoris eorum, qui fecit illa, visio & mansio delectabilis erit? Habitabit ergò deus in eis, pleno eos & vero gaudio replens, ne vsquam vacillare valeant, plenam eis suæ visionis noticiam largiens, atque omnibus omnia factus, perfectam eis beatitudinem tribuens. Vnde pulchrè subiungitur: Et ipsi populus eius erunt, & ipse deus cum eis erit eorum deus. In hac enim vita, terrena habitatio sensum multa cogitantem deprimit. Quotiens curis & solicitudinibus succumbimus, quasi totiens deum, quem omnibus fluxis & transitorijs præponere debueramus, deum nostrum esse obliuiscimur. In illa verò ciuitate, vbi sic diuina contemplatio omnes in idipsum conglutinans beatificat, vt interno & æterno gaudio perfectè suffusos, foras euagari non oporteat, ipsi populus eius erunt, & ipse deus cum eis erit eorum deus. Vbi profectò quia sic æternæ iocunditatis & lætitiæ vino inebrientur, vt omnis transactæ vitæ miseria vltra non afficiantur. Quod subsequēter declarat, cum subiungitur: Et absterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & iam non erit neque luctus, neque clamor, neque dolor eius vltra quæ prima abierunt. Porrò quòd alibi ciuitas ipsa ex auro mundo, fundamento omni lapide precioso constare dicitur, xij. portæ eius ex singulis margaritis, plateæ ex auro mundo tanquam vitro perlucidæ, ornatæ feruntur, quantam cœlestis illius patriæ iocūdissimam mansionem depromunt? Si enim ad literam intellecta, pulchra sunt & decora, quanto magis spiritaliter intellecta, longè incomparabilius iocunda & delectabilia inueniuntur? Si preciosum est, quanto preciosius est quod significatur per aurum? Luci enim comparata purior inuenitur sapientia. Diximus vt potuimus, qualiter sublato impio, ne videat gloriam dei, Christi ciuitas sancta Hierusalem glorificetur, pluribus quæ de tanta iocunditate dici possunt suppressis, dum ad ea quæ restant dicenda festinamus.

Qualia

Qualia post resurrectionem sancti corpora habeant.

CAPVT XXIX.

QVæri potest, qualia sancti post resurrectionem in illa ciuitate corpora habeant. Ait enim Apostolus: Seminatur corpus animale, resurget spirituale. Et rursum: Caro & sanguis regnum dei non possidebunt. Vnde nonnulli in spiritualem substantiam corpora sanctorum post resurrectionem transmutari putauerunt. Alij tametsi corpora, non spiritus ea futura dicerent, tamen in tantam subtilitatem, vt nec palpari, nec excogitari posset, ipsa redigenda credebant. Quia verò iuxta domini exemplum, post resurrectionē discipulis suis dicentis, Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere, vera corpora in vera carnis substantia resurrectura credimus, qualiter prædicta verba Apostoli accipienda sint, videamus. Seminatur inquit, corpus animale, resurget spirituale. Sed intueamur ex subsequentibus quid per animale, quid per spirituale intellexerit. Cum enim dixisset, Seminatur corpus animale, resurget spirituale, subsequenter adiunxit: Si est corpus animale, est & spirituale: sicut scriptum est: Factus est primus homo Adam in animam viuentem, nouissimus Adam in spiritum viuificantem: sed non prius quod spirituale est, sed quod animale est, deinde quod spirituale. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis. Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cœlestis, tales & cœlestes. Nunquid his verbis, secundum hominem Christum Iesum, quem spiritualem vocauit & cœlestem, veram carnem habere negauit? Spiritualem ergo seu cœlestem dicens, non carne carere voluit: sed ad differentiam primi, qui voluntatem carnis secutus, mandati dei præuaricator extitit, carnis operibus alienum vita & doctrina esse declarauit. Vnde & dicit: Primus homo de terra terrenus, &c. ac si diceret: Primus homo terrenis operibus nos perdidit, sed secundus cœlesti vita nos reparauit. Ideóque subiunxit: Igitur sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis. Ac deinde: Hoc autem dico fratres, quia caro & sanguis regnum dei non possidebunt: id est, possidere non potest. Corpus itaque quod seminatur animale, resurget spirituale: cum substantiæ vitium subtrahitur, veritas naturæ relinquitur. Hoc est enim quod subdit: Seminatur in corruptione, resurget in incorruptione. Ad hanc quippe vitam mortalem, per concupiscentiam nascentes, animales seminamur: ad illam verò vitam immortalem, per gratiam renascentes, spiritales resurgimus. Huic assertioni & hoc suffragatur, quia cum dixisset, quòd caro & sanguis regnum dei non possidebunt: ne de substantia carnis dictum putaretur, subiunxit: Neque corruptio incorruptelam possidebit. Habebunt ergo in illa ciuitate sancti de vera carnis substantia vera corpora, sed ab omni corruptione aliena, puritatis dignitate, & agilitatis subtilitate spiritibus non inferiora, ac ita concorditer spiritibus suis connexa, vt nusquam esse velint vbi esse non possint, nec vsquam sint vbi esse non velint. Nulla enim poterit esse discrepantia, quos diuinus spiritus intus alens, veræ pacis perfecta concordia. Quapropter vbi sint, quærere non oportet, cum iuxta dominicum exemplum, qui post resurrectionem ianuis clausis intrauit, tātæ sint agilitatis, vt siue in cœlo, siue in terra iam innouatis esse voluerint, in potestate habeant, vbi nec voluntas facultati, nec facultas repugnat voluntati.

Qualiter præteritorum memoriam habeant.

CAPVT XXX.

NVnc inquirendum est, si in illa beata patria præteritæ vitæ memoriam, seu scientiam habeant? Ait enim prophetarum eximius Esaias: Non erunt memores priorum, nec ascendent in corda illorum. Sed quid est quod alibi dicit, Egredientur, & videbunt cadauera mortuorum, qui præuaricati sunt in me? Nunquid credendi

sunt illas beatas sedes relinquere, ac ad videndum malorum tormenta localiter exire? Absit. Si ergo à fruitione æterni boni non recedentes, egredientur per sciētiam, quomodo non erunt memores priorū? An scient pœnas alienas, suasq; transactas miserias, vnde liberatori suo gratias habere deberent, obliuioni tradent? Qua in re sciendum est, duas esse scientias, duasq; obliuiones. Scit enim aliter æger infirmitatem per experientiam, aliter medicus per artis notitiam. Sic etiam aliter obliuiscimur eorum quæ experimento cognouimus, aliter illorum quæ artis tantùm industria inexperti comprehendimus. Sicut ergo sancti habebunt omnium quæ delectare possunt, plenam memoriam: sic nihil quod officere possit, corū tanget conscientiam, vt plenè habeant vnde redemptori suo gratias agant, & nihil recolant vnde læso corde de priorū recordatione doleāt: sed omnimodis delicijs affluētes, paceq; dei, quę exuperat omnē sensum, perfectè gaudentes, sicut foris nulla pulsantur tentatione, ita intus nulla recordationis tristium afficiuntur passione. Scient itaq; ad maiorem beatitudinis suæ cumulum, redemptoris sui largum recolendo beneficium, non sicut experti tam suos actus, quàm malorum apud inferos cruciatus, vt non solùm de sua felicitate gaudeant, sed & deo suo eos de vna massa factos, ab illorum perditione misericorditer separanti gratias agere habeant. Scient, inquam, vt dictum est, per omnia scientem, & sua & aliena, nō per experientiæ miseriam, sed per internæ & æternæ sapientiæ supereffluētem gloriam.

De diuersis in cœlesti curia mansionibus.

CAPVT XXXI.

HIs decursis, qualiter illa cœlestis curia ordinata sit inquiramus. Nunquid enim omnes ęterna illa beatitudine pari modo, pariter omnes fruuntur, iuxta illud parabolicum, vbi omnes in vinea domini non æqualiter desudantes, ęqualem operis mercedem, tanquam singulos denarios recepisse feruntur? Sed quomodo intelligemus ipsius domini testimonium dicentis: In domo patris mei mansiones multæ sunt? Et illud Apostoli: Alia claritas solis, alia claritas lunæ: & sicut stella differt in claritate, sic erit & resurrectio mortuorum? Verum est igitur, quòd singuli singulos denarios accipiunt: & verum est quòd diuersas mansiones inhabitātes, alius alio clarior existat: quia omnes quidem in vnam beatitudinem recipientur, sed pro qualitate meritorum, diuersas ibi mansiones sortientur. Nam & dominus non in domibus, sed in vna domo mansionum hanc varietatem esse dicens, vnam fore beatitudinē, sed in beatitudinis fruitione distantias ostendit. Quod etiam in præsenti videmus, vbi in vna ecclesia diuersis dignitatum ordinibus, alium alio clariorem, alium alio superiorem cōspicimus. Quam ad instar illius curiæ distinctam dominus Moysi loquens ostendit, cum ait: Vide vt omnia facias iuxta exemplar, quod tibi monstratum est in monte. Sunt itaq; in domo illa diuersæ mansiones, quas alius alio clarior, alius alio sanctior habitet: quia tanto quisq; vicinius, & quasi proximius diuini luminis splendore irradiatur, quanto ardentius & vehementius in præsenti vita ad eius amorē per idem operantē, ex dilectione inflammatur. Et sicut pluribus ad vnum fontem confluentibus, simulq; vndam eius gustantibus, qui plus sitit, plus haurit: ita ad deum fontem vitæ festinantes, tanto largius ab vbertate domus eius torrente voluptatis suæ inebriantur, quanto eum ampliore sitis ardore vehementius & auidius præstolantur. Pro diuersitate igitur operū & capacitate singulorum, varia & vna beata tamen omnium erit gloria sanctorum.

De tribus ternis Angelorum.

CAPVT XXXII.

POrrò quia ciuitas illa duobus parietibus compacta, ex angelis constat & hominibus, quis & qualiter inter eos ordo sit intueamur. Tres angelorum hierarchias, id est, sacros principatus, præcipuus theologorum ponit Dionysius: & vnamquamq; in tres ordines subdiuidēs, vt nouem angelorum ordines compleat, tria terna

constituit,

constituit. In prima hierarchia Seraphin, Cherubin, Thronos: in secunda Dominationes, Potestates, Virtutes: in tertia Principatus, Archangelos & Angelos ponit. Primam autem hierarchiam immediatè trinitatem circumstare, ab eaq; sola illuminari: secundam verò inter primam & vltimam mediam tam à superiore illuminari, quàm inferiorem illuminare asserit. Quorum sacratissimæ humanumq; ingenium transcendentis naturæ causas rimari, supra nos est, nec præsens Opus exposcit. Ait nempe suprà nominatus theologus: Quanti quidem sunt & quales supercœlestium essentiarū ornatus, & quomodo secundum eos hierarchiæ perficiuntur, solam diligenter scire dico contemplatiuam eorum perfectionis principem. Quibus verbis cum solam diuinam sapientiam, à qua principium habent vt sint, & ad quam contemplandam respiciunt vt perfecti sint, scire dicat sacram eorum & superornatam ordinationem, temerarium de ipsorum natura videtur inuestigare, cum & ipsos angelos quales facti, vel qualiter dispositi sint, fateatur nō posse comprehendere. Propterea inquit, dico & eos adhuc ignorare proprias virtutes & illuminationes, & suam sacram & superornatam ordinationem. Vnde & subiungit: Impossibile est enim nos scire supercœlestium animorum mysteria, & sanctissimas eorum perfectiones, nisi ibi dixerit quis quæcunque per eos nos tanquam propria bene scientes diuinitas mysteria docuit. & est dictum: Incassum ad comprehensionem supercœlestium mysteriorum laboramus, cum nec ipsos supercœlestes spiritus, quorum reuelatione illa cognoscere deberemus, plenè illa posse comprehendere credamus. Quid est autem, quòd suprà eos nescire affirmās, hic nos per eos tanquam propria bene scientes, erudire diuinitatem dicit? nisi quòd sciunt propria mysteria quantum sufficit ad nostram eruditionem, sed non sciunt ad plenam & perfectam comprehensionem. Quamuis igitur ex proprio motu nil de eorum natura comprehendere valeamus, hoc tamen quod diuina eloquia de illis sacris ordinibus, necnon & iste theologus testantur, indubitanter credamus. Ait ergo: Omnis theologia cœlestes essentias nouem vocauit manifestatiuis cognominationibus. Deinde ab egregio doctore gentium, magistro suo Paulo, qui ad tertium cœlum raptus arcana dei audierat, quid edoctus sit, subsequenter adnectit dicens: Has scilicet nouem cœlestes essentias, diuinus noster sanctus profector in tres segregat ternas dispositiones. Quod quia nusquam in Paulo legitur, ab eo familiari colloquio tanquam diuinus philosophus didicisse innuitur. Nec repugnat, quòd arcana quæ audiuit, homini loqui licere Apostolus negat, cum nec homo, sed super hominem, velut huic vitæ funditùs mortuus fuerit, vel qui docuit, vel qui didicit. Dicat ergo: Has diuinus noster profector in tres segregat ternas dispositiones. Et primam quidem esse dicit circa deum existentem semper, & ante alias immediatè vniri traditam, sanctissimos thronos, & oculosos, & pennosos ordines Hebræorum voce Cherubin & Seraphin nominatos. Quia enim Seraphin incendentes, Cherubin plenitudo scientiæ interpretatur, Cherubin oculosos propter contemplationis cognitionem, Seraphin pennosos propter ardentissimi amoris dilectionem, symbolicè nominat. Thronos verò, in quibus deus sua iudicia decernit, quos alibi compactas & altissimas sedes, hic sanctissimos thronos anagogicè vocat: altissimas sedes propter dignitatem, compactas propter iudicij veritatem, sanctissimas propter incommutabilitatis firmissimam æternitatem. Est ergo proprium thronorum iudicij discretio, Cherubin veritatis cognitio, Seraphin cognitionis perfecta dilectio. Et quia in his tribus omnis constat perfectio, rectè amantes, cognoscentes, iudicantes, velut intus præsidentes, & ab interna contemplatione ad exteriora officia nunquam execuntes, immediatè deo vniri, & ante alias circa ipsum semper attentè existere dicuntur. Vltimos verò tres ad exteriora mitti, vt angelos & archangelos: vel dimittendis inuisibili potestate dispensare, vt principatus, testatur. Porro medios quæ à superioribus ad inferiores deferenda sunt, secundum dignitatem & officium suum administrare dicit. In quibus Dominationes quasi solo imperio ad nuncianda formantes primò, Virtutes tanquam perceptum ab eis imperium Potestatibus edentes secundò, Potestates quasi conceptum mandatum in Principatibus, Archangelis, Angelis

sibi ad operationem subiectis perficientes, tertio loco ponit. Qui verò post Angelos & Archangelos, Virtutes, & deinde Potestates, & sic Principatus constituunt, Virtutes eos per quos signa & miracula fiunt, Potestates eos qui aduersas virtutes spirituũ comprimunt, ne tantum nocere possint quantum volunt, Principatus qui etiã bonis spiritibus principantur, accipiunt plus etymologiam nominũ, quàm rationes officiorum secuti. Vsu enim nostro plus est potestate agere, quàm virtute. Deinde maior est principatus, quàm potestas. Non enim omnis potestas principatus, sed omnes principatus sunt potestates. Quòd autem amplius sit in principatu dominari quàm principari, nemo ambigit: & idcirco dominationes quasi principatibus dominantes in eminentiori loco posuerunt. Quid est autem, quòd cũ suprema illa hierarchia immediatè circa deum, & ita semper attentè, vt nunquam à iucundissima maiestatis eius praesentia foris prodeat, assistere credatur, ad mundanda labia prophetae Seraphin exisse narratur, cũ dicitur: Volauit ad me vnus de Seraphin, &c? Vbi profectò iuxta eundem Dionysium innuitur, quòd inferiori ordine missus, superioris ordinis vocabulum ex officio est sortitus. Prophetae quippe labia purgare, eiusq; mẽtem ad diuinitatis amorem accendere veniens, Seraphin, id est, incendentis vocabulũ accepit. Quamuis non desint qui dicant, non incongruè ad alta cõsilia de altissimo ordine spiritus mitti, cum & ipse vnigenitus de sinu patris ad terras missus, magni consilij dictus sit angelus. Quòd enim omnes mittantur, testari videtur Apostolus, vbi ait: Nónne omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi? Vnde Michaelem, Gabrielem, Raphaelem, quos prae caeteris spiritibus ecclesia dei veneratur, altissimorũ illorum ordinum principes esse putãt: nec idcirco eos ab intima diuinitatis praesentia recedere dicunt, cum tantae subtilitatis eos, & inaestimabilis puritatis esse velint, vt sic ad exteriora prodeant, vt tamen in coelis semper deo assistant. Vnde est illud Gabrielis in Euangelio: Ego sum vnus de illis qui semper assistunt ante deum, & huc missus sum annunciare tibi. Cum enim hoc diceret, ad terras missus fuerat, & tamen deo se assistere dicebat. Porrò quòd quidam à superioribus erudiantur, alij verò ab ipso deo immediatè illuminentur, prophetica auctoritate probatur. Quidam enim mysterium incarnationis ignorantes, cum Iesum in gloria coelos ascendere conspicerent, noui regis aduentum admirantes, à superioribus inquirebant dicentes, Quis est iste rex gloriae? Sed & superiores non omnino ignorãtes, sed immediatè ab ipso discere volentes, nec tamen ad interrogationem festinè prasilire audentes, primùm apud se deliberabãt. Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? Cùmque ad doctrinam vltrò ipse se offerret dicens, Ego sum qui loquor iustitiam: tunc demum assumpta fiducia, ad ipsum quaestionem dirigunt: Quare ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari? In eo enim quòd interrogant, ostendunt se illuminationem appetere: in eo verò quòd inter se conferendo deliberant, significant quia diuinam in se processionem non audent praeuenire. Vnde theologus iste, apud se inquit, Ipsas deliberant antè interrogare: ostendentes quia discunt, & deificã scientiam appetunt: non autem praesilientes per diuinam processionem inditam illuminationem. Et notandũ, quòd interrogatio spirituũ illorum ad deum, non est aliud quàm ipsa interrogationis perceptio, ipsaq; eius responsio: vel locutio non est aliud quàm illuminationis datio. Quia igitur ipsi non praeueniunt illuminationem in perceptione, sed diuina eos gratia praeuenit in datione, non antè interrogare dicuntur vt discant, sed ipse largitor & doctor offerre asseritur eis quid deceat. Et hoc est quod dicit: Non praesilientes per diuinam processionem inditam illuminationem. Praesilirent enim inditam illuminationem, si humano more per studiũ inquisitionis ad lumen peruenirent cogitationis: sicq; processio esset non dei ad ipsos, sed ipsorum ad deum. Sed quia diuina processio, hoc est à deo procedens datio, sponte veniens in ipsos, sic eos illuminat, vt nullum inquisitionis studium hanc illuminationem efficiat: bene dicitur quòd inditam illuminationem per diuinam processionem non praesiliunt. Haec de angelorum natura, non de nostro sensu, sed de diuinis eloquijs prolata sufficiant. In quibus nihil temerè diffiniendo, sed secretum venerando

indu-

indubitanter credimus, quòd siue omnes mittantur, seu omnes omnia supercoelestiū sciant arcana, vel non: indeficienti tamen iubilo omnes simul in creatoris sui contemplatione iocundantur. Vnde item Dionysius ad superprincipale principium, & ad ipsum principium vniuersaliter eos conuerti testatur. Qui etiam ad hoc vt superne hierarchiæ spiritus sic deo semper assistant, vt nunquā ad externa officia foras prodeant, & quòd inferiores spiritus quandoque secreta dei lateant, donec superiorum reuelatione addiscant, inclinatus videtur. Quod tamen etsi ita est, eorum beatitudinem non minuit: quia omnia scientem videntes, sic in eo omnia sciunt, vt quicquid expedit eos scire, scire velint: nec aliquid scire velint, quod scire eos non expedit.

Qualiter in eorum ordines sancti proportionaliter assumantur.

CAPVT XXXIII.

QVia de coelestium spirituum hierarchijs, eo quòd in eorum ordines electi assumendi, vnam rempub. facere creduntur, incidenter disputauimus: superest vt adhuc qualiter in ipsorum consortia proportionabiliter assumantur, inquiramus. Ait itidem de hoc sæpe nominatus optimus theologus: Ad quas, id est, supercoelestes essentias, secundum differentiam progressionum, & incrementa illuminationū, proportionaliter nobisipsis ascendimus per gradus spiritualium profectuum in nobis, vel differentiam donorum inter nos. Et est dictum, quòd sicut in præsenti per dona gratiarum, & gradus dignitatum proportionaliter, hoc est, differenti & ordinata participatione disponimur, sic in coelestis curiæ contubernia promoueamur. Iuxta ipsius enim domini testimonium, Qui in modico fidelis est, supra multa constituetur: & qui bene ministrat, gradum bonum acquiret: & quia fideles dispensatores ecclesiæ tanto amplius coronantur in coelis, quanto magis verbo & exemplo gregem domini pascentes, desudauerunt in terris. Vnde qui accepto ad vsuram talento, plus fœnerauit, iuxta differentiam meritorum proportionaliter accipit stipendia retributionum: dum isti dicitur, Tu esto super quinque ciuitates: & illi, Tu esto super decem. Ascendent ergo sancti per differentiam progressionum, id est, quantum bene operando progrediuntur: & incrementa illuminationum, id est, quantum bene docendo subditos illuminandos profecerunt, per gradus spiritualium profectuum, quod est de virtute in virtutem, non pedum, sed mentium, in diuersis dignitatibus progressus, vel differentiam donorum, quæ sunt diuersa dona charismatum, id est, diuersos ordines beatorum spirituum. Quæ quoniam in ipsis & inter ipsos sunt, iuxta illud Psalmistæ, Beatus vir cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde disposuit. Bene theologus iste dicit, quòd secundum differentiam progressionum, & incrementa illuminationum proportionaliter nobisipsis ascendimus per gradus spiritualium profectuum in nobis, vel differentiam donorum inter nos, ad contubernia angelorum. Qualiter autem in singulos ordines beatorum spirituum, singuli quique electorum assumantur, vt non solùm mentis & corporis puritate, sed graduum dignitate angelis similes & pares in beatitudine fiant, beatus Gregorius mellifluo ore disseruit, tantùm iuxta illam auctoritatem, Constituit terminos populorum iuxta numerum angelorum dei: in illa ciuitate numerum electorum futurorum ostendens, quantus ibi sanctorum remansit angelorum.

Quomodo stare possit quòd tantus numerus electorum quantus ibi remansit angelorum, si iuxta decimam dragmam, decima tantùm pars angelorum perdita, per homines restauranda putabitur.

CAPVT XXXIIII.

SEd inquiri potest, cùm decima dragma tanquam angelorum pars, perdita per homines restaurari debeat, quomodo tantus fiat numerus electorum, quantus māsit angelorum? Qua in re profectò videndum est, quòd vj. x. c. & huiusmodi, in diuina pagina nō semper numerum, sed significatum numeri ponūt. Quia enim denarius in sacra scriptura perfectionem significare solet, decima dragma perisse dicitur, cum reprobæ illius partis globus à deo exorbitans, à creationis suæ dignissima perfectione, ad propriæ voluntatis motum declinans, superbiendo corruit; vt dicant non

quòd

quòd illa decima pars corruerit, sed quòd illa pars corruerit decima: id est, vt decima qualitatem suam seu substantiam verbi reddat verbo, vt non intransitiuè, sed substantiuè iungatur, cum corruit: quod est dicere, vt non numerum, sed literam, sed iuxta significationem numeri mysticum sensum respiciat: vt nō sit aliud dicere, Corruit decima, quàm corruit perfecta, id est, in eo quòd perfecta: sicut solemus dicere, Video te sapientem, verbum iungendo transitiuè, ad te substantiuè ad sapientem. Vel corruit decima, id est, perfecta, id est, à decima, vel à perfecta: vt sit ablatiuus decima seu perfecta, vel sensum habeat ablatiui. Sicut enim nominatiuus apud grammaticos frequenter substantiam sui, sic ablatiuus vel nominatiuus ex parte prædicati, semper qualitatē eiusdem nominis innuit. Vt cum dico, Martinus est homo, non prædico secundū Logicos hoc, sed ex hoc: sicut e conuerso cum dico, Homo currit, non subiicio ex hoc, sed hoc. Nam si hac parabola, ad hoc vt decimam partem angelorum, quæ per homines restaurari debet, cecidisse credere compellimur: nihilominus etiam centesimam tamē partem ex parabola c. ouium corruisse cogemur confiteri. Prædictus ergo denarius, vel centenarius, quia vt dictum est, non ad numerum, sed ad significatum numeri nos mittit: nec ad hoc cogit, vt decimam partem seu centesimam corruisse credamus: nec ad hoc impellit, vt tantundem restaurandorum, quantum lapsorum numerum fore confiteamur: sed hoc tamen ostendit, quòd illorum miseria istorum felicitate, illorum imperfectione, istorum perfectione suppleatur. Neq; propter hoc quòd decima dragma perdita dicitur, x. ibi ordines, quorum vnus corruerit, quandoque fuerunt, sed de singulis ix. illis ordinibus cadentes, vnum inordinati ordinis globum fecerunt. Quamuis si dicat quis Gregorium hoc non sub assertione posuisse, nō sit multum in eius determinatione laborandum: dum hoc tamen credatur, quòd verè in singulorum angelorum ordines, siue in numero pares, vel impares sint, beatitudine pares electi assumantur. Non enim Gregorius ait, ad quot tot ascensuros scimus, sed credimus. Hæc illa quam posui auctoritas, Constituit terminos populorum, iuxta numerum angelorum: huic sententiæ accommodata cernitur, cum ibi subsequenter dicatur: Pars autem domini populus eius. Quod sic teste Dionysio dictum videtur: Cæteræ nationes religionem angelorum sectantes, diuersam militiam coeli coluerunt: solus Israeliticus populus vnius dei cultum seruās, ipsi tanquam sua pars, & funiculus hæreditatis in possessionem peculiariter cessit. Vnde est illud Psalmistæ: Notus in Iudæa deus, in Israel magnum nomen eius. Si verò iuxta aliam translationem, iuxta numerum filiorum dei legatur, longè iterum alium sensum requirere innuitur, nisi eosdem filios dei, quos & angelos dixerimus, iuxta illud Genesis, vbi alius translator filios dei, alius angelos ad filias hominum accessisse commemorat. Quod si iuxta nostrum vsum, iuxta numerū filiorum Israel dicatur, peregrinum penitùs ab hoc intellectu erit. Igitur de re secretissima prorsus à nostris oculis remota, iudicium prudentioribus relinquentes, ad ea quæ restant transeamus: hoc tamen credentes, quòd in libro sapientissimæ præsciētiæ dei, quam nullum fugit profundum, nullum fallit secretum, certus est numerus electorū, & verax corona pro meritis singulorum.

De beatitudine sanctorum.

CAPVT XXV.

NVnc videndum est, quæ illius patriæ sit beatitudo. Non enim credendum est, animas exutas corpore, vel post resumpta spiritalia corpora, angelicis spiritibus puritate ac dignitate non inferiores, rebus exterioribus sicut in hac vita delectari. Proinde sicubi sacra scriptura floridis & virentibus campis, amœnis locis, garritu auium, odoriferis rebus, vtpote cynamomo & balsamo, sensus eorum refici & affici dicit, spiritaliter hoc potius quàm carnaliter accipiendum videtur. Quamuis & propter simplices, qui lacte, non solido cibo alendi sunt, quorum sensus nondum exercitati, spiritalem iocunditatem comprehendere nequeunt, hæc frequēter à quibusdam doctoribus ponantur, vt sic per visibilia ad inuisibilia cognoscenda & inquirenda mittantur. Est igitur beatitudo sanctorum, visio conditoris sui, iuxta illud dominicū: Hęc est

est vita æterna, vt cognoscant te verum deum, & quem misisti Iesum Christum: intelligendum cum spiritu, qui est amborum. Hæc est inquit, vita æterna. Quid enim aliud est vita æterna, quàm beatitudo ipsa? Si enim esset vita temporanea, beata non esset, quæ de termino sollicita foret. Rursus quantumcunque diuturna, nisi omnis miseriæ defectu carens, omnimodæ felicitatis afflueret abundantia, beata dici non posset, quæ aliquo neuo infecta esset. Est itaque illa vita æterna & beata, beata & æterna. Vt cognoscant te verum deum, & quem misisti Iesum Christum. Vide quòd fruitionem beatitudinis, cognitionem dixit esse diuinitatis. Vnde frustra quidam ad comprehensionem diuinæ substantiæ in hac vita laborant, quæ à sanctis per speculum, & in ænigmate vix in præsenti visa, sicuti est videnda, pleniterq́ cognoscenda, in futura eis tantùm vita promittitur. Delectantur igitur sancti in plenè iocunda & æterna beata visione dei, iuxta illud Psalmistæ: Benedictionem dabit qui legem dedit, ibunt de virtute in virtutem, videbitur deus deorum in Sion. Quid maius, quid iocundius, quid gloriosius? Quanto desiderio in tenebris positi desideramus hunc solem? quanto studio optamus hanc lucem? Quòd si hæc lux desiderata cum gaudio suscipitur, suscepta cum admiratione inspicitur, visusq́ frequenter reuerberatur, rursus ad videndum sustollitur, nec vsu vilescit, nec frequentia fastidium gignit: quam putas lux lucis videntibus se iocunditatem afferat, admirationem tribuat, nec tamen fastidium inferat? Si reges, vel imperatores terrenos in gloria sua fluxa & trāsitoria cum admiratione, & quadam hilaritate videmus, quàm inæstimabili gaudio suffusos, inæstimabili iubilo mentis repletos æstimabimus qui regem regum, creatorem vniuersorum in decore suo, & gloria incomparabili & immarcescibili, cœlesti angelorum & hominum stipatum militia videbunt? Nec videbunt tantùm, sed & visum amabunt, amatum laudabūt. Vnde pulchrè Psalmista: Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabūt te. Est ergo beatitudo videre deum, in quem desiderant angeli prospicere incessanter, sine tędio visum amare indesinenter, sine fastidio amatum indefesse laudare, sine fatigatione, atque de his in ineffabili cordis iubilo, gaudio inæstimabili, sine tristium intermixtione in secula seculorum gaudere. Quod quia in hac vita plenè haberi non potest, illi cœlesti ciuitati dignè reseruatur. Vnde rursus Psalmista: Sicut lætantium omnium habitatio est in te. Per hoc enim quòd non lætantium, sed sicut lætantium dicit, longè illud gaudium nostro in hac vita superexcellere ostendit. Cum itaque plenè ac perfectè de visione dei gaudio quod nemo tollere potest, gaudeant, quomodo rebus exterioribus delectari putabuntur, cum etiam in præsenti, vbi per speculum, & in ænigmate gloria illa vix prægustatur, nonnunquam sancti contemplatione supernorum sic subleuantur, vt omnibus sensibus proprijs officijs carentibus, interna tantùm dulcedine suauiter afficiantur? Quare credendum non est, quòd & si in cœlo nouo, & terra noua omnibus in melius mutatis, splendido decore cuncta clarescant: tamen vt dictum est, sanctos visione ac laude creatoris sui iocundantes, horum pulchritudine occupatos, ab illa lætitia reuocari. Nam quamuis iuxta Prophetam, tanta ibi claritas fiet lunæ, quanta nunc solis, solisq́ septempliciter quanta nunc est: tamen alibi habes, quòd ciuitas illa non eget sole, neque luna, vt luceant in ea. Nam claritas dei illuminabit eam, & lucerna eius agnus est. Quòd si claritate dei illuminati, contemplationis, veræq́ visionis eius luce ineffabiliter perfusi, supernis ad delectationis augmentum nō egent luminaribus, multo minus inferioribus his, quibus sensus corporis, vt suprà dictum est, affici solent, ad delectamentum indigebunt. Quamuis non desunt, qui dicāt illam etiam ibi ad delectationem non deesse. Aiunt enim quòd omnimodis ibi delicijs affluant, & quanquam visione dei plenè delectati, exteriora non desiderent, illa tamen istam tanquam affeclæ assequantur: sicut in sanctorum libris nonnunquam secularis scientia, diuinam sapientiam non affectata, tanquam pedissequa comitari cognoscitur. Erunt ergo hæc omnia ibi, si erunt famulantia ad ornatum, sed non erunt ibi ad necessitatis obsequium.

Qualiter deus uideatur.

CAPVT XXXVI.

Restat indagare, Vtrùm deus corporis oculis simul & spiritalibus videatur, vel spiritalibus tantùm, iuxta illud: Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Quod nonnulli sic intelligunt, vt deum tantùm corde, tantum etiam illic in suæ naturæ simplicissima puritate videndum asserant. Quibus intantum accommodatus videtur Augustinus, vt in libro de Ciuitate dei, dicat durum esse credere, quòd illic oculos claudere non possimus, durius vt clausis oculis deus ibi non videatur. Sed videndum est, multa in eodem opere prædictum patrem non sub assertione posuisse, sicut ipse testatur dicens: Nam nec ego volo temerè credi cuncta quæ posui, quia nec à meipso ita creduntur, tanquam nulla de illis sit in mea cogitatione dubitatio. Vnde cum de hac ipsa à cæteris redargueretur sententia, tanquam cõtra auctoritatem, Quẽ visurus sum ipse, & non alius, & oculi mei conspecturi sunt, dixerit: respõdit se in hoc non peccasse, quòd deum istis oculis videndum negauit, cum aut ipsis non videatur, aut si videbitur, oculi illi non sunt ipsi qui nunc sunt: quia longè in digniorem statum alterati. Quare non desunt, qui deum vtroque modo videndum affirmant. Dicunt enim plenam beatitudinem in visione dei consistere, à qua si tunc fraudarentur corpora, nequaquam sancti in vtroque, sed in spiritu tantùm summa beatitudine fruerentur. Nec multum ab hoc statu ille distaret, cum & nunc corporibus in terra putrescentibus, spiritus & animæ iustorum in cœlo deum videant. Nec repugnat quod dicitur: Beati mundo corde, quia ipsi deum videbunt: quem profectò non impuri, sed soli mundi cordis videre merebuntur. Verum ergo est ex parte subiecti, solũ mundo corde deum videre: sed non verum est ex parte prædicati, deum videbunt mundi corde solum. Verbi gratia, verum est, Pater est solus deus: sed non est verùm, solus pater est deus. In priori propositione ponitur alius deus non esse à patre, quod verum est: in secunda ponitur deus non esse alius à patre, quod falsum est: quia filius deus est, & alius à patre personaliter, sed non alius deus. quare & à theologis negatur deus dici singularis, vel solitarius. Siue igitur mente tantùm, siue ad maiorem beatitudinis cumulum, vt duplici stola vestiti in vtroque, corpore scilicet ac spiritu saginati, vtrisque deum oculis videant, hoc constat, quia reuelata facie ipsum sicut est videbunt: in ipso, & de ipso gaudebunt, ipsum in secula seculorum laudabunt. Hæc est octaua quæ sabbatum vesperam non habens subsequitur, vel potius continuat. Hæc enim vespera non in noctem vergendo tenebrescit, sed in prima sabbati, quæ octaua non terminata animarum requie, sed receptis corporibus duplicata lucescit. Hæc requies ex requie, sabbatum ex sabbato, mensis ex mense. Hæc erit in fine fine fine. En habes diuina sapientia maliciam semper vincendo, quàm fortiter à fine ad finem attingat, quàm suauiter omnia disponat. Quid enim fortius, quàm diabolo cum membris eius in abyssum putei inferioris precipitato, ad supercœlestia gaudia membra sua perducere? Quid suauius, quàm cuncta hæc sine aliquo perturbationis motu peragere? A fine igitur ad finem, id est, à principio vsque ad consummationem, vnde Alpha & ω vocatur, fortiter attingit: hoc est vtrisque diuersa meritorum stipendia iustè distribuit, vel à fine bonorum ad finem malorum. Vnde propheta: Qui sedes super Cherubin, intueris abyssos. Sedet enim tanquam incommutabilis super altissima, & intuetur tanquam iustus discretor infima. Sedet, quia cum tranquillitate iudicando suauiter omnia disponit. Intuetur desuper Cherubin abyssos, quia à fine ad finem fortiter attingit. Attingit intuendo, iusteq; moderando finem, quo nihil inferius, à fine: quo nihil superius, finem: quo nihil amarius: à fine, quo nihil suauius, finem: quo nihil miserius, à fine: quo nihil beatius.

Hæc est hæreditas seruorum dei. Ibi vt ait Augustinus, vacabimus, videbimus, amabimus, laudabimus. Erit autem iuxta Prophetam, nomen ciuitatis ex illa die, dominus ibidem.

De

De fine vtriusque ciuitatis.

CAPVT XXXVII.

HAec de fine ciuitatis Christi, iuxta capacitatem sensus nostri, dicta sufficiant. In quibus, vt verbis vtar Dionysij, quædam prætermisimus commensurationi sermonis prouidentes, simul & honorificantes secretum, quod supra nos est cum silentio. Est enim gloria regum celare verbum: & maiestatem minuit, qui mystica vulgat. Noui quippe sic magna dici oportere, vt semper supersit quod cum diligentia inquiratur, ne vile appareat, si totum vulgariter pandatur. Proinde sicut ea quæ non de nostro, sed scripturarum sensu, quamuis inculto prolata eloquio, charitati tuæ deuotè offerimus, sic nolentibus & spernentibus impudenter non ingerimus. Nam vt suprà de Augustino dixi, nonnulla ibi non sub assertione, sed opinione & inuestigatione posita sunt, finitiuæque sententiæ examen prudentioribus relictum. Tuum verò erit minus dicta supplere, malè dicta corrigere, superflua resecare, meque in hoc salo mundi peccatis oneratum laborantem, orationum tuarum remedijs subleuare.

OTTONIS FRISINGENSIS EPISCOPI, CHRONICORVM SIVE RERVM AB ORBE CONDITO VSque ad Conradum Imp. gestarum, lib. Octauus explicit.

DOMINO SVO FRIDERICO VICTORI, INCLYto, *triumphatori, Romanorum Imperatori, ac semper Augusto, Otto dei gratia Frisingensis ecclesiæ, id quod est, in eo prosperari qui dat salutem regibus.*

Etiuit vestra imperialis maiestas à nostra paruitate, quatenus liber qui ante aliquot annos De mutatione rerum, à nobis ob nubilosa tempora cõscriptus est, vestræ transmitteretur serenitati. Parui ergo libens vestro imperio tanto deuotius, quanto regiæ excellentiæ conuenientius esse considero, ob reip. non solùm armis tutandæ, sed & legibus & iudicijs informandæ incremẽtum, antiqua regum seu imperatorum gesta vos velle cognoscere. Sic magnus ille Persarum rex Assuerus seu Artaxerxes, quamuis ad agnitionẽ veræ lucis per cultum vnius dei non peruenisset, ex nobilitate tamen animi, regiæ magnificentię id expedire cogitans, Annalia quę sub ipso, vel antecessoribus suis scripta erant, reuolui iussit: ita gloriam hanc, ne videlicet innocens tanquam reus puniretur, nocensq; vt innoxius pœnã effugeret, adeptus est. Præterea cùm nulla inueniatur persona mundialis quæ mundi legibus non subiaceat, subiacendo coerceatur, soli reges, vtpote constituti supra leges, diuino examini reseruati, seculi legibus non cohibentur. Vnde est illud tam regis, quàm prophetæ testimonium, Tibi soli peccaui. Decet ergo regem non solùm animi magnanimitate nobilitatum, sed & ad cognoscendum creatorem suum diuina gratia illuminatum, regem regum, dominum dominantium deum præ mente habere, & ne in manus eius incidat, quantum potest modis omnibus præcauere. Cum enim iuxta Apostolum, omni mortali horrendum sit incidere in manus dei viuentis: regibus tamen, qui nullum præter ipsum supra se habent quem metuant, eo erit horribilius, quo ipsi cæteris possunt peccare liberius: secundum illud viri Sapientis, vbi ait: Audite reges, & intelligite, discite iudices finium terræ, præbete aures vestras vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationem scrutabitur. Quoniam cum essetis ministri regni illius, non rectè iudicastis, neq; custodistis legem iustitiæ, neq; secundum voluntatem dei ambulastis, horrendè & citò apparebit vobis: quoniam iudicium durissimum in his qui præsunt, fiet. Vos autem, princeps clarissime, qui re & nomine Pacificus iure appellamini, quia noctem nebulosam & pluuiosam ad delectabilia matutinæ serenitatis spectandam, cuiq; quod suum est conseruando reduxistis, pacemq; amabilem mundo reddidistis, deo, qui & principium, perseuerantiam largiente, huius tam amaræ sententiæ, diuina fauente clementia, iudicium non incidistis. Honesta ergo erit & vtilis excellentiæ vestræ historiarum cognitio, qua & virorum fortium gesta, deiq; regna mutantis, & cui voluerit dantis, rerum mutationem pauentis, virtutem ac potentiam considerando, sub eius metu semper degatis, ac prosperè procedendo per multa temporũ curricula regnetis. Vnde nobilitas vestra cognoscat nos hanc historiam nubilosi temporis, quòd ante nos fuit turbulentia, inductos, ex amaritudine animi scripsisse, ac ob hoc non tam rerum gestarum seriem, quàm earundẽ miseriam in modum tragœdię texuisse: & sic vnamquamq; librorum distinctionem, vsq; ad Septimum & Octauum, per quos animarum quies, resurrectionisq; duplex stola significatur, in miseria terminasse. Itaq; si vestræ placuerit maiestati, gestorum vestrorũ nobilissimam in posterum memoriam stylo commendare, per notarios vestræ celsitudinis digestis capitulis, mihiq; transmissis, deo dãte, vitaq; comite, ea læta, læto animo prosequi non pigritabor, nihil aliud pro munere expectans, nisi quòd ecclesiæ cui deseruio, in opportunitatibus suis vestra subuenire velit imperialis clementia. De expeditione quam contra Mediolanensium superbiam ordinastis, ob honorem Imperij, vestræq; personæ exaltationem libenter audiui, præceptumq; vestrum super hac re humilitati meæ destinatum, reuerenter suscepi. Misimus autem præsentium latores venerabilem Abbatem Rapatonem sancti Stephani, & capellanum nostrum Raguuinum, qui hanc historiam ex ore nostro subnotauit, vt de hoc verbo sub gratia vestra sufficienter respondeant.

Præcor.

PRAECORDIALI AMICO, SVMMIQVE INTER ORBIS PRINCIPES PRINCIPIS, NOBILI CANCELLArio Renhaldo, Otto dei gratia Frisingensis ecclesiæ episcopus, Salutem & obsequium.

Vm iuxta Boetium, in omnibus philosophiæ disciplinis ediscendis atque tractandis, summum vitæ positum solamen existimem, vestrę nobilitatis personã eo familiarius ac iocundius amplector, quo ipsius studio vos hactenus insudasse, in eaq; apprime eruditum esse cognosco. Eapropter non vt rudi, sed vt philosopho, de libro quem domino Imperatori transmisi, vestræ industriæ confidentius scribo, petens ne in quibusdam ibidem positis sinistrum, sed bonum vos interpretem experiar. Scitis enim quòd omnis doctrina in duobus consistit, in fuga & electione. Vt ergo ab ea, quæ accedentibus ad philosophiam prima est Grammatica, ordiar, ipsa est quæ secundum suam disciplinam, docet eligere ea quæ conueniunt proposito, & fugere quæ impediunt propositum. Verbi gratia, Certa lege dictionem dictioni secundum consimilia accidentia construere iubens, ea quæ non sunt talia, vtpote Barbarismos & Solœcismos purgando fugere docet. Sed & Logica, cuius ad syllogismorum doctrinam principaliter spectat intentio, iudicium purgans & instruens, propositionum coniugationes inutiles ad syllogizandum purgando fugit, vtiles autem instruendo eligit. Quare cum sedecim propositionum coniugationes inueniantur, in prima tantùm iuxta Aristotelem figura, quatuor vtiles: duodecim inutiles, in secunda itidem quatuor vtiles, duodecim inutiles: in tertia sex vtiles, decem inutiles reperiuntur. Geometer quoque partem falsigraphi ad impossibile ducens fugiendam, suamq; demonstrationem necessarijs probans rationibus, eligendã ostendit. Sic Chronographorum facultas habet quæ purganda fugiat, quæ instruendo eligat. Fugit enim mendacia, eligit veritatem. Itaque non indignetur vestra discretio, nec sinistrè, vt dixi, imperialibus auribus interpretetur, si in Historia nostra contra antecessores, vel parẽtes suos, ad obseruandam veritatem, aliqua dicta fuerint, cum melius sit incidere in manus hominum, quàm terræ fucatum superducendo colorem faciei, scriptoris amittere officium. Præterea quoque quo ordine currat hæc historia, breuiter exponam, vt hoc cognito, qualitas Operis facilius pateat legenti. Quatuor principalia regna, quæ inter cætera eminerent, ab exordio mundi fuisse, in finemq; eius secundum legem totius successiuè permansura esse, ex visione quoque Danielis percipi potest. Horum ergo principes secundum cursum temporis enumeratos, primos Assyrios, pòst suppressis Chaldæis, quos inter cæteros historiographi ponere dedignantur, Medos & Persas, ad vltimum & Græcos & Romanos posui, eorumq; nomina vsque ad præsentem Imperatorem subnotaui. De cæteris regnis incidenter tantùm, & ob ostendendam rerum mutationem disputans: de diuersis quoque religiosorum ordinibus, & catalogo regum in Laurento, Latio, Alba ante Vrbem conditam regnantibus, & post Vrbem conditam: item de catalogo Imperatorum, seu pontificum Romanorũ, vsque ad eum qui in præsentiarum est, disserui. Sicq; in Octauo de resurrectione mortuorum, fineq; vtriusque ciuitatis loquẽs, Opus terminaui. Qualiter etiam regnum à regno supplantatum, vsque ad Imperium Romanorum fuerit, ostendi: hoc quod de ipso dicitur, quia de lapide exciso de monte plenariè subuertendum sit, vsque in finem temporum, iuxta Methodium expectandum æstimans.

VALETE.

FRIDERICVS DEI GRATIA ROMANORVM IMperator semper Augustus, dilecto patruo suo Ottoni Frisingensi episcopo, gratiam suam, & omne bonum.

Hronica quæ tua sapientia digessit, vel desuetudine inumbrata in luculentam crexit consonantiam, à dilectione tua nobis promissa & transmissa cum ingenti gaudio suscepimus, & post bellicos sudores interdum delectari in his, & per magnifica gesta Imperatorũ, ad virtutes informari prę optamus. Ea verò quæ ab ingressu regni à nobis gesta sunt, ad petitionem tuam breuiter compilata, notitiæ tuæ libenter commendaremus, nisi quòd ad similitudinem priorum gestorum, quæ ab excellentissimis viris edita sunt, magis dici possunt vmbra quàm facta. Tamen quia tuum præclarum ingenium humilia extollere, & de parua materia multa scribere nouit, plus confisi tuis laudibus, quàm nostris meritis, tantillum hoc quod in Romano orbe per quinquennium fecimus, paucis perstringere curamus.

Ost primam vnctionem Aquisgrani, & acceptam coronam Teutonici regni, generalem curiam Merseburg in Pentecoste celebrauimus: vbi rex Danorum Petrus ad curiam nostram vocatus venit, & hominio ac fidelitate nobis facta, coronam regni de manu nostra suscepit. Deinde Cicensem episcopum Vuicmannum ad archiepiscopatum Magdeburgensem transtulimus. Et quanquam multæ lites & controuersiæ inter nos & Romanã ecclesiam inde fuissent, ad vltimum tamen quod à nobis laudabiliter factum fuit, auctoritas apostolica confirmauit. Post hæc expeditionem Romam mouimus, & valida manu Longobardiam intrauimus. Hæc quia propter longam absentiam Imperatorum ad insolentiam declinauerat, & suis confisa viribus aliquantum rebellare cœperat, nos animo indignati, omnia ferè castella eorum, furore debito & iusto, non militum, sed seruientium destruximus. Mediolanenses versuti & superbi verba sine fide nobis dederunt, & vt nostra cõcessione super Cumas & Laudam dominium habere mererentur, multam pecuniam nobis promiserunt: sed cum nec prece, nec precio flectere nos possent, & cum ad terram eorum venissemus, à terra copiosa sua declinantes, tres dies in solitudine nos duxerunt, quousque tandem contra voluntatem eorum iuxta Mediolanum ad miliare Teutonicum castrametati essemus. Ibi dum ab eis mercatum quæreremus, & ipsi nobis eum negarent, nobilissimum castrum eorum Rosatum videlicet, quod quingentos milites armatos habebat, capi, & incendio destrui fecimus. Ibi milites nostri vsque ad portam Mediolanensium iuerunt, & multos vulnerauerunt, & multos ceperunt. Hinc inde ortis inimicitijs inter nos & illos, fluuium Ticinum versus Nouariam transeuntes, pontes duos quos ipsi armauerant & incastellauerant, violenter occupauimus: quos post transitum totius exercitus nostri destruximus. Inde tria castra eorum fortissima, Minimam videlicet, Gailardam & Trecam destruximus. Et natale domini cum maxima iocunditate celebrato, per Vercellas & Taurinum euntes, Padum transiuimus. Inde Chairam maximam & munitissimam villam destruximus, & ciuitatem Astam incendio vastauimus. Deinde Terdonam ciuitatem munitissimam natura & arte, obsedimus. Et post tres dies Burgo capto, ipsam arcem cepissemus, nisi nox & maxima tempestas nos cohibuisset. Tandem post multos assultus, multas cædes, & miserabilem stragem illorum, & non modicum damnum nostrorum, arcem per deditionem occupauimus. Quendam principem Græcorum, qui à Marchione Malaspina captus erat, liberauimus. Destructa Terdona, Papienses vt gloriosum post victoriam triumphum nobis facerent, ad ciuitatem nos inuitauerunt. Ibi in corona, & maxima lęticia, & ingẽti seruitio ciuitatis tres dies deduximus. Deinde directo tramite per Longo-

Longobardiam in Romaniam & Tusciam euntes, Suttrium vsq; peruenimus: ibi dominus Papa cũ tota ecclesia Romana gaudenter nobis occurrit, & cõsecrationẽ nobis paterne obtulit, suaq; grauamina quæ à Romano populo passus erat, nobis conquestus est. Sic nos quotidie simul euntes & simul hospitantes, dulciaq; miscentes colloquia, Romam vsq; peruenimus. Romani nuncios suos ad nos miserunt, & maximam pecuniam pro fidelitate eorum ac seruitio, tria quoq; à nobis iuramenta exquisierũt. Inde cum domino Papa & cardinalibus consilio inito, quia imperiũ emere noluimus, & sacramenta vulgo præstare non debuimus, vt omnes dolos & machinamenta eorum declinaremus, Octauiano cardinale conducente, maxima pars militiæ nostræ nocte per portam paruulam iuxta S. Petrũ intrauit, & sic monasterium sancti Petri præoccupauit. Manè facto dominus Papa cum tota ecclesia ad basilicam S. Petri nos præcessit, & ad gradus cum maxima processione nos suscepit: & Missa celebrata ad altare S. apostolorum Petri & Pauli, in honore S. Mariæ virginis, quia sabbatum erat, benedictionem coronæ Romani Imperij largiter super caput nostrum effudit. Quo ritè facto & peracto, dum omnes nimio labore & æstu confecti, ad tentoria rediremus, & cibum caperemus, Romani de ponte Tyberino prosiluerunt, & in monasterio S. Petri, duobus seruis nostris occisis, & cardinalibus spoliatis, Papam capere intendebant. Nos verò deforis strepitum audientes armati per muros irruimus, & tota die cum Romanis conflictũ habentes, eorum penè mille occidimus, & in Tyberi submersimus, & captiuos deduximus, donec nox nos & illos diremit. Manè facto, quia victualia nobis defecerant, assumpto Papa & cardinalibus, cum triumpho victoriæ læti discessimus: & omnibus castris & munitionibus quæ circa vrbem erant, in potestatem nostram deditis, vsque Albam venimus, & per aliquot dies ibi cum Papa morati sumus. Inde venimus Spoletum, & quia rebellis erat, & comitem Guidonem Guerram, & cæteros nuncios nostros in captiuitate tenebant, assultum ad ciuitatem fecimus. Mirabile & inscrutabile iudicium dei. A tertia vsq; ad nonam munitissimam ciuitatem, quæ penè cẽtum turres habebat, vi cepimus, igne videlicet & gladio: & infinitis spolijs acceptis, pluribus igne consumptis, funditus eam destruximus. Inde euntes versus Anconam, Paleologum nobilissimum principem Græcorum, & Maroducum socium eius, cum cæteris nuncijs Constantinopolitanis obuios habuimus. Qui vt in Apuliam iremus, & hostem vtriusq; imperij Guilhelmum potentia virtutis nostræ conterere vellemus, infinitam pecuniam nobis dare spoponderunt. Quia verò militia nostra propter multos labores & bella nimis attrita fuit, placuit magis principibus redire, quàm in Apuliam descendere. Sicq; nobis redeuntibus, & Græcis cum superbia multitudinis suæ, & copiosa pecunia in Apuliam euntibus, Paleologus post adeptum Barum, & munitionem destructam obijt, & Vuilhelmus congregato exercitu repentè in Græcos irruit, & paucis captis, cæteris occisis, omnem pecuniam asportauit. Nos verò cum maxima victoria à deo nobis præstita, qualem cum mille octingentis militibus conquisitam prius nunquam audiuimus, Veronam vsq; peruenimus. Qualiter illi in præcipitio cuiusdam montis nobis insidias posuerint, & qualiter à nobis occisi, & duodecim suspensi sint, tu audisti. Scis etiam in ordine, quam inter fratrem tuum ducem Austriæ & ducem Baioariæ concordiam fecerimus, & quàm gloriosè Fridericum in Coloniensi archiepiscopatu sublimauerimus. Hæc pauca paucis comprehensa, illustri ingenio tuo dilatanda & multiplicanda porrigimus.

CAPITA PRIMI LIBRI OTTONIS FRISINGEN. EPISCOPI, DE GESTIS FRIDERICI PRIMI IMPERATORIS.

Quomodo

CAPITA SECVNDI LIBRI.

CAPITA TERTII LIBRI, QVI primus est Radeuici.

De nuncijs

CAPITA QVARTI LIBRI, QVI secundus est Radeuici.

FINIS.

INCIPIT PROLOGVS SEQVENTIS OPERIS, AD FRIDERICVM PRIMVM CAEsarem Augustum.

Mnium qui ante nos res gestas scripserunt, hæc vt arbitror fuit intentio virorum fortium clara facinora, ob mouendos hominum ad virtutem animos extollere, ignauorum verò obscura facta, vel silentio supprimere, vel, si ad lucem trahantur, ad terrendas eorũdem mortalium mentes promendo ponere. Vnde hoc tempore scribentes quodammodo iudico beatos, dum post turbulentiam præteritorum non solùm pacis inaudita reluxit serenitas, sed & ob victoriosissimi principis virtutes, tanta Romani Imperij pollet auctoritas, vt & sub eius principatu gens viuens, humiliter silendo conquiescat, & barbarus quisq̃, vel Græcus extra terminos ipsius positus, auctoritatis eius pondere pressus cõtremiscat. Fateor dum ante aliquot annos priorem Historiam terminassem, spiritusq́ peregrini dei ad sumenda contra gentes quæ Orientem inhabitant arma, totam penè Hesperiam afflasset, pro pacis iocunditate, quæ orbi momẽtaneè tunc arriserat, stylum vertere cogitaram, iamq́ scribere cœperam: sed quo instinctu nescio, tanquam animo futura præsagiente, finemq́ inspiciente, cœptũ proieci Opus. Sic tanquam à nolẽte, seu nesciẽte præsenti tempori propositi implendi negocium reseruatum fuisse æstimo, dum firma quies, si tamẽ rebus caducis aliqua fides adhibenda est, sub strenuissimo principe in Romano orbe expectatur. Quòd autem dixi illo in tempore spiritu peregrini dei Occidẽtales populos afflatos, nemo sic intelligat, ac si quisquam à nobis peregrinus deus putetur: sed ab illo scripto, quod illis in diebus in multis Galliæ locis recitabatur, nos hoc dictum mutuasse sciat, quod tale fuit: *Tibi dico L. pastor corporum primo elemento materiæ tuæ sylue, quem inspirauit spiritus dici peregrini dei.* In cuius scripturæ tenore quodam verborum inuolucro de expugnatione regiæ vrbis, necnon antiquæ Babylonis, & ad instar Cyri regis Persarũ, vel Herculis, totius Orientis triumphus præfato Lodouico Francorum regi promittebatur. Vnde talia ibidem dicta reperta sunt: *Cum perueneris ad costam tetragoni sedentis æterni, & ad costam tetragonorum stantium æternorum, & ad multiplicationem beati numeri per actuale primum cubum, surge ad eam quam promisit angelus matris tuæ visitare: & non visitauit, & pertinges ad ea vsque ad penultimum primum: cuius cũ ascenderit promissor, deficit promissio propter optimam mercem: & figantur vexilla tua roseæ vsque ad extremos labores Herculis, & aperietur tibi porta ciuitatis B. Nam erexit te sponsus Arthemonem, barcha cuius penè cecidit, in capite cuius triangulare velum, vt sequatur te qui præcessit te. Tuum ergo L. vertetur in C. qui dispersit aquas fluminis, donec pertransirent illud, quæ student in procuratione filiorum.* Quod scriptum tantæ auctoritatis à probatissimis & religiosissimis Galliarum personis tunc putabatur, vt à quibusdã in Sibyllinis libris repertum, & ab alijs cuidam Armenio diuinitùs reuelatũ affirmaretur. Sed quisquis fuit ille propheta seu Trotannus qui hoc promulgauit, videat si in futuro adhuc aliqua expeditione implendum expectetur, aut tanquam iam non impletum conculcandum gallicanæ leuitati, quòd fidem aliquam habere potuit, imputetur. Hoc tantùm sciẽs, quòd non sine rationis proportione spiritus ille omnes penè Occidẽtales in peregrinationem mittẽs, spiritus peregrini dei tã à nobis, quàm ab illo vocatus est. Sicut enim iuxta quorundam in logica notorum positionem, cum non formarum, sed subsistentium proprium sit prædicari seu declarari, genera tamen & species prædicamento transsumpto ad causam prædicari dicuntur. Vel, vt communiori vtar exemplo, sicut albedo clara, mors pallida, eo quòd claritatis altera, palloris altera causa sit, appellatur, vtq̃ dicitur, Eurus fundit aquas: sic & causam dicti considerantes, spiritum peregrini dei dicimus, qui vt tot & tanti propter deum peregrinandi habitum assumerent, causa fuit. Cum igitur rebus in melius mutatis, post tempus flendi tempus ridendi, post tempus belli tempus pacis aduenerit, indignũ ratus sum Augustorũ clarissime Friderice, cæterorũ regum seu Imperatorũ gestis enumeratis, tua silentio supprimere: imò vt verius dicam, dignissimum putaui priorum virtuti-

bus tua sicut auro gemmam supponere. Inter omnes enim Romanorum principes tibi penè soli hoc reseruatum est priuilegium, vt quamuis à prima adolescentia bellicis desudasse cognoscaris officijs, obscœnum tibi nondum vultum fortuna verterit. Sic etiam temperans in prosperis, fortis in aduersis, iustus in iudicijs, prudens & acutus in causis esse cognosceris, vt non solùm ex conuictu hæc tecum coaluisse, sed tanquā diuinitùs inspirata, & à deo tibi ob vniuersale totius orbis emolumentum concessa videātur. Hanc ergo tuæ nobilitati offero historiam, ab omnium bonorum datore deo postulans & petens, vt tuo bono principio melior finis apponatur. Sed antequā tuorum gestorum seriem attingam, de auo, patre, patruoq; tuo quædam summatim prælibare cogitaui: vt sic quasi quodam filo narrationis descendens, per clara, clariora quæ de tua persona dicenda fuerint, appareant. Si qua verò ex alijs regnis ecclesiasticæ, secularisue personæ gesta incidenter interserta fuerint, ab huius negocij materia aliena non putabuntur, dum omnium regnorum vel gentium ad Romanæ reipub. statum, tanquam ad fontem recurrat narratio. Nec si à plana historia, dictione ad euagādum opportunitate nacta, ad altiora velut philosophica acumina attollatur oratio, præter rem eiusmodi æstimabuntur, dum & idipsum Romani imperij prærogatiuæ non sit extraneum, rebus simplicioribus altiora interponere. Nam & Lucanus, Vergilius, cæteriq; Vrbis scriptores, non solùm res gestas, sed etiam fabulosas, siue more pastorum, vel colonorum summisius, vel principum dominorumq; orbis altius narrando, stylū tamen frequenter ad intima quædam philosophiæ secreta attingenda sustulerunt. Sic enim non solùm hi quibus rerum gestarum audiendi seriem inest voluptas, sed & illi quos rationum amplius delectat subtilitatis sublimitas, ad eiusmodi legenda seu cognoscenda trahuntur. Ac propositæ historiæ deo auctore tale sumatur exordium.

OTTONIS FRISINGENSIS EPISCOPI, DE GESTIS FRIDERICI I. CAESARIS AVGVSTI, LIBER PRIMVS.

Qua occasione Hiltebrandus ab Imperatore abiectus, & Guibertus in locum eius subrogatus sit.

CAPVT I.

Vm sub Imperatore Henrico, qui inter Reges quartus, inter Imperatores tertius huius nominis inuenitur, imperium grauissimè scissum fuisset, parteq; maxima optimatum principi suo rebellāte, tota penè regni latitudo ferro, flamma fœdaretur, Gregorius septimus, qui tūc Vrbis Romæ pontificatum tenebat, eundem Imperatorem tanquam à suis destitutum, anathematis gladio feriendum decernit. Cuius rei nouitate eo vehementius indignatione motum suscepit Imperium, quo nunquam ante hæc tempora huiusmodi sententiam in principem Romanorum promulgatam cognouerat. Eapropter pluribus ex Italia, Gallia, Germania, apud Baioariæ ciuitatem Brixinoram, in ipso Pyrenæo haud procul à valle Tridentina sitam, coadunatis episcopis, princeps curiam magnam celebrauit. Vbi omnibus aduenientibus, iniurias sibi à Romana ecclesia irrogatas affectuosè conqueritur, quòd videlicet ipso inconsulto, qui tanquam rex & patricius primus in electione suæ vrbis episcopi esse deberet, Romani sibi pontificem præfecissent, cum à patre suo imperatore plures ibidem quasi sine electione intronizati fuerint. Hac querimonia omnium animi eo facilius contra Romanam ecclesiam inclinari poterant, Nota. quo & laici secularis honoris consideratione accensi, & episcopi consilio clericorum suorum, quibus recenter connubia ab eodem pontifice inhibita fuerant, inflammati, voluntati principis accedebant. His igitur acclamantibus, præfata electio ab eis cassanda iudicatur, Guibertúsque Rauennatensium archiepiscopus

Cle-

Clemens vocatus,assensu principis,Vrbis episcopus creatur,Gregoriusq́ vij.ab ipsis pseudomonachus,vel necromanticus appellatus,exufflatur. Vnde communi consilio prenominato pontifici scriptum conuicijs & detractionibus plenum dirigere presumpserunt,inter cætera dicentes:Sicut hactenus solebas dicere, quòd nullus nostrũ esset episcopus,ita scias quòd nulli nostrûm deinceps eris apostolicus.

Quomodo Imperator Italiam ingressus,Gregorium Vrbe fugauit.

CAPVT II.

POst hæc princeps militem copiosum colligens, Italiam ingreditur: ad Vrbemq́ vsq; progressus,Romani populi fauore,pulso Gregorio,Guibertum ibidem ponens,Imperatoris & Augusti nomen sortitur. Venerabilis autem sacerdos persecutionem fugiens,ad tutiora montana Tusciæ,in terrã Comitissæ Mathildis,quæ Imperatoris consanguinea fuit,se contulit: ibiq; per aliquot dies manens, sententiamq́ anathematis renouans,epistolis quæ multis in locis habentur,principes regni aduersus Imperatorem suum concitauit. Deinde Campaniam seu Apuliam ingrediens,in municipia Nortmannorum, qui nuper Roberto Guiscardo duce,prouincias illas indigenis necatis,vel eiectis,seu seruituti subactis,irruperant,se recepit,ibiq; diem mortis expectauit.

Quomodo Robertus Guiscardus cum Romanis Campaniam & Apuliam occupauit.

CAPVT III.

RObertus iste ex mediocri stirpe in Nortmannia,ex eorum militum ordine, quos Vauassores vulgò ibi dicere solent,in plaga quam Constantiam indigenę dicũt, editus,cum Rogerio fratre tam patri, famis tempore, morem (vt aiunt) gerens, quàm ob locorum sterilitatis molestiam à natali solo progressus,multo tempore multas prouincias opportuniorem ad inhabitandum terram quærens,oberrauit: vnde & ab oberrãdi circuitu,patria lingua Guiscardus,tãquam oberrator, vel gyrator appellatus est. Cum ergo nõ paucis,vt dictum est diebus, multarum regionum gyrator existeret,à citeriori Italia,quæ modò Apulia,seu Calabria dicitur,tandem excipitur. Quã dum à Longobardis possessam inertis plebis inhabitatione tãquam industriæ defensionis vacuam inueniret,remissis in Galliam nuncijs, expositaq; locorum idoneitate, ac gentis inertia,ad expugnationem earum prouinciarum consocios inuitauit. Et ne multis detinear,virtute,dolo,arte,ignaui populi victor existens, Campaniæ, Apuliæ, Calabriæ,Sicilię ad vltimum possessor inuentus est. Reliquit autem Rogerio fratri ex parte sui comitatum Siciliæ tenendum: ipse verò ducatum Apuliæ cum Calabria sibi retinuit. Huius filius,qui multa postmodum tam in Græcia,quàm in cæteris Orientis partibus fortia & gloriosa gessit opera, Boimundus fuit. Fratris verò sui Rogerij, Rogerius,qui postmodum regium nomen vsurpauit,natus erat:huius qui in præsentiarũ est Guilhelmi pater. Sed hæc hactenus.

De rebellione Saxonum.

CAPVT IIII.

CIrca idem tempus Saxonum gens inquietissima more suo principi rebellans, castrum quoddam Harzburg dictum,ob eiusdem gentis oppugnationem,ab Imperatore in ingressu prouinciæ in loco munitissimo fundatum, cum ecclesia pariter,in qua congregatio canonicorum fuit,funditùs deleuit. Occasio tamen huius rebellionis non tantùm ex prædictæ gentis instabilitate,sed ex principis lasciuia ortum sumpserat. Dũ enim prædictus princeps in iuuenili adhuc positus ætate, toto regno silente, dominumq́ suum humiliter portante, præfatam terram ingressus fuisset, iuueniliter dixisse fertur, se mirari nullum per totum Imperij ambitum inueniri, in quo vires suas exercere posset: idq; non virtuti, sed ignauiæ deputabat. Quod dictum, non secundum naturam generis sui percusso aere mox trãsijt, sed tam efficaciter in mentibus plurium radices figens germinauit, vt tota in breui prouincia illa aduersus ipsum

commota,& in vnum corpus coadunata,innumeris populis & gentibus lethifera pocula ministrauerit.Discant ergo principes orbis in summo positi, omnium summum creatorem suum præ mente habendo,moderantiā seruare,vt iuxta Ciceronem, quanto maiores sunt,tanto se gerant submissius.Optimè enim à physicis fallaciam complexionum cōsiderantibus, dictum cognoscitur:Melius ad summū est, quàm in summo. Cum enim homo natus ad laborem,breui viuens tempore, natura tāquam ex multis composita ad dissolutionem tendente, nunquam in eodem statu manere valeat, si in summo fuerit,mox eum declinare oportebit. Cuius rei causa paulisper philosophari liceat. Etenim,

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.

Excursus philosophicus,uel potius theologicus.

CAPVT V.

Qvicquid est,genuinum est,aut natiuū.Sicut autem genuinū non potest esse nō simplex,&,vt ita dixerim,non singulare,non solitarium, ita natiuum nō potest esse non compositum,non conforme,non concretum. Primò ergo videamus quid genuinum,quid natiuū appelletur,vt exhinc horū sensus verborum facilius appareat.Genuinum dicitur tanquā generans,& non genitum,id est,carens generatione.Natiuum velut natum,aut genitum,descendens à genuino. Vnde Plato:Est igitur vt mihi videtur,in primis diuidendum, quid sit quod semper est, carens generatione: " quid item quod gignitur,nec est semper.Et Boetius: *Quid tempus ab æuo Ire iubes.* " Generationem verò largè accipimus pro ingressu in quamlibet proprietatem,vel vt " manifestius loquar,pro quolibet ingressu de nō esse ad esse. Vnde Aristoteles:Ex op" positis fiūt generationes.In omni enim natiuo,negatio prior est affirmatione.Genuinum est igitur carens generatione,carens principio,quale apud nos vnum tantùm inuenitur,æternitas videlicet,soli diuinitati accommoda. Non enim tria apud nos,quæ Plato posuit,inuchiuntur principia,sed vnum tantùm,deus pater,ex quo omnia:deus filius,per quem omnia:deus spiritussanctus,in quo omnia. Et hi tres sicut nec tres dij, ita nec tria principia,nec tria æterna,sed vnum principiū,& vnum æternum.Sola ergo diuinitas principio carens,simplex esse necessarijs probatur rationibus. Quicquid enim componitur,ab alio componi necessarium est:nulla enim res,sicut se non gignit, ita nec se componit.Quod autem ab alio componitur,ab alio esse necesse est.Diuini" tas verò ab alio non est,ab alio componi ergo nequit.Simplex igitur est. Vnde Boe" tius in iij.libro de Consolatione: Quod si natura quidem inest,sed ratione diuersum, " cum de rerum principe loquamur deo,fingat qui potest, quis hæc diuersa coniunxe" rit.Hæc eadem diuina essentia,eo quòd nec actu, nec natura conformem habeat, singularis esse probatur.Quod ex intuitu naturalium facilius cōsideratur.Cum enim ad contemplāda celsa diuinitatis attollimur,eo quòd intellectus noster in quo sedeat nō habet,tanquā de re incerta palpitantes, melius negādo quàm affirmando:id est,quid non sit,quàm quid sit conspicimus.In natiuis igitur omnem naturā seu formam, quæ integrum esse subsistentis sit,vel actu & natura,vel natura saltem conformem habere necesse est. Verbi gratia,Humanitas Socratis actu & natura conformis est humanitati Platonis,dum secundum omnes partes,& omnimodū effectū(quod quidā formam substantiæ,& substantiā formæ vocant)tā in isto,quàm in illo inueniatur. Vnde quamuis Socrates & Plato ratione partiendi in numerū veniant,vt duo dicantur homines, tamen ratione assimilandi vnus possunt dici homo.Substantialis nāq; similitudo non solùm subiecta conformia,sed & eadem & vnum dici facit,iuxta illud:Participatione " speciei plures homines,vnus.Et secundū quod soliti sumus dicere, Idem vinum bibitur hic,quod Romæ.Partes autem hîc voco eas formas,quæ ad componendam speciem aut in capite ponuntur,vt generales: aut aggregantur, vt differentiales: aut eas comitantur,vt accidentales. Omnis quippe diffinitio alterius est,& alteri conuenit. nam formæ est,& subsistenti conuenit.Iam ex his,vt arbitror, patet quod dixi, humanitatem Socratis secundum omnes partes,& omnimodum effectum humanitati Platonis

tonis conformem esse:ac secundum hoc Socratem & Platonem,eundem & vnum in vniuersali dici solere.Si enim altera rationalis,altera esset mortalis , nec tota esset in isto,nec tota in illo,sed aliam partem ista,aliã partem caperet illa.De effectu quoq; clarum est,quòd sicut hæc illũ rationalem seu mortalem,ita illa hunc rationalem seu mortalem facit.Concretio etiam in naturalibus non solùm coadunatione formæ & subsistentis,sed ex multitudine accidentium,quæ substantiale esse comitantur,considerari potest.Verbi causa,Humanitas quæ est integrum esse hominis,& ex multis(vt ostensum est)formis composita,ad hoc vt subiectum informet,risibilitatem,cęteraq; trahit accidentia.Sunt aliæ formæ subiectum integrũ informantes,quæ natura tantum conformem habent.Esse quippe solis,& si non actu,natura conformem habere noscitur. Quare quamuis plures soles non sint,sine repugnantia tamen naturæ plures esse possunt.Patet igitur ex opposito per negationem,quòd diuina essentia nec cõformis est, nec concretioni subiacet. Quare vt verba naturalia in diuinam vertantur prædicationem,sicut simplex,sic & singularis & solitaria dicatur:vt simplex cõtra compositionẽ, singularis contra conformitatem,solitaria diuidat contra concretionem.Nec igitur actu,nec natura cõformis est,quia nec fuit,nec est,nec esse poterit alius deus,alius creator,alius omnipotens.Vnde Psalmista:Deus quis similis tibi? Concretionẽ non recipit,cum nec subiectum quod informet,habeat,nec aliquam comitantiam accidẽtium admittat.Quare nec substantia proprie dici potest.Substantia enim potest quodammodo subiectũ vocari:forma verò nullo modo subiectũ esse potest.Hoc verò cum iuxta Philosophum,nec pasSionibus,nec motui subijciatur,ex hoc aut ex illo constans, sed quicquid est,vnum est,& ideo verè est,& fortisSimum, nullo nitens, multo melius forma dicitur.Omne namq; esse,ex forma est.Non est ergo hoc & hoc,sed hoc tãtùm pulcherrimum & fortisSimũ.Si enim conforme haberet,pulcherrimũ dici non posset, Si subiecto nitens,comitantia accidentium ageret,fortisSimum non esset. Quare pulcherrimũ & fortisSimũ est,nullo nitẽs: & vt optimè à prædicto Philosopho dictũ est, nec diffinitioni,nec diuisioni,multo minus demonstrationi,vel resolutioni apta est verè. Cum enim superueniens genus quo componatur,non habeat,diffinitionẽ non admittit.Diuisionis sectionem quomodo reciperet,quæ omnibus in quas diuidi posset speciebus caret? Demonstrationi quoq; qualiter pateret,quæ velut omniũ principiũ, & primum primiora,veriora,notiora super se habere non potest? Vnde necessariò ex simplicitatis,singularitatis,solitaritatis,vt ita dicam,natura,resolutionis necesSitudinẽ excludit,vt iure solum externũ,inuariabile,incõmutabile & sit,& naturaliter esse credatur.Cætera nãq; siqua sint quæ variationẽ non suscipiunt,vt angeli,non ex propria natura,sed ex opificis sui gratia,à cuius inuariabilitate ipsi inuariabiles denominantur,hoc habere probãtur:vt secundũ hoc,cum dico, Deus est inuariabilis, angelus est inuariabilis,non alia in secũda,quã in prima propositione prædicetur inuariabilitas, sed eadẽ.Verbi gratia:Cũ dico artificẽ humanũ & opus humanũ,non aliã & aliã prędico humanitatẽ,sed hoc quod de artifice substantiuè,de opere prædico denominatiuè.Velut cũ dico,Socrates ridet,pratũ ridet,nõ aliã de Socrate,aliã de prato prædico proprietatẽ,sed eandem quã de Socrate propriè,de prato impropriè vel transumptiuè enuncio.Quod considerans Boetius ait:Tropus nullius est proprietatis. Ostenso de diuina essentia,iuxta iudicium negationis,cum nec composita,conformis,concreta dici posSit,simplicem,singularem,solitariã eam quoquo modo comprehendi,nunc qualiter omne natiuum compositum,conforme,concretum intelligatur, dicendũ restat.Omne quippe quod natum est,ab alio sine dubio originem sumit.Nihil enim à se nasci potest.Quod autem ex alio est,principium nõ est,ergo est hoc & hoc,ergo simplex non est,compositum est igitur.Non enim hic ad effandum de theologica & ineffabili generatione seu natiuitate attollimur,sed tantùm de ea quæ à philosophis genitura,à nobis factura,seu creatura dici solet,disputationem instituimus. Sed notãdum quòd compositio alia formarum,alia est subsistentium.Formarum ex formis, subsistẽtium ex subsistentibus.Nulla enim forma subsistentium,nec subsistens formarum cõpositionem admittit. Nam tanta diuersitate, esse, & id quod est, seiunguntur , vt nec

quod est, esse sui, nec esse, eius quod ipso est, compositionem admittat: & cum sub nul-
lo genere conueniant, compositionemq; (vt dictum est) alterum alterius nõ admittat,
alterum tamen sine altero esse nequit. Hæcq; talis diuersissimorum, vt ita dixerim, cõ-
pactio, concretio potius oppositorũ, quàm compositio similium vocatur. Composi-
tio igitur alia, vt dictum est, formarum, alia est subsistentium. Formarũ autem aliæ cõ-
positæ, aliæ simplices. Simplices, vt albedo: compositę, vt humanitas. At simplices in
compositione compositę venire possunt. Nulla autem simplex per se in naturalibus
subiectum informare valet, sed tantùm compositã informantem comitatur. Omnem
igitur formam ad hoc vt integrè subsistentem informet, compositã esse necesse est, &
esse hoc & hoc. Subsistentes quoq; ex subsistentibus cõstare, nulli dubium est. Omne
enim corpus ex corporibus constat. Nec inconueniens arbitrantur philosophi, sicut
quantitatem in immensas quãtitates, sic & corpus in infinita secare corpora. Nullum
itaq; subsistens simplex, nulla forma quæ sit integrum esse, potest esse non composita.
Sed sciendũ est, quòd subsistens aliud suscipit coniunctionem partiũ, aliud non. Cor-
pus suscipit, spiritus non: quare & spiritus simplex essẽ videtur. At hoc videndum est,
simplicitatem quãdoq; contra cõpositionem tm̃, quandoq; contra cõpositionẽ simul
& concretionem diuidere. Vnde Boetius in octaua regula libri Hebdomade: Omni
composito aliud est esse, aliud ipsum est. Non enim in hac regula diuersitas inter id
quod est, & quo est, quæ in secũda regula, in qua dicitur, Diuersum est esse, & id quod
est, assignata est, notatur: sed potius ea diuersitas formarum, qua subiectum alio est, &
alio aliquid est. Verbi gratia, vt corporeitate esse, colore aliquid esse dicitur. Sic & spi-
ritus creatus, cum alio sit, alio sapiens sit, quamuis copulatione partium carẽs simplex
esse videatur: tamen quia formam ex formis compositam habet, & ex concretione hu-
iusmodi formæ & subsistẽtis plenariè, simplex dici non potest. Omne igitur natiuum
compositum. De conformitate & cõcretione suprà probatum est, quòd videlicet ex
substantiali similitudine conforme, ex eo quòd subiectũ informet, multitudinemq; post
se accidentium trahat, concretum dicatur. Inter omnia verò natiua nihil magis compo-
situm inuenitur, quàm homo: qui non solùm ex esse compositum habet esse, vel subsi-
stentem ex subsistentibus, sed & ex oppositis compactus subsistentibus, oppositorũ
subsistentium iuncturam, & eorundem diuersarum subsistentiarum compositionem
recipit. Quare haud mirandum, si ex tota & tanta compositione compactus, facilius
resolutioni subiacet. Item cum iuxta Boetij nonã regulam, Omnis diuersitas discors,
similitudo appetenda sit, & quod appetit, aliud tale ipsum esse naturaliter ostenditur,
quale est illud hoc ipsum quod appetitur: tanto vehementius ad dissolutionem tendi-
mus, quanto dissidentius ex oppositis partibus constamus. Verbi causa: Corpore ex
quatuor elementis compacto, igne sursum, terra deorsum, aqua & aere quasi e regio-
ne distrahentibus, sibiq; hoc modo partibus dissidentibus, quid inæqualius esse pote-
rit? Idipsum & si non sensus, ratio tamen in compositione formæ percipit. Accedit ad
hoc, quòd non solùm forma substantiale est esse ex formis composita, sed quòd ipsæ
formæ componentes, nunc nascentes, nunc occidentes, neq; vnquam in existendi cõ-
ditione constanti & rata perseuerantes, subiectum quiescere non permittunt. Vnde
decedentibus alijs, aliæ semper sine interuallo succedunt. Quem celerrimum fluxum
formarum, cum sequatur fluxus morarum, tempus tam acutum emergit, vt eius instãs
vix, vel nunquam conspici queat. Bene ergo à tam mutabilitate naturę, quàm more
considerantibus, dictum est, Melius est ad summum, quàm in summo: quia cum am-
plius quo crescat non habeat, decrescere necesse est. Sicut autem à medicis præcipi-
tur, vt bonę habitudines, cum in summo fuerint, soluantur: sic non immeritò à proba-
tis animarum medicis suadetur, vt mens, quæ rerum prosperitate in summo posita e-
leuari assolet, malorum intuitu reprimatur. Vnde est illud: In die bono-
rum ne immemor sis malorum. Sed iam ad pro-
positum redeamus.

De

De Saxonibus bello graui superatis, & quòd Guelfo dux Noricorum, & Rudolfus dux Sueuorum rebellare cœperunt.

CAPVT VI.

IGitur Saxonibus à capite suo dissidentibus, ex omnibus regni visceribus, princeps ad debellandos eos, fortem & magnum militem cogens, instaurans¢ exercitum, prędictam prouinciam ingreditur. Fuerunt in comitatu eius quatuor magni duces, singuli cum singulis legionibus, Zuendebaldus dux Boemorum, Guelfo dux Noricorum, Rudolfus dux Sueuorum, Gotefridus dux Lotharingiorum, & alij principes, comites, nobiles¢ innumerabiles. Ita iuxta fluuium Vnstruot dictum, publico bello commisso, cruenta rex potitus victoria rediit. Non multo pòst tempore, duo præfati duces Guelfo & Rudolfus, qua occasione, dubium, principi rebellantes, Saxonibus junguntur. Gotefridus autem Lotharingiæ dux, Orientalem expeditionem aggressus, Hierosolymis ducatum populi dei tenens, ibidem in pace quieuit.

Quòd idem Rudolfus instinctu Gregorij rex creatur, & paulo pòst in prælio occiditur.

CAPVT VII.

AT Romanus pontifex Gregorius, qui iam (vt dictum est) principes aduersus Imperatorem concitabat, omnibus vt alium crearent, latenter & manifestè scribebat. Igitur Rudolfus dux Sueuorum ab eis rex factus, diadema à Romana ecclesia accepisse traditur, cum huiusmodi scripto:

Roma dedit Petro, Petrus diadema Rudolfo.

Huius Rudolfi filiam quidam ex nobilissimis regni optimatibus Bertolfus nomine, de castro Zeringen, habuit. Non multo pòst tempore, Rudolfus in publico bello à fidelibus Imperatoris necatur, & in ecclesia Merseburg cultu regio sepelitur. Fertur de Imperatore, quòd cùm pacatis paulisper his seditionum motibus, ad prædictam ecclesiam Merseburg venisset, ibi¢ præfatum Rudolfum velut regem humatum vidisset, cuidam dicenti, cur eum qui rex non fuerat, velut regali honore sepultum iacere permitteret? dixerit: Vtinam omnes inimici mei tam honorificè iacerent. Occiso Rudolfo, gener eius Bertolfus ducatum Sueuiæ, tanquam à socero sibi concessum, vsurpat.

De comite Friderico, quòd gener Imperatoris factus, ducatum Sueuiæ obtinuerit.

CAPVT VIII.

EA tempestate comes quidam Fridericus nomine, ex nobilissimis Sueuiæ comitibus originem trahens, in castro Stoyphe dicto coloniam posuerat. Hic cum esset consilio prouidus, armis strenuus, ad curiam Imperatoris assumptus, per multos dies ibidem militarat, strenuissimi¢ ac nobilissimi militis officium implens, in omnibus periculis suis viriliter Imperatori astiterat. Videns princeps ergo reip. tam dubiū statum, vocato ad se secretò pręfato comite, sic eum alloquitur: Virorum optime, quē inter omnes in pace fidelissimum, & in bello fortissimum expertus sum, cerne qualiter Romanus orbis tenebris inuolutus, fide vacuus, iuxta quod dicitur,

Vltima cœlicolûm terras Astræa reliquit,

ad ausus nefarios, facta¢ nefandissima concitatur. Nec parentibus reuerentia, nec dominis debita subiectio seruatur: sacramenta quæ tam iure poli, quàm iure fori principi à milite publicè exhiberi solent, contemnuntur: factiosa¢ iuramenta, quæ contra leges diuinas & humanas in angulis fiunt, diabolo instigante, pro sacrosanctis habentur: nullis legibus, nullis diuinis sanctionibus honor impēditur. Cum enim omnis potestas à deo sit, qui potestati resistit, dei ordinationi resistit. Assurge igitur huic tam pessimo morbo, atque ad debellādos Imperij hostes viriliter accingere. Neque enim priorum meritorum tuorum immemor existo, nec futurorū ingratus ero. Filiam quippe quam habeo vnicam, tibi in matrimonio sortiendam tradam, ducatum¢ Sueuiæ, quem Bertolfus inuasit, cōcedam. Sic itaque prædictus Fridericus, dux simul Sueuorum, & gener regis factus, ad propria rediit: & ne multis morer, Bertolfum tandem pa

cem petere cogit: quod tamen quidam sub filio suo Friderico factum tradunt. Conditio autem pacis talis fuit, vt Bertolfus ducatum exfestucaret, sic tamen quòd Turegum nobilissimum Sueuiæ oppidum, à manu Imperatoris ei tenendum remaneret. Hoc oppidum in faucibus montium versus Italiam super lacum vnde Lemannus fluuius fluit, situm, Imperatorum seu regum olim colonia fuit, tantęq; iuxta maiorum nostrorum traditionem, auctoritatis, vt Mediolanenses siquando ab Imperatore ad trãsalpina vocarentur iudicia, ibi discuti, vel iudicari de iure deberent. Vnde ex eiusdem tam in rebus, quàm honoribus abundantia, in ipsius porta scriptum dicitur:

Nobile Turegum multarum copia rerum.

A prædicto etiam Lemanno fluuio, vnde Lucanus,

Deseruere cauo tentoria fixa Lemanno,

tota illa prouincia Alemania vocatur. Quare quidam totam Teutonicam terram Alemaniam dictam putant, omnesq; Teutonicos Alemanos vocare solent, cùm illa tantum prouincia, id est Sueuia, à Lemanno fluuio vocetur Alemania, populiq; eam inhabitantes solummodo vocentur Alemani. Bertolfus iste, quamuis in hoc negocio Imperio simul & iusticiæ cesserit, tamen strenuissimus ac fortissimus fuisse traditur. Vnde & adhuc ab antiquioribus de ipso dicitur, quòd siquando nuncius aliqua tristia ipsi apportans, secundum quod fieri assolet, hæsitare voluisset, dixerit, Dic dic: scio enim quòd semper læta tristia, vel tristia præcedunt læta. Quare tantundem mihi est primò audire nubilosa, cum postmodũ auditurus sim serena, quàm primò auditis serenis, pòst auditurus sim nubilosa. Magnifica vox, & viro forti digna, qui natiuorum volubilitatem sine literis, naturali percipiens ingenio, nec in diebus bonorum immemor malorum, eleuatus, nec in diebus malorum immemor bonorum, fuit fractus. Fridericus autem ducatum Alemaniæ exhinc sine contradictione habuit, ac strenuè diebus non paucis rexit.

Quòd post genitos sibi filios Fridericum & Conradum, diem obijt.

CAPVT IX.

SVscepit verò ex nobilissima compare sua Agnete duos filios, Fridericum & Conradum: & ipse post multa virtutum suarum insignia, in senectute bona diem vltimum claudens, in monasterio Laureacensi in proprio fundo cõstructo, humatus est. At suprà nominatus Bertolfus, vacuum exhinc nomen ducis gerens, id quasi hæreditarium posteris reliquit. Omnes enim vsque ad præsentem diem duces dicti sunt, nullum ducatum habentes, soloq; nomine sine re participantes. Nisi quis ducatum esse dicat, comitatum inter Iurum & montem Iouis, quem post mortem Vuilhelmi comitis, filius suus Conradus ab Imperatore Lothario suscepit: vel à ducato Carentano, quem nunquam habuerunt, ducis eos nomine honorandos contendat, in alijs tamen rerum & honoris non parua pollentes magnificentia.

De uxore eius Agnete, quòd Leopaldo Marchioni nupserit, & quòd defuncto Imperatore filius eius Henricus potenter regnum obtinuit.

CAPVT X.

MOrtuo Alemanorum duce Friderico, Agnetem ab ipso viduatam, frater suus Henricus, Imperatoris Henrici filius, in sua suscepit, eamq; Leopaldo Orientali Marchioni, quod aliàs à nobis plenius dictum est, in vxorẽ dedit, filijs ipsius Friderico quindecim, Conrado duodecim annos habentibus. Porrò Fridericus qui maior natu erat, patri in ducatum successerat. Circa idem tempus Imperator Henricus apud Leodium Belgicæ vrbem, diem obijt. Sepultisq; ibidem intestinis eius, corpus in Galliæ ciuitatem Spiram deportatur: ibiq; in ecclesia beatæ dei genitricis, semperque virginis Mariæ, quam ipse miro & artificioso, sicut hodie cernitur, construxerat opere, iuxta patrem, auum, Imperatores, cultu regio sepelitur: eiq; in regnum successit filius suus Henricus, in ordine Imperatorum quartus, Regum verò quintus. Hic armis strenuissimus, totum Imperium ita in breui suæ subiecit ditioni, vt & omnes in

Romano orbe positi, subiectionis iugum humiliter portarent, & vicini dominationem eius suspectam habentes, metu obrigescerent.

Quomodo apud Barum comitem Reinaldum cepit, & abduxit.

CAPVT XI.

QVot ergo, & quanta tam Romæ, quàm in Italia fortia gesserit, quia in priori dicta sunt historia, supersedemus. Hoc tantùm ad præsens ponere sufficiat, quòd cum in summo statu positus, omnibus Gallicanis trepidantibus, castrum Barum contra opinionem multorum, assultu cepisset, ibiq; comitem Reinaldum comprehensum, captiuum abduxisset, iuxta eiusdem comitis arcem Munzun dictum, castrum posuit. Quam in altissimo monte sitam, naturaq; locorum munitissimam, dum nulla arte, vel vi capere valeret, patibulum erigi præcepit, dicens, quòd nisi velociter castrum redderetur, comitem ipsum suspēdio perimeret. Oppidani vsque in alterum diem inducias petunt. Illa in nocte, comitissima filium genuit. Itaque oppidani conuenientes, infantulo recenter genito, sacramento fidelitatis astringuntur. Manè facto cū Imperator ad deditionem castri oppidanos exposceret, dominoq; illorum comite coràm ducto, suspendium interminaretur, ipsi responderunt se propter mortem illius castrum reddere nolle, præsertim cum nouum dominum, quem illa nocte vxor eius sibi peperisset, haberent. Qua de re inflammatus princeps, prædictum comitem ad patibulum trahi iussit. Cumq; à principibus qui aderant, ne id faceret, rogaretur, ipsoq; in proposito perseuerante, à quibusdam vt saltem diuina animaduersione à cœpto desisteret, turbato præ ira oculo, respondisse fertur: Cœlum cœli domino, terram autem dedit filijs hominum. Tandem tamen irrationabili motu deferuescente, cunctorum precibus Augustus inclinatus, à mortis sententia animum reuocauit, prædictumq; comitem secum captiuum ducens, ad familiaria domicilia redijt.

Quòd in nuptijs apud Moguntiam regnum scissum est: & de gestis Friderici ducis.

CAPVT XII.

NOn multo pòst tempore, ipso in ciuitate Galliæ Moguntia nuptias cum multorum principum adstipulatione magnificè celebrante, Imperium (vt alibi à nobis profusius dictum est) scinditur. Quæ scissura illo tempore tam grauis fuit, vt præter Fridericum ducem, fratremq; suum, & Gotefridum Palatinum comitem Rheni, vix aliqui ex principibus fuerint, qui principi suo non rebellarent. Quot & quanta ergo Fridericus Sueuorum dux nobilissimus vel Imperatore præsente, vel in Italia morante, stylo tunc digna gesserit, quia in multorum adhuc habentur memoria, summatim dicemus. Ipse enim de Alemania in Galliam transmisso Rheno, se recipiens, totam prouinciam à Basilea vsque Moguntiam, vbi maxima vis regni esse noscitur, paulatim ad suam inclinauit voluntatem. Nam semper secundum alueum Rheni descendens, nunc castrum in aliquo apto loco ædificans, vicina quæque coegit: nunc iterum procedens, relicto priore, aliud muniuit, vt de ipso in prouerbio diceretur, Dux Fridericus in cauda equi sui semper trahit castrum. Erat autem prædictus dux in bellis fortis, in negocijs ingeniosus, vultu & animo serenus, in sermone vrbanus, donisq; tam largus, vt ob hoc multitudo maxima militum ad eum conflueret, seq; ad seruiendum illi vltrò offerret.

Quomodo Moguntiam obsedit, & quomodo de ipsis & suo archiepiscopo triumphauit.

CAPVT XIII.

IGitur omnibus circa Rhenum, vt suprà dictum est, ad nutum suum inclinatis, Moguntino archiepiscopo Alberto, omnium illius temporis regni principum versutissimo & locupletissimo, eo quòd prædictæ factionis caput & auctor fuerat, bellum indixit. Vastatisq; cunctis in circuitu, tandem & ipsam ciuitatē cum infinita multitudine militum ac plebis obsidione cinxit. Est autē prędicta ciuitas magna & fortis, super Rhenum posita, & ex ea parte qua Rhenū attingit, spissa & populosa, & ex alio

latere, rarum habitatorem habens, vacua: muro tantũ forti, non paucas turres habenti, circundata. Porrecta in immensum longitudine, in lato angustior, necessitas locum signauit. Nam ex ea parte qua Galliæ contigua est, monte mediocriter in altum sublato, artatur, ex alio verò latere, qua Germaniam respicit, Rheno: vnde fit, quòd circa Rhenum nobilibus templis & ædificijs vestita sit, & versus montem vinetis, alijsq; vsibus exposita. Vulgus quod cum duce in obsidione fuit, ex illa parte qua rara est ciuitas, prædandi gratia eam assultu capere voluit. Timens autem nobilissimus dux, si irrationabili plebis furori talis daretur licentia, sanctorum forte loca direptioni & flammæ exponi, ne voluntas illorum effectui manciparetur, summopere laborauit. At episcopus ciuitatis, fidei ducis non rectam recompensationem reddens, directis de ciuitate ad ipsum in dolo nuncijs, treugam postulat: diem quando, & vbi conueniant petit, se ad gratiam Imperatoris velle venire promittit: sicq; ducem exercitum dimittere, obsidionem soluere, ac ita cum paucis ad propria redire persuadet. Episcopus solutam obsidionem & dimissum cernens exercitum, apertis portis, cum magna ducem insequens militia, ex improuiso inuasit. Dux cum suis, quos adhuc de tanto exercitu habebat, tunc primò dolum sentiendo, non, vt assolet arma ex improuiso arripientibus accidere, mente turbatus, sed ex præsentia hostium amplius ad virtutem animatus, arma sumit, in hostem ruit: viriliterq; pugnantibus Alemanis, tandẽ ex parte Francorum comes Emicho, qui cæterorum primipilarius erat, lethali sauciatus vulnere, occubuit. Qua de re fracti animo Franci, terga verterunt, præsidioq; fugæ se committunt. Quos fortissimus dux insecutus, occisis plurimis, & captis, reliquos vsque ad portas ciuitatis cum episcopo suo triumpho potitus, fugauit. Ciues qui parentes & amicos in illa cæde amiserant, tanta cordis amaritudine affecti erant, vt penè in proprium episcopum, velut huius concussionis auctorem, irruerent.

Qualiter idem dux castrum Lympurg ab obsidione liberauit, & de eius coniugio.

CAPVT XIIII.

IDem etiam dux illustrissimus, alia vice dum prædictus Albertus episcopus cum Lothario Saxonum duce, alijsq; principibus, in magna & valida militum manu castrum Lympurg, in territorio Spirensi situm, obsidione clausisset, & iam oppidanis fame & inedia astrictis, castrum penè ad deditionem coegisset, militem colligens, superuenit, prædictosq; principes obsidionem soluere fecit. Fertur prætaxatos oppidanos, dum fame laborarent, quid facto opus esset consilium inijsse. Dumq; alij & alij sic & sic consulerent, Vlricum quendam de Horningen, natione Alemanum, vi mentis, corporisque proceritate insignem, dixisse, melius fore vt pingues monachi (nam monachorum cœnobium in eodem castro positum erat) ederentur, quàm castrum propter ciborum inopiam hostibus traderetur. Quo dicto cognito, monachi perculsi, cibaria quæ reposita habebant, publicauerunt, cunctosq; ibidem manentes milites, vsque ad liberationem castri, in his quibus poterant alimentis pauerunt. Quid plura? Prætaxatus dux, vt breuiter dicam, per omnia patrem induens, tam fidus principi miles, tam vtilis auunculo amicus extitit, vt sua virtute honorem regni labefactatum, viriliter contra hostes tamdiu decertando sustentaret, donec membra à capite dissidentia, ad gratiam principis veniendo, ad cor redirent. Accepit autem Henrici Noricorum ducis filiam in vxorem, ex qua postmodum Fridericum gloriosissimum, qui in præsentiarum Imperator est, & Iuditham, quæ modò Matthæo Lotharingiorum duci copulata noscitur, genuit.

Vbi Imperator Henricus mortuus, & sepultus.

CAPVT XV.

IMperator Henricus, reuocatis in pacem qui erant ei oppositi principibus, liberè potitus Imperio, apud inferius Traiectum, Frisiæ vrbem, in Pentecoste curiam celebrauit: vbi morbo correptus, rebus humanis exemptus, sepultisq; ibidem interioribus, per ripam Rheni ad superiora deportatus, in ciuitate Spira patribus suis appositus est.

est. Ac Imperatrix Mathildis Henrici regis Anglorum filia, regalia in potestate sua habebat. Quam prædictus Albertus Moguntinæ ecclesię archiepiscopus ad se vocauit, falsisq; promissionibus ad sibi tradenda regalia induxit.

Lotharius dux Saxonum in imperatorem eligitur, qui mox hæredes Henrici persequitur, & Noricum castrum ab ipso obsidione cingitur.

CAPVT XVI.

IGitur Albertus (nam id iuris, dum regnum vacat, Moguntini archiepiscopi ab antiquioribus esse traditur) principes regni in ipsa ciuitate Moguntina tempore autumnali conuocat, malorumq; à duce Friderico sibi illatorum haud immemor, cum prædictus dux ad regnum à multis exposceretur, ipse Lotharium ducem Saxonum, virũ tamen ex probitatis industria omni honore dignum, plus familiari rei, quãtum in ipso erat, quàm communi commodo consulens, in regem à cunctis qui aderant principibus eligi persuasit. Quæ res laudabiliter facta, grauissimæ tamen scissuræ seminarium denuò fuit. Nam prædictus princeps consilio eiusdem Alberti Moguntini episcopi, iuxta quod dicitur, *Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo,* nondum odio in hæredes Imperatoris Henrici sanati, Fridericum ducem, fratremq; suum Conradum persequitur. Cuius rei gratia castrum Noricum, vbi ipsi præsidia posuerant, & tanquam iure hæreditario possidebant, adiuncto sibi Boemorum duce Vlrico, & Baioariorum Henrico, obsidione clausit. Dux autem Boemorum, eo quòd Barbari qui cum ipso venerant, nec deum timentes, nec hominem reuerentes, omnia vicina depopulando, nec etiam ecclesijs parcerent, à principe post aliquod tempus redire permissus est.

Fridericus & Conradus fugato Lothario, oppidum muniunt.

CAPVT XVII.

ITaq; Fridericus dux, fraterq; suus Conradus militem colligunt, ac data oppidanis die ac signo, ipsi quadam die cum militia sua castro appropinquant. Quod videntes oppidani, læticiam cordis dissimulare non valentes, in voces magnas & cantus prorumpunt. Princeps rutius iudicans alio in tempore præfatum castrum obsidione cingere, quàm infidæ fortunę fidei se incautè committere, obsidionem soluit, ac per Babenberg transiens, in ciuitatem Herbipolim se contulit. Oppidani cum ingenti clamore descendentes, castra iam vacua irruunt, & si qua ibi remanserant diripiunt, dominosq; suos cum magna læticia suscipientes, in castrum ducunt, duces oppidum ipsum victualibus, alijsq; necessarijs muniunt: sicq; regem insequentes, illo in ciuitate manente, Tyrocinium, quod vulgo nunc Turniamẽtum dicitur, cum militibus eius extrà exercendo, vsque ad muros ipsos progrediuntur. Post hæc Rhenum transeunt, in Spirensiq; ciuitate, cuius populus eos, ob fidelitatem Imperatorum, qui ibidem humati sunt, tanquam eiusdem sanguinis consortes deuotè susceperat, pręsidia collocãt. Qua princeps iuncto sibi Alberto Moguntino, obsidione circundata, multos ibi dies consumens, præualere tunc non potuit.

Quomodo ijdem duces Henricum Noricorum ducem ex Alemania fugauerunt.

CAPVT XVIII.

POrrò Henricus Noricorum dux, suprà nominati Henrici ducis filius, ob gratiam principis, cuius filiam Gertrudim nouiter in vxorẽ duxerat, Friderico duci haud memor affinitatis, quæ ex copula sororis suæ Iudithæ inter ipsos erat, bellum indicit. Coadunatoq; ex Baioaria non paruo milite, Alemaniam ingressus, non longè à Danubio super fluuium Vuerenza dictum, tabernacula locauit. Quo comperto, sæpe dicti duces & ipsi militem colligunt, nec longè ab eo castrametantur. At dux Noricorum missis exploratoribus, quod hostium robur sit inquirit. Quibus redeuntibus, & ea quæ viderant enarrantibus, suos consuluit, quidq; facto opus sit requirit. Illi, incautum fore si hostes expectentur iudicantes, fugam consulunt. Tanta ergo cum festinatione Norici, hostes tanquam sibi iam imminentes declinauerunt, vt pontis

angustias suspectas habendo, in Siridis prædicti amnis procellis, qui ex multitudine ymbrium plus solito excreuerat, incautè se committerent, ipsoque non tam transuadando, quam transnatando periculosè transmisso, ad propria cum rubore remearent.

Quomodo Fridericus insidias eiusdem ducis euasit.

CAPVT XIX.

ALio inde tempore prędictus dux Henricus Alemaniam ingressus, ad propria ibi domicilia se contulit. Erat enim natione Alemanus, ex antiqua & nobilissima Guelforum familia originem trahens, ac per hoc multas possessiones ex ea parte, qua Pyrenæos montes attingit Alemania, iure hæreditario habens, vir per omnia laudabilis, tam animi, quàm generis nobilitate insignis, in hoc solo facto tantùm reprehensibilis. Missis itaque legatis ad Fridericum ducem Sueuorum, eum amicè tãquam sororis suæ maritum monet, vt ad gratiam principis redeat: durum esse dicens, quempiam quantumcunque magnum, vel probum principem, totius Imperij pondus solum sustinere. Addit etiam huius negocij se, si monitis eius acquiescere vellet, fidum fore mediatorem. Vbi ergo, & qua die simul conueniant, oreque ad os de hoc familiarius conferant, monasterium quoddam Zuifalten dictum constituitur. Dux Fridericus nil perperam expectans, ad prædictum locum cum paucis venit. Ille verò non simpliciter ambulans, quo loco nocte cubare vellet, latenter explorauit. Itaque sole ad inferius hemisphærium descendente, cum tenebrosis mentibus tenebrarum opportunitas se offerret, cubiculum in quo dux iacebat, circundatur, & quòd non amicus, sed vt hostis aduenerit, re & voce aperitur. Quid faceret, quò se verteret? arma corriperet? sed penè nullum quo iuuaretur habuit. fugeret? sed nullum cubiculi meatum sciens, fugæ præsidium non inuenit. Dolum itaque cognoscens, ad diuinæ tantũ gratiæ se vertit adiutorium. Qua opitulante, per abdita quædam cubiculi penetralia tunc sibi primò quasi cœlitùs ostensa, ecclesiam introiuit, turrim quæ ecclesiæ contigua erat, ascendit. Hostes cubiculum irrumpunt, & non inuento duce, claustra etiam monachorum ingrediuntur, cunctas officinas ipsorũ ferro perscrutantur. Phœbo ab inferis redeunte, superioremque aeris regionẽ illuminare incipiente, vicini quique fideles ducis, iam teterrimo cognito facto, aggregatim in adiutorium eius aduolant. Hostibus adhuc secretiora claustri rimantibus, ignemque minantibus, Fridericus suos de turre aduentare prospiciens, iam securus factus, Henricum ducem exposcit, eumque sic affatur: Contra fas, bone dux, fecisti, qui me in pace vocatum, pacis non ferens signa, inimicum te potius quàm amicum ostendisti. Nec te ab hoc facto propriæ famæ reuocauit honestas, nec carnis, qua coniungimur, affinitas. Ne autem malum pro malo reddere videar, te tanquam amicum fideliter admoneo, ne fideles meos, quos vndique aduentare cerno, expectes. Excusatur à quibusdam hoc factum ducis, non solùm ex hoc quòd eo in tempore inimici fuerunt, iuxta illud,

Dolus an virtus quis in hoste requirat?

sed ex eo quòd pro fidelitate regni, & reip. quiete, principi eum tradere, pacemque Imperio instaurare volens, hoc fecerit.

De expeditione Lotharij in Boemiam.

CAPVT XX.

DIssensiò igitur inter Fridericum ducem, Lothariumque Imperatorem penè per decem annos pertracta, Imperium quiescere non permisit. Qualiter autem ad vltimum pacatum fuerit, & quot, & quanta virtutum insignia Lotharius reliquerit, in priore historia dictum sufficiat. Verùm silentio præterire nolumus, quòd prædictus princeps aduersam nimis circa regni primordia fortunam sensit. Quidam enim Otto Morauiæ comes, ducatum Boemiæ affectans, principem adijt, eique magnam pecuniã promittens ad hoc vt Boemiam secum intraret, ibique eum ducem crearet, inclinauit. Quod Vlricus, qui eundem ducatum fortè habebat, impedire volẽs, nullo principem obsequio à cœpto reuocare potuit. Igitur rex Saxoniam intrans, militem instaurat: du

censque

censq́ secum Ottonem, claustra syluarum, quæ Boemiam & Saxoniam seiungunt, hyemali tempore ingreditur. Dux Boemiæ Vlricus in ipsis syluarum abditis locis, septis vndique syluis, super amniculum quendam castra posuit. Rex cum suis propter nimietatem niuium à recta via exorbitans, ac per deuia syluarum oberrans, ad prædictum amnem fortè venit, suis viæ labore nimio & inedia exhaustis quiescere volentibus. Barbari turbatum cernentes amnem, hostes in proximo esse præsentiunt. Ex improuiso q́ superuenientes, Saxones, qui in prima acie erant, iam per niues deambulando fatigatos inuadunt, ac paucis per fugam elapsis, quibusdam captis, cæteros crudeliter occidunt. Videns hoc princeps, suisq́ ex angustia viarum nullum præsidium ferre valens, sæuissima mentis amaritudine perculsus, rerum tamen quas ab adolescentia gesserat, ac antiquæ virtutis memoria, quasi cœlesti rore repletus, in collem quendam cum paucis, quos adhuc residuos habebat, se recepit. Quem præfatus dux suis in circuitu positis, magnarumq́ arborum iactu, & clausura reditum negantibus, tanquam clausum tenuit. Tandem Hērico Saxoniæ Marchione, qui de sorore ducis natus, cum rege aduenerat, mediante, ad pedes Imperatoris satisfactionē offerens, humiliter dux venit, hominiumq́ sibi cum sacramento fidelitatis exhibens, ducatum ab eo suscepit, captiuos reddidit: sicq́ princeps portatis secum eorum qui nobiliores erant, funeribus, cum multo mœrore rediјt.

Qui principes ibi occubuerint, & de secundis nuptijs Friderici.

CAPVT XXI.

INter cæteros nobilissimus Marchio Saxoniæ Albertus captus fuerat. Tanta verò strages Saxonum, & præcipuè nobilium & illustrium virorum ibi facta fuit, vt perpetui odij inter Saxones & Boemos fomes tunc accensus, nondum extinctus sit. Otto quoque qui huius concussionis auctor fuerat, ambitionis suæ pœnas luens, ibidem necatus est. Sed vt dicitur,

Flebile principium melior fortuna sequetur,

sic & hunc principem melior fortuna secuta, ad tantū apicem prouexit, vt sedatis omnium tempestatum motibus, cum triumpho & victoria de Italia rediens, in ipsis montibus viuendi fecerit finem. Verùm Fridericus dux, mortua vxore sua Iuditha, dissensionis tempore, Friderici comitis de Sarbur, fratris Alberti episcopi, filiam Agnetem in vxorem duxit, ab eaq́ Conradum, qui Palatinus Comes nunc Rheni esse noscitur, & Claritiam Lodouici Thuringiæ Comitis vxorem accepit.

Quòd mortuo Lothario Conradus rex creatur, & quis Alberto Moguntino successerit.

CAPVT XXII.

DEfuncto Imperatore Lothario, ac in monasterio Lutre, quod in eius proprio fundo situm est, humato, principes regni apud Galliæ oppidum Confluentiam, vbi Mosella Rhenum influit, conueniunt, & de eligendo principe consilium ineunt. Igitur Conradus Friderici ducis frater, ab omnibus qui aderant, exposcitur, ad regnumq́ leuatus in palatio Aquis coronatur. Quod eo facilius fieri potuit, quòd Imperatoris Henrici odium in mentibus plurimum iam deferbuerat, Albertusq́ Moguntinus archiepiscopus, iam recenter viuendi finem fecerat. Accessit etiam ad huius negocij promotionem, quòd Henricus Noricorum dux, pro nota superbiæ, penè omnium, qui in expeditione Italica cum Lothario Imperatore fuerant, odium contraxerat. Itaque Fridericus dux Moguntiam, quæ tunc pastore suo orbata vacabat, venit: omnesq́ tam clericos, quàm laicos ad hoc vt Albertum iuniorem, vxoris suæ, quam secundò acceperat, fratrem, eligerent induxit, principe ad hoc corroborandum ascito. Qui patruum suum seniorem Albertum non exuens, non bene gratus beneficiorum extitit, nec plenè fidum principi suo se exhibuit. Qualiter verò Henricus dux Noricorum, prædictæ sublimationi principis contradixerit, & quem finem ipse sortitus fuerit, quomodo etiam princeps tam de ipso, quàm de multis alijs triumphauerit, in priori historia dictum sufficiat.

Qualiter soror Gertrudis reginæ sociata est Manuel Græcorum Imperatori.

CAPVT XXIII.

Circa idem tempus, Ioannis Regiæ vrbis Imperatoris apocrisiarij, viri clarissimi, Romanorum principem adeunt, tam confœderationis vinculum ob Rogerij Siculi insolentiam, inter duo Imperia Hesperiæ videlicet, & Orientis renouare cupientes, quàm in huius rei argumētum aliquam regalis sanguinis puellam filio suo in vxorem dandam postulantes. Princeps comparis suæ sororem potius illò destinauit: in huiusq́ rei confirmationem venerabilem Herbipolensem episcopum Embriconem virum prudentem & literatum, in Græciam misit, Ioanne iam mortuo, sedenteq́ in vrbe filio suo prædicto Manuel. Qui omnia sapienter & solerter ordinans, nuptias proxima post Epiphaniam hebdomada, in vrbe regia celebrari cum fastu & decore regio persuasit. Et ipse non paucis ibi diebus ad promotionem huius, & aliorum regni negociorum manens, dum remigando ad patriam redire cogitaret, multis Græcorum xenijs honoratus & oneratus, apud Aquileiam vita decessit. Super his autem negócijs, inter vtrumque principem huiusmodi directę inueniuntur epistolę. Quę ne omnes ponerentur, compendium in causa fuit.

Conradus dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Ioanni eadem gratia Constantinopoli Imperatori, Salutem, & dilectionem fraternam, amicitiam, honorem, & gloriam. Vt parentes nostri videlicet Romanorū Imperatores, antecessores nostri ad antecessores vestros scilicet regnum & populum Græcorum constituerunt, constituo: & sicut seruauerunt, conseruabo. Non est gens, regnum, aut populus, qui non nouerit nostræ Romanæ reipub. vestrā nouam Romam & dici, & fore filiam ex huius radice ramos, & fructus eius processisse: propter quod hæreditatem, quæ à matre debetur filiæ, constituimus, æternamq́ volumus, & eo amplius, quòd quæ matri debetur, filiam velle cernimus, scilicet vt auctoritas materna præcinat consilio, auxilio, respondeat autem gloria & honore filiastina dilectio. Sint ergo res vtriusque communes, vtriusque amicus idem, idem inimicus, siue in terra, siue in mári. & cognoscat ac timeat matris virtutem & valentiam, qui non honorauerit filiam, siue Normannus, siue Siculus, siue quis alter quicunque, vbicunque. Neque enim obliti sumus, vel ego, vel principes nostri Imperij, quoscunque hostium nostrorum incursus, vel inuasiones in Imperium, & magnificentiam Romanam. Sed cùm diuina clementia subueniet, retribuemus vnicuique ipsorū secundum multitudinem ipsorum malitiæ. Videbit ergo, & audiet vniuersa regnorum latitudo, quàm facili manu prosternentur latrones, qui insurrexerunt in vtriusque Imperij nostri monarchiam: quia cooperante deo, si alas excutiemus, hostē modò volitantem capiemus, & cordis eius exulcerabimus audentiam, quæ modò extollitur cōtra vtriusq́ Imperij nostri honorem & gloriam. Conseruamus igitur quę iusta & amicabilia sunt ad vos, eadem vos ad nos, & tanto studiosius, quanto per coniugium sororis dilectissimæ coniugis nostræ, Imperatricis videlicet nobilissimæ, & filij tui confœderati sumus propinquius. Verùm quia de nostris hilarescere successibus, dilectionis & nobilitatis tuæ credimus experientiam, quid post discessum prudentissimorum apocrisiariorum tuorum in generali & solenni curia cum vniuersis Imperij nostri principibus celebrata, cui eos interesse voluimus, deo auxiliante actum sit, tibi sicut vnico fratri nostro, & amico dilectissimo dignū duximus intimare. Noueris igitur, quòd omnes qui Imperium nostrum offendisse videbantur, cooperante deo, potēter in nostro imperiali iure inclinauimus, eosq́ in plenitudinem gratiæ nostræ suscipientes, vniuersas Imperij nostri partes abundanti pace ditauimus. Ad hoc Francia & Hispania, Anglia, Dania, cæteraq́ regna Imperio nostro adiacentia, quotidiana legatione sua, cum debita reuerentia & obsequio nos frequentāt, ad ea quæ Imperij nostri mandata sunt, se prompta esse tam obsidibus, quàm sacramentis affirmantes. Nolumus etiam latere discretionis tuæ prudentiam, quòd dominus Papa, totaq́ Apulia, Italia & Longobardia, de die in diem aduentum nostrum desiderant: & vt nostra eis imperiali subueniamus potentia, cum omni deuotione expostulant. Huius rei gratia dilectissimū & præ

cordialem

cordialem Imperij nostri principem Embriconem, venerabilem Herbipolensem episcopũ amicum tuum, ad exquirẽdam domini Papæ voluntatem, Romam direximus. Cognita verò ipsius circa nos voluntate, communicato principum nostrorũ consilio, ea quæ ad vtriusque Imperij nostri honorem spectant, per charissimos & prudentes nuncios nostros, Robertum scilicet principem Capuanum, illustrem vtique virum, ac nobilem, nobisq́; fidelem, necnõ Albertum dilectum capellanum nostrum, & in fide constantem, tuæ significamus nobilitati. Hos igitur tanquam nos audias, & quæ tibi dixerint, sicut decet excellẽtiam tuam, & sicut de te speramus & credimus, ad effectũ perducas, & honestos & idoneos apocrisiarios tuos, vnà cum nuncijs nostris sine dilatione ad nos remittas. Præterea de Rutenis, qui ad contemptum Imperij nostri occisis hominibus nostris, pecuniam nostrã sibi vsurpauerunt, sicut conuenit in causa amici, & propinqui tui, & sicut nobis scripsisti, ita facias. Militibus quoque Imperij nostri Alemanis scilicet, qui apud te sunt, sicut decet excellentiã tuam, benignus existas. Nihilominus etiam te rogamus, vt hominibus Imperij nostri, Teutonicis videlicet, qui Constantinopoli morantur, locum in quem ad honorem dei ecclesiam ædificent, concedas, tum respectu diuinæ remunerationis, tum & interuentu ac petitione nostræ dilectionis. Recordari quoque debet tua discretio, quod nos in literis prioribus per prędatũ capellanũ nostrũ tuæ nobilitati præsentatis, hoc idem à te pro dei amore & honore petiuimus: quia si ipse qui dat salutẽ regibus, fuerit in medio nostri, certum est ꝙ nõ gaudebunt inimici nostri. Datum xviij Kal. Ratisponæ, in Christo feliciter. Amen.

Exemplar literarum tunc temporis hincinde missarum.

CAPVT XXIIII.

Ioannes in Christo deo, fidelis rex Porphyrogenitus, sublimis, fortis, Augustus, Comnenos & Imperator Romanorum, ad nobilissimum fratrem & amicum Imperij mei. Nobilissime & dilecte amice Imperij mei rex, Litera tuæ nobilitatis fraterni affectus signum, ad nostram delata mansuetudinem per prudentissimum apocrisiarium nobilitatis tuæ, multa nos lætitia repleuit. Nam bona tuæ nobilitatis voluntas, & cognationis, & amicabilis affectio & dilectio, quam demonstrasti, & per literas, & per verba, & per opera ipsa erga Imperium nostrum, nostram consequenter pietatem totam, toto animo ad tuum amorem pertraxit. Quare etiam diuersos fidelissimorum & familiarissimorum hominum suorum ad tuam nobilitatem emisit, recommunicare per eos volens nobilitati tuæ totis de causis, propter quas & mandasti, & scripsisti ei. Vult enim in deo in omnibus amicẽ sapere, & cognationabiliter, & fraternè ad tuam voluntatem, & omnia agere secundum quod videtur ei, quæ ad honorem sunt nobilitatis tuæ. Quia verò prudentissimus dux Venetiæ Petrus Polanus mediator à nobilitate tua in his causis assumptus est, sicut vir bonus & fidelis ambabus partibus, & hoc nobis placere dignũ visum est. De causa Apuliæ & Longobardiæ, prudentissimis apocrisiarijs nostris, quæ à nobis visa sunt, iussimus. Nam & si quidam horum ad susceptionem magis nobilissimæ cũ deo futuræ nurus imperij mei, missi sunt, tamen etiam communiter eis notum imperij mei velle. De causa quæ facta est in Russia, sicut imperio meo scripsisti, sicut conuenit imperio meo facere in causa amici & propinqui sui, sic & feci. Sed de caballarijs nobilitatis tuæ, quod scripta tua nominatim comprehendebãt, & magis de eo qui defecit in viuentibus ex eis, sic fecit imperium meum, vt scripsisti. Vale nobilissime amice imperij mei rex. *Conradus dei gratia Romanorum Imperator Augustus, charissimo fratri suo E. Porphyrogenito Comneno, illustri & glorioso regi Græcorum, Salutem, & fraternã dilectionem.* Nobilitatis tuæ literas, vt à tanto, & tã charo amico nostro serenitati nostræ transmissas, gratãter excepimus: & viso earundẽ tenore, de incolumitate & sublimitate tua ad modũ gauisi sumus. Sed auditis à Nykyforo tuæ dilectionis prudẽti apocrisiario, præter illa quæ in literis contineebantur, quibusdã verbis duris, & vt verũ fateamur, ab omni retro tempore inauditis, & nostræ maiestatis vltrà quàm lingua explere valeat, perturbata est mansuetudo, & est admirata vniuersa imperij nostri latitudo. Vnde vel à quo hoc tam amarum verbũ processerit, miramur: præsertim cum inter cætera huius

mundi regna, Græcorum regnum omni sapientia & discretione hactenus floruerit. Si enim idem nuncius tuus Nykyforus vnicum filium nostrum Henricum in præsentia nostra morti dedisset, ad maiorem iram maiestatis nostræ animum prouocare non poterat. Cumque iam per triduum in hoc acerbo laborasset, & rigorem nostri animi nullo ingenio, nullaque sapientia ad suam voluntatem inflectere potuisset, vix tandem quarto die alijs verbis dulcioribus excellentiam nostram exhilarauit, nostræque furore indignationis mitigato, nobilitatis tuæ voluntatem nobis aperuit. Et quoniã ita nunc est, & esse debet, quòd tu amicorum amicissime, vxorem accipies dilectissimam filiã nostram, sororem videlicet nobilissimæ conthoralis nostræ, volumus vt insit æternũ fœdus perennis amicitiæ, quam videlicet amicitiam præsenti apocrisiario tuo ore & manuscripto firmari iussimus, ita videlicet, vt & amici amicorũ tuorum, & inimici simus inimicorum tuorum. Proinde certa sit prudentia tua, quòd si tuæ nobilitati vndecunque aliqua molestia vel iniuria fuerit illata, nõ hanc tibi tantùm, sed etiam nobis factã iure dilectionis reputamus: quoniam virtutis tuæ nobilitas, & maximè generosi sanguinis, quo in pignus perpetuæ dilectionis confœderati sumus, propinquitas nos inuitat, vt te tanquam filium charissimum, totius vlnis charitatis amplectamur, & cuncta quæ tibi placita sunt, libenti animo faciamus. In qua re iustum arbitramur, vt eandem amicitiam nobis & imperio nostro firmari facias, vt completis omnibus honorificè, vtrique imperio debitus honor exinde deferatur, & pax, & nomen Christi per vniuersum mundum inde magnificetur. Porrò de quingentis militibus, quos nobilitas tua petijt, hoc tibi respondemus, quòd non solùm quingentos, sed etiam duo, vel tria milia, si necesse habueris, tibi mittemus: & quod maius est, antequam detrimentum aliquod honoris tui pati videremus, elaborata totius imperij nostri fortitudine, in propria persona tibi sicut præcordiali filio, & fratri charissimo, deficere & deesse non possemus. Præterea scripsit nobis tua nobilitas, quòd magnos & charos nuncios sinceritati tuæ mitteremus: in quo voluntati tuæ acquieuimus: quoniam quos chariores habuimus, excellentiæ tuæ transmisimus, scilicet charissimum præcordialem nostrum Embriconem, venerabilem Vuirtzburgensem episcopum, illustrem & magnum imperij principem, qui est cor nostrum, & anima nostra: necnon dilectissimum nostrum Robertum illustrem & nobilem principem Capuanũ. Misimus etiam quasi vtrasque manus nostras Germanos duos fratres, scilicet fratrem Bernonem virum sapientẽ & religiosum, & fratrem ipsius Riuuinum, qui nobis valde charus est & familiaris & nobilis: & honorandum principem imperij nostri Rogerium illustrem comitẽ de Adriano, cuius fidem & constantiam sæpius experti sumus: & Gualterum fidelem nostrum. Istis itaque ea quæ in literis non continentur, industriæ tuæ referenda commisimus: quorum verbis fidem adhibeas, & quæ tibi dixerint, tãquam à nobis dicta credas. De Ruthenis verò, pro quibus patri tuo diuæ recordationis Ioanni Imperatori, per fidelissimum capellanum nostrum Adalbertum, & per comitem Alexandrũ de Grauina scripsimus, & de loco in quo nostris Teutonicis ad honorẽ dei ecclesiam ædificari volumus, & de nobilibus baronibus Apuliæ Alexandro videlicet Clarimontis Philippi de Surre, & Henrico comite, & Senne Pustel. Ille noster præcordialis Vuirtzburgensis episcopus, & cæteri familiares nostri voluntatem nostram tibi referent, quibus tanquam nobis credas. Super his omnibus fidelem apocrisiarium tuum Nykyforum, licet in principio legationis suæ nos conturbauerit, tibi attentius commendamus, & quia constanter perdurauit, vt eum remuneres, rogamus. Vale.

De Friderico iuniore, & de his quæ gessit apud Vuolfrateshusen.

CAPVT XXV.

Creuerat Fridericus, Friderici strenuissimi ducis filius, militiæque cingulum iam sumpserat, nobilis patris futurus hæres nobilior. Igitur bonæ indolis virtutẽ non dissimulans, educatus, vt assolet, ludis militaribus, ad seria tandem tyrocinandi accingitur negocia, adhuc patre viuente, terramque suam plenariè tenente. Nam & comitem quendam nobilem Henricum de Vuolfrateshusen hostẽ denuncians, Baioariam cum magna militũ copia ingreditur, Norici & maximè comites, & nobiles, velut tyrocinium

tyrocinium celebraturi, quod modò nundinas vocare solemus, in prædicti comitis castro se recipiunt. Itaque strenuissimus superueniens adolescens, Noricos ante murum stantes, ipsumq; armatos expectantes, non vt iocundo, sed vt rem seriam agendo viriliter aggressus est, diuq; & fortiter vtrisque pugnantibus, tandem vt hostes castro se reciperent, coegit. Versis in fugam Noricis, ac ex angustia portarum artatis, comes quidam Conradus de Dachouue tunc nobilis comes, postea dux factus Croatiæ & Dalmatiæ, qui incautus extrà remanserat, ab hostibus capitur. Sicq; adolescens præfatum ducens comitem, ad propria cum victoria reuertitur. Cumq; à multis sibi suaderetur, vt pecuniam magnam ab eo extorqueret, ipse ex innata sibi nobilitate, prauorum declinauit consilia. Nam sicut fortiter captum, sic eum liberaliter dimissum ad propria redire sine pecuniæ exactione permisit.

Quomodo etiam Bertolfum ducem superauit.

CAPVT XXVI.

POst hæc Conrado duci, supradicti Bertolfi ducis filio, bellum indicit: captoq; suprà memorato Alemaniæ oppido Turego, præsidia ibidem posuit. Dehinc iunctis sibi etiam quibusdam de Baioaria nobilibus, præfati ducis terram cum magna manu militum introiuit, atque ad vltima penè Alemaniæ procedens, ad Zaringē vsque eiusdem ducis castrum peruenit, nullo sibi obuiante, vel resistere valente. Non multo pòst etiam arcem ipsius quandam, quæ cunctis adhuc cementibus inexpugnabilis esse videtur, cepit & expugnauit: ac contra multorum opinionem, fortissimum & ditissimum ducem tam acriter debellauit, vt ad patrem, patruumq; suum supplicē eum venire, ac pacem petere cogeret. Hæc & alia tam ardua in ipsa puerili ætate gessit negocia, vt non immeritò cum multorum stupore, de ipso dici posset illud euangelij, Quis putas puer iste erit?

Quomodo instinctu Arnoldi, Romani aduersus suum pontificem concitantur, & senatoriam dignitatem instaurare moliuntur.

CAPVT XXVII.

HIs diebus Arnoldus quidam religionis habitum habens, sed eum minimè, vt ex doctrina eius patuit, seruans, ex ecclesiastici honoris inuidia vrbem Romam ingreditur: ac senatoriam dignitatem, equestremq; ordinem renouare ad instar antiquorum volens, totam penè Vrbem, ac præcipuè populum aduersus pontificem suum concitauit. Vnde & ad eorundem temeritatis, vel potius fatuitatis corroborationem, ab eis ad principem destinatum, tale scriptum inuenitur.

Epistola Romanorum ad Regem.

CAPVT XXVIII.

EXcellentissimo atque præclaro Vrbis & orbis totius domino, Conrado dei gratia Romanorum regi semper Augusto, Senatus Populusque Romanus, Salutem, & Romani Imperij felicem & inclitam gubernationem. Regali excellentiæ per plurima iam scripta nostra facta, & negocia diligenter exposuimus, quomodo in vestra fidelitate permaneamus, ac pro vestra imperiali corona exaltanda, & omni modò augenda quotidie decertamus. Ad quæ quia regalis industria, vt postulauimus, rescribere dignata non fuit, planè tanquā filij & fideles de domino & patre satis miramur. Nos enim quicquid agimus, pro vestra fidelitate & honore facimus. Et quidem regnum & Imperium Romanorum, vestro à deo regimini concessum, exaltare atque amplificare cupientes, in eum statum, quo fuit tempore Constantini & Iustiniani, qui totum orbem vigore senatus, & populi Romani suis tenuere manibus, reducere, senatu pro his omnibus dei gratia restituto, & eis qui vestro imperio semper rebelles erāt, quiq; tantum honorem Rom. Imperio subripuerant, magna ex parte conculcatis, quatenus ea quæ Cæsari & imperio deberentur, per omnia & in omnibus obtineatis, vehementer atque vnanimiter satagimus, atque studemus. Et ob huius rei effectum, bonum principium ac fundamentum fecimus. Nam pacem & iusticiam omnibus eam volētibus obseruamus, fortitudines, id est, turres & domos potentum vrbis, qui vestro imperio vnà cum Siculo & Papa re

citatum, indies augmentabatur. In Belgica Gallia viris magnis & egregijs Alberone Treuerorum archiepiscopo, & Henrico Namurcense comite debellantibus, omniaq; præda & incendio cōmiscentibus, maximū reipub. dispendiū expectabatur. Polonia quatuor fratribus, tribus cum quarto pro ducatu contendētibus, maximā effusionem sanguinis minabatur.) Cæteris quoq; Imperij prouincijs huius mali nō extorribus, repente per dexteram excelsi, tāta facta est mutatio, vt sopitis omnibus his bellorū tempestatibus, in breui totam terram quiescere, & innumerabiles ex Gallia & Germania contra inimicos crucis, crucibus acceptis, militiam profiteri cerneres. Sed antequam huius tam inauditæ mutationis historiā attingamus, pauca de priori turbulentia præmittenda sunt.

Qualiter castrum regis Vngariæ Bosan, quod & Bresburg, captum & requisitum sit, & de Boritio.

CAPVT XXX.

IGitur eo tempore quo prædictus Henricus Noricorum dux cū prænominato Henrico Ratisponēsium episcopo, ciuibusq; suis, ac Styrensi Marchione Odoacro grauissimam guerram agitabat, quidam milites de Orientali marchia egressi, Pannoniā latenter ingrediuntur, ac noctu castrum Bosan, quod & Bresburg, quod olim Imperator Henricus obsidione cinxerat, ex improuiso aggressi, capiunt: quibusdam comprehensis, nonnullis occisis, alijs per fugam elapsis. Quod audiens rex Vngariæ Gerza Beli regis filius, præmissis quibusdam comitibus suis, qui quare, vel qualiter hoc factum fuerat, inquirerent: ipse eosdem subsecutus, ad liberationem castri cum magna Vngarorum properat multitudine. Comites qui præcesserant, ab oppidanis, cuius rei causa tam grauem regi intulerint iniuriam, solerter percunctantur. Qui respōderunt, se nec pro Romanorū principe, nec pro duce suo hoc fecisse, sed pro domino suo Boritio. Erat autem Boritius Colomanni quondam regis Vngariæ filius, prædictum regnum Vngariæ vt in prioribus Chronicis dictum est, iure hęreditario repetens, ac ob hoc adipiscendū, vtrosq; principes Romanorum scilicet ac Græcorū frequenter sollicitans, multosq; ex militibus nostris ad fauorē suum pecunia inducens. Igitur rex Vngariæ superueniens, castraq; ponens, oppidū cinxit, diuersis instrumentis, tormentorumq; generibus adhibitis, ac sagittarijs oppido circūfusis, Teutonici, eo quòd dux in superioribus Baoariæ partibus moraretur, princeps verò in remotis regni maneret locis, cum nullum liberationis suæ solatium haberent, de facienda cum Vngaris pace pertractare incipiunt. Ita ne multis morer, mutuò colloquentes accepto à rege sub iureiurando promisso trium millium librarum in pondere, castrum sibi reddunt, ipsiq; ad propria redeunt. Rex autem Vngarorum damnum sibi à Teutonicis illatum grauiter ferens, ducem Noricum habens suspectum, hostem denunciat, exercitumq; maximū per totam regni sui latitudinē colligit. Sed antequā de egresione huius gentis dicamus, breuiter quædam de ipsius terræ situ, nationisq; ritu prælibanda videntur.

De situ Vngariæ, & more gentis.

CAPVT XXXI.

HAec enim prouincia, eo quòd circūquaq; syluis & montibus, & præcipuè Apennino clauditur, ex antiquo Pannonia dicta, intus planicie campi latissima, decursu fluminum & amnium conspicua, nemoribus diuersarum ferarum generibus plenis conferta, tam innata amœnitate faciei læta, quàm agrorum fertilitate locuples esse cognoscitur, vt tanquam paradisus dei, vel Aegyptus spectabilis esse videatur. Habet enim pulcherrimum, vt dixi, naturaliter spectaculum, sed ex barbarie gentis mœnium vel ædium rarum ornatum, terminósque non tam montium vel syluarum, quàm cursu maximorum fluminum septos. Attingitur ab Oriente vbi Souua famosus fluuius Danubio recipitur, Bulgaria ab Occidente, Morauia & Orientali Teutonicorum Marchia: ad Astrum Croatia, Dalmatia, Histria, vel Carinthia: ad Septentrionem Boemia, Polonia, Rutenia. Inter Austrum & Orientem Roma: inter Aquilonem, & item Orientem, Pecenarorum & Falonum, maximam venationum copiam habente, sed vomere ac rastro penè experte Campania. Crebras verò Barbarorum irruptiones passa, haud mirū, si moribus, aut lingua agrestis manet & insulsa.

Nam primò (quod alibi latius à nobis dictum est) Hunorum, qui iuxta Iordanum ex incubis & meretricibus orti fuerant, direptioni patuit: postmodùm Auarorum crudis & immundis carnibus vescentium conculcationi, ad vltimum Vngarorũ à Scythia egressorum, qui & adhuc eam incolũt, relicta est possessioni. Sunt autem prædicti Vngari facie tetri, profundis oculis, statura humiles, moribus & lingua barbari & feroces, vt iure fortuna culpanda, vel potius diuina patientia sit admiranda, quæ, ne dicam hominibus, sed talibus hominũ mõstris tam delectabilẽ exposuit terram. In hoc tamen Græcorũ imitantur solertiã, quòd nullã rem magnã sine crebra & longa cõsultatione aggrediuntur. Denique cũ vilissima in vicis, vel oppidis ibi, id est, ex cannis tantùm, rara ex lignis, rarissima ex lapidibus habeãtur habitacula, toto æstatis vel autumni tempore papiliones inhabitant. Ad curiam regis sui singulis ex primoribus sellam secũ portantibus conueniunt, ac de suæ reip. statu pertractare & discutere non negligunt: hyemis algore in domiciliis, qui habent, id ipsum facientes. At omnes sic principi suo obsequuntur, vt vnusquisque, ne dicam manifestis illũ cõtradictionibus exasperare, sed & occultis susurris lacerare nefas arbitretur. Hinc est, vt cũ prędictum regnũ per lxx. vel amplius diuisum sit comitatus, de omni iustitia ad fiscum regium duæ lucri partes cedant, tertia tantùm comiti remaneat, nullusque in tam spacioso ambitu, rege excepto, monetã vel telonium habere audeat. Quòd si aliquis ex comitum ordine regem vel in modico offenderit, vel etiã de hoc quandoque nõ iustẽ infamatus fuerit, quilibet infimæ conditionis lixa, à curia missus, eum licet satellitibus suis stipatum, solus comprehendit, in vinculis ponit, ad diuersa tormentorũ genera trahit. Nulla sententia à principe sicut apud nos moris est, per pares suos exposcitur: nulla accusato excusandi licentia datur: sed sola principis voluntas apud omnes pro ratione habetur. Si quãdo verò exercitum rex ducere voluerit, cuncti sine contradictione quasi in vnum corpus adunãtur. Coloni quidẽ, qui in vicis morantur, nouem decimum, vel etiam septem octauum, vel infrà, si necesse fuerit, cum supellectili ad bellum necessaria instruunt, cæteris pro cultura terræ domi relictis. Qui verò de militum ordine sunt, nulla occasione nisi grauissima, domi remanere audebunt. At in ipsa regis acie hospites, quorũ ibi magna copia est, & qui apud eos principes dicuntur, latus principis ad muniendum ambiũt. Omnes pene tetri, tetris in armis procedunt, nisi quòd iam ab hospitibus, quos nunc solidarios dicimus, educati, vel ab eisdem etiam geniti, quandã non innatam, sed quasi extrinsecus affixam virtutem trahentes, principes tantùm & hospites nostros in pugnandi peritia, armorumque splendore imitantur. Sed de prædictæ gentis ritu hæc dicta sufficiant.

De pugna habita inter regem Vngariæ, & ducem Henricum.

CAPVT XXXII.

IGitur rex ad portam Mesiam, lxx. pugnatorum milia, vel amplius habens, erupit: in campoque inter portam præfatam, & fluuium Litahe, qui Teutonica lingua Viruelt & Leruelt, quod nos vacantẽ cãpum dicere possumus, castra posuit. Dux etiã cum suis non longe ex altera parte eiusdẽ fluuij, qui imperij Romani, & regni illius ex vno Danubij latere (nam ex altero Maraha fluuius) limes est, suos conuocans, itidẽ castrametatur, missis exploratoribus, qui statum hostium diligenter inquirendo ediscerent. Altera die rex in prædicto campo ad quandã ligneam ecclesiã accedit, ibique ab episcopis (nã eousque in puerilibus annis positus, nondũ militẽ induerat) accepta sacerdotali benedictione ad hoc instituta, armis accingitur. Post hæc acies ordinat, militẽ instaurat, positis in capite duabus alis, in quibus sagittarij, quatenus vim hostium eminus repellerent, erant, & è regione vna magna acie, cui auunculus suus Bela dux præerat, in propria legione (vt aiũt) plus quã xij. millia equitũ retinens. Dehinc fluuiũ Litahe ex improuiso exploratoribus ducis nõ bene, propter quod missi erant, obseruãtib. transuadãdo permeat, apposito mox in vicinis igne: dux itidem acies instituerat, & iã quid facto opus esset cõsultabat, frustra exploratores, qui aut dolo, aut pigritia tardabant, expectans. Cumque alij pugnandũ, nonnulli ex alio latere amnis Viscahe, super quem residebat, à termino ad duo tantùm Teutonica miliaria distantem expectandum,

atque

atq; robur hostium melius explorandum consuluere, subitò fumus apparens, ignis & hostium certum signum dedit: quibusdam ex nostris putantibus ac dicentibus, ab hostibus in fugam versis propria castra ignibus data esse. Itaq; dux, est enim manu fortis, mente audax, sed moræ impatiens, subitò arma corripit, & secus quàm disciplina militaris & ordo exposcit, non pedetentim incedens, sed præcipitanter aduolans, in hostem ruit, suis gregatim aduentātibus, & dirupto legionū ordine cōfusè venientibus. Deniq; ex præpetis cursus nimia velocitate, sagittariorū impetum, qui in duabus præcedentibus alis positi erant, præuenit: ac illas cum duobus comitibus, qui eisdem preerant, fermè funditùs deleuit. Post hæc illas duas magnas acies, regis scilicet & auunculi sui ducis impegit, ex regis legione nullo egrediente, sed tanquā in modū syluæ fixa immobiliter manente. Iamiā Vngari de fuga cogitabant, dorsaq; vertere volebant: & ecce Teutonici, qui in posterioribus alis ducē suum sequebantur, fugā ineunt, duce ignorante, vel ea quæ fiebant, ex pulueris multitudine, quæ illis in partibus siccitatis tempore maximus esse solet, conspicere non valēte. Barbari tunc primò vires sumūt, duciq; tanquā à suis destituto circūfunduntur. Dux tunc demum terga hosti dare cōpellitur, ac tā pugnacis dextræ, quā pulueris aerē obducentis beneficio belli periculis exemptus, in vicinū oppidū Viennis, quod olim à Romanis inhabitatū Fauianis dicebatur, declinauit. Vngari vsq; ad prędictum fluuiū tantùm Viscahe hostes persequentes, ad propria redeūt. Cecidit in hoc prælio virorum nobilium & illustrium pars magna, vulgi verò multitudo innumerabilis, maior tamen, vt dicitur, ex Vngaris. Cuius rei, & tam dedecoris facinoris vltio nondum facta, deo opitulante, à victrice præsentis Imperatoris dextra futura expectatur.

Quomodo Rogerius triremes in Græciam destinat, captis atq; expugnatis quibusdam ciuitatibus ac arcibus, captiuos abducens.

CAPVT XXXIII.

Circa idem tempus Rogerius Siculus, aptatis in Apulia, Calabria, Sicilia triremibus & biremibus, quas modò galeas seu sagittas vulgò dicere solēt, alijsq; nauibus bellicis onerarijs, classem in Græciam destinat, præfectis eis ducibus strenuis, & in nauali prælio gnaris. Armatis itaq; nauibus Græciæ fines ingrediuntur, ac Mutino sine impedimento, grauiq; negocio capto, ad Gurfol vsq; fortissimum Græciæ castrum procedunt. Quod dum nulla capere vi præualerent, ad dolos & ingenia se vertunt. Igitur pręmissis quibusdam, vt dicitur, qui se quēpiam mortuū humandi gratia deferre simularent (est enim in prædicta arce castri, sicut Græcis mos est, congregatio clericorum seu monachorū,) idem castrum irruunt, arcē occupant, Græcis eiectis, præsidijsq; suis ibidem locatis. Inde ad interiora Græciæ progressi, Corinthū, Thebas, Athenas, antiqua nobilitatè celebres expugnant: ac maxima ibidē præda direpta, opifices etiam qui sericos pannos texere solent, ob ignominiam Imperatoris illius, suiq; principis gloriam, captiuos deducunt. Quos Rogerius in Palermo Siciliæ metropoli collocans, artem illam texendi suos edocere præcepit: & exhinc prædicta ars illa prius à Græcis tantùm inter Christianos habita, Romanis patere cœpit ingenijs. Sed vt ad id, vnde paulisper digressi fuimus, stylus redeat, de pacis serenitate, quę post hanc orbis conflictationem, contra multorum opinionem subitò reluxit, breuiter aliqua dicenda essent.

Quomodo auctoritate sedis apostolicæ transmarina expeditio persuasa est.

CAPVT XXXIIII.

Evgenio in vrbe Roma sedente, Cōrado in eadem, Lodouico in Occidentali Frācia regnantibus, imperante in vrbe regia Manuel, Hierosolymis Falcone, Lodouicus dum occultè Hierusalem eundi desideriū haberet, eo quòd frater suus Philippus eodem voto astrictus, morte præuentus fuerat, diutius protelare nolens propositum, quibusdam ex principibus suis vocatis, quid in mente volueret, aperuit. Erat illo in tempore in Gallia cœnobij Clarauallensis abbas quidā Bernardus dictus vita & moribus venerabilis, religionis ordine conspicuus, sapientia, literarūq; scientia

præditus, signis & miraculis clarus. Hunc principes vocandũ, ab eoq́ quid de hac re fieri oporteret, tanquã à diuino oraculo cõsulendũ decernunt. Vocatur præfatus abbas, consiliumq́ ipsius super prædicti exposcitur principis volũtate. Ille de tam grandi negocio, ex propriæ auctoritatis arbitrio respõsum dare friuolũ iudicans, vt ad Romani pontificis audientiã & examen deferatur, optimum esse respõdit. Itaq́ missa ad Eugenium legatione, totũ illi negocium aperitur. Qui antecessorum suorũ exempla reuoluẽs, quòd videlicet Vrbanus huiusmodi occasione transmarinã ecclesiã, duasq́ patriarchales sedes, id est Antiochiã & Hierosolymam, ab obedientia Romanæ sedis scissas, in pacis vnitatem receperit, votis prædicti regis pro dilatando Christianæ religionis ritu annuit: auctoritate prædicandi, animosq́ cunctorum ad hoc cõmouendi, prænominato abbati, qui apud omnes Galliæ ac Germaniæ populos, vt propheta, vel apostolus habebatur, concessa. Vnde eius scriptum tale ad regem, principesq́ suos, directum inuenitur.

Epistola Eugenij papæ super prædicta re.

CAPVT. XXXV.

Eugenius episcopus seruus seruorum dei, charissimo filio Ludouico illustri & glorioso Francorum regi, & dilectis filijs principibus, & vniuersis dei fidelibus per Galliam constitutis, Salutem & apostolicam benedictionem. Quantum decessores nostri Romani pontifices pro liberatione Orientalis ecclesiæ laborauerunt, antiquorũ relatione didicimus, & in gestis eorum scriptum reperimus. Prædecessor etenim noster felicis memoriæ papa Vrbanus, tanquã tuba intonuit, & ad ipsius deliberationem sanctæ Romanæ ecclesiæ filios de diuersis mundi partibus solicitare curauit. Ad ipsius siquidem vocẽ vltramontani, & præcipuè Francorũ regni fortißimi, & strenui bellatores, & illi etiam de Italia, charitatis ardore succensi cõuenerunt: & maximo congregato exercitu, non sine magna proprij sanguinis effusione, diuino eos auxilio comitante, ciuitatẽ illã, in qua Saluator noster pro nobis pati voluit, & gloriosum ipsius sepulchrũ paßionis suæ nobis memoriale dimisit, & quã plures alias, quas prolixitatẽ vitantes memorare supersedimus, à paganorum spurcitia liberarẽt. Quę per gratiam dei, & patrum vestrorũ studiũ qui per interualla temporum eas defendere, & Christianũ nomen in partibus illis dilatare pro viribus studuerunt, vsq́ ad nostra tempora à Christianis detentæ sunt, & aliæ vrbes infidelium ab ipsis viriliter expugnatæ. Nunc autẽ nostris, & ipsius populi peccatis exigentibus, quod sine magno dolore & gemitu proferre non possumus, Edissa ciuitas, quæ nostra lingua Rohais dicitur, quæ etiam vt fertur, cum quondã in Oriente tota terra à paganis detineretur, ipsa sola sub Christianorum potestate domino seruiebat, ab inimicis crucis Christi capta est, & multa Christianorum castella ab ipsis occupata, ipsius quoq́ ciuitatis archiepiscopus cum clericis suis, & multi alij Christiani ibidem interfecti sunt, & sanctorũ reliquiæ in infideliũ conculcationem datæ sunt, & dispersæ. In quo quantum ecclesiæ dei, & toti Christianitati periculum immineat, & nos cognoscimus, & prudentiam vestram latere non credimus. Maximum namque nobilitatis & probitatis indicium fore cognoscitur, si ea quæ patrum strenuitas acquisiuit, à vobis filijs strenuè defendantur. Veruntamen si, quod absit, secus contigerit, patrum fortitudo in filijs imminuta probatur. Vniuersitatem itaque vestram in domino commonemus, rogamus atque præcipimus, & in peccatorum remißionem iniungimus, vt qui dei sunt, & maximè potentiores, & nobiles viriliter accingantur: & infidelium multitudini, quæ se tempus victoriæ super nos adeptum lætatur, sic occurrere, & ecclesiam Orientalem tanta patrum vestrorum, vt prædiximus, sanguinis effusione, ab eorum tyrannide liberatam, ita defendere, & multa captiuorum millia confratrum nostrorum, de ipsorum manibus eripere studeatis, vt Christiani nominis dignitas vestro tempore augeatur, & vestra fortitudo, quæ per vniuersum mundum laudatur, integra & illibata seruetur. Sit vobis etiã in exemplum bonus ille Matathias, qui pro paternis legibus conseruandis, seipsum cũ filijs & parentibus suis morti exponere, & quicquid in mundo poßidebat, relinquere nullatenus dubitauit: atq́ tandem

tandem diuino coöperante auxilio, per multos tamen labores tã ipse,quàm sua progenies de inimicis viriliter triumphauit.Nos autem vestrorum quieti,& eiusdẽ ecclesiæ destitutioni paterna sollicitudine prouidentes, illis qui tam sanctum,tanquã pernecessarium opus,& laborẽ deuotionis intuitu suscipere & perficere decreuerint,illã peccatorũ remissionem, quam præfatus prædecessor noster papa Vrbanus instituit, auctoritate nobis à deo concessa concedimus & cõfirmamus:atq; vxores & filios eorum,bona quoq; & possessiones sub sanctę ecclesiæ, nostra etiã & archiepiscoporũ, episcoporũ,& aliorũ prælatorũ ecclesiæ dei protectione manere decernimus. Auctoritate etiã apostolica prohibemus,vt de omnibus quæ cũ crucẽ acceperint,quiete possederint,nulla deinceps quæstio moueatur,donec de ipsorũ reditu vel obitu certissimè cognoscatur.Præterea,quoniã illi qui domino militãt, nequaquã in vestibus preciosis,nec cultu formæ,nec canibus,vel accipitribus,vel alijs quæ portendanr lasciuiã debent intẽdere,Prudentiã vestram in domino cõmonemus,vt qui tam sanctũ opus incipere decreuerint,ad hæc non intendant,sed in armis,equis,& cæteris, quibus infideles expugnent,totis viribus studium & diligentiam adhibeant.Quicunq; verò ære premuntur alieno,& tam sanctũ iter puro corde inceperint, de præterito vsuras non soluant: & si ipsi,vel alij pro eis occasione vsurarum astricti sunt, sacramento,vel fide, apostolica eos auctoritate absoluimus.Liceat eis etiam terras siue cæteras possessiones suas,postquam commoniti propinqui siue domini,ad quorum feudum pertinẽt, pecuniam cõmodare aut noluerint,aut non valuerint, ecclesijs, vel personis ecclesiasticis,vel alijs quoq; fidelibus,liberè sine vlla reclamatione impignerare.Peccatorum remissionem & absolutionem iuxta præfati prædecessoris nostri institutionẽ, omnipotentis dei, & beati Petri apostolorũ principis auctoritate,nobis à deo concessa talẽ concedimus,vt qui tam sanctum iter deuotè inceperit & perfecerit,siue ibidem mortuus fuerit,de omnibus peccatis suis, quibus corde contrito & humiliato confessionem susceperit,absolutionẽ obtineat,& sempiternæ retributionis fructum ab omniũ remuneratore percipiat. Datum Vetrallæ,Kalend.Decembris.

Quomodo prædicatione Bernardi Clarauallensis abbatis,rex Franciæ cum suis principibus cruces acceperunt.

CAPVT XXXVI.

IGitur vt ad narrationis seriem redeamus,Bernardus abbas venerabilis, concessa sibi apostolicæ sedis auctoritate non abusus, gladio verbi dei fortiter accingitur,ac excitatis ad transmarinam expeditionem multorum animis, tandem curia generalis apud Verzelacum Galliæ oppidum,vbi beatæ Mariæ Magdalenæ ossa recondita sunt,indicitur,conuocatis ex diuersis Galliæ prouincijs optimatibus, virisq; illustribus.Ibi Lodouicus Francorum rex,crucem à prætaxato abbate cum multa mentis alacritate sumens,militiam transmarinam professus est,cum Theodorico Flandrẽsi, & Henrico Theobaldi Blesensis filio, comitibus, alijs de regno suo baronibus,virisque nobilibus.

Quomodo ad prædicationem cuiusdam Rodolphi, Orientalis Francia ex magna parte eandem militiam professa est,& de persecutione contra Iudæos.

CAPVT XXXVII.

INter hæc Rudolphus monachus,vir quidem religionis habitum habẽs,religionisque seueritatem solerter imitans, sed literarum notitia sobriè imbutus, eas partes Galliæ quæ Rhenum attingunt, ingreditur: multaq; populorum millia ex Agrippina, Moguntia, Vormacia, Spira, Argentina, alijsq; vicinis ciuitatibus, oppidis seu vicis,ad accipiendã crucẽ accendit. Hoc tamen doctrinæ suæ nõ vigilanter interserens,quòd Iudęi in ciuitatib.oppidisq; passim manentes,tanquã Christianę religionis hostes trucidarẽtur.Quod doctrinæ semen in multis Gallię, Germaniæq; ciuitatibus vel oppidis tã firmiter radicem figẽs germinauit,vt plurimis ex Iudęis hac tumultuosa seditione necatis,multi sub principis Romanorum alas tuitionis causa cõfugerent. Vnde factũ est, vt non pauci ex ipsis huiusmodi immanitatẽ fugiẽtes,in oppido

principis, quod Noricum, seu Norenberg appellatur, alijsq; municipijs eius ad conseruandam vitam se reciperent.

Dehortatio Clarauallensis abbatis ab hac re.

CAPVT XXXVIII.

AT præfatus Clarauallensis abbas huiusmodi doctrinam præcauendam docens, ad Galliæ, Germaniæq; populos nūcios, seu literas destinauit: in quibus ex auctoritate sacræ paginæ luculenter ostendit Iudæos ob scelerum suorum excessus, non occidendos, sed dispergendos fore. Vnde & Psalmographi testimonium induxit, in lvij. psalmo dicentis: Deus ostēdit mihi super inimicos meos, ne occidas eos. Et item: Disperge illos in virtute tua.

Quomodo idem abbas regi Conrado, & multis principibus crucem accipere persuasit, & de obitu senioris Friderici ducis.

CAPVT XXXIX.

IGitur innumerabilibus in Occidentali Gallia ad transmarinam expeditionem excitatis, Bernardus prædicationis nomine mouendum Orientale Francorum regnum aggredi disponit, tam ob hoc vt animum principis Romanorum sacræ exhortationis verbo, ad accipiendam crucem emolliret, quàm vt Rudolfo occasione Iudæorum crebras in ciuitatibus seditiones populo contra dominos suos mouenti silentium imponeret. Audiēs hoc princeps, generalem curiam in Natiuitate domini apud Spiram ciuitatem celebrandam indixit. Quò veniens prædictus abbas, principi cum Friderico fratris sui filio, alijsq; principibus, & viris illustribus crucem accipere persuasit, plurima in publico, vel occulto faciendo miracula. Moguntiā quoq; veniens, Rudolfum in maximo fauore populi morantem, inuenit. Quo accersito, præmonitoq; ne contra monachorum regulam, per orbem vagando propria auctoritate verbum prędicationis assumeret, tandem ad hoc eum, vt sibi promissa obedientia, in cœnobium suū transiret, induxit: populo grauiter indignante, & nisi ipsius sanctitatis consideratione reuocaretur, etiam seditionem mouere volente. Inter hæc Fridericus dux nobilissimus, in Gallia manens, graui infirmitate detinebatur, acrem in mente contra dominum, & fratrem suum Conradum regem, indignationem gerens, quòd filium suū Fridericum quem ipse tanquam primogenitū, ac nobilissimæ prioris comparis suę filium vnicum committendo ipsius gratiæ, cum filio suo paruulo ex secunda vxore, totius terræ suæ hæredem fecerat, crucem permiserat accipere. Quem prædictus abbas visitandi gratia adijt, & benedicens ei in orationes recepit. Ipse tamen vim doloris non sustinens, non multis pòst diebus viuendi finem fecit, ac in monasterio quod sanctæ Vualpurgis vocatur, in terminis Alsatiæ sito, humatus est: successitq; ei in ducatu filius suus Fridericus.

Quòd multi de principibus, & innumerabilis multitudo apud Ratisbonam cruces acceperunt, & quòd Saxones contra alios paganos expeditionem professi sunt.

CAPVT XL.

POst hæc princeps Baioariam ingreditur, ibiq; mense Februario generalē curiam celebrauit, ducens secum vice Clarauallensis abbatis, Eberacensem abbatem Adam, virum religiosum, & honestè eruditum. Qui Missarum solennia ex more celebrans, inuocataq; sancti spiritus gratia, ambonem ascendit, ac lectis apostolicę sedis & Clarauallensis abbatis literis, breui exhortatione facta, penè omnibus qui aderant, pręfatam militiam profiteri persuasit. Neq; enim persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, vel artificiosæ iuxta præcepta rhetorū orationis circuitus insinuatione egebat, cunctis qui aderant, ex priori rumore excitatis, ad accipiendam crucē vltrò accurrentibus. Accepere eadem hora crucem tres episcopi, videlicet Henricus Ratisponensis, Otto Frisingensis, Reginbertus Pataujensis, & dux Noricorum Henricus, frater regis, de ordineq; comitum, nobilium, virorum illustrium innumerabiles. Tanta etiam

(mirum

(mirum dictu) prędonum & latronum aduolabat multitudo, vt nullus sani capitis hanc tam subitam, quàm insolitam mutationem, ex dextra excelsi prouenire non cognosceret, cognoscendo, attonita mēte non obstupesceret. Guelfo quoq; Henrici prioris ducis frater, de nobilissimis regni optimatibus, in ipsa natiuitatis dominicæ nocte, in propria villa Bitengou eādem militiam cum multis professus fuerat. Sed & dux Boemorum Labeslaus, & Styrensis marchio Odoacer, & Carinthiæ illustris comes Bernardus, non multo pòst, cum magno suorum comitatu, cruces accepere. Saxones verò, quia quasdam gentes spurcitijs idolorum deditas vicinas habēt, ad Orientem proficisci abnuentes, cruces itidem easdem gentes bello attentaturi assumpserunt, à nostris in hoc distantes, quòd non simpliciter vestibus assutæ, sed à rota subterposita, in altum protendebantur.

Epistola Clarauallensis abbatis, super hac re.

CAPVT XLI.

Exemplar autem epistolæ Clarauallensis abbatis, in Orientale Francorum regnū destinatæ, tale est: *Dominis & patribus charissimis, archiepiscopis, episcopis, & vniuerso clero, & populo Orientalis Franciæ, & Baioariæ, Bernardus Clarauallensis vocatus abbas, spiritu fortitudinis abundare.* Sermo mihi ad vos de negocio Christi, in quo est vtiq; salus vestra: nec dico vt excuset indignitatem personæ loquentis auctoritas domini, excuset & consideratio propriæ vtilitatis. Modicus quidem sum, sed nō modicè cupio vos in visceribus Christi Iesu. Ea mihi nunc ratio scribendi ad vos ea causa, vt vniuersitatē vestram literis audeā conuenire. Agerem id libētius viua voce, si vt voluntas nō deest, suppeteret & facultas. Ecce nunc fratres, tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, copiosæ salutis. Cōmota est siquidem & contremuit terra, quia cœpit deus cœli perdere terram suam. Suam, in qua visus est, & annis plus quàm triginta homo cū hominibus conuersatus est. Suam vtiq;, quam illustrauit miraculis, quam dedicauit sanguine proprio, in qua primi resurrectionis flores apparuerunt. Et nunc peccatis nostris exigentibus, crucis aduersarij caput extulere sacrilegum, depopulantes in ore gladij terram benedictam, terrā promissionis. Propè est, si non fuerit qui resistat, vt in ipsam dei viuentis irruant ciuitatem, vt officinas nostræ redemptionis euertant, vt polluant loca sancta agni immaculati purpurata cruore. Ad ipsum (proh dolor) religionis Christianæ sacrarium inhiant ore sacrilego, lectumq; ipsum inuadere & conculcare conantur, in quo propter nos vita nostra obdormiuit in morte. Quid facitis viri fortes? quid facitis serui crucis? Itáne dabitis sanctum canibus, & margaritas porcis? Quā multi illic peccatores cōfitentes peccata cum lachrymis, veniam obtinuere, postquam patrum gladijs eliminata est spurcitia paganorum. Videt hoc malignus, & inuidet, dentibus frendet, & tabescit. Excitat vasa iniquitatis suæ, ne vlla quidem iam pietatis signa aut vestigia relicturus, si quando forte, quod deus auertat, obtinere valuerit. Verum id quidem omnibus seculis deinceps incōsolabilis dolor, quia irrecuperabile damnū: specialiter autem generationi huic pessimæ infinita confusio, & opprobrium sempiternum. Quid tamen arbitramur fratres? Nunquid abbreuiata est manus domini, aut impotens facta est ad saluandum, quòd ad tuendam & restituēdam sibi hæreditatem suam exiguos vermiculos vocat? Nunquid non potest mittere angelorum plus quàm xij. legiones, aut certè tantùm dicere verbo, & liberabitur terra? Omnino subest ei cū voluerit, posse. Sed dico vobis, tentat vos dominus deus vester. Respicit super filios hominum, vt si fortè sit qui intelligat, & requirat, & doleat vicem eius. Miseratur enim populum suum deus, & lapsis grauiter prouidet remedium salutis. Considerate quanto ad soluendos vos artificio vtitur, & obstupescite. Intuemini pietatis abyssum, & cōfidite peccatores Non vult mortem vestram, sed vt conuertamini, & viuatis: quia sic quærit occasionem non aduersum vos, sed pro vobis, &c. In quibus & circa eandem, oratorum more vel ordine, versatur materiam. Et quòd Iudæi non sint occidendi, ratione probat & auctoritate. Vnde est illud, Beatam dixerim generationem, quam apprehendet tam vberis indulgentiæ tempus, quam inuenit superstitem annus iste pla-

cabilis domino, & verè Iubileus. Diffunditur enim hæc benedictio in vniuersum mũdum, & ad signum vitæ conuolant vniuersi. Quia ergo fœcũda ex terra vestra virorũ fortium, & robusta noscitur iuuentute referta: sicut laus est vestra in vniuerso mundo, & virtutis vestræ fama repleuit orbem, accingimini, & vos viriliter, & felicia arma corripite. Et de Iudæis sic: Deus, inquit ecclesia, ostẽdit mihi super inimicos meos, ne occidas eos: viui quidam apices nobis sunt repræsentantes iugiter dominicam passionem, & plura alia in hunc modum.

Quòd huius rei occasione, subitò pax incredibilis facta est.

CAPVT XLII.

IGitur non solùm ex Romano imperio, sed etiam ex vicinis regnis, id est, Occidentali Francia, Anglia, Pannonia, innumeris populis ac nationibus, hac expeditionis fama ad sumendam crucem cõmotis, repente sic totus penè Occidens siluit, vt nõ solùm bella mouere, sed & arma quempiam in publico portare nefas haberetur.

Quomodo Conradus rex filium suum Henricum socium regni legit, & coronari fecit, & de filio ducis Hẽrici.

CAPVT XLIII.

AT Conradus Romanorum rex principes conuocans, in oppido Orientalis Frãciæ Franconefurt (quod Latinè vadum Francorũ dici potest, eo quòd Carolus ad debellandos Saxones, cum Francis proficiscens, vadum illo Mogi fluminis, qui Moguntiæ Rheno illabitur, inuenisse dicitur) generalem curiã celebrat: ibiq; filio suo Henrico adhuc puero, per electionẽ principum rege constituto, in palatio Aquis eum dominica medianæ quadragesimæ regẽ inungi ac coronari iubens, regni participem legit. Ad prædictã curiã Henricus Henrici, de quo suprà dictũ est, Noricorũ ducis filius, qui iam adoleuerat, venit, Ducatũ Noricũ, quem patri suo non iustè abiudicatum asserebat, iure hæreditario reposcens. Quem princeps multa prudẽtia & ingenio inductum, vsq; ad reditum suum suspendens, quietè expectare persuasit.

Quòd rex Conradus in transmarinam expeditionem procinctum mouit, subsequente eum rege Francorum cum suis.

CAPVT XLIIII.

ITaq; hyemalis algoris austeritate detersa, cum Veris benigna hũmiditate ex telluris partu flores & herbæ procrearentur, camporumq; viriditas lætã terræ faciem monstrans, orbi arrideret, Cõradus rex à Norico castro cum suis procinctũ mouens, per Danubium iturus, Ratisponæ naues ingreditur, ac in Ascensione domini, in Orientali Marchia, iuxta Burgum, qui Ardacher vocatur, castra ponens, suos qui iam aduentabãt, duobus seu tribus diebus expectauit. Inde vsq; ad terminos fermè regni sui procedens, non longè à fluuio Viscahe mansionẽ locauit: celebrataq; ibi sancta Pentecoste, cum vniuersis penè copijs suis Litahe transiens, in Pannonia tẽtoria fixit, alijs per Danubium nauigantibus, alijs per terram euntibus. Tantam autem post se multitudinem traxit, vt & flumina ad nauigandum, camporumq; latitudo ad ambulandum vix sufficere videretur: quem Francorum rex Lodouicus, non multo pòst cum suis subsecutus est, duces secum ex nostris Lotharingos, quorum principes seu primores erant, Stephanus Metensis, Henricus Tullensis episcopi, Reginaldus Munzunensis, Hugo Vuaidemontensis comes, & de Italia Amedeum Taurinensem, fratremq; eius Guilhelmum Marchionem de Monte-Ferrato auunculos suos, & alios quamplures. Verùm quia peccatis nostris exigentibus, quem finem prædicta expeditio sortita fuerit, omnibus notum est: nos qui non hac vice tragœdiam, sed iocundam scribere proposuimus historiam, alijs, vel aliàs hoc dicendum relinquimus. Qualiter etiam Saxones, vicinas, vt dixi, gentes aggressi, principibus inter se discordantibus, ad propria remeauerint, à memoria eorum qui adhuc supersunt, nondum excidit. Attamen ne Friderici principis, qui in præsentiarum est, fortuna, quæ ei ab adolescentia etiam in periculis grauibus, vsque ad præsentem diem nunquam

aunquam ad plenum nubilosum vultum ostendit, silentio tegatur, vnum de omnib, & pro omnibus quæ nobis in eadem via acciderunt, casum ponere volui.

Breuis narratio de euentu huius expeditionis.

CAPVT XLV.

PErmeata magno labore, viarumque difficultatis dispendio post Pannoniam Bulgaria, emensaque, trāsmisso Hebro, superiore Thracia, cum iam per aliquot dies in locis fertilissimis per inferiorem Thraciam, cum multa mentis lætitia ambulantes, vrbi Regiæ accederemus vij. Idus Septemb. id est, proxima ante natiuitatē beatæ Mariæ feria, vallem quandam iuxta oppidulum Chereuach dictum, campi viriditate lætam, amniculi cuiusdam medio decursu conspicuā attingimus. Cuius loci amœnitate capti omnes, illic tentoria figere, iocundumque dei genitricis semperque virginis ortū cum magna iocunditate celebraturi, ea die ibidem pausare disponimus, solo cum suis duce Friderico, auunculoque eius Vuelfone (nam Lotharingiorum legio nondum se nobis iunxerat) in latere cuiusdam montis è regione iuxta nos castrametante. Erat in vicino mare Propōticum, quod modò brachium sancti Georgij ab indigenis dicitur, duoque super litus eius, vnde mercatum expectabamus, oppida parua, & natura salubria. Hoc mare olim Hellespōtiacum, à nota Phrixis & Helles fabula, vel Proponticū, velut antè Ponticum dicebatur, eo quòd à Pontico mari duorum maximorum fluminum Tanais & Danubij impetu propulsum, quasi tenuiter fluens, vt volunt, in Adriatico seu Thyrreno mari, iuxta Troiam antiquam recipiatur. Fateor, toto expeditionis tempore nunquam lætiora habuimus tabernacula, nunquam, quantum ad sensus iudicium, maiorem ambitum occupauerant tentoria. Et ecce circa vigiliam matutinam nubecula quædam parua exorta, imbrem mitem produxit, quem subitò tantus pluuiarum, ventorumque impetuosus turbo subsecutus est, vt cōcussis & solutis, seu ad terram deiectis tabernaculis, grauissimè qui post matutinorum laudes lectis nos recepe ramus, excitaret, clamor totum vicinum replens aerem, attollitur. Amniculus enim an ex refluxione proximi maris, imbriumue multitudine, an ex cataractis ruptis in cœlo, ex supernæ maiestatis vltione tantùm intumuerat, ex tumoreque præter morem inundauerat, vt totum cooperiret exercitum. Quid ageremus? Diuinam id animaduersionem potius quàm naturalem inundationem esse cōsiderantes, amplius attoniti fuimus. Ad equorum tamen robur conuolamus, vnusquisque prout poterat, amnem trāsire gestiens. Videres alios natantes, alios equis adhærentes, alios vt periculum effugerent, per funes miserabiliter trahi: alios in flumen inordinatè ruentes, ex eo quòd alijs impræmeditatè implicarentur, demergi, populosque quòd possent prætergredi æstimantes, fluminis ictu abripi: cautibus opprimi, vique gurgitum absorptos, animam reddere in flumine. Nonnullos natandi indoctos, vbi natantes apprehendissent vt euaderent, tenere: sicque astrictos defatigare, donec resupini cessantibus brachiorum remigijs, vtrique submersi suffocarentur. Aliqui ergo de nobis in tentoria Friderici ducis, quæ sola ab hac perniciosa clade penitùs illæsa manebant, nos transtulimus, ibique sacra Missarum solennia audientes, nō cum gaudio, sed cum multa amaritudine cordis, nostrorum luctum & gemitum audiētes, Gaudeamus, cecinimus. Denique alij amnem cum magno timore ac labore trāsmeabant, alij adunatis rhedis, alijsque quæ habere poterant instrumentis adhibitis, contra impetum aquæ quasi desperati repagulum ponebant, transitum inundationis præstolantes. Quantum verò damnum tam in personis quàm in rebus & vtensilibus ad tam longam viam necessarijs, exercitus noster ibi acceperit, dicere non oportet. Cerneres sequenti die, cùm mitigatis aquis, terrarum facies appareret, omnibus nobis hac & illac dispersis, tam tristissimū tabernaculorum nostrorum aspectum, quàm perendie poteras videre lætissimū, vt non immeritò quāta diuinę celsitudinis esset potentia, quamque humanæ iocunditatis nihil firmi habens, velox momentum, luce clarius appareret. Sed de his hactenus.

De Giliberto Pictauiensi episcopo, quomodo à suis clericis super doctrina sua pulsatus est.

CAPVT XLVI.

Vit illis in diebus in Aquitania Galliæ ciuitate Pictauis, episcopus Gilibertus nomine, hic ex eadem ciuitate oriundus, ab adolescentia vsq; ad vltimã senectutem, in diuersis Galliæ locis philosophiæ studium colens, re & nomine magistri officiũ administrarat, nouiterq; ante hos dies ad culmen pontificale in præfata ciuitate sublimatus fuerat, consuetus ex ingenij subtilis magnitudine, ac rationum acumine, multa præter communem hominum morem dicere. Is igitur cum quadam vice conuentum de sua diœcesi clericorum magnum celebrans sermoni, quem fortè gratia exhortandi habebat, quædam de fide S. trinitatis interfereret, à duobus archidiaconis suis Arnaldo & Calone, tanquam contra catholicæ normam ecclesiæ doctrinam instituens, ad summi pontificis, Romanæq; sedis examen, interposita appellatione vocatur. Sic vtriq; viam carpunt, Romanoq; pontifici Eugenio ab Vrbe in Gallias tendenti, Senis ciuitate Tusciæ occurrunt. Quibus Romanus antistes auditis, causaq; viæ cognita, breuiter respondit se Gallias introire, ibiq; de hoc verbo, eo quòd propter literatorũ virorum copiam ibidem manentium, opportuniorem examinandi facultatem haberet, plenius velle cognoscere. Archidiaconi in Gallias redeunt, ac cõsulto Bernardo suprà memorato abbate, eum in cõmodum causæ suæ aduersus episcopum inclinant.

Quomodo abbas Claraualensis contra eum inductus est, & de Petro Abailardo.

CAPVT XLVII.

Erat autẽ prædictus abbas, tam ex Christianæ religionis feruore zelotypus, quã ex habitudinali mansuetudine quodammodo credulus, vt & magistros qui humanis rationibus, seculari sapientia confisi, nimium inhærebant, abhorreret: & si quicquam ei Christianæ fidei absonum de talibus diceretur, facilè aurem præberet. Ex quo factum est, vt non multo ante hos dies ipso auctore, primò ab episcopis Galliæ, pòst à Romano pontifice Petro Abailardo silentium impositum fuerit. Petrus iste ex ea Galliæ prouincia, quæ nunc ab incolis Britannia dicitur, originem trahens. (Est enim prædicta terra clericorum acuta ingenia & artibus applicata habentium, sed ad alia negocia penè stolidorum ferax, quales fuerunt duo fratres Bernardus & Theodoricus viri doctissimi) Is, inquam, literarũ studijs, alijsq; facetijs ab ineunte ætate deditus fuit, sed tam arrogans, suoq; tãtùm ingenio confidens, vt vix ad audiendos magistros ab altitudine mentis suæ humiliatus descenderet. Habuit tamen primò præceptorem Rozelinum quendam, qui primus nostris temporibus in logica sententiam vocum instituit, & pòst ad grauissimos viros Anselmum Laudunensem, Guilhelmũ Campellensem Catalauni episcopum migrans, ipsorumq; dictorũ põdus, tanquã sub tilitatis acumine vacuũ iudicans, non diu sustinuit. Inde magistrũ induens, Parrhisius venit, plurimùm in inuẽtionum subtilitate nõ solùm ad philosophiam necessariarum, sed & pro cõmouendis ad iocos animis hominum vtilium valens. Vbi occasione quadam satis nota, non bene tractatus, monachus in monasterio S. Dionysij effectus est. Ibi die noctuq; lectioni ac meditationi incubans, de acuto acutior, de literato efficitur literatior, intantum vt post aliquod tempus ab obedientia abbatis sui solutus, ad publicum prodiret, docendiq; rursus officium assumeret. Sententiam ergo vocum seu nominum in naturali tenens facultate, non cautè theologiæ admiscuit. Quare de sancta Trinitate docẽs & scribens, tres personas, quas sancta ecclesia non vacua nomina tantùm, sed res distinctas, suisq; proprietatibus discretis, hactenus & piè credidit, & fideliter docuit, nimis attenuans, non bonis vsus exemplis, inter cætera dixit: Sicut eadem oratio est propositio, assumptio, & conclusio, ita eadem essentia est pater, & filius, & spiritussanctus. Ob hoc Suessionis prouinciali contra eum synodo sub præsentia Romanæ sedis legati congregata, ab egregijs viris, & nominatis magistris, Alberico Remense, & Leutaldo Nouariense, Sabellianus hæreticus iudicatus, libros quos ediderat, propria manu ab episcopis igni dare coactus est, nulla sibi

sibi respondendi facultate, eo quòd disceptandi in eo peritia ab omnibus suspecta haberetur, concessa. Hæc sub Lodouico seniore Francorum rege facta sunt.

Epistolæ pro eius condemnatione ad summum pontificem, & eiusdem pontificis responsiua.

CAPVT XLVIII.

POst hæc dum rursus pluribus diebus legeret, maximamq; post se sociorum multitudinem traheret, sedente in vrbe Roma Innocentio, in Francia verò Lodouico superioris Lodouici filio regnante, ab episcopis, abbateq; Bernardo denuò ad audientiam apud Senonas euocatur, præsentibus Lodouico rege, Theobaldoq; Palatino comite, & alijs nobilibus, de populoq; innumeris. Vbi dum de fide sua discuteretur, seditionem populi timens, apostolicæ sedis præsentiam appellauit. Episcopi verò, simul & abbas, missa ad Romanam ecclesiam legatione, ac eis pro quibus impetebatur capitulis, damnationis eius sententiam in literis reportauerunt, quarum exemplar hoc est: *Reuerendissimo domino, & dilectissimo patri, dei gratia summo pontifici Innocentio, S. Remensis archiepiscopus, Iozelinus Suessionis, Guilhel. Catalanensis, A. Ambianensis episcopi, debitæ subiectionis voluntarium obsequium.* Auribus occupatis ad plurima, verbum facimus breue de prolixo negocio, pro eo maximè, quòd idipsum plenius & diffusius continetur in literis domini Senonensis. Petrus Abailardus Christianæ fidei meritum euacuare nititur, dum totum quod deus est, humana ratione arbitratur comprehendere: ascendit vsq; ad cœlos, & descendit vsq; ad abyssos. Nihil est quod lateat eum, siue in profundum inferni, siue in excelsum suprà. Homo est magnus in oculis suis, disputans de fide contra fidem, ambulans in magnis & mirabilibus super se. Scrutator maiestatis, hæresum fabricator, iamdudum fecerat librum de S. trinitate, sed sub legato Romanæ ecclesiæ, igne examinatus est: quia inuenta est in eo iniquitas. Maledictus qui rędificat ruinas Hiericho. Surrexit à mortuis liber ille, & cum eo multorū hæreses qui dormierant, surrexerunt, & apparuerunt multis. Deniq; iam extendit palmites suos vsq; ad mare, & vsq; ad Romã propagines eius. Hæc gloriatio hominis illius, quòd liber suus in curia Romana habet, vbi caput suum reclinet: hinc confortatus & confirmatus est error illius. Proinde cum fiducia prędicat verbum iniquitatis vsquequaq;. Propterea cū in conspectu episcoporum super his eum argueret abbas Claraualensis, zelo iusticiæ & fidei armatus, ille nec cõfessus est, nec negauit, sed à die, à loco & iudice, quem ipse sibi elegerat, sine læsione, sine grauamine, vt prolõgaret iniquitatē, sedē apostolicam appellauit. Episcopi qui propter hoc vnum conuenerant, vestræ reuerentiæ deferentes, nihil in personam eius egerunt, sed tantummodo capitula à sanctis olim patribus condemnata, medicinali necessitate, ne morbus serperet, adiudicauerunt. Quia ergo homo ille multitudinem trahit post se, & populum qui sibi credat, habet: necesse est vt huic morbo celeri medicina occurratis.

Sero enim medicina paratur,
Cùm mala per longas conualuere moras.

Processimus nos in hoc negocio quousq; ausi sumus. Tuū, beatissime pater, est de cætero prouidere, ne aliqua hæreticæ prauitatis macula decor ecclesiæ cõtaminetur. Tibi cõmissa est sponsa Christi, ô amice sponsi. Tuū est eandem vni viro virginē castā exhibere Christo. Rescriptū verò Innocentij tale: *Innocentius episcopus, seruus seruorum dei, venerabilibus fratribus Henrico Senonensi, Reinaldo Remensi archiepiscopis, eorumque suffraganeis, & charissimo in Christo filio Bern. Claraualensi abbati Salutem & apostolicam benedictionē.* Testante Apostolo, sicut vnus deus, vna fides esse dinoscitur: in qua tanquam immobili fundamento, præterquã nemo aliud potest ponere, firmitas catholicæ ecclesię inuiolata consistit. Inde est, quòd beatus Petrus apostolorum princeps, pro eximia huius fidei confessione audire meruit: Tu es, inquam, beatus Petrus, & super hanc petrā ædificabo ecclesiam meam. Petram vtiq; firmitatem fidei, & catholicæ vnitatis soliditatem manifestè designans. Hæc siquidem est inconsutilis tunica redemptoris nostri, super quam milites sortiti sunt, sed eam diuidere minimè potuerunt. Contra quam in initio fremuerūt gētes, & populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ, & prin-

cipes conuenerunt in vnum. Verùm apostoli duces dominici gregis, & eorum successores apostolici viri, ardore charitatis, & zelo rectitudinis succensi, fidem defendere, & eam in cordibus populorum proprij sanguinis effusione plantare non dubitauerunt. Demum cessante persecutorum rabie, imperauit ventis, & facta est in ecclesia tranquillitas magna. Sed quia hostis humani generis semper circuit, quęrens quem deuoret, ad expugnandam sinceritatem fidei, fraudulentam hæreticorum fallaciam subinduxit. Contra quas veri ecclesiarum rectores viriliter insurgentes, eorum praua dogmata cum ipsorum auctoribus cõdemnarunt. In magna namq; Nicęna synodo, Arrius hæreticus est damnatus. Constantinopolitana synodus Manichęum hæreticum debita sententia condemnauit. In Ephesina synodo Nestorius condignam sui erroris condemnationem recepit. Chalcedonensis quoq; synodus Nestorianam hæresim & Euthicianam cum Dioscoro, & eius complicibus, iustissima sententia confutauit. Martianus præterea licet laicus, Christianissimus tamen Imperator, catholicæ fidei amore succensus, prædecessori nostro sanctissimo Papæ Ioanni scribens, aduersus eos qui sacra mysteria profanare contendunt, inter cætera sic loquitur, dicens: Nemo clericus vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis, de fide Christiana publicè conetur in posterum tractare. Nam iniuriam facit iudicio reuerendissimę synodi, si quis semel iudicata, & rectè disposita reuoluere, & iterum disputare contendit: & in contemptores huius legis tanquam in sacrilegos pœna non deerit. Igitur si quis clericus erit, qui publicè tractare de religione ausus fuerit, à consortio clericorũ remouebitur. Dolemus autem, quoniam sicut literarum vestrarum inspectione, & missis à fraternitate vestra nobis errorum capitulis cognouimus, in nouissimis diebus quando instant periculosa tempora, M. P. Abailardi perniciosa doctrina, & prædictorum hæreses, & alia peruersa dogmata catholicæ fidei obuiantia, pullulare cœperunt. Verùm in hoc maximè consolamur, & omnipotenti deo gratias agimus, quòd in partibus vestris pro patribus tales filios suscitauit, & in tempore apostolatus nostri in ecclesia sua tam præclaros voluit esse pastores, qui noui hæretici studeant calumnijs obuiare, & immaculatã sponsam vni viro virginem castam exhibere Christo. Nos itaq; qui in cathedra sancti Petri, cui à domino dictum est, Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos, licet indigni residere conspicimur, communicato fratrum nostrorum episcoporum cardinalium consilio, destinata nobis à vestra discretione capitula, & vniuersa ipsius Petri dogmata, sanctorum canonum auctoritate, cum suo auctore damnauimus, eiq; tanquam hæretico perpetuum silentium imposuimus. Vniuersos quoq; erroris sui sectatores & defensores, à fidelium consortio sequestrandos, & excommunicationis vinculo innodandos esse censemus. Datum Laterani xiij. Kalend. Aug.

De apologetico eiusdem Petri, & super quibus capitulis putabatur, & obitu eius.

CAPVT XLIX.

PEtrus damnationẽ sui dogmatis à Romana ecclesia confirmatam cognoscens, ad Cluniacense cœnobium se contulit, apologeticum scribens, prædictorum capitulorum partim verba, ex toto autem sensum negans, qui sic incipit: Ne iuxta Boetianum illud, procœmijs nihil afferentibus tempus teratur, ad rẽ ipsam veniendum est, vt innocentiam meam ipsa rerum veritas potius quàm verborum excuset prolixitas. Hæc autem pauca de multis contra eum posita sufficiant capitula.

Quòd pater sit plena potentia, filius quædã potentia, spiritussanctus nulla potẽtia.
Quòd spiritussanctus non sit de substantia patris.
Quòd spiritussanctus sit anima mundi.
Quòd Christus non assumpsit carnem, vt nos à iugo diaboli liberaret.
Quòd nõ peccauerũt qui Christũ ignorãter crucifixerũt. Ipse verò nõ multis pòst diebus, corã fratrib. suis fidem suã humiliter exponẽs, in eodẽ vitã finiuit cœnobio.

De studio Gilberti, & de quibus impeteretur capitulis. CAP. L.

IGitur vt ad id à quo digressa fuit, & redeat oratio, prętaxati archidiaconi adscito sibi tãtæ auctoritatis & æstimationis viro, abbate Bernardo, episcopum Gilibertum eadẽ qua pręd ictũ Petrum via damnare attentabãt. Sed nec eadẽ causa, nec similis

erat

erat materia. Iste enim ab adolescentia magnorum virorum disciplinæ se subijciens, magisque illorum ponderi, quàm suo credens ingenio, qualis primò fuit Hilarius Pictauiensis, pòst Bernardus Carnotensis, ad vltimum Anshelmus & Radulphus Laudunenses germani fratres, non leuem ab eis, sed grauem doctrinam hauserat, manu non subitò ferulæ subducta, à scientia haud censura morum, vitæque grauitate discordante, non iocis vel ludicris, sed serijs rebus mẽtem applicarat. Hinc erat, vt tam gestu quàm voce pondus seruans, sicut in factis, sic in dictis se ostenderet difficilem, vt nunquam puerilibus, vix autem eruditis & exercitatis quæ ab eo dicebantur, parerent animis. Is itaque primò Antisiodorum, pòst Parrhisius vocatus est. Erant inter cætera quæ illi obijciebantur, de diuina maiestate quatuor capitula.

Quòd videlicet assereret diuinam essentiam non esse deum.

Quòd proprietates personarum non essent ipsæ personæ.

Quòd theologicæ personæ in nulla prædicarentur propositione.

Quòd diuina natura non esset incarnata. Et præter hæc alia minora, id est.

Quòd meritum humanum attenuando nullum mereri diceret præter Christum.

Quòd ecclesiæ sacramenta euacuando, diceret nullum baptizari, nisi saluandum, & cætera in hunc modum.

Quibus testibus conuinci putabatur posse.

CAPVT LI.

Itaque præsidente cum cardinalibus episcopis, alijsque viris venerabilibus, & eruditis in iam dicta ciuitate Parrhisius, summo pontifice Eugenio, prædictus episcopus Gilibertus consistorio præsentatur, de his capitulis responsurus. Producuntur cõtra eum duo magistri, Adam de paruo ponte, vir subtilis & Parrhisiensis ecclesiæ canonicus recenter factus: Hugo de campo florido, cancellarius regis, asserentibus eis, & quasi sub sacramento pollicentibus, se aliqua ex his de proprio eius ore audisse, nõ sine multorum qui aderant admiratione, viros magnos, & in ratione differendi exercitatos, pro argumento iuramentum afferre.

Subtilis eiusdem responsio.

CAPVT LII.

Ibidem dum hincinde multa sibi obijcerentur, pluriumque impulsationibus ad respõsionem de re tam ineffabili cogeretur, intra cætera dixisse traditur: Audacter confiteor patrem alio esse patrem, alio deum, nec tamen esse hoc & hoc. Cuius dicti obscuritatem tanquam verborum prophanam nouitatem, tam impatienter magister Iohelinus Suesionensium episcopus excepit, vt iuxta prouerbium, medium vitando in currere tripam. Nondum enim auctoritatem illam Augustini legerat, vel fortasis lectam intellexerat, qua de eodem altissimo loqui gestiens secreto, inter cætera dicit: Sic aliud est deo esse, aliud subsistere, sicut aliud deo esse, aliud patrem esse, vel dominum esse. Quod enim est, ad se dicitur, pater autem ad filium, & dominus ad seruientẽ creaturam. Ait ergo prædictus episcopus: Quid est quod dicis, Esse deum nihil est? Erat quippe quorundam in logica sententia, cum quis diceret Socratem esse, nihil diceret. Quos præfatus episcopus sectãs, talem dicti vsum haud præmeditatẽ ad theologiam verterat. Quo verbo omnium penè auditorum ab illo in se retorsit spicula. Post hoc se dato clamore, cum à circumstantibus rogaretur episcopus Gilibertus, vt quare in theologia personas intantum distingueret, aperire vellet, breuiter respondit: Quia omnis persona est per se vna. Et ita non sine magno multorum qui aderant stupore, conuentus ea die soluitur. Alia rursus die in causam ductus, pulsatusque de nouitate dictionis, eo quòd in prosa de S. trinitate tres personas tria singularia vocauerit, N. Rothomagen. archiepiscopus causam aggrauauit, dicens, dcum potius debere dici vnum singulare, quàm tria singularia, non tamen sine multorum scãdalo, cum Hilarius in libro de Synodis dicat: Sicut duos deos dicere profanum est, ita singularem & solitarium dicere sacrilegium est: & item in eodem: Nihil solitarium ex diuinis sacramentis ad suspicionem audientium, & ad occasionem blasphemantium proferamus.

Excursus Theologicus.

CAPVT LIII.

EPiscopus verò Pictauiensis in præfatis dictis suis se habuisse simplicem sensum testabatur, affirmans per singularia non theologicas personas, sed ipsarum excellentiam intellexisse, secūdum quod antonomalicè Paulum solemus vocare Apostolum, vel gloriosam dei genitricem, virginem singularem, eo quòd nec est, nec fuit, nec erit talis virgo, quæ videlicet simul sit mater & virgo: ea rationis proportione triū personarum excellentiam se considerasse, cùm tria singularia diceret, asserebat: cum nec sit, nec fuerit, nec futurus sit talis pater, qui scilicet sit pater & deus: atque in eundem modum talis filius, talis spiritussanctus. Quia verò personā in theologia tanquā rem per se vnam, prænominatum virum intellexisse diximus, in ipsius sensum paulisper introire libet, quatenus eiusdem iudicium dictionis facilius posteris pateat. Ad cuius intelligentiam hæc diuisio præmittenda videtur. In naturis proprietas substantialis, alia vniuersalis, alia est singularis, vel indiuidualis, vel particularis. Indiuidualis alia personalis, alia non. Personam autem à personalitate quasi denominatiuè sumptā voco: non quam Græci ab anteponendo prosopon, Latini à personando dicunt, sed eam quam Boetius in libro de Persona & natura, contra Euticen & Nestorium disputās, à Græcis hypostasin, non etymologiam vocis, sed rei rationem secutus, personam vocauit, secundum hoc & sic eam diffiniens: Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Vniuersalem verò dico, nō ex eo quòd vna in pluribus sit, quod est impossibile, sed ex hoc quòd plura in similitudine viuendo, ab assimilandi vnione vniuersalis, quasi in vnum versalis dicatur. Qualis est à plurium similitudine maior corporeitas, minor animalitas, minima vel vltima humanitas significata. Vnde Boetius: Species est forma indiuiduorum, & vltima similitudo: post hanc enim non similitudo, sed dissimilitudo potius occurrit. Ex quo patet alterum membrum, quarę videlicet singularem, indiuidualem, vel particularem dixerim proprietatem, eam nimirum quę suum subiectum non assimilat alijs, vt humanitas, sed ab alijs diuidit, discernit, partitur, vt ea quam ficto nomine solemus dicere Platonitas, à diuidendo indiuidua, à partiendo particularis, à dissimilando singularis dicta. Nec opponas, quòd potius à diuidendo diuiduam, quàm indiuiduam dici oporteat. Nam cum suum subiectum non solùm ab alijs diuidat, vel dissimilet, sed etiam in sua indiuidualitate & dissimilitudine tam firmiter manere faciat, vt nec sit, nec fuerit, nec futurum sit aliud subiectum, quod secundum eiusmodi proprietatem illi assimilari queat, melius indiuiduum priuando, quàm diuiduum ponendo vocatur: eiusq; oppositum quod diuidendo pluribus communicat, & communicando diuidit, rectius diuiduum dici debet. Sed notandum quòd indiuiduum & singulare non sunt ad se conuertentia: nam omne indiuiduum singulare, sed non omne singulare indiuiduum: hæc enim albedo singulare est, sed non indiuiduum. Denique in naturis nullum simplex indiuiduum esse potest. Item non omne indiuiduum personale, sed omne personale indiuiduum, secundum pręmissam subdiuisionem, qua dictum est, Indiuiduum aliud personale, aliud non: quod ex anteposita personæ diffinitione facilius patebit. Cum enim omne esse ex forma sit, quodlibet subsistens rem & nomen à sua capit forma: item cum omnis diffinitio alterius sit, & alteri conueniat, nō sine rationis via altero pro altero vti licet. Persona ergo à suo esse, quod ficto nomine personalitas dici potest, vocabulum trahit, sed in diffinitione indiuidua substantia tantùm persona non dicitur, nisi cum adiunctione rationalis naturæ. Cuius rei causa videndum est apud Græcos, qui dicendi inopes non sunt, aliud vsian, aliud vsiosi ι, aliud hypostasin vocari. At nos vsiam essentiam, vsiosin subsistentiam dicere possumus, hypostasin ex Latini eloquij penuria vno non valentes verbo exprimere. Nam cum tam apud nos, quàm apud illos substantia, vel hypostasis à substando notetur, in hoc est differentia, quòd nostra substantia ad cuncta quæ substant, est vaga: eorum verò hypostasis ad ea tantùm, quæ in rationali substant natura, est accommoda. Quare Latinus interpręs, cum verbum ex verbo nō posset exprimere, maluit sensum ex sensu retinendo, personam potius quàm substantiam transferre. Vnde & personæ

prædi-

prædicta adhibetur diffinitio: Persona est rationalis naturæ indiuidua subſtãtia. Patet igitur quòd non omne indiuiduum est persona, quia non omnis indiuidua substantia est rationalis natura: sicut esse huius Berilli singularis, vel vt cõsortio rationis vtar, ipse Berillus vel est indiuiduum, vel indiuidua substantia, non tamen rationalis natura: quamuis etiam si rationalis naturæ esset, tamen nondum plenariè Berillus indiuidua substantia dici posset. Neque enim indiuiduam substantiam dicere solemus eam rem singularem, quæ cum alia itidem re singulari, ad aliquod totum cõstituendum conuenire valens, non est per se vna. Nam per se vnum est, quod nec actu, nec natura potest, potuit, poterit cum alio ad constituendum aliquod totum concurrere. Ex quo fit, vt hæc anima quæ substantia est, & rationalis naturæ, tamen quia hoc modo non est per se vna, vel indiuidua, eo quòd cum hoc corpore ad constituendum hunc hominẽ conueniat, non videatur dici persona: cum secundum quod ostensum est, ab ea remoueatur diffinitio hæc, Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Quare & diffinitum iuxta logicorum regulam, à quocunque diffinitio & diffinitũ. Hic leo etiam, quãquam præfato modo res sit per se vna & indiuidua, tamen quia rationalis natura non est, secundum strictam personæ acceptionem, persona dici nequit. Restat vt hic angelus, & hic homo tantùm plenariè in naturalibus personæ vocentur. Prædictus ergo episcopus duas in naturalibus regulas ponens, quę tales sunt, Diuersorum subsistentiũ diuersas esse subsistentias: Diuersarum personarum diuersas esse personales proprietates: vnam à theologia exclusit, alteram admisit. Priorem enim, qua totidem dicũtur subsistentiæ quot subsistentes, cum ab orthodoxis inter Arrium & Sabellium diuidentibus, tres personæ & vna credatur essentia, penitùs amouit: alteram admittens, cùm nulla personalis proprietas in S. trinitate patris sit quæ filij, vel ecõuersò. Ex quo personam à præmisso naturalium vsu, non ab eo quod prosopõn vocatur, ad theologiam transsumptam asserebat, illud Hilarij frequenter inducens, Absit vt idem nunc se patrem, nunc se filium laruari similitudine mentiatur: inde eas personas etiam per se vnas dicebat. Quòd autem alio patrem dixit, alio deum esse, nec tamen hoc & hoc, hunc sensum habuit: Deus in Substantia prædicatur, pater Ad aliquid: quæ diuersa prædicamenta esse etiam in theologia ex libro Boetij, quem de S. trinitate scripsit, probatur: nec propter hoc rectè cõcludi, Si est alio pater, alio deus, ergo est hoc & hoc: cum hoc non rectè concludatur, nisi prius concesso quòd vtraq; de deo prædicentur in substantiam: vt cum dicimus, Deus est bonus, sapiens, omnipotens. Hæc enim cum prædicentur in substãtiam, si diuersa essent, proculdubio deus esset hoc & hoc. Cum verò idem sit, deum esse sapientem, quod bonum, vt bene contra vsum naturalium liceat dicere, Est sapientia bonus, bonitate sapiens: ac si ita in naturalibus procederem, Hæc margarita est albedine candida, candore alba: non est hoc & hoc, sed est hoc. Quid senserit posui, quid sentiendum sit, iudicent alij. Sed hæc hactenus. Nunc ad historiæ seriem redeamus.

Qualiter causa episcopi usque ad generale concilium dilata est, & de hæretico Per eum.

CAPVT LIIII.

DVm ita per aliquot dies, iam sæpe dictus episcopus coram summo pontifice de fide sua in ciuitate Parrhisius discuteretur, sentiens Papa, vtpote vir cautus & religiosus, causæ difficultatem, protelandam eam vsq; ad vniuersale cõcilium adiudicauit. Erat enim in proxima medianæ quadragesimæ dominica, apud illius Galliæ metropolim Remis generale indictum concilium, tam ex eo quòd prætaxatus Papa persecutionem populi sui declinando, in Gallijs morabatur, quàm ob hoc quòd quidam penè laicus hæretici honorem in vaccis populorum affectans, examini ecclesiæ reseruandus in vinculis tenebatur. Iste in angulis Galliæ, id est, circa Britanniã & Guasconiam, eo quòd remotis ibi à corde Francię populis, simplicitas, vel potius (vt ita dixerim) stulticitas, cui facilè error obrepere solet, abundat, verbum prædicationis assumpserat, eumq; tanquã dei filiũ se nominans, multã post se rudis populi traxit multitudinẽ, dicẽs ꝙ ipse esset per quem omnis oratio cõcluditur, cũ dicimus, Per eum, &c.

De condemnatione eiusdem Eum, & de gestis concilij, ad quod nuncij Henrici iunioris Romanorum regis uenerunt.

CAPVT LV.

IGitur voluente tempore, cum eadem mediana quadragesima adueniret, dumq; à Turcis populi dispersi Hierusalem tendentes per altum nauigaremus æquor, in basilica dei genitricis, semperq; virginis Mariæ, Remis, præsidente summo pontifice Eugenio, sedit concilium, productus fuit ibi, vt fingere liceat, cum scriptulis suis prædictus Eum, vir rusticanus, & illiteratus, nec hæretici nomine dignus, ac pro contumaci fatuitate, vel fatua contumacia sua puniendus, Sigerio abbati S. Dionysij, qui regni negocia ob absentiam regis in Occidentali Francia, iuxta illius cœnobij prærogatiuã, administrabat, commissus, ab eoq; artæ custodiæ mancipatus, vitam in breui finiuit. Venerunt ad prædictum concilium cum bulla aurea nuncij iunioris Romanorum regis Henrici, tam de sublimatione sua ad Imperium Romano pontifici significantes, quàm de tribus fratribus Poloniæ, qui eiecto quarto & seniore, ducatum intra se diuiserant, ac de episcopis illius prouinciæ, qui super hoc patri ipsorum iuramentum præstiterant, querimoniam facientes. Famæ quoque malum omnibus motabilibus velocius, iuxta illud,

Fama malum, quo non aliud velocius vllum
Mobilitate viget, viresque acquirit eundo,

immensitatem sali ex naturæ suæ celeritate trãsuolans, de expeditionis nostræ euentu certa promens indicia, in auribus, oreue omnium ibi versabatur.

Quomodo episcopus Gilibertus post concilium discussus est, & responsio eiusdem: & qualiter Gallicani episcopi conuenientes, fidem suam in scripto digesserunt.

CAPVT LVI.

ITaque finita synodo, salutiferisq; ad innouationem seu confirmationem antiquorũ ibidem promulgatis decretorum capitulis, prudentiores & viciniores, ad causam episcopi Gilberti terminandam reseruantur. Decursa medianæ quadragesimę hebdomada, sacroq; dominicæ passionis tempore inchoante, episcopus Pictauinus, manente adhuc summo pontifice Remis, rursus ad iudicium trahitur: in cubiculo vbi vrbis episcopus cum senioribus sedit, vocatur: & ab eo quid de fide sanctæ Trinitatis sentiat, subtiliter interrogatur. Ille orthodoxorum patrum, quas nõ in schedulis, sed in corpore librorum integras attulerat, legi faciens auctoritates, eandem se quam illi fidem tenere asserebat. Cumq; huiuscemodi sermone, seu legendi prolixitate dies detineretur, tanquam tædio affectus Romanus inquit antistes: Multa frater dicis, multa, & ea fortasis quæ à nobis non intelliguntur, legi facis. Sed simpliciter à te cognoscere velim, ánne illam summam essentiam, qua tres personas profiteris vnum deum, credas esse deum? Qui diutina collatione fatigatus, minus præmeditatè respondit, Non. Quod dictum mox ab eius ore raptum notarius excepit, scribens in hunc modum: Episcopus Pictauiensis scripsit & dixit, quòd diuina essentia non est deus. In commẽtario enim super Boetium de Trinitate, vbi auctor theologica à naturalibus prædicamenta discernens, inter cætera posuit, Substantia qua deus est, iste apposuit, non quæ deus est: id est, vt non ad subsistentem, sed ad subsistentiam referatur. Sicq; in hæc verba conuentus ea die dimittitur. Episcopus totum quod superfuit illius diei spacium, cum nocte sequente, amicos suos ex cardinalibus, quos habuit non paucos, circuit. In crastino ipso denuò coram summo pontifice in causa posito recitatur scriptum: cuius vt ab eo reddatur ratio, exposcitur. Ipse se hoc non simpliciter concessisse asserebat. Dicebat enim hoc nomen Deus, quandoq; in designatione naturę, quandoq; in designatione personæ vnius etiam poni. In designatione naturæ, vt cũ dicitur, Deus tuus vnus est: personæ, vt cum dicitur, Pater est deus, filius est deus: personæ & vnius tantùm de tribus, vt ibi, Ascendit deus in iubilatione: quod de persona filij dictum esse nemo ambigit. Quare & aiebat se, diuinitatem esse deum, in illo tantùm sensu concedere, quo deus ponitur pro natura. In eo verò absolutè concedere nõ audere, quo pro quali-

qualibet personarum hoc nomen Deus accommodatur : ne videlicet si indeterminatè profiteretur diuinitatem esse deum, id est, quamlibet personarum, cogeretur sine determinatione concedere quicquid de qualibet personarum, & de essentia : sicque in hanc incideret absurditatem, vt sicut personam filij, ita diuinam essentiam indeterminatè incarnatam, passam confiteretur.

Ex qua absurditate facilè sensus hæreticus, iuxta Sabellium emergeret, vt eadem res diceretur & generans, & genita, & eadem seipsam genuisse. Quòd autem inter naturam & personam non mathematica abstractione, sed theologica consideratione, quoquo modo diuideret ratio, & ratione, & auctoritate probare nitebatur. Ratione, ne videlicet iuxta Arrium, sicut personarum, ita & pluralitatem admitteret essentiarum : vel secundum Sabellium, ad essentiæ singularitatem, Christianæ fidei religio pluralitatem restringeret personarum hac Theoderiti contra Sabellium vtens auctoritate. Oportet ergo desiderantem spirituales diuitias, & volentem Christianorum dogmata vendicare, rerum non ignorare proprietatem, ne fortè aliud pro alijs intelligens, circa dogmata peccet.

Qui enim naturam & personam idem esse intelligit, aut in diuisionem Arrij incidit, aut in confusionem Sabellij. Et illa Hilarij, Discerne igitur ô hæretice, spiritum Christi ab spiritu dei, & excitati à mortuis spiritum Christi à spiritu dei Christum à mortuis excitantis. Et quæro nunc, in spiritu dei vtrum naturam, aut rem naturæ significatam existimes ? Non idem est enim natura, quod naturæ res est. Sicuti non idem est homo, & quod hominis est, nec idem ignis, & quod ipsius ignis est : & secundum hoc non idem est Deus, & quod dei est. Item quòd non natura, sed filij persona carnem suscepisse credenda sit, hac auctoritate Toletani concilij ostendit: Solum verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et cùm tota cooperata sit Trinitas formationem suscepti hominis, quoniam inseparabilia sunt opera Trinitatis, solus tamen accepit hominem in singularitate personæ, non vnitate diuinæ naturæ : id est, id quod est proprium filij, non quod commune Trinitati. Quam auctoritatem cum determinare vellet Claraualensis abbas, aliqua verba quæ cardinalibus displicerent, protulit : episcopo Pictauino dicente, Et hoc scribatur. Ad quod ille respondit, Scribatur stylo ferreo, vngue adamantino. Mòxque ad publicum progressus, omnes quos poterat conuocauit. Ibi cum archiepiscopis, virisque religiosis & eruditis, contra quatuor prædicta, quæ Pictauino episcopo imponebantur capitula, fidem suam in hunc modum, ipse cum alijs, & alij cum ipso exposuerunt.

Credimus simpliciter naturam diuinitatis esse deum, nec aliquo sensu catholico posse negari, quin diuinitas sit Deus, & Deus diuinitas. Si verò dicitur, sapientia sapientem, magnitudine magnum, æternitate æternum, vnitate vnum, diuinitate Deum esse, & alia huiusmodi : credamus non nisi ea sapientia quæ est ipse Deus, sapientem esse, non nisi magnitudine quæ est ipse Deus, magnum esse : non nisi ea æternitate, quæ est ipse Deus, æternum esse : non nisi ea vnitate, qua ipse est, vnum esse : non nisi ea diuinitate Deum, quæ est ipse, id est, seipso sapientem, magnum, æternum, vnum Deum.

Cum de tribus personis, Patre, Filio, Spiritu sancto loquimur, ipsas vnum Deum, vnam diuinam substantiam fatemur esse : & econuerso, Cum de vno deo, vna diuina substantia loquimur, ipsum vnum Deum, vnam diuinam substantiam esse tres personas profitemur.

Credimus ſolum deum patrem, & filium, & ſpiritumſanctum æternum eſſe, nec aliquas omnino res, ſiue relationes, ſiue proprietates, ſiue ſingularitates, vel vnitates dicantur, & huiuſmodi alia à deo eſſe, quæ ſint ab æterno, & non ſint deus.

Credimus ipſam diuinitatem (ſiue ſubſtantiam diuinam, ſiue naturam diuinam dicas) incarnatam, ſed in filio eſſe.

Quòd Cardinales Romanæ eccleſiæ de hoc indignati ſunt, & oratio eorum contra Papam Eugenium, & quomodo tandem hæc contentio finem habuerit, & quomodo Gilibertus epiſcopus cuaſerit.

CAPVT LVII.

QVòd Gallicanæ eccleſiæ factum tam grauiter ſacer cardinalium Senatus accepit, vt cum magna mentis indignatione curiam intraret, ac tanquam vnum corpus effecti, vna omnes voce Pontifici ſuo dicerent: Scire debes, quòd à nobis, per quos tanquam per cardines vniuerſalis eccleſiæ voluitur axis, ad regimen totius eccleſię promotus, à priuato vniuerſalis pater effectus, iam deinceps te non tuum, ſed noſtrum potius eſſe oportere: nec priuatas & modernas amicitias antiquis & communibus præponere, ſed omnium vtilitati conſulere, Romanæq́ curiæ culmen ex officij tui neceſsitudine curare & obſeruare debere. Sed quid fecit abbas tuus, & cũ eo Gallicana eccleſia? qua fronte, quo auſu ceruicem contra Romanæ ſedis primatum & apicem erexit? Hæc eſt enim ſola quæ claudit, & nemo aperit: aperit, & nemo claudit. Ipſa ſola de fide catholica diſcutere habens, à nullo, etiam abſens, in hoc ſingulari honore præiudicium pati poteſt. Sed ecce Galli iſti, etiam faciem noſtram contemnentes, ſuper capitulis quæ his diebus nobis aſsidentibus agitata ſunt, tanquam finituræ ſententiæ vltimam manum apponendo, nobis inconſultis fidem ſuam ſcribere præſumpſerunt. Certè ſi in Oriente, vtpote Alexãdria vel Antiochia, coram omnibus patriarchis huiuſmodi tractaretur negocium, nihil firma ſtabilitate ſolidum ſine noſtra diffiniri valeret auctoritate: quinimò, iuxta antiquorum patrum inſtituta vel exempla, Romano ſeruaretur examini terminandum. Quomodo ergo iſti in noſtra præſentia vſurpare audent, quod etiam remotioribus & maioribus nobis non licet? Volumus igitur huic tam temerariæ nouitati celeriter aſſurgas, ipſorumq́ contumaciam punire non differas. Quos Romanus pontifex blando mitigans eloquio, abbate ad ſe vocato, de hoc facto, qualitatéve facti ſolerter inquirit. Cui ille humiliter, & cum reuerentia reſpondit, ſe, vel dominos epiſcopos nihil de præfatis capitulis diffiniſſe: ſed quia ab epiſcopo Pictauino audierat, vt fides ſua ſcriberetur, idcirco quia ſolus nollet, illorum auctoritate ac teſtimonio ſimpliciter ſe quod ſentiret, expoſuiſſe. Hocq́ tam humili, quàm modeſto ipſius reſponſo, prædicta cardinalium indignatio conquieuit, ita tamen, vt præfatum ſcriptum tanquam inconſulta curia prolatũ, velut auctoritatis pondere carens, pro ſymbolo in eccleſia, quod in concilijs contra hæreſes congregatis fieri ſolet, non haberetur. Benedictus per omnia deus, qui ſic eccleſiæ ſuæ, ſponſæ ſuæ prouidit, ne vel ſumma membra à capite ſuo diſsiderent, vel tantus religioſarum & diſcretarum perſonarum numerus Gallicanę eccleſiæ aliquod iudicij põdus à ſede Romana reportans, ſchiſmatis non parui occaſio eſſet. Hæc pauca ex multis de illius concilij agenda dixiſſe ſufficiat: hoc tamẽ appoſito, quòd de tribus capitulis propter præmiſſam tumultuationem nihil diffiniri potuit. Nec mirum. In quarto enim non multũ ab alijs diſcordabat epiſcopus Gilibertus, cum illi profiterentur naturam incarnatam, ſed in filio: iſte perſonam filij incarnatam, non ſine ſua natura. De prædicatione perſonarum quid diffinirent, cum eius vſum quidem, quid ſcilicet propriè prædicari diceret, ab alijs magiſtris etiam in naturalibus alienum non haberent. De proprietatibus an perſonæ eſſent, tam ob prædictã cauſam, quàm ob theologicas rationes, quę hincinde habentur, ſuppreſſum eſt. De primo tantùm Romanus pontifex diffiniuit, ne aliqua ratio in theologia inter naturam & perſonam diuideret, néve deus diuina eſſentia diceretur ex ſenſu ablatiui tãtùm, ſed etiam nominatiui. Vnde adhuc à probatioribus eiuſdem epiſcopi auditoribus tenetur, ne ratio ibi diſcernat in intelligendo, ſed in dicendo. Epiſcopus verò præmiſſam ſummi pontificis ſententiam reuerenter excipiẽs,

archidia-

archidiaconis suis in gratiam receptis, cum ordinis integritate, & honoris plenitudine, ad propriam diœcesim remeauit. Vtrum autem prædictus abbas Clarauallensis in hoc negocio ex humanę infirmitatis fragilitate, tanquam homo deceptus fuerit, vel episcopus tanquam vir literatissimus propositum astutè celando, ecclesię iudicium euaserit, discutere, vel iudicare nostrum non est. Quòd enim sancti & sapientes viri, corruptibili carne circundati frequenter in talibus fallantur, & nouis & antiquis probatur testimonijs. Nam vt de illo taceam, quod beatus Gregorius sancto Dauid, in quē spiritus domini directus asseritur, ad patriam, à qua à filio propulsus fuerat, reuertenti, à seruo Miphibosct cum xenijs occurrenti surreptum inducit, exemplo, Christianis temporibus Beatus Epiphanius Salaminæ Cypri episcopus, tam eximiæ, vt mortuū quoque suscitaret, sanctitatis, aduersus Ioannem Chrysostomum, cuius hodie in Ecclesia viget memoria, tam acriter ab æmulis induci potuit, vt eum in própria ciuitate declinans, communicareq; nolens, etiam populum sibi commissum, quantum in ipso fuit, contra illum cōcitaret. Quod in priori nostra ex Tripertita sumptum historia plenius dictum est. Hactenus ista.

De exercitu nostro, & rege Francorum, ubi in transmarinis applicuerit, & quando Hierosolymam uenerit, & de rege Conrado, & de præfato rege Lodouico, qualiter & ubi se inuicem uiderint.

CAPVT LVIII.

DVm hæc & huiusmodi aguntur in Gallia, exercitus noster (vt suprà dictum est) nauigandi labore dispersus pelagus operiebat, quolibet prout poterat & quando, diuersa per loca litus attingere conante. Nam Ludouicus Francorum rex iuxta Antiochiam patrui comparis suæ principis terram circa mediam quadragesimam applicuit, in eo loco qui portus S. Simeonis vocatur, alijs ex nostris apud Ptolemaidam, quæ & Achon, alijs apud Tyrum & Sidonem, in Sarepta oppido Sidoniorum, non sine naufragij metu optatum portum capientibus, nonnullis ipsum naufragium passis, quibusdam aquis absorptis, cæteris seminudis euadentibus. Illi ergo qui tam maturè applicuerant, circa palmas ciuitatem sanctam intrauere, dominicam passionem, sanctamq; resurrectionem, singula loca vbi hæc facta sunt, circumeundo, ac, vt dicitur, oculo ad oculū videndo, cum multa cordis deuotione celebrantes. At Conradus Romanorum princeps, habens adhuc in comitatu suo ex principibus Ortlibū Basiliensem episcopum, Arnaldum cancellarium suum, Fridericum ducem Sueuorū, Henricum ducem Baioariorum, Guelfonem ducem, aliosq; comites, virosq; illustres, & nobiles, in ipsa paschali hebdomada Ptolemaidæ applicans, ac post paucos dies Hierosolymam veniens, in magna cleri & populi iocunditate, cum ingenti honore suscipitur. Mortuus tunc fuit in comitatu regis vir clarissimus Fridericus Ratisponensis ecclesiæ aduocatus, ac ad vrbem sanctam deportatus, & in cœmiterio militū templi non longè ab antiquo templo domini sepultus. Rex per aliquot ibi dies in palatio Templariorū, vbi olim regia domus, qua & templum Salomonis, constructa fuit, manens, & sancta vbique loca peragrans, per Samariam & Galilæam Ptolemaidam redijt, omnes aduenientes quos poterat milites, pecunia ad remanendū inducens. Conuenerat enim cum rege illius terræ, & patriarcha, militibusq; templi circa proximum Iulium, in Syriam ad expugnationē Damasci exercitum ducere. Qua de re multa largè dispersa pecunia, militem quem tunc poterat collegit. Rex etiam Franciæ Ludouicus idem pro posse suo sectans, de Antiochia reuersus, apud Tyrum manebat. Ambo itaque inter Tyrum & Ptolemaidam, in loco qui Palma nomen à re sortitus appellatur, mense Iunio circa natiuitatem S. Ioannis Baptistæ conueniunt, de die, loco, vbi, & quando exercitus instauraretur ordinantes. Nondum tamen ex tot & tantis attritionibus fastus inter eos regalis decoctus conquieuerat. Vnde quem & prouentum & euentum hæc quoq; Damascena sortita fuerit expeditio, alias, & fortassis ab alijs dicenda erunt.

De reditu regis Conradi, & quòd Fridericum ducem ante se remiserit.

CAPVT LIX.

EXpleta verò hac expeditione, principes ad propria redire disponunt: Romanus quidem per Græciam, alter verò per Calabriam & Apuliam. Itaque Conradus Romanorum princeps, naues apud Ptolemaidam ingressus, ac per æquor nauigans, fratrem & amicum suum Manuel, Regiæ vrbis principem, in Achaiæ seu Thessaliæ finibus inueniens adijt: cum eoq; tanquam ex longa via fatigatus, laboribusq; fractus, & non modica infirmitate correptus, per aliquod temporis spacium quieuit. Ibi de reditu ordinans, Fridericum ducem fratris sui filium, ad cognoscendum, vel potius ad corroborandum Imperij statum præmisit. Qui per Bulgariam, Pannoniamq; iter faciens, mense Aprili ad propria redijt, & illic quosdam ex proprijs ministerialibus suis pro bono pacis, boni iudicis exercens officium suspendio peremit. Porrò patruus suus rex, transactis aliquot quibus in Græcia quieuerat diebus, habens secum prædictum Basiliensem episcopum, & cancellarium Arnaldum, fratremq; suum Noricorum ducem Henricum (nam Guelfo dux per Calabriam & Apuliam reuersus fuerat) per Illyricum, Dalmaticumq; remigans æquor, in proprijs imperij sui finibus apud Polam Histriæ ciuitatem applicuit: ibiq; sonipede insidens, ac per Aquileiam transiens, in Iuuania (quæ nunc Saltzeburga dicta Baioariæ metropolitana sedes esse noscitur) Pentecosten celebrauit, expletis ab eo, quo idem festum in Pannoniæ finibus egerat, duobus annis. Inde Ratisponæ cum magna principum frequentia curiam celebrauit.

Excursus ad excusandum euentum illius expeditionis.

CAPVT LX.

POrrò quia nonnulli ex pusillis ecclesiæ fratribus scandalizati mirantur, mirando scandalizantur, de prætaxatæ nostræ expeditionis labore, quòd tam arduo & bono inchoata principio, tam humilem, & non bonum exitum acceperit, ipsis hoc modo respondendum videtur. Nihil verè dici bonum potest, illo solo excepto, qui non aliunde, sed ex se habens quod est, & verissimè esse, & verissimè bonus esse dicitur, iuxta illud, Nemo bonus, nisi solus deus. Cætera verò ab eo, non ex ipsius essentię sectione, sed ex eiusdem bonitatis denominatione bona dicuntur. Quicquid autem in naturalibus bonum vocatur, aut id fit simpliciter, aut secundum quid. Sed si simpliciter fit, tunc datum naturæ dicitur, sicut concessum gratiæ donum: iuxta illud, Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est. Ipsum verò datum naturæ, quod simpliciter bonum diximus, velut in ciuili facultate generalissimum, per donum gratiæ tanquam per differentiam ad constituendam quodammodo speciem informatur: secundum quod aliqua dicimus iusta, sobria. Cum ergo aliqua simpliciter in natiuis bona dicuntur, proculdubio bonum naturæ intelligitur. Vnde dictum est: Vidit deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona: quomodo lapis & lignum erit bonum. Cum autem ad eius proximam speciem descēdimus, vniuersalitate generis per specificam differentiam, quam donum gratiæ diximus, ad rationalem restricta naturam, illam tantùm solemus dicere iustam vel sobriam: nunquam verò lapidē, sicut bonum, sic vocamus sobrium vel iustum. Denique vt verbis Boetij in libro Regularum vtar, qui bonum generale, iustum speciale ponens, adnectit, Nec species descendit in omnia, id est, vt de omnibus quæ supponuntur generi, prædicetur. Ita ex opposito dicere licet, quòd genus ad ea tantùm ad quæ species prædicatione sua non contrahatur. Iuxta logicorum enim regulam, Methodus à genere ad destruendum, à specie valet ad construendum. Sicut ergo cum simpliciter aliquid bonum dico, naturæ datum quod velut vniuocè de suis speciebus prædicatur, intelligo: sic cum secundum quid aliquid bonum assero, vtilitatem potius quàm naturæ fontem intueor. Quo vsu eius acceptio ad infinita ęquiuocatur. Hinc dicimus equum bonum ex vsu vectigandi, vestē bonam ex vtilitate induendi, alimentum bonum ex emolumento nutriendi, Item eadem

dem ratione quod alteri speciei bonum, alteri asseritur malum. Verbi gratia, lusquiamum alit passerem, necat hominem. Eadem quoque res alia consideratione eiusdem speciei contentis, vel etiam eidem singulari erit bona, & erit non bona. Vnde & solemus dicere, bonum est isti calorem febrilem sentienti bibere a quam: bonū est illi propter infirmitatem stomachi, iuxta Apostolum, modico vino vti. Nec ex hoc sequitur, si secundum quid bonum isti, vel illi simpliciter esse bonum: sicut non sequitur, si Aethiops est albus dente, ergo est albus: vel econuerso, non est niger dente, ergo non est niger. Quod etiam ex diuinæ paginæ vsu patet. Velut cum dicimus, Non erat bonum Iudæis, vel Iudæ Christum tradere, vel crucifigere, & si nobis esset bonum. Sicut verò in humana philosophia, album habere dentem, nō aufert Aethiopi esse nigrum: sic in diuina pagina malum Iudæorum non demit vniuersitati passionē Christi nōn esse bonam. Ex quo fit à simili propter eādem causam, de prædicta nostra expeditione, quòd si non fuit bona pro dilatatione terminorū, vel commoditate corporum, bona tamen fuit ad multarum salutem animarum: sic tamen vt bonū, non pro dato naturæ, sed pro vtili semper accipias. Et ex eo vsu hæc emergat subdiuisio, vt sicut suprà diximus, bonum quandoq; simpliciter dici, quandoq; secundum quid, & quando secundum quid dicitur, ad diuersum vsum vtilis æquiuocari: ita hoc bonum, idem vtile, quandoq; simpliciter, quandoq; secundum quid vocari. Quamuis si dicamus sanctum illum abbatē spiritu dei ad excitandos nos afflatum fuisse, sed nos ob superbiam, lasciuiamq; nostrā salubria mandata non obseruantes, meritò rerum, personarúmue dispendium deportasse, non fit à rationibus, vel antiquis exemplis dissonum: quanquam & spiritus prophetarum non semper subsit prophetis. Qualiter verò prædictus bonus vir ei libro, quem Eugenio Papę de Consideratione scribens super hac re, ad excusationem sui apologeticum interseruerit, curiosus rerum indagator inuenire potest.

Quomodo, & quibus epistolis idem rex à Papa Eugenio exceptus sit.

CAPVT LXI.

QVomodo autem Eugenius Papa Romanorum principem de tam graui tribulatione redeuntem, paternis consolationum verbis exceperit, subter annotatū est. *Eugenius episcopus, seruus seruorum dei, charissimo in Christo filio Conrado dei gratia Romanorum regi illustri, Salutem, & apostolicam benedictionem.* Cum in hoc mundo cuncta mutabilitatis ordo corrumpat, sicut nec prosperis eleuari, ita nec frangi aduersis, confidentes de diuina miseratione, debemus: quia dei & hominum mediator admiranda dispensatione cōsueuit omnem filium quem recipit, aduersitatibus flagellare: vt dum ipsum per amorem ad æterna præmia vocat, præsens mundus eius animum perturbationes quas ingerit, à seipso repellat: tantóque facilius ab huius seculi amore recedat, quanto magis impellitur, dum vocatur. quod in Israelitico populo, Moyse vocante & Pharaone signatur. Moyses namque tunc ad vocandum missus est, cum Pharao duris eum operibus perurgebat, quatenus alter vocando pertraheret, alter impelleret sæuiendo, vt plebs in seruitio turpiter fixa, vel prouocata bonis, vel impulsa molestijs moueretur. Hoc itaque rationis debito incitati, discretionem tuam commonemus, & exhortamur in domino, quatenus tribulationes, quas tibi & exercitui tuo omnipotēs deus irrogauit, patienter supportes, & in eo spem tuam constituas, qui quem vult per mittit affligi, & confidentes in se, misericorditer liberare cō sueuit. Si enim patientiam & humilitatem in aduersis perfectè tenueris, per desertum huius vitæ, sub protectione columnæ nubis & ignis, id est patientiæ solatio, & charitatis ardore intrepidus perduceris. Quia igitur personam tuam vera charitate diligimus, & de te valde confidimus, si post tuum reditum sine delatione, de his quæ ad honorem sanctæ ecclesiæ & regni spectare noscuntur, tecum mutuis potuissemus tractare colloquijs, nobis vtique gratum fuisset. Verùm quia id nobis temporis qualitas denegauit, & de tua salute sumus solliciti, quosdam de fratribus nostris, postquam te ad Longobardiæ partes auctore domino incolumem peruenisse accepimus, sicut per venerabiles fratres nostros, Artuuicum Bremensem archiepiscopum, & Anshelmum Hamelburgēsem epi-

scopum tibi significauimus, ad tuam serenitatem duximus destinandos, vt affectum & beneuolentiam, quam erga te gerimus, tibi exponerent, & quod de te audire cupimus, ipsorum relatione nosceremus. Quibus dedimus in mandatis, vt tibi tanquam charissimo filio nostro, & catholico principi, atque speciali Romanæ sanctæ ecclesiæ defensori, ipsius ecclesiæ statum & nostrum exponerent. Qui siquidem in Tusciam vsque progressi, ex quo te ad Teutonicas partes pertransisse nouerunt, longitudinem viæ, & difficultatem itineris propter æstatis intemperiem metuentes, ad nostram præsentiam redierunt. Cæterùm quia statum tuum, & dilecti filij nostri Henrici iunioris regis, quem post discessum tuum paterno affectu dileximus, & in posterum actiones eius prosperari in domino præoptamus, cognoscere cupimus, cum fratres nostri propter æstatis feruorem, laborem tanti itineris perficere non valerent, per fidelē nostrum Franconem latorem præsentium, & apostolica scripta tuam excellentiam visitantes, nobilitatem tuam monemus, & exhortamur in domino, quatenus ea quæ circa te & ipsum geruntur, & statum regni, per eundem Franconem nobis studeas intimare, & hoc tempore deuotionem quam erga matrem tuam sanctam Romanam ecclesiam geris, ostendas, vt nostro respondere affectui congruè videaris, & beati Petri apostolorum principis intercessionibus, cui te totum debes exponere, creatoris nostri largiorem debeas gratiam promereri. Datum in Tuscul. viij. Kal. Iulij.

De obitu Henrici iunioris regis, & Hartliebi Traiectensis episcopi, & Arnaldi Coloniensis episcopi.

CAPVT LXII.

Circa idem tempus filius regis Henricus, quem ipse, vt suprà dictum est, per electionem principum regem ordinauerat, diem obijt, habens adhuc alium fratrē paruulum nomine Fridericum. Ea quoque tempestate in inferiori Traiecto Fresiæ vrbe, Hartliebo eiusdē ecclesiæ pontifice obeunte, graue schisma ibidem oritur: quibusdam Fridericum Adulfi comitis filium, alijs Hermannum ecclesiæ S. Gereonis in suburbio Coloniensi sitæ præpositum, in illius ecclesiæ præsulem eligētibus. Illi verò qui Hermannum elegerant, alios præoccupantes principem apud Noricum castrū adeunt, ab eoq; inuestituram regalium suscipiunt. Quos altera pars in ciuitatem Galliæ Spiram subsecuta, inducias ab eo vsque ad proximos dies Rogationum in palatiū Nouiomagensem accepit. Inter hæc Arnaldus quoque Coloniensis archiepiscopus, vir ad omnia ecclesiastica & secularia negocia inutilis, vitam finiuit. Igitur Conradus rex tam de subrogatione Coloniensis, quàm super determinatione illius cōtrouersiæ, quæ in Traiectensi ecclesia agitabatur, examen laturus, inferiores Rheni partes adijt, habens secum ex Baioaria Ottonem Frisingensem, ex Saxonia Albertum Misnēsem episcopos. Cumq; ad Bobardiam villam regalem, in territorium Treuerorum super Rhenum positam venisset, legatos obuios habuit, nunciantes Arnaldum cancellariū suum in præfata Coloniensi ecclesia electum esse, sed eum huius rei assensum vsque ad aduentum ipsius distulisse. Quod verbum gratāter rex accepit, ac inde extra viam paulisper digrediens, duas arces fortissimas, quarum altera super Mosellam Cohina, altera super Rheni litus posita Rinecca dicebatur, expugnauit: in Cohina præsidia ponens, alteram igni tradens. Ibi prænominatum Coloniensem electum excipiens, cum eoq; ad inferiora descendens, capellam operosam, quam ille non longè à Colonia in proprio fundo construxerat, à prædictis quos secum duxerat episcopis, consecrari fecit. Inde naues ingressus, ac per Rhenum remigans, Coloniam Agrippinam venit, cū maximo cleri ac populi tripudio susceptus. Igitur finita, vt assolet, processionis solennitate, rex in principali B. Petri ecclesia sedens, Arnaldum renitentem valde & reclamantem, pontificatus simul & ducatus regalibus inuestit, sicq; ad Nouiomagense palatium Traiectensium causam iudicaturus venit. Traiectenses Fridericum in ciuitate non sine fastu habebant, Hermanno eiecto. Itaque conductum primò de personarum incolumitate petentes, cum magna multitudine nauium à Rheno per Vualfluuium, qui ab eo scissus ipsius brachium esse noscitur, veniunt. Quos rex in causa ponens, ad pacemq; cum aduersarijs suis sine litis contestatione reuocare volens, cùm hoc modo procede-

procedere non posset, tandem eis iuris districtionem obtulit. Illi viaticum redeundi postulauerunt, dicentes se eo quòd causa ipsa tanquam ecclesiastica ad ecclesiasticum iudicem, id est, ad aures summi Pontificis translata esset, respondere coram cincto iudice non posse. Contra quos vtpote aduersus Romanum principem agentes maiestatis reos, quia incontinenti semper præstitum commeatum vlcisci non valuit, acerba rex vsus conquestione, mox etiam pro huius temeritatis debita vindicta sumenda, ad ciuitatem ipsorum processisset, nisi quòd propter quorundam Noricorum comitum insolentiam, in eandem reuocabatur prouinciam.

Conradus rex ad inferiores Rheni partes proficiscitur, & quomodo post auditam causam Traiectensium, Baioariam ingressus est, & ibi omnibus bene compositis Babenbergæ diem obijt.

CAPVT LXIII.

IGitur proximam Pentecosten in Cōfluentia, vbi & nuntios regis Hispanorum iam diu secum moratos dimisit, sub corona incedēdo celebrans, Baioariam ingreditur: Ratisponæq; curiam habens, duos ex cardinalibus Romanæ sedis legatos, Iordanum scilicet, & Octauianum obuios excepit. Post hæc Palatino comite Ottone ob filiorum suorum excessus proscripto, vicinum eius castrum Cheleheum dictum, rapido Danubij fluminis ambitu clausum, obsidione cingit, eumq; ad hoc vt vnum filiorum suorum obsidem daret, coegit. Inde in Gallias rediens, Traiectensium negotium reuocatis omnibus ad subiectionem Hermanni, cum imperij honore terminauit: ac ne aliquis in posterum eius facti scrupulus haberetur, à Romana sede ratihabitionem obtinuit. Ipse verò non multo pòst omnibus bene in Gallia & Germania compositis, cum etiam iurata expeditione in proximo imperij coronam accepturus esset, non sine suspicione quorundam, quos ex Italia habuit, medicorum, quasi ex Rogerij Siculi metu submissorum, morbo corripitur: sicq; tamen tanto non fractus infirmitatis dolore, curiam celebraturus, Babenberg venit: vbi cum multorum planctu raptus, prioris fortitudinis in vltimo discrimine retinens animum, proxima à capite ieiunij sexta feria, id est, xv. Kalend. Martij vitam finiuit, regalia duci Friderico cum vnico suo item Friderico commendans. Erat enim tanquam vir prudens de filio suo adhuc paruulo, ne in regem sublimaretur, quasi desperatus, idcirco & priuatæ & reipub. melius profuturum iudicabat, si is potius qui fratris sui filius erat, ob multa virtutum suarum clara facinora, sibi succederet. Volentibus verò familiaribus suis, iuxta eius, vt asserebāt, petitionem eum ad Laureacense monasterium deferre, ibiq; in proprio fundo iuxta patrem humare, Babenbergensis ecclesia hoc contumeliosum sibi fore iudicans, non permisit, quinimò conuenientissimum & honestissimum & ecclesiæ illi, & imperio decernens, iuxta tumbam Imperatoris Henrici, eius loci fundatoris, qui nuper auctoritate Romanæ ecclesiæ in loca sancta leuatus, pro sancto habetur, regio cultu eum sepeliuit. Hæc & alia, Augustorum inuictissime, excellentiæ tuæ scribuntur: quædam tibi vt tibi, quædam tibi, sed non vt tibi: quæ acutus clericorum tuorum discernere debebit oculus. Verùm quia iuxta quod proposui, decursis summatim aui, patris, patruiq; tui, non sine aliqua tui mentione factis, ad tua principaliter gesta venimus, huic primo Volumini, quiescendi paulisper causa, finem imponere liceat, vt ad ea quæ de tua dicenda erunt magnificentia, facilius resumatur spiritus.

LIBRI PRIMI FINIS.

OTTONIS FRISINGENSIS PROLOGVS IN SEcundum librum, *De gestis Friderici Imp. Aug.*

On sum nescius, Imperatorum, seu Regum decus, dum gestorum tuorum magnificentiam prosequi conor, crebrescentibus victorijs stylum materiæ succubiturum. Inter duo tamen, vt ita dixerim, mala, melius fore iudicaui, minus dicendo à materia Opus superari, quàm cuncta tacendo gloriosa facta silentio tecta deperire. Verùm quia priorem libellum vsque ad regni, seu imperij tui ortum in obitu gloriosissimi patrui tui Conradi regis terminaui, huic secundo Operi de tui principatus gloria contenturo, tale deo fauente, imponatur initium.

De electione Friderici ducis Sueuorum (qui fuit fratruelis Conradi regis) ad Imperium.

CAPVT I.

Nno ab Vrbe condita M.Dccc. ab incarnatione verò domini M.clij. decedente ab hac luce vernali tempore, id est, sexta feria proxima, vt dictum est, post caput ieiunij, in ciuitate Babenbergensi, pijssimo rege Conrado, iij. Nonas Martij, id est, tertia feria post Oculi mei, in oppido Franconefurt, de tam immensa transalpini regni latitudine, vniuersum, mirum dictu, principum robur, non sine quibusdam ex Italia baronibus, tanquam in vnum corpus coadunari potuit. Vbi cum de eligendo principe primates consultarent (nam id iuris Romani imperij apex, videlicet non per sanguinis propaginem descendere, sed per principum electionem reges creare, sibi tanquam ex singulari vendicat prærogatiua) tandem ab omnibus Fridericus Sueuorum dux, Friderici ducis filius petitur, cunctorumque fauore in regem sublimatur.

Ratio quare in eum tam facilè consenserit vniuersitas principum.

CAPVT II.

HVius consultationis summa, in illamque personam tam vnanimis assensus ratio, vt recolo, hæc fuit. Duæ in Romano orbe apud Galliæ, Germaniæve fines famosæ familiæ hactenus fuere, vna Henricorum de Gueibelinga, alia Guelforum de Altdorfio: altera Imperatores, altera magnos duces producere solita. Istæ, vt inter viros magnos, gloriæque auidos assolet fieri, frequenter sese inuicem æmulantes, reipub. quietem multotiens perturbarant. Nutu verò dei, vt creditur, paci populi sui in posterum prouidentis, sub Henrico quinto factum est, vt Fridericus dux pater huius, qui de altera, id est, de regum familia descenderat, de altera Henrici scilicet Noricorum ducis filiam in vxorem acciperet, ex eaque Fridericum, qui in præsentiarum est & regnat, generaret. Principes ergo non solùm industriam ac virtutem iam sæpe dicti iuuenis, sed etiam hoc quòd vtriusque sanguinis consors, tanquam angularis lapis, vtrorumque horum parietum dissidentiam vnire posset, considerantes, caput regni eum constituere adiudicauerunt: plurimùm reipub. profuturum præcogitantes, si tam grauis & diutina inter maximos Imperij viros, ob priuatum emolumentum simultas, hac demum occasione, deo cooperante sopiretur. Ita non regis Conradi zelo, sed vniuersitatis, vt dictum est, boni intuitu, hunc Fridericum, eius filio item Friderico adhuc paruulo præponere maluerunt. Hac consideratione & ordine electio Friderici celebrata est.

Quòd

Quòd post acceptam fidelitatem à principibus Aquisgrani consecratur, secumq; Fridericus Monasteriensis episcopus.

CAPVT III.

Astrictis igitur omnibus qui illò confluxerant, fidelitate & hominio principibus cum paucis, quos ad hoc idoneos iudicauit, cæteris in pace dimissis, Rex cum multa iocunditate quinta feria naues ingreditur: ac per Mogum & Rhenum nauigans, in villa regali Sinciche applicuit, ibi equos ascendens, in proximo sabbato Aquisgranū venit. Sequēti die, id est ea dominica qua Lætare Hierusalem canitur, ab episcopis à palatio in ecclesiam beatæ Mariæ semper virginis deductus, cum omnium qui aderant applausu, ab Arnaldo Coloniensi archiepiscopo, alijs cooperantibus coronatus, in sede regni Francorū, qui in eadem ecclesia à Carolo magno posita est, collocatur: non sine multorum stupore, quòd in tam paruo temporis spacio, non solùm tanta principum, seu de regno nobilium cōfluxerat multitudo, sed & quòd de Occidentali Gallia, ad quam nondum huius facti rumor peruenisse putabatur, nonnulli aduenerant. Nec prætereundum æstimo, quòd dum finito vnctionis sacramento, diadema sibi imponeretur, quidam de ministris eius, qui pro quibusdam excessibus grauibus, à gratia sua adhuc priuati, sequestratus fuerat, circa mediam ecclesiam ad pedes ipsius se proiecit, sperans ob præsentis diei alacritatem, eius se animum à rigore iusticię emollire posse. Ipse verò mētem in priori seueritate retinēs, & tanquam fixus manēs, constantiæ suæ omnibus nobis non paruum dedit indicium, dicens, non ex odio, sed iusticiæ intuitu illum à gratia sua exclusum fuisse. Nec hoc etiam sine admiratione plurium, quòd virum iuuenem, tanquam senis indutum animo, tanta flectere à rigoris virtute ad remissionis vitium non potuit gloria. Quid multa? Non illi misero intercessio principum, nō arridentis fortunæ blandimentum, non tantæ festiuitatis instans gaudium suppeditare poterant, ab inexorabili inexauditus abijt. Sed & hoc silentio tegēdum non erit, quòd eadem die, in eadem ecclesia, Monasterieñsis electus, item Fridericus, ab eisdem à quibus & rex, episcopis, in episcopum consecratur, vt reuera summus rex & sacerdos præsenti iocunditati, hoc quasi prognostico interesse crederetur: quia in vna ecclesia, vna dies duarum personarum, quæ solę noui ac veteris Instrumenti institutione sacramentaliter vnguntur, & Christi domini ritè dicitur, vidit vnctionem.

Qui legati ad Vrbem, & in Italiam destinati sint, & quò Rex diuerterit.

CAPVT IIII.

Peractis omnibus quæ ad coronæ decorem spectabant, princeps in palatij secreta se recipit, vocatisq; prudentioribus, seu maioribus ex numero principum, de statu reip. consultans, legatos ad Romanum pōtificem Eugenium, Vrbem ac totam Italiam destināndos disponit, de promotione sua in regnum significaturos. Mittuntur itaq; Hillinus Treuerensis electus, & Eberhardus Babenbergensis episcopus, viri prudentes, & literati. Dehinc Traiectensium contumaciam, qua, vt superius dictum est, in patruū suum Conradum regē vsi fuerant, vlturus, inferiores Rheni partes adijt, ipsisq; pecuniaria pœna multatis, ac Herimano episcopo confirmato, ad superiora remeando, sanctum Pascha Coloniæ Agrippinæ celebrauit. Inde per Guestfaliam transiens, Saxoniam intrauit.

Quomodo litem duorum consanguineorum de regno Daciæ deciderit.

CAPVT. V.

Erat illo tempore in regno Danorum inter duos consanguineos, Petrum scilicet qui & Sueuus, & Guuotonem de regno grauis controuersia. Quos rex ad se venire præcipiens, curiam magnam in ciuitate Saxoniæ Martinopoli, quæ & Merseburg, cum multa principum frequentia habuit. Eò præfati iuuenes venientes, eius se mandato humiliter supposuerunt, eorúmque ad vltimum causa, iudicio seu consilio primatum, sic decisa fuisse dicitur. Guuotò relictis sibi quibusdam prouincijs,

regium nomen per porrectum gladium abdicaret. Est enim consuetudo Curiæ, vt regna per gladium, prouinciæ per vexillum à principe tradantur, vel recipiantur. Petrus verò accepto ab ipsius manu regno, fidelitate & hominio ei obligaretur. Ita corona regni per manum principis sibi imposita, in die sancto Pentecostes ipse coronatus, gladium regis sub corona incedentis portauit. Gualdemarus etiam qui eiusdem sanguinis particeps fuit, ducatum quendam Daniæ accepit.

Quomodo rex controuersiam, quæ in Magdeburgensi ecclesia orta fuit, terminauerit, & quòd Vngaris bellum indicere voluerit.

CAPVT VI.

Circa idem tempus Magdeburgensis ecclesia, quæ Saxoniæ metropolis esse dinoscitur, pastore suo viduata, ad electionem faciendam resedit. Dumque alij eiusdem ecclesiæ præpositum Gerardum, alij decanũ eligerent, diuisis hincinde personis regem adhuc in Saxonia morantem adire disponunt. Quos dum multis modis ad vnitatẽ, & vinculum pacis princeps reducere satageret, ac proficere nõ valeret, alteri parti, id est, decano cum suis persuasit, vt Guicmannum Cicensem episcopum, virum adhuc iuuenem, sed nobilem eligerent: eique accersito, regalia eiusdem ecclesiæ concessit. Tradit enim Curia, & ab ecclesia eo tempore quo sub Henrico quinto de inuestitura episcoporum decisa fuit inter regnum & sacerdotium controuersia, sibi cõcessum autumat, quòd obeuntibus episcopis, si fortè in eligendo partes fiant, principis arbitrij esse, episcopum quem voluerit, ex primatum suorum consilio ponere, nec electum aliquem ante consecrandum, quàm ab ipsius manu regalia per sceptrum suscipiat. Rex omnibus in Saxonia bene ordinatis, cunctisque principibus illius prouinciæ ad nutum suum inclinatis, Baioariam ingreditur, ac Ratisponæ Norici ducatus metropoli, in festiuitate apostolorum in monasterio sancti Emmeranni, (nam maior ecclesia, cum quibusdam ciuitatis vicis conflagrauerat) coronatur. Ad eandem curiam legati ad Eugenium papam, Vrbem, ac cæteras ciuitates Italiæ directi, læta reportantes redeunt. Ibi etiam princeps, eo quòd omnibus in proprij imperij finibus ad eius voluntatem compositis, virtutem animi quam intus gerebat, extrà ferri disponeret, Vngaris bellum indicere, ipsosque ad monarchiæ apicem reducere volebat. Sed cum assensum super hoc principum, quibusdam de causis latentibus, habere non posset, ad effectum tunc perducere ea quæ voluebat mente, non valẽs, ad opportuniora tempora distulit.

Quomodo propter litem duorum ducum terminandam, apud Herbipolim curiam celebrauerit, & ibi expeditionem in Italiam iurarit.

CAPVT VII.

Erat verò multa serenissimi principis anxietas, cum omnia prosperè in regno agerentur, qualiter controuersia quæ inter eius carnem & sanguinem, id est, Henricũ patruum suum, & itidem Henricum auunculi sui filium, duces, de Norico ducatu agitabatur, sine sanguinis effusione terminari posset. Fuit namque Henricus iste Henrici quondam Norici ducis filius, quem vt alibi dictum est, Conradus rex à Baioaria eiectum, in Saxonia manere compulerat, ducatumque ipsius primùm Leopaldo Marchionis Leopaldi filio, ac deinde fratri ipsius huic Henrico cõcesserat. Rex ergo prædictam litem iudicio vel consilio decisurus, vtrique autumnali tempore mense Octobri in ciuitate Herbipoli curiam præfigit: quò dum alteri, id est, Henrici ducis filius venitet, alter se absentaret, iterum & iterum vocatur. In eadem curia exulibus Apuliæ, quos Rogerius de solo natali propulerat, lachrymabiliter conquerentibus, ac ad pedes principis miserabiliter se proijcientibus, expeditio Italica tam pro afflictione horum, quàm pro corona Imperij accipienda, paulò minus quàm ad duos annos iurata est.

Quòd

Quòd Gerardus Magdeburgensis præpositus Guicmannum Cicensem episcopum Romæ accusauit: & epistola Papæ super hoc.

CAPVT VIII.

POrrò Gerardus prępositus Romam pergens, Eugeniū papam adijt, eiq́ causam Magdeburgensis ecclesiæ aperiens, Guicmannū à principe, vt suprà dictum est, per electionem alterius partis ibi locatum, multis modis de intrusione accusauit. Hanc rem quàm grauissime Romanus pontifex exceperit, tam ex literis, in quibus nonnullis episcopis, qui pro eo ob amorem regis Romanæ ecclesiæ scripserant, respōdit, quàm ex cardinalium, qui postmodum ad transalpina directi sunt, viua voce percepimus. Literarum autem talis tenor fuit: *Eugenius episcopus seruus seruorum dei, Venerabilibus fratribus Eberhardo Saltzburgensi, Artuuico Bremensi, & Hillino Treuerensi archiepiscopis, Eberhardo Babenbergensi, Hermanno Constantiensi, Henrico Ratisponensi, Ottoni Frisingēsi, Conrado Pataviensi, Danieli Pragensi, Anshelmo Hammelburgensi, & Burckardo Eistadensi episcopis, Salutem, & apostolicam benedictionem.* Literas quas pro causa Magdeburgensis ecclesiæ vestra nobis prudentia delegauit, debita benignitate suscepimus. In lectione autem & cognitione earum stupore nimio, & admiratione repleti sumus, eo quòd longè aliud in eis quàm vobis ex officio pontificatus immineat, perspeximus contineri. Cum enim in ecclesiæ vertice sitis ex diuina prouidentia constituti, vt de medio eius quæ fuerint nociua propellere, quæ vtilia debeatis attento studio conseruare, in causa ista sicut ex suggestione literarum vestrarum nobis innotuit, nō quod expediat ecclesiæ dei, quod sacrorum canonum sanctioni concordet, quod exinde à cœlesti arbitrio approbetur, sed quod terrenis principibus placeat, attendistis: & qui eorum animos à sua minus recta debuistis deflectere intentione, atq́ vbi esset via domini, demonstrare non persuasistis quod rectum est, nec stetistis murus pro domo Israel: quinimò ipsis, vt ait propheta, parietem ædificantibus, vos, quod sine grandi animi rancore vix dicimus, liniuistis illum luto absq́ paleis. Nō ita sentiebat princeps apostolorū, qui ex fidei suæ cōfessione, vt totius ecclesiæ fundamentū esset accepit: sed cōminantibus seculi filijs, & apostolis, si prædicarent in nomine Iesu mortis exterminium intētantibus, confisus de domini virtute respondit: Oportet obedire deo magis quàm hominibus. Vos autem ne à terrenis videamini principibus dissentire, illi causæ fauorem vestrum impenditis, cui & ecclesiasticæ auctoritas constitutionis, & supernæ voluntatis examen pro certo creditur obuiare. Cum enim translationes episcoporū sine manifestæ vtilitatis & necessitatis indicio, diuinæ legis oraculū non permittat, cum etiā multo amplior, quàm in alijs electionibus cleri & populi eas debeat præuenire cōcordia, in facienda trāslatione de venerabili fratre nostro Guicmanno Cicensi episcopo, nihil horum est, sed solus fauor principis expectatur: & nec inspecta necessitate illius ecclesiæ, nec cōsiderata vtilitate personæ, clero nolēte, imò (vt dicitur) ex parte maxima reclamāte, in Magdeburgēsi eum dicitis ecclesia supplantandū. Super quo tanto amplius admiramur, quāto persona illa cuius grauitatis sit atq́ scientiæ, ab anteactis agnouimus, ac perinde quantum ecclesiæ illi sit vtilis, non penitùs ignoramus. Quoniam igitur quicunq́ temporalis auræ flatibus agitentur, nos in illius petræ soliditate fundati, quæ in fundamento meruit ecclesiæ collocari, sicut nō debemus, ita nec volumus omni vento circumferri doctrinæ, aut à sacrorum canonum rectitudine impulsu aliquo deuiare, per pręsentia vobis scripta mandamus, quatenus causæ isti fauorem vlterius non præstetis, & apud charissimum filium nostrum Fridericum, quem deus hoc tempore pro seruanda libertate ecclesiæ in eminentiam regni euexit, efficere vestris exhortationibus studeatis, vt & ipse à sua super hoc intentione desistat, & contra deum, contra sacros canones, contra regiæ dignitatis officium, eidem causæ fauorem suum vlterius non impendat, sed ecclesiæ Magdeburgensi sicut & alijs ecclesijs regni à deo sibi commissi liberam facultatem, quem voluerit secundum deum eligendi, relinquat, & electionem ipsam postmodum fauore suo, sicut decet maiestatem regiam, prosequatur. Nos enim si quod de supradicto fratre nostro facere nititur, videremus ratione fulciri, nec voluntati eius, nec postulationi vestræ

duceremus aliquatenus obuiandum. Contra deum autem, & sacrorum canonum sanctiones, nulli omnino petitioni possumus præbere consensum. Datum Signiæ xvi. Kalend. Septemb.

Quomodo per duos Cardinales assensu principis, quidam episcopi depositi sunt, & de duobus ducibus Henricis.

CAPVT IX.

AT rex in proximo Pascha Babenberg coronam gestans, duos cardinales, videlicet Bernardum presbyterum, & Gregorium diaconum ad depositionem quorundam episcoporum ab apostolica sede destinatos, secum habuit. Proximam dehinc Pentecosten Vormaciæ ferians, Henricum Moguntinæ sedis archiepiscopū, virum pro distractione ecclesiæ suæ frequenter correptum, nec correctum, per eosdē cardinales deposuit, ac Arnaldum cancellarium suum per quorundam ex clero & populo, qui illuc venerant, electionem ei subrogauit. Ad prædictam curiam prænominati duces, ambo Henrici pro ducatu Norico, vt dictum est, contendentes venerūt, sed altero quòd legitimè vocatus non fuerit, prætendente, debitum finem negocium ibi habere non potuit. Iidem etiam cardinales permissu principis Burckardum Eistetensem seniō grauem, de inutilitate causantes, itidem submouere. Dūq; post hæc in Magdeburgensem & quosdam alios sententiam ferre cogitarent, à principe inhibiti, & ad propria redire iussi sunt.

Quòd mortuo Eugenio, Anastasius subrogatur, & quòd cardinalis Gerardus insolenter agere uolens, prohibitus & in uia mortuus est, & Guicmannus in episcopatu confirmatus.

CAPVT X.

EA tēpestate Eugenius papa, vir iustus, & religione insignis, ab hac luce transiens, Anastasio homini veterano, & in consuetudine illius Curiæ exercitato, sedem reliquit. A quo dum cardinalis quidam Gerardus nomine, ad terminandam Magdeburgensis electi causam missus fuisset, ac principem in eadem ciuitate natale domini celebrantem adijsset, cum quædam ibi secus illius nutum tractare vellet, indignationem eius incurrens, infectis negocijs pro quibus venerat, mundatis sæuioribus inglorie redire coactus, in via etiam vita decessit. Verùm princeps missis ad Anastasiū cum Guicmanno nuncijs, non solùm facti sui ratihabitionem, sed etiam pallium obtinere eum fecit, non sine quorundam scandalo, qui ne vnquam id fieret, immobiliter fixum Romanos tenere à proprio ipsorum ore audierant. Exhinc non solùm in secularibus, sed & in ecclesiasticis negocijs disponendis, auctoritas principis plurimùm creuit.

Quòd legatos in Græciam destinauerit, & quòd Henrico Saxonum duci ducatus Baioariæ adiudicatur, & quòd rex in Italiam promotum monuit.

CAPVT XI.

CIrca idem tempus mense Septembri, principes, maioresq; Baioariæ à rege Ratisponæ conuocantur, sed nihil ibi de bono pacis in illa prouincia, propter duorū ducū litem, terminari poterat. Rex tamen quia nō multo ante hęc per apostolicę sedis legatos, ab vxore sua ob vinculum consanguinitatis separatus fuerat, pro ducenda alia pertractās, ad Manuel Græcorum Imperatorem tam pro hoc negocio, quàm pro Guilhelmo Siculo, qui patri suo Rogerio nouiter defuncto, successerat, vtriusq; Imperij inuasore debellando, in Græciam legatos destinandos ordinat: sicq; primatū suorum consilio, Anshelmus Hamelburgensis, & Alexander Apulię quōdam comes, sed à Rogerio cum cæteris eiusdem prouinciæ nobilibus, ob suspicionem dominandi propulsus, eandem legationem suscipiunt. Proximo dehinc mense Decembri vtriq; duces, Henricus, itidem & Henricus in ciuitate Spira, principis adsistunt iudicio: sed iterum altero de legitima vocatione se excusante, res protelatur. Itaq; Fridericus dum iam ferè per biennium ad decidendam litem duorum principum, sibi, vt dictum est, ex propinquitate sanguinis tam affinium laborasset, tandem alterius instātia, qui

in

in paternam hæreditatē,à qua diu propulsus fuerat,redire cupiebat, flexus imminente etiam sibi expeditionis labore,in qua eundem iuuenem militem, sociumque viæ habere debuit,finem negocio imponere cogebatur. Proinde in oppido Saxoniæ Goslaria curiam celebrans,vtrosque duces,datis edictis,euocauit. Vbi dum altero veniente,alter se absentaret,iudicio principum alteri,id est,Henrico Saxoniæ duci, Baioariæ ducatus adiudicatur. Post hæc princeps de Saxonia in Baioariam se recipiens,ac inde per Alemaniam transiens, anno regni sui tertio, in Campania Lici fluminis termino Baioariæ,contra ciuitatem Augustensem, circa principium mēsis Octobris, militem in Italiam iturus collegit,finitis ex quo iurata fuerat primò expeditio duobus annis. Nec illustrem animum à tam illustri facto, ex recēter prolata in tam magnum imperij principem sententia,& exhinc obortum non paruum aliorum principum murmur reuocare poterat,quin omnia quę retrò erant,tanquam floccipendens,deo se cōmittendo in anteriora extenderetur. Per Brixinoram itaque & vallem Tridentinam transiens, emensis Alpium angustijs,in campestribus Veronensium, iuxta stagnum Gardæ castrametatur. Vbi dum de processu ad vlteriora cum principibus consilium iniret,primò cœli principem conciliandum decreuit. Denique miles per claustra montium transiens, ob difficultatem locorum victui necessaria inuenire nequiens, dum penuriā magnam,quod in exercitibus molestum esse solet,pateretur,nōnulla sacra loca violarat. Ad hæc quamuis prædictam necessitudinis excusationem habere viderentur, expianda, rex à toto exercitu collectam fieri iubet, & sic non modicam coadunatam pecuniam per quosdam religiosos viros duobus episcopis Tridentino scilicet, & Brixinorensi remittendam,ac per singula sanctorum loca,quæ damnum passa fuerant,diuidēdam statuit:pulchrè communi vtilitati consulens,pulchrè rectoris officiū implens, vt maxima adorsurus negocia,ante omnia rectorem & plasmatorem omniū,sine quo nihil bene incoatur,nihil prosperè consummatur,placandū,eiusque offensam à populo suo auertendam intenderet.

Quomodo apud Roncalias quibusdam episcopis regalia abiudicata sint.

CAPVT XII.

Inde castra mouens in campo Roncaliæ super Padum,non longè à Placentia, mense Nouembri resedit. Est autem consuetudinis regum Francorum,quæ & Teutonicorum, vt quotienscunque ad sumendam Romani imperij coronam, militem ad transalpizandum coegerint,in prædicto campo māsionem faciant. Ibi ligno in altum porrecto scutum suspenditur, vniuersorumque equitum agmen feuda habentium, ad excubias proxima nocte principi faciendas, per curiæ præconem exposcitur: quod sectantes qui in eius comitatu fuerunt,singuli singulos beneficiatos suos per præcones exposcunt. At sequenti die quicunque nocturnis vigilijs defuisse deprensus fuerat, denuò ad præsentiam regis, aliorumque principum, vel virorum illustrium euocatur: sicque omnes omnium beneficiati,qui sine bona voluntate dominorum suorum domi remanserunt,in feudis condemnantur. Hunc morem principe secuto, non solùm laicorum feuda,sed & quorundā episcoporum,id est,Hartuici Bremensis, & Vlrici Halberstatensis regalia personis tantùm, quia nec personis, sed ecclesiis perpetualiter à principibus tradita sunt,abiudicata fuere. Sed quoniam huius terræ mētio habita est, de ipsius situ ac ritu, & à quibus prius inhabitata,quóue nomine dicta,à quibus postmodum possessa,quo censeatur vocabulo,paucis absoluam.

De situ Italiæ, & more gentis eiusdem. Item de situ & superbia Mediolani,& de consuetudine & iustitia regni,atque de diuersis querimonijs ad principem delatis.

CAPVT XIII.

Haec Pyrenæo,seu Apennino altißimis & scopulosißimis alpibus in oblongum ductis,hincinde septa,tāquam eorundem,vel potius eiusdem montis vmbilicus, vt ue deliciarum hortus,à Tyrrheni mari vsque ad Adriatici æquoris oram protenditur : habens ad Septentrionem Pyrenęas vt dictum est, Alpes : ab Austro Apenni-

num,qui modò mutato nomine mons Bardonis vulgò dicitur:ab Occidente Tyrrhenum,ab Oriente Adriaticum ęquor. Padi vel Eridani fluminis,quem vnum inter tria Europæ flumina famosissima Topographi ponunt,cæterorumq; amnium decursu irrigua,soli dulcedine,cœliq; temperie:frumenti,vini & olei ferax:intantum vt arbores fructiferas,præcipuè castaneas,ficeta,& oliueta instar nemorum educet. Romanorũ colonia vlterior Italia olim dicebatur,tribus distincta prouincijs,Venetia,Emilia,Liguria:quarum primæ Aquileia,secundæ Rauẽna,tertiæ Mediolanũ metropoles fuere. At in ipso Apennino,vbi & vrbs Roma sita esse noscitur(quæ modò Tuscia vocatur,eo quòd Apennino inclusa,Vrbem quoq; ipsam in sinu suo contineat)interior Italia iure dicta est. Illa verò quæ post emensionem montium Campania excipitur, vnde & à re nomen trahens,Campania adhuc dici solet,ac vsq; ad Farum, brachium maris, nauibus ob syrtes importunum,Siciliam à solido seiungens,producitur. Nam Sicilia Europam terminans,Sardiniæ,cæterisq; Italiæ insulis adnumeratur. Olim citerior Italia,vel maior Græcia vocabatur,nunc Apulia vel Calabria dicta. Quamuis aliqui hãc & mediam pro vna reputantes Italia,citeriorem seu maiorem Græciam dicere maluerint Italiam,non tres,sicut præmissum est,sed duas tantùm,vlteriorem & citeriorẽ ponentes Italias: nonnulli tamen prædictas Alpes Apenninum & Pyrenæum eadem montana esse volunt, eo quòd circa eas partes qua Ianua ciuitas in naualibus prælijs satis exercitata,super Tyrrhenum æquor sita est, conueniendo, prædictam claudant prouinciam:in argumentum suæ assertionis inducentes,quòd Pannonia iuxta Isidorum,tanquam Apennino clausa nomen accepit,quam non Apẽninus,qui mons Bardonis,sed Pyrenęę attingunt Alpes. Patet,vt arbitror,cur hanc terram duorum montium,vel eiusdem,supra vmbilicum dixerim. Barbarorũ verò incursionibus, ac dominationi,qui à Scanzia insula cum Alboni duce venientes,Pannonias primò inhabitarunt,subiacere incipiens,ab eisdem,eo quòd ad augendum exercitum,fœminis reflexis ad mentum crinibus,sicq; virilem & barbatam faciem imitãtibus, & idcirco Longobardis à longis barbis vocitatis,& ipsa Longobardia appellari consueuit. Ex quo contingit,vt circa Hexarchatum Rauennatensem artatis antiquis eiusdem prouincię incolis,ea pars Italiæ quæ antea Aemilia dicebatur,nunc Romaniola,quod diminutiuum à Roma tractum noscitur,vulgò vsq; hodie dici soleat. Veruntamen barbaricæ deposito feritatis rancore,ex eo forsan quòd indigenis per connubia iuncti, filios ex materno sanguine,ac terræ,aerisue proprietate aliquid Romanæ mansuetudinis & sagacitatis trahentes,genuerint,Latini sermonis elegantiam,morumq; retinent vrbanitatem. In ciuitatum quoq; dispositione,ac reip. cõseruatione,antiquorum adhuc Romanorum imitantur solertiam. Deniq; libertatem tantopere affectãt,vt potestatis insolentiam fugiendo,Consulum potius quàm imperantium regantur arbitrio. Cumq; tres inter eos ordines,id est capitaneorum,vaiuassorum,plebis esse noscãtur,ad reprimendam superbiam,non de vno,sed de singulis prædicti consules eliguntur,neue ad dominandi libidinem prorumpant,singulis penè annis variantur. Ex quo fit,vt tota illa terra intra ciuitates fermè diuisa, singulæ ad commanendum secum diœcesanos compulerint, vixq; aliquis nobilis,vel vir magnus,tam magno ambitu inueniri queat qui ciuitatis suę non sequatur imperium. Consuerunt autem singuli singula territoria ex hac comminandi potestate,comitatus suos appellare,vt etiam ad comprimendos vicinos materia non careant,inferioris conditionis iuuenes,vel quoslibet contemptibilium etiam mechanicarum artium opifices, quos cæteræ gentes ab honestioribus & liberioribus studijs,tanquã pestem propellũt,ad militiæ cingulum,vel dignitatum gradus assumere non dedignantur. Ex quo factũ est,vt cæteris orbis ciuitatibus,diuitijs,& potentia præmineant. Iuuantur ad hoc nõ solùm vt dictum est,morum suorum industria,sed & principum in transalpinis manere assuetorum absentia. In hoc tamen antiquæ nobilitatis immemores,barbaricæ fecis retinent vestigia, quòd cum legibus se viuere glorientur,legibus non obsequuntur. Nam principem, cui voluntariam exhibere deberent subiectionis reuerentiam,vix aut nunquam reuerẽter suscipiunt, vel ea quæ secundum legum integritaten sanciuerint,obediẽter excipiunt,nisi eius multi

militis

militis astipulatione coacti, sentiant auctoritatẽ. Ob ea frequenter contingit, vt quãuis ciuis lege flectendus, aduersarius armis cogendus secundũ leges sit, ipsum tamen quem vt propriũ principem mitẽ suscipere oportebat, sępius iura propria exposcentem, hostiliter excipiant. Ex quo duplex reipub. nascitur detrimentũ, vt princeps ad subiugationem, ciuis in colligendo exercitu distrahatur, & ciuis, non sine magno rerũ suarum dispendio, ad obedientiã principis compellatur. Quare eadẽ ratione qua populum super hoc incusat temeritas, sic principẽ apud deũ & homines excusare debebit necessitas. Inter cæteras eiusdem gentis ciuitates Mediolanũ primatum nunc obtinet, inter Padũ & Pyrenęum sita. Ticino & Adua ab eodem Pyrenęo nascentibus, ac in Pado se recipientibus, & ob hoc sinum quendam fertilissimũ in modum insulæ facientibus media posita, ritè Mediolanũ vocatur: quamuis nonnulli ex quodam portẽtuoso sue, vnam medietatem setas, & alterã lanam habente, ẽ fundatoribus Mediolanum dictã putent. Hæc ergo non solùm ex sui magnitudine, virorumûe fortiũ copia, verumetiam ex hoc quòd duas ciuitates vicinas, in eodem sinu positas, id est, Cumam & Laudam ditioni suę adiecit, alijs, vt dictũ est, ciuitatibus celebrior habetur. Porrò vt in rebus caducis ex arridentis fortunæ blandimento fieri solet, rebus secundis elata, in tantam elationis extumuit audaciam, vt non solùm vicinos quosq; infestare non refugiat, sed & ipsius principis maiestatem nòn reformidando, eius ausa fuerit incurrere recenter offensam. Quod quibus de causis exordiũ sumpserit, breuiter aperiam. Interea quædam de iusticia regni dicenda vidẽtur. Mos enim antiquis, ex quo imperium Romanum ad Francos deriuatum est, ad nostra vsq; deductus est tempora, vt quotiescunq; reges Italiam ingredi destinauerint, gnaros quoslibet de familiaribus suis præmittant, qui singulas ciuitates seu oppida peragrando, ea quæ ad fiscum regalem spectant, quæ ab accolis Fodrum dicuntur, exquirant. Ex quo fit, vt principe adueniente plurimæ ciuitates, oppida, castella, quæ huic iusticiæ vel omnino contradicendo, vel integraliter non persoluendo reniti conantur, ad solum vsq; prostrata, proteruiæ suæ documentum posteris ostendant. Alia itidem ex antiqua cõsuetudine manasse traditur iusticia, vt principe Italiã intrante, cunctæ vacare debeant dignitates & magistratus, ac ad ipsius nutum secundum scita legum, iurisq; peritorum iudicium, vniuersa trãctari. Tantam ei quoq; iudices terræ recognoscere dicũtur iurisdictionem, vt ex omnibus quæ terra producere solet, vsui necessarijs, exceptis vix bubus & seminibus, ad excolendam terram idoneis, de cæteris quantum necesse fuerit militi profuturis, ad regios vsus suppeditare æquum arbitrentur. Igitur rege apud Roncalias per quinq; vt aiunt, dies sedente, & ex principum, ac de vniuersis penè ciuitatibus consulum seu maiorum cõuentu curiam celebrãte, diuersa hincinde diuersis ex querimonijs emerſere negocia. Inter quæ Guilhelmus marchio de mõte Ferrato, vir nobilis & magnus, & qui penè solus ex Italiæ baronibus ciuitatum effugere potuit imperiũ, simul & Astensis episcopus, grauem vterq; super Astensium, alter, id est, Marchio super oppidanorum Kairę conquestionẽ facientes insolentia. Neq; enim multum ad principis triũphi titulum, respectu ipsius gestorum fortiũ, facere arbitramur, si de castellis, rupibus, oppidis, villisq; magnis, quæ ab ingressu suo non solùm militari ordine, sed etiam armigerorum tumultuationis assultu subuersa sunt, diceremus, ad maiora festinãtes. Aderant etiam Cumanorum seu Laudensium consules, de attritionis suæ diutina miseria, lachrymabilem super Mediolanensium superbia facientes querimoniam, præsentibus duobus consulibus eiusdem ciuitatis, Oberto de Orto, & Gerardo Nigro. Princeps igitur his de causis superiores Italiæ partes aditurus, per Mediolanensium fines, transire volens, prædictos consules tanquam viæ duces futuros, & de idoneis tabernaculorum locis dispositiuros, secum retinuit. Venerunt etiam ad eandem curiam legati Ianuensium, qui non longè ante hæc ipsa captis in Hispania inclytis ciuitatibus; & in sericorum pannorum opificio prænobilissimis Almaria & Vlyxibona, Sarracenorum spolijs onusti redierant, leones, struthiones, psitacos, cum cæteris preciosis muneribus principi præsentantes.

Quibus occasionibus rex in Mediolanenses arma converterit.

CAPVT XIII.

FRidericus ergo ad superiora, vt dictum est, vlterioris Italiæ, profecturus à Roncalijs copias ducens, in territorio Mediolanensium castra posuit. Dumq; à prænominatis consulibus per arida, vbi nec stipendia inueniri, nec ex mercatu haberi possent, circunduceretur loca, indignatione motus, iussis primò vt ad propria redirent consulibus, in Mediolanenses arma conuertit. Accessit ad huius indignationis cumulum, quòd ex maxima imbrium effusione totus exacerbatus fuisse dicitur exercitus, vt ex hac duplici inediæ videlicet & cœli inclementię molestia, cuncti prout poterant principem aduersus eos concitarent. Alia itidem huius commotionis causa non parua fuit, quòd princeps temeritatis illorum in hoc tumorem præsenserat, quòd non solùm ciuitates quas destruxerant, reædificari pati nollent, quinetiam ad iniquitatis illorum assensum, ipsius nobilem & incorruptum hactenus animum pecunia inclinare ac corrumpere satagebant. Rex castra de aridis locis mouens, ad fertilia ipsius territorij habitacula non longè à ciuitate se transferens, militem lassatum refecit.

Quædam oppida ac castra Mediolanensium euertuntur, & de Nouaria suoq; comite.

CAPVT XIIII.

ERat in vicinio oppidum quoddam satis populosum Rosatum, vbi Mediolanēses circiter quingentorum equitum armatorum præsidia locauerant. Iubentur ergo equites ad ciuitatem redire, direptisq; omnibus vsui necessarijs, ipsum oppidum flammæ datur. Ibi quidam ex equitibus principis vsq; ad portas Mediolanēsium progressi, quibusdam vulneratis, quosdam cepere. Mediolanenses non solùm damno prę sentium, sed & metu futurorum stupefacti, Gerardi consulis, tanquam huius mali auctoris, domum, principis iram mitigaturi, diriment. At princeps huius rei nihil pensi habens, ad Ticinum vsq; amnem maiores his clades irrogaturus procedit. Is amnis à Pyrenęo, vt suprà ostensum est, surgens, & Padum seu Eridanum iuxta Papiam, quæ exhinc Ticinum vocatur, influuens, insulam Mediolanensium ab Occidentali latere cingit. Ibi duos pontes ligneos, quos ipsi ob incursum in Papienses & Nouarienses construxerant, ac ob illorum impetum reprimendum propugnaculis munierant, occupat, transmissoq; per eos milite ignibus tradit. Deniq; tria ipsorum castra munita & decora, id est Mummam, Gailardam, Tricam, quæ ad expugnationem Nouariensium in ipsorum territorio firmauerant, expugnata cremantur. Est autem Nouaria ciuitas non magna, sed ex quo ab imperatore Henrico olim euersa reædificari cœpit muro nouo, & vallo non modico munita, comitem habens in sua diœcesi Guidonem Blanderatensem, qui præter morem Italicum, totum ipsius ciuitatis territorium, vix ipsa ciuitate excepta, Mediolanensium possidet auctoritate: inhiantibus adhuc Mediolanēsibus, vt & hanc simul & Papiam, sicut alias absorbeant ciuitates. Facta est hæc victoria Mense Decembri, nataleq; domini circa prædictorum excidium castrorum à principe cum magna celebratur alacritate.

De subuersione Kairæ & Astæ, & de treuga militum.

CAPVT XV.

POst hæc princeps per Vercellum & Taurinum transiens, transuadato ibi Pado ad inferiora versus Papiam iter reflectit. Verùm oppidani Cairæ, simul & Astenses ciues, eo quòd præcepta principis de exhibenda Marchioni suo Guilhelmo de monte Ferrato iusticia minime paruissent, tanquā rebellionis rei hostes iudicati proscribuntur. Ad quorū puniendā contumaciā dum rex exercitū ducit, illi relictis munitionib. velut viribus suis diffidentes, ad vicina montana diffugiunt. Rex primò Cairā veniens, inuentis sufficienter victualibus, per aliquot ibi dies mansit. Turres quę non paucę ibidē fuere, destruxit, oppidūq; succēdit. Inde Astā ꝓcedēs, vacuāq; nō opibus

sed

ſed habitatore reperiens ciuitatem, non paucis ibi diebus manens, igni eam & direptioni dedit. Ante verò quàm abinde caſtra mouerentur, conſilio ſapientum rex habito, propter crebras quæ in exercitu ortæ fuerant ſeditiones, aliqua militi in poſterum profutura ordinare diſponit. Non ſolùm ergo edicto dato, ſed & à ſingulis maioribus & minoribus ſacramento præſtito, legem dedit, ne quis infra caſtrorum ambitum gladium ad quodlibet cõmilitonis nocumentum portare auderet, adijciens pœnam, vt quicunq; hanc treugam violando, quempiam de ſocijs vulneraret, manu mutilaretur, vel etiam capite obtruncaretur. Hacq; tam ſapienti, quàm neceſſaria lege data, de cætero iuuenilium irrationabilis impetus animorum conquieuit.

De Terdona, & quare obſeſſa ſit, & de eius ſitu, atq; præſidijs, & quomodo obſeſſa ac impugnata, qualiterúe à ſuis defenſa fuerit.

CAPVT XVI.

FVit non longè ab eo loco ciuitas Terdona, natura & arte munita, Mediolanenſib. amica, ipſisq; contra Papienſes fœdere iuncta. Igitur Papienſibus conquerẽtibus plus à Terdona ſe quàm à Mediolano moleſtari, eo quòd quamuis ciuitas Papia in ſinu quidem Mediolanenſium poſita, robur, tamen comitatus ſui vltra Ticinum fluuium habeat, iſti nullo montis ſeu fluminis obiectu expoſitum, iuſſa eſt à principe à Mediolani cõtubernio recedere, Papiæq; ſociari. Quod dum facere recuſaret, dumq; magis ſeditioſè & inimicè, quàm pacificè & amicè regibus, ciuitati adhærere delegiſſet, tanquam maieſtatis rea, & ipſa inter hoſtes imperij adnumerata proſcribitur. Princeps Terdonenſium ſicut & Aſtenſium vindicaturus inſolentiam, ab Aſta caſtra mouens, in marchia quadam, quæ Buſca dicitur, tentoria fixit. Ibi per aliquot dies moram faciens, quoſdam ex militibus cum fratre ſuo Conrado, Bertolfo Burgundionum duce, Ottone vexillifero ſuo, ex Baioaria Palatino comite præmittendos, ſitumq; ciuitatis exploraturos decreuit. Qui tranſmiſſo amne, qui Tanera vulgò dicitur, vſq; ad ipſam ciuitatem decurrentes, ac omnia circumſpicientes, non longè ab ea ſuper prædictum amnem metantur caſtra. Tertia dehinc luce rex ſuos inſecutus, altera fluminis ripa tabernacula fixit, ſuis ex prædicti amnis inundatione, qui ex ſubita imbrium multitudine plus ſolito excreuerat, iungi non valens. Attamen non multo pòſt fluuio aliquantiſper mitigato, tranſuadandi labore ſuis adiunctus, ad ciuitatem properauit. Primoq; aſſultu ſuburbia muro, turribus ſuffulta, cepit & expugnauit, ciuibus vix ad ſuperiorem ciuitatis arcem ſe recipiendi, ex noctis, quæ iam incumbebat, & ſuperueniẽtis tempeſtatis beneficio, facultatem habentibus. Eſt autem Terdona penè in pede Apennini montis, ex ea qua Apenninus & Pyrenæus, vt ſuprà dictum eſt, iunguntur, parte ſita, Campaniam Papię ſeu Mediolani tanquam è ſpecula proſpiciens. In monte terete ſcopuloſam faciem in prærupto laterum prætendente poſita, turribus, & pręcipuè vna laterítia, à Tarquinio Superbo olim facta, quæ & rubea nunc ab indigenis dicebatur Superba, in decliuo mõtis ſuburbio, ex murorum ambitu, ac turrium celſarum, populiq; multitudine, cuiuſdam amniculi per medium tranſeuntis inſignis. Princeps nobilis, capto (vt dictum eſt) ſuburbio, arcem ipſam ſeu ciuitatem obſidione clauſit. Erat autem prędicta arx non ſolùm ſuis viribus, ſed etiam Mediolanenſium fortitudine, & vicinorum Baronum, quorum vnus Marchio Opitius, cognomento Malaſpina fuit, præſidijs munita, obq; tantæ opis confidentiam, ad propellẽdam principis iram inſtrui auſa. Initiata eſt hæc celebris Terdonæ obſidio menſe Februario incipiente, poſt caput ieiunij proxima quadrageſimæ hebdomada. Receptis igitur ad anguſtias arcis Terdonenſibus, tantaq; multitudine velut vno carcere incluſis, mons ipſe circumquaq; à principe, ne vllus effugiendi pateret miſeris aditus, obſidione vallatur, principe ipſo ex Occidentali parte, Henrico duce Saxoniæ in ſuburbio, quod Meridiem verſus Apenninum reſpicit, Papienſibus in Campania, quæ contra Papiam ſeu Mediolanum ad Orientem vel Aquilonem extenditur, reſidentibus. Nec mora, machinæ, diuerſorumq; tormentorum genera fabricantur, ſagittarij, baliſtarij, fundibula

rij arcem circunseptam obseruant. Tentabat omnia virtus principis,& vbi infirmiora arcis videbat loca,valentiori vrgebat manu. At Terdonenses artissimis septi claustris effugij locum non habentes,ex desperatione audaciam sumunt. Nulla enim,vt ait ille Historiographus,promptiorem bello militem reddit, quàm necessitas præliandi ex prærupto periculorū. Vrgentur iaculis,vrgentur balistis,quodq; his grauius est,propria remordentur conscientia,eo quòd proprio principi rebellando, quicunq; ex eis deprehensi fuissent, patibuli quod in pręsentiarum erectum cernebant,expectabant supplicium. Sicut enim est magna miseris tyrannicæ obuiantibus immanitati consolatio,conscientiæ spes:sic è conuerso tali principi,qui non solùm legitimus iudex,sed & primus præsul dici potest,reluctari conantibus, miseriæ miseriam cumulat,contra conscientiam debitæ sententiæ metus. Crebris tamē excursionibus,quasi nullo timoris periculo vrgerentur, militem in castris manentem lacessebant, iuueniles q; animi, laudis(vt assolet)auidi,virium suarum experientiam vtrobiq; capessebant:illis pro salute,istis pro triumpho dimicantibus. Nec hoc sine vtriusq; partis damno. Nam & ex nostris duo nobiles iuuenes Kadolus ex Baioaria,& Ioānes de Saxonia,pluribus sauciatis,necantur. Ex illis verò,exceptis his quos occisos,vel vulneratos intus celabant, nonnulli viui deprehensi, ligni supplicio in oculis omnium pœnas meritas luebant. Ferunt quadam die lapidem vi tormenti ex balista,quam modò margam vulgò dicere solent,propulsum,ad superiora mœniorum loca conscendisse,ex collisione parietū tribus fractis frustis,tres simul milites armatos inter maiores ciuitatis, iuxta principalem ecclesiam de suæ reipub.statu consultantibus stantes,vno ictu percussisse,neciq; dedisse. Quia verò castra Papiensium maiorem incursum cæteris sustinebant,iungūtur eis ex imperio principis Guilhelmus marchio de monte Ferrato,& quidam alij ex Italicis Baronibus. Erat enim ex ea parte puteus seu fons,quo solo poterant oppidani vti:& idcirco Papiensibus prohibentibus,illisq; suprema necessitudine,cuius proprium est periculorum discriminis immemorem esse,audacter decertantibus, maior, imò quasi quotidiana instabat conflictatio. Nam amniculus, qui medius,vt suprà ostensum est,percurrebat suburbium,ex ruina turrium,cæterorumúe mœnium, à proprio alueo excussus, ne in ipsorum vsum etiam feculentus prouenire posset, à duce Saxoniæ,suisq; acriter seruabatur. Videns princeps plus cupito obsidionem produci,(anhelabat enim ad accipiendam orbis & vrbis monarchiæ coronam)non solū turres machinis quati,sed etiam inusitato satis vtens artificio,cuniculos versus turrim Tarquinij,quæ Rubea dicebatur,fieri iubet,vt sic ad turrem ipsam per ipsos subterraneos meatus procedentes,fundamento læso,eam ruinæ darent. Nam cùm prædicta ciuitas non in modum aliarum ciuitatum vallo seu fossa,sed præruptis vndiq; propē interclusa rupibus,naturali præsidio muniatur, ex illa tantùm parte aliquantisper remissior,hispidæq; rupis firmamento carens, prædictæ turris munimentum,magniq; fossati robur,tanquam huius suæ imbecillitatis adiumentum artificialiter admisit. Oppidani non sine quorundam ex nostris proditionis suspicione ingenium præsentiūt, commentisq; vsi,iuxta fundamentum turris & ipsi cuniculos faciūt: sicq; quibusdam ad euersionem turris procedētibus,suffocatis,cæteri à cœpto desistunt. Post hæc rex naturam naturæ ope vincere volens,id est,vt naturæ pręsidijs septos per inopiam cogeret potus,prædictum fontem humanis vsibus inutilem facere disponit. Inijciuntur ibi hominum,pecorum fœtida & putrescentia cadauera. Sed nec sic repelli poterat misera oppidanorum auiditas. Aliud itidem inuenitur ingenium. Incutiuntur prædicto fonti ardētes faculæ,sulphureas & piceas flammas ferentes:sicq; aquæ ipsæ,humanis vsibus deinceps inutiles,amari cantur.

De inuasione cuiusdam castri.

CAPVT XVII.

Erat in vicinio castrum quoddam Mediolanēsium N. vocitatum, natura & ingenio munitum. Fiunt in castris, cernentibus Terdonensibus, scalæ, cæteraq; pro ascendendis muris instrumenta vtilia, oppidanis arbitrantibus ad ipsorum hæc fieri

fieri nocumentum. Deliguntur gnari quiq; & fortes de equitũ ordine viri, præfectisq; sibi duobus ducibus, Bertolfo duce, & Ottone Palatino comite, ad prædictumq; castrum eo tempore quo noctis beneficio propositũ celari poterat, properatur. Nec mora, iactis ad murum scalis, ad superioris conuexa tendunt, castrum ingrediũtur, ac sine dubio cunctis sopore depressis, voto potiti fuissent, nisi ex præmaturata clamoris cõcitatione oppidani excitati, ad fugamq; parati, vix tandem fiducia sumpta, ad arma conuolassent.

De audacia cuiusdam scutiferi, & de miserabili conquestione Terdonensium.

CAPVT XVIII.

NEc prætereũdum erit de cuiusdam præruptæ audaciæ stratoris virtute, qui dum tędio longæ obsidionis affectus, cæteris assiliendi arcem exemplum dare vellet, gladio tantùm & clypeo, paruaq;(vt id genus hominum solet) securi, quæ sellæ ab eis alligatæ portantur, vsus, aggerem qui turri rubeæ præiacet, aggreditur, viamq; securi qua pedem figeret, faciens, montem ascendit. Non illum crebri lapidum ictus, qui à machinis principis contra turrim, vi tormentorum propellebãtur, deterrere: nõ eum iaculorum, seu saxorum ab arce ad modum imbrium, non interpolati iactus reuocare poterant, ad turrim vsq; iam semidirutam processit, ibiq; viriliter dimicando, militem etiam armatum ad terram ictibus deiecit, atq; inter tot periculorum discrimina illæsus, ad castra redire potuit. Quem rex ad se vocatum, militari cingulo ob tam præclarum facinus, honorandum decreuit. At ille cum se plebeium diceret, in eodẽq; ordine velle remanere, sufficere sibi conditionem suam, honestè donatum, ad propria redire permisit contubernia. Sed vt ad id vnde digressi sumus, redeamus. Vrgentur aquis amaricatis oppidani, intolerabili potus inedia, graui sitis molestia. Appropinquabat paschale festum, & princeps religionis intuitu quatuor diebus, id est à quinta cœnæ domini feria, vsq; ad proximæ Paschalis hebdomadæ secũdam feriam, ab arcis impugnatione cessandum statuit. Itaq; proxima dehinc feria, id est, ea die qua passio domini in Parasceue à cunctis Christicolis celebratur, clerici & monachi cum oppidanis inclusi, vestibus sacris induti, cum crucibus, thuribulis, cæterisq; Christiani ritus ornamentis, portis apertis egressi, ad tentoria principis venire cupiebant. Quos rex de longè prospiciens, missis in occursum episcopis virisq; literatis, cur, & ad quid venirent, inquisiuit. At illi, Terdonæ nos aiunt, infelix portio, ad pedes regalis excellentiæ venire desiderabamus, calamitates deploraturi, quas sustinemus non merito nostro, sed perditæ ciuitatis, perditissimorumq; ciuium contagio. Nunc autem quia ad præsentiam non admittimur principis, liceat interim pedibus vestræ prouolui benignitatis, obnixè postulantes, vt humanitatis gratia nos homines animaduertendo, humanę miseriæ tanquam vestram sortem in nobis recognoscatis. Neq; pro condemnata ciuitate, nec pro ciuibus maiestate reis preces afferimus. Quos ô vtinam nunquam nostri vidissent oculi, nũquam eis sors iunxisset, quorum nobis sors tam futura fuerat obnoxia. Nunquid insons cum sonte, cum nocente innocens, innoxius cum reo, pari pœna ab æquo iudice plectendus erit? Vallamur claustrorum diuturnitate, quatimur tormentorum acerbitate, sitis infesta ariditate, piceas ac sulfureas, vsibusq; humanis ineptas, aquas haurire cogimur: vndeq; magis dolendum est non nobis hoc sacrosancto dominicæ passionis tempore deo seruire licet, quia nec libet. Astantes enim sacris altaribus, sagittarum terremur spiculis, saxorum percellimur ictibus: sicq; semper ad omnem etiam naturalem motum pauidi, à mentis tranquillitate tanquam amentes circumferimur. Non securi in lectulis, non in oratorio imperculsi, animum ex periculorũ instantia distractum, ad offerendum deo sacrificium pacis colligere pacificũ nõ valemus. Quid fecimus? quid luimus? Nũquid Mediolano associati, rea cõtra Papiã arma tulimus? Nunquid ex fœdere seditiosæ ciuitatis irã principis incurrimus? At nos hactenus armorũ ignari, ne dicam cum factiosis, sed nec vllis mortalibus cõfœderati, soli deo armis spiritualibus, non carnalibus instructi militare consueuimus. Sine nostro

consilio miles armatur, nobis inconsultis, imò ignorantib. in prælio certatur: cōsulum, maiorumque ciuitatis hæc est dispositio, illorum nutu hæc geruntur, procerum motus (vt dicitur) hæc cuncta sequuntur. Ad nos nihil spectat, nisi ecclesiasticarum excubiarum sollicitudo, pro regūm cæterorumue in sublimitate positorum trāquillitate ad regem regum deum quotidiana afflagitatio. At dicet aliquis, Ex hostis contubernio & tu iudicaris hostis. Sis eius in pœna socius, cuius fuisti in malefactis socius. Nam tangens picem coinquinatur. Cum peruerso manens peruertitur. Dicit enim Psalmista: Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris. Nūquid nostro magis arbitrio, quàm diuina prouidentia ciuibus his cōmanendi necessitudine, non ex malefaciendi assensione adiuncti sumus? Numquid non cum Babylonicis, qui affectu, non loco fugiendi sunt, nos nō Babylonici in vno septo esse possumus? Possum cum malefactore esse, nec tamen malefactoris socius, vel amicus iure dici. Possum necessitatis lege sic personæ iungi, vt personæ non iungar vitio iure naturæ in homine: naturam sic hominis diligere, vt naturæ abhorream casum. Nam qui ex inducto Sapientis, vel Psalmographi testimonio, scilicet quòd ex contubernio bonorum bonus, ex consortio malorum malus fiat, probare nititur: non sic auctoritatē notabit, quasi non de quodam sic, & de quodam non sic, sed de omni sic & semper accipiatur: verùm etsi de quodā sic, & de quodam non sic, non tamen de omni sic vel semper, sed vt frequentius dictum putet. Quem vsum in naturalibus non mathematicorum, sed physicorum sequuntur artes. Nec ritè pice tangi ex cōmanendi, sed consentiendi dicetur ratione. Quamuis & alium prædictæ auctoritati, prophetiæ præcedentia & consequētia generent sensum, vt nō de nobis, sed de creatore hæc asserātur, qui scilicet, sicut sancto sanctus apparet misericorditer eum iustificando, sic peruerso peruersus putatur iustè illum puniendo, ea locutione, vel proportionis ratione, qua linea recta curuo parieti apposita, irrationali sensus opinione, nō recta videtur. Vnde & alibi ab eodē propheta dicitur, Quàm bonus Israel deus his qui recto sunt corde. Et hic subsequenter adnectitur, Quoniā tu populum humilem saluum facies, & oculos superborū humiliabis. Imitetur princeps terræ principem cœli, & si in eadem ciuitate cum superbo humilis inueniatur, non tamen cum superbo humilis puniatur. Miseremini ergo domini & patres conditionis nostræ, respicite in nobis quæ gestamus stigmata Christi: & quos ad pietatem nō flectit nostræ calamitatis acerbitas: inclinet saltem character domini. Sed heu mortaliū sortem. Commenta Papiæ luis Terdona, nō tua delicta. Accusas de malefactis Papia Terdonam, cum tu si comparationē dissimulando qualitatum admittis, peius feceris. At inquies, Improbæ ciuitati, suaque contumaci superbia vicinos quoque prementi fœdere nexa, ab æquo principe iure pœnas subire debes Esto, Mediolano associata est Terdona. Quare non illius gratia, sed tuo metu: non vt per illius potētiam imperaret, sed vt per eius vires à tua excuteretur violentia. Sensi rem meam, inquit Terdona, agi dum paries proximus Lunellum dico arderet, sub Mediolani confugi alas. Mediolanum iudicas, quòd Cumas legitima occasione destruxerit. Teipsam non respicis, quę Lunellum imperiale oppidum, magna & robusta equitū manu stipatum, Palatini comitis tui habitatione inclitum, oppidanis ipsis ad colloquiū pacis dolo vocatis, fraudulenterque captis, ad solum vsque sine causa prosternere non timueris. Factus est ille inter Italiæ proceres nobilissimus inquilinus tuus, qui debuit esse dominus. Reddit tibi nunc vectigal, cui tu principis vicem gerenti vectigal persoluere solebas. Videat princeps, & animaduertat qua honestate sui, imperijue honore ipsius lateri iudicium de Italis laturus assideat. Vectigalis tuus consideret, quo decore securis, quo rei in Italia iure plectendi sunt, ante ipsum deferatur, qui sub tuis modò militat signis. Iudicetur igitur à iusto rerum arbitrio æqua lance primò Ticinum, eiusque exemplo cæterarū Italiæ vrbium corrigantur excessus. Sed quid ad nos de talibus?

Tractent fabrilia fabri.

Nos miserum vulgus, nos dei tantùm seruitio mancipati, nostram intueamur sortē, Nihil ad nos de tyrannis terræ. Atque ô vtinam felix nimium prior ætas, atque aurea Saturni redirent secula, vt colonus terræ sarculo, ligoneque & rastro, nō cum naturæ consorte,

forte,sed cū terra pugnaret:sicq; ordo deo sacratus orationibus, obsecrationibus libere inuigilare posset. Pereat qui ad cruentandum hominū genus arma extulit, qui belui na feritate hominem se non recognoscens, humanum sanguinem primò fudit. Ad nos redeamus. Nihil fecimus, alienas ob culpas plectimur. Nobis quæsumus pietas parcat principis, & si miserrimæ non vult ignoscere ciuitati, nos saltem inermes iam ex fœtore pestilentiæ morbidos, & iam morti propinquos, libertati datos, de tam grauibus claustris exire permittat. Hæc dicunt: & manus ad cœlos tendētes, lachrymisq; obortis rigantes genas, cum magno eiulatu ad pedes eorum qui missi fuerant, se prosternunt.

Quòd multis malis attriti Terdonenses de pace cogitant.

CAPVT XIX.

COgnitis his princeps animum quidem intus ad misericordiam flexum præsensit, sed dissolutionis suspicionem vitans, extra eum in prioris seueritatis constantia seruauit, illis vt ad arcem redeant iussis. Condescendebat miseræ cleri sorti, sed subridebat superbi populi fortunæ, quem hoc indicio quasi desperatum, & desolationi proximum animaduertebat. At oppidani nondum tot malis victos se fingentes, infra quatuor dies, quibus pro Christiani cultus deuotione principem hostibus pacem dedisse diximus, baleare tormentum instruunt, ignorante principe, ac eos treugam datam obseruare æstimante. Finito vt dictum est, quatriduo, oppidani rursus machinis pulsantur. Illi suo quod fecerant vim tormenti propellentes, vnum etiam quo magis infestabantur, quatiendo frangunt. Quo sine mora reparato, acrius solito vrgentur. Tot impulsionum, ac maximè sitis defatigatione fracti, vltimáque desperatione correpti Terdonenses, tandem de reddenda per deditionis præsidium pertractant arce.

De euersione ciuitatis, & quomodò rex apud Papiam triumphum agens coronatur, & inde in Tusciam iter, & quomodo rex ad Vrbem tendens, Romanum pontificem obuiam habuit, & de Arnaldo schismatico.

CAPVT XX.

IGitur tertia post Paschalem solennitatem hebdomada, mense Aprili, animabus solùm ex miseratione & mansuetudine principis saluti & libertati datis, ciuitas primò direptioni exposita, excidio & flammæ mox traditur. Eripitur ibi de graui qua tenebatur captiuitate, quidam ex Græcorum proceribus, quem Opitius cognomento Malaspina, malè propter pecuniæ exactionem ceperat, asperisq; locis inclusum in ipsa arce tenebat. Videres miseros oppidanos, cum iam securitate concessa, de miseris claustrorum ergastulis ad liberam prodirent aeris temperiem, funebri facie tanquam de bustis egredientes imitari, in semet prætendentes, quod dicitur omnium miserabilius esse, claudi obsidione. Peracta victoria, rex à Papiensibus ad ipsorum ciuitatem triumphum sibi exhibituris inuitatur, ibiq; ea dominica qua Iubilate canitur, in ecclesia S. Michaelis, vbi antiquum regum Longobardorum palatium fuit, cū multo ciuium tripudio coronatur. Deductis ibi cum magna ciuitatis lætitia & impensa tribus diebus, inde per Placentiam transiens, iuxta Bononiam Pentecosten celebrat, ac ibidem transcenso Apennino citeriorem Italiam, quæ modò Tuscia vocari solet, perlustrat. Illic Pisanos viros in insulis, & transmarinis ciuitatibus potentes obuios habuit: eisq; vt naues contra Guilhelmum Siculum armarent, in mandatis dedit. Circa idem tempus Anselmus Hamelburgensis episcopus à Græcia reuersus, Rauennatensem archiepiscopatum per cleri & populi electionem, simul & eiusdem prouinciæ exarchatum, laboris sui magnificam recompensationem, à principe accepit. Igitur rex ad Vrbem tendēs, circa Viterbium castrametatur. Quò Romanus Antistes Adrianus cū cardinalibus suis veniens, ex debito officij sui honorificè suscipitur, grauiq; aduersus populū suū conquestione vtens, reuerenter auditus est. Prædictus enim populus, ex quo Senatorum ordinē renouare studuit, multis malis Pontifices suos affligere

temeritatis ausu nō formidauit. Accessit ad huius seditiosi facinoris argumentū, quòd Arnolfus quidam Brixiensis, de quo suprà dictum est, sub typo religionis, & vt euãgelicis verbis vtar, sub ouina pelle lupum gerens, Vrbem ingressus, ad factionē istam rudis populi animis præmolli dogmate ad animositatem accensis, innumeram post se duxit, imò seduxit multitudinem. Arnaldus iste ex Italia ciuitate Brixia oriundus, eiusdemq; ecclesiæ clericus, ac tantùm lector ordinatus, Petrum Abailardum olim præceptorem habuerat. Vir quidem naturæ non hebetis, plus tamen verborum profluuio quàm sententiarum pōdere copiosus. Singularitatis amator, nouitatis cupidus: cuiusmodi hominum ingenia ad fabricandas hæreses, schismatumq; perturbationes sunt prona. Is à studio à Gallijs in Italiam reuertens, religiosum habitum, quo amplius decipere posset induit, omnia lacerans, omnia rodens, nemini parcens. Clericorum ac episcoporum derogator, monachorum persecutor, laicis tantùm adulans. Dicebat enim nec clericos proprietatem, nec episcopos regalia, nec monachos possessiones habentes, aliqua ratione saluari posse. Cuncta hæc principis esse, ab eiusq; beneficentia in vsum tantùm laicorum cedere oportere. Præter hæc de sacramento altaris, baptismo paruulorum non sanè dicitur sensisse. His alijsq; modis, quos longum est enumerare, dum Brixiensem ecclesiam perturbaret, laicisq; terræ illius prurientes erga clerum aures habentibus, ecclesiasticas malitiosè exponeret paginas, in magno concilio Romę sub Innocentio habito, ab episcopō ciuitatis illius, virisq; religiosis accusatur. Romanus ergo pontifex, ne perniciosum dogma ad plures serperet, imponendum viro silẽtium decernit: sicq; factum est. Ita homo ille de Italia fugiens, ad transalpina se contulit: ibiq; in oppido Alemaniæ Turego officium doctoris assumens, perniciosum dogma aliquot diebus seminauit. Comperta verò morte Innocentij, circa principia pontificatus Eugenij, Vrbem ingressus, cum eam contra pontificem suum in seditionem excitatam inuenisset, viri sapientis haud sectatus consilium, de huiusmodi dicẽtis, Ne in eius ignem ligna struas, amplius eam in seditionem excitauit, proponens antiquorum Romanorum exempla, qui ex senatus maturitatis consulto, & ex iuuenum animorum fortitudinis ordine & integritate, totum orbem terræ suum fecerint. Quare reędificandum Capitolium, renouandam dignitatem senatoriam, reformãdum equestrem ordinem docuit. Nihil in dispositione Vrbis ad Romanum spectare pontificẽ, sufficere sibi ecclesiasticum iudicium debere. In tantum verò huius venenosæ doctrinæ cœpit inualescere malum, vt non solùm nobilium Romanorum, seu cardinalium diruerentur domus, & splendida palatia, verumetiam de cardinalibus reuerendæ personæ, inhonestè sautiatis quibusdam, à furenti plebe tractarentur. Hæc & his similia cum multis diebus, id est, à morte Celestini, vsque ad hæc ab eo incessanter & irreuerẽter agerentur tempora, cumq; sententia pastorum iustè in eum, & canonicè prolata, eius iudicio tanquam omnino auctoritatis vacua contemnerentur, tandem in manus quorundam incidens in Tusciæ finibus captus, principis examini reseruatus est, & ad vltimum à pręfecto Vrbis ligno adactus, ac rogo in puluerem redacto funere, ne à stolida plebe corpus eius venerationi haberetur, in Tyberim sparsus. Sed vt ad id vnde digressus est stylus redeat, iunctis sibi in comitatu rerum apicibus, ac per aliquot dies vnà procedentibus, quasi inter spiritalem patrem & filium dulcia miscẽtur colloquia, & tanquam ex duabus principalibus curijs vna repub. effecta, ecclesiastica simul & secularia tractantur negocia.

De legatis Romanorum, & eorum legatione, & quale responsum à principe acceperint, item qualiter hortatu summi pontificis Leoninam urbem, & ecclesiam sancti Petri princeps occupari fecerit.

CAPVT XXI.

At Romanorum ciues de principis aduentu cognoscentes, prætentãdum ipsius animum legatione adiudicarunt. Ordinatis ergo legatis industrijs & literatis, qui eum inter Sutrium & Romam adirent, accepto prius de securitate viatico, sicq; præfeatatis regalis excellentiæ consistorio viris, taliter adorsi sunt. Vrbis legati

gati nos, vrbis non paruum momentum rex optime ad tuam à senatu populoque Rom. destinati sumus excellentiam. Audi serena mente, benignis auribus, quæ tibi ab alma orbis domina deferũtur vrbe, cuius in proximo adiuuãte deo, futurus es princeps, imperator, & dominus. Pacificus si venisti, imò quia vt arbitror, venisti gaudeo. Orbis imperium affectas, coronam præbitura gratanter assurgo, iocanter occurro. Cur enim suum visitaturus populum non pacificè adueniret, non gloriosa munificentia respiceret, qui indebitum clericorum excussurus iugum, ipsius magna ac diutina expectatione præstolatus est aduentum? Reuertantur opto pristina tempora, redeant rogo inclitæ vrbis priuilegia, orbis vrbs sub hoc principe recipiat gubernacula, refrenetur hoc imperatore, ac ad vrbis reducatur monarchiam orbis insolentia. Talia rector, Augusti sicut nomine sic induatur & gloria. Scis quòd vrbs Roma ex senatoriæ dignitatis sapientia, ac equestris ordinis virtute & disciplina, à mari vsque ad mare palmites extendens, nõ solùm ad terminos orbis dilatauit, quinetiam insulas extra orbem positas orbi adijciēs, principatus illic propagines propagauit. Nõ illos procellosi fluctus æquorum, non hos scopulosæ & inaccessibiles rupes Alpium tueri poterant, Romana virtus indomita cuncta perdomuit. Sed exigentibus peccatis, longè positis à nobis principibus nostris, nobili illo antiquitatis insigni, senatum loquor, ex inerti quorundam desidia neglectui dato, dormitante prudentia, vires quoque minui necesse fuit. Assurrexi tuæ, ac diuæ reip. profuturum gloriæ, ad sacrumsanctũ vrbis senatũ, equestremque ordinem instaurãdum, quatenus huius consilijs, illius armis, Romano imperio, tuæque personæ antiqua redeat mangnificentia. Nunquid hoc placere non debebit tuæ nobilitati? Nonne etiam remunerabile iudicabitur tam insigne facinus, tamque tuæ competens auctoritati? Audi ergo princeps, patienter & clementer pauca de tua, ac de mea iusticia, prius tamen de tua quàm de mea. Etenim,

Ab Ioue principium.

Hospes eras, ciuem feci. Aduena fuisti ex transalpinis partibus, principem constitui. Quod meũ iure fuit, tibi dedi. Debes itaque primò ad obseruandas meas bonas consuetudines, legesque antiquas, mihi ab antecessoribus tuis imperatoribus idoneis instrumentis firmatas, ne barbarorum violentur rabie, securitatem præbere: officialibus meis, à quibus tibi in Capitolio adclamandũ erit, vsque ad quinque milia librarum expensam dare, iniuriam à rep. etiam vsque ad effusionem sanguinis propellere, & hæc omnia priuilegijs munire, sacramentique interpositione propria manu confirmare. Ad hæc rex tam superbo quàm inusitato orationis tenore, iusta indignatione inflammatus, cursum verborum illorum de suæ reip. ac imperij iustitia, more Italico longa continuatione, periodorumque circuitibus sermonem producturum interrupit, & cum corporis modestia, orisque venustate regalem seruans animum, ex improuiso non improuise respondit. Multa de Romanorum sapientia, seu fortitudine hactenus audiuimus, magis tamen de sapientia. Quare satis mirari non possumus, quòd verba vestra plus arrogantiæ tumore insipida, quàm sale sapientiæ condita sentimus. Antiquam tuæ proponis vrbis nobilitatem, diuæ tuæ reip. veterem statum ad sidera sustollis. Agnosco, agnosco, vt & tui scriptoris verbis vtar, fuit fuit quondã in hac rep. virtus. Quodã dico, atque ô vtinã tã veraciter, quàm libenter nunc dicere possemus. Sensit Roma tua, imò & nostra vicissitudines rerum. Sola euadere nõ potuit æterna lege ab auctore omnium sancitam cunctis sublimari globo degentibus sortem. Quid dicam? Clarum est qualiter primò nobilitatis tuæ robur ab hac nostra vrbe translatum sit ad Orientis vrbem regiam, & per annorum curricula, vbera deliciarum tuarum Græculus esuriens suxerit. Superuenit Francus, verè nomine & re nobilis, eamque quæ adhuc in te residua fuit, ingenuitatem fortiter eripuit. Vis cognoscere antiquam tuæ Romæ gloriam, senatoriæ dignitatis grauitatem, tabernaculorum dispositionem, equestris ordinis virtutem & disciplinam, ad conflictum procedentis intemeratam ac indomitam audaciã? Nostram intuere rempub. Penes nos cuncta hæc sunt. Ad nos simul omnia hæc cum imperio demanarunt. Non cessit nobis nudum imperium, virtute sua amictum venit, ornamenta sua secum traxit. Penes nos sunt consules tui, penes nos est senatus tuus,

penes nos est miles tuus. Proceres Francorum ipsi te consilio regere, equites Francorum ipsi tuam ferro iniuriam propellere debebunt. Gloriaris me per te vocatum esse, me per te primò ciuem, pòst principem factum, quod tuum erat à te suscepisse. Quæ dicti nouitas quàm ratione absona, quàm veritate vacua sit, æstimationi tuæ, prudentumque relinquatur arbitrio. Reuoluamus modernorum imperatorum gesta, si non diui nostri principes Carolus & Otto, nullius beneficio traditam, sed virtute expugnatam Græcis seu Longobardis Vrbem, cum Italia eripuerint, Frãcorumque apposuerint terminis. Docet hæc Desiderius & Berengarius tyranni tui, in quibus gloriabaris, quibus tanquam principibus innitebaris. Eos à Francis nostris non solùm subactos & captos fuisse, sed & in seruitute ipsorum consenuisse, vitam finisse, vera relatione didicimus. Cineres ipsorum apud nos reconditi, euidentissimum huius rei repræsentant indiciũ. Sed dicis, Vocatione mea venisti. Fateor, vocatus fui. Redde causam quare vocatus fuerim. Ab hostibus pulsabaris, nec propria manu, Græcorúmue mollitie liberari poteras. Francorum virtus inuitatione adscita est. Implorationem potius quàm vocationem hãc dixerim. Implorasti misera felicem, debilis fortem, inualida validum, anxia securum. Eo tenore vocatus, si vocatio dicenda est, veni. Principem tuum militem meum feci, teque deinceps vsque in præsentiarum in meam ditionem transfudi. Legitimus possessor sum. Eripiat quis si potest clauam de manu Herculis. Siculus in quo confidis, fortè hæc faciet? Ad priora respiciat exempla. Nondum facta est Frãcorum, siue Teutonicorum manus inualida. Deo largiente, vitaque comite, & ipse temeritatis suæ quandoque capere poterit experimenta. Iustitiam tuam, quam tibi debeam, exquiris. Taceo quòd principem populo, non populũ principi leges præscribere oporteat. Prætermitto quòd quilibet possessor possessionem suam ingressurus, nullum cõditionis præiudicium pati debeat. Ratione contendamus. Proponis, vt mihi videtur, trium sacramentorum exactionem. De singulis respondeo. Dicis me debere iurare, vt leges antecessorum meorum imperatorum, eorum priuilegijs tibi firmatas, & bonas consuetudines tuas obseruem. Apponis etiam, quòd patriæ vsque ad periculum capitis, tuitionem iurem. Ad ista duo simul respondeo. Ea quæ postulas, aut iusta sunt, aut iniusta. Si iniusta sunt, nec tuum erit postulare, nec meum concedere. Si iusta, recognosco me hæc & debendo velle, & volendo debere. Quare superfluum erit voluntario debito, & debitæ voluntati sacramentum apponere. Quomodo enim tibi tuam iustitiam infringerem, qui quibuslibet infimis etiam quod suum est, seruare cupio? Quomodo patriam, & præcipuè imperij mei sedem, vsque ad periculum capitis non defenderem, qui & ipsius terminos non sine eiusdem periculi æstimatione, quantum est in me, restaurare cogitauerim? Experta est hoc Dania nuper subacta, Romanoque reddita orbi, & fortasse plures prouinciæ, pluraque sensissent regna, si præsens negocium non impedisset. Ad tertium venio capitulum. Affirmas pro pecunia quadam iuramẽtum præberi à mea deberi persona. Proh nefas. A tuo Romã exigis principe, quod quilibet lixa potius petere deberet ab institore. A captiuis hæc penes nos exiguntur. Num in captiuitate detineor? Num vinculis hostium vrgeor? Nónne multo & forti stipatus milite inclitus sedeo? Cogetur princeps Romanus contra suam voluntatem cuiuslibet præbitor esse, nõ largitor? Regaliter & magnificè hactenus mea cui libuit, & quantum decuit, & præcipuè bene de me meritis dare consueui. Sicut enim à minoribus debitum ritè expetitur obsequium, sic à maioribus meritum iustè repẽditur beneficium: hunc quem alibi à diuis parentibus meis acceptum seruaui morem, ciuibus cur negarem? Vrbemque meo introitu lætam non facerem? Sed meritò non iusta iniustè petenti, cuncta iustè negantur. Hæc dicens, & non sine condigna mentis indignatione orationem terminans, conticuit. Porrò quibusdam ex circumstantibus inquirentibus ab his qui missi fuerant, an plura dicere vellent, paulisper deliberantes in dolo responderunt, se prius ea quæ audierant, conciuibus suis referre, & tunc demum ex consilio ad principem redire velle. Sic accepto commeatu, à curia egredientes, ad Vrbem cum festinatione reuertuntur. Rex dolum præsentiens, consulendum super hoc negocio patrem suum Romanum pontificem decernit. Cui ille: Romanæ plebis fili,

adhuc

adhuc melius experieris versutiam. Cognosces enim in dolo eos venisse, & in dolo redisse. Sed dei nos adiuuante clementia, dicentis, Comprehendam sapientes in astutia sua, præuenire eorum poterimus versutas insidias. Maturatò igitur præmittantur fortes & gnari de exercitu iuuenes, qui ecclesiam beati Petri, Leoninumq́ occupent castrum. In præsidijs equites nostri ibi sunt, qui eos cognita voluntate nostra, statim admittent. Præterea Octauianum cardinalem presbyterum, qui de nobilissimo Romanorum descendit sanguine, fidelissimum tuum, eis adiungemus. Sicq́ factum est. Eliguntur proxima nocte penè vsque ad mille armatorum equitum lectissimi iuuenes, summoq́ diluculo Leoninam intrantes vrbem, ecclesiam beati Petri, vestibulum & gradus occupaturi obseruant. Redeunt ad castra nuncij hæc læta reportantes.

Quomodo rex in eadem ecclesia sancti Petri coronam Imperij acceperit: & de excursu Romanorum, & clade ac uictoria imperatoris.

CAPVT XXII.

Sole orto, transacta iam prima hora, præcedente cum cardinalibus & clericis summo pontifice Adriano, eiusq́ aduentum in gradibus præstolante, rex castra mouens, armatus cum suis per decliuum montis Gaudij descendens, ea porta quam auream vocant, Leoninam vrbem, in qua beati Petri ecclesia sita noscitur, intrauit. Videres militem tam armorum splendore fulgentem, tam ordinis integritate decenter incedentem, vt rectè de illo dici posset, Terribilis vt castrorum acies ordinata: & illud Machabæorum, Refulsit sol in clypeos aureos & æreos, & resplenduerunt montes ab eis. Mox princeps ad gradus ecclesiæ beati Petri veniens, à summo pontifice honorificè susceptus, ac vsque ad confessionem beati Petri deductus est. Dehinc celebratis ab ipso Papa missarum solennibus, armato stipatus rex milite, cum benedictione debita imperij coronam accepit, Anno regni sui iiij. mense Iunio, xiiij. Kalend. Iulij, cunctis qui aderant, cum magna lætitia acclamantibus, deumq́ super tam glorioso facto glorificantibus. Interim à suis pons, qui iuxta castrum Crescentij ab vrbe Leonina vsque ad ingressum ipsius extenditur Vrbis, ne à furente populo celebritatis huius iocunditas interrumpi posset, seruabatur. Peractis omnibus, Imperator cum corona solus equum phaleratum insidens, cæteris pedes euntibus, per eandem qua introierat portam, ad tabernacula quæ ipsis muris adhærebant, reuertitur, Romano pontifice in palatio, quod iuxta ecclesiam habebat, remanente. Dum hæc agerentur, Romanus populus cum senatoribus suis in Capitolio conuenerāt. Audientes autem imperatorem sine sua adstipulatione coronam imperij accepisse, in furorem versi, cum impetu magno Tyberim transeunt: ac iuxta ecclesiam beati Petri procurrentes, quosdam ex stratoribus, qui remanserant, in ipsa sacrosancta ecclesia necare non timuerunt. Clamor attollitur. Audiens hæc imperator, militem ex æstus magnitudine, sitisq́ ac laboris defatigatione recreari cupientem, armari iubet. Festinabat eo amplius quò timebat furentem plebem in Romanum pontificem cardinalesq́ irruisse. Pugna conseritur ex vna parte iuxta castrum Crescentij cum Romanis, ex altero latere iuxta piscinam cum transtyberinis. Videres nunc hos istos versus castra propellere, nunc hos illos ad pontem vsque repellere. Adiuuabantur nostri, quòd à castro Crescentij saxorum ictibus, seu iaculorum non lædebantur spiculis. Mulieribus etiam quæ in spectaculis stabant, suos (vt aiunt) adhortantibus, ne propter inertis plebis temeritatem tam ordinatum equitum decus, ab his qui in arce erant, prędictis modis sauciaretur. Dubia itaque forte dum diu ab vtrisque decertaretur, Romani tandem atrocitatem nostrorum non ferentes, coguntur cedere. Cerneres nostros tam immaniter quàm audacter Romanos cædendo sternere, sternendo cædere, ac si dicerent, Accipe nunc Roma pro auro Arabico Teutonicum ferrum. Hæc est pecunia, quam tibi princeps tuus pro tua offert corona. Sic emitur à Francis imperium. Talia tibi à principe tuo tibi redduntur commercia, talia præstantur iuramenta. Prælium hoc à decima penè diei hora vsque ad noctem protractum est. Cæsi fuerunt ibi, vel in Tyberi mersi penè mille, capti fermè ducenti, sauciati innumeri, cæteri in fugam versi, vno tantùm ex nostris (mirum dictu)

occiso, vno capto. Plus enim nostros intemperies cœli, æstusq; illo in tempore maximè circa vrbem immoderatior, quàm Romanorum lædere poterant arma.

Imperator regressus ab vrbe, quò diuerterit, & quid fecerit. De euersione Spoleti. De legatis & muneribus Græcorum, & quos imperator remiserit.

CAPVT XXIII.

Finito tam magnifico triumpho, imperator ad castra rediit, ibiq; & se, & suis fessa lectulis recipientibus membra, nocte illa conquieuit. Altera die cum mercatum à ciuibus amaricatis habere non posset, laborantem ciborum inedia militem ad superiora duxit, ac paulisper ad campi planitiem procedēs, tentoria locauit. Dehinc iuxta montem Soractem, in quo beatum Syluestrum olim persecutionem fugientē tradūt latuisse, Tyberim transuadans, in quadam valle campi viriditate amœna, cuiusdā amnis cursu conspicua, non longè à ciuitate Tyburto, militem tam crebris laboribus defatigatum, aliquantum quiescere permisit. Aduentabat toti ecclesiæ, & pręcipuè Romanæ vrbis pontifici & imperatori venerabile festum Petri & Pauli. Ea ergo die, missam Adriano Papa celebrante, imperator coronatur. Tradunt Romanorum ibi pontificem inter missarum solennia cunctos, qui fortasse in conflictu cum Romanis habito sanguinem fuderant, absoluisse: allegationibus vsum, eo quòd miles proprio principi militans, eiusq; obedientiæ astrictus, contra hostem imperij dimicās, sanguinem fundens, iure tam poli, quàm fori nō homicida, sed vindex affirmetur. Inde castra mouens, inter vrbem & Tusculanum resedit. Iam tempus imminebat, quo canis ad morbidum pedem Orionis micans exurgere deberet. Et vicinis stagnis, cauernosisq;, ac ruinosis circa vrbem locis tristibus erumpentibus & exalantibus nebulis, totus vicinus crassatur aer, ad hauriendum mortalibus lethifer, ac pestilens. Vrgebatur hoc incommodo in vrbe ciuis, hoc tempore ad montana consuetus fugere, in castris miles, tanta desuetus aeris intemperie. Nec dubium quin ciuis ad obedientiam pontifici, ad deditionem principi suo venisset, si miles extra tantum incommodum pati potuisset. Verùm innumeris hac cœli corruptione in morbos grauissimos incidentibus, princeps dolens ac nolens, suisq; tantum morem gerens, ad vicina montana transferre cogitur tabernacula. Itaque proximum ascendens Apenninum, super Nar fluuium, de quo Lucanus,

Sulphureas Nar albus aquas,

tentoria fixit, circa Tyburtum à Romano pōtifice, relictis sibi captiuis, diuisus. Ibi per aliquot dies manens, acceptoq; prudentum consilio, corruptum quem biberant aerē pharmacis propellendum, exercitum quantum poterat recreauit. Peractis ibi aliquot diebus, cum Fodrum à vicinis ciuitatibus, & castellis, & oppidis exquireretur, Spoletani indignationem Principis incurrunt. Dupliciter enim peccauerant, cum DCCC. librarum facti essent obnoxij, partim defraudando, partim falsam monetam dando. Ad auxit huius indignationis cumulum, quòd Guidonem comitem, cognomento Guerram, inter omnes Tusciæ proceres opulentiorem de Apulia in legatione imperatoris ad ipsum redire volentem, in sua ciuitate hospitatum comprehendere, captumq; tenere ausi sint. Quodq; his peius erat, præceptum principis eum relaxari iubentis cōtempserunt. Imperator ergo plus de captiuitate proceris sui, quàm de fraudatione pecuniæ motus, in Spoletanos transtulit arma. Illi murorum ambitu, altissimarumq; turriū muniminis multitudine non contenti, extra muros cum fundibularijs & sagittarijs egressi, occurrendum principi putantes, quos poterant percutiebant, & quos poterāt figebant. Videns hoc princeps, Ludus ait hic puerorum, non virorum videtur concertatio. Dixit, suosq; fortiter in aduersarios ruere iubet. Quo sine mora facto, vallorūq; obstaculis, tanquam plano ex feruentium animorum fortitudine transmissis, cæduntur Spoletani, ac aliquandiu viriliter resistentes cedere coguntur. Vrbis refugio se recipere volentibus, miles qui à tergo imminebat, simul recipitur, fortuna iuuante virtutem. Ciuitas direptioni datur, & antequam asportari vsui hominū profutura possent, à quodam apposito igne concrematur. Ciues qui ferrū flammamq; effugere poterant,

in

in vicinum montem seminudi vitam tantùm seruantes, se recipiunt. Protendebatur conflictus iste à tertia vsque ad nonam. Nullus in illa concertatione priuatus principe strenuior, nullus nec gregarius miles ad sumenda arma promptior, nullus ad periculo rum exceptionem nec conductitius eo paratior. Denique ea ex parte qua maioris ecclesiæ pontificalem sedem versus ex conuexo montis inaccessibilior ciuitas videbatur, ipse non solùm suos ad assultum adhortatione vrgebat, minis cogebat, verùm etiam alijs exempla præbebat, non sine maximo periculo montem in propria persona ascendens, eamq; irrupit. Transacto Spoletanorum excidio, princeps ea nocte ibi victor remāsit. Postera die, eo quòd ex adustione cadauerum totus in vicino corruptus aer intolerabilem generaret nidorem, ad proxima exercitum transtulit loca, duobus diebus ibi manens, donec igni residua in vsus exercitus, non miserorum Spoletanorū cederēt spolia. Post hæc ad maritima Adriatici æquoris loca procedit exercitus. Ibi in cōfinijs Anconæ imperator castra ponens, Palæologum (quod nos veterem sermonē dici possumus) nobilissimum Græcorum, regalisq; sanguinis procerem, & Marodocum egregium virum ex parte principis sui Constantinopolitani veniētes, muneraq; non parua deferentes obuios habuit. Quibus auditis, causaq; viæ cognita, per aliquot dies secum detinuit. Dehinc accepto principum, qui cum ipso erant consilio, Guibaldum Corbeiensem, simul & Stabulensem abbatem regalem virum prudentem, ac in curia magnum, in Græciam legatione ipsius ad regiæ vrbis principem functum destinauit.

Quomodo exules Apuliæ terram suam receperant, & quomodo imperator propter nimiam intemperiem aeris multis extinctis, inuitus ad transalpina ire cogitur, & quibus vijs singuli principes redierunt.

CAPVT XXIIII.

Inter hæc princeps Capuæ, Andreas Apuliæ comes, cæteriq; eiusdem prouinciæ exules, Campaniam & Apuliam cum legatione imperatoris ingredientes, ciuitates, castella, cæteraq; quæ olim habebant municipia, sine contradictione recipiunt, accolis terræ putātibus imperatorem è vestigio ipsos subsecuturum. Ac princeps diu cum proceribus, maioribusq; de exercitu consultans, plurimùm ad inclinandos animos eorum, vt in Apuliam descenderent, laborauit. Verùm excandescente amplius in exercitum canis rabie, vixq; aliquibus residuis, qui æstus feruore, & aeris intemperie corruptionem non sentirent, sauciatis quoque de ciuitatum, castellorum, oppidorum expugnatione pluribus, nonnullisq; extinctis, non sine cordis amaritudine ad transalpina redire cogitur. Igitur signo dato, cunctis ad patriam licentia repedandi conceditur. Intrabant alij naues per Adriaticū æquor, ac insulam, quæ modò Venetia dicitur, ad propria reuersuri. Inter quos primates fuere, Peregrinus Aquileiensis patriarcha, Eberhardus Babenbergen. episcopus, Bertolfus comes, Henricus Carentanorū dux, Odoacer Stirensis Marchio. Alij ad Occidentales partes Longobardiæ, nonnulli per montem Iouis, alij per vallem Moriannæ transituri carpebant iter. Complures adhuc imperatori adhærebant. Fridericus itaque victor inclitus, triumphator, ab Anconensium territorio castra mouens, per Senogalliam, vbi Senones Gallos olim Romani mansisse autumant, Fanum & Imulam transiens, Apennino transmenso, in plano vlterioris Italiæ iuxta Bononiam super Rhenum resedit. Inde per planam Italiam transmisso, iuxta beati Benedicti cœnobium nauibus Eridano ad campestria Veronensium reuertitur, circa principia mensis Septemb.

De dolo Veronensium ad pontem super Athesim. Item de insidijs eorum in artomontis: quomodo item victi & capti.

CAPVT XXV.

Est autem antiqua Veronensium consuetudo, & quasi longinquo imperatorum vtuntur priuilegio, vt principes Romanorum seu ad vrbem ex transalpinis partibus venientes, seu inde redeuntes, ne per ipsorum ciuitatem veniendo depopulationi subiaceant, paulisper sursum à ciuitate per pontem nauibus ab eis factum,

Athesim transeant. Hunc morem Veronenses fraudulenter secuti, pontem quidem ex nauibus fecerant, sed ex ligamentorum tenaculis tam debilem, vt potius muscipulam quàm pontem diceres. Alio itidem commento pernicioso vsi fuerant. Ex superioribus amnis partibus validas lignorum strues in plures congesserant fasces, quatenus per hoc huius rei ignarum deciperent militem: id est, vt postquam altera pars trāsiret, altera ponte per hæc diabolica machinamenta dirupto remaneret, ipsi in alteros irruerent. Inciderunt iniqui in foueam, iuxta scripturam quam fecerunt. Denique nutu dei, saluti principis exercitusq; sui prouidentis, factum est, vt & miles periculose, sine damno tamen, transiret, & prædictæ strues superuenientes ponte diruto quosdam ex hostibus, qui exercitum subsecuti fuerant, eodem quo venerant meatu reuerti se putantes, interciperent. Qui mox omnes sicut traditores trucidati sunt. Ea nocte fessus laboribus in vicino resedit miles. Erant in imminenti fauces montium, saxumq; fortissimum propè in decliuo rupis inaccessibilem seruans viam. Oportebat per de subtus exercitum transire. Talis est enim ibi natura locorum. Ex vna parte labitur Athesis fluuius inuadabilis, ex altera prærupta montis præcipitia viam stringunt, & vix semitam artissimam faciunt. In hac arce quodam Alberico nobili Veronensium equite auctore, latrunculorum prædandi causa conuolauerat multitudo. Igitur aduentante exercitu, quidam ex eis, qui ea die qua Athesis transmissa est, transire cupiebant, pacificè ex industri dolo angustias à latronibus transpedare permittuntur. Venientibus sequenti luce alijs, latrones ad saxorum moles currunt, transmeandi facultatem præpediunt. Principem ea latere non poterant. Erant adhuc in comitatu suo duo Veronensium ciuium illustres equites, qui eum ad Vrbem profecuti, ac inde vsque ad præsentem locum secuti fuerant, Garzabanus & Isaac. Hos princeps ad prædictos latrones destinandos putauit, vt ita communicato conciuium suorum consilio, à cœpta facilius desisterent malitia. Illi eos nec audire, sed ictibus propellere, Imperator rursum alijs eò destinatis, illos ab incœpto desistere iubet. At illi in pertinaci obstinatione sua remanentes, lapides itidem iactare cœperunt, dicentes imperatorem ibi nunquam transiturum, nisi à singulis equitibus loricam vel equum haberent, & insuper non modicam pecuniam à principe. Audiens hæc imperator, Dura est inquit, hæc conditio, durum est latroni principem tributa persoluere. Quid faceret? quò se verteret? flumen trāsire daret? ad transuadandum aptus natura renitente non erat. Ingenio transiret? pons dirutus fuit. Ciuitatem versus descenderet? sed & ibi mons ad flumen se stringens, clausuram fecerat, quam Veronensium præsidia obseruabant. Ad consueta priorum virtutum se vertit insignia. Oportebat enim qualicunque prædictam arcem expugnari ingenio. Iubet sarcinas deponi, tentoria quasi erigi, ac si eadem ibidem nocte figenda forent tabernacula. Hic inquit, tanquam patriæ nobis arridente vestibulo, tot decursis periculis laborum nostrorum consummationem hic habebimus. Sic suos alloquens, ac si illo Vergiliano vteretur,

O socij, neque enim ignari sumus antè malorum,
O passi grauiora, dabit deus his quoque finem.
Forsan & hæc olim meminisse iuuabit,

omnes armari iubet. Deinde vocatis Garzabano & Isaac, de situ locorum, quóue aperiri possit via ingenio, inquirendo solerter edoceri petit. At illi, Cernis eam quæ super arcem dependet rupem, eminentia sua terribilem, & fragosis locis, saxorumq; asperitate quasi inaccessibilem? illam nisi forte ab eis obseruetur, si incautis præcipere poteris, propositum tenebis. Nec mora, mittuntur cum Ottone vexillifero quasi ducenti lectissimi iuuenes armati. Illi per deuia syluarum & montium, per concaua & confragosa Alpium oberrando loca, tandem cum multo sudore ad prædictam perueniunt rupem. Quæ dum quasi ferro abscisa, nullum ascendendi aditum militi offerret, curuatur alius, vt socium dorso leuet, alius ad erigendum commilitonem suum humeros præbet, post hæc de hastis facientes scalam (nam grauabatur admodum hac naturali vt ita dicam scala armatus eques) cuncti ad summitatem perueniunt rupis. Exigitur ab Ottone imperatoris vexillum, quod ab eo prius latenter gestabatur. Hoc signo

tanquam victoriam præsagiente, clamor & cantus attollitur: exercitus qui in valle manebat, ad assultum properat. Latrunculi huius rei incauti, putabant enim prædictā rupem cunctis mortalibus inpermeabilem, solis auibus peruiā fore, viso quòd ex infernis & supernis vrgerentur locis, desperatione corripiuntur, fugamq; moliuntur: sed fugæ locus non erat. Quicunq; enim ex eis præcipitij præsidio se committeret, ex collisione hincinde saxorum contractus, membratimq; discerptus, antequā ad solum perueniret, animam in inani ponebat. Tanta erat saxi eminentia, tanta fuit hispidæ rupis scabrosa malitia. Quid plura? Vno autem solo qui cauernosis locis absconsus, delitescens mortem euasit, cæteri omnes obtruncantur, duodecim cum Alberico captis, ac ad supplicium reseruatis. Erant penè omnes qui deprensi in vinculis tenebātur, equestris ordinis. Præsentatis igitur prædictis viris principi, ad patibuliq; supplicia adiudicatis, vnus ex eis inquit: Audi imperator nobilissime, miserrimi hominis sortem. Gallus ego natione sum, non Lombardus, ordine quamuis pauper eques, conditione liber, casu nō industria his latronibus adiunctus, pro resarcienda familiaris rei penuria. Promiserunt se ducturos me ad loca talia, vbi mea posset releuari inopia. Credidi miser, cōsensi credulus, ductus sum ab iniquis, & seductus ad hæc infortunia. Quis enim in quolibet mortalium tam præcipitatæ mentis sperarer insaniam, tam furentis animi expectaret audaciam? Quis à proprio cliente has suo principi vrbis & orbis dominatori necti crederet insidias? Parce princeps, parce misero, parce miserabiliter seducto. Hunc solum imperator gloriosus de cæteris sententia mortis eripiendum decreuit: hoc ei tantùm pro pœna imposito, vt funibus ceruicibus singulorum appositis, ligni supplicio commilitones plecteret. Sicq; factum est. Non illis miserrimis profuit multa, quam pro vita redimenda promittebant pecunia. A districto iudice patibulo appensi sunt. Cæteri omnes, qui per decliuia montium dispersi iacebant, vt cunctis transeuntibus temeritatis suæ præberent documenta, in ipsa via in cumulos acti. Fuerunt autem, vt dicitur, quasi quingenti.

De felici exitu principis in Baioariam.

CAPVT XXVI.

PRinceps, transitis locorum angustijs, iam cunctis emensis periculis nocte illa in Tridentinorum territorio castra lætus locauit. Dehinc per Tridentum, vallemq; Tridentinam transiens, ad Bauzanum vsque peruenit. Hæc villa in termino Italiæ, Baioariæq; posita, dulce vinum, atque ad vehendum in exteras regiones, naturale Noricis mittit. Inde multis se ad propria dispergentibus domicilia, per Brixinoram iter agens, ad Baioariæ planitiem eodem fermè quo inde egressus fuerat tempore, vertente anno rediit. Hæc de expeditionis processu & prouentu pauca de multis enarrasse sufficiat. Neque enim cuncta ibi fortiter gesta à nobis ea ordinis integritate, styliq; vrbanitate dici poterant, ac si oculis nostris illa vidissemus. Nam antiquorum mos fuisse traditur, vt illi qui res ipsas prout gestę fuerunt, sensibus perceperant, earundem scriptores existerent. Vnde & historia ab historin, quod in Græco videre sonat, appellari consueuit. Tanto enim quisq; ea quæ vidit & audiuit, plenius edicere poterit, quāto nullius gratia egens, hac illacq; ad inquisitionem veritatis non circunfertur dubiè anxius, & anxiè dubius. Durum siquidem est scriptoris animum, tanquam proprij extorrem examinis, ad alienum pendere arbitrium.

Imperator patruum suum hortatur ad transigendum cum duce Saxoniæ.

CAPVT XXVII.

IGitur consummato feliciter viæ labore, princeps ad familiaria remeans domicilia, alloquitur in confinio Ratisponensium patruum suum Henricum ducem, vt ei de transactione facienda cum altero Henrico, qui iam (vt dictum est) ducatum Baioariæ iudicio principum obtinuerat, persuaderet. Cui dum ille tunc non acquiesceret, iterum diem alium, quo eum super eodem negocio per internuncios conueniret, in Baioaria versus confinium Boemorum constituit. Quò princeps veniens, Labezla-

um ducem Boemiæ, Albertum marchionem Saxoniæ, Hermannum Palatinum comitem Rheni, cum alijs viris magnis obuios habuit. Tantus etenim eos qui remanserant, ob ipsius gestorum magnificentiam, inualerat metus, vt omnes vltrò venirent, & quilibet familiaritatis eius gratiam obsequio contenderet inuenire. Quantum etiam Italis timorem incusserit factorum eius memoria, ex legatis Veronensium perpendi potest, quod in proximo deo largiente, plenius dicendum erit. At cum multis modis ad transigẽdum nos, qui mediatorum ibi vice fungebamur, operam daremus, infecto adhuc negocio, insalutati ab inuicẽm separati sunt.

Quomodo apud Ratisponam Henricus in possessionem Baioariæ ducatus mittitur, & de controuersia inter Moguntinum archiepiscopum, & Hermannum Palatinum comitem de Rheno, & qualiter Ratisponen. episcopus Hardeuicus in gratiam principis redierit. Item de legatis & excusatione Veronensium, ac eorundem reconciliatione, & qua satisfactione Moguntinus archiepiscopus, & Palatinus comes in pacem redierint.

CAPVT XXVIII.

POst hæc mediante Octobre, imperator Ratisponam Norici ducatus metropolim, curiam celebraturus ingreditur, habens secum Henricum Henrici ducis filium, in possessionem eiusdem ducatus mittendum. Hæc ciuitas super Danubiũ, qui vnus trium famosissimorum fluminum in Europa à Topographis dicitur, ex ea parte qua prædicto amni duo nauigabilia Regnus scilicet, & Naba illabuntur flumina, posita, eo quòd ratibus opportuna, bonaq; sit, vel à ponendo ibi rates, Ratisbona, vel Ratispona vocatur, Baioariorum quondam regum, modò ducum sedes. Venerũt ad eam curiã Arnaldus Moguntinus archiepiscopus, & prædictus Hermannus Rheni Palatinus comes, vterque alter de altero querimoniam facientes. Denique manente in Italia principe, totum penè transalpinum imperium seditionibus motum, ferro, flamma, publicisq; cõgressionibus turbatum, absentiam sui sensit præsulis. Inter quos duo hi principes tanto ad nocendum efficaciores, quanto fortiores, totam penè Rheni prouinciam, & præcipuè Moguntinæ ciuitatis nobile territorium præda, cæde, & incendijs commacularant. Igitur sedente ibi in publico consistorio imperatore, iam sæpe nominatus Henricus dux possessionem suam, patrumq; suorum recipit sedẽ. Nam & proceres Baioariæ hõminio & sacramento sibi obligantur, & ciues non solùm iuramento, sed etiam ne vllam vacillandi potestatem haberent, vadibus obfirmantur. Impetitur ibi Hardeuicus, qui nouiter per electionem cleri & populi, & metropolitani sui consecrationem, pontificatum eiusdem ciuitatis acceperat. Regalia siquidem, quæ iuxta rationes curiæ, nulli episcoporum, militi, antequam de manu principis suscipiantur, tradere licet, ipse huius rei nescius, impræmeditatè morante adhuc in Italia principe tradiderat, ob ea in causam positus, dum & factum inficiari, qualitatémue facti defendere nequit, compositionis incurrit noxam. Cæteri quoque qui ab eo susceperant, quique iuxta suam conditionẽ & sortem in plúsue minúsue consimili pœna damnantur. Est enim lex curiæ, quòd quisquis de ordine principum principis sui iram incurrens, compositionem persoluere cogatur, centum librarum debitor existat, cæteri minoris ordinis viri, siue ingenui, siue liberi, vel ministri, decem. Ad eandem curiam episcopus Veronensis à populo suo ad imperatorem destinatus venit, habens secum prędictos duos equites Garzabanum & Isaac. Qui cum præsentiæ principis admissus fuisset, inquit, Princeps gloriosissime, fidelissimi tui Veronenses ad tuam destinauerunt nos magnificentiam. Neque enim ego, qui eiusdem ciuitatis quamuis indignus episcopus vocor, prius hanc legationẽ suscipere volui, donec omnibus in maiore ecclesia congregatis, tanquam deo teste, ea quæ ore proferebantur, corde se tenere vnanimiter assererent. Denique credendum non est, populum animi virtute præstantem, rerum abundantia pollentem, pastorem animarum suarum deceptionis baiulum facere. Alium inuenire poterant fraudis idoneiorem ministrum. Præterea hi mihi collegæ iuncti sunt, quorum tu fidem in negocijs, fortitudinem in prælijs, proxima tua expertus es expeditione. Crede ergo domine, crede quod dicimus. Populus tuus Veronensis, tuus est peculiaris populus, tibi tanquam domino & imperatori fideliter deuotissimus,

notißimus, & deuotè fidelißimus. Audierunt dum per eorum fines transires, quosdã latrunculos angustias viarum obseruare ausos fuisse: cognouerunt etiam te eosdem debita animaduersione punisse. Audiuit hæc Verona, & læta ta est. Non reputat suos ciues maiestatis tuæ insidiatores. Absit vt suos ciues putet, qui latrocinio inseruiunt. Audiuit rursum, vnde non mediocriter indoluit, huius te rei suspicionem de tua habe re ciuitate. Ad hoc missi sumus. Quicunque hoc tuæ insinuauit serenitati, criminator fuit, aliena felicitate liuidus. Delatorem eum scias, non cognitorem. Nunquid non sacramento fidelitatis tibi obligata est Verona? Nunquid cum ab ea recederes, in tua non remansit gratia? Offenderétne sub bonæ fidei pallio per fidem Verona principem, quæ hoc modo lædere non solet æqualem? Visne amplius? Sed si his credere non placet allegationum rationibus, excusat se super hoc facto Verona. Famam purgare, innocentiam probare, iudicio curiæ parata est coram tuæ maiestatis excellentia. Recipiat ergo bonus princeps deuoti populi sui purgationem innocentiæ, & conuertat indignationis suæ aculeos contra Mediolanensium & Romanorum superbiam. Hac legatione accepta, imperator cum principibus consilium capit. Postea sicut cognouimus, in gratiam recepta est Verona. Nam & magnam pecuniam dedit, ac militiam quam habere posset, contra Mediolanenses ducere sacramento firmauit. Inde ad partes Rheni se conferens, proximum natale domini Vormaciæ celebrauit. Ea namque regio, quam Rhenus nobilißimus fluuius ex trium Europæ nominatißimorum fluuiorum vnus interfecat, ex vna ripa Galliæ, ex altera Germaniæ limes, in frumento & vino opima, venationibus & piscationibus copiosa. Habet enim ex parte Galliæ vicinum Vosagum & Ardennam, ex parte Germaniæ syluas non mediocres, barbara adhuc nomina retinentes, in transalpinis manẽtes principes diutißimè seruare potest. Ad hanc curiam Arnaldus Moguntinus archiepiscopus, & Hermannus Palatinus comes venientes, de hoc quòd absente principe terram illam, vt suprà dictum est, præda & incendio perturbarant, in causam ponuntur: amboque cum complicibus suis reis inuentis, alteri ob senij morumque grauitatem, & pontificalis ordinis reuerentiam parcitur, alter pœna debita plectitur. Denique vetus consuetudo pro lege apud Francos & Sueuos inoleuit, vt si quis nobilis, ministerialis, vel colonus, coram suo iudice pro huiusmodi excessibus reus inuentus fuerit, antequam mortis sententia puniatur, ad confusionis suæ ignominiam nobilis canem, ministerialis sellam de comitatu in proximum comitatum gestare cogatur. Hunc morem imperator seruans, Palatinum istũ comitem, magnum imperij principem, cum decem comitibus complicibus suis, canes per Teutonicũ miliare portare coegit. Hoc tam districto iudicio per totam transalpini imperij promulgato, tantus omnes terror inuasit, vt vniuersi magis quiescere, quàm bellorum turbini inseruire vellent. Accessit ad huius tam magni boni augmentum, quòd princeps circumquaque non impigrè discurrens, nonnullorum raptorum castra, munitiones, receptacula diruit, quosdam comprehensos capitali sententia plectendo, alios patibuli tormento torquendo, sola Baioaria propter prænominatam litem huius gratiæ particeps nondum fieri meruit.

De obitu Arnaldi Colonien. archiepiscopi, & quòd princeps prænominatos duces ad concordiã reuocare satagebat, & de nuptijs imperatoris cum Beatrice Reinaldi filia Herbipoli celebratis: & quare. Item de legatis à Græcia reuersis, & quare Græcorum legati ad præsentiam imperatoris non admitterentur.

CAPVT XXIX.

EOdem anno inter Pascha & Pentecosten Arnaldus Coloniensis archiepiscopus, vir honestus, suæque ecclesiæ reparator, diem obijt. Imperator ad Baioariam rediens, dies Pentecostes in quodam castro Ottonis Palatini priuatus erat. Proxima dehinc feria tertia, non longè à ciuitate Ratispona patruum suum Henricum ducem alloquens, ad transactionem cum altero itidem Henrico faciẽdam tunc demum inclinauit. Præponebat hoc princeps omnibus euentuum suorum successibus, si tam magnos, sibique tam affines imperij sui principes, sine sanguinis effusione in concordiã

reuocare posset. Sequenti dehinc hebdomada, in ciuitate Orientalis Franciæ Herbipoli, regio apparatu, multa principum astipulatione iuncta sibi Beatrice Reinaldi comitis filia, nuptias celebrat. Reinaldus iste de antiqua & illustri Burgundionum prosapia originem trahens, illius Burgundiæ comes dicebatur, quæ olim à Rudolfo rege imperatori Henrico Conradi filio, cum testamento relicta regnum erat. Hæc eadem prouincia est, à qua Conradus dux, eiusque filius Bertolfus duces vocari consueuerunt. Quæ verò huius disceptationis causa fuerit, paucis absoluam. Mos in illa qui penè in omnibus Galliæ prouincijs seruatur, remansit, quòd semper seniori fratri, eiusque liberis, seu maribus, seu fœminis, paternæ hæreditatis cedat auctoritas, cæteris ad illum tanquam ad dominum respicientibus. Ex qua consuetudine factum est, vt Guilhelmus qui dicebatur puer, huius ex parte patris consanguineus, Conradi verò ducis sororis filius, rerum summam dum adhuc viueret, illa in prouincia haberet. Quo fraude suorum rebus humanis exempto, Reinhaldo comiti iure hæreditario dominium cessit. Actum est hoc sub Henrico v. seu Lothario iij. Verùm prædictus comes nimis iustitiæ suæ confisus, erat enim homo lenis, & ex nimia lenitate remissus, curias principis adire neglexit. Ex quo factum est, vt indignatione motus princeps, prædictam terram Conrado duci concederet, sicque vterque vicina sibi vendicaret loca. Longa itaque concertatione intantum vt etiam in campo congressu publico ab eis pugnaretur, penè vsque in præsentiarum deducta est hæc controuersia, donec recenter ab imperatore, sicut cognouimus, eo tenore decisa est. Quòd Bertolfus prædicti Conradi filius, in negocij transactionem, tres ciuitates inter Iurum & montem Iouis, Losannam, Gebennam & N. accepit, cæteris omnibus imperatrici relictis. Protenditur etenim hæc prouincia penè à Basilea, id est, à castro quod Mons Biliardi vocatur, vsque ad Isaram fluuium, de quo Lucanus, *Hi vada liquerunt Isaræ,*

iunctam habens dominatui suo eam terram quæ propriè Prouincia vocatur, & ab eo flumine porrigitur vsque ad ea loca, qua Rodanus mari recipitur, & Arelatum ciuitas sita est. At Reinaldus iste Simonis Lotharingiorum ducis filiam ducens, ab ea tantùm hanc puellam suscepit, ipsamque non multo pòst moriens secundum prædictum morem, totius terræ suæ hæredem reliquit. Quam imperator (vt ostensum est) in matrimonio sortitus, non solùm Burgundiam, sed & Prouinciam imperio iamdiu alienatas sub vxoris titulo, vt postmodum plenius dicetur, familiariter possidere cœpit. Ad eã curiam Guibaldus Corbagensis abbas à Græcia rediens venit. Nam legati Græcorum, qui cum eo ad imperatorem destinati fuerant, apud Iuuauiam relicti præsentiæ principis non admittebantur. Cuius rei ratio hæc fuit. Cum ab eo circa Anconam recessissent, literas quasdam sigillo suo clausas per surreptionem acceperant. Igitur redeunte ad transalpina principe, Græci Campaniam simul & Apuliam ingrediuntur, ostensisque imperialibus literis, maritima sibi à principe concessa fuisse mentiuntur: sicque indigenas quosque nõ solùm auctoritate imperatoris terrendo, sed & auro corrumpendo totam prouinciam ad suam ditionem inclinant. Inde Barrum vsque procedentes, arcem vbi Guilhelmi præsidia posita erant, expugnant. Mortuus fuit ibi Palęologus, & ad terram suam deportatus. Adiuuabantur nõ solùm exulum, videlicet principis Capuani, Andreæ comitis, aliorumque qui nouiter terras suas receperant auxilio, sed & Roberti Cauillensis cuiusdam comitis, magni de terra illa viri, quem per pecuniam sibi allexerant. Præterea totus penè populus in ciuitatibus oppidisque manens, eo quòd iamdiu Guilhelmi huius, patrisque sui Rogerij tyrannide premeretur, tanquã de iugo tam graui liberari optans illis adhærebat. Diffamabatur non solùm per vicinas regiones, sed & ad nos vsque peruenit, Guilhelmũ vel vitam finisse, vel ex vi morborum sensum amisisse, Græcos iam omnes illas possidere prouincias. Audiuit hoc princeps, indignationeque motus consultabat diutissimè, an prædicti legati, qui ex parte principis sui Manuel aduenerant, præsentiæ suæ admittendi, vel tanquam traditores puniendi, vel contemptibiliter facultatem redeundi accepturi forent. Tandem inclinatus quorundam precibus, audientiam eis præstare disponit, & ob hoc dies eis in Norico castro mense Iulio præscribitur.

Quare

Quare expeditionem contra Mediolanenses indixerit, & exemplar literarum de hoc. Item de guerra Papiensium & Mediolanensium.

CAPVT XXX.

IPse verò quamuis Guilhelmum odisset, nolens tamen imperij sui limites tyrannica Rogerij rabie vsurpatos, ab exteris eripi, expeditionem illic iurari fecit. Non multo tamen pòst, ex quo cognouit Guilhelmum fusis Græcis Apuliam & Calabriam recepisse, consilium mutauit, & ad compescendam Mediolanensium contumaciã iram conuertit. Vnde eius tale scriptum ad principes destinatum inuenitur: *Fridericus dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus, dilecto patruo suo Ottoni Frisingensi episcopo, gratiam suam & omne bonum.* Quia diuinæ prouidentiæ clementia, Vrbis & orbis gubernacula tenemus, iuxta diuersos euentus rerum, & successiones temporũ, sacro imperio & diuæ reip. consulere debemus. Cum enim ea quæ necessitatis causa instituta fuerint, cessante necessitate cessare debeant, expeditionem, quam proximè Vuirtzeburg propter inuasionem Græcorum in Apuliam iurari præcepimus, post fugam eorum tibi, cæterisq; principibus relaxamus, vt ad alia imperij negocia promptiores eos inuenire possimus. Verùm quia Mediolanensium superbia iamdiu caput contra Romanum imperium erexit, & modò sua fortitudine totam Italiam subuertere, vel suo nititur dominio subiugare: ne & tanta præsumptio nostro tempore præualeat, vel gloriam nostram plebs improba vsurpare, vel conculcare valeat, futuris casibus viriliter occurrere, & ad destructionem eorum omne robur imperij excitare intendimus. Ex iudicio igitur principum expeditionem contra Mediolanum à proxima Pentecoste ad annum iuratam tibi indicimus, quàm intimè rogantes & præcipientes, quatenus ad eam nobiscum peragendam, à vigilia Pentecostes ad annum, Vlmæ nobis indubitanter occurras, certus quòd nec te, nec aliquem principum nostrorum montem Apenninum transire cogemus. Deniq; princeps ad transalpina rediens, sicut Francis præsentia sua pacem reddidit, sic Italis absentia subtraxit. Nam nõ solùm Apulia & Campania huius mali, vt ostensum est, particeps fuit, sed & vlterior Italia absentiam sui sentiens principis immunis ab hoc turbine esse non potuit. Mediolanenses siquidẽ mox reædificata Terdona, Papiensium renouant bellum, duobus semper Ticinum fabricatis pontibus fines eorum irrumpunt, oppidum quoddam Vigeuenum, vbi multi ex ipsis simul cum Marchione Guilhelmo fuerũt, obsidione vallant, ac tandem artificiosẽ ad deditionem coactos pacẽ petere, obsides dare compellunt. Sed cum duras nimiũ pacis conditiones audissent, rursus rebellare tentabat Papienses. Igitur Mediolanenses per pontes quos fecerant transmeantes, Lunellum reædificant, totumq; penè territorium Papiensium crudeliter depopulantur.

De schismate Coloniensis ecclesiæ propter electionem Friderici & Gerardi. De morte Boritij, & legatis Græcorum. De contentione Coloniensis cleri coram principe.

CAPVT XXXI.

EA tempestate, defuncto (vt dictum est) Arnaldo Coloniensi archiepiscopo, ecclesia illa ad electionem faciendam conueniens, grauissimè scissa est, præpositis & abbatibus Gerardum Bunnensem præpositum, maioris verò ecclesiæ canonicis, qui tunc temporis præposito & decano carebant, Fridericum Adolfi comitis filiũ eligentibus. Itaque Imperatore mense Iulio, in Norico castro, vbi Græci eius maiestati præsentandi erant, morante, vtræque istę partes causam suam principi ostensuræ veniunt. Non longè ante hęc tempora Græcorum princeps cum Boritio contra Vngaros copias mittens, magnum sui detrimentum accepit exercitus, intantum vt & Boritius à quodam qui secum venerat Cumano, qui & Scytha, sagitta transfixus necaretur. Eapropter prædicti nuncij, non solùm ob firmandum connubium ad Imperatorem venerant, sed etiam ad indicandam suam de Vngaris, auctoritate principis, iniuriam, in vtroq; frustrati sunt. Nam & Imperator aliam sibi (vt prædictũ est) in matrimonio iunxerat, & expeditio cõtra Vngaros (postulabant enim cã proximo Septẽb,

fieri)tam celeriter fieri vel ordinari non poterat. Admittuntur tamen eius conspectui, scripta recipiuntur. Remittitur cum eis Stephanus capellanus Imperatoris, per quem princeps de illius principis voluntate amplius cognoscat. Sed de Græcis dicta hunc teneant locum. Procedunt Colonienses, aduocatos exposcunt, de sua vtriꝗ electione per triduum coram principe decertant & conrixantur. Tandem princeps vtrorumq; auditis allegationibus, consilio & iudicio quos secum habebat episcoporum, aliorūq; principum, prædictam causam ad curiam Ratisponensem, vbi consiliū pro terminanda duorum ducum lite publicari debuit, producendam decreuit.

De transactione duorum ducum. De pace facta in Baioaria, & de decisione litis inter Colonienses.

CAPVT XXXII.

IGitur mediante iam Septembre, principes Ratisponæ conueniunt, ac per aliquot dies præsentiam Imperatoris præstolabantur. Dehinc principe patruo suo in campum occurrente, manebat enim ille ad duo Teutonica miliaria sub papilionibus, cūctis proceribus, virisq; magnis accurrentibus, consilium quod iamdiu secretò retentum celabatur, publicatum est. Erat autem hæc summa (vt recolo) concordiæ. Henricus maior natu, ducatum Baioariæ per vij. vexilla resignauit. Quibus minori traditis, ille duobus vexillis marchiam Orientalem cū comitatibus ad eam ex antiquo pertinentibus reddidit. Exinde de eadem Marchia cum prædictis comitatibus, quos tres dicunt, iudicio principum, ducatum fecit: eumq; non solùm sibi, sed & vxori cum duobus vexillis tradidit: neue in posterum ab aliquo successorum suorū mutari posset, aut infringi, priuilegio confirmauit. Acta sunt hæc anno regni eius v. imperij ij. Itaq; ad ciuitatem, iuxta quod præoptauerat; inter patruū & auunculi sui filium terminata sine sanguinis effusione controuersia, lætus tedijt, ac statim sequenti die in publico residē consistorio, ne Baioaria vlterius totius regni quietis immunis esset, treugam proximā Pentecoste ad annum iurari fecit. Porrò tanta ab ea die vsq; in præsentiarum toti transalpino pacis iocunditas arrisit imperio, vt non solùm Imperator & Augustus, sed & pater patriæ iure dicatur Fridericus. Enimuero antequā hæc Curia terminaretur, præsentatis sibi iterum de Coloniensi ecclesia vtrisq; partibus, alteram electionem, eā videlicet quæ à canonicis maioris ecclesiæ facta fuit, validiorem iudicans, Fridericum Adolfi comitis filium de regalibus inuestit, sicq; eum à Romano pontifice consecrandum ad Vrbem misit. Tanta sunt quæ de tuæ maiestatis virtutibus dici possent, Augustorum optime, quòd si simul sine interpolatione insipienter effundantur, scribentis præfocare possent animum. Quare huic secundo Operi terminus detur, vt ad ea quæ dicenda restant, tertio locus seruetur Volumini.

Hucusque Otto episcopus Frisingensis Chronica illa deduxit.

LIBRI SECVNDI FINIS.

Radeuici in suam Appendicem prœmium.

Viris prudentißimis, pace & militia exercitatis V. & N. sacri palatij vni Cancellario, alteri Notario Radeuicus sanctæ Frisingensis ecclesiæ professione Canonicus, ordine diaconus, licet indignus, simul cum intellectu, spiritu pietatis abundare.

INterrogans generationem pristinam, & diligenter inuestigans patrum memoriam, multis experimētis inuenio, humanarum rerum nihil firmum, nihil perpetuum, sed dies hominis velocius transire, quàm à texente tela succiditur, & vitā eius velocius vmbra, aut vento declinare. Quod cū multis & magnis clarū sit experimentis, etiam præsentis Operis pagina suū nobis exinde præber documentum, quę ab auctore suo felicis memorię venusti sermonis inchoata principio, ipso, proh dolor, infausta morte pręuēto, nostrę prauitati velut abortiua, & quasi de dn̄i sui funere rapta, eius iussu, pariterq; serenissimi & diui Imperatoris Frid-

rici nutu fouenda & promouenda committitur. Parendum ergo tam magnis præceptoribus deliberaui, malens potius de rudis informitate sermonis subire iudicium, quàm de perfida desidia, seu de fide perfidia notari, si tā clari ac magni viri, mihiq; charißimi domini, tam præclarę materiæ cœptum Opus & memoriale, pariter cū illo in interitum atq; obliuionem passus fuissem venire. Et vestræ quidem prudentiæ potissimùm labor iste debebatur, apud quos exacta fides historiæ reperitur: sed præiudicātibus vobis in hac parte diuersarum occupationum curis, non tam vacat ad scribendū distractos animos applicare, quàm scriptis aliorum accusationem, vel debitam laudationem accōmodare. Quidam enim, vt ait Iosephus, non quòd rebus interfuerint, sed incertos & incongruos narrantium sermones auribus colligentes, oratorū more perscribere solent. Qui verò præstò fuerunt, aut vincentis principis obsequio, aut odio eorum qui victi sunt, contra fidem rerum falsa confirmant. A quorū parte vtrinq; me beatum æstimo, qui in his quę audiui, non passim quorumlibet relatorum rumusculis sum me perpessus abrumpi: nec in his quæ per me cognoui, gratia principis, seu fauore meæ gētis falsum quippiam addidi. Si quis autem superioris Operis facundiam, habita collatione cum arido nostri ingenij eloquio contulerit, veniam placatus tribuat. Fateor equidem quòd tenuis mihi spiritus est ad excitandam minutam tibiam, necdū ad implendam superioris auctoris venerabilis præsulis tam magnificam & copiosam scribendi & dicendi tubam. Sed vbi eloquentiæ & styli me superat pondus, sensus & integra veritas rerum gestarum deo propitiante exæquabit. Vos itaq; ambos in hoc Opere præceptores, testes & iudices eligo: rogans vt exactum à me laborem sine contumelia suscipiatis, & qui rebus ipsis tanquam familiares & conscij secretorum interfuistis, si quid corrigendum est, ad regulam veritatis emendare, si quid parum, aut superfluè dictum est, vel radere, vel superaddere, quantum satis est, non pigritemini. Ego etenim reuera, nisi vestra fretus ope ac studio, sub hoc fasce succumberem. Frustra per me conatus tanti imperatoris gesta attingere, cuius si quis magnitudinem animi & imperij cum annis conferat, ætatem vltrà putet. Ita enim latè & magnificè per orbē terrarum arma circuntulit, tantum operum pace, belloq; gessit, vt qui res eius legerit, non vnius, sed multorum facta regum seu imperatorum arbitretur.

RADEVICI FRISINGENSIS CANONICI APPENDICIS AD OTTONEM, DE REB. GESTIS FRIDERICI IMP. AVG. LIBER I.

De procinctu contra Polonos. De situ terræ, & more illius gentis.

CAPVT I.

ORdinato in Alemanniæ partibus summa prudentia Imperio, tota terra illa iam inusitatam & diu incognitam tranquillitatem agebat. Ea deniq; pax in Germania erat, vt mutati homines, terra alia, cœlum ipsum mitius, molliusq; videretur. Imperator autem rāta quiete non ad ocium, non ad voluptatum illecebras abutebatur. Indignum siquidē ratus est, si exercitatum bellicis negocijs animū sine vtilitatib. Imperij per desidiam dissolui pateretur. Anno itaque ab incarnatione domini M.clvij mense Augusto contra Polonos procinctum mouet. Est autem Polonia, quā modò Sclaui inhabitant, sicut placet his qui situs terrarum descriptionibus notant, in finibus superioris Germaniæ, habens ab Occidente Oderam fluuium, ab Oriente Istulam, à Septentrione Ruthenos & mare Scythicum, à Meridie syluas Boemorum. Terra vtique naturalibus firmamentis munitissima, natio tam propria feritate, quàm vicinarum contiguitate, gentium penè barbara, & ad pugnandum promptissima. Aiunt enim eius maris, quod illius terræ litus alluit, tales esse prouinciarum

habitatores, qui famis tempore semet deuorent: & cum perpetuis rigeant algoribus, ideoq; nullam possint agriculturam in quibusdã locis exercere, venationibus & mortibus dediti sunt. Omnes autem pyraticam exercent, & insulas Oceani, Hyberniam & Britanniam, Daciam quoq; inquietam, licet in alio litore reperiantur. Talium (vt assolet) nationum vicinia, nonnihil atrocitatis tanquam de rubiginoso ferro cariem sibi Poloni affricuere. Vnde nec principibus suis fidem, nec natura propinquis debitam inueniuntur gratiam conseruare.

Quæ causa fuerit illius expeditionis.

CAPVT II.

AT huius expeditionis hæc ratio fuit. Boitzlaus, Cazimerus, & tertius itẽ Lolizlaus, qui Gertrudem neptem Imperatoris, filiam Leopaldi Marchionis Austriæ sortitus fuerat vxorem, totam terram funiculo hęreditatis tenere debebãt: maiori natu, quem vltimo posuimus loco, nomen & honorem ducis habente. Quo à fratribus per vim cum regalis sanguinis vxore proiecto, & ad Cõradum Romani Imperij tunc principem perfuga profecto, & clementer recepto, missa ad pręnominatos tyrannos crebra legatione, vt in pristinum statum fratrem reciperent, rex spretus est, ducisq; exilium vsq; ad obitum regis durauit. Diuo autem principe Friderico rerum summam gubernante, pari modo mandatum eius floccipendere sibi impunè arbitrabantur. Cessit verò his secus ac rati sunt. Nam & altioris spiritus, & acrioris ingenij principem, multiplicatæ iniuriæ vlterius dissimulare facinus non sinebant. Accessit siquidem ad hæc, quòd vel debitum fidelitatis sacramẽtum offerre, vel solitum singulis annis tributum quingentarum marcarum publico ærario inferre iam desueuerant, talibusq; indicijs apertè se ab imperio desciuisse, & non clanculam, sed euidentem rebellionem moliri protestabantur.

Quomodo Imperator Poloniam intrauerit, & quid ibi fecerit.

CAPVT III.

IMperator ergo cum magnis copijs Poloniam, quamuis arte & natura admodũ munita sit, ita vt priores reges seu Imperatores vix magna difficultate ad fluuium Oderam peruenissent, fretus ope diuina, quæ visibiliter exercitum præcessit, clausuras illorum, quas in angustis locis præcisa densitate syluarum fecerant, & magna mole ingeniosè obstruxerant, penetrauit, & xi. Kalẽd. Septemb. prænominatum amnem, qui ex illa parte totam Poloniam quasi murus ambit, & profunditate sui gurgitis omnes excludit aditus, præter opinionem incolarum, cum magno exercitu transuadauit. Tãtum enim omnes tenebat transeundi desiderium, vt alij natandi, alij quodlibet instrumentum fors obtulisset, eo pro nauicula vtendo transirent. Quo viso, Poloni de tam improuiso malo perculsi, & vehementer exterriti, cum iam nihil præter exitium sui, & destructionem terræ superesse viderent, quamuis auxilio vicinarum gentium, Ruthenorum videlicet, Parthorum, Pruschorum & Pomeranorum maximum collegissent exercitum, in sola fuga spem vitæ constituunt: adeò desperatione correpti, vt propriũ solum, propriam patriam suis manibus incendendo vastarent, insuper & arces ac munitiones destruerẽt. Inter quas munitissima castra, Glogouia videlicet, & Bitum, quæ prius ab hoste capta non fuerant, ne à nostris ibidem præsidia ponerentur, cremauerunt. Imperator fugientes insecutus, & territoriũ episcopij, quod vocatur Vratislauia, transcurrens, in episcopatũ Posnaniẽsem totamq; terram etiã ipse igne & gladio depopulatus est, indignum æstimans eis parcere, qui in seipsos tam crudeles hostes inuenti fuissent.

Quomodo dux eorum ad deditionem uenerit.

CAPVT IIII.

BOlezlaus dux rebus suis vltimum fatum cernẽs imminere, cum totam terram, populumq; suum periclitari, & propè esse ad interitum cerneret, barones & principes nostros tum per nuncios, tum in propria persona conueniens multis precibus

bus,multis lachrymis,multis quoque promissionibus,vt sub iugum Romanæ ditiōnis, & in gratiam principis recipi mereretur,postulauit. Salutare secutus consiliū ante intolerabilem calamitatem rebellionis mutare sententiam: debere autem dedignari dominos humiliores,non eum cuius in potestate sit Romanū imperium. Imperator iamdudum edoctus hanc nobilitatem,

Parcere prostratis,& debellare superbos,

præmaturam,subitam,& à deo datam nolēs cruentare victoriam, ducem ad deditionem recipiendum decreuit.

De conditionibus pacis, & reditu imperatoris.

CAPVT V.

Taque in prædicto territorio episcopatus Posnaniēsis circa partes Crisgouuæ præfatus dux pedibus Imperatoris prouolutus, interuentu principū, hoc tenore in gratiam receptus est. Primò iurauit pro se, & pro omnibus Polonis, quòd frater suus exul ad ignominiam Romani imperij non fuerit expulsus. Deinde pollicitus est dare duo millia mercarum Imperatori,& principibus mille, Imperatrici xx. marcas auri, Curiæ cc. marcas argenti, ob eam negligentiam, quòd ad Curiam non venerat, nec de terra debitam fecerat fidelitatem. Iurauit quoque Italicam expeditionem. Deinde iurauit, vt in proxima natiuitate domini ad Curiam Magdeburg celebrandam venire deberet, iuxta iudicium & sentētiam Polonorum & Boemorum, super querimonia fratris sui expulsi plenariè responsurus. Sicque iurata principi fidelitate, sicut mos est, & de supradictis omnibus fideliter adimplendis acceptis obsidibus, Gazimero videlicet fratre ducis, & alijs nobilibus, gloriosam adeptus victoriam, deo duce feliciter Augustus reuertitur. Ipse tamen dux dolis plenus, & acerbam dominationis cupidinē mente gerens, iamiam suis promissionibus, vt postmodum patuit, moliebatur insidias. Nā nec ad Curiam venit, nec sufficientes pro se procuratores misit. Italicam quoque expeditionem violato sacramento mentitus est.

De indignatione principis aduersus Græcorum legatos.

CAPVT VI.

Non multo pōst apud Herbipolim ciuitatem, Constantinopolitani Imperatoris legati coram principe cum muneribus suam peragunt legationem: quia tamen verba eorum in quibusdam fastum regalem, & Græcum in subornato sermone videbantur sapere tumorem, Imperator eos despexit, & nisi in melius commutata sententia cōmodius sibi prospexissent, si fieri poterat saluo nunciorum priuilegio, dissimulationem agente principe, propè fuit, vt à quibusdam ignominiosum & ærumnosum accepissent responsum. Placatus tamen multis eorum precibus & lachrymis Imperator, veniam insuper his donauit: accepta sponsione, quòd deinceps spernentes ampullosa, non nisi eam quam deceret Romanū principem, & Vrbis ac orbis dominatorem, reuerentiam suis salutationibus apportarēt. Indulgentiam & gratiam consequuti, Fridericum ducem Sueuiæ, filium Conradi regis, adhuc adolescētulum, in præsentia sua gladio accingi, & militem profiteri postulant, & impetrāt. Amita siquidem sua Herena Imperatrix Constātinopolitana, & antea & nunc multis & magnificis eūdem puerum visitauerat largitionum muneribus, idque legatis in mandatis dedisse traditur, ne quando nisi completo negocio in Græciam reuerterentur, astipulante sibi cū magno fauore proprio marito, ob gratiam & antiquam amicitiam cum patre pueri rege Conrado habitam.

De legatis regis Angliæ & eius muneribus, & exemplar literarum eiusdem.

CAPVT VII.

Ibidem tunc affuere etiam Henrici regis Angliæ missi, varia & preciosa donaria multo lepore verborum adornata præsentantes. Inter quæ papilionem vnum quantitate maximum, qualitate bonissimum perspeximus. Cuius si quantitatem requiris,

non nisi machinis, & instrumentorum genere, & adminiculo leuari poterat: si qualitatem, nec materia, nec opere ipsum putem aliquando ab aliquo huiusce apparatu superatum iri. Literas quoque mellito sermone plenas pariter direxerat. Quarum hic tenor fuit. *Praecordiali amico suo Friderico, dei gratia Romanorum Imperatori inuictissimo, Henricus rex Angliae, dux Normanniae & Aquitaniae, & comes Andegauensis, Salutem, & verae dilectionis concordiam.* Excellentiae vestrae quantas possumus referimus grates, dominantium optime, quòd nos nuncijs vestris visitare, salutare literis, muneribus praeuenire, & quod his charius amplectimur, pacis & amoris inuicem dignatus estis foedera inchoare. Exultauimus & quodammodo animum nobis crescere, & in maius sensimus euehi, dum vestra promissio, in qua nobis spem dedistis in disponendis regni nostri negocijs, alacriores nos reddidit, & promptiores. Exultauimus, inquam, & tota mente magnificentiae vestrae assurreximus, id vobis in sincero cordis affectu respondentes, quod quicquid ad honorem vestrum spectare nouerimus, pro posse nostro effectui mancipare parati sumus. Regnum nostrum, & quicquid vbique nostrę subijcitur ditioni, vobis exponimus, & vestrae cōmittimus potestati, vt ad vestrum nutum omnia disponātur, & in omnibus vestri fiat voluntas imperij. Sit igitur inter nos & populos nostros dilectionis & pacis vnitas indiuisa, cōmercia tuta: ita tamen vt vobis qui dignitate praeminetis, imperandi cedat auctoritas, nobis nō deerit volūtas obsequendi. Et sicut vestrę serenitatis memoriam vestrorum excitat in nobis munerum largitio, sic vos nostri quoque reminisci praeoptamus, mittentes quae pulchriora penes nos erant, & vobis magis placitura. Attendite itaque dantis affectum, non data, & eo animo quo dātur excipite. De manu beati Iacobi, super qua nobis scripsistis, in ore magistri Heriberti, & Guilhelmi clerici nostri verbū posuimus, teste Thoma Cancellario apud Norhant.

De nuncijs diuersarum nationum, & de curia apud Bisuntium celebrata, & nuncijs Adriani papae.

CAPVT VIII.

Aderant praeterea diuersarum nationum, vtpote de Dacia, Pannonia, Italia, seu de Burgundia, diuersae legationes, quarum portitores se mutuò videntes, atque certatim munera & supplicationes afferentes, singuli singulis stuporem pariter & admirationem addidere. Mense Octobre mediante, Imperator apud Bisuntium curiam celebraturus, in Burgundiam iter aggreditur. Est autem Bisuntium vna metropoleos eius tertiae partis, in quas Imperator gloriosus Carolus magnus suū inter tres filios suos, omnes regio nomine gaudentes, diuisit imperium: sita super amnem Touba. In qua ciuitate penè omnibus proceribus terrae illius adunatis, multis quoque exterarum gentium, vtpote Romanis, Apulis, Tuscis, Venetis, Italis, Francis, Anglis, & Hispanis, per legatos suos Imperatoris aduentum praestolantibus festiuissimo apparatu, & solenni fauore excipitur. Tota siquidem terra eundem fortissimum cognoscens, & clementissimum, amore pariter & timore permixto, nouis illū fascibus honorare, nouis laudibus attollere satagebat. At priusquam ad eius prouinciae negocia, seu ordinatione stylus se porrigat, de legatis Romani pontificis Adriani, ad quid venerint, & quomodo recesserint, quia & auctoritas eius partis maior, & causa grauior, dicēdum nobis erit. Prolixitatem huius narrationis non causabitur, qui materię pondus, ac temporis, quo haec tempestas protracta est, & protrahitur, diuturnitatem diligenter considerabit. Personae nunciorum erant Rolandus Tit. S. Marci presbyter cardinalis, & cancellarius S. Romanae ecclesiae, & Bernardus Tit. S. Clementis presbyter cardinalis, ambo diuitijs, maturitate & grauitate insignes, & penè omnibus alijs in Romana ecclesia auctoritate maiores. Causa verò aduentus eorum speciem sinceritatis videbatur habere, sed fermentum & occasionem malorum latuisse postmodum euidēter deprehensum est. Principe ergo die quodam à strepitu, & populi tumultu declinante, in cuiusdam oratorij priuatiore recessu, praedicti nuncij in conspectum eius deducti, ab eoque vt oportebat, sicut qui boni se nuncij baiulos assererent, benignè & honestè recepti sunt. Exordium autem sermonis illorum in frōte ipsa notabile comparuit, quod

tale

tale fuisse dicitur: Salutat vos beatissimus pater noster papa Adrianus, & vniuersita cardinalium S. Romanæ ecclesiæ. Ille vt pater, illi vt fratres. Paucisq; interpositis, literas quas ferebāt protulere. Quas & aliarum quæ in hac turbulentia hincinde discurrebāt, rescripta literarū, idcirco huic Operi interserere curaui, vt quiuis lector qui in partem declinare voluerit, nō meis verbis vel assertionibus, sed ipsarum partium proprijs scriptis tractus & vocatus, liberè eligat vtri parti suum velit accommodare fauorem. Tenor deniq; literarum talis erat.

Exemplar literarum eiusdem.

CAPVT IX.

Adrianus episcopus seruus seruorum dei, dilecto filio Friderico illustri Romanorum Imperatori, Salutem, & apostolicam benedictionem. Imperatoriæ maiestati paucis retroactis diebus recolimus scripsisse, illud horrendum & execrabile facinus, & piaculare flagitium tempore nostro cōmissum, in Teutonicis partibus, sicut credimus, aliquando intentatum, excellentiæ tuæ ad memoriam reuocantes, non sine grādi admiratione ferentes, quòd absq; digna seueritate vindictę vsq; nunc transire passus sis tam perniciosi sceleris feritatem. Qualiter enim venerabilis frater noster E. Lundonensis archiepiscopus, dum à sede apostolica remearet, à quibusdam impijs & scelestis, quod sine grandi animi mœrore non dicimus, in partibus illis captus fuerit, & adhuc in custodia teneatur. Qualiter etiam in ipsa captione prædicta, viri impietatis, semen nequam, filij scelerati, in eum & in suos euaginatis gladijs violenter exarserint, & eos ablatis omnibus, quàm turpiter atq; inhonestè tractauerint, & tua serenissima celsitudo cognoscit, atq; ad longinquas & remotissimas regiones fama tāti sceleris iam peruenit. Ad cuius vtiq; vehementissimi facinoris vltionem, sicut is cui bona placere, mala verò displicere credimus, constantius exurgere debuisti, & gladium qui tibi ad vindictam maledictorum, laudem verò bonorum est ex diuina prouisione concessus, in ceruicem desæuire oportuit impiorum, & grauissimè cōterere præsumptores. Tu verò ad ipsum ita dissimulasse diceris, sæuitiam neglexisse, quòd eosdem non est quare pœniteat cōmisisse reatum: quia impunitatem sacrilegij quod gesserunt, iamiam sentiunt inuenisse. Cuius quidem dissimulationis & negligentiæ causam penitùs ignoramus: quoniam nos in aliquo serenitatis tuæ gloriam offendisse, conscientiæ scrupulus nostrum animum non accusat: sed personam tuam sicut charissimi & specialis filij nostri & principis Christianissimi, quem in apostolicæ cōfessionis petra nō ambigimus per dei gratiam solidatum, sincera semper dilexerimus charitate, & debitæ tractauimus benignitatis affectu. Debes enim gloriosissime fili, ante oculos mentis reducere, quàm gratanter & quàm iocūdè alio anno mater tua sacrosancta Romana ecclesia te susceperit, quāta cordis affectione tractauerit, quantam tibi dignitatis plenitudinem contulerit, & honoris: & qualiter imperialis insigne coronæ libentissimè conferens, benignissimo gremio suo, tuæ sublimitatis apicem studuerit confouere, nihil prorsus efficiens quod regiæ voluntati vel in minimo cognosceret obuiare. Neq; tamen pœnitet nos desideria tuæ volūtatis in omnibus impleuisse, sed si maiora beneficia excellentia tua de manu nostra suscepisset, si fieri posset, considerantes quanta ecclesiæ dei & nobis per te incrementa possint, & commoda prouenire, non immeritò gauderemus. Nunc autem quia tam immensum facinus quod in contumeliam vniuersalis ecclesiæ & imperij tui noscitur etiam cōmissum, negligere ac dissimulare videris, suspicamur vtiq; ac veremur, ne fortè in hanc dissimulationem & negligentiā propter hoc tuus animus sit inductus, quòd suggestione peruersi hominis zizania seminantis, aduersus clementissimam matrem tuam sacrosanctam Romanam ecclesiam, & nosipsos indignationem (quod absit) aliquam conceperis, vel rancorem. Ob hoc igitur, & ob alia omnia negocia quæ cognoscimus imminere, duos de melioribus & charioribus quos circa nos habemus, dilectos scilicet filios nostros, Bernardū S. Clementis presbyterum, Rolandum S. Marci presbyterum cardinalem, & cācellarium nostrum, viros vtiq; religione, prudētia & honestate cōspicuos, serenitati tuæ de latere nostro ad

præsens duximus destinandos, excellentiam tuam rogantes attentius, quatenus eos tam honorificè quàm benignè recipias, honestè tractes, & ea quæ ipsi super hoc, & super alijs ad honorem dei & sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ, ad decus etiam & exaltationem Imperij pertinentia, ex parte nostra imperatoriæ proposuerint dignitati, sicut si ab ore nostro procedant, absq; vlla hæsitatione suscipias, & ipsorum verbis, tanquā si ea contingeret nos proferre, fidem non dubites adhibere.

Qualiter Imperator talem legationem Papæ grauiter tulerit, & literæ per ambitum Imperij super hoc directæ.

CAPVT X.

Talibus literis lectis, & per Reinaldum Cancellarium fida satis interpretatione diligenter expositis, magna principes qui aderant, indignatione cōmoti sunt: quia tota literarum continentia non parum acedinis habere, & occasionem futuri mali iamiam fronte sua præferre videbatur. Præcipuè tamen vniuersos accenderat, quòd in præmissis literis inter cætera dictum fuisse acceperant, dignitatis & honoris plenitudinem sibi à Romano pontifice collatam, & insigne imperialis coronæ de manu eius Imperatorem suscepisse: nec ipsum pœnitere, si maiora beneficia de manu eius suscepisset, habita consideratione quanta ecclesiæ Romanæ per ipsum possent incremēta & cōmoda prouenire. Atq; ad horum verborum strictam expositionem, ac præfatæ interpretationis fidem auditores induxerat, quod à nonnullis Romanorum temerè affirmari nouerant, imperium Vrbis, & regnum Italicum donatione pontificum reges nostros hactenus possedisse, idq; non solum dictis, sed & scriptis atq; picturis repræsentare, & ad posteros transmittere. Vnde de Imperatore Lothario in palatio Lateranensi super huiusmodi picturam scriptum est:

Rex venit ante fores, iurans prius vrbis honores,
Pòst homo fit papæ, sumit quo dante coronam.

Talis pictura talisq; superscriptio principi, quando alio anno circa Vrbem fuerat, per fideles imperij delata cum vehementer displicuisset, amica prius inuectione præcedente, laudamentū à papa Adriano accepisse memoratur, vt & scriptura pariter atq; pictura talis de medio tolleretur, ne tam vana res summis in orbe viris litigandi & discordandi præbere posset materiam. His omnibus in vnum collatis, cum strepitus & turba inter optimates regni de tam insolita legatione magis ac magis inualesceret, quasi gladium igni adderet, dixisse ferunt vnum de legatis, A quo ergo habet, si à domino papa non habet imperium? Ob hoc dictum eò processit iracundia, vt vnus eorum, videlicet Otto Palatinus comes de Baioaria, vt dicebatur, propè exerto gladio ceruici illius mortem intentaret. At Fridericus auctoritate præsentiæ suæ interposita, tumultum quidem compescuit, ipsos autem legatos securitate donatos, ad habitacula deduci, ac primo manè via sua proficisci præcepit, addens in mandatis, ne hac, vel illac, in territorijs episcoporum, seu abbatum vagarentur, sed rectà via, nec ad dextrā, nec ad sinistram declinantes, reuerterentur ad Vrbē. Ipsis itaq; sine efficacia reuertentibus, id quod factum fuerat ab Imperatore per vniuersum regni ambitum prouidè literis declaratur, quarum hic tenor fuit. Cum diuina potentia, à qua omnis potestas in cœlo & in terra, nobis Christo eius regnum & imperiū regendum cōmiserit, & pacem ecclesiarum imperialibus armis conseruandam ordinauerit: nō sine maximo dolore cordis cōqueri cogimur dilectioni vestræ, quòd à capite S. ecclesiæ, cui Christus pacis ac dilectionis suæ characterem impresit, causæ dissensionū, seminarium malorum, pestiferi morbi venenum, manare videntur. De quibus, nisi deus auertat, totum corpus ecclesiæ commaculari, vnitatem scindi, inter regnum & sacerdotium schisma fieri pertimescimus. Cum enim nuper in Curia Bisuntij essemus, & de honore imperij & salute ecclesiarum debita sollicitudine tractaremus, venerunt legati apostolici, asserentes se talem legationem nostræ afferre maiestati, vnde honor imperij non paruū accipere deberet incrementum. Quos cum prima die aduentus sui honorificè suscepissemus, & secunda (vt mos est) ad audiendam legationem eorum cum principibus nostris consedissemus, ipsi quasi de mammona iniquitatis inflati, de altitudine superbiæ,

biæ, de fastu arrogantiæ, de execrabili tumidi cordis elatione, legationem apostolicis literis conscripta nobis præsentauerunt, quarũ tenor talis erat: Quòd præ oculis mentis semper deberemus habere qualiter dominus papa insigne imperialis coronæ nobis contulerit, neq; tamen pœnitentia moueretur, si maiora excellentia nostra ab eo beneficia suscepisset. Hæc erat illa paternæ dulcedinis legatio, quæ vnitatem ecclesiæ & imperij confouere debuit, quæ vinculo pacis vtrunq; colligare studuit, quæ ad vtriusq; concordiam & obedientiam animos audientium allexit. Certè ad vocem illam nefandam, & omni veritate vacuam, non solùm imperialis maiestas debitam indignationem concepit, verùm omnes principes qui aderant, tãto furore & ira sunt repleti, quòd sine dubio illos duos iniquos presbyteros mortis sentẽtia damnassent, nisi hoc nostra intercepisset pręsentia. Porrò quia multa paria literarũ apud eos reperta sunt, & schedulæ sigillatæ ad arbitrium eorum adhuc scribẽdæ, quibus, sicut hactenus consuetudinis eorum fuit, per singulas ecclesias Teutonici regni conceptum iniquitatis suæ virus respergere, altaria denudare, vasa domus dei asportare, cruces excoriare nitebantur, ne vltra procedendi facultas eis daretur, eadem qua venerant via ad Vrbem eos redire fecimus. Cumq; per electionem principum, à solo deo regnum & imperiũ nostrum sit, qui in passione Christi filij sui duobus gladijs necessarijs regendũ orbem subiecit, cumq; Petrus apostolus hac doctrina mundum informauerit, Deum timete, regem honorificate: quicunq; nos imperialem coronam pro beneficio à domino papa suscepisse dixerit, diuinæ institutioni, & doctrinæ Petri contrarius est, & mendacij reus erit. Quia verò hactenus honorem ac libertatem ecclesiarum, quæ iamdiu indebitæ seruitutis iugo depressa est, à manu Aegyptiorum studuimus eripere, & omnia eis dignitatum suarum iura conseruare intendimus, vniuersitatem vestram super tanta ignominia nobis & imperio condolere rogamus: sperantes ne honorẽ imperij, qui à constitutione Vrbis, & Christianæ religionis institutione, ad vestra vsq; tẽpora gloriosus & imminutus extitit, fidei vestræ indiuisa sinceritas, tam inaudita nouitate, tam præsumptuosa elatione imminui patiatur, scientes omni ambiguitate remota, quòd mortis periculum antè vellemus incurrere, quàm nostris temporibus tantæ confusionis opprobrium sustinere.

De negocijs in Burgundia bene gestis.

CAPVT XI.

His ita gestis, Fridericus ad ordinanda imperij negocia in regno Burgundiæ animum intendit. Cumq; Burgũdia aliquando per se fortes reges habuisset, & per eos suis gentibus præcepta dare solita fuisset, ex appetitu libertatis, quæ, vt dicitur, res inæstimabilis est, iamdudum insolentiam & desuetudinem induerat obsequẽdi. Ea itaq; terra, quæ non nisi multo labore, ac bellico sudore subigenda putabatur, ita deo ordinante, paruit. Quòd nisi alia in regno disponenda ineuitabiliter Imperatorem retraxissent, familiariter & cum paucis vsq; Arelatũ sedem regni Burgundiæ procedere potuisset. Deniq; (quòd modò viuentium excedit memoriam hominum, aliquando contigisse) Stephanus Viennensis archiepiscopus, & archicancellarius de Burgundia, & Eraclius archiepiscopus, & primas Lugdunensis, & Odo Valent. episcopus, & Ganfredus Auinionensis, & Siluio magnus princeps & præpotens de Claria, tunc ad Curiam venientes, Friderico fidelitatem fecerũt atq; hominium, & beneficia sua de manu illius reuerenter susceperunt. Arelatensis autem episcopus, & alij omnes archiepiscopi, episcopi, primates, & nobiles venissent, idemq; fecissent, nisi mora principem adeundi compendio suæ breuitatis præstitisset impedimentum. Missis tamen per honestos valde, & industrios nuncios literis, omnimodam subiectionem, & debitam fidelitatẽ imperio Romano compromiserunt. Ludouicus quoq; rex Francorum vsq; Duinum occurrerat ad colloquium Imperatoris, sed eo versus Alemaniã iter agente, cœptum non processit. Directis autem vterq; principũ nuncijs, Imperator quidẽ cancellario suo prænominato Reinaldo, & comite Vdalrico de Lẽzeburg, rex verò etiam suo cancellario magistro Alderico, sese per illos mutuò salutarunt. Reliquum legationis, vt videbatur, quidam vtilitati, re autẽ vera, regali potius fastui stu- *Diuionum.*

dere vtrinque videbatur. Nam sicut egomet, referente venerabili viro Henrico Trecensi episcopo cognoui, Ludouicus audito quòd strenuè partibus illis Fridericus praeua luisset, pertimuit, nec iam ad colloquium, quod suspectum habebat, sed ad bellū se raturus proficisci, clanculū nō paruas copias collegerat, adeò quòd ix. episcopos cum sua militia vna nocte in Trecensi ciuitate tunc hospitasse memoratus praesul memoraret. Cumque tota terra illa non minimo metu nutaret, ipsa trepidatio nobis pro victoria putabatur.

Quòd Poloni fidem & sacramenta mentiti sunt: & de nuncijs Gaisae regis Vngariae, & fratre eius Stephano.

CAPVT XII.

Euersus de Burgundia Imperator, rebus feliciter gestis, praedijsque coniugis suae Imperatricis, de qua suprà dictum est, ad arbitrium suum dispositis, in Saxoniam iter flectit, diesque natiuitatis domini in ciuitate Magdeburg celebrauit, experimentum accipiens de Polonis, qui vt praefati sumus, suis negocijs tunc finem facere debuerant, quòd ipsi auaricia, pariter & ambitione caecati, de promissis fidem & sacramenta vile quid iudicarent. Deinde in Baioariam tēdens, Ransponae Curiam magna cum frequentia principum, in octaua Epiphaniae agit. Ibi inter caeteros qui tunc crebri aderant, etiam regis Vngariae Gaisae legati affuere. Siquidē frater eius nomine Stephanus, quorundam criminationibus regi delatus fuerat, quasi ad regnum aspiraret, atque in ea re auunculum amborum, Belum virum valde prudentem, ac ad innouandas res idoneum, suasorem habere putabatur, pro eo quòd honorificentius habito adolescenti, per studia colendi, ferociae visus est nutrimenta suggerere. Rex autem suspectū habens tantum fratris honorem, & peiora re ipsa de illo veritus, non tam ipsum quàm amicos & familiares eius iam apertè insimulans, omnia facta seu dicta eorum in crimina vertebat: multisque aduersus fratrem vulgaris, pluribus ad contestandum subordinatis, per insidias necem fratris dicebatur adoptare. Is antehac compertum habēs, quòd Romanum imperium totius orbis esset asylum, fugiens ad Imperatorem euasit, eiusm nasque suas, ac erga se Germani crudelem acerbitatem, lachrymabili conquestione deplorauit: criminationumque suarum inuidiam diluendo, ficta quae aduersum se dicebātur asserere, & purgationis suae fidem omnibus constare, nunquam calumniatores defore dum extet cui persuadeatur, iniquissimum esse quòd fratri nō sufficeret paterno eum regno expulisse, nisi de capite quoque suo, & vita innocentissima supplicium sumeretur. Tali deprecatione permotus Fridericus, missis in Vngariam legatis, de restitutione iuuenis cogitabat, imperialem precibus adiungens dignitatem & auctoritatem. Rex itaque aduersus fratrem, duos de optimatibus regni sui dirigit ad Curiam, episcopum Geruasium de Castroferreo, & comitem Heidenricū, viros opulentos, & copia dicendi satis instructos, per quos & obiecta diluere, & de fratris eiectione inuidiā in eum qui passus erat, retorquere satageret, prosequēs iniurias & peccata plurima in se admissa, regni consortio secum illum participasse, solo nomine se illo priorem tantū fuisse, quandiu germanitatis iura inter se inuiolata mansissent. Deinde prauorum consilia secutum, quae ad pessima studia lubricam in adolescente aetatem impellebant, ita factum, quemadmodum in corpore, vbi semper dum aliqua pars tumescit, suaque corruptione totum corpus debilitat & inficit, ex quo curati desperatur, rescindi oportere. Bellum vltrò inferentem, postquam superatus sit, queri quòd iniuriā facere nequiuisset, fugam ipsum simulasse, in regno manere licuisse, donec odia omnium & inimicitias adeò contra se firmauerit, vt velut crudelem hostem, & regni insidiatorem pellendum arbitrarentur, antequam facinoribus suis illud cruentari, & principatus eius monarchiam scindi ac dilacerari contigisset. Imperator partibus auditis, cum videret rem eò venturam, quòd aut in communi diuidendo, aut in vniuscuiusuis condemnatione litem opus esset terminari, conferens quoque in corde suo plurium negociorum occupationes, ad opportuniora tempora decisionem huius litis placuit protelādam. Itaque rogatus ab adolescente, per Venetias illum transmittit in Graeciā. Legatos quoque

que regis,acceptis ab eis muneribus fermè ad mille talēta, simulq; eos sua liberalitate honoratos,ad principem suum cum pacis legatione remeare concessit.

Quomodo apud Ratisponam Labezlaus dux Boemorum ex duce rex creatur, & quomodo etiam Ottonem Frisingensem episcopum, & Henricum Austriæ ducem concordarit.

CAPVT XIII.

In eadem Curia dux Boemorum Labezlaus,vir ingenio validus,viribus præpollēs, consilio,manu,audaciaq; magnus,cuius antehac industriæ,obsequij,multa præcesserant experimenta,maximeq; nuper in expeditione Polonica magna virtus claruerat,adeò vt ob merita sua omnib. charus esset,ab Imperatore,ac imperij primis,ex duce rex creatur,anno ab incarnatione domini M.clvij. Suscepto itaq; priuilegio de vsu diadematis,alijsq; regni insignibus,lætus reuertitur,& ad Italicā expeditionem sex pariter cum Imperatore fastu regali profecturus accingitur.Ibidem etiā patruos suos, Ottonem Frisingensem episcopum,&Henricum ducem Austriæ dissidētes,eo quòd præfatus antistes germano fratri prædia ecclesiæ illicitè sibi vsurpare volenti omninò contradiceret,in pristinam pacem,& fraternam concordiam reuocauit.

Qualiter Fridericus Imperator partes Rheni peragrauerit, & quomodo consilijs religiosorum ad expeditionem contra Mediolanenses se præparauerit.

CAPVT XIIII.

His in Baioaria peractis,Fridericus Ribuariorū fines ingreditur,inferioresq; Rheni partes peragrans,nullos sibi dies ociosos transire passus est,eos se ratus perdidisse,in quibus non aliquid de vtilitatibus imperij,de iure & iustitia inter omnes gentes conseruanda disposuisset.Inde fuit quòd tam valido cis Alpes imperio ita prouidè consuluisset,ferocitatem tantarum gentium,tanto consilio, ac sine armis deliniisset,vt quod dictu mirum est,iam non regni rector,sed vnius domus,vnius reipub.paterfamiliâs haberetur.Post celebratum apud ecclesiam sancti Guiberti Pascha, rursus ad superiores Vangionum partes iter reflexit:ac in domum regalem,quam apud Lutrā ædificauerat,diuertens,domui suę,& familiaribus negocijs ordinādis aliquot dies indulget.Instabat iam tempus quo reges ad bella proficisci solent, ipseq; in proximo ad transalpina exercitum ducturus,primò omnium in deo spem suam reponens,ascitis religiosis,& probatis in sanctitate viris,tanquam diuinum eos oraculum consultabat,atq; illorum persuasionibus ecclesijs dei multa donaria imperiali largitate dispergebat.Quibus in negocijs specialem habebat præceptorem,& salutis animæ suæ fidū secretarium Hartemannum Brixinorensem episcopum,virum qui tunc inter Germaniæ episcopos singularis sanctitatis opinione, & austerioris vitæ conuersatione præminebat.Hoc ad se adscito, de secretis suis pij se pontificis submisit deuotè consilijs, religiosi ac Christianissimi principis officium exercēs,quatenus iturus ad bellum,spiritalibus armis antè muniret animam quàm corpus,antè cœlestibus se disciplinis pręstrueret,quàm ad pugnam iturū militem militaribus instruere præceptis curaret.Causas autem belli exponens,dum eas iustas tam memoratus antistes quàm reliqui sacerdotes cognouissent,ne dignitas imperialis ab indignis imminueretur,& sic pax & trāquillitas ecclesiarum turbaretur, salutaribus mandatis præmonitum & præmunitum ad proficiscendum contra rebelles animarunt.

Recapitulatio de legatis Romani pontificis,& exemplar literarum Adriani papæ.

CAPVT XV.

Cum hæc agerentur,legati sedis apostolicæ Rolādus & Bernhardus reuersi, quātas iniurias sustinuerint,in quo periculo fuerint,exponunt,grauibus grauiora adijcientes,vt in vltionem eorum quæ se pertulisse dixerūt,Romanæ vrbis episcopum prouocarent. In hoc negocio clerus Romanus ita inter se diuisus est, vt pars eorum partibus faueret Imperatoris, & eorum qui missi fuerant, in curiam seu imperi-

tiam causaretur, quædam verò pars votis sui pontificis adhæreret. Vnde de hac tempestate dicturi, sicut suprà diximus, lectorem non nostris verbis niti volumus, sed ponentes epistolas hincinde directas, ex eis colligat quam partem tueatur, cuiúe fidus velit permanere. Nobis autem indulgentiam petimus, qui potius vtramq; personam, sacerdotalem scilicet, & regalem reuerentia debita veneramur, quàm temerè de altera iudicare præsumamus. Exemplar itaq; literarum à summo pontifice ad archiepiscopos & episcopos super his directarum tale fuit: Quoties aliquid in ecclesia contra honorem dei & salutem fidelium attētatur, fratrum & coepiscoporum nostrorum, & eorum præcipuè qui spiritu dei aguntur, cura debet existere, vt ea quę malè gesta sunt, gratam deo correctionem debeant inuenire. Hoc autem tempore, quod absq; nimio mœrore non dicimus, charissimus filius noster Fridericus Romanorum Imperator, tale quid egit, quale temporibus antecessorum suorum nō legimus perpetratum. Cum enim nos duos de melioribus fratribus nostris, Bernhardum tit. S. Clementis, & Rolandum cancellarium nostrum tit. S. Marci presbyteros cardinales ad ipsius præsentiam misissemus, ipse cum primùm ad eius præsentiam peruenerūt, alacriter visus est eos recepisse. Sequenti verò die cum redirent ad eum, & literæ nostræ in eius auribus legerentur, accepta occasione cuiusdam verbi, quod ipsarum literarum series continebat, insigne videlicet coronæ beneficium tibi contulimus, in tantam animi commotionē exarsit, vt conuitia quæ in nos & legatos nostros dicitur coniecisse, & quàm inhonestè ipsos à præsentia sua recedere, ac de terra sua velociter exire cōpulerit, & audire opprobrium, & lamentabile sit referre. Eis autem ab ipsius præsentia excedentibus, facto edicto, ne aliquis de regno vestro ad apostolicā sedem accedat, per omnes fines eiusdem regni custodes dicitur posuisse, qui eos qui ad sedem apostolicam venire voluerint, violenter debeant reuocare. Super quo facto licet aliquantum perturbemur, ex hoc tamen in nobis ipsis maiorem consolationē accipimus, quòd ad idde vestro & principum consilio non processit. Vnde cōfidimus eum à sui animi motu, cōsilio & persuasione vestra facilè reuocandum. Quocirca fratres, quoniam in hoc facto non solùm nostra, sed vestra & omnium ecclesiarum res agi dinoscitur, charitatem vestram monemus, & exhortamur in domino, quatenus opponatis vos murum pro domo domini, & præfatum filium nostrum ad viam rectam quàm citius reducere studeatis, attentissimam sollicitudinem adhibentes, vt à Reinaldo cācellario suo, & Palatino comite, qui magnas blasphemias in præfatos legatos nostros, & matrē vestrā sacrosanctam Romanā ecclesiā euomere præsumpserunt, talē & tam euidentem satisfactionē faciat exhiberi: vt sicut multorū aures amaritudo sermonis eorū offēdit, ita etiā satisfactio multos ad viam rectā debeat reuocare. Non acquiescat idem filius noster consilijs iniquorū, consideret nouissima & antiqua, & per illam viā incedat, per quā Iustinianus, & alij catholici Imperatores incessisse noscuntur. Exemplo siquidē & imitatione illorū, & honorē in terris, & felicitatē in cœlis sibi poterit cumulare. Vos etiamsi eum ad rectam semitā reduxeritis, & beato Petro apostolorū principi gratū depēdetis obsequiū, & vobis, & ecclesijs vestris conseruabitis libertatem. Alioquin nouerit antedictus filius noster, ex admonitione vestra, nouerit ex promissionis euāgelicæ veritate, quòd sacrosancta Romana ecclesia super firmissimam petrā deo collocante fundata, quantocūq; ventorū turbine quatiatur, in sua firmitate, protegente domino, in seculū seculi permanebit. Nec autē, sicut nostis, deceret eū tam arduā viam absq; vestro consilio attentasse. Vnde credimus, quòd auditis admonitionib. vestris, facillimè poterit ad frugem sanioris studij, sicut vir discretus, & Imperator catholicus, reuocari.

Quid episcopi Alemanniæ rescripserint.

CAPVT XVII.

HIs literis, taliq; legatione percepta, præsules Alemanniæ communicato in vnū assensu & consilio, sedi apostolicæ in hæc verba rescribunt: Quamuis sciamus, & certi simus, quòd ecclesiam dei fundatam supra firmam petram, neq; venti, neq; flumina tempestatū possint deijcere: nos tamen infirmiores & pusillanimes si quando

huiusmodi

huiusmodi contigerint impetus, concutimur, & contremiscimus. Inde nimirum grauiter conturbati sumus, & contetriti super his quæ inter vestram sanctitatẽ, & filium vestrum deuotissimum dominum nostrum imperatorem, magni mali, nisi deus auertat, seminarium præbitura videntur. Equidem à verbis illis quæ in literis vestris continebantur, quas per nuncios vestros prudentissimos & honestissimos dominum Bernhardum, & dominum Rolandũ cancellarium, venerabiles presbyteros cardinales misistis, commota est vniuersa resp. imperij nostri, aures imperiales potentiæ ea patienter audire non potuerunt, neque aures principum sustinere, omnes ita continuerunt aures suas, quòd nos, salua gratia vestræ sanctissimæ paternitatis, ea tueri propter sinistram ambiguitatis interpretationem vel consensu aliquo approbare nec audemus, nec possumus, eo quòd insolita & inaudita fuerunt vsque ad hæc tempora. Literas autem quas nobis misistis, debita cum reuerẽtia suscipientes & amplectentes, cõmonuimus filium vestrum dominum nostrum imperatorem, sicut iussistis, & ab eo responsum, deo gratias, accepimus tale, quale decebat catholicum principem in hunc modũ: Duo sunt quibus nostrum regi oportet imperium, leges sanctæ imperatorum, & vsus bonus prædecessorum, & patrum nostrorum. Istos limites ecclesiæ nec volumus prætereire, nec possumus, quicquid ab his discordat, non recipimus. Debitam patri nostro reuerentiam libenter exhibemus, liberam imperij nostri coronam diuino tantùm beneficio ascribimus, electionis primam vocẽ Moguntino archiepiscopo, deinde quod superest, cæteris secũdum ordinem principibus recognoscimus, regalem vnctionem Coloniensi, supremam verò, quæ imperialis est, summo pontifici, quicquid prçter hçc est, ex abundanti est, à malo est. Cardinales in contemptum dilectissimi & reuerendissimi patris nostri, & cõsecratoris, à finibus terræ nostræ coegimus non exire. Sed cum his, & pro his quæ & scripta, & scribenda ferebant in dedecus & scandalũ imperij nostri, vltra eos prodire pati nolumus. Introitum & exitum Italiæ nec clausimus edicto, nec claudere aliquo modo volumus peregrinantibus, vel pro suis necessitatibus ratio nabiliter cum testimonio episcoporum & prælatorũ suorum Romanã sedem adeuntibus. Sed illis abusionibus, quibus omnes ecclesiæ regni nostri grauatæ & attenuatæ sunt, & omnes penè claustrales disciplinæ emortuę & sepultæ, obuiare intendimus. In capite orbis deus per imperium exaltauit ecclesiam, in capite orbis ecclesia (non per deum vt credimus) nunc demolitur imperium. A pictura cœpit, ad scripturam pictura processit, scriptura in auctoritatem prodire conatur. Non patiemur, non sustinebimus, coronam antè ponemus, quàm imperij coronam vnà nobiscum sic deponi consentiamus. Picturæ deleantur, scripturæ retractentur, vt inter regnum & sacerdotium æterna inimicitiarum monumenta non remaneant. Hæc & alia, vtpote de concordia Rogerij & Guilhelmi Siculi, & alijs quæ in Italia facta sunt conuentionibus, quæ ad plenum prosequi non audemus, ab ore domini nostri imperatoris audiuimus. Absente autem Palatino comite, & in præparatione expeditionis in Italiam præmisso, à cancellario ibidem adhuc præsente aliud non audiuimus, nisi quod humilitatis erat & pacis, præter quòd eis pro periculo vitæ, quod à populo imminebat, pro viribus suis astiterit, cunctis qui ibi aderant, huius rei testimonium ei perhibentibus. De cætero sanctitatem vestram suppliciter rogamus & obsecramus, vt nostræ parcatis infirmitati, vt magnanimitatem filij vestri, sicut bonus pastor, leniatis scriptis vestris scripta priora suauitate mellita dulcorantibus, quatenus & ecclesia dei tranquilla deuotione lætetur, & imperium in suæ sublimitatis statu glorietur, ipso mediante & adiuuante, qui mediator dei & hominum factus est homo Christus Iesus.

Quòd procinctum mouens apud Augustam, & nuncios Romani pontificis audiuit.

CAPVT XVII.

Feliciter ergo procinctum mouens, ac apud Augustam Rhetiæ ciuitatem super ripam Lici fluminis castra ponens, confluentem ex diuersis partibus militem per vij. dies operitur. Interea Romanus antistes de aduentu principis certior effectus (nam legati eius, videlicet Reinaldus cancellarius, & Otto Palatinus comes, quorum

suprà meminimus, iamdudum Italiam intrauerant) in melius mutato consilio, ad leniendum eius animum nuncios mittit, Henricum videlicet Cardinalem presbyterum tit. S. Nerei & Achillei, & Iacinctum cardinalem diaconum sanctæ Mariæ in schola Græca, viros prudentes in secularibus, & ad curialia negocia pertractanda prioribus missis multo aptiores.

De legatis principis, quos misit in Italiam.

CAPVT XVIII.

VErùm antequam horum iter & negocia prosequamur, non ab re est de præfatis regalium nunciorum personis & gestis pauca de multis prælibare. Inerat vtique his præclaris viris personarum spectabilitas gratiosa, generis nobilitas, ingeniũ sapientia validum, animi imperterriti, quippe vt aliàs de quibusdam dicitur, quibus nullus labor insolitus, non locus vllus asper, nõ armatus hostis formidolosus. Nullius sibi delicti, nullius libidinis gratiam faciebant. Laudis auidi, pecuniæ liberales erant, gloriam ingentem, diuitias honestas volebant. Aetas iuuenilis, eloquentia mirabilis, propè moribus æquales, præter quòd vni ex officio & ordine clericali necessaria inerat mansuetudo & misericordia, alteri, quem non sine causa portabat, gladij seueritas dignitatem addiderat. His moribus, talibusq; studijs sibi laudem, imperio gloriam, & vtilitates non modicas, domi, militiæq; peperere, adeò quòd tunc temporis penè nihil ingens, nullum exquisitum virtutis facinus in ea expeditione gestum est, in quo hos heroas, aut primos, aut de primis non compererim extitisse.

Quomodo precursores imperatoris in Italia castrum Riuola in deditionem accipiunt, & iuramentum quale imperatori facere promiserint episcopi, atque aliæ ciuitates.

CAPVT XIX.

ITaque in primo suo ingressu in Italiam, castrum quod Riuola vocatur, super Clausuram Veronensium situm, natura loci inexpugnabile, in deditionem accipiunt, existimantes præsidio eiusdem in tam strictis locorum faucibus nostros clementiorem aditum veniendi & redeundi inuenire. Excepti cum magna frequentia & honorificẽtia episcopi ciuiumq; Veronensium, tam illic quàm in alijs ciuitatibus fidelitatem imperatori, & adminiculũ expeditionis tactis sacros. euangelijs promitti fecerunt, viásq; venturo imperatori præparantes, eius aduentus fidi & vtiles præcursores extitere. Sane hæc est forma sacramenti, in qua omnes iurauerunt: Ego iuro, quòd amodò in antea ero fidelis domino meo Friderico Romanorum imperatori contra omnes homines, sicut iure debeo domino & imperatori, & adiuuabo eum retinere coronam imperij, & omnem honorem eius in Italia, nominatim & specialiter ciuitatem illam, & quicquid in ea iuris habere debet, vel in omni virtute comitatus vel episcopatus N. regalia sua ei non auferam ibidem, nec alibi, & si fuerint ablata, bona fide recuperare & retinere adiuuabo. Neque in consilio ero neque in facto, quod vitam, membrum, vel honorem suum perdat, vel mala captione teneatur. Omne mandatum eius, quod ipse mihi fecerit, per se, vel epistolam suam, aut per legatum suum de facienda iustitia, fideliter obseruabo, & illud audire, vel recipere, vel cõplere nullo malo ingenio euitabo. Hæc omnia obseruabo fide bona, sine fraude. Sic me deus adiuuet, & hæc sancta quatuor euangelia.

Quomodo legati principis ab Italis recepti, & quid patrauerint, & cur Otto comes palatij in Guilhelmum quendam Rauennatensem nobilem manum miserit.

CAPVT XX.

A Verona per Mantuam iter agunt, & venientes Cremonam, celebre colloquium, & si mauis, curiam tenuere, occurrentibus eis ad eam ciuitatem Archiepiscopis Rauennate & Mediolanense, & de suffraganeis eorum xv. Episcopis, necnõ Comitibus, Marchionibus, Cõsulibus, & primis omnium circaiacentium ciuitatum: idq; veraciter asserere potero, multis ante hęc regibus denegatam eam quã tunc probitate sua euicerunt isti legati principis magnificẽtiam & gloriam. Inde per Romaniolam &

Aemiliam iter agentes, exarchatum Rauennatem visitant, nusquam segnes, nusquam incauti peragere, quæ negocijs principis, ac regni vtilitatibus profutura nouissent. Inde per Ariminum versus Anconam tendunt. Compererãt enim Logothetam seu Palæologum, cum alijs nuntijs Constantinopolitani imperatoris ibidem morari: spe quidem quo aduersus Guilhelmum Siculum largitione pecuniæ milites, qui solidarij vocantur, colligerent, re autem vera, vt ciuitates maritimas, quod sæpius antehac attentatum nouimus, seu vi, seu dolo, sub Græcorum redigerent ditionem. Cumque Rauenna exeuntes, non longe adhuc à ciuitate processissent, obuios habuere non paucos de melioribus terræ, qui ad præfatos Græcorum legatos ierant, & cum ipsis colloquium familiare tenuerant. Qua de re commoti & in iram versi, pro eo quòd se despexisse, & Græcos spe lucri sibi præposuisse viderentur, Otto palatij comes, nec suorum paucitate, nec illorum remoratus numerositate, gladio exerto in meliorem & nobiliorẽ omnium Rauennatensium, nomine Guilhelmum, cognomẽto Maltrauersar, manum misit, seque eum captiuum abducturum cõminatus est, omnibus alijs præ timore & pauore silentibus, & non contradicentibus. Magna & miranda præfati comitis animositas, quem nec copiosus eiusdem nobilis viri comitatus terruit, nec vicinæ ciuitatis metus permouit, quin vt legatus imperij, vbi ratio postulabat, auctoritate imperiali vteretur. Tandem lenioribus verbis, & multa supplicatione mitigatus & placatus, ceptum iter peregit: ac contra Græcos, qui vt diximus, apud Anconam tunc morabantur, profecturus, non paruam militiam collegit, & prope ciuitatem castra posuit. Euocatos itaque ad se, verbis minacibus, & valde grauibus adorsi sunt: qua temeritate sine principis cõscientia talia præsumpsissent, non se ignorare Danaûm insidias, & Græcam astutiam, simulata humilitate maleficia voluisse, callidissima fraude composita in amicos deputasse, quod contra inimicos struxisse putabãtur. Cumque manifestis indicijs hostes Romani imperij conuincantur, non aliud superesse, quàm vt pro crimine læsæ maiestatis de ipsis omnibus supplicium sumatur. Talibus inuectionibus perterriti Græci, atque animo consternati, multa supplicatione verba excusationis depromunt, partemque sui quibus possunt argumentis purgare conantur. Nequaquam se ignorare legem Iuliam maiestatis, quæ in eos qui contra imperatorem, vel remp. aliquid moliti sunt, suum vigorem extendit. Verùm ab hoc suam ipsorum conscientiam sese beatos facere, ficta pro veris non recipienda. Magis eos credere debere benignitatibus & obsequijs sæpissimè à Græcis in nostros experimento probatis. Testis horum sit Alemania tota, testis pietatis sit ipse imperator, nunc princeps orbis terrarum, qui hæc aliquando viderit, & re ipsa expertus fuerit. Aequitas in viuos, misericordia in mortuos, honor in principem, munificentia in optimates: hæc esse affectus sui erga nostros probationes certissimas, fictisque criminationibus veriores. His & similibus se cum magna mẽtium contritione, Græcis de obiectis excusantibus, dum nulla fraudis deprehendi potuissent indicia, acceptis ab eis magnificis muneribus, in Græciam eos pacificè remigare concedunt, ipsique Mutinum reuertuntur.

Qualiter se legati erga nuncios Romani pontificis habuerint, & quid ijsdem Romanis in uia acciderit.

CAPVT XXI.

Hisdem diebus Henricus & Iacinctus suprà dicti nuncij Adriani Papæ Ferrariam venerant, auditoque quòd legati imperatoris Mutinum redissent, non sperantes ipsos sibi occurrere, humilitatis formam præbentes, quod insolitum antea fuerat, ad eos pergunt, expositaque causa legationis, quòd scilicet ea quæ pacis essent, & honori imperio, in mandatis haberent, dimittuntur. Iam verò aduentum illorum per omnes partes illas, vbi arta montium transituri erant, fama nuntiauerat, multosque mortalium rerum alienarum cupidos id contra eos animauerat, quod penè neminem latebat, maiestatẽ imperialem Romanis infensam existere, quodque vitio auiditatis quisque ardebat, ac si regiæ volũtati obsequeretur, temerarius intẽdebat, sperãs in hoc casu latrociniũ honestiori nomine posse palliari. A Ferraria itaque Veronã, à Verona per val-

lem Tridentinam iter agunt, habentes secum gratia maioris securitatis, venerabilem episcopum Tridentinum Albertum. Sed praeualuit auri sacra fames, quae quos arripuit, nil vnquam honestum, nil moderatum sentire, vel appetere permittit. Nam Fridericus & Henricus comites, quorum in illis partibus non parum poterat violentia, tam cardinales, quàm Episcopum captos, spoliatos in vinculis ponunt, donec Romanus quidem datus in obsidem, nobilis vir, germanus Iacincti, episcopum autem euidenter diuina potentia liberauit. Hanc tamen immanitatem Henricus nobilissimus dux Baioariae & Saxoniae, ob amorem sanctae Romanae ecclesiae, & honorem imperij, non multo pòst probè vindicauit. Namque & vadem eripuit, & comites multis malis attritos, ad deditionem & satisfactionem coegit.

Quae uerba nuntij Romani apportauerint, item excusatoriae literae Adriani Papae.

CAPVT XXII.

FRiderico igitur, vt iam dictum est, castra in campestribus Augustae ciuitatis metato, ad suam eosdem legatos admittit praesentiam, eisque clementer receptis, causam aduentus exquirit. Illi reuerenter, ac demisso vultu, voce modesta, tale suae legationis assumunt principium. Praesul sanctae Romanae ecclesiae, vestrae excellentiae deuotissimus in Christo pater salutat vos, sicut charissimum & specialem sancti Petri filium. Salutant etiam vos venerabiles fratres nostri, clerici autem vestri, vniuersi cardinales, tanquam dominum & imperatorem Vrbis & orbis. Quanta dilectione sancta Romana ecclesia amplitudinem & honorem imperij vestri amplectatur, quam sine cōscientia peccati vestram satis inuita sustinuerit indignationem, & scripta praesentia, & in ore nostro positae, viuae vocis officium declarabit. Post haec verba literas efferunt, quae venerabili Ottoni Frisingensi episcopo ad legendum, simul & interpretandum dantur, viro vtique qui singularem habebat dolorem de controuersia inter regnum & sacerdotium. Exemplar literarū hoc est. Ex quo vniuersalis ecclesiae curam deo, prout ipsi placuit, disponente suscepimus, ita in cunctis negotijs magnificentiam tuam honorare curauimus, vt de die in diem animus tuus magis ac magis in amore nostro, & veneratione sedis apostolicae debuisset accendi. Vnde sine grandi admiratione non ferimus, quòd cum audito ex suggestione quorundam animum tuum aliquantulum contra nos fuisse commotum, duos de melioribus, & maioribus fratribus nostris, Rolandum scilicet cancellarium tit. S. Marci, & Bernhardum tit. S. Clementis presbyteros cardinales, qui pro tuae maiestatis honore in Romana ecclesia soliciti semper extiterant, pro voluntatis tuae cognitione ad tuam praesentiam destinauimus, aliter quàm imperialem decuerit honorificentiam, sunt tractati. Occasione siquidem cuiusdā verbi, quod est, Beneficium, tuus animus, sicut dicitur, est commotus, quod vtique nedum tanti viri, sed nec cuiuslibet minoris animum meritò commouisset. Licet enim hoc nomē, quod est Beneficium, apud quosdam in alia significatione, quàm ex impositione habeat, assumatur: tunc tamen in ea significatione accipiendum fuerat, quam nos ipsi posuimus, & quam ex institutione sua noscitur retinere. Hoc enim nomen ex bono & facto est editum, & dicitur beneficium apud nos, non feudum, sed bonum factum. In qua significatione in vniuerso sacrae scripturae corpore inuenitur, vbi ex beneficio dei non tanquam ex feudo, sed velut ex benedictione, & bono facto ipsius gubernari dicimur, & nutriri. Et tua quidem magnificentia liquidò recognoscit, quòd nos ita bene & honorificè imperialis dignitatis insigne tuo capiti imposuimus, vt bonum factum valeat ab omnibus iudicari. Vnde quòd quidam verbum hoc, & illud scilicet (Contulimus tibi insigne imperialis coronae) à sensu suo visi sunt ad alium retorquere, non ex merito causae, sed de voluntate propria, & illorum suggestione, qui pacem regni & ecclesiae nullatenus diligunt, hoc egerunt. Per hoc enim vocabulum, Contulimus, nil aliud intelleximus, nisi quod superius dictum est, imposuimus. Sanè quod postmodum personas ecclesiasticas à debita sacrosanctae Romanae ecclesiae visitatione, vt dicitur, reuocare iussisti, si ita est, quàm inconuenienter actum sit, tua, fili in Christo charissime, discretio, vt credimus recognoscit. Nam si

aliquid

aliquid apud nos amaritudinis habebas, per nuntios & literas tuas nobis fuerat intimandum, & nos honori tuo curauissemus, sicut filij charissimi, prouidere. Nunc igitur quoniam ad commonitionem dilecti filij nostri Henrici Baioariæ & Saxoniæ ducis, duos de fratribus nostris Henricum tit. S. Nerei & Achillei, & Iacinctum S. Mariæ in Cosmidin diaconos Cardinales, prudentes siquidem & honestos viros, ad tuam præsentiam destinauimus, celsitudinem tuam monentes & hortantes in domino, quatenus eos honestè, & benignè recipias, & quod ab eis ex parte nostra tuæ magnificentiæ fuerit intimatum, à sinceritate cordis nostri nouerit tua excellentia processisse, ac per hoc cum eisdem filijs nostris, mediãte iam dicto filio nostro duce, ita celsitudo tua studeat conuenire, vt inter te ac matrem tuam sacrosanctam Romanam ecclesiam, nullius discordiæ seminarium debeat remanere.

Quomodo Imperator legatis pontificis reconciliatus fuerit.

CAPVT XXIII.

Lectis, & benigna interpretatione expositis literis, imperator mitigatus est, clementiorque factus, quasdam causas alio loco memorandas, quę seminarium discordiæ præstarent, si non congrua emendatio interueniret, legatis per capitula distinxit. Quibus ad nutum principis, & per omnia bene respondentibus, præsulemque Romanum in nullo regiæ dignitati derogare, sed honorem ac iustitiam imperij semper illibatam conseruare pollicentibus pacem, & amicitiam tam summo pontifici, quàm omni clero Romano reddidit, eamque signo pacis & osculo, absentibus per præsentes destinauit. Sicque hilariores facti legati, donatique regalibus muneribus diuertunt in ciuitatem.

De nuntijs regis Daciæ, petentes inuestituram suo regi mittere.

CAPVT XXIIII.

Eodem loco, ijsdemque diebus nuntij regis Daciæ nuper electi, principis adeunt præsentiam, postulantes quatenus inuestituram de regno suo regi mittere, ac electionem de ipso factam ratihabitione confirmare dignaretur. Exaudiuit eos imperator, præbito & accepto ab eis sacramento iurisiurandi. Post reditum suum de Italia, infra xl. dies regem ad curiam venturum, & regni administrationem de manu principis, debitæ fidelitatis interposita securitate, suscepturum.

Quot & quibus uijs exercitus montana transiuit, & quomodo Brixienses primo impetu attriti sunt.

CAPVT XXV.

Interea cõfluente ad ipsum vndiqueuersus copioso exercitu, nūtij diuersorum principum aulam repleuere, quibus locis singuli eorum cum singulis exercitibus, per artiora montium loca transirent, imperatorem consultantes. Tantæ siquidem erant auxiliariorum copiæ, quòd plurium viarum meatus vix eos præ multitudine sustinere potuisset, videlicet Francorum, Saxonum, Ribuariorum, Burgundionum, Sueuorum, Baioariorum, Lotharingiorum, Boemorum, Vngarorum, Carētanorum, & cum his aliæ nõnullæ Celticæ seu Germanicæ nationes, viri fortes, bellatores, infinitæ multitudinis, vario armorum apparatu, iuuentus valida, & ad bellorum motus imperterrita. Fridericus habito consilio, & prouida circumspectione vsus, hoc modo eis vias, & Alpium transitus censuit distribuendos. Dux Austrię Henricus, & item Hēricus dux Carentanus & simul cum eis copiæ Vngarorum, fermè Dc. sagittarij electi, pariterque Comites & Barones illarum terrarum, per Canalem, & forum Iulij, atque Marchiam Veronensem. Dux Bertolfus de Zaringen, vel potius Burgundiæ, cum Lotharingis, per viam Iulij Cæsaris, quæ modò mons Iouis vocatur. Multa pars Francorum, Ripariolorum, ac Sueuorum per Clauennam, & lacum Cumanum. Princeps ipse habens in comitatu suo regem Boemiæ, ducem Sueuiæ, videlicet Fridericum filium regis Conradi, fratrem suum Conradum Palatinum comitem de Rheno, Fridericum Coloniensem, Arnaldum Mogūtinum, Hellinū Treuerensem archiepiscopos, cum episco-

pis Conrado Eiftetenfe, Daniele Pragenfe, Hermanno Verdenfe, Gebehardo Herbipolen. & abbatibus regalium cœnobiorum, videlicet Fuldenfe, Augiẽfe. Taceo Marchiones, Comites clarifsimos, & valde potentes, quorum nomina fi coner perftringere, delicato feu pigro lectori onerofus exiftam. His omnibus ftipatus agminibus, imò diuino comitatus præfidio, diuus Auguftus Alpium fauces felici procinctu cepit vrgere. Iam anguftias montium lætus exierat exercitus, iam in planis Italiæ campeftribus caftrametati fuerant, primaq; venientium impetum Brixia temerè in locis munitis, & militum fuorum fortitudine confifa, armis aufa fuit excipere. Sed momento temporis laceratis eius viribus fubacta eft. Primò à rege Boemorum grauiter attrita: deinde in aduentu principis, datis lx. vadibus, fimulq; non modica pecunia in deditionem pactionis recepta.

Quomodo pacem in exercitu princeps iurari fecerit, & de legibus pacis.

CAPVT XXVI.

Refidente Augufto, & ex diuerfis ciuitatibus Italiæ venientem militem præftolante, confilio inito, commodè & religiofe fatis, prius de pacis quàm de belli tractat negocijs. Conuentum ergo principum cogens, leges pacis in exercitu conferuandas tales cõftituit: Statuimus, & firmiter obferuari volumus, vt nec miles, nec feruiens litem audeat mouere. Quòd fi alter cum altero rixatus fuerit, neuter debet vociferari figna caftrorum, ne inde fui concitentur ad pugnam. Quòd fi lis mota fuerit, nemo debet accurrere cum armis, gladio fcilicet, lancea, vel fagittis: fed indutus lorica, fcuto, galea, ad litem non portet nifi fuftẽ, quo dirimat litem. Nemo vociferabitur figna caftrorum, nifi quærendo hofpitium fuum. Sed fi miles vociferatione figni litem cõmouerit, auferetur ei omne fuum harnafcha, & eijcietur de exercitu. Si feruus fecerit, tondebitur, verberabitur, & in maxilla comburetur, vel dominus fuus redimat eum cum omni fuo harnafcha. Qui aliquem vulnerauerit, & hoc fe feciffe negauerit, tunc fi vulneratus per duos veraces teftes, non confanguineos fuos, illum conuincere poteft, manus ei abfcindatur. Quòd fi teftes defuerint, & ille iuramento fe expurgare voluerit, accufator fi vult, poteft iuramentũ refutare, & illũ duello impetere. Si quis homicidiũ fecerit, & à propinquo occifi, vel amico, vel focio, per duos veraces teftes non confanguineos occifi, conuictus fuerit, capitalem fententiam fubibit. Verùm fi teftes defuerint, & homicida fe iuramẽto expurgare voluerit, amicus propinquus occifi duello eũ poteft impetere. Si extraneus miles pacificè ad caftra acceflerit, fedẽs in palefrido fine fcuto & armis, fi quis eum læferit, pacis violator iudicabitur. Si autem fedens in dextrario, & habens fcutum in collo, lanceam in manu, ad caftra acceflerit, fi quis eum læferit, pacem nõ violauit. Miles qui mercatorẽ fpoliauerit, dupliciter reddet ablata, & iurabit quòd nefciuit illum mercatorẽ. Si feruus, tondebitur, & in maxilla comburetur, vel dominus fuus reddet pro eo rapinã. Quicunque aliquem fpoliare ecclefiam vel forum viderit, prohibere debet: tamen fine lite, fi prohibere nõ poteft, reum accufare debet in curia. Nemo aliquam mulierem habeat in hofpitio: qui verò habere præfumpferit, auferetur ei omne fuum harnafch, & excommunicatus habebitur, & mulieri nafus abfcindetur. Nemo impugnabit caftrũ, quod à curia defenfionem habet. Si feruus furtum fecerit, & in furto fuerit deprehenfus, fi prius fur non erat, non ideo fufpendetur, fed tondebitur, verberabitur, & in maxilla comburetur, & eijcietur de exercitu, nifi dominus redimat eum cum omni fuo harnafch. Si prius fur erat, fufpendetur. Si feruus aliquis culpatus non in furto fuerit deprehenfus, fequenti die expurgabit fe iudicio igniti ferri, vel dominus iuramẽtum pro eo præftabit. Actor verò iurabit, quòd aliam ob caufam non interpellat eum de furto, nifi quòd putat culpabilem. Si quis inuenerit equum alterius, nõ tondebit eum, nec ignotum faciet, fed dicet Marfcalco, & tenebit non furtiuè, & imponet ei onus fuum. Quòd fi ille qui amifit equum, in via deprehenderit oneratum, non deijciet onus illius, fed fequens ad hofpitium, recipiet equum fuum. Si quis verò villam, vel domũ incenderit, tõdebitur, & in maxillis comburetur, & verberabitur. Faber non cõburet carbones in villa, fed

portab

portabit ligna ad hospitium suum, & ibi comburet: quod si in villa fecerit, tondebitur, verberabitur, & in maxillis comburetur.

Si quis aliquem læserit, imponens ei quòd pacem non iurauerit, non erit reus violatæ pacis, nisi ille probare possit duobus idoneis testibus, quòd pacem iurauerit.

Nemo recipiet seruum qui sine domino est: quod si fecerit, reddet in duplo quicquid ille abstulerit.

Quicunque foueam inuenerit, liberè fruatur ea. Quòd si ablata fuerit ei, non reddet malum pro malo, non vlciscetur iniuriam suam, sed conqueretur Marscalco iustitiam accepturus.

Sed si mercator Teutonicus ciuitatem intrauerit, & emerit mercatum, & portauerit ad exercitum, & carius vendiderit in exercitu, Camerarius auferet ei omne forum suum, & verberabit eum, & tondebit, & comburet in maxillam.

Nullus Teutonicus habeat socium Latinum, nisi sciat Teutonicum: sed si habuerit, auferetur ei quicquid habet.

Si miles militi conuitia dixerit, negare potest iuramento: si non negauerit, componet ei x. libras monetæ, quæ tunc erit in exercitu.

Si quis inuenerit vasa plena vini, vinum inde extrahat ita cautè, ne vasa confringat, vel ligamina incidat vasorum, ne ad damnum exercitus totum vinum effundatur.

Si castrum aliquod captum fuerit, bona quæ intus sunt auferantur, sed non incendatur, nisi fortè hoc Marscalcus faciat.

Si quis venatus fuerit cum canibus venaticis, feram quam inuenerit, & canibus agitauerit, sine alicuius impedimento habebit.

Si quis per canes leporarios feram fugauerit, non erit necessariò sua, sed erit occupantis.

Si quis lancea vel gladio feram percusserit, & antequam manu leuauerit, alter occupauerit, non occupantis erit: sed qui occiderit eam, sine contradictione obtinebit.

Si quis birsando feram balista vel arcu occiderit, eius erit.

Hanc treugam archiepiscopi, episcopi, abbates, datis pro se dextris firmauerũt, & violatores pacis pontificalis officij seueritate coercendos promiserunt.

Adhortatio principis post adunatum exercitum. CAP. XXVII.

Iam totus exercitus tam cisalpinus, quàm transalpinus conuenerat: iam multitudo prudentium, & in lege doctissimorum in vnum coierant, omniumq; aures intentæ erant, quas ad partes, vel in quas nationes in primis eos bellicus labor, & voluntas principis inuitaret. Tunc Imperator, coniuncta cum hilaritate iuuenili regia seueritate, vt & timeri pariter & amari mereretur, vnde exaudiri posset, constitisse, & pro concione huiuscemodi vsus oratione memoratur.

Regi regum magnas nos, & ingentes debere gratias cognoscimus: cuius dum cõplacuit ordinationi, vt quasi minister eius, & vestri regni gubernacula regeremus, tantam nobis in vestra probitate atque prudentia fiduciam donauit, quòd in multis experimentum vestri habentes, saluo nobis benignitatis vestræ præsidio, simul & consilio, quæcunque occurrerint, quæcunq; remp. Romani imperij turbare ausa fuerint, facilè reprimenda putemus. Imperij inquam Romani, cuius apud nos ministerium, auctoritatem penes vos qui optimates regni estis, recognoscimus. Nemo nos pro libitu nostro bella gerere putauerit, quorum & euentus varius est, & quæ comitum suorum videlicet famę, siti, vigilijs, denique diuersis mortibus horrenda & formidolosa non ignoramus. Non ad prælium nos accendit libido dominandi, sed feritas rebellandi. Mediolanum est, quod patrijs vos laribus exuit, quod charis liberorum & coniugum vos amplexibus abstraxit, quod hos omnes labores sua irreuerentia & temeritate capitibus vestris induxit. Iustam vobis belli causam fecerunt, qui legitimo imperio rebelles inueniuntur. Suscipietis itaque bella ipsa non cupiditate, vel crudelitate, sed pacis studio, vt malorum audacia coerceatur, & boni disciplinæ suę debitum fructum

inueniant. Quod si per desidiam, aut ignauiam dedecus à Mediolano vindice gladio nõ prosequeremur, iam indubitanter eum sine causa portaremus: nec tam esset in hoc nostra laudanda patientia, quàm negligentia vituperanda. Ministri ergo iustitiæ, suffragium vestrum iustè postulamus, vt temeritas aduersariorum careat effectu, & imperij status ad nostra deductus tempora, nostro ministerio debitum sortiatur honorem. Non inferimus, sed depellimus iniuriam. Cumq́ iustum bellum sit, quod ex edicto superioris potestatis geritur, agite nunc vniuersi, summam militiæ laudem consecuturi, de meritis & laboribus fructum congruo tempore recepturi, obedientiam reip. vtilitatibus exhibere, quicquid vobis vtiliter imperatum fuerit, pro viribus obtemperate, diuina siquidem opitulante misericordia, non segnes, non degeneres inuenire nos debet inimica ciuitas in conseruando, quod antecessores nostri Carolus & Otto titulis Imperij addidere, primiq́ de vltramontanis, ille inter Occidentales, hic inter Orientales Francos, & ad regni terminos dilatandos adijcere curauerunt. Dixerat, verbumq́ Augusti strepitus, clamor, fauorq́ totius exercitus prosequitus, & diuina quædam alacritas militibus incidit, salutis datori vota, ac Friderico imperatori fausta quisque patria voce adclamantes. At sapientes, & legum periti persuadent, Mediolanenses licet improbos & infames, iudicis tamen officio per legitimas inducias citandos esse, ne violentia eis illata, vel contra ius in absentes prolata sententia videretur. Legitimas verò inducias dicunt, iudicis edictum vnum, mox alterum, & tertium, seu vnum pro omnibus, quod peremptorium nominatur, quod & factum est.

De nuntijs Mediolanensium, & immutatione atque commotione quæ in ciuitate facta est.

CAPVT XXVIII.

ITaque Mediolanenses cum viderent vniuersam vim belli suis imminere capitibus, eligunt quos ad curiam mittant legatos, viros eruditos, & in dicendo acerrimos. Qui cum se pœnalibus, & stricti iuris actionibus conueniri viderent, neque principem pactione mulctæ pecuniæ posse deliniri, suffragio optimatum frustra quæsito, pacisq́ infecto negotio, ad suos reuertuntur. Imperator astipulantibus iudicibus, & primis de Italia, contra Mediolanenses condemnationis proferẽs sententiam, hostes eos iudicat, omniq́ apparatu ad obsidionem ciuitatis accingitur. Quibus rebus apud Mediolanum compertis, permota ciuitas, atque immutata vrbis facies erat, ex summa lætitia, atque lasciuia, quæ diuturna eis requies pepererat, repentè omnis tristitia inuasit. Festinare, trepidare suo quisque modo & metu, pericula metiri. Ad hæc mulieres quibus suæ reip. magnitudine belli timor insolitus incesserat, afflictare sese, manus supplices ad cœlum tendere, miserari paruos pueros, omnia pauere. Fuere tamen plerique (sicut alibi de quibusdam dicitur) qui se & temp. obstinatis animis perditũ irent. Nam semper in ciuitatibus, quibus opes nullæ sunt, qui æs alienum soluere non possunt, bonis aliorum & quieti inuident, noua exoptant, odio suarum rerum omnia mutari student, seditionibus sine cura aluntur: quoniam (vt dicitur) egestas facilè habetur sine damno. Præterea iuuentus, quæ magis manuum labore victum quærẽns inopiam tolerabat, publicis largitionibus excita, vrbanum ocium ingrato labori prætulerat. Vnde factum est, vt multitudine huius vulgi præualente, reip. iuxta ac sibi consulerent, ac libentibus animis belli euentum expectarent, nobilioribus & melioribus metu talium silentio addictis. Et hæc quidem in ciuitate.

Quomodo Fridericus ad obsidionem Mediolani properans Abduam transiuit.

CAPVT XXIX.

FRidericus autem per aliquot dies operiens, expectabat si fortè Mediolanenses pœnitudo salubris ab incepto rebellionis reuocaret, si fortè cladis & periculorum consideratio eos propositum mutare persuaderet. Paratus etenim erat serenus principis animus potius correctis veniam præstare, quàm post destructionem prouinciæ cum damno multorum de perdito populo triumphare. Illis igitur in priori

pertina-

pertinacia permanentibus, cunctis comitatus agminibus, incipere obsidionem acriter statuit, castraque mouens vsque ad flumen Abduam processit. Is fluuius Cremonensium ac Mediolanensium fines medius dirimens, sæpissime atroces eorum contra se se incursus inhibuit, & tunc quidem propter liquentes in Alpibus niues, non mediocri inundatione excreuerat, ruptisque pontibus omnino transuadandi opportunitatem exercitui denegare videbatur. Aderant quoque in vlteriore fluminis ripa pugnacissimi de Mediolanensibus circiter mille equites armati, qui se ope & adminiculo inundantis fluminis facile vada pontesque defendere posse arbitrati sunt.

Verùm contra audaces non est audacia tuta.

Nempe frustrati sunt, cum ex improuiso rex Boemiæ, & Conradus dux Dalmatiæ, cum suis paruipendentes periculum, aquis se dederint, &, quamuis difficillimè, & nō sine clade suorum, imperterriti tamen alueum furentis amnis transuadauerint, vel potius transnatauerint. Numerus eorum quos aquarum vehementia inuoluit, inuoluendo submersit, circiter ducentos æstimabatur. Mediolanenses postquam regem præter spem & opinionem suam transisse cognouerunt, ante pugnam fuga disiecti, & ad ciuitatem reuersi sunt, sarcinæ relictæ, & præda vniuersa à nostris direpta. Has primitias belli, primosque conatus infaustos Mediolanensibus nonnulli asperius auspicati sunt, rerum exitus ex principio metientes. Boemos reliquus exercitus secutus, pars refectis pontibus, pars insano gurgiti se immittētes, tā se, quàm sarcinas transposuere.

Quomodo castrum Tretium ab Imperatore expugnatum sit.

CAPVT XXX.

ERat nō longè ab eo loco castrum quoddā Mediolanensiū Tretium appellatum, in planitie campestri, mediocri eminentia paulum in altum sublatum, quod vna parte iam dictus fluuius Abdua alluebat, altera muri fortissimi ambitu, turrisque fortitudine muniebatur, pontem firmum, & ad transmeandum copiosæ militiæ habilem, suis continuans suburbijs. Augustus commodum ratus ad trāsitum suorum, si præfatum castrum suæ subigeret potestati, obsidione cingit, oppugnat, & in breui expugnat. Castellani enim disciplina militum & ingenio conterriti, paulisper quidem primos sustinuere impetus: deinde cum nullum locum fugæ, nullum de ciuitate præsidium sperarent, scientes quòd pro vita res illis erat, dextras postulant, accipiunt, munitionem dedunt, plurimi pendentes quòd in tam aduersa fortuna personarum salutem lucrati fuissent. Fridericus locatis ibidem præsidijs, ad obsidionem ciuitatis acies instruit.

De morte comitis Ekeberti, & aliorum nobilium, & quomodo Imperator ob hoc iratus placatus fuerit.

CAPVT XXXI.

PRogrediente autem eo in hostilem terram, quidam de exercitu malæ affectatæ laudis auidi, præuenire alios, & de virtute certando alter alteri superior inueniri desiderabant. Inter quos erat comes Ekebertus de Butene, vir nobilitate, diuitijs & virtute animi ac corporis insignis, cum quibusdam alijs nobilibus, & regalis familiæ militibus. Isti coeuntes in vnum, circiter mille equites armati, sperantes se aliquid memorabile facturos, ad ciuitatem properant, & penè vsque ad portam assultum faciunt, viri digni pro fortitudine, qui meliore fortuna vsi fuissent. Nam & si cœptum casus inuidit, tamen non qualiter cesserit, sed quid decreuerint attendendum. Excipiuntur siquidem valida hostium multitudine: certatur hastis primò, deinde strictis ensibus dimicatur, vixque in conflictu discerni poterat ex qua parte quisque pugnaret, permixtis viris, & propter angustias permutatis, visum puluis obortus & excitatus ad instar noctis excæcabat, vocis autem intellectum magnitudo, & diuersitas cōfundebat (neque enim fugæ, vel persecutioni locus erat) sed qui inter primos stetissent, aut cadendi, aut occidendi necessitatem habebant, quia refugere non dabatur. Nam & po-

fteriores vtriusque partis in fronte suos vrgebant,nullumq; inter dimicantes bello vacuum interuallum reliquerant.Cum autem hostium multitudo, nostrorum animos & peritiam vinceret, iamq; tota acies pelleretur, prædictus comes Ekbertus, vni suorum qui deiectus fuerat, opem ferre cupiens, subito equo prosilit, militem liberat, iamq; vincentes hostes penè solus perturbat, & ad vallum vsque ciuitatis persecutus est.Fugiebant eum vniuersi, neque vim hominis, neque audaciam sustinentes. Verùm profectò fata virum persequebantur, quæ ab homine vitari non possunt. Multitudine quippe aduersariorum vndique circumfusus, ad terram lancea prostratus est, & detracta galea atque thorace,capite cæsus, nemine succurrente, quòd locus intercludebat auxilium ferre cupientem. Aegrè itaque nobilissimus comes, & vir regalis sanguinis perimitur,magnam de se querelam non tantùm apud suos, sed etiam apud exteros relinquens.Dictum tamen memini à quibusdam, viuum eum captum, & intra ciuitatem atrociter decollatum. Occisi sunt ibidem quidam alij nobiles, quorum vnus erat Ioannes dux,& maior de exarchatu Rauennatensium, & regij milites N. & N.capti quidam, cæteri ad castra reuertuntur.Reuertētes autem milites interminatiō principum, & imperator iratus, huiusmodi oratione corripuit: Mediolanenses omnia cum deliberatione faciunt,atque prudentia,fraudes & insidias componendo, eorumq; dolos fortuna persequitur.Nostri verò, quibus ob disciplinam & consuetudinem obediendi rectoribus fortuna famulatur, nunc contrariò peccant. Non immeritò ira vincuntur, depelluntur, quia omnium pessimum est præsente Imperatore sine rectore dimicare, cum etiam vincere sine præcepto ducis, infamiæ sit. Scituros esse ait,omnes qui de cætero arroganter egerint,vel minimum quid præter ordinem mouerint, legum seueritate se in eos vindicaturum. Circunfusa verò agmina principem pro commilitonibus obsecrabant, paucorumq; temeritatem condonari cunctorum obedientiæ precabantur: emendaturos esse peccatum præsens futuræ compensatione virtutis. Placatus Imperator est precibus, simul & vtilitate multitudinis, facto indulgendum putans,multa monens, vt post hæc prudentius agerent. Ipse verò quemadmodum se in aduersarios vlcisceretur,iam prouocatus artius cogitabat.

Quo ordine, & quot legionibus contra Mediolanum transiuit: & de aduentu principis Mediolanum.

CAPVT XXXII.

ITaque postera die quæ lucescit in viij. Kalend. Augusti, Fridericus ad obsidionem ciuitatis ducens exercitum, omnes copias suas in vij. legiones partitur, præficiens singulis de principibus rectores ordinum, quos antiqui centuriones decacontarchos,seu chiliarchos appellare consueuerunt, cum signiferis, alijsq; disciplinæ & ordinis custodibus.Præmissi autem milites cum stratoribus viarum ibant, qui aggerum maligna corrigerent,ac deuia complanarent, obstacula præciderent, ne perplexo itinere fatigaretur exercitus.Circum aquilam, & signa alia, tubicines & cornicines. Serui singulorum agminum cum peditibus erant,mulis, alijsq; iumentis aduehentes militum sarcinas.Hos sequebantur qui expugnandis ciuitatibus machinas & cætera tormenta portarent.Omnium verò agminum postrema erat mercenaria multitudo. Ordinato taliter militum itinere,præmonitisq; diligenter ne quis ordinem deserat, Martio quodam spiritu repleti, cum valido clamore diuinum implorant auxilium. Deinde ociosè & cum omni decore progredientes ambulant, suum quisque ordinem velut in bello custodiens. Quemcunque huic negotio veluti liberum spectatorem contigit affuisse,hunc ego experientius intelligere puto,quod dicitur, Pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata.

Peracto itinere Fridericus cum omni exercitu, circiter C. millia armatorum, vel amplius, Mediolanum peruenit: ibiq; positis castris, quamuis promptos ad bellum, milites continebat, ne quid ea die attentarent. Illi verò qui de ciuitate fuerant egressi,stabant armati super vallum, nihil omnino strepentes, dubium principis aduenientis aspe-

tis aspectus, vtrum hanc reuerētiam, & huius silentij disciplinam, an metum vniuersis incusserit. In gyrum ergo è regione portarū distribuēs exercitū, instruebat obsidionē.

De situ ciuitatis, & moribus ciuium Mediolanensium.

CAPVT XXXIII.

De ciuitatis ipsius situ ac moribus cum superiore Libro mentio fuerit, id adijciendum videtur, quòd campi planitie vndique conspicua, natura loci latissima, ambitus eius super centena stadia circumuenitur. Muro circundatur, fossa extrinsecus latè patens aquis plena, vice amnis circumfluit, quam priori anno primitùs ob metum futuri belli, multis inuitis & indignantibus, consul eorum prouidè fecerat. Turrium proceritati non tam vt aliæ ciuitates, student. Nam in multitudine atque fortitudine tam sua quàm sibi confœderatarum ciuitatum confidentes, impossibile arbitrati sunt à quoquam regum seu imperatorum suam ciuitatem posse claudi obsidione. Vnde factum est, vt ciuitas hæc inimica regibus ab antiquo fuisse dicatur, hac vsa temeritate, vt semper rebellionem principibus suis moliens, schismate regni gauderet, & geminorum potius dominorum, quàm vnius super se iustè regnantis affectaret principatum, ipsa leuis & vtriusque ridens fortunam, nec in hac, nec in illa parte fidem haberet. Huius rei si quis exempla desiderat, ad Leoprandum, qui gesta Longobardorum subnotauit, recurrat.

De excursu Mediolanensium, & quomodo, & à quibus excepti seu repulsi.

CAPVT XXXIIII.

Diuisis (vt dictum est) inter principes exercitus portis ciuitatis, singuli eorum festinare, parare vallo, sudibus, palis, alijsq; propugnaculis castra munire propter improuisos hostium excursus decertabant. Neque enim vineis, turribus, arietibus, aliorumq; generum machinis tantam ciuitatem attentandam putabant, sed longa potius obsidione fatigatos ad deditionem cogi, vel si foras propter fiduciam multitudinis erupissent, prælio superatum iri. Oppidani non segnius ea quæ necessaria forent, procurare, munimenta castrorum disturbare, crebris excursibus exercitum attentare, sagittarijs & fundibularijs plerosq; sauciare. Erat in extrema parte exercitus Cōradus Palatinus comes de Rheno, germanus Imperatoris, & dux Sueuorum Fridericus cum Sueuis, cæterisq; ipsorum commilitonibus obsidionis agentes negocia circa portam sibi destinatam. Mediolanenses opportunum rati, vel pro eo quòd paucio res alijs agminibus, & iuniores ætate, vel quòd sequestrati à fortitudine exercitus auxilium inuenire non possent, eos inuadere statuunt, sperantes facilè se aut plenum de illis triumphum reportare, aut forti aliquo patrato facinore vitam pacisci pro laude. Itaque post occasum solis, cum præter vigiles tantùm, totus miles fessa labore corpora somni quiete recreanda speraret, apertis portis cum pugnacissimis egressi, disiectis custodibus, vsque ad iam dictorum heroum castra excurrunt, oppugnant, sauciant. Alemani vbi hostes aduentare senserant inopinata re ac improuisa primò perculsi, alter apud alterum formidinem simul & tumultum facere: deinde alius alium appellare, hortari, arma capessere, venientes excipere, instātes propulsare: clamor permixtus hortatione, strepitus armorum ad cœlum ferri, tela vtrinque volare, pro ingenio quisque, pars cominus gladijs, pars pugnare lapidibus, seu alterius generis missilibus. Non procul ab hinc rex Boëmorum castra fixerat. Is ex quo bellicum clamorem accepit, decernit laborantibus socijs auxilio fore debere. Quanta ergo poterat velocitate, suos arma capere, equos ascendere iubet: ipse cum electis militibus & tibicinis, & tympanistris præire. Non eos morabantur vinearum aggeres, seu maceriæ, non asperitas & insolentia loci retinebat. Ea verò consueti Sclauorum equi facilè euadere. Nostri vbi ex sono tubarum & tympanorum amici regis aduentum cognouere, animosiores & lætiores effecti, resistere, hortari se inuicem ne deficerent, neu paterentur hostes iam iam fugituros vincere. Aderant Boemi, tum demum maxima vi certatur, maximo clamore cum infestis signis concurritur. Rex ipse cominus acriter instare, labo-

santibus succurrere, hostem ferire, strenui militis, & boni regis officia simul exequebatur. Oppidani vbi vident contrà ac rati erant, se in medios hostes deuenisse, nec impetum regis sustinere posse, terga vertunt. Nostri fugientibus instant, & vsque ad angustias portarum persecuti, in reliquum tempus pacem sibi de incursionibus illorum peperere. Hostium quidam occisi, plurimi capti, magna pars vulneribus confecti.

De assultu nostrorum in portam.

CAPVT XXXV.

QVia verò tam superbæ ciuitatis tam famosam obsidionem se non meminit ætas nostra vidisse, pro eo quòd non solùm Alemanici, sed & Italici regni vires ibi adunatæ fuerant, quisque gloriosus, ac laudis auidus alius alium in aliquo egregio facto, vnde sibi nomen faceret, præuenire satagebat. Igitur Otto Palatinus comes de Baioaria, cuius iam sæpe mentio habita est, cum duobus fratribus suis, Friderico & Ottone iuniore, aliaq; sibi coniuncta militia, ad portam quam ipsi vallauerant, diligentius hostium conamina obseruabant. Quadam ergo die dum ociosè ipsos agere, rarosq; circa portam custodes aspexissent, visum est eis tentandam fortunam. Ergo propinquante vespera, clanculù milites armari iubent, seruosq; ignem cum aridæ materiæ fasce præparatum habere, quatenus dato signo pariter ex improuiso procurrerēt, & pontem ac portam ipsam, si fieri posset, exurerent. Parent dicto, atque ad nutū præcipientium subitò prosilientes, vsque ad propugnacula pontis super aggerem disposita venerunt, ignemq;, sicut præcepti fuerant, haud segniter iniecerunt. Populus ciuitatis tumultu excitatus, improuiso metu, incerti quid potissimùm facerent, trepidare, cum erumpentibus flammis propugnacula & aggeres concremari cernerent, timere ne aridum nactæ fomitem citius volitando non solùm pōtes & portam, verùm ipsam ciuitatem pessundarent. Clamor ergo ac tumultus per ciuitatem varius agitatur, curruntq; permixti inermes & armati prohibituri incendium. Concurritur infesto Marte, certatur magnis viribus ab vtrisque, obscuram noctem, incendium, & faculæ, tædæq; ardentes illuminabant, fragor percutientium, gemitus percussorum, voces adhortantium hincinde variè resonabant. Hi vt cœptum eorum efficaciam obtineret, illi vt ignem restinguerent, nostrosq; à porta propellerent, summa vi conabantur. Comites ipsi duces prælij in hoc certamine, sicut & in alijs multis, omnibus se periculis prostituentes, sicut optimi bellatores fortitudinem corporis, ac animi magnitudinem adeò sub oculis omnium clarere fecerunt, vt de eorum virtute etiam hostis iudicaret, & quiuis spectator testis fieret. Multo autem labore consumpto, liteq; in horam noctis protracta, miles ad castra reuertitur. Sauciati vtrinque plurimi, verùm atrocitatem cladis beneficium noctis imminuebat. Alij asserunt hoc negocium clara die consummatum.

De eruptione Mediolanensium contra Henricum ducem Austriæ, & clade eorum.

CAPVT XXXVI.

NEc minus populares Mediolanenses turpe habentes, si remissius in nostros agerent, vbi tempus & locum inuenerunt, non cum valida quidem manu, sed per paucos siue sagittarios, siue fundibularios, incautos sauciando, temeritatis atque audaciæ suæ magnitudinem ostentare conabantur. Et illi quidem qui ad superiores conflictus venerant, moderatius agere: alij verò tanquam non experti, per singula momenta excursiones moliri. Ad portam itaque quam obseruabat Henricus dux Austriæ, vir nobilitate generis & animi clarissimus, patruusq; Imperatoris, dum sæpius hanc exercerent iniquitatem, non dignum ratus tantum facinus hoc sine vltione præterire, ad correctionem eius & vindictam, accepta opportunitate accingitur. Igitur vniuersis, quos secum habebat, armatis, auxiliarijs Vngarorum copijs in sagittando optimis, cum cætera heroum, qui sibi sociati fuerant, cohorte assumptis, omni conamine oppugnationē portæ disponebat. Non hoc latere poterat Mediolanenses, quippe molitiones no-

nes nostrorum præsentientes, ignominiam iudicabant, si pares, imò plures multitudine, minori animo, venientibus non occurrerent. Per turmas ergo & cohortes suas egressi, committunt se, seque mutuò maxima vi cædunt, fauciant, capiunt, fugant. Tum spectaculum horribile, sequi, fugere, occidi, capi, equi atque viri afflicti, ac multi vulneribus acceptis neque fugere posse, neque quietem pati, nisi modò, ac statim concidere. Postremò omnia constrata telis, armis, cadaueribus, & infecta sanguine tellus. Ex parte oppidanorum iterum malè pugnatum est: ipseque dux, cuius ibi probitas mirificè probata est, haud dubiè victor, eos intra mœnia fugauit, & à solita in posterum eruptione compescuit. Inter alios qui de Mediolanensibus eo prælio ceciderunt, occisus est quidam de nobilissimis illorum nomine Statius, quem, vt tunc fama fuerat, Regulum super se creare cogitauerant: auditaque morte eius, tota ciuitas luctum assumpsit, corpúsque mortui cum viuis, quos de nostris habebant, & copiosa pecunia cõmutantes, redemerunt, & regalibus exequijs honorando sepelierunt.

De temeritate cuiusdam Mediolanensis, & probitate comitis Alberti.

CAPVT XXXVII.

ILlud etiã nõ ab re est memorare, quòd quidã ex oppidanis vir in oculis suis sibi placitus, progressus versus castra Imperatoris, velut imperitiam equitandi nostris exprobrans, quædam superba prolocutus est, & quemlibet fortissimum, ac equitandi peritissimum ad singulare certamen prouocauit: cepitque vertibilem equũ modò impetu vehementi dimittere, modò strictis habenis in gyrum, vt huic negocio mos est, reuocare: moxque varios, perplexosque per amfractus discurrere. At qui cõtrà steterunt, multi quidem dedignabantur. Erat autem inter eos, vt assolet, etiã qui timeret. Quosdam verò non inconsulta mouebat ratio, cum mortis cupido non debere confligere, & cum his in discrimen venire, quos neque vincere magnum sit, & vinci cum dehonestamento periculosum, non fortitudinis, sed insipientiæ videri. Cum autem diu nemò procederet, multaque ille nostrorũ timiditati illuderet, nobilis comes Albertus de Tyrol, ad omnem virtutis cõmendationem idoneus, inermis & palefrido sedens, solo clypeo accepto & hasta, præfato Liguri obuiam venit: eumque tripudãtem, & vana iactãtem deiecit, cadentemque dedignatur occidere, contentus ad laudem, quia visus est potuisse. Ita nostros vltus comes Albertus, nihil glorians, ad suos reuertitur, vir minimæ iactantiæ, & qui semper manu quàm lingua promptior inueniri volebat. Ita inter nostros principes cõtra Ligures variũ pro virtute & gloria certamen indies habebatur.

Quomodo Imperator ciuitatem gyrauerit, & de turri quæ uocabatur Arcus Romanus.

CAPVT XXXVIII.

INter hæc princeps ipse impiger omnia quę ad cladem & euersionem ciuitatis erãt, prouidere, muros modò cum paucis, modò cum multis & lectis militibus circuire, vbi muros aggrederetur explorare, omni modo tentare, si posset inclusos ad congressionem & pugnam prouocare. His circuitionibus alteram partem ciuitatis, quæ necdum obsidione adeò fuerat subacta & artata, quin pecora eorum extra pascerentur, ciuibúsque intrandi & exeundi pateret aditus, ita compescuit & cohibuit, vt tum demum ceruicem dimiterent, & quale esset obsidione claudi experimento addiscerent. Euntem in gyro Imperatorem arbitrantes ad assultum faciendum venire, in ciuitate tumultus exoritur, ingens trepidatio, tympanorum crepitus, tubarũ sonitus, fortes ad arma, mulieres & inualidi senes ad lamenta. Nemò tamen extrà progredi ausus, ad defensionem tantùm ciuitatis armata iuuentus, & imperterrita ad modum coronæ consistebat, sed nec ad portam, vbi militia principis obsidionem celebrabat, excursiones facere, dubium an metu, an reuerentia Imperatoris cohiberentur. Erat non longè à vallo, id est, quantum arcus iacere potest, quasi turris quædam fortissima, ex quadris lapidibus solido opere cõpacta. Mirabilis autem fuit lapidũ magnitudo. Nec enim ex vulgaribus saxis, aut quæ homines ferre posse crederetur. Sic autem manibus

artificum formata, vt quatuor columnis sustentata, ad similitudinem Romani operis, vix aut nunquam in ea iunctura compaginis appareret: vnde & Arcus Romanus appellatus est, siue ab antiquo aliquo Romanorum Imperatore, ob decorem & memoriam in fornicem triumphalem erecta, siue, vt in gestis Longobardorum reperitur, ad expugnationem & cladem ciuitatis ab vno rege nostrorum fuerit fabricata. Erãt in ea virorũ receptacula & cœnacula xl. lectorum, vel amplius capacia, collectis ibi tam in armis, quàm in victualibus: quæ ratio necessitudinis ad obsidionis tempus desiderabat. Ibi Ligures sua præsidia locauerant duplici ratione, vt & hostibus vsui non esset, cum exinde quicquid in ciuitate ageretur, velut è specula facilè videri, itemq; quid in castris fieret, quidq; exercitus strueret, ipsis cõtinuò denunciari posset. Fridericus versis in contrarium rationibus, hanc expugnare statuit: verùm cum nec instrumentis, siue machinis, aut aliquo tormentorum genere pro firmitudine sua pulsanda videretur, triplici ordine iaculatorum & sagittariorum eam vallat: tantaq; illorum erat & magnitudo, & in feriendo peritia, quòd nõ dubiè mortem appeteret, quisquis in propugnaculis appareret. Summa ergo necessitate coacti, dextras petunt, & vt sibi parceretur, rogabant: acceptaq; fide publica, munitionem tradunt, & recedunt. Exinde nostris arx illa vsui.

De crudelitate Cremonensium & Papiensium contra Mediolanenses.

CAPVT XXXIX.

Nemo in hac obsidione maiori studio, maioriq; atrocitate, quàm Cremonẽsium & Papiensium deseuit exercitus, nullisq; obsidentium obsessi se magis ac illis offensos & infensos præbuerẽ. Longissimis siquidem simultatibus & discordijs inter Mediolanum & has ciuitates agitatis, multis milibus hominum hincinde vel occisis, vel dura captiuitate afflictis, territorijs præda & incẽdio vastatis, cum se in Mediolano, quod proprijs viribus & auxiliarijs ciuitatibus præualebat, ad plenum vindicare non potuissent, opportunum tempus adepti, iniurias suas vltum iri decernunt. Itaq; non vt cognatus populus, non vt domesticus inimicus, sed velut in externos hostes, in alienigenas, tanta in sese inuicem sui gentiles crudelitate sæuiunt, quanta nec in barbaros deceret. Vineta, ficeta, oliueta Mediolanẽsium pars radicitùs euellunt, pars excidunt, alij corticibus abrasis ignibus idoneam præparare materiam. Quando gladijs inter se res ageretur, & mutuo casu vel hac, vel illac quispiam infelix caperetur, hi qui extrà in conspectu hostium, aut mucronem iugulo condere, aut spiculo cõfigere: qui verò intus, ne crudelitate inferiores inuenirentur, captum per membra diuidere, foras q; suis miserabile spectaculum projicere. Et tale quidem conlatinorum inter se commercium fuit.

Quomodo Mediolanenses varijs modis attriti, suadente Guidone comite, tractauerint de pace. Item oratio exhortatoria eiusdem de illa re.

CAPVT XL.

Iamq; plurimis malis attriti Mediolanenses (crescebat autem in ciuitate cum fame desperatio, & in dies singulos vtrumq; malum amplius accendebatur. Erat nempe collectum ex toto territorio infinitum vulgus, diuersusq; erat victus, cum potẽtiores quidem amplius haberent, infirmiores autem penuriam deplorarent. Quippe fames super omnes clades habetur. Nam, vt ait quidam, Quod reuerentia dignum est, in fame negligitur. Huc accessit vltio diuinæ animaduersionis, totãq; penè ciuitatem morbus, aut pestilentia vexabat. Vrgentibus itaq; pariter fame, ferro, peste, populus ad deditionem commotus est: iamq; illorum multitudo profugere cogitabat. Qui verò acriores ingenij, & seditionibus operã dabant, dicentes pro libertate patriæ, & honore ciuitatis vitam se morte velle commutare: his inter se dissidentibus, quidam ex illis quibus sanior mens erat, qui pacem malebant quàm bellum, decreuere, vt concione habita, populum ad considerationem communis vtilitatis prouocarent, & magnitudine periculorũ à rebellione deterrerẽt. Huius auctor negocij dicitur fuisse Guido

comes Blanderatensis, vir prudens, dicendi peritus, & ad persuadendum idoneus. Is cum esset naturalis in Mediolano ciuis, hac tempestate tali se prudentia & moderamine gesserat, vt simul quod in tali re difficillimum fuit, & Curiæ charus, & ciuibus suis non esset suspiciosus. Aptus ergo qui ad transigendum fidus mediator haberetur: & pro concione huiuscemodi vsus sermone commemoratur.

Si vestræ reipub. hactenus fidem seruaui, si statum & honorem Mediolani stare incolumem ac inconcussum optaui, feci quod debui. Tanta mihi gratia ab ineunte ætate, tanta mihi vestra beneuolētia exhibita sunt beneficia, quòd ad gratiarum actiones imparem & insufficientem me cognosco, nisi fortè bonæ conscientiæ, bonæ voluntatis obsequium aliquod mihi apud vos meritum pepererit. Harum rerū vestra fretus probitate, fiducialiter vos testes exhibeo. Vnde non vereor in tali rerū articulo à quoquam bono notari, etiam si præter libitum suum, ac secus quàm suo rapitur desiderio quippiam à nobis audierit. Beatum enim me æstimo ab his quibus vacuos esse decet, qui de rebus dubijs consultant. Hæc sunt (vt ait quidam) odium, amicitia, ira atq; misericordia: vbi illa officiunt, haud facilè animus verum prouidet. Vestra dignitas, fama atq; fortuna, hucusq; non in obscuro, sed in excelso fuit, vestraq; facta cuncti mortales nouere. Sed decebat in maxima fortuna minimam esse licentiam. Nouimus quos, & quot reges Mediolanum sua constituerit auctoritate: nouimus quos, & quot adepto regno propulerit. Sed profectò in omni re fortuna dominatur. Ea (vt dicitur) cunctas res pro libitu magis quàm pro vero celebrat, obscuratq;. Paululū hęc fortuna immutata est. Mobilis enim est, eiusq; cōstantia volubilē esse, ac minimè permanentē. Tendamus cum rota, forsitan qui modò infimus axe teritur, eleuatus rursus ad astra feretur. Sensit mecum qui dixit, Heus, omnium rerum vicisitudo est. Scio qui dicant, Libertas res inæstimabilis est: Pulchrum pro libertate pugnare. Fateor, attamen id in principio dicere fieri, semel autem subditum, & qui multo tempore paruisset imperio, iugum excutere, malę mortis cupidum, non libertatis amatorem videri. Validissima lex est tam feris bestijs, quàm hominibus præfinita, potentioribus cedere, quiq; armis vigent, his obedire victoriā. Diuinæ quoq; ordinationi resistit, qui potestati resistit. Timendum ergo non solùm vos Imperatori, sed etiam deo resistere. Graue quidem confiteor, post longum ocium, post longam libertatis consuetudinem, iugum, frenumq; portare. Sed consoletur ignominiam subiectionis, dignitas Imperij, ac nobilitas imperantis. Meliores nobis fuerunt patres nostri & maiores, fide, probitate, cęterisq; bonis æquè vel amplius nobis gloriam, honorem, libertatemq; affectarunt. Imperio tamen transalpino resistere non potuerunt. Subeant nobis pro exemplo Carolus magnus, & Otto primus ex Teutonicis Imperator. Eapropter rametsi varia belli discrimina ī ā tri parte sitis experti, optimum tamen est ante intolerabilem calamitatem mutare sententiam, dumq; licet, salutare sequi consilium. In clementia principis magna spes nobis sita est, qui non in finem irascetur, si non ad finem vsq; insolētes ipsi fueritis. Breui autem quamuis armis perrumpi claustra murorum non possint, fames atq; pestilētia pro illis pugnabit. Versentur obsecro in conspectu cuiusq;, filij, coniuges & parentes, quos paulo pòst, nisi mutata sentētia, aut bellum, aut fames absumet. Non ignauia, sed consideratione periculorum me quisquam hæc suadere crediderit. Ipse ego pro populo meo, pro ciuitate mea mori paratus sum, impendamq; libenter in cædem pro salute vestra sanguinem meum.

Quomodo Mediolanenses in gratiam sint recepti, & de conditionibus pacis.

CAPVT XLI.

POstquam dicendi finem fecit, alius voce, alius nutu, aut assentire, aut cōtradicere. Vicit tamen imprudentiam consiliū saniorum. Vnanimes itaq; facti per consules & primos ciuitatis, primò regem Boemiæ, ducémque Austriæ conueniunt: dehinc mediantibus illis alios principes, eósque ad Imperatorem de pace supplicaturos dirigunt. Princeps pro regali mansuetudine, pro humanitate naturali, ciues ciuitati, ciuitatē ciuibus seruare cupiens, gratū habebat cognito populū de pace sentire, cō-

filioq; habito cum videret omnium animos summa alacritate id appetere, de pacis pacto & conditione pertractat. Quod tale fuisse, scriptura exinde facta declarat. Cuius exemplar hoc est.

In nomine domini nostri Iesu Christi. Hæc est conuentio, per quam Mediolanẽses in gratiam Imperatoris redituri sunt, & permansuri.

Cumas & Laudam ciuitates ad honorem Imperij releuari non prohibebunt, & amodò non impugnabunt, nec destruent, & à fodro & viatico, & ab omnimoda exactione se ibidem per omnem eorum ditionem continebunt, & vltrò se non intromittent, vt sint liberæ illæ ciuitates, sicut Mediolanenses ab ipsis sunt liberi, excepto respectu iuris ecclesiastici, quod habent ad archiepiscopum, & ecclesiam Mediolanensem.

Omnes Mediolanenses cõmuniter à minoribus vsq; ad maiores, ab annis xiiij. & supra, vsq; ad annos lxx. fidelitatem domino Imperatori iurabunt, & sine malo ingenio, & obseruabunt.

Palatium imperiale ad honorem domini Imperatoris arbitratu bonorũ eleuabunt, & cum debito honore bona fide obseruabunt.

Pecuniam pro emendatione iniuriarum domino Imperatori, vel dominæ Imperatrici, siue Curiæ promissam, statutis temporibus persoluent, hoc est, tertiam partẽ infra xxx. dies, ex quo hæc pactio confirmata fuerit: aliam verò tertiam partem infra octauam beati Martini: tertiam autem residuam partẽ infra octauas Epiphaniæ. Hisq; sic persolutis, nullis priuatis teneãtur promissionibus. Pecuniæ promissæ summa hæc est. Nouẽ milia marcarũ argenti siue auri, vel monetæ eiusdem æstimationis & precij.

Pro his tantùm prætaxatis capitulis, bona fide complẽdis & conseruandis ccc. obsides dabũt capitaneos, vauassores, populares, quales approbati fuerint à domino archiepiscopo Mediolanensi, & comite Blandratensi, & Marchione Guilhelmo Montisferrati, & tribus consulibus, si hæc domino Imperatori placuerint, iuramento astrictis, ad hanc electionem fideliter faciendã. Obsides verò in partibus Italiæ omnes seruentur, pręter L. vel pauciores per interuentum regis Boemorum Labeslai, & aliorum principum, vltra montes, si domino Imperatori placuerit, deferendos. Quibus autem commissi fuerint obsides in Italia, iurent in præsentia Mediolanensium ad hęc prædestinatorum, quòd præfixo tempore transacto infra octo dies ex quo requisiti fuerint à Mediolanensibus, eos eis liberè reddant, vt illi securè eos habeant, si prætaxata capitula ab eis obseruata fuerint. Tres verò principes Alemaniæ dextras dabũt, quòd obsides illi qui vltra montes deferentur, si qui erunt, eodem pacto fideliter reddentur.

Consules verò, qui nunc sunt ex auctoritate & cõcessione domini Imperatoris, vsq; ad Kalend. Februarij proximẽ venturas perseuerent, & pro consulatu suo domino Imperatori iurent. Venturi verò consules à populo eligantur, & ab ipso Imperatore confirmentur, quorum medietas ad ipsum veniat, dum in Lõgobardia fuerit: alibi autem eo existente, duo ad eum ex consulibus veniant, & iuramento facto, officium cõsulatus sui à domino Imperatore recipiant, pro se & socijs suis facturis idẽ iuramentũ domino Imperatori coram cõmuni suæ ciuitatis. Si autem legatus à domino Imperatore destinatus fuerit in Italiam, eadem coram ipso & per ipsum fiant.

Legati verò domini Imperatoris in Italiam directi, si ciuitatẽ adierint, in palatio sedeant, & placita ad eos delata ad honorem Imperij diffiniant.

Antequã castra ab obsidione moueantur, captiui omnes reddantur in potestatem regis Boemi, qui & securitatem per se & honestos principes eis faciat, quòd captiuos illos domino Imperatori reddat, si eis dominus Imperator pacem fecerit cũ Cremonen. Papiensib. Nouarien. Cumanis, Laudensib. Vercellensib. non solùm autem Mediolanensib. verumetiam confœderatis eorum, Terdonensib. Cremensibus & Insulanis, saluo honore domini Imperatoris, & illibatis amicitijs Mediolanensium, & in suo statu permanentib. Si verò pax ei cũ prædictis ciuitatib. facta non fuerit, captiui veteres eis reddantur, nec ob id gratia domini Imperatoris ipsi & amici eorum priuentur.

Regalia, veluti monetã, teloniũ, pedaticũ, portus, comitatus, & alia similia, si qua sunt, cõmune Mediolanẽsiũ dimittet, & vltra se nõ intromittet, & si quis per violentiã

hęc

hæc obtinere voluerit, & iusticiã inde corã dño Imperatore, vel nuncio eius facere no luerit, Mediolanẽses vindictã de eo ꝓ sua possibilitate sumẽt in ꝑsona & possessione, & regalia dño Imperatori restituent sine fraude & malo ingenio. Hoc pacto & ordine. dominus Imperator Mediolanen. Cremenses cum cxx. marcarum emẽdatione in gratiam suam recipiet, & eos, & amicos eorum in plena Curia publicè à Banno absoluet, & captiuos eorum omnes, veteres & nouos eis reddet, statim postquam obsides Imperatori dederint, & captiuos tam veteres quàm nouos in manum regis Boemorum reddiderint. Datis autem obsidibus & captiuis, altera die vel tertia, exercitus ab obsidione recedet, & dominus Imperator Mediolanenses, & eorum res clementer tractabit. Commune Mediolani præfatas conditiones seruabit plenariè, bona fide, sine fraude, & malo ingenio, quantum non permanserit per iustum impedimentum, & per parabolam Friderici Romani Imperatoris, vel nuncij eius, aut eius successoris. Collectæ prædictæ pecuniæ liceat modo facere Mediolanensibus ab his, quos in sua societate habere consueuerant, præter Cumanos, Laudenses, & eos qui de comitatu Sefrensi fidelitatem domino Imperatori nuper iurauerunt.

Vbi Mediolanenses ad conspectum principis admissi sint, & qualiter.

CAPVT XLII.

Talibus pacis conditionibus vtrinq; receptis, Mediolanum in gratiam reditura, hoc ordine, taliq; specie fide publica accepta, cum suis ad Curiã venit. In primis clerus omnis, & quicq; fuerant ecclesiastici ordinis ministri, cũ archiepiscopo suo, prælatis crucibus, nudis pedibus, humili habitu: deinde Consules, & maiores ciuitatis item abiecta veste, pedibus nudis, exertos super ceruices gladios ferẽtes. Erat autem ingens spectaculum, validissima constipatio, multorumq; qui mitioris ingenij erant, cõmiseratio: cum viderent paulo antè superbos, & de factis impijs arrogantes, ita nũc humiles esse, ac tremere, vt miseranda esset (quanquam in hoste) tãta mutatio. Omnis denicq; militia, loca vbi tantùm stare possent præuenerant, Imperatori & principibus quantus ad spectaculum locus sufficeret, & venientibus vix concesso necessario transitu. Diuus ergo Augustus placido eos vultu intuens, ait lætum se esse, cum tam clarã ciuitatem, tantumq; populum deus cõmonuerit, vti aliquando pacẽ malint quàm bellum, quodq; sibi dempserint acerbam eos persequendi necessitatem, seq; malle deuotis & volẽtibus, quàm coactis imperitare, atq; hoc si eis à principio placuisset, mali nihil perpessos, plurima verò accepisse bona. Quoniam autem diuinæ placuerit ordinationi, vim & gratiam imperij eos experiri, studẽdum illis esse, quo facilius errata superent, pœnitudinem eos facti habere, vinci se posse citius obsequio quàm bello, prælium incipere quemuis etiam ignauum posse, cæterùm finem penes victores esse. Ad hæc illi summisso vultu, supplici voce, pauca pro delicto suo verba faciunt, se non hostili animo, nec ad oppugnandum imperium arma cepisse, sed terminos patrum suorũ iure belli omnino suos factos, vastari à suis gentilibus pati nequiuisse. De cætero si modò sibi parcatur, velle eniti vt malorum metu liberi, propensius erga se beneuolentia imperialis & gratia conseruetur.

De reconciliatione Mediolanensium, & quanta utrisq; leticia.

CAPVT XLIII.

Recitatis mox quę in scriptum redactæ fuerant conditionibus pacis, cum assensus ac fauor omnium accessisset, pacem, dextrasq; accipiunt, signumq; imperialis vexilli, in ciuitate receptum pro indicio victoriæ erigitur. Immensa lætitia continuò in castris, gaudium in ciuitate, gratulatio circa captiuos, quos ad pedes Imperatoris magno ac longo ordine venientes, noti & propinqui præ gaudio multis lachrymis obortis excipiunt, miserãtes in eis vultus pallidos, sordidũ habitum, fœdã macilentiam, eos quos imberbes & iuuenes nouerãt, modò senio, canicie, & carcerali squalore ignotos. Quanta lætitia, quantusq; concursus, dũ pater filiũ, fratrẽ frater, generũ socer, affinis cognatũ diu perditũ inuenit, inuentũ gratulabunda voce salutat, amplexatur: alius aliũ lætus appellans, familiari secũ alloquio confabulatur. Quòd si de tegũ

antiquorum fastu quicquam in mansueto ac pio fuisset principe, huius diei lætitiam inter solennitates reliquas semper celebrē apud Italos constituisset. Actus est hic triūphus vj. Idus Septemb.

Quomodo post actum triumphum Imperator plures ex principibus ad propria redire permisit.

CAPVT XLIIII.

PRinceps Romanus à Mediolano castra mouens, apud Modoicum sedem regni Italici coronatur. Quam ecclesiam iamdudum à Mediolanensibus subactā, ac ferè destructam, pristinæ libertati reddidit, sedemq; proprijs expensis magnificè reparari præcepit. Cumq; in subactione tantæ ciuitatis ex maxima parte motus Italorū repressos speraret, magnam partem exercitus cum suis optimatibus ad propria redire permittit. Inter quos primus erat rex Boemorum, dux quoq; Austriæ cum copijs Vngarorum, Arnoldus præsul Moguntinus, dux Bertolfus Burgundiæ, comites & marchiones, magnaq; pars nobilium. His cum summa alacritate dimissis, ipse ad ordinanda cætera Italiæ negocia animum intendit.

Qua de causa Fridericus quosdam Veronensium hostes iudicauerit, & de damno eis illato. Item de Ferraria, & eius obsidibus.

CAPVT XLV.

IAm verò tantus pauor totam terram occupauerat, atq; formido, vt palàm quidem nemo rebellaret, occultè autem concepta corde malicia plerīq; illorū non carerent. Quidam enim de Veronensibus dum castrum regale Garda vocatum, Turisindus ciuis eorum cum suis fautoribus occupasset, id Imperatori reddere iussi, cum omnimodis detrectarent, hostes iudicati sunt, suæq; temeritatis nonnullos ciuium Veronē sium socios & consentaneos habuere. Quocirca Imperator eo versus descendens, infra Veronam fluuium Athesim inopinatò transuadauit, eorumq; territorium, quod longo tempore inuiolatum, nullum hostem metuerat, peruagatus, aliquantisper militem agros vastare, castella diripere atq; inflammare permisit. Rectè quidem, quo & hostibus rebellandi metum incuteret, ac eorum qui in hac parte immunes essent, saluti consuleret. Denuò reuertens, sicut & antea Athesim vado trāsiuit, nullo pontis vel nauigij egens adminiculo. Tanta siquidem cœli clementia, tanta erat terræ fertilitas, tanta maximorum fluuiorum ariditas, & contracta violentia, vt elementa ipsa fortitudini diui Imperatoris famulari, eiusq; fauere votis dicerentur. Vnde factum est, vt ijsdem diebus cum de ciuitatibus vniuersis obsides exhiberentur, ac Otto Palatinus comes de Baioaria, Ferrariam ad id negocium promouendum destinatus fuisset, alueū quo se Padus ad munimentum ciuitatis partitur, absq; nauibus transmeans, improuisus ac inopinatus superuenit, ordinatisq; ad votum omnibus rebus xl. vadibus acceptis redijt. Ea res finitimos plurimos exterrens, incredibilis visa est, eo quòd Ferraria Pado ibidem instagnante, & paludes impermeabiles faciente, munimento locorum fidens, omnem viciniam suam intrepida ac superba rideret atq; despiceret. Dehinc cum Eridani fluenta ad disponenda regalia prædia domus Methildis transmearet, turbam calonum, meretricum & lixarum, quæ se exercitui plurima immiscuerat, militúm que animos effœminare poterat, antiquorum imperatorum exemplo propellendam ac deterrendam decernit.

De ædificatione nouæ Laudæ. De Curia apud Roncalias celebranda.

CAPVT XLVI.

INter hæc cum tota Italia sub silentio ageret, & bellorum inquietudinem pacis tranquillitate commutasse videretur, Fridericus deperisse sibi ratus tempus, in quo aliquod magnificè monimentum præstitisset, nouam ciuitatem Laudensibus fabricare adorsus est: vbi si fortè Mediolanenses pristinas inimicitias refricando clades suas inciderent, ab eorum incursu securiores existerent. Maxima ergo prouidentia, maximo pietatis obsequio, iuxta fluuium Abduam locum elegit, ex omni parte fluminis

ambitu

ambitu munitum, vno tantùm aditu mûro & vallo sepiendo. In cuius ciuitatis fabrica ingentes sumptus expendens, liberalitatis suæ singulare præbuit argumentũ. Dein de generalem Curiam omnibus Italis ciuitatibus, & primoribus apud Roncalias in festo beati Martini celebrandam indicit: vbi & leges pacis promulgaret, & de iusticia regni, quæ multo iam tempore apud illos obumbrata in desuetudinem abierat, per necessaria sapientum collatione dissereret, diuq; obsoletam elucubraret.

De Constantinopolitano Imperatore, & quomodo insidias suorum euaserit.

CAPVT XLVII.

Circa idem tempus, Manuele Constantinopolitano Imperatore circa partes Antiochiæ contra Turcos cum exercitu morante, vnus de seruis palatij Caniclinus videlicet, quem nos Cancellarium dicere possumus, princip[i] suo fraudem molitus est. Tres siquidem audacissimæ temeritatis iuuenes, infinita corruptos pecunia, ad occidendum Imperatorem pellexerat. Ipseq; statura die quando id facinus patrari debuerat, ad occupandum apud Vrbem simul cum imperiali palatio imperiũ, magnis instructus copijs præstolabatur. Tantum regis periculum cum imperatrici per occultum indicem reuelatum fuisset, illa magnitudine sceleris perterrita, quàm velocissimè marito proditionem significat. Sicq; detecto dolo, comprehensis sicarijs, præuento criminis auctore, & capto, de omnibus condigna sumuntur supplicia. Caniclinus etenim primò effossis oculis, lingua perforato gutturi transmissa, sine miseratione miserabili morte vitam finiuit.

LIBER QVARTVS, QVI SECVNDVS EST APPENDICIS RADEVICI, A CVRIA RONCALIAE, terminans in concilio Papiensi.

Quomodo Fridericus ad celebrandam Curiam in campestribus Roncaliæ castrametatus est.

CAPVT I.

IAm dies placiti affuit, quæ Romanum principem ad cãpestria Roncaliæ, sicut fuerat condictum, inuitabat. Veniens ergo cum multo comitatu, super littus Eridani tentoria ponit, Mediolanensibus, Brixiensibus, & compluribus alijs in altera parte fluminis è regione castrametantibus. Confluunt ex omni regni partibus cum magna frequentia Archiepiscopi, Episcopi, multiq; alij ecclesiastici viri, Duces, Marchiones, Comites, & proceres, Consules, & ciuitatum iudices. In quibus quanta fuerit diuersitas & linguarum, & nationum, varietas tabernaculorum demõstrauit. Quorum quidem dispositionem, quia non casus, sed ordo rationis, & ratio ordinis omni licet tempore designare consueuerit, hoc tamen loco negligenter transeundam non putauimus.

De dispositione tabernaculorum exercitus.

CAPVT II.

NEmpe antiquam Romanæ militiæ cõsuetudinem Romani miles imperij adhuc obseruare solet, vt videlicet quotiescunq; in hostilem terram intrauerint, castrorum primò munitioni studeant. Quæ quidem neq; iniquo loco erigunt, neq; inordinatè describunt, sed in plano & campestri, & si quidem inæquale solũ fuerit, quoad fieri potest, complanatur. Dimensio autem sæpissimè vel in orbem, vel in quatuor angulos designatur. Nam & fabrorum & opificum multitudo, & mercatorum copia, quæ quantum vsus poscit, sequitur exercitum, cũ suis papilionibus, ac ergastarijs, aut suburbiorum, si in quadro, aut si in gyro ambitus eorum extrinsecus muri faciem præfert. Intus autem castra vicis aptè distinctis dirimunt, plateasq; & portas assimilant, tam iumentis aditu faciles, quã ipsis si quis vrgeat, intro currentibus sufficienter latas;

vt quasi repentina quædam ciuitas existat Medio autem ducis vel principis tabernaculum,templo simillimum,circaq; rectorū & primatum,vt quemq; decet suo ordine: armisq; septi,milites per contubernia cum decore & lætitia in tentorijs agunt,& militiæ disciplina,pacis ocio,velut in procinctu positi,exercentur. His ita dispositis, castra Ligurum,& eorum Italorum,qui aliud litus Padi insederant, pons medius infra biduum iussu principis confectus,cum castris nostrorum continuauit.

Qui principes affuerint in illa Curia,& de triduana consultatione. Item oratio Imperatoris per interpretem ibidem habita.

CAPVT III.

Porrò qui principes & optimates eidem Curiæ interfuisse à nobis visi sunt,vt meminimus,isti fuerunt. De cismontanis,Fridericus Archiepiscopus Coloniensis, Ebehardus Babenbergensis Episcopus, Conradus Eistetensis, Daniel Pragēsis, Gebehardus Herbipolensis,Hermannus Fridensis. De vltramontanis, Guido Cremensis,Cardinalis diaconus,sedis apostolicæ legatus, Pelegrinus Aquileiensis Patriarcha,N Mediolanensis archiepiscopus. Episcopi, Taurinensis, Albanensis, Eporegiensis, Astensis, Nouariensis, Vercellensis, Terdonensis, Papiensis, Cumanus, Laudensis,Cremonensis,Placentinus(Parmensem infirmitas mortalis demitenebat)Regiensis,Mutinensis,Bononiēsis,Mātuanus,Carsidonius,Veronensis,Omnebonensis,Brixiensis,Pergamensis,Concordiensis. Rauennas hexarchatus eo tempore,Anselmo nuper defuncto,metropolitano carebat. His omnibus cum frequētia laicorum principum,Ducum videlicet,Marchionum,Comitum,& vniuersarum in Italia ciuitatum consulibus atq; iudicibus,Fridericum circumstātibus, solis Episcopis cum paucis admodum principibus consilij sui participibus iniungit,quatenus diuini timoris consideratione de salubri consilio in Italiæ rebus ordinandis ita secum delibe rent, vt ecclesiæ dei pacis tranquillitate gaudeant,& ius regale decusq; imperij debito prouehatur honore. Totum triduum hæc consultatio absumpsit. Quarta demum die serenissimus Imperator in concionem venit,sedensq; in eminentiori,vnde ab omnibus videri poterat & audiri,circunsedente eum corona venerandorum, quos prænominauimus,heroum,per interpretem elocutus est.

Cum placitum sit ordinationi diuinæ,ex qua omnis potestas in cœlo & in terra, Romani nos imperij gubernacula tenere, non immeritò quæ ad statum eius dignitatis pertinere noscuntur,quantum deo propitio valemus,prosequimur. Cumq; imperialis maiestatis hoc esse non ignoremus officium,vt studio nostræ vigilantiæ, ac pœnarum metu improbi & inquieti coerceantur, boni subleuentur, atque in pacis tranquillitate foueantur:ita nouimus quid iuris, quid honoris tam diuinarum, quàm humanarum legum sanctio culmini regalis excellentiæ accommodauerit. Nos tamen regium nomen habentes,desideramus potius legitimum tenere imperium pro conseruanda cuiq; sua libertate & iure,quàm,vt dicitur, omnia impunè facere,hoc est regem esse,per licentiam insolescere,& imperandi officium in superbiam, dominationemq; conuertere, deo fauente,mores non mutabimus cum fortuna: quibus initiò partum est,his artibus retinere curabimus imperium. Sed nec per nostram desidiam quenquam eius gloriam & excellentiam imminuere patiemur. Quia ergo vel bello, vel pace clarum fieri licet,nec refert vtrum melius sit patriam armis tutare,seu legibus gubernare, altero alterius auxilio indigente, bellorum motibus propitia diuinitate sedatis, ad leges pacis negocia transferamus. Nostis autem quòd iura ciuilia nostris beneficijs in summum prouecta,firmata,ac moribus vtentium approbata,satis habēt roboris: Regnorum verò leges, in quibus quod antè obtinebat, postea desuetudine inumbratum est, ab imperiali remedio,vestráque prouidentia necesse habent illuminari. Siue ergo ius nostrum, siue vestrum in scriptum redigatur, in eius constitutione considerandum est, vt sit honestum, iustum, possibile, necessarium, vtile, loco temporique conueniens, Ideóque tam nobis quàm vobis, dum ius condimus, cau-

tius præuidendum est: quia cum leges institutę fuerint, non erit liberum iudicari de eis, sed oportebit iudicare secundum ipsas.

Subsequens fauor episcoporum, & eorum responsio ab archiepiscopo Mediolanensi prolata.

CAPVT IIII.

His dictis magnus fauor omnium prosequitur admirantium & stupentium, quòd qui literas non nosset, quicquid parum adhuc suprà adolescentem ageret ætatem, in oratione sua tantæ prudentiæ, tantæque facundiæ gratiam accepisset: surgentésque vnus post vnum, sicut eius gentis mos est, seu vt principi suum quisque manifestaret affectum, & propensiorem circa eum deuotionem, seu vt suam in dicēdo peritiam, qua gloriari solent, declararet, primò episcopi, deinde proceres terræ, pòst Cōsules, & missi singularum ciuitatum, totam diem illam facundissimis sermonibus in noctem vsque produxerunt. Porrò vna omnium sententia hæc erat, à Mediolanensi archiepiscopò prolata. Hæc est dies quam fecit dominus, exultemus & lætemur in ea. Verè dies hæc dies gratiæ, dies est lætitiæ, qua in medio populi sui victor inclitus, triumphator pacificus, non belli minas intentans, non crudele aliquid vel tyrannicum intonās, sed pacis leges disquirens, in medio populi sui mitissimus residere dignatur. Felix tādem Italia post multa secula inuenta, quæ modò principem inuenire meruisti, qui nos homines, imò proximos, ac fratres recognoscat. Tu nimirum es, ô clarissime princeps, & singularis orbis & Vrbis Imperator, qui licentiam primò homini indultam, iamque diu abrogatam, rursus in vsum, ac in veræ sententiæ consuetudinē reuocasti, vbi dictū est, Crescite, & multiplicamini, & dominamini piscibus maris & volatilib. cœli. Quātos, ô Italia, passa es reges, imò tyrannos, qui hoc tibi mandatum per cōtrapositionem interpretarentur, versa vice dominantes hominibus, imò prementes quosque bonos & sapientes, rationéque, vtpote rationales, vti cupientes, pisces maris, lubricos scilicet, rapaces, & cœno voluptatis deditos, & altum inanéque sapientes demulcerent, & iniqui iniquos in suis impietatibus contra ius fasque confouerent. Nouimus qualia aliquādo simus passi imperia, iniusta, superba, crudelia. Nouimus iniqua dominatione nihilominus insontes sicut fontes circumuentos. Meminimus sine extanti crimine factas proscriptiones locupletium, magistratus, sacerdotia nefaria turpique conuentione cōmutata, & alia multa, quæ libido dominantium imperaret, nostris sub oculis irreuerenter perpetrata. Gaudeamus ergo & exultemus, & demus gloriam deo, post tam turbidi temporis tempestatem, serenum nobis pacis diem illuxisse. Dum tibi serenissimo domino nostro placet imperium tuum per innocentiā seruare potius, atque tueri, quàm per scelus crescere, & per sanguinem subiectorum incrustari. Domineris, ô Augustissime Imperator, piscibus maris & volatilibus cœli. Nam & diuinum iudicium superbis resistit, humilibus autem dat gratiam De nobis fidelibus tuis, de populo tuo consultare placuit tuæ potentię super legibus & iusticia, atque honore imperij. Scias itaque omne ius populi in condendis legibus tibi concessum. Tua voluntas ius est, sicuti dicitur, Quod principi placuit, legis habet vigorem, cum populus ei, & in eum omne suum imperium & potestatem concesserit. Quodcunque enim Imperator per epistolā constituerit, vel cognoscens decreuerit, vel edicto præceperit, legem esse cōstat. Profectò secundum naturam est, commoda cuiusque rei eum sequi quem sequitur incommoda. vt videlicet omnibus debeas imperare, qui omnium nostrum sustines onera tutelæ. His finitis, ea die in vesperam protracta curia soluitur. Fuere etiam qui ibidem in publico facta Imperatoris carminibus fauorabilibus celebrarent.

Quomodo singulis diœcesanis singulos iudices præfecerit. Item quomodo regalia Itali in manus principis resignauerint, & quibus ea denuò habere concesserit.

CAPVT V.

Sequentibus diebus plena atque solenni Curia, iudicio & iusticiæ à manè vsque ad vesperam intentus, querimonias & proclamationes tam diuitum, quàm pauperum diligenter audiebat. Habensque quatuor iudices, videlicet Bulgarum, Martinum,

Iacobum, Hugonẽ, viros disertos, religiosos, & in lege doctissimos, legumq; in ciuitate Bononiensi doctores, & multorum auditorum præceptores: cum his, alijsq; legisperitis, qui diuersi ex diuersis ciuitatibus aderant, audiebat, discutiebat & terminabat negocia. Videns autem multitudinem eorum qui cruces baiularent: is enim Italorum mos est, vt habentes querelas crucem manibus præferant, misertus illorum ait, mirari se prudentiam Latinorum, qui cum præcipuè de scientia legum gloriẽtur, maximè legum inuenirentur transgressores, quamq; sint tenaces iusticiæ sectatores, in tot esuriẽtibus & sitientibus iusticiam euidenter apparere. Diuino itaq; vsus consilio, singulis diœcesanis singulos iudices præposuit: non tamẽ de sua ciuitate, sed vel de Curia, vel de alijs ciuitatibus, hac eos cõmutans ratione, ne si ciuis ciuibus præficeretur, aut gratia, aut odio leuiter à vero posset auerti. Sicq; factum est, vt de tanta querulorum multitudine vix vllus superfuisset, qui non aut plenam de lite victoriam, siue iusticiam, aut competentem cum aduersario transactionem se gauderet reportare. Deinde super iusticia regni, & de regalibus, quæ longo iam tempore seu temeritate peruadẽtium, seu neglectu regum imperio deperierant, studiosè disserens, cum nullam possent inuenire defensionem excusationis, tam episcopi, quàm primates & ciuitates vno ore, vno assensu, in manum principis regalia reddidere, Primiq; resignantium Mediolanenses extitere. Requisitiq; de hoc ipso iure quid esset, adiudicauerunt ducatus, marchias, comitatus, consulatus, monetas, telonia, fodrum, vectigalia, portus, pedatica, molendina, piscarias, portus, omnemq; vtilitatem ex decursu fluminum prouenietẽm: nec de terra tantùm, verumetiam de suis proprijs capitibus census annui redditionem. Hisq; omnibus in fiscum adnumeratis, tanta circa pristinos possessores vsus est liberalitate, vt quicunq; donatione regum aliquid horum se posidere instrumentis legitimis edocere poterat, is etiam nunc imperiali beneficio, & regni nomine idipsum perpetuò posideret. Ex his tamen qui nullo iure, sed sola præsumptione de regalibus se intromiserant xxx. milia talentorum, plus, minúsue reditibus publicis per singulos annos accessere.

Quòd princeps magistratus ciuitatum ordinare debeat, & quòd obsides acceperit ab omnibus.

CAPVT VI.

PRæterea & hoc sibi ab omnibus adiudicatum atq; recognitum est, in singulis ciuitatibus potestates, consules, cæterosúe magistratus assensu populi per ipsum creare debere, qui fideles simul & prudentes, & principi honorem, & ciuibus patriæq; debitam iusticiam nossent conseruare. De his autem omnibus fideliter, & sine fraude recipiendis & obseruandis, ab omnibus ciuitatibus, & sacramenta præstita, & vades pro libitu Imperatoris exhibiti sunt. Consequenter pax in communi iuratur eo tenore, vt nec ciuitas ciuitatem, nec homo hominem impugnaret, nisi hoc à principe sibi foret imperatum.

De legibus quas Imperator promulgauerat, uidelicet de feudis, & pace non uiolanda.

CAPVT VII.

AD vltimum de iure feudorum, quod apud Latinos scripto nondum sufficienter expressum fuerat, & penè omnes eam beneficiorũ iusticiam in iniusticiã conuerterãt, leges promulgauit, quarũ capitula præsenti annotatione subiecimus.

Fridericus dei gratia Romanorum Imperator, & semper augustus. Imperialem decet solertiam ita reipub. curã gerere, & subiectorum cõmoda inuestigare, vt regni vtilitas incorrupta permaneat, & singulorum status iugiter seruetur illæsus. Quapropter cum ex prædecessorum more vniuersali curiæ Roncaliæ pro tribunali sederemus, à principibus Italicis, tam rectoribus ecclesiarum quàm alijs fidelibus regni, non modicas accepimus querelas, quòd beneficia eorum & feuda, quę vasalli ab eis tenebãt, sine dominorum licentia pignori obligauerant, & quadam collusione nomine vel libelli vendiderant: vnde debita seruitia amittebant, & bonorum imperij nostræ felicis expeditionis complementum minuebant.

Habito

Habito igitur consilio Episcoporum, Ducum, Marchionum & Comitum, simul etiam Palatinorum iudicum, & aliorum procerum, hac edictali lege deo propitio perpetuò valitura sancimus, vt nulli liceat feudum totum vel partem aliquam vēdere, vel pignorare, vel quomodolibet alienare, vel pro anima iudicare, sine permissione maioris domini ad quem feudum spectare dinoscitur. Vnde Imperator Lotharius tantùm in futurum cauens, ne fieret promulgauit. Nos autem ad pleniorem regni vtilitatem prouidentes, non solùm in posterum, sed etiam huiusmodi prius illicitas alienationes perpetratas, hac præsenti sanctione cassamus, & in irritum deducimus, nullius temporis præscriptione impediente, emptori bonæ fidei de precio actione contra venditorem competente. Callidis insuper quorundam machinationibus obuiantes, qui precio accepto, quasi sub colore inuestituræ, quam sibi licere dicunt, in alios transferunt, ne tale figmentum, vel aliud vlterius in fraudem huius nostræ constitutionis excogitetur, omnibus modis prohibemus: plena auctoritate nostra statuentes, vt venditor & emptor, qui tam illicita contraxisse repertus fuerit, feudum amittat, & ad dominum liberè reuertatur: scriba verò qui super hoc instrumentum sciens cōscripserit, post amissionem officij, cum infamiæ periculo manum amittat.

Præterea si quis infeudatus maior quatuordecim annis, sua incuria vel negligentia per annum & diem steterit, quòd feudi inuestiturā à primo domino non petierit, trāsacto hôc spacio, feudum amittat, & ad dominum redeat.

Firmiter etiam statuimus, tam in Italia quàm Alemannia, vt quicunq; indicta publicè expeditione vocatus à domino suo, ad eandem expeditionem spacio competenti venire supersederit, vel alium pro se domino acceptabilem mittere contempserit, vel dimidium reditus feudi vnius anni domino nō ministrauerit, feudum quod ab episcopo, aut ab alio domino habet, amittat: & dominus feudi in vsus suos illud redigendi omnibus modis habeat potestatem.

Præterea Ducatus, Marchia, Comitatus de cætero non diuidatur: aliud autem feudum, si consortes voluerint, diuidatur: ita vt omnes qui partem feudi habent iam diuisi, vel diuidendi, fidelitatem domino faciant: ita tamen vt vasallus plures dominos nō compellatur habere, nec dominus feudum sine voluntate vasallorū ad aliū transferat.

Insuper si filius vasalli dominum offenderit, pater à domino requisitus, adducat filium ad satisfaciendum domino, vel à se filium separet: alioquin feudo priuetur. Si verò pater vult eum deducere vt satisfaciat, filius autem contemnit, patre mortuo in feudum non succedat, nisi prius domino satisfecerit: pariq; modo vasallus pro omnibus suis domesticis faciat.

Illud quoq; præcipimus, vt si vasallus de feudo alium vasallum habuerit, & vasallus vasalli dominū domini sui offenderit, nisi pro seruitio alterius domini sui hoc fecerit, quem sine fraude antea habuit, feudo priuetur, & ad dominum suum à quo ipse tenebat, reuertatur: nisi requisitus ab eo, paratus fuerit satisfacere maiori domino quē offendit: & nisi vasallus, idemq; dominus à suo domino requisitus, eum qui maiorē dominum offendit, requisierit vt satisfaciat, feudum amittat.

Præterea si de feudo inter duos vasallos sit cōtrouersia, domini sit cognitio, & per eum cōtrouersia terminetur. Si verò inter dominum & vasallum lis oriatur, per pares curiæ à domino sub debito fidelitatis coniuratus terminetur.

Illud quoq; sancimus, vt in omni sacramento fidelitatis, Imperator nominatim excipiatur.

Fridericus dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus, vniuersis suo subiectis imperio.

Hac edictali lege in perpetuum valitura iubemus, vt omnes nostro subiecti imperio, veram & perpetuam pacem inter se obseruent, & vt inuiolatum inter omnes fœdus perpetuò seruetur.

Duces, Marchiones, Comites, Capitaneos, vauassores, & omnium locorum rectores, cum omnium locorū primatibus & plebeijs, à xviij. anno vsq; ad lxx. iureiurando obstringātur, vt pacē teneant, & rectores locorū adiuuent in pace tuenda atq; vindi-

canda, & in fine vniuscuiusq; quinquennij omnium sacramenta de prædicta pace tenenda renouentur.

Si verò quis aliquod ius de quacunq; causa, vel facto contra aliquem se habere putauerit, ad iudicialem redeat potestatem, & per eam sibi competens ius assequatur.

Si quis verò temerario ausu prædictã pacem violare præsumpserit, si ciuitas est, pœna c. librarũ auri cameræ nostræ inferenda puniatur: oppidũ verò xx. libris auri mulctetur. Duces autem & Marchiones & Comites l. libras præstent. Capitanei verò & maiores vauassores xx. libris auri puniãtur. Minores autem vauassores, & omnes alij prędictæ pacis violatores vj. libras auri inferre compellantur, & damnum pacis secundũ leges resarciant.

Iniuria seu furtum legitimè puniatur.

Homicidium, & membrorum diminutio, vel aliud quodlibet delictũ legaliter vindicetur.

Iudices verò, & locorum defensores, vel quicunq; magistratus ab Imperatore, vel eius potestate constituti, seu confirmati, qui iusticiam facere neglexerint, & pacẽ violatam vindicare legitimè supersederint, damnum omne, & iniuriam pacis resarcire cõpellãtur: & insuper si maior iudex est, sacro ærario in pœnam x. libras auri præstet, minor autem pœna trium librarum auri mulcetur. Qui verò ad prædictam pœnam persoluendam inopia dignoscitur laborare, corporis sui coertionem cum verberibus patiatur, & procul ab eo loco quem inhabitat, quinquaginta miliaria per quinquẽnium vitam agat.

Conuenticula quoq;, & omnes cõiurationes in ciuitatibus & extrà, etiam occasione parentelæ, inter ciuitatem & ciuitatem, & inter personam & personam, siue inter ciuitatem & personam, omnibus modis fieri prohibemus, & in præteritum factas cassamus, singulis coniuratorum pœna vnius libræ auri percellendis.

Episcopos quoq; locorũ ecclesiastica censura violatores huius sanctionis, donec ad satisfactionem veniant, coercere volumus.

Receptoribus etiam malefactorum, qui prædictam pacem violauerint, & ementibus, nostræ indignationi subijciendis, & eadem pœna feriendis.

Præterea bona eius publicentur, & domus destruantur, qui pacem iurare & tenere noluerit, & leges pacis non seruat.

Illicitas etiam exactiones, maximè ab ecclesia, quarum abusio iam per longa tempora inoleuit, per ciuitates & castella omnimodis condemnamus, & prohibemus: & si factæ fuerint, in duplum reddantur.

Item sacramenta pupillorum sponte facta super contractibus rerum suarũ non retractandis, inuiolabiliter custodiantur. Per vim autem, vel iniustũ metum, etiam à maioribus, maximè ne querimoniã maleficiorum cõmissorum faciant, extorta sacramenta nullius esse momenti iubemus.

Ad hæc qui allodium suum vendiderit, distractũ ex iurisdictione Imperatoris vendere non præsumat, & si fecerit, non valeat.

De controuersia Cremonensiũ & Placentinorũ. Itẽ de cõtrouersia pro Modoico. CAP. VIII.

CRemonenses & Placentini inter eos qui sibi coram principe litem cõmouebãt, acrius cęteris sese experiebantur. Nam cum inter has duas ciuitates non longè à se positas, nisi quòd Pado interfluente separantur, propter contubernium Mediolanensiũ, antiquæ ac diutinæ manserint discordiæ, accesserat tunc quòd Cremonẽses cum Imperatore ad curiã venientes, Placentinorũ militia egressa ad certamen prouocauerat, quod modò vulgò Turneimentũ vocant. Ibiq; hincinde aliqui sauciati, alij capti, quidam occisi sunt. Ob hanc rem dum aduersus se inuicem accusationẽ proponerent, Cremonensibus se dũ essent in obsequio & in comitatu principis, hostiliter inuasos, nec tam se quàm regiã fuisse læsam maiestatẽ, suam iniuriã magnitudini principum curæ esse debere: penes Imperiũ esse, vt Placentini velut hostes reip. pro impietatibus in ipsos, pro perfidia & temeritate in Imperatorẽ graues pœnas reddãt: Placentinis autem non aduersus principem, sed contra infestissimos hostes se venisse, qui eũ

in ter-

in terminis ipsorum multa iniqua fecerint, rapinis & incendijs omnia permiscuerint, querimoniæ modò calumniosæ, quòd iniuriam passi sint, allegantibus, Fridericus partibus prosequendi copiam dedit: sufficienterque auditis, quæ ab vtrisque dicerentur, animaduertit Placentinos minus idoneè obiecta purgare, præsertim cum in plurimis rebus dolus eorum & perfidia in regnum iam antea foret deprehensa. Itaque contra ipsos sententia iudicum procedit, tandemque hac multa in gratiam recipiuntur, vt præter nō paruę pecuniæ donationem, vallum ciuitatis egregium, quod ijsdem annis pro defectione ab Imperatore fecisse insimulabantur, replendo æquarent, turresque vniuersas destruerent. Quod & factum est, dignaque in Placentiam seditiosam ciuitatem, pro modo delicti vltio exerta, rebellionis metum reliquis ciuitatibus incussit. Ibi quoque Fridericus Augustus de proprietate Modoici, vbi sedes regni Italici, vt dictum est, esse dinoscitur, contra Mediolanenses causam assumens, selectis arbitris gloriosè, iustitia media, de lite triumphauit.

De nuncijs Imperatoris in Sardiniam & Corsicam missis, & de Ianuensibus subactis.

CAPVT IX.

Apud Roncalias rebus bene gestis, & vtilitatibus Imperij sapienter ordinatis, Fridericus conuentum dimisit: atque proximioribus ordinatis, ad vlteriores terras, & in insulas maris regnum regiæ procurationis animum protendit. Itaque electos nuncios, episcopum videlicet Conradum Eistetensem, & comitem Emichonem, in Sardiniam & Corsicam dirigit, commendans eos Pisanis & Ianuensibus conducendos, pro eo quòd hæ duæ ciuitates maximum in Tyrrheno mari viderentur habere principatum. Verùm quamobrem eadem legatio sine efficacia remanserit, conijcient hi, quibus notum est, in quantis emolumentis Pisanis atque Ianuensibus insula Sardinia prostituta sit. Vnde non incongruè putatur illorum astu, & falsis occasionibus iter nunciorum fuisse impeditum. Nam & Ianuensibus vicem redditurus, aduentum suum Augustus comminans, finibusque eorum accedens, mira celeritate ac facilitate eos deterruit, & ad pacis pacta confugere compulit, quę fuere huiusmodi. M. marcas argenti publico ærario persoluere, & à muri, quem orsi fuerant, fabrica cessare. Non autem ab re putatur hunc illis cœlitùs incussum fuisse terrorem, atque formidinem, ne multos sua temeritate ad defectionem inuitarent. Nam salutis spem Ianuensibus certam, & contrà venientibus hæsitationem natura loci præstare maximè poterat, quæ ciuitatem ita ex omni parte vallauerat, vt vel propter eminentium Alpium prærupta & inuia, vel Tyrrheni maris, quo litus ipsum alluitur, fluctibus ad eam nec perueniri facilè fuerit. Augustus autem nullo horum motus, etiam cum natura certare non diffidebat, vt quod illa situ loci inexpugnabile fecerat, ipse magnitudine animi, ac virtute superandum putaret.

Quomodo Imperator natale domini apud Albam celebrans, nuncios pro colligendo fodro undique direxit, & de terra Methildis.

CAPVT X.

His gestis, Fridericus pro recreando milite, in opimis, & nondum bello tactis Italiæ locis hyemare statuit, proximumque natalem domini apud Albam ciuitatem celebrans, nuncios pro colligendo fodro per totam Tusciam, & maritima, atque Campaniam direxit. De principibus quoque ad ordinandos in ciuitatibus consules seu potestates, alium aliò dimittit adiunctis eis Cartularijs, qui de regalibus quæ fisco accesserant, certam summam, & plenam notitiam reportarent. Reditus quoque imperiales, quæ dicuntur domus Methildis, à duce Guelfone, seu ab alijs distractos & dispersos congregauit, quos postmodum eidem nobilissimo principi adunatos & melioratos liberali restitutione noscitur reddidisse. Quorum prædiorum magnitudinem, eiusque terræ copiosam opulentiam, qui ripas Eridani peruagati sunt, non ignorant.

De morte Ottonis episcopi Frisingensis.

CAPVT XI.

ROmanus Imperator, &si in alijs omnibus secunda fortuna vsus fuerit, in morte tamen nonnullorum principum per idem tempus eius sæuitiam & cæcitatem expertus est, quorum vt apud posteros nulla celebretur memoria, nobilitas generis, mentis prudentia, & egregiæ tam animi quàm corporis virtutes non permittunt. In numero quorum primus fuit Otto Frisingensis ecclesiæ venerabilis præsul, huius Historię auctor, & feliciori fine futurus consummator, nisi vt quidam incusant, fata virtutibus inuidissent. Et quia tam in huius præclari viri nece, quàm in conflagratione Frisingensis ecclesiæ, patria mea duplici contritione attrita est, nemo me accuset, si vel patriæ miserias, vel amantissimi domini & nutritoris mei flebilem interitum prolixiore narratione prosequar, sed dolori veniam tribuat, considerantibus nobis ciuitatem nostram ad tantum felicitatis gaudium processisse, eandemq́ ferè ad vltimos casus inclinatam. Si quis autem, vt ait quidam, durior misericordiæ sit iudex, res quidem tribuat historiæ, lamenta verò scriptori. Anno ergo ab incarnatione domini M.clix. indictione vij. regnãte serenissimo Imperatore Friderico, anno imperij eius iij. regni v. memoratus antistes ab hac lucé, deo vocante, migrauit. Is primò velut cœlitùs, & à deò missus, cum eandem ecclesiam reperisset omnibus ferè bonis destitutam, distractas facultates, collapsa palatia, familiam attritam, religionis monasteriorum nullam vel paruam memoriam, opé diuina tandem ipsam in eum locum reduxerat, vt clero religionem, familiæ libertatem, facultatibus copiam, ædificijs decorem ab hac luce subtractus restituisset, eiusq́ cura, labor, meritum circa sedem & gentem suam perinde fuerat, ac si non tam instaurator, quàm fundator illius extitisset. Huic negotio præstabat adminiculũ & opem tum genus viri, tum probitas, tum conuersationis ęstimatio. Nempe Imperatorum Henrici iiij. nepos, sororius quinti Henrici, Conradi regis frater vterinus, Friderici Imperatoris Augustissimi huius qui iã feliciter regnat, patruus: ex clarissimo regni principe Leopaldo marchione patre, & matre Agnete, filia Henrici iiij. Imperatoris: pariter cum fratribus suis germanis Conrado Patauiensi episcopo, Leopaldo duce Baioariæ, & Henrico duce Austriæ, necnon & sororibus Gertruda ducissa Boemiæ, & Bertha ducissa Polonorum, ac ita marchionissa de Monteferrato N. Imperatricis Hispaniæ genitrice. De tanta inquàm, tamq́ illustri parentela proles ipsa nobilissima traxit originem. Literali scientia non mediocriter aut vulgariter instructus, inter episcopos Alemaniæ vel primus, vel inter primos habebatur, intantum vt præter sacræ paginæ cognitionem, cuius secretis, & sententiarum abditis præpollebat, philosophicorum & Aristotelicorum librorum subtilitatem, in topicis, analyticis, atq; elenchis ferè primus nostris finibus apportauerit. Ob ea & aliarum multarum priuilegia gratiarum, fiducia quoque tam secularis prudentiæ, quàm eloquio fretus facundissimæ linguæ, cum sæpius in causis ecclesiæ coram regibus & principibus constantissimè ageret, & exinde sibi gloria laudem, laus inuidiam, vt assolet, non modicam peperisset, laqueos aduersantium imperterritus declinauit, & obloquentium ore sine læsione probè probus euasit. Sanè viuendi modum iuxta Cisterciensis ordinis religionem instituerat: ibiq́ in monasterio Morimundensi primò abbas, eousq; probatus & electus inuentus est, vt meritò sibi diceretur, Amice ascẽde superius. Episcopus factus, transcursò iuuentutis feruore, ac sopito lubricæ ętatis incentiuo, oleum peccatoris declinans, & iustitiam suam in conspectu hominum & fauore facere parui pendens, deo potius, quem conscientiæ & corda non fallunt, placere satagebat, attendens illud euangelicum, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. Vnde factum est, vt si quid ex conuersatione mundana puluerulentiæ contraxisset, in præsenti, lingua detrahentium, quæ vt gladius acutus raderetur, atque purgaretur. Sed quid? Supradicto principe Friderico patruo suo in Italicam expeditionem iter agẽte, cum & ipse sicut necessarius & perutilis Imperij negocijs, ire debuisset, nutu diuino cõtigit ipsum iter retractare, vt vir religiosus inter manus fratrum orantium potius, quàm inter stre-

pitum prę̨liantium expirans, dicere posset, Domine, suscipe me, vt cum fratribus meis sim, cum quibus, &c. Benignè verò ab Imperatore dimissus, multis gemitibus commissam sibi suæ benignitati commendauit ecclesiam, ac quodam spiritu prophetico de fine suo præscius, ne post mortem suam ipsam aliquo modo grauaret, & libertate electionis, vt iam sæpius anteactis temporibus in alijs ecclesijs factum dicebatur, eam nullo modo priuaret, postulauit. Accepta de hac probabili petitione fideli laudamento, ad propria reuersus est. At cum aliquibus de morte sua, seu per visiones, seu per somnia reuelatum fuisse, referentibus & commonentibus quibusdam religiosis, cognouisset, salutatis fraterna charitate media quàm intimè fratribus, & vale dicto, occasione visitandi Cisterciense capitulum viam carpit, & iamdudum languore ac debilitate corporis inualidus, laborioso itinere nihil tamen adhuc suis, qui secum erant, metuentibus, ad prænominatum Morimundense monasterium peruenit. Ibi per aliquot dies lecto cubans, & iam de obitu suo nequaquam dubius, dum sacro liquore olei, sicut moris est, perunctus fuisset, & de pecunia sua laudabili testamento ordinasset, inter cætera quæ sollicitus de salute sua præuidebat, etiam hunc codicem manibus suis offerri præcepit, eumq; literatis & religiosis viris tradidit, vt si quid pro sententia magistri Gileberti, vt patet in prioribus, dixisse visus esset, quod quempiam posset offendere, ad ipsorum arbitrium corrigeretur, seq; catholicæ fidei assertorem, iuxta sanctæ Romanæ, imò & vniuersalis ecclesiæ regulam professus est. Deinde multa prius cordis contritione, & humili confessione reatum suum recognoscens, sumptis sacrosanctis mysterijs, in medio multitudinis sanctorum tam episcoporum, quàm abbatum domino spiritum reddidit. Felix vtique, & pro meritis suis diuino munere donatus, vt antea raptus sit, quàm vnicam suam, dilectam suam, ecclesiam videlicet, cui ipse speciali & intimo amore connexus erat, in fauillam & cinerem conuersam vidisset, & subuersam. Cum autem adhuc viuens locum sepulturę suę fratribus digito præmonstrasset, extra ecclesiam in loco humili, vbi scilicet ab omnibus fratribus calcari debuisset, huic eius vltimæ voluntati obuiandum putabatur, & intra septa ecclesiæ iuxta maius altare honorificè tumulatus est, eiusq; sepulchrum à cunctis fratribus honore ac veneratione dignum habetur. Ego autem qui huius operis principium eius ex ore adnotaui, finemq; eiusdem iussu principis, perficiendum suscepi, & manu mea ipsius extrema lumina clausi, hoc Epitaphium composui, & tumulo seu cœnotaphio eius inscribi feci:

Libram Phœbus subijt cum falcitenente,
Luci nox præualuit die decrescente,
Vita minus habuit morte præualente,
Otto quando corruit raptus, heu repentè.
Hic si gradum consulis, præsul dignitate.
Formam: decens, habilis, iuuenis ætate.
Genus: alta, nobilis regum maiestate.
Mores: commendabilis mira probitate.
Monachum se præbuit, si religionem.
Ideas asseruit, si positionem.
Virgo, cuius meruit intercessionem,
Eius ad quem genuit agat mentionem.
Cuius frequens otium in philosophia,
Maius exercitium in theologia,
Fœdus sibi mutuum cum philologia,
Nunc sit ei speculum summa theoria.
Plangat hunc Germania planctu generali,
Magis tu Frisingia, orba viro tali,
Cui tot priuilegia dono speciali,
Iugi querimonia debes lamentari,
Huius in te studio studium vigebat.

Grata disceptatio plures acuebat.
Quid mos, aut quid ratio nemo non videbat.
Fraus, & cauillatio latens non latebat.
Hic sacrum ecclesiæ sublimauit cultum.
Ipse dedit strepere logicum tumultum:
Hoc in eius cinere totum est sepultum:
Talem nemo plangere potest satis multum.
Quis nunc tantam gratiam formis affirmabit?
Aut quis elegantiam dictis assignabit?
Quis ad consequentiam tropos reuocabit?
Heu qualem sententiam schola vento dabit!
Quid rerum compactio sagax, dum rimatur,
Mathesis abstractio quid, dum contemplatur,
Quòd nihil priuatio per hunc dum probatur,
Quid ambarum actio morte sciri datur,
Huius necem patria iustè dedignata,
Clara dolens atria rectore priuata:
De se bene meritum cernens in fauilla,
Iuit in interitum pariter & illa.
Tantas ad exequias turba populorum
Pias fundat lachrymas, mœstum ducens chorum.
Ac preces continuas, & lamenta quorum
Illum saluet, animas qui beat iustorum. Amen.

ALITER, IDEM.

Quicquid in orbe beat præclaros & meliores,
Præsulis Ottonis mirè cumulauit honores.
Si proaui, vel aui probitas, sacer ordo, potestas
Deberent mortis furias cohibere molestas,
Non moriturus erat præclarè præditus illis.
Heu talem communibus accessisse fauillis,
Quàm facunda viri vox, qualis philosophia,
Hortatu regum docet edita chronographia.
Luxit eum patria propria comitata ruina.
Propitietur ei deus, & pia virgo Maria.

De conflagratione Frisingensis ecclesiæ.

CAPVT XII.

Ottone episcopo x. Kalend. Octobris, quod est circa solstitium brumale, defuncto, paucis pòst mensibus Non. Aprilis, quæ tunc fuit dominica Palmarum, & est circa solstitium æstiuale, hora matutina, ciuitas Frisingensis penitùs & penitùs incēdio conflagrauit, adeò quòd (vt taceam de maioribus ecclesijs, quæ cum ornamentis suis perierunt, sedeq; ipsa, & palatio) nec vna quidem de minoribus capellis & oratorijs superfuit. Domus etiam & officinæ canonicorum, & domus militum, exceptis valde paucis, crematæ sunt. Hæc ecclesia eo tempore in tali statu fuerat, quòd rebus, ædificijs & diuitijs omnibus penè conlateralibus, & vicinis episcopatibus aut maior erat, aut æqualis. Cleri probitate tam insignis, vt in eius honestate & disciplina, in liberalitate, in literarum scientia rari pares, meliores & superiores in orbe Romano nulli haberentur,

Quæ

Quæ prodigia hanc cladem præcesserint, & quòd Albertus Ottoni successerit.

CAPVT XIII.

HAnc Frisingensis ciuitatis multiplicem cladem, & ærumnosi euentus casum, non nulla prodigiorum indicia præcesserant. Quadam enim vice in die Circuncisionis domini, dum ad missam solennem presbyter altari maiori assisteret, & iam sacri secreti vltimum resoluisset silentium, calix cum sanguine ita prorsus euersus, & super altare in conspectu omnium effusus est, vt nec stilla superfuisset. Sed prudentissimus episcopus omine tali nil prosperum auguratum esse præsciens, ieiunijs & litanijs diuinam animaduersionem præueniri atque placari persuasit. Per idem quoque tempus monstra quædam quadrupedia, aliaq́ fantasmata de nocte visa sunt, tam à clericis veracibus, quàm à laicis, hincinde volare. Feræ bestiæ, vtpote vulpes & lepores pastoforia ecclesiæ, ac officinas canonicorum ingressæ, velut domesticæ, laqueum sibi captionis imponi non abnuebant. Pueri ac puellulæ per mediam ciuitatem sæpius processionem agentes, verasq́ litanias imitantes, iocis suis grauia seria portenderunt. Nam & sequenti anno locus ipse, vbi maior ecclesia, & cathedralis sedes fabricanda erat, fulmine ictus, cœlesti igne conflagrauit. Vlulæ, vpupæ, bubones toto anno in tectis funebria personantes, lugubri voce aures omnium repleuerunt. Pilosi, quos Satyros vocant, in domibus plerunque auditi. Huius ruinæ ac desolationis, talibus indicijs prophetatæ, præfata Frisingensis ecclesia diuina opitulatione, & per subrogationem pijssimi pastoris Alberti, qui ipsam in præsentiarum gubernat & regit, restaurationem expectat, eiusq́ industria subleuari sperat, & respirare.

De exustione Spirensis ecclesiæ, & morte aliorum episcoporum ac principum.

CAPVT XIIII.

EOdem etiam anno insignis illa ecclesia, & regium opus apud Spiram ciuitatem similiter igne consumpta est, & desuper continuitate muri rupta, ruina molesta plerosque, sicut tunc fama fuit, inuoluit. Iisdem diebus Fridericus Coloniensis archiepiscopus, cuius superiore Libro mētio habita est, tertio põtificatus sui anno, cum multorum luctu diem suum clausit extremum, carnesq́ eius, & viscera apud Papiam posita, ossa verò ad ciuitatem Coloniensem deportata sunt. Vir nobilis & literatus, quique mansuetudine ac benignitate sua longè lateq́ multorum in se prouocarat affectum. Anselmus Rauennæ metropolitanus, qui multis diebus in Imperij obsequijs, & fidelitate probatus fuerat, vir prudens & literatus ante Mediolanum defunctus est. Herbipolensis quoque antistes Gebehardus, reuisendæ patriæ amore illectus, dum benignè ab Augusto dimitteretur, paulo post septimum diem reditus sui ad ciuitatē suam, morbo correptus obijt: exemplo suo docens, quòd longas manus mortis, nec terra securior, nec conuictus delicacior faciet declinare. Tunc etiam Conradus Croatiæ atque Dalmatiæ dux, natione Noricus, de castro Dachouua oriundus, apud Pergamum finem viuendi fecit: eiusq́ corpus in terram suam deportatum, in monasterio Schirem sepultum est. Cuius liberalitas, & in multis probata periculis animi magnitudo meruit, vt subtractus ex hac luce, memoria illius longo tempore apud posteros nō deleatur. Nobiles quoque complures, & milites strenuissimos, quorum nomina mihi scribenti non occurrunt, aut varius belli euentus, aut morborum vis per idem tempus idem tempestatis turbo inuoluit.

Quòd Romanus pontifex iterum occasiones quæsiuit aduersus imperatorem Fridericum.

CAPVT XV.

FRiderico in hybernis agente, Adrianus Romanæ vrbis antistes quorundam instinctu, ea quæ iam inter ipsum & Imperatorem apud Augustam sopita fuerant, refricare cœpit, & denuò meminisse, modò nunciorum suorum iniuriam, modò eorum qui pro colligendo fodro directi fuerant insolentiam, & castellanorum suorum grauamen incusans, se pro bonis mala suscepisse, Imperatorem beneficijs suis

ingratum existere. Proinde occasionem quærens, cum audisset quòd regalia principtam ab episcopis & abbatibus, quàm à ciuitatibus & proceribus recognita fuere, literas in fronte quidem leniores, diligentius verò consideratæ, acriori cōmonitione plenas, super hoc negotio dirigit: easq; quidam indignus, & vilis nuncius præsentans, antequam recitatæ fuissent, disparuit. Qua de re commotus, caloreq; iuuenili ad vicem rependendam accensus, meditationem concipit, non quidem per abiectam sed per honoratam illi respondere personam. Iam antea missus fuerat ad sedem apostolicam episcopus Vercellensis, amicam deferens petitionem, quatenus Guidonem nobilem iuuenem, filium comitis Guidonis Blanderatensis, cuius suprà mentionem fecimus, quem loco Anselmi princeps in Rauennate ecclesia subrogari fecerat, ibidem confirmaret & ordinaret. Nam idem iuuenis infra sacros ordines adhuc existebat, & clericus Romanæ ecclesiæ pridem factus, ac in subdiaconum à Papa Adriano consecratus, non nisi eius conniuentia & assensu in aliam ecclesiam transferendus putabatur. Cum autem hoc à Romano pontifice, volente in irritum reuocare quod factum fuerat, negaretur, mittitur denuò Hermannus Ferdensis episcopus in idipsum, eiusq; negotium item effectu caruit. Quod si quis plenius scire desiderat, epistolas vtrinque directas consulat, quorum talia scripta inueniuntur.

Rescriptum Imperatoris Friderici ad Papam pro confirmatione electi Rauennensis.

CAPVT XVI.

F*ridericus dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus, Adriano Romanæ ecclesiæ venerabili pontifici.* Dilecto & fideli nostro Anselmo, bonæ memoriæ Rauen. ecclesiæ venerabili episcopo defuncto, ne curia nostra diutius tanto careret principe, operam dare curauimus, loco eius talem subrogari personam, quæ pro tempore ad resarcienda ecclesiæ illius damna, & ad nostrum peragendum seruitium apta videretur. Ante omnia autem præ oculis mentis habentes, & aure non surda audientes, quod scriptum est, Honore inuicem præuenientes, filium comitis Blanderatensis, quem vos in clericum Romanæ ecclesiæ, & filium nostra petitione assumpsisse recordati sumus, vicissim ad honorem vestrum, & sanctæ Romanæ ecclesiæ altius sublimari intendimus, in ea præsertim ecclesia, quam post sanctam Romanam ecclesiam, aut maximam, aut vnam de maximis habemus, nostræq; voluntatis proposito, diuina fauente clementia, in electione illius personæ, concorditer & voluntariè vniuersa Rauennas conuenit ecclesia, præsentibus viris honestissimis, legato nostro & vestro, hinc Iacincto cardinali, inde Hermanno Ferdensi episcopo. Scientia autem & moribus in personam præfati electi vnà cum genere conuenientibus, propter reuerendum vestræ paternitatis testimonium commendabilior & acceptior eadem persona nobis iam facta est, quam vtique etiam diligi à vobis, & honorari gaudemus, & volumus: ea tamen ratione & ordine, qua patres filios suos solent diligere, quos suo tempore & manumittunt, & domui suæ prouidere permittunt. Et quidem decentissimum est sanctam Romanam ecclesiam, tanquam matrem omnium ecclesiarum, filios qui sunt fructus ventris aggregare, & aggregatos ad decorem domus dei, per domos & familias distribuere: quibus etiam nostrum imperium, tanquam ab vtero & gremio matris nostræ progredientibus, debeat & velit congruum honorem impendere. Proinde altiori consideratione vestra perpendat discretio, quid in hac causa tam vestræ, quàm nostræ maiestati & honestati conueniat.

Epistola responsiua Adriani Papæ ad imperatorem.

CAPVT XVII.

A*drianus seruus seruorum dei, charissimo in Christo filio Friderico, illustri Romanorum Imperatori salutem, & apostolicam benedictionem.* Qualiter superni conditoris intuitu, & tam excellentiæ tuæ, quàm dilecti filij nostri Guidonis Blanderatensis comitis interuentu, dilectum filium Guidonem subdiaconum nostrum, eiusdem comitis filium, olim in familiaritatem, & in nostrum consortium receperimus, qualiter etiam intuitu

tuitu probitatis eiusdem, atque pro honore & vtilitate sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ, tanquam si in diaconum iam fuerit ordinatus, ecclesiam ei specialiter assignauerimus, & nos profectò memores, & à serenitatis tuæ memoria non credimus excidisse. Nunc autem honestatem ipsius considerantes, & prouectum scientiæ, si ei vita comes fuerit, attendentes: intelligentes etiam quanta per eum, ac per nobiles, & potentes parentes ipsius, sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ adhuc poterint commoda prouenire, & ad quantum dignitatis apicem in eadem Romana ecclesia ipse valeat vita generi concordante conscendere, cum à sede apostolica in subdiaconatus officium sit promotus, & ei tanquam si iam diaconus esset, sicut superius dictum est, à nobis sit ecclesia specialiter assignata: communicato fratrum nostrorum cõsilio, à nostro latere tam preciosum pignus, iuxta petitionem excellentiæ tuæ, non potuimus remouere, sed ipsum opportunitate accepta, deo auctore, in Romana ecclesia ad honorem eiusdem ecclesiæ & imperij intendimus ordinare, vt vel in ea, prout diuina gratia proposuerit, quandoque ad sublimiora conscendat, vel exinde ad alterius ecclesiasticæ fastigium dignitatis ipsum contingat auxiliante domino peruenire. Conuenientius siquidem est, vt qui filius & clericus est Romanæ ecclesiæ, ab eius gremio non recedat, & ipsa ei circa se locum dignitatis conferens, eidem inde prouideat altiora. Ipsa etenim viros & moribus & scientia adornatos, præditos honestate, & sanguinis nobilitate præclaros, ad se libenter euocat, & eos aliunde consueuit admittere, non se talibus cum ipsos in gremio suo habeat facile spoliare. Quia igitur hoc decentius esse conspicimus, & honorabilius existere arbitramur, confidentes etiam imperatoriæ maiestati hoc potius debere placere, & gratum atque acceptum esse, postulationem tuam in hac parte nõ duximus admittendam: credentes atque sperantes, quòd ex quo nostram super hoc cognoueris voluntatem, tu ipse nostram intentionem & propositum commendabis.

De simultate orta inter principem, & urbis Romæ episcopum.

CAPVT XVIII.

PRinceps ergo & ipse accepta occasione, suam hoc modo solatur indignationem. Iubet notario, vt in scribendis chartis nomen suum præferens, Romani episcopi subsecundet, & dictionibus singularis numeri ipsum alloquatur. Qui mos scribendi cum antiquitùs in vsu esset communi, à modernis ob quandam personarum reuerentiam & honorem putatur immutatus. Aiebat siquidem Imperator, aut Papam debere seruare suorum antecessorum ad personam imperialem scribendi consuetudinem, aut se ipsum antiquorum principum morem in suis epistolis oportere obseruare. Hæc itaque causa sermonum & nunciorum, maiorem inter eos simultatis fomitem ministrauit, intantum vt quædam literæ deprehensæ dicerentur, à sede apostolica directæ, quæ Mediolanenses, & quasdam alias ciuitates, rursus ad defectionem hortarentur. Huius negocij veritatem tenor subiectarum epistolarum declarabit, quæ à diuersis personis hincinde missæ sunt.

Epistolæ de hoc à diuersis transmissæ.

CAPVT XIX.

VEnerabili patri & fratri, & amico charissimo Eberhardo, dei gratia Babenbergensi episcopo, Henricus eadem gratia sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter Cardinalis tit. S. Nerei & Achillei, Salutem in domino. Sicut virtus imperatoria ex eorum qui sibi assistunt, discretione monstratur, ita & ipsi quorum munitur consilio, propriæ conscientiæ & honestati debent attendere: quia & ipsorum honor sic ad dominos spectare videtur, sicut & domini detrimentum in eos proculdubio refunditur, & redundat. Eapropter, dilecte pater, & venerande frater, & amice charissime, vestram non tam docemus, quàm monemus prudentiam, vt imperialis dignitatis excellentiam, quantum in vobis est, in ea quæ ad pacem sunt, & ad honestatem spectant, iugiter suadeatis. Subtilius enim & sincerius in his quæ ad deum pertinent, & iustitiæ libertatem, ratio & discretio vestra intelligit & cognoscit, quàm alij principes, quãtumcunque nobiles sint, qui tamen sa-

cros canones, & ea quæ olim à patribus disposita & ordinata sunt, non nouerunt. Interfuistis ipse, sicut vnus ex nobis fidelissimus mediator, eis quæ cum domino Imperatore de pace ecclesiæ & ipsius ordinata sunt in Alemania, & eis quæ altera die nos secum fidelissimè, & ipse nobiscum benignissimè de eadem pace tractauimus. Nunc autem ex literis illis quas celsitudini suæ post reditum meum, domino meo placuerit destinare, quæ videlicet nec stylum, nec antiquam consuetudinem imperialium literarum obtinebant, timemus multum, ne sit in diuersa mutatus, & alia modò sibi sit facies, sensusq; diuersus. Repleuit cor meũ amaritudine, & faciem meam cõfusione mutatio hæc: quicquid honoris, & iucunditatis, & gloriæ apportaueram mecum, ex literis illis videtur esse sepultum, atque obnubilatum. Ideo, dilectissime frater, & amice charissime, episcopalis dignitas, & sacerdotij ordo, in quo vos prouidentia diuina cõstituit, moueant discretionem vestram, & instruant, vt ad honorem dei stetis, & vestrum, pro honestate & libertate ecclesiæ, vt in antiquis limitibus ecclesiæ integritas conseruetur, ne temporibus vestris nouis consilijs honestas vsque modò turbata turbetur. Satis turbatum est quicquid secundum consilium vestrum putabamus efficere: & dicimus vobis, quàm diu per homines rerum diuinarum ignaros negocia portabuntur, stabiliri pax incepta non poterit. Sed si præsentia vestra, & domini præpositi Magdeburgens. summam de pacis labore susceperit, zelus dei & scientia, qua præeminetis vterque, finem pacificum ad honorem dei & ecclesiæ, & Imperatoris nostri gloriam, per industriam vestram, & studium vestrum facillimè poterit obtinere. Alioquin si tempore iracundiæ repertus non fuerit, qui reconciliationi intercedat, & in cuius verbis possint ista scandala complanari, res ipsa forsan aliud exiget, & quod hodie integrum est, maior vehementia necessitatis disrumpet.

Eidem Henrico Eberhardus, Babenbergensis ecclesiæ eadem gratia, si quid est, orationis & seruitij omnimodam deuotionem. Literis vestræ paternitatis lectis & relectis, admirari satis non potui quod esset illud verbum, imò quod esset illud væ, de quo scripseratis mihi, cum adhuc à me prorsus esset absconditum. Quæritans autem inueni quod volui, & vnde multum dolui teste deo, & multum doleo. Audiui, & conturbatus, & tristatus sum. Contremuerunt omnia ossa mea, adhæsit cutis ossibus meis. Et quidem intellexi, & cognoui, quòd bono semini, non meo, sed vestro pacis & concordiæ concilio, inimicus homo superseminauerit zizania. Omnia mala à bonis principijs orta sunt: sicut in sacro eloquio, Parauit dominus vasa mortis, & sagittas ardentes effecit. Ita & in imperialibus gestis ac dictis, simul ac scriptis pleraque reperiuntur quæ alios seducunt, alios ædificant. Annales quandoque reuoluuntur, apices imperiales recitantur, fortè in ea forma quæ illi ætati & tam bonitati, quàm simplicitati temporum illorum competebat, hominibus tunc in directum loquentibus, neque numerum numero cõmutantibus, neque personas præposterantibus. Nunc verò mutata sunt omnia. Sed non expallescat aurum, nec mutetur color optimus, nec dispergantur lapides sanctuarij in capite omnium platearum. Si qua exorbitatio consuetudinis modernæ facta est, his exemplis facta est, & hac occasione, quia flamma sopita, denuò quodam vento resuscitata est per literas, quas dominus Papa nuper direxit domino Imperatori, super ea quæstione quæ vertitur inter Brixienses & Pergamenses de contentione duorum castrorum: quas quidam pãnosus, & velut hostis, & insidiator domino Imperatori despectiuè quodammodo obtrusit, & vltra non comparuit: quę videbantur duriores, & quasi interdicti vim in se continentes, ne dominus Imperator causæ illius iudicium sibi assumeret. Hæc autem scribo vobis, non vt quæram palliare quæ pallianda non sunt, sed vt vos, & alij prudentes, & timentes deum, facilius morbo subueniatis, causa morbi cognita. Hinc inde dicimus, & scribimus quotidie. Venite, venite: veniemus, veniemus. Sedemus, salua multa vestræ sanctitatis reuerentia dictum sit, sedemus, & oscitamus. Sedemus inquam, vt ait quidam in Romana repub. nocte diem, die noctẽ expectantes, & iam prudentes & scientes perimus. De me dico vobis, vt tutis loquar auribus: Nolo mali nuncij esse baiulus, neque veniam vt audiam vel referam amaras historias. Verba verbis obuiant,

quasi

quasi pila minantia pilis.

Vbi est sapientia? vbi prudentia in regno & sacerdotio? Separet nos deus ab his de quibus dicitur, Omnis sapientia eorum deuorata est. Non dicatis nobis vltrà, Venite, sed potius vos claues habentes scientiæ, nos præuenite, non inuitati venite, & docete filios vestros non in amaritudine spiritus, sed in lenitate, & multa mansuetudine. Parcat illis deus, qui oleum quasi camino addentes, inter patrem & filium, inter regnum & sacerdotium seminant discordias. Insipiens factus sum, vos coegistis me. Veniant, pro deo, nuncij boni portantes pacem, tanquam scientes & docentes nos instare opportune, importune. More solito scribantur literæ, adiuuante domino. Flebile principium, medium, finis, scilicet vertetur in gaudium. Dominus Imperator superueniente nuncio vestro, propter quædam secreta negocia subitò à castris discessit. Ideo ego meis insinuationibus certum responsum ab eo elicere, neque vos literas eius in continenti habere potuistis. Qualis sit vos scitis. Diligentes se diligit, alijs alienum se facit: quia nondum perfectè didicit etiam inimicos diligere.

Alia epistola eiusdem ad Romanum pontificem.

CAPVT XX.

CVm & tacendi & loquendi tempus sit, quando commune instat periculum, desperationis potius quàm religionis est seruare silentium, omnium est conclamare, in vnum concurrere, ac ferre præsidium. Quando autem impetus hostilis, aut incendium ingruerit ciuitati, præsertim eorum interest, qui vigiles ciuitatis sunt, eos qui in arce sunt, ipsum quoque patremfamiliàs expergefacere ad subueniendum in necessitatis articulo. Hac officij mei consideratione, & specialis debiti, quo teneor multis rationibus, S. Romanæ ecclesiæ, ego licet minimus episcoporum, qui nec sum dignus vocari episcopus, tam impudenter, quàm imprudenter exclamo ad vos reuerendissime pater & domine, hoc in tempore quo nobis infirmioribus videtur imminere, quod multum pertimescimus, periculum. Et quidem ab illa olla, quam succensam ab Aquilone vidit olim propheta, ignis quidam per scintillas occultas cœpit erumpere: sed adhuc in fumo est, & deo gratias, nondum in flammam eluxit. Inter vos domine, & filium vestrum dominum nostrum Imperatorem verbotenus adhuc aliquid perturbationis est. Timendum valde, & metuendum, ne verba verbis obuiantia, sua collisione flammam tandem excutiant, quæ se latius diffundat in sacerdotio & regno. quod deus auertat. Ipse filius vester, sicut nostis, dominus noster est: vos autem quomodo Christus, magister & dominus. Nemo nostrum audet dicere hinc vel inde, cur hoc facitis, aut dicitis? Optamus tãtùm & rogamus ea quæ ad pacem sunt. Quod si liceret salua reuerentia, verba singula trutinare, & rationem singulorum exigere, in insipientia dico, non vt arbitror, expediret: quia potius ignis sine mora discutiendus est, quàm de igne qua de parte venerit disceptandum. Supra me esse scio quę loquor, sed in simplicitate cordis mei coram eo qui super omnes & secretorum est conscius, hæc loquor, & ex quo cœpi semel, loquar adhuc vobis confidenter, tanquam patri & domino. Omissis illis quæ aliter & aliter secundum varias auditorum & interpretum mentes possunt accipi, dignetur ex integro scribere vestra paternitas placidè ac benignè filio vestro domino nostro Imperatori, & ad se paterno affectu eũ reuocare promptum ad exhibendam vobis omnem reuerentiam. Samuel Dauid suum amplectatur, nec dimittat à se separari, vt nulla scissura chlamydis fiat, quatenus deus honoretur, & ecclesia catholica tranquilla deuotione lætetur.

Qua occasione Mediolanenses iterum tumultuari cœperunt, & ab Imperio deficere.

CAPVT XXI.

INterea cum de curia optimatum ad singulas ciuitates bini vel plures pro cõstituendis potestatibus & consulibus, à principe destinati fuissent, cõtigit Reinaldum cancellarium, & Ottonem Palatinum comitem de Baioaria, sæpe iam memoratos, comitemq́ Gozuuinum Mediolanum deuenisse, id negocium in ea ciuitate, sicut & in

cæteris,iussos promouere. Populus ergo in seditionem conuersus,ad domos vbi legatos manere suspicabantur,mox procurrere,contumeliosa & superba perstrepere, lapidibus, alijsq; missilibus crepitare. Nec ab eo tumultu vel comes Blanderatensis, qui & ipse affuit, vel reliqui nobiles eos auertere poterant. Nam & in ea ciuitate, & pene in alijs Italiæ vrbibus,non procerum,sed vulgi motus hæc cuncta sequuntur. Id ingenio mobili, seditiosum atque discordiosum erat, cupidum nouarum rerum, quieti & ocio aduersum. Aliquantæ etiam nobilitatis parti, studio talium rerum incitatæ, tumultus ipse,& res nouæ satis placebant. Legati ergo, quorum quidam intra muros vrbis erant, improuiso metu incerti, ignariq; quid potissimùm facerent trepidare, cum nec resistere armatis & multis, ipsi pauci & inermes possent, & portæ antè clausæ fugam prohiberent. Comites autem,quos & ipsi magis infensos habebant, extrà hospitatos ea res minus terruit, qui sine mora comperto tumultu, illæsi intactiq; recessere. Altero die tam episcopus, quàm cancellarius infecto negocio, eos e vestigiò subsequuntur. Ita Mediolanenses violata pace, ruptis sacramentis, contaminato fœdere, quod etiam apud barbaros legatis ius gentium constituit, defectionis iteratæ venenum,quod corde conceperant,quod occultis machinationibus conflauerant, hac temeritate discooperire non verentur.

De nuncijs Græcorum, & regis Franciæ, ac regis Angliæ, regis quoque Vngariæ, ad Imperatorem missis.

CAPVT XXII.

EOdem tempore,vel potius ijsdem diebus,legati Constantinopolitani Imperatoris,ad curiam venturi fidem publicam expetebant. Namque pro morte Vuibaldi abbatis Stapulensis, qui in Græciam missus ibi vita decesserat, sese suspectos haberi metuebant. Nuncij quoque Ludouici regis Francorum,& Henrici regis Angliæ, cum post vnos mox alij superuenissent, vterque Fridericum in partem ac fauorem sui principis inclinare multis verborum delinimentis,atque muneribus concertabant. Inter hos siquidem reges, ex eo tempore quo inter Ludouicum, & thori sui sociam factum est diuortium,eaq; præfato Anglorum principi superbis adhæsit nuptijs,siue occasione dirimendorum inter se finium,siue quodam alio latentiore zelo, continuæ simultates & dissensiones ortæ sunt, magnumq; sibi credidit auxilium accessisse, quisquis eorum sibi Romani principis conciliare potuisset auctoritatem. Rex quoque Vngarorum fama sola Mediolanensium comperiens temeritatem, honorabiles nuncios,& literatos,magistrum Matthæum, & magistrum Primogenitum ad curiam destinauit, suos denuo auxiliarios plures quàm prius sponte sua principi promittens. Hos singulos & responso prudenti exhilaratos,& regalibus donatos muneribus, Augustus expediuit,& ad suos principes remeare concessit.

Conquestio Friderici de Mediolanensibus fœdifragis.

CAPVT XXIII.

FRidericus in villa quæ vocatur Autimiacum, festiuitatem luminum celebrante, cum multi ad eum Hesperiæ proceres confluxissent, dolos atque crudam Mediolanensium superbiam omnibus notissimam in medium commemorat, exhibens vultum iusti doloris,simul & regalis indignationis indicem. Exclamare, inquit, cogimur, ô proceres, in auribus vestris, contra crimen perduellionis, contra scelus læsæ maiestatis,in quo ciuitas impia,gens nequam,populus sceleratus, Mediolanenses dico,iam non semel,sed sæpenumerò deprehensi inueniuntur. Factum ipsum vobis adhuc recens exponerem,si tamen non exinde non solùm vestræ, verumetiam omnium qui in orbe Romano sunt,aures tinnirent. Iniuriam quam nobis, imò vobis, & Imperio superbia & præsumptio peruersissimorum hominum inique ingessit, occulto dei iudicio eò tendere videtur, vt hi qui in suam, & multorum perniciem debacchantur, multorum quoque condemnatione,& imperiali auctoritate, legumq; vigore competenter debeant compesci. Vbi fides illa, quam se Mediolanenses adhuc inuiolatam, & inter cęteras ciuitates virginali quadam castimonia inlibatam habere gloriati sunt?

Vb

Vbi iustitia, quā in conseruandis legibus specialiter se bactenus babuisse iactauerunt? Conuenient eos modò non nos, sed fides fracta: experientur aduersus ipsos sacramenta irrita facta, fœdus ruptum, leges legatorum, non solùm nobis & vobis, verumetiam barbaris debita integritate, & sanctissima reuerentia conseruandæ. Quocirca, si verè ego de vobis audeo prædicare fidem, iustitiam, fortitudinem, abominationem desolationis, stantem in medio vestræ terræ, quæ bactenus laruali quodam terrore omnes concutere solebat, respicite, adq; communibus viribus communem hostem non tam nostrum, quàm vestrum proterendum assurgite. Consulite Romano Imperio, cuius & si nos caput, vos membra, nobis in hoc negocio, vt libet, vel milite, vel Imperatore vtimini. Deo propitiante, illorum præsumptionem reiteratam, iterata vindicta cousque prosequetur, vt quod in nostram iniuriam, & Romani gloriam Imperij commiserunt, ea coertione reprimatur, ne prauis & seditiosis crescat spes, & ne crimen eorum inultum maneat, qui nec vobis veritatem, nec nobis reuerentiam & fidem seruauere, abusi clementia nostra, abusi patientia, qui pro pœnitentia pertinaciam, pro simplicitate duplicitatis confusionem induere non erubuerunt. Talia perorantem omnes excepere, ac velut impetu quodam diuino incitati, alius alium in respondendo antecapere cupiebat: hoc recti consilij arbitrantes, ne quis extremus remanere videretur. Erant ibi absque laicis optimatibus episcopi, Eberhardus Babenbergensis, Albertus Frisingensis, Conradus Eistetensis, Hermannus Ferdensis, Daniel Pragensis. De vltramontanis, Papiensis, Vercellensis, Hastensis, Dertonensis, Placentinus, Cremonensis, Nouariensis. Qui omnes dum singuli Imperatori singulari fauoris studio diuerso modo placere voluissent, hanc tamen sententiæ vnius identitatem per os & facundiam Placentini episcopi proferebant.

Responsio principum, & inuectiua oratio contra Mediolanenses.

CAPVT XXIIII.

EXcellentiæ vestræ, princeps post deum nobis charissime, super iniuria Mediolanensium qua decet grauitate, & animi indignatione condolemus. Sed quia scimus sinceritatem vestram, & animam vestram in bac parte à culpa custoditam, omnipotenti deo gratias agimus, qui de malis Mediolanensium multa vobis ad gloriam operari poterit, & ex illorum superba crudelitate, ac crudeli superbia vestram mansuetudinem, vestram dignissimam humilitatem amplius enitescere procurabit. O cruda superbia, ô infelix arrogantia, quæ de cœlo angelum, de paradiso hominem præcipitasti. Timeo quòd Mediolanensibus pestis hæc fatale debeat exitium præparare. Parum se cauit ab hoc vitio tumoris, de quo dictum est, Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore in delitijs paradisi dei fuisti. Parum & ille, cui concessum est ex omni ligno paradisi comedere. Tu quoque non magis ac illi, cui & bæc, & multa alia de illis dicta quadam proportione similitudinis possunt asignari. Ille inter angelos primus, & lucifer appellatus: tu inter vrbes Italiæ prima, inter orbis vna de primis. Ille in delitijs paradisi, tu in delitijs buius mundi nullius indiga fuisti. Ille plenus sapientia, & perfectus decore, tu cum multos habeas & sapientes, & philosophos, timeo ne illis competenter dicatur, Et omnis sapientia eorum deuorata est.

Nouimus maximas ciuitates, & antiquas, Babylonem, Niniuen bello subactas, factas ad vltimum delubra draconum, habitacula struthionum. Tibi certè cras quoque fiet idem, vt nisi resipueris, in ædibus tuis lugubri voce respondeant vlulæ, saltent pilosi. Absit tamen hoc, auertat boc à te deus. Cupio equidem ego in bac parte potius loqui mendacium, quàm verus propbeta inueniri. Tibi serenissimo domino nostro fideliter suggerendum putamus, vt pro iniuria Mediolanensium officium vindictæ bonus iudex bono animo studeas adimplere. Nec enim frustra sunt instituta, potestas regis, arma militis, & vngula carnificis, disciplina dominantis, & seueritas

boni patris. Habent vt ait quidam, ista omnia modos suos, causas, rationes, vtilitates. Hæc cum timentur, & mali coercentur, & boni quiete inter malos viuunt, falluntur Mediolanenses, si putant modò in te falli quod dicitur,

An nescis longas regibus esse manus?

Venisti, & vicisti. Nec minus tibi facile est victos vincere, quàm prima fronte rebellantes sine difficultate superasse. Idem tibi imperium, idem corporis & animi robur, eadem militiæ virtus, eadem deuotio militantium. Solum tibi restat disquirere, qua vindicta, qua pœna percellendi sint, qui totiens legibus, ac legitimo imperio contradicunt. Quamuis autem extraordinaria pœna iure coercendi essent, imperialis clementia hanc moderationem decenter tenebit, vt non sicut illi meruerunt, sed sicut te decet, iniuriam persequaris. Non plus apud te valeat Mediolanensium scelus, quàm tua dignitas: ne magis iræ tuæ quàm famæ, quàm iustitiæ consuluisse videaris. Nam si digna pœna pro factis eorum quæritur, si magnitudo sceleris ventilatur, nouo consilio hoc eget, & vt verum fatear, nostra ingenia exuperat. Quare his aduersus eos vtendum censeo, quæ legibus comparata sunt, bonumque Imperatorem, & iustum iudicem declarabit cum inimicis, antè legibus, quàm armis decertare. Dixerat, eiusque sententiam & Augustus ipse, & optimates vniuersi commendant.

Mediolanenses in causam ponuntur, insipiens quoque eorum responsio.

CAPVT XXV.

ITaque proponuntur edicta, iterumque Mediolanenses in ius per legitimas citantur inducias. Die statuta, Friderico apud villam regiam, quæ vocatur Marnica, commorante, per legatos suos Mediolanenses se præsentant, videlicet per archiepiscopum suæ ciuitatis, & per alios quosdam multæ quidem eloquentiæ, paruæ sapientiæ. Vnde & archiepiscopus siue vera, siue simulata infirmitate, societati illorum se subtraxit. Illi autem dum artius de præstitis sacramentis, deque alijs pacis pactionibus, de fœdere violato conuenirentur, cum aliud non potuissent, responderunt: Iurauimus quidem, sed iuramentum attendere non promisimus. Digna responsio, vt moribus oratio consonaret, & qui prauè ac perfidè viuere & facere consueuerant, aliter ac perfidè & prauè loqui non potuissent, vt vitam flagitiosam sermo inlotus comitaretur. Cumque hæc & alia multa vitio procacitatis verba protulissent, infecto pacis negocio discedunt, aliusque illis dies præfigitur.

Fridericus denuò transmontanos asciuit.

CAPVT XXVI.

INter hæc videns Imperator Mediolanensium superbiam non nisi in manu graui & forti posse compesci, cum vt suprà memorauimus, dimisso exercitu, ipse cum paucis remansisset, auxilia vltramontanorum contra reprobam ciuitatem accienda reputauit. Itaque missis nuncijs Imperatricem aduocat, & ducem Baioariæ Henricum, aliosque tam episcopos, quàm proceres Imperij, commonens eos fidelitatis suæ, ne desertores regni pro tanta temeritate de impunitate lætentur, velle se probare ipsorum beneuolentiam circa statum Imperij conseruandum, impetumque inimicorum cohibendum. Illi accepta legatione, alacri animo se ad nouam in proximo Vere accingunt expeditionem.

Qualiter se ad futurum bellum Fridericus præparauerit.

CAPVT XXVII.

INter hæc Fridericus nil apud se remissum, nihil apud hostes tutum pati. Impigrè, prudenterque suorum, & hostium res pariter attendere, explorare quid boni vtrinque, aut contrà esset. Itaque dimisso exercitu, cum paucis territoria prouinciæ circuir,

cuit, militem nouum & auxiliarios percensuit: castella & munitiones, vtpote Verrucam, Serra longa, Lou, & cætera quæ in terra illa magis inexpugnabilia, nec aggressione facile capi videbantur, suscepta in discrimen hostium, & ad suorum præsidium sapienter prouidit. Nouam Laudam toto tempore Quadragesimæ summo studio communit, vallum immensum extruit, portas & propugnacula disponit. Opportunum ratus futuri belli negocijs, si in tam vicina ciuitate, vtpote xx. miliaribus à Mediolano distante, magnam multitudinem bellatorum subitò & locare posset, & inuenire. Deinde vsq; Cumam progrediens honorificentissimè recipitur. Fœdus & auxilium poscit & accipit.

De insulanis in fœdus receptis, & quomodo Placentiam ingressus sit.

CAPVT XXVIII.

Est autem in lacu Cumano insula diuitijs abundans, hominibus bellicosis referta, quæ nisi valde cruenta victoria à quoquam capi difficilè putabatur. Erat autem amica Mediolanensibus, & multo tempore per fœdus coniuncta. Princeps propter commeatum venientium ad se, ac redeuntium, optimum ratus eo membro corpus insidiosæ ciuitatis mutilare, concepta spe atque fiducia, insulam se, vel sicut hostem infestum contra hostes, vel si hoc elegerint, tanquam benignum Imperatorem ad socios & amicos intraturum comminatur. Nec mora, cum paucis quos secum habebat, naues ingressus cœpit remigare. Insulani dum principis spiritum, simul & audaciam cognouissent, diuino quodam timore concussi, obuiam nauigio pergunt, pacem petunt, cum magno plausu & alacritate venientem excipiunt, fidelitatem iurant, muneribus honorant. Satisq; fidelis in posterum nobis gens illa reperta est. Idq; prospectum singulari consilio principis, vt homines illi insulani feri, ac piratica rabie assueti, in tam strictis viarum faucibus vsui & opportunitati nostrorum recuperarentur. Quid amplius mirandum in hac victoria? An principis magnanimitas? quòd tantam rem hoc modo attentare non metuit. an felicitas? quòd adeò periculosam sine periculo deuicit. Sed vtrunque mirabile, quòd & aggredi ausus, & quòd tanta felicitate ac facilitate gloriosum compleuit triumphum. Simili modo apud Placentiam factum est, quæ & ipsa Mediolanensibus confœderata, propter diuersas causas inuisa videbatur, & defectionis opinionem dudum incurrerat. Vnde etiam vt suprà memorauimus, iure possessionis iussi fuerant vallum replere, turresq; deponere, vt minitando magis quàm puniendo reprimerentur perturbandæ ciuitatis auctores. Eodem quoq; tempore egressi fuerant de Placentia latrunculi, & nuncios principis, qui de Genua promissam ferebant pecuniam circiter D. talenta, ex insidijs circumuenerunt, & memoratam pecuniæ quantitatem diripuerunt. Ob hęc & alia fraudis experimenta, cum eos sicut indubitanter rerum nouarum cupidos, Augustus suspectos haberet, cum paucis tamen sine pauore ciuitatem ingreditur. Dominicam Palmarum debito festo peragit, cæteraq; quæ ibidem peragenda fuerant, congruè ordinauit, pecuniamq; direptam vix à ciuibus exoratus, recepit.

Quomodo exercitum reuiserit, & de Eberhardo episcopo Babenbergensi.

CAPVT XXIX.

Anno dominicæ incarnationis M. clix. Fridericus Pascha apud Mutinā celebrauit: festoq; terminato, in territorium Bononiense, vbi tunc manebat exercitus, demigrans, aduentu suo vniuersos lætificauit. Nempe à die quo cinis super capita fidelium poni solet, vsq; tunc, semel tantùm ad exercitum venerat, supradictis negocijs occupatus. Dimiserat tamē loco suo venerabilē virū Eberhardū Babenbergēsem episcopum, qui venientes, & negocia habentes audiret, causasq; eorum diligenti examinatione terminaret. Erat enim idem episcopus religione & scientia præditus, vitæq; purioris institutionibus instructus, Cumq; ad fidem imperij, & honorem, præ

cæteris diligentiam habere cognitus esset, apud quàmplurimas terras opinio de eo celeberrima peruulgata est. Eiusque studium circa scripturæ sensus, ac quæstionum discussionem tam attente versabatur, vt inter prælia cōmanens, diuersas & ingentes curas, earum sedula meditatione solaretur. Cum autem omnes episcopos, seu cuiuslibet ordinis ecclesiastici viros Imperator diligeret, eosque ampliori honore dignos duceret, specialiter tamen memorati viri, sicut prudentissimi, nitebatur consilio, eumque dignum æstimauit, in cuius arbitratu & discretione operas suas locaret, & onus simul ac honorem communicaret.

Quomodo ex sententia iudicis Mediolanenses hostes pronunciantur. Item de legatis Romani pontificis, & responsione principis.

CAPVT XXX.

Iam dies aderat, quæ Mediolanensibus tertiò vel quartò præfixa fuerat. Tum Imperator conuocatis iudicibus & legisperitis, qui in ea ciuitate frequentes aderant, citari iubet Mediolanenses. Cum autem nemo compareret qui absentiæ illorum causam rationabilem ederet, tanquam contumaces, rebelles, & imperij desertores, seueritatis sententiam excipiunt, hostes pronunciantur, res eorum direptioni, personæ seruituti adiudicantur. Eiusque rei occasione in audientia principis satis disputatum est, luculentèrque expressum, quæ pœna excipere debeat qui defectionis, aut læsæ maiestatis rei forent deprehensi. Præter alios principes nobiles atque sapientes, interfuere huic collationi & negocio, sedis apostolicæ legati, videlicet Octauianus tit. sanctæ Ceciliæ presbyter cardinalis, Henricus tit. S. Nerei & Achillei, Vuilhelmus cardinalis diaconus, antea Papiensis archidiaconus, & Guido Cremensis diaconus cardinalis, missi à papa Adriano: quorum itineris causas, simúlque nunciorum Senatus populique Romani, rescriptum literarum venerabilis viri Eberhardi Babenbergensis episcopi, subterannotatum continet, quod tale est:

Reuerendissimo patri & domino Eberhardo, Saltzburgensis ecclesiæ archiepiscopo, Eberhardus Babenbergensis gratia dei si quid est, cum oratione qualicunque seruitium deuotissimum.

Scio pater sanctissime, sacræ pietatis affectu vos compati meis laboribus, & animæ mihi salutem, & corpori quietem concupiscere. Vt autem noueritis quoad compati vos mihi oporteat, dico vobis, quòd iam tędet animam meam vitæ meæ, duo ferens onera in animo meo grauissima, quòd & cinctus ducor quò nolo, & quandiu durare debeat ignoro: vestris & aliorum fidelium orationibus adiuuari desiderans, vt ab illis separer quibus iurauit dominus in ira sua, Si introibunt in requiem meam. Super hæc tempora periculosa instare videntur, & propè est, vt inter regnum & sacerdotium moueatur discordia. Et quidem cardinalibus à domino Papa ad dominum Imperatorem transmissis, domino videlicet Octauiano, & domino Vuilhelmo quondam Papiensi archidiacono, post lene principium, & ingressum quasi pacificum capitula durissima proposita sunt, verbi gratia: Nuncios ad Vrbem ignorante apostolico, ab Imperatore non esse mittendos, cum omnis magistratus inibi beati Petri sit cum vniuersis regalibus. De dominicalibus apostolici fodrum non esse colligendum, nisi tempore suscipiendæ coronæ. Episcopos Italiæ solum sacramentum fidelitatis sine hominio facere debere domino Imperatori. Neque nuncios Imperatoris in palatijs episcoporum recipiendos. De possessionibus ecclesiæ Romanæ restituendis, & tributis Ferrariæ, Massæ, Ficorolu, totius terræ comitissę Mathildis, totius terræ quæ ab Aquapendente est vsque Romam, ducatus Spoletani, insularum Sardiniæ, Corsicæ. Domino autem Imperatore super his iusticiam & consilium constanter offerente, si & ipsi iusticiam vellent facere & recipere, illis verò recipere tantùm volentibus, & non facere hac ratione, quòd dominum Apostolicum causæ subijcere, ac iudicio sistere non possent, & econtrariò domino Imperatore multa proponente de rupta concordia, quæ in verbo veritatis sibi cōpromissa fuerat.

De

De Græcis, de Siculo, de Romanis sine cõmuni consensu non recipiendis. De cardinalibus quoq; sine permissione imperiali liberè per regnũ transeuntibus, & regalia episcoporum palatia ingredientib. & ecclesias dei grauantibus: de iniustis appellationibus, & cæteris quãpluribus breuitatẽ superantib. cum Apostolicus per nuncium & literas cardinalium prædictorũ, ex cõsensu Imperatoris submonitus, cardinales alios ad hæc omnia cõplananda requisitus, his qui aderant nuncijs suis, & curiæ principib. nollet adiungere, vnitatis & concordiæ verbum diu desideratum, peccatis nostris exigentibus euacuatum est. Et dum hæc agerentur, nuncij Romanorũ superuenietes, & ea quæ pacis sunt rogantes, bene recepti ac dimissi sunt. Rogatu tamen cardinalium dominus Imperator nuncios ad dominum papã, & ad Vrbem missurus est, vt cum apostolico, si ipse voluerit, primo loco pax fiet: sin autem, cum Senatu & populo Romano. Dominus Imperator in magna est gloria, dominã Imperatricem, & ducẽ Baioriæ & Saxoniæ, cum alijs superuenturis principib. & copijs exercitus expectans, & quosdam de melioribus ex Mediolano & Brixia in vinculis retinens. Valete. Imperator ad hæc verba cardinaliũ tale dedit responsum: Quãuis non ignorem ad tanta negocia, non ex animi mei sententia, sed ex consilio principum me respondere debere, sine præiudicio tamen sapientũ, hoc absq; cõsultatione respondeo. Episcoporũ Italiæ ego quidem non affecto hominiũ, si tamẽ & eos de nostris regalibus nihil delectat habere. Qui si gratãter audierint à Romano præsule, quid tibi & regi? Cõsequenter quoq; eos ab Imperatore non pigeat audire, quid tibi & possessioni? Nuncios nostros nõ esse recipiendos in palatijs episcoporum asserit. Concedo, si fortè aliquis episcoporũ habet in suo proprio solo, & nõ in nostro palatium. Si autem in nostro solo & allodio sunt palatia episcoporũ, cum profectò omne quod ædificatur, solo cedat, nostra sunt & palatia. Iniuria ergo esset, si quis nuncios nostros à regijs palatijs prohiberet. Legatos ab Imperatore ad Vrbem non esse mittendos affirmat, cum omnis magistratus inibi beati Petri sit, cum vniuersis regalibus. Hæc res fateor, magna est & grauis, grauiorique & maturiori egens consilio. Nam cum diuina ordinatione ego Romanus Imperator & dicar, & sim, speciem tantùm dominantis effingo, & inane vtiq; porto nomen ac sine re, si vrbis Romæ de manu nostra potestas fuerit excussa.

Quorum consilio contentio hæc decidenda fuerat, & responsum principis de hoc.

CAPVT XXXI.

HAec Augusto, & his similia pręfatis capitulis argutè respondẽte cõsilium initur, vt ex parte summi pontificis cardinales sex, & ex parte principis sex episcopi religiosi, prudentes, & qui deum timeant eligãtur, tantorũ negociorũ hincinde cognitionẽ accepturi, tãtamq; litem congruo fine decisuri. Verũ vt suprà taxatum est, ex parte Romanorum etiam hoc consilium dicitur fuisse euacuatũ. Super hoc quoq; capitulo audi epistolam Imperatoris directam Ebehardo Saltzburgensi archiepiscopo in hunc modũ: Quandoquidem fidelitatis tuæ constantiã, quam pro consuetudine exhibere soles imperio, frequenter experti sumus, quæ apud nos sunt, discretioni tuæ significamus, & prudẽtiæ tuæ consiliũ aduocamus. Venerunt siquidẽ ad nos duo cardinales à Papa missi, ad hoc vt inter nos & illũ fieret concordia. Dixerunt igitur, quòd Papa illam requireret pacem atq; concordiam, quæ inter papam Eugenium, & nos facta fuerat & scripta. Nos respondimus, quòd pacem quidem inuiolabiliter huc usq; tenuissemus, de cætero autem neq; eam tenere, neq; ea teneri vellemus, quomodo ipse prior eã violasset in Siculo, cui ipse sine nobis reconciliari nõ debuisset. Adiecimus tamẽ quòd omnẽ iusticiã dare & accipere parati essemus, siue secundũ humana, siue secundũ scripta diuina. Si verò iusticia grauis videretur, cõsilio principũ & religiosorũ, pro amore dei & ecclesię, libẽter nos supponeremus. Placuit verbũ nostrũ cardinalib. Dixerunt tamẽ, nisi prius cognita Papæ volũtate, super hoc se nihil posse vel audere. Missis nuncijs verbum nostrum cognouit Papa, mandauitq; sicut prius, aliã se nolle concordiam, quàm illam quæ inter papam Eugenium, & nos facta fuisset. Nos supradicto modo hoc recusauimus, & in præsentia, & testimonio omnium Teutonicorum

& Longobardorum episcoporum, & laicorum principum, & Baronum, & vauassorū omnem iustitiam atq; consilium obtulimus, & vt nos acciperemus iustitiam. Præsentes ibidem fuere Romanorum ciuium legati, qui cum indignatione mirabantur super his quæ audierunt. Mandauit enim Papa noua, & grauia, & nunquā prius audita, quæ sine consilio tuo, & aliorum fidelium imperij pertractari non possunt. Hęc descriptioni tuæ communicauimus, vt si qua tibi super his occurrerint, nosse veritatē non sit inutile. Rogamus etiam, vt si necesse fuerit, & nos tibi mandauerimus, ad nos pro tanto negocio venire non differas.

Quomodo Mediolanenses castrum Tretium expugnauerint, & funditùs destruxerint.

CAPVT XXXII.

AT Mediolanenses nouarum turbarū non iam in occulto, sed apertissimè tale sumunt principium. Nōdum finita solennitate Paschali, omnibus copijs suis adunatis, egressi sunt, oppidum Tretium, vbi Fridericum iam in priori aduentu milites suos locasse memorauimus, vi capere properantes: quoniam perniciosa videbatur obsidio, principe intra prouinciam existente. Iam enim intra ciuitatem cupidine castri potiundi, machinas, aliaq; quæ incepto vsui forent, præparauerant. Ita conatus eorū, & delicta occultiora fuere. Quæ postquā ex sententia instruunt, de improuiso cū magna multitudine oppidū circūueniūt, ac quidā eorū murū modò suffodere, modò scalis aggredi cupere, pars eminus glande, aut lapidibus, seu iaculis pugnare. Milites Romani tumultu perculsi, arma alij capere, pars territos cōfirmare, quidā in proximos saxa deuoluere, tela eminus missa remittere, pauci in pluribus minus frustrati, si Ligures propius accessissent. Omnia aspera, omnia fœda, atrocitate vtrinq; præliantiū periculum anceps, victoria primò in incerto erat: per totum enim triduum continuè pugnatum est. Verumenimuero castellani die noctuq; vigilijs, ieiunijs, laboreq; fatigati, impetum hostiū diutius sustinere nō poterant, cum hi per vices & successiones alter alteri laboranti succurreret: istorum verò nullus loco quem vti defenderet, acceperat, cedere potuisset. Defessis itaq; omnibus & exhaustis, atq; languidis, vbi locum hostibus introeundi dederūt, Ligures cuncti erumpere, oppidani vniuersi vel occisi, vel capti. Porrò in suos proprios gentiles, quos ibidem reperere, antequam in nostros insaniebant: nec vlla fuit eis in conlatinos miseratio. Nostri autem ob Imperatoris reuerentiam, seu metum, captiuati seruati sunt circiter octoginta milites de regia clientela. Sed nec hosti triumphāti vsquequaq; lęta cessit victoria, quāpluribus ex illis cæsis, & lethali vulnere sauciatis. Ita Tretium Mediolanēsium prius municipium ab ipsis captum, crematum, & funditùs destructum est.

Quomodo Fridericus ad uindicandam regni iniuriam animum intendit, & quomodo uarijs modis Mediolanenses afflixerit.

CAPVT XXXIII.

HAec audiens Fridericus, paulisper mœstus, iram cohibuit, indignationem dissimulauit, impetum militum cōtinuit, Curiam autem antedictā apud Roncaliam gloriosè celebrauit, & ibidem copiosam multitudinem bellatorū collegit. Deinde cum maxima cura vltum ire iniurias festinat, & toto apparatu, toto exercitu in Liguriam irruit, agros inflāmat, vastat, vineas demolitur, ficus exterminat, omnesq; fructiferas arbores aut succidi, aut decorticari præcepit, totamq; regionē depopulatur, statuens non antè obsidere ciuitatē, quā penuria necessariorū affligerentur. Aut enim tunc inopia victualiū coactos vltrà supplicaturos, aut si ad finem vsq; in eadē pertinacia durauissent, obsidione inclusos fame cōsumēdos, vel ad deditionē cogēdos arbitrabatur, multoq; faciliores ad affligendū fore, si post interuallū tēporis, iterū atq; iterum anxius incubuisset. Itaq; omnes eorū exitus asseruari præcepit, frumenti, aliarūq; rerum eis auferens cōmercium, edictumq; proposuit, qua pœna ferirentur transgressores, quoue præmio donari debuissent, qui vēditores harum rerum proderent. Mediolanenses autem omnium rerum tametsi copiam intus habebant, metu tamē futurę obsi-

obsidionis vehementius afficiebantur: & cum iam cibaria ipsa ad modicam mēsuram venderentur, ampliorem eis cupiditatem mouebat, quòd ius edendi liberum non haberent, ac velut omnia defecissent, ægreferebant. Interdum quoque assumptis secū bellatoribus, Imperator vsque ad ciuitatem profectus est, æstimās eos aliquid ausuros, quo vel publico congressu eos protereret, si contrà venissent, vel si excurrere attentarent, item à calamitate alieni non remanerent. Quod & factum est: nam incōsultè ad ostentationem suarum virium egressos, facto in eos impetu præuenit, compluresque ex eis cepit, & occidit.

De clade Mediolanensium.

CAPVT XXXIIII.

CVmque super tali negocio Imperator cum exercitu vltra Mediolanum processisset, Mediolanenses cum D. equitibus occultè ad nouam Laudā in die sancto Pētecostes venientes, prædam pecorum abegere. Episcopo verò Mantuano Carsidonio, & Marchione Garnerio de Ancona, cum sufficiēte militia eos insecutis, cum audissent voces clamosas paucissimorum Alemannorum, Mediolanenses territi, & in fugam versi, quosdam occisos, xvj. captos de suis melioribus ibidem perdiderunt. Iustè autē eos diuina vltio persecuta est, vt qui sanctissimo diei debitā reuerentiā & honorem exhibere contempserunt, ipsi cum dispendio atque dedecore reuerti cogerētur. Quadraginta continuis diebus terram hostium vastatio tenuit: interque cæteras arces, turres, & munitiones, quæ vel opere vel natura munitæ erant, quoddā castrum, quod mons S. Ioannis vocabatur, vsque ad id tempus expugnabile habitum, obsessum, & breui tempore captum est. Paulatim igitur reprobo capiti propria membra intātum mutilata sunt, & præcisa, vt inter multa oppida, & plurima castella, vix duo tunc ipsis residua remanserint.

De clade Brixiensium.

CAPVT XXXV.

HIsdem diebus Brixienses, & ipsi quoque nouis rebus studentes, comitatū Cremonensium deprędationis & latrocinandi causa ingrediuntur. Erāt quippe Mediolanensibus amicitia & societate coniuncti. Iam autem antea Cremonenses præmoniti à suis exploratoribus, non imparati inueniuntur, sed ex insidijs erumpētes improuisos inuadunt. Resistentes paulisper mox in fugam vertunt, prædam eripiunt, equites lxvij. pedites ferè ccc. partim occidunt, partim captiuos abducunt. Imperator post vastationem hostium Laudam pergit, ibique Italicum exercitū dimittit, copias militum qui de transmontanis expectabantur, ibidem præstolaturus.

Quomodo Mediolanenses contra uitam principis cum quodam consilium inierint.

CAPVT XXXVI.

AT clades quidem Mediolanensium in peius quotidie procedebant, cum in facinus magis accēderentur aduersis, & populum in vrbe fames iam acrior possideret. Non enim spe victoriæ maior pars eorum, sed desperatione salutis ferocius mouebātur, nec eos videntes tot mala cœpti pœnitebat, sed cæci & amentes facti, etiam in personam Christianissimi principis ausi sunt cōspirare, obliti quòd iuxta legē eius facti pœna animæ amissionem sustinet, & memoria rei post mortem damnatur. Itaque quendam qui se stultū, & mente captū simularet, inueniunt, eūque ad castra Friderici dirigunt, qui tunc apud Laudā morabatur, vt quouis modo violētas manus Imperatori injceret. Erat autē hic homo tam magnus corpore, tātusque viribus, vt nō sine causa tantam audaciā concepisse videretur. Animatus itaque multis blandimentis, multisque promissionibus, ad nouum facinus, ad scelus maximū accingitur. Laudā pergit, castra ingreditur, & stultitiam seu furiā maniæ simulans, vt id genus hominū solet, potius iocis & ludicris celebratur, quàm à tentorijs excludatur. Porrò tentoria Friderici tunc vicina fuerant, & penè super litus Aduæ locata, cuius loci ea facies, isque situs erat,

vt labētem ineuitabiliter, aut conuexum obrueret præcipitium, aut subterlabentis fluminis vorago esset exceptura. Præfatus ergo diem aptum & horam seruans, quando Imperatorem solum posset inuenire, vt conceptum facinus ad effectum perduceret, quodam manè primo diluculo egredientem de cubiculo tentorij, vt more suo coram sanctorum reliquijs orationum suarum deo munia persolueret, conspicatur: seque optatum tempus ratus adeptum accurrit, scelestas manus iniicit, & modò trahendo, modò portando versus præcipitium contendere cœpit, potitusque esset forsitan nefario proposito, nisi diuina miseratio ad defensionem diui principis manum extēdisset. Namque dum hoc modo ille trahendo, iste renitēdo, vt erque pro viribus conaretur, accidit vt funibus quibus tabernacula suspenduntur, implicati, ambo caderent ad terram. Iamque vociferantis principis clamor auditus, cubicularios exciuerat, qui accurrentes sceleratum monstrum comprehendunt, & multis malis affectum, eodem loco præcipitatū dimergunt. Talis tunc de illo opinio fuerat. Nos tamen audiuimus eundem verè furiosum fuisse, & innocenter vitam perdidisse.

Quomodo Mediolanenses nouam Laudam nocte per quosdam incenderint, & de insidijs cuiusdam per toxicum.

CAPVT XXXVII.

Mediolanenses tantum se facinus frustra suscepisse dolentes, subsequenter aliud intendunt. Octo de suis precio ad cremandam Laudam conducunt. Quorum vnus dum nocte intempesta promissum implere vellet, ac ædibus ignem iniecisset, inuenerunt eum vigiles, & comprehensum dum propositum confessus fuisset, manè facto eum patibulo contra Mediolanum erecto suspenderunt. Quidam etiam se mentitus monachum, explorator, & eorundem criminum obnoxius, simili modo vitam finiuit. Non multo pòst à quodam diuino monitore literas Imperatori allatas accepimus quendam venisse in Italiam, siue Hispanum, siue Arabum Saracenum, ætate senem, facie deformem, & luscum, discipulos vel socios penè xx. habentem, malis consilijs, & arte venefica prioribus multo potentiorem, eumque mortis cōtemptorem, pariter cum suis sequacibus, magnum se munus consecutos arbitrantes, si gloriam & nomē sibi perpetuum, principis sanguine comparassent. Preciosa ipsum quasi munuscula laturum, medicinas, anulos, gemmas, frena, calcaria, venenatis furfuribus circūlita, adeò violenter & efficaciter toxicata, vt mortē non euaderet Imperator, si vel manu nuda ea attigisset. Sicam quoque latentem iuxta femur gestare, vt si quo impedimento veneni facinus non procederet, ea ad peragendum nefarium propositum vteretur. Talibus acceptis, cum perpaucis communicato consilio, venturum magum iubet obseruari. Venientem ergo, vbi certis indicijs quæ delata fuerant, princeps vera esse cognouit, hominem asseruari præcepit: & perquirens cuius hortatu ad tātum facinus esset præcipitatus, promisit quòd vera dicenti remitteret omne supplicium, sin falsa promere maluisset, corpus eius tormētis absumeret. Ille & verbera, & quæstiones deridens, insuper comminatus est, si quid ipse mortale pateretur, Imperatorem cōtinuò sine dubitatione secum moriturū. Sed deceptus valde est. Nam princeps minas eius contemnens, cum de socijs & auctoribus sceleris nullum ab eo potuisset extorquere documentum, tantam pestem, tantique sceleris fabricatorem, sicut meritus erat, crucis patibulo donauit. Deoque salutis conseruatori vberes gratias egit, quòd tam validi maleficii virus & insidias declinasset.

De aduentu Imperatricis, & ducis Baioariæ in Italiam, ducis quoque Guelfonis.

CAPVT XXXVIII.

Interea Beatrix Imperatrix, dux Baioariæ & Saxoniæ Henricus, Conradus Augustensis episcopus, vti decretum erat, milites scribere, properè commeatu, stipendio, armis, alijsque vtilibus iter incipere. Profectique cum magno exercitu paucis diebus in Italiam veniunt, suoque aduentu nostris lætitiam, hostibus metum incutiunt. Erat enim

enim idem princeps filius(vt suprà dictum est)Herici ducis & Gertrudis filiæ Lotharij Imperatoris. Qui à primis cunabulis patre & matre orbatus, vbi primùm adoleuit, pollens viribus, decora facie, sed multò maximè ingenio validus, non se luxui, neq; inertiæ corrumpendum, sed, vti mos Saxonum est, equitare, iaculari, cursu cum æqualibus certare: & cum omnes gloria anteiret, omnibus tamen charus esset. Eius studium (vt de quodã dicitur) modestiæ, decoris, sed maximè seueritatis erat. Cum strenuo virtute, cum modesto pudore, cum innocente abstinentia certabat. Esse quàm videri bonus malebat. Ita quo minus appetebat gloriam, eo magis illam assequebatur. In omnibus gloriosis plurimum facere, & minimum ipse de se loqui. Is recepto ab Imperatore (vt suprà dictum est) ducatu Baioariæ, vbi naturam & mores hominũ cognouit, multa cura, multo consilio, in tantam claritudinem breui peruenerat, vt treuga per totam Baioariam firmata, bonis vehementer charus, malis maximo terrori esset, adeò vt absentem velut præsentem timendo, leges pacis quas sanxerat, nemo sine pœna capitis auderet infringere. Qui cum suos milites regijs coniunxisset, in breui spacio noui veteresq; coaluere, virtusq; omnium facta est æqualis. Nam & non multo pòst auunculus Imperatoris Guelfo princeps Sardiniæ, dux Spoleti, Marchio Thusciæ, & ipse nouum adducens exercitum, cum multo apparatu aduenit: suoq; aduentu nostris spem triumphi, aduersarijs fiduciam pacificendi donauit. Ita duo viri sanguine coniunctissimi, vtpote vnus eorum alterius fratris filius, diuersis inter se virtutibus certabãt. Guelfo dando, subleuando, ignoscendo: dux Henricus seueritate, & malorum pernicie gloriam adeptus est. Illius facilitas, huius constantia laudabatur. Guelfo negocijs amicorum intentus, sua negligere, nihil denegare quod dono dignum esset, magnas potentias affectabat, exercitum, nouum bellum exoptabat, vbi virtus enitescere posset. At dux Henricus, studium modestiæ decoris prætendens, non diuitijs cum diuite, neq; factione cum factioso, sed pro pacis negocijs absens simul præsensq; pugnabat. Ita memoria nostra ingenti virtute, diuersis moribus fuere hi viri duo, dux Henricus, & dux Guelfo, quos quoniam res obtulerat, silentio præterire non fuit consilium, quin vtriusq; naturam & mores, quantum ingenio possem, aperirem, valdeq; iocundum, vt in his duobus clarissimis viris nostra tempora suum Catonem in vno, in altero suum Cæsarem inuenissent. Redeo autem vnde digressus sum.

Hortatu Cremonensium Cremenses hostes iudicantur.

CAPVT XXXIX.

Cremonensium cum Mediolano discordia perpetua vtrosq; adeò vrgebat, vt hostiliter sibi inuicem incubantes, non antè manus ab armis reducendas putarent, quàm vel vna alteram prorsus absumeret, vel superior saltem inuenta superaret. Freti ergo tunc opportunitate temporis, Fridericum ad destructionem Cremæ ciuitatis hortantur, promissis xi. milibus talentorum. Huius rei tali occasione sumũt exordium. Crema cum esset de comitatu & diœcesi Cremonensium, eiusq; ecclesię tam in spiritualibus quã in secularib. regenda foret arbitrio, spontanea se temeritate à suo capite abruperat, & quod nefas erat, hostibus sociata cum Mediolanensibus filia matri rebellare cœperat. Super hoc schismate cõuenta coram principe, nec citatione legitima, nec vadibus quos dudum dederat, cogi poterat, vt aduersum se experientibus iudicio sisti curarẽt. Qua de re pro absentiæ contumacia, ac contumaci absentia contra se sententiam tristem excipiunt, hostesq; iudicantur.

Crema obsidione cingitur, & quomodo ibidem pugnatum sit.

CAPVT XL.

Collecta ergo valida manu Augustus, ita quòd exercitus eius eas copias, quas in obsidione Mediolani habuerat, superare videretur, partem vnã cum Cremonensibus contra Cremã dirigit, ipse cum reliquis iterum ad depopulandos Ligures agrum Mediolanensiũ ingreditur, & cum militia Alemannorũ terram totam peruagatur hostilẽ: completũq; est & ibi illud quod dicitur, Residuũ locustæ comedit brucus,

& residuum bruci comedit eruca At Cremonenses cum auxiliarijs, & magnis copijs ad oppugnandam Cremam venientes, acriter ciuitatem obsidione vallant, summis viribus impugnant. Oppidani fortiter resistunt de muris, & ante muros equis, & ad terram validè certatur. Ibi Garnherus Marchio Anconæ magnam viri fortis in ea pugna gloriam cōsecutus, de nostris occiditur. Alij quoq; quamplures tam de nostris, quàm de illis ibidem aut occidūtur, aut grauiter sauciantur. Erat autem Cremæ situs in loco plano & cāpestri, opere & manu satis liberaliter accuratus, naturæ beneficio in quadam sui parte paludoso se defendens ambitu. Cæterùm præter fossata ingentia & profunda, aquis plena, duplici muro excelso circundata, omnes aditus & assultus facilè arcere valuit. Ciues ciuitatis bellatores audacissimi, & quia cum suis cōtubernalibus, videlicet Mediolanensib. & Brixiensibus, secundis rebus propensius vsi, in atrocitatem, insolentiam ac arrogantiam irritati. Circumuallata itaq; ciuitate, hostium excursus diligenter custodiebantur, & machinæ, aliaq; ad oppugnationem profutura sedula præparatione disponuntur.

De legatis Senatus populiq; Romani, & de his qui ad eos missi.

CAPVT XLI.

CVmq; hæc apud Cremam agerentur, nuncij de nobilioribus Romanæ vrbis ex parte Senatus, populiq; Romani ad Curiam veniunt, omni deuotione omniq; reuerentia suum promittentes obsequium. Rogare ne pro iniquitate paucorum malorum & de plebe, multos bonos & nobiles velit pessundare. Se esse quorum occasione acceperit, vt Imperator Vrbis & orbis nominetur. Fridericus eo quòd in priori expeditione seuerius cum illis egerat, indulgentius eorum accepta legatione, benignum illis dedit respōsum: & per aliquot dies secum cōmoratos regaliter donauit & absoluit, mittens cum eis legatos Ottonem sæpeiam dictum palatij comitem, & magistrum Haribertum Aquensem præpositum, virum prudentem, & in negocijs regni longa eruditione exercitatum: dans hoc in mandatis, vt & ea quæ cum populo Romano, seu de stabiliendo senatu, seu de recipiendo Præfecto agenda forent, terminarent, & cum Romano pontifice, si hoc eligeret, de prænotatis capitulis finē facerent, & cōcordiam stabilirent. Qui venientes ad Vrbem, cum honorificè tam à populo, quàm à Senatu recepti essent, interq; ipsos, & summum pontificem crebri nuncij mediatores dirigerentur, molientibus illis more suo antiquum Romanæ vrbis fastum, regales se in nullo passi sunt inferiores inueniri, imò & ad se sæpius veniri, quàm vt illis occurrerent, obtinuerunt.

De his quæ ibidem, & circa Vrbem Mediolani patrata fuerint, & quomodo à Mediolanensibus contra principem male pugnatum est.

CAPVT XLII.

FRidericus interim in Liguria degens, ordinabat vt aliquā cladem Mediolanensib. qui omnes ad ciuitatē confugerant, seq; intus cōmunierant, inferret. Itaq; cum Papiēsium pugnacissimis cōsilium inijt, vt ad ciuitatem impetum faciant, seq; ab hostibus fugari patiantur, ipsum ex insidijs circunuenturum persequentes. Nec multum tunc opinione deceptus est. Mediolanenses enim cū eorum impetū sensissent (tam enim prędā abigere cœperant) strenuè eos persequūtur, eosq; resistentes acrius cędūt. Iam parū aberat à vera fuga his qui simulato metu cessuri erāt: declinauerāt enim paulisper à loco insidiarū. Tum Fridericus cohortatus suos, à tergo, & ex improuiso iam alacres, & penè victores hostes inuadit, auxilioq; suis quos iam pelli acceperat, optatus aduenit. Mediolanenses qui propè iam se victoriā adeptos putabant, videntes se circunuentos vndiq; à regijs equitib. nec vllū sibi fugæ prędidiū superesse, aduersus omnia imparati, occidi, capi, equi atq; viri afflicti. Tū specta culū horribile cāpis patētibus, cum medij hostium nec pugnare, nec fugam inire permissi, sine misericordia cæderentur. Postremò omnia quà visus erat, constrata sunt telis, armis, cadaueribus, aut mortuorum, aut ad mortem sauciatorum. Verū qui numerus occisorum, aut eo prælio captiuorū fuerit, Augustus ipse suis literis declarat, scribens ad Albertū Frisingensem episcopum.

episcopum. Ait autem inter cætera: Præterea ad consolationem tuam de præsenti statu nostro aliqua tibi scribimus, quia honorem imperij, & nostram prosperitatem te diligere non dubitamus. Inter alia igitur magnificauit dominus facere nobiscum, & fecit. Vnde facti sumus lætantes, & maximas deo gratias agentes. Maximam enim multitudinem Mediolanēsium tradidit deus in manus nostras, ita quòd Idus Iulij, qua data diuisio apostolorum celebrari solet, Dc. de fortioribus ciuitatis captiuos in vinculis abduximus, centū & ferè quiquaginta per campos & itinera viarū interfecti sunt. De submersis verò, & de vulneratis modus nō fuit, neq; numerus. Sic cum victoria ad nouam ciuitatem Laudam reuersi fuimus.

De obitu Adriani papæ, & schismate Romanæ ecclesiæ.

CAPVT XLIII.

EA tempestate Adrianus papa in Kalend. Septemb. apud Anaginam diem clausit extremum, & ij. Non. Septemb. in ecclesia beati Petri, præsentibus clero, senatu, populoq; Romano, honorificè tumulatus est, regalibus nuncijs adhuc ibi existētibus. Post cuius obitum cardinales in seditionem conuersi, gemina electione scindūt vnitatem, quibusdam eligentibus Octauianum titu. S. Ceciliæ presbyterum cardinalem, cui nomen dederunt Victor: alijs Rolandum titu. sancti Marci presbyterum cardinalem, & Romanæ ecclesiæ cancellarium, cui nomen imposuerunt Alexander. Verùm vt huius negocij tractatus perpetua seu continua decurrat oratione, paulisper alia interim prosequemur pro magnitudine causæ, suo lòco his diutius immoraturi.

Quòd Imperator in propria persona ad obsidionem Cremæ uenerit, & quomodo diuersis modis ibi pugnatum sit.

CAPVT XLIIII.

IMperator aliam parās profectionem, ad deuastandos fines Mediolanēsium, cum in partem processisset, & pabulatores in toto territorio nec equis annonam inuenire potuissent, reuersus cum toto exercitu ad obsidionem Cremæ pergit. Tùm demum perituram ciuitatem metus inuasit, magnaq; tristicia habitatores eius occupauit. Erāt autem & intus & foris vniuersa plena tumultus, multaq; bellica instrumenta & in oppido, & contra oppidum fabricabantur. Erantq; deinceps quotidiana eorum officia, hi quidem excursus, isti verò assultus moliri, magnaq; vi omnibus ibi diebus certatur. Nam ad portas vbi quisq; principum curabat, eo acerrimè niti, neq; alius in alio magis quàm in se spem habere, pariterq; oppidani similiter agere, omniaq; ad defensanda mœnia vtilia vario ingenio præparare, diffidentiam rei dissimulare, interdumq; prospera fortuna, interdum dolor eorum ad multa facinora incitauit audaciam.

Quomodo absente Imperatore grauiter pugnatum sit.

CAPVT XLV.

QVadam deniq; die dum exploratum fuisset Fridericum pro visenda consorte regni imperatrice, quæ in vicino castro nomine Sanbassan morabatur, è castris exisse, ad portam quam regalis familia seruabat, penè cum sexcentis erumpūt equitibus: magnoq; prælio inito, cum diu Marte pari vtrinq; nihil aliud quàm occiderent, tellus cruore manaret, nostriq; quamuis tam pudore, quàm virtute summa vi resistere conarentur, illud tamen efficere non potuerunt, vt hostium manus ea die gradum retro dedisset, grauiter fortiterq; illa die pugnatum est. Nam si credere fas est, riuuli campestres peremptorum & sauciatorum vulneribus sanguine infecti ac prouecti, imbre cruoris augmentum acceperunt. Vespere facto vtrinq; disceditur, illis intra septa, istis intra munimina muralis aggeris se recipientibus. Rediens Augustus, cū de pertinaci hostium audacia comperisset, indignatione simul & ira permotus est, vt qui iam penè in supremis se potius humiles ac supplices exhibere deberent, incursiones facerent, & victores suos ipsi turbare non metuerent, ærumnosa obsidione inclusi.

Iam enim sæpenumero in eruptionibus suis, aut machinis flammas iniicere, aut turres destruere, aut lethali vulnere aliquos de nostris sauciare moliti sunt, nullumque specimen audaciæ, aut ostentationis fuit, quod illi futurorum ignari prætermitterẽt: & dum iam inclinata putaretur eorum superbia, de patratis facinoribus tumidi gloriabantur. Erat autem videre miseriam, quando hi qui foris, occisorum amputatis capitibus, eis quasi pila ludebãt, & à dextra in læuam reiectis, crudeli ostentui & ludibrio habebãt: qui verò in oppido, inhonestum arbitrantes si quid minus auderent, captiuos nostrorum sine misericordia supra muros membratim discerpendo, miserabile præbebant spectaculum.

De pœna quam Princeps in captiuos eorum exercuit. Item de insania Cremensium.

CAPVT XLVI.

Ea calamitas paulisper Friderico tristitiam, & dignam indignationẽ comparauit. Qui vbi impetum insanientium cõtinere non poterat, ac sæuientium furorem reuerentia principis non cohibebat, placuit in contumaces vindictæ seueritatem exercere: vt quos non correxit lenitatis patientia, saltem indubitati supplicij pœna coerceret. Iubet ergo de captiuis eorum vindictã accipere, eosque pro muris iussit appendi. Contumax autem populus nimis de pari volens contendere, etiam ipse quosdam de nostris in vinculis positos, eodem modo traxit ad supplicium, eosque cruce suspendit. Tum Fridericus, etiámne perituri contra nos ipsa vos nostra excitauit humanitas, & lenitate nostra vobis aluistis audaciam? Iam quidem vobis pugnantibus aliquandiu pepercimus, captiuos vestros miserati fuimus, vadibus nostris fidem seruauimus, inuiti muris vestris machinas admouimus, semper cædis vestræ cupidos milites continuimus. Ista omnia spernitis, & nefaria temeritate nos ad excidium vestrum, ad interitum filiorum, seu nepotum vestrorum prouocatis. Vtar ergo iam deinceps belli legibus, contendam cum pertinacia vestra minimè parcens, qui vobisipsis parcere noluistis. Hæc dicens vehementer iratus, quòd in sorte captiuorum constituti æquales cũ victoribus conditiones sibi ponerent, voce præconis declarari iussit, ne vlterius ad se profugerent, neúe fidem sperarent: nulli enim esse parcendum, cunctis autem viribus dimicarent, quantum possent saluti suæ consulerent: iam enim se omnia iure belli gesturum. Itaque obsides eorum numero xl. adduci iubet vt suspendantur. Tum interim adducuntur captiui quidam de nobilibus Mediolanẽsium sex milites, qui deprehensi fuerant, vbi cum Placentinis perfida miscebant colloquia: nam, vt suprà dictum est, Placentia principi etiam tunc ficta deuotione, & simulata adhærebat obedientia. Erat autem vnus de captiuis qui ducebantur, nepos præsulis Mediolanẽsis, vir diues, & cuius consilio Ligures vniuersi plurimùm nitere ntur. Hos quoque contempta multa pollicitatione pecuniæ duci iubet ad supplicium, similisque his qui & prioribus vitæ finis extitit.

De ustris illorum miseria, & miserabili eorum conquestione.

CAPVT XLVII.

Iamque ad ciuitatis perniciem machinæ plurimæ admouebantur, iam turres in altum extructæ applicari cœperant. Tum illi summa vi atque pertinacia resistere, atque à muris turres arcere, fusisque instrumentis validis saxorum ictibus nostras machinas impellere. Effrenatis verò animis princeps obsistendum putans, obsides eorum machinis alligatos, ad eorum tormenta (quæ vulgò mangas vocant, & intra ciuitatem nouẽ habebantur) decreuit obijciendos. Seditiosi, quod etiam apud barbaros incognitum, & dictu quidem horrẽdum, auditu verò incredibile, non minus crebris ictibus turres impellebant: neque eos sanguinis & naturalis vinculi communio, neque ætatis mouebat miseratio. Sicque aliquot ex pueris lapidibus icti, miserabiliter interierunt. Alij miserabilius adhuc viui superstites, crudelissimam necem, & diræ calamitatis horrorem pendula expectabant. O facinus. Videres illinc liberos machinis annexos, parentes implorare, crudelitatem & immanitatem aut verbis, aut nutibus obiectare, econtrà infelices patres pro infausta prole lamentari, sese miserrimos clamare, nec tamẽ ab impulsionibus

bus cessare. Consolatus est autem eos etiam aliquis eorum, ita dicens: O beati quibus mori bene, quàm male viuere contingет: ne timeatis mori, qui magna mala morte effugituri estis. Si viri fortes pro libertate certantes essemus, non oporteret nos quoq; super hoc aut cunctari, aut expectare monitorem. Nam mors quidē libertatem animis præstat, valdeq; beati qui pro patria mortui, immortalitatis ordinem iam receperunt. Quàm multi nostrorum antecessorum hac lege, taliq; cōditione, alij torti, tamq; igne quàm verberibus excruciati obierunt, alij verò semel à bestijs, ad secundum eorū cibum viui seruati sunt. Miseriores nos vobis sumus, qui adhuc viuimus, qui sæpe mortem optantes non accipimus. Dum enim quisq; nostrorum secum reputās crudelem seu barbarorum, seu gentilium suorum seruitutem, videre coniuges ad turpitudinem duci, alius reuinctis manibus, voce filij patrem implorantis exaudiet: alius verò infelices senes ad cineres patriæ videbit assidere. Hæc, inquam, quisquam nostrorum cōsiderans, aspicere Solem durabit, etiamsi viuere absq; periculo possit? O vtinā omnes fuissemus mortui, priusquam ciuitatem nostram Cremonēsium manibus videremus excindi, priusquam patriam sanctam Papiensium impietate funditùs erui conspiceremus. Adhuc eum orare cupientem omnes interpellebant, & effrenato quodam impetu ad faciendum incitabantur: hoc speciem esse fortitudinis, rectiq; consilij existimantes, hostibus stuporem mentis, admirationemq; audaciæ relinquere. Pauci quidem rationi cedentes, filijs consulere voluissent, alios autem liberorū cædis amor inuasit, malorum quæ subditi hostibus passuri fuerant, cogitationem habentes pro solatio necessitatis accedere. Et Crema tunc temporis taliter affecta, seu potius afflicta fuerat.

Quomodo Mediolanenses de obsidione cuiusdam castri fugati sunt.

CAPVT XLVIII.

AT Mediolanenses arbitrantes Fridericum circa obsidionem Cremæ sollicitum, aliàs laborantibus non posse succurrere, egressi cum turmis suis penè xxx. milia hominum, oppidum quoddam versus lacū Cumanum Manerbe vocatum, obsidione cingunt, aggeres instruunt, machinas admouent, omnibusq; modis euersionē castri accelerare nituntur. Verùm comes Gosuuinus, qui tunc comitatum Sefrenensem & Martusanum iussus à principe, satis prouidè administrabat, missos suos ad Curiam dirigit, hostiumq; conamen denunciauit, quid facto sit opus cōsulit, se quoq; copias quantas possit collecturum, si ab exercitu aliquod sibi militiæ supplementum destinetur. Imperator continuò quingentos equites armatos eò dirigere decernit. Comes etiam de suis colligens auxilia, non modicum coadunauit exercitum. Iamq; compositis rebus, Mediolanensibus se ostendere, minitari, neq; prælium facere, neq; otiū pati, tantummodo hostem ab incepto retinere, neq; copiam pugnandi facere, donec qui è castris expectabatur miles superueniret. Rati Ligures id quod negocium poscebat, Imperatorem laborantibus suis auxilio venturum, & indubitatum prælium futurum, obsidionem dimittunt, fugamq; ineuntes ad ciuitatem euadere festinãt. Comes vt videt eos iam fugam cepisse, magna illos vi à tergo vrget, fugientibus instat, cædit, capit, copiosam prædā diripit, reliqui amissis omnibus profugi, multiq; saucij, vix intra ciuitatem reuertuntur.

Quomodo Placentini perfidia sua hostes pronunciati sunt.

CAPVT XLIX.

INter hæc Placentini multis argumentis detecti sunt studio rerum nouandarum, nisi cum Mediolanensibus inire conciliabula, frumentum, aliaq; vsui necessaria clanculū illis prouidere, quinetiam aliquos de suis Cremensibus in auxilium destinasse. Imperator satius existimans habere detectos inimicos, quàm fictos amicos, pro eo quod vt dicitur, Nulla pestis efficacior ad nocendūm, quàm familiaris inimicus, eosdē pro perfidia sua, vt leuissimos, nec in hac, nec in illa parte fidem debitam habentes, hostes pronunciat. Verùm res exigit, vt ad schisma Romanæ ecclesiæ, vnde digressi sumus, scribendo redeamus. Porrò in hoc negocio lectorem admonitum esse cupimus,

vt non de nostro dicto vel scripto veritatē huius rei metiatur, sed quid rectius sit, quis ve (vt ita dixerim) iustius induit arma, ex collatione omnium scriptorum, quæ vndiq; media discurrere, proprio disquirat iudicio. Nos enim si alterutrius partis res vel attolleremus, vel extenuaremus, à proposito decidere videremur. Nec vtiq; sanū esset corpus reliquum historiæ, si hanc partem velut principale membrum domestici fauoris morbus haberet.

Recapitulatio de schismate Romanæ ecclesiæ, & quando vnus consecratus sit, & de hoc epistola eius.

CAPVT L.

Diuisis, vt suprà dictum est, in electione Romani pontificis cardinalibus clero ac populo Romano, cum à suis cōsentaneis & sequacibus alter, id est, Octauianus in prima dominica mensis Octobris, alter, id est Rolandus, in xviij. die mensis Septemb. in episcopum consecratus fuisset, vterq; literas quarum tenor subiectus est, ad declarandam rem per mundi partes destinauit. *Victor seruus seruorum dei, venerabilibus fratribus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, & charissimis filijs Abbatibus, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, & cæteris principib. & egregiæ familiæ imperiali, in sacratissima Curia domini Friderici, serenissimi ac inuictissimi Romanorum Imperatoris commorantibus, Salutem & apostolicam benedictionem.* Quàm & inquantum & ecclesiastici status decorem, & honorem Romani imperij, & nobilitatem omnium bonorum hactenus sincerè dilexerimus, & quæ mutuæ charitates sint inuicem frequenter exhibitæ, nequaquam credimus à vestræ magnitudinis excidisse memoria. Nunc autem tanto propensioris dilectionis efficaciam vobis & imperio cupimus exhibere, quanto deo auctore ad maiorem conscendimus dignitatem. Quapropter vniuersitatem vestram, de qua plenè confidimus, plurimùm deprecamur, vt pro beati Petri apostolorum principis reuerētia, & antiquæ dilectionis constantia, quæ inter nos inuiolabiliter perseuerare dinoscitur, dominum Imperatorē inuictissimum cō monendo rogetis, quatenus imperio sibi à diuina clementia cōmisso, & ecclesiæ dei sponsæ Iesu Christi, cuius aduocatus & defensor diuinitùs est constitutus, prouidere & subuenire non tardet, ne in tanta discordia aduersariorum malitia nequiter præualere, nauicula beati Petri procellis & tempestatibus suo tempore quassari, & decus imperiale valeat aliquatenus obnubilari. Insuper vniuersitati vestræ dignum duximus intimandum, qualiter ad apostolatus officium domino concedente vocati fuerimus. Felicis memoriæ papa Adriano prædecessore nostro viam vniuersæ carnis ingresso, in beati Petri basilica tumulato, conuenimus omnes de electione summi pontificis tractaturi. Post lōgam verò collationem & diutinam deliberationem, diuina tandem inspirante clementia, electione venerabilium fratrum nostrorum episcoporum, presbyterorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinaliū, cleri quoq; Romani petitione, eiusdem populi assensu, etiā senatoriæ dignitatis honoratorum, insuper capitaneorum, ad summum pontificatū annuente deo canonicè sumus electi, & in sede apostolica collocati, ac deinde prima dominica mensis Octobris benedictionis consecrationē, & nostri officij accepimus plenitudinē. Quocirca vniuersitatem vestram humiliter deprecamur, quatenus nos apud ipsum precib. adiuuetis, à quo omnis est potestas & honor dignitatum. Si autem ex parte illius Rolandi quondam cancellarij, per conspirationem & coniurationem contra ecclesiā dei & imperium, Vuilhelmo Siculo astricti, qui die xij. post electionē nostram se fecit intrudi, quod à seculis non est auditum, ad vos scripta peruenerint, tanquam mendacio plena, & à schismatico & hæretico destinata respuatis, & aures vestras nequaquam illis vllatenus præbeatis. Data Signiæ v. Kalend. Nouemb.

Quando Rolandus consecratus sit, & de hoc epistola eius pro sua parte.

CAPVT LI.

Alexander episcopus, seruus seruorum dei, venerabili fratri Gerardo Episcopo, & dilectis filijs Canonicis Bononiensis ecclesiæ, & legis doctoribus, cæterisque magistris Bononiæ commorantibus, Salutem, & apostolicam benedictionem. Aeterna & incommutabilis

tabilis prouidentia conditoris, sanctam & immaculatam ecclesiam à suæ fundationis exordio, ea ratione voluit & ordine gubernari, vt vnus ei pastor & institutor existeret, cui vniuersi ecclesiarum prælati absque repugnantia subiacerent, & membra tanquam suo capiti cohærentia, ei se mirabili quadam vnitate coniungerēt, & ab ipso nullatenus dissiderent. Qui verò apostolis suis pro eorum fidei firmitate promisit dicens, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi, ille proculdubio ecclesiam suam, cuius ipsi Apostoli magisterium assumpserunt, sua promissione fraudari nullo modo patietur, sed eam in suo statu & ordine, licet ad instar nauiculæ Petri fluctuare aliquando videatur, perpetuò faciet permanere. Vnde & quamuis hoc tempore tres falsi fratres, qui à nobis quidem exierunt, sed non fuerunt de nobis, transfigurantes se in angelos lucis, cum sint satanæ, inconsutilem Christi tunicam, quam vtique ipse quidem ex persona Psalmographi à leonibus petit, & à framea erui, & de manu canis orat ac postulat liberari, scindere & laniare laborent: Christus tamen auctor & caput ecclesiæ, eam velut vnicam sponsam suam prouida gubernatione tuetur, & nauem egregij piscatoris, licet sæpius quatiatur, à fluctibus non permittit naufragium sustinere. Porrò cum antecessor noster bonæ memoriæ Adrianus Papa Kal. Septemb. Anagniæ debitum naturæ soluisset, & de terris ad cœlum, de imis migrasset domino vocante ad superna, eo Romam adducto, & ij. Non. Septemb. in ecclesia beati Petri, præsentibus ferè omnibus fratribus satis honestè (sicut moris est) tumulato, cœperunt fratres & nos cum eis secundum ecclesiæ consuetudinem de substituendo pontifice in eadem ecclesia studiosius cogitare, & tribus diebus de ipsa electione tractantes, tandem in personam nostram insufficientem huic oneri, & tantæ dignitatis fastigio minimè congruentem, omnes quotquot fuerunt tribus tantùm exceptis, Octauiano scilicet, Ioanne de S. Martino, & Guidone Cremense (deo teste, quia mendacium non fingimus, sed meram sicut est loquimur veritatem) concorditer atque vnanimiter conuenerunt, & nos assentiente clero ac populo in Romanum pontificem elegerunt. Duo verò, Ioannes & Guido, quos prænotauimus, tertium Octauianū nominantes, ad eius electionem pertinaciter intendebant. Vnde & ipse Octauianus in tantam audaciam, insaniamq; prorupit, quòd mantum, quo nos reluctantes & renitētes, quia nostram insufficientiam videbamus, iuxta morem ecclesiæ, Odo prior diaconorum induerat, tanquam arreptitius à collo nostro proprijs manibus violenter excussit, & secum inter tumultuosos fremitus asportauit. Cæterùm cum quidam de senatoribus tantum facinus inspexissent, vnus ex eis spiritu diuino succensus, mantum ipsum de manu eripuit sæuientis. Ipse verò ad quendam capellanum suum, qui ad hoc instructus venerat, & paratus, ilicò flammeos oculos fremebundus inflexit, clamans & innuens, vt mantum quem fraudulenter secum portauerat, festinanter afferret. Quo vtique sine mora delato, idem Octauianus abstracto pileo, & capite inclinato, cunctis fratribus aut loco inde, aut voluntate remotis, mantum per manus eiusdem capellani, & cuiusdam clerici sui ambitiosus assumpsit, & ipse idem quia non erat alius, in hoc opere capellano & clerico extitit coadiutor. Verùm ex diuino credimus iudicio contigisse, quòd ea pars manti quæ tegere anteriora debuerat, multis videntibus & ridentibus posteriora tegebat. Et cum ipse idem hoc emēdare studiosius voluisset, quia capitium manti extra se raptus non poterat inuenire, collo fimbrias circunduxit, vt saltem mantus ipse appensus ei quodammodo videretur. Sicq; factum est, vt sicut tortæ mentis erat, & intentionis obliquæ, ita ex transuerso & obliquo mantum fuerit in testimonium suæ damnationis indutus. Quo facto, portæ ecclesiæ, quæ firmatę fuerant, reserantur, & armatorum cunei, quos, sicut ex re apparuit, pecuniæ largitione cōduxerat, euaginatis gladijs cum immenso strepitu cucurrerunt, & pestis illa mortifera, quia cardinales episcopos nō habebat, armatorum caterua militum vallabatur. Fratres verò facinus tam immensum, & à seculis non auditum ex insperato videntes, & formidantes, ne à conductitijs militibus trucidarentur, sese in munitionem ecclesiæ nobiscum pariter receperunt: ibiq; nouem diebus continuis, ne exinde liberè exiremus, fecit nos quorundam senatorum assensu, quos pecunia oblata corruperat, die no-

ctuq; armata manu cum omni diligentia custodiri. Sanè populo incessanter & iugiter acclamante, & in senatores pro tanta impietate multa immanitate fremente, de custodia fuimus illius munitionis erepti, sed in artiori & tutiori loco apud Trãstyberim nos idem senatores, recepta inde pecunia, posuerunt. Cumq; moram ibidem fermè per triduum fecissemus, vniuerso populo tantam proditionem, atque malitiam de cætero nullatenus sustinente, senatores cum nobilibus & populo venientes, nos & fratres nostros per vrbem magnificè & honorificè cum immensis laudibus & præconijs, campanis etiam in transitu nostro pulsantibus, conduxerunt, & sic tandem à violentia persequentis erepti, & nostræ redditi libertati, sequenti die dominico venerabilibus fratribus nostris Gregorio Sabinensi, Hubaldo Hostiensi, Bernhardo, Vualthero, Iulio & B. episcopis, cardinalibus quoque, abbatibus, prioribus, iudicibus, aduocatis, scriniarijs, primicerio, & schola cantorum, nobilibus etiam, & quadam parte de populo vrbis, apud Nimpbam non longè ab vrbe insimul congregans, munus consecrationis accepimus, & sicut in Romana ecclesia moris est, ibidem pontificali regno magnificè fuimus ac solenniter coronati. Cæterùm prædictus Octauianus cum pro consecratione, imò execratione sua, dum & in vrbe esset, & postquam latenter vrbem exiuit, multos episcopos conuocasset, nullum prorsus præter vnum Ferentinatem videlicet episcopum, habere potuit, pro sua temeritate & vesania confirmanda. Quosdam tamen episcopos imperialibus minis, quosdam violentia laicali, quosdam verò pecunijs & blanditijs allicere voluit: sed nil, domino impediente, profecit. Vnde nec adhuc inuenire potest, licet omnibus modis enitatur, qui ei manus execrationis imponat, & se tantæ faciat præsumptionis & impietatis auctorē. Verùm memorati Ioannes & Guido, cæcitatis tenebris obuoluti, quoniam scriptum est, Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnet, nec sic à sua præsumptione damnabili resipiscunt, sed eundem Octauianum, quem sibi in statuam erexerunt, obstinata perfidia venerantur, & cum relicta vnitate ecclesiæ præsumunt vsque adhuc tanquam idolum aut simulacrum adorare. Ipse autem Antichristi tempora præfigurans, vsqueadeò erectus est supra se, vt etiam in templo dei sederit, ostendens se tanquam sit deus, & multi abominationem desolationis stantem in loco sancto, non sine multa lachrymarum effusione, corporeis oculis inspexerunt. Sanè nos infirmitatem nostram, & virtutum indigentiã cognoscentes, nostrum in dominum iactamus cogitatum, sperantes & de Christi misericordia plenius confidentes, quòd ecclesiam sanctam suam, pro qua ipse idem in substantia nostræ mortalitatis apparuit, vt eam sibi non habentem rugam aut maculam exhiberet, optata faciet in tranquillitate lætari, & procellarum omnium inundatione sedata, nihil erit quod iam ei posςit obsistere, vbi vnicus eius sponsus voluerit nubilosa quæque & noxia propulsare. Nunc igitur quia nos de nostrorum meritorum qualitate diffidimus, & de honestate & religione vestra plenam habemus fiduciam, vestris & vniuersalis ecclesiæ precibus infirmitatem nostram petimus adiuuari: charitatem vestram per apostolica scripta rogantes, & commonentes attentius, vt sicut viri catholici vos pro domo domini muros inexpugnabiles opponatis, & in deuotione ac fidelitate matris vestræ sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ immobiliter persistentes, ab eius vnitate nullatenus recedatis. Quòd si præfatus vir impietatis, ad partes vestras aliqua damnationis suæ scripta transmiserit, ea, sicut respuenda sunt, respuatis, & tanquã vana ac sacrilega contemnere & abijcere studeatis. Nouerit insuper discretio vestra, quòd nos supranominatũ Octauianum, apostaticum & schismaticum in octauo die à consecratione nostra (tunc enim terminum ei resipiscendi, & ad vnitatem matris ecclesiæ redeundi præfiximus) tanquam inobedientem & contumacem, & illos qui ei manus præsumerent, non dicimus consecrationis, sed execrationis imponere, & de communi fratrum nostrorum episcoporum & cardinalium voluntate atque consilio, accensis candelis, & cœtu clericorum in ecclesia congregato, vinculo anathematis & excommunicationis astrinximus, & eos cum suo auctore diabolo condemnauimus.

Episto-

Epistola cardinalium unius partis. CAP. LII.

VEnerabilibus in Christo fratribus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Ducibus, Principibus, Præpositis, Prioribus, & cæteris ecclesiarum prælatis, ad quos literæ istæ peruenerint, Ymarus Tusculanus episcopus prior episcoporum, Ioannes tit. S. Syluestri & Martini, Guido Cremensis tit. S. Calisti, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyteri cardinales, Rimundus diaconus cardinalis S. Mariæ in via lata, & Sy. S. Mariæ in Dominica, & Sublacensis abbas perpetuam in domino salutē. Ex quo contra honorem ecclesiæ dei & imperij amicitia inter dominū Papam Adrianum, & Vuilhelmum Siculum apud Beneuentum facta est, dissensio & discordia nō modica inter cardinales sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ non sine causa oborta est, nobis scilicet qui honorem & dignitatem sanctæ dei ecclesiæ, & imperij nullatenus diminui volebamus, amicitiæ quæ facta fuerat in detrimentum ecclesiæ & imperij, nequaquam consentientibus, alijs verò qui pecunia & multis promissionibus obcęcati, iam dicto Siculo tenebantur astricti, conuentionem ipsam taliter (vt diximus) fabricatam, nequiter defendentibus, & quàm plures in partē sui erroris attrahentibus, nostro conatui & voluntati totis viribus pertinaciter resistentibus. Proinde procedente tempore cum iam fama ferret imperatorem Italiam intrasse, & plurimam eius partem suæ potestati subiugasse, prædicti fratres Siculo astricti, dominum Papam solicitare ac circumuenire omni sagacitate cœperunt, qualiter aliqua occasione assumpta dominus imperator, & omnes sequaces eius excommunicationi subderentur, & nos ad id faciēdum vnà cum eis iuramento astringeremur. Nos autem econtrà diximus potius Siculum excommunicandum, qui omnia iura ecclesiæ tam spiritualia, quàm tēporalia violenter abstulerat, quàm imperatorem qui ecclesiæ Romanæ & imperij iura fideliter laborabat recuperare, & ecclesiam de seruitute ad libertatem reducere. Hoc audientes fautores Siculi, à iam dicto consilio cum rubore siluerunt. Eo igitur cōsilio, nostro studio, & exacta diligentia taliter cassato, & exinde venerabili fratre nostro Octauiano, tunc sanctæ Romanæ ecclesiæ presbytero cardinali, nunc apostolicæ sedis pontifice, vnà cum fratre Vuilhelmo presbytero cardinali S. Petri ad vincula, ad imperialem celsitudinem legationem fungente, dominus Papa cum sibi consentientibus supradicti Vuilhelmi fautoribus vrbem egressus, Anagniam venit. Vbi tunc demū manifesta cōspiratione omnes præfati Vuilhelmi fautores in præsentia domini Papæ sacramento firmauerunt, personam imperatoris excōmunicationi subijciendam, & ex tunc in antea eius honori & voluntati vsque ad mortem immutabiliter contraire: & si contingeret dominum Papam vita decedere, neminem se nisi de illis qui coniurauerant, in pontificem eligere. Circumpositos insuper episcopos, ne alicui electo in quem Siculi secta consentiret, in consecratione manus imponerent, iuramento nihilominus cōstrinxerunt. Postmodum iam sæpedicto patre nostro Adriano Anagniæ Kalen. Septemb. defuncto, omnes illuc conuenimus: & cum de corpore siue ibidem tumulando, siue Romam deferendo, non parua contentio oriretur, tandem Romam corpore deportato, prius in verbo veritatis tale pactum vnanimiter fecimus, & scripto mādauimus, quale nunc sequitur: In nomine domini amen. Conuenerunt episcopi, presbyteri, diaconi, cardinales sanctæ Romanæ ecclesiæ, & promiserunt sibi inuicem in verbo veritatis, quod de electione futuri pontificis tractabunt secundum consuetudinem istius ecclesiæ, scilicet quòd segregentur aliquæ personæ de eisdem fratribus, qui audiāt voluntatem singulorum, & diligenter inquirant, & fideliter describant; & si deus dederit quòd concorditer possimus conuenire, bene: sin autem, nullus procedat sine communi consensu, & hoc obseruetur sine fraude, & malo ingenio. Tali pacto in verbo veritatis firmato, post humatum corpus in ecclesia beati Petri ad eligendum pontificem conuenimus: & iuxta prædictam consuetudinem personas, quæ singulorum voluntates diligenter inquirerent, & audirent ac describerent, segregauimus. Sed cum propter conspirationem aduersæ partis electio lentè procederet, tertia die ferè transacta, ad hoc tandem deuentū est, quòd xiiij. cardinales ex aduerso qui sacramento constricti tenebantur, Rolandum cancellariū nominauerunt, Nos autē ix. numero, qui ne

sandi iuramenti exortes eramus, venerabilem fratrem nostrum Octauianum presbyterum cardinalem, virum vtique honestum & religiosum, ad regimen apostolicæ sedis, & ad concordiæ & pacis vnitatem inter ecclesiam & imperium reformandam ac conseruandam dignum & vtilem esse cognoscẽtes, elegimus. Cum res taliter ageretur, & partem contrariam pactum quod in verbo veritatis firmatum fuerat, penitus transgredi volentem sentiremus, pactum supradictum illis ad memoriam reducentes, auctoritate dei omnipotẽtis, & omnium sanctorum, atque nostra, eis penitùs interdiximus, ne absque communi consensu omnium, sicut in pactione continetur, vllatenus aliquem immantarent: & Rolandum cancellarium eadem auctoritate ne susciperet, nihilominus prohibuimus. Qui dum verba & ammonitiones nostras vilipenderent, & Rolandum cancellarium manto festinarent induere, nondum tamen illo induto, nos illorum malitiæ potius contraire quàm consentire volentes, & quod malè conabãtur, minimè permittẽtes, ad petitionem populi Romani, electione vniuersi cleri, assensu etiam totius ferè senatus, & omnium capitaneorum, baronum, nobilium, tam infra vrbẽ quàm extra vrbem habitantium, nostrum electum manto induimus, & intronizatũ in sede beati Petri collocauimus, inde ad palatium eiusdem acclamante vniuerso populo, hymnũ deo decantante clero, & omnibus solenniter adimpletis, honorificè deduximus. Aduersæ verò partis cardinales retrocedentes, in castrum beati Petri se contulerunt, ibique per dies octo, & amplius inclusi permanserunt. Inde postmodũ per senatores educti, extra vrbem secesserunt, & xij. postea die, quod à seculo non est auditum, in castro nomine Cisterna intra Aritiam & Terracinam, Rolandum cancellarium immantauerũt, & in sequenti dominica execrauerunt: ac continuò mittentes nuncios per vniuersam Italiam, episcopis, ne ad consecrationem nostri electi venirent, penitùs dissuaserunt, minantes illis excommunicationem & depositionem in perpetuũ. Qui tamen in prima dominica mensis Octobris, auctoritate dei honorificè consecratus est. Rem qualiter facta est, vestræ fraternitati insinuauimus, nihil præter veritatem adnectentes, teste deo, qui falli non potest, & si angelus de cœlo aliud euangelizaret, à veritate penitùs aberraret. Veruntamen multa quæ facta sunt omittentes, ista prout breuius possumus, vobis significamus, ne prolixiore pagina aures vestras oneraremus. Hæc itaque animaduertat vestra fraternitas, quam deuotissimè obsecramus, & admonemus, & modis omnibus quibus possumus exhortamur in domino, quatenus neque per sermonem, neque per epistolam à vestro sensu moueamini, sed in veritate nobiscum firmi & immobiles permaneatis.

Item epistola cardinalium alterius partis. CAP. LIII.

F*Riderico dei gratia, glorioso, illustri, magnifico & sublimi Romanorum Imperatori, Gregorius Sabinensis, Hubaldus Hostiensis, Iulius Prænestinus, Bernardus Portuẽsis, Vualtherus Albanensis episcopi: Hubertus tit. S. Priscæ, Ioannes tit. sanctorum Ioannis & Pauli, Henricus tit. S. Nerei & Achillei, Ildebertus tit. basilicæ xij. apostolorum, Ioannes tit. S. Anastasiæ, Bonadies tit. S. Chrysogoni, Albertus tit. S. Laurẽtij in Lucina, & Vuilhelmus tit. S. Petri ad Vincula presbyteri, Oddo S. Gregorij ad Velum aureum, Rom. S. Luciæ in septa solis, Iacinctus S. Mariæ in Cosmidin, Oddo S. Nicolai in carcere Tullij, Arde. S. Theodorici, Bo. sanctorum Cosmæ & Damiani, C. S. Adriani P. S. Eustachij, & Io. diaconi cardinales, voluntate & spiritu in domino congregati, Salutem, & gloriosam de inimicis victoriam.* Quanto excellentiæ vestræ maior à deo collata est & attributa potestas, & quanto sublimiorem inter mortales dignitatis locum constat vos obtinere, tanto amplius imperialem conuenit maiestatem, sacrosanctam Romanam ecclesiam, specialem & vnicam matrem vestram, in omnibus honorare, & ei semper, & præsertim necessitatis tempore salubriter atque vtiliter prouidere. Quid autem diebus istis in eadem ecclesia Romana cõtigerit, & quàm inauditum facinus ab his quos filios reputabat, aliquantis diebus transactis fuerit perpetratum, dignum, imò dignissimum est nos imperiali celsitudini nostris literis aperire. Nuper siquidem cum dominus noster, bonæ memoriæ Adrianus Papa, Kalend. Septemb. apud Anaginam debitum naturæ soluisset, & de terris ad cœlum, de imis migrasset vocante domino ad superna,

perna, tres falsi fratres, Octauianus scilicet, & Ioannes de sancto Martino, & Guido Cremensis, qui à nobis quidem exierunt, sed non fuerunt de nobis, transfigurantes se in angelos lucis, cum sint satanæ, &c. Et infrà, Ad hæc nouerit sublimis gratia vestra, quòd Otto Palatinus comes, occasione de intrusione Octauiani suscepta, præfatum dominum nostrum, & nos omnes plurimùm infestauit, & ecclesiam dei nisus est scindere, & multiplicitèr absque rationabili causa turbare. Campaniam siquidem, & patrimonium beati Petri cum intruso & apostatico Octauiano violenter intrauit, & terram ipsam studuit ei quibuscunque modis subiugare. Nos itaque & tota ecclesia dei nobiscum maiestatem vestram suppliciter exoramus, vt tam violenta intrusione ita sicut est intellecta, & diligenter inspecta, qualiter vobis ad salutem animæ vestræ, & honorem imperij super tanto negocio sit procedendum, diligenter attendatis. Considerate & aduertite, qualiter circa sacrosanctam Romanam ecclesiam, & circa vnicum sponsum eius dominum nostrum Iesum Christum, sine quo nec regnum potest aliquis obtinere terrenum, nec acquirere sempiternum, oporteat vos habere, & qualiter eam ab impugnatoribus & præsertim ab schismaticis & hæreticis ex imperialis officio dignitatis protegere debeatis modis omnibus, ac tueri. Nos siquidem vos sicut specialem defensorem & patronum ecclesiæ Romanæ modis omnibus honorare intendimus, atque ad augmentum gloriæ vestræ, quibus modis possumus, cum deo aspiramus. Rogamus autem, & instantius supplicamus, vt matrem vestram sanctam Romanam ecclesiam diligatis, & honoretis, & ad pacem, & trãquillitatem ipsius, quibus modis imperialem conuenit excellentiam, intendatis, & tantam præfati inuasoris atque schismatici iniquitatem nullatenus foueatis.

Quòd pro terminando schismate princeps ad se vtrasque partes inuitauit.

CAPVT LIIII.

FRidericus ancipiti malo noui schismatis permotus, consilio principum decreuit dare operam, ne quid exinde seu status ecclesiæ, seu resp. Imperij detrimenti caperet. Audiens itaque vtrumque electum in episcopatus ordinem cõsecratum, alterum ab altero excommunicationis sententia condemnatum, sine iudicio ecclesiæ controuersiam terminari posse non putauit. Auctoritatem autem congregãdi concilij, exemplo antiquorum imperatorum, verbi causa, Iustiniani, Theodosij, Caroli, sibi congruere putans, litisque decisionem legitimam esse non posse, nisi partibus hincinde congregatis considerans, ad citationem amborum, venerabiles viros, & prudentes, Danielem Pragensem, & Hermannum Ferdensem episcopos dirigit, cum literis, quarum exemplar hoc est.

Epistola Imperatoris ad Rolandum, & cæteros cardinales de hoc.

CAPVT LV.

FRidericus dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus, Rolando cancellario, cæterisque cardinalibus, qui eum elegerunt Romanum pontificem, Salutem, & omne bonum. Quoniam diuina præordinante clementia, Romani imperij gubernacula suscepimus, oportet vt in omnibus vijs nostris ipsius legem custodiamus, cuius munere, cuius voluntate dignitatis nostræ apicem adepti sumus. In hoc itaque sacratissimo proposito constituti, cum omnibus ecclesijs in imperio nostro constitutis debeamus patrocinari, sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ tanto propensius debemus prouidere, quãto ipsius cura & defensio à diuina prouidentia creditur nobis esse commissa specialius. Ea propter de discordia, quæ in substituendo Romanum pontificem inter vos suborta est, plurimùm dolemus, timentes ne occasione huius schismatis ecclesia Christi sanguine redempta debeat dilacerari, præsertim cũ robur ecclesiæ foris titubare videatur, quoniam vnitas ipsius schissura domestica interius dilaniatur. Vt autem huic pesti competens & deo gratum exhibeamus remedium, religiosorũ virorum consilio generalẽ curiam & conuentũ in octaua Epiphaniæ Papiæ indiximus celebrandã. Ad quam euocauimus totius imperij nostri & aliorũ regnorũ, scilicet Angliæ, Frãciæ, Vngariæ, Daciæ, archiepiscopos, episcopos, abbates, & viros religiosos, ac deũ timentes, quatenus

remoto omni seculari iudicio, hoc tam magnum ecclesiæ negocium ecclesiasticarum tantùm personarum sententia ita sopiatur, vt & deo debitus exinde honor deferatur, & ecclesia Romana sua integritate & iustitia non posit à quoquam priuari, vel status vrbis, quæ caput imperij nostri est, inquietari. Proinde eruditioni vestræ mandamus, & ex parte dei omnipotentis, & totius ecclesiæ catholicæ præcipimus, vt ad eandem curiam siue conuentum veniatis, ecclesiasticarum personarum sententiam audituri & recepturi. Testis enim nobis est deus, quia in hac curia nec amore, nec odio alicuius personæ quicquam aliud quærimus, quàm honorem dei, & ecclesiæ suæ vnitatem. Quòd si ad tam celebrem ecclesię conuentum examinationis causa venire volueritis, charissimi principes nostri & ecclesiæ catholicæ Hermannus Ferdensis, Daniel Pragensis, patres & episcopi venerabiles, quos de palatio nostro ad vos transmisimus, vnà cum comite Palatino, consanguineo nostro, alijsq́ legatis nostris, securum vobis conductum præstabunt. Si verò iustitiam dei & ecclesiæ in tam solenni conuentu recipere nolueritis, videat deus, & iudicet. Nos autem ipsius fauente gratia, qui dat salutem regibus, iustitiam dei, quæ nullum magis quàm imperatorem Romanum decet, prosequemur.

Item epistola principis de eadem re, ad episcopos transmontanos.

CAPVT LVI.

PORrò literæ quibus ad tantam discussionem transmontanos episcopos inuitauit, istæ pro exemplo sufficiant. *Fridericus dei gratia Romanorũ Imperator, & semper Augustus, Herimanno Brixinensi episcopo salutẽ, & omne bonũ.* Quòd in passione sua Christus duobus gladijs contentus fuit, hoc in Romana ecclesia, & in imperio credimus mirabili prouidentia declarasse, cum per hæc duo rerum capita & principia totus mundus tam in diuinis, quàm in humanis ordinetur. Cumq́ vnus deus, vnus Papa, vnus Imperator sufficiat, & vna ecclesia dei esse debeat, quod sine dolore dicere non possumus, duos apostolicos in Romana ecclesia habere videmur. Defuncto itaque Adriano Papa in Kalend. Septemb. cardinales qui columnę immobiles esse videbantur, quibus sancta & vniuersalis firmissimè innitteretur ecclesia, non quæ dei sunt, sed sua quærentes, & vnitatem ecclesiæ scindentes, duos pontifices elegerunt, & ambos consecrauerunt. Pro tanta namque & tam perniciosa ecclesiæ iactura tota nimirum Italica ecclesia conturbatur, & dissensiones schismate orto in capite, iam in inferiora membra defluxisset, & totum ecclesiæ corpus defœdasset, nisi nos consilio & auxilio religiosorum virorum, qui spiritu dei aguntur, tam impudicæ iniquitati iustitiæ rigorem opposuissemus. Ne itaque in tanræ discriminæ discordiæ vniuersalis ecclesia periclitari posit, Romanum imperium, quod ad remedium tam perniciosi morbi diuina clementia prouidit, vniuersorum saluti debet sollicitè prouidere, & ne tanta mala in ecclesia dei præmineant, futuris casibus solerter obuiare. Coadunatis itaque in vnum omnibus episcopis, tam Italicis, quàm Teutonicis, cæterisq́ principibus, ac viris religiosis, qui zelum dei & ecclesiæ habere videbantur, quod facto opus esset diligenter inuestigauimus, ex decretis Romanorum pontificum, & statutis ecclesiæ veraciter accipientes, quòd exorto schismate in Romana ecclesia ex duorum apostolicorum dissensione, ambos vocare, & secundum sententiam & consilium orthodoxorum litem decidere deberemus. Ex consilio itaque omnium qui aderant episcoporum, cæterorumq́ principum, curiam solennem, & generalem conuentum omnium ecclesiasticorum virorum, in octaua Epiphania Papiæ celebrandam indiximus, ad quam ambos qui se dicunt Romanos pontifices vocabimus, omnesq́ episcopos imperij nostri, & aliorum regnorum, Franciæ videlicet, Angliæ, Hispaniæ, atque Vngariæ, vt eorum in præsentia nostra iusto declaretur examine, quis illorum regimen vniuersalis ecclesiæ de iure debeat obtinere. Quia verò ad vnitatem ecclesiæ reformandam sapientia admodum nobis necessaria est, vt ea nequaquam carere valeamus, dilectionem tuam attentissimè rogamus, & rogando commonemus, quatenus pro fidelitate ecclesiæ & imperij, ad prædictam curiam omni occasione remota venias, vt in aduentu tuo vnitas &

tas & pax, & tranquillitas ecclesiæ reformetur. Interim autē prædictæ scissuræ in neutram partem assensum tuum declines, nec tanquam iustam & rationabilem aliquatenus recipias. Data Cremæ x. Kalend. Nouemb.

De calliditate Cremensium contra nostros.

CAPVT LVII.

IAm verò ad ea quæ apud Cremam gesta sunt, res exigit vt reuertamur. Cremenses vt suprà dictum est, tam in vadibus, quàm in captiuis suis malè affecti, cum ab excursibus & audacia temerè paululum quieuissent, alio ingenio, alioq́ commento nostros fallere cogitant, & subuertere. Quædam enim instrumenta fabricant, muscipulis quidē simillima, sed pro qualitate humani corporis fortiora, eaq́ per vias circa vallum dispergunt, quibus ignari multi hærentes, aut capi facilè poterant, aut occidi. Item fossas quàm plurimas hincinde desuper leui operimento contegunt, quas illapsi similiter aut capiebantur, aut occidebantur. Eiusmodi & alij multi latrocinales doli, tam ad rapinas, quàm ad incendia machinarum cum assiduè fierent ab his qui intra munitionem erant, Fridericus & calliditate simul & audacia eorum magis irritabatur. Et quia penuria ciuitatem capere desperasset, abundabant enim frumento, iterū consilium ad vim atque arma conuertit, omnibus agminibus id maximè cupientibus, qui iam longæ obsidionis tędio affecti, varijsq́ laboribus attriti, mœrore tenebantur, bellumq́ quoquo modo finiri optabant. Sextus enim iam mensis erat ex quo ciuitas obsessa fuerat, hyemsq́ pluuiosa, & gelu asperrima illo anno plus solito inhorruerat.

De expugnatione Cremæ per machinas.

CAPVT LVIII.

ITaque admotis omnibus machinis, ad occupandam ciuitatem hortatur exercitum, turresq́ in excelsum erectas, ferro variaq́ materia vndiq́ tectas, vt & pondere stabiles essent, neq́ ignibus expugnarentur, super aggeres collocat, iaculatoribus & sagittarijs, militumq́ fortissimis plenas. Qui cum non conspicerentur, ipsi eos qui vel super murum astarent, vel in ciuitate deambularent, facillimè cernerent, telisq́ appeterēt: cum illi neq́ à vertice venientes sagittas facilè declinare, neq́ vlcisci possent, quos non viderent. Quotiens autem ignito ferri pondere, & adunco, quo leuius hæreret, machinas attentabant, qui desuper erant aquis ignem restinguendo, vncos autem & hamos ferri contis proceris & sudibus dissoluendo, conatus eorum in irritum reuocabāt. In his enim falces alligarant, vt si quid de materia, quæ cōtra ictus machinarū turribus alligata fuerat, ignis corrupisset, statim abscinderēt. Et Cremēses quidē ita resistebāt, quāuis multi in dies singulos occumberēt, cōtraq́ parum mali hostibus facerent.

De vltimo & atrocissimo certamine patrato.

CAPVT LIX.

ET quoniam ad finem huius obsidionis tendimus, ad alia properantes, vltimum prælium, & maximum, paulisper attingere libet, pro eo quòd & atrox, & vario euentu gestum est. Imperator cernens oppidanos neq́ seipsos misereri, neq́ ciuitati parcere velle, generalem aggressionem fieri statuit. Electis ergo de singulis agminibus viris fortissimis, intra machinas turrium eos collocat, varijs quidem locis, alios superiores, alios inferiores: vt dum inferiores ciuitatem per murum ingressuri pontes applicarent, superiores eos iaculis & sagittis, quo minus ab hostibus læderentur, defenderent. Erant turres ipsæ nimia proceritate mirabiles, supra c. pedes in altum erectæ, multorum hominum per singula diuersoria capaces. Reliquum exercitum circa muri ambitum distribuit, præcipiens quando pontes admoueri cepissent, ipsi quoq́ singuli contra quem starent locum aggredi, murumq́ vel transcendere vel irrumpere conarentur. Ipse quidem vtrinq́ ita disposuit. Ciuitatis autem populus postquam oppidum vndiq́ videre circundatum, armisq́ omnia conlucere, tubicines quoq́ vniuersorum agminum & signiferos congregatos, vt signo dato vndiq́ eos inuaderent, non segniter se & ipsi cōmuniunt, magnaq́ audacia super muros, & in suis machinis (quas

gattas appellant) operiuntur: vt cum admouerentur pontes, ipsi eos vel occuparent, vel deijcerent, murumq; scalis ascendere nitentes, vario modo deterrerent, magna tūc animi facinora demonstrantes, ne vel in extremis calamitatibus deteriores nostris viderentur. Iam pontes, licet maxima difficultate admoti fuerant, iam tota acies in muro pedem ponebat. Tum Cremenses callidè se intra suas machinas occultantes, primos quidem & de subtus, & suprà grauiter excipiunt, posteriores autem tormentorū ictibus deterrent, acies pro muris pugnantium dissipant, & qui scalis, alijsq; instrumentis ascendere nitebantur, impulsi deuoluebantur à muro. Sed neq; nostris virtus in rebus aduersis, nec Cremensibus sæuitia defuit. Nempe vnus militum nostrorum nomine Bertolfus de Arrah, qui cum primis de ponte saltu in ciuitatem deuenerat, circundatus vndiq; ab hostibus, dum pugnādo se fortissimum ostendisset, multosq; solus vsq; ad magnam partem ciuitatis persecutus fuisset, à quodam retrò longa securi prostratus est. Nam anteriori parte per medios ruentem vniuersi vitabāt, audaciam hominis metuentes, pariter & admirantes. Quem tandem cum occidissent, vnus eorum crudeliter in mortuum sæuiens, cutem capitis vt dicebatur, abstraxit, & prius decentissimè capillatam galeæ suę affixit, ipse turpis & indecentissimus, nec viri fortitudine permotus, nec humanæ conditionis sortem miseratus, alium quoq; præcisis manibus ac pedibus (graue ludibrium) per plateas serpere permiserunt. Porrò qui murum transcendere conati sunt, quamuis singillatim digni essent memoria, omniū tamen fortissimus demonstratus est Otto palatij comes de Baioaria, qui sæpius muro repulsus, sæpiusq; ante alios inceptum opus reuertens, virtute fortitudinis suæ toti huic ornamento fuit calamitati. Non tamen impunè, nec longum Cremenses hac fortuna vsi sunt. Nam de prominentia turrium nostrarum diuersis missilibus tot ea die vel occisi, vel vulnerati sunt oppidanorum, quòd muro anteriore pulsi, intra munitionem, quæ secundo muro erat accincta, confugerent, & tunc primò rebus suis desperarent.

Qualiter Imperator propter excidium Cremæ, concilij diem prolongauerit, & quorum consilio Cremenses de pace tractauerint.

CAPVT LX.

IMperator videns excidium ciuitatis vicinum esse, iam enim vires eorum, & audaciam, labor, metus & calamitas fregerant, concilium quod in octaua Epiphaniæ celebrandum fuerat, distulit, animumq; totum ad subuersionem ciuitatis laxauit. Iam autem valida iuuenum manus collapsa fuerat, multiq; in dies singulos iaculis & sagittis occumbebant, cum, vt dictum est, ipsi contrà nihil mali nostris facere possent. In tātis ergo rerum angustijs, consilio necessitatis adhibito, Peregrini Aquileiēsis ecclesiæ Patriarchæ, simulq; Henrici ducis Baioariæ & Saxoniæ colloquium expetunt, petentibusq; locus & hora datur, quando sapientiores & maiores ciuitatis se dictorum heroum conspectui præsentarēt. Manè facto, designata statione, cum pars vtraq; adesset, patriarcha vir eruditus, plurimisq; virtutibus adornatus, & cui præter officij auctoritatem magna facundiæ gratia inerat, prior ad eos ita orsus memoratur.

Exhortatio Aquileiensis patriarchæ, & responsio Cremensium.

CAPVT LXI.

SIquidem non viderem vos ad sentiendum quæ pacis sunt, esse incitatos, neq; populi Cremensis puriorem, sincerissimamq; vos partem, nunquam processissem ad vos, neque consulere confisus essem. Superuacua enim, vt ait quidam, est de vtilibus oratio, quando omnium habitatorum conspirat ad deteriora consensus. Quia verò aliquos quidem ætas malorum belli nescios facit, quosdam verò incōsiderata spes libertatis, nonnullos quoque auaritia succendit, paucorum bonorum consilio prouidendum est, quemadmodum ipsi ab hoc errore corrigantur. Quod si ab initio suscepti belli prouisum non est, sera saltem pœnitentia corrigat excessum: vt qui in portu præcauere tempestatem noluistis, vel inter medias procellas, pro tempore rebus fractis consulatis. Subeat vobis, si non ciuitatis iam perditæ, iamq; subuersioni proximę,

saltem miseratio filiorum vestrorum adhuc superstitum, atque coniugum. Parcite telis quijs hominum, si parcere noluistis charis aditis paternorum mœnium. Experti feritatem Germanorum, virtutem & magnitudines corporum, ne dubitetis eos spiritus gerere maiores corporibus, & animas contēptrices mortis habere. Breuiter vobis quod sentio edam. Placet vt victori principi colla subdatis, expedit vt vniuersam salutem vestram in deditione, non in armis reponatis. Si enim spreta pace in defectione perseuerantes eritis, haud dubiè maioribus quàm passi estis periculis subdemini. His dictis dolorem quem corde habebant, paulisper supprimentes, respondent se non aduersus principem, sed contra gentiles suos Cremonenses arma sumpsisse, olimq́ sibi decretum neque his, neque illis, sed soli Deo & Imperatori seruire voluisse, & in multis clarere, mortem eos indebitæ seruituti prętulisse, fœdus cum Mediolanensibus pepigisse, idq́ donec deo placuerit, inuiolatum custodisse. Iram se diuinam pro peccatis suis perferre, fortunam imperatoris præualere. Nam habentes armorum abundantissimū apparatum, & alimentorum nullam penuriam, manifestissimè deo spem salutis auferente, perdidisse. Rogare autem ne gentilibus suis Cremonensibus inimicissimis pœnas, sed soli principi cogantur præstare. Optare se bello finem imponere, virtutem imperatoris se effugere non posse.

De conditionibus pacis cum Cremensibus, & triumpho principis.

CAPVT LXII.

COgnito iam nominati principes quòd pacem cuperent, belliq́ tædio affecti essent, verbum eorum curiæ perferunt. Placuit, de conditionibus pacis agitur, diffinitur, & fine contradictione ab oppidanis recipitur. Erat autem pactum tale, quòd Cremenses ciuitatem dederent, ipsiq́ vita sibi indulta cum coniugibus ac liberis quouis eundi facultatem haberent, de rebus suis quantum quisque semel humeris efferre posset, secum exportaret. Mediolanenses verò & Brixienses, qui ad præsidium eiusdem ciuitatis intrauerant, relictis ibidem armis, & omnibus suis, vitam sibi pro lucro existimarent. Quibus omnibus tandem vi. Kalend. Febr. completis, ipsum castrum, egressis inde quasi xx. milibus hominum diuersi generis, flammis traditum, & militibus ad diripiendum permissum est. Peracto excidio, diuus Augustus toto exercitu iocundante, lætam victoriam acturus Papiam diuertit. Vbi verò eum appropinquare nunciatum est, omnis multitudo ciuitatis obuia per vias & plateas, cum senibus & iuuenibus, cum coniugibus & liberis præstolabatur, & quò transiens diuertisset, eius maiestatem, vultusq́ lenitatem omnium generum vocibus prosequebatur, benemeritum triumphatorem, & salutis datorem, solumq́ dignum Romanum principem appellari. Tota ciuitas veluti templum varijs ornamentis decorata erat, & diuersis odoribus aromaticis plena redolebat. Cum autem vix per circunstantium multitudinem ad ecclesiam venire potuisset, antequam in palatio se reciperet, omnipotenti deo, qui dat salutem regibus, pro adepto triumpho vota soluit, & gratulatoria sacra celebrauit. Conuentum quoque quem in octaua Epiphaniæ habendum statuerat, in eadem Ticinensium ciuitate in Purificatione S. Mariæ decreuit peragere. Porrò de subacta, vel potius subuersa Crema, statim imperiales literæ per ambitum regni diriguntur in hunc modum.

Epistola Imperatoris de victa Crema.

CAPVT LXIII.

FRidericus dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus. Scire credimus prudentiam vestram, quòd tantum diuinæ gratiæ donum, ad laudem & gloriam nominis Christi, honori nostro tam euidenter collatum, occultari vel abscondi tanquam res priuata, non potest. Quod ideo dilectioni vestræ ac desiderio significamus, vt sicut charissimos & fideles, vos participes honoris & gaudiorum habeamus. Proxima siquidem die post conuersionem S. Pauli, plenam victoriam de Crema nobis deus contulit, sicq́ gloriosè ex ipsa triumphauimus, quòd tam miserę genti quę

in ea fuit, vitam concessimus. Leges enim tam diuinæ, quàm humanæ summam semper clementiam in principe esse debere testantur.

De concilio apud Papiam, & exhortatione principis ad episcopos.

CAPVT LXIIII.

Tempus erat quo concilium Papiæ indictum, celebrandum fuerat, idq; de vniuersis regni partibus, videlicet cisalpinis & transalpinis in vnum collecti archiepiscopi, & episcopi, aliiq; ecclesiarũ prælati pendula expectatione operiebantur. Tum Augustus commonens omnes ieiuniorum & orationum subsidiis ecclesiæ catholicæ causam deo commendari, cum sacerdotibus, & omni populo auxilium diuinum fida sanctorum intercessione poscebat. Deinde conuocato in vnum cõcilio, cum resedisset, ait ad episcopos: Quamuis nouerim officio ac dignitate imperii penes nos esse potestatem congregandorum conciliorum, præsertim in tantis ecclesiæ periculis: (hoc enim & Constantinus, & Theodosius, necnon Iustinianus, seu recentioris memoriæ Carolus magnus, & Otto imperatores fecisse memorantur) auctoritatem tamen diffiniendi huius maximi & summi negocii, vestræ prudentiæ, vestræq; potestati committo. Deus enim constituit vos sacerdotes, & potestatem vobis dedit de nobis quoque iudicandi. Et quia in his quæ ad deum sunt, non est nostrum de vobis iudicare, tales vos, & taliter in hac causa hortamur habere, tanquam solius dei de vobis expectantes iudicium. Cum hæc dixisset, ipse se concilio subtraxit, examen totum ecclesiæ & ecclesiasticis, quæ ibi innumerabiles erant, committens personis. Erant autem circiter quinquaginta archiepiscopi & episcopi, abbatum, præpositorum non erat præ multitudine æstimatio. Legati quoque diuersarum terrarum aderant, spondentes quicquid à synodo decretum foret, indubitanter à suis recipiendum.

Quòd concilium pro Victoris parte sententiam dederit.

CAPVT LXV.

Residentibus itaque episcopis, & clero vniuerso vii. diebus causa ventilata est, tandemq; domino Octauiano, qui cum præsens aduenisset, & haberet qui partem suam defenderent, cessit litis victoria, & pro ipso concilium siue curia dedit sententiam, condemnato Rolando & reprobato, qui citatus legitimè concilio se præsentare contumaciter abnuisse dicebatur. Sæpius autem lectorem admonitum esse cupimus, vt in hoc facto ad disquirendam rerum veritatem non nostra dicta consulat, sed literis & scriptis, quæ ad manus nostras venerunt, & huic Operi inserendę visæ sunt, innitatur, suo seruans arbitrio, quando de hac controuersia, & litis decisione, conciliiq; iudicio sufficienter sibi fides facta videatur.

Epistola canonicorum S. Petri Romæ, pro parte Victoris.

CAPVT LXVI.

Inuictissimo & gloriosissimo domino suo Friderico Romanorum Imperatori, & semper Augusto, & venerabilibus patribus in Christi nomine congregatis, fratres qui Romæ sunt, basilicæ S. Petri principis apostolorum canonici, angeli magni consilii præsentiam, & spiritussancti consolantem gratiam. Patres sanctissimi, quos deus elegit ad consolationem mœrentium, & delinquentium correctionem, sicut ait Apostolus, Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, intẽdite precibus nostris, & ad dolorem nostrum leniendum consolationis manum extendite. Tanta est enim tam diffusa mœroris nostri materia, vt vnde debeamus exordium sumere, difficulter possimus inuenire. Verùm quia materia doloris est & mœroris, à luctu & mœrore ordiri decreuimus. Attendite ergo & videte, si est dolor sicut dolor noster, cum videamus matrem nostram Romanam ecclesiam, quondam fulgentem, à filiis suis, imò alienis, quia mentiti sunt ei, quos enutriuit & exaltauit, ipsi autem spreuerunt eam, contumeliose euisceratam, & membris ex parte mutilatam, in cœno iacentem, contumeliam, iacturamq; suam nec sentientem. Vnde cum Hieremia plorante suæ Hierusalem destructio-

structionem, plorantes dicimus, Non crediderunt reges terræ, & vniuersi habitatores orbis: quoniam ingrederetur hostis, & inimicus per portas Hierusalem. Verè Hierusalem erat mater nostra Romana ecclesia, quæ cunctis ad se venientibus & quærentibus pacem dabat. Nunc autem & dolentes dicimus, vt olim illa; Peccatum peccauit nostra Hierusalem, propterea instabilis facta est. Nec immeritò propter peccata prophetarum eius, & iniquitates sacerdotum eius, errauerunt cæci in plateis, facies domini diuisit eos. Et verè. Vultus enim domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Vnde plurimo rubore diffundimur. Verè peccatum peccauit hoc tempore nostra Hierusalem, inuidia & odio, & iniquitatibus multis, quæ quia per omnia longum est enarrare, ad ostendendam Romanam electionem, & causam discordię declarandam propositum conuertemus. Domino igitur Papa Adriano felicis memoriæ, prima vigilia Kalend. Septemb. viam vniuersæ carnis ingresso, conuenit ilicò maxima multitudo, cum quibus & senatores affuerunt, quorum consilio corpus Romam delatum est. Inter cardinales verò contentione crescente, conuenit tandem inter eos vt Romam redirent, & concordem electionem facerēt de aliquo cardinalium. Quod si non possent, quærerent extraneam personam. Quod si nec sic possent conuenire, ab electione quiescerent, donec inuenirent idoneum virum, quem concorditer eligere deberent. Et hoc vnanimiter ab omnibus confirmatum est. Post hoc autem statim Romam redierunt. Dominus Octauianus, & quidam alij accesserunt ad obsequium defuncti. Quidam verò alij præmiserunt auctorem scelerum Bosonem primogenitum Satanę, vt munitionem beati Petri occuparet, cuius custodes fidelitatem ei iurauerant, domino Papa Adriano viuente, eumq; postea subsequentes eandem munitionem conscenderunt. Dominus autem Tusculanus palatium ascendit. Dominus Octauianus & dominus Rolandus cancellarius ad domos nostras venerunt, & quidam alij. Vocati autem isti ab illis qui munitionem obseruabant, responderunt se nunquam ascensuros in munitionem, Bosonem verentes, ne sicut eis relatum fuerat, à iuratis Bosonis caperentur. Et dominus cancellarius, Vadam inquit, & eos ad vos descendere faciam. Iuit cum eo diaconus de Carcere, nec redierunt, & sic per biduum de loco vbi electionem facerent, conuenire nequiuerunt. Tandem die sabbati descendentibus illis de munitione, ascenderunt omnes post altare beati Petri, & cœperunt de electione tractare. Cumq; conuenire non possent, dixerunt isti qui concordiam & pacem ecclesiæ desiderabant, Date nobis electionem, & eligemus vnum de vobis, aut habeatis vos electionem, & eligite quem vultis de nobis vnum, & noluerunt. Surrexit tandem velut iratus Otto, diaconus S. Georgij, & Adebaldus Crassus, cardinalis S. apostolorum, & Ioannes Neapolitanus, & accepto manto voluerunt immantare dominum Rolandum cancellarium, sed saniore & meliori parte cardinales ex parte dei omnipotentis, & beatorum principum apostolorum Petri & Pauli, atque totius ecclesiæ auctoritate prohibente, non potuerunt. Facta autem hac prohibitione, iterum eum inmantare attentauerunt, nec potuerunt, & cancellarium cum manto nullo modo tetigerunt: per eos tamen non stetit quin inmantaretur. Cæterùm clerus Romanus, qui in ecclesia beati Petri pro electione summi pontificis conuenerat, audito clamore cucurrerūt, circumdantes dominum Ottonem, qui erat cum cardinalibus iuxta altare beati Petri, & clamauerunt omnes dicentes, Dominum Octauianum eligite, per quem solum ecclesia pacem potest habere. Tunc petitione populi Romani, & electione totius cleri, consentiente & desiderante vniuerso capitulo basilicæ beati Petri, dominus Octauianus cardinalis à saniori parte cardinalium electus est, & manto indutus, ac in sede beati Petri positus, absque omni contradictione, cantantibus omnibus, Te deum laudamus, in iubilo. Deinde sicut mos est, domini cardinales, & clerus Romanus totus qui præsens erat, & qui postea confluxerat, populiq; Romani pars maxima pedes eius osculati sunt. Quod videns dominus Rolandus cancellarius, & qui ei sicut dicebatur, iuramento erant astricti, nec clamauerunt, nec aliquo modo contradixerunt, sed inclinato capite redeuntes, munitionem quasi spe sua frustrati conscenderunt. Tunc domini cardinales, clerus, iudices, scrinia-

rij, senatores, populus Romanus dominum electum signis bandonis praecedentibus, ad palatium vsque cum iocunditate perduxerunt, Romano more clamantes, Papa Victore S. Pietro l'elegge. In crastinũ autem quidã de clero Romano ascenderunt munitionem, & osculata manu domini cancellarij, cœperunt eum & qui cum eo erant, rogare, vt paci ecclesiæ prouideret. Quidam autem de diaconis curiæ respondit eis velut indignans: Heri pedes domini Octauiani, qui fratrem suum dominum cancellarium exuit manto, & se induit, estis osculati, & modò venitis ad nos? Et dominus cancellarius, Noli, ait, domine cardinalis, dicere quod verum non est. Dominus Octauianus nunquam exuit me manto, quia nunquam indutus fui. Sicque per totam hebdomadam illam domino cancellario & suis in ecclesia beati Petri morantibus, nona die descendentes trans Tyberim, eo die & altero commorantes xi. exierunt, & peruenerunt ad cisternam Neronis, in qua latuit Nero fugiens Romanos insequentes. Iustè cisternam adierunt, quia dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere nõ valent aquas. Et ibi die altero, qui duodecimus erat ab electione domini Victoris, induerunt cãcellarium stolam & pallium erroris, in destructionem & confusionem ecclesiæ, ibique primùm cantabant, Te deum laudamus. Quis vestrûm ô sanctissimi patres audiuit talia? Quantum in eis est, biceps hodie facta est Romana ecclesia. Nunc tacendum nobis est, vt dominus Otto Palatinus comes, & dominus Guido comes de Blanderata, & dominus Heribertus præpositus, viri prudentissimi, imperatoriæ maiestatis legati, vicem accipiant referendi quid in domino cancellario & suis repererint. Qui cum nota retulerint, domini episcopi, domini imperatoris legati, quid hincinde humilitatis & veritatis cognouerint, plenius poterunt enodare. In Vrbe quoque cum Romanus clerus ad ecclesiam beati Petri, ipsis præsentibus conuenires, quid de facto isto persenserint, quoniam præsentes esse credimus, referant ipsi, & ad hoc comprobandum duos de fratribus nostris Petrum Christianum ecclesiæ nostræ decanum, & Petrum Guidonis camerarium sanctę Romanę ecclesiæ subdiaconum sanctitati vestræ transmittimus, vt de his omnibus veritatis testimoniũ etiam viua voce perhibeant. In cœna domini estis, in qua redemptionis humanæ sacramenta peregit. Duos gladios apostoli se habere professi sunt, quos & vos habetis, quid in eis, & per eos agere debeatis, nullus vestrûm ignorat. Ibi dictum est à Christo, Satis est. Et nos qui Christi vestigia sequi debemus, vobis dominis nostris dicimus, huic operi finem facientes, Satis est. Omnipotentis sapientia patris, qui nouit & potest vnire vota & voluntates omnium, doceat vos omnes, & vniat ad confusionem Babylonicam destruendam, & simoniam de ecclesia propellendam, & pacem toti mundo desiderabilem in integrum reformandam.

Actio concilij uerbis simplicibus posita.

CAPVT LXVII.

Actio concilij quæ verbis simplicibus in scriptum redacta, item ponenda videbatur. Hæc sunt capitula, quæ in concilio Papiæ super electionem domini Papæ Victoris canonicè probata sunt. Dominus Octauianus, & nemo alius, Romæ in ecclesia beati Petri, petitione populi & consensu, ac desiderio cleri, à cardinalibus manto indutus est solenniter, & præsente cancellario, & non contradicente, in cathedra beati Petri collocatus est, & à cardinalibus, & clero Romano, Te deum laudamus, solenniter ei cantatum est, & nomen ei Victor impositum est. Ibi multitudo cleri & populi Romani venit ad pedes eius. Tunc Scriniarius secundum antiquam Romanorum consuetudinem ascendens in altum, voce magna clamauit ad populum dicens: Audite ciues Romani, & cœtus reip. secunda feria pater noster Adrianus mortuus est, & proximo sequenti sabbato dominus Octauianus cardinalis S. Ceciliæ in Romanum pontificẽ electus & immantatus est, & in cathedra beati Petri collocatus est, & Papa Victor est nominatus. Placet vobis? Respondit magna voce clerus & populus. Placet. Secunda & tertia vice interrogatus populus si placeret, clara voce respondit: Placet

Placet. Deinde cum bandis, & alijs papalibus insignibus dominus Papa cum laudibus in palatium deductus est.

His itaq; ritè peractis, capitulū beati Petri statim venit ad pedes eiusdē papę Victoris, & obediuit, ac debitam ei reuerentiam exhibuit, clerus & populus, multitudo magna similiter obediuit. Sequenti verò die proxima rectores cleri Romani accedentes ad dominum cancellarium, & ad cardinales qui cum eo erant, voluerunt cognoscere si immantatus esset, sicut quidam dicebant: & non inuenerunt eum immantatū, neq; aliqua specie dignitatis variatum: & habito cum eo & cardinalibus suis colloquio, cognouerunt ab ore eius & suorum, quòd nunquam fuerit immantatus, & quòd hoc ei falsò imponebatur. Quo audito & cognito, rectores ad pedes domini papæ Victoris venerunt, & obedientiam, & reuerentiam exhibuerunt. De omnibus suprà dictis capitulis testes fuerunt, Petrus Christianus decanus basilicæ beati Petri, & omnes fratres eius, & duo rectores cleri Romani, Blasius scilicet presbyter, & Manerius presbyter, & septem archipresbyteri Romanæ vrbis, & quatuor alij tam diaconi, quàm subdiaconi.

Deinde prior Lateranensis & sui canonici obedierunt.

Clerici de patriarchia S. Mariæ maioris obedierunt.

Abbas de patriarchia S. Pauli per suos nuncios obediuit, & in signum obedientiæ de bonis ecclesiæ suæ illi misit.

Abbas de patriarchia S Laurentij cum suis monachis obediuit.

Abbas Cirengij obediuit. Abbas S. Syluestri cum suis monachis obediuit. Abbas S. Alexij in monte Auentino cum suis monachis obediuit. Abbas S. Blasij cum suis monachis obediuit. Conuentus S. Sabeæ obediuit. Cōuentus S. Mariæ in Capitolio obediuit. Conuentus monachorū S. Cosmæ & Damiani obediuit. Abbas S. Valentini obediuit. Magister fratrū templi Hierosolymitani in monte Auentino cum suis fratrib. obediuit. Cardinalia S. Marcelli obediuit. Clerici de cardinalia sanctorū apostolorum obediuerunt. Clerici de cardinalia S. Petri ad vincula obediuerunt. Clerici de cardinalia S. Syluestri obediuerunt. Clerici de cardinalia S. Sixti obediuerunt. Clerici de cardinalia S. Sabinæ obediuerunt. Clerici de cardinalia S. Sabbinæ obediuerunt. Cardinalia S. Ciriaci apud thermas Diocletiani obediuit.

Clerici de cardinalia S. Mariæ trans Tyberim obediuerunt. Clerici de cardinalia S. Mariæ in porticu obediuerūt. Clerici de cardinalia S. Nicolai in carcere obediuerunt. Monasterium S. Agathæ obediuit. Archipresbyter S. Apollonaris obediuit. Archipresbyter S. Triphi obediuit. Archipresbyter S. Bartholomæi obediuit. Ecclesia S. Celsi obediuit. Ecclesia S. Mariæ in monasterio obediuit. Ecclesia S. Mariæ in palaria obediuit. Ecclesia sancti Saluatoris de Curte obediuit. Archipresbyter sancti Vincētij cum suis obediuit. Archipresbyter sanctæ Katharinæ cum suis obediuit. Archipresbyter sancti Thomæ de Parione obediuit. Archipresbyter sanctæ Anastasiæ cum suis obediuit. Archipresbyter sancti Saluatoris de campo cū suis obediuit. Archipresbyter sanctæ Mariæ in monte celso cum suis obediuit. Et multæ aliæ ecclesiæ & monasteria obedierunt, quas vix enumerare valemus.

Post promotionē domini Victoris, canonici beati Petri miserunt ad Rolandū cancellarium canonicos suos, qui viderent an esset immantatus, sicut quidam credebant, aut aliquo modo promotus. Vnde bis missi inquisitores, bis retulerunt eum non esse immantatum, nec aliqua promotionis specie variatum. Sequenti verò die, vt omnis dubitatio tolleretur, miserunt canonici quosdam de suis, vt mensę cardinalium qui intererant, interessent, & viderent si saltem in mensa locum digniorem solito obtineret, aut etiam benedicendo mensam primus esset, vel aliquo modo inter cardinales loco, vel dignitate, seu veste dignior haberetur. In quibus omnibus nullo modo senserunt eum promotum, vel mutatum. Atq; in hunc modum perscrutati sunt canonici statum cancellarij per singulos continuos octo dies.

Basso & Ioannes de Romano dicunt: Postquam cancellarius sedente domino Victore in cathedra, in munitionē se recepit, Ioannes Phizutus clericus, & Ioannes de

buccalata laicus, voluerunt immantare cancellariũ, qui cum iniuria repulit eos dicẽs, De me non facietis ridiculum, ibi est Papa, ite ad eum, & obedite ei.

Presbyter Blasius, & presbyter Manerius rectores Romani, dicũt se cum tribus alijs rectoribus cleri, sequenti die post promotionem domini Victoris accessisse ad cãcellarium, & ad omnes cardinales qui cum eo erant, & non viderunt eum immãtatum, nec aliquo modo promotum: & antequam discessissent, audierũt duabus vicibus ab ore cãcellarij, quòd nec erat, nec fuit immantatus. In pręsentia etiam ipsorum rectorũ qui ibi erant, testificatus est Otto cardinalis de Carcere, quòd dominus Octauianus nullam violentiam, vel iniuriam intulit cancellario.

Item dixit Otto, Pro nihilo adscribitur hoc domino cancellario, quia nullus ei mãtum abstulit, quia nunquam habuit. His omnibus ita peractis & cognitis, rectores isti iuerunt ad dominum Victorem, & obedientiam ei fecerunt, & praeceperunt clero, vt ei obediret. Quod & factum est.

Presbyter Barro, & presbyter Ioannes capellani de cardinalia cancellarij, dixerunt se sequenti die post promotionem domini Victoris ad cancellarium accessisse, & dixisse ad eum sic: Audientes vos esse inmantatum gaudebamus, & nunc quia aliter videmus, dolemus. Qui dixit eis, Pro me nolite gaudere vel dolere, quia ego nec fui, nec sum immantatus: ite & obedite ei quem videtis immantatum. Hęc verba taliter ab ore cancellarij processisse cõmisit presbyter Barro, & presbyter Ioannes, quibusdam ex nostris clericis praesentibus, vt iurent in animabus eorum ita verum esse.

Clerici de cardinalia S. Chrysogoni dixerunt se sequẽti die post promotionem domini Victoris accessisse ad cardinalem suum, qui erat cum cancellario, & interrogasse eum dicentes, Omnes clerici vadunt ad pedes domini Papae, quid faciemus & nos? Qui respondit: Ite ad eum sicut alij.

Multi ex nostris dicunt vidisse cancellarium xj. die ab Vrbe exisse sine manto, sine stola, sine albo equo, & sine omni habitus munitione, cũ pellibus nigro pallio coopertis, & cum nigro almutio vsque ad Cisternam.

Ioannes de Romano dicit audiuisse Ioannẽ Neapolitanum, & Bonandiẽ, & quosdam alios cardinales dicentes apud Cisternam: Quoniam modò sumus sine pastore, & sine capite, faciamus nobis dominum: & postea immantauerũt eum, & cantauerũt ei, Te deum laudamus, apud Cisternam.

Ioannes de S. Stephano, & Vuolferaminus dicunt se audiuisse, quòd papa Adrianus dixit ad eos cum de Vrbe exiret: Octauianus inquit, quem ego misi in Longobardiam, vult excommunicare Mediolanenses, sed ego mandaui Mediolanensib. vt non curent de eo, sed fortiter se habeant tam ipsi quàm Brixienses contra Imperatorem: & ego cum eis disposui, quòd Imperator propter eorum impedimenta non poterit Romam venire. Item etiam cũ cardinalibus ita disposui, quòd Octauianus non erit papa post mortem meam.

Gimundus & Vuolferaminus dicunt se audiuisse ab ore episcopi Sabinensis, quòd libenter rediret ad dominũ Victorem, sed ita adiuratione est astrictus, quòd sine periurio non potest.

Episcopus Aletrinus in praesentia domini Guidonis Cremensis cardinalis, & Gimundi, & Ioannis Gaietani, & aliorum multorum, dixit: Non possum ad dominũ Victorem venire, quia talem securitatem feci cancellario, & suis apud Anagniam, quod non possum ad eos venire vsque ad Kal. post Kalẽd. autem veniã: interim tamen habeo eum pro domino, & pastore meo. Itaque Kalend. transactis, cum infirmitate teneretur, misit domino Victori obedientiam per clericum quendam, quem habemus praesentem.

De omnib. supradictis capitulis testimonium perhibuerunt praedicti rectores cleri Romani, & vij. archipresbyteri suprà memorati, & alij multi honesti & religiosi clerici Romani, & Petrus Vrbis praefectus, & Stephanus de Tebaldo, & Stephanus Nortmannus, & Ioãnes de S. Stephano, & Ioannes Gaietanus, & Vuolferaminus de Gidocica, & Gimundus de domo Petrileonis, & multi alij illustres Romani & nobilissimi, qui omnibus his interfuerunt, & omnia viderunt, & tractauerunt.

Qualiter

Qualiter Fridericus ratihabitione confirmauit electionem Victoris, eumq́; intronizauit.

CAPVT LXX.

Confirmato & recepto taliter in papatu Victore, defertur ad principem sacerdotalis concilij sententia. Qua venerabiliter suscepta & approbata, Victor ad ecclesiam vocatur, & magna solennitate, & frequentia cleri ac populi suscipitur, ipsiq́ vt summo pontifici, & vniuersali Papæ acclamatur. Diuus quoq́ Imperator consuetam ei reuerentiam, sicut Constantinus beato Syluestro humiliter pro foribus ecclesiæ exhibuit: & manu eius accepta vsq; ad sedem deduxit, & intronizauit. De reliquis quæ ibidem acta sunt exemplaria literarum subnotata consule.

Epistola Imperatoris super his directa.

CAPVT LXXI.

Fridericus dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus, dilectissimo suo Eberhardo venerabili Saltzburgẽsi archiepiscopo, & suffraganeis eius, Alberto Frisingensi episcopo, Hartmanno Brixinensi, & Romano Gurcensi, totique prouinciæ Saltzburgensi gratiam suam, & omne bonum. Si sacro concilio Papiæ interfuissetis, omnia quæ ibidem, vel in Romana ecclesia facta sunt, oculata fide cognoscere possetis. Ne autẽ ab his qui prauis delationibus & mendacijs iã ferè totũ orbẽ resperserunt, veritas possit obnubilari, vel vestra sinceritas trahi in contrariũ, quando breuius possumus, seriẽ totius rei sine aliqua falsitatis cõmixtione mera veritate vobis significare dignũ duximus. Luce clarius cõstat, quòd papa Adriano adhuc viuente, Rolandus cancellarius, & quidã cardinales non attendentes illud dominicũ, Sit sermo vester, est est, non nõ, conspiratione facta cũ Vuilhelmo Siculo, prius ab eis excõmunicato, & cũ cæteris hostibus imperij, Mediolanensib, Brixiensib. Placentinis, ne fortè per mortẽ papæ Adriani tã iniqua factio euanesceret, iuramẽti vinculo inuicẽ sese constrinxerũt, vt defuncto Papa nullus alius ei substitueretur, nisi qui in eadem conspiratione cũ eis conuenisset. Hac de causa xij. die post electionẽ domini Victoris papæ, eo sedente in sede beati Petri, iã dicti cõspiratores egresi ab Vrbe ad Cisternã Neronis, derelinquẽtes venã aquarũ viuentium se cõtulerunt, & idolum sibi Rolandũ cancellariũ erexerunt, dicentes hunc esse Simonem Petrum, qui apostolicæ dignitatis apicẽ tam nefaria inuasione attingere præsumebat. Quòd hæc conspiratio facta fuerit, & ille iam dictus Rolandus per eam hoc modo intrauerit, non est ficticium, sed religiosis viris ab illo qui facit manifesta consilia cordium, mirabiliter est declaratum. Dum hæc Romæ agerẽtur, & nos quid super tanto schismate agendum esset, viros religiosos, archiepiscopos videlicet & episcopos consultaremus, superuenerunt quasi missi à deo Tarentasinus archiepiscopus, abbas Clarauallensis, abbas Moremundensis, & alij abbates numero decimo postulantes pacem Mediolanensibus: qui recepto à nobis verbo, dum Mediolanum pro inuestiganda eorum voluntate redirent, acceperunt ab eis tale responsum: Domini patres, nos tenemur astricti iuramento domino Papę & cardinalibus, quòd non debeamus redire ad gratiam Imperatoris sine eorum voluntate, & ipsi econtrà sine nostra voluntate nullam pacem facere possunt. Responderunt eis abbates: Vos de cætero non tenemini domino Papæ, quia mortuus est, & illi statim subiunxerunt: Si mortuus est Papa, nos ideo non sumus absoluti: quia nihilominus tenemur cardinalibus, & ipsi tenentur nobis. Hæc prædicti patres abbates in responsis à Mediolanensibus testificati sunt coram multis religiosis viris. Præter hæc multa experimenta factæ conspirationis per literas in via deprehensas accepimus, sicut nuncius iste plenius vidit & audiuit. Sanè ex concilio orthodoxorum, sicut alia vice meminimus vobis mandasse, generalem conuentum religiosorum Papię indiximus, ad quem ambos qui se dixerunt Romanos pontifices, non ad iudicium seculare, sicut ora mendacium astruunt, sed ad examen ecclesiæ, per duos venerabiles episcopos, Ferdensem videlicet & Pragensem conuocauimus. Alter verò eo quòd puriorẽ haberet conscientiam,

dominus Victor videlicet, iudicio ecclesiæ vltrò se obtulit: altero videlicet Rolādo cōtumaciter renitente & dicēte, quia cū ipse omnes deberet iudicare, ipse à nullo vellet iudicari. Habito itaq; venerabili concilio, in quo patriarcha Aquileiensis, & multi archiepiscopi & episcopi religiosi conuenerant, per octo continuos dies maxima grauitate, diligentissima examinatione, semota omni laica persona, tractatum est, quis ex duobus summi pontificatus apicem de iure deberet obtinere. Post longam itaq; deliberationem, quia illa nefandissima conspiratio deo & ecclesiæ admodū odibilis, manifestis indicijs non solùm probata, verùm in facie totius ecclesiæ corā positæ releuata est: & in domino Victore nihil reprehensibile inuentum est, nisi quòd pauciores numero cardinales omnino à conspiratione illa exortes, eum pro bono pacis inter regnum & sacerdotiū conciliando elegerunt: & inuocata S. Spiritus gratia, ecclesia dei Rolandū cancellarium conspiratorem & schismaticū, discordias & lites, & periuria bona esse euangelizantem condemnauit, & dominū Victorem papā in patrem spiritalem & vniuersalem pontificē confirmauit. Quem nos ecclesia duce secuti approbamus, & vniuersalis ecclesiæ patrem & rectorē, cooperante diuina clementia, fore denunciamus. Hoc itaq; factū diuinis suffultū præsidijs, & in apostolica stabilitate supra petram, Christum videlicet firmiter fundatū, à vestra beatitudine, pro pace totius ecclesiæ, & salute Imperij approbari, & ab omni ecclesia vestræ sanctitati commissa teneri & conseruari rogamus, & praoptamus. Data Papiæ xv. Kalend. Martij.

Epistola præsidentium concilio hincinde directa.

CAPVT LXX.

Escriptum generale à synodo præsidentibus per partes mundi directum hoc est: RQuia sedis Apostolicæ turbatio, Christianorū animos admodum sauciauit, nos qui ad resecanda schismata, & pacem ecclesiæ reformandam Papiæ fuimus congregati, qualitatem causę, modumq; negocij & sacri concilij dispensationem vniuersitati vestræ plenariè duximus intimandum: quatenus per scripta præsentia mera veritate monstrata, auditorum animi falsitatem quam fortè conceperant, vehementer expellant, & amodò per scripta schismatica non seducantur. Cum igitur orthodoxorum Papiæ congregatorum vniuersitas in nomine domini consedisset, causa per vij. dies continuos, omni remoto seculari iudicio, legitimè & canonicè agitata, ac diligenter inspecta, sufficienter & canonicè in conspectu concilij per testes idoneos est comprobatum, dominum papā Victorem, & nullum alium in basilica beati Petri à saniori parte cardinalium, petitione populi, & consensu ac desiderio cleri fuisse electum, & solenniter immanta tum: quòd præsente, & non contradicente Rolando quondam cancellario, in cathedra beati Petri fuerit collocatus, & quòd ibi ei à cardinalib. & clero Romano, Te deum laudamus, gloriosè decātatum, & inde ad palatiū cum bandis, & alijs papalibus insignibus est deductus: & clerus & populus secundū cōsuetudinem interrogatus per Scriniarium, si placeret: tribus vicibus clara voce respondit, Placet. Probatum est etiam, quòd Rolandus xij. die pòst domini Victoris promotionē ab Vrbe egressus, apud cisternam, in qua Nero Imperator quondam ab Vrbe profugus latitauit, primò est immantatus. Probatū est, quòd in secundo die post promotionē domini Victoris, Rolandus interrogatus à rectoribus & clero Romano, ac clericis de sua cardinalia, si domino Victori esset obediendū, expressè confessus est, se nunquā fuisse immantatum, & expressè dixit: Ite, & obedite ei, quem immantatū esse videtis. Super his capitulis fuerunt testes, & sub stola tactis sacrosanctis euangelijs iurauerunt. Dominus Petrus Christianus decanus basilicæ beati Petri, & in persona sua, & omnium fratrum suorum. Iurauerunt etiam venerabiles archipresbyteri, & rectores cleri Romani, Blasius & Manerius presbyteri, Ioannes presbyter gentilis, Aimeradus archipresbyter, Berardus archipresbyter, Ioannes archipresbyter, Benedictus diaconus, magister Ptolemæus archipresbyter, magister Gerardus & Nicolaus, & alij honesti clerici Romani. Præterea Petrus illustris Vrbis præfectus, Stephanus de Thebaldo, Stephanus Normānus, Gimundus de domo Petrileonis, Ioannes de Stephano, & alij

principes & nobiles Romani, qui ad vocationē serenissimi Imperatoris venerant, in cōspectu concilij super iā dictis capitulis, ex maxima parte testimoniū similiter perhibuerunt, & iurare voluerūt. Sed nos quia religiosorū presbyterorū multorū testimonium sufficiēs & abundantissimū habebamus, duximus laicis in hac parte parcendū. Deinde venerabiles episcopi Hermānus Ferdensis, Daniel Pragēsis, & Otto Palatinus comes, & magister Heribertus præpositus, quos dominus Imperator ex consilio xxij. episcoporū & Cisterciensis & Claraualldēsis abbatū, aliorūq; religiosorū tunc præsentiū, Romā delegauerat, vt partes ante cōcilij præsentiā Papiā euocarent, in cōspectu concilij testimoniū perhibuerūt, quòd Rolandū cancellariū, & partē eius trinis edictis per interualla peremptoriè & solēniter, ad præsentiam ecclesiæ Papiæ congregandæ, remoto omni seculari iudicio vocauerūt, & quòd Rolandus cācellarius, & sui cardinales viua voce, & ore proprio iudiciū vel examē aliquod ecclesiæ se nolle recipere manifestè dixerūt. Vidimus etiā scripta Henrici Pisani cardinalis ad dominū Imperatorē directa, in quib. expressè continebatur, quòd nullū vellent ecclesię subire iudiciū, vel examen. Super hæc omnia idē Henricus, & Otto cardinalis S. Nicolai de carcere Tulliano, qui tēpore concilij, & antè apud Ianuā morabantur, & Ioānes Anagninus cardinalis, & Ioānes Piozutus S. Romanæ ecclesiæ subdiaconi, qui tūc apud Placentiā erant per octo dies, à concilio toto sunt expectati, & per literas & nuncios concilij sunt vocati, & contēpserunt venire. Ex his igitur omnib. sufficienter instructi, & veritate hincinde plenariè declarata, placuit reuerendo cōcilio, vt electio domini Victoris, qui tanquā agnus māsuetus & innocens venerat, ecclesiæ iudiciū humiliter suscepturus, approbaretur & confirmaretur, & electio Rolādi penitùs cassaretur. Et factum est ita. Electione itaq; domini Victoris, remoto omni seculari iudicio, sancti spiritus gratia inuocata, cōfirmatā atq; recepta, Christianissimus Imperator post omnes episcopos, & post omnem clerum vltimus, consilio & petitione concilij electionem domini Victoris recepit, & approbauit: & post eū omnes principes, & innumerabilis hominū multitudo, quæ præsens erat, tribus vicibus interrogata si eis placeret, respōdit cū gaudio magna voce, Placet. Sequenti die proxima, id est prima sexta feria quadragesimæ, dominus Victor cum processione ab ecclesia S. Saluatoris extra ciuitatē, in qua fuerat eius hospitium, ad catholicā ecclesiam gloriosè deductus est. Ibi religiosissimus Imperator ante ianuas ecclesiæ eum suscepit, & descendēti de equo strepam humiliter tenuit, & apprehensum per manū vsq; ad altare conduxit, & pedes eius est osculatus: & nos omnes patriarcha, archiepiscopi, episcopi & abbates, & omnes principes cum vniuersa multitudine quæ præsens erat, pedes apostolicos sumus osculati. Proxima aūt die sequēti, id est sabbato, habito generali cōcilio, dominus papa & nos cū illo, Rolandū cancellariū schismaticū, & eius principales fautores, accensis cādelis anathematizauimus, & tradidimus eū satanæ in interitū carnis, vt spiritus saluus sit in die domini. Illud etiam discretionis vestræ prudentiā volumus non latere, manifestè esse deprehēsum, quòd Rolādus cancellarius, & eius sequaces quidā cardinales, viuēte adhuc papa Adriano cōiurauerunt. Fuit autē tenor coniurationis, quòd si eis viuētib. papā Adrianū mori contingeret, cardinalē vnū de illis eligerent, qui in eadē coniuratione esset astrictus. De cætero ex parte dei omnipotentis, & beatorū apostolorum Petri & Pauli, & omniū sanctorū & virorū orthodoxorū, qui diuino intuitu ad rescindenda schismata cōuenerunt, vniuersitatē vestrā humiliter imploramus & monemus in Christo, vt ea quæ ecclesia dei Papiæ cōgregata ad honorē creatoris & sponsæ suæ matris vestræ sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ tranquillitatē, & ad salutem omniū Christianorum fideliter ordinauit, vos omni dubio & ambiguitate remota, irrefragabiliter rata & firma teneatis, orantes vt redemptor noster Christus Iesus vniuersalem pontificem & papā nostrū Victorem, de cuius sanctitate & religione omnino confidimus, per tempora longa conseruet, & præstet ei omnimodā tranquillitatem & pacem, ita quòd per eū deus omnipotēs honoretur, & ecclesia Romana, omnisq; Christiana religio gratū domino accipiat incrementū. Vt autē omnis actio plenius legentibus eluceścat, dignum duximus, vt omnium nostrûm consensus & nomina subscribantur.

Ego Peregrinus Aquileiensis patriarcha cũ meis suffraganeis interfui & consensi.
Ego Arnaldus archiepiscopus Moguntinus cũ xiiij.suffraganeis interfui & cõsensi.
Ego Artuicus Bremensis archiepiscopus cũ suffraganeis meis interfui & consensi.
Ego Hellinus Treuerensis archiepiscopus cum meis suffraganeis consensi.
Ego Reinaldus Coloniensis archiepiscopus cum meis suffraganeis consensi.
Ego Vuickmannus Magdeburgensis archiepiscopus cum meis suffraganeis consensi.

Bizuntinus archiepiscopus per legatum & episcopum Basiliensem consensit.
Arelatensis archiepisopus consensit.
Lugdunensis archiepiscopus cum suis suffraganeis consensit.
Viennensis archiepiscopus cum suis suffraganeis consensit.
Henricus rex Anglorum per literas & legatos suos consensit.
Rex Vngarorum per literas & legatos suos consensit.
Rex Boemorum consensit. Rex Danorum consensit. Guido electus Rauennas consensit. Episcopus Firminus consensit. Episcopus Ferentinus consensit. Manturanus consensit. Pergamensis consensit. Fauentinus consensit.
Abbatum verò & archipresbyterorum multitudo innumerabilis multorũ regnorum interfuit & consensit.
Longobardorum inæstimabilis multitudo interfuit & consensit.
Vniuersi ferè principes Romani imperij, tam Teutonici, quàm Italici, tam in Vrbe, quàm extra Vrbem, interfuerunt, & assensum cum ingenti desiderio præbuerunt.

Epistola Babenbergensis episcopi de eadem re.

CAPVT LXXI.

Reuerendissimo patri & domino Eberhardo Saltzburgensis ecclesiæ archiepiscopo, Eberhardus Babenbergensis gratia dei si quid est, tam deuotum, quàm debitum cum oratione seruitium.

Conuenientibus in vnum Papiæ episcopis circiter l. diuq́ ventilata quęstione papatus, cum dilatio primò penè omnibus complacuisset vsq; ad maiorem rei notitiã, & aliud generalius concilium, præualuit tandem pars domini Victoris iustificata ab altera parte multis modis: quia coniuratio contra Imperium, factum illud pręcesserat: quia domini Victoris immantatio prior, illa posterior, quo solo Innocentius Anacleto præualuit, cum Anacletus plures & maximę scientiæ & auctoritatis haberet electores. Deinde quòd ad hostes imperij pars illa se transtulerit obligata Siculo, Mediolanensibus, Brixiensibus, Placentinis, per sacramentũ, quod sanæ doctrinæ aduersari videtur, & cum subditos à iuramentis fidelitatis debitè absoluat, & seruire Imperatori prohibeat quoscũq;, & sic discessioni viam præparet, quod pessimum est, sicut opere ipso clarescit, & scriptis vndiq; per Italiam directis tam ciuitatibus, quàm episcopis. His malis principijs finem deteriorem promittẽtibus, perpetuam videlicet discordiã inter regnum & sacerdotium, & discessionem ab inuicem, dum pars illa cum omni securitate conductus, nec venire voluisset, nec etiã procuratores pro se mittere ad subeundum iudicium, & excipiendam sententiam, dominum Victorẽ recipimus, spe pacis & concordiæ inter regnum & sacerdotium: longo tamen examine præmisso de tempore & ordine electionis suæ. De his qui eius electioni consenserunt primitùs, & postmodum retrò abierunt, cardinalibus numero nouem, testificante super his omnibus capitulo beati Petri & clero Romano, scriptis & viua voce nunciorum sub iureiurando. Nuncius regis Francorum promisit pro eo neutrum se recepturum, vsq; dum nuncios Imperatoris recipiat. Nũcius regis Anglorum idem velle, & idem nolle promisit, tam in his, quàm in alijs. Arelatensis, Viennensis, Lugdunensis, Bisuntinus, per literas, & per nuncios consenserũt. Solus Treuerensis de regno nostro superest in parte illa de numero archiepiscoporum, qui non consenserit: eius tamen suffraganei omnes consenserunt. Vsq; ad vos solùm peruentum est. Angelus magni consilij dirigat vos secundum beneplacitum suum, & custodiat vos in omnibus vijs vestris. Præter

hæc

hæc præpositus multa manifestabit vobis, quæ non licet ad præsens homini loqui. Congaudete mihi, qui dimissionem accepi, & ad propria redeo.

Epistola cuiusdam religiosi uiri ad episcopum Saltzburgensem, de eadem re.

CAPVT LXXII.

Domino suo in Christo reuerendo Eberhardo Saltzburgensi archiepiscopo, frater Henricus dictus Præpositus de Bertherſgadem. cum deuotis orationibus debitæ subiectionis obsequia.

Si cuncta quæ audiuimus & vidimus, scribere deberemus, non chartam, sed volumen facere videremur. Verùm summam eorum quæ de duorũ electione Romanorum pontificum acta sunt, breuiter paternitati vestræ notificamus. Curia quæ in octauis Epiphaniæ Papiæ fuerat indicta, vsq; in sextam feriam proximã ante caput ieiunij, quia in destructione Cremæ dominus Imperator detinebatur, est dilata. In quã cõsidentib. domino patriarcha archiepiscopis, & diuersarũ terrarũ ferè quinquaginta episcopis, legatis quoq; regis Franciç, & archiepiscoporũ Arelatensis scilicet, Lugdunẽsis, Viennẽsis: Bisuntini, atq; Treuerensis, & Rauenatis electi, cardinales & clerici, qui pro parte Victoris aderant, in medium processerunt, & vtriusq; seriem electionis exposuerunt. Super qua continuis quinq; diebus ab episcopis, & alijs prudentibus viris copiosè disputatum cum fuisset, sexta tandem die in publico consistorio electionis capitula denuò proposita sunt, & singula à canonicis ecclesiæ beati Petri, & rectorib. Romani cleri sacramento super sancta quatuor euangelia præstito confirmata. Pars autem altera nec ipsa venit, nec responsales, qua de causa nescimus, conuentui direxit. Recitatæ sunt insuper literæ quamplures bullatæ ab Alexandro, & cardinalibus qui cum ipso sunt, episcopis & ciuitatibus Longobardiæ directæ, sed à fidelibus domini Imperatoris captæ, ex quarum tenore machinationes eorum, & molimina contra Imperium patenter sunt deprehensa. Vnde quia dilatio non paruum tam ecclesiæ, quàm imperio videbatur minari periculum, præsertim quia non erat qui prædictis assertionibus contradiceret, cum vtraq; nimirum pars non ad curiæ, sed ad ecclesiæ fuisset examinationem vocata, episcopi parti Victoris, quæ ipsum xi. diebus antequam Alexander immantaretur, immantatum fuisse, & in sede beati Petri, aduersa parte præsente, absque reclamatione sedisse, præstito (vt dictum est) sacramento probauerat, assensum præbuerunt, & eundem Victorem vt apostolicum in ecclesia solenniter suscipientes, solitam ei reuerentiam exhibuerunt. Facta sunt hæc domino Imperatore & fidelibus Imperij annitentibus propter causas memoratas. Quapropter ipsemet eidem confirmato pontifici, ante fores ecclesiæ descendenti consuetum detulit honorem. Secunda verò post hæc die, sæpe iam dictus dominus Victor, celebrato synodi officio, alterius partis principem cum quibusdam suis fautoribus episcopis scilicet, Hostiense & Portuense, eo quòd consecrationis manum eidem prçsumpserant imponere, cardinalibus etiam Henrico Pisano, Ioanne Neapolitano, & Iacincto, anathematis vinculo, extinctis candelis innodauit. Excomunicauit autem Henricum Pisanum, idcirco quòd mandato eius magister Raimundus cardinalis despoliatus, & atrociter cæsus fuerit. Præpositum etiam Placentinũ, quia dominum Tusculanum armata manu inuaserit, & despoliatũ, multis contumelijs affecerit, simili sententiç inuoluit. Vuilhelmum præterea Siculum, atq; Mediolanenses pro inuasionibus ecclesiarum & Imperij, ad canonicam vocauit satisfactionem. Interfuerũt his omnibus Metropolitani, dominus patriarcha, Moguntinus, Coloniensis, Magdeburgensis, Bremensis, cum nonnullis suffraganeis suis, & maxima pars episcoporum Longobardiæ, quorum plurimi affectuosum & plenarium prædictæ confirmationi tribuerunt assensum. Dominus verò patriarcha, & quidam alij, salua in posterum catholicæ ecclesiæ censura, propter memoratas imperij necessitates obedierunt. Absentes omnes quos prænotauimus archiepiscopi, pro se & suis suffraganeis plenariè consenserunt, excepto Treuerense, qui cum iter cepisset, infirmitate præpeditus, excusatorias tantummodo literas direxerat. Præsentes autem eius suffraganei Tullensis & Verdunensis pro se & cõ suffraganeo suo Metense in integrum spoponderũt. Domini Babenbergensis, Patauiẽs

sis & Ratisponensis patriarcham sunt imitati. Pro confirmandis omnibus quæ facta sunt, mittũtur legati, dominus Coloniensis in Franciam, Verdunensis in Hispaniam, Pragensis in Vngariam. Si interim alia scripta, quarum quædam vidimus, meram de his veritatem minus continentia, ad manus vestras deuenerint, sciat sanctitas vestra, quòd vt pro parte potuimus, sinceram de his veritatem significauimus, plenius autem præsentes insinuabimus.

De archiepiscopo Iuuauiense, quare tam crebras literas acceperit, & de uita ac moribus eiusdem.

CAPVT LXXIII.

Quare autem tam crebræ literæ Eberhardo Saltzburgensi archiepiscopo super gestis concilij directæ sint, hæc fuit causa. Cum ad cõcilium iter cepisset, & iam per forum Iulij, & per marchiam Veronensium vsque ad ciuitatem Vicentinorum peruenisset, graui correptus infirmitate, gradum sistere, domumq́ redire coactus est. Sanè quum tanti viri fecimus mentionem, de vita & moribus eius quædam memorabimus, quæ quamuis vt lucerna super candelabrum posita, in domo nostræ prouinciȩ clarissimè luceret, ab his tamen qui longè positi sunt, inuida bonis fama difficilius subtrahet, si scribendo celebretur. Erat autem idem vir venerabilis, ætate maturus, sacræ paginæ literis decentissimè instructus, fide præcipuus, religione singularis. Humanitate & pietate adeò communis, vt verè dicere posset, Omnibus omnia factus sum, vt omnes lucrifacerem. In largitionibus liberalis, in eleemosynis & suscipiendis peregrinis studiosus, intantum vt sumptus in obsequium pauperum monasteriorum & peregrinorum quotidie expensus, non solùm palatio suo, verumetiam toti episcopio videretur onerosus. Ipse tamen huiuscemodi põdere minimè grauabatur, cum hæc incommoda bonæ famæ, quam ipse tamen minimè affectabat, & ȩternæ retributionis mercede compensaret. Pauperum squalores minimè abhorrebat, à leprosis se tangi & contrectari passus est, quin etiam ipse eos interdum tangere, manusq́ eorum osculari non verebatur. Nec sufficere credidit, si in ministerio pauperum, famulorum vteretur officijs, nisi ipsemet habitu succinctus, manibus suis interdum cibum apponeret, poculum porrigeret, aquam non solùm lauandis manibus, sed & pedibus infunderet. Cumq́ non solùm in verbo perfectam doctrinam, verumetiam in opere consummatæ disciplinæ præberet exemplum, meritò de eo dicebatur, quod olim de quodam sanctorum: Quia hic est qui quale habet verbum, talem habet vitam: & qualem habet vitam, tale habet verbum, quomodoq́ docet, agit: & quæ agit, hæc docet. His & alijs plurimis virtutibus, & diuinæ gratiȩ donis, plures quidem ad sui imitationem, vniuersorum autem ad dilectionem sui prouocarat affectum. Sed hæc hactenus.

De legatis ad Graciam destinatis.

CAPVT LXXIIII.

Compositis ita rebus & gestis concilij, missis quoque legatis, vt suprà dictum est, ad reges, Hispaniæ, Angliæ, Franciæ, Daciæ, Boemiæ & Vngariæ, ad Imperatorem quoque Græcorum Manuel nuncios dirigit, videlicet Henricum ducem Carentanum, fortem & exercitatum in bellicis consilijs virum, & Henricum sacri palatij notarium, omniq́ probitate & industria præditum, ac Neimerium filium Petri Polani ducis Venetorum, iamdudum in captiuitate sua tentum, sed absolutum, responsa portantes, vt dicebatur super petitione Constantinopolitani principis de Pentapoleos maritimis in Apulia, & quibusdam secretioribus consultationibus contra Vuilhelmum Rogerij Siculi filium, & in regno successorem. Cernens autem totam Longobardiam continuis duorum annorum expeditionibus grauiter attritam, cum exercitus in crebris contra hostes excursibus & rapinis, nec etiam amicis parcere potuisset, paulisper terram ipsam quiescere & respirare vtile iudicauit, donec recepta cultura nouas futuro anno calamitates sustinere, nouumq́ facilius & recipere & enutrire posset exercitum.

Quòd Imperator iterum principes abire permiserit.

CAPVT LXXV.

Itaque dimissurus exercitum, aduocans ad se proceres, & de militia meliores, magnā illis ait se habere gratiam pro beneuolentia & fidelitate, qua erga se vtendo perseuerassent. Laudabat etiam in vno quoque bonos mores, & fortitudinem, quam præliando in multis magnisque periculis monstrasset. Quòd eos neque hostium multitudo, nec magnitudines ciuitatum, vel audacia inconsulta, & immanitates efferæ aduersantium à cōsueta animi virtute terruissent. Magnam quoque huius rei sibi fore diligentiā, quòd debitis præmijs & honoribus virtutes eorum vellet honorare, qui militiæ socij fuissent, nec vllum eorum qui plus alijs laborasset, iusta vicissitudine cariturum. Eos etiam quos nouerat fortiter aliquid & egregium in bello fecisse, nominatim singulos appellans conlaudabat. Deinde aurum & argentum, vasa ex argento & auro facta, itemque vestes preciosas, beneficia feudorum, aliaque donaria largiter & regaliter distribuebat. Omnibus autem hoc modo exhilaratis & donatis, vt quisque se meritum præbuerat votis, & laudibus cum magno fauore ab vniuerso exercitu factis, quo quemque conueniret, dimittit: ipse verò cum paucis in Italia remansit. Quia verò huius Operis libellos numerum euangelicum excedere non proposuimus, priusquam huic quarto Volumini terminum demus, ex quo actus & gesta bellorū serenissimi principis summatim perstrinximus, mores quoque, cæterasque vitæ illius partes & studia circa regni administrationem paulisper prosequamur.

De forma & moribus Friderici, & eius varijs ædificijs.

CAPVT LXXVI.

Igitur diuus Augustus Fridericus, vt de Theoderico quidam scribit, & moribus & forma talis est, vt & illis dignus sit agnosci, qui eum minus familiariter intuentur. Ita personam suam deus arbiter & ratio naturæ, consummatæ fœlicitatis dote sociata cumularunt. Moribus huiuscemodi: vt laudibus eorum nihil, ne Imperij quidem fraudet inuidia. Forma corporis decenter exacta: statura longissimis breuior, procerior eminentiorque mediocribus: flaua cæsaries, paululum à vertice frontis crispata. Aures vix superiacentibus crinibus operiuntur, tonsore pro reuerentia Imperij pilos capitis & genarum, assidua succisione curtante. Orbes oculorum acuti & perspicaces, nasus venustus, barba subrufa, labra subtilia, nec dilatati oris angulis ampliata, totaque facies læta & hilaris. Dentium series ordinata, niueum colorem repræsentāt. Gutturis & colli non obesi, sed parum per succulenti, lactea cutis, & quæ iuuenili rubore suffunda tur. Eumque illi crebrò colorem non ira, sed verecundia facit. Humeri paulisper prominentes. In succinctis ilibus vigor. Crura suris fulta turgētibus, honorabilia, & bene mascula Incessus firmus & constans, vox clara, totaque corporis habitudo virilis. Tali corporis forma plurima & dignitas, & auctoritas tam stanti quàm sedenti acquiritur. Valetudine satis prospera, præter quòd interdum febre ephimera corripitur. Bellorū amator, sed vt per ea pax acquiratur. Ipse manu promptus, consilio validissimus, supplicātibus exorabilis, propitius in fide receptis. Si actionem diuturnam forinsecus perquiras, antelucanos basilicarum & sacerdotum suorum cœtus, aut solus, aut minimo comitatu expetit, eosque tam grandi sedulitate veneratur, vt omnibus Italis erga episcopos & cleros seruandi honorem & reuerentiam, ipse formam & exemplum tribuerit. Officijs diuinis tantam præbet venerationem, vt omnem horam qua coram ipso deo psallitur, competenti veneretur silentio, nec vllus interim eum audeat de quolibet sollicitare negotio. Peractis votis, & post missarum solennia, diuinis cōsignatus reliquijs manè reliquum curæ regni administrandi deputat. Si venationib. exercetur, in equis, in canibus, accipitribus, cęterisque eius generis auibus, instituendis, spectandis, circumferendis, nulli secundus. In birsando ipsemet arcum tendit, spicula capit, implet, expellit. Eligis quod feriat, quod elegeris ferit. In cōuiuio talis disciplina, abundantia regia, vt nec sobrietas temulentiam, nec fames frugalitatem possit incusare. Cum ludēdum est, regiam tantisper sequestrat seueritatem: eiusque temperamenti est, vt sit remissio

Sidonius Apoll.

non *meians, austeritas non cruentans. Erga familiares suos in proferendo alloquio non minax, nec in admittendo consilio spernax, nec in reatu inuestigando perseqnax. Scripturas & antiquorum gesta sedulò perquirit. Eleemosynas in ministerio pauperum plerunque ipse manu sua distribuit. Pecuniarum suarum decimam ecclesijs & monasterijs fideliter diuidit. In patria lingua admodum facundus, Latinam verò melius intelligere potest quàm pronunciare. Vestitu patrio vtitur, nec profuso, aut petulanti, sed nec plebeio: cui magis hoc decorum, vt in castris suis potius Martis pompa radiet quàm Veneris. Qui cum in ampliando regno, & subigendis gentibus tantus existat, vt in prædictis occupationibus assiduè versetur, opera tamen plurima ad regni decorem & commoditatem pertinentia, diuersis in locis inchoauit, quædam etiam consummauit, & maximā prouidentiæ partem obsequio pietatis impendit. Palatia siquidem à Carolo magno quondam pulcherrima fabricata, & regias clarissimo opere decoratas, apud Nouiomagum, iuxta villam Inglinheim, opera quidem fortissima, sed iam tam neglectu quàm vetustate fessa decentissimè reparauit, & in eis maximam innatam sibi animi magnitudinem demonstrauit. Apud Lutra domum regalem ex rubris lapidibus fabricatā non minori munificentia accurauit. Etenim ex vna parte muro fortissimo eam amplexus est, aliam partem piscina ad instar lacus circūfluit, piscium & altilium in se continens omne delectamentum, ad pascendum tam visum, quàm gustum. Hortum quoque habet contiguum, ceruorum & capreolorum copiam nutrientem. Quorum omnium regalis magnificentia, & maior dictu copia operepretium spectantibus exhibet. In Italia quoque apud Medoicium, Laudam, & in alijs locis ac ciuitatibus, in renouandis palatijs, ædibusque sacris, tantam liberalitatis magnificentiam declarauit, vt totum imperium tanti Imperatoris & munere & memoria in perpetuum fungi non desinat Reges Hispaniæ, Angliæ, Franciæ, Daciæ, Boemiæ atque Vngariæ, quamuis suspectam semper eius haberent potentiam, sibi adeò per amicitiam & societatem deuinxit, & ad suam voluntatem sic inclinatos habet, vt quoties ad eum literas vel legatos miserint, sibi cedere auctoritatem imperandi, illis non deesse voluntatem obsequendi denuncient. Imperatorem Constantinopolitanum Manuel, vltrò amicitiam & societatem eius expetētem, cum sese, sicut antecessores sui, Romanorum appellaret Imperatorem, flexit, vt se non Romæ, sed Neoromæ vocet Imperatorem. Et ne multis morer, toto regni sui tempore nihil vnquam duxit melius, nihil iocundius, quàm vt Imperium vrbis Romæ sua opera, suoque labore pristina polleret & vigeret auctoritate.

Hæc à glorioso principe acta sunt vsque ad præsentem annum, qui ab incarnatione domini millesimus centesimus sexagesimus, regni autem eius septimus, Imperij quintus numeratur, multa adhuc in regni gubernaculis feliciter acturo, tandemque apud regem regum cum pijssimis principibus æterna percepturo præmia meritorum.

EPILOGVS OPERIS.

Hos de latissimis gestorum tuorum pratis Augustorum optime, tam dilectus patruus tuus Otto episcopus, quàm nostræ humilitatis diligentia flores legit, vnde huius Opusculi coronam texeremus, plura quæ de te sciuntur & referuntur, perfectioribus & magis domesticis relinquentes. Quæ si cuiquā inuisa fuerint, aut ea despicabilia iudicauerint, nos tamen obedientiæ nostræ fructus consolabitur, qua præcipienti paruimus. De qualitate autem Operis, vos dilectissimi domini mei videritis, quos in hoc Opere arbitros elegimus, & correctores. Vobis enim adiudicandum erit quod editis, per vos iudicandum quod delendum duxeritis.

Expliciunt libri Ottonis & Radeuici de gestis Friderici Imp. Aug.

SEQVITVR

SEQVITVR APPENDIX VETVSTI SCRIPTORIS AD RADEVVINVM, QVAE IN VETVSTIORI

exemplari eadem omnino manu adscripta erat: subiuncta etiam epistola, quam & nos eodem consilio edendā curauimus, vt reliqua Friderici Imperatoris historia suppleretur.

NNO ab incarnatione domini M.clx, apud oppidum quod vocatur Carcer, ab Imperatore contra Mediolanenses graue prælium habitum est: & cum iam Latinis qui secum erant, fugientibus victus videretur, strenuè vicit. Cæsi penè quingenti ex parte aduersa, de nostris tantùm quinque. Eodem anno vel proximo, Arnoldus vir grandæuus & prudens, archicancellarius, & Moguntinus archiepiscopus, de ecclesia sancti Iacobi per incendium exire coactus, à suis ministerialibus crudeliter necatus est.

Anno ab incarnatione domini M.clxij. Mediolanum denuò nouo genere obsidionis clausum, etiam castris in gyro eius constructis.

Anno M.clxiij. Mediolanum captum, & funditùs euersum est. Goizo rex Vngariæ moritur.

M.clxiiij. dissentientibus inter se fratribus Goizi & filio eius paruulo, puer Imperatorem datis quinque milibus marcarum suæ parti adiungit. Veronenses, Vincētini, Paduanj, Taruisinj rebellāt. Octauianus moritur. Guido substituitur. Eberhardus Saltzburgensis archiepiscopus venerabilis obijt. Conradus Patauiensis episcopus substituitur. Conrado Robertus, Roberto Albanus Frisingensis canonicus. Hartuuicus Ratisponensis episcopus mutilus, Hartmannus Brixinensis deo dignus episcopus obierunt.

Anno ab incarnatione domini M. clxvj. apud Vuirzeburg in Pentecoste Curia celebratur, vbi coniuratio fit ab Imperatore & principibus qui aderant tam secularis, quàm ecclesiastici ordinis, quòd Paschalis semper Papa habeatur, & eo mortuo nullus nisi de sua parte eligatur. Similiter post mortem Imperatoris, nemo sibi substituatur, nisi iurauerit se eandem partem defensurum. Solus Albertus Frisingensis tunc iurare noluit. Nam Conradus Moguntinus iam vt hostis præiudicatus fuerat. Eodem anno Albertus Frisingensis diu renitēs, coactus iurauit obedire Paschali pro conscientia, quandiu Imperium partem eius foueret, & quandiu regalia habere vellet. Ipso itidem anno Imperator circa festum sancti Petri descendens, Vngaros qui antè promissam pecuniam ex maiori parte mentiti fuerant, denuò iurare coegit. Vbi rex Boemorum quendam de regulis Ruthenorum suæ præsentiæ obtulit, eiusque illū ditioni subdidit. Fames valida per totam terram.

M.clxvij. Imperator circa Autumnum Italiam intrauit: ibique cooperante cancellario suo Christiano, Paschalem per iterata sacramenta cōfirmauit. Hoc eiusdem instinctu cancellarij apposito, quòd nullus eorum vnquam absolutionē eius iuramenti expeteret, oblatam nunquam reciperet. Eodem anno dux Austriæ Henricus, & Otto palatij Comes maior in Græciam destinati, sine effectu, præter quòd magnificè donati sunt, reuertuntur. Henricus dux filiam suam regi Vngariæ coniugio copulauit. Inter Saxones & ducem Bauariæ Henricum graue bellum agitatur.

M.clxviij. Imperator Rauēnates, Fanenses vel Fauētes, Bononienses grauiter attritos ad deditionē coegit. Christianus apud Moguntiā dn̄o Conrado superponitur. Iuuauia iamdudum propter Alexandrum ab Imperatore prôscripta crematur: dubium ān hostium patratu, an proprio casu. Conradus frater Imperatoris pro recuperanda gratia, quam dudum ineptè amiserat, Italiam intrat, sed sine effectu reuertitur. Vuelfo senior & Henricus Burgrauius, & Fridericus Palatinus Comes Hierosolymā petunt.

M.clxviij. Vngarus sibi auxiliū præstante Henrico Duce Austriæ socero suo, bellū mouet Græcorū Imperatori, pro eo quòd fratrem suum regnū affectantem suscepit

& fouit, coniugio filiæ ditauit. Eodem anno Imperator Anconam obsidet, capit. Intereàque Romam præmittit Reinoldum Coloniensem, & Christianum Moguntinum cum copijs. Quibus inter Tusculanum & Vrbem, Romani cum exercitu occurrunt, committunt, vincuntur, & ad internicionem cæduntur. Ceciderunt ibi de Romanis ferè nouem milia: capti ferè tria. Subsequitur eos Imperator, Leoninam vrbem & porticus ecclesiæ sancti Petri cremat. Ecclesiam à Romanis incastellatam capit, & euertisset, si non religonis intuitu pepercisset. Post hæc in Longobardiam iter flectit. Cremonenses, Brixienses, Mediolanenses ad locum suum reuersi, Laudenses, Pergamenses, Mantuani hostibus Imperij confœderati rebellant. Eodem tempore pestilentia grauis exercitum inuasit, & ex maxima parte extinxit. Mortui sunt tunc de principibus Reinoldus Coloniensis, Daniel Pragensis, Eberhardus Ratisponensis, Conradus Augustensis, Gotefridus Spirensis, Hermannus Ferdensis, N. Cicensis episcopi. Fridericus filius regis Conradi. Vuelfo iunior, Berengarius de Saltzbach.

De baronibus innumerabiles. Imperator cladem suorum, rebellionem Italorum, literis per omnem Imperij latitudinem declamat. Ratisponensi episcopo Chuno successit. Augustensi Hartuuicus. Non minus autem & in Vrbe pestis eadem desæuit: adeò, vt dicebatur, quòd mulieres maritis viduatæ, ab exteris ciuitatibus expetere connubia cogerentur. M.clxix. * Rolandus, qui & Alexander, denuò Vrbe cedit. Nam hoc eodem anno de Francia reuersus, fretus quibusdam de nobilioribus Romanis & Guilhelmo Siculo, sedem Lateranensis Patriarchijs insederat. Imperator periculoso itinere de Italia reuertitur.

Non multo pòst, Guido quoque à fidelibus Imperatoris Romæ locatur.

Conradus Iuuauiensis constanter cum Rolando perseuerans defunctus est: eique Adilbertus filius regis Boemici sororius eius subrogatur. Inter hæc nouiter electi episcopi, vt consecrationem suam à Christiano Moguntino recipiant, ab Imperatore compelluntur. Guido qui & Paschalis, moritur, & in basilica beati Petri Romæ sepelitur, à Romanis præter Centios, Ioannes Albanensis episcopus eligitur, & Calixtus Tertius nuncupatur.

Ludouicus rex Franciæ, & Henricus rex Angliæ inuicem guerrant: ab Imperatore de pace inter se facienda precibus conueniuntur, adiunctis minis ex parte regis Francorum. Nam inter Imperatorem & regem Angliæ fœdus & amicitia fuit, data filia sua in vxorem Henrico duci Bauariæ & Saxoniæ. Hartuuicus Augustensis à Christiano consecratus ordines celebrat. Albertus Frisingensis iam quasi liber & liberatus à schismate per mortem Guidonis similiter. Eodem anno rex Hierosolymorum de Sarracenis gloriosè triumphauit.

M.clxx. Imperator natale domini in Alsatia egit. Circa purificationem sanctæ Mariæ, Norimberch Curiam celebrat, vbi regem Boemiæ qui offenderat, de facili in gratiam recepit. Albanum Patauiensem electum à suis ab episcopio perturbatum, spe tantùm in episcopatum restituit, effectu minimè. Nam offensus erat ei propterea, quòd à Christiano consecrari abnuit. Ob hanc etiam causam Chunonem Ratisponensem electum grauiter ibidem tractauit, & Curiam ei de hoc verbo vsque in proximam Pentecosten præsignauit: quatenus aut ordines à Christiano reciperet, aut episcopatum dimitteret. Intrante Quadragesima Cisterciensis & Clarauallensis abbates Imperatorem conueniunt super schismate, eiq; suggerunt, vt Babenbergensem episcopum cum eis Romam destinet. Quod & factum est. Sed propter Longobardorum insolentiam negocium ipsum tunc prouectu caruit. Nam episcopus ipse ab eis repulsus, ad propria redire coactus est. Circa idem tempus Saltzburgensis electus, ab Vlrico Patriarcha Aquileiensi consecratus est inuito Imperatore. Pascha in Alsatia celebratum est.

* *
*

CRedentes sanctitatem vestram esse cupidam circa noticiam rerum ab Imperatore gestarum, ea quæ vidimus, & manibus tractauimus, sine adulterinæ falsitatis admixtione succincta breuitate vobis scribere curauimus. Cognoscat itaque vestræ sanctitatis discretio, quòd ab amantißimo rege Vngariæ Bela honorificè recepti, & benignè ab ipso & humaniter tractati, statim cum regnum Græciæ intrauimus, in manus furum & latronum incidimus, nulla in Græcis fide reperta. Nam cōtra communem non violandorum legatorum legem, episcopum Monasteriensem & comitem Rubertum ceperant, vnde cum magno labore per partes Bulgariæ procedentes, post longam viæ nostræ moram, capta prius ciuitate Philipoli & destructa, & famoso castro Verm. destructo, & tota circumiacente regione gladio deuastata, capta etiam nobili ciuitate Andrinopoli, & circumiacentibus ciuitatibus, captaq; inexpugnabili ciuitate Timotico à duce Sueuiæ, & infinitis de habitatoribus villæ occisis, destructo etiam quodam castro nomine Maniceta à militibus nostris & paucis de exercitu: vbi circiter sex milia Græcorum perierunt igne & gladio, captis quoque complurimis castris, & facta magna strage Græcorum, cum etiam fame perirent. Acceptis enim à Constantinopolitano Imperatore idoneis obsidibus, redditis etiam nobis nuncijs Soldani & filijs eius, quos ad nos missos antè ceperant, in festo Paschæ cum omni prosperitate rerum & personarum, brachium S. Georgij transiuimus. Sed postmodum quæ à prædicto Imperatore nobis iurata & promissa sunt, nequaquam sunt obseruata. Deinde procedentes per partes Philadelphiæ vsque Laodiciam peruenimus in manu forti, omni die armata militia exercitus Christi. Inde proficiscentes feria vi. ante diem Rogationum propter graminis & aquæ defectum, & propter diætam solito longiorem, inæstimabile damnum in equis paisi, venimus vbi fluuius Mandra oritur: & cum adhuc essent circa nos nuncij Soldani & filij eius, qui magna domino Imperatori munera attulerant, & sub fidei certa pollicitatione pacem nobis firmißimam promisissent: inuenimus tamen ibi in magna copia Turcorum acies contra nos ordinatas, qui ad mortem nostram missi fuerant. Sed deo auctore & duce, sub sanctæ crucis vexillo, diluculo feria ij. quæ prima erat Rogationum dies, in ore gladij eos vicimus, magna eorum facta strage, transeuntes eadem die fauces & angustißima montium versus Susopolim. In quibus partibus in angusto quodam transitu, in vigilia Ascensionis domini nostri magnam Turcorum multitudinem occidimus. Et quia iam equorum defectum sensimus, qui vulnerati fuerant & occisi, & propter frigiditatem segetem & herbam non inuenimus, cum iam fame artari inciperemus, nec à nuncijs Soldani aliquod inuenitemus consilium, à via regia quam Imperator Emanuel ire solebat, eo quòd esset deserta & longißima versus Yconium, & tota montibus clausa, necessitate coacti ad sinistram declinauimus. In die Ascensionis domini summitates montium, per quos erat nobis transitus, occupantes, per montes asperrimos & viam angustißimam contra spem omnium hominum, cum summa difficultate, & magna rerum & personarum iactura, eadem die in planiciem Finimini descendimus. Turci enim ex omni parte quasi corona totum cinxerant & impugnabant exercitum: & dux Sueuiæ cum duce de Mair, & Marchione de Bodin, & alijs nobilibus & sagittarijs à tergo remanserant, ad tuendum præcedentes: qui cum præmissis eorum equis, pedites descendere deberent, tanta fuit Turcorum instantia cum sagittis & fundis, & lapidibus, quòd nostri ab inuicem diuisi sunt, positi in magno necessitatis articulo, & dux Sueuiæ vulneratus est vno superiori dente penitùs excusso & medietate inferioris. Quàm plures etiam milites ex nostris vulnerati sunt, vnus solus occisus est. Saumarij multi cū pecunia, vestibus, vasis perditi sunt. Sed de Turcis plurimi occisi sunt. Turcorum verò vires suprà quàm dici potest quotidie augebantur. Nam statim ducem Sueuiæ cum suo exercitu, & ducem de Finimini cum suo exercitu, ducem de Ferma cum suo exercitu in occursum habuimus cum infinito aliorum numero. Quibus omnibus coadunatis à manè vsque ad vesperam per omnes sequentes dies conflictum habui-

mus, & deus semper posuit victoriam in manibus nostris, multis tamen vulneratis ex nostris, & multis equis occisis. Post diem verò Ascensionis proxima dominica Fridericus de Hunlitra eos insequendo de equo cecidit, & fracta ceruice obijt. Sequenti autem die apud Finiminum castrametati sumus: vbi cum circa vesperam castra nostra Turci aggrederentur, ita vt de quibusdam hospitijs spolia iam raperent armatis, nos in fugam eos conuertimus, & ex eis ceciderunt plus quàm sex milia Turcorum, inter quos trecenti septuaginta quatuor de melioribus totius Turciæ occisi sunt, & nullus de nostris interijt: sed & equi multi occisi. Et resonabant montes ex clamore plangentium, & nox diuisit nos ab inuicem. Incepit autem inter nos fames valida regnare. Vinum autem & farina ex toto defecerat, & ego cum alijs equinas carnes comedi. Defecerant autem equi fame, & nec annonam, nec segetem inuenimus: & Turci die ac nocte cum tanto nos artabant exercitu, quòd nulli extra castra licebat exire. Item feria quarta ante diem Pentecostes magnam eorum multitudinem occidimus. Post sanctum verò diem Pentecostes, inuenimus Melich magni Soldani filium, & acies contra nos dispositas, & Turcorum multitudinem circa quadringenta milia equitum, qui totam vt locustæ repleuerant terram, contra quos victrices aquilas in nomine Christi à fronte ereximus nec famem, nec vulneratorum defectum sentientes. Et cum vix sexcenti equites essemus, sub signo viuicæ crucis eos vicimus & conuertimus in fugam, vbi Melich filius Soldani ab equo deiectus est, & quatuor nominatissimi principes eius occisi sunt, & alij quàm plurimi. Ibi etiam quiddam accidit dignum memoria: sanctus Georgius eadem die sicut & prius, quasdam acies nostras à Lodouico de Helfenstein præcedere visus est, impendens auxilium exercitui nostro. Ipse enim Lodouicus subiureiurando publicè confessus est, & sub religione suæ peregrinationis coram domino Imperatore & exercitu. Sed & ipsi Turci postmodum nobis retulerunt, se quasdam acies vidisse candidis amictas vestibus & equis albis. Eadem die sequentes Melicum qui fugerat versus Iconium, post tantam victoriæ gloriam vix circa noctem venimus ad hospitium, nullumque reperimus: fueruntque homines & pecora sine cibo & potu, & quodammodo incidimus in vitæ desperationem. Nam equi qui prius remanserant, fame & ob viæ longitudinem ferè omnes mortui sunt. Inde proficiscentes summo diluculo, cum iam essemus prope Iconium ad miliare, accessimus vicinius, & inuenimus aquam, vbi mansimus tota feria quarta. Sequenti verò die recepimus nos iuxta quẽdam hortum amœnissimum clausum muris apud ipsam ciuitatem Iconij: vbi etiã duo nobilissima palatia Soldani destruximus. Et quoniam vltimæ vitæ necessitas imminebat, eo quòd fames nos maxima inuasisset, & vix haberemus iam circa quingentos milites in equis, nullumque superesset procedendi vel redeundi consilium, ipsa cogente necessitate & docente, militiam nostram in duas diuisimus partes. Feria sexta post Pentecosten directa via procedentes ad capiendam ciuitatem: vbi, quod mirabile & incredibile dictu videtur, diuino auxilio dux Sueuiæ, cum sibi adiunctis sex, occupauit ciuitatem, in ore gladij habitatoribus eius occisis. Et dominus Imperator interim manens à tergo, contra alios Turcos in campo pugnauit. Et cum essent circa Cc. milia equitum virtute altissimi eos expugnans, fugæ reddidit. Nec indignum memoria. Ciuitas enim Iconium in magnitudine æquatur Coloniæ: vbi captis spolijs mansimus à feria sexta vsque ad feriam quartam: donec Soldanus qui se & suos in castra receperat, timore mortis artatus, viginti obsides ad electionem nostram dedit, quos adhuc captiuos tenemus: quia fidem promissam non tenuit. Inde mouentes castra proximo sabbato directa via versus Larandinum iuimus, vbi Kalend. Iunij hospitati sumus. Et intempestæ noctis silentio tantus factus est terræmotus, quòd putabamus super nos Turcorum acies irruisse: quod credidimus fuisse præsagium mutationis circa dominum Imperatorem. Nam cum inde procederemus, iuimus Caleph, vbi tantam asperitatem & difficultatem viæ in transitu montium inuenimus, quòd summa iactura rerum vix peruenimus Caleph in dominica die, quæ fuit vigilia Barnabæ apostoli. Eodem die cum dominus Imperator per quoddam compendium trãsiret in * cõuallibus montium, quandam rapidissimam aquam * saluumque eum recepit in aliam partem.

partem. Facto autem ibi prandio, post infinitos & intolerabiles labores quos per mensem iam erat passus, & vellet balneari in eadem aqua, & ira se refrigerare vellet natando, dei iudicio, casu lacrymabili & inopinato submersus est. Cuius reliquias debita veneratione nobiscum portamus: & vsque Tursoch famosissimam ciuitatem peruenimus, versus Antiochiam inde procedentes, maximamque rerum nostrarum spoliationem passi sumus, & continuè per sex hebdomadas laborauimus victualium penuria, eo quòd venalia non inuenirentur. Hæc de multis periculis nostris, licet pauca vobis scribere curauimus: de cætero expectantes solatium à misericordia dei.

EPISTOLA ADRIANI PAPAE AD FRIDERICVM,

cuius etiam videtur mentio fieri apud Radeuicum lib. 1. Appendicis ad Ottonem.

Drianus episcopus seruus seruorum Dei Friderico Romano Imperatori salutem, & apostolicam benedictionem. Lex diuina sicut parentes honorantibus longæuitatem promittit, ita maledicentibus patri & matri sententiam mortis intendit. Veritatis autem voce docemur, quia omnis qui se exaltat, humiliabitur. Quapropter, dilecte in domino fili, super prudentia tua non mediocriter admiramur, quòd beato Petro & sanctæ Romanæ ecclesiæ non quantam deberes exhibere reuerentiam videris. In literis enim ad nos missis nomen tuum nostro præponis, in quo insolentiæ, ne dicam arrogantiæ, notam incurris. Quid dicam de fidelitate beato Petro & nobis à te promissa & iurata quomodo eam obserues, cum ab ijs qui dij sunt & filij excelsi omnes (episcopis videlicet) homagium requiris, fidelitatem exigis, & manus eorum sacratas manibus tuis innectis, & manifestè factus nobis contrarius, cardinalibus à latere nostro directis non solùm ecclesias, sed & ciuitates regni tui claudis? Resipisce ergo, resipisce, tibi consulimus: quia dum à nobis consecrationem & coronam merueris, dum inconcessa captas, ne concessa perdas, nobilitati tuæ timemus.

AD HANC EPISTOLAM FRIDERICUS sic rescripsit.

Ridericus dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus, Adriano ecclesiæ catholicæ pontifici, omnibus illis adhærere quæ cœpit Iesus facere & docere. Lex iustitiæ vnicuique quod suum est restituit. Non enim parentibus nostris derogamus quibus in hoc regno debitum exhibemus honorē, à quibus videlicet primogenitoribus nostris & regni dignitatem suscepimus & coronam. Nunquid tempore Constantini Syluester, Regalis aliquid habuisse dignoscitur? Sed eius pietatis concessione, libertas restituta est ecclesiæ, pax restituta est: & quicquid Papatus vester Regalis habere dignoscitur, largitione principum obtinet. Vnde cum Romano pontifici scribimus, iure antiquo & nomen præponimus, & ad iustitiæ normam eidem nobis scribenti concedimus. Reuoluite Annales, & si lectum neglexistis, quod asserimus illic inuenitur. Ab ijs autem qui dei sunt, per adoptionem & regalia nostra tenent, cur homagium & regalia sacramenta non exigamus? Cum ille noster & vester institutor, ab homine rege nihil accipiens, sed omnia bona omnibus conferens, qui pro se & Petro censum Cæsari persoluit, & exemplum vobis dedit vt ita faciatis, doceat vos dicens: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Aut igitur regalia nostra nobis dimittāt, aut, si hęc vtilia iudicauerint, quæ dei, Deo, quæ Cęsaris, Cæsari persoluant. Cardinalibus vtique vestris clausæ sunt ecclesię, & non patēt ciuitates, quia non videmus eos prædicatores, sed prædatores: non pacis corroboratores, sed pecuniæ raptores: non orbis reparatores, sed auri insatiabiles corrosores. Cum autem viderimus eos, quales requirit ecclesia, portantes pacem, illuminantes patriam, assistentes causæ humilium in æquitate, necessarijs stipendijs & commeatu eos sustentare

nôn differemus. Humilitatis autem, quæ est custos virtutum, & mansuetudinis vestræ non minimam notam inuritis, cum huiusmodi quæstiones religioni non multum conferentes, secularibus personis proponitis. Prouideat itaque paternitas vestra, ne dum talia mouet quæ indigna ducimus, offendiculum ponat illis, qui velut ad imbrem serotinum ori vestro aures suas arrigere festinant. Non enim non possumus respondere auditis, cum superbiæ detestabilem bestiam, vsque ad sedem Petri reptasse videmus. Paci ecclesiæ bene semper prouidentes, bene semper valete.

Has etiam epistolas quòd ad Friderici historiam valde pertineant, visum est adijcere ex Chronicis Naucleri, qui se eas in Hirsaugiensi cœnobio Spirensis diœcesis reperisse testatus est.

FINIS.

LECTORI.

Absoluto iam penè Radeuuino, venerunt in manus nostras exemplaria duo missa huc à M. Flacio, viro scriptis suis pluribus, sed maximè historiæ Magdeburgicæ Centurijs noto, & in conquirendis huius generis scriptorum libris diligētissimo: quorum alterum ante annos ducentos, vt videbatur, descriptum, Ottonis & Radeuuini de Friderici gestis historiam continebat: integram illam quidem, præterquā quòd lib. IIII. à fine cap. LV. ad initium LXV. quædam, seu temporum iniuria, seu quo alio casu deficiebant. Ex hoc & appendicem decem annorum, & epistolam de Friderici expeditione Asiana damus. Alterum vix centum annorum omnia omnino Ottonis & Rageuuini (sic enim in eo appellatur) cōtinebat: nisi quòd scriptor incuria quadam & negligentia plerisq; epistolis, suo fortasse pòst otio describendis, purum spacium reliquerat. In hoc epistola Ottonis ad Fridericum, itemq; altera ad Ragenaldum Friderici Cancellarium in fronte Chronici obiectæ erant ante præfationem ad Sigrinum. Ad finem libri octaui hæc quoq; epistola adscripta fuit.

Rogo autem te Lector, si tamen præ domina Inuidia audeas, ne huius Opusculi laborem vilipendas. Ego nempe vigilaui, vt tu dormires: ego laboraui, vt tu quiesceres: tuus solummodo labor erit, vt perlegendo intelligentia replearis, & scientia præditus clarus ab omnibus habearis. Si autem, quod magis spero, tabido corde & nebuloso his flosculis ornatè cōtextis liuidum dentem imprimis, & rosigerum sertum candidis lilijs connexum venenata lingua carpis, inuidia quidem te vt proprium mancipium caligini ignorantiæ inuoluit: me autem beneuolentia per lumen ad gloriam perducat. Explicit forma.

Sequebantur versus XII. in laudem Ottonis, sed adeò inepti, vt editione digni visi non fuerint. Breuem tamē narrationem de eius prosapia exscribi curauimus: quanquam ea ex Austriacis historijs certius repeti potest, sed vel ex ipso Radeuuino, à quo etiam Ottonis vitam mutuatus est Conradus eiusdem ecclesiæ canonicus, qui Frisingensium episcoporum historiam circa annum Christi M.C.LXXXVII. satis accuratè descripsit. Sic autem habet exemplar.

FVit in partibus Austriæ Marchio quidam famosus, vir nobilis & illustris, nomine Lupoldus, pietate præditus supra omnes Principes & Barones, ita vt Pius pro cognomento ab omnibus vocaretur, nec immeritò. Nam instinctu pietatis suæ duo claustra in marchia sua constituit & construxit. Primum in Nuuenburg cum canonicis secularibus & præpositura: secundum apud S. Crucem pro monachis ordinis Cisterciensis, satis, vt apparet, magnificum. Qui etiam fauente Domino & disponente, coniugem habuit Agnem nomine, Imperatoris Henrici IIII. filiam pijssimam, ac omnino virtutibus claram: ex qua XVIII. liberos genuit: quorum VII. quidem tempore infantiæ de medio sunt sublati, XI. verò reliqui, sex scilicet filij, & V. filiæ, ad honores temporalium non modicos sunt promoti. Primogenitus Adalbertus nomine, qui mortuus cum parentibus suis prædictis in Nuuenburg capitulo est sepultus: II. Henricus, qui diutius omnibus vixit, & à patre minus diligebatur: III. Liupoldus, qui factus est dux XII. Bauariæ, & mortuus sepultus est apud S. Crucem: V. Otto, qui liberalibus studijs sufficienter eruditus, vt in præcedenti Opusculo, & in alijs scriptis suis patet, in egregium profecit clericum: quem pater Nuuenburgensis ecclesiæ præpositum fecit, substituens ei vicarium nomine Opoldum. Cui demum datis stipēdijs de camera patris missus est Parisius, & post annos aliquot reuersus, ecclesiæ suæ preciosissimas reliquias attulit, quas vt dicitur, prodere noluit, vt eidem perpetuò remanerent. Paucis verò pòst diebus domi demoratus, demum ad scholas redijt, & euolutis annis aliquibus cum regrederetur ad propria, in monasterio Morimundensi pernoctans, ibidem cum XV. egregijs clericis qui secum venerant, habitum induit monachalem. Qui postmodum in abbatem Parongartenbergensem, ac deinde in episcopum Bauariæ est electus, omnesq; socij in diuersas dignitates sunt promoti. Quo comperto pater ipsius conuocans venerabilem Eber, archiepiscopū Salztburgeñ. cū

†

alijs duob. episcopis, Patauieñ. scilicet, & Gurceñ. pluribusq; religiosis personis de ipsorum consilio, canonicos seculares in Nuuenburg, qui sibi videbantur diuina negligenter & remissè nimis agere in regulares canonicos, B. Augustini viam & optimam formam tenentes, decentissimè commutauit. Prædictus autem Otto, cum more solito in Cisterciū inuisendi gratia pergeret, & ad cœnobium suū Morimundum diuertisset, graui infirmitate detentus, in habitu monachali, quem nunquã in episcopatu deposuerat, diē vltimū, omnib. fratrib. coràm positis, & eiulatu maximo perstrepentibus feliciter claudens, ibidē honorificè est sepultus. Sextus natu Chunradus, primùm episc. Patauieñ. ac postmodum mortuo Eber. in archiepiscopū Saltzburgeñ. fuit electus. Filiæ verò prædictorū sorores quinq;, omnes matrimonialiter nupserunt principib. & magnatibus: primogenita, Henrico burggrauio Ratisponæ: secūda, Bolezlao duci Poloniæ: tertia copulata est Laezlao duci Bohemiæ: quartã accepit vir nobilis & prædiues, Hermannus Landgrauius de Saxonia: quintam verò duxit Marchio de Phetñ. Hæc de Liupoldo Marchione pio, & Ottone Frisingensis ecclesiæ episcopo scripta sufficiant.

Ex his porrò exēplarib. quàm fideliter in priore editione Cuspinianus se gesserit, facile fuit animaduertere, ac potissimum ijs locis, de quib. Alciatus suspicionem iniecerat: in quib. vt quod res est dicã, omnia ex veteri scriptura, bona fide expressa reperi. Quæ paulo aliter scripta inter legendum occurrerunt, non grauabor adscribere, maximè ex Chron. lib. V. VI. & VII. itemq; ex Friderici gestis, quorũ meritò hoc volumen edi curauimus. Nam quæ priorib. lata sunt ex Iosepho, Philone, Eusebio, Hieronymo, Orosio, Rufino, Eutropio, Victore, Iornande, Cassiodoro, Paulo, Gregorio, Aymoino, &c. id est, ex suis potius fontib. repetenda sunt, quàm ex his, vt ita dicam, lacunis. Qua etiam ratione non dubito facilè omnes contempturos ea quæ in quibusdam exemplarib. ex Martyrologijs, Decretis, & Pontificum vitis Ottonis libris IIII. priorib. interserta sunt à quodam (vt ego quidem suspicor) Ottone Sanblasiano, qui à Conradi morte, id est, ab anno Christi M.C.XLVI. appendice breui admodum Frisingensis Chronicon supplere voluit, vsq; ad annum M.CC.LXXIII. cuius integræ recuperandæ spe aliquãdiu oblectatus, interea Alberti fragmentũ adijci curauerã, vt hoc vno volumine posteriorum temporum perpetua concluderetur historia. Sed hoc qualecunq; Reip. literariæ cõmodum inuidit, nescio quæ auaritia dicam, an potius imperitia, qua nihil quicquam solet esse iniustius. Sed quod instat potius agamus.

Ac primùm illud neq; possum neq; debeo præterire, in præfatione lib. V. quo loco impressi habent: Illustrium doctorum Manigoldi & Anshelmi: *in exemplari quod Chronicon Ottonis habuit, sic scriptum fuisse:* Diebus illustriũ doctorũ Berengarij, Managaldi & Anshelmi. *Quod ad quem Berengarium pertineat, alij viderint. Berengarius Andus circa hæc tempora floruit, cũ quo plerosq; Galliæ ac Germaniæ episcopos idem sensisse verisimile est. De Gallis sanè exemplum est in vita Roberti regis à quodam Floriacensi monacho descripta.*

Illud maioris est momenti, quod eiusdem lib. VI. cap. XX. in eodem exemplari sine vlla litura eademq; manu de Sckirensi Comite sic scriptum est: Huius maximè concussionis auctor fuisse quidã ex Baioaria Sckirensis comes memoratur, qui tamen perfidiæ suæ pœnas soluens, dum Vngaros incautè eductos morti exposuisset, ab eis tanquam traditor necatus est.

Porrò terra ipsius in fiscum redacta, partim à rege inter ecclesias diuisa, partim hæredib. eius cum castro Scyrensi relicta, vnum tantummodo cœnobium inibi monachorum institutum fore conspicitur. Ex huius origine cum plures hactenus tyranni potentesq; viri surrexerint, modò verò temporibus nostris præclara & inclita soboles Otto Palatinus comes illustrissimus de Vuitelnspach, infausti patris, sed nobilis, felicior hæres, vir corporis & animi robore præditus, plurimis operib. & bonoribus pollens, filiorũq; generosa propagine excellenter dilatatus emicuit. Quorũ vnus Chunradus nomine, ecclesiastico ordini destinatus, ac postmodũ ecclesiæ Maguntinæ præsul effectus, magnæ auctoritatis in regno Romano princeps claruit. Alter verò Otto maior Palatinus comes dictus, patri nobilior hæres succedens, vir armis experientissimus, sapientia præditus, consilio validus, donis liberalis, laudis auidus, fidelitate & omni virtutũ probitate conspicuus, cum alijs duobus fratribus suis, Friderico videlicet, & Ottone iuniore præclarissimis comitibus: qui tres germani omnes terræ nostræ

prima-

primates & Barones nobilitate, diuitijs, fortitudine, prudentia & æquitate præcellere
dignoscuntur. Huic Ottoni maiori Palatino comiti ob multa virtutum suarum insi-
gnia quæ in cunctis regni negocijs & periculis ostendit & pertulit, quibus semper Im
perio fidelissimus agonista, & assiduus propugnator extitit, postmodum ab Impera-
tore Friderico cum Henricũ ducem opulentissimum & potentissimũ ob crimen lęsæ
maiestatis de Baioaria expulisset, ducatus idẽ Noricus cõcessus est: quẽ dũ vixit, sum-
ma prudentia paceq; rexit, filioq; suo paruulo Ludouuico, qui modò superstes est, re-
gendum moriens dereliquit. Quæ quamuis per anticipationem breuiter assignaui-
mus: tamen sequenti Opere loco suo expressius declarabimus. Rex igitur Otto inde
digrediens, Sclauos, &c.

*Quæ quidem ab impressis longè diuersa sunt. Verùm ne quid dissimulẽ, in eiusdem exemplaris mar-
gine infimo adglutinata fuit postea chartula, alia, sed recentiori manu descripta, quæ ea omnino quæ
in excusis exemplarib. leguntur, tanquã Ottonis verba referebat. Et, vt de hac diuersitate quod sen-
tio liberè dicam, scio Frisingensib. episcopis, sed præcipuè Ottoni cum Palatinis Sckirensibus nõ bene
conuenisse, grauissimasq; inter eos ortas diuq; altas contentiones, cùm ob alias res, tum maximè ob
ius quoddam iudiciariæ potestatis, quod in ministeriales Frisingensis ecclesiæ Palatini sibi vindica-
bant, eò vsq; processisse, vt à Conrado imperatore, apud quem Otto frater gratia & auctoritate plu
rimùm poterat, tandem secundũ ipsum sententia dicta sit Ratisbonæ, III. Kal. Ian. Ann. M.C.XLIII.
quæ in Frisingensiũ episcoporum historia à Conrado relata extat. Itaq; potuit hæc etiam exulcerato
& parum æquo animo de Palatinis Sckirensibus Otto scripsisse: potuit etiam ipse postea emendasse,
aut verò Radeuicus ipsius potius scriba, qui in appendice Ottones Palatinos seriò laudat, & fidei, in-
dustriæ, fortitudinisq; nomine plurimùm commendat.*

Liber I. Ottonis de gestis Frider. cap. XVIII. pro, In Siridis prædicti amnis procellis, *repo-
ne,* Insidis.

Cap. XXXIX. libri veteres sic omnino habuerunt: Cum filio suo paruulo secundum
vxorem, totius terræ suæ hæredem fecerat.

Lib. II. cap. XXVII. eo loco, Nobilis canem, ministerialis sellam, *addit posterior liber,* Rusti
cus aratri rotam. *quod antiquior non habet. Et paulo pòst,* Per totam Transalpini imperij
latitudinem.

In epigraphe præfationis Radeuuini, repone, Vlrico & Henrico sacri palatij, &c.

Lib. I. cap. III. in vtroq; exemplari scriptum est: Et territorium episcopij quod vocatur
Frodeslhau transumens, in episcopatu Poznam totamq; terram.

Cap. XVIII. ad finem, In quo hos viros aut primos.

Lib. II. cap. VII. Et quadam collusione nomine vel libelli. *vtrunq; exemplar,* Nomine
belli, *melius, vt ego quidem arbitror,* nomine libelli. *Et paulo pòst,* Ad quem feudo spectare
dignoscitur. *Item,* Quasi sub colore inuestituræ quam sibi licere dicũt, feuda vendunt,
& in alios transferunt. *Et infrà,* Nec dominus feudi sine voluntate. *Sequitur non longè,*
Per partes curiæ à domino sub debito fidelitatis coniuratio terminetur.

Cap. XI. vetustioris exemplaris scriptura hæc est de sororibus Ottonis: Gerdruda ducissa
Boemiæ, & Bertha ducissa Polonorum, ac ita Marchionissa de Monteferrato, conso-
brina Imperatrice Hispaniæ Gerdrude, de tanta, inquam, tamq; illustri parentela pro
les ipse nobilissima traxit originem. *Recentioris ista,* Ducissa Bohemiæ Bertha, ducis-
sa Polonorum Agnete, ac enim Margar. Marchionissa de Monteferrato N. Imperatri
ce Hispaniæ genitrice. *Sed postea emendata est ab eodem, vt videtur, scriptore, partim in margi-
ne, partim interlineari scriptura, quemadmodum in priori illo exaratum est. Ceterùm Itham vocat
quam Austriaci scriptores Leutham.*

Cap. vlt. posterius exemplar habuit, Vt sit remissio nõ minans: *vetustius cũ impresso cõuenit.*

*Sunt & alia quædam in his auctoribus menda ab operis admissa, exempli gratia, in epistola le-
gendum, indicio. pagina 3. ab origine. pag. 97. Aquas Saluas. 99. initio cap. 14. anno Domini DC.
LXXXXVII. 109. Thietberga. 135. delendum, Aretium. 199. ges de ea vsq;. 206. gratia Constan
tinopolitano Imp. 215. inter hæc Radulphus. 221. A. Abanensis episc. 291. & consequentib. paginis
omissum est in fronte cuiusq; Radeuici nomen. 267. ta deo ordinante paruit, quod nisi. ibid. Arelaten
sis autem archiepisc. ibidem, relationis vt videb. 283. signorum crepitus. 293. Capitanei, vauassores,*

† 2

omnium locorum rectores.295.domus Mathildis.296.Operis auctor & fel.ibidem in fine, siquidē supradicto principe.298.aliud metrum.

In appendice veteris scriptoris hæc verba Fanenses vel Fauentes ab operis ex margine in textum relata sunt, cum in exemplari esset Fagenses.

In Gunthero multa emendauimus, versib.etiam plurib.qui alienis locis aberrabant, in suum repositis.Effugerunt tamen quædam, nonnulla etiam inter excudendū corrupta, quæ sic emendanda sunt. Pagina 2.versu 24.Hinc matris cōmendat honos.vers.26.Et vestras pariter magniq; parentis. pag.3. vers.21.Ritè queā? &, Pontificémne magis? p.4.1.dele parenthesim.p.6.8.Quæq; suos, vers. 28.(Dux, Comes an præsul dubiū)p.7.ver.11.Tantaq; è plebe.ver.14.Si vestra.p.15.ver.3. tacitoq; (magis quod credimus)pag.16.ver.3.Calabrisq; ex.p.19.ver.4.Saxone regi.pa.20.ver.24. regius omnes.pag.23.ver.8.leges ac iura.ibid.ver.27.Oriētes.ibid.vers.36.& 37.mutato ordine ita reponendi sunt: Et quasi prima suæ ducens momenta ruinæ Ausa fuit, &c.p.28. vers.9. Infundunt.pag. 30.ver.35.Exueratq;.vers.37.fortasse perditus.pag.31.ver.22.Quæq;.pag.36.ver.22.clerum?pag. 42.ver.11.fideles.p.43. ver.18.armisq; suæ. vers.21.sic læsa stultus vtraq;. pag.48.ver.5.(veniat modò congrua rerum Tempora)T.v.e.p.regni Tand.c.s.p.v. Salubri Francorum.pag. 52. vers. 29. feralia.pag.53.10.tinnire sonoris Ictibus.ver.32.& iusta.pag.61.ver.33.clamososq; canes inhibet. pag.62.vers.2.fataq;.pag.64.vers.30.Hæc de tam.pag.67.ver.12.tuus ô.pag.69.vers.34.Valente.pag.71.ver.3.torpore.pag.72.ver.15.nimirum.77.vers.40.Quæ tamen.pag.83.ver.38.tuo.p. 84.ver.37.Velis.pag.86.vers.11.epigrāmata vanus.87.ver.40.fascesq;.pag.92. ver.33. vniusq;. pag.94.ver.22.ferentes.pag.97.ver.12.miseram.99.ver.3.In tantam.101.ver.23. candenti.pag. 105.ver.6.Qui. pag.112.vers.2.curam.pag.117.vers.17.A sibi.pag.128.vers.3. mortisue.ver.30. iunctis.pag.134.ver.40.Intererant.44.blanda.142.14.consederat.146.3.Spondebant.ibid.ver. 19.qui tela.150.16.falsos.

Pag.161.sub finem delendum est illud (dedit.) In Alberto qui exemplaris vitio valde corruptus est, quædam emendaueramus adiuti libro Bas.Amerbachij I.C.humanissimi & doctissimi, qui eam historiam cum alia quadam veteri Germanica plurib. locis contulerat. Verū ijs quæ ad marginem exemplaris adieceramus, operas sæpe abusas video, quædam omittentes, nonnulla textui ipsi inserentes.Sic nihil non sibi interdū permittit hoc genus hominū, cuius leuiores errores emendare, præsertim in distinctionib.punctisq;, mihi quidem non vacat, grauiores tantū quosdā qui postea occurrerunt, leuiter notare satis habui: illud interim dissimulare nolens, me nota in margine quibusdā locis adiecta nec agnoscere, nec probare.

Statueramus autem omnino in Guntherum ampliores notas aut potius coniectanea addere, quib. iuris veteris Gallici Germaniciq; aliqua non satis vulgo nota, potissimùm verò dignitatū officiorūq; ac militiarum origines progressusq;, quantum quidem in nobis esset, breuissimè explicarentur. Sed cū nos hinc præli currentis properatio aliud tum nescio quid agentes premeret, inde suborta quædam priuata, eaq; magis necessaria occupatio euocaret, rem iam penitùs mente conceptam in aliud tempus differre coacti sumus. Interim verò cum de ternione hoc quem ei destinaueramus, replendo cogitatio incideret, commodū venit in mentem Conradi Chronicon, quod alioqui non sine iniuria, obliuione tamen quadam prætermissuri eramus: cùm quòd ad hoc Germanicæ historiæ posterius volumen omnino pertineat, vtpote res quasdam gestas ijsdem ferè temporib. complectens, quæ ab alijs traditæ nō sunt: tū quòd nō nisi ipsius ope quis intelligat quæ ab Ottone traduntur lib.1.de gestis Frid.cap.XIII. sed multo minus illos Guntheri versus de Moguntia ex lib.1.Ligurini:

Turribus hæc eadem quondam murisq; superba,
Penè fuit toto sedes notissima regno,
Donec ob infandum detestandumq; furorem,
Strata luit meritas occiso Præsule pœnas.
Inde ruinosis deformis & horrida muris
Testatur iustas offensi principis iras,

CHRO-

CHRONICON VETVS RERVM MAGVNTIACARVM PER CONradum episcopum,

Continet autem de ecclesiasticis vestibus, instrumentis & ornamentis templi Maguntini, & submotione Henrici ab archiepiscopatu, cæde Arnoldi, qui corruptis pecunia Romano pontifice & Cardinalibus sedem occuparat. Item de Rodolpho Clobelouch fratre ducis Zeringensis, quem populus Maguntinus elegit. De Conrado, Bauaro & Christiano Cancellario Frideric. I. De Sigefridis archiepiscopis & Conrado archiepisc. Coloniensi postulato. Postremò de Christiano propter probitatem exautorato, & Gerardo F. comitis syluestris, Des Valdegrafen: qui Maguntinam episcopen emit C C. marcis pecuniæ præsentis, à legatis sedis Romanæ per Conradum episcopum. Sunt autem hæc gesta sub Friderico primo, Henrico V I. Friderici F. Philippo rege, & Friderico secundo filio Henrici V I. nepote Friderici primi. Nec reperiuntur in vulgatis Chronicis.

ENERABILI patri domino Theodorico abbati, & fratribus C. Ludouico priori Ioan. Rudolpho sacerdotibus C. presbyter episcopali nomine indignus, gaudia electis dei ante mundi exordia præparata. Solent plerunque res olim gestæ si scriptis non fuerint commendatæ, sic obliuionis conculcari pede, vt nulla de ipsis à posteris memoria habeatur, cum tamen earum noticia posset fortè fore aliis causa cautelæ, & instrumentum euadendi pericula vel vitandi. Quod si non sit, saltē legentibus & audientib. tædium tollitur, dum ea transierint, eis quasi quædā recentia renascuntur: vnde fit vt ex hoc in admirationem ducantur vel stuporem, vel certè ad passionis gemitum prouocentur. Scripturus itaque vobis iacturam & oppressionem, qua annis iam C. cœpit ruere ecclesia Maguntinensis, ipsius inuoco gratiam, cuius ea quæ sustinuit, & adhuc sustinere non desijt, mala, iudicio est oppressa. Igitur vt eius miserabilior calamitas quam patitur, & flebilior elucescat, prius quibus honoribus claruit, quibus diuitijs & ornatibus referta fuerit, succinctè & breuiter disseremus. Erant ibi purpurarum preciosarum tantæ copiæ, vt diebus festiuis totum monasterium, cum sit tamen longum & latum, intrinsecus tegeretur, & tamen adhuc superfuerunt. Erant tapetia & dorsalia mira picturæ varietate distincta, quæ operis subtilitate & pulchritudine animos intuentium admiratione delectabant. Præter ista erant & alia, quæ super pauimentum templi & scamna & coram altaribus sternebantur. Erant pallæ altarium auro intextæ preciosæ. Inter quas tres erant præcipuæ, quarum vna æstimabatur posse valere marcas C. alia L X. atque aliæ non minoris vel parum minoris poterant æstimari. Erat in casulis Dalmaticis subtilibus & cappis sericeis & purpureis auro & gemmis intextis preciosus & copiosus thesaurus. Inter quæ sex cappæ præcipuæ erant, quarum vna æstimata est ad L X. marcas (sic enim & obligari poterat) aliæ quinque minoris erant æstimationis: ex ijs duas ego vidi, quarum vna vetustate fuit sic consumpta & attrita, quòd alicui vsui non valebat: data ergo est igni, & reddebat tres marcas auri cum dimidia. Alia quæ adhuc recentior videbatur, vendita est cum vna palla altaris: quid pro his acceptum fuerit, vel quò deuenerit venditum acceptum, penitùs ignoratur. Inter casulas autem sic de quolibet colore duo paria: duæ nigræ aurifrigiatæ, & eiusdem operis duæ Dalmaticæ, & duo subtilia latis aurifrigijs ornata: & hæc omnia valde bona. Item duæ casulæ de samito albo, & eiusdem fili Dalmaticæ duæ: subtilia duo cum auro ornata: omnia valde bona. Item duæ casulæ de rubeo samito, & tot Dalmaticæ, & subtilia aurifrigiata val de bona. Item duæ casulæ de viridi samito, & tot Dalmaticæ & subtilia aurifri-

gita valde bona. Item duæ casulæ de croceo samito, tot Dalmaticæ, & subtilia valde bona. Vna inter cæteras erat casulas ante paucos dies violacea, latis & magnis aurifrigijs, longa & larga, aureis lunulis & sideribus insertis: quæ tanti erat ponderis propter aurum, vt plicari non posset, & in ipsa vix aliquis poterat nisi valde robustus diuina mysteria celebrare. Vestiebantur tamen illa pontifices & prælati festis præcipuis canturi. Sed post euangelium cantato offertorio, factis oblationibus, illam deponentes flexibiliorem sumentes, in illa diuina perfecerunt. Item multæ tunicæ diuersorum colorum, videlicet rubei, viridis & violacei coloris, virgulatæ, crocei, albi, quibus vtebãtur ministri altarium & acoliti & chrismatis portatores. In Albis, cingulis humeralibus stolis & cæteris ornamentis paucis credenda copiosa diuersitas. Erant infulæ vel thiaræ XVIII. auriphrigiatæ, chirothecæ valde bonæ, XVI. annuli pontificales boni & magni, de robino vnus & impositis alijs gemmis minutis, de smaragdo vnus, de saphiro vnus, de topazio vnus. Baculi pastorales duo vestiti argẽto. Caligæ VIII. & tot sandalia. Hæc de vestimentis. Nunc de ornatu & thesauro ecclesiæ, & primò de pertica audiatis. Erat pertica argentea concaua deaurata, quæ tantum præcipuis festis, vt in Passione, Pentecoste, in dedicatione ecclesiæ, in festo patroni gloriosi confessoris beati Martini, in natiuitate Saluatoris ante altare dependebat. In qua vascula suspendebantur, quædam eburnea, quædam argẽtea, formarum diuersarum, omnia reliquijs plena. In horum omnium medio fulgebat smaragdus suspẽsus catenis aureis duabus, habens quantitatem & spissitudinem dimidij peponis magni, & per omnia similitudinem habens peponis, & ipse concauus: huic solebat aqua infundi cum duobus vel tribus pisciculis paruis: & deposito desuper operculo, cum mouebantur pisciculi, simplices & vetulæ lapidem viuere affirmabant. Erant thuribula X. argentea deaurata, & vnum aureum habens auri marcas tres, & acerræ XI. inter quas vna erat de lapide integro onychino concauo, habens similitudinem vermis horribilis, id est, vt buffonis: concauitas eius patebat in dorso, vbi & circulus argenteus cum literis Græcis ambiebat. In fronte huius acerræ, quia caput habebat simile vermi monstroso, erat lapis topazius valde preciosus, magnitudinem habens dimidij vitelli oui: in oculis eiusdem acerræ duo robini, quos Carbunculos vocant: adhuc eadem acerra habetur hic, sed gemmæ non. Item erant duæ grues argenteæ concauæ, quę solebant poni iuxta altare hinc & hinc, & dorso patebant, impositis carbonibus & thure vel thymiamate boni odoris fumum per guttura & rostra emittebant. Erant autem grues tantæ magnitudinis cuius viuæ. Erant libri qui pro ornatu super altare ponebantur, vt euangeliorum, epistolarum, plenariorum, &c. aliqui vestiti ebore sculpto, alij argento, alij auro & gemmis. Erant pelues IIII. argenteæ, Vrcei diuersarum formarum, quos manilia vocant, eo quòd aqua sacerdotum manibus funderetur ex eis, argenteam quædam habentes formam leonum, quædam draconum, auium vel gryphonum, vel aliorum animalium quorumcunque. Erant candelabra magna duo quæ iuxta altare ponebantur argentea, & alia minora quæ super altare ponebantur, quibus rotæ supponebantur latæ propter stillicidia candelarum, nescio quot. Erat corona magna pendens in choro ad similitudinem eius quæ adhuc pendet ad sanctum Albanum, & vna in medio templi, atque aliæ tres minores ante altare sancti Martini, omnes ex argento diligentius fabricatæ. Erant cruces argenteæ portatiles miræ pulchritudinis, quarum duæ in Palmis, duę in Paschate, duę in hebdomada paschę, duę in Rogationibus, duę in die Ascensionis domini ferebãtur: X. per totum. Erat & vna crux tantæ longitudinis, vt totum brachium magni viri, in qua erant sanctorum reliquiæ multæ & magnæ. In medio verò continebat de ligno dominicæ crucis ad quantitatem digiti, ad longitudinem verò palmæ virilis: vestita erat hæc crux auro purissimo, & gemmis preciosis & multis. Erat & alia crux lignea auro optimo vestita, in qua imago erat aurea domini crucifixi, quæ imago cuiuslibet communis hominis magnitudinem excedebat, concaua, sed multum spissa, cuius venter plenus erat reliquijs & gemmis preciosissimis. Dicebatur autem nec Romanum imperium meliores habere. Hæc crux poterat dissolui membratim in juncturis, primò in talo, in genubus, in femore, in humeris, in

cubito,

cubito, in manibus, in collo, vbi corpori inhęrebat: cætera pars corporis, dorsum scilicet & venter pariter cohęrebant, & hoc ideo vt commodius & securius posset in archa sibi ad hoc deputata specialiter reseruari: hæc raro ponebatur nisi forte præsente rege, vel alio magno principe, & in festis paschæ, vel natalis domini, & põtifice hoc iubente. Cum autem hoc fieri oportebat, tunc in loco valde eminenti in templo super trabem, vbi nulli alieno patebat accessus, à ministris fidelibus locabatur. In huius imaginis capite loco oculorum erant duæ gemmæ, quas carbunculos vocant, tantæ magnitudinis vt duo vitelli ouorum: qui in tenebris coruscabant. Huic cruci inscriptus erat versus iste,

Auri sexcentas habet hæc crux aurea libras.

Et nota quòd vna libra habet duas marcas auri. Sic ergo erant mille & CC. marcæ auri probatissimi. Nec silendum arbitror, pro speciali huius auri examinatissimo valore crux ipsa proprio nomine censebatur, vocabatur autem Benna.

De indumentis quotidianis, crucibus, calicibus, ampullis, attinentibus, & thuribulis mentionem facere propter multitudinem non bene possum. Sed quia de calicibus dicimus, subijt memoria quod fueram iam oblitus. Erant calices XII. argẽtei omnes deaurati eiusdem ponderis cum patenis, scilicet de tribus marcis, dempto calice qui pertinebat ad maius altare, & is cæteros dimidia marca præcellebat: cuilibet calici erant speciales ampullæ argenteæ, & pyxis argentea ad hostias deputata. Præter hoc calices erant tres aurei. In vno horum poterat celebrari, qui etiam suas habuit ampullas & pyxidem ad hostias ex auro purissimo & margaritis, & peram ad corporalia filis aureis insertis miri operis & decoris. Habebant etiam calices alij suas peras ad corporalia ex purpura & auriphrigijs adornatas. Erant fistulæ quinque ad communicandum, argenteæ, deauratæ. Erant colæ argenteæ nouem, per quas vinum poterat colari si necesse fuisset: præter eam quæ attinebat calici aureo, & hæc aurea erat. Hoc aureo calice solus pontifex vel prælatus ecclesiæ maioris in summis festiuitatibus vtebatur. Alij duo calices tantæ erant quantitatis, quòd cum ipsis diuina mysteria nequaquam poterant celebrari, erat enim vnus maior altero. Minor habebat cum patena marcas auri electissimi XVIII. in cuius pede per circuitum preciosi erant lapides valde, & in patenę circuitu limbus eiusdem operis ambiebat, & ipse quidem gemmis preciosis non carebat: calix maior quot marcas auri habuerit nescio: certum autem est quòd spissitudo eius erat digiti, & per totum, tam in pede quàm suprà, gemmis erat preciosissimis adornatus, habebat etiam idem calix duas ansas quæ poterant manus replere leuantis, sicut solent habere mortarij, in quibus piperata & salsa præparantur: huius patena talis erat latitudinis & spissitudinis quod ipsi congruebat, & ipsa gemmis per circuitum decorata: hic calix habebat altitudinem vnius vlnæ, & capere poterat dimidium sextarium vini. Nec ab omni homine poterat leuari à terra commode. Nullus me in hoc scripto arguat obsecro falsitatis. Nam ecclesia ipsa & sedes ab omnibus regibus & imperatoribus, principibus, comitibus, baronibus, liberis, &c. & omni populo venerabilis habebatur, propter pontificum sanctitatem, cleri deuotionem, ciuium pietatem, qui tamen in rigorem pessimum, & superbiam modò & duriciam sunt conuersi. O Maguntia felix, tot bonis inclita, si tu mutares gentem rationis ac honoris egentem. Igitur quum sicut iam suprà dictum est, sic pontifices se haberẽt, & clericalis disciplina optimè seruaretur, ita vt plebs clero, clerus prę latis obedientiã & reuerentiam exhiberent, inuicem honorantes, inuicem diligentes prę sidente tunc quodam Henrico archiepisc. viro vtique pacifico & benigno, ac multis virtutibus dotato: diabolus qui hoc ferre non valebat, ipsi venerabili viro, quia veritatis ac pacis amator erat, lites & incommoda excitauit. Nam quia semper ei erat cordi, vt clerus honore debito gauderet, populus iusticia regeretur, terra pace publica exultaret, ecce accusatur apud papam, quòd somnolentus & inutilis haberetur. Quod vir venerabilis vt cognouit, solennes nuncios pro sua excusatione ad summũ pontificem decreuit protinus destinare. Misit ergo omniũ suorum secretissimũ cognitorem quendam Arnoldum clericum, quem ipse archiepiscopus ad præpositurãm maiorẽ promouerat iam

recenter,tanquam eum qui non posset esse immemor beneficij tam nouiter confecu-ti,& propterea eidem iam præposituram sancti Petri etiam contulerat:insuper & Camerarium constituit ciuitatis Maguntinensis. Erat autem idem Arnoldus miri ingenij & facundiæ,atque congestor pecuniæ infinitæ. Is itaq; veniens ad curiam Romanam,pontificatumq; ambiens Maguntinensem, primùm sibi Cardinales pecunia fauorabiles acquisiuit:deinde duos specialiter pecunia corrumpens qualiter de sua propria promotione ageret,& postmodum consummaret,cum illis familiarius pertractabat. Tandem ab illis instructus & de se certificatus, cœpit in suum dominū accusationis iacula dirigere,quem venerat excusare. Breuiter tantum in sua processit audacia, & effecit vt duos legatos destinari peteret huius rei cognitores & iudices: obtinuitq; eosdem duos quos corruperat.Tandem tractu temporis multa interuenerunt facta, quæ sicut scribentibus esset onerosum,ita legentibus tędiosum. Veniunt ergo legati Vuormaciam, Henricus episcopus citatus comparet, nihil prætendere poterat pro se,quòd admittere vellent iudices siue legati suprà dicti. Præsidentes autem iudicio in loco qui Neuhusen vocatur,Henricum laudabilem virum ab episcopatu amouent Maguntineñ. Arnoldum substituunt: dicebatur autem quòd Fridericus imperator huic negocio assensum præbuerit,sed occultum. Venerabilis vir Henricus tam manifesta peruersitate turbatus,ipsos peruersos alloquitur in hūc modū:Si ad sedem Apostolicam appellarem contra vestrum iniquum processum, papa forsan ipse nihil amplius attētaret,& nihil mihi accresceret,nisi labor corporis,amissio rerum, & afflictio spiritus,& euisceratio mentis,& euacuatio gratiæ. Appello ergo ad dominum Iesum Christum tanquam iudicem iustissimum:vos citò ad eius tribunal,ibi mihi corā summo iudice me responsurum exhibeo. Non enim iustè, nec secundum deum, sed mercede corrupti,sicut placuit iudicastis. At illi: Quū tu præcesseris, nos sequemur. Hæc autem ridentes & deridentes dixerunt. Acta sunt hæc anno gratiæ M. C. V. Dominus Henricus abijt ad quoddam claustrum Cistercieñ. ordinis, non monachus effectus,sed in consueto habitu vitam ducens. Arnoldus non moram faciens, quum fuisset,vt moris est,ab imperatore regalibus inuestitus,Maguntiam venit,ibiq; solenniter est susceptus.Post annum ferè & dimidium venerabilis Henricus præsul defunctus, deo ad quem appellauerat,totum processum lachrymabiliter assignauit. Arnoldus autem primordia sui consectans præsulatus,purpuram optimam de almaria tollens,sibi fecit vestes, tunicam,sorcotium & mantellum, vt in imperatoris curia gloriosior appareret. Sed omnipotens deus non diu sustinuit istud nefas. Orta est enim dissensio valde grauis inter ipsos ciues Maguntineñ.Nam vna pars dolebat vehementer venerabilem virum dominum Henricum ab episcopatu amotum:alia gloriabatur & superbiebat Arnoldum substitutum.Erat enim oriūdus de ipsa parte ciuitatis quæ Selehofen nominatur.Tam grauis autem crescebat de die in diem inuidia inter ciues, vt tribus diebus in septimana congrederentur, & per plateas cum gladijs, & fustibus, ac contis, cuspidibus, & lanceis inuicem se mactarent, caderentque hinc & hinc tanquam oues occisionis. Nec se Arnoldus interponere curauit pro pace & concordia reformanda: sed suos fautores potius contra partem aduersam animauit. Propter quod accidit vt pars illa de Selehofen quam fouebat & animabat Arnoldus, maius monasterium occuparet,illoq; pro castro vteretur contra aduersarios. Durabat hæc dissensio dies multos,& clerus grauiter oppressus contemptus habebatur: quia iam copia maioris ecclesiæ eis concedebatur ad diuinum officium exequendum,non nisi pro illorum libitu laicorum,qui illud temerè occupauerant:& iam quidem multi venerabilem Henricum conqueruntur mortis debitum exoluisse. Rem refero fratres omnibus illius seculi notissimam. Mors venerabilis Henrici multis innotuit:peruenit etiam ad aures illorum Cardinalium,qui ab episcopatu eum amouentes se promiserant sequuturos, & ludentes ad alterutrum dixerūt:Ecce præcessit, suo tempore nos sequemur. Et ecce transijt tempus breue,& ambo vno die moriuntur. Nam vnus sedens in sede naturæ vt purgaret ventrem,omnia intestina sua in cloacam eiecit, & animam miserabiliter exhalauit: alius manuum suarum digitos articulatim abmordens,

& de

& de ore expuens, deformatis manibus, quasi seipsum deuorans expirauit. O deus vltionum, d.d.vl.h.e. iustum exercens iudicium, & in his omnibus non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. Audita sunt hæc in terra nostra & fama celebri diuulgata, nec à quoquã aliud dicebatur, quàm Benedictus dominus, qui venerabilis Henrici iustè iniuriam vindicauit. Sic isti dies suos clauserunt. Crescebat autem in malum vehementius odium & pugna ciuium prædictorum. Iam conducuntur de foris auxiliatores milites ab vtraq; parte, peruenitur iam ad maiores. Nam quidam comites promissionibus attracti huic prælio se immiscuerunt. Tractatur ab vtraq; parte de sumptibus acquirendis: & pars quam fouebat Arnoldus, festinatum consilium inuenerunt, & vt mutuò acciperent de ecclesiæ ornatu, secretum habuere tractatum. Iam integritas ipsius ornatus in parte est nõ modicè vulnerata. O Cardinales carpinales, pacem de terra accepistis, & vt homines se inuicem interficiant, vos fecistis. Quodcunq; mali prouenit, quæcunq; fuerint homicidia perpetrata, vestra est in causa peruersitas, vestra est iniquitas operata, vt veniat super vos omnis sanguis qui effusus est, & deinceps effundetur. Ecce in omni terra non est qui huic malo velit occurrere ad sedandum, sed crescit & intumescit mare istud plenum frementium bestiarum, ventis afflantibus vtiq; ex inferno. Iam se immiscet Arnoldus, qui cum esset archiepiscopus loci, fautores plurimos acquisiuit in propriæ ciuitatis interitum & iacturam, nolens parcere vt quidam ei imponebant, nec sexui, nec ætati. Propter quod consilium pars aduersa vt in mortem sui domini armarentur, iniji t. Longo ergo & secretissimo habito tractatu, in proposito scelere se inuicem adhortantes, se roborãt & coniurant, tacent & abscondunt quicquid pro sua firmalitia perpetrandum. Sed nihil opertum quod non reueletur. Per plures enim admonitus Arnoldus est præmonitus, vt se cautius obseruaret. Qui fertur suis monitoribus respondisse, Canes Maguntinenses mordere non norunt, nec aliquid valent quàm latratibus deterrere: à corde carentibus timeantur. Erat quidam abbas in claustro Eberbach ordinis Cistercień. qui ipsum Arnoldum pro suis excessibus sæpe literis arguit, & imminentia pericula intimauit. Erat quædam sancta virgo nomine Hildegardis, quæ per spiritum vidit ipsum Arnoldum citius moriturum: scripsisse quoque dicitur ei in hæc verba: Pater prospice tibi, canibus enim sunt funes abstracti, qui insequuntur te. Non autem acquieuit monitis aliquorum. Accidit vt in vigilia Ioannis Baptistæ post prandium de quodã oppido Bingen ciuitati Magũtineń. appropinquaret, ac se in claustro monachorum iuxta muros ciuitatis ad S. Iacobum in monte specioso, sic enim dicitur, se locaret: & ecce Maguntineń vsq; in crastinum sese armant & condunt, vt quum in ipso die Ioannis audita fuerit campana, quilibet sit paratus: & factũ est ita. Venit dies, & maturius solito prãdent omnes, pulsatur campana, & à maximo vsq; in minimum vniuersa ciuitas congregatur. Præsul Arnoldus se iam dederat quieti, & audito campanæ sonitu vltra quàm credi possit, vehementer expauit, & timor irruit super eum, amissoq; rationis gubernaculo quid posset facere ignorabat. Obstruxit autem repagulum & lapidibus & lignis quibus poterat, ianuas omnes monasterij memorati. Turba autem turbata ex aduerso omnes portas & fenestras, vel quoscũq; alios exitus obseruabat, ne euaderet quem quærebant. Iam ignẽ ad officinas admouebãt: vix & cũ multa difficultate monachi recessum obtinuerunt: & dũ monasterium fumo plenum, flãmisq; per circuitum premeretur, ipse præsul turrim monasterij ascendens, misericordiã deprecatur, & si quem offendisset verbo vel facto, satisfacturũ se suppliciter pollicetur. Sed turba viso pontifice clamare cœpit furiosè, nec poterant supplicantis verba præ tumultu turbatæ turbæ intelligi vel audiri. Sed admoto igne ad turrim in qua stabat, ipsum de turri descẽdere compellebant: flamma iam monasterio dominatur. Videns ergo monachos obtenta securitate abscedere, tentat si fortè & ipse cum eis & inter eos possit euadere. Assumpto itaque habitu monastico occultari tentat, vt & in ignem qui inualuerat, & gladium euaderet quem timebat. Apertis ecclesiæ valuis cum monachis ferè abscesserat: sed à quodam est cognitus & detentus infelix. Quidam primò gladium vibrans, collo episcopi immersit. Alter in fronte eius percutiens mucrone ab aure usque

ad aurem ſuperiorem partem capitis ad inferius diuiſit. Sicq; actum eſt, vt alij contis, alij fuſtibus, alij gladijs, alij lapidibus mactantes, ſolo tenus præcipitarent. Iacentem ſic & vulneribus & ſanguine deformatum vulgus nequam & peruerſum veſtibus ſpoliarunt, quidam anulos de digitis abſtulerunt. Reliquiæ quædam quas collo pendentes ſolitus erat ferre, ab alijs ſunt ablatæ. Hæc autem circa horam nonam parum ante veſperas ſunt peracta, nec poterant clerici ab ipſis malefactoribus aliquatenus obtinere, vt ſaltem occiſus in loco traderetur debito ſepulturæ. Sic ergo iacebat in campo ſuper foſſam ciuitatis, vbi canum & luporum tranſitus habebatur, deſiderantes eum & ab huiuſmodi beſtijs deuorari. Tribus diebus ſic nudus toto corpore manens, veniunt aliquæ maledictæ fœminæ, caſeorum, & ouorum atq; olerum venditrices, mercatrices, meretrices, ſaxiſq; dentes pontificis contuderunt: aliæ verò ſtipites ardentes, & titiones fumantes eius gutturi infixerunt, adijcientes linguis & labijs maledicta. Poſt diem tertium canonici ſanctæ Mariæ ad gradus, iam incognoſcibilē & fœtentem, furtim ſublatū deferunt in ipſam eccleſiā, lachrymoſis ſuſpirijs ſepeliendo. O furiā Maguntinā, ô maledicta gens, dura corde, gens immitis, gens intractabilis, gens indomabilis, gens iniqua, inuiſa cœlo & terræ: impia in deū, ſeditioſa in inuicem, temeraria in ſancta pace, quā nemo neminem honorantem honoret, nemo neminem amantem amet, nemo, &c. Væ tibi infelix Maguntia, quæ proprium patrem mactas, vt te in ſuperbiam ponas, & parias genimina viperarum. Acta ſunt hæc anno milleſimo centeſimo ſexageſimo. O Cardinales, huius rei vos eſtis initium. Venite ergo venite, haurite nunc, & ferte architriclino veſtro diabolo, eiq; offerte cū ea quam deglutiſtis pecunia etiam voſmetipſos. Perpetrato hoc ſcelere aliud ſibi curare ſatagunt, nullam clericis quorum intererat eligendi poteſtas, licentiam concedentes. Aſſumptoq; quodam Rudolpho cognomine Clobelauch fratre Friderici ducis Zeringiæ in ſedem collocant, adhuc occiſi præſulis ſanguine fumigantem. Hoc autem factum eſt, vt poſſent vltionem imperatoriam quam meruerāt, euitare. Erat enim idem Rudolphus vir potens, amicus ipſius imperatoris, conſanguineus, propinquus. Hic pro inueſtitura regalium, & conſecratione ſua, ac pallio acquirendo, quod eſt pontificalis honoris inſigne, conſultās ac pertractans, quādo ſumpta non habentur in promptu, vnde poſsint res huiuſmodi acquiri, quib. in honore ſuo acquiſitis dignitas obtineri, & obtenta valeret conſeruari: ei ad nutriendum ignem ſumptuoſæ ambitionis, quaſi lignorū ſtruem ſecretiores conſiliarij conſilia ſubminiſtrant. Theſaurus eccleſiæ nimius & inutilis perhibetur: quid enim grues argēteæ ad fumigandū altare? poſſet & eccleſia tota thurificari thuribulis cupreis abundanter. Item ad quid calices aurei & gemmati tantæ quantitatis, vt in eis non valeant diuina myſteria celebrari? Hæc & ſimilia conſilia placuerunt. Quæ eo poterant facilius & citius adimpleri, quo percuſſo paſtore grex diſperſus, iam abierat vagabundus. Rudolphus ergo iam dictus epiſcopus nominatur, diſponensq; itineri ſuo brachium ab illa magna cruce, de qua ſuprà mentionem fecimus, quæ Benna vocabatur, ad vſus neceſſarios amputauit: fideliter promittens ſe reparaturum brachium æqualis ponderis & valoris, ſi peracto negocio proſperum iter ei faceret deus. Proficiſcitur verſus Romā, ſed præuolauerat fama ad curiam, quæ facta fuerāt manifeſtans: & papa tactus dolore cordis intrinſecus de morte crudeliſsima archiepiſcopi, & de infamia intruſionis Rudolphi per manum laicam, & eorū maximè qui crimen homicidij perpetrarunt: ipſam intruſionem, intrudētes cū intruſo excōmunicationis anathemate condemnauit. Rudolphus Clobelauch ad curiā non peruenit, inq; via diem clauſit extremū, proculdubio eius crucifixi occiſus brachio, cuius ipſe brachium amputarat. De theſauro hoc ſciatur, q; qui olim affluxit, nūc velocius auolauit. Magna eius pars imperatori creditur affluxiſſe, pars ab alijs ablata, pars Iudæis pignore obligata, pars furtim ſubtracta: diſperſi ſunt lapides ſanctuarij, nō quidem in capita platearum, ſed in burſas furantiū. Quæ vindicta ſequuta ſit mortem domini Arnoldi, hic credimus non tacendum. Ab imperatore proſcripti perpetuo exilio, ſunt damnati, hi ſcilicet qui manu nephanda ipſum facinus perpetrarunt:

ipſa

ipsa ciuitas omnibus iuribus & libertatibus ac priuilegijs perpetuò est priuata. Murus & fossarum, & aliæ turrium munitiones sententialiter condemnata, & destructa funditùs & euersa, ita vt ciuitas ipsa deinceps lupis & canibus, furibus & latronibus pateat peruia, nec vnquam reædificandi habeat facultatem: insuper & plebs ipsa perpetua infamia subiaceat, totius deinceps exors gratiæ & honoris: destructæ etiã sunt munitiones ipsius ecclesiæ in diuersis locis, & ecclesia multipliciter afflicta. Successit post hoc dominus Conradus Imperatoris consanguineus, de Bauaria oriundus. Sed suscitauit diabolus inter Imperatorem & archiepiscopũ immortales inimicitias, quia erat adhuc misera ecclesia Maguntinensis amplius castiganda. Causam huius discordiæ longum esset enarrare, ideo prætermitto: nam & præsentem materiam non contingit. Dominus itaque Conradus Imperatoris non habens gratiam, exul & profugus fugit, Romam venit, ibiq; Imperatori quicquid mali poterat fabricauit: papa pro quadam causa Imperatorem excommunicauit, ortumq; est graue schisma inter ecclesiam seu clerum & imperium. In his omnibus, dominus Conradus fuit Imperatori aduersarius capitalis. Sic ergo iterum ecclesia Maguntinensis patris spiritualis est solatio destituta. Non erat qui clericos in ipsa diœcesi ordinaret, chrisma consecraret, pœnitentes admitteret, moniales velaret, capellas & ecclesias consecraret. Hæc omnia mala ob venerabilis Henrici ab episcopatu amotionem, cuius suprà memoriam fecimus, pullularunt. O misera ecclesia Maguntineñ. quid pateris? ô lugubre & amarum poculum, quod tibi ira dei miscuit ad potandum. Videns dominus Fridericus imperator durum sibi fore, & contra papam & archiepiscopum certamen gerere, domino Conrado aduersarium suscitauit. Instituit ergo dominum Christianum suæ quidem curiæ cancellarium, loco domini Conradi Bauari virum vtique miræ prudentię, in rebus ambiguis & arduis subtilissimi consilij & velocissimi inuentorem. Erat etiam vir miræ patientiæ in aduersis. Nulla in prosperis superbia extollebatur, vultus benignitate omnibus gratiosus, & aliàs honestis moribus adornatus. Hunc ergo quia tam ecclesiasticarum quàm secularium personarum fauorem cognouit habere, constituit episcopum Maguntinensem. Durauit hoc schisma annis XVIII. Tandem dominus Christianus se interponens inter papã & Imperatorem, ambos ad concordiam reuocauit. Actumq; est de episcopatu Maguntineñ. vt dominus Christianus archiepiscopatum Maguntineñ. obtineret pacificè & quietè, & dominus Conradus Saltzburgeñ. archiepiscopatum accipiens gubernaret. Erat etiam in ipsa ecclesia à puero enutritus. Quieuerunt mala per tempus modicum, & dominus Christianus obijt. Obijt autem iuxta Romam Grauiter ægrotauit, vicinus erat summus pontifex, qui episcopum vt proximaret, paternis literis hortabatur. Cumq; papa ad archiepiscopũ peruenisset, sed languor in tantum præualuerat, vt patri sancto assurgere non valeret. Facta ergo confessione summo pontifici, de manu eius communicationem sanctam accepit, aliaq; ecclesiæ sacramenta, & dominus papa facta & dicta indulgentia in pace abijt, & dominus Christianus deo animam reddens, mortem obijt. Audita morte domini Christiani, Imperator intimè doluit, & vniuersa eius curia, & omnes quotquot intellexerunt, grauibus suspirijs sunt turbati. Rursum etiam misera ecclesia Maguntinensis, plorans plorauit, quòd dolor eius renouatus est. Post hæc principes quidam dominum Conradum Saltzburgẽsem archiepiscopum, Imperatoris recuperata gratia reformant, ita vt ipse Imperator eundem archiepiscopum Conradum ad Maguntineñ. ecclesiam redire postularet, quod ipse dominus Conradus maximo desiderio affectabat. Suscipitur ergo dominus Conradus in ecclesia Maguntineñ. tanquam fuisset angelus dei. In continenti autem postea grauem ponebat exactionem in clerũ, & mirati sunt vniuersi, & omnes qui audiebant dicebant: Qualis est hic, qui tributarium facit clerum? Sed conualuit hæc pressura, & exin hoc suis deinceps successoribus relinquebat. Modico tempore pòst imperator Fridericus dum transiturus esset riuulum paruulum qui pedibus poterat transmeari, impetu aquæ quasi submersus est. Ipse dicebatur fuisse aliquantum grauis venerabili viro domino Henrico archiepiscopo, & ad ipsius depositionem occultè consilium ministrasse. Huic filius suus

Henricus sextus successit, quieuitque terra à prælijs. Iam spetabat ecclesia Maguntinensis post tot calamitates, miserias, pressuras, iacturas, ærumnas, fletus & vulnera, in statum surgere potiorem, & pastoris proprij protectione & præsentia consolari. Sed adhuc diuina hoc vitio non admisit: nam ignis egressus de foro fœni, quem veniens ventus ab Oriente detulit super templum, combustaq; ecclesia, & libri multi & boni, priuilegia quoq; multa, & valde vtilia sunt consumpta, etiam pars ornatus magna partim ignibus deuorata, partim per asportationē subtracta. Venerabilis autem pontifex dominus Conradus nouam monasterij fabricam inchoauit, sed non cōsummauit. In his omnibus nec clerus à suis se lasciuijs temperauit, nec laici à sua malicia respirarunt. Post paucos annos ventus veniēs ab Occidente, pinnaculum templi deiecit. Erat autem ligneum, & super ciborium antiquum collocatum. Cum tanto autem impetu in ipsam structuram ventus irruit occidens, vt quasdam trabes in Rhenū mitteret, quasdam vltra Rhenū ad miliare iuxta villam Hocheim in aëre deportaret. Certissimum à multis famabatur, quòd non ventus sed diabolus hoc fecisset. Erant enim trabes quercinæ & abiegnæ quantitatis illius quæ in torculacribus solent esse. Ego memor sum istud vltimum accidisse. In omnibus his nō est auersa ira domini, sed adhuc manus eius extenta. Post hæc ite r cœpit idem archiepiscopus transfretare, & de manibus Sarracenorum eripere terram sanctam, atque restituere cultui Christiano: seipsum & alios multos cruce signauit, mare transiuit, ferè tribus annis militans domino in partibus transmarinis. Circa finem anni tertij Henricus moritur imperator: heu heu, væ terræ de partibus Hierosolymitanis. Redit archiepiscopus, terram reperit desolatam incendijs & rapinis. Nusquam enim vbi rex non est, gubernator vel potens, non potest à populo pax haberi. Desideratur ab omnibus Conradi archiepiscopi aduentus, & ecce venit desideratus, & terram inuenit prælijs & incendijs conturbatam, studebatq; omni desiderio pacem terris, & quietem prouinciæ reformare: & hoc fecisset, si mortis debitum non soluisset. Graui enim ægritudine fatigatus, & cum de die in diem se conualescere speraret, subitò & insperata morte præuentus deo spiritum reddidit, M. C C. Audita morte archiepiscopi, dux Bauariæ filius fratris eius omnem thesaurum & ornatum quem in casulis, & infulis, & cappis habuit copiosum, & ecclesiæ donare deposuerat Maguntineñ. abstulit violenter: quod tamen deus non reliquit inultum. nam & ipse dux post multum temporis interfectus, turpiter interijt: neq; corpori Christi participans, neq; regno, vt existimatur. Equidem iustè satis superq; satis, vt qui beatum Martinum debito sibi decore spoliauerat & ornatu, ipse quoq; cœlesti ornatu & gloria priuaretur. O altitudo & profunditas iudiciorum iusti iudicis dei, terribilis in consilijs super omnes filios hominum. Imperator abierat, & surgunt duo reges pro imperio litigantes: non est qui à malis imminētibus se abscondat. Maguntineñ. archiepiscopus non est, & duo pro eo quis eorum fiat maior decertant. Ex vtraq; parte amici & fautores promissionibus & muneribus acquiruntur. Et turpe est dicere, ipsi clerici electores simoniæ vitio maculantur, & multiplicantur mala super terram, & scinditur ecclesia Maguntinensium. Qui vni adhærent, cum eo recedunt: alij remanent cum altero. Sufficere poterat ad desolationem terræ vnum schisma: sed funes peccatorum dupliciter circumplexi, difficilius dissoluuntur.

Peruertunt cuncta simul hæc duo schismata iuncta
Regum, pontificum, nec nouit amicus amicum.

Vna pars quę remanserat canonicorum, cum suo electo excommunicatur. Sed ipsi hanc excōmunicationem se simulantes ignorare, diuina celebrare non omittunt. Durauit hæc contumacia annis V I I I. Contigit post hæc vt rex Philippus, qui fouebat hanc partem interdictam, occideretur in ciuitate Bambergensi, & hęc pars debilitata est, atque fautores alterius episcopi qui de ciuitate exierant, conualuere. Anno domini millesimo ducentesimo octauo. Principes post mortem Philippi regis in Othonem conueniunt, qui fuerat aduersarius Philippi pro imperio, cuius parti etiam papa fauebat. Iste Otho maturauit ad papam venire pro imperiali consecratione: solenniter proficiscitur, consecratur: post annum excommunicatur. Eique filius Henrici

Henrici imperatoris rex Siciliæ Fridericus suscitatur à papa: redeunt mala, surgunt incendia, spolia reuiuiscunt. Fridericus venit de Apulia contra Ottonem: post annos aliquos Otho moritur, Fridericus dispositis prout melius potuit rebus, Romam proficiscitur, in Imperatorem consecratur Anno domini millesimo ducentesimo vicesimo, ab Honorio papa. Quo mortuo Gregorius papa succedit. Hic etiam Fridericum excommunicauit, lætantur prædones, & exultant lictores capta præda: conuertuntur vomeres in gladios, & falces in lanceas, non est qui in latere non deferat chalybem & lapidem in præparationem incendij, & in exustionem: omnia mala confluunt specialiter super ecclesiam Maguntinensem, & maximè circa partes Rheni de ciuitate Spirensi vsq; Colonień. Post mortem domini Siphridi archiepiscopi Maguntineń. senioris succedit dominus Siphrid. fratris eiusdem filius: hic duobus annis laudabiliter vixit: sed quia elati cordis erat & superbiæ magnæ, nimis se contra Fridericum imperatorem erexit, non quidem vt diuinam, sed papalem gratiam obtineret. Graui etenim infamia non solùm apud papam, sed apud omnes homines laborabat. Hic ergo vultū & animum leonis induens, Leo factus est, & cœpit orphanos & viduas facere, villas comburere, ciuitates destruere, homines deuorare, terram in desertum deducere, & papæ mirificè complacere. Et quia iam inquisitionis literas contra episcopum dederat, ex ijs factis fratrem venerabilem appellabat. Hic Siphridus episcopus malum opus operatus est, qui per flammam ignis terram depauperauit, & thesauros ecclesiæ ablatos, prædonibus dispersit, dedit raptoribus, iusticia eius non manet in seculum seculi. Is itaq; Lantgrauium Thuringiæ in regem eligi procurauit: sed breui viuens tempore, & regnum & animam resignauit. Interea Gregorius papa moritur, sedes vacat annis duob. vel tribus. Huic autem Papa succedit Innocentius quartus, qui in concilio Lugdunensi contra Fridericum imperatorem depositionis sententiam promulgauit. Mortuo Lantgrauio rege Vuilhelmus comes Hollandiæ in regem eligitur, tantùm ab archiepiscopis Maguntineń. & Colonień. Post breue tempus dominus Siphridus archiepiscopus etiam rebus valedicit humanis, abiens in regionem longinquam, nec tamen ideo cessant mala. Conuenerunt ergo fratres ecclesiæ Maguntineń. tractantes de patre futuro, persuasi qui posset ipsam tot & tam grauibus oppressam miserijs, & tanto tempore iam plorantem paternis affectibus consolari: & concorditer in venerabilem virum dominum C. Coloniensem archiepiscopum vota sua transtulerunt, postulantes à sede Apostolica ipsum sibi præfici in pastorem: sed heu heu, hoc non poterat obtineri, non est hæc postulatio admissa, sed electio capitulo restituta. Et ne archiepisc. Colonień. ægrè ferret suum desiderium non completum, ipsi legationis dignitas est commissa: consedere rursum fratres ecclesiæ Maguntineń. eligunt suum præpositum nomine Christianum, qui à cunabulis fuerat in ipsa ecclesia enutritus. Eadem die est à legato qui tunc erat præsens, confirmatus, & à rege regalibus inuestitus die Petri & Pauli. Omnia hæc acciderunt vno anno, scilicet quòd dominus Colonien. est postulatus, quòd factus est legatus, quòd dominus Christianus factus est episcopus, & consecratus, quòd pallium est assequutus. Omnes religiosi, & qui deum præ oculis habere credebantur, super huius hominis promotione gaudebant, sperantes pacem rebus dari maximè, quia idem bellicis rebus non fuerat assuetus: etiam qui negócio fuerant inimici, congratulantur ei. Sed nō stetit diu in episcopatu: accusatur enim apud papam, quòd omnino inutilis esset ecclesiæ, & quòd euocatus ad expeditiones regis inuitus veniret: hoc autem verū erat, eo quòd fierent incendia, sectiones vinearum, deuastationes segetum. Dicebat etenim nequaquam decere talia sacerdotem. Sed quicquid deberet per gladium spiritus, quod est verbum dei, omnimodè se promptum asserebat, & voluntarium seruitorem. Cumq; eius prędecessorum sequi vestigia moneretur, respondit, scriptum est, Mitte gladium in vaginam. Ob hoc in odium regis & multorum incidit laicorum. Qui omnes eum accusantes, apud papam obtinuerunt eum ab episcopatu omni submoueri. Cessit ergo Anno domini millesimo ducētesimo quinquagesimo primo.

*Substitutus est autem ab eodem legato adolescens subdiaconus Gerhardus nomine, filius comitis Conradi, qui dicebatur Syluester Comes. Hunc autem substituit Cardinalis presbyter & legatus inductus à quodam Henrico archiepiscopo Herburgdunen. qui socius erat ipsius legati: nec tamen hoc ipse Henricus archiepiscopus consuluit sine causa: acceperat enim occultè C C. marchas pecuniæ numeratæ à Gerhardo, quem idem archiepiscopus instituì procurauit. Nihil opertum quod non reueletur. Præter has autem C C. marchas factæ sunt destructiones multæ ecclesiæ Maguntinensis.

*

Exscriptum Maguntiæ è libro quodam vetusto.

FINIS.

ARGVMENTVM LIBRI PRIMI.

Primus habet primos electi Regis honores,
Sceptra manu, primamque sacra ceruice coronam
Gestat Aquis, merita Traiectum protinus ira
Plectit, & hinc magnas inuisit Rex puer vrbes,
Dat populis leges, & pristiua iura reformat.
Sceptraque Danorum cognata lite dirempta
Donat habenda Petro: cupiens indicere bellum
Pannonibus, multo procerum fidòque rogatu
Vincitur: ingentis caussam, fomentaque belli
Exceptum patruo, reddit tibi Saxo, Ducatum.

GVNTHERI POETAE, LIGVRINI LIBER PRIMVS.

RDVA sollicito versu, memorandaq; seclis
Gesta cano: mundoq; tuos FRIDERICE triumphos,
Atque tibi toties conatam illudere frustra
Fortunam, vulgare paro: monstrique biformis
Ambiguos vultus, motusq; volubilis orbem
Frænatum virtute tua, casusq; sinistros
Exceptos habitu quo prospera mentis eodem.
Res onerosa quidem, nec præsumenda minori
Ingenio, magnisq; etiam metuenda Poëtis.
Sed tamen exiguas amor & deuotio vires
Supplebit: fragilemq; animi spes magna vigorem
Fulciet: affectusq; pios Fortuna iuuabit,
Iamq; adeo, si quid studio possemus in isto
Experti, nosterq; legi Solymarius audet,
Atque etiam fortasse placet: quem gratulor antè
Regales penetrasse domos, puerique potentis
Ingenuas tetigisse manus. præludia quædam
Illud opus, ceu prima nouæ tentamina Musæ,
Et munus puerile fuit: nunc altera summo
Dona viro, scriptos propria de laude libellos
Offerimus: pariterq; patrem cum prole canentes,
Omnibus ista simul consorti iure dicamus.
Suscipe cunctorum regnator maxime regum,
Suscipe lux mundi, cui nullum párue, priúsue
Spirat in orbe caput: te gaudet Principe mundus:
Te populi, te regna timent: te solis ab ortu
Solis ad occasum, submisso vertice, cuncti
Suspiciunt: dominumq; simul, Regemq; fatentur.
Nec solùm nostri, vir maxime, temporis omnes

Præcederis virtute viros, sed cuncta retrorsum
(Pace loquar veterum) cedunt tibi nomina Regum.
Solus ab Augusto consorti gaudet honore,
Et socium claris admittit Carolus actis.
Certa quidem vatis dementia, carmen agreste
De tanto cecinisse viro: sed parce furori
Princeps magne pio: nec te præsumptio nostra
Exagitet: solis licet insanire Poëtis.
Ceruus vt æstiui blando spiramine solis,
Ceu pecudes, hominumq́ genus: sic paruula opaci
Monstra soli, viridesq́ solent gaudere lacertæ.
Vtq́ suo volucres cælum modulamine mulcent:
Sic fruticosa leues quatiunt arbusta cycadæ.
Imò etiam mos est, vt plus cantare laborent,
Qui grauius cantant: & balbi plura loquuntur.
Sic ego, quem celebres optant laudare Poëtæ,
Nec dignè laudare valent, temerarius, ausu
Præcipiti, tenuiq́ paro celebrare camæna.
Annue sollicito Princeps mitissime, vati,
Officioq́ pium deuoto impende fauorem.
Vos quoq; Cæsarei iuuenes, quos inde paterna
Nobilitas veterum traducta ab origine Regum,
Nunc matris commendat honor, seriesq́ vetusti
Sanguinis, & claræ Reinaldus originis auctor,
Annuite, & nostras pariter magniq́ parenteis,
Hoc etenim commune sacrum est, admittite laudes.
Tu primùm placatus ades, qui iure paterno
Virtutum, regniq́ simul successor & hæres
Sceptra geris: magnumq́ patrem virtutibus æquas,
Rex puer: & iam nunc Italis, Tusciúq́ timendus,
Eridanum, Tyberimq́ premis: fortassis & ista
Indolis acta tuæ, quæq; ipse sequentibus annis
Adijcies virtute tua, modò viuere detur,
Et sceptris placuisse tuis, Henrice, canemus.
O bene quòd talem diuina potentia Regem
Instituit: qui sic studijs imbutus honestis,
Nouit ab insipido doctum secernere vulgo.
Iamq́ diu mutas, solitasq́ silere camænas
Excitat ad veterem digna mercede laborem.
Tu quoq;, quem patrio reuerendum nomine Rhenus,
Et metuenda alijs formidat Sueuia terris,
Dux Friderice ducum, nostræ munuscula curæ
Suscipe: nec parui placidus monimenta laboris,

Porre-

Porrectaq́ manu magno sub fasce labantem,
Oppressumq́ metu (siquidem potes) erige vatem.
At tibi cui Rhodanus totus famulatur ab ortu
Usque suo, totusq́ fluit, dum gurgite fesso
Oceani tumidis tandem se misceat vndis,
Hæc placuisse velim: dubium puer inclyte dici
Réx ne, Comés ne velis: veterum nam regna potenter
Allobrogum materna regis, regniq́ decore
Dignus, ab excelso nomen deducis Othone.
Nec tu, regifico Chunradi nomine clarus,
Ac verus virtute nepos, cui fœdere certo
Nominis & iuris, succedens, Francona rura
Herbipolimq́ regis, prima cui munera musæ
Obtulimus, scriptos sacra de sede libellos,
Prætereundus eris, sed & hic quoque nomen habere
Te volumus, partemq́ noui sacramus honoris.
Ultima magnifici, sed non minus inclyta proles
Principis, oblatum puerili suscipe dextra
Munus, & his gaudens allude Philippe libellis,
Quod tibi venturi promittere nomen honoris
Ritè queam: Comitém ne vocem, Regém ne, Ducém ne,
Pontificém ne magis: sic quippe est fama, verendum
Disposuisse patrem: cuius præsagia nunquam
Fallere fata solent, rerúmue incognitus ordo:
Quicquid eris, nobis iam magnus es, atque verendus,
Iam te non puerum, sed sacra tempora mitra
Velatum, celsa residentem fingo cathedra.
O verè magni proles generosa parentis,
O verè felix dulci de stipite fructus,
O verè famosa domus, cui totus ab ortu
Solis ad occiduas mundus substernitur vndas,
Quam qui nouit amat, qui non nouere, verentur.
Cuius in auditu, confusis mentibus hostes
Tabescunt, contraq́ nihil se posse fatentur.
Nam pater in valido robustus & integer æuo
Extimulat, teneram ducitq́ per ardua prolem.
Illa velut patriæ sectatrix æmula laudis,
Accelerat: tardumq́ putat, damnoq́ futurum
Expectare dies, meritisq́ superuenit annos.
Quisnam igitur talem, tali cum prole parentem,
Laude satis digna poterit celebrare Poëta?
Et tamen aggrediar: liceat modo fortia gesta
Eximij memorare viri: non omnia, sed quæ

Pulchra magis: quis enim (si prosequar omnia) codex
Hæc capiet? seu quis poterit percurrere lector?
Illa quidem officio magnorum clara virorum
Sunt satis: & metus est, ne dum prodesse laboro,
Inueniar nocuisse magis, rebusq; serenis
Arguar insanus tenebras obducere vates.
Est tamen & ratio, quæ forsitan ausa tueri
Nostra queat, veniamq; dare, & detergere culpam.
Qui scripsere prius, cupientes ordine certo
Historiæ seruare fidem, non pauca videntur
Inseruisse suis, liceat modo dicere, chartis,
Quæ neque Cæsareos augent vehementer honores,
Nec contexta rei, sed tanquam adsuta cohærent.
At nos, si quid erit pulchrum minus, eximiumq;,
Vel quod ad egregios non multum Cæsaris actus
Pertineat, veri nihil adiectura decoris,
Sponte relinquentes, tantùm potiora secuti,
De multis modicam nitemur cudere summam,
Claudendumq; manu forma breuiore libellum,
Ad demulcendas conflare legentibus aures,
Ac velut è pleno, decerptis floribus, horto,
Principe digna suo, breuiter compingere serta.
Si quem igitur rerum prolixior ordo, fidesq;
Incorrupta iuuat, doctorum scripta virorum
Consulat, atque ipso latices de fonte petitos
Hauriat: at si quis summatim carpere tantùm
Rem satis esse putat, nostris apponat ocellum,
Et medio tenuem de gurgite sorbeat vndam.
Præterea rerum freti splendore, simulq;
Artifici sermone suo, sensuq; profundo,
Materia insigni metricas adsciscere leges
Spreuerunt: puduitq; reor, puerilibus illos
Lasciuire iocis, & inanes texere nugas.
Nos autem sermone rudes, animoq; pusilli,
Singula sub numerum certa ratione vocantes
Verba, superposito velabimus inlita fuco.
Vt quem fortè parum malè cultus sermo mouebit,
Hunc saltem structura pedum, versusq; canori
Detineant, sitq; hîc aliquid laudabile nostrum.
Nunc age, præmissis quæ vel res ipsa monebat,
Vel vatis studiosus amor, solamine tuti
Principis ac iuuenum, de re, quod restat agamus.
Atque adeò præsens ex illo tempore textus

 Incipiat,

Incipiat, quo prima sacra Friderice tulisti
Sceptra manu: licet antè quidem non pauca relatu
Digna, vel à tenero gessisti fortiter æuo.
Nam neque prima tuæ nobis monimenta iuuentæ
Percensere vacat: nec quæ crescentibus annis
Sub patre, vel patruo cunctis memoranda tulisti.
Illa suis speciosa locis, nos regia tantùm
Gesta leui calamo, quadam breuitate sequemur.
Annus ab Urbe noua millesimus, vtq; notetur
Res, qua voce potest, octingentesimus ibat:
Vel magis, vt Christi, qui tempora condidit ortu,
Tempora distinguas, millenis adijce centum,
Mox quinquagenis, subnectens quattuor annis,
Temporis hæc series effluxerat, orbaq; regni
Teutonici sedes Chunradi morte vacabat.
Acturi sacra de successore corona
Conueniunt Proceres, totius viscera regni,
Sede satis nota, rapido quæ proxima Mogo
Clara situ, populoq; frequens, murisq; decora est,
Sed rude nomen habet: nam Teutonus incola dixit
Franconefurt: nobis liceat sermone Latino
Francorum dixisse vadum: quia Carolus illic
Saxonas indomita nimium feritate rebelles
Oppugnans, rapidi latissima flumina Mogi,
Ignoto fregisse vado, mediumq; per amnem
Transmisisse suas neglecto ponte cohortes
Creditur, inde locis mansurum nomen inhæsit.
Huc sacri, celebresq; viri, quos laude serena
Infula, vel gladius mundo facit esse verendos,
Ex omni regione fluunt, ad publica regni
Commoda, de summis agere ac disponere rebus
Exacta ratione parant, æquè omnibus vnum,
Qui modo sit tanto succedere dignus honori,
Præfecisse sibi celeri pietate laborant.
Sic vbi noctiuago stellarum lumine puppis
Decurrit pelago, si fortè nocentibus illam
Qua regitur cursus tenebris premit inuida nubes,
Abrumpitq; vias, aliò sibi sydere nauta
Quærit iter, clauiq; modum, veliq; tenorem
Innouat, & radijs accommodat arte carinam.
Sic postquam sedere Duces, dubioq; volutant
Pectore, cui tanti regni tribuantur honores,
Saxones, & quorum Ripuaria nomine tellus,

Vuestualiaeq́ vrbes,& Norica rura regentes,
Allobrogumq́ duces coeunt,Cymbriq́ feroces,
Quos perfusa suo pugnax Germania Rheno
Misit,& à magno tellus signata Luthero,
Vindelici,Rhetiq́ ruunt,quos Sueuia nutrit,
Quosq́ Carentinis collimitat Austria campis,
Quas Lycus,& tumidis Ister praelabitur vndis,
Quiq́ suos vrbes huc direxere potentes,
Claraq́ Teutonici coierunt nomina regni.
Nec minus ex Italis multos,& gente Latina
Traxerat huc rerum miratrix fama nouarum,
Concilium,Regemq́ nouum,faciesq́ verendas
Aspexisse Ducum,famosaq́ nomina nosse
Optabant,populisq́ suis exacta referre.
Ergo vbi tanta patres audire negocia,dignum
Insedere locum,diuerso magna fauore
Pondera librantes,nunc hos,nunc protinus illos
Inspiciunt:versantq́ diu moresq́,genusq́,
Ingenium,famam,fortunae simplicis vsum,
Euentum,finemq́ simul,quae commoda regni
Inde fluant,quae damna sui: iudéxne seuerus,
An facilis,pius,anne ferox,largitor honestus,
Anne rapax,pacem portendat,an arma minetur,
Omnia sollicito curarum examine pensant.
Tandem quid peteret regni fortuna,per vnum
Dignata est aperire virum,qui nomine clarus,
Dux,comes,an praesul,dubium,formaq́ verendus,
Consilioq́ potens,& persuadere peritus,
Surgit:& vt magnis vocem cum corpore rebus
Composuit,facunda pater sic ora resoluens,
Omnia suasibili permulsit pectora voce.
Francorum Proceres,quos inclyta robora regni,
Et validas nunquam pudeat dixisse columnas,
Scitis vt è medio,dolet heu,sublatus acerbo
Funere Chunradus vitam,regnumq́ reliquit:
Nunc igitur(veluti cum luditur alea)prudens,
Si qua male acciderint,ea lusor corrigit arte.
Sic nos humana lusit quos alea sortis,
Consilio fati casum properemus iniqui
Corrigere,& tanto solatia ferre dolori.
In manibus vestris regnum est:ea quippe potestas
Ad vos more suo,semper viduata recurrit,
Regibus est alijs potiundi iure paterno

Certa fides, sceptrumq́ patris nouus accipis hæres.
Nos quibus est melior libertas, iure vetusto
Orba suo quoties vacat inclyta principe sedes,
Quodlibet arbitrium statuendi Regis habemus.
Ex quo Romanum nostra virtute redemptum,
Hostibus expulsis, ad nos iustissimus ordo
Transtulit Imperium, Romani gloria regni
Nos penes est, quemcunq́ sibi Germania Regem
Præficit, hunc diues submisso vertice Roma
Suscipit, & verso Tyberim regit ordine Rhenus.
Consulite in medium, tantaq́ plebe potentum,
Vnum, quem tanto deceat succedere Regi,
Eligite, Ausoniam dignum gestare coronam.
Ast ego, si vestræ quæ sit sententia mentis,
Pace monere licet, quò nostri pondera vergant
Consilij, (vos rem propius perpendite) promam.
Est hîc eximiæ iuuenis probitatis, & alto
Nomine maiorum clarus, sed clarior actis
Ipse suis, patrij Fridericus nominis hæres,
Sueuus, & à veterum non longè sanguine Regum,
Quem sibi, dum supera frueretur luce superstes,
Rex patruus dignum gaudebat habere nepotem,
Multaq́ cognati mandare negocia regni
Sueuerat, & socium summis adsciscere rebus.
Quid iuuenis de laude loquar? quid fortia primæ
Acta iuuentutis? quid, quod peregrina secutus
Castra Dei, primus tyro famosus in armis
Gessit? & inuicta quantos virtute labores
Pertulit, expediam? timeo ne multa loquendo,
Inueniar dixisse minus. notissima res est,
Quam qui fortè negat, nunquam vidisse diurnos
Se Phœbi radios, nec verno tempore flores,
Aestibus aut medijs audisse tonitrua dicat.
Hunc ego Rectorem fausto clamore cieri,
Incingiq́ sacro nitidos diademate crines,
Et moneo, & nunquam, fateor, monuisse pudebit.
Si satis hunc noui, nec me præsagia fallunt,
Nobilitate viget, claroq́ hinc sanguine Reges,
Inde Duces contingit auos: facundia dulcis,
Forma nitens, animusq́ sagax, manus impigra, sollers
Consilijs, belloq́ ferox, & pace modestus,
Mente senex, ætate puer, prudentia rerum,
Certus amor, robusta fides, constantia mentis

Nec frangenda malis, nec sustollenda secundis,
Laudis amans, largitor opum, crudelibus atrox,
Tranquillus placidis, ferus indomitusq; superbis,
Supplicibus facilis, iustis pius, asper iniquis,
Fortis ad instantes casus, prudensq; futuri
Præteritiq; memor, socijs bonus, impius hosti.
Hæc sunt ô Proceres, hæc sunt quæ regna tueri
Ac munire solent: his artibus infima crescunt,
Maxima seruantur: ni fallimur, artibus istis,
Seq;, suosq; reget: neque enim quos hactenus vltrò
Et gratis coluit, sumpta mercede relinquet.
Nam quòd summa probos mutare potẽtia mores
Dicitur, ex alia sumptum magis æstimo caussa:
Si quis fortè sibi peruersæ conscius artis,
Ingenijq; mali, tacitus captator honoris
Tempore dissimulat: cũ quod cupiebat adeptus,
In vitium, moresq; redit, mutasse videntur,
Immeritiq; hominem violasse putantur honores,
Quos magis ille malo corrũpit & inquinat vsu.
At cuicunq; bonum, & nullo violabile casu
Ingenium natura dedit, si lætus honorem
Fortè tulit, quo dignus erat, tunc tempore rapto,
Illa latens probitas læto pubescere fructu
Incipit, & sese virtutum germina produnt.
Sic puer à tenero castis qui moribus æuo
Floret, & hunc habitum naturæ vertit in vsum,
Qualis erit? quantúsue putas? quæ gloria regni?
Quis decor Imperij, tanto sub Principe surget?
Hunc ipsum voluisse suis succedere regnis,
Et patruum, res ipsa probat, cui sanguine iũncto,
Ac velut hæredi moriens insignia nuper
Regia, nil parua sperans de prole, reliquit,
Quippe Deus, si regna diu voluisset in illa
Stare domo, prolem potuit seruasse priorem,
Quæ iam suscepto consorti fœdere regno,
Flebilis indigna præcessit morte parentem.
Nunc quoniam fatis è fratribus alter iniquis
Occidit, & casu regnum fraudauit acerbo,
Alter adhuc teneris puer est male firmus in annis:
Quis melius patruo (faueat modò vestra volũtas)
Succedat, quàm quẽ studijs, & carne propinquũ
Ipse sibi hæredem, quasi designasse videtur?
Nouerat ille quidem generosæ robora mentis,

Nouerat, atque ideo regnum, quantum esset in ipso,
Tradidit, & nato voluit præferre nepotem.
Non alienus erit: nulla hîc translatio regni,
Nulla sub ignoti redigemur iura tyranni.
Adde quòd antiqua Regum nutritus in aula,
Regia prudenter tractare negocia nouit.
Adde quòd & geminas poterit regumq́ ducumq́,
Hanc patris, hanc claro contingens sanguine matris,
Conciliare domos, quas seditione frequenti
Excitat impatiens sociæ discordia laudis.
Si quis ob inuidiam studijq́ latentis amorem,
Tot bona secreto dissuasor inutilis astu
Impedit, imprudens, aut perfidus esse probatur.
Sic vbi melliflua, quisquis fuit ille, disertus
Voce perorauit, concordi protinus omnes
Assensere sono: læto clamore cietur
Dux puer in Regem: Friderici curia nomen
Tota canit: moresq́ probos, & fortia facta
Extollunt, dignum sceptris, vltroq́ petendum,
Cogendumq́ ferunt: alij famosa priorum
Nomina, permixtumq́ genus, regumq́, ducumq́
Commemorant: alij studium, magniq́ vigorem
Pectoris, & placidos, sed non sine pondere mores:
Pars operum titulos iactant, æuiq́ minoris
Vix æquanda viris, annisq́ valentibus acta.
Hanc ego rem penitùs, quam dicere pauca, silere
Tutius esse puto: non est mihi carminis inde
Tanta fides, pleno scribens vt cuncta relatu
Exæquare velim, magnum res ista Poëtam
Exigit, in minimis nobis audacia rebus.
Mox vbi ritè suam proceres iuramine sacro
Astrinxere fidem, cunctis, quæ postulat ordo
Expletis, paucisq́ nouo cum Rege relictis,
Discedunt: lætiq́ suas referuntur ad vrbes.
Sic vbi mundanis dominantia sydera rebus
(Si modò vera canunt, qui talia tradere gaudent
Dogmata) propitio post secula plurima signo
Conueniunt, aliquemq́ boni maioris in orbe
Prouentum, pacem terris, hominúmue salutem,
Temperiemue poli, fidósue colentibus agros,
Aut simile his aliquid concordi fœdere iurant,
Inde suis iterum vicibus, versoq́ relapsu
Discedunt, soluuntq́ chorum, repetuntq́ penates,

Non nisi post longos iterum coitura labores.
At Rex prima mouens, ibi re feliciter acta,
Castra per emensas memorati fluminis vndas,
Classe petit celebrem famosi nominis vrbem,
Qua Mogus tumido miscet sua flumina Rheno:
Qui licet ipse suum perdat cum gurgite nomen,
Dat tamen egregiæ primordia nominis vrbi:
Illaq; maiori cum sit popularior amni,
Negligit, & fluuio dignatur ab hospite dici.
Namq; premens Rhenum (si credimus omnia famæ)
Nomen ab infuso recipit Moguntia Mogo.
Hæc vrbs Francorum medijs in finibus, agris,
Vitibus, arbustis, populo generosa frequenti,
Hinc statione sua Rhenum contingit, at inde
Extendit rapidam fines procul vsque Mosellam,
Quæ non penè minor placidos dum permeat agros,
Frugibus & pomis, & dulci fertilis vua,
Nomen, aquasq; suas, proprio sub iure retentans,
Fluminis ex gemini confluxu nomen habentem
Seruat adusque locum: victor mox Rhenus, vtrumque
Eripit, & mixtu dominatur fortior vndis.
Turribus hæc eadem quondam, murisq; superba,
Penè fuit toto sedes notissima regno,
Donec ob infandum, detestandumq; furorem
Strata luit meritas occiso Præsule pœnas,
Inde ruinosis deformis, & horrida muris,
Testatur iustas offensi principis iras.
Huic ne præcipuam celebret Germania sedem,
Inuidet: atque locum tenet Agrippina priorem.
Ambæ metropoles: hæc quas præterfluit amnis
Altior ad fontem (modo te, Basilea, remota)
Aut hinc inde sitas lateraliter aspicit vrbes:
Altera quas eadem Rheni procul, aut propè ripa
Possidet: æquoreis donec se misceat vndis,
Prisco iure regunt: sic Rhenus partibus æquis
Scinditur, & dominæ solus famulatur vtrique.
Mox quantum libuit, per eundem defluus amnem
Remige carpit iter: multi, magniq; potentes
Occurrunt, Regemq; nouum, dominumq; salutant.
Vsque satis visum est, Rheno, ratibusq; relictis,
Flumineos cursus, euectu mutat equorum.
Inde per Ardennæ saltus peruenit ad illum
Usq; locum, cui nomen Aquis posuere priores.

Qua

Quæ ratio facti, vel quæ sit nominis huius
Caussa, requirenti solum hoc opponere possum.
Sunt ibi secreti terræ, cæciq; meatus,
Dissimilésq; modo, tacita tellure latentes
Eiaculantur aquas. alias nam sulfure viuo
Feruentes vndante ferunt erumpere fumo.
Ast alij gelido veluti de fonte liquores
Emanant, tunc ducta cauis cannalibus vnda,
Confluit in quandam mira ratione lacunam.
Regia sic calidis miscentur balnea thermis,
Marmoreosq; gradus, veterum sollertia circum
Artificum posuit, per quos descendat in vndam
Quantum quisq; volet, gelidas hinc inde calentes
Inuenit, arbitrióq; suo sibi temperat vndas.
Hos illis secreta locis natura vapores
Addiderit, manuumúe labor, quæratur ab illis
Qui loca nota colunt: caussas, secretáq; rerum
Maiores fido possunt audisse relatu.
Hoc sibi prima loco veluti cunabula regni
Carolus esse volens, magno cum Francia regi
Vtraq; seruiret, primam gestare coronam
Iussit, & in sacra reges ibi sede locari.
At simul à nostro secessit Gallia regno:
Nos Priscum regni morem seruamus, at illa
Iure suo gaudet, nostræ iam nescia legis.
Ergo vbi multorum turba præsente potentum,
Non modò Germanis, sed & his quos Flandria, quosq;
Miserat audita miratrix Gallia fama,
Imposuit capiti gestamina regia sacro
Arnoldus, quo tunc pastore Colonia diues
Gaudebat (quippe hunc veteris sibi iuris honorem
Vendicat ille locus) tunc sacra sede locatus,
Conscendit solium veterum Fridericus auorum.
Nec reticere libet, quædam manifesta seueræ
Pignora iusticiæ, strictiq; exempla rigoris.
Quippe ministrorum quidam de plebe suorum,
Dum priuatus adhuc ageret, male sanus atroci
Eximium, clarumq; Ducem, percellere culpa
Ausus erat, iustamq; viri quam mouerat iram,
Territus ipse sui fugiebat imagine facti:
Hic quoque gaudenti veniæ spe lusus inani,
Intererat populo, vultúq; ignotus aperto,
Ac se dissimulans humili sub veste latebat.

Ergo vbi Pontifices sacram de more coronam
Imposuere viro, prostratus corpore toto,
Regiaq́ amplectens vestigia, voce gementi,
Et lachrymis, veniam miserandus poscere cœpit.
Moti omnes, precibusq́ pijs instantius orant,
Parcat, & afflicto velit indulgere clienti.
Ille suum cupiens cunctis sancire timorem,
Et terrere malos, multumq́ diuq́ rogantes
Exaudire viros, firmata mente negauit.
Neue graui proceres quaterentur forte repulsa,
Non odio miseri, sed stricti iuris amore,
Exempliq́ loco, sese hoc fecisse patenter
Asseruit, factiq́ sui vir prouidus omnem
Sustulit inuidiam, documentaq́ fortia sanxit.
Forsitan hæc alij culpent, ego nobile factum
Laudo viri, dignumq́ voco gestare potenti
Sceptra manu: qui sic animum, pietate repressa
Continuit, cunctisq́ sui documenta vigoris
Certa dedit. plus sæpe nocet patientia Regis,
Quàm rigor: ille nocet paucis, hæc incitat omnes,
Dum se ferre suos sperant impune reatus.
Audierat fortasse puer generosus, vt olim
Ille suæ primus regnator Romulus vrbis,
Conditor Imperij, teneras infringere leges,
Atque humiles ausum saltu transmittere fossas,
Iusserat vltrici fratrem succumbere morti,
Dum cupit æterni fundamina ponere regni.
Iamq́ sui plenum sortitus culmen honoris
Rex puer ex animo, puerilia quæq́ virili
Propulsare manu, magnisq́ intendere rebus
Ingenium puerile parat, non inscius olim
Ipse sui: quantumq́ oneris comitetur honorem,
Cœperat ex obitu clari sentire parentis.
Sed nunc se solito grauiori pondere sentit
Vrgeri, multumq́ sibi creuisse laboris.
Vt cum post multos, indefessosq́ labores
Alcides fesso succedere iussus Atlanti,
Cum tot syderibus magnum miratus Olympum
Ferret, & insolito sudaret pondere pressus.
Ergo viros, famosa quibus prudentia nomen,
Longaq́ multarum dedit experientia rerum,
Sæpius arcanis solitos interfore rebus
Adsciscens, magno secreta negocia regni

Pertractans studio, de cunctis rebus agendis
Consulit: & pulchrum, iustúmue, vel vtile quid sit,
Quid deceat, quid non, studiosa mente requirit.
Nec mora, legatos summo mandata ferentes
Pontifici, properare iubet, cunctasq́ per vrbes
Ausoniæ vulgare suos indicit honores.
Primitias operum Princeps has esse suorum
Maluit: vt regni manifestos protinus hostes
Frangeret, & iusto purgaret scandala ferro.
Haud mora, Traiectum, patruo regnante, superba
Abiecisse iugum ceruice, piumq́ recenter
Offendisse virum factis crudelibus ausum,
Hostili feruore petit: murosq́ parabat
Inclinare solo, captasq́ euertere turres,
Suppliciumq́ reu (pietas ô magna nepotis,
Iudiciumq́ viri) patrueles fortiter iras
Vltrici satiare manu, regniq́ dolorem.
Sic Augustorum primus summusq́ monarches,
Eximiusq́ nepos, crudelia Cæsaris olim
Hostibus extinctis, pius ac fortissimus vltor,
Protinus accepto diademate fata piauit.
Tandem multorum vix eluctante rogatu
Magnorumq́ Ducum, multo prius ære redemptis
Parcitur, & iusti fera Principis ira resedit.
Nec melius stultæ furor atque superbia plebis
Puniri poterat, quàm tanti vt caussa tumoris
Eriperentur opes: vt quos opulentia rerum
Fecerat elatos, in se reuocaret egestas.
Inde gradu verso, gaudentibus obuia Rheni
Signa ferens vndis, te pulchra Colonia, lætam
Lætior ingrediens: ibi digno vir pius illum
Egit honore diem, quo Christus carne resumpta,
Victor ab infernis rediens nitidissimus vmbris,
Rettulit eximios superata morte triumphos.
Postea Saxoniæ fines ingressus, ad illam
Quam Martinopolim vocat incola Teutonus vrbem,
Concilium procerum toto de corpore regni
Conuocat: vt digno celebretur curia cœtu,
Tempore solenni, quo Spiritus almus ab alto
Cum sonitu veniens in pectora sancta piorum,
Ignea distinctis effudit lumina linguis.
Huc etiam geminos, Petrum simul, atq́ Guidonem,
Danorum proceres, quos inter sanguine iunctos

Mouerat eiusdem regni dissensio litem,
Euocat: ac tali caussam ratione diremptam,
Terminat: vt quædam prouincia tota Guidoni
Cederet, at regnum cum nomine Petrus haberet.
Ergo vbi vexillo partem, quam diximus ille,
Hic autem gladio regnum suscepit ab ipso,
(Hunc etenim longo seruatum tempore morem
Curia nostra tenet) posito diademate Petrus
Regali dextra tulit alti Principis ensem,
Præcessitq́; sacram breuius diademata coronam.
Huc quoque Virginea, modo dicere fas sit, ab vrbe
(Nam neque barbaricum recipit mea pagina nomen,
Nec melius dici sine nomine posse videtur)
Electo partes gemino de præsule litem
Pertulerant: quas dum placidè componere rector
Et reuocare diu frustra studuisset in vnum,
Tandem exsufflato, qui poscebatur, vtroque,
Tertius inuitus datus est à principe pastor.
Hoc etenim sibi ius collatum à præsule summo
Rege sub Henrico testatur curia quinto:
Vt si fortè nouo certat de præsule sedes,
Nec valet imposito sopiri fine querela,
Debeat ipse suas mox interponere partes,
Arbitrioq́; suo pastorem ponere sedi.
Nec prius electum quenquam de iure sacrandum,
Quàm sceptro princeps regalia præstet eburno.
Inde Ratisponæ (vetus ex hoc nomen habenti,
Quòd bona sit ratibus: vel quòd consueuit in illa
Ponere nauta rates: hac Noricus vrbe ducatus
Præcipua gaudet) solennis curia certo
Tempore mandatur, modico post ista sequentis
Temporis elapsu, totus quo tempore mundus
Gaudet apostolici gemino splendore triumphi.
Iamq́; viri reduces, Princeps quos miserat olim
Urbibus ex Italis, necnon à Præsule summo
Sedis apostolicæ, felicia quæque reportant.
Mox vbi propositas quo debuit ordine caussas
Egit, & in placida Rex omnia pace locauit,
Magnæ sibi cupiens quærendæ semina laudis,
Et propagandi momenta potentia regni,
Protinus Hungaricos armato milite fines,
Si placuisset idem socijs, intrare parabat.
Et facturus erat: nec inutile Principis esset

Propo-

Propositum: poterat'q; suo rem claudere voto.
Sed quidam, seu mente bona, monitu'q; fideli,
Siue dolo, tacito'q; magis (quod credimus) astu
Dissuasere Duces: ac ne contrarius illis
Ire videretur: nec in hac re commoda regni,
Sed priuata sequi, quamuis inuitus ab alto
Cessit proposito, sic dissuadentibus illis,
Non sublata quidem, sed adhuc dilata voluntas,
Vel magni virtute patris complenda, vel alti
Sanguinis auspicijs, nactis sua tempora rebus
Speratur: neque enim frustra voluisse, nec vnquam
Concepisse sacro praesagia vana futuri
Pectore, vel quidquam temerè sperasse putabo.
Non tamen in tanto rerum splendore locatus
(Usqueadeo nulla est hominis sincera voluptas)
Gaudia plena capit tranquillo pectore rector.
Quem bene compositis diuino munere rebus,
Anxia cognatae torquet discordia rixae.
Nam duo magnifici proceres, Henricus vterque
Nomen, & ambo pares factis insignibus, ambo
Maiorum titulis, bellum graue prorsus, & anceps,
Et multa regni metuendum clade gerebant:
E quibus hunc ipsum patruum generauerat ille
Austricus ex auia Leopoldus marchio regis:
Hunc Noricus ductor, & regis auunculus idem
Nobilis Henricus generosa stirpe creauit.
Hi tristes belli caussas, & prima furoris
Ex his nimirum traxerunt semina caussis.
Nam pater alterius Noricorum ductor, atrocem
Pulsus ob inuidiam dudum, mores'q; superbos
Saxonia tantùm nudo sibi iure relicto,
Senserat vltrices Chunradi principis iras.
Ereptum'q; sibi, regno tribuente, Ducatum
Antè Leopoldus, nunc eius frater, & idem
Rectoris patruus, pugnax Henricus habebat.
Vt'q; hac vna lues sano de corpore tandem,
Ac velut è medio nubes odiosa sereno
Cederet, è cunctis claro sub principe regni
Partibus, Herbipoli iussi coiere potentes.
Affuit hic Saxon, non affuit Austricus, vt qui
Iudicium fugeret: dudum possessa Ducatus
Perdere iura timens: nam caussa semper in omni
Iudicium spoliatus, amat: qui possidet, odit.

Quem tribus absentem totius Curia regni
Censuit edictis in ius debere citari.
Nec minus Apuliæ Calabris qui ex finibus alti
Sanguinis hic aderant proceres: quos ille locorum
Inuasor patrijs migrare Rogerius oris
Iusserat, & tota profugos regione fugarat:
Multaq́ flebiliter crudelia facta tyranni
Dequesti, patria sese tellure fugatos,
Proscriptosq́ bonis, indignaq́ plurima passos,
Morte, vel exilio, vel longo carceris vsu
Damnatos, miseras gemitu rumpente querelas,
Addiderant, rebusq́ suis à principe nostro
Auxilium, & regni vindictam iure petebant.
Mota manus procerum, Regemq́ fideliter omnes
Tam manifesta rogant totius scandala regni
Vindicet, & tantam iuris, morumq́ ruinam.
Accipit hæc lætus Princeps, gaudetq́ rogari,
Materiamq́ noua sectandæ laudis habere,
Signaq́ trans Alpes post prima biennia ferre
Regia, communi procerum iuramine sancit:
Vt simul Imperij sacra de sede coronam
Sumat, & iniusti fera corrigat acta Rogeri.
Hunc, vt fama, virum, pariter cum fratre Roberto,
Cui propter sensus agiles, animiq́ vigorem
Cognomen Guiscardus erat, Normannia quondam
Ediderat: media, rerum seu stirpis, agentes
Fortuna, sed mente suis & pectore longè
Præstantes, validosq́ manu, formaq́ venustos,
Laudis amatores, magnarum semina rerum
Quærentes, cupidosq́ suis notescere factis,
Quiq́ magis sese claro de sanguine regum,
Quàm de priuata Gallorum gente docerent.
Hi dum sub teneris, & adhuc crescentibus annis,
Nescio quid valido tractarent pectore pulchrum,
Ipsa nimirum fortuna, voce latenti
Exhortante viros, & blanda maxima quadam
Promittente manu, iam spe ventura trahentes
Omne solum forti patriam cuique esse putarant,
Ausi sunt tota, spretis natalibus agris
Demigrare domo, nomen, gentemq́, domumq́,
Optantes peperisse sibi: nec Gallica tantum
Rura, sed abruptas excelsis rupibus Alpes
Fistino transire gradu: tandemq́ per vrbes

Italiæ,

Italiæ, Latiasq; domos, quasi debita rura
Apuliam, Calabrosq; viri petiere penates.
Regia sic volucris, primas vt crescere plumas
Artubus, & teneros durescere senserit vngues,
Naturæ sectatur iter: iamiamq; parentum
Officio contemnit ali, nidoq; relicto
Egreditur, paruoq; pudet latuisse cubili:
Mox confisa sibi securo tuta volatu,
Aut leporem venatur agris, aut æthere cygnum
Corripit, & proprios in acuta rupe penates
Aedificat, similesq; sibi parat edere fœtus.
Illa quidem tellus nullius muneris expers,
Fœtibus arboreis vberrima, vitibus, agris,
Vrbibus, & castris, omniq; decore nitebat:
Sed vulgus stolidum, prauum, rude, futile, vanum,
Moribus incultum, fragili male corpore firmum
Ocia longa sequi solitum, fugiensq; laboris,
Mente manuq; pigrum, nec pace, nec vtile bello.
Ergo viri mores hominum, cultusq; locorum,
Ingeniumq; suum, sollerti pectoris astu
Tractantes, semperq; viros ingentia fortes
Ausa decere rati, potiundi finibus illis
Spem rapiunt animo: missisq; fidelibus, omnes
Francigenas, quos aut humilis fortuna parentum,
Aut nouitatis amor, seu magna audacia mentis
Finibus è patrijs ad præmia magna vocauit,
Adsciscunt, totamq; breui sub tempore terram
Viribus, arte, dolis, multoq; labore subactam,
Ciuibus expulsis, iniusto iure tenebant.
Teq; sibi, patriæ laudis Robertus, & alti
Nominis hæredem dignum Boamunde reliquit.
Qui mox auspicijs tibi designata paternis,
Antiochena manu cepisti mœnia victor
Fatalis, generiq; tuo seruanda dedisti.
Alter at æquiuocum sibi consimilemq; Rogerum
Progenuit: patris qui nunquam degener actis,
Marte suo Siculis adiecit plurima regnis:
Quin & belligeris Byzantion vsque carinis,
Vectus inauratas in regia tecta sagittas
Ipse manu propria iuuenili fortiter arcu
Misit, & æternæ laudis monimenta reliquit.
Hanc tamen historiæ seriem plerique relatu
Confundunt, variantq; suo, soliq; decorem

Roberto, magni gaudent adſcribere facti,
Cumq́; Boamundo fortem genuiſſe Rogerum
Hunc perhibent, natosq́; ſuis virtutibus ambos
Informaſſe patrem: nec ſolùm rebus in illis
Quas iam ſors dederat, ſed quas præſaga futuri
Spondebant mens alta viro, magniq́; paratus
Hæredes, in ſpem magnam ſuccedere iuſſos
Inſtituiſſe ſibi, mandataq́; fortia pulchræ
Indolis, extremo pueris in fine dediſſe,
Et larga tribuiſſe manu, quæcunque vel hoſtis,
Vel timidus, dignusq́; minus poſſeſſor haberet.
Vnde Boamundo noſter Solymarius illam
Externi iuris Libyam Siculosq́; penates,
Et claram Antiochi, quam nondum viderat, vrbem
Aſſignaſſe refert, famæ vulgata ſecutus.
Rumor, an hiſtoricus ſit certior ordo, requirat
Lector, & ambiguo ſcribenti grandia verſu
Ignoſcat vati: nondum ſatis illa propago,
Et Siculæ ſeries nobis innotuit aulæ,
Ex qua præclaro generoſam ſanguine nuptam
Auguſtos tetigiſſe ſinus, caſtumq́; potentis
Regis iniſſe thorum lætatur maximus orbis.
Primum poſt iſtam vidit Vormacia ſedem
Concilium procerum, iuſſu concurrere Regis.
Huc ambo venere Duces: ſed curia nec tunc
Eualuit veterem procerum ſopire querelam.
Tempore mox alio rurſum reuocata potentum
Turba Ratiſponam, ſtudio tentauit inani,
Pace reformata, longam compeſcere litem.
Proximus inde fuit procerum concurſus in vrbe
Spirenſi, geminosq́; Duces, multumq́; diuq́;
In placidos mores, ſolidamq́; reducere pacem
Conati, longum fruſtra inſumpſere laborem.
Hinc etiam Rector Manueli, principe quo tunc
Porphyrio genito, gaudebat regia ſedes,
Legatos properare iubens, de fœdere pacis,
Communiq́; bono, regniq́; vtriuſque ſalute
Verba ferenda: dedit ſuadens ob facta Rogeri
Guilhelmo, qui iam defuncti ſceptra parentis
Et raptas ſeruabat opes, indicere bellum:
Et quia nuper eum deprenſo fœdere iuncti
Sanguinis, à prima ſecedere coniuge Papa
Iuſſerat, & thalami viduatus ſorte carebat,

Consortem dignam pariter regniq; thoriq;
Eiusdem de stirpe petens, quo firmius illum
Constringat validis in pacis fœdera nodis.
Tandem instante pio vehementer Saxone rege
Ac repetente suum penitùs sine fine Ducatum,
Quem castris adcire suis Rex ipse parabat,
Goslariam proceres, & partem litis vtramque
Euocat, hic patruo caussam fugiente nepoti
Reddidit euictum seruato iure Ducatum.

Libri Primi finis.

ARGVMENTVM LIBRI SECVNDI.

Regia trans alpes producit signa Secundus,
Cæsare Runcalijs posito, ceu syderis ortu
Illustrata noui plebs Itala gaudet, & omnes
Suppressas dudum properant efferre querelas.
Laudaque præcipuè, Cuma cum supplice, noxas
Incusat Ligurum: quorum Rex fraude reperta,
Nobile præsidium capit, euertitque Rosatum,
Vastat cæde reos, turres cum pontibus vrit,
Castra rapit Ligurum: Cairàm subuertit, & Astum;
Obsidione graui Terdonæ mœnia cingit.

GVNTHERI POETAE, LIGVRINI, SIVE DE GESTIS FRIDERICI I. AENOBAR. AVG. LIBER SECVNDVS.

ERTIVS eximio regni felicis ab ortu
Annus erat Friderice tui, castrisq; mouendis
Instabat præfixa dies: tunc rura relinquens
Saxoniæ, superasq; petens cum milite multò
Ipse sui partes regni, qua Norica lambit
Rura Licus, placidis factus iam mollior vndis,
Non procul Augusta consedit Rector ab vrbe,
Proxima Brixnoram famosi nominis vrbem;
Altera saxosum tetigerunt castra Tridentum.
Inde per anfractus rigidos, angusta locorum
Saxosis horrenda iugis, faucesq; malignas
Carpit iter: tandem longo, magnoq; labore
Alpibus euictis, campos & plana iacentis
Aspicit Ausoniæ, stagnoq; propinqua iacenti
In campis Verona tuis tentoria ponit.
Sed quia defectu miles cogente ciborum,
Dum rigidam duro transiret limite vallem
Et loca nec Cereri fœcunda, nec hospita Baccho,
Illicito raptu sacras spoliauerat ædes,

Antè profecturus quàm Rex procedere castris
Vellet, & humani tractare negocia regni,
Instituit placare Deum, regiq; superno
Seq; suosq; pijs humiles supponere votis.
Protinus ex omni collectos agmine nummos
Corrogat, atque viris commissa fidelibus æra,
E quibus hic præsul, comes ille, probatus vterque,
Distribui iusta spoliatos sorte per omnes
Imperat, & licitæ compensat damna rapinæ.
Nobile Regis opus: quamuis penuria factum,
Vt quondam sancti Dauid, excusare valeret,
Non tamen hac in re caussas attendere, sed rem:
Nec quid sit licitum perpendere, sed quid honestum.
Mentis quippe bonæ proprium, est agnoscere culpam
Culpa vbi nulla subest. Tunc demum signa reuellens,
Runcaliam properat rapidis attingere castris.
Est locus Italiæ, modicum seiunctus ab vrbe,
Cui quia pulchra situ placet, inde Placentia nomen,
Planus, & Eridani placido iunctissimus amni,
Effundit latos spacioso limite campos.
Hic quoties claram Regnator tendit ab vrbem
Teutonus, Ausoniam sumpturus ritè coronam,
Ponere castra solet: ligno suspenditur altè
Erecto clypeus: tunc præco regius omnem
Conuocat à dominis feudalia iura tenentes,
Excubias Regi prima celebrare fideles
Nocte, vetustorum debent ex more parentum.
At quicunque domi, domino nolente relictus,
Defuerit, feudo priuari Curia censet.
Tunc quoque nonnulli censura vindice regni
Amisere diu tali possessa reatu.
Quin & pontifices Halberstadensis, & ille
Sub quo Brema fuit, tali regalia iura
Amisere nota: personæ scilicet ipsæ,
Non tamen ecclesiæ: neque enim quod pastor iniquè
Gesserit, ecclesiæ fas est in damna refundi.
Nunc age, de terra memoratu plurima sacro
Digna relaturi, positum, sedemq; locorum,
Nominibusq; datis, populos, ritusq; vetustos
(Sicut ab antiquo vulgauit fama) canemus.
Hæc Appennini rigidis hinc rupibus, inde
Alpibus aërijs pressa, atque coërcita tellus
Longa, sed angustam zonæ sortita figuram.

Hinc ſale Tyrrheno, Venetis hinc clauditur vndis.
Quippe Noti rapidos æſtus, Auſtriq́ vapores
Appennine tui ſibi temperat obyce montis.
At rigidum Boream, gelidamq́ timentibus Arcton
Præſidio veniunt obiectis rupibus Alpes:
Tyrrhenum zephyro, vagus Adria tunditur Euro.
Forſitan hos aliquis, velut vno corpore montes
Iungit, & vt capiti duo brachia ſubycit vni,
Vt Pyrenæum vero ſit nomine totum,
Totius partes ſint Appenninus, & Alpes.
Hæc tamen hinc aliquas inuaſit opinio mentes:
Nam qua belligeris totiens experta carinis
Ianua Tyrrheni pulſatur gurgitis æſtu,
Cernuntur gemini ſeſe contingere montes,
Ac velut expanſis hinc inde fideliter vlnis
Amplecti gremio populos ac mœnia læto.
Magnus, & Heſperio non ignoratus in orbe,
Et multum debens antiquis vatibus vnda,
Hanc medio ſecat amne Padus, zonasq́ minores
Ex vna facit eſſe duas, populosq́ bipertit,
Quem geminis hinc inde fluens è partibus vnda
Ditat, & Adriacas opulentior influit vndas.
Hac vna tellure, triplex prouincia, ternos
Scinditur in populos, Venetus, Ligus, Aemiliusq́
Incolit, à populo recipit prouincia nomen
Quælibet, & multas in ſe complectitur vrbes.
Hæc igitur dulci gaudens vligine tellus,
Tam Cereris, Bacchiq́ ferax, & mitis oliuæ
Arboris, & pecorum, nullius frugis honorem
Ignorat, nulloq́ dolet ſe munere tardam.
Aemiliæ primam fama cognouimus vrbem,
Quæ velut ex aquila, cunctarum Rege volucrum,
Nomina clara trahens, Aquileia rite vocatur.
Metropolim Ligurum dicunt, ſedemq́ ſupremam,
Quam Mediolanum Ligus incola nominat vrbem:
Siue quòd in media quadam tellure, medulla
Omnibus ingenuis acerrima rebus abundat:
Seu quòd ab inuento trahit iſta vocabula porco,
Lanea qui medio portabat vellera tergo.
At quam præcipuo Venetus colit ordine ſedem,
Nomine non alio quàm tellus ipſa vocatur:
Vrbs opulenta nimis, quamuis circumſonet illam
Pontus, & Adriacis ingeſtus fluctibus agger,

Eliso modicam concesserit æquore sedem.
Hanc vetus Italiam sermo vocat vlteriorem:
Quod media Tusci seclusa crepidine montis,
Longius à pulchra Romana colonia Roma
Distet, & Ausonij quidam sit terminus orbis.
Hæc autem magno quæ clauditur Appennino,
Etruscasq; domos, & claram continet vrbem,
Interior veteri consueuit more vocari.
Mox ea quæ Siculum protenditur vsque profundum
Appuliam, Calabrosq; sinus, Campanaq; rura
Amplectens, seu citerior, seu Græcia maior
Antè vocata fuit, mediam tamen huic quoque multi
Connumerant, vnoq; duas sub nomine ponunt.
Hanc olim bello, quem Scandia miserat, hostis
Barbarus, inuasit: maribus qui Marte peremptis
Crinibus ad mentum torua sub caßide preßis,
Cæruleaq; coma barbam simulante virilem,
Fœmineos armasse greges, clademq; virorum
Infirma suppleße manu, sic denique victor
Hæc loca fœmineo fertur tenuisse triumpho.
Hac quoque de caussa signato nomine tellus
Dicitur à longis ea Longobardia barbis,
Protinus indigenis paulatim sanguine mixto,
Barbara plebs, præter consuetum gentibus vsum
Transijt in sociam suscepto nomine gentem.
Gens astuta, sagax, prudens, industria, sollers,
Prouida consilio, legum iurisq; perita:
Corpore, mente valens, animo vigil, ore venusta,
Membrorum leuitate vigens, patiensq; laboris,
Prompta manu, sermone fluens, auidißima laudis,
Artibus, atque operum studijs exculta nouorum,
Sobria, venturi metuens, sumptuq; modesta,
Inuigilans opibus, studiose parta reseruans,
Exiguo contenta cibo, fulgentibus armis,
Et nitido corpus componere gaudet amictu,
Libertatis amans, pro qua nec tristia rerum
Damna, nec extremam solet exhorrescere mortem,
Nec Regis, dominiue iugo ceruice volenti
Subdita: Consulibus rerum committere summam
Gaudet, & hos triplici sumptos ex ordine (fastum
Ne pariat diuturnus honor) mutare quotannis,
Viuere quemque sua subiectum legibus vrbis
Cogit, & externos sub eodem iure potentes

Alligat:

Alligat: vt terra vix inueniatur in illa,
Aut Comes, aut alius ciuili iure solutus.
Vtq́ suis omnem depellere finibus hostem
Possit, & armorum patriam virtute tueri,
Quoslibet ex humili vulgo (quod Gallia fœdum
Iudicat) accingi gladio concedit equestri.
Illa tamen legum prudens, & iuris amori
Dedita gens, facto leges ac iure nefando
Infringit, maculatq́ graui se sponte reatu,
Dum quem præcipuo venerari debet amore,
Atque timere simul, nunquam nisi territa Regem
Suscipit, & facili susceptum fraude relinquit.
Hoc magis imposito renuens se subdere Regi,
Quòd reuocare suos victrix Alemannia Reges
Sæpe solet: quippe hæc tanto præsentia regna
Diligit affectu, quanto tremit illa pauore.
Inde fit, vt gemino noceat gens improba damno;
Dum premit indigno Regem malefida labore,
Et patitur meritas à iusto Principe pœnas.
Sic ea quem mitem contemnit, sentit acerbum:
Ille ream punit, quam mallet habere fidelem.
Omnibus Italiæ processerat altius vna
Vrbs Ligurum, titulisq́ potens, & nomine claro;
Ardua, sydereum pulsabat vertice cœlum.
Illa ferè paribus spacijs Alpemq́ Padumq́
Separat, hinc Adua, Ticino clauditur inde,
Qui de vicinis orientis alpibus ambo,
Et famosa Padi maioris stagna petentes,
Hanc, aliasq́ duas, Cumam, Laudamq́ capaci
Inclusêre sinu: sed fortior illa duabus
Præualuit, victasq́ graui ditione premebat.
Vsqueadeo nocuit vicinos vrbibus esse
Maiorum: siquidem multos vicinia læsit.
Nec tantùm populos, aliasq́ potentior vrbes
Presserat, immò etiam rebus sublata secundis
Ausa fuit validas incessere Principis iras,
Et quasi prima suæ ducens momenta ruinæ.
Ergo vt tantorum notescat caussa malorum,
Pauca super veteri regnorum iure reuoluam.
Ductus ab antiquo priscorum tempore Regum
Mos habet, vt quoties Regnator Teutonus Alpem
Transit, & Italicas inuisere destinat oras,
Qui repetant fisco fiscalia iura fideles

Per quascunque suos præmittere debeat vrbes:
At quæcunque ream se perfida fecerit ausu
Sacrilego, Regiq; suo sua iura negarit,
Strata luat meritas fraudato Principe pœnas.
Inde fit, vt fractis deformiter horrida muris,
Nunc quoque per totam videas loca plurima terram.
Hoc quoque per cunctas Regnator Teutonus vrbes
Non modo Teutonicas, sed & hic & vbique iacentes
Ius habet: vt præsens quasi maximus omnia iudex,
Claudere iura manu, cunctasq; recidere lites
Debeat, atque omnis iudex, omnisq; potestas,
Atque magistratus ipso præsente quiescant.
Hunc etiam Regi, priscarum sanctio legum,
Longæuiq; vigor moris, profitetur honorem,
Vt cunctos fœtus, quos educat Itala tellus,
(His modo quæ poscit terræ cultura retentis)
Principis ad nutum fisco præstare colonus
Debeat, in regni sumptus & militis vsum.
Ergo vbi Runcaliæ paucis residente diebus
Cæsare, fama loquax post tristia nubila clarum
Sydus, & vltorem violati iuris adesse
Vrbibus & populis circumtulit, vndiq; multi
Conueniunt, properantq; suas exponere caussas.
Factaq; multorum mœstu efferre querelis
Impunita diu: quos longo tempore tutos
Fecerat, & scelerum cupidos absentia Regis.
Sic cum post tenebras, hybernaq; frigora noctis
Igneus Aethiopum montes transcendere Phœbus
Incipit, & nitidos terris ostendere vultus
Gaudet, & optati grataniter luminis ortum
Suscipit, æquoreis afflicta carina procellis:
Quam neque Luna prius, nec cætera sydera fessam,
Inter nocturnas poterant seruare tenebras.
Spes nitido cum Sole redit, iam temperat arte
Nauta ratem, clauumq; regit, iam tota resedit
Seditio, pelagiq; fragor cum nocte quieuit.
Commemorare piget, magnisq; adscribere rebus
Oppida, seu celsis castella minantia pinnis,
Ob scelerum noxas, regniq; vltricis honorem,
Paucorum adsultu, faciliq; euersa triumpho.
Inter propositas, multasq; grauesq; querelas
Regia Lauda sui, Cuma cum supplice, Regis
Implorabat opem, missisq; fidelibus, ambæ

Consulibus,

Consulibus, patribusq́ suis, crudelia facta
Deflebant querulis Ligurinæ vocibus vrbis,
Ærumnasq́ suas, longaq́ tyrannidis vsum
Facundo, mœstoq́ tamen sermone gemebant,
Consulibus Ligurum præsentibus, atque paratis
Excusare suam phaleratis vocibus vrbem.
Sed quia per fines Ligurum loca summa petenti
Italiæ, restabat iter, differre querelam
Maluit inter eos modicum post tempus agendam,
Finibus in proprijs: veluti grauioris vtrinque
Consilij, spacijq́ simul maioris egentem.
Vtq́ viæ gnaros, monstratoresq́ locorum
Detinuit Ligures: iamiamq́ redire parantes,
Præuia ferre suis iussit vestigia castris.
Iamq́ aderant iuuenes Regi peregrina ferentes
Munera leta nouo, quæ miserat alta triumpho
Ianua: nuper enim contritis hostibus vrbes
Barbaricas populata suis euerterat armis,
Quæsieratq́ sibi nomen memorabile facti,
Eximia magnam referens cum laude rapinam.
Miserat ergo suæ Regi noua munera prædæ
Barbaricas vestes, struthiones, atque leones,
Psitacon humanis æquantem murmura verbis.
Tandem castra mouens, Ligurum Fridericus in oras
Tendit, & in medijs ponit tentoria campis.
Ast vbi signa viros præcedere Regia iussos,
Ductoresq́ viæ per dura, per arida sese
Ducere, perq́ locos steriles, & frugis egenos
Comperit, agnouitq́ dolum: tunc feruidus ira
Exarsit, iussitq́ suis excedere castris
Damnatos, vrbiq́ suæ sine laude remisit.
Addidit huic alios iusto fortuna dolori
Irarum stimulos: namq́ aspera frigora passus
Miles, & hyberni contusus turbine cœli,
Esurie, nimboq́ simul vexatus egebat.
Inde furor, feritasq́ viris, iramq́ furenti
Adyciunt, stimulosq́ graues: accessit eodem,
Quòd quascunque prius bello subuerterat vrbes,
Vrbs eadem Ligurum, ne fortè resurgere vellent,
Vrgebat, victasq́ graui terrore premebat,
Inq́ sui sceleris consensum, flectere mentem
Principis inuicti (quid enim non impetrat auri
Gratia?) si posset multa mercede parabat.

Inde locos steriles, ieiunaq; rura relinquens,
Haud procul à celsa Rex inuictissimus vrbe
Regia fœcundis posuit tentoria campis,
Attritasq; fame, duroq; labore cohortes,
Vberiore cibo, placidaq; quiete refouit.
Turribus, & valido longe spectabile muro,
Infida modicum distabat ab vrbe Rosatum,
Municipum secura domus, tutiq; receptus,
Si quid ab incursu tutum satis esse valeret
Teutonico, regniq; minas contemnere posset.
Hoc tunc quingentis in eadem sede relictis,
Huq; bene instructis, victuq;, & fortibus armis
Munierant Ligures (sed quæ munimina regni
Auspicijs obstare queunt?) depulsus ab arce
Cogitur infidam sine sanguine miles in vrbem.
Nec mora, direptis quæcunque parauerat hostis
Ipse sibi, flamma munimina tota cremari
Rex iubet, & fractis euerti mœnibus arcem.
Nec minus è castris audax effusa iuuentus,
Ocyus ad muros, & portas vrbis adusque
Irruit: occurrunt hostes, validoq; tumultu
Prælia prima mouent, multos arsura per annos,
Nec nisi post longos, indefessosq; labores,
Extremamq; loci tandem cessura ruinam.
Hic præter captos, quos nec numerare valemus,
Nec libet, innumeri proprio rediere cruenti,
Sanguine semineces: multi iacuere perempti.
Hoc stupefacta malo plebes, cladisq; futuræ
Territa primitijs, iam nunc præsentia damnans,
Et ventura timens, Girardi consulis ædes,
(Quippe hic præcipuus famosi criminis auctor
Et suasor fuerat) rapido fremebunda tumultu
Diruit: hoc iustam violati Principis iram
Sperabat placare modo: sed inania Princeps,
Et quasi vana ratus, stultæ ostentamina plebis
Spreuit, & his alias properans adiungere clades,
Extemplo rapidas Ticini tendit ad vndas.
Hic fluuius gelida venam sortitus ab Alpe,
Haud procul à pulchra cursu breuiore Papia,
Influit Eridanum: quam nomine gurgitis vrbem
Nonnulli vocitare solent: mediusq; locorum
Terminus, à Ligurum te parua Nouaria campis
Semouet, hic geminos pontes, & pontibus ipsis

Addiderant Ligures valido munimine turres:
Ut quoties fines vastare Nouaria vellent,
Siue Papia tuos, tutò transcurrere possent
Ac remeare gradu: pontes Rex occupat ambos,
Traductisq; suis, munimina lignea, turres
Concremat, & ruptis distinguit pontibus amnem.
Protinus immani fastu, tria Rector ab illis
Hostili fundata solo castella, potenter
Diruit, & miseros longa formidine ciues
Soluit, & ereptos victoribus eripit agros.
Hanc etiam dudum gentili fraude rebellem,
Princeps Henricus penitùs subuerterat vrbem,
Tempore mox alio, satiata vindicis ira,
Iam dominis seruire suis edocta vetustas,
Erexit fatis melioribus vsa ruinas:
Parua quidem, sed tuta nouo, speciosaq; muro,
Et circumducti lato satis aggere valli.
Huius ab antiquo comitatum in finibus vrbis
Solus ab angarijs Italorum penè solutus,
Præsidio Ligurum Guido Blandratensis habebat:
Qui veluti multas, sic hanc quoque, viribus vsi,
Absorbere suis sperabant faucibus vrbem.
Postea Vercellum, Taurinaq; mœnia Princeps
Præterit: vtq; Padi qua plus accedit ad ortum,
Contigit oppositam traducto milite ripam,
Protinus ad pulchræ fines & rura Papiæ
Vertit iter, fidam gaudens inuisere terram.
Urbs erat antiquo, quam, nomine, dixerat, Astum,
Usus habens proprijs in finibus oppida lata,
Ac populosa nimis, Cairam gens illa vocabat.
Hæc loca Ferrati Guilhelmus Marchio montis,
Debita iura sibi, dignumq; negare timorem
Publica Runcaliæ tractante negocia Rege,
Suppliciter conquestus erat, fastumq; superbæ
Gentis, & acta gemens: immobilis improba vulgi,
Contemptusq; suos: edictaq; regia sæpe
Paruipensa ferens, multumq;, diuq; loquendo
Mouerat ingenuas inuicti Principis iras.
Accedebat ad hoc, sociatum sanguine mixto
Inter vtrumque genus: nam quæ sortita maritum
Hunc erat, hæc Regem gaudebat habere nepotem.
Hos igitur populos, longo iam tempore læsa
Maiestate reos, toties, frustraq; citatos

Legibus,inuicta iam tandem plectere pœna.
Constituit,rapidoq́ gradu petit oppida Princeps.
Territus hoste nouo,sed non correctus,in altos
Exierat populus trepida formidine colles:
Irruit: & gaudens exercitus,inuenit omni
Oppida plena bono,spumanti nectare cellas,
Horrea frumentis,oleo spirante lagenas.
Hic paucos egere dies,dum plurima saccis
Infundit frumenta suis,vtresq́,cadosq́,
Ventrosasq́ replent oleo,bacchoq́ lagenas.
Nec mora,direptis potioribus,oppida flammis
Tradunt,& validas euertunt funditus arces.
Inde recedentes,non tantùm criminis huius
Terreno sub Rege ream,sed iure superno
Damnatam proprij contemptu præsulis Astum,
Hostili terrore petunt:quæ ciue fugato,
Omni plena bono,victores vbere læto
Excepit,multisq́ viris alimenta diebus
Vberiora dedit:tandem spoliata,rogisq́
Tradita,peruersi sceleris,geminiq́ reatus
Pertulit inmeritam sedes innoxia pœnam.
Sed quia castrensis crebris assueta rapinis,
Rixari,ferroq́ etiam pugnare iuuentus,
Duxerat in morem,prauæq́ libidinis vsum:
Prouidus hunc tali mitescere lege furorem
Rex iubet:vt si quis castrorum ex agmine quenquam
Pulset,& iniustis socium ferus appetat armis,
Aut caput,aut dextram tali pro crimine lictor
Amputet,& facinus feriat capitale securis.
Haud mora,Terdonam (Ligurum quæ fœdere prauo,
Consilijs adhibebat opem,sceleriq́ nefando,
Quàm Regi vesana suo præstare fauorem
Maluerat,nec adhuc toties reuocata redibat)
Constituunt raptus petere,atque euertere signis.
Hæc etenim fidam regnis inimica Papiam,
Plus quoque quàm Ligures,crebrò grassata premebat.
Nam licet vrbs Ligurum spacio breuiore locorum
Dissideat,medius Ticini gurges vtramque
Separat,& geminos intersecat vnda tumultus.
At qua turrigeram spectat Terdona Papiam,
Omnia plana iacent,non hîc mons,sylua,vel amnis
Qui queat alternos medius cohibere furores.
Proxima magnifici vidit tentoria Regis

Marchia, vulgari quæ nomine Busca vocatur,
Inde Palatini gaudentem iuris honore,
Vnanimumq; sibi Chunradum nomine fratrem,
Signiferumq; suum, quem Norica misit Othonem
Terra, virum magnis spectatum sæpe periclis,
Allobrogumq; Ducem, cuius sub iure fatigat
Lenis Arar placidus Rhodano quas commodat vndas,
Huic nomen Bertholdus erat: cum milite multo
Præcursare iubet, dictaq; sagaciter vrbis
Explorare situm, quid agat, quid cogitet hostis,
Seq; secuturum castrorum robore toto,
Subsidioq; viris venturum spondet: at illi
Præcelerant, vrbemq; petunt: Taneramq; rapacem
Transgressi, muros & portas vrbis adusq;
Discurrunt, oculisq; notant, & mente sagaci
Naturam sedemq; loci, pensantq; laborem,
Signaq; dispositu expectant regia castris.
Tertia lux aderat, totis cum viribus ecce
Bellator Fridericus adest, tentoria ripa
Vlteriore locat: ne protinus agmina iungi
Possent, auctus aquis pluuialibus obstitit amnis.
Ast vbi detumuit fluuius, positoq; furore
Cœpit habere vadum, nec dum residentibus vndis,
Protinus euectu validorum miles equorum,
Non tam flumineas transit, quàm transnatat vndas,
Cunctaq; considunt sociatis agmina castris.
Pontis in abrupti scopuloso vertice sedes
Arcis erat, teretiq; tumens excreuerat vmbo
Saxeus ille iugo, monti vicinus vtrique,
Qua sibi confines sunt Appenninus, & Alpes.
Nec solùm Terdona tuos locus ille penates,
Sed velut è specula Ligures, & plana Papiæ,
Atque alias Italis positas in finibus vrbes,
Ceu capiti subiecta suo, prospectat ab alto
Membra, nec obsistunt vlla spectantibus vmbræ.
Hic præter validas turres, quibus vndique sedes
Tuta videbatur, rubeo nitidissima muro,
Pro saxo laterem celeberrima turris habebat.
Hanc ibi Tarquinum quondam fundasse Superbum
Rumor erat: nomenq; loco retinente Superba
Illa vocabatur longo iam tempore turris,
Huic subiecta iugo, valido firmissima muro,
Turribus, & celsis consurgunt mœnia pinnis,

Exornantq́ suam tectis sublimibus vrbem.
Hanc secat exiguus saliens è monte propinquo,
Sed faciles iras modico sumpturus ab imbre
Gurges, & in geminas seiungit mœnia partes.
Prima dies magnis momenta potentia cœptis
Addidit, & dubijs depreßit pondera fati.
Ipsa namqne die primo expugnata labore,
Hostibus afflictis, cessere suburbia nostris,
Et sese tutam populus reuocauit in arcem
Densior, angustam muniret vt vndique sedem.
Hic præter ciues & signa domestica, multi
Intererant Ligures, paucis quos antè diebus
Vrbs Ligurum tanta communis caussa ruina,
Vana laboranti solatia miserat vrbi.
Præterea multis stipatus Opicius armis,
Addiderat socium rebus se sponte supremis
Marchio: quem propter mores, ni fallor, acerbos,
Spinam fama malam vero satis ore vocabat,
Quòd contra mores, & legum scita, rebellis.
Nam quid in humanis reperitur acerbius actis,
Sæuitia stimulare pium, & compungere Regem?
Viribus his, validoq́ loci munimine freti
Infausti ciues, nec mœnia dedere, nec se
Post mala tanta suo dignantur subdere Regi:
Perstat in incœpto stolidus furor, inq́ ruinam
Tendit, & ad certam properat gens perdita cladem.
Tunc verò vt iustam sese collegit in iram
Regia nobilitas, & tandem sæua coactus
Venit in arma furor, non iam seruare laborat
Ingratos, veniámue vltrà spernentibus offert:
Iam toties reuocasse pudet, monituq́ salubri
Inuitasse reos ad dulcia fœdera ciues.
Vt leo qui dudum placido mansueuerat vsu,
Exueritq́ feros longo iam tempore mores,
Si quis cum iaculis, vel nudo cominus ense
Præditus, irritet generosi pectoris iram,
Dißimulat, reprimitq́ diu, spernitq́ minori
Tingere cæde genas, & vili sanguine pasci:
At si perstiterit damnatus, & improbus hostis,
Addideritq́ minas, tunc se stimulante flagello
Incitat, ac miserum violento pectoris ictu
Inuolat, & laceros frangit crudeliter artus.
Sic suppressa diu generosi Principis ira

Exarsit,

Exarsit,rapuitq́ nouum mens alta furorem:
Utq́ satis certo plebs nouerit improba signo
Quam sperare suis mercedem debeat ausis,
Protinus ante fores miserorum certa reorum
Attolli tormenta,cruces,cernentibus ipsis
Imperat:ac nec quis sese subducere cladi
Cautus,& elapsu trepido discedere possit,
Undique conclusos Princeps hoc ordine cingit,
Qua zephyrus clausam geminis prohibentibus arcem
Montibus,à tergo lasso spiramine tangit,
Regia signa nitent,& clausis hostibus omnes
Aggressus,aditusq́ negant:qua pinniger Austros
Excipit,atque Notis obsibilat Appenninus,
Saxonas indomitos,& Norica castra superbus
Asperat Henricus,perituraq́ mœnia terret.
At qua plana iacent,& liber transitus Euro
Accessusq́ patet,popularia signa,suasq́
Pulchra Papia locat numeroso milite vires.
Protinus ingenti muralia pondere Princeps
Attolli tormenta iubet,quæ grandia saxa
Incutiant validis agitato verbere muris.
Quippe superueniens hostiles machina turres
Despiciat,missis & desuper implicet hastis,
Quæ leuibus subiecta rotis,aut fraude latenti
Suffodiat validos,aut pulset turbine muros.
Tunc iaculis strident auræ,leuibusq́ sagittis
Sibilat excussum balistæ turbine telum,
Fundaq́ fatifero tenerum secat aëra plumbo:
Nec minus infausti summis e turribus hostes
Grandia saxa rotant,ferrum iaculantur,& ignes,
Adijciuntq́ animos,seq́ exhortantur in arma.
Urget quippe metus,faciuntq́ pericula fortes.
Sæpe etiam proprijs confisi viribus,vltro
Prosiliunt,turbantq́ viros,celeriq́ relapsu
Euadunt,iterumq́ suam referuntur in arcem.
Non impunè quidem:nam præter multa suorum
Funera,quæ mœsta clàm seruabantur in arce,
Multi dum refugo repetunt pede mœnia,capti
Appensiq́ cruci,miseranda sorte peribant.
Nec reticere libet triste ac memorabile quiddam
Ignotumq́ prius:rapido nam turbinè saxum
Inflictum muris,violento frangitur ictu,
Tresq́ sui partes faciens,tria corpora sæuo

Dat iuuenum letho, dum starent agmine denso,
Et media summis agerent de rebus in arce.
At Rex eximius, tandem pietate remota,
Adiectisq; minis, socios hortatur, & addit
Ipse suis animos: oppugnat, & adsilit hostes.
Saepe leui iaculo validam celeriq; sagitta
Excitat ipse manum, tormentaq; bellica praesens
Instruit, & certos in moenia dirigit ictus,
Et nihil infectum fieri quod postulat vsus,
Neglectúmue sinit: multumq; & vbiq; iubendo,
Pugnandoq; manu, perfecti militis vsum,
Officiumq; simul discreti Principis implet.
Fons erat ex illa qua moenia parte Papiam
Respiciunt, vnus turbae castrensis in vsum
Sufficiens, dum liber erat, nunc aemulus hostis
Adseruat latices, inimicaq; signa Papiae
Infaustos proprijs arcent à fontibus hostes.
Vnde fit, vt duros pugnandi ferre labores
Iugiter, & rigidis versari semper in armis
Cogat eos sitiens, & ob hoc animosa iuuentus,
Fundere dum proprium vetito pro fonte cruorem
Sanguinis, & fluuio permixtas sumere lymphas
Non timet, atque animos eadem quae corpora frangit
Auget acerba sitis: nulla est audacia maior,
Quàm cui materiem naturae praebet egestas,
Ut sitis atque fames: sitiens mala nulla timere,
Esuriénsue potest: misera violentia pestis
Cogit abesse metum: dum plus praesentia torquent,
Quàm ventura mouent: vidit discrimina summa,
Et totum Princeps hac vergere parte laborem.
Praesidioq; viris Ferrati Marchio montis
Additur: vt socios iuncto discrimine casus
Excipiat, seruetq; lacus, & terreat hostes.
Praeterea sordes, & quaeque nocentia fonti
Inijciunt, purasq; ipsis cernentibus vndas
Morticinis, turpiq; audent corrumpere tabo:
Et delibutas inmergunt sulfure taedas:
Ut sapor ingenuus, gustu violetur amaro.
Nec minus has cupidè sitiens, & egena liquoris
Appetit, & certa pugnat pro morte iuuentus,
Permutans olidas effuso sanguine lymphas.
Nam qui per mediam manabat riuulus vrbem,
Mole ruinarum saxis, & puluere multo

Hosti-

Hostibus exiguas vltro turbantibus vndas,
Gurgite limoso sordens ac putridus ibat.
Nec mihi cuiusdam virtus reticenda videtur,
Seu magis incautæ præceps vesania mentis.
Strator erat, de plebe quidem, neque nomine multùm
Vulgato, modica in castris mercede merebat:
Hic velut iratus bello, longasq; perosus,
Indignansq; moras, & ob hoc crudelior hosti,
Dum grauis adsultus, solitoq; ferocior arcem
Urget, & hinc illinc hybernæ grandinis instar
Saxa, faces, & tela volant, neque casside clausus
Tempora, nec chalybum munitus pectora textu;
Vix gladio, clypeoq; leui protectus, in altum
Nititur adscensu collem, quo regia turris
Tarquini fundata nitet, paruaq; securi,
(Quam genus hoc hominum seruiles gestat in vsus,
Subnexam sellæ,) vestigia cedit in alta,
Rupe sibi socijs reuocantibus, hostibus autem
Attonitis, & stulta viri mirantibus ausa.
Non illum lapides, non illum ferreus imber
Telorum, non quæ violento turbine turrim
Saxa petunt reuocare valent: interq; suorum
Clamorem, hostilesq; minas, euadit ad arcem.
Protinus armato cuidam congressus inermis,
Fortior ad terram scopulo deturbat ab alto
Præcipitem, versoq; gradu, vestigia victor
Fortuna comitante refert, & corpore toto
Integer, ad socios & regia signa reuersus,
Se pariter castris & tuta mente recepit,
Mirans ipse suum reuocato pectore factum.
Cui Rex ob facinus præclarum, præmia laudis
Digna referre volens, titulos, & nomen equestre,
Armaq;, cornipedesq; feros, cultusq; nitentes
Largiturus erat: puduit consurgere tantum
Plebeium, generisq; sui transcendere fines,
Et sub fortuna potius remanere priori
Credidit, acceptis largis à Principe donis.
At Rex ignauo cœptum procedere tractu,
Aegra mente ferens, properabat quippe coronam,
Atque monarchiam totius sumere mundi,
Omnia quæ lentum valeant impellere bellum
Et tardas celerare moras, sub corde sagaci
Ventilat: ingenuo videt vndique mœnia firma

Robore, natiuoq; loci munimine tuta.
Vna parte tamen stabat qua regia turris,
Quod natura minus dederat, supplesse labore,
Artificumq; manu: tandem memorabile quiddam,
Egregium dictu, sed non satis vtile, menti
Incidit: vt solidæ fodiendo viscera terræ,
Ima cauans, ductu ad fundamenta cauernis,
Ipsam inclinato turrim subuertere muro
Apparet, & subito referet sibi mœnia lapsu.
Hanc regis curam, versutus præuenit hostis,
Atque artem sollers opponere cogitat arti.
Ergo vbi visceribus sese telluris opacæ
Regius immersit secreto limite fossor,
Protinus occurrens patulæ scrobis hostis hiatu
Deprensos tellure viros, redituq; negato
Attonitos, medio suffocat in aggere fossæ.
Sic miseros proprium sibimet fodisse sepulchrum
Pœnituit, clausosq; cauo telluris hiatu
Vlterior cœlo non reddidit atra vorago.
Nec minus iratos alio quoque crimine vultus,
Fortuitos omnes solito contemnere casus,
Ausa fuit fortuna procax ostendere Regi.
Haud procul eiusdem distans à finibus vrbis
Fulgebat Ligurum longè spectabile castrum,
Hoc expugnandi dudum Fridericus amorem
Pectore conceptum perducere tentat in actum.
Protinus in castris scalas, & cætera per quæ
Hostibus ignaris conscendi mœnia possunt,
Extruit: hæc in se fabricata putantibus illis
Oppida qui seruant, atque admirantibus vsum.
Haud mora, delectos ex ordine Rector equestri
Ductori Allobrogum, præstanti corpore fortes,
Atque Palatino iuuenes committit Othoni:
Atque illuc iubet ire viros, quo tempore, luci
Extremæ gelidas miscet nox prima tenebras,
Paret, & ad tutam miles duce fretus, vterque
Tendit iter sedem: cunctisq; sopore solutis,
Ablatis furtim scalis, fastigia muri
Summa petunt: ac ni temerè clamore coorto,
Indicium facti iuuenes properantius æquo
Fecissent, erepta breui castrensibus hora
Et pulchro sublata dolo castella fuissent
Armorum strepitu, & subito clamore citatum

Pro-

Prosilit è stratis vulgus castrense, fugamq́;
Arripit: at postquam trepidis audacia maior
Affuit, & sumptis virtus incanduit armis,
Bella mouet, hostemq́; suis iam penè potitum
Mœnibus excutiunt, capto muroq́; repellunt.

Libri Secundi finis.

ARGVMENTVM LIBRI TERTII.

Tertius obsessam tradit victoribus vrbem.
Ciuibus expulsis vastantur mœnia flammis.
Victori meritos deuota Papia triumphos
Exhibet, hinc Tuscas tendit Fridericus in oras.
Munera portantes Pisanos laudat, eisq́ue
Imperat in Siculum validas armare carinas.
Occurrit Præsul Romanus: & impia plebis
Acta suæ queritur, perijtq́ue procax Arenoldus.
Vrbem ingressuro patriæ mandata diserti
Inuidiosa ferunt, responsaq́ue dura reportant.

GVNTHERI POETAE LIGVRINI, SIVE DE GESTIS FRIDERICI I. AENOBAR. AVG. LIBER TERTIVS.

IAMQVE dies aderat, qua Christus mystica cœna
Discipulis statuens conuiuia, corporis esu
Ipse sui, potuq́; sacri satiare cruoris,
Post agni carnes prisca libamina legis
Nos voluit, veram panis, laticisq́; figuram
Prætendens oculis, sed certè pabula vitæ
Sensibus infundens, cum iam cessante vetusti
More sacri, noua iura nouus statuisse sacerdos
Creditur altaris, quæ tradita primitus vno,
Ac suscepta modo, tenet ecclesiasticus ordo:
Hunc, & tres alios spacio propiore sequentes,
Temporis ob sacri Princeps generosus honorem,
Constituit celebrare, manu deuotus inermi.
Hac quoque præterita, iamq́; orta luce sequenti
Qua Deus in ligno vera sub carne pependit,
Ecce profugata, miserabile vulgus, ab arce,
Clerus, & infirmis monachorum turba, solutis
Mœnibus, ad placidi properant tentoria Regis,

Exhausti macie, ieiunia longa ferendo,
Esuriem faciente siti, squallentia sacris
Vestibus ora tegunt, nudo vestigia gressu
Figentes, tunc signa crucis, capsasq́; piorum
Custodes cinerum, prælato thure vaporant.
Quos vbi pacificè venientes agmine denso
Vidit, in occursum Princeps reuerendus, eorum
Prudentes iubet ire viros, & quærere caussas
Quid veniant? quidue illa velit nouitatis imago?
Protinus ex illis pallenti squallidus ore
Voce satis mœsta, fortunæ verba coaptans,
Facundo sermone tamen, sic incipit vnus:
Mens erat, inuicti pedibus procumbere Regis,
Et quos immeriti patimur deflere labores:
Quem quia nunc misera prohibemur adire repulsa,
Vos saltem nostras illi deferte querelas.
Quid luimus miseri? quid dignum fecimus ira
Rex inuicte tua? quæ tantum caussa furorem
Mouit, vt imbellem, solitumq́; fideliter hymnos
Pro populo Christi, pro te quoque sæpius ipso,
Si credis, resonare Deo? cum plebe nocenti
Perdere coneris tanto molimine clerum.
Quod scelus hic nostrum? nisi si scelus esse putetur,
In medio populi sedem posuisse nocentis.
Nos neque consilijs immania cœpta, nec acta
Iuuimus, inuitis fiunt hæc omnia nobis.
Illi ciuiles caussas, & pondera rerum
Inter se tractare solent: nos vulgus inerme,
Nos abiecta manus, nullis adhibemur eorum
Consilijs, tantùm studijs nocturna diurnis
Iungimus, assiduos soliti depromere psalmos,
Et precibus pulsare Deum, sed bella nec illos
Exercere sinunt in tantis cladibus vsus.
Vndiq; concutimur bello, lapidumq́; rotatu
Templa flagellantur, sacris altaribus astans
Confixus telis expirat morte sacerdos.
Ergo pius pariter pereunte peribit iniquo,
Nec vixisse piè sub iudice proderit æquo?
Sic scelerum vindex, consolatorq́; piorum
Venisti? si iura tuis, legesq́; reformas
Gentibus, inq́; suum satagis reuocare vigorem,
Parce bonis, & perde malos, propone quibusq;
Iustitiam meritis, compensans præmia caussis.

Quan-

Quanquam(si veris liceat modò vocibus vti,
Pace tua Princeps) pensato pondere rerum
Non tam formosa rea sit Terdona Papiæ,
Quàm rea Terdonæ formosa Papia tibiq́.
Nam præter reliquas,quas aut seruire coactas
Subdidit,aut captas euertit funditùs vrbes,
Aspice quàm turpi Lunellis nobile castrum,
Atque Palatini sedem fidosq́ penates
Verterat illa dolo,Comitem,ciuesq́ vocabat
Perfida,colloquio pacis de rebus habendo,
Incautosq́ viros,& nil hostile timentes,
Fraude mala captos,in vincula dura coegit.
Ipsaq́ non armis,nec belli iure,sed astu,
Vel potius subuersa dolo,castella reliquit.
Et nunc ille comes concors,& regius aulæ
Ille potens Princeps,sub quo Romana securis
Italiæ punire reos de more vetusto
Debuit, iniustæ victrici cogitur vrbi,
Ut modicus seruire cliens,nulloq́ relicto
Iure sibi,dominæ metuit mandata superbæ.
Hæc feritas,vrbi Ligurum,quæ sola Papiam
Non timet,infausto Princeps nos fœdere iunxit:
Non odio regni,non seditione rebellis,
Immò(vt vera loquar)non ipsius vrbis amore
Hanc sequimur,sed ne nos ore Papia voraci
Absorbere queat,quæ cunctas deuorat vrbes:
Et tamen in tantis scelerum prouentibus,illa
Gaudet,& ecce tui felix habet omen amoris.
Sed nihil hæc ad nos,ad te iustissime Princeps
Attinet,Italicos iamdudum inquirere mores,
Ulcisci scelerum noxas,punire nocentes,
Oppressos releuare manu,frænare superbos.
Nos proprios tantùm contenti flere labores,
Oramus,iam parce pijs,hominesq́ memento
Fœdere naturæ,Fideiq́ charactere iunctos.
Aspice tabifico languentia corpora morbo,
Aspice deformes vultus,atque arida longa
Ora siti,vix hæc fauces in verba solutæ
Vocis iter præstare valent,quos tempore longo
Sulphureus torret potius quàm temperat humor.
Corruptos sanie latices,infectaq́ tabo
Pocula,vix medijs ex hostibus ense recepta
Sumimus: obducto durescunt viscera cœno,

Arctantur fauces, insano feruidus æstu
Pectoris alternos angustat pulmo meatus,
Nec pestem releuare cibo, vel languida victu
Membra fouere libet: misero solatia morbo
Iussimus esse famem: sic pestem peste leuamus.
Heu miseram, atque omni grauiorem funere vitam
Viuere, nec gratas viuendi noscere caussas.
At tu per Fidei communia sacra, per illum
Quem crucis in ligno potatum felle, piasq;
Expandisse manus, & sacri fluminis imbre
Conscissum rorasse latus, mortemq; subisse
Lux hodierna monet, Vir maxime, parce, nec vltrà
Innocuos afflige pius: sine, morte relicta,
(Mortis enim species) aliàs quocunque iubebis
Omnibus ereptis, inopem traducere vitam:
Neue velis, iterum miseris nos reddere claustris,
Olim grata domus, nunc carcere tristior omni
Ille locus, stygioq; magis metuendus auerno.
Dixit, & erectis omneis ad sydera palmis
Principis absentes feriunt vlulatibus aures:
Qui tamen occulta tractus pietate, laborem
Dissimulans, animi, documentaq; magna, suiq;
Exemplum sancire volens, ad tuta redire
Imperat, & clausam miseros compellit in arcem.
Non secus irati sententia fine supremo
Iudicis, æternum maledictos tradet in ignem,
Supplicijsq; datos exerta puniet ira,
Qui totiens moniti, totiens spreuere monentem.
Sic miseri ciues ad mœnia clausa gementes,
Ac velut in certam queruli rediere gehennam.
Tandem spe posita, iam desperare coactus,
Ac velut in certa conclusus carcere mortis,
Ingentes animos ex ipsis cladibus hostis
Colligit: ac medio concessæ tempore pacis,
Extruitur miræ Balearica machina molis,
Qua valido longum transuerberet aëra iactu.
Ergo vbi diuino concessum tempus honori
Præterijt, rursum iaculis, lapidumq; rotatu,
Et teli quocunque modo tentantur: & inde
Illa grauis moles ingenti pondere fulta
Erigitur, celsasq; superuenit altior arces,
Saxaq; magna rotans, nostros absistere longè
Cogit, & ipsius tormenti robora frangit,

Quod magis obsessos affligere sueuerat hostes.
Addidit hoc animos hosti, quantumq́ doloris
Accessit nostris, tantum ferus ille superbit.
Respirant vtrinq́ minæ, paulumq́ remissa
Pugnandi serie, renouato robore rursum
Fit fragor: & valido quassantur mœnia bello.
Nec minus obsessi, quantum timor, iraq́ præceps
Suggerit, accelerant, ferrū iaculantur, & ignem,
Saxaq́ terrifico vibrant excussa flagello.
Nec dubitant ipsos in prælia frangere muros,
Seq́ ipsos hosti, si desint tela, minantur.
Tandem post multos bellorū hinc inde labores,
Et miseræ cladem numerosaq́ funera plebis,
Expugnata magis, quàm reddita mœnia nostris
Cesserunt, tantumq́ reis pro munere summo,
Id quoq́ vix procerum precibus, multoq́ rogatu,
Est concessa salus, in sortem cætera præda
Omnibus, & longi precium venere laboris:
Ipsaq́ disiectis hostiliter vndique muris
Mœnia, puluerea pessum sedere ruina.
Quis referat miseræ squalorem plebis, & ægro
Tabida membra situ, detestandumq́ colorem?
Cum velut è tumulo permissu Regis ab arce,
Non homo, sed pallens hominis prodiret imago.
Tunc licuit miseris quàm sit miserabile longa
Obsidione premi, proprio perpendere casu.
Inde profecturum Ticini læta iuuentus,
Ad sua victorem diuertere mœnia Regem
Flagitat, insignes antiquo more triumphos
Exhibitura Duci: Non est in finibus, inquit,
Italiæ tanto locus aptior vllus honori,
Quémue tuo cupias magis illustrare triumpho,
Quàm quæ fida tibi per læta, per aspera quæq́
Extitit, & nullo defecit tempore sedes.
Adde, quòd iste tuus nostros procedit in vsus
Sudor, & ista tua gessisti bella Papiæ.
Hostilem nostriq́ malis inhiare paratam,
Hostibus & sæuis adstricto fœdere iunctam,
(Quid referemus ad hæc?) vertisti funditùs vrbē.
Non sumus ingrati: liceat modo soluere grates,
Ingressuq́ sui Regis gaudere Papiam.
Paret: & exhibitum non aspernatus honorem,
Mœnia victor adit: non est tractabile sensu,

Eloquióue meo, quæ gaudia, quantus ab vrbe
Occursus populi, quo scilicet ordine castus
Antistes, lætusq́ suo cum præsule clerus
Vestibus ornati nitidis, preciosa ferentes
Signa crucis, textusq́ sacros, thurisue vaporem
Prodierint: vt purpureo velamine passim
Belligeros instratus equos fulgentia latè
Signa ferens, phaleratus eques fremebunda lupatis
Ora terat, cogatq́ leues subsistere cursus:
Vtúe nurus, matresq́ simul, mitesq́ puellæ,
Candida, sidonio velatæ corpora textu,
Gestantes nitido baccata monilia collo,
Fuluaq́ gemmatis incinctæ tempora ciclis,
Vrbis vtrumque e latus densa statione tenentes,
Vocibus acclament faustis, dominumq́ salutent:
Vt domus aulæis latè pendentibus omnis,
Et picturatis constrata platea tapetis,
Rebus odoriferis, & pingui thure vaporet:
Vt tuba terribili spiramine, tibia leni:
Cornua ventoso strepitu, caua tympana rauco,
Seu lyra percussis dulci modulamine neruis,
Murmure mirantes placido demulceat aures:
Vt pueri, populusq́ minor, venientibus vltrò
Exuuias substernat equis, Pæanáq́ lætum,
Ioq́ triumphe canat: hæc omnia, pluraq́ nobis,
Si modo suppeterent vires, memoranda fuerunt,
Deficit ingenium: non hæc fiducia menti,
Vt penitùs meminisse velim, rerumq́ nitorem
Voce sequi, vix hæc stimulatus Apolline toto,
Vel Maro, vel magnus verbis æquaret Homerus.
Quid volui demens, tantarum pondera rerum,
Agresti tentare sono, tenuiq́ Camœna?
Materiæ succumbit opus, mihi paupere vena
Verba fluunt: magnum res exigit ista Poëtam.
Comiter exceptum sancti Michaelis ad ædem,
Qua veterum fulgent antiqua palatia Regum,
Producunt: nitidumq́ caput gemmante corona
Cingitur, & sceptro decoratur dextera sacro.
Hunc triduo Regi populus deuotus honorem
Exhibuit, largo cumulans noua gaudia sumptu
Inde Placentinos fines, & rura Cremonæ,
Et Mutinæ transcurrit agros: atque vrbe positus,
Quæ quasi plena bonis, est dicta Bononia, sacri.

Flaminis aduentum digno celebrauit honore.
Mox Appenninum scopuloso limite transit,
Ingrediturq́ tuos bellatrix Tuscia fines.
Occurrêre Duci proceres, quos bellica Pisa
Miserat, aquoreis celeberrima Pisa triumphis,
Pisa peregrinis statio bene nota carinis.
Hos iubet in Siculum condicto tempore Regem
Cogere belligeras atque emunire carinas.
Inde caput mundi Romam petit, atque Viterbum
Contigit, excelsa non longius Vrbe remotum
Quàm quantum biduo tardus valet ire viator.
Sedis Apostolicæ præsul, summusq́ sacerdos
Tunc Adrianus erat: qui fama lætus eadem,
Protinus eximia cleri stipante corona
Occurrit, magnasq́ viro, tristesq́ querelas,
Multaq́ facta sua crudelia pertulit vrbis:
Contemni sese referens, populiq́ furentis
Iurgia, probra, minas, risus, conuicia, rixas
Sæpe pati, clerumq́ suum, ceu vindice nullo
Expositum probris, crebras perferre rapinas,
Pulsari grassante manu, ferróue lacessi.
Sic pater inualidus, nato post longa reuerso
Tempora, seu castris, seu de regione remota,
Quem penes & rerum ius est, & tota regendæ
Cura domus, noxas, & facta proterua suorum,
Contemptusq́ suos, & quos absente labores
Pertulit, euersamq́ domum, numerosaq́ damna
Commemorat, multumq́ minas vltoris acerbat.
Cuius origo mali, tantaq́ voraginis autor
Extitit Arnoldus, quem Brixia protulit ortu
Pestifero, tenui nutriuit Gallia sumptu,
Edocuitq́ diu: tandem natalibus oris
Redditus, assumpta sapientis fronte, diserto
Fallebat sermone rudes, clerumq́ procaci
Insectans odio, monachorum acerrimus hostis,
Plebis adulator, gaudens popularibus auris,
Pontifices, ipsumq́ graui corrodere lingua
Audebat Papam, sceleratàq́ dogmata vulgo
Diffundens, varijs implebat vocibus aures.
Nil proprium cleri, fundos, & prædia nullo
Iure sequi monachos, nulli fiscalia iura
Pontificum, nulli curæ popularis honorem
Abbatum, sacras referens concedere leges.

Et populi tantas in clerum concitat iras,
Ut penitùs nullum summo deferret honorem
Pontifici, clerumq́ odio vexaret iniquo.
Et si quis, cui mens æqui & reuerentior esset,
Et meliora pio flagrarent viscera voto,
Fortè refragari, seu dissuadere furorem
Ausus erat, seseq́ nouis opponere monstris,
Omnibus ereptis, subuersa funditùs æde,
Corporis afflictu, seu tandem sanguine fuso,
Clericus, aut etiam popularis, facta luebat.
Quinetiam titulos Vrbis renouare vetustos,
Patricios recreare viros, priscosq́ Quirites
Nomine plebeio, secernere nomen equestre,
Iura Tribunorum, sanctum reparare Senatum,
Et senio fessas, mutasq́ reponere leges,
Lapsa ruinosis, & adhuc pendentia muris
Reddere primæuo Capitolia prisca nitori,
Consiliis, armisq́, sua moderamina summæ
Arbitrio tractare suo, nil iuris in hac re
Pontifici summo, modicum concedere Regi,
Suadebat populo. sic læsa stultus vterque
Maiestate, reum geminæ se fecerat aulæ.
Unde etiam tandem (neque enim reor esse silendum,
Nec de funesto repetatur postea sermo)
Iudicio cleri, nostro sub Principe victus,
Adpensusq́ cruci, flammaq́ cremante solutus,
In cineres Tyberine tuas est sparsus in vndas.
Ne stolidæ plebis, quem fecerat improbus, error,
Martyris ossa nouo, cinerésue foueret honore.
Iamq́ Rauennatis defuncto præsule sedis,
Hanc Rex Anshelmo, Græca de gente reuerso,
Contulit, emeriti ceu præmia grata laboris,
Curia sæpe suos cathedræ transmittit alumnos:
Sic gemini proceres, veluti duo maxima mundi
Lumina, coniunctis aliquanto tempore castris,
Hinc pater, inde patris deuotus filius almi,
Ille sacerdotum celeberrimus, ille regentum,
Hic regni gladio metuendus, at ille superno,
Dulcia colloquii tandem consortia nacti
Insatiata pio carpebant gaudia voto.
Cumq́ petens Romam Sutrii iam mœnia Rector
Parua reliquisset, magnæq́ accederet vrbi,
Occurrêre viri patriæ mandata ferentes.

Conspicuo sermone quidem phalerata, sed astu,
Et tacitis perplexa dolis: nec protinus ausi,
Ni prius indulto regalis fœdere pacis,
Ut liceat quæcunque ferant, impunè profari.
Tunc ita compositus ficto moderamine verbis,
Præmeditata diu molimina protulit vnus.
Ducit in aduentu felicia gaudia Princeps
Roma potens inuicte tuo, deuotaq́ pandit
Mœnia, maternosq́ sinus aperire potenti,
Quem sibi rectorem delegit, gaudet amico,
Imperiumq́ tibi, atque Augusti nominis vltro,
Quo nihil in terris maius, promittit honorem:
Si modo pace venis: si pristina iura fideli,
Ac bene promerita conseruas integra matri.
Aspice quæ fuerit priscis sub Regibus Urbis
Gloria, quæ populi libertas, quanta Senatus
Maiestas, Prætoris honos, & Consul vterque
Annuus, & gemini plebis tutela Tribuni,
Gratia quæ morum, castarum sanctio legum,
Pace tenor iuris, iustis audacia bellis,
Quantus amor laudis, patientia quanta laboris:
Hæc sunt quæ nostram longis prouentibus vrbem,
Ex illa tenui nascentis origine fati,
Ex laribus paruis, & primi Regis asylo,
Stramineisq́ casis, & sparso sanguine sulco,
Ad celebres titulos, & tanti culmen honoris
Extulerant, vbi nil, nisi sydera sola super se
Cerneret: his gaudens populos, Regesq́ per orbem
Consilijs, validisq́ sibi subiecerat armis.
Tunc populus Regi, belli mandata, domiq́,
Non populo Rex illa dabat, passuraq́ nullum
Urbs erat hæc Regem, nisi quem regnare iuberet:
Ut patriæ mitis non ægre visa ferendo
Iussa daret populis, & magnæ Regibus vrbis.
Tunc huius populi mandata, minasq́ timebat
Ortus, & occiduo tellus subcincta profundo,
Et Notus, & gelidi Boreas sub cardine mundi.
Ast vbi fortunæ vitio, populiq́ pauentis
Desidia prisci perierunt signa decoris,
Iusticioq́ silent longo iam tempore leges
Suppressa, tanto retrocessit Roma relapsu,
Ut vix ad decimum lapidem, finesq́ propinquos
Audeat ipsa sui protendere nominis vmbram.

Vilis

Vilis apud gentes, in se male firma, nec vllo
Robore fulta sui: quam seditione frequenti,
Atque intestinis lacerat discordia bellis.
Nullus amor iuris, nulla est reuerentia morum,
Nec iam libertas, nec libertatis imago.
Nusquam Patricij, nusquam sacer ordo Senatus,
Nusquam cum gemino Consul, Prætórue Tribuno:
Cumq́ ruinosis procumbunt mœnia muris,
Maiorem morum patimur, querimurq́ ruinam.
Hoc ideo nobis vsu venit, optime Princeps,
Hic disponendi populis moderamina regni,
Et totum priscis frænandi legibus orbem
Non habet arbitrium: maiestas regia dudum
Abstulit, & priscum populi mutilauit honorem,
Ex quo Teutonicos admisit Roma Tyrannos.
Tu procul à nobis absens, & in orbe remoto,
Rarus in Italia, sed in hac rarissimus vrbe
Esse soles, & rege meo mihi notior hospes.
Sic neque nos nobis, nec tu satis, inclyte Rector
Consulis, & cura miseri fraudamur vtraque
Expositi cunctis nullo sub vindice fatis.
Respice nos animo tandem, vultuq́ benigno,
Atque ipsam deflere puta tibi talia Romam.
Si te cura mei tangat, si gratia matris
Vlla mouet, si Teutonica de gente vocatum
Imperij summa gaudens in sede locaui,
Redde vicem meritis, & dignos gratus honores
Longos pelle situs, antiqua refloreat ætas,
Prisca vetustorum redeant insignia morum
Patricios, ciues, priscos arcesse quirites,
Nomine plebeio secedat nobilis ordo.
Da libertatem, sanctumq́ repone Senatum:
Iam redeat senior, redeat cum Consule Prætor,
Et redeant gemini cum Dictatore Tribuni.
Curia respiret, Capitolia lapsa resurgant,
Pulchra vetustorum redeant insignia morum.
Gaude, quòd tanti dudum sit gloria facti
Temporibus seruata tuis: felicior illo
Aduenias, cuius pariter nomenq́ locumq́
Suscipis Augusto, Traiano mitior adsis,
Quæq́ alij Reges iurando fœdera mecum
Tempus adusq́ tuum pepigerunt, tu quoque iura:
Ne concessa mihi, priscorum munere Regum,

Vel resecare velu, vel tollere: néue salutis
Pro me, proq; mea fugias discrimina plebe,
Largaq; Romanæ persoluas munera plebi,
Vt tibi festiuum celebret deuota triumphum.
Dixit: at ille dolos, infectaq; verba veneno
Comperit, & contrà regali concitus ira,
Dissimulare grauem contemnens voce dolorem.
Quantum Roma meo, non Roma, sed incola Romæ
Gaudeat aduentu, secretæ consona menti
Verba satis fecere palàm: commercia certè
Non satis æqua mihi faciunt, dum vendere nobis
Nostra volunt, veluti plenis cum follibus emptum
Adueniam, precioq; nouos sumpturus honores,
Quos sibi iam proprios effecit Francona virtus.
Non emimus fasces, non, si credamus emendos,
Præter virtutem, precium quod detur habemus.
Hoc mihi vel nullo venient commercia pacto:
Non turget loculis inserta pecunia nostris:
Nec multis opibus, sed laude venimus onusti.
Non est Teutonico cumulata pecunia cordi,
Nec sibi quærit opes, sed pulchræ laudis honores.
Non habet ille suum, sed habentibus imperat aurum.
Quanto Romanus studio cupidissimus æra
Congerit, & magno vigilans incumbit aceruo,
Tanto Teutonicus vel adhuc maiore, paratas
Fundit opes, nitidasq; manus erugine turpi
Fœdari scelus esse putat, dignumq; pudore.
Inuigilent opibus cupidi, mihi sola potestas
Sufficit, & cunctis dare iura potentia terris.
Quò mihi diuitias? cui seruit gloria mundi,
Quem possessor opum cum paupere diues adorat.
Quicquid habet locuples, quicquid custodit auarus,
Quicquid in occultis abscondit terra cauernis,
Iure quidem nostrum, populo concedimus vsum.
Rege figuratam, Regis patet esse monetam
Cæsaris, & domino sub Cæsare fulget imago.
Quò mihi diuitias? cui quæque potissima Reges,
Ac populi crebris non cessant mittere donis.
Semper habet veteres, semper videt aula recentes
Vndique legatos, & ab omni Principe missos:
Semper ab ignotis veniunt noua munera terris.
Ergo pudet, populo quasi debita cogar auaro
Soluere, cui magni soluunt indebita Reges.

Miror

Miror ab antiquo famosam moribus vrbem
Tam fœdum sperasse nefas, vt Rege coacto
Erueret precium, veluti iam carcere vasto
Inclusum, duris astrinxerit illa cathenis.
Ergóne Roma tuo legem vis ponere Regi?
Cum potius Regem deceat te subdere legi.
Millia quinque tibi librarum debita poscis:
Poscenti debere nego: largitio Reges
Non extorta decet: captiuos ista, reosq́;
Sors premit, extortis redimant sua tempora nummis.
Munera magnorum læta atque vltronea Regum
Esse volunt: vt dans plus gaudeat accipiente.
Hoc est gratuitum quod possum dicere solum,
Quo plus ille dato, quàm gaudeat iste recepto.
Hunc mihi munifici morem liquere parentes,
Hunc retinere libet: nec plebem munere largo
Lætificare tuam renuo, sed pacta recuso.
Nil nisi gratuitò manus hæc dare nouit, & vltro.
Iuramenta petis? Regem iurare minori
Turpe reor, nudo ius & reuerentia verbo
Regis inesse solet, quouis iuramine maior.
Non decet in labijs versari lubrica Regis,
Non decet ore sacro mendacia cudere Regem:
Sancta & plena suo sunt regia pondere verba,
Dicta semel nullum patiuntur iure recursum.
Ergo quòd instigas iurando iure pacisci,
Pone metum curæ, vel non iuratus habebo.
Adde, quòd hoc ipsum nostris est vtile rebus
Quod petis, & nobis nullo suadente gerendum:
Iura vetusta feram, potius supplere paratus,
Quàm minuisse bonus aliquid de moribus Urbis.
Te mihi vel summo non conseruabo periclo:
Dum mea non esses, summo discrimine iussi
Esse meam: nunc cum mea sis iam facta, relinquam?
Namq; quòd Imperium, te Roma vocante, receptum
Adseris, & meriti peragis præconia tanti,
Non magni reputare libet: venisse vocatum
Confiteor, sed quæ fuerit tibi caussa vocandi,
Ne multum te fortè putes meruisse, videndum est.
Hostibus infestis, & belli pressa tumultu
Undique, nec proprijs vltrà tutanda, nec illis
Quas tibi tentaras precibus consciscere vires
Desperata diu, cunctisq́; relicta iacebas.

Nunc ubi Roma tuæ vires? ubi perfidus ille
Græculus? & Siculæ vindex tuus arbiter aulæ,
Quem tibi tutorem timeas? licet ore fateri,
Mente tamen tractas. fortassis sentiet ille
Roma, tuus vindex: veniant modò congrua rerum
Tempora, Teutonici vires & pondera regni,
Tandem consilio, sicut patet, usa salubri.
Francorum vires, inuictaq; signa rogasti.
Affuit immensi domitor fortissimus orbis
Carolus, & magna miseram virtute redemit:
Ereptumq; manu medijs ex hostibus, in se
Transtulit Imperium, belliq; tenore recepta
Hæc tua Francorum sociauit mœnia regno.
Nunc age collatos nobis, tua munera, fasces,
Et quasi gratuita primùm bonitate vocatos,
Magnifico sermone refer: sed verius illud
Implorare fuit, sic pauper ad ostia clausa
Sæpius implorans, querulo vocat ore potentem.
Namque Beringerum, Desyderiumq; tyrannos
Roma tuos, quibus attonitum ceruice subacta
Subdideras miseranda caput, quis nesciat armis
Francorum victos, captosq;, æternaq; passos
Exilia, in nostro per tempora plurima regno
Victori seruisse suo, tardaq; senecta
Tandem seruili pressisse cadauere terram?
Illa dies uno tua pristina iura triumpho,
Si qua tibi Gratæ fortuna reliquerat urbis,
Transtulit in Francos: non sunt extincta, sed extant,
Imperium comitata suum, quod debita secum
Ornamenta trahens, nudum, vacuumq; decoris
Non poterat transire sui: mea respice castra,
Omnia, quæ dudum quereris sublata, videbis
Nomine mutato sub eadem viuere forma.
Hic eques, hic prætor, hic Consulis, atque Tribuni
Imperiosus honos, & publica cura Senatus.
Aspice Teutonicos proceres, equitumq; cateruas.
Hos tu patricios, hos tu cognosce Quirites,
Hunc tibi perpetuo dominantem iure Senatum:
Hi te Roma suis (nolis licet ipsa) gubernant
Legibus, hi pacis, belliq; negocia tractant.
Sed libertatis titulos, antiquaq; legum
Tempora commemoras: quas leges improba, præter
Teutonicas, aut quæ præter mea iura requiris?

Quæ

Quæ tibi libertas poterit contingere maior,
Quàm Regi seruire tuo? Sic fatur, & acres
Ingenuo vultu regaliter excitat iras.
Audierant, stupidoq́; metu præcordia pressi
Obticuere viri, multisq́; rogantibus, ánne
Plura loqui vellent? nihil vltrà vocibus ausos
Addere præmissis, tantum dixisse pigebat.
Tantus eis tristes irato Principe vultus
Cernere terror erat: mallent siluisse, nec vnquam
Suscepisse sua peragenda negocia Romæ,
Securosq́; petunt in mœnia tuta regressus,
Orsa relaturi metuendi Principis Vrbi.
At Rex colloquium solo cum Præsule miscens,
Principibusq́; viris, quod nunc sibi restet agendum,
Quámue dolo plebis versutæ prouidus artem
Apposuisse queat, sollerti consulit astu:
Et simul interna feruens exæstuat ira.
Cui pater eximius læso solatia menti
Addere blanda volens: Non est ait, optime fili
Hac in gente nouum, nec res miranda videtur
Fraudibus occultis blandè palpare potentes,
Principibusq́; suis argutam ostendere vulpem:
Hoc vitium gentile tenet: sic viuitur istic.
Iam partim sensisse doles, sed verius illud
Amodò concipies, & adhuc maiora videbis.
Me quoque non longo residentem tempore, multis
Est aggressa dolis, indignaq́; multa relatu
Tam mihi, quàm sacro plebs intulit improba clero:
Verùm contemptus minor est iniuria nostri,
Quos manus imbellis, nulloq́; armata potestas
Sanguine, sed tantùm diuino fulta timore,
Spernendos, impunè viris exponit iniquis.
Te quem terreni metuenda potentia regni,
Quem scelerum vindex gladius facit esse verendum,
Romanis, qua fronte dolis ambire laboret
Mirandum satis est: sed iusto parce dolori,
Et nobis (autore Deo) gens improba iustas,
Et tibi maturo persoluet tempore pœnas.
Tu modò belligero delectos agmine fortes,
Instructos telis, instructos omnibus armis
Occulto præmitte gradu: qui sacra beati
Corripiant posita formidine limina Petri,
Atque Leoninæ munimina fortiter vrbis.

Sunt ibi præsidy causa sub nomine nostro
Præstantes animi iuuenes, qui mœnia tradent,
Admittentq́; tuos, aderit qui mœnia tradi
Imperet, egregius Romanæ stirpis alumnus,
Sedis apostolicæ Comes, eximiusq́; sacerdos,
Et tibi præ cunctis Octauius iste fidelis.
Desierat Præsul: placuit laudabile cunctis
Consilium, syncera fides, & plana voluntas.
Mittuntur propere quasi millia quinq; virorum
Nocte ferè media, quo tempore lumina Titan
Opposito præbens, si fas est credere mundo,
Ex æquo medium noctis discriminat arcum.
Haud mora, festinant iussi, portasq́; patentes
Ingressi tacite, sancti munimina Petri,
His prius eductis qui limina prima tenebant,
Atque Leoninam rapiunt hostiliter vrbem
Nuncius ad proceres rediens, compendia facti
Edocet, & totis hilarescunt agmina castris.

Libri Tertij finis.

ARGVMENTVM LIBRI QVARTI.

Quartus in Imperium, supremaque oomina Regem
Promouet: Ausoniam, sacrata in sede coronam
Induit hinc æstum, violentique ætheris iram
Morbida castra ferunt, & dira peste laborant
Mox ausum falsa fidum fraudare moneta
Spoletum viodex ferro populatur & igni.
Appuliam, Calabrosque parat inuadere fines:
Dissuasu proeerum coneepta negocia mutat.
Milite dimisso, natalia rura reuiseos,
Condigna sæuos extinguit morte latrones.

GVNTHERI POETAE, LIGVRINI. SIVE DE GESTIS FRIDERICI I. AENOBAR AVG. LIBER QVARTVS.

IAMQVE soporiferæ decurso limite noctis,
Aureus occulto sublatam lampada cælo
Cœperat in nostrum traducere Phœbus Olympum,
Tempore non alio nitidos magis extulit ortus
Purgauitq́; polos, & nubila tota remouit:

Exoritur

Exoritur felix, & cunctis penè diebus
Candidior, primos tibi collaturus honores
Imperij Friderice dies, radijsq́ serenis
Publica per totum diffundens gaudia mundum,
Iamq́ per oppositi Princeps decliuia montis
Adueniens, claram quam nondum viderat vrbem,
Aspicit: huic populi festiuum gaudia nomen
Imposuere loco: siquidem qui mœnia clara
Illa parte petunt, ex illo vertice primùm
Vrbem conspiciunt, & te sacra Roma salutant.
Prima Leoninam gaudens admisit in vrbem
Aurea porta Ducem: mox limina sacra petentem
Sedis Apostolicæ diuinis ritè peractis
Obsequijs, sacra redimitus veste sacerdos
Summus, ad alta sacri ducens altaria Petri
Innexum digitis, mundi totius honorem
Imposuit, pressitq́ sacro diademate crines.
Sacraq́ Missarum peragens solennia ritè,
Nobile cœlesti muniuit fœdere factum.
Omnibus egregiè lætis, totaq́ caterua
Acclamante viro, faustum feliciter omen,
Hic fauor armatus, turbæq́ hic plausus equestris
Dulcius Augusti mulcebat Principis aures,
Quàm venalis honor, conductaq́ gaudia vulgi.
Hic siquidem sincerus amor, gaudensq́ fideli
Obsequio, deuota fides, ibi gloria tantùm,
Mendaci fucata dolo, preciosaq́ pompa.
Nos quoq́ carminibus, ni mens angusta negaret,
Acclamare tuo, fortissime Cæsar, honori,
Et fasces celebrare tuos, rerumq́ nitorem
Eloquio, numerisq́ suis implere decebat:
Sed vereor, ne plura loquens, multumq́ laborans,
Inueniar dixisse minus, magniq́ reatus
Arguar, eximijs inducens nubila rebus.
Atque ideo carptim, non singula quæq́, sed ipsam
Gestarum propero rerum percurrere summam:
Immò etiam facti compendia vera secutus,
Hoc ipsum satis esse reor: namque illa serenæ
Tempora lætitiæ, tantiq́ insignia plausus
Non longas habuere moras, populiq́ furentis
Insidias, strepitumq́ timens, armatus vbique
Adstat eques, templiq́ fores & limina seruat,
Crescentisq́ domum, pontisq́ angusta propinqui

Obsidet,& totas densa statione plateas.
Hos Regi titulos,hoc clari nomen honoris,
Quartus ab ingressu regnorum contulit annus,
Plusq́ ferè medio iuuenum se mensis agebat,
Vt quartodecimo prodiret Iulius ortu,
Postea gemmiferam læta ceruice coronam
Ipse ferens,insedit equo:quem purpura totum
Ambit,& intextis velamina picta figuris,
Aurea mirifico radiantibus ordine gemmis
Sella nitens,picto Regem complectitur arcu.
Aurea nexilibus fastidit fræna cathenis,
Gemmatosq́ lupos,& fuluum masticat aurum,
Lucidus è media dependet fronte pyropus,
Lucida multisonis phalerantur pectora bullis.
Ipse ferox,incerta vago vestigia gressu
Multiplicat,tenuesq́ interdum calcibus auras
Verberat,& tanto sonipes vectore superbit.
Hoc inuectus equo,turba comitante pedestri,
Gaudet habere viros vtrinque ad fræna,potentes,
Sanguine conspicuos,& mundi iura regentes.
Tunc ita productus,plausu resonante suorum,
Proxima turrigeris repetit tentoria muris.
Ipse sed eximius dimisso Principe Præsul
Vrbe Leonina,propriaq́ in sede remansit.
Cumq́ siti feruens,& multo temporis æstu
Languidus,optata castrorum fusus in vmbra
Corpora fessa cibo miles recreare pararet,
Ecce repentinus vicina clamor ab Vrbe
Insonat,& subiti feracia signa tumultus.
Iamq́ furens populus,prisco sibi iure negato,
Iniussúq; suo sumptos à Principe fasces
Indignans,rapido transmisso ponte tumultu
Irruerat,paucosq́ viros ex agmine nostro
Securos nimium,nulloq́ pauore relictos,
Fuderat:ast alij celeres,vrgente periclo,
Castra petunt,socios,atque ipsum nomine Regem,
Cuius erat cunctis virtus bene nota,vocantes.
Horruit irarum stimulis,iustoq́ furore
Cæsar,& ingratum socios iterare laborem
Compellit,totis educens agmina castris.
Hoc magis accelerans,quod eum metus acer agebat,
Ne quid in eximium crudeliter impia Patrem
Auderet,solito plebes grassata furore:

Distulit

Distulit ira cibos, hostili sanguine malunt
Dilatam satiare famem, fremituq; leonum
Terribiles Vrbem repetunt, & in arma feruntur.
Nec cedunt hostes, sed pectore prælia firmo
Excipiunt: missis bellum committitur hastis,
Et leuibus iaculis, & quas pluit aura sagittis.
At simul incaluit stimulis grauioribus ira,
Conseruere manus, admotaq; cominus arma.
Non iam missilibus telis, ferroq; volanti,
Sed gladijs pugnare libet: tinnire sonoros
Ictus audires galeas, incussaq; telis
Arma, graui, clypeosq; leues mugire fragore,
Cernere palantes passim, rursumq; resumptis
Viribus instantes, alterna sorte licebat.
Maxima conflictus moles in limine pontis
Ante domum Crescentis erat: faciliq; rotatu
Obruta saxorum, seu missis desuper hastis
Regia pars certè poterat succumbere cladi,
Ni quæ spectandi caussa, pinnacula turris
Seruabant matres, validæ, pulchræq; cohorti
Parcere, non stolidæ plebi sociare furorem,
Orarent iuuenes iam mittere tela parantes.
Sic parti nostræ castarum gratia matrum
Profuit, innocuas prohibens à sanguine dextras.
Hic furor, à decima spaciosus & integer ora
Perstitit ad primas merso iam sole tenebras.
Nec quisquam, quamuis ieiunia longa tulissent,
(Totam quippe diem miles ieiunus agebat)
Iam poterat sentire famem, pondúsue laboris,
Immemor ipse sui: tantoq; nocentior hosti
Tantus in vltores fundendi sanguinis ardor
Incidit, & iustam satiandi cæde furorem.
Atque aliquis gaudens in tanta strage reorum
Insultare malis: hæc sit tibi Roma vetusti
Præmia iuris, ait, merces à Principe iusto
Redditur ista tibi: sic nobis regna parantur,
Sic eminus fasces, sic acclamare triumphis
Te iubet ille suis: hæc tecum fœdera Cæsar
Percutit, atque tuo iuramina sanguine firmat.
Vix tandem miseros sero iam vespere ciues,
Afflictosq; diu bello, fuga, noxq; remouit,
Claraq; iusticiæ patuerunt signa supernæ,
Ex rerum merito varios prodentia casus.

Namque vno tantùm nostra de parte perempto,
Mille, vel immersos Tyberi perijsse, vel armis
Hostili de plebe quidem: captiua ducentos
Supposuisse ferunt, iniectis colla catenis.
Mox cum laude Dei repetunt tentoria læti
Victores, gratoq; cibo, dulciq; sopore
Membra fouent, tutis carpentes ocia castris.
Vix erat orta dies, suspecta Cæsar ab Vrbe
Regia signa mouet (neque enim commercia rerum
Indigus afflicto sperabat miles ab hoste)
Pulchraq; fœcundis fixit tentoria campis.
Inde secus montem, quo quondam sæua Tyranni
Iussa timens, nondum te Constantine renato
Syluester latuit, Soracten nomine dicunt,
Te placido transmisse vado vetus Albula transit,
Albula cuius aquis Tyberinus nomina fecit;
Primaq; castra locat vicinæ ad mœnia Romæ,
Inter & Argoas famosi Tyburis arces.
Hos vt fama lares, Graia de gente profecti
Tres posuere viri, Coras, cum fratre Catillo,
Argolicæ stirpis iuuenes, & maior vtroque
Tyburtus: cuius sumptum de nomine nomen
Nobile Tybur habet: perhibent si vera Poëtæ.
Iamq; aderat veneranda dies, quæ clara triumpho
Fulget Apostolico, totum festiua per orbem
Illa quidem, sed Romuleæ specialiter vrbi,
Cuius sacra suo lustrarunt mœnia patres
Martyrio, sæui dum spernunt sceptra Neronis,
Illam quo poterat populus castrensis honore
Suscepere diem, deuotas Præsule summo
Missarum celebrante preces, & Cæsare sanctam
Imperij ceruice pia gestante coronam.
Illa quippe die sacris altaribus adstans,
Omnem qui iusto sub Principe bella gerendo
Cinxerat vltorem Romanis cædibus ensem,
Clauibus æthereis, & Petri fretus honore,
Soluit, & indultum purgauit Papa reatum.
Et ratione quidem: nam quisquis iura tuetur
Ecclesiæ, regniue decus, si fortè cruorem
Fuderit humanum, non est homicida, sed vltor.
Hoc siquidem bellum quod iuris amore coacto
Milite suscipitur, meritum, non culpa vocatur.
Inde petens celsam quæ Tuscula dicitur vrbem,

Mœnibus excelsis, tutaq; in sede resedit.
Iamq; vaporifera succedens lampade mundum
Cœperat ex alto metiendo feruidus ortu
Erigones radiare Canis: quem tristis Orion
Adlatrare sibi, & rabido vestigia morsu,
Adtentare videns, æterna exæstuat ira.
Utraque flamma nocens, sed longè tristior illa,
Cuius in exortu vitiatus nubibus æther
Aestuat, & tristes ardescunt ignibus auræ.
Squalida torpet humus, corruptis stagna, lacusq;
Inficiuntur aquis, pigrisq; paludibus atræ
Exhalant nebulæ calidi spiramine cœli,
Languida pestifero tabescunt corpora morbo.
Inde fit, vt proprios plebes Romana quotannis
Cogatur transferre lares, montesq;, relicta,
Dum furit ille Canis, vicinos incolat, Urbe.
Adde quòd antiquis horrens inculta ruinis,
Parte sui maiore vacat, generisq; nocentis
Plurima monstriferis animantia Roma cauernis
Occulit: hîc virides Colubri, nigriq; Busones,
Hic sua pennati posuerunt lustra Dracones,
Quorum morticinis contabescentibus, aër
Læditur, atque æstu resoluta cadauera putent.
Ergo metu belli vetitum mutare penates
Uulgus, in vrbe sua subito tabescere morbò
Incipit, & valida correptum peste laborat.
Nec minus in castris Francorum læta iuuentus
Aëris impatiens, & tanto victa calore
Languet, & insolito tabescit squalida morbo.
Occupat ora situs, deformis inficit artus
Squalor, & ictérico tabescunt membra colore.
Protinus accensis miseri vitalibus ardent,
Aëra pestiferum velut è fornace trahentes.
Quòd si ferre grauem potuissent aëra nostri,
Atq; immota breui seruassent tempore castra,
Haud dubium, quin se plebes Romana, suamq;
Pontifici, Regiq; suo supponeret Urbem:
Sed iam fœda lues, tanto regalia castra,
Atque insueta mali confecerat agmina morbo,
Ut passim fragiles, longisq; laboribus ægras
Efflarent animas, aliiq; superstite fato
Inualidi, miseram dilato funere vitam,
Sæpius optata fraudati morte trahebant.

Ergo ſuis Rector caſtris,ſocioq̧ labori
Compatiens, multis etiam ſuadentibus,illo
Demigrare loco,nolens,ac penè coactus,
Corpora Pontifici ſacro captiua relinquens,
Triſtia ſigna mouens,Tuſciq̧ crepundia montis
Aſcenſu ſuperans,meliori ſubdita cœlo
Caſtra locat,gelidas vicini Naris ad vndas.
Hic omni cura,medicaq̧ piiſſimus artis
Subſidio,ſacrum ſatagebat pellere morbum,
Et purgare mali contagia noxia cœli.
Cumq̧ per Ethruſcas turbæ caſtrenſis in vſum
Cœpiſſent vrbes Fiſcalia iura requiri,
Octingenta quidem Spoletum nomine fiſci,
Principis edicto iuſſum præſtare talenti,
Non timuit falſo fraudare numiſmate Regem.
Præterea Comitem Tuſca de gente Guidonem,
Quo prior Ethruſcis habitabat nullus in oris:
(Guerra viro cognomen erat,mandataq̧ Regis
Vrbibus Apuliæ portauerat)inde reuerſum,
Hoſpitiiq̧ loco malefida ſede fruentem
Ceperat, & duro ſeruabat carcere clauſum.
Cumq̧ relaxari Princeps ſoluiq̧ iuberet,
Emittiq̧ virum:contempto Rege,ſuperbus
Inſtabat ſceleri populus,regalia ridens
Iuſſa:ſed ipſe ſuas modico poſt tempore clades
Fleturus,ſcelerisq̧ piacula iuſta daturus.
Namq̧ vbi tot factis crudelibus atque ſuperbis
Et meruit iuſtas,& mouit Principis iras.
Incorrecta parans vlciſci crimina Cæſar,
Quæ directa reis ignoſcere mallet,ad Vrbem
Tendit iter:cui ſacrilego temerarius auſu
Ante fores ipſas clauſa vix tutus in vrbe
Occurrens populus,funda,leuibúsue ſagittis
Prælia prima mouens,& miſſis eminus haſtis.
* *Riſit,& hic pueros Dux inclytus,inquit,*
Non fortes certare decet:ſic ludere natos
Ignaui docuere patres:incurrite totis
Viribus ô ſocij,conuerſum ad mœnia ciuem
Præueniat,patulasq̧ fores prior occupet hoſtis.
Dixit,& accepto gaudens à Principe ſigno
Teutonus,hoſtilem cum ciuibus irruit vrbem.
Protinus admotis incenſa ſuburbia tædis,
In cineres collapſa fluunt,animoſiq̧ furentes

Nec prædæ locupletis amor, nec regia nondum
Exaudita viris poterant edicta morari.
Inspoliata quidem, multisq́ nitentia gazis
Non expectato flammis sunt tradita signo.
Attoniti tanto miserarum turbine rerum
Infausti ciues, non iam miserabile vulgus,
Sed magis inuidia dignum, compendia montis
Ardua corripiunt trepidi, pro fraude superba
Digna reportantes: vbi qui fiscalia Regi
Iura suo tumida mendaces fraude negarant,
Omnibus amissis inopes miseriq́ dolerent.
Stabat in excelsa sedes munitior arce,
Optima pars vrbis, tuto satis edita colle,
Hic excelsa viri primates tecta locarant,
Securosq́ lares, hic sedes pontificalis,
Altaq́ conspicui surgebat fabrica templi.
Sic bona pars populi sedis munimine freta,
Rebus in extremis tutari seq́, locumq́
Certabat, ferrumq́ manu, lapidesq́ rotando,
Vel retinere locum, vel fata subire parabat.
At Rex inuictus, nil se memorabile credens
Dum superest aliquid, nil se fecisse decorum,
Voce, manuq́ suos ardens hortatur, & addit
Sæpe minas, reficitq́ animos, & suggerit iras.
Ipse manu propria socijs prohibentibus, omneis
Explorat casus, & quæq́ pericula primus
Excipit, oblitus pariter regniq́, suiq́,
Cœptaq́ vel summo cupiens implere periclo.
Principis exemplo miles virtute coacta
Audet, & audaci pudor est sub Rege timere.
Nec modus, aut requies, donec clamore supremo
Effractæ patuere suis victoribus arces.
Sed quia præcluso fugiendi tempore, vulgi
Magna repentino pars conflagrauerat igne,
Aere corrupto, fœdumq́ trahentibus auris
Nidorem, sæuamq́ loco spirante mephitim,
Quanquam multa viris minimè temnenda supellex
Posset ab igne rapi, nostrosq́ vrgeret egestas
Aeris impatiens, cessit, prædaq́ relicta,
Haud procul euersa victor consedit ab vrbe,
Sub meliore polo, & leuius spirantibus auris.
Mox vbi sæuus odor flamma cessante resedit,
Et vacuum cessit tenuatus in aëra putor,

Protinus ad prædam vulgus castrense recurrens,
Si quid adhuc flammis illæsum forte manebat,
Diripit, & calidam pedibus calcare fauillam
Non timet, & prunis ardentibus vrere plantas,
Semustam properans flammis subducere prædam.
Inueniunt plenis studiose condita cellis
Vina, nec exiguos seruatæ frugis aceruos:
Inueniunt plenas preciosis vestibus arcas,
Quasq; sibi populus parco conflauerat vsu,
Et cupidè seruabat opes, rapit omnia victor,
Plenaq; semicremis ditescunt castra trophæis.
Nec mora, Dalmatici, qua fluctibus æquoris Ancon
Tunditur, & magno finem facit Appennino,
Signa rapit Princeps, pulchræq; à mœnibus vrbis,
Haud procul in medio ponit tentoria campo.
Hîc duo magnates, Graia de gente profecti,
Occurrêre viri, Regis mandata ferentes,
Donaq; magna sui: quorum hic Maradochus, at ille
Palologus vocitatus erat, quos ille venusto
Excipiens vultu, digno cumulauit honore.
Auditaq; viæ caussa, responsa daturum,
Insignem meritis, & clara stirpe creatum,
Hic Abbas Stabulensis erat, iubet ire Uuibaldum.
Interea patriis Andreas finibus exul,
Atque alij proceres, Siculus quos ille tyrannus,
Appuliæ totis dudum proscripserat oris,
Ceu postliminio Romani iure reuersi,
Principis, iniecta fines ereptaq; dudum
Iura manu, firmasq; vrbes, & castra tenebant.
Omnibus attonitis, Regemq; putantibus ipsum
Ponè sequi, iam iamq; suos inuadere fines.
Et certè facturus erat, cupidusq; parabat
Ultrices illuc Cæsar transferre cohortes:
Sed vapor æthereus, rapidiq; molestia cœli,
Et comitum languor, longoq; labore solutum
Uulgus, & innumero fulgentia funere castra,
Ne faceret tenuere virum, monituq; fideli
Teutonici proceres renuentem, & magna parantem
Cœpta, coëgerunt ad Transalpina reuerti.
Ergo vbi deposito tandem mansuescere ferro,
Et reditu optato patrios inuisere fines,
Regia belligeris indulsit gratia turmis:
Protinus abscessu tristes, gemituq; profundo

Pectora

Pectora pulsantes,& largis ora rigatos
Fletibus aspiceres: adeo sub Principe miti,
Dulce viris fuerat quoslibet tolerare labores
Ipse quoque emeritos grato solenniter ore
Extulit,& digno laudauit honore cohortes,
Dimisitq; viros: quorum pars gurgite vasto
Et Veneto deuecta mari,natalia rura
Contigit,& patrios aspexit læta penates.
Ast alij fines,extremaq; claustra iacentis
Italiæ,duris horrendas rupibus Alpes
Agmine non vno repetunt: non prorsus eodem
Limite,sed varijs anfractibus arcta locorum,
Difficilesq; vias,& tristia claustra sequentes,
Vix tandem patrijs longus labor intulit aruis.
At qui de Tuscis aderant,Italisue frequentes
Urbibus,hi facili cura,spacioq; minori,
Ad sua diffuso redierunt mœnia cœtu.
Sic vbi multifidos vno de fonte meatus
Unda secans,varios seiunctis cursibus amnes
Efficit,hos leni per plana iacentia lapsu
Serpentes,alios inter caua saxa sonantes,
Luctatosq; diu diuersa sede receptat,
Serius,aut citius,protractu gurgitis æquor.
Non tamen emissa tantorum plebe virorum
Vel Princeps vacuus,vel curia sola remansit.
Non est magnorum cum paucis viuere Regum.
Quotlibet emittat,plures tamen aula reseruat.
Nec Princeps latebras,nec Sol desiderat vmbras:
Abscondat solem qui vult abscondere Regem.
Siue noui veniant,seu qui venere recedant,
Semper inexhausta celebratur curia turba:
Ut mare cum largas mundo disseminet vndas,
Semper inexhaustis fœcundum pullulat vndis.
Ergo bona quamuis dimissa parte suorum,
Magna tamen Princeps,& solo Cæsare digna
Castra mouens,per eam quæ nunc Senogallia fertur,
Quòd Senones illam Galli tenuisse putantur,
Cum premerent trepidam peregrino milite Romam,
Appennine tuos properat contingere colles.
Hîs quoque transcensis,planis in finibus illum
Excipit,exiguo perfusa Bononia Rheno,
Quæ quasi plena bono,læto trahit omine nomen.
Hic quoque discedens,Italarum rector aquarum

Te, Pade, transgressus, Veronæ plana potentis
Contigit, & notus posuit tentoria campis,
Qua rapidas Athesis torrens agit impetus vndas.
Mos erat à veterum traductus tempore Regum,
Et stabili multos seruatus iure per annos,
Siue petat Latiam regnator Teutonus Vrbem,
Siue sacer rediens, sua signa reportet ab Vrbe,
Vt latum iunctis pontem Verona carinis
Per medias Athesis porrectum construat vndas:
Quò validus Princeps intactis mœnibus vrbis
Transeat, adq; suas transmittat ritè cateruas.
Tunc quoque connexis fragili compage carinis,
Desuper iniectis leuiter gens perfida lignis,
Extruxit facili cessurum pondere pontem.
Vt cum noster eques tabulata sonantia tutus,
Atque vacillantes incerto pondere naues
Iam premeret, nexu series infida soluto
Cederet, & rapidas ferretur miles in vndas.
Præterea cæsis riparum in fronte salictis,
Struxerat in multos fruticum ramalia fasces,
Quos quasi fortuitu venienti gurgite raptos
Prona catenatis infligens vnda carinis,
Solueret, infidum decepto milite pontem:
Vt iam Teutonicæ transmissa parte cohortis,
Gurgite præcluso, reliquos inuaderet hostis
Impius, & dirum satiaret sanguine ferrum.
Cassa fuit miseris infanda machina fraudis,
Et magno ventura malo, nutuq; superno
Incidit in foueam quam foderat improbus hostis.
Nam simul innocuo per certa pericula gressu,
Immemores fraudis se traiecere cateruæ:
Cumq; hos à tergo quidam de plebe feroci
Attentare dolis, subitoq; lacessere bello
Cœpissent, refugoq; gradu transire pararent,
Inueniunt rupta pontem compage solutum,
Seq; interceptos, subitaq; voragine clausos,
Et tabulata nouo mirantur hiantia lapsu.
Quos ibi comprensos, & nil rationis habentes,
Attonitosq; malo, iugulat mox Teutonus vltor.
Ventum erat ad fauces, angustaq; claustra viarum,
Qua se nubiferis horrendæ rupibus Alpes
Exiguo tantùm penetrandas limite præbent,
Vniusq; capax scopuloso semita calle

Arcta

Arcta laboranti pandit vestigia turbæ.
Hinc fractis prærupta iugis, tenebrosa vorago
Pandit inane chaos, baratriq́; simillimus horror
Exanimes fecisse potest, Athesimq́; fragosis
Sub pedibus rauco certantem murmure saxis,
Accipit attonita, quam non videt, aure viator.
Hinc se nubifero super æthera vertice rupes
Tollit, & ingenti latè loca protegit vmbra:
Eq́; supercilio scopulosi verticis vnus
Conatu facili, lapsuraq́; saxa mouendo
Mille potest arcere viros, aditusq́; viarum
Claudere, vel missis ibi cautos perdere saxis.
Huc se contulerat ferus infandusq́; satelles
Albricus, cupidus scelerum, cupidusq́; rapinæ
Horridus, acer, atrox, ex ordine natus equestri:
Ciuis erat Verona tuus: iurataq́; turpi
Obsequio, monstriq́; nouis adscita iuuentus
Cum domino peritura suo, miserasq́; parentum
Orbatura domos, longoq́; labore petitam,
Rupis inaccessæ sedem statione latenti
Seruabant, durumque nefas ac turpe parabant.
His erat in voto precijs spoliare coactis
Agmina, vel missis aditum præcludere saxis.
Complacuit tentare dolos, facinusq́; fateri,
Donec in angustas fauces, insidaq́; totæ
Ignaræ fraudis, cecidissent claustra cohortes,
Atque ideo paucos tutò præcedere passi
Continuere manus, ad grandia monstra paratas.
Sic venator apros, fuluosq́; agitare leones
Instituens, timidos lepores, damasq́; fugaces
Dissimulat: prædamq́; pudet captare minorem.
Ipse sub ingenti latet altè fornice rupis,
Clamososq́; canes ibi habet, cupidosq́; molossos
Comprimit, vt nullis quatiant latratibus ora,
Donec cornigeri veniant in retia cerui,
Trux leo, sæuus aper, maculoso vellere pulcher
Pardus, & hirsuti rapidis cum tigribus vrsi.
Non tamen occulti potuerunt fallere Regem
Instrumenta doli: cœlestia pectora sanè
Nil transire potest: Sapiens quod prædicat, hoc est,
Principibus fili tacitus maledicere noli,
Portat auis cœli maledicta latentia Regi.
Comperit ergo dolum Cæsar, sensitq́; furorem,

Nec placuit certo sua tradere castra periclo,
Factaq; sacrilegis Romani subdere Regis.
Protinus è nostro præmissis agmine paucis,
Imperat infando tutos desistere cœpto,
Possessam sedem, tumidamq; relinquere mentem.
Infremuit vesana manus, lapidumq; rotatu
Imperiosa viros abigit mandata ferentes.
Intererant nostris sub eodem tempore castris
Ex Veronensi iuuenes duo plebe creati,
Hunc Isaac, hunc Carzabanum Verona vocabat,
Tempore qui longo regalia signa secuti,
Obsequio Regi se commendare fideli
Certabant, studioq; pij placuisse fauoris:
Hos quasi conciues, & ob hoc securius illis
Iure sodalicij pro Cæsare verba daturos,
Ire iubent proceres, mentisq; ferocia corda,
Consilioq; feras sæuorum frangere mentes.
Quos velut ignotos nihilominus impia turba
Exaudire negans, vt certos reppulit hostes.
Ac nisi se certo redimat plebs nostra tributo,
Lorica, vel equo, pro quolibet ante relicto,
Et caput ipse suum multo Rex liberet ære,
Nunquam se tutos aditus concedere, nunquam
Transmittenda locis vrgentibus agmina, iurant.
Visa fuit Regi miserabilis atque pudenda
Conditio, tactusq; graui sic incipit ira:
O socij proceresq;, mei solatia casus,
Quos mundi dominos, & certo iure potentes
Imperiosa facit Romani gloria regni:
Cernitis in quantum maiestas regia tandem
Venerit opprobrium, post tanta negocia regni,
Post expugnatas armis victricibus vrbes,
Imperijq; sacro susceptam more coronam,
Post multas scelerum pœnas, cladesq; nocentum:
Cum iam vestibulum patriæ, primosq; penates,
Optatasq; domos reduces intrare paramus,
Proh pudor, à paucis prohibemur inertibus, vltrà
Regali transire via, nec vertere cursum
Fama, pudorq; sinit: nec longius ire nocentum
Sæuitia prohibente licet: paucique latrones,
Improba Romano poscunt à Rege tributa,
Cuius ad arbitrium disponitur omne tributum,
Et Capitoliciam cogunt appendere summam,

Quo

Quo caput in toto non est mage nobile mundo.
Non decet à timido redimi latrone metallo,
A quo sæpe rei, nullo licet ære redempti,
Accipiunt propriam donato crimine vitam.
Nec me damna mouent, sed tristia fœdera terrent,
Fœdaq; mansuræ fugio commercia famæ.
Sed dabimus iustum, dabimus quandoq; tributum,
Quale decet Regem persoluere, ferre latronem.
State viri fortes, libet expugnare nocentes,
Aut hîc, aut nusquam gelidam trāsibimus Alpem.
Sic ait, & positis agmen consistere castris
Imperat, ignauos cupidus punire latrones.
Omnia versanti, quiddam rationis apertæ
Incidit in mentem, veluti conscenderat antè
Turba nocens, ita posse suos super ardua rupis
Ferre gradum quocunq; modo: iuuenesq; ducentos
Pectora signifero fortissima tradit Othoni:
Hos iubet ex omni secretas parte petito
Ascensu, tentare vias. Paretur, & armis
Instructi leuibus, sed firmo pectore tuti
Magnanimi iuuenes, syluas & confraga rupis,
Undique multiuago scrutantes limite lustrant.
Vix inter scopulos, & acutas denique cautes
Conspexere locum, quo se promittere tandem
Magna videbatur peragendi cœpta facultas.
Protinus angusto nituntur ad ardua calle,
Cautibus infringunt vngues, & si qua vetusto
Prominet è scopulo putri iam stipite radix,
Hanc nitente manu prendunt, humeroq; priorem
Subuehit, attollitq; sequens, primusq; sequentes
Attrahit, & studijs alterna iuuamina præstant.
At si fortè viris præcisa semita rupe
Nulla patet, solitis ingentes nexibus hastas
Scalarum simulare gradus, suspensaq; longè
Non dubitant nisu vestigia ferre sub auras.
Sic vbi consumpto vix eluctata labore
Constitit in summa bellatrix rupe iuuentus,
Regia, quæ tacitus secum sub veste gerebat,
Signa potens erexit Otho, strepituq; feroci
Terribiles sonuere tubæ: clamore virorum
Hactenus ignoto mirantia saxa resultant,
Saxa feris tantùm, fessisq; volantibus antè
Cognita, ventosis vix vnquam tacta procellis.

Obstupuit peritura cohors, vbi regia signa
Vidit, & adstantes summis in rupibus hostes.
Quid faciant miseri? praeruptis ardua pinnis
Saxa fugam prohibent, pugnam mala caussa, metusq;
Impedit, & trepidae tenuis fiducia dextrae.
Attonitos, penitusq; animi ratione carentes
Regius aggreditur miles, reliquisq; peremptis
Cum duce capta suo, turpi bissena reseruans
Corpora supplicio, grato pro munere Regi
Exhibet hos omnes: excepto scilicet vno,
Qui socios propria iussus suspendere dextra,
Obtinuit miseram regali munere vitam.
Gallus erat, nuperq; dolis adscitus iniquis
Inscius, huic parcens, aliorum guttura duro
Elidi laqueo iustissimus imperat vltor.
Sic cruce, vel gladio quingentos vltima mortis
Fata subisse ferunt: omnes ex ordine equestri
Ingenuos iuuenes, quos regia vulnera passos,
Supplicioq; suo cunctis exempla daturos,
Teutonus in magnos miles congessit aceruos,
Corporibusq; suis extincti, & strage cruenta
Obstruxere viam, quam viui fraude superba
Tentauere pio frustra praecludere Regi.
At Rex Italiae fauces, angustaq; claustra
Praeteriens, placidum prima statione Tridentum
Contigit: hic multos natalia rura petentes
Dimittens, vicina petit placidissimus hospes
Moenia Brixnorae: mox illum Norica laeto
Terra sinu verso reducem iam suscipit anno.
Nec de tam multis generosi Principis actis
Credidimus nobis tenui tentanda camoena:
Ac veluti plena raros ex arbore flores
Carpimus, & paucas numeramus in aethere flammas.
Nam si continuo libeat perscribere tractu
Quicquid in Italiam tendens, aut inde reuertens,
Aut quocunque loco positus, tam fortiter ille
Quàm sapienter agit, quis iam, precor, omnia codex
Haec capiet? scriptorue manu properante notabit?
Non est exigui de tanto Principe vatis
Scribere: magnificum desiderat ille Poëtam,
Nos animo tenues, & nullo robore fulti,
Sudamus facilem magno sub fasce laborem.
Adde quòd absenti de multis pauca referre,

Remq;

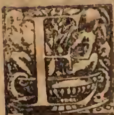
Remq́ verecundo leuiter perstringere tactu
Sufficit: hi solidè possunt describere gesta,
Quos oculata fides, simul & præsentia facti
Instruit, & notus falli non sustinet ordo.
Nos procul absentes, regalia cernere facta
Cæsaris indigni, vulgata superstite fama,
Paucula de multis tenui suscepimus aure.

Libri Quarti finis.

ARGVMENTVM LIBRI QVINTI.

Quintus in occursum redeuntis concitat vrbes
Principis, expansis hilarescunt oppida valuis.
Bellorum strepitus, incendia, damna, rapinas
Vindicat, & merita consumit clade nocentes.
Cumq́ue Palatino, Comites bis quinque potentes,
Ferre canes scapulis fœdissima pondera cogit.
Omnibus in formam solida iam pace reductis,
Casta Beatrici partitur fœdera lecti:
Nominis antiqui patruo vir mitis honorem
Seruat, & esse nouum iubet Austria rura Ducatum.

GVNTHERI POETAE LIGVRINI, SIVE DE GESTIS FRIDERICI I. AENOBAR. AVG. LIBER QVINTVS.

R G O sui reditu gaudens Alemannia Regis,
Maioremq́ videns, quàm miserat ipsa redisse,
Fascibus, & summæ cognomine laudis onustum,
Eius in occursum proceres, populosq́ fideles
Excitat, & totas deuotis mœnibus vrbes,
Læta patere iubet, gratumq́ impendit honorem.
Sic quondam duri post multa pericula belli,
Thermodoontiaco referentem signa triumpho,
Adiecisse suis gaudentem plurima regnis,
Thesea Cecropiæ reducem vidistis Athenæ.
Principis in patruo rapto conflata Ducatu
Baugariæ, spirabat adhuc vetus illa simultas
Hanc sedare nepos cupiens mitissimus iram,
Urbe Ratispona, flagrantem dulcibus illum
Conuenit alloquijs, multumq́ diuq́ laborans:
Non tamen eualuit veterem sopire querelam
Inter vtrumque virum, solidamq́ reducere pacem.

Ergo viris aliud super iisdem rebus agendum
Colloquium statuit, qua rura Boemica primos
Baugariæ fines, communi limite tangunt.
Dumq́ locum Princeps, fieret mora ne qua per ipsum,
Colloquij peteret, finesq́ accederet illos:
Ecce Labeslaus, ductore Boemia sub quo
Tunc erat, Hermannusq́ sacræ comes inclytus aulæ,
Cuius erat tumido tellus circumflua Rheno,
Saxonicaq́ potens Albertus Marchio terræ,
Occurrunt, reducemq́ metu, vel amore salutant.
Tantus quippe metus proceres inuaserat omnes,
Qui sua signa sequi, patriosq́ relinquere fines
Abnuerant, tantus trepidantes terror habebat,
Vt sibi quisque nocens, & se quoque Cæsaris ira
Iudice iam dignus, læsum contenderet omni
Obsequio placare Ducem, quem laude venustum,
Insignem meritis, omni virtute decorum,
Terribilemq́ reis, præcurrens fama canebat.
Nam quanto terrore sui post terga timentem
Liquerat Ausoniam Rector, quantumq́ recedens
Vrbibus Italicis incusserit ille timorem,
Legati fecere palàm, quos conscia culpæ
Ac metuens Verona suæ, post pauca securos
Tempora, Teutonicam supplex direxit ad Vrbem:
Quorum blanditias humiles, lachrymosaq́ cautus
Tempore verba suo posthac memoranda relinquo.
Scilicet hanc in se maiestas regia iusti
Vim terroris habet, procul, an propè, præsto, vel absens,
Semper terribilis, semper metuenda, suoq́
Plena vigore manet, nulliq́ impunè premenda
Creditur, & semper cunctis, & vbique timetur.
Hoc quoque colloquio, proceres hinc indesagaci
Cæsaris imperio, rimantes pectore caussam,
Conatiq́ diu tantos sedare tumultus,
Suscepto frustra tandem cessere labori.
Nam quamcunque viri tentarunt cudere formam
Pacis, vt hinc finem faceret transactio liti,
Spreuit, & insolita permansit Noricus ira,
Inq́ salutato fremebundus Rege recessit.
Inde Ratisponæ rursum reuocata potentum
Principis accitu conuenit turba virorum.
Hic vbi iudicio Procerum, iurisq́ tenore
Saxona maiorum Princeps in sede locauit,

Omnes Baugariæ studio iurata fideli
Cum Duce prima nouo sanxerunt fœdera patres.
At populus claræ possessor, & incola sedis,
Non tantùm iurare Duci, sed & obside multo
Securam præstare fidem, compulsus ab illo
Paruit: hìc siquidem maiori fœdera cura
Sunt exacta Duci, quòd plebs ea fida priori,
Atque nouo poterat domino suspecta videri.
Hic quoque multimodas dubia sub lite querelas
Emersisse ferunt, quas inter maxima penè
Hæc erat, Arnoldus tuus & Moguntia præsul,
Hermannusq; comes, magnæ sub Principe summo
Acriter se inter conflictum litis agebant.
Nam dum Teutonicis Rector submotus ab oris
Ausonias premeret bello seu legibus vrbes,
Tantus in arctoo belli furor arserat orbe,
Ut penitùs concussa suas Alemannia clades
Fleret, & absentem reuocaret sedula Regem.
Hæc quoque cum multis, sed fortior omnibus vna
Finibus ex Italis Fridericum caussa reduxit.
Sed tamen in tanto totius turbine regni,
Tanto maiori pugnax Germania clade,
Senserat istorum vires iramq; virorum,
Quanto maior eis erat editiorq; potestas.
Hos igitur Procerum strepitus, clamosaq; regni
Pectore sedato dirimente negocia Rege,
Ecce tui ciues, Isaac bene notus in aula,
Carzabanusq; simul, quorum (ni fallimur) antè
Mentio præcessit, timido cum præsule sedis,
Tentamenta precum, placidas ad Cæsaris aures
Et populi mandata tui Verona ferebant.
Utq; viris aditus datus est, coramq; loquendi
Copia, facundo Præsul sic incipit ore:
Veronæ mandata tuæ, populiq; fidelis
Verba precesq; tibi, Romani maxime Rector
Nominis, eiusdem vix dignus episcopus vrbis
Perfero: nec dubium mihi persuadere laborem
Eualuere prius, quàm totus mente sub vna
Ecclesiæ populus maioris in æde receptus,
Omnia quæ nobis ad te referenda dedissent,
Teste Deo, sanctisq; suis, promisit, & actu,
Et plena seruare fide, quis crederet vllum
Fraudibus esse locum? poterant si fallere vellent,

Dixerat,& Comites plenis assensibus ambo
Adiecere suas placando Cæsare partes.
At Rex consilio Procerum,sub nomine certo
Exigit: vt fisco iurent appendere summam,
Et totis contra Ligurinam viribus vrbem
Regia castra sequi: sic demum pace reperta,
Ad patrios fines vestigia læta retorquent.
Instabat veneranda dies,qua Christus in vna
Aequalis deitate Patri,sine temporis ortu,
Natus ab æterno,sub tempore,temporis auctor,
Cælitùs infusa voluit de virgine nasci,
Illic matre carens,istic nihil ex patre sumens,
Sic puer in cunis,Deus vt regnaret in astris.
Hunc celebrare diem digno meditatus honore
Cæsar,vbi illustrem legeret sibi curia sedem,
Quæ posset pleno tot milia pascere cornu,
Vuormaciam petijt,medio quæ gurgite Rheni
Gallica Germanis opponit rura colonis:
Utraque frugiferis tellus vberrima campis,
Utraque vinetis exuberat,vtraque pomis,
Piscibus,atque feris,& cunctis rebus edendis.
Hîc vbi deuoto solennia pectore Princeps
Tempora transegit,tandem sub iudice summo
Ardua tractari cœpere negocia regni.
Fundere multiplices ex omni parte querelas
Aspiceres,dubiasq; viros collidere caussas.
Quidquid ab alterutris absentis tempore Regis
Pertulerant,queruli mixto clamore queruntur.
Sic domino peregrè post tempora longa reuerso,
Commemorare solent lachrymosa negocia serui,
Pressurasq; suas,& iniquæ verbera rixæ,
Alternosq; dolos,occultaq; crimina furti,
Et scelerum noxas,& quidquid nequiter actum
Enarrare valens,odio flagrante loquuntur.
Omnibus his placidas constantia Principis aures
Commodat,& validos tranquilla mente tumultus
Temperat,indignans aliqua ratione moueri,
Oppressos releuat,pœna grauiore superbos
Percutit,afflictis bonus,ac metuendus iniquis.
Tunc duo præfati proceres, Arnoldus,& alter
Aulicus ille Comes,multis vehementer in illos
Accensis,Regemq; graui stimulantibus ira,
Ob sua multiplici crudeliter acta reatu,

Iudicio victi, capitalis vulnera noxæ
Excipiunt: ac ni grauis ætas, & sacer ordo
Pontificem tutata forent, aut sanguine pœnas
Solueret, aut summi pateretur probra pudoris.
Quippe vetus mos est, vbi si quis Rege remoto,
Sanguine, vel flamma, vel seditionis apertæ
Turbine, seu crebris regnum vexare rapinis
Audeat: antè grauem quàm fuso sanguine pœnam
Excipiat, si liber erit, de more vetusto
Impositum scapulis ad contigui Comitatus
Cogatur per rura canem confinia ferre,
Sin alius, sellam. Cuius dispendia pœnæ
Ille Palatinæ custos celeberrimus aulæ
Non potuit vitare Comes, cunctisq; videndus
Portauit scapulis passus plus mille latrantem.
Hanc quoque tunc alij simili pro crimine pœnam
Sustinuere decem Comites, totidemq; coacti
Fœda tulere canes generoso pondera collo.
Cuius inauditæ pœnæ, timor altus in omnes
Irruit: vt nullus procerum præsumeret vltrà
Armata certare manu, sed pace sequestra
Iudicis arbitrio sua quisque reposceret æqui.
Adde quòd inuictus discurrens vndique Cæsar,
Prædonum castella iugis horrentia summis,
Et vix spectandas celsis in rupibus arces
Expugnare manu, sparsisq; euertere muris,
Vrere vel flammis, auidè properabat, & ipsos
Artifices scelerum, regni turbare quietem,
Et miseros crebris solitos spoliare rapinis,
Vel cruce, vel gladio, vel longo carceris vsu
Perdere gaudebat, non exorabilis vltor.
Sic iam post tenebras, & sæui tristia belli
Nubila, Teutonici sedato turbine regni,
Principis aduentus veluti noua solis imago
Cœperat optatæ radios effundere pacis.
Sola Ducum studijs exercita Norica tellus,
Huius adhuc expers erat, impatiensque salutis.
Iamq; dies aderat celeri reuoluta relapsu,
Quam sacer ipse suo venerandam Spiritus orbi
Præstitit aduentu, cùm mystica munera signans
Desuper effuso linguas distinxit in igne,
Inq; Palatini castro priuatus Othonis,
Ocia sepositis curis Fridericus agebat.

Hæc

Hac triduo tantùm secreta in sede peracto,
Ad solitas iterum curas, & publica regni
Rettulit excluso torpere, negocia mentem.
Ergo Ratispona patruum de fœdere pacis
Alloquitur: flectitq; virum: fortassis ab illis,
Quos propter rixas, iniustaq; prælia, Regis
Audierat sensisse minas, exemplà trahentem.
Cumq; reformata tantorum pace virorum,
Publica per totum florerent gaudia regnum,
Ut bene compositis rebus, perfecta decoris
Gloria, nullius defectu partis adesset,
Restabat viduum generosæ prolis amore
Casta Beatrici sociare cubilia Regem.
Quæ sibi per quasdam nuper traducta fideles
Teutonicas vrbes, & coniugis arma futuri
Principis, à coitu iam spem Regina tenebat
Nam quæ prima viro, nec permansura potenti
Nupserat, illicito cognata recedere lecto
Iussa locum thalamis dederat, caussamq; secundis.
Hoc quoque dissidium, secreto cuncta regentis
Consilio prodisse potest, vt fortè beata
Principis in thalamos succederet illa Beatrix,
Principe digna viro, prolem paritura beatam.
Quam comes Allobrogum, Regum de gente vetusta
Ortus, & ipse suis Reinaldus clarior actis
Progenuit, moriensq; tuos Burgundia fines
Orbatæ in teneris & pupillaribus annis,
Et validas vrbes, munitaq; castra reliquit.
Hac adeo tellus à sedibus incipit illis,
Qua Basilea suos vicino flumine muros
Alluit, & Rhenum venientem læta salutat:
Innumerosq; tenens populos, hinc Gallica rura
Mordet: at hinc rigidis scopulosæ rupibus alpis
Arctatur, tractuq; pari protenditur, vsque
Qua rapidus primas Rhodanus maris influit vndas,
Quaq; caput regni, sedesq; fuisse vetusti
Fertur Arelatum, priscorum curia Regum.
Teq; sibi iungens æquo Prouincia iure,
Nomen apud veteres regni titulumq; gerebat,
Cuius Arelatum sedes, & finis ab illa
Parte ferebatur, donec suprema voluntas
Regis Rudolphi regnis accedere nostris
Iussit, & antiqui detraxit nomen honoris.

Ut iam non regnum, sed sit bona portio regni.
Has ibi metropoles, & primas nominis vrbes,
Chrysopolim placidam, Lugdunum, siue Viennam,
Quaꝗ tuos spumante mari Prouincia fines
Claudit Arelatum, validis obnoxia ventis.
Chrysopolim Dubius, reliquas prælabitur amnis
Maximus Allobrogum Rhodanus dominator aquarũ.
Hanc comes antiqua veniens ab origine Regum
Guilhelmus quidam, Puerum quem fama vocabat,
Possedit, quem conspicuo produxerat ortu
Chunradi germana Ducis, quo fraude suorum
(Ut perhibent veteres) humanis rebus adempto,
Proximus agnatus Comitis Reinaldus, & hæres
Legitimus, tantæ nactus moderamina summæ
Iure suo nimium, & claro sanguine fretus,
Teutonicos Reges, edictáque sæpe vocatus
Spreuit, & Allobroges alijs sub Regibus esse
Indignum reputans, nimium memor ille vetustæ
Libertatis erat, Regemꝗ superbus agebat.
Donec ob innumeros fastus, sententia tandem
Ultrices in eum deprompsit regia vires,
Ereptamꝗ viro, regni sub iudice, terram,
Nomine Chunrado fisci concessit habendam.
Ut quasi proscripto regni spretore rebelli,
Proximus extincto succederet ille nepoti.
Qui mox concessos armato milite fines,
Irrumpens, regale sibi defendere donum,
Et valida sancire manu tentabat: at ille
A patribus suscepta suis retinere laborans,
Plurima conseruit diuerso prælia casu.
Has inimicitias, tandem sub tempore nostro
Regia sopiuit tali sollertia pacto:
Scilicet vt geminas illis in finibus vrbes,
Lausannam, gelidaꝗ sitas in rupe Gebennas,
Bertoldus regeret, reliquas Reinaldus haberet.
Hanc reor ob caussam, regni pro parte vetusti,
Maluit Allobrogum Bertoldus Rector haberi,
Quàm Comes in solito Reinaldus nomine mansit.
Hoc quoque defuncto, tanti patris vnica proles,
Iure sibi patriæ delatum sortis honorem,
Magnaꝗ sub teneris moderamina sumpserat annis,
Eximio nuptura viro, generosa Beatrix.
Ergo dato passim varias rumore per vrbes

Adue-

Aduenisse diem, quo festa lampade Princeps,
Dignetur sacri sociam sibi iungere lecti,
Et meliora nouis sponsalia ducere fatis.
Undiq; magnifici Proceres, ad magna vocati
Conueniunt, vrbemq; petunt, cui nomen ab herbis
Esse putant, linguæ vulgaris origine tractum.
Ut tanquam medij circa præcordia regni
Eximium celebretur opus, famosaq; sedes
Illa locum tanto dignum concedat honori.
Quanti Pontifices, quanti coiere potentes,
Quæ facies procerum, quis honor, quæ gloria rerum,
Quisue fauor populi, seu quæ deuotio cleri,
Qui velit expressis metiri singula verbis,
Hunc ego littoreas numerare fatebor harenas
Posse, vel in magno radiantia sydera cælo.
Hoc rerum splendore sacros Regina mariti
Uenit in amplexus, Comites, Regesq;, Ducesq;
Felici paritura thoro, te maxime, qui nunc
Fortiter Ausonias vrbes Henrice regendo
Grande tibi nomen primo nancisceris auo:
Et te Sueuorum ductor Friderice paterni,
Quod tua facta probant, dignissime nominis hæres:
Te quoq; cum magno præclaræ laudis Othone
Insignis Chunrade puer: cunctisq; minorem,
Sed non dissimilem morum probitate Philippum.
Hos equidem partu felici fœmina Princeps
Edidit, & plures generosa forsitan aluo
Terrarum dominos longè lateq; potentes
Progenitura fuit, si non florente iuuenta
Inuida fallaces rupissent stamina Parcæ.
Heu mihi, quàm celeri dominatrix inclyta fato
Occubuit, viduumq; virum, prolemq; reliquit.
Iam tamen Augusto dominantes cum patre natos
Uiderat, impressamq; tuis Henrice coronam
Temporibus: cum de toto semel orbe vocatus,
Quanta nec antè fuit, nec creditur esse futura,
Moguntina suos aspexit curia patres.
Nondum collectos ad gaudia tanta potentes
Ad proprias sedes, nataliaq; arua reuerti
Passus erat Princeps: sed adhuc Hymenæa, sacroq;
Carmina digna thoro, solenni curia plausu,
Et felix omen, votiuaq; festa canebat,
Cum redijt Graia Stabulensis ab vrbe Guibaldus,

Legatiq; ſimul, Regis mandata ferentes.
Qui tamen ob fraudes aliorum, quos prius idem
Egregio Manueli orator miſerat Vrbis,
Auribus, & facie tam læto tempore, tanti
Principis indigni, longè conſiſtere iuſsi,
Expauere graues offenſi Cæſaris iras.
Nam qui prædicti mandata priora tyranni
Auſonias vrbes, Ethruſcaq; rura tenenti
Attulerant Friderice tibi, gentilibus vſi
Fraudibus, impreſſas falſo ſub nomine Regis
Mendaces chartas ſibi confecere ſigillo.
Quos bene Rex habitos, poſtquã cumulauit honore,
Muneribusq; datis, referendaq; fauſta tyranno
Verba ſuo, placidaq; dedit conſortia pacis,
Dimiſitq; viros: cùm regia ſigna remenſis
Alpibus audirent ad Tranſalpina rediſſe.
Protinus Appuliæ populos, & mœnia falſis,
Subreptiſq; dolo Campana relatibus implent,
Littoreas vrbes, ſeſe, vicinaq; Ponto
Oppida, munifico falſis à Principe ſignis,
Accepiſſe probant, ignauaq; pectora vulgi
Fraudibus, & Graio corrumpunt nequiter auro.
His Comes Andreas Capuæ, proſcriptaq; turba
Nuper ab exilio noſtro ſub Rege reuerſa,
Atq; Cauillenſis Robertus nomine quidam
Eximia virtute comes: ſeu gratia noſtri
Principis, aut odium Siculi, ſeu maxima merces
Impulerat, cœptis tota virtute fauebant.
Præterea dominus infidum ac mobile vulgus
Pondera ſeruitij, Siculaq; tyrannidis optans
Abieciſſe iugum, ſceleri præſtare fauorem
Gaudebat, rerumq́ue ſequi momenta nouarum.
His opibus freti, Barum petiere, locumq;
Præſidij validam quam præmuniuerat arcem
Milite non pauco Siculus, certantibus armis
Oppugnant, capiuntq; manu, poſſeſſaq; bello
In ſua iura nouis traducunt mœnia fatis.
Non ſine clade tamen. nam maximus vnus in illis
Gaudia Palologus letho turbauit acerbo,
Cuius aromatico conditum corpus odore
Turba comes patrio tranſmittit mœſta ſepulchro.
Iamq́ue per Auſonias vrbes vulgatus adusq;
Principis, ingenuas rumor peruenerat aures,

Vel summum clausisse diem, vel pondere morbi
Guilhelmum proprij priuatum munere sensus,
Nec ratione frui, cunctasq́ in finibus illis
Fœdere Graiorum deceptas fraudibus vrbes.
Quod satis indignum Cæsar, penitusq́ pudendum
Duxit: & ingenti turbatus inhorruit ira.
Nam licet à Siculo Romani nominis vrbes
Hactenus inuasas, mutilatasq́ regna doleret:
Turpe tamen magis hoc, & fœdius esse putabat,
Mœnia capta dolo, seductasq́ turpiter astu,
Seq́ sui falsa delusum nominis vmbra.
Nam quòd tam longa Siculum gaudere rapina
Tam patiens tulerat, iustamq́ represserat iram,
Hactenus occultis, penitusq́ latentibus actum
Quis dubitet caussis: vbi tandem tempore nostro
Æternum veteri finem positura querelæ,
Nobilis è Sicula tibi Rex Henrice veniret
Nupta domo, gemini pax & concordia regni.
Forsitan hic facinus commentaq́ fraudis iniquæ
Graiugenumq́ dolos, Graiorum morte piasset:
Aut inhonoratos, & probra grauissima passos,
Turpiter Argolicam repedare dedisset ad vrbem.
Ni bona pars Procerum, legatis parcere Regem
Censeret, famamq́ bonam præferre dolori.
Sic demum Graijs adeundi copia Regis,
Temporis atque loci præscribitur ordine certo.
Non tamen inuicti fera Principis ira resedit,
Donec in Apuliam Proceres, vltricia regni
Iurauere sequi, condicto tempore signa.
Iamq́ graues vltrix Alemannia mouerat iras,
Magnaq́ terrifico properabat cœpta tumultu,
Cum nouus ex Latio rumor, meliorq́ priori,
Hostibus extinctis, Siculo victore receptas
Quas sibi subdiderant fallaciter attulit vrbes.
Ergo aliò Princeps tantarum pondera rerum
Flectit, & in Ligures properat conuertere bellum,
Innumerasq́ suo signatas nomine chartas
Destinat ad Proceres, ita regia iussa ferentes:
Si non perspicuis patuisset cognita signis
Vestra fides, multoq́ prius sudore labores,
Pignora sinceræ mentis manifesta dedissent,
Non ita securè vestrum peteremus, ad omnes,
Auxilium, diuersa ferunt quos tempora casus:

Sed quia deuotos velut officiosa supremo
Membra decet capiti, nobis cognouimus esse,
Nunc hoc, nunc aliud mutato tempore vestris
Mandamus studijs, sic rerum postulat ordo:
Sic variat fortuna vices, nullosq́; timemus
Ob decus Imperij vobis sociare labores.
Appuliæ bellum quod paucis antè diebus
Sanximus Herbipoli, vobis impunè remitto.
Præuenit siquidem nostros fortuna labores,
Magnaq́; sublatis periere negocia caussis.
Altera iam nostros expectant bella lacertos,
Egregium virtutis opus, pulchriq́; laboris
Imperij satiare minas, cunctisq́; per orbem
Gentibus & populis, Ligurina funditùs vrbe,
Ut decet, euersa, nostrum sancire timorem.
Quæ semper Latijs fallax, infida, rebellis
Regibus, & nulli docilis seruire potenti,
Præcipuè nostris tumefacta repugnat habenis,
Et quasi degenerem, tumidumq́;, & mente carentem
Contemnit, nec posse putat punire nocentes.
Quem nimis expositum veniæ, segnemq́; malorum
Aspicit in pœnas, patientia nostra timori
Illa teste datur. Nescis ha perdita, nescis,
Quem stimules peritura virum: sentire decebat
Te quoque quod sensit consors & conscia culpæ
Infelix Terdona tuæ: ceu corruit illa,
Tu quoque victa cades, tanto grauiore ruina,
Quanto nunc alijs tibi firmior ipsa videris.
Parua cadunt leuius, non multa mole premuntur:
Magna sub ingenti franguntur pondera lapsu.
Nunc age, magnifici Proceres, ingentibus actis
Intrepidas adhibete manus: & iusta ferentes
Arma, laboranti mecum succurrite regno.
Tutius est ferro iam putrida membra recidi,
Quàm partis vitio totum tabescere corpus.
Hæc est illa nocens quæ cunctas fortior vrbes
Persequitur, nostramq́; premit sine fine Papiam;
Quæ Cumam, Laudamq́; nimis vicina perenni
Insectans odio, crudelibus vrget vtramq́;,
Terrificatq́; minis, aliasq́; ferociter armis
Euertit: pressasq́; tenens in puluere victum,
Non patitur releuare caput: regniq́; superba
Comtemnit, ridetq́; minas: quas odimus vrbes

Dili

Diligit, & contrà quas nos dileximus, odit.
Terdonæ veteres nobis prohibentibus arces
Erigit, & vetitas audet sarcire ruinas.
Nec timet iratum, quem scit procul absore Regem,
Nec putat vlterius nostros sentire recursus.
Fallitur, & vano ducit solatia voto.
Sperato citius, castris Ligurina prememus
Mœnia, completo bellum condiximus anno.
Tunc nobis meritas cogetur pendere pœnas.
Et quæ nunc alias tutatur & erigit vrbes,
Non nisi post longum tempus renouanda iacebit.
Ergo viri fortes vobis adsciscite, quantas
Quisque potestis opes, vbi cum se torserit annus,
Totus apud nostram coiens exercitus Ulmam,
Me duce per rigidam securus & integer Alpem
Transeat, & fortem satis impiger occupet vrbem.
Néue sub hac specie vos ad maiora vocari,
Aut Appenninum traduci fortè putetis,
Sit procul iste metus, Ligurum non longius vrbe
Cogendum quenquam, per regia nomina iuro.
Interea solito belli fremebunda tumultu
Urbs Ligurum, postquam natalia rura tenere
Comperit euicta regales Alpe cateruas,
Ticinum geminis incingere pontibus amnem
Adgreditur, pauidam solita feritate Papiam
Ac circumpositos flammis simul atq; rapina
Depopulatur agros: mortalia corpora ferro
Confodit: aut duris adstringit capta cathenis.
Lunellum renouat: Terdonæ mœnia raptim
Erigit: atq; nouas properat sarcire ruinas.
Haud procul à tutis Ticini mœnibus alto
Fulgebant castella loco, de nomine certum,
Vingeuum scriptura vocat, nil tradidit vsus.
Hæc tunc Guilhelmus Ferrati Marchio montis
Mœnia seruabat, simul & Ticina iuuentus,
Præsidio submissa loci: sed fortior hostis
Expugnata diu tandem munimina victor
Occupat, & captis multo vix obside vitam
Indulgens, proprio componit fœdera nutu.
Quæ tum ob Leges, & formam pacis iniquam,
Spreuit, & abiecto Ticinum pondere rupit.
Ergo vbi festa suum cœperunt gaudia finem,
Protinus Herbipoli procerum, cum parte relicta

Norica castra petens, ibi Rex ad tempus agebat.
Hic, vt erant iussi legati Regis Achiuûm
Notificant, quorum series ni fallimur hæc est.
Occurrêre viro, mandatáque regia, Regi
Uxorem clara Regum de gente suorum
Spondebant, thalamosq; nouos & fœdera pacis
Perpetuæ, nexu solido firmare parabant.
Huic quoque prædictæ restabat & altera caussæ.
Nam duce Boricio tumidorum Rector Achiuûm,
Nuper ad Hungariam magnum direxerat agmen.
Cuius, vt interijt bello pars magna cruento,
Cum duce fusa suo, Scythica pereunte sagitta,
Uiribus ipse suis vindictam sumere cladis
Inualidus, nostrum quem nouerat omnia posse,
Orabat Regem, sæuis indicere bellum
Gentibus, vltoremq; suis adsciscere factis
Tentabat: sed cassa virum spes vtraq; lusit.
Nam meliora sibi thalami iam fœdera Rector
Iunxerat, ad bellum breue tempus, & altera belli
Fortius incumbens priuati cura vetabat.
Inde Ratisbonam Princeps, & publica regni
Cura, vocat Proceres, & rerum fama nouarum.
Hic inter Regis patruum, Regisq; nepotem,
Hactenus occultam de pacis fœdere formam,
Nunc tandem vulgare parant, & ferre sub auras.
Quæ qualis fuerit, rerum satis ordo docebit.
Nam patruus Regis, per septem signa Ducatum
Ritè resignauit: quæ tradidit ille nepoti.
E quibus ille duo patruo tradenda resignans,
Austrica iura viro pariter cessura reliquit.
Marchia tunc tellus erat hæc, nunc verò Ducatus.
Namq; volens prisci defendere nomen honoris
Rex patruo, cum tres comitatus ille teneret,
His quasi compactis, & in vno corpore iunctis
Consilio Procerum, celebrem dedit esse Ducatum.
Neue secuturi factum subuertere Reges
Aut reuocare queant, regali tuta sigillo
Argumenta Duci, monimentaq; certa reliquit.
Atque bono pacis cunctas florente per vrbes
Hæc quoque regali vt frueretur munere tellus,
Ultima iuratam suscepit Norica pacem.
Sic velut antiqui reuocato tempore secli,
Aurea pacifico sub Rege reuixerat ætas.

Sed quantum placidæ firmata pace quietis
Præstiterat nostro Regis præsentia regno,
Italicis tantum populis iniecerat absens
Cladis: & astrictos laxauerat antè furores.
Sic dum dimidium tenebris absentia Solis
Infuscat mundum, reliquo præsentia lucem
Fundit, & alterno partitur lumine cœlum.

Libri Quinti finis.

ARGVMENTVM LIBRI SEXTI.

Sextus in indomitos regalia signa Polonos
Excitat, Herbipolim repetit post prælia victor.
Plena dolis Graios spreuit mandata ferentes.
Anglicus eximium mittit tentoria munus,
Chrysopoli positis Papalis epistola verbis,
Ambiguis suspecta mouet, mox Norica Princeps
Rura petit, patruosque suos in fœdera cogit
Prisca, Labeslaum Regem creat ex Duce primum.
Pace domi facta, Ligures inuadere bello
Approperat, reuocatque suas in castra cohortes.

GVNTHERI POETAE, LIGVRINI, SIVE DE GESTIS FRIDERICI I. AENOBAR. AVG. LIBER SEXTVS.

RGO reformata post tempora plurima paci
Nobilis arridens læto Germania vultu,
Dulcia sepositis tractabat gaudia curis.
Mutatos sese, mutataque secula læti
Credebant homines: cæli quoque blandior aura
Spirabat, melioraque dabat sua munera tellus.
Non tamen in tanta Princeps ignaua quiete
Ocia carpebat, credens hoc perdere tempus,
Quo nihil adiectum regni prouentibus esset:
Quamque alijs dederat pacem sibi sponte negabat.
Ergo nouam nactus tentandi fortia caussam,
Constituit sæuis indicere bella Polonis.
Hos, vt fama tenet, populos à cardine primo
Solis, & æstiuo Phœbææ lampadis ortu,
Vistula præcingens torrentibus alligat vndis:
At quæ fumantem mergi videt æquore Phœbum,
Hanc rapido cursu prælabitur Odera partem:
Quod latus imbriferos telluris respicit Austros,
Rura Boemorum, syluis horrenda vetustis,

Tangit: ab arctoa Scythici maris æstuat ora
Fluctus, & indomiti sedem posuere Ruteni.
Hæc regio Sclauos complectitur, atque Polonos,
Et gentes alias, quarum nec barbara nobis
Nomina, nec rigidi possunt noscere mores.
Terra suo munita situ, vix hostibus vllis
Armata tentanda manu: gens aspera cultu,
Terribilis facie, morum feritate timenda,
Horrendo violenta sono, truculenta, minaxq́;
Prompta manu, rationis inops, adsueta rapinæ,
Vix hominum se more gerens, horrore ferino
Sæuior, impatiens legum, cupidißima cædis,
Mobilis, inconstans, acerrima, lubrica, fallax,
Nec dominis seruare fidem, nec amare propinquos
Sueta, nec affectu pietatis docta moueri.
Hæc partim natura dedit: partimq́; nocentes
Tabida pestiferæ faciunt contagia plebis.
Nam quæcunq; iacet Scythico breuis insula Ponto,
Qui tenet hanc populus, nec terram vomere sulcat
Frigore perpetuo sterilem, nec squallida duro
Rura ligone mouet, nec vitem copulat vlmo,
Nec legit arboreos autumni munera fœtus:
Venatu tantùm, crebrisq́; alimenta rapinis
Quærit, & aßiduis pirata senescit in vndis.
At si quando famem penuria longa ciborum
Asperat (horrendum dictu, vix credere possum
Ipse quidem, sed rumor habet) sua membra vicißim
Pestifero miseri morsu lacerare feruntur:
Nec genitor nato, nec fratri parcere frater
Nouit, & elixa recreatur filia matre.
Non tamen inuictam terræ populiq́; ferocis
Asperitas, potuit Regis compescere mentem,
Quo minus ad certos secura mente labores
Tenderet, & iustam vindicta pasceret iram.
Hæc siquidem tellus communi iure tenenda
Funiculi sub sorte, tribus deuenerat olim
Fratribus, egregrij generis: sed nomina nostris
Barbara legitimè nequeunt accedere libris.
Horum, qui reliquos ortu præcesserat vnus
Dux erat, & nuptam cognatam Regis habebat,
Nomine Gertrudem, Leopoldo patre creatam.
Cuius ob inuidiam fratres, ceruice rebelli
Abiecere iugum, pulsumq́; è sede paterna

Compu-

Compulerant tota profugum discedere terra.
Ille sua pariter fugiens cum coniuge, Regem
Chunradum petijt: sceleratáq; facta suorum,
Ærumnasq; suas, ereptaq; iura Ducatus
Affini, Regiq; suo deflebat: at ille
Imperiosa satu regni mandata, minasq;
Misit, & ereptos reddi praecepit honores.
Intumuere truces, nec regia iussa, nec acres
Exaudire minas, nec iam parere iubenti
Curabant: missisq; alijs, iterumq; remissis
Spernebant tumidi, fraternaq; iura tenebant.
Sic Dux praedicto longum sub Principe frustra
Fleuit, & assidua mansit vetus exul in aula.
Ast vbi felici Fridericus regia gessit
Sceptra manu, patruiq; loco suscepit agendum
Quidquid inexpletum, dubiúmue reliquerat ille,
Saepius admoniti, nec tunc quoq; rapta iubentem
Reddere germano, timuerunt spernere Regem,
Nec iurare fidem, nec prisco more tributa
Annua, quingentas curabant pendere marcas,
Omine non fausto: nam postquam saepe repulsa
Infremuit iusta patientia nobilis ira,
Agmina confestim rapiens per iniqua viarum,
Difficilesq; locos, & quos praestruxerat hostis
Obijcibus vastis aditus, peruenit adusq;
Odera, Germanos quae separat, atq; Polonos.
Hanc neq; Chunradus, neq; Regum tempore prisco
Distantem ripis, tumidamq; rapacibus vndis
Armata transire manu tentauerat vllus.
At Rex inuictum quod suscepisset agendum
Nil patiens, ipsam quae cunctis imperat, acri
Ingenio feruens, naturam vincere tentat.
Protinus innumeras socijs contexere puppes
Imperat: vt rapidum toto simul agmine flumen
Exuperet, pariterq; viros transmittat, equosq;.
Obstupuere rei, postquam sua rura tenere,
Et ripam cunctis intactam Regibus antè
Conspexere virum, vexillaq; regia campis
Irradiare suis: pauidiq; fugacia turpi
Terga dedere fugae: quamuis ea castra Polonos,
Pomerios, Bruscos, Parthos, simul atq; Rutenos,
Atq; truces populos Scythiae totius haberent.
Néue secuturis optata cibaria tellus,

Præsidiúmue ferat, villas, atque oppida tuta,
Castraq; per longos vix expugnanda labores
Exurunt flammis, spoliataq; rura relinquunt.
Nec minus à tergo quæcunq; illæsa manebant,
Vastabat Princeps: his qui sibi mente feroci
Parcere noluerant, indignum parcere ducens.
Tum demum tumidis è fratribus alter, iniqua
Qui profugi fratris sedem ditione tenebat,
Vt videt interitum tandem certumq;, grauemq;
Aduenisse suis irato Principe rebus,
Clamq; palamq; suos mittens, iterumque remittens,
Sæpius accitos affatu supplice cœpit
Compellare patres, & deditionis apertæ
Principis arbitrio legem veniamq; pacisci.
Quam miser hoc pacto tandem tulit, vt duo Regi
Millia marcarum, bis centum verò ministris
Penderet argenti marcas bis mille probati,
Mille alias proceres studiorum præmia ferrent,
Bis centum sacræ daret officialibus aulæ:
At tibi quæ rutilo fulgebas digna metallo
Corporis ad cultum, generosi germinis aurum,
Viginti magnas daret, vxor regia, marcas:
Iuraretq; fidem Regi, dignumq; fauorem,
Nec se de solio fratrem pepulisse paterno
Dedecus ob regni iurando iure probaret:
Denique virgineam se præsentaret in vrbem,
Staturus fratri summo sub iudice regni,
Signaq; trans Alpes deuotus regia miles
Præuaricatricem Ligurum sequeretur ad vrbem.
Hæc vbi iurando firmauit, & obside multo,
Rursus ad obscœnos mores, vitiumq; recurrens,
Rupit, & Æolijs dedit irrita ferre procellis.
Nam neque castra sequi voluit, neq; venit ad illam
Quam Rex fraternæ liti condixerat vrbem.
Victor ad Herbipolis famosæ mœnia Princeps
Signa refert: ibi tunc alios rectoris Achiui
Legatos Grata portantes munera pompa,
Verbaq; mandatis satis ampullosa superbis
Occurrisse ferunt: quos, vt ventosa loquentes,
Iactantesq; sui nimium magnalia regis:
Vrbano sermone diu gestire, benignus
Rector inoffensa patienter pertulit aure,
Spreuit, & irrisos probris fortasse lacessi

Dißimulans

Dissimulans fineret, ni se peccasse fatentes
Elati stultiq; viri, generosa potentis
Fletibus, & gemitu mouissent pectora Regis:
Iurassentq; simul nunquam se talia regnis
Ferre suis, Graiasq; domi suspendere nugas,
Verbaq; cum patrijs phalerata relinquere tectis,
Si quando nostram casus reuocasset ad vrbem.
Sic tandem tuti, vix tota mente recepta,
A summo petiere viro (nec tarda voluntas
Affuit) vt Princeps puerum præsentibus illis
Accingi gladio Fridericum ritè iuberet.
Hæc amitam pueri consortem Regis Irenen
Argolici, mandasse, ac sæpe rogasse ferebant
Astipulante viro, propter consortia magni
Quo pueri patrem fuerat complexus amoris:
Donaq; larga quidem tam nunc, quàm sæpius antè
Miserat, egregij puero regina decoris,
Mandatumq; viris dederat, non antè reuerti
Quàm dominæ possent ea gaudia visa referre.
Nec minus Henrici, sub quo tunc diues agebat
Anglia, contigerat legatos Regis adesse.
Hi quoque compositis mandata loquacia verbis,
Et preciosa suæ portabant munera terræ.
Quorum præcipuum miro spectanda decore
Scena fuit, cui nec similem videre priores,
Nec, reor, vlterius series ventura videbit.
Materiam quæris? peregrino stamine texta
Creditur, artis opus, miras habuisse figuras:
Pondus humo tolli manibus, nisi suæ nequibat,
Arte leuabatur, spaciosaq; iugera campi,
Multorumq; capax hominum, plus quinq; tenebat.
Hæc igitur tanto radiantia dona decore
Regia mellifluis ornauit epistola verbis.
Anglicus Augusto Rex gaudia vera monarchæ
Optat, & æternæ felicia gaudia vitæ:
Sit tibi vera salus Rex optime semper ab illo,
Qui bonitate sua dat Regibus esse salutem,
Inspiretq; tua bona cœlitùs omnia cordi,
Cuius clausa manu Regum pia corda feruntur.
Gratulor, & nostris meritò congaudeo regnis,
Cum tu cunctorum quos cernunt sydera Regum
Maximus, & toto nulli cessurus in orbe,
Fœdera nostra tamen, regniq; minoris, amico,

Affectu, non spernis opes: missúq; frequenter
Muneribus, sceptrisq;, potens nos Rector honoras.
Munera grata quidem, sed longè gratior illa
Quæ facit vt nobis sint munera grata, voluntas,
Quæ sese nobis de tanto culmine rerum
Inclinat, nostraq; petit consortia pacis.
Atque ideo quidquid nostris promittere regnis,
Aut fecisse licet, deuota mente volentes
Spondemus, cupideq; tuo sacramus honori.
Sit precor in populis pax, & concordia nostris,
Unus amor, syncera fides, commercia tuta:
Obsequijs nostris, studijsq; fidelibus opto
Uti sæpe iuuet, rarò contingat egere,
Auxilij quoties aut res, aut tempus egebit,
Uiribus alternis suffragia grata feramus.
Sic tamen, hîc vt tu, qui me cunctosq; per orbem
Præcellis Reges, ius arbitriumq; iubendi,
Ut decet, obtineas, mihi sit parere necesse.
Tamq; tibi placeat nobis facienda iubere,
Quàm nobis fecisse placet: nec fœnora blandi
Quærimus obsequij, nec paruis magna latenter
Præmia captamus, summo sit gratia Regi.
Incolumes seruamus opes, nullius egemus:
Regna vigent, fortuna fauet, multisq; timemur
Gentibus, & populis, Aquitanica me duce tellus
Utitur, Andegauis Comitem vocat, Anglia Regem.
Non contra Reges alios, inopinaq; bella
Imploramus opem, tranquilla pace fruentes,
Pace tamen media fidos optamus amicos.
De quibus, vt nobis liceat sperare, quis autem
Utilior, maiórue mihi contingat amicus,
Quàm tu, quem toti Romana potentia mundo
Imposuit Dominum, quem totus suspicit orbis?
Munera parua tibi, sed quæ placitura putaui,
Mittere cura fuit: tu suscipe mente benigna
Quæ ferimus, missamq; tuis hanc, vsibus, opto
Semper habe scenam, quæ te Dux maxime, velus
Protegat expansis, qui totum protegis orbem.
Nondum festinus mandata recentia lector
Prompserat, atq; alij regalia tecta subibant,
Quos Rex Hispanus, quos Gallia miserat, aut quos
Dacus, & Hungaricus Pannon qui præsidet aruis,
Quos alij proceres, magnum qui sparsa per orbem

Regna

Regna tenent, alijsq́ procul dominantur in oris.
Istam quippe domum, nunquam sine plebe frequenti
Omnibus e terris, & ab omni gente profecta
Inuenies: vt qui linguas, moresq́ locorum,
Et quidquid toto rarum contingit in orbe
Agnouisse velit, nusquam perfectius illa
Edidicisse queat: sic plurima tunc quoq; turba
Hic aderat, diuersa sonis, & moribus impar,
Munera certatim, mandataq́ læta ferebant
Et sua regna pio gaudebant subdere Regi.
Quos placidus Princeps blandis affatibus implens,
Responsis lætos, donis dimisit onustos.
Inde Viro placuit dotalia coniugis arua,
Allobrogumq́ domos motis inuisere castris.
Cuius vt aduentum præcurrens fama per vrbes
Distulit, & rerum præconia magna peregit,
Protinus Allobrogum proceres, multiq́ potentes
Italici, Veneti, Tusci, simul atque Latini,
Vuascones, Hispani, seu quos Prouincia diues
Misit, & Allobrogum contingens Gallia fines,
Chrysopolim celeres adeunt: ibi regia castra,
Teutonicasq́ Ducum placet expectare cateruas.
Huc quoq; Romano celebres à Præsule missi
Legati venere duo, Bernardus, & ille
Qui pòst in cathedra Rollandus nomine verso
Dictus Alexander, multos magnosq́ tumultus
Pertulit, Ecclesiæ cuius sub tempore longum
Schisma, quater senos exarsit penè per annos.
Hi præter solitum census ingentis amorem
Quo Romana suos inflammat curia ciues,
Hac quoq; caussa viæ fuerat: quia nuper ab illa
Sede gradum referens, famoso nomine quidam
Anglus, apostolica multum dilectus in aula
Præsul, Teutonicis fœde tractatus in oris,
Et spoliatus erat, nec adhuc crudele, recensq́
Flagitium, digna Princeps mulctauerat ira.
Reddita magnifico super hac re pagina Regi,
Plurima vana quidem, sed & hoc monuisse putatur:
Ut memor impensi tanti sibi Cæsar honoris
Esset, & acceptæ Papa donante coronæ:
Nunquam Pontificem collati muneris alto
Pœnituisse viro, nec si maiora dedisset
Præmia, tristiciæ posthac oneriue futurum.
Hæc ideo Princeps, non contemnenda, nec absq;

Pondere, suspectis credebat tradita chartis.
Quòd prius Ausonijs dum versaretur in oris,
Audierat Latiæ diffusum plebis in ora,
Et vulgo dici solitum: contingere nulli
Regna Latina viro, nisi cui Romanus amica
Traderet illa manu Petri sub nomine, præsul.
Hoc quoque Romanæ præstans in sedibus aulæ
Vana loquebatur, qua voce licebat, imago.
Hic à Romano mendax antistite pictor
Fecerat Imperij sumentem iura Lutherum,
Stare genu flexo, necnon epigrammata manus
Desuper addiderat, simulatis consona rebus.
Hanc Adrianus ei, ne veræ semina cladis
Res simulata daret, penitùs delere figuram
Pactus erat: sed adhuc minimi promissa laboris
Distulerat, fomesq́ mali viuebat imago.
Ergo vbi magnificis accessit epistola verbis,
Admonuitq́ virum: satis indignatus, ab illo
Imperium Princeps se suscepisse negauit.
Cumq́ refragari legati, & dicere contrà
Tentarent, & falsa sua pro parte mouerent:
Infremuere Duces, quos omnes aulicus ira
Ille Comes præcessit Otho, gladioq́ cruentas
Acriter educto properabat sumere pœnas.
Sed Rex in media (famæ non immemor) ira
Corripuit, tenuitq́ viros, iramq́ repressit.
Et satis implacidè dimissos, iussit eadem
Qua venere via vestigia tuta referre:
Ne tamen ad dextram sit copia, siue sinistram
Detorquere gradum, nec nocte diutius vna
Vno stare loco, donec referantur in Vrbem.
Vtq́ hæc caussa suæ cunctis notesceret iræ,
Protinus innumeris absentibus acta libellis
Innuit, & tales properat dictare querelas.
Cum mihi consensu diuina potentia vestro
Imperium frænare manu, cunctisq́ per orbem
Gentibus Ausonium dederit sancire timorem,
Si quid opinato grauius, dignúmue querela
Inciderit, vestras iustis conquestibus aures
Pellere non timeo: quorum me munere regna
Et primò cœpisse, & nunc accepta tenere
Glorior, & nunquam memorem gratúmue pigebit.
Inde fit vt summi (modò dicere fas sit) iniquos,
Pontificis vobis cogar depromere fastus.

Nam

Nam cùm in Chryſopoli,magna cum plebe potentum
Conſilium nuper ſummis de rebus haberem
Aduenere duo falſi de ſede prophetæ
Romana,qui ſe mandata ſalubria nobis,
Ferre paciſcentes,& toti commoda regno,
Dulcia miſcuerant ſecreto mella veneno.
Nam cum cœpta legi nobis à Præſule miſſa
Prima parte ſui ſapuiſſet Epiſtola pacem,
Protinus expreſſis auſa eſt ſubiungere verbis,
Illius nobis collatum munere regnum,
Imperij faſces,& ſceptri iura dediſſe,
Et gaudere datis,& ſi maiora dediſſet,
Nunquam Pontificem facti,donive pigere.
Quem cum legati viua quoque voce furorem
Adſtruerent,tantis exarſit curia flammis,
Ut niſi ſedato tumidis præſentia motu
Noſtra tuliſſet opem,miſeranda clade periſſent.
Ecce paterna fides,& magni Præſulis alma
Integritas,humiliſq́ Petri veſtigia ſectans.
Iam non ferre crucem domini,ſed tradere regna
Gaudet,& Auguſtus mauult,quàm Præſul haberi:
Eccleſiæ pacem,gladijs quæ ritè duobus
Utitur,alterutro nunquam bene firma remoto,
Scindit,& in ſeſe geminos exaſperat enſes.
Dumq́ ſacerdoti conatur iungere Regem,
Non vno tantùm contentus,lædit vtrumq́.
Quid voluere duo gladij,quos Petrus in illo
Indicat eſſe globo? totidem niſi nomina ſummi
Iuris in Eccleſia:quæ cum ſibi mutua quondam
Fœderis alterni nexu,ſuffragia præſtent,
Sunt diuiſa tamen:nec in vnum poſſe videntur
Iuncta coire caput:nec eodem ſæpe recurrunt
Inſtituenda modo,licet vnus vtriq́ ſit auctor,
A quo nomen habet ſub cælo quæq́ poteſtas.
Alter honos cleri conſenſum poſtulat:alter
Arbitrio Procerum,regniq́ fauore paratur.
Ergo quid ad ſummum de regni iure,quid,oro,
Pontificem ſpectat? nullum caput iſta ſuper ſe
Aſpicit,excepto cælorum Rege,poteſtas.
Eccleſiam regat ille ſuam,diuinaq́ iura
Temperet,Imperium nobis faceſq́ relinquat.
Adde,quòd infandum tractantes pectore votum
Latores apicum,mandatorumq́ ſequeſtri,
Diuinas ſpoliare domos,ſacra tollere vaſa,

Excoriare cruces, abrumpere textibus aurum:
Omnia quæ possent auide corradere sæuis
Unguibus, & secum collecta referre parabant.
Utq; minus cautos mendacibus angere possent
Ac terrere notis, impresso plurima signo
Deprensa est vacuis apud illos pagina chartis,
Susceptura nouas quas vellent cunq; figuras.
At nos Teutonico cupientes parcere regno,
Et simul iniustas cleri prohibere rapinas,
Uertere pestiferos à primo limine gressus
Iussimus, & vacua lusos repedare crumena.
Uos (age) nunc Proceres, quibus hanc auctoribus aulā,
Imperiumq; rego, præsens iniuria quæso
Asperet, & iustos mecum stimulate dolores.
Interea magnos Proceres, Burgundia diues,
Pontificesq; suis excitos sedibus vltrò
Regis in occursum commouerat: omnia latè
Oppida, seu validis munitæ turribus vrbes,
Excipiunt illum valuis reuerenter apertis,
Quæq; relicta sibi iam libertate vetusta
Gaudebat tellus, venientem milite pauco
Agnoscit dominum supplex, Regemq; fatetur.
Ipseq; Parisiæ moderator & arbiter aulæ
Milite cum multo (dubium, pacatus, an hostis)
Colloquij caussa Regem Ludouicus adibat.
Ast vbi dispositis illum dotalibus aruis
Teutonicas reuocasse gradum cognouit in vrbes,
Regia magnifico pacis sub imagine fastu
Misit, & a qua suis ab eo mandata recepit.
Iamq; tuos Cæsar peragrans Germania campos,
Saxoniæ fines, claramq; intrauerat vrbem,
Quam prius infidis condixerat ille Polonis.
Quos vbi velle dolum, iurataq; pendere parui,
Indefensa fidem cunctis absentia fecit,
Signa Ratisbonam sua fert, vbi magna coibat
Concelebranda patrum solenni curia cœtu.
Huc quoq; Pannonijs legatio venit ab oris,
Uerba, precesq; ferens Geisæ sub nomine Regis.
Huic satis in teneris adolescens strennuus annis
Frater erat Stephanus, quem Rex ad culmina regni
Aspirare dolo Bela suasore, ferebat.
Hic placido cultu puerum nutriuerat, vt qui
Uir bonus & prudens, & auunculus esset vtriq;.
Hunc quasi suspectum regnis, & facta parantem

Impia,

Impia, Rex odijs vexabat frater iniquus.
Impositoq́ sibi funesta crimine fraudis,
Testibus, & falsis iuuenem damnare parabat
Iudicijs, odiumq́ furens ferale coquebat.
At puer in magno spem tantùm Cæsare ponens,
Rebus opemq́ suis, solum ratus esse sub astris
Qui velit, aut possit tumidos arcere tyrannos,
Hunc adijt, tumidiq́ graues, quas senserat iras
Fratris, & indigno fœdatam crimine famam,
Exiliumq́ suum deflens: insignia magni
Corda viri, crebris tandem permota querelis
Impulit, vt sæuo fratri mandata, minasq́
Scriberet, & iuuenem famæ, domuiq́ paternæ
Restitui, falsò læsum rumore iuberet.
Ille furens odijs, & gaudens fratre remoto,
Cuius erat probitas animi suspecta nocenti,
Excusare suam fraterno crimine culpam,
Inuidiamq́ sui cupiens lenire furoris,
Hæc Regi mandata viros perferre fideles
Iussit, & Augustas his fallere vocibus aures.
Germanum, quoadusq́ nihil crudeliter egit,
Vel latuere doli, consorti fœdere iuris
Participem, nulloq́ modo, nisi nomine tantùm,
Partiri quod nemo potest, habuisse minorem:
At postquam durum patuit scelus, illud amicè
Non potuisse pati, nec tunc quoq́ sæuius actum,
Aut grauius quicquã, quàm quod iam fraude reperta,
Cautus ab infido se subtraxisset amico.
Illum (cum posset tutus mansisse) coactam
Sponte sua simulasse fugam, caussamq́ doloris
Esse, quod inceptos nequeat patrare furores.
At Rex huic finem nequiens imponere liti,
Cum maiora premant priuatæ pondera curæ,
Distulit, & iuuenem Veneti per stagna profundi
Prouidus Argolicam seruandum misit ad vrbem.
Hoc quoq́ conuentu Procerum, Dux ille Boemus,
Fama Labeslaum quem nominat, ob sua gesta
Fortiter, & bello nuper spectata Polono,
Ex Duce Rex fieri meruit, gessitq́ potenti
Sceptra manu, cinxitq́ nouo diademate crines.
Protinus ad patrias vestigia Rex nouus vrbes
Retulit Italico pactus sua robora bello.
Nec minus egregium dictu, pulchrumq́ putamus
Quod patrui Regis, Dux Austricus, atque Frisingæ

Præsul sedis Otho, studio, curaq́ nepotis
In pacem rediere bonam, quos ante feroces
Irarum stimuli, fraternaq́ rixa cruentis
Vexabat odijs, cum Dux abrumpere quædam
Fratris ab ecclesia per vim tentabat: at ille
Prisca suæ sedis certabat iura tueri.
His bene compositis Ripuaria Cæsar in arua
Tendit, & extremos Rheni percurrere fines
Accelerat, pacemq́ locis; & iura reformat
Gentibus, hanc cunctis gaudens præponere curis.
Ne qua parte sui nutantia regna relinquat
Rector, ad Italicos moturus signa labores.
Rursus Vangionum campos, Luthramq́ reuisit,
Regalesq́ sibi quos struxerat ipse penates
Incoluit, paucis sedata mente diebus.
Dum sibi consilio sanctorum cuncta virorum
Ritè gerenda putans, vicinis munera larga
Erogat ecclesijs: turbæq́ benignus egenti
Dilargitur opes: autorem nactus in hac re
Hermannum, meritisq́ grauem, formaq́ venustum,
Sanguine conspicuum: qui tempore præsul eodem
Brixinensis erat, cunctis quos Teutona tellus
Tunc habuit, claræ prælatus nomine famæ:
Unde viri monitis ad magna negocia tendens
Diuinam studijs Princeps à seq́, suisq́,
Tentabat castris auertere mitibus iram.
Iamq́ procellosis aquilonibus aëra molles
Abstulerant Zephyri, senij cum frigore pulso
Grata repubescit iocundi temporis ætas,
Dum viret omnis ager, tellusq́ decore resumpto,
Floribus, & viridi iuuenescere gramine gaudet,
Cum iam desuetus post ocia longa iuuencus,
Cura laboriferi cogit iuga ferre coloni:
Quaq́ diu tuta tenuit naualia sedis,
Nauta ratem dubias pelagi deducit in vndas,
Magnaq́ pro regno gesturi prælia Reges
Fortia, belligeras reuocant in castra cateruas.
Cæsar ad Italicum iam se procingere bellum
Apparat, & validas castris accire cohortes.
Ne qua tamen puram culpæ contagio caussam
Infuscare queat, sanctos adsciscere patres,
Et iustæ caussas exponere maluit iræ.
Qui postquam stimulos iamdudum bella volenti
Adiecere nouos, iustumq́, piumq́ fatentes,

Nomine

Nomine quod regni geritur sub Principe bellum,
Protinus accensa stimulis grauioribus ira
Feruet, & vltorem veniæ spe tutus adepta
In Ligurum pœnas Princeps accingitur ense.
Iamq́ gradu refugo Romam sine laude reuersi,
Terribiles nostri legati Principis iras,
Quæq́ suæ trepidi tulerint discrimina vitæ.
Quantaq́ probrorum conuicia cuncta gementes
Addiderant Adriane tibi, mæstoq́ relatu
In Regem nimias acuebant Præsulis iras.
Iam tunc Romani partes dissensio cleri
Fecit, & in geminum secessit schisma fauorem:
Hi legatorum partem, Papamq́ sequuntur:
Ast alij Regis pulchrum & laudabile factum
Excusant, fortemq́ vocant, dignumq́ corona.
Ac velut elatos culpant, nimiumq́ tumentes
Dissidij caussam fomentaq́ prima dedisse.
Illa dies caussam, momentaq́ prima malorum
Præstitit, & longæ victuræ tempore pestis.
Principis, an Papæ fuerit pars iustior, alter
Qui melius potuit cognoscere, iudicet: at nos
Ignari rerum, partem veneremur vtramque.
At præsul subita nimium quoque feruidus ira,
Præsulibus nostri tam sæua piacula regni,
Contemptusq́ suos mæstis deflere querelis
Accelerans, tales ferri iubet vndiq́ chartas.
Si satis vnanimes in Christi nomine fratres
Estis, & eiusdem proles certissima matris,
Contemptus nostros, & sacræ scandala vobis
Credimus ecclesiæ magno ventura dolori.
Quàm male legatos maiestas regia nostros
Audierit, quantaq́ furens exarserit ira,
Unius falso decepta interprete verbi,
Vel qui præsentes aderant videre: vel absens
Si quis erat, potuit certis audire relatis.
At nos, teste Deo, quòd sceptrum, iuraq́ regni
Diximus à nobis illi collata fuisse,
Non donata quidem, potius sed tradita nostro
Illa ministerio, vel ei commissa, per illud
Credidimus verbum sat recte posse notari.
Nunquid ob ambigui suspecta vocabula dicti,
Debuit in tantam succendi filius iram,
Verbaq́ mandatis opponere dura paternis?
Adde, quòd eximio famosos nomine nostri

Custodes lateris, tanta feritate lacessi
Pertulit, vt gladios, & saeua pericula mortis
Vix fugerent: vetitosq; vltra procedere, tristes
Turpiter, ac trepidos ad limina sacra remisit.
Néue quis ad nostram toto de corpore regni
Audeat vlla sui deferre negocia sedem,
Obseruare aditus, angustaq; claustra viarum
Dicitur, & mediam positus custodibus Alpem.
At vos ecclesiae fortes, validaeq; columnae
Pontifices (neque enim vestris hoc credere fas est
Actum consilijs) vos haec iniuria tangat.
Pró q; Dei fortem stabiles opponere murum
Ne trepidate domo, solida quae, praeside Christo,
Aedificata petra, quamuis concussa procellas
Sentiat, euerti tamen, & succumbere nescit.
Ac primò iuuenem monitis inflectere Regem
Cura sit, vt tantum properet purgare reatum,
Autoresq; mali rabidae feritatis Othonem,
Reinaldumq; simul: quorum Comes aulicus alter,
Alter in ecclesia falsò iam nomine culmen
Pontificale tenet: famosi criminis vltor
Corrigat, & digna manifestè puniat ira.
Obsequiumq; Deo, nobis impendat honorem,
Illis spem veniae, cunctis exempla relinquat.
Talibus acceptis à summo Praesule chartis,
Pontifices, vno sic rescripsere tenore.
Scimus, & à Domino stabili promissa tenemus
Indubitata fide, nunquam de sede mouendam,
Quam Petrus in solida fidei consistere iussam
Protegit Ecclesiam Christo sub praeside petra.
Cum tamen insolitis sedes Romana procellis
Concutitur, capiti totius corporis angor
Condolet, vtriusq; dolor transfertur ad omnes.
Hinc fuit, alme Pater, cum regia pectora nuper
Illa recens dubijs mouisset epistola verbis,
Cum fremerent regni Proceres, strepituq; feroci
Obstruerent stupidas insuetis vocibus aures
Vt neque fulmineam te contra Principis iram,
Et saeuas stimulare minas, nec rursus in illum
Munimenta tuae parti praestare liceret.
Vt si fortè nouo lunam concurrere soli
Aetheris impulsu mirantia sydera cernant,
In neutram belli secedere territa partem
Forsitan audebunt, & compatientur vtrique.

Hunc

Hunc velut innato, proprioq; calore timendum
Horrebunt, isti placidæ magis, atque labore
Assuetæ socio densas purgare tenebras,
Præstabunt tacitum, nil amplius ausa, fauorem.
Sic nos Cæsareas & formidauimus iras,
Et tibi qua licuit fauit secreta voluntas.
Illa tamen dubij sensus defendere verba,
In tanto Procerum fremitu, medioq; furore
Omnibus infestis, nullo præsumpsimus ausu.
Quæ super hac nobis mandata legenda dedisti,
Legimus, & monitu cupidi parere paternis;
Protinus ammonitu regalia pectora blando,
Iamq; soporatas precibus demulsimus iras:
Cuius, vt expressas posis agnoscere voces,
Dulcibus alloquijs ita respondisse putato.
Imperium geminis disponitur, inquit, habenis,
Legibus, & veterum seruato tramite morum:
His ego contentus, fines transire paternos
Nec volo, nec possum: neq; enim prudentior illis
Laude superuacua cupio, vel maior haberi.
Debita Pontifici faueat reuerentia: regnum
Legibus antiquis, & prisco more regatur:
Cuius ab æterno tantum collatio Rege
Prouenit: ad Proceres electio pertinet, in qua
Præcipuam vocem præsul de iure vetusto
Moguntinus habet: pastori prima recentis
Agrippina tuo conceditur vnctio Regis:
Imperij nitidam summo sacrare coronam,
Pontifici ius est: vt vero nomine possit
Non dator Imperij, sed confirmator haberi.
Hæc ego magnorum suscepi iura parentum,
Hæc retinere libet: si quis superaddere quisquam
Nititur, inualidum prorsus vacuumq; relego.
Sunt sua iura patri, diuinis legibus orbem
Temperet, ecclesias, quo debet iure, gubernet:
Cogitet antiquos primæui temporis annos,
Præteritosq; dies, & secula prisca reuoluat,
Num Petrus? aut Clemens? num cætera turba priorum
Sceptra Latina dabat? Romanus tempore prisco
Pauper erat Præsul, regali munere creuit:
Nec tamen vt fasces, & regni iura Latini,
Vel dare præsumat, vel cuiquam tollere possit.
Excessere modum magnorum munera Regum,
Si tantum cuiquam ius in sua regna dederunt.

Sed neq; tanta fuit largitio, nec dare quisquam
Quo caret ipse potest: huius collatio regni
Autorem sortita Deum, contingere nulli
Iure potest hominum: collator muneris huius
Est Deus: hoc summis regnum confertur ab astris.
Hoc tamen arbitrium Romanus tempore nostro
Vendicat Antistes, documentaq; vana figuris
Exprimit, & chartis dat grandia verba superbis.
Iamiam picturæ moneo tollantur inanes,
Cauta verecundis mitescat epistola verbis.
Iam veris tractare libet, iam muta loquáxue
Cedat, & è medio mendax tollatur imago.
Quid sua verba ferant studeat pensare prius, quàm
Regales incauta manus reprobandáue tangant.
Si cupit ecclesiæ pacem cum Regibus esse,
Nec sumus ignari, patri quid filius, aut quem
Debeat ille mihi versa vice iuris honorem.
Legatos siquidem minimè procedere passi,
Nec in contemptum diuini patris ad Urbem
Iussimus, aut odio, vestigia versa referre:
Sed quia multa noua secum molimina fraudis,
Vel iam scripta notis, vel adhuc scribenda frequentes
Optabant miserum premere & exugere clerum,
Diuinas spoliare domos, secumq; referre,
Quo nunquam Romana sitis satiabitur, aurum.
An pulchrum satis est, & summo Præsule dignum,
Impressas signo vacuas emittere chartas,
Quas possit lator varijs inscribere nugis
Cum volet, & miseris falsas affigere culpas,
Laturus veram ficto pro crimine prædam?
Nam quòd me queritur, positis custodibus omnes,
Præclusisse vias: nec me fecisse negabo,
Nec nisi propensa factum ratione fatebor.
Si quis habens caussam, sacra limina iure probatam
Vel peregrinus adit, via libera ritè patebit:
At si quis nugas pacis turbator inanes
Illuc ferre cupit, nusquam transire licebit.
Hæc de responsis diui Pater optime Regis
Salua pace tua, tibi rescribenda putamus.
Nam quæ præterea superaddidit, vtpote quasdam
Pactorum tacitas ignaro Principe leges,
Contractusq; nouos, & conspirata latenter
Fœdera cum Siculis, melius reticenda videntur.
Ille Palatinus iam tunc à Principe nostro

Regius,

Regius, Italicas veluti praecursor ad vrbes,
Non adesat praemissus Otho: Reinaldus eodem
Accelerare parans multis praesentibus antè
Immunem culpae, populiq; furentis ab ira
Protexisse viros, multo se teste probauit.
Nunc, age, tranquillae, sanctissime, pacis amator,
Iusticiae speculum, placidorum sanctio morum,
Nunc, age, deposita, si quam dolor intulit, ira
In melius mentem reuoca: nobisq;, tibiq;
Consule: neu placidam mundi turbare quietem
Ecclesiae regniq; grauis dissensio possit.
Mitior Augustas mittenda videtur ad aures,
Quae tantos animi compescat epistola motus.

Libri Sexti finis.

ARGVMENTVM LIBRI SEPTIMI.

Septimus Augustae conuentum indicit, & inde
Intrat ad Italiam summos sumpturus honores.
Hinc Graiûm fraudes memorat, legataque Papae,
Atque interceptos comites, rescriptaque narrat.
Dacorum Regi donantur sceptra, & ab Arcto
Conueniunt gentes, Ligurum & contendit ad vrbem:
Scribuntur leges, Proceres hortatur, & ira
In Ligures totus candet fortissimus Heros.
Acriter ad Trecium pugnatur, & obsidione
Moenia cuncta quatit, portas turresque refringit.

GVNTHERI POETAE, LIGVRINI SIVE DE GESTIS FRIDERICI I. AENOBAR. AVG. LIBER SEPTIMVS.

IAMQVE profecturis ad magna negocia signis
Rhetica rura tenens multo cum milite Princeps,
Qua celer Augustam placido Licus irrigat amne,
Proxima Vindelicae tentoria fixerat vrbi,
Hic ex diuersis venientia partibus orbis
Agmina, septenis placet expectare diebus.
Cuius vt aduentum tanta Romanus in ira
Comperit Antistes, vera tunc deniq; fama
Territus, Henricum praemittens, atque Hiacynthum
Ire iubet, placidisq; virum mulcere loquelis,
Scriptaq; pacificis minus aspera reddere chartis.
Nam iam cum valido prudens Reinaldus Othone
Italiam, finesq; tuos Verona tenebant.

His sine Marte viris ingressu Riuola primo
Inuictum, nullaq; manu superabile castrum,
Traditur, aëriæ primis in faucibus Alpis
Extructum, ditione sua Verona tenebat.
Contulit his multum, gratosq; sequentibus vsus
Præstitit, vt tuto transirent agmina gressu.
Tum quascunq; viros vrbes, aut magna subire
Oppida contigerat, populis gaudentibus vltro
Exceptos, læti decorabat cultus honoris.
Tunc Proceres, clariq; viri, turbæq; minoris
Ambitiosa manus, studio deuota fideli
Sacramenta dabant, cunctas seruanda per vrbes.
Principis Ausonij ius, famam, corpus, honorem,
Nec se læsuros, & si quis lædere tentet,
Vsq; vel ad mortem tota virtute reniti.
Inde tuos raptim transcurrunt Mantua fines,
Mantua famosi musa vulgata Poëtæ,
Vicinamq; petunt, acturi magna, Cremonam,
Quam Padus effusis delambit molliter vndis.
Huc ex Italicis confluxerat vrbibus ingens
Pontificum, Procerumq; manus: reuerenter ab illis
Susceptura sui mandata recentia Regis.
Quæ postquam quanto decuit splendore diserti
Exposuere viri, placidaq; hic aure verendi
Suscepere patres, magno complenda fauore,
Inde per Aemiliam vestigia versa ferentes,
Te Rauenna petunt, legatos Regis Achiuûm,
Quos apud Anconam positos, hostilia quadam
Moliri audierant, horum Palæologus ille,
Hic Logotheta fuit, cœptis arcere parantes,
Hi contra Siculum speciétenus arma mouentes,
Prætextu belli furialia vota tegebant.
Nam quæ littoreis stabant in finibus vrbes,
Conciliare suo, nostroq; abrumpere regno,
Arte, dolo, bellíue metu, precióue parabant,
Venalesq; manus, & municipalia castra
Conflabant multo, quod Græcia miserat, auro.
His bellatricem iuuenum Rauenna cohortem
Improba, conductis merituram miserat armis.
Vt plebs illa nihil cum spe mercedis iniquum
Iudicat, oblato nihil est quod abhorreat auro.
Inde reuertentes, cum iam sua mœnia tuti,
Vicinasq; vrbis portas intrare pararent,
Occurrere viri, dignaq; ferociter ira

Correptos,

Correptos,sæuo circumstrepuere tumultu.
Ductor erat iuuenis Guilhelmus nomine quidam,
Transuersorq́ malus,verq cognomine forsan,
Quòd quasi fraude mala transuerteret omnia,dictus.
Hunc licet ante fores vrbis,medioq́ suorum
Agmine,regalis noxæ non impiger vltor,
Nec numero comitum,sed regni feruidus ira
Irruit:& medium forsan mucrone cruento
Confodisset Otho:nisi multo deniq́ fletu
Ignauæ plebis pariter,precibusq́ suorum
Euictus,trepido,ac sese peccasse,fatenti,
Donasset miserum magno pro munere vitam,
His quoq dimissis,Anconæ proxima fortes
Castra viri ponunt,Græcosq́ potenter ab vrbe
Accitos,regniq́ minas,& iurgia passos
Tanta, quod iniussu Romani Principis ausi
Ambiguis suspecta dolis incepta mouerent,
Argolicæ secum fraudis commenta referre
Ocyus,& toto iussere recedere regno.
Qui postquam Graiæ pepulerunt scandala pestis,
Conuerso repetunt Mutinensia mœnia cursu.
Huc Adriane tuos regalia castra petentes
Legatos,perfusa Pado Ferraria misit:
Quos vbi tranquillos,mandataq́ pacis habentes,
Atque reformandæ paci venisse sequestros
Agnouere Duces, ad cœpta negocia tutos
Dimittunt,placidumq́ sinunt explere laborem.
Ergo Tridentinæ tuti cum Præsule sedis
Prætereunt rigidas angustis faucibus Alpes:
Qui tamen illæsas ad regia Cæsaris vsq́
Castra viris præstare vias,tutasq́ nequiuit.
Nam duo belligeri Comites,crebrisq́ rapinis
Adsueti,quorum hic pugnax Henricus,at illum
Nomine vulgato Fridericum fama vocabat,
Nudatos spolijs,captosq́ in dura feroces
Vincula conyciunt,tam qui ducebat euntes,
Quàm qui se tutos illo ductore putabant.
Nec prius emissi,proprio quàm fratre Hiacynthus
Obside deposito,sese,sociumq́ue laboris,
Præsule detento,miseranda sorte redemit.
Mox tamen & nutu diuino Præsul,& obses,
Saxonis auxilio,Romanæ ob sedis honorem,
Saxonis Henrici,sub quo duce Norica tellus
Tunc erat,horrisonis subduxit colla cathenis,

Afflictu grauiter raptoribus, atque coactis
Reddere, quæ tulerant, & iustas pendere pœnas.
Ergo vbi Vindelicæ non longè à mœnibus vrbis
Augusto faciente moras, regalia castra
Ausonij subiere viri, præmittere viuo
Pauca sono cautela fuit, quibus ira verendi
Si qua superstes erat, posset mitescere Regis.
Hæc tibi cunctorum Rex augustissime Regum,
Summus in ecclesia Petri successor, & idem
Deuotus tibi mente pater, cultorq́ fidelis
Mittit, apostolica præmissa verba salute:
Totaq́ Romani nunc maxima curia cleri,
Te velut eximium Regem, dominumq́ salutant.
Cætera quæ ferimus, nudis quàm tradimus, ecce,
(Tradiderantq́ simul) narrabit pagina verbis.
Protinus explicita papalis epistola fronte,
Talia continuo subnectit verba relatu.
Quantus in officio studiosi cultus amoris,
Quanta paterna fides in te, mitissime fili,
Extitit, vt primùm diuino munere sedem,
Et pastoralis suscepi munia curæ,
Indubitata tibi deuotæ pignora mentis
Esse reor: quòd prima tui gratanter honoris
Accepi mandata libens, quodq́ omnia lætis
Sæpe ministerijs à te dictata peregi:
Quòd tibi collatos diuino munere fasces
Imperij, sacramq́ manu gaudente coronam
Imposui, vidiq́ tuos gauisus honores:
Quodq́ tui caussa Romanæ iurgia plebis
Sustinui, multosq́ tuli, scis ipse, labores.
Inter tot veri certissima signa fauoris,
Si quid fortè tuas, ita re cogente, sub aures
Vel minus exactum, vel acerbum pagina nostra
Detulit, in subitam stimulari protinus iram
Non decet: in cunctis caussas & tempora rebus
Aspiciat, qui vera cupit decernere iudex.
Filius ille quidem sapiens, & gloria patris
Creditur, eiusdem qui blandimenta, minasq́
Æqua mente libens, & amica suscipit aure:
Imò, tua quod pace loquor, qui parcere virgæ
Sustinet, huic odio perhibetur filius esse.
Non decuit Regem, nec tanto Principe dignum,
Vrbanumq́ fuit, mea dum tibi pagina nuper
Adderet vltrices violati Præsulis iras,

Obsequijq́

Obsequijq; mei, non exprobrare profectò,
Sed monuisse volens, quædam tibi signa referret,
In tantum paucis accendi vocibus iram,
Quas minus exacta scriptor ratione notarat,
Ut nostri socios lateris, semperq; fideles,
Te quoque teste, tibi, tanta feritate lacessi,
Tanta pati sineres irati fulmina regni,
Explendiq; viros cœpti præclusa facultas
Cogeret irrisos ad limina sacra reuerti.
Si quid in illorum factis enorme notasses,
Indignumq; tuis, aut intolerabile regnis,
Significare tribus potuit tua pagina verbis,
Atque emendandum nobis seruare reatum.
Nunc semel admonitus placidè, nec tale quid vltrà
Attentare velis: transacta sequentibus oro
Corrige, Romanæ seruato sedis honore.
Nos quoque, si qua fuit turbato in corde querela
Ponimus, & dulcem tecum partimur amorem.
Latores apicum, mandatorumq; ministros,
Quæ legis, eximio, fili, pietatis honore
Suscipe: quodq; tuas per eos dictamus ad aures,
Illud ab interno synceri crede profectum
Pectoris affectu: tutosq;, habitosq; benignè,
Hos saltem lætos ad limina sacra remitte.
Hæc tunc exposuit mandata recentia, pastor
Ille Frisingus Otho, quem tanto maior habebat
Hac de lite dolor, quanto propioribus illum
(Regis erat patruus) tangebat curia vinclis.
Utq; piè scriptis à summo Præsule verbis
Addidit ipse suas in pacis fœdera partes,
Protinus ingenui consedit pectoris horror,
Et nitidus redijt sedato Principe vultus.
Ut si fortè rosas, & candida lilia nimbus
Contudit, & nitidum virgis decussit honorem:
Horrent informes spinæ, frustraq; petiti
Quærentem fallunt nudato stipite flores.
Mox vbi tranquilli clementior aura Fauoni
Cœperit, excluso spirare benignius Austro,
Protinus ad placidos flatus sua germina rami
Producunt, solitoq; nitent virgulta decore.
Præter prædictam turbati Principis iram,
Restabant aliæ litis fomenta querelæ:
Quas vbi legatis distinctas ordine Cæsar
Exposuit: contraq; suo pro Præsule missi,

Optima sollicite cauti responsa dedere:
Protinus optatæ præsentibus oscula pacis
Dulciter impendens, Papæ, Cleroq́ salutem
Innuit, & lætos à se dimittit in Urbem.
Iamq́ precatores aderant à Rege Dacorum
Electo nuper, populiq́ fauore creato,
Principis arbitrio sceptrorum iura petentes.
Annuit hoc pacto Rex, vt post bella reuersum
Ante quater denos properaret Regulus illum
Cautus adire dies, regnum sumpturus ab ipso,
Obsequijq́ fidem, iurando iure daturus.
Iamq́ suas valido vires Alemannia motu
Exciérat: populiq́ truces feruente tumultu
Partibus è cunctis ad regia castra fluebant,
Saxones, & rigidi qui Norica rura coloni
Uuestualiamq́ tenent, quos aut Ripuaria tellus,
Aut cum Germanis Rhenum partita colonis
Francia, seu magno nomen sortita Lothero
Terra tenet, tunc Allobroges dotalia læti
Arma mouent, Celtæq́ leues, Cymbriq́ feroces,
Uindelici, Sueui, Sclaui, simul atque Boemi,
Pannones, & lætis quos educat Austria campis,
Quiq́ Carinthinis populus versatur in oris.
Non ego vel populos, vel nomina clara potentum
Enumerare queam: quoscunq́ à cardine mundi
Horridus, & gelida Boreas emissus ab Arcto
Uerberat, aërias donec veniatur ad Alpes,
Arma ferunt populi, non sunt qui mœnia seruent,
Non qui rura colant: præmissis vndiq́ feruent
Castra viris, magno scrutatum à Principe, per quas
Hos iubeat transire vias: nam tantus in armis
Plebis erat numerus, ne iunctis agmina castris
Nubifera rupes Alpis transcendere possent.
Utq́ dedit ducibus cunctis loca congrua Rector,
Distribuitq́ vias, scisso mox agmine, quidam
Cannales, Iulijq́ Forum, multiq́ Clauennam,
Cumanumq́ lacum, multi petiere Tridentum.
Ipse Boemorum regem, multosq́ potentes
Allobrogum, Sueuumq́ Ducem, fidumq́ nepotem
Te, Friderice, suum, Chunrado rege creatum,
Secum Rector habens, illas transcendere rupes,
Nomine quas veteri montem Iouis incola dixit,
Adproperat, iamiamq́ domos, & rura iacentis
Italiæ cernens, fidas quas nouerat vrbes

Ticinum,

Ticinum, Laudamq́ suam, Cumamq́ salutat
Lætus, & in Ligures violentam concipit iram.
Prima feros belli motus, regniq́ furores
Tuta loco, fidensq́ nimis, Ligurumq́ suisq́
Viribus, aduersis excepit Brixia fatis:
Quæ postquam Regi tentatis restitit armis,
Plus quoque quàm potuit, tandem contrita solutis
Mœnibus, accepit dominum, quem fecerat hostem,
Vixq́ redempta, suos multo luit ære tumores.
Vtq́ Ducis totæ subierunt castra cohortes,
Ne quid inhumanum, linguis, ac moribus illa
Dissona barbaries, castris impunè moueret,
Consensu procerum tales à Cæsare leges
Compositæ, stabili castrorum iure feruntur.
Ne quis rixari ferro, pugnamq́ mouere
Audeat in castris: neu mota lite vocatus
Cum telo veniat, lorica tutus, habensq́
Quo tantum rixæ dirimat certamina fustem.
Neu belli signum, nisi fortè domestica quærens
Agmina, vociferet, miles si fecerit ista,
Eiecto castris, & turpia plurima passo,
Eripietur ei castrorum tota supellex.
Armiger exusta cadenti fronte metallo,
Detonsaq́ coma, post verbera pulsus abibit,
Vel domini spolijs redimetur, & omnibus armis.
Vulneris, aut cædis conuictus, voce duorum
Qui modo non fuerint violato sanguine iuncti,
Hic caput, ille manum perdet: si teste carebit
Altera pars, facinusq́ volet formidine pœnæ
Abiurare reus, poterit iurare: volentem
Quilibet oblato licitè reprobare duello,
Passurus similem non victo crimine pœnam.
Miles equo cursore carens, clypeoq́, vel hasta,
Sit licet oppositæ partis, regalia castra
Tutus adire potest: si quis violauerit illum,
Sicut & in socio pacem violasse feretur.
Si fuerit bellator eques, clypeusq́ vel hasta,
Non erit ille nocens: pœnámue merebitur vllam.
Institor à nostro spoliatus milite, cuncta
Conduplicata feret: maxilla seruus adusta,
Vertice detonso, supponet terga flagellis:
Aut erit à domino prædicto more luendus.
Qui spoliare sacras aliquem conspexerit ædes,
Si prohibere potest facinus, prohibere laboret.

Si prohibere nequit, maneat securus: at ille
Iudicis arbitrio pœnam pro crimine pendet.
Urbem, vel castrum nostro sub nomine tutum,
Impugnans, poterit pacis violator haberi.
Non erit in nostris nobiscum fœmina castris.
Qui reus extiterit, spolijs nudatus abibit
Turpiter, & naso mutilabitur illa reciso.
Seruus deprensi conuictus crimine furti:
Si fur antè fuit, probrosa morte peribit:
Sin minus, abraso signatus vertice frontem
Verbera dura feret, castrisq; fugatus abibit,
Ni fuerit domini spolijs, armisq; redemptus.
Si continget equum cuiquam reperire vacantem,
Nec dominum norit, non detondebit, vt illum
Ignotum faciat, nec clausum fraude tenebit,
Sed stabulatori nostro denunciet, ac sic
Inuento vt proprio, nullo prohibente, fruatur.
Quem si fasce nouo dominus deprendet onustum,
Non erit hoc licitum detecto pondere raptum
Tollere: portantem patiens in castra sequatur,
Iamq; ministerio liceat reuocare peracto.
Si quis pacificæ plebis villásue, domúsue
Usserit: abrasis signabitur ora capillis,
Et pulsus castris post verbera multa recedet.
Lex eadem pœna præscripta, minoris ementi
Teutonico, castris vt pluris vendere possit.
Hoc tamen adiecto, quicquid venale ferebat
Eripiet cameræ turpi pro fœnore custos.
Miles Teutonicus socium de gente Latina
Non habeat, nisi noticiam sermonis habentem
Teutonici: quòd si præsumpserit, omnia perdat.
Inuentor foueæ, nullo prohibente repertis
Gaudeat: at si quis vim fecerit improbus illi,
Id noster digna stabulator corrigat ira.
Nemo parum cautè, nimiúmue potenter agendo,
Conterat educto vinaria vasa liquore,
Quæ præstare suum possunt castrensibus vsum.
Has, aliasq; sacro dictatas Principis ore,
Consensere patres, seruare per omnia, leges.
At Rex belligeras cupiens armare cohortes,
Vltricesq; viris incudere fortibus iras,
Editiore loco, blando spectabilis ore,
Et tamen ingenuæ reuerendus pondere vocis
Constitit, attentas implens his vocibus aures.

Maxima

Maxima sydereo laudum praeconia Regi,
Rex ego terrenus, modo si foret illa facultas
Vocis, & officij merito persoluere possum,
Cum mihi deuoto tantos assistere coetu
Aspicio Proceres, quorum me munere regna
Accepisse iuuat, studijs retinere laboro.
Nam neque me tanti mea gloria muneris vnquam
Immemorem faciet, nostriq; fauoris egentem
Viuere dum potero, bello, seu pace, fatebor,
Sunt impressa meis suffragia vestra medullis,
Quoq; magis recolo, magis haec recolenda videntur;
Immemor officij non sat memor extitit antè,
Nec bene gratus erat, qui gratus desijt esse.
Spem mihi de reliquo quae praecessere dederunt.
Gratia praeteritis, spes est adhibenda futuris.
Sed iam tempus adest, quo certo pignore possit
Vestra nitere fides: ad magna negocia rerum
Venimus, ingentes belli concepimus iras.
Nec mihi res agitur, nec certos sponte labores
Aggredior: belli caussas, iramq; coactus
Accipio, iustosq; mouet vindicta dolores.
Cernitis in quantos sese efferat improba fastus
Urbs Ligurum, regniq; minas, mandataq; nostra
Ridet, & antiquis à Regibus edita iura,
Quae cum legifero statuit reuerendus Othone
Carolus, ah pudeat, nunc demum tempore nostro
Respuit, abiecitq; ferox ceruice superba
Imperiale iugum, manifestaq; bella fatetur.
Hoc ego si patiar, sine caussa censear ensem
Inualida portare manu, Regumq; priorum
Degenerem, dignumq; minus perhibere nepotem.
Ergóne saeuitia mea sunt electa nefandae
Tempora, quae tantos nequeant punire furores?
Fallitur ignauae (nisi fallor) opinio plebis.
Quicquid in Imperium nostro committitur aeuo
Inuenit vltorem: dabit ah, dabit impia poenas,
Interituq; graui commissa nefanda piabit.
Si bene vos noui, si non mea pectora fallit
Spectatae toties vestrae virtutis imago.
Nam neque vos nostri socios non esse doloris
Communis iactura sinit: quae sponte dedistis,
Eripit inuito (nisi vos succurritis) hostis,
Munera vestra mihi parat extorquere: simulq;
Vos, & me socij, facto contemnit in vno.

Dumq́ putat bello, nec nostra requirere posse,
Arbitrium vobis, fructum mihi muneris aufert.
Nunc age Teutonici fortissima robora regni,
Imperij vires, totius gloria mundi,
Magnifici Proceres, magnis intendite cœptis
Pectora, sitq́ palàm, nullam, sub limite magni
Esse poli, nostris, quæ tutò viribus obstet,
Legibus aut Latijs impunè recalcitret, vrbem.
Si vos à patrijs laribus, thalamisq́ pudicis
Noster amor, regnique labor, iustique doloris
Adduxit ratio: si dulcia pignora, natos,
Plorantesq́ domi liquistis sponte puellas,
Nunc ijsdem caussis vltrices acriter iras
In tumidos Latij depromite nominis hostes.
Atque illud nostro detergite dedecus æuo.
Ne nostras impunè minas spreuisse feratur
Vrbs Ligurum quas Roma timet, nec iura, nec vllæ
Hoc prohibent leges, quotiens iniuria regum
Vexat, & Imperij subito pax hoste laborat,
Principis edicto iustissima bella gerantur.
Ille nocens populus, nos regni iura tuentes,
Vltrices aquilas, qui publica signa secuti,
Eximios certè referemus laude triumphos.
Vocibus Augusti virtus accensa suorum
Incaluit: fremuere minæ, capuloq́ reductas
Admouit grauis ira manus: vox omnibus vna.
Dicta probant, laudantq́ virũ, stimulisq́ morantẽ
Impellunt, fidasq́ vouent in prælia dextras.
Sed ne præcipiti quicquam prudentia motu
Regia, neglecto præsumeret ordine iuris,
Primùm propositis legalibus esse citandos
Hostes edictu, iuris suasere periti.
Vtq́ sibi certam Ligures incumbere cladem,
Dilatamq́ vident offensi Cæsaris iram,
Iam spe maiores, scelerum deposcere pœnas
Electos de gente sua, legumq́ peritos
Miserunt in castra viros, blandisq́ potentes
Persuadere modis: quorum sermone diserto
Posse putabatur mitescere Principis ira.
Qui cùm se caussis grauiter pœnalibus angi,
Legibus Italicis, & stricto iure viderent,
Inq́ coloratis suffragia nulla loquelis
Esse, vel in multa, quam promisere, moneta,
Rebus inexpletis, multum frustraq́ rogatis

Principi-

Principibus, mœsto repetentes mœnia vultu,
Impleuere suam magnis terroribus vrbem.
At Rex instructu properans ad mœnia castris,
Iam loca contigerat, qua certior Addua limes,
Finibus ab Ligurum magnæ secat arua Cremonæ.
Quis quamuis medias populis iniecerit vndas,
Non tamen hostiles poterat cohibere furores,
Quo minus alterno spumaret sæpe cruore.
Gurgite tunc pleno solito torrentior ibat,
Auxerat & tumidas resolutis Alpibus vndas,
Nec se belligeris transmitti posse cateruis
Ponte, vado, remoq́; carens sperare sinebat.
Nec minus opposito Ligurinus in aggere miles,
Magnanimi iuuenes, vel si vada tuta paterent
Excipere hos armis, ac propulsare parati
Constiterant, densaq́; vadum statione tenebant.
Sic duplici caussa, fluuio, belloq́; repulsus
Iratus medijs exercitus hæserat vndis,
Cornipedesq́; virosq́; simul grauis horror habebat.
Tantum distantes alterno margine ripæ
Certatim validis torquebant tela lacertis.
Donec ab extrema riparum fronte, Boemus,
Cum Duce Dalmatico, sese rapientibus vltrò
Iniecere vadis: hos agmina tota sequuntur.
Urget eques peditem, multis violentior amnis
Lubrica fallaci vestigia subruit vnda,
Vorticibusq́; cauis inuoluens arma, virosq́;
Et rapidæ feritatis equos, correpta deorsum
Cuncta trahit: sic penè viri periere ducenti.
Ast alij non tam vectu, quàm remige freti
Cornipedum, solida tandem vestigia ripæ
Fixerunt: turpiq́; fuga perterritus hostis,
Mœnia nota petens, infaustum ciuibus omen
Rettulit: & cladis prænuncia signa futuræ.
Stabat in eiusdem deuexo margine ripæ
Turribus, & valido castrum spectabile muro,
Nomen erat Trecium, Ligurum sub nomine tutum
Hactenus, & nullo tactum per secula bello:
Hoc latus excelsæ circumstant vndiq; turres,
Illud fluminea tutum defenditur vnda,
Ingentiq; rapax incingitur Addua ponte,
Quem seruat positis custodibus ardua turris.
Visa fuit Regi nostris accommoda castris
Illa satis sedes, propter compendia pontis

Et magno ventura bono: iussitq; cohortes
Expugnare locum: paret festina iuuentus,
Totaq; belligero cingit castella tumultu.
At qui præsidium seruabat & oppida miles,
Frustra tentato conatus mœnia bello
Defensare manu, postquam cognouit ab vrbe
Nil opis esse sibi, miseræ modo munera vitæ
Depactus, totis patefecit mœnia portis.
Armaq; victori, castellaq; plena relinquens,
Nudus ad hostilem misere compellitur vrbem.
Hos tamen euentus lætos, & gaudia rerum
Inuida turbauit casu fortuna sinistro.
Namq; nouæ quidam quærentes semina laudis,
Præclarumq; sibi cupientes dedere nomen,
Mœnia terrifico strepitu Ligurina petentes,
Exciuere suis tutis de sedibus hostes,
Sæuaq; conflictu mouerunt prælia duro.
Primus in his EKebertus erat, Comes ipse, sed alto
Sanguine, regifico minimè cessurus honori,
Et magnos Reges animi virtutibus æquans.
Hic dum prolapsum quendam, rapidoq; volutum
Turbine cornipedis, cuperet releuare suorum,
Hasta Ligus iuuenis vibrata per ilia magni
Transijt, & latebris animam deprendit in altis.
Sunt tamē incolumi iuuenem qui corpore captum,
Hostilemq; manu tractum fateantur in vrbem,
Sæuaq; discerptis perpessum funera membris.
Hunc & Teutonici Proceres, Italiq; potentes,
Et Ligurum bona pars agrè gemuisse feruntur:
Cuius & interitum lachrymoso tristia nectens
Carmine Teutonicas defleuit fama per vrbes.
Hic quoque Cæsareæ multi periere cohortis:
Quemq; domi famosa Ducem Rauenna potentem
Miserat, occubuit miseranda clade, Iohannes.
Nonnulli rigidas collo subiere cathenas:
Ast alij frenis redeunt ad castra retortis.
Quos grauiter Princeps verbis inuectus acerbis
Corripuit, pœnasq; rei fortasse luissent,
Ni precibus blandis Proceres, multóque rogatu
Fortunæque vices, incertaque fata loquendo,
Vix tandem iustam sedassent Principis iram.
Qui mox permixta tantis cum luctibus ira,
Vlcisci socios auidè festinat, & arcta
Obsidione ream iam claudere cogitat vrbem.

Totaq;

Totaq́, septenis distinguens agmina turmis.
Ductorem cuneo præfecit prouidus vni
Cuique suum: nunc cornicines, sonitusq́, tubarum
Prælia terrifico committere prima tumultu,
Signiferosq́, loco, vel læta, vel aspera primò,
Laturos, acies æquè dispergit in omnes.
At qua Cæsarea, signum latiale, cohortis
Regia fulget auis, magnorum densa virorum
Agmina, ceu magni glomerauis viscera regni.
Hinc famulum succincta manus, vulgusq́, pedestre,
Pondera iumentis ingentia portat onustis,
Quæq́, expugnandis creduntur idonea muris.
Vltima ceu modico subitura negocia voto
Aere dato conducta cohors, & bellica miles
Dona sequens: precioq́, suum mutare fauorem
Suetus, & accepto pariter cum munere bello,
Hunc habuisse, dator precij, quem iusserit, hostem.
Sic pulchro felix acies instructa tenore,
Carmine belligero, longeq́, sonantibus hymnis,
Diuinam sibi poscit opem, Ligurinaq́, sensim
Mœnia securo petit imperterrita gressu.
At qui sollicita ciuis spectator ab vrbe
Prodierat, primasq́, fores, vallumq́, tenebat,
Nullo lasciuus strepitu, seu Regis honori
Hoc dabat, ingentis seu iam præsagia cladis,
Pectore certa trahens, nullo clamore superbus
Stabat, & insignem spectabat sedulus hostem.
At Rex dispositis pulchro satis ordine castris,
Obsidet ingentem plus centum milibus vrbem.
Hanc per circuitum spacio spectanda capaci,
Planicies, centum stadijs diffusior ambit,
Extructus quadris vallabat mœnia saxis
Murus: adhuc vasto pracinxerat agger hiatu
Ad subitos belli strepitus, captosq́, fragores,
Grandibus impensis anno properatus eodem.
Turribus, & pinnis, tormentorumq́, flagellis
Hoc minus institerant, quòd nulla posse putabant
Obsidione premi, plenam tot ciuibus vrbem.
Vnde nec Imperio sese præstare fideles
Curabant, ac sæpe iugum ceruice rebelli
Respuerant, regniq́ue diu plebs illa superbis
Luxurians animis, tutò contempserat iras.
Ergo vbi diuisis ingentia mœnia portis
Teutonici tota Proceres indagine belli

Undiq; cinxerunt, & regia signa superbi,
Ausoniasq; suis volucres colludere campis
Viderunt Ligures, & opertos milite fines,
Prima viris alta tentoria cingere fossa
Cura fuit, densare sudes, & ducere vallum,
Castrorum munire sinus: ne clausa latenti
Turba dolo, vel Marte palàm fremebunda diurno
Erumpat, subitoq; viros, & castra furore
Turbet, & incautos inopina clade lacessat.
Nam neque tormentis, neque rapto mœnia bello
Posse capi populosa putant, meliusq; videtur
Expectare famem, vi namque hæc cuncta potenti
Expugnare solet, vel si confisus ad arma
Prosiliens, pugnam ferus vltrò conferat hostis,
Fortunam tentare manu, facilesq; triumphos.
Unam portarum socia virtute premebant
Cognati iuuenes, quorum Comes aulicus alter
Nomine Chunradus, Regis quoque frater: at illum
Ductorem Sueuis Chunrado patre relictum
Aequiuocum, iunctumq; sibi Fridericus amabat:
Promptus vterque manu, formaq; verendus vterque,
Nobilitate pares, & eisdem in finibus æui.
Hos, vel quòd teneris vigiles minus esse sub annis
Credebant Ligures, vel quòd vicinius vrbem
Terrentes, socijs procul absedisse videbant,
Hos primùm tentare parant: tacitasq; cohortes
Nocte pruinosas mundo referente tenebras,
Mœnibus educunt, quo tempore membra diurnis
Extenuata malis, primò sopor irrigat imbre:
Tunc etiam primo somni torpore grauatos
Inuadunt, turbantq; viros, & castra lacessunt.
Prosiliunt stratis stupidi, vix sumere tela
Nóxue timórue sinit: ferit horridus äera clamor,
Multiplicatq; metus, veris grauiora timentur.
Non tamen in tanto discrimine, mente carentes,
Immemorésue sui, validis hortatibus iram
Extimulant iuuenes: sumptisq; viriliter armis
Quæ tempus, casusq; dabant, certamina dura
Instituunt, ferroq; simul, lapidumq; rotatu,
Et quocunq; licet telo depellere castris
Nituntur tumidis sublatos viribus hostes.
Iamq; Boemorum tentoria proxima clamor,
Armorumq; sonus per opaca silentia noctis
Impulerat: qui mox tremulo clangore tubarum,

Raucaq;

Raucaq́; terribili quatientes tympana pulsu,
Vicinam testantur opem: iam castra tenebant,
Iam sua Teutonicis sociarant arma cateruis.
Attoniti subita miseri formidine ciues,
Degenerem petiere fugam, turpiq́; relapsu
Mœnia nota petunt: sed nox, & porta, timorq́;
Impediunt aditus, compressaq́; turba laborat.
Sic bona pars ferro cecidit prostrata cruento,
Aut iniecta tulit captiuo vincula collo:
Semineces alij, numerosaq́; vincula passi,
Illæso penitùs redierunt corpore pauci,
Exemplumq́; suis, documentaq́; certa dederunt,
Ne spem nocturnis auderent ponere furtis.
Sed quia festino bellum procedere motu,
Obsessi fortuna loci prohibebat, & ingens
Tempora multa labor, momentaq́; tarda petebat,
Multorum virtus torpescere nescia, tardas
Non poterat tolerare moras, longamq́; quietem
Oderat, & steriles ignaui temporis horas.
Ergo Palatinus geminis cum fratribus ille
Eximiæ virtutis Otho, firmissima nostræ
Robora militiæ, flagrantes laudis amore,
Grande aliquid patrare manu, dignumq́; referri
Inter magnorum celeberrima facta virorum,
Vespere iam penè referente crepuscula noctis
Eduxere suas castris ad mœnia vires.
Atque crematuras portam cum ponte latenter
Admouere faces: rapido tabulata vapori
Materiam fomenta dabat violentior aura.
Protinus è tota raptim concurritur vrbe,
Omnibus hostiles amor est restinguere flammas.
Nam præter pontis discrimina, tota patebat
Vrbs Ligurum flammis, si non consideres ignis.
Nec mora, conflictu magno certatur vtrinque.
Hi prohibere parant incendia pontis: at illi
Oppositis prohibere volunt prohibere volentes.
Tela volant, strident lapides, densisq́; sagittis
Aer nocturnas & vincit, & adiuuat vmbras.
Tandem restincta multo discrimine flamma,
Penè pari casu sera vix nocte dirempti,
Alternas cædes, & mutua vulnera passi,
Hi muros subeunt, illi sua castra reuisunt.
Nec Ligures nostris tardi magis, aut minus esse
Audaces, tumidiq́; volunt, factoq́; recenti

Sponte referre vicem, pulchrum & laudabile credunt.
Sæpius obsessis gaudent excurrere muris,
Et iaculo, fundaq; leui, celerique sagitta
Incautos turbare viros, crebrisq; lacessunt
Castra latrociniis: portaq; frequentius illa,
Quam ductor validis obsederat Austricus armis,
Erumpunt, tandem stimulis grauioribus ardens.
Impulit ira virum totis educere castris
Agmina: collato muros accedere bello.
At Ligures non iam muros defendere, verùm
Obuia ferre viris vltrò venientibus arma
Accelerant, miscentq; grauis certamina pugnæ.
Prima volatilibus mandantur bella sagittis:
Protinus excussis auidè concurritur hastis.
At simul ad gladios, & strictas cominus iras
Incaluit virtus: tunc verò horrendus vbique
Clamor, & ingenti penitùs collisa fragore
Arma sonant: tinnire cauas mucronis ab ictu
Audires galeas, incussa trementibus hastu
Scuta graui mugire sono, gemituq; cadentes
Oppetere, & rigido terram prosternere trunco.
Instant castrenses, aduersaq; pectora sæuis
Vulneribus lacerant, indignanturq; resisti.
Nec cedunt Ligures, nec de statione mouentur
Obnixi, pariterq; necant, pariterq; necantur.
Donec vix tandem magna virtute repulsi,
Et nostris multa respersos cæde triumphos
Linquentes, refugo tenuerunt mœnia cursu.
Hic inter multos, stolidissimus occidit ille
Statius, infausti sibi quem præponere Regem
Optabant Ligures, & sceptra dicare parabant.
Cuius, & à nostris multo simul ære redemptum,
Et captiuorum numerosa plebe, cadauer
Mutatum solito Regum sepeliuit honore
Stulta superstitio, quodq; huic sors iusta negaret
Viuenti, stolidus morienti contulit error.
Non mihi cuiusdam Liguris reticenda videtur
Improbitas, stultaq; ferox vesania mentis,
Qui rapido fremebundus equo, fulgentibus armis
Conspicuus longè, nostris illudere castris,
Militiæq; rudes, equitandi lege carentes
Dicere Teutonicos, probrosaq; multa pudendis
Gaudebat iactare sonis, vanamq; superbus
Ostentans artem, rapido modo turbine vectus

Quadru-

Quadrupedantis equi, nunc certa lege reductu
In gyrum frenis sinuosa volumina torquens,
Unum de multis, potiúsue ex omnibus vnum
Electum, dignumq́ sibi concurrere, crebrò
Poscebat, captosq́ metu ridebat inani.
Ut quondam pueri periturus laude superbus
Ille Philistaeus, trepidanti probra minasq́
Iactabat populo, donec pastoris Hebraei
Procubuit tumidam signatus vulnere frontem.
Non tulit elata Comes ostentamina mentis,
Albertus Tyrolensis erat, vanamq́ superbi
Stulticiam Liguris digna compescere poena,
Teutonicaq́ parat gentis remouere pudorem:
Non tamen aut galea muniri tempora curat,
Aut gladio lumbos, aut ferro pectora texit,
Aut cursoris equi, quo praelia semper agebat,
Officio fungi, clypeo contentus & hasta,
Terga minora premens, vibrata cuspide, segnem
Impulit, armatumq́ solo deiecit inermis.
Sed neque degeneri dignatus tingere ferrum
Sanguine, non spolijs, nullo discrimine partis
Victrices ornare manus, tellure iacentem
Liquit: & hoc alijs magni reputantibus, ipse
Negligit, & modico factum metitur honore.

Libri Septimi finis.

ARGVMENTVM LIBRI OCTAVI.

Octauo Ligurum speculatur prouidus vrbem
Caesar, & antiqui theatri procul aspicit arcem.
Mutua bella gerunt Ticinus, Cremonaq́ue fortis.
Inde fames, pestisq́ue ferox Ligurum vrbe fremebat.
Guido Bladerensis caussam, sed pacis, agebat.
Vt Caesar pacis dederit mox conditionem
Ciuibus, & pulchrum duxit de more triumphum.
Dimittit Proceres, Tisuidum, & castra reformat.
Curia Roncalijs mandatur, castra metatur,
Consilium celebrat, Feudalia iuraque dantur.

GVNTHERI POETAE LIGVRINI. SIVE DE REBVS GESTIS FRIDERICI I. AENOBAR. AVG. LIBER OCTAVVS.

AS inter laudes, & fortia facta virorum,
Illam præcipuè puram Fridericus agebat,
Ut sine iactura grandi, sine clade suorum
Conficeret cœptos optato fine labores.
Et modò cum paucis, denso modò milite cinctus,
Ardua sollicito lustrabat mœnia gressu:
Spectabat muros, spectabat robora valli,
Quæq; locum vasto cingebant aggere fossæ,
Quaq; viam cœptis facilem fortuna parare
Tuta videbatur, cura studioq; sagaci
Acriter intendens, oculis & mente notabat.
Hæc ita concussit trepidos vigilantia ciues,
Ut quotiens illum muros ambire videbant,
Non secus, ac si iam validas effringere portas,
Turribus aut celsis infligere saxa pararet,
Mœnia tota graui tremerent confusa tumultu.
Tunc varius totam clamor, strepitusq; per vrbem
Signaq; diuinas trepidè pulsata per ædes
Fœminei planctus, lamentaq; mœsta sonabant.
At tuba pinnigeri iuuenes ad culmina muri
Terribili clangore vocat, densaq; corona
Undique consistunt, & propugnacula seruant.
Stabat ab obsessa non multo longius vrbe
Quàm semel exiliens arcu iaciente, sagitta
Ire potest, quadris molei incognita saxis,
Romano constructa modo: quam fama superstes
Dicere Romanum vulgo consueuerat Arcum.
Quattuor hîc validis surgebat fulta columnis,
Tam sibi conueniens, vt visu nemo sagaci
Posset ab alterutris vnum secernere saxis.
Formam turris habens, cameras, tabulataq; multis
Interius sortita locis, altasq; fenestras:
E quibus & totos ibat prospectus in agros,
Et facili poterant conamine tela rotari.
Hanc Romanorum quendam pro fornice Regum
Erexisse sui certissima signa triumphi,
Vel magis iratos alio quoque tempore Reges
Mœnia victa per hanc sibi subiecisse ferebant.
Præsidium plebs illa loco, sumptusq; ciborum
Ad spacium belli, longosq; locauerat vsus.

Id cautè fecisse putant: nam quicquid ab hoste
Exterius fieret, spectantibus inde videri
Et facili socijs poterat notescere signo.
Hic transferre suis Fridericus commoda castris
Cogitat: & iuuenes iaculo, celeríue sagitta
Corpora vel longè distantia figere doctos
Stare iubet contrà, certosq́ intendere ictus.
Ut si quis patulis, aut mittere tela fenestris,
Aut spectaturos etiam producere vultus
Audeat, aduersis configant ora sagittis.
Ipse flagellatam tormento rumpere molem
Apparat, & duro penitùs confringere ferro.
Attoniti stupuere viri, dextrasq́ petentes
Uitam depacti tradunt munimina Regi.
Qui postquam sociam tutos dimisit in vrbem,
Collocat ipse suos in tuta sede fideles.
Hoc tamen in bello veteris non immemor iræ,
Acrius in Ligures Ticini sæua iuuentus,
Atque Cremonenses, odio grassante fremebant.
Nam si quis Ligurum, fatis agitatus iniquis,
Illorum quandoque manus, infestaq́ tela
Inciderat: tunc dira sui monimenta furoris
Aspicienda dabant, iuguloq́ videntibus illis
Condebant gladios: aut duro stipite vinctum,
Certatim missis figebant vndiq́ telis.
Nec minus ex illis, si quisquam fortè maligna
Uenerat ad Ligures, discerpti corporis artus
Truncaq́ de summo spargebant funera muro.
Tantus ab antiquis furor & discordia caussis,
Inter vicinas semper spirauerat vrbes.
Iamq́ fames Ligurum, nostris optata, superbas
Cœperat insolito mentes contundere morbo,
Ac, reor, à summi proficiscens iudicis ira
Squallida tabificum corruperat aëra pestis.
Castra tamen Procerum vindex secreuit ab vrbe,
Persequiturq́ reos, parcens insontibus aër:
Castra vigent: non peste famis, cœlíue laborant,
Urbs eget, & dubio tabescit languida cælo:
Iamq́ fugam propria multi meditantur ab vrbe,
Exagitatq́ suos sedes natalis alumnos.
Sunt quibus extrema pro libertate tuenda,
Dulce sit in trepido mortem promittere voto,
Esuriem, cœlumq́ pati, belliq́ labores,
Dum modo pro patria sunt hæc toleranda salute.

At quibus in miseris turbato pectore rebus
Plus aliquid rationis adest, mentisq; profundæ,
Fœdera proiecto pacis deposcere ferro,
Quasque velit Princeps suadent admittere leges.
Maximus inter eos suadendi fœderis author
Utile consilium Guido Blandratensis agebat,
Hic Comes eximius Ligurum conciuis, & idem
Charus erat Regi, nec ob hoc suspectus in vrbe.
Talis fama viri vulgauerat inclyta mores.
Hunc igitur medio trepidantis in agmine vulgi
Cum iam de summis ageretur quæstio rebus,
Inter Cæsareum pariter, patriæq; fauorem,
Talia prudenti cognouimus ore locutum.
Si mea pro vestris nunquam sollertia rebus
Pigra fuit, si vestra libens mandata peregi
Semper, & hoc ipso vobiscum tempore dura
Malo pati, & tristes partiri gaudeo casus:
Non modo quid moneam, sed quo pietatis amore,
Quáue fide ciues animo tractare sagaci,
Quæ facies rerum, quæ temporis huius imago,
Qui status, aut quæ sit nostrorum forma malorum,
Plus quoque quàm satis est ipsi cognoscitis ipsi,
Certaq; fortunæ clarent exempla sinistræ.
Sensimus, vt multi, mortalia quæque regentem
Nos quoq; Fortuna, non culpa fortè caremus.
Nouimus hunc olim populum, Regesq; creasse,
Et virtute sua quosdam pepulisse creatos.
Nouimus Italicas leges, & iura per vrbes
Ex isto fluxisse loco, sed durior æquo
(Pace bona dixisse velim) dominatio nostra
Extitit, immodicis vicinas legibus vrbes
Terruimus: scit Cuma quid est, scit regia Lauda,
Quosq; per Italicos, vrbes aut oppida, fines
Strauimus, aut validis seruire coëgimus armis.
Mutauit fortuna fidem, dextramq; retraxit,
Atque noua longum compensat clade fauorem.
Non vltrà stabilire suos, aut pellere Reges,
Sed Latio seruire Duci Ligurina necesse
Urbs habet: & rectè, liceat modò vera fateri,
Ordine res agitur: Reges Alemannia nobis
Urbibus Italicis leges & iura daturos
Mittere ritè solet: postquam de partibus illis
Carolus, & Magni regnum surrexit Othonis,
Ausoniaq; frui Reges cœpere corona

Teutonici:

Teutonici: quorum tutò contempsimus antè,
Respuimusq́ iugum, nunc iustis vltor in armis
Bellator Fridericus adest: quem nescia vinci
Mensq́ manusq́, suis facit hostibus esse timendum.
Exemplo testata suas Terdona ruinas
Esse potest, quam ne vetito de puluere frustra
Iusserit, erectis vrbs nostra resurgere muris,
Haud modicus timor est: exemplo debuit esse
Spoletum, iusta deletum vindicis ira.
Quæque per Italiam conata resistere frustra
Oppida, Teutonicis victor pessundedit armis.
Nec timeo, socij, fateor, ne Regis amore
Falsa monere puter, dudum bene cognita vobis
Nostra fides, certis potuit notescere signis.
Nam quòd nil propriæ prætextu suadeo caussæ,
Nec fauor, aut odium, quæ publica commoda sæpe
Impediunt, sed certa fides, & pura voluntas
Hæc suadere iubent, scrutator pectoris alti
Scit Deus, & proprij mihi mens bene conscia voti.
Omnia discutiens animo, nihil esse salutis
Censeo, placata nisi primùm Cæsaris ira.
Arma mouere libet, nudamq́ lacessere pugnam?
Sed vix obstructis prohibemus mœnibus hostem.
Tuta loco clausis seruabimus ocia muris?
Sed prohibet violenta fames, miserosq́ fatigat
Pestis, & aduersus pro Cæsare dimicat aer.
Omnia securi pro libertate feremus?
Sed libertatem contempta nemo salute
Sanus amat: neque enim certæ susceptio cladis,
Quam vitare queas nisi cum ratione salutis,
Libertatis amor, sed gloria vana putatur.
Nunquid & in brutis, inmansuetisq́ videmus
Hoc ius esse feris? vbi vasta minoribus vltrò
Imperitare velint, maioribus infima cedant.
His ego de caussis, adsit modo vestra voluntas,
Cæsareos ambire pedes, & fœdera pacis
Poscere, præcipuam fateor, certamq́ salutem.
Nec placido Regi victos parere pigebit.
Nullus honor siquidem populi, vel gloria maior,
Quàm domino seruire pio. Postrema loquentis
Verba viri, mixto suscepit turba tumultu.
Consilium plerique probant, pacisq́ petendæ
Fœdera: nec desunt alij, qui dicere contra
Conuentus, fœdumq́ putent, dignumq́ pudore.

Cum patria potius pro libertate cadendum.
Tandem compresso fremebundæ murmure plebis,
Præualuit ratio: missisq́ potentibus vrbis,
Austricus ille potens ductor, cum rege Boemo
Accitur, per eos Ligures mandata, precesq́
Insinuanda viro cupiunt offerre potenti.
Qui neque difficilem sese, durumq́ rogatus
Exhibuit, gaudensq́ ream cum ciuibus vrbem
Pœnituisse sui, leges & fœdera pacis
Prouidus in scriptum tali ratione redegit.
Prima quidem Ligures fidei, pacisq́ tenendæ
Iuramenta dabunt: Omnes quoscunq́ nec ætas
Pupillaris habet, non septuagesimus annus
Contigit, in medio iurabit quilibet æuo.
Appendentq́ nouem, pœnæ sub nomine, fisco
Milia marcarum puro conflata metallo.
Præterea veterum neglecta palatia Regum,
Lapsaq́ correctis releuabunt tecta ruinis.
Ut quotiens magnam, vel Rex, vel Regius vrbem
Forte procurator, caussa ducente, subibit,
Digno magna loco tractare negocia possit.
Oppressasq́ diu Cumam, Laudamq́, solutis
Legibus, & longa penitùs ditione remota,
Respirare sinent, non prisca tributa requirent:
Præterquàm veterem diuini iuris honorem,
Quo super has vrbes Ligurum viget inclyta sedes.
Syncera quæ cuncta fide complenda trecentis
Firmabunt vadibus de quolibet ordine sumptis.
Hosq́ per Italicas seruandos cautius vrbes
Principis arbitrio custodia mitis habebit.
Et quibus illa locis fuerit commissa iuuentus,
Protinus expleto seruatos reddere pacto,
Chara suis patribus iurabunt pignora natos.
Consulibus positis, & facta pace repertis
Stare licet, plenus dum se conuerterit annus.
Postea nullus erit, nisi quem Rex ipse probarit
Electum populo, quibus hæc ad iura vocatis
Si tunc Italicis Princeps habitabit in oris,
Hunc electorum bona pars, reuerenter adibunt:
At duo sufficient si transalpina tenebit:
Iurabuntq́ fidem Regi, dignumq́ fauorem,
Tam sibi, quàm socijs, ea regni dona petentes.
Nec minus absentes accepto munere Regis
Coram plebe sua, coram primatibus vrbis

Præstabunt

Præstabunt eadem iurandi fœdera iuris,
Si tamen Italicis fuerit legatus in oris
Regius, hoc ipsum Regis vice iuris habebit,
Et de consulibus disponere cuncta valebit.
Antè tamen clausa, quàm victor ab vrbe recedat,
Captiuos omnes, veteresq́ nouosq́, Boemo
Committent Ligures: quos protinus ille paternis
Restituet laribus, si iussu Principis illas
Cum populo Ligurum concordia iunxerit vrbes;
Accipient q́; suos Ligures versa vice captos,
Quaque iuuant illos socijs conatibus vrbes:
Sin minus, in solito retinebunt carcere vinctos.
Nec tamen hinc aliquam patientur Cæsaris iram,
Obsidibus positis, captiuis ritè solutis.
Proxima lux Regis discedere castra videbit.
Argenti summam Ligures pro pace ferendam
At sibi subiectis poterunt conflare colonis:
Dum tamen immunes Laudam, Cumamq́ relinquāt.
Nauigium, portus, vectigal, siue monetam,
Vel quæcunq́ sibi defendit commoda fiscus;
Nec rapient Ligures: nec si quis fortè nefando
Inuasu, rapuisse volet, patientur inultum.
Has postquam leges, & spe leuiora rebellis
Iamdudum populus, gratanter pacta recepit,
Continuò totis effusi mœnibus omnes
Procedunt: primusq́ suo cum Præsule clerus
Veste sacra nitidus, nudo pede, supplice vultu,
Vertice demisso, nostra monimenta salutis
Signa crucis præfert: pòst hinc in vellere pullo
Infausti ciues, vestigia nuda prementes,
Iudiciumq́ sui, pariter pœnamq́ reatus
Admotos nudis portantes faucibus enses,
Tacta pudore graui perfundunt fletibus ora.
Protinus è totis fluit ad spectacula castris
Miles, & adstantes densas hinc inde cateruas
Angustus dirimit medio discrimine limes:
Quò vix turba gemens ad regia Cæsaris ora
Peruenisse queat, placida qui fronte serenus,
Pectore contritos, & se peccasse fatentes
Suscipit, & tali summo pro munere Regi
Grates lætus agit, sæua qui mente rebelles
Contudit, & timidos tandem resipiscere iussit.
At Ligurum primi prostrati corpore toto
Cæsaris ante pedes, trepidis confusa querelis

Pauca gemunt, veniamq́ suis excessibus orant.
Hoc tantùm, veniamq́ sonat, veniamq́ loquuntur:
Non odio regni bellum mouisse, sed illas
Quas sibi vicinæ fecissent sæpius vrbes
Non potuisse pati tranquillo pectore noxas.
Nunc veniam nactos, operam, curamq́ daturos,
Vt redimant antiqua nouis, præmissa futuris.
Mox vbi præscripti recitata est pagina pacti,
Atque probata viris, optata pignora pacis
Accipiunt, iunctas consorti fœdere dextras.
Nec minus emissi Ligurum de carcere longo,
Duraq́ temporibus multis ergastula passi.
Captiui, dudum varijs ex vrbibus hostes,
Ordine diffuso, circa vestigia magni
Consedere Ducis, squallentia tegmine fœdo
Corpora velati: miserandos possidet artus
Fœda situ macies, deformia turpis & æger
Inficit ora color, pressis cutis arida membris
Insidet, humanæ tantùm vestigia formæ
Seruat & antiquam retinet natura figuram:
Et si vera velis imponere nomina rebus,
Non homo, sed viuens hominis videatur imago.
Et tamen exultant longos fugisse labores
Carceris, & duras semel abiecisse cathenas.
Ignotumq́ diu post tristia nubila læti
Aspiciunt Solem, Regemq́ libentius ipsum,
Cuius ab exilio sese virtute reductos,
Ac velut è Stygijs tractos meminere tenebris.
Quis referat fletus, lachrymosaq́ gaudia tantæ
Plebis, & interna tactos pietate dolores?
Cùm captiua diu post durum corpora tetri
Carceris exilium, lætus sic reddita tandem
Ciuibus, & natos vix agnouere parentes,
Iam niueos canis, primo quos flore nitentes,
Vltima non faustis ad bellum miserat hora
Auspicijs, longas damnatos ferre cathenas.
Nec solùm miseros spaciosi temporis ætas
Fecerat ignotos, sed squallor, & hispida vestis,
Et situs, & macies, & nullo pectine tacta
Vtraque cæsaries, agnosci penè vetabant.
Tunc demum victa Fridericus ab vrbe recessit,
Modionumq́ petens, prisco dignatus honore
Illustrare locum, sacro diademate crines
Induit, & dextra gestauit sceptra potenti.

Hanc

Hanc fortuna diu, Ligurumq́ potentia diues
Eximiam regni proauorum tempore sedem
Presserat, & longa victam ditione tenebat.
Sed placidus Princeps primæuo cuncta decori
Restituenda putans, iniustis legibus illam
Exemit, priscumq́ loco reparauit honorem:
Sumptibus & proprijs veteres sarcire ruinas
Iussit, & annosi senium deponere fati.
Tunc bene re gesta, cunctisq́ in pace locatis,
Cæsaris à facie cum tellus tota sileret,
Militiæ partem placuit dimittere castris.
Austricus, Allobrogũ dux, cũ Duce Rexq́ Boemus,
Pannoniæq́ simul sub eodem Rege cohortes,
Et Moguntino proceres cum præsule multi,
Rege salutato, meritis & laude venusti,
Discedunt castris, conuersaq́ signa ferentes,
Teutonicas repetunt transcensis Alpibus vrbes:
Ipse satis multos secum, ceu nullus abisset,
In castris retinens, ad certa negocia regni
Ducitur, & pulchros inuicta mente labores.
Non tamen in tanto clari victoris honore,
Italiæq́ metu stolidæ vesania gentis,
Exemplo Ligurum, penitùs compressa quieuit.
Namq́ satellitio quidam stipatus iniquo,
Ciuis erat Verona tuus, Tusuidus, vt aiunt,
Nomen, ab infida caussas tacitosq́ furoris
Vrbe trahens stimulos, Castrumregale, quod illi
Appellare solent vulgato nomine Gardam,
Inuasit, cepitq́ dolo: rursusq́ relicto
Sæpius insanus illo desistere cœptis,
Spernebat Regem demens audire iubentem.
Infremuit tandem Princeps, Athesimq́ rapacem,
Nec ratis officio, solitis nec pontibus vsus,
(Feruida quippe vadum fluuio iam fecerat æstas,)
Contemptis transiuit aquis, vrbisq́ superbæ
Depopulatus agros, quædam castella nocentum
Diruit, & spretas impunè retransijt vndas.
Nec minus egregium quiddam Comes aulicus ille
Tunc quoque gessit Otho: qui te, Ferraria, iussu
Regis adire parans, intactas omnibus antè
Eridani fregisse vado nil territus vndas
Dicitur, & tumidum primus transisse per amnem.
Hæc quoque res multum curæ, iustiq́ timoris
Vrbibus Italicis, & magnæ nomina famæ

Adiecit nostris, claro sub Principe, castris.
Quem nihil aggressum frustra natura vereri
Ipsa putabatur: cui sic famulantibus vltro
Subdita more nouo studijs elementa fauebant.
Ergo Palatinus stupidæ formidine magna
Plebis, & ingenti pariter susceptus honore,
Regia sollerti studio mandata peregit.
Vtq; quater denos fidei pacisq; tenendæ
Accepit monimenta, vades, ad regia castra
Vertit iter, cunctis digna cum laude peractis.
Hoc quoq; conueniens, & tanto Principe dignum,
Atque inter castos memorabile Cæsaris actus
Scribendumq; puto, quod tempore Rector eodem
Illecebrosa suis purgauit scandala castris,
Eq; suo cœtu lixas, & scorta, nociuum
Ac petulans vulgus, satis indignanter abegit:
Nec docilis tolerare moras, pigrosq; quieti
Indulgere dies exclusis pectore sacro
Bellorum curis, pacis bene ponere tempus
Cogitat, & mundo prodesse laborat inermis.
Neue retractato Ligurum inconstantia pacto
Absiliat, solitaque fremens Laudensibus ira
Immineat, totos vrbis transferre penates
Et veterem mutare situm festinat, & vrget:
Describitq; locum, quem torrens Abdua totum
Gurgitibus flexis aditu breuiore relicto
Circuit: vt modico munimina tuta labore,
Artificis præstare queat sollertia curæ.
Huc transferre lares, antiquaq; mœnia Rector
Imperat: atque nouam regni sub nomine Laudam
Grandibus impensis sese patre auspice fundat.
Inde per Italicas famosa potentibus vrbes
Curia Roncalijs certo mandatur habenda
Tempore, quo pacis leges, & publica iura,
Aut ea, quæ fisci rationibus applicat vsus,
Omnibus in medium, stricte seruanda, ferantur:
Commemorare iuuat, populo quod forte sequenti
Proderit exemplo: ne quis fore credat inultum,
Quicquid in Augustos ausus committere Reges,
Vel meditatus erit: nam tempore seruus eodem
Argolici regis (Græci cognominis vsu
Hic Caniclinus erat, nobis Camerarius idem
Esse potest) domino secreta fraude parabat
Sanguinis insidias, & tres sibi criminis huius,

Addiderat

Addiderat socios, quos ad mala gaudia promptos
Perdita sacrilegis audacia fecerat armis.
His male præmonitis peragendæ fraudis iniquæ
Infandum mandarat opus. mox cæde peracta
Vsurpare sibi manibus diadema cruentis,
Et desolatum cupiens inuadere regnum,
Nescius ipse sui tractabat inania fati.
Nam re comperta, prius illi lumina lictor
Fodit, & exerta terebrato gutture lingua,
Cum socijs longa cruciatum perdidit ira.
Iam loca iussa petens ex omnibus vndique terris
Principis edicto clarus conuenerat ordo,
Tantaq; Roncalias magnorum turba virorum
Fluxerat, vt nec se similem vidisse priores
Crediderint, nec iam visuros esse sequentes
De reliquo sperare queant: tentoria ponunt
Undanti vicina Pado, quæ more Latino
Ductus ab antiquo, talis determinat ordo.
Semper in æquali Romanus tendere miles,
Si patitur natura loci, planoq; laborat.
At si difficili fuerint loca pendula cliuo,
Asperiúsue solum, primò correcta labore
Complanare solet, iacto mox aggere fossam
Ducit, & ingenti cingit munimina vallo.
Protinus in quadram, vergentia, siue rotundam,
Pro ratione loci, ponit tentoria formam.
Principis in medio, digno spectanda decore
Castra nitent, celsi speciem referentia templi.
Quem circa Proceres, condigno iuris honore
Cuilibet exhibito, propius, seu longius absunt.
Inq; modum magnæ spaciosis frontibus vrbis
Dirigit immensas ad portam porta plateas.
Ante fores ipsas regalia castra secuti
Artifices operum, seu qui venalia portant,
Castra minora locant, faciuntq; suburbia quædam.
Sic tanquam subitis, properata colonia tectis,
Atq; repentinæ noua cernitur vrbis imago.
Tunc quoque præscripti seruato fœdere moris
Regia dispositis sederunt agmina castris.
Nec minus oppositæ Ligures in margine ripæ
Atq; alij ciues, tentoria iuncta tenebant:
Brixia quos genuit, quos misit Pergamus, & quos
Italiæ plures, in ijsdem partibus vrbes.
Hæc quoque castra suis porrecto ponte per amnem

Continuare parat Princeps, biduóq; labori
Impenso, medias cinxit pons peruius vndas.
Nomina magnorum, quos præsens curia vidit,
Commemorare patrum numerum, gentemq; referre
Non satis est promptum, non multum pertinet ad rem.
Id potius certa nobis ratione videndum,
Quid bene dispositum, quid ab his feliciter actum,
Quæ noua prodierint tanto sub Principe iura.
Quásue recensuerit celeberrima curia leges.
Ergo sacros tantùm patres, iurisq; peritos,
Et de Principibus paucos, quibus ipse timorem
Norat inesse Dei, tacitis Fridericus adaptans
Colloquijs, triduo secreta negocia toto
Rimatur: iurisq; vices, legumq; tenorem
Consulit: hanc illis gaudens iniungere curam,
Ut super ecclesiæ, seu regni iure, salubri
Consilio monituq;, virum formare laborent,
Tandem prolato post longa silentia vultu,
In medio procerum spectabilis vndiq; cœtu,
Talibus ora modis Princeps facunda resoluit.
Si modò non frustra, quotiens in nomine Christi
Trésue, duósue pari consensus iuris amore
Congregat, in medio perhibet se Christus adesse,
Quis dubitet tantis ad commoda tanta vocatis
More suo medium primatibus affore Christum?
Absit, vt hos vnquam Christi præsentia patres
Destituisse velit: quibus ecclesiasticus ordo,
Imperij leges, & publica iura reguntur.
Nunc igitur Proceres, communi fœdere iuris
Quicquid ad Ecclesiæ, vel regni commoda ritè
Pertinet, in medium Christo præsente feramus.
Ipse quidem quamuis diuino munere Princeps
Summus in orbe ferar, legumq; immunis, & expers
Non seruire quidem cogar, sed condere iura
Fas habeam, vestris cupio disponere cuncta
Consilijs: nostro non ægrè spondeo iussu,
Uel sancire nouas, vel priscis legibus vti.
Nam nihil, vt verum fatear, magis esse decorum,
Aut regale puto, quàm legis iure solutum,
Sponte tamen legi sese supponere Regem.
Gratia sit magno, qui temperat omnia Regi,
Undique bellorum tumidos suppressimus æstus,
Bellatrix positis Alemannia conticet armis,
Et vetus Italici deferbuit ira furoris.

Sed veterum leges, edictaq́ regia longo
Iusticio suppressa silent, quæ Carolus olim,
Quæ noster vulgauit Otho: vestigia iuris
Pauca sui Italicis agnoscit fiscus in oris.
Consulite in medium, quas me vel ferre recentes,
Vel senium passas leges renouare velitis.
Ac primùm moneo, quicquid statuisse libebit,
Utile sit, iustum, naturæ, moribus aptum,
Temporis atque loci patiens, & prorsus honestum.
Ast ego quicquid erit, tota virtute tueri,
Et sancire paro: nec me regnante licebit
Has cuiquam nostras impunè lacessere leges.
Ac si quis tumidus præsumpserit obuius ire,
Supplicium præsens, manifestaq́ pœna docebit,
Non magis inuictum bello, quàm legibus esse.
Talia facundo regaliter ore sonantem,
Spectabat studio miratrix Curia vultu.
Quòd neque doctrinæ studijs imbutus, & æuo
Penè puer, canos, scripturarumq́ peritos,
Sensibus, & blanda præcederet arte loquendi.
Protinus ingenuo quidam sermone diserti
Ora fatigantes, pro consuetudine gentis,
Siue suum Regi studium iactare volentes,
Siue facultatem potius monstrare loquendi,
Officio linguæ, studijsq́ loquacibus, illum
Insumpsere diem: quos inter clarior vnus,
(Præsul erat Ligurum) vix exæquanda relatu
Gaudia cunctorum, facundo protulit ore.
Omnibus, à primo quos, inquit, vidimus, æuo
Lætior iste dies, & clarior esse meretur,
Cum te pacificum populi, mitissime Princeps,
In medio residere sui, legesq́ citantem
Hactenus extinctas, gaudens videt Itala tellus.
Hæc est illa salus, quam tot iactata procellis
Expectare solet miseræ sors naufraga terræ.
Scimus ab antiquo, quantos, qualesue tyrannos
Senserit Italicæ fortuna miserrima plebis,
Cum totiens proscripta bonis, addictaq́ ferro,
Aut spolijs nudas aut sanguine pasceret iras.
Nec legem ratio, sed Regum sola libido
Poneret: & ferro gaudens, non iure potestas.
Nec minus infestis gens hæc malefida tyrannis,
Atque his sæpe suo conata resistere damno,
Pressa metu potius, quàm læta fauebat amore.

Hinc odium populis,& seditiosa simultas,
Et furor Italiæ multos grassatus in annos
Prodijt,& geminas fecit dissensio partes.
Et partim patriæ,partim regnantibus vrbes
Adsistunt:sæuoq́ diu collisa fragore
Bellorum,alternam senserunt mœnia cladem.
Quis Ligurum cædem,quis vulnera sæua Papiæ,
Quis referat Cremæ,quis tristia damna Cremonæ?
Hæc inter varias oppressis legibus vrbes
Exarsit rabies,& longa licentia ferri.
Tu velut eximium post tristia nubila tandem
Sydus ades,tu bella fugas,pacemq́ reducis:
Tu leges & iura nouas:te præside rerum
Grata redit facies,certusque renascitur ordo.
Nunc age,diuinæ quicquid sententia mentis
Dictabit ius esse,iube:pro lege voluntas
Principis esse solet:quicquid decreuerit ille
Esse ratum,mos est,& iuris habere vigorem.
Vtere iure tuo,quicquid rectúmue,piúmue
Esse putas,seruare iube:nos verò volentes
Omnia suscipimus:libertas maxima nobis
Tam placido parere viro.Sic ore diserto
Præsul in assensum Regis propensius omnes
Impulit,& magno percussit corda fauore.
Tunc quoque compositis quidam resonantia verbis,
Regia Cæsareæ cecinerunt carmina laudis.
Postera lux aderat , solio reuerendus in alto
Consedit Iudex:ex omnibus vndiq́ multi
Vrbibus ac vicis aderant,queruloq́ ferebant
Innumeras clamore cruces(hoc quippe querelas
More solent aperire suas.)Rex omnibus aures
Commodat,& querulis iudex clamoribus idem
Aequus adest,certo dirimens examine lites.
Sed quia tam multis finem dare Curia præsens
Non poterat caussis,placuit satis vtile quiddam
Ingenuo pulchrumq́ Duci,cunctasq́ per vrbes
Edoctos in iure viros,veriq́ sequaces
Imposuit medio qui cuncta negocia iuris
Limite discuterent,nec eos ex vrbibus ijsdem
(Ne fauor,aut odium sensus corrumpat eorum,)
Sed magis ex alijs,ad munera pulchra vocatos
Elegit,sacra vel delegauit ab aula.
Postea sollicitè regni de iure vetusto
Quæstio mota fuit:quòd desuetudine longa

Priscus inumbrabat neglecti temporis error.
Ac primùm Ligures super hoc à Rege rogati,
Vectigal, portus, cudendæ iura monetæ,
Cumq; molendinis, telonea, flumina, pontes,
Id quoque, quod fodrum vulgari nomine dicunt,
Et capitolicium certo sub tempore censum,
Hæc Ligures sacro tribuerunt omnia fisco.
Hæc, & si qua pari fuerant obnoxia iuri
Prælati, Proceres, missiq; potentibus vrbes
Libera Romano liquerunt omnia regno:
Tanta tamen clari fuit indulgentia Regis,
Vt quicunque bona priscorum munere Regum
Hactenus ista fide possederat, idq; probare
Legitimis poterat, vel demonstrare tabellis,
Principis assensu, titulo gauisus eodem,
Nunc quoque possideat: reliquis in iura relatis
Regia, librarum triginta millia puri
Annuus argenti fisco solet addere census.
Tunc Proceres stabilem iurando nectere pacem
Rector, & adiecta certo sub nomine pœna,
Italicas latè iussit vulgare per vrbes.
Mox de communi feudorum iure, quod illa
Perspicuis nondum scriptis expresserat ætas,
Has dedit, & scripto iussit notescere leges.
Si quis habens feudum, precio seu vendere totum,
Seu pro parte velit, dominiq; licentia desit,
Seu dare, seu vadio supponere cogitur, illud
Qui dedit amittet, non qui suscepit habebit:
Nullaq; vel longi præscriptio temporis obstet,
Quo minus ad dominum redeant translata priorem.
Emptoriq; bonæ fidei præstetur in illum
Actio, quæ precium cogat redhibere solutum.
Hæc magnus fieri vetuit Lutherius, at nos
Facta retractari volumus, facienda caueri.
Successor feudi, totum si fortè per annum
Atque diem, facto primæ iam tempore pubis,
Siue dolo, seu desidia, seu mente superba,
Spreuerit à domino feudalia poscere iura,
Perdat, & hæc dominus proprios assumat in vsus.
Publica militiæ vasallus munera iusta
Non renuat, dominiq; libens in castra vocatus
Aut eat, aut alium pro se submittat iturum
Arbitrio domini, vel quam laudauerit ille,
Compenset, redimatq; suum mercede laborem.

Si patris dominum vassali filius acri
Læserit offensa, festinet prouidus illum
Conciliare pater: quod si contemnet agendum,
Munere priuetur: si verò audire monentem
Filius indomita neglexerit aure parentem,
Non erit in feudo successor idoneus illo,
Ni prius accensam domini placauerit iram.
Si tuus ex feudo cuiquam vassallus id ipsum
Contulit, atque tuo vassallum munere fecit
Ipse sibi, si fortè tuam, iam tertius ille
Successor meruit factis atrocibus iram,
Nec tibi pro culpa domino mediante secundo
Fecerit ipse satis, reprobato protinus illo
Ad dominum redeant feudalia iura secundum.
Si tuus ille suum tibi conciliare fidelem
Spernit: & aut torpens, aut perfidus esse probatur,
Ambobus spretis ad te tua iura recurrent.
Inter vassallos vnius fortè patroni
Quæstio de feudo quoties agitatur eodem,
Quo feudi domino gaudent, hoc iudice certent.
Si tibi pro feudo, quod te tribuente, fatetur
Acceptum, tu verò negas, vassallus agendam
Fortè mouet litem, non tu, sed Curia iudex
Audiat, & certo determinet ordine caussam.
Marchia, seu Comitis possessio, siue Ducatus
Integra permaneant: feudalia cætera multis
Participanda patent, domino dum quisque fidele
Spondeat obsequium, iurandaq́; fœdera præstet.
Sic tamen, vt dominos eiusdem nomine plures
Vassallus feudi non compellatur habere.
Præterea quotiens feudali iure recepto,
Vassallus domino fidei iuramina præstat,
Excipiendus erit Romanus nomine Princeps.
Omnibus his leges voluit subnectere pacis
Cæsar, vt extremo positis in fine loquendi
Vocibus, admonitas penetrarent altius aures.
Omnibus in nostro, quod toti præminet orbi,
Gentibus & populis edicta potentia regno
Tradimus: vt cuncti bellorum clade remota,
Tempore iam nostro pacis seruare quietem
Incipiant homines: pœnasq́; nocentibus vltrò
Addimus, & iustam legum proponimus iram.
Hanc Proceres cuncti, Comes, an Dux, Marchio, Cōsul,
Et cum iudicibus, capitanea turba, verendis,

Miles,

Miles, paganus, ciuis, simul atque colonus,
Et cum plebeio pariter grege, nobilis ordo,
Omnes hanc inquam penitùs, quoscunq; non ætas
Pupillaris habet, non septuagesimus annus
Contigit, in medium concordi fœdere iurent.
Ac ne fortè sacræ veniant obliuia pacis,
Singula iuratam renouent quinquennia formam.
Iudicis officio sua cuncti iura sequantur,
Contineantq; manum, vaginæ redditus ensis
Torpeat: & scabie rubeat, non sanguine ferrum.
At si quid temerè contemptis legibus actum,
Et violata sacræ fuerit reuerentia pacis,
Vrbs centum libris puri mulctabitur auri:
Oppida vicenis: at Marchio, seu Comes, aut Dux
Quinquagena dabit læsa pro pace talenta:
Magnates bis dena viri, bis sena minores.
Vulnera, vis, cædes, liuor, mutilatio membri,
Insidiæ, fraudes, iniuria, furta, rapinæ,
Damnaq; legitimis mulctentur subdita pœnis.
Maior, qui pacis noxas punire recusat
Conuictus iudex, fului bis quinq; metalli
Appendet libras, damnumque resarciet omne
Legis ad arbitrium: minor atque pedaneus in tres
Condemnandus erit: cuius fortuna laborans
Non potis est auro pœnales soluere noxas,
Arctatum vinclis, grauioraq; verbera passum,
Sedibus à patrijs hunc quinquagesimus, annos
Amoueat per quinq; lapis, tandemq; reuerti
Fas sit, & optatos patriæ contingere fines.
Ne conuenticulum, vel conspiratio fiat,
Siue sodalicij, seu iuncti sanguinis astu
Vrbibus in nostris, tali sub lege vetamus:
Qui conuictus erit, libra mulctabitur auri.
Pontifices, sanctique patres, anathemate sacro
Spretores pacis, damnataq; legibus ausos
Intrepidè feriant, humanaq; iura supernis
Legibus, & iustum studeant sancire timorem.
Hactenus Italicas fieri consueta per vrbes,
Angarijsq; sacras etiam vexare frequenter
Ausa domos plerunq; suis, exactio cesset:
Aut exacta duplo redhiberi plura iubemus.
Qui pacis iurare modum formamq; tenere
Improbus abnuerit, quæ possidet omnia vulgo
Diripienda patent, euertendiq; penates.

Qui violatorem pacis fouet, atque receptat,
Consensu culpæ, meruit consortia pœnæ.
Iuramenta metu, mortísue dolore coacta,
Præcipuè ne quis multis nocitura, loquendo
Publicet, aut in se crudeliter acta queratur,
Nullius meriti, vel ponderis esse iubemus.

Libri Octaui finis.

ARGVMENTVM LIBRI NONI.

Aere Placentinus Cremonenses damnat: & inde
Cæsar Sardiniæ fines, Ianuamq́ue tenebat.
Ille Frisingus Otho moritur, mox Papa superbit.
Deficiunt Ligures, veniunt legata, Ligurq́ue
Victus erat, Papæ sua pristina iura reponens.
Pugnaque conseritur, cum magna clade suorum
Depopulatur agros, & cingitur obsidione
Ligur, & ingentem capiunt sua mœnia cladem.
Cumq́ue fame iam pestis adest, & crimine magno
Insidiæ Regi, Ligurum de more, struuntur.

GVNTHERI POETAE LIGVRINI, SIVE DE REBVS GESTIS FRIDERICI I. AENOBAR. AVG. LIBER NONVS.

NTER caussantis creberrima iurgia turbæ,
Et querulas varijs ex vrbibus vndique lites,
Magna Placentinos, & pulchræ rixa Cremonæ
Vexabat ciues, & adhuc vetus illa simultas
Spirabat, stimulisq́ viros agitabat acerbis.
Nam licet has vnctis connexas finibus vrbes
Gurgite vix medio dirimat Padus, illa Papiæ,
Hæc vrbi Ligurum, concordi fœdere iuncta,
Hactenus alternas studijs hostilibus iras,
Atque graues odij stimulos agitare solebant.
Sed tunc antiquis accesserat hæc quoq́ caussis:
Nam dum Roncalias peteret Fridericus, eumq́
Signa Cremonensis sequerentur bellica turmæ,
Emisit tumidos inimica licentia ciues,
Irritansq́ viros, quasi per colludia quædam,
Instituit verum collato milite bellum.
Nec sine cæde quidem, nec prorsus sanguinis expers,
Pugna fuit, sed vtraq́ viris ex parte peremptis
Præbuit alterno casus solatia damno.
Ergo Cremonenses caussa meliore, simulq́

Ingenuis freti facundi laudibus oris,
Acribus inuidiam stimulis, & Principis iram,
(Quippe nec illicitos satis excusantibus ausus
Hostibus) accumulant: donec vix denique multo
Aere dato, taliq; reis est reddita pacto
Gratia, detectis vt tota turribus vrbe,
Maesta ruinosis lacerarent moenia muris.
Quasq; metu Regis coepissent ducere, rursus
Ingesto patulas implerent aggere fossas.
Hactenus Italicis pulchro satis ordine rebus
Dispositis, ad quaq; volens extendere Caesar
Ulteriora manum, Tyrrheno gurgite clausos
Sardiniae fines, & Corsica rura potenter
Conciliare suis parat, atque adsciscere regnis.
Atque ideo geminos proceres praemittere, quorum
Hic Comes, hic Praesul: suspectaq; pectora gentis
Pacem, an bella velint, cogendi, an sponte sequantur,
Attentare libet. Securos Ianua missis
Altaq; Pisa viris aditus praestare iubentur.
Utraq; Tyrrhenas longè metuenda per vndas,
Utraq; famosis latè vulgata triumphis.
Quid tamen inciderit, cur haec legatio finem
Non fuerit sortita suum, perpendere nobis
Inde licet: quòd ab his regionibus vtraque sedes
Plurima ferre solet dominatu commoda longo.
Unde satis liquidè mandata negocia regni
Praepedisse queunt occulta fraude videri.
Sed neq; tuta dolo versutae Ianua plebis,
Nec sale Tyrrheno, nec quos natura locorum
Uix aditu stricto, multoq; labore petendos
Opposuit montes, irati Principis acres
Euasit vitare minas: veniaq; petita,
Uix precio fraudem marcarum mille redemit.
Hoc tamen adiecto, ne claudere pergeret vrbem,
Iussus ab incepto populus desistere muro.
Coeperat aestiuis succedere torpida castris
Conuerso iam bruma gradu, placuitq; potenti,
Multimodoq; Duci, terrae melioris opima,
Intactosque prius diducto milite passim
Et latè sparsis fines insidere castris.
Nec mora, frugiferis opulentam finibus Albam
Occupat, hybernis satis hospita moenia castris.
Hic quanto poterat Princeps terrenus honore
Proxima syderei coluit natalia regis.

Inde per Ethruscas legatos destinat vrbes,
Campanasq́ domos, & quas in littore curuo
Aequorei lauat vnda salis: qui debita fisco
Iura vetusta petant, per quos statuantur in omni
Vrbe magistratus, & ciuica quæq́ potestas.
Præterea reditus, cunctis de finibus illis,
Quos famosa prius possederat illa Mathildis,
Pluribus inuasos, Rex in sua iura retraxit.
Inde recollectos, & tanquam corpus in vnum
Partibus ex multis quadam grauitate reductos,
Nescio quid prisci se iuris habere volenti,
Ac velut hæredi, cumulato munere Princeps
Concessit Catulo, qui Regis auunculus, illo
Tempore Dux validus felicia castra nepotis
Milite non pauco, mentisq́ vigore iuuabat.
Hunc ex Romano Catulorum sanguine clarum,
Et genus, & nomen (nisi fallit fama) trahentem,
Teutonicus verso Uuelfonem nomine sermo
Dixerat, ambiguæ deceptus imagine vocis.
Inter successus lætos, & prospera rerum
Magna repentino Regem iactura dolore
Perculit, & placidæ turbauit gaudia mentis.
Nam Procerum multi, seu qui sub Principe claro
Castra sequebantur, seu qui sub pace quieta
Teutonicas vrbes, nataliaq́ arua tenebant,
Extremum clausere diem. Quo tempore Præsul
Ille Frisingus Otho, maioris caussa doloris
Extitit, ingenuo comperta morte nepoti.
Hic patruus Regis, studijs in vtroq́ peritus,
Regia signa sequi semper consueuerat, at nunc
Credo equidem, reuocante Deo, languore grauatus
Manserat, vt medius fratrum, cleriq́ gementis
Inter luctificos psalmis modulantibus hymnos,
Non in castrorum strepitu, ferriq́ fragore
Expirare sacram diuini muneris auram
Posset, & æthereo tandem sua reddere regi.
Interea veterem prauis auctoribus iram
Summus, & extinctas animo refricare querelas
Cœperat antistes, magnumq́ potentis honorem,
Anxius inuidiæ stimulos Adrianus habebat:
Præcipuè postquam sua iura recognita fisco
Assensu Procerum, per cunctas comperit vrbes,
Indoluit facto, quantumq́ videbat honoris
Accessisse Viro, tantum Pater ipse putabat

Decessisse sibi: tunc quicquid atrocius actum
Ante videbatur, legatorumque, suosque
Contemptus, regnique minas, mandataque duris
Asperiora notis, ceu quædam pabula flammæ
Inuidiæque faces, ardenti sponte camino
Adycit, & rapidos fornaci suggerit æstus.
Hæc quoque caussa recens aderat, quòd regia missi
Quærere iura, Viri, dum per castella, locosque
Pontificis summi, mandata fidelius æquo
Publica conficiunt, nimia feritate timendi
Insolito miseros vrgebant pondere ciues.
Ergo noua veterem caussa stimulante dolorem,
Gaudebat crebris Regem culpare querelis,
Iniustum, sæuumque vocans, regnoque superbum,
Ingratumque sibi, qui tanti culminis vltrò
Nomen, & Imperij summum tribuisset honorem.
Ac primùm scriptis leuioribus, atque paterno
Affatu suadere viro: mox acrius illum
Corripere, & nimium verbis instare molestis.
Nec minus ille vicem maledictis reddere gaudens
Verba remittebat chartis odiosa superbis.
Sic alterna ferens diuersæ iurgia partis,
Acrius incensas stimulabat epistola mentes:
Conflictuque graui totius maxima mundi
Nomina, magnarum quatiebant prælia rerum.
Nec fuit ambiguum multis (si credere fas est)
Pontificis summi scriptis, crebroque rogatu
Pellectos Ligures, iterum ceruice rebelli
Abrupisse sacras, contempto fœdere, leges.
Ergo vbi cum claro præsul Reinaldus Othone,
Signifer hic prudens, & Cancellarius ille,
Et Comes eximiæ laudis Gozuinus, ad Vrbem
Magna peracturi venere negocia regni,
Infremuit, cœpitque furens concurrere vulgus.
Quaque receptus erat Præsul famosus in æde,
(Nam Comites ambo, muros, suspectaque cauti
Mœnia vitantes, extrà prudenter agebant)
Hanc lapidum sæuo Ligures euertere iactu,
Atque ipsum magni legatum Cæsaris alta
Pontificem fama, mentisque vigore timendum,
Certatim sæuo properabant tradere letho.
Nec prohibere potest Regi deuotior ipsa
Nobilitas, nec qui socia conciuis in vrbe
Egregium nomen Guido Blandratensis habebat.

Vix tandem rabidas, eiusdem præsule sedis
Subueniente, minas effugit præsul, & vrbis
Pestiferæ muros, infidaq́ tecta reliquit.
Protinus infectis legati regia rebus
Castra petunt, sociaq́ gradu properante cateruas.
Interea Regum legatio fida potentum,
Diuersis studijs, ad magni Cæsaris aures
Attulit, ex varijs mandata recentia regnis.
Principis Argolici quidam mandata ferentes,
Securos in castra gradus, pacemq́ petebant.
Iamdudum siquidem Stapulensis morte Uuibaldi,
Quem lux Argolicis oppresserat vltima terris,
Suspectos Regi sese vehementer haberi
Audierant, gentemq́ suam purgare parabant.
Nec minus Hungariæ rector, iam fraude recenti
Comperta Ligurum, mandata fidelia pacis
Scripserat Augusto, pluresq́ prioribus illi
In pœnam sceleris spondebat mittere vires.
Anglus, & vrbanis illo qui tempore Gallis
Rex erat, ambo, viros ad regia castra fideles
Legarant: pacisque fidem, magniq́ fauorem
Cæsaris, oblatis certabant poscere donis.
Hos inter Reges vetus & grauis inde simultas
Orta ferebatur, quòd Galli Principis vxor,
Coniuge dimisso rectori nupserat Anglo.
Inde ferox odium, stimulisq́ ardentibus ira,
Sæuaq́ limitibus dirimendis bella furentes
Vexabant: ideoq́ sibi properabat vterque
Alterius damno consciscere Cæsaris arma.
Hos omnes hilari vir prudentissimus ore
Laudauit, donisq́ suis dimisit onustos.
Interea reduces legati castra subibant,
Fœda reportantes Ligurini criminis ausa.
Cognita res, cunctos, Regemq́ ferocibus ipsum
Concussit stimulis, iterumq́ recanduit ira.
Ne tamen Augusto, quicquam sub Principe, certo
Ordine non fieret, rursus tribus esse citandos
Edictis Ligures iuris suasere periti.
Quæ postquam tumida spreuerunt mente superbi,
Curia damnatos regni denunciat hostes.
Utq́ viros iustæ stimulis grauioribus iræ
Rursus ad armiferos incenderet ipse labores,
In medio Procerum cœtu, vulgiq́ corona,
Talia mellifluo Fridericus protulit ore.

Sæpe

Sæpe quidem vestras ad prælia cogere vires,
Et fidas adhibere manus, iterata malorum
Improbitas, Ligurumq́ frequens iniuria cogit.
Res onerosa quidem, nec si dubitabilis esset
Grata fides, totiens ad magna negocia pigras,
Atque recusantes auderem poscere dextras:
Sed quia communis labor est, vobisq́ minori,
Quàm mihi, quod geritur curæ, non suspicor esse,
Auxilij quotiens vestri, certiq́ fauoris
Tempus eget, regnumq́ recens fortuna lacessit,
Tutus ad inuictum vestræ virtutis amorem
Confugio, certusq́ manus imploro fideles.
Scitis, & horrendum vobis durumq́ videri
Ceu mihi, non dubito, periuræ sæpius vrbis
Prodigiale nefas, quam vix modò munere nostro
Delicti veniam, fructumq́ salutis adeptam
Excitat in solitos feritas recidiua furores.
Quæ iam de reliquo fidei, paciśq́ tenendæ
Spes superesse potest, cum sacramenta, fidesq́
Totq́ vades Italas nostro sub iure per vrbes
Infidæ rabiem nequeant compescere plebis?
Det pœnas periura graues, crudelia tandem
Facta luat, meritoq́ cadat, quæ stare recusat.
Audierant, aliusq́ alium certante fauore
Præueniunt, stimulisq́ virum maioribus vrgent.
At Rex rem tantam, tantiq́ laboris egentem,
Non nisi Teutonico peragendam robore credens,
Germanos Proceres, cognataq́ signa nepotis
Baugariæ Ducis, atque alios plerosq́ potentes,
Teq́ thori sociam sacri generosa Beatrix,
Ex transalpinis ad sese conuocat oris.
Ipse per Italicas paucis comitantibus oras
Undiq́ discurrens, bello quæcunque sequenti
Uel prodesse sibi, vel obesse putauerat hosti
Accelerat, castella viris armisq́ cibisq́
Instruit, atque nouam validò munimine Laudam
Cingit, Ticini passuram pondera belli.
Cumq́ sibi fidæ tetigisset mœnia Cumæ,
Belligeras vires, atque auxiliaria poscens
Agmina, plura suis vltrò collata petitis
Accepit, fidæ gauisus plebis amore.
Cumano præcincta lacu iacet insula quædam,
Belligeris fœcunda viris, quæ fœdere prisco
Infida Ligurum sese sociauerat vrbi:

Nauigioq; potens piratica bella gerendo,
Gaudebat crebris stagnum infestare rapinis.
Hanc Rex ob varios bellorum prouidus vsus,
Conciliare suis sapienter cogitat armis.
Nec fuit hoc frustra: structa nam classe, paranti
Assultum bellumq; viro, deuecta carinis
In medium plebs illa lacum, victore recepto
Cessit, & ex illo generoso tempore Regi
Fida fuit, puroq; fidem seruauit amore.
Tunc quoq; conceptum, tacitumq; Placentia virus
Quo minus euomeret, sese cohibere nequiuit.
Nam dum Cæsarei per fines vrbis iniqua
Nomine pœnali quæ Ianua soluerat æra
Legati ferrent, ipsa mox vrbe latrones
Egressi spoliare viros, & regia fœda
Non timuere manu contingere turpiter æra.
Ergo graui Princeps ex hoc quoq; concitus ira,
Maiestate sui securus nominis, vltrò
Ingreditur trepidam paucis comitantibus vrbem,
Regalesq; minas, metuendaq; verba superbis
Ciuibus incutiens, vix exoratus ab illis,
Quam tulerant summam concessa pace recepit.
Instabat veneranda dies, qua Christus ab imo
Ora solo turbæ referens optata fideli,
Victor ab inferna captiuos sede reduxit:
Hunc quanto potuit Mutinensi Cæsar in vrbe
Egit honore diem, finesq; Bononia iuris
Ingreditur studiosa tuos, vbi castra, suasq;
Tempore iam longo non visas ille cohortes
Liquerat, eximio magnis in rebus Ebrardo.
Ergo vbi legitimis Ligures iam sæpe citatos
Edictis spreuisse videt, nimiumq; tenaci
Proposito fixisse pedem, ne vel modo quicquam
Præcipitanter agat, famosa Rector ab vrbe
Præcipuos in iure viros, legumq; peritos
Euocat, & quæ sit contemptus pœna requirit.
Quæ discussa diu, cunctorum deniq; talis
Iudicio descripta fuit: direptio rerum,
Seruitium populi, subuersio funditùs vrbis.
Intereant castris à summo Præsule missi
Prudentes, clariq; viri Guilhelmus, & ille
Qui post schismatica longum feritate rebellis
Perstitit ad tumulum, successoriq; reliquit.
Hi post sermonum primordia blando suorum,

Et

Et delinitas facundis vocibus aures,
Aspera, nec placida Friderico mente ferenda
Attulerant, certis ita definita figuris.
Non licet Augusto, nisi tantùm Præsule summo
Conniuente, sacram legatos mittere ad vrbem,
In qua, iura Petrus meritò tenet omnia solus.
Non licet & fisco castella, vel oppida Papæ,
Collectis vrgere suis, nisi tempore tantùm,
Quo Princeps primam Romæ gestare coronam,
Imperijq́ nouos admittere gaudet honores.
Pontifices Italos omnes non expedit esse
Principis ad fidei modò iuramenta vocandos.
Non licet & cuiquam Regis mandata ferenti,
Pontificum vexare domos: hunc more vetusto,
Solus ritè sibi Princeps defendit honorem.
Quicquid ad eximij rectè patrimonia Petri
Pertinuit dudum, possessio, siue tributum
Restituatur ei, comitissæ terra Mathildis,
Et Spoletanus sub eodem iure Ducatus.
Quicquid ab excelsis Romanæ mœnibus vrbis
Pendentem seiungit Aquam, Ferraria, Massa,
Et cum Sardois vberrima Corsica campis,
Pontifici summo prisco de more tributum
Soluat, & antiquas iusto sub canone leges.
Hæc satis argutis rationibus omnia Princeps
Extenuans, doctis dissoluit singula verbis,
Opposuitq́ suam rupta de pace querelam,
Quam secum tali firmatam lege ferebat.
Ne cum Romanis Siculo, Graioue tyranno
Ipsius iniussu sociaret fœdera Præsul.
Deniq́ vel stricto iuri, legumq́ rigori
Stare, vel arbitrio sapientum velle virorum,
Facturumq́ satis, suscepturumq́ libenter
Conditione pari sese promisit. At illi
Accepisse quidem, sed non præstare paratos,
Ridiculum quiddam, sese venisse, ferebant.
Nam se iudicio Papam, qui iudice nullo
Fungitur in terris, supponere posse negabant.
Pluribus exhibitis frustra, subiecit & illud
Cæsar, vt electi bis tres à Præsule summo,
Totq́ sua de parte viri, quibus omnia vero
Postponenda quidem certa ratione putentur,
Omnia sollicita dirimenda negocia cura
Suscipiant, certoq́ Dei peragenda timore.

Sed nec in hoc Præsul consensit, & omnia nutu
Ire suo cupiens, iustæ se subdere legi
Respuit, vt magnæ caussas qui quæreret iræ.
At Ligures tacitæ molimina fraudis, in actum
Sæuitiæ proferre parant, Treciumq;, quod illis
Ereptum, valido iamdudum milite Rector
Munierat, terrore graui, validaq; minantur
Expugnare manu, tormentaq; bellica raptim
Secreto fabricata dolo, subuectaq; plaustris
Marte graui seiuncta ferunt, magnaq; repentè
Mole leuant, castrumq; nouis assultibus vrgent.
Missilibus telis alij, celeriq; sagitta
Mœnia summa petunt, lapides agitata minores
Funda rotat, magnos balearica machina muros
Incutit, & duro munimina verberat ictu.
Ast alij clypeis densa testudine iunctis
Fossarum supplere lacus, murosque latenti
Suffodisse dolo, seu duri roboris ictu
Frangere, seu gradibus scalarum scandere turres
Acriter, & celsas properant comprendere pinnas:
Hoc magis vrgentes, quòd regia signa propinquis
Finibus, & magnas metuebant Cæsaris iras.
Nec minus è summis animosi turribus hostes
Saxa rotant, frangúntq; suos in prælia muros.
Undiq; tela pluunt, balistæ turbine ruptus
Sibilat, & longis resonat stridoribus aër.
Prima, sequensq; dies, cœpto momenta labori
Magna dedit, victos patefecit tertia muros.
Iamq; fatigatis toto iam corpore nostris,
Nec reuocare manum, nec respirare licebat,
Aut mutare locum, primò, quem quisque tuendum
Ceperat: at Ligurum sibi mutua signa frequenter
Succurrunt, mutantq; vices, semperq; videtur
Augeri numerus, semper succrescere vires.
Succubuit numero virtus, sæuoq; tumultu
Effractæ patuere fores, pugnaxq; iuuentus
Aut misero gladios hostiles sanguine tinxit,
Aut tulit iniectas collo, manibusq; cathenas:
Hîc tamen in duris habito discrimine rebus.
Nam quoscunq; illic victor de gente Latina
Repperit, ense ferox, & inexorabilis omnes
Percuìit, & ferrum gentili sanguine pauit:
At quos Teutonici manifestè sanguinis index
Lingua venustabat, tractandos mitius esse

Credidit,

Credidit,& captis sublata cæde pepercit,
Hisq; quater denis,regni quos fama clientes
Vera fatebatur,in vincula dura coactis,
Infandis alij perierunt cædibus omnes;
Ipsaq; castelli fractis munimina muris
Euersa,& rapidæ ceciderunt tradita flammæ.
At Cæsar tantæ comperto vulnere cladis
Indoluit,luctuq; graui commotus,& ira
Continuit gemitum,pressitq; in corde dolorem,
Fortia Principibus præbens exempla dolendi.
Non placuit meritas noxarum sumere pœnas,
Vlcisciue suos,aut bella mouere,priusquam
Curia Roncalijs iamdudum indicta coiret.
Hic Ligurum fraudes,& fœdera rupta,suasq;
Omnibus offensas,mirantibus,atque superbæ
Perfidiam plebis,iusto damnantibus ore,
Edidit,atque suæ consciuit robora caussæ.
Protinus hostiles infesto milite fines
Irruit,& latos ferro,simul igne,rapina,
Depopulatur agros,ficus,vinetaq; ferro
Cædit,& arboreos detracto cortice truncos
Excoriat,nullis vltrà iam fœtibus aptos.
Vtilius reputans damnis,quàm sanguine fuso
Deterrere reos,tumidasq; retundere mentes.
Aut si fortè truces vel sic resipiscere nolint
Consumpti pereant,vel deditione supremi,
Vel famis exitio sumptu breuiore ciborum,
Seq;,suosq; simul cogantur tradere muros.
Præterea portas posito custode per omnes
Abstulit vtilium clausis commercia rerum.
Néue quis hostili venalia deferat vrbi,
Audenti pœnam,prodenti præmia fixit.
Sæpe fores vrbis stipatus milite forti
Accedit,tutos vt mœnibus euocet hostes.
Sæpius egressos impunè,iterumq; reuersos,
Egregia tandem Fridericus fraude fefellit,
Eductosq; sua Ligures paulisper ab vrbe,
Conuersosq; fuga,socijs præcurrere iussis,
Faucibus angustis intercipit,atque negato
Portarum ingressu,captis,ferroue peremptis
Pluribus,incolumes vix paucos reddidit vrbi.
Cumq; procul Ligurum fines penetrasset,agrosq;
Depopulans,magno momenta potentia bello
Adderet,hostili velox equitatus ab vrbe

Quingenti iuuenes, animis armisq́ valentes
Regia translata petierunt mœnia Laudæ,
Inuentosq́ greges, latis armentaq́ campis
Ad sua conuerso cogebant mœnia cursu.
Hos Dux Anconæ raptis Guarnerius armis,
Atq́ alius, sub quo tunc præsule diues agebat
Mantua, præcipua meritus præconia famæ,
A tergo iuuenum valida comitante caterua,
Horribili clamore premunt, prædaq́ recepta
Sexq́ decemq́ viris Ligurum de gente peremptis,
Vix alios muris pauidos vrbs mœsta recepit.
Iamq́ quater denis ferro flammaq́ diebus
Inclitus hostiles Princeps vastauerat agros,
Oppidaq́, & validis munitas turribus arces
Ceperat, inter quas nulli superabilis antè
Cesserat, inuicto quædam munitio Regi,
Quam Montem sancti plebes vocat illa Ioannis.
Iamq́ ferè cunctis mutilauerat vndiq́ membris
Infidum reprobumq́ caput, tantumq́ relictis
(Cætera subdiderat victor sibi castra) duobus:
His aliud quiddam pulchrum fortuna recensq́
Addidit, & largi cumulauit dona fauoris.
Namq́ suos equites opulenta in rura Cremonæ,
Et prædabundas emisit Brixia turmas.
Cumq́ per inuasos latè discurrere fines
Cœpissent, nulloq́ metu ventura cauerent,
Præmoniti dudum, latebrosis sedibus hostes
Prosiliunt, terrentq́ viros, funduntq́, fugantq́,
Attonitosque necant, & ferrum sanguine pascunt.
Sic sexagenos equites, peditesq́ trecentos
Vel gladius fudit, vel constrinxere cathenæ.
At Cæsar reproba vastatis finibus vrbis
Fida sua repetit victor munimina Laudæ.
Hic iam dimissis Italis, vxoria signa,
Et transalpinas libet expectare cohortes.
Creuerat interea Ligurum cum tempore pestis,
Appositumq́ malum capiens augmenta diebus
Ingruerat, totamque fames possederat vrbem.
Non tamen infaustos homines mala tanta docebant
Pœnituisse sui, quos desperatio tutos
Fecerat exclusa certæ formidine cladis.
Vnde nec insidias infandi, occultaque mortis
Expauere sacro molimina reddere Regi.
Protinus immani metuendum corpore quendam,

Cuiq́

Cuiq; erat ex facili verum simulare fauorem,
Allectum precio stimulant, vt regia castra,
Uesanum simulans verbis ac gestibus, intret,
Exceptumq; dolis, inuento tempore, Regem
Interimat quocunq; modo: nec tardior ille
Consilijs parere malis: hostilia magni
Proxima conspicuæ Regis tentoria Laudæ
Subuersa facie, cunctis incognitus intrat.
Exceptusq; semel, totis ludibria castris,
Et faciles præbere iocos, risumq; mouere
Gaudebat stultæ simulator callidus artis:
Squallidus, illota facie, barbaq; comaq;
Horridus impexa, scisso pannosus amictu,
Fulgur habens oculis, spumanti sordidus ore,
Nunc pauidus vultu, nunc efferus, & modo mitis,
Et modo trux, modo blãda loquẽs, modo iurgia nectẽs,
Nunc humilis, nunc ore minax, ac feruidus ira,
Nunc celer incessu, nunc tardior, & modo pallens,
Et modo terribili succensus lampade vultum,
Nunc risu lachrymas, gemitu modo gaudia rumpens,
Sæpe genas alapis, colaphis supponere colla
Gaudebat, prudens hominis simulator inepti.
Sic olim Priamum, perituraq; Pergama mendax
Ille Sinon, Graia munitus fraude, subiuit,
Illusisq; diu miseris illudere Teucris
Optabat, sensusq; dolos tractabat iniquo.
Utq; per expressi certissima signa furoris,
Omnibus in castris suspectus desinit esse,
Ipsum etiam Regem cœpit funestus ineptis
Delinire iocis, dum tandem tempore rapto
Prodijt in verum vesania ficta furorem.
Nam cùm more suo, primo Rex lucis in ortu,
Ad matutinos diuinæ laudis honores,
Strennua neglecto rapuisset membra cubili,
Omnibus in castris pingues efflantibus auras,
Et matutinæ pressis torpore quietis,
Dæmonis impulsu, sæuissimus ille satelles,
Opportuna ratus peragendæ tempora fraudis,
Pronus in alterutrum, vel sese subdere morti,
Uel patrare nefas, incautum fortibus vlnis
Implicat, & grauiter robusto corpore pressum
Extrudit castris, altaq; crepidine ripæ
Præcipitare parat, fluuioq; immergere Regem.
Fecissetq; reor, ni Cæsar fraude reperta

Multa reluctatus, castrorum in fine supremo,
Implicitusq́ manu prensis hæsisset vtraq́
Funibus, & magno socios clamore vocasset.
Qui mox excusso somni torpore ruentes,
Iniectis manibus circunstant vndiq́ monstrum.
Ac primùm rigidos vlnarum soluere nexus,
Illæsumq́ Ducem, cautè subducere tentant.
Inde flagellatum, condignaq́ fraudis adeptum
Præmia, flumineis torrens absorbuit vndis.
Non tamen hoc sceleris comperto fine quieuit,
Abstinuítue dolis reprobæ versutia plebis,
Eq́ suis octo magna mercede paratos,
Furtiuis Laudam stimulant incendere flammis.
Horum, qui primus scelus attentauit, in ipso
Ignibus admotis deprensus criminis actu,
Quas decuit pœnas ligno persoluit adactus,
Certaq́ complicibus scelerum, ne tale quid vltrà
Ausuros impune putent, exempla reliquit.
Alter, vt explorans hostilia castra subire
Posset, & innocuæ speciem prætendere mentis,
Induerat monachum: sed & hic deprensus, eodem
Supplicio mortem, probrosaq́ fata subiuit.
Nec reticere libet, quid tempore Cæsar eodem
Ambiguo quodam scriptos auctore salubres
Accepit monitus, venturum in regia quendam
Castra, veneficijs, magicoq́ furore potentem,
Deformem facie, longi dispendia passum
Temporis, alterius fraudatum luminis vsum.
Spretorem mortis, solitum quascunq́ potentum
Pro nihilo reputare minas, huiusq́ sequaces
Viginti, pluresq́ viros erroris habentem,
Qui gentilis Arabs, tanquam munuscula Regi
Adueheret, frænos, calcaria, cingula, bullas,
Quodq́ liget digitos, quod colla coerceat, aurum:
Omnia sulphureis ita delibuta venenis,
Vt si fortè manu Princeps contingere nuda
Cœperit, infecto permixtum sanguine virus
Aestuet, & toto dominetur corpore pestis.
At si sacra manus contactu fortè nocenti
Cautius abstineat, sica sub veste latenti,
Regia vel fixo fodiat præcordia cultro.
Ergo vbi signa ferens prædicta veneficus ille
Castra Ducis magni facile agnoscendus adiuit,
Captus, & iniectu astrictus membra cathenis,

Exhibitisq; Viro, promissa vera loquenti
Supplicij venia, multumq; diuq; rogatus,
Prodere quid peteret, quoue hoc autore moueret,
Spreuit, & inualidas sese fragilesq; negauit
Formidare minas: si quid truculenter in ipsum
Actum fortè foret, damnatum carmine Regem;
Prastigijsq; suis, pœnas sibi morte daturum,
Protinus inq; ipsa socium sibi clade futurum.
Forsitan hac alijs poterant metuenda videri,
At Cæsar fucata dolo figmenta, minasq;
Risit, & appensum ligno iustissimus vltor
Faucibus elisis, condigna morte peremit.
Libri Noni finis.

ARGVMENTVM LIBRI DECIMI.

In Decimo magni coniunx Augusta Beatrix
Cæsaris, Italicas venit deducta sub oras,
Principibus comitata suis, & Crema gemiscit.
Castra locat, Romamque suam clementius audit.
Hinc redit ad Ligures victor, Papamque creauit.
Crema petit pacem, rursus Liguresque petuntur.
Tandem concepta Princeps perferbuit ira,
Cremaque victa iacet, viginti millia capti,
Vrbs fluit in cinerem, Cæsar dat munera, grates,
Castraque dimittit, Ligurinus oban. bulat aulam.

GVNTHERI POETAE, LIGVR SIVE DE REBVS GESTIS FRIDERI AENOBAR. AVG. LIBER DECIMV.

NTEREA magni coniunx Augusta Beatrix,
Principis accitu, validas ex orbe cohortes
Teutonico rapiens, superata fortiter Alpe,
(Nam fortem faciebat amor, nexusq; mariti
Fœderis) Italicos fines ingressa tenebat.
Huic præter Proceres alios, famaq; minoris
Germana de gente viros, fidissima Saxon
Ille puer, Regumque nepos, Regisq; propinquus,
Saxonas, & Norica nuper sibi reddita terræ
Signa gerens, geminæ sociauerat agmina gentis.
Horum igitur totis aduentus gaudia castris
Magna dedit, Liguresq; metu concussit acerbo.
Tempore pòst modico famosus auunculus ille
Cæsaris, Ethruscæ Princeps & Marchio terræ,
Teutonicaq; potens, & Dux metuendus in ora

Aduenit Catulus, cumulatáq; gaudia nostris
Attulit, & valido suppleuit milite castra.
Vicinam magnæ Cremam locus ipse Cremonæ
Fecerat, & longo sub eadem tempore dudum
Legibus antiquis obnoxia manserat, at nunc
Excusso laxata iugo, Ligurumq; superbam
Ausa sequi rabiem, Regis iam sæpe citata
Spreuerat edictum, nec iuri stare volebat.
His Cæsar stimulis, & centum mille talentis,
(Quæ dedit ipsa sua prædiues sponte Cremona)
Impulsus, tumidam bello subuertere Cremam
Cogitat, inq; duas diuiso milite partes,
Hanc secum Ligurum vastandos ducit in agros.
Ast alijs magnæ confœderat arma Cremonæ,
Inuisamq; iubet bellis incessere sedem.
Paret, & assultu valido munimina tuta
Miles vterq; petit, subitusq; superuenit hosti.
Qui tamen intrepidus duris adsuetus in armis
Occurrit, confertque manum: ferroq; perempti
Hinc illinc cecidere viri, quos maximus inter
Præcipuo dignus Uuarnerus Marchio luctu
Occubuit, bellumq; simul, vitamq; reliquit.
Castra locant alij, clausósque in mœnibus hostes
Obseruant, & quæ rapiendis congrua muris
Esse putant, magna properant effingere cura.
Nec minus obsessu inclusi mœnibus hostes
Bellica sollicito raptim tormenta labore
Exfabricant, illud tantùm quod respicit hostes
Contenti munire latus: nam cincta palustri
Magna parte sui clauduntur mœnia cœno.
Nec latura pedum molli vestigia limo
Defendunt tutos lutulenta volutabra muros.
Tunc quoq; Romulea legatio venit ab vrbe
Sanguine pollentes, & claro nomine ciues,
Blandáq; Cæsareas Romanæ plebis ad aures,
Atq; Senatorum cauti mandata ferebant:
Scilicet, vt posita tandem clementior ira
Parceret ipse suæ Rex augustissimus vrbi:
Néue quod à stolido scelus, & sine nomine vulgo
Prodierat, ciues diffunderet vltor in omnes.
Auribus hoc placidis, & miti pectore Cæsar
Accepit, cladisq; memor, qua tempore primo
Imperij, propria miseros attriuit in vrbe,
Afflixitq; reos, animi pietate coacta

Rettulit in melius, responsáq; blanda vicißim
Reddidit, & magnis cupidorum pectora donis
Impleuit, geminosq; viros redeuntibus illis
Regia magnificæ laturos addidit vrbi
Verba, Palatinum famosæ laudis Othonem:
Quiq; diu regno, studio curaq; fideli
Primus in Ecclesia, prudens Haribertus Aquensi,
Seruierat, dignaq; sui mercede laboris
Iam tunc præpositus, mox Præsul in vrbe futurus
Chrysopoli, grato præclari munere Regis.
Usqueadeò magnis Ducibus seruire lucrosum est.
His mandata dedit, consensu Præsulis, atque
Totius populi, veterem renouare senatum,
Reddere primæuo præfecti iura vigori.
Et si Pontifici placeant ea fœdera summo,
Omnia in antiquam correcta reducere pacem.
Ipse per hostiles numeroso milite campos
Undiq; discurrens, hostilia quæq; gerendo
Cuncta metu, ferro, flammis, & sanguine miscens,
Mœnia iam Ligures in tuta coegerat omnes:
Ac ne clausa satis faciant munimina tutos,
Quos bello vinci murus, vallumq; vetabat,
Molitur superare dolo, Ticinaq; prudens
Agmina, præcipuos Ligurini nominis hostes
Præcursare iubet, prædaq; patenter abacta,
Deceptos clausis educere mœnibus hostes.
Ipse suos secum secreta in sede latenter
Collocat insidijs, & eos huc vertere cursum
Hoste premente iubet: nec lusit opinio Regem.
Nam postquam refugo simulatam puluere cauti
Conuertêre fugam, tacitas improuidus hostis
Incidit insidias, circumfususq; tumultu
Horruit: ac veluti celeres in retia cerui
Sæpe cadunt, resonantq; graui collisa fragore
Cornua, clamosósq; canes venator in illos
Concitat, & cædit gaudens impunè rudentes:
Sic postquam telis hostilibus vndique septi,
In medium cecidere viri, nec tela mouere,
Nec cessisse licet, gladijs impunè necantur
Cominus, arctatiq; loco breuiore laborant.
Hîc quinquagenis ferro, centumq; peremptis,
Sexcenti duras collo subiere cathenas.
Quos autem rapidis inuoluit proximus amnis,
Submersitq; vadis, seu quos lethalia passos

Vulnera, vix tandem trepidos vrbs mæsta recepit,
Nec breue, nec promptum numero comprendere certo.
Fida nouæ repetit victor munimina Laudæ
Augustus, lætamq́ suis successibus vrbem.
Temporis eiusdem tractu, nondumq́ reuersis
Quos ad Romuleam Fridericus miserat vrbem,
Confinis magnæ, multumq́ domestica Romæ,
Funera Romani pastoris Anagnia vidit:
Quem tamen inde suam translatum clerus in vrbem
Sede sacra Petri sepeliuit honore fideli.
Antè tamen tumulo quàm membra exanguia Præsul
Subderet, exorto geminas iam schismate partes,
Mansuramq́ diu litem de sede reliquit.
Nam cum de tanti rationem clerus haberet
Successore viri, studijs melioribus vltrò
Rollandus petitur, qui Cancellarius antè,
Sanguine conspicuus, veteri mox nomine verso
Factus Alexander, per tempora multa superstes
Ecclesiæ pacem sedato schismate tandem
Vidit, & optato tunc demum fine quieuit.
Altera pars, sacra Octaui, te sede locatum
Auspicijs decepta suis, ignara superni
Iudicij, falsò Victorem nomine dixit.
Rursus ad hostiles vastandos impiger agros
Signa mouet Cæsar, lateq́ per omnia bellum
Rura trahens, quæcunque nouis illæsa manebant
Cladibus euertit, grauiora prioribus addens.
Ast vbi continuis crebrò spoliata rapinis,
Nec domino victum, nec equo dare pabula tellus
Iam poterat, conuertit iter, rapidoq́ tumultu
Tendit ad obsessæ trepidantia mœnia Cremæ.
Hanc equidem iam tunc à prima cœperat ingens
Obsidione timor, sed nunc vbi regia signa
Cæsaris, & Latias vento quatiente volucres
In campis volitare suis, ipsumq́ verenda
Maiestate suos hortantem ad bella maniplos
Aspiciunt, quatit ossa metus, cladisq́ futuræ
Præuia turbatam confundunt nubila mentem.
Non tamen infaustæ vel nunc resipiscere plebi,
Seq́ suosq́ pio Rectori subdere muros,
Vltrices vitare minas, veniamq́ mereri
Subuenit: insistunt sceleri, maluntq́ perire,
Quàm dono vixisse Ducis, mors libera pluris,
Quàm donata salus, concessaq́ vita putatur.

Ergo

Ergo pari studio ciues, ac nostra iuuentus
Arma volunt, pacemq́ negant, tormenta, grauesq́
Attollunt fabricas, diuersos machina in vsus
Extruitur, quæ saxa rotet, quæ torqueat hastas,
Quæq́ vel in muros, vel in altas æmula turres
Spargat inextinctas viuaci sulphure flammas.
Tela, faces & saxa volant, niger aëra nimbus
Inficit, & missis subtexitur aura sagittis.
Ardet vtrinq́ furor, cœlumq́ clamore feroci
Rumpitur, & stimulis grauioribus æstuat ira.
Hi, clausos virtute pares se velle videri
Indignum fœdumq́ putant, gaudentq́ feroces
Inculcare minas: illi non esse minores
Nituntur, referuntq́ vicem, ac maiora rependunt.
Audaces mors certa facit, pellitq́ timorem
Desperata salus: tunc si quos forte maligna
Comprensos, captosq́ tenent, hostilis in illos
Grassatur rabies, socijsq́ videntibus ense
Colla secant, luduntq́ manu, ceruice rotata
More pilæ, aut miseros lacerant crudeliter artus.
Haud procul à sæuo belli semota tumultu,
Vicinum coniunx seruabat regia castrum,
Ne miseras cædes, infandaq́ multa videret,
Castaq́ crudeli sceleraret lumina visu.
Hanc, visente viro, per eam quam regia signa
Seruabant portam, tutis è sedibus hostes
Prorumpunt, strepituq́ graui tentoria Regis
Assiliunt, multosq́ necant, maculantq́ cruore
Hostili, proprioq́ solum, sternuntq́, caduntq́.
Cædibus alternis, tota non viribus vllis
Depelli potuere die, dum Phœbus opaco
Infudit tenebras, demersa lampade mundo.
Nuncius absenti certissimus omnia Regi
Pertulit: ille graui concussus pectora motu,
Castra petit properans, & adhuc à cæde recenti
Signa cruenta videt, captiuaq́ corpora quædam
Vrbis in aspectu laqueo supponere fauces
Cogit, & ex alto suspendit in aëre ligno.
Tunc etiam quidam vinctos in castra trahebant
Sex Ligurum de gente viros, qui iussa ferentes
Verba, Placentinus Ligurinæ nomine plebis
Hostibus inciderant: horum qui maximus vnus
Esse ferebatur, se Præsulis esse nepotem
Gaudebat, generiq́ notis, opibusq́ nitebat.

Hos quoq; contempto non parui ponderis ære
Quod pro morte sua redimenda pendere fisco
Spondebat, pœna Princeps affecit eadem.
Nec minus obsessi captos quoscunq; tenebant
Suspendunt, factiq; vicem mox reddere gaudent.
Tunc magna exarsit generosi Cæsaris ira,
Quòd velut ex æquo secum contendere victi
Auderent, nec adhuc miseros agnoscere casus,
Fortunamq; suam vellent in morte fateri.
Protinus obsessos præconis voce moneri
Imperat, vt miseræ solatia nulla salutis
In bonitate sua ponant sibi, ne quis ad ipsum
Spe veniæ fugisse velit, pro sanguine certet
Quisque suo, propriamq; manu se ferre salutem
Nouerit, & validis tantùm spem ponat in armis.
Inde quater denos, quos plebes perfida dudum
Illa Viro dederat, fidei, pacisq; tenendæ
Pignora certa vades, fabricis, & turribus altis
Imperat adnecti, quiq; hæc, facesque suorum,
Saxaq; tormentis violenter ab vrbe rotata
Excipiant, miseris tutantes robora membris.
Quantus erat luctus, miseri quæ forma doloris,
Quæ super è totis populi suspiria muris,
Cùm pendere suis expanso corpore natos,
Oppositos telis miseri videre parentes.
Pectora singultu saliunt, gemitusq; dolore
Rumpitur, atq; omni lachrymæ sub casside manant.
Non tamen idcirco parcendum turribus illis
Esse putant, curántue suos auertere ictus.
Atque aliquis toto distentus corpore pendens,
Saxa videns, in se miserum torquere parentem,
Luctifico clamore ciens, ita filius inquit:
Quid facis infelix? huc tandem respice sæue
Ac miserande pater, lapidum compesce rotatus,
Tela manu suppressa tene: non obruis hostem,
Filius est, quem morte petis: vel parcere nato
Si prohibet fortuna patrem, da tempora vitæ
Non spaciosa meæ, veniatq; miserrima mater,
Pendentemq; prius videat, mortiq; paratum
Quem genuit. sic ille miser sua fata parenti
Defleuisse suo: sic & pater anxius illi
Respondisse potest: Non me tua fallit imago
Nate, nec ignara te nescius obruo dextra.
Agnosco miserum miser, accipioq; vocantem:

Heu

Heu pietas,non parco tamen:sed desine sæuum
Incusare patrem,non te,miserande,sed hostem,
Inq; meam structas cladem peto turbine turres.
Cogit amor patriæ,mallem distractus in illo
Stare loco,corpusq; tuis opponere saxis.
Sors tua dura minus,saxi quem protinus ictu
Machina discutiet:nos turba miserrima,fastus
Teutonicos,Regisq; minas,longiq; dolorem
Funeris,amissa iam libertate timemus.
Vix ea,cum rapido moles excussa flagello,
Fortiter inflicto pendentem discutit ictu.
Sic aliquot pueri mortem subiere,sed omnes
Expositi fato grauiorem morte timorem,
Longaq; pendentes miserandaq; fata tulerunt.
Interea Ligures tantis ad mœnia Regem
Implicitum cœptis,alijs non posse putantes
Ferre salutis opem,sociosq; leuare labores,
Agmine collecto,quanto non antè,Manerbum
Haud procul à Cumis,vix expugnabile castrum
Assultu,raptoq; parant euertere bello.
Comperit hos motus,qui tunc in partibus illis
Virtutum meritò generosum nomen adeptus,
Teutonica dudum miles de gente,vocatus
Cæsaris imperio,Comitem Gozuinus agebat:
Propositum Ligurum Regi,magnosq; paratus
Significat,cautusq; suis à Principe castris
Supplementa petit,collectis omnibus ipse
Quos eadem tellus aptos his rebus habebat,
Arma rapit,iamq; obsessos euertere muros,
Castrensiq; necem populo,seu vincla minantes
Aggreditur,turbatq; viros,celeriq; relapsu
Conuertit,flectitq; fugam,fallitq; sequentes.
Sic iterum,sic sæpe suo Comes impiger astu
Ludificat Ligures,inceptaq; magna retardat.
Id satis esse putans,sociæ dum signa cohortis,
Auxiliumq; ferens,à Principe miles adesset.
Ergo vbi conspicuis velox equitatus in armis
Quingenti iuuenes,firmissima robora belli,
Affuit,& valido suppleuit robore partes,
Plura rati Ligures,& te quoq; Cæsar adesse,
Præcipitem petiere fugam,timidiq; soluta
Obsidione suos properant attingere muros.
Imminet attonitis victor,spolijsq; retentis,
Pluribus occisis,aut vincula ferre coactis,

Non prius abstinuit ferro, quàm cardine verso
Hostibus exclusis fugientes porta recepit.
Iam crebris infida dolis, astuq; maligno
Ausa pium fuerat stimulare Placentia Regem.
Quippe nec occultus Ligurum malesana volebat
Parcere colloquijs, alimentaq; grata ciborum,
Armaq; damnatæ mittebat perfida plebi.
Ergo Placentinos, totiens offensus ab illis
Imperij Cæsar manifestos deputat hostes.
Hoc satius reputans, quàm si sub melle venena
Impia celantes, hostilia quæq; mouerent.
Nulla quidem pestis magis est operosa nocendi;
Quàm simulatus amor, nimiumq; domesticus hostis.
Iamq; rebellatrix suppresso Crema timore
Præteritis afflicta malis, metuensq; futura,
Cœperat in sese grauiter mulctata reuerti.
Iam se posse minus trepidi, tristesq; fatentur,
Nec solitu turbare viros excursibus audent.
Ne tamen omnino nulla sint fraude nocentes,
Muscipulis similes laqueos, nexusq; tenaces,
Furtaq; mirandæ non apparentia fraudis
More nouo, notaq; minus, reor, hactenus arte,
Per quascunq; vias, & circa mœnia tendunt.
Ut si cauta parum laqueo vestigia quisquam
Inserat, ante quidem quàm se dissoluere possit
Adsit, & obtruncet captúmue coerceat hostis.
Præterea densis scrobibus tellure cauata
Præcipites fodêre dolos, fossasq; latentes
Iniectu texere leui, quas incidat hostis
Inscius, & subito pateat discrimine morti.
His alijsq; dolis, quos tendere callida plebes
Sueuerat, vltrices tandem Fridericus in iras
Excitus, extremamq; manum præstare labori
Accelerans, (iam quippe viro post oppida clausa
Sextus agebatur brumali frigore mensis,)
Omnibus affectis, finemq; optantibus olim
Bellorum, quocunq; modo munimina bello
Expugnare parat: tardum sibi quippe videtur
Expectare famem, cum longos ciuis ad vsus
Plurima de totis cautus collegerit agris.
Protinus ad muros, munitas vndiq; turres,
Inuectasq; rotis, & magno pondere firmas
Ducit, & hostili celsas super aggere sistit.
Harum summa tenent, quos vel balista, vel arcus

Morte

Morte procul missa facit hostibus esse timendos,
Qui iaculum valido longè torquere lacerto
Longius excussa didicere potenter habena.
Inferiora viri fortes ex agmine toto
Electi, promptiq́ manu tabulata tuentur:
Qui dum trans fossas porrecto ponte patentes
Mœnibus assiliunt, & muros rumpere tentant,
Qui loca summa tenent, iaculis, leuibusq́ sagittis
Infestant miseros per propugnacula ciues,
Ne confringendis liceat succurrere muris.
Tunc & subiectas facilis despectus in arces,
Et leuis ex alto trepidos conatus in hostes:
Qui si fortè suos rursum conuertere vultus
Incauti tentant, vehementibus ora sagittis
Figuntur, nec scire licet, neq́ cernere fas est
Vulneris auctorem, latebris quem lignea tutum
Occultant tabulata: cauis pluit aura sagittis
Desuper, & toto funduntur ab æthere mortes.
At quæ de muris nostras fluitantia turres
Tela petunt, infirma volant, spacioq́ tenoris
Languida, vix summo delibant robora ferro.
Si rapidas tormenta faces, ad lignea fortè
Robora torserunt, & turribus ignis adhæsit,
Desuper effusis incendia protinus illa
Restinguuntur aquis, aut vino sparsa quiescunt:
Aut si restingui nequeant, & feruida viuo
Sulphure flamma viget, fumantia membra securis
Amputat, & toti succisa parte medetur.
Turbine fulmineo magnos tormenta molares
Mœnibus infligunt, murosq́ & tecta flagellant.
Fundaq́ contorto transuerberat aëra plumbo,
Et medijs liquidæ glandes in nubibus ardent.
Ast alij fossas, iniectu cespitis, implent,
Hostilesq́ petunt densa testudine muros.
Suffodiunt alij turres, ac fortia subter
Fundamenta cauant, aut duri roboris ictu
Impellunt muros, labefactaq́ mœnia quassant.
Aut emota loco, muri compage soluta,
Saxa remoliri cuneis arctata laborant,
Aut velut in plano vestigia certa ferentes,
Scalarum gradibus celsas apprehendere pinnas
Contendunt, pugnantq́ simul. Nec segnior hostis
Undique discurrens nunc hos, nunc obuius illos
Excipit, hærentes scalas detrudit ab alto

Margine murorum, vicinos cominus ense
Percutit, aut duro contundit tempora conto:
Longius amotos, lapidum torrente ruina
Obruit, aut iaculis, & certo sauciat arcu.
Aestuat ira minis, saeuus crudescit vtrinq;
Clamor, adhortantes incendunt pectora voces.
Vtq; procellosum ventis agitantibus aequor,
Oppugnat misera perituram sorte carinam,
Rumpunt vela nothi, commixta grandine nimbus
Ingruit, & miseros affligit ab aethere nautas.
Assiliunt fluctus, validis agitata procellis
Verberat vnda latus, nexu tabulata soluto
Rupta gemunt, haustoque mari rimosa fatiscunt,
Stant miseri nautae, quaq; impetus acrior vrget,
Hac studio maiore rati succurrere tentant.
Hic latices trepidus falsos in stagna refundit,
Et properat rimae sarcire patentis hiatum:
Ille vacillantem fluctu iactante carinam
Remigio, doctaq; manu sustentat, & ipsi
Decertans pelago, perfringit remige fluctus,
Vela notho, clamore viri, stridore rudentes
Quassa fragore ratis, plangoribus insonat vnda.
Dum tandem decimus violento gurgite fluctus
Insiliat, victamq; premens obsorbeat alnum.
Vix modicum tempus disiectaq; fragmina summis
Fluctibus & tabulas videas per stagna natantes:
Naufragio pars hausta perit, pars reddita caelo
Enatat, & nudi veniunt ad littora nautae.
Sic plebs infelix, cladisq; ignara propinquae
Fortis in aduersis, & adhuc inuicta resistit.
Iam, quantum poterant muris accedere, turres
Admotae fuerant, longiq; ad moenia pontes
Prodierant, belloq; furens animosa iuuentus
Fixerat in summi vestigia margine muri.
Occurrunt hostes, & spicula, saxa, facesq;
Conijciunt, hastisq; viros, sudibusq; repellunt,
Deturbantq; solo, quosdamq; viriliter ausos
Insiluisse leui trepidantia moenia saltu,
Obtruncant ferro, quos inter, fata duorum
Sicut acerba nimis, sic & miseranda fuerunt.
Horum vnus trepidos dum per sua moenia ciues
Territat insultans (Bertolfum fama vocabat,)
Primus in attonitos saltu se miserat hostes
Dum fugiunt omnes vnum, pauidisq; fatiscunt

Mentibus,

Mentibus, à tergo furtim librata securis
Tempora flauenti decußit tecta capillo,
Totaq; detracta est capitis membrana resecti,
Atq; peremptoris nitido superaddita cono:
Hostilemq; comis galeam pendentibus vmbrans,
Præbuit infandi signum crudele triumphi.
Alterius manibus, ferro, pedibusq; resectis,
(Nomine fama caret, cladis memorabilis extat)
Truncus in hostili fœdè tellure volutus
Palpitat, & miseri præbet ludibria fati.
Non impunè quidem, non gaudia longa malorum
Ciuis agens, magnæ cladis suscepit eodem
Damna die, belloque diu conflixit: at inde
Pulsus, in internam trepidus se contulit arcem.
Iamq; suis rebus certa diffidere tandem
Cœperat ille fide, placuit consulta salutis
Sæpe prius neglecta sequi, pacisq; petendæ
Vtile consilium certæ præponere cladi.
Nec mora, colloquium cum Saxone poscit habendum,
Cumq; Peregrino, quem tunc Aquileia diues,
Eximium claræ Patriarcham laudis habebat.
Horum facundis lenitas vocibus aures
Permulcet, veniamq; sibi sermone diserto
Præparat, & doctis excusat crimina verbis:
Non odio regni, nec seditione rebelli
Arma tulisse manu, sed ne sua fata superbis
Hostibus, & tumidæ gemeret subiecta Cremonæ.
Fœdera cum populo Ligurum iurata fideli
Dum licuit, coluisse manu, nunc illa soluto
Quando ita Rex iubeat, tandem se iungere nexu,
Nec plures adhibere moras, id poscere tantùm
Puniat ipse reos victor, quocunq; libebit
Afficiatq; modo, tantùm ne victa Cremonæ
Ludibrio fiat corrupto Principe plebes.
Hæc vbi sunt perlata Duci, lenita resedit
Ira ferox animi, multumq; domestica magno,
Ac bene nota viro tetigit clementia mentem.
Protinus assensu Procerum moderamine tali
Vtitur, vt nec se venia vitaq; repulsos
Infausti doleant ciues, nec lenior æquo
Incitet ad similem multos vindicta fauorem.
Mœnibus incolumes tutò migrare relictis,
Quodq; semel valeant humeris deferre sinuntur:
Cætera victori rapienda relinquere iußi.

Quis rogo luctus erat? quis tota per oppida clamor?
Qui gemitus populi? dum paucis rebus onusti,
Multa relinquentes, miseri sua mœnia ciues
Arsurasq; domos, & limina chara supremo
Ore salutarent, dulcesq; relinquere cunas,
Orsa sui generis, cultasq; parentibus ædes
Prodirent, querulæ viginti millia turbæ.
At quos vel Ligurum populus, vel Brixia clausis
Miserat auxilio, nudati rebus & armis
Omnibus accepta vix tantùm à Principe vita
Indecores, mœstiq; suas referuntur ad vrbes.
Protinus ad prædam spoliandaq; mœnia raptim
Curritur, & præda miles ditescit opima.
Omnibus ereptis castrensibus, oppida flammis
In cineres collapsa fluunt, euersaq; fractis
Turribus, antiquos expendunt clade tumores.
Victor ad excelsæ munimina fida Papiæ
Vertit iter, solitamq; suis gaudere triumphis
Ingreditur pulchram castris victricibus vrbem.
Gaudia Ticinæ plebis, celebresq; triumphos
Cæsaris, & magni speciem describere plausus,
Dignum vate foret, sed & hoc, & multa relinquo
Cautus, & inualidæ parcendum credo Camœnæ.
Iamq; alibi similes in eadem diximus vrbe
Exhibitos Regi, deuotæ laudis, honores,
Post clades Terdona tuas, ideoq; premenda,
Ne bis agatur idem, præsentia facta videntur.
Stabat adhuc studijs hærens, & fixa nefandis
Vrbs Ligurum, necdum cœptis desistere, vel tot
Cladibus ipsa suis, vel Cremæ sorte recenti,
Vel fatis Terdona tuis, edocta, volebat.
Sed quia iam bello tellus afflicta bienni,
Frugibus, & solita minus vbertate vigebat,
Hostiliq; solo crebris iam sæpe rapinis
Exhausto, socijs etiamnum parcere Regem
Sumptus, & immensæ cogebat copia plebis,
Milite dimisso, spoliatæ parcere terræ,
Constituit, verso dum rursus cespite solem
Aspiciat ieiunus ager, dum semine iacto
Læta tumescat humus, dum plena turgeat vrna
Bacchus, & arboreis redeant sua munera ramis.
Ergo vbi belligeris ex omni parte cateruis
Stantibus, arrecta capiendis vocibus aure
In medio cœtu pulchro stetit ore serenus,

Indixitq;

Indixitq; manu placidoq; silentia vultu:
Incipit ex alto doctis facundia verbis,
Atq; lepos consuetus adest, magniq; capacem
Ponderis ingenuam comitatur gratia vocem.
Non ego digna satis Comites præconia vobis
Ore referre paro, nec si prudentia magni
Nestoris, aut Ithacæ nobis facundia linguæ
Afforet, æquandas meritis ingentibus vnquam
Sperarem nostro conceptas pectore laudes.
Ne tamen immemorem, fortè ingratumq; putetis
Quamlibet exiles vobis pro tempore grates
Lætus ago, maiora quidem, modò viuere detur,
Expectare iubens, venient sua tempora rebus,
Et meritis referetur honor. Vos ardua regni
Pondera sollicitis humeris gestanda dedistis.
Vos gelidas mecum transcendere sæpius Alpes
Coniugibus, patriaq; domo, natisq; relictis
Exiguum quiddam, facto iam more, putatis.
Quid referam prompta susceptos mente labores,
Quos Terdona dedit, quos Astum, quos prior illa
Obsidio Ligurum, tumidæq; rebellio plebis?
Imperij summum multo mihi sanguine nomen
Et diadema graui perfusum cæde parastis.
Aëra pestiferum, miserandaq; funera passi,
Sensistis socios coniuncta sorte labores.
Et nunc obsessa brumali frigore Crema
Quanta vel è cælo, pro me, vel ab hoste tulistis?
Hæc & plura quidem, quorum me nulla vetustas
Immemorem faciet, pro me suscepta recordor
Lætus, & immensæ mercedis debitor esse
Gaudeo, quam pleno cumulatam fœnore reddam.
Nouimus, & memori scriptos in corde tenemus
Qui toties nostris ad certa pericula iussis
Prostiterint, quos bella pati, durosq; labores
Iuuerit, atq; hilarem pariter cum pectore vultum
In summis præstare malis, qui prælia primi
Tentare, aut murum conscendere fortiter ausi.
Multaq; præsentes oculis, quæ vidimus istis
Et vero pro teste sumus, sit gratia summo
Magna precor Regi, qui me fulcire meorum
Dignatus studijs. Alij venalia castra,
Et mendicatas certa mercede cohortes
Alliciunt: ego gratuitis vltroq; paratis
Fidens auxilijs, ad magna negocia rerum

Tutus eo, fidas ducens in bella cateruas.
Nunc quia vastatis hostilibus vndiq́ campis,
Victum terra negat, castrisq́ alimenta ministrans
Plus socius studio, quàm bello læditur hostis,
Respirare iuuat, laxataq́ soluere castra,
Ruraq́ dimissis ad transalpina cateruis,
Sumptibus assiduis oppressæ parcere plebi.
Dum melius promittat ager, repetitaq́ cultus
Producant lætas Ligurina noualia fruges.
Protinus expleto (nobis reuocantibus) anno,
Si bene nota fides, in castra redibitis omnes.
Nec prius hostili bellum referemus ab vrbe,
Quàm iustas experta minas, superataq́ bello
In vestras dabitur proscriptis mæsta colonis
Diripienda manus, penitusq́ excisa iacebit.
Hæc vbi verba viris regali plena vigore,
Aut meliora dedit, cunctos simul ore venusto
Laudat, & egregios titulis exaggerat actus.
Tunc si quos præclarum aliquid, laudisq́ superbæ
Commeminit gessisse manu, regaliter illos
Appellans, memorem factorum quemq́ suorum
Efficit, & sese memorem simul indicat esse:
Munificaq́ manu meritis bene, munera magna
Erogat, argenti multum largitur, & auri,
Crateras, pelues, discos, paterasq́ capaces,
Addit equos celeres, galeas, thoracas, & enses,
Textaq́ multimodis operose picta figuris,
Atque figuratam late se Rege monetam:
Distribuitq́ suis regale numisma maniplis.
Sic demum castris suspensa parte laboris
Pollicitos alacres ad quæq́ sequentia vires
Muneribus lætos, titulis dimittit onustos.
Me quoq́ non armis, sed carmine castra secutum,
Hactenus egregij decursa parte laboris,
Si bene promerui castrorum præmia miles,
Non illaudatum, vel munera nulla ferentem,
Spero quidem magni dimittet gratia Regis.
Nec spernenda meæ (liceat modo vera fateri)
Munera militiæ, nec clarius arbitror esse
Pauca probè gessisse manu, quàm multa referre,
Nec minor hic illo labor est: quæ singula multi
Fortiter egerunt, ego prosequor omnia solus.
Hoc quoq́ me Fama, si desint cætera, solùm
Conciliare potest, quòd iam per multa latentes

Secula, nec clausis prodire penatibus ausas
Pierides, vulgare paro, priscumq́ nitorem
Reddere carminibus, tardosq́ citare poëtas.
Immò etiam pulchro reuerendi Cęsaris ausu,
Cęsareaq́ domus videor meruisse fauorem,
Cum de tam lato magnarum gurgite rerum
Sunt electa mihi cupidè quæ scribere mallem
Nominis acta sui: ne res notescere dignas
Fuscarent tenebræ, speciosaq́ facta laterent.
Atq́ ideo dum musa recens, nosterq́ legetur
Iste labor, cupidum, nisi fallit opinio, vatem
Virtutes Friderice tuas mirabitur orbis.
Forsitan hunc olim, faueat modò Fama, libellum
Et pater, & magni proles generosa parentis
Attrectare manu, placidamq́ legentibus aurem
Tradere curabit, propriasq́ admittere laudes.
Et nunc pauca quidem sacræ quæ sanximus aulæ,
Carmina sufficiant, & respirare Poëtam
Ad tempus liceat, dum bellica signa quiescunt.
Grataq́ dimissus bello fouet ocia miles.
Mox vbi sollicitè reuocatus in arma redibit,
Nos quoq́ belligeras acies, & castra petentes
Interrupta nouo repetemus cœpta labore:
Cunctaq́ summatim, superet modò vita, sequentes
Continuo quodam suscepta negocia filo
Propositi memores, ad tempora nostra trahemus.
Interea tacitus de se quid iudicet aula
Audiat, & doctos, quorum tutandus amore
Atq́ fouendus erit, noster Ligurinus adoret.
Nec frontem duxisse velit, licet vnus & alter
Arguat, & meritum naso subsannet adunco.
Quemq́ sui meminisse decet, nos nominis alti
Non sumus, egregios vix suscipit aula poëtas.
Hoc tamen in cœtu non deerit forsitan vnus,
Vel duo, vel plures, qui te, Ligurine legendum
Esse putent, lectoq́ semel, rursúmque relecto
Plus faueant, tandemq́ sacras ad Principis aures
Nomen & auctorem, quæ rerum insignia portes,
Quídue putas, perferre velint, & amica loquantur.
Hunc ego quisquis erit, qui tam placabilis in nos
Extiterit, gaudere bonis maioribus opto
Semper, & æterno fulciri Regis amore.
Sic vbi conspicua tandem nouus hospes in aula
Constiteris, claroq́ piam cum Principe prolem

Seu totidem stellas, nitido cum sole videbis,
Hæc tibi non stultè proferri posse videntur.
Gaudeat ista domus, qua gaudet præside mundus,
Gaudeat Augusto felix cum patre propago,
Gaudeat, & nostrum iubeat gaudere parentem.
Néue suum vatem patiatur littus arasse,
Vanaq́ deceptis fregisse noualia sulcis,
Vel tot in officio vigilatis noctibus isto
Conseruisse leues, quas texit aranea, telas:
Sed quisquis rerum, quas scripserit ille, nitorem
Te perhibente leget, pulchri quoq; præmia facti
Nouerit, & gratum feliciter isse laborem.
Nam mihi per totum magnalia Cæsaris orbem
Impetus est, prolisq́ sacræ diffundere laudes.
His ita præmissis, cunctis præbere legendum
Te poteris, totasq́ palàm distendere pennas.
Mox vbi sit noster Solymarius ille requires,
Quem prius ingenuo dedimus leue munus alumno,
Qui sibi te quinto, post se, vix mense creatum
Ac veluti medio proiectum ventris aborsu,
Accessisse nouo mirabitur ordine fratrem.
Hæc monuisse sat est: Age nunc proficiscere cautus,
Sit fortuna tuis, & felix exitus ausis.

Libri Decimi finis.

M. ALBERTI ARGENTINENSIS CHRONICI FRAGMENTVM, A RVDOLPHO I. HABSPVRGIO VSQVE AD SVA TEMPORA, ID EST, ANNVM DOMINIcæ incarnationis M. CCC. XLIX.

*

Vdolphus Comes de Habspurg, ex antiquis progenitoribus ab vrbe Roma traxit originē. Olim namque duobus fratribus propter potentis pop. Romani occisionem eliminatis ab vrbe, propter eorum nobilitatem, Romanus dans cuilibet eorum immensam pecuniam, ipsos iussit abire in partes remotas. Qui se in superiori Alemania receperunt. Antiquior autem ad emptionē prædiorum & munitionum, iunior autem ad vasallorum multitudinem contendebant. Patre autem eorum post aliquot annos filios visitante, cum vidisset senioris prædia, ab eo empta, eius prudentiam commendauit. Requirens autem de iuniore, quid egerit: illum se in fortissimam quandam munitionem collocasse vidit, & iussis omnibus vasallis suis, cum eorum liberis masculis, optimè armatis, venire ad montem, vbi castrum Habspurg est collocatum, illuc patrem traducens, illam fortium multitudinem ostendit, quos & omnes eorum posteros masculini sexus suæ posteritati fideles fore speraret: in illius ergo animosa nobilitate gauisus, magnum thesaurum destinauit eidem. Ex his itaque duobus fratribus, omnes de Habspurg postea processerunt.

Rudolphus verò cum esset cum Friderico Imperatore in Lōbardia (qui & ipsum Rudolphum leuauit de sacro fonte) Astronomus quidam ipsi Rudolpho, quamuis iuueni, frequenter assurgens, ipsum præ cunctis spectabilibus & clarissimis honorauit. Sciscitatus ergo Astronomus à Cæsare, cur isti prę cęteris tantum exhiberet honorem: respondit, quia ad eum Imperij honor & ipsius Principis posteritas deueniret. Turbato autem Cæsare, & illi indignanti, Astronomus dixit: Nō indignemini ei: quia antequam incipiat eius dominium, ex vobis, qui iam decem habetis filios, qui succedat in Imperio penitùs nullus erit. Verùm Rudolphus abinde recessit.

De electis post Fridericum, non habentibus processum.

Malè autē succedente principi deposito, [redacted] ipso tandem in regno suo Siciliæ in Panormo defuncto, Principes Germaniæ Richardum regem Anglię inclytum eligere decreuerunt: qui regi Franciæ inuidens, illico eidem ciuitatem quandam obsedit, & in obsidione iaculo est occisus. Statimq; postea electio per principes Vuilhelmo comiti Holandiæ cessit: qui Rhenum ascēdens, Brisacum venerat: & descendens Frisiam inuasit, ibiq; est occisus. Et ita post Fridericum Imperatorem, imperium regnumq; Romanorum 30. annis vacauit. Richardus enim, & Vuilhelmus, quia non durauerunt, non fuisse existimantur.

Innocentius autem Papa quartus, qui Fridericum deposuit, Carolum Marcellum comitem Prouinciæ, fratrem scilicet regis Franciæ, instituit Siciliæ regem: contra quem Chunradinus nepos Friderici ex Chunrado, veniens, in Italiam cum duce Austriæ, & magna multitudine Germanorum profectus, cum Carolo inijt conflictum. Victoq; per Germanos Caroli exercitu & fugato, Germani prædam fugientium insequentes, Chunradinum cum duce dereliquerunt. Quod videns Carolus, qui se in montem cum magna parte exercitus sui receperat vt finem videret, Chunradinum quasi desolatum inuasit: quo cum duce capto, & quibusdam alijs, indeq; abducto, exercitus totus dispersus ob prædam miserabilem, fugatus est, & occisus. Scripsit autem Carolus Martino tunc propè existenti, quid faciundum esset de Chunradino: qui re-

ſcripſit, Vita Chunradini mors Caroli, mors Chunradini vita Caroli. Sic Carolus Chunradinum cum duce Auſtriæ & cæteris decollauit.

De Petro rege Arragonum.

Quod Petrus Arragonum rex, Chunradini proauunculus, ægrè ferens, aliquibus machinationibus per mare occultis, inſulã Siciliæ ingreſſus, occiſis Francigenis, & fugato Carolo & alijs, inſulã Siciliæ occupauit: quã eius poſteritas poſtea tenuit, & eius abnepotes hodie detinent, ſine lite. Carolus autem Neapolim, & reliquam partem circa mare, vnà cum comitatu Prouinciæ, ſumma poſtea cum quiete poſſedit, ſemper reſiſtendo Germanis, ſub quo Guelphonum de parte eccleſiæ, & Gibelinorum ex parte Imperij, ſunt nomina inchoata.

~~*De potentia & ſuperbia ſedis apoſtolicæ, ac prædicatorum & minorum.*~~

~~Poſt Fridericum creuit potentia & ſuperbia ſedis apoſtolicæ, ac minorum & prædicatorum, qui per Fridericum & ſuos deteſtabantur. Tunc ipſa ſedes præ cunctis ordinibus priuilegijs illos exaltauit in tantum, quòd nunc ipſa ſedes & clerus vix defendantur ab illis.~~

De aſtutia & honore comitis de Habſpurg.

Creuit autem Rudolphus de Habſpurg, aſtutia & honore, qui cum litem duram haberet cum abbate S. Galli, & duæ lites aliæ ſibi ſuccreſcerent, ad domum abbatis iuit, qui eum perſequebatur odio capitali. Ac ibi ſedens ad menſam eiuſdem edentis, nihil hoſtile præ ſe tulit. Abbas ergo, licet iratus, ipſum tamen honorificè & gratanter recepit, & ſic illico in tantum ſunt amici effecti, quòd abbas cum exercitu ad inuadendum alios cum eodem perrexit. Tunc dixit ei comes: Quicunque tres lites habeat, duas reformet. Habuit ſororem, quam dedit domino de Ochſenſtain in vxorem: ex quo domino & de Ochſenſtain, & de Strasberg, poſtmodum prodiere.

Erat autem antiquum caſtrum in Briſgagia, ex oppoſito nunc caſtri Friburgenſis. Cumq́ olim dux Carringiæ, à ſororio ſuo comite de Kyburg precibus obtinuiſſet, vt annueret ducem facere domum venationis in monte caſtri Friburgenſis, vxor Eritia dixit comiti: Bene dixit frater meus, quòd domum venationis ibi facere vellet: quia venabitur & expellet vos per ipſam domum.

De morte ducis Zaringiæ, tempore Friderici Imperatoris.

Mortuo autem, tempore Friderici, Berchtoldo duce Zaringen. vni ſororio de Kyburg ceſsit illud dominiũ in Burgen: alteri Egenoni cum barba comiti de Vrach, ceſsit inferius dominium: quo mortuo, cum reliquiſſet duos filios, ſcilicet Chunradum ſeniorem, cui ceſsit Briſgagia: & Egenonem, cui ceſsit pars in Sueuia, à qua comites de Fürſtenberg proceſſerunt: Chunradus comes Friburgenſis moriens, reliquit duos filios Egenonem ſeniorem, cui ceſsit dominium Friburgenſe: & Heinricum, cui ceſsit Newenburg & Baden. qui Hainricus, cum Newenburg veniſſet, animo recipiendi in craſtino ab hominibus fidelitatem: tunc in ſero ſub macellis vxorem cuiuſdam Burgenſis ſtuprauit: propter quod illi Burgenſes fidelitatem facere noluerunt.

De nobilibus ciuitatis Baſilienſis, & primò de Pſitacis & Stelliferis.

Erant autem in diebus illis partes inter nobiles Baſilienſes, hodieq́ durans inter Pſitacos & Stelliferos. Cum enim ad tornamenta, vel probamenta alia venirẽt, & cum multitudine egrediebantur, dicebant: Qui ſunt iſti? tum dicebatur, Scalarij Monachi, qui erant excellentiores. de quo alij commoti, conſilio habito, fecerunt vexillum albæ ſtellæ magnæ in rubeo campo, ſub quo ſigno erant progenies de Eptingen, Rynow, Krenʒow/Riehen/Pfäffingen/de Ramſtain, Am kornmarck, de Newenſtetten/Martrer, & plures alij. Alij verò fecerunt viridem Pſitacum in albo campo: ij erant Scalarij Monachi, Marſcalci, Kamerer, & multi alij, qui ſemper Stelliferos præceſſerunt: omnes

comites, & nobiles vicini, de altera partium. Et etiam eo tempore inualuit bellum contra Neuuenburgenses, quo pluribus annis nec agri, nec vineæ, nec vnus hortus culti fuerunt: multisq; occisis, & captis vltra quinquaginta, qui pedibus sunt truncati, multa etiam alia acciderant: quod durauit vsque ad creationem Rudolphi, in regem promoti, qui tamen, conquerentibus de stupro oppidanis, ad ius Romanum eos accepit: & faciens tum etiam, quòd comes fuit captus, & ad vnguem excoriatus. Sed insuper rex decimam partem omnium bonorum oppidanorum recepit, quam comiti assignauit.

De episcopo Maguntino, qui promouit Rudolphum comitem de Habspurg in Romanorum regem.

In diebus illis, electo quodam archiepiscopo Maguntino, ad vrbem pro confirmatione proficiscente, Rudolphus comes prædictus per electum prædictum literis rogatus ab Argentina vsque ad Alpes euntem conduxit: eoq; feliciter confirmato ac redeunte, archiepiscopus grates sibi agens, optauit vt nunquam moreretur, nisi comiti de tanto officio respondisset. Itaque Maguntinus feliciter & prosperè pro creatione regis principes ad oppidum Franckfurt conuocauit. Interea accidit, quòd Psitaci Stelliferos, & eorum fautores iuxta capellam Binningen circa Basileam obsederunt. Congregatis autem Principibus & electoribus, & inter se de periculo vacationis Imperij, & de perditione iuris principum quærentibus, & de persona eligenda tractantibus, Maguntinus Rudolphi comitis de Habspurg magnanimitatem ac sapientiam commendauit: multisq; potentibus nominatis, Maguntinus asserens, sapientiam & strenuitatem diuitijs & potentiæ esse præferendas, pro Rudolpho instituit, Coloniensem quoque & Treuerensem ad ipsum inducens. Dux autem Bauariæ, qui clarissimam vxorem suam, ex patre duce Brabantiæ, & ex matre Hollandiæ natam, ob falsam adulterij suspicionem decollauerat, inter conuocatos iiij. Principes aderat. Sed & Burggrauius de Nomberg, qui & ipsius Rudolphi extitit consobrinus, ad quem dux Bauariæ ait: Si Rudolphus promoueretur, quomodo essem ab eius læsione securus? Habet ne aliquam filiam, quam mihi daret in vxorem? Et illo asserente, quòd Rudolphus sex haberet filias, & de danda sibi vna, sub omnium bonorum suorum hypotheca duci cauente, dux annuit. quod audientes, dux Saxoniæ, & Marchio Brandenburgensis, qui & ipsi non habebant vxores, receptis rationibus de dandis sibi Rudolphi filiabus, similiter consenserunt, sicq; concorditer est electus, anno domini m. cc. lxxiij. xij. Octobris.

Quòd nunciatum fuit Rudolpho de Habspurg, per Burggrauium de Nurenberg, quia fuit electus.

Burggrauius autem acceptis literis de electione principum, Basileam ad Rudolphi exercitum properauit, & venit ibi repentè in media nocte: & dicto sibi quòd esset rex, ille credens se illudi, contra Burggrauium mouebatur. Ille verò dixit: Absit quòd vos ludam, valentissimum dominorum, & sibi exposuit seriem rei gestæ. Rex verò audiens, filias suas nuptiatas tantis principibus, de prosperitate sua digna gauisus, Burggrauium direxit in ciuitatem ad episcopum & Psitacos, & eius inimicos, pro amicitia & reformatione. Audiens autem episcopus, quod erat factum, se percutiens ad frontem, dixit: Sede fortiter domine deus, vel locum occupabit Rudolphus tuum. Igitur Rudolphus cum regina & magnatibus illarum partium, & cum Alberto strenuissimi comitis de Hohenberg F. cuius habuit sororem, quæ fuit regina, qui venerunt Aquisgranum pro ipsorum coronatione, egregiè profecti sunt, rebus per omnia bene gestis.

De tribus filiabus prædicti electi magna progenies processit.

Ex his namque tribus filiabus multi duces Bauariæ, Saxoniæ, & Marchiones de Brandenburg processerunt. Deditq; vnam filiarum Carolo tertio nepoti prædicti regis Siciliæ, ex qua reges Vngariæ, Clementia regina Franciæ, & mater Delfinorum, & Andreas rex Ceciliæ processerunt. Non dico rex insulæ, sed Ceciliæ, quam semper

Arragoni tenuerunt. Habuit autem rex à prædicta vxore de Hohenberg tres filios, Albertum, Rudolphum & Hartmannum: qui Hartmannus prope Xinaw in Rheno fuit submersus. Basileæ cum matre prædicta, & vno filio paruulo, in choro maioris ecclesiæ sunt sepulti. Albertus autem accepit Elizabeth filiam comitis Tyrolis: erat autem ipsa Elizabeth soror quondam Chunradini ex matre, ex patre Chunrado rege defuncto, recipit comitem Tyrolis. Vacauerant autem Imperio à tempore occisionis Hi. Chunradi, * in ducatus Austriæ & Carinthiæ. Rex autem de ducatu Carinthiæ, quem aliâs ipse comes occupauit, recepta ab eo magna pecunia, inuestiuit eundem: qui postea non comes, sed dux Carinthiæ vocabatur.

De vacatione ducatus Austriæ, quem rex filijs suis contulit.

Ducatum autem Austriæ, quem occupabat Ottocharus rex Bohemiæ, contulit Alberto & Rudolpho filijs suis, & veniens cum exercitu in Viennam ciuitatem Austriæ capitalem, receptus est: habitisque multis tractatibus, Ottocharus Bohemiam, Austriam, Morauiam, & Hungariam, & totam quasi terram vsque ad Prussiam, & vsque ad mare tenuit, à rege suo feuda receperunt. Viennenses autem ad regẽ cum ineffabili pompa & ostensione potentiæ & diuitiarum peruenerunt. Rex autẽ largus, & gracilis statura valde, aquilum habens nasum, indutus grisea rusticali tunica, cum alto galero, in communi strata sedens: Ottocharus autem indutus preciosissimè, cui more regio seruierunt nobiles, genibus flexis, etiam in feudis recipiendis. Cum autem Rudolphus rex feuda contulisset, indignatus Ottocharus, & per vxorem suam Polonicam contemptus quòd se in tantum subijceret, cœpit regem & Austriam infestare. Rex autem congregato forti exercitu, Bohemiam contra Ottocharum est profectus, trãseuntes autẽ syluam Bohemiæ per inuasores, qui fugientes, damna plurima sunt perpessi. Episcopus autem Basiliensis tenens extremam custodiam, inuasores iterum veniẽtes inuasit: qui in amnem fugientes more solito se transituros credebant. Episcopus verò personaliter in flumen prosiliens, quem sui sequebantur, cepit eosdem: quos nudos ligatos super equis secum duxit ita diu, quousque fuerunt à muscarũ corrosione peremti, nec amplius fuerunt infestati. Dicebatur autem de multitudine inimicorum latitantium in sylua. Quod cum rex dixisset episcopo, constanter episcopus procurauit, quòd quingenti galeati vltra flumen, iuxta regis exercitum processerunt. Quærẽti autem regi qui essent illi, episcopus respondit: Pro vobis sunt illi. Rex habens tędium de illis, rogauit episcopum, vt abirent: & iubente episcopo, abierunt. Venit autem Ottocharus cum exercitu innumerabili contra regem. Rex autem non in signis regalibus, sed in armis rubiginosis prodijt in conflictum. Venit autem quidam Valẽs ad regem, cupiens ab eo donum, eo animo vt sibi seruiret. Quod cum rex renueret, venit ad Ottocharum: & illius dono recepto, promisit regem, quantumcunque se abscondentem, positurum ad terram. Videns Ottocharus exercitum regis, nec volens eum vitare, accessit ad dominum Zeuusch, Bohemum potentem, cuius fratris filiam ipse Ottocharus dolose cognouit, & patrem eius in turri igni occidit, dicens illi, quòd ignosceret, si quid vnquam malè egerit contra ipsum, vt perpetuò ditaret eundem. Ille verò respondit, quòd pro eo fideliter pugnare non posset: segregans se ab Ottocharo cum electis duobus milibus Bohemorum. Appropinquãtibus autem timorose & paulatim exercitibus ad conflictum, Rudolpho de Rheno, miles Basiliensis, sonora voce cantauit, quod per ambos exercitus audiebatur, Domina sancta Maria, domina sancta: quod tempore Litaniæ rustici cantant. præordinauerat Hainricus Marchio de Hochberg, quòd quandocunque tempore conflictus acclamarent, ipsi fugiant, quòd & cæteri etiam clamarent, quod factum est. Per quod territi sunt Bohemi. Hainricus quoque Schorlin Sueuus, seruitor episcopi Basiliensis, habens equum indomitum, pressuram & cornu seu aciem exercitus regis sufferre non valens, tacto equo cum calcaribus, primus Bohemos inuasit. Dixitque rex, Tempus est vt iuuetur. Initoque conflictu prædictus Valens, qui dona ab Ottocharo recepit, cognoscens regem quamuis absconditum, per scapulas proclinans, occiso equo regis, regem prostrauit in terram, & illo Valente

lente occiso, cum seruitores regis pro ipso, multi pro illius erectione se occupare vellent, rex dixit: Non curetis de me, non est vis de vno homine, sed progredimini ad cõflictum. Illi dimisso rege progredientes viriliter, Ottocharum occiderunt: imò eo capto, finito conflictu, quidam Bohemus occidit, cuius relictam prędictus Zeuusch postea recepit vxorem: quem Vuenceslaus rex Ottochari filius postea decollauit. Reliquit enim Ottocharus filium & filiam, quibus Romanus rex prædictus suos liberos copulauit, dans Vuenceslao vnam filiarum suarum, & sorori eius filium suum Rudolphum, cui sorori dominium de Kyburg hæreditario iure donauit. Rudolphus verò dux postea moriens, Ioanni duci Alberti regis vxorem reliquit. Vuenceslaus rex Bohemiæ quietè & sine armis in lecto moriens, filium & duas filias ex prædicta vxore reliquit. Filius factus rex, clàm in lecto occisus est. Vnam filiarum habuit Heinricus dux Karinthiæ, quem pro rege receperunt Bohemi: qui tamen propter iustificationes Alberti regis, qui & ipse filium suum Rudolphum primogenitum ibi regem cõstituerat, possessionem habere pacificam nequiuit. Aliam verò filiam Vuenceslaus, diu postea occisus, succedẽs Adolpho & Alberto regibus, & creato Heinrico comite de Lutzelburg in Romanorum regem, recepit in vxorem, & regnum Bohemorum cum ea. Filius autem Ioannes Imperatoris eiusdem. Occiso itaque Ottocharo, Rudolphus rex in Austriam pergens, diu permansit in Vienna.

De maximo dolo & fraude, quod rex Rudolphus unquam fecit.

Erat autem quidam potens comes Vngarus, nomine Ywan, qui regem & Austriam plurimùm infestauit, pluries pacta inita inter ipsos infringens. Pro quo rex verbis pacificis misit in dolo, & cum venisset Viennam, timor magnus irruit super eum, accedens mensam regis, bibit de scypho regis, dicens: Modò sum securus, quia bibi cum probiore viuente. Verùm statim post mensam arreptus est, & sub glacie submersus. Videns autem quidam de Bele magister militum arreptionem, irruit in gladium suum pro illius defensione. Rege verò dicente: Desiste, quid ad te? ipse videns perfidiam regis, mœrens quieuit. Quidam verò miles, qui eum iubente rege illic conduxit, ac videns quod fiebat per se impediri non posse, nisi amens factus, postea præ verecundia latitauit. Cum autem in Vienna nocte famuli spoliarentur, euntes pro vino, & resistentes vulnerarentur, Fridericus comes de Liningen quadam nocte assumens Gruem militem suum, personaliter iuerunt pro vino, circuiens vndique cum cannis tanquam garcones, omnes in eum irruerunt, & omnibus illis amputatis capitibus, Grus cuiuslibet caput posuit super ventrem. Manè autem facto, plures ciuium filij occisi reperti sunt, & magnus clamor factus est coram rege. Quis autem fecisset, nemo sciuit. Progrediente autem rege ad missam, & sequente eum Friderico comite, viderunt vnum in strata occisum, caput non supra ventrem habentem: & clàm dicente Friderico ad Gruem, se illi non rectè fecisse: rex audiens, tacuit. Sed pòst in camera quærens à Friderico facti seriem, ipsum commendauit, de cuius Friderici consobrini regis gestis, integra historia opus esset.

Reliquit autem filio suo duci Alberto multos Sueuos in Vienna, quorum vnus de Walsee: cuius liberi propter eorum virtutem constantiæ ditissimi sunt effecti: ita quòd, qui per pedes venerant in Austriam, postea decem milium marcarum redditus habuerunt. Rediens autem rex ad Rhenum cum episcopo Basiliensi, ad castrum & oppidum Brundrut: qui episcopus post multos bonos actus, & strenuos & vtiles ecclesiæ Basiliensis, ad Maguntinum archiepiscopatum promotus est. Rex autem nullum motum habens ad Italiam, forsitan quia vidit cæteris malis multis successisse, misit prædictum Heinricum episcopum Basiliensem, cum membranis sigillo suo sigillatis, ad ciuitatem Romanam, qui ibidem sedi apostolicæ Romandiolam, & quædam alia in damnum gratiæ Imperij dedit, ibi habitis quibusdam tractatibus nomine regio sigillauit.

Fuerunt autem tres fratres de Habspurg, filij patrui regis, scilicet Rudolphus episcopus Constantiensis, Gottfridus dominus de Louffenberg, & Eberhardus qui di-

cebatur de Kyburg. Rex quoque oppidum Petterlingen obsedit: & oppidum Murten de manibus comitis Sabaudiæ eruens, ad regnum retraxit. Rex quoque Bernam sibi rebellantem obsidens, & euertere non valens, sed quotidiana lite infestãs, tandem Rudolphum filium suum clàm cum quadringentis equitibus misit, qui se ponens in insidijs, quosdam abductores pecorum solito more præmiserunt: quos illi insequentes vsque ad locum insidiarum, capti sunt, & occisi. Ipsi verò Ludouicum comitem de Homburg. * Hennenberg, patrem valentissimi Vuernharij primùm aggredientium, cuspidibus recipientes, necarunt. Sicq; Berna est regi reformata. Cumq; rebellantem sibi columbariam obsedisset, quidam verò Imperatori Friderico simillimus, in inferioribus Rheni partibus seipsum Fridericum fingens, ac Barones ac ciuitates sibi congregans, & Vvetflar. vsque * Vuestphelat venisset, rex pertimescens admissam cum Columbariensibus cõcordiam, cum gente descendens, ac si illum vellet tanquam Imperatorem venerari, ipsum apprehensum cremauit. Dicitur quoque, quòd cum rex Franciç illis diebus monasterium sancti Dionysij, quod Imperio pertinebat, grauaret, & pluries à rege Rudolpho rogatus non desisteret, tandem rege scribente Franco in singula, quòd desisteret, alioquin ipsum visitaret, per vires & viros, quos sibi felix Germania germinauit: Francus se nolens inbrigare cum illo, quieuit.

In diebus illis cum Petrus Basiliensis episcopus haberet litem cum Gallicis vicinis, succubuit in conflictu, militum præsertim Basiliensium magna multitudine captiuata. Rex Rudolphus pro illorum recuperatione veniens, Bisanciam obsedit: vbi manicas Vuambasij sui fractas cum nouis pecijs reparans, dedit exemplum alijs ita faciendum. Dux autem Burgundiæ, cum omnium quasi potentia Gallorum, cum exercitu maximo se posuit contra regis exercitum, ne regi victualia possent afferri: ita quòd vna die regis exercitus in victu defectum maximum est perpessus. Videns autem rex rapas in campo, rapas rasas comedit: quod videntes alij, rapis sunt omnes saturati. Rex autem accedens ad Gallorum exercitum in valle positum iuxta ripam, in monte desuper se recepit, ita quòd vnus exercitus in alterum posset respicere. Et in sero tractans cum satrapis suis de ineundo manè conflictu, cum quidam ex eis mirarentur, & dicerẽt quomodo viuere vellent: rex dixit, inanem ipsos habere curam, respondens: Si ipsos vicerimus, victualibus eorum vescemur: si nos vicerint, cum nobiles sint, dabunt victum captiuis. Ipsisq; sic tractantibus, nox accessit. Erat autem tumultuosum murmur in exercitibus, vt moris est. Et ecce quidam de Suuicia, quorum rex mille quingentos habuit, soliti currere in montanis, descendentes montem irruerunt in castra Theobaldi comitis Ferrerarum, qui fuit adiutor in acie Gallicorum, à quibus est occisus, ipsius spolia deferendo, & plurima laniando. Itaque in valle facta est commotio clamorosa, Gallicis quoque tractantibus de præcludendo regi descensum, & quia nõ erat aptus descensus ad eos securus à conflictu, quidam ex eis dixit: Nosco regem talem, & si deberet manibus & pedibus repere, nos inuadet. Sicq; timentes, diluculò solennes viros ad regem pro concordia destinarunt. Cumq; rex aliud nollet nisi ante omnia captiuis libere restitutis, Dux & maiores Burgundiæ se Basileam præsentarunt, ibi de concordia tractantes. Vasalli Imperij quoque præstita fidelitate, sunt de regalibus inuestiti. Dicitur etiam regem in ipso exercitu dixisse, se in qualibet mundi parte cum electis quatuor galeatorum, & quadraginta peditum armatorum de Alemania milibus, stare inuictum: æstimans, hos omnem multitudinem aggressuros.

De genealogia dominæ Annæ.

Rex autem Rudolphus cum Anna de Hochenberg, sorore Alberti de Hochenberg, habuit tres filios: inter alios Rudolphum, Albertum & Hartmannum. Qui Hartmannus apud Xenow, in Rheno perijt, & cum matre & paruulo fratre Carolo in choro Basiliensis ecclesiæ est sepultus. Item habuit sex filias, quarum vnam habuit dux Bauariæ superioris, alteram dux Bauariæ inferioris, tertiam dux Saxoniæ: quartam dux Vratislauiæ: quo defuncto, recepit Marchionem in Brandenburg. quintam habuit rex Vuenceslaus Bohemię, filius Ottochari, per ipsum Rudolphũ regẽ occisi, sextam

sextam habuit Carolus primogenitus regis Ceciliæ, siue Apuliæ. Ex Rudolpho filiorum primogenito, ex sorore Vuenceslai, descẽdit Ioannes Bohemiæ dux, occisor prædicti Alberti. Ex Alberto, qui habebat Elizabet, filiam Comitis Tyrolis, antequam pater promoueretur in Regem, quem Comitem ipse Rex postmodum ducem Carinthię creauit, creati sunt, Rudolphus primogenitus, qui factus est rex Bohemię, & filiã regis Franciæ ducens, sine liberis est defunctus. item Fridericus, in Romanorũ regem in discordia electus, & coronatus: qui ex filia regis Arragonum, sola relicta filia, quæ postea Comiti Carinthiæ data est, sine alijs liberis est defunctus. item dux Leopoldus strenuissimus, qui relictis duabus filiabus ex filia Comitis Sabaudiæ, quarum vna postea data est duci Swetnitz Silesiæ, alia domino de Cusin Franciæ, sine alijs liberis defũctus. itẽ Ottho dux ex filia ducis Bauariæ inferioris, duos relinquẽs filios, Fridericũ & Leopoldum, qui mortui sunt sine liberis. Item dux Austrię, qui ex filia Comitis Ferretarum habet filios & filias, quorum Rudolphus primogenitus habet filiam Caroli Imperatoris, & Bohemiæ regis. Item Agnes, ducens Andream regem Vngariæ sine liberis defuncta, quæ hodierno die ducit vitam sanctam & beatam. Item ducissa Lothringensis, ex qua Rodolphus filius, & Rodolphus nepos, & domina de Babylone sunt nati. Item Katharina desponsata Hainrico Imperatori, eo defuncto Duci nupta Calabriæ, filio regis Ruperto Ceciliæ, sine liberis est defuncta. Item Comitissa de Ottingen, ex filia Rudolphi regis in inferiori Bauaria. ex superiori Bauaria nati sunt, Rudolphus primogenitus dux & Palatinus Rheni, Ludouicus Romanorum Imperator quartus, & Landgrauius Hassiæ. Ex Rudolpho & Metza, filia Adolphi regis Romanorum, eius coniuge, descẽderunt Adolphus. Rudolphus, & Rupertus minor, quem Arnestum nominant: cuius mater fuit de Ottingeñ, & de Vuirtenberg: qui Arnestus filiam regis Ceciliæ duxit vxorem. Ex Rudolpho & filia ducis Carinthiæ, descendit vxor Romanorum & Bohemiæ regis. Ex Ludouico Imperatore descenderunt, ex Polona Ludouicus & Stephanus filij, ex Marchionissa de Missen: ex Holanda autem descenderunt Romerius Marchio Brandeburgensis, Vuilhelmus Comes Holandiæ, & Albertus, & duæ filiæ, quarum vnam habet frater regis Vngariæ, aliam Masturus dominus Veronensis. Ex Ludouico primogenito Marchione in Brandeburg, ex filia regis Dacię, descendit filia nupta regi Noruuegiæ: ex filia verò ducis Carinthiæ, ablata Ioanni Bohemo propter impotentiam, nati sunt filij & filiæ. Ex Stephano, & filia regis Ceciliæ, & postea ex filia Burggrauij de Norenberg, multi filij & filiæ sunt creati. Ex Marchionissa Missenensi plures filij & filiæ creati sunt. Ex Saxona, Rudolphi regis filia, plures Saxoniæ duces sunt creati. Ex ducissa Vratislauiæ postea ex Marchione in Brandenburg, Vuolmarus, & quidam alij Marchiones nati sunt. Ex regina Bohemiæ ipsius Rudolphi regis filia, & ex Vuenceslao rege, descenderunt Vuenceslaus filius, qui Rex factus sine liberis est defunctus: item duæ filiæ, quarum vnam habuit Hainricus dux Carinthiæ, ex qua descenderunt duæ filiæ: aliam habuit Ioannes rex Romanorum, & Ioannes Marchio Morauiæ, vxor Hainrici ducis Bauariæ inferioris. Ex Carolo Romanorum Imperatore, & sorore regis Franciæ, descenderunt duæ filiæ: vna regina Vngariæ, quæ sine liberis est defuncta: alia ducissa Austriæ, ex regina Siciliæ ipsius Rudolphi filia descenderunt, Carolus successor patris, etiam regis Ceciliæ, sed per patrem Rudpertum & per Papam eiectus, sed de adiutorio Alberti regis Romanorum auunculi sui Hungariæ rex creatus: item Delphina, ex qua duo Delphini filij sunt nati: item Clementia regina Franciæ, quæ absque liberis est defuncta. Ex Carolo rege Hungariæ prædicto descenderunt, nunc Carolus, primogenitus rex Hungariæ: item Andreas rex Ceciliæ, iugulatus per Iohannam vxorem & patruelem suam.

De animoso & probo Comite Alberto de Haigerloch & de Hohenberg, qui dicebatur esse unus de XII. pugilib.

Albertus Comes de Hohenberg & de Haigerloch, frater prædictæ Reginæ, dominę Annæ, duos Comitatus habuit antiquos valde, scilicet Haigerloch & Hohenberg: & siti sunt in corde Sueuiæ, & dicebantur Comites de Hurmingen: & illi Co-

mites fuerunt potentes in Sueuia & Elsatia. in Elsatia habuerunt castrum quod dicitur Ortenberg, & magnas villas, & totam vallem quæ dicitur Albrechtztall, cum omnibus pertinentijs: in qua valle duo domini & fratres de Hurmingeñ, quorum vnus fuit laicus, construxerunt claustrum solenne ordinis sancti Benedicti in honorem sancti Michaelis, & procurauerunt eximi ab omnibus exactionibus & muneribus quibuscunq; à papa Sixto, excepto quòd annuatim debent præsentare ad Cameram Papæ vnum marmotinum, hoc est, denarium aureum, qui bene noscitur à Curia, & est minoris valoris quàm paruulus florenus de Florentia. Nomen claustri, Latinè Hugonis curia, Teutonicè Hugeschonem. Prædicti verò duo domini ambo mortui sunt, & in dicto claustro sepulti, vbi corpora eorum hodierna die requiescũt. Quod dominiũ Albertus Comes postea dedit Rudolpho de Habsburg, in dotem dominæ Annę prędictæ sororis suæ. Albertus verò prædictus multa bona fecit tempore suo, & laudabilia. Fuit bellicosus, animosus, & probus. & cantatum fuit à quodam magistro, qui dicebatur Kumier, quòd idem Albertus esset sustentaculum Romani imperij, totius Sueuiæ, qui Albertus fuit occisus in proprio comitatu suo, per quendam ducem Bauariæ iuxta castrum Lintstetten: pessimè derelictus à seruitoribus suis, quorum progenies hodie prædicto domino est nota: qui fugitiuè recesserunt à domino suo, sicut canes quibus alligantur vesicæ, quibus impositæ sunt fabæ. Progenies fugientium dicuntur die Lenber von Vuittingen, & duxerunt agnum per ista: & sicut legitur, quòd vna ouis interficit totum gregem, ita dominus eorum interfectus fuit per fugam ipsorum. Vtinam fuissent lupi rapaces, qui deuorassent corpora eorum. Ex prædicto Alberto descenderunt Albertus & Rudolphus. Albertus dicebatur Kösthman. Rudolpho existente, Albertus mortuus est. Rudolphus multa & laudabilia fecit: & potentior Sueuus fuit, qui tunc vixit. Et habuit tres Comitatus, scilicet Rattenburg, Haygerloch, Hochenburg, exceptis pluribus munitionibus, Horuue, Nordlingen, Vueisch, der Buß, Buggingeñ. Obsedit etiam Rudolphus Eberhardum de Vuirtenberg, & filium suum Vlricum vnicum, cum machinis & alijs instrumentis, cum quibus castra & munitiones inuadũtur, & duo sibi castra destruxit, & eum obsedit pluribus septimanis cum magnis expensis: quorum vnum dicebatur Mogneggeñ, aliud verò Pfullentz Grauenuueyler, & ita destruxit, quòd domini de Vuirtenberg nunquam audebant eum depellere de loco. Ex Rudolpho & domina de Vuerdemberg descenderunt Albertus, Rudolphus, Hugo, Hainricus, & vna filia.

De Alberto primogenito Rudolphi.

Albertus missus fuit in Constantiam per patrem suum Rudolphum, causa studij, vbi stetit honorificè pluribus annis, & multum profecit in artibus: factus est Canonicus maioris ecclesiæ, & rector cuiusdam ecclesiæ in Austria, quæ dicitur Ruspach, & rector trium ecclesiarum in Sueuia, quarum pater eius fuit patronus. Postea missus fuit Parisios, vbi stetit pluribus annis cum magnis sumptibus, & profecit in magnum clericum: & legebat iura ad tempus, multis audientibus. Postea Licentiatus fuit in Decretis, non causa dominij, sed causa veræ scientiæ. Postea rediens ad patriam, receptus est in Canonicum Argentinensem. Mortuo autem domino Rudolpho episcopo Constantiensi, electus est in episcopum: sed in discordia non habuit processum, quia maior pars Capituli & Burgenses erant contra eum, qui timuerunt potentiã patris. Postea factus est Cãcellarius domini Ludouici Imperatoris, & eius aduocatus prouincialis totius Elsatiæ: in cuius seruitio multa peregit, & in solennibus negocijs missus fuit per Imperatorem in Frãciam: tunc in Prouinciam ad Papam, modo ad regem Angliæ, tunc ad ducem Austriæ. Postea videns Imperatorem esse pigrum, & nõ multum promotum ab eo, transtulit se Auinionem, ibi diu stetit per longum tempus: vbi prouisum fuit sibi de episcopatu Herbipolensi, à papa Clemente sexto: & non obtinuit, propter potentiam illius de Hohenloch, concorditer electi à toto Capitulo. Post mortem domini de Ottingen, qui fuit famosior physicus mundi, papa Clemẽs sextus prouidit prædicto domino Alberto de episcopatu Freysingensi, quę potenter & sine

impedimēto tenet: qui fuit virtutibus plenus, sociabilis, affabilis, largus, sed minus humilis, quia nimia humilitas parit contemptum. Rudolphus secundogenitus fuit probus, virilis, sed crapulosus. Ex quo, & domina sua de Nassouue, descendit vnus filius, qui sepultus est in Collegio Ehingensi, iuxta Neccarum, quod pater ipsius cōstruxit. Hugo verò tertiogenitus, animosus, bellicosus, mitis, virtuosus, sociabilis, & audax, non curans de futuris cōtingentib. sed excesit in multiloquio, cōtra dogma Catonis:

Virtutem primam esse puta compescere linguam.

Et Aristotelis: O quàm speciosum est, & honestum in homine, abstinere à multiloquio. A quo, & filia Ferretarum Comitis, descendit filius. Hainricus verò quartogenitus, animosus, bellicosus, & prodigalissimus erga seruitores suos, ita quòd omnes munitiones & villas eis distribuit, exceptis paucis villis, & vna munitione optima super Danubio, quam tenuit, scilicet Fridingen, vel dic Nouuenhohenberg: qui dominus Hainricus occisus fuit, & cum eo optima iudicia Sueuiæ, in episcopatu Curiensi, per dominos de Bellmont, & adiutores eorum, in montanis: qui sepultus fuit honorificè in claustro quod dicitur Salmansuuiler, anno Domini M.CCC.LII.

Quædam fabula de quodam notario Alberti Comitis de Hohenberg.

Fuit quidam notarius domini Alberti comitis de Hohenberg, qui dicebatur Cappadocier, sociabilis, curiosus, & subtilis, non curans pecuniam, qui fuit rector cuiusdā ecclesiæ in Schera, nomine Tieringen. Rex verò Rudolphus libentissimè confabulabatur cum eo: in cuius curia frequenter morabatur, propter dominum suum, cuius sororem Rex habuit in vxorem. Quadā vice Rex indixit curiam Principibus in Frāckfurt. Cappadocier veniens à longè, & vadens ad cancellariam, inuenit mensam paratam, & cancellarium & notarios splendidè prandentes. Sedit verò & ipse ad mensam, & pauca cibaria dabātur sibi, licet magnam haberet famem: & superius in mensa erāt magnæ scutellæ, impletæ optimis cibarijs. Ipse verò vocauit vnum de seruis suis, & dixit ad eum: Redeas ad modicum tempus, & voca me festinanter, & dicas quòd dominus meus miserit pro me. Ille verò interim circumuoluit secretè mensale, & in fine rotæ calcaris sui fortiter firmauit. Seruus verò intrauit, & festinanter vocauit dominum suum. Ille surgens festinanter, & mensale cum omnibus ferculis & scyphis traxit in terram, & exiuit ad dominum suum. Rex verò percipiens, quæsiuit ab eo, dicens: Quid modò fecisti? ille respondit: Dum veni ad mensam cancellarij, & notarij vestri, habuerunt fercula diuersa, & dabatur mihi, quod sanæ mentis & corpore infirmus bene comedissem: tunc egi, quòd ipsos mecum oportuit ieiunare. Rex verò ridens, & respondens, Optimè fecisti. Ille verò postea gratulanter & honorificè tractatus fuit à cancellario, & omnibus notarijs Regis. Item quæsitus fuit à Rege, si haberet ecclesiam bonam: ille respondit, fortem & bonam ecclesiam habere, & bonas campanas, sed quòd dominus suus nimis frequenter acciperet sibi fructus ecclesiæ. Quod Rex audiens, promisit se acturum, quòd dominus permitteret fructus cum ecclesia.

Alia fabula de eodem.

Item, Rex quadam die erat in Vlma, vbi oleum nucum erat in carissimo foro. Cappadocier dixit, dominum suum habere plures arbores nucum in comitatibus suis, quàm in tota Elsatia & tota Vuestaugia, idque iurando affirmauit coram multis dominis & alijs: aliqui credebant eum mentiri, & dixerunt Regi. Rex verò vocauit Cappadocier, & dixit: Quid dicis de arboribus nucum sororij mei? respondit: Ego dico, & dixi per iuramentum, dominum meum plures habere arbores nucum, quàm in tota Elsatia & Vuestaugia sunt. Sed sunt coryli, quę sunt arbores nuces proferentes, si non magnas, tamen paruas. Rex ridens dixit: Sicut te dimitto, ita te inuenio. Multa talia fecit prædictus.

Alia fabula de quodam milite, qui dicebatur Iacobus Muller de Thurego.

Rudolphus Comes de Habsburg fuit inimicus capitalis Iacobi dicti Muller, militis Thurocensis, antequam fuit electus in Regem. Cui quadam vice obuians, cum nullo modo posset effugere manus Comitis, sapiens fuit, & festinanter descendit equum, & proiecit gladium suum in terram, & extraxit braccam, & sedit in viam quasi merdādo. Comes verò & seruitores sui venerunt vehementer exeuaginando gladios suos, volentes eum occidere. Ille verò extensis manibus clamauit Comiti: Non decet dominationi & honestati vestræ occidere merdantem, detis mihi pacem quousq; attraham braccam. Comes respondit: Sit ita. Ille verò dixit, Tunc bracca mea nunquam plus veniet ad culum meum. Comes verò hoc audiēs, furore repletus, recessit ab eo, & idem postea factus est seruitor eius specialis.

De morte & sepultura Hainrici, dicti Frouuenlop, magni dictatoris.

Anno Domini M. CCC. XVII. in vigilia sancti Andreæ, sepultus est Hainricus dictus Frouuenlop, in Maguntia, in ambitu maioris ecclesiæ, iuxta scalas honorificè valde: qui deportatus fuit à mulieribus ab hospitio vsque ad locum sepulturæ, & lamentationes & querelæ maximæ auditæ fuerunt ab eis propter laudes infinitas, quas imposuit omni generi fœmineo in dictaminibus suis. Tanta etiam ibi copia fuit vini fusa in sepulchrum suum, quòd circumfluebat per totum ambitum ecclesiæ. Cantica canticorum dictauit teutonicè, quæ vulgariter dicuntur Unser frawen laidt, & multa alia bona.

Fabula quædam de Rege.

Rex quadam vice transiens pontem Thuregi, cum vidisset quendam senem cū canorum multitudine pilorum, dixit ad quendam confabulantem sibi: O quot bonos dies in vita sua peregisse potuit iste canus? Quod audiens ille, dixit suauiter: Domine fallimini, quia nunquam habui bonum diem. Quod quasi audiens Rex, quæsiuit ab illo, quid factum fuisset ab eo? Respondit & dixit: se regentem in iuuentute vetulā deformem, quam accepit in vxorem propter pecuniam, cum qua diu viuente iracunda præ timore aliarum mulierum, dixit, se vitam irascibilem peregisse: quia ipsa iam sene defuncta, illico iam aliam iuniorem recepi, nec illi in lecto complacere possum, vitam cum ea rixosam & duriorem peregi. De quo Rex in risum est prouocatus.

Alia fabula de Rege.

Igitur cum iam quidam diues mercator, sagacior præ omnib. in mercatura, semper gerens negocia sua verisimiliter pro vtiliori conamine, & tamen defecisset: quadam vice eum vocauit Rex, quærens si vellet recipere pro socio mercatorem, & consilium suum sequi. Quo annuente, quilibet eorum ponit centum marcas. Dixit autem Rex, Volo omnino quòd Argētinæ emptas halleces traducas Coloniam, & ibi vina empta reducas Argentinam: cuius consilio quamuis nimis & meritò territus adquieuit. Erat autem eo tempore Argentinæ tanta multitudo hallecum, quòd quasi pro nihilo vendebātur. & cum venisset Coloniam, accidit quòd periculum in lacu factum est, quòd illo anno non poterant haberi halleces, quia non poterant captiuari, & valde in hallecibus lucrabatur. Accidit autem quòd tanta multitudo vini descenderat, quòd vina leuiori foro & precio vendebantur Coloniæ, quàm in Alsatia: vina itaq; super curribus Argentinam ducens, cum interim vineæ repentina gelliditate perierint, illa precio vēdidit triplicato: ita quòd Rex & ipse maximè sunt lucrati. Dixit ergo Rex: Oportet quandoq; contraria, non semper lucri, sed veri similia inchoare.

De quadam astutia Regis.

Venit etiā quadam vice clàm ad Regem in Nurnberg quidam mercator, indicans Regi, quòd hospiti ibidem noto & famoso commisent ducentas marcas argenti, quas hospes se recepisse negabat. Rex autem sciscitans, in quo sacco esset argentum, merca-

mercatorem abſcondit. Venientibus autem ciuibus, & inter illos hoſpite, ad alloquẽdum Regi: Rex alloquens iocoſè hoſpitem ſibi notum, videns eum pulchrā valde habere mitram in capite, ſicut tunc moris erat, dixit ſe oportere mitram eandem habere: & ipſam extraxit ab illo, de quo hoſpes ridens gaudebat. Propoſito autem ſermone ciuium, Rex pro conſilio intrauit camerā, & clàm quendam de ciuitate cū mitra per intersignia miſit ad vxorem hoſpitis, quòd ſibi hoſpiti talem ſaccum cum argento illico deſtinaret: quod cum illa feciſſet, ille Regi præſentauit argentum: quo oſtenſo mercatori, & illo dicente ſuū eſſe: Rex abſconſo argento, vocato ad ſe hoſpite ſolo, ei querelam expoſuit mercatoris: quo negante præciſè, mercatore verò aſſerente, inſtās Rex producto ſacco hoſpitem nimis territum deuincit. Redditoq; mercatori argento, hoſpitem prædiuitem in ſubſtantiam bonorum mulctauit. Rex quadam vice de Marchione Hainrico, quid comederet, requiſiuit: quo reſpondente, quòd ipſe & ſui comederent vnum pulmentum cum carnibus, & ipſe & vxor eius vnum caponem, & qui vellet acciperet alteri: Rex reſpondit, Non malè comedis ſi ſic facis.

De morte Rudolphi regis.

Deficiente tandē rege præ ſenio, & dicentibus ſibi medicis, quòd vltra certos dies durare nequiret, ipſe dixit: Eamus Spiram ad alios reges ſepultos: & manens in Gerſchen iuxta Spiram, ibiq; moriens, & ſepultus Spiræ in ſepulchro regali honorificē, anno regni eius XVIII. cuius Epitaphium in ſilice ſuppoſito ſculptum tale eſt:

ANNO DOMINI M. CC. LXXXXI. PRIDIE CALEND. OCTOBRIS OBIIT RODOLPHVS REX.

De electione Adolphi de Naſſouue.

Mortuo itaq; Rudolpho, & veniente Alberto duce Auſtriæ, pro quo eligendo Principes miſerant cum magnis expenſis vſq; Haganouu, Adolphus Comes de Naſſouue in regem Romanorum eſt electus à Principibus, à quo idem Albertus de feudis ſuis, præſertim ducatu Auſtriæ inueſtitus, in Auſtriā eſt reuerſus, à quo Duce cum poſtea miſsis legatis Rex perijt filio ſuo filiam ſuam copulari, Dux reſpōdit: Se, ſi poſſet ex filia ſua facere Principem, hoc facturum: vel quòd Rex filiam ſuam vni ex filijs Ducis coniungeret, quoniam ſe principem facturum promiſit. Ex quibus & alijs inter Regem & Ducem odium eſt ſubortum. Rex autem Metzam filiam ſuam Rudolpho duci Bauariæ Palatini in vxorem copulauit, qui ex ea genuit tres filios, Adolphū, Rudolphum, & Rupertum: tamen intoxicatus Albertus in Auſtria, & diu per pedes ſuſpenſus, oculum perdens euaſit.

De Bonifacio papa octauo, & Columnenſibus, ac rege Angliæ.

Eiſdem temporibus Bonifacius papa octauus, Columnenſes perſequebatur ad vnguem, Cardinalibus de Columna depoſitis, alijsq; plurimùm moleſtatis. Fouens autē rex Franciæ Columnenſes, Papam perſequebatur odio capitali, propterea Papa in odium Frāciæ regem diligebat Adolphum. Rex autem Angliæ propter antiquā dominorum guerrā, cupiens aggredi Francū, centum milia marcarum pro auxilio ſibi promiſſo, Adolpho principi, ſed non præſtito deſtinauit, qui infideliter agens, ſe non diſpoſuit ad litem, ſed à Marchione Miſnenſi, nepote olim Friderici Imperatoris ex filia, odium habente, filio ſuo eundē Marchionatum emit, & tempore breui poſſedit, exceptis quibuſdam munitionibus: quia filius Marchionis Fridericus nomine, eiecto Principe, occupauit eundem. Princeps enim Miſnam potenter ingreſſus, crudelia multa peregit: vnum tamen caſtrum vincens, C L. decollauit, qui domino ſuo caſtrum manu tenuerant. Poſtea Princeps Columbariam, quæ ſibi fidelitatem fecerat, ſibi rebellantem obſedit: cui aderant inter alios epiſcopus Baſilieſis, Comes de Ferrato, de Liechtenberg, de Rapoltzſtetten, epiſcopus Argentinēſis, & alij. Et per quoſdam plebeios porta de nocte aperiebatur Principi, & fugientiū multi ſunt comprehenſi, inter quos *Vualtherus*
Anshelmus de Rapolzſtetten vix decollationem euaſit. Captus eſt autem *Baltherus *Roſſelman*

Scul-

Schultetus Columbariæ, & Ioannes filius eius, per episcopum Basiliensem: quos omnino Rex habere volens, sed propter officium episcopi vitam reseruans, eorū patrem omni die longo tempore fecit ligari super rotam erecta manu, in signum perfidiæ, & per vias & ciuitates ante se duci, & tandem matri seruari: & ibi patre extincto, filius post mortem Regis est liberatus.

De odio inter regem & ducem Austriæ.

Princeps autem intendebat facere brigam duci Austriæ, propter quod multi Australium superbiebant contra Ducem, dixerat autem Dux: Si dominus meus Romanorum Princeps stipendiarius est Angelici factus: & ego minore dedecore stipēdiarius ero Franci. Plures electorum Principum, & specialiter Maguntinus, Principem ipsis æstimantes ingratum, Duci, quòd veniret ad Rhenum, & nuncios & literas destinarunt. Dux autem timens se à rege in Austria visitari, allata secum pecunia, partes Rheni & Sueuiæ est ingressus, malens in partibus consanguineorum suorum potius litem inferre, quàm in Austria visitari. Rex autem ascendens cum Conrado de Liechtenberg, episcopum Argentinensem Duci fauentem in Rubiaco oppido diu potenter obsedit. Fuerant autem quatuor duces Bauariæ fratrueles, Rudolphus & Ludouicus fratres superioris, Stephanus & Ottho inferioris. Venienti autem Otthoni in auxilium Regis, Albertus strenuissimus Comes de Hohenberg in Sueuia, sibi obstaculum ponens, ab Otthone in conflictu est occisus.

Anglici

De congressu regis & ducis, & occisione regis.

Cum dux Austriæ veniens de Sueuia iuxta oppidum Kentzingen castra metaret, Rex eundem locū accessit: cumq; propter flumē Eltzach exercitus se mutuò inuadere non possent, oppidumq; Regi aperiretur, Dux cum hostili exercitu Sueuorum & Rhenensium equitum descendens Moguntiam venit, ibiq; à principibus quibusdam quasi congregatis, Regemq; tanquam inutilem ac destructorem reipublicæ & Imperij destituentibus, in Romanorum regem est electus. Et cum regi Adolpho adesse nimiam multitudinem populi ascendentis sentiret, se doluit descendisse, & ascēdens iuxta montem Dornberg prope Vuormaciā, expectauit. Rex autem feruens, metuensq; Australem aufugere, non expectato peditum exercitu suo, cum equitibus suis celeriter sequebatur. Argutus autem suis dicentibus, aciem equitum esse minus fortem, noluit assentire. Aspiciens autem exercitum ducis, quem credidit non mansurum, dixit: verum dixistis, nostrum exercitum nimis breuem esse: illis verò dicētibus, modò neglectum esse, & sic inierunt conflictum. Erat enim Rex animosus valde in Australes: atq; habito consilio, exercitum suum declinauerat, vt acies Regis obuium haberet solem. Ipsis aggredientibus hincinde occisis, & præ calore, inter quos Ottho de Ossenstein vexillifer Alberti & Ludouici cū alijs, caloribus sunt extincti. Rex ipsum Albertum aggrediens dixit: Non euadetis, sed hic imperiū dimittetis. Ille verò dicens, Hoc est in potestate dei: Regem iuxta oculum vulnerauit gladio. Prostratus autem Rex in terram, per quosdam comites Syluestres, & alios Bolleria, modico in collo est vulnere occisus, quod vidit Dux, & nullum amplius occidi permisit. Sicq; Adolphus cū octo annis regnasset, nolēs expectare suos, stultitię furia est occisus, & in monasterio Frowenfeldt, ad quod præsente Alberto venerūt, est sepultus, de quo scripti sunt versus:

Anno milleno trecenteno minus vno,
In Iulij mense Rex Adolphus ruit in ense.
Per manus Australi processi marchinam.

Victo autem Regis exercitu, cum Rex per garcones spoliatus, omnino nudus iaceret, Maguntinus, scilicet de Eppenstein, consanguineus & machinator facti, vidēs Regem, fleuit, dicens: cor validissimum perijsse. Dux autem timens Maguntinū variari, dixit ei: A me non recedatis, meo negocio non perfecto.

De electione Alberti ducis in Regem.

Occiso itaq; Adolpho, Albertus dux Austriæ occisor, ab omnibus Principibus est electus,

electus, & Aquisgrani solẽniter est coronatus. Quem papa Bonifacius diu odio prosequens, & lęsæ maiestatis crimine reum dicens, tandem similiter in odium regis Franciæ approbauit, quem Albertum cum Papa contra regem Franciæ *mitigare vellet, ille se hoc non facturum, nisi sibi & hæredibus suis regnum & imperium confirmaretur per sedem, respondit: quod si sibi fieret, aut se Francum expulsurũ de regno, aut se per hoc moriturum promisit. Noluit enim in hæredum destructionem se tanto periculo exponere, pro incerto. De quo cum multum tractaretur per sedem, tandem in contrarium resedit consilium. recensuerũt enim, quantũ à tempore promotionis Rudolphi regis patris sui illa fuerit progenies exaltata, in seruitutem redegisse timẽs. Dixit ei Papa: Non fiat viuente ista Iesabel: denotans Elizabet reginam, quæ ex matre soror extitit Chũradini. Hic Bonifacius alludens suo tempore centesimum annum statuit Iubileum, in quo, scilicet M. C C C. Romam multitudo maxima confluebat. hunc Bonifacium Columnenses de auxilio Franci Anagniæ captiuarunt, qui tentus, necdum illos absoluere voluit: imò amplius maledixit, & præ ira manus corrodens, tandem liberatus per Romanos, egrediẽs de Anagnia, conuersus ad eum dixit: Si nõ meminero tui, obliuioni detur dextera mea. Verùm breuiter expirauit. Hic est Bonifacius, & quę dicitur, quod Cælestino prædecessori suo, viro utiq; sancto, de quo Curia doluit se in lusis non perficere, per longam cãnam loquebatur, Cælestine cede, Cælestine cede: quo etiam cedente, & Bonifacio tanquam certissimo creato, eum populus venerabatur vt Papam. Bonifacius hoc sub excommunicatione prohibens, constitutionem edidit, quo Papam posse renunciare papatui declarauit: quia multi asserẽtes contrarium, eum Papam negabant. Hic condidit Sextum Decretalium, in quo claritate & venustate dictionis omnes qui vnquam iura scripserunt, antecessit: edidit constitutionem Super cathedram, grauem Minoribus & Prædicatoribus. Quo mortuo, Benedictus IX. successor, qui fuit Prædicator, fecit constitutionem, Inter cunctas, per quam reuocauit aliam. Quo etiam sub Alberto rege mortuo, creatus est Clemens quintus† Vrasto, qui constitutionem Super cathedram reuocauit. Ex tunc Curia fuit à Roma translata: primò enim fuit in Burdegali, postea super Rhodanum. hic contraxit cum Heinrico Imperatore. Iste Albertus rex monoculus, potẽs in regno Almaniæ, & inibi filijs suis omnia quæ potuit attrahens, partes alias non curauit.

*instigare

†Vasco

De sex filijs Alberti regis.

Habuit enim sex filios: Rudolphum primogenitum, qui ex relicta secunda scilicet vxore Vuenceslai regis Bohemiæ, filio eiusdem regis mortuo contrahens, & rex Bohemiæ effectus, sine liberis est defunctus. Item habuit Fridericum, elegantem, formosum & fortem: Leopoldum bellicosum, & prudentem: Hainricum, Albertum, Otthonem, & vna filiarum eius Andreæ regi Vngariæ patri nupta, olim de regno Hungarię eiecto: & veniens Venetijs filiam ditissimi ciuis ducens, & ex ea hunc Andream genuit: qui veniens ad curiam Alberti huius, adhuc ducis Austriæ, & receptus in regem Hungariæ, petijt Alberti filiam. quod cum Dux renueret, dicens eum mercatoris filium: ipse Hungarus Viennam in omni parte obsedit, & dandam sibi filiam coegit, dans filiæ Bresburg, & multas alias munitiones. cuius fratres postea Bresburg recipientes, dederunt ipsi Reginæ relictæ alia bona. Captis autem Hainrico & Friderico ducibus Austrię, Carolus rex Hungariæ ab ipsis Bresburg extorsit. Quo Andrea sine liberis defuncto, relicta in loco occisionis patris, vitam cœlibem duxit. Item aliam dedit duci Lotharingiæ, quæ ex eo ducem Rudolphum Lotharingiæ procreauit. Item dedit vnam Goldemmaro Marchioni Brandenburgensi: quo mortuo sine liberis, ipsam dedit duci in Presla Poloniæ. Item Comitis relictam de Strasberg, sororem Otthonis de Ochsenstein, consobrinam regis, ipse rex Adolphus Marchioni dedit de Baden. Regno Hungarię vacante, Carolo quarto filio sororis regis Alberti de regno Hungariæ per populum prouiso, Albertus rex eundem nepotem & regnum Hungariæ traducens, ipsum potentẽ effecit: quæ eius potentia pluries liberis Alberti regis in perniciem conuersa est. Ipse namq; Carolus strenuè se tenens, electis pluri-

bus magnatibus regni, potentissimus est effectus. Accepit autem filiam regis Cracouiæ, filiam sororis regis Lituaniæ gentilis in vxorem, quæ vxor quadam vice conata ipsum regem interficere sedētem in mensa per gladium, ipsa gladium manibus suis detegens ad caput regis, tres digitos amisit. Ille autem malefactor per quendam repētè fuit occisus. Fato autem eodem rege Alberto functo, vixit adhuc relicta, olim Rudolphi ducis Austriæ, fratris Alberti: qua morante adhuc in Brugga, misit frater eius Vuenceslaus rex Bohemiæ pro ea, volens eam copulare regi Hungariæ. quæ cum filio suo duce Ioanne veniens in Bohemiā, est defuncta. Rex autem Albertus omnino volens rehabere Ioannem ipsum, remissum cum filijs suis, tandem ab ipso est occisus, quem enutriuit. Orta autem discordia inter Albertum regem & Vuenceslaum Bohemum super quibusdam terris, Bohemiam decem septimanis cum magna potentia incendio deuastauit, sed nullam munitionem obtinuit. Alberto rege facto, Comes de Friburg habens sororem Chunradi de Liechtenberg, episcopum Argentinensem ad subijciendum sibi Friburgenses obsedit. Ciues autem castrum Friburg machinis deturbarunt. Veniens autem episcopus ad deuastandum Friburgenses, illisq; exeuntibus, inierunt conflictum: multisq; Friburgensium occisis, quidam carnifex episcopum sub dextro in rubea basia circumeuntem, & exercitum suum ad pugnandum incitantē, cuspide perforauit: quo occiso, Comes & sui per ciues postea continuè debilitati sunt, & depressi. Rex Albertus Ioannem episcopum Eystettensem, cancellarium suum, illegitimè natum, pro episcopatu Argentinensi obtinendo Ioanni de Ochsenstein scholastico Argentinensi, consobrino Regis, ad Romanam curiam destinauit. Papa non scholastico, sed eidem cancellario de episcopatu Argentinensi prouidit: quem Rex tanquam sua manu tenuit, & vix de scholastici amicis defendit: episcopo multa pro illis faciente, & magna donante. Hic Ioannes in structuris & munitionibus benefecit ecclesiæ, & postea filijs Regis, præterquam in fine adhæsit Bauaro. Rex quoq; in principio creationis, cum Chūrado episcopo Theobaldum Comitem Ferretarum, inuasit, eius terram vastando: qui Comes dando filiam suam Otthoni de Ochsenstein, Regi est reformatus. Aliā filiam dedit Vdalrico de Vuirtenberg Comiti, ex quibus duabus nunc domini de Vuirtenberg & de Ochsenstein peruenerunt. Item cuidam Petro de Tyrole, qui physicus erat, & per sedem apostolicam in episcopum est promotus Basiliensem. Ioannes autem fratruelis Regis, quem Rex in curia sua cum filijs suis nutriuit, asserens dominium in Kyburg ad se spectare, tāquam matri suæ per Rodolphum regem olim morganatico iure donatum, libenter habuisset sua, instans feruenter, vt sibi saltem eum intuentes aliquos assignasset. ad quod Rex minimè induci potuit, quòd nequiret, & insuper multos Baronum bonis suis & viribus spoliaret. Instabat verò frequenter regina, vt liberos suos sibi commendatos haberet, ac ipsius Ioannis prodigalitatem nimiam accusabat. Tandem ipse Ioannes dux cum Baronibus Rudolpho de Vuart, Vualthero de Eschibach, & Vdalrico de Palma, Regem interficere cogitauit. Ascendente autem regina versus Rinfeldam, cum iuxta minorē Basileam ad eam currens venisset Ottho episcopus Basiliensis, iuxta currum eius gratiam pro rege placando implorans, luto fuit perfusus. Crastinò autem Rege existente apud locum suum balnearum, ac Ioanne episcopo Argentinense rogante Regem, vt prædicto Duci de munitionibus suis aliquid assignaret: Rege verò respondente, quòd vellet ipsi Duci committere centum galeatos in expeditionē Regis versus Bohemiam, & post reuersionem vellet sibi aliqua assignare: hoc episcopo ad Ducem prolato, Dux dicens se nihil habere in commissione quod sibi facietī onerosum esset futurum: Episcopo respondente, se mortem & suorum ablationem ad paria iudicare. Vualtherus quoq; de Eschibach, cum à Rege sibi ablata repeteret, dicens se Regis cōsanguineum, & patrem suum in seruitio occisum, nec proficeret: quòd pariter ipsum posset submergere, dixit Regi. Prandentibus autem illis cum Rege, eiusq; filijs, rex Ioāni Duci vnum crinile rosarum posuit super caput, & alijs. Dux autem flens, suum posuit super mensam: ipseq; & sui comedere noluerunt in mensa. Cum autem post prandium Rex vellet equitare ad regnum in Rinfeldā, venissetq; ad flumen Rusam,

Ioannes

Ioannes dux & sui primi in naui ascenderunt, quæ ibi vnica erat. Sequenti autem vice transeunte Rege, & equitante per sata, sicut in more habuit, colloquente sibi milite de *Casteln, accesserunt Dux & sui, primusq; Rudolphus de Vuart dixit: Quàm diu istud cadauer equitare permittimus? ac *Rulasingẽsi famulo eius frenum Regis apprehendente, Ioannes Dux cultrum collo Regis infixit. Rudolphus verò de Vuart Regem gladio perforauit, Vdalricus verò de Palma faciem & caput diuisit: Vualtherus verò de Eschibach licet Regem facto non læserat, interfuit tamẽ sic Rege occiso in sua terra, anno Domini M. C C C. V I I I. Kalend. Maij in meridie, anno regni sui decimo. In quo loco occisionis solenne monasterium Kunigsfeldt ordinis Minorum est constructum, in quo Rex primò sepultus, Spiram postea translatus: in quo loco plures filiorum suorum sepulti sunt. Occisores autem sunt fugati. Primò enim venerunt in castrum Froburg: dolo autem illusi per Comitem de Nydow, postea sunt dispersi. De Palma autem miles fortis diu Basileæ in domo Conuersarum, item in castro suo Albumensi latitans, tandem obijt. Obsesso autẽ per Luipoldum Regis filium Schmibelburg decapitati sunt quinquaginta, & alijs bonis Vualteri & Eschibach destructis, ipse in terra Comitis de Vuirtenberg pastor pecorũ est effectus. post annos X X X V. in morte se pandens, honorificè est sepultus. De Vuart verò, postquam in castro suo de Valkenstein aliquandiu latitasset, volẽs ire ad sedem Apostolicã, veniens ad Ylam oppidum Theobaldi Comitis de Blamund, pandente histrione comiti & vxori suæ, quæ fuit de Veringeñ, illaq; cum lachrymis dicẽte, Absit quòd euadat, qui dominum & consanguineum meum interfecit, per ipsum Comitem fuit captus, cum famulo suo *Rulasingeñ. receptaq; pecunia, duci Lupoldo sunt assignati. Vnde & mercator idẽ dictus est *Comes Rulasingeñ. iuxta †Einsingsch est positus super rotã. De Vuart verò, iuxta locum occisionis Regis ductus ad iudicium, cum non daretur ei aduocatus pro se loquens, primò negans occidisse Regem, obtulit se duello. Secundò dixit, in eo nullum fuisse crimen commissum, qui occidendo dominum suum Romanum regem reus læsæ maiestatis fuisset. Sed ex quo ipsi occisores fuerunt, per sententiam Hainrici Imperatoris damnati sententialiter fuerunt: & quòd nulla alia sententia opus esset, vt ligaretur ad caudã equi, tractusq; ad locũ supplicij, fractis dorso & membris, flexus est super rotam. Eius vxor de Palma veniens nocte sub rotam, prostrata ad terram ad modum crucifixi in oratione permansit. Ille verò interrogatus, si suã vellet vxorem adesse? respondit, quòd non: quia pari modo in vxoris compassione, atq; in propria pateretur. quæ relicta, multis annis Basileæ beatissimam duxit vitam. Ioannes verò Dux, post multas occultationes, tandem in forma Beghardi veniens Pisas, ab Imperatore Hainrico inibi captus, & post Imperatoris mortem pluribus annis tentus, tãdem inibi honorificè est sepultus. Occiso autem rege, cum obsessi in †Furstenfeldt se manè voluissent captos dedisse, in crepusculo noctis veniens nuncius, in vertice mõtis clamans, Domine de *Raperg, Rex est occisus: eoq; audito, etiam exercitus ante medium noctis nuncium haberet: territi, summo manè recesserunt. Obsessi autem venientes Basileam, contra Monachos mouebantur, & magna facta briga in Basilea, omnes Monachi & adhærentes expulsi fuerunt.

Schelm *Rußeling* *Rußeling* *Ensisheim* *Furstẽstein* *Rotperg*

De electione Hainrici de Lutzelburg, strenui Imperatoris.

Occiso itaq; Alberto rege, Hainricus Comes de Lutzelburg, strenuus & acer, eodem anno in festo omnium Sanctorum, à Principibus concorditer in Franckfurdt est electus, & Aquisgrani in sequenti Epiphania coronatus. Ascendens autem Rhenum, cum venisset Spiram, venit Eberhardus Comes de Vuirtenberg cum D C C. equis in magna superbia, etiamq; cum multa tyrannide in homines Imperij commissa. eius cum non recordaretur, à Rege indignanter recessit, propter quod idem Comes postea ad mandatum Regis per ciuitates in Sueuia adeò est destructus, quòd sibi vix tres ex omnibus suis munitionibus remanserunt: quem de castro Asperg obsessum, cum multo tremore fugientem, Hesso Marchio de Baden in oppido Besencken recepit. qui Comes depauperatus, cum concepisset Imperatoris gratiam, in Italia postea

percepit de morte Imperatoris, paulatímq; reuixit. Venientibus autem nūncijs ad regem Argentinam, pro gratia Regis & priuilegiorum inuocatione transmisis, nec Spiræ, nec Argentinæ ab ipso responsum habebant. Ascendentes autem Columbariam ad Regem, edocti à quodam secretario Regis, dixerunt ei: Ciues vestri Argentinenses hoc petunt. Quos Rex, dicens se antè nō intellexisse quorum fuissent nuncij, cum dominos Argentinenses se nominassent, fauorabiliter exaudiuit. Ascendens autem homagia, & fidelitatem dominorum & ciuitatum capiens, cum non abundaret, concepit in Italiam proficisci: & veniens Spiram, Fridericum ducem Austriæ occisi filium post plures tractatus & tentationes, si possent Alberti liberi ab Austria separari, dicente consilio Regis, quandoq; Reges propter ducatum Austriæ occisos, ac Friderico respondente, Et iste, si carere noluerit, poterit esse sextus. Tandem de illo ducatu & alijs dominis eum inuestiuit, quæ pendebant ab Imperatore, acto quòd duces Regi vltra montes cum ducentis galeatis seruirent: auditoq; Rex vna die quòd Albertus & Adolphus Romanorum reges, sepulti fuerunt Spiræ, & ipse interfuit: postea collectis multis per prouinciam Sabaudiæ Comitis, intrauit Lombardiam, cumq; eo Lupoldus dux Austriæ, Rudolphus Bauariæ, archiepiscopus Treuerensis, Leodiensis, Basiliensis, & plures alij episcopi, & quasi totius Alemaniæ stipendiarij ciuitatum. & veniens Astam, post receptionem suam, de eis dubitans per Guidonem de Turri Gelfiæ dominium ciuitatis habētem (credidit enim eum citò recessurum) misit Rex pro melioribus in tota Italia, de vtraq; parte Gibellinorum & Guelfiorum, tentans si quo modo posset inter eos concordiam ordinare. ac illis post magnam deliberationem dicentibus hoc impossibile esse, Rex desistens, illos negocio imperfecto remisit. Videns autem Guido, Regem diu & potenter in Mediolano morari, & de traditione & nece Regis & suorum per se & suos cogitans, quendam de Sodoma damnatum educere decreuerant ad cremandum, vt Alemanis egredientibus ad videndum, clausis portis Regem occiderent desolatum. Et irruentibus illis cum populo ad palatium Regis, primi fratres Teutonici signati sanctæ Mariæ armis & vexillo ordinis, qui decreuerāt non exire cum cremando, cum quibusdam alijs irruentem populum viriliter inuaserunt: defensoq; palatio Regis, ad portam vbi iacuit Lupoldus dux Austriæ cum ducentis galeatis, cum labore properantes, proiecta in vicum vasorum, & alia obstacula remouerunt, ictusq; lancearum & lapidum de domibus sustinentes: & violenter aperta porta, cum Dux & alij ad Regis palatium peruenissent, ad mandatum Regis Guidonem & suos inuadentes, nemini pepercerunt. illoq; extra ciuitatem fugato, suisq; occisis, cum Comes Sabaudiæ conquestus esset, qui fuit Guelphus, quòd Teutonici illos sine misericordia occidissent: Rex respondit, quòd ipsos in potentiam voluerunt calliare. Quibus victis & eiectis, Rex de Mediolanensibus pro sua dispofuit voluntate, Matthæum Vicecomitem ponendo ministrum: qui & liberi sui, etiam post mortem Cæsaris, illius terræ dominium tenuerunt. Rexq; postea Gibellinis adhæsit. Vualtherus autem Comes de Hohenberg relictus in Lombardia à Rege, quot & quantas victorias habuerit, & quàm feliciter nomine Imperatoris triumpharit, integra historia non caperet. Postea obsidendi animo ad Cremonam transiuit, qui eum & suos missos renuerunt acceptare. Territi autem Cremonenses, ferendo funes in collis obuiam ibant regi. Habita igitur Cremona, & multis alijs ciuitatibus Lombardiæ, Brixiam obsistentem inuenit: quam cum Mediolanensibus, Veronensibus, & alijs ciuitatibus suaq; militia per integram æstatem obsedit: vbi Vualtramus frater Regis iaculo est occisus. Huius obsidionis & exercitus multitudine fœtorem & pestilentiam esse factā, quid opus est narrare? cum multæ ciuitates ibidem quasi cum domicilio residerent, vt aggredientes per duo miliaria fœtorem senserint. Exercitus ambitum habebat per tria miliaria, nec erat numerus captiuorum & mutuò occisorum, nec vnquam mors communior videbatur. Omnes autem Guelphi eidem ciuitati in victualibus auxilium præbuerunt. Habebant autem intrinseci pro se montem contiguum ciuitati. Et ecce quadam die manè ascendens montem virilis Regis exercitus, vicit multitudinem ascendentium ex aduerso conflictu. Ibi Theobaldus Brixiæ dominium tenens,

nens, auctor huius belli, quod Rex Spiræ militauerat, lethaliter vulneratur. Allato autem eo regi, Rex eum intuēdo cognoscens, mirabiliter est gauisus. Cum autem ille ope medicorum curari non posset, & diutius puniretur, per quatuor tauros membratim est laniatus, & quælibet partium postea super rotam, & caput versus portam ciuitatis lancea figebatur. Quæsitus autem ille adhuc viuens, cur tantum nephas attentauerit contra Regem: respondit, Se Regis superbiam ferre non potuisse. Intrinseci autem videntes quæ fiebant, de multitudine captiuorum de exercitu Regis magnum numerum iuxta mœnia suspenderunt. Obtento autem monte ab extrinsecis, tādem illi intrinseci se & ciuitatem Regis gratiæ obtulerunt, funes ferentes in collis. Rex autē demolita parte muri, ingressus est vltra murum. Post hæc circa hyemem Ianuam profectus cum regina, honorificè est receptus: vbi Beatrix regina moriens sepulta est ad Minores. Ibi pluribus mensibus permanens, postea iuit Pisas. Pisis autem mensibus aliquot manente eo, venerunt subinde nuncij solennes Romanorum pro Rege. Erat autem ingressus Italiam de assensu & approbatione Clemētis papæ quinti, qui ei Hostiensem episcopum cum tribus alijs cardinalibus, pro impendenda vnctione & confirmatione cum insignib. destinauit. Rex igitur properauit ad Vrbem, quò etiam Rupertus rex Apuliæ veniens, Romanos ausus est impedire. Stephanus verò de Columna, cum suis potentiores, Latriani tenebant vnum pontem super Tyberim: alios verò tenuerunt Vrsini, qui quasi omnes adhærebant Ruperto. Misit autem Rupertus Ioannem fratrem suum cum alijs, ad obstruendum iter Regi, ad fractionem pontis, qui parati māchinis & alijs quamplurimùm laborabant: quo facto recessit ad sanctum Petrum. Rex autem in vigilia Pentecostes pontem transiens, multos fecit milites.* Belfi enim ex turri, quam habebant super pontem, in Regem & suos instar grandinis direxerunt sagittas. Latriani autem honorificè est receptus: & super castro, quod Militia dicitur, manens, quasi quotidie ex parte Ruperti, & fautorum suorum multas pugnas pariter & conflictus sustinuit. Misit autem pro L. melioribus Latrianis qui & pro eo miserant, petens ab eis, vt sua vrbs sibi fortalicia aperiret. qui cum se difficiles redderent, aliqui verò præcedentes fingerent se esse Ruberti vasallos, Rex ab ipsis recedens, eos fecit includi, quousq; sibi liberos & obsides & fortalicia assignarēt: turrimq; prædictam illico expugnarunt. sicq; Capitolium nunc hac, nunc illa parte contraria inuadentes, continuè expugnarunt, quousque totaliter occuparunt Latrianum. Occisis autem in eiusmodi conflictu multis, & quadam vice ab episcopo Leodiensi, Regis consanguineo, & abbate Vuissenburgensi domino de Blanckenberg, id Regi flendo nunciaretur, Rex ipsum redire cum fletu ad suam matrem dicebat. Differentibus autem cardinalibus, quorum vnus obierat, coronationem Regis, & deprehenso quodam cum literis Papalibus, quibus ipsis cardinalib. Papa Regis coronationem interdixerat, & persuasione Hostiensis, qui & Gibellinus fuit, & Stephani de Columna: multitudoq; Romanorum irruisset in Palatium regis, & requirente Rege, qui nollent, se velle occidere: illi Vuarateres dixerunt, qui stipendia militum deuorarent: & sic territi cardinales, Regi in ecclesia S. Ioannis Kalend. Augusti vnctionem coronationis Imperialis impenderunt. erant autem alba omnia eius indumenta, cum equo albo. Postea verò assurrexit cardinalibus, nec quenquam in suam mensam locabat, sicut antè. Pœnituit autem Papam, videntem eius potentiam ac rancorem inter Rupertum & ipsum, imò & inter Philippum regem Franciæ & ipsum Regem. Turbauit Francum, quòd ipse Rex se in scribendo præposuit. Cæsar recedens inibi, reliquit Hugonem de Buchegge Comitem cum ducentis galeatis, qui cum Stephano prædicto viriliter se tenens, & frequenter cum Belfis confligens, vrbem sancti Petri, quam Cæsar habere non potuit, acquisiuit. Cæsar autē Florentiam habentem centum milia armatorum (omnes autem Gelfi illic subsidium destinarant) cum pauca gēte obsedit. Infirmos autem aliquantulum in villam vicinam sub monte causa melioris aeris collocauit, & ascendentes inimici in montem, vexarunt Cæsarem lapidibus & sagittis. & dicente Cæsare, Ah, quòd neminem habeo cui hæc cordi existant: multi ascendentes de turba Cæsaris, difficulter è monte inimicos fugarunt, interficiendo du-

Vuelfi

centos,& vltrà. Decrescente autem turba Cæsaris, misit pro relictis in Vrbe, & sic Hugo de Buchegge cum reliquis, Romæ vrbe Stephano cōmissa, ad Cæsarem properauit, in itinere duobus conflictibus feliciter triumphando. plures enim quàm ipsi fuerant in obsidione Florentiæ, Cæsari præsentarunt captiuos. Post hæc Cæsar Pisas rediens, citato inibi Ruperto rege, & habitis processibus debitis, tanquam in maiestatis læsæ reum ac proditorem & hostem Imperij, priuationis omnium dominiorum & decapitationis, si vnquam veniret in Imperij fines, sententiam promulgauit. Quā sententiam Clemens post mortem Cæsaris reuocauit. Conuenit autem Cæsar cum rege Siciliæ, de danda filia sua filio suo Siculo. & disposuit se iterum Neapolim, & in partes illas. Rex quoq; Rupertus disposuit recedere de regno Cæsare veniente, & in prouinciam se transferre. Decreuit autem Cæsar, se Apuliam & terram Ruperti, Siculo commissurum. Præceperat enim omnibus ciuitatibus, episcopis, & alijs magnatibus Almaniæ, vt transmitterent nouam gentem, quæ iam erat in itinere veniendi. Venerat etiam mater Imperatoris cum filia Siculo danda vsq; Basileam, ad Cæsarem profectura. Ducebatur iam etiam domina Catharina soror ducum Austriæ, Imperatori nuptura. Præmisit etiam Cæsar prædictum Comitem de Blanckenberg ad Vrbem, sibi apud sanctum Petrum domicilium paraturum: & venit Cæsar cum exercitu suo iuxta Senas, aliquot diebus, ad Senensium sibi rebellium terram ignis incendio deuastandam, & captos ex eis in arboribus suspendendos. [redacted]. Cum autem consuleretur Cæsari, quòd Pisas reuerteretur, ipse se in seruitio Domini esse, & non retrocessurum respondit. & procedens, cum venisset ad villam quæ dicitur Bonconuent, progredi vltrà nequiuit: sed in die beati Bartholomæi decessit. quem exercitus Pisas reduxit, vbi cum ineffabili lamentatione est honorificè sepultus, anno domini M.CCC.XIII. Sicq; heu perijt columna magnanimitatis & iusticiæ ac flos germinis Germanorum. Pisani autem, magnates Cæsaris repatriantes secum manere rogarunt. multiq; etiam milites de exercitu remanserunt cum illis. Et facta est briga inter Rupertū regem capitaneum Gelforum, & Pisanos. & pòst facto conflictu ante montem Catinum, vbi omnis pars Gelforum conuenerat, Pisani cum Almanis vicerunt: & occisi sunt in die illa centum milia Gelforum. & cecidit Ioannes princeps, frater regis Ruperti. Super quē sedens comes Niger Pisanus, miles factus est super eum. A tempore enim Chunradini, nullus de progenie eorundem Comitū militari voluit, nisi in bello vbi fieret vindicta in stirpe quæ Chunradinū occidit.

De Ludouico Bauaro Romanorum Imperatore.

Perdito itaque felici Hainrico Imperatore, & vocatis principibus in Francfurt, Fridericus dux Austriæ, filius Alberti regis, & nepos Rudolphi regis, pro regno laborauit. Cui Petrus Treuerensis, Mogunt. & olim episcopus Basiliensis, quem Albertus quondam Rex læserat, & Ioannes Bohemus, se opponunt. Fridericus autem Australis alloquitur Rudolphum & Ludouicum duces Bauariæ, Palatinos Rheni, exhibens se ad assistendum eis. & æstimantes se tanto negocio impotentes, se Friderici seruitio astrinxerunt. Dux verò Saxoniæ, & Blodmarus, Marchio Brandenburgensis, Friderico adhæserunt. Hi enim laici omnes, ex vxore Bohemi fuerunt, quondam regis Rudolphi nepotes. Item Hainricus de Freiburg Coloniensis, inter alios tractatus fecit, quòd filia fratris sui Comitis de Freiburg copulata fuit Hainrico duci Austriæ, fratri Friderici: & hic similiter adhæsit eidem. Venienti autem Friderico cum forti exercitu valde, & castrametato iuxta Franckfurt apud Saxenhausen', Petrus Moguntinus victualia iuxta Moguntiam abstulit Friderico. Exercitus autem Moguntini, Treuerē & Bohemi, se ex inferiori parte Moguntiæ collocauit. Inductus est autem dux Ludouicus Bauariæ iunior, qui & aliàs Friderico præualuit in conflictu, quòd contra eum eligi se permisit: quia in promissione facta Friderico, ipse Ludouicus intelligebatur exceptus. Inductus est autem miles Goldemari Brandenburgensis,

gensis,habens ab eo mandatum sufficiens in genere eligendi Ludouicum cõtra domini voluntatem. Electi sunt igitur in discordia,in die beati Lucæ Euangelistæ,anno Domini M.CCC.XIIII. Fridericus dux Austriæ, ab episcopo Coloniensi, à Rudolpho Bauaro,Palatino Rheni, duce Saxoniæ electus: Ludouicus verò, à Petro Moguntinensi,Vualdeuuind Treuerensi,Goldemaro Marchione, & Ioanne Bohemo. Nec hi principes conuenerant,sed quisque in suo exercitu,per se vel procuratorem elegit, & in suis exercitibus publicarunt. Australis verò præ fame recedere est coactus, multiq; dextrarij in ascensu manserunt in via. Ludouicus itaque Aquisgrani à Moguntino & Treuerensi,in loco quo debuit,sed non à quo debuit: Fridericus verò in Bunna à Coloniense,à quo debuit,sed non in loco in quo debuit,coronati sunt. Adhæserũt autem Ludouico ciuitates inferiores Rheni,vsque Seltz: Friderico autem,Seltz, & superiores Rheni,exceptis Berna & Soldera, quæ neutrum curabant. Descendit autem Lupoldus dux Austriæ cum grandi exercitu Spiram, contra Ludouicum: vbi Ludouicus cessit de campo in cœmiterium Iudæorum. Lupoldus autem villas Spirensium & aliorum inibi aduersariorum comburens,ascendit, & vastans transiuit. Post hæc ipse Lupoldus iuxta Augustam,ad flumen Lech,& in superiori Bauaria multa,& inter alia oppidum Landsperg per se victum, ignis incendio deuastauit. Indicta est autem curia in festo Pentecostes solennissima per Australes, vbi inter Fridericum & filiam regis Arragonum,& Lupoldum & filiam comitis Sabaudiæ, nuptiæ celebrarentur. Ibi quot & quanta hastiludia,etiam torniamenta peracta sint,quis enarraret? Vbi comes de Katzenellenbogen, per dictum Gratt & Gelluuil militem hastiludio prostratus, cum maxima pœnitentia moriens,cum magno fletu mulierum Basiliensium,ad Rhenum est deductus. monstrabantur ibi sanctuariorum insignia, quæ regum dicuntur, scilicet lancea,clauis,pars crucis Saluatoris,corona,gladius Caroli, & alia, per quendam Cistercienfem: & cecidit machina,vbi plurimi sunt depressi,& plurimæ dominarum læsæ,& multa clenodia sunt detracta. Vbi Ioannes de Clingenberg, præteritis & præsentibus, & postea XXX. annis continuatis, valentissimus militum censebatur. Obsedit autem Lupoldus Solodorum, & ad recognoscendum fratrem suum pro rege coegit. Ascenditq; cum magno exercitu versus Suuiciam, volens fratri villas illas quę sunt de iure Imperij subiugare. Et cum Ottho comes de Strasberg cum vno exercitu ex parte ducis ingrederetur, per vallem Vnderwalden, artans eam partem,ac declinare volens ad ducem, & ascendente ducis exercitu magno ex alia parte montium: ecce descendit populus Suuiciæ cum impetu per cliuum montis quendam, & læsis ibi atque sine misericordia interfectis melioribus nobilibus, qui præcesserant, ducem cum exercitu suo lamentantem fugauerunt. Et Otto de Strasberg intelligens,per cliuum montis,per quem descenderant pedites,festinanter ascendit: ex quo læsus intrinsecus,postea breuiter est sepultus. Perierunt autem ibi mille quingenti. Sicq; valles illæ pòst adhuc stant inuictæ.

De quodam concilio Viennæ,per Papam Clementem quintum contra Heinricum Imperatorem celebrato.

Celebrauit autem Clemens Papa quintus post mortem Cæsaris concilium Viennæ,reuocans sententiam Imperatoris contra Rupertum prolatam: & eidem facto Imperatori periurium impinxit,multas faciens constitutiones,quas non publicauit,morte præuentus. Obijt autem,vbi curiam habuit: cuius thesaurum, eius patruus occupauit. Vacauit autem curia plus quàm per annũ. Post hęc cardinales congregati Auinionem,per Rupertum regem inclusi,Iacobum episcopum Caturicensem,ipsius regis olim cancellarium,elegerunt in Papam, anno Domini M.CCC.XV. mense Augusto. Et vocatus est Ioannes XXII. qui constitutiones Clementis publicauit: sanctum Ludouicum minorem,prędicti Ruperti fratrem,canonizauit: episcopum Caturicensem ex quadam suspicione sortilegij in Papa facti degradatum, excoriari fecit, & in omnibus fauit Ruperto. Postea Fridericus & Ludouicus electi Romanorum reges cum magnis exercitibus in Sueuia iuxta Eslingen, quam vterque habere conabatur, vbi in fluuio Neccaro nõ ex proposito, sed casu adaquantibus equos hincinde abeuntes,

& adiuuantibus vnusquisque suos paulatim, magna est facta strages vtrinque, multique nobiles vtrinque capti. Vbi & Vuernherus comes de Hohêberg est captus, Neccarusq; sanguineus videbatur, propter occisionem equorum.

De curia & hastiludio, quam Lupoldus frater Friderici regis habuit in Baden.

Indixitq; Lupoldus dux curiam in Baden, in terra sua: ad quam quanta multitudo nobilium confluxerit, quantaq; hastiludiorum solennia sint peracta, de machinis spectaculorum, de XII. cădelabris, & candelarum magnitudine & longitudine, quarum vnam vix XII. viri portabant, & multis alijs, quis enarrabit? Ibiq; soror dominorum ducum Austriæ, Ludouico seniori de Ottingen est coniuncta, quæ antè ex sorore comitis de Vuirtenberg habuit filium & filiam, qui Ludouicus antè fuit secretarius Ludouici electi, & seruitor: pôstea eum persequebatur ad vnguem.

Qualiter Lupoldus cum magna gente descendit uersus Spiram.

Lupoldus quoque dux cum grandi exercitu veniens Spiram, aduersantium villas comburens, & cum ascendisset, dimissa gente, illico denunciatur, Ludouicum ascendere cum magno equitatu feroci. Ipse Lupoldus dilapsa gente sua, nuncios misit, ipseq; ad Vdalricum Ferretarum & Ioannem episcopum Argentinensem repentè descendit: qui duo cum suis populis ad Bruscam flumen, ab Occidente versus Orientem fluens, in Argentinam se cum magno tremore locarunt. Et venit super Bruscam Ludouicus electus, cum Treuerensi, Bohemo, gente Maguntini, & alijs quatuor millibus galeatorum electis. In nocte autem comes Ferretarum de Brusca versus Mollestein, præ timore recessit: manè reuersus ad Bruscam, populis quos aduersari quemadmodum comedissent: illi asserentes se nolle cum rusticis pugnare, Bruscam iuxta Argentinam transibant, se iuxta Thoroltzheim collocantes, tamdiu confringere differendo, quoad Lupoldo gens magna equitum & peditum affluebat. Argentinensium autem pars vna, scilicet Zoronum, Friderico: alia verò, scilicet Milenheinsz Ludouico fauebant. Et cum Argentini post Fridericum, nunc in transitu Ludouicum multis cum armatis ingredientem & citò egredientem in maiori ecclesia receperunt, qui & ipse eorum priuilegia confirmauit, anno domini M. CCC. XX. de mense Augusto: & Fridericus in Austria de congregatione Ludouici intellexisset, cum paucis spadonibus cursu velocissimo properauit ad regnum. Veniensq; Rinaugiam, intellecto de constructione fratris, properauit ad ipsum, & appropinquans aciei Ludouici, quam credebat esse Lupoldi, retrocedentes per aliam viam ad aciem Lupoldi venerunt: qui amplectens fratrem præ gaudio, fleuit amarè, dicens: O domine, quàm diu & in quanto periculo me dimisistis? & distabant acies in plano campo ad inuicem, non ad quartam partem miliaris, paratæ ad conflictum. Gens autem Lupoldi abductis equis se parauit ad pugnam, clamatumq; fuit sub pœna capitis, ne quis calcaria retineret: gauisiq; sunt de Friderici aduentu. Dicto autem in acie Ludouici, de aduentu Friderici, missus est miles cum conductu ad tentandum, si ita esset. Prætenderant enim inferiores, se nolle confligere cum Lupoldo, quia eo victo finem negocij non haberent. Adducto autem milite coram Friderico, dixit Fridericus militi: Dicite auunculo meo, me hic ad conflictũ paratum, & tempus esse vt finẽ demus nostræ guerræ, * impij fidelibus faciamus. Et cum iam superiores essent, in angustia & tremore fuissent, eo quòd inferiores nobilissimam habentes militiam, euaginatis iam gladijs se istos simulauerant inuasuros: ecce reuersi sunt vltra Bruscam, quanto ocyus poterant: descendentes quoque isti, per biduum sunt sequuti.

Zorn & Mulenen familiæ Argentor.

De obitu Marchionis Brandenburgensis.

Eisdem temporibus, anno XIX. obijt Vuolmarus Marchio Brandenburgensis absque liberis, Marchionatu ad Imperium deuoluto: de quo prædictus Ludouicus, principi Ludouico, filio suo primogenito, prouidit.

De

De electione episcopatus Constantiensis.

Eisdem temporibus Gerhardo de Bena episcopo Constan. mortuo, exclusis aliquibus electis, Rudolphus de Monteforti per ipsum Papam ad Constantiens. ecclesiam est promotus. Cui etiam vacans monasterium S. Galli committitur. Sed eo tam diu assistente Ludouico, idem monasterium ad preces Hugonis de Buchegge, collocatum est N. de Bonstetteñ, auunculo Berengarij de Landenberg, qui se fecit extra cœmiterium sepeliri. Mortuo Basileæ illis diebus Vdalrico, vnico comite Ferretarum, absque filijs, & comitatu pro maiori parte ad ecclesiam Basiliensem deuoluto, iamq; in ipsius comitatu populus aduentum Basiliensis episcopi expectaret, ecce Iohanna comitis filia cum dominio traditur duci Alberto: & post multa discrimina, post submersionem Montanam, nuncij plures literas legentes, post expugnationem aliquam castrorum per Gabilonem factam, de episcopatu litigante cum commissione Basiliensis post multos processus, tandem cessit Hartungus dispensatione super beneficijs, & pro receptis obtentus.

De quodam exercitu Friderici Australis in Bauariam contra Ludouicum.

Egressus est autem de Austria sub anno M. CCC. XXI. Fridericus electus cum gente magna in Bauariam, ad quem Lupoldus cum D. CCC. galeatis de Sueuia properauit. Lupoldus autem cum exercitu suo, antequam fratres conuenire possent, aciem suam ad inuadendum Fridericum direxit. Lupoldus autem iuxta Monacum Bauariæ Iseram transiens, sed satis ambiguæ coniunctus fortunæ, Ludouici exercitum sequebatur: quod Ludouicus intelligens, recessit de campo, munitionibus se committens. Sicq; Fridericus & Lupoldus conuenientes, quod non posse fieri credebatur, mirabiliter sunt gauisi, terramq; Ludouici superiorem Bauariam decem hebdomadis incendio, omniq; inquietudine vastauerunt.

Qualiter Australes miserunt Heinricum fratrem ipsorum in Lombardiam.

Post hæc miserunt Australes Heinricum fratrem ipsorum cum exercitu, in fauorem Papæ Ioannis Brixiens. in subsidium partis Gelfæ: qui eum inibi aliquandiu stetisset, non multum viriliter agens, concordatus cum Cane Veronensi aduersario, clàm comportauerat pro conductu: & simulans se cum exercitu suo quosdam Gibellinos inuasurum, repentè recessit, & in Austriam est reuersus.

De conflictu, quem Ludouicus & Fridericus inuicem habuerunt, quando Fridericus captus fuit per Ludouicum.

Ingressi sunt itaq; iterum superiorem Bauariã sub anno Domini M. CCC. XXIII. de mense Septembri, Fridericus & Heinricus Australes, cum duobus milibus & ducentis galeatis, & quatuor milibus Hungarorum sagittariorum, missis sibi à rege Hungariæ, & de Sueuia Lupoldus frater eorum cum ducentis galeatis electis. Tardante autem se in vastatione terræ Vuilhelmi comitis de Monteforti, qui cum Ludouico adhæsit: ipse Ludouicus episcopus Treuerensis cum exercitu suo, scilicet mille D. galeatis, & cum XXX M. peditum, ad fratris exercitum declinauit vexillum, conflictum committens cum comite de Flusselberg. Ipse autem Ludouicus met duodecimus in armis blancis, cum albis crucibus, ne cognosceretur, absque signis regijs apparebat. Non enim dubitauit, si vinceretur, occidi. Aderant etiam sibi Burggrauius de Nurnberg, duo de Ottingen, Vuilhelmus de Monteforti, multiq; comites & Barones. Cumq; venissent ad flumen paruum, quod eorum exercitus diuidebat, sagittarij Australes adeò infestabant, quòd ad castrum suum vicinum situm super ipso flumine declinauit manè transeuntes ibidem. Intellecto autem quòd Bauari transiuissent, & consulentibus pluribus quòd Fridericus paulatim versus iter Lupoldi declinaret: ipse Fridericus animosus nimis, omnino se disposuit ad conflictum in armis regis contra suorum consilium procedendo, & præmisit aciem ducentorum galeatorum, quam sequebantur cum vexillo acies octingentorum galea-

torum. Postremò ipse in acie octingentorum processit, & progredientibus ad conflictum, fractóque vexillo Bauari, acriterque certantibus Australibus, & præsertim Friderico manu sua, qui valentior in pugna reputatus est in omnes, cedentéque acie Bauarorum, ita quòd vicisse credebatur omnino. Et ecce equites Bauari reuocantes pedestres qui cesserant, ac se terræ committentes, cum illis reuersi sunt ad conflictum. Post hæc venit Burggrauius cum acie equitum, cum clamore: & fugientibus sagittarijs Australibus, multisq; cum illis, captóque Heinrico Australi, ac deuicto Australium vexillo, eisq; pro maiori parte terga vertentibus, & valentioribus captis, tandem armiger quidam Fridericum desolatum à suis, equo etiam eius perforato, eóque se demittente ad terram, capere volens, nec eum cognoscens, quæsitus fuit ab illo, cuius esset seruitor. Quo respondente, quòd Burggrauij: Fridericus fecit Burggrauium aduocari, cui gladium porrexit, & eius gratiæ se commisit, qui eum certificatus de vita, Bauaro præsentauit, salutante eum Bauaro, & dicente: Auunculc, libenter videmus vos. Ille autem consternatus animo, non respondit. Licet autem multi consuluerunt, quòd in signum victoriæ per noctem in campo manerent: Ludouicus timens aciem Lupoldi, non remansit. Lupoldus hoc intelligens, dolenter recessit, mirans quòd rex Romanorum in discordia captus, non esset occisus. Et factus est conflictus in die sancti Michaelis, quo † quinque anni erant, quòd auus amborum Rudolphus de Habspurg in regem electus est Romanorum, & postea Australes in potentia decreuerunt. Habuit autem Ludouicus quendam Martinum monachum, postea factum sacerdotem, qui sibi multa futura prædixit. Hic ante medium annum, Fridericum ante diem Michaelis finitum captiuandum prædixit, curiam suam in valore centum marcarum cuidam de Monaco paciscenti in contrarium ad certam summam pecuniæ obligans super eo, & in die sancti Michaelis, alter inuicto Martino, & continuò dicente, Vos aliud audietis, per iudicium occupauit: quæ sibi comperta veritate est restituta: ipseq; Martinus pecuniam acquisitam iussus est recipere. Heinricus quoque Australis captus regis Bohemiæ, restitutis ipsi regi quibusdam munitionibus Morauiæ, quas Australes occupabant, liberatur: Fridericus verò in castro * Tribenstritt Ludouici fortissimo detinetur, multiq; Australium, præsertim de Vualsee durè tenti in magnis sunt cathenis. Ciuitates autem Elsatiæ, Columbaria, Schletstatten, Ensenheim, Bosheim, Hagnouue, quæ Friderico adhæserant, territæ, Henbeloneg de Liechtenberg Suueuum, in aduocatum Ludouici nomine receperunt. Ioannes episcopus Argentinensis conuenit cum eo, de non assistendo alicui eorundem. Marchiones verò de Baden perseuerantes in Lupoldo, oppidum Seltz Imperiale eis obligatum per Fridericum, ingressi, infestationes plurimas patiebantur. Lupoldus autem veniens Basileam militiam congregauit. Congregati verò sunt nobiles vtriusque sexus, qui Lupoldum chorisare & iocundari quantum poterant compulerunt, & ille fecit omnia absque risu. Misit autem L galeatos in Ensenheim, qui Columbarienses cum inquietudine infestarent, quos post hæc in Seltz destinauit, qui ciuitates & Bauaros spolijs & incendijs infestantes, inibi potenter sunt obsessi. Lupoldus autem gentem in nauibus traducens, quamuis respectu obsidionis veniens, liberauit obsessos, & contra suorum consilium, suadentium omnium vltra Rhenum reuerti, per Elsatiam est reuersus, vndique cum incendio prætereundo. Argutus autem ab Argentinensibus damnificatus, malè in se actum esse, & ob hoc, se huiusmodi incendia non obmissurum respondit. Verecundates autem Bauari, quòd ob tam paucam gentem recesserant, de obsidione scripserunt Lupoldo: qui iam versus ab exercitu Bauari erat, vt eos expectaret, per biduum pugnans: quos biduo expectauit, & ascendit.

quinquaginta. *Trausnit.*

De obsidione castri Richenberg, & Marchionum de Baden, per Eberhardum comitem de Vuirtenberg.

Post hæc Eberhardus de Vuirtenberg, castrum Richenberg, quod Marchiones de Baden tenebant, potenter obsedit. Matthias Maguntinus, cum magna gente subuenit eisdem.

Inuenit

Inuenit autem Lupoldus expertum nigromanticum, cum quo de eductione Friderici tractauit. Confidentibus autem solis in camera bene firmata, Lupoldo, & magistro faciente characteres suos, ecce venit dæmon stans coram eis, in specie viatoris, habentis calceos corruptos, & pellicium in capite, oculosq; lippos. Cui Lupoldus ait, Nostis me? at ille ait: Bene nosco te, & quæsitis aliquibus, iniunctoq; sibi quòd absq; omni periculo deduceret Fridericum: eo respondente, quòd sic eum educeret, dummodo consentiret, nimis territus est Lupoldus. Dæmonq; veniens Trauusznit in specie scholaris cuiusdam, in partibus Argouiæ habentis pannum circumuolutum per collum, ac si in eo panes portare vellet, dixitq; Friderico: Ingredere hunc pannum, & ducam te ad tuum fratrem Lupoldum, quo respondente, Quis esset? & illo dicente, Non cura, si ingrederis, securè te ducam: Fridericus facto crucis signo, & inuocato Christi nomine, dæmonem profugauit, dicens custodibus, quòd per aliquas reliquias vel preces à dæmonio se custodirent, quod & factum est diligenter. Qui postea liberatus, videns scholarem dixit: Hic fuit dæmon, qui voluit me eduxisse.

De obitu Matthæi Mediolanensis, qui reliquit quinq; filios, seniore dominium occupante.

Eo tempore mortuo Matthæo Mediolanensium domino, relictis Galeatio, Ioanne, Marco, Luca, & Stephano filijs, & Galeatio seniore dominium occupante, cum Papæ Ioannis mandatis pluribus paruisset, tandem eo non desistente, patere contempsit: qui citatus personaliter, etiam de articulo fidei responsurus, non comparens, excommunicatus, post annum de hæresi est damnatus. Hic à Ludouico Romanorum rege, cum Fridericum cepissent, regnum Mediolanens. assumpsit. Conglutinatis autem Papa Franco & Lupoldo, Papa Ludouicum super eo quòd nondum approbatus per sedem apostolicam iura Imperij ministraret, & Galeatium hæreticum foueret, citauit: & non comparentem, excommunicatum, post annum similiter de hæresi condemnauit, priuationis iuris, electionis ducatus, & dominiorum, & alijs pluribus in eum & filios & fautores eius successiuè sententijs promulgatis: quas Lupoldus vndique vbi potuit promulgauit, & procurauerat promulgari. Conuenerunt autem Francus & Lupoldus, vbi multa, & præsertim contra Ludouicum, tractarent. Conuenerunt & principes ecclesiastici, nuncij Papæ, & Franciæ, ac Lupoldus in Riensz: ac soli ducti super Rhenum in naui, diu tractarunt de Franco in Imperatorem promouendo. Sed per Berchtoldum de Buchegge commendatorem Maguntinen. principaliter extitit impeditum, de quo eum secretales Papæ post mortem Maguntini ab ipsius Berchtoldi prouisione retraxit. Reuersæ sunt autem prædictæ ciuitates Elsatię ad Lupoldum, qui aliquoties scribens Franco, vel Papæ, tali titulo vtebatur: Lupoldus Dei gratia Austriæ, Stiriæ, Sueuiæ, Carinthiæ & Morauiæ dux, dominus Carniolæ & portus Naoni, Comes in Habspurg & in Kyburg, ac Landgrauius superioris Elsatiæ.

De obsidione oppidi dicti Burgouue, ducis Austriæ, per Ludouicum principem, tempore hyemali.

Obsedit autem eo tempore Ludouicus oppidum Burgouue, ducis Austriæ, tempore hyemali, quo dux in illa parte eum impedire posse nullatenus credebatur. Scripsit autem dux Burchardo de Ellerbach, ministro suo, quòd se viriliter teneret, quia eum infra dies xiiij. liberaret, & repentè veniens cum gente feroci, illis ignorantibus appropinquaret. Ludouicus tandem intelligens, dimissis multis, Lupoldus eum insequebatur. Tractabatur autem sæpe de liberatione Friderici: & impediente liberationem, quòd dux insignia sanctuariorum Imperij, lanceam videlicet & alia noluit resignare, dicentibus suis quòd frater esset eius captiuus, Dux prænoscens astutiam Ludouici, dixit tractatoribus: Ecce ne hoc mihi impingatur à vobis, dabo vobis ea, & scio quòd nec adhuc tractastis quòd fratrem habebo, quòd etiam cum factum esset; Lupoldus Ludouicum infestauit: quòd tandem Ludouicus cum Friderico, comitante eos ambos vno Cartusiensi eorum confessore, & seruare pacta iurantibus, latenter conuenit. Emisso autem fratre, & seruante pacta, Lupoldus vsque ad mortem

ſuam reſtitit Ludouico. Obſedit autem Lupoldus oppidum S. Hippolyti, Lantgrauij Elſatiæ ſeruitoris Ludouici, qui ipſi Lupoldo ſæpe Veneris cauſa Argentinam eunti, dicebatur inſidias poſuiſſe. Ipſe Lupoldus muros deſtruens funditùs, villam tenebat. Quamuis autem medici ſibi prædixerint, quòd eum labores necarent, non deſtitit ab expeditione. Itaque de Spira reuerſus, Argentinæ in curia dominorum de Ochſenſtein decumbens & inſaniens, abſque pœnitentia diem clauſit extremum. Iuerat autem illis diebus Ludouicus in Lombardiam, quem Galeatius Mediolanenſis deduxit, ac poſtmodum etiam poſt magnam ſibi datam pecuniam, Romam quaſi captiuatum traduxit, Vuilhelmo de Monte forti Mediolanum committens, quòd non Imperij, ſed fata ſua agens, & pecuniam ad partes tranſmittens, Imperium negligebat, propter quod, quamuis æſtimaretur in virilibus geſtis valentior huius mundi, non tamen extitit ibi nimium commendatus.

De ingreſſu Ioannis regis Bohemiæ in Italiam, & de conſenſu principis Ludouici.

In diebus illis, poſt egreſſum principis de Italia, viuente Ioanne Papa, Ioannes rex Bohemiæ cum conſenſu principis ingreſſus eſt Italiam, & diu inibi manens, Lucanam ciuitatem per ſe tenens, quæ eum pro domino recepit, non more patris ſui quondam Hainrici de Lutzelburg Imperatoris, qui inibi viriliter ſe tenuit, & conſtanter ſe tenens, ac ſe ſucceſſorem Imperatoris, & pacificatorem Italiæ ſcribens, Papæ & Imperatori complacere cupiens, & ambobus diſplicens, obligata Lucana cum verecundia reuerſus eſt, nulla ſibi vel principi in Italia parte relicta. Erat autem in diebus illis Bononiæ legatus Papæ Betrandus de Pogeto, Hoſtien. epiſcopus, dominium ciuitatis tenens crudeliter multis occiſis: qui Bononiæ murum circundãs, & ſibi fortiſsimum caſtrum inibi conſtruens, multaque mala peragens, quamuis Gelfæ ipſi rex Bohemiæ familiaris extitit, tandem per rumorem populi victo repentè caſtro, & funditùs demolito, turpiter eſt fugatus. Habuit autem rex Bohemiæ duos filios, quorum maior Carolus nomine, qui Marchio Morauiæ nominabatur, habuit ſororem Philippi regis Franciæ in vxorem. Minor verò habuit filiam ducis Carinthiæ, & duas filias: quarum vnam habuit Ioannes primogenitus regis Franciæ, aliam Hainricus Bauariæ. Et ecce mortuo duce Carinthiæ ſine filio, ſola ipſius regis Bohemiæ nuru relicta, cum ipſe rex ſine omni briga crederet in ipſo ducatu filium ſuum ſucceſſurum, Princeps de ipſo ducatu duces Auſtriæ filios ſororis ipſius quondam ducis Carinthiæ inueſtiuit: filio autem regis Bohemiæ Comitatus Tyrolis remanſit, ex quo ipſe rex contra principem mouebatur odio capitali, iuramento affirmans publicè, ſe nunquam reformaturum eidem Papam regi Franciæ, ducem Bauariæ, item reges Hungariæ & Cracouiæ, incitans contra eos ipſum. Papa autem Ioannes de militari progenie ditans fratrem, & ſororũ filios & nepotes diuitijs & honoribus, anno pontificatus ſui XIX. moriens, reliquit ſedi decies ſeptics centum milia florenorum. Erat autem quidam vicinus epiſcopus Romæ, in via eundi ad Curiam, ad Papam: cui in nocte mortis Papæ, in ſomno apparuit quidam dicens: Papam quæris? non eſt. Et poſt puſillum: Vis videre Papam? ecce iſte eſt: monſtrata ſibi perſona magna incognita, & procedens in itinere de morte Papæ: veniens autem Auinionem, iuit ad conſiſtorium, ingredientes diligenter inſpiciens ſingulos cardinales. Et cum non vidiſſet perſonam monſtratam, quæſiuit à quodam, nunquid omnes cardinales ingreſsi fuiſſent? & reſponſo accepto, quòd omnes excepto cardinali Blanco ordinis Ciſtercien. & illum quæſiuit in domo ipſius, ipſumque inſpiciens, perpendit monſtratam ſibi ſoli in camera ſua, dixitque: Pater vos eſtis Papa futurus. De quo cum ille riſiſſet (nulla enim fuit ſpes promotionis eius, cum eſſet pauperior inter omnes) epiſcopus expoſito ſibi ſomnio adiecit: [redacted], vobiſque ſanctam Romanam eccleſiam & vrbem recommiſſas habete.

Et

Et ecce in electione à tot cardinalibus quasi inscijs, sub altercatione electus extitit: Ego N. nomino illum: qui si esse nõ poterit, nomino Blancum, quòd repertum à duabus partibus nominatum, dictusq́ Benedictus XII. Itaque statim pro reformatione ecclesiæ S. Petri in vrbe L. milia expendit florenorum. Et sic à Ioanne Papa discrepabat in statura. Ille enim fuit pallidus, voceq́ pusillus: iste in corpore maximus, facie sanguineus, & voce sonorus. Ille ad magnificandum & ditandum consanguineos, ad regnandum nobilibus, & exaudiendis eorum petitionibus, ad vestiendum annuatim plus quàm LXX. Comites & milites intendebat: iste de talibus non curauit. Dixit enim, Absit quòd rex Franciæ per consanguineos meos super me ditaretur, meq́ sicut prædecessorem meum ad sua quæuis vota coartaret. Fuit enim ex Tholosa regis Franciæ, filius pistoris, Theologorum summus, quem inter omnes à longissimis temporibus iustissimum æstimabant, cui & ante suam mortem quidam S. homo, se pro eo captiuum tradens, quòd illo anno moreretur, prædixit.

De legatione regis Franciæ ad Papam Benedictum, in principio creationis suæ.

Huic in principio creationis suæ Philippus rex Franciæ mittens legatos audacter, quasi nihil sibi denegare deberet, petijt inaudita: inter alia scilicet, vt filium suum primogenitum generum regis Bohemiæ, faceret regem Viennæ, quòd se faceret vicarium Italiæ, quòd sibi per totam Christianitatem daret decimam decimarum per decennium, & sibi daret totum ecclesiæ thesaurum in subsidium terræ sanctæ. De quo ipse & cardinales territi, se reformare cum Ludouico Romanorum principe decreuerunt. Quod principes ex scriptis quorundam familiarium suorum quos in curia Papę habuerunt, qui & hoc ex cardinalibus intellexerant, statim Papæ & collegio nuncios & literas humillimas destinarunt, qui à Papa & fratribus edocti sunt qualiter & sub qua forma redire deberent, & cum quibus articulis: iterum à principe, cum illis articulis & mandatis sufficientissimis sunt reuersi. Inter quos erant duo comites de Ettingen, præpositus Argentinens. de Randeck, præpositus Bambergens. postea per Papam eiusdem ecclesiæ præpositus effectus: & mater Vdalrici protonotarij principis doctissima. Et proposito in publico consistorio, cum inter se per prædictum de Randeck ex parte principis humillimo super petitione absolutionis & restitutionis in facundo sermone, de quo omnes qui aderant mirabantur, Papa gloriosissimè respondens dixit, se & fratres suos de hoc, quòd ramus, qui se in persona domini Ludouici lædi per ecclesiam æstimans, iam ab arbore ecclesię separari cœperat, eidem arbori cũ tam magno honore sedis redintegraretur, plurimùm gratulari, multum commendans Alemaniam, & dominum Ludouicum, quem nobiliorem mundi dicebat: conquerẽs regi Italiam per tyrannos, ac regnum Armeniæ capi à Paganis, cuius princeps tempore Ioannis Papæ & suo, Christianorum implorabant auxilium, ac terram sanctam propter Imperatoris carentiam occupari, vnde meritò dixit absolutionem impertiri debere, quæ & dari crastino sperabatur. Verùm prædictus rex Franciæ, & rex Ceciliæ, seu Apuliæ, omnes cardinales à proposito auerterant præconcepto. Venerant enim ad impediendum factum ad Curiam domino archiepiscopo duo episcopi, & duo comites ex parte Franci, & totidem ex parte Ruperti, proponentes erroneum esse, tantum hæresiarcham proponere dominis eorum ecclesiæ fidelissimis: Papamq́ cauere debere, ne fautor hæreticorum esset. Papa verò dicente: Quid volunt domini vestri, quòd non sit Imperium: illis verò proteruè dicentibus: Pater non impingatis hoc dominis nostris, vel nobis, quòd non dicimus: quia contra imperium non loquimur, sed contra personam Ludouici damnatam. Cumq́ dicerent, Ludouicum multa cõtra ecclesiam fecisse, Papa dixit: Imò nos fecimus contra eum, quum ipse cum baculo venisset ad pedes prędecessoris nostri, ipse noluit eum: & quicquid ille fecit, prouocatus fecit. Quantumcunque autem Papa assereret, se meliora sperare ab ipso Ludouico, pro prædictis regibus, eorum regnis & posteris extractum, quàm si eum teneret, penitùs nil profecit. Rex Francię etiam in terra sua vndiq́ bona & redditus cardinalium inter dixit. Scripserant etiam illis diebus ad Curiam, rex Bohemiæ, & Heinricus dux Baua-

riæ,gener eius,quòd de auxilio Vngariæ & Cracouiæ regis,& aliorum, alium vellent constituere regem Romanorum potenter.Et sic cardinales Papam absolutione principis retraxerant, dicentes, cum sui in partibus suis vellent eum destruere, incautum esse sedi,si propter impotentem & inopem tot principes offensaret. Sic dato alio termino nuncij infecto negocio sunt reuersi. Et ecce illis diebus rex Hungariæ,filius fratris prædicti Ruperti regis,terram ducum Austriæ tunc fautorum principis ingressus, ipsam multis hebdomadis potenter vastauit. Prædicti autem Bohemiæ & Cracouiæ reges, & H. dux Bauariæ, terram principis Bauariam superiorem ingredi intendebant.Princeps autem gentem immitissimam congregans, Heinrici ducis inferiorem Bauariam ingressus est cum septem milibus galeatis, illam x. hebdomadis deuastando. Rex autem Hungariæ audiens tam fortem exercitum adesse principi, ab Austria sine mora recessit, aduentum eius etiam in Hungaria pertimescens. Alij verò tres, quamuis magnam haberent gentem,expectare principem in campo non audebant. Veniens autem Austriæ ad principem, exercitum eius in Bohemiam ducere nitebatur.Exercitus verò diu in campo fatigatus,se grauem reddebat, ita quòd hinc inde exercitus sunt reuersi. Dicebatur autem, quod exercitus principis quamdiu habuisset victum, in omni parte mundi iacuisset inuictus. Gloriabatur autem Papa ab exercitu principis, dicens: Isti dicunt esse destitutum, sed quis adhuc ingressus est locum suum? Misit ergo Papa solennem legatum, episcopum Magolensem, qui mores & motum principis erga ecclesiam indagaret. Prætendebat etiam Papa occupationem archiepiscopatus Maguntinensis per Treuerensem factam, exclusione Heinrici de Vuirtenberg archiepiscopi sedis prouisi reformationi obstare. Volensque procedere contra Treuerenses, & Treuerensem archiepiscopum, Moguntinensis potenter tenuit,Capituloque resignauit. Capitulo verò, præsertim magister Ioannes Vnderschoff decanus sedis prouisus,adhærentes Imperatori, prædictum Heinricum archiepiscopum,ligantem se primò principi,retentis in manibus capituli v i. castris abiuraris per eum ne variare possit, scilicet Oppenheim, Bingen, Erenuelsz, Starckenberg, Lonstein & Miltenberg, concorditer receperunt, qui & postea feruenter Imperatori adhæsit.

De homagio præstando principi à rege Bohemiæ.

Rex quoque Bohemiæ videns se non proficere, se cum principe reformauit, homagium præstando eidem. Dataque certa pecunia Bohemo per Australem in recompensam ducatus Carinthiæ,cum Australi concordatus est & Hungarus & Bohemus, quantumcunque Benedictus Papa ad absolutionem principis niteretur in prædictis Franciæ & Apuliæ regibus: vt quasi omnibus cardinalibus seductis, per eos assensum habere nequiret. Vnde tandem legatis principis sæpe ad curiam venientibus, cum legati regis plures in curia verecundias inferrent, quòd nullum posset habere finem, respondit, asserens sibi hoc non ab homine,sed à S.spiritu inspiratum.Et creditur habuisse reformationem in animo, non cum tanto honore & commodo prædicti regis & sedis, sed cum eorum detrimento & fraude & dolo processuram: quod & ipsius regis discrimina subscripta demonstrant. Et ex tunc Papa, qui ab initio quasi mortem non curans,ea quæ gessit in animo,patefecit,motum suum didicit occultare. In diebus illis, Spiræ conuenientibus principe Heinrico, Moguntinense archiepiscopo, item Argentinens. Augustan. Eystetten. Spirens. Curiens. & quibusdam alijs episcopis prouinciæ Maguntiæ conuocatis, missisque per eos literis & nuncijs, scilicet episcopo Curiensi, & Berlaco comite de Nassouue, ad Papam, pro absolutione principis,& deliberato de eo,si Papa vellet, quòd iterum conuenire deliberent, & deliberare quid sit faciendum de eo.Cum Papa nuncios recepisset benignè, manè nuncius flens conquerebatur, quòd rex Franciæ scripsit Bauarum sine eius voluntate, si absolueret, peiora sibi fierent, quàm Papæ Bononiæ à suis prædecessoribus essent facta, nuncijque ad rogatum Papæ per Delphinum per montana sunt vsque Lausanam producti.

Quomodo Eduardus rex ualentissimus Angliæ, intromittit se de regno Franciæ.

Eduardus rex Angliæ valentissimus, reuocatus contra Philippum prædictum règem Franciæ regni hæredem, habitis tractatibus cum Flandriensibus, duce Brabantiæ, comitibus Hollandiæ, Gelriæ, Iuliacens. Montium, & alijs inferiorum partium magnatibus, qualiter posset ipsum Francum inuadere cogitauit. Quamuis etiam princeps Aquilo ipsum Francũ ipsis grauem & exosum haberet, cuius causa omnes quasi eius essent vasalli, non ab Imperatore mouerentur, cuius essent ligij, inuadendi eum cum occasionem aliquam non habebant. Et ecce rex Angliæ cum reuerentia accedens in villa Rinse, Principem super Rhenum sibi facto homagio, colligauit se eidem. Princeps ipsum regem dans, super eo literis Imperialibus generalem Vicarium per Germaniam & Teutonicam deputauit. Scripsit quoque literas princeps règi Franciæ (Philippum de † Volasio nominauit) quòd ab occupatione terrarum Imperij desisteret, ac fideli Imperij Eduardo regi Angliæ, principi suo, & querelis suis iustitiam faceret, coram ipso principe. Aliquando cum ipse Philippus feuda quæ tenet ab Imperio, non recognouisset, sic vt rex Angliæ ipsi Eduardo cogeretur, & defraudare Philippum, quo diffidato & monitis inferioribus principibus vt assisterent imperio, omnes ijdem principes sunt regi Angliæ colligati. Dedit autem Angliæ principi LXXX. milia aureorum, & in duplo tantum, vt cum eo magno exercitu terram accederet Franciæ, eidem promisit. Fuit autem rex recens, & paratus Franciam visitare: sed ex persuasione & astutia principis, simulantes se illico progredi, non iuerunt: rex autem Franciæ timens eorum aduentum, se in finibus regni sui versus Flandriam posuit, cum XXX. milibus galeatis, decem hebdomadis eorum expectantes aduentum. cumq; in aliqua parte terram inimicorum attingens, sed quolibet die duos florenos pro quolibet galeato expendens, exceptis equorum perditionibus, & alijs damnis, ita quòd brigarum sarcinam didicit inconsuetam. Sequenti autem anno rex Angliæ se simulans non iturum in Franciam, cum duodecim galeatorum milibus est ingressus, terramq; ipsam per XL. miliaria in circuitu ignis incendio, & aliàs crudeliter vastauit. Quæ vastando multas munitiones non bene fortes funditùs demoliuit: Ludouico de Brandenburg, Marchione filio Imperatoris, qui tunc eidem regi cum centum galeatis aderat, in ipso exercitu cum incendiarijs regem continuè præcedente. A Parisijs autem ipsius Angli exercitus minus vna dięta distabat, quem Frãcus cum XXX. equitum milibus, & sua multitudine aggredi non audebat. Et cum ipse Anglicus diebus aliquot expectasset, tandem præ carentia victualium illæsus recessit. Tertio autem anno, rex Angliæ cum omni potentia Flandrensium, & proscriptorum Aquilonis principum, se parans principi, sibi pecuniam promissam aliquot diebus post terminum statutum in oppidum Franckfurt destinauit, desiderans eum secum propria in persona transiturum. Princeps autem prætendẽs lapsum termini, & pactum partium de amittendo iam datam pecuniam, cum liberatiône promissi, nisi contra terminum præfixum pecunia solueretur, pecuniam remisit eandem, prætendens & se non cum quingentis galeatis, prout rex egerat, sed cum duobus milibus sub expensis regis, prout conuentum asseruit, & pro eo vt deceret principem, transiturum: sicq; conquerente rege de ipso principe secundum quosdam, secundum alios occulte in vnum concordantibus, princeps cum magno vituperio Almanorum remansit. Anglicus verò cum prædictis principibus & Flandrensibus ciuitatem Tornacensem regis Franciæ pluribus mensibus potenter obsedit. Francus verò se ponens in vicinio, cum maxima hominum multitudine, Anglici exercitum non inuasit. Habuit enim Anglicus, exceptis equitibus, ter centum milia peditum armatorum. Et post multa discrimina, relicta quondam comitis Hollandiæ Monialis, soror Franci, mater comitis Hollandiæ, socrus principis Anglici & comitis Iuliacens. de vno exercitu in alium sæpe transiens, nititur treugas inter Francum & Anglicum & eorum consortes, cum difficultate maxima ordinare. Dixit autem Papa Benedictus de Franeo: Iste pacem noluit, & elongabitur ab eo. Tunc misit Francus nuncium & literas Imperatrici, filiæ so-

† *Valesio.*

toris suæ, ad quam dominus Alemaniæ scripsit, vt inter ipsum & principem concordiam ordinaret, & sibi nuncium, de quo princeps confideret, destinaret. Et missis hinc inde pluries nuncijs & literis inter Principem & Francum, interpositis iuramentis, & confectis literis liga perpetua est firmata: in qua ipse Francus principem cum se de apostolica reformare iurauit, & sic princeps per Francum & in tota Francia est Parisijs scriptus & nominatus Imperator. Cum autem consiliarij Franci ptopter processus apostolicos anxij dubitarent, dicebant nuncij principis: Si estis in proposito nostro, quòd processus non ligent, consuluistis domino vestro: sin autem tradidistis eundem, & sic princeps commissionem vicariatus factam regi Angliæ, in publico proclamato reuocauit. Missisq; interim sæpius nuncijs Imperatoris, vnà cum legatis & literis Franci, nunc hæreticum, nunc Christianissimum haberi debere, respondit, & protracto varijs occasionibus negocio, Francus, vt credebatur, quod noluisset, simulauit se velle: Benedictus verò, quod voluisset, simulauit se nolle. Interim conuenientes in villa Rens super Rhenum Imperatores & principes & electores, confectis desuper literis & iuramentis præstitis, quòd imperium & eius iura contra omnes nullo excepto manu tenerent, & ad ipsum omnes quos possent artarent, nulla absolutione, vel quauis occasione obstante firmarunt. Princeps quoque in Fräckfurt decretum quoddam de consilio quorundam fratrum Minorum confectum, sub sigillo suo magno, in quo & inter alia declarauit processus quondam domini Ioannis Papæ nullos, & quòd Papa non possit contra Imperatorem talia attentare, cum iurisdictiones sint distinctæ, ianuis suæ curiæ affigebat. Quarum copiam, & coniurationis principium cum Papæ tulissem, exponendo, ducem Argentinensem nec posse plus resistere principi suo, quo minus ab eo regalia faciendo homagium recognoscat: ipse visus durè loqui de principe, cum à me audiuisset benignum sermonem; suum principem plus extulisse, quàm si ei centum milia marcarum dedisset, Papa vltra modum ridens dixit, O vult ergo pro beneficio malum reddere. Ex quo risu apparuit, quòd ex corde verborum duritia non processit.

De morte Heinrici ducis Bauariæ, generi Bohemi.

Obijt autem Heinricus dux Bauariæ, gener Bohemi, relinquens filium paruulum: quo breuiter mortuo, princeps totam eius terram, scilicet inferiorem Bauariam, excepto matri relicto vsufructu, illico occupauit: quod non solùm Bohemus, sed & Australes ægrè tulerunt. Duo enim filij quondam Ottonis ducis Austriæ, qui fuerant filij sororis prædicti Heinrici Bauariæ, ad terram aspirabant eandem. Rex autem Cracouiæ, qui prædictam relictam etiam non visam marito viuente amauit, assumpto sibi Bohemo patre causa ducendi ipsam, in Bauariam est profectus, quam inuenerat infirmantem. Ingrediens autem pater, rogauit eam, vt aduenam Cracouum diligentem salutaret benignè, de quo Cracouo quasi gentili illa probissima valde territa, cum eum salutasset, se vertens ad parietem, nullo verbo dicto amplius, expirauit. Cuius terram princeps similiter occupauit. Histriones autem quidam, super prædictorum necе Bauarorum, intoxicationis fraudem principi impingebant. Item eo tempore duces Austriæ obierunt, ita quòd de Australibus nemo remansit, &c. Albertus secundus in manibus & pedibus contractus, qui ex Ioanna de Phirtt Rudolphum filium paruulum habuit, & quia non crederetur eius Contracti filius, ipse eum suum esse fecit in sermonibus prædicari. Cum autem princeps aspirare ad ducatum Austriæ diceretur, idē Albertus, ac Carolus Marchio Morauiæ Bohemus, de prædicto Rudolpho puero & filia Marchionis sponsalia contraxerunt. Cum autem Rupertus rex Ceciliæ, imò Apuliæ, non haberet filium, misit ad Carolum regem Hungariæ, fratruelem suum, vt sibi vnum de filijs suis destinaret, post se dominia sua obtenturum, recognoscens se eundem Carolum supplantasse. Missoque Andrea Hungari filio, Rupertus ei neptem suam ex filio copulauit. Mortuo autem eodem Carolo quarto Hungaro, successit ei filius primogenitus Carolus quintus. Idemq; Carolus quintus rex Hungariæ, filiam Caroli Marchionis Morauiæ duxit in vxorem. Obierat autem sine liberis masculinis,

sculinis, vxor Ludouici Marchionis de Brandenburg, primogeniti principis, quæ fuit filia regis Daciæ.

De priuatione comitis Tyrolis, filij Bohemi per Ludouicum primum.

Cumq́ Heinricus comes Tyrolis, filius Bohemi impotens, vxorem suam semifatuam plurimùm molestaret, inter alia eius mordendo mamillas, illa cum Baronibus suis habitis, occultis tractatibus, eiecto Bohemo de comitatu, Marchionem de facto in maritum recepit. Sicq́ Ludouicus princeps, filium Ioannis regis Bohemiæ, vxore & dominio spoliauit, inconsuetum & horribile facinus attentando. Filium namque ad hoc maleficij genus induxit inuitum, quòd videlicet vxorem sui consanguinei in tertio gradu, non separatam ab vllo iudice ecclesiæ, ipsamq́ suam consanguineam nō vxorem, sed mœcham traduxit. Prætendit autem princeps, se iustè illum à comitatu eiecisse, de quo vt tenebatur, & vt sibi per regem Bohemiæ patrem promissum asseruit, sub cautione rehabendi ciuitatem Eger non fieret, nunquam se in principe petijt inuestiri. O idolorum seruitus auaritia, quæ tantos principes confudisti, ex quibus iterum inter Bohemos & principem & filios suos non immeritò liuor edax, & odia suscitantur. Progredior autem ad gesta Papæ Clementis sexti, & ad aliqua quæ sub Benedicto gesta sunt, stylo reddenda.

De morte regis Ceciliæ Ruperti, & fratre Andrea obtinente dominia.

Mortuo namque Ruperto Ceciliæ rege, & prædicto Andrea fratre Hungariæ régnum comitatumq́ Prouinciæ, & omnia Ruperti dominia obtinente, eoq́ apud Papam Clemētem pro coronatione laborante, Papa sibi cardinalem dare visus est, coronationemq́. quod ille petens, nimium vilipendit. Cardinalis quoque Petraganitensis, ex cuius sorore olim Ioannes frater Ruperti regis reliquit filium principem, tardanti pro eodem principi in consistorio allegauit, ipsum tanquam vna linea Ruperto proximiorem quàm fuerat Andreas, eadem dominia annis aliquot tenuisse. Tandem missis nuncijs Papæ per regem Hungariæ fratrem Andreæ, octoginta milibus florenorum pro coronatione Andreæ, cum crederet coronari debere, nocte Neapolim cum ipse Andreas in camera sua iam ingredi vellet lectum, quidam vocātes eum, dicebant sibi de fratre suo nuncios destinatos: quos cum in crastinum expectare iuberet, & illi pro eius egressu instarent, vxor Andreæ ipsum egredi incitauit. Quo egresso de camera, illi mittentes laqueum in collum regis Andreæ, ipsum crudeliter iugularunt, ipsum etiam præcipitantes de muro, nutrix autem eius, quam de Hungaria secum adduxerat, quæ frequenter reginæ aderat, de mora reuersionis Andreæ attædiata, egressa cameram, cum neminem inuenit, prospiciens per fenestram, videbatur ei videre regem in terra iacentem, ac territa dicens, Domine: ac repentè descendens, ipsum reperit iugulatum. de quo crimine non solùm principes tardantes coronationem, sed & Papa & aliqui cardinalium tenebantur suspecti. Factum est autem hoc facinus anno Domini M.CCC.XLV. Sed quid ex hoc sequutum sit, reseruans, regredior ad priora.

De duobus fratribus Delphinis Viennensibus.

Erant autem duo fratres Delphini Viennenses, nepotes Caroli tertij regis Apuliæ, ex filia, & pronepotes Rudolphi Romanorum regis: quorum iunior Humbertus nomine, ducens filiam sororis Ruperti regis, fratris prædicti Caroli, cum ipso Ruberto Neapoli morabatur. Socer autem prædicti Humberti, quem vxor eius clàm receperat, Comes Nouellus à nouitate est dictus. Orta est autem briga durissima inter Delphinum seniorem, & Cymonem comitem Sabaudiæ, à tempore Ioannis Papæ multis annis durans: ac tandem Delphino per iaculum in cuiusdam castro prædicti comitis occiso, Humbertus frater eius dominium Delphinatus nanciscens, ita Cymoni comiti reformabatur, quòd pro maiori causa quilibet eorum vasallus alterius est effectus, sicq́ inter eos briga cessauit. Hic Humbertus bene literatus, liberis carens,

faciem quasi muliebrem habens, plus sermonibus & studijs militiæ insistebat. Hunc Benedictus Papa diligēs, statim promoto, curiam suam omnem dedit eidem. Et quia Papa regi Franciæ exosus erat, multum in Delphini defensione confidit. Cum autem quandam terram Delphini vicinam Curiæ ab eo emisset, si sine liberis decederet, ad Romanam sedem deuoluendam, & V. milibus florenorum ipsiq; Delphino pro vita sua castrum pontis Sorginæ assignasset, recepta pecunia, homines terræ cum consentire nollent, districto commeatu penitùs Delphino ferè tota remansit. Misit autem rex Franciæ pro Delphino, qui cum bona fide ad curiam regis venisset, quidam salutans in transitu dixit ei: Facite quicquid petetur à vobis, vel perpetuò estis tentus. Ductus autem Delphinus ad cameram regis, in præsentia consilia audiuit à rege: Auuncule cupio quòd recipias pecuniā, & sis seruitor meus, annuens omnibus factis meis. Ad quod respōdit: Domine, cum sitis consanguineus & promotor meus, aliter in omnibus vobis consentirem, ex quo ergo largitatem vestram mihi ostenditis, feruenter in omnibus vobis obstringar. Rex autem grates ei referens, & annuos redditus promittens, dixit: Cum intendam villam Viennensem intra Rhodanum circundare muro, rogo quod tibi placeat: cui ille: Nō solùm illud, sed quicquid volueritis placet. Delphino itaque euadente, rex illico ex opposito Viennæ ciuitatem construxit, turrim in ponte ponendo, quòd pro Delphinis progredi non audebat. Post hæc idem rex cum auxilio archiepiscopi Viennensis attrahere conabatur Viennam. Veniens autem Delphinus episcopum expulit. Transeuntes autem ministri regis, dixerunt Delphino: Domine, factum archiepiscopi est factum regis, quibus ille satis habet agere. Rex verò vehementer abscessit, & sic dolus regis est impeditus. Post hęc tempore Clementis Papæ sexti, cuius & cor regis Franciæ vnum cor erat, actum est, quòd terra Delphini post mortem eius sine liberis, pro multa pecunia data & promissa, ad regem deuolui deberet: quæ tamen terra quasi tota ab Imperio detinetur.

Qualiter rex Lituaniæ iuuenis plurimùm infestauit fratres Teutonicorum.

Rex autem Lituaniæ gentilis, iuuenis & recens, tempore ipsius Clementis fratres Teutonicos S. Mariæ in Brussia & Lituania plurimùm infestauit, multa Christianorum milia occidendo, & conuersos ad fidem reducendo in perfidiam. Venerunt autem magistro ordinis, sequenti anno, scilicet sub anno Domini M. CCC. XLV. in subsidium, reges Hungariæ, Bohemiæ, Marchio Morauiæ, filius Bohemi, comes Hollandiæ, & multi dominorum. Sed propter desidiam magistri de eis diffidentis, cum venissent in terram Lituaniæ, & diceretur regem Lituaniæ ex alia parte ingressum, reuersi sunt, & infecto negocio recesserunt. Ob quam desidiam deposito magistro, alter virilis est substitutus, anno Domini M. CCC. XL.

Qualiter comes Hollandiæ obsedit ciuitatem.

Eisdem diebus comes Hollandiæ à Frisonibus est occisus, qui fuit iuuenis & recens, qui fuit frater Imperatricis & reginæ Angliæ, gener ducis Bauariæ. Sed relictam accepit filius Ioannis regis Bohemiæ, comes de Lutzelburg. Sicq; eodem anno Domini M. CCC. XLV. comes Hollandiæ & Andreas rex Apuliæ perierunt. Eoq; tempore gentiles, scilicet Turci, qui & antè regnum Armeniæ ad perfidiam coegerant, & terras Christianorum, scilicet Cyprum insulam, Rhodos Hospitaliorum, & alias vicinias cœperunt viriliter infestare, quibus Veneti, rex Cypri, Hospitalarij, & alij Christicolæ restiterunt: quibus etiam Delphinus cum CCC. coopertis equis, quasi sub nomine Papæ in subsidium transfretauit, qui prædictum regem Andream Apuliæ consobrinum suum iugulatum inuenit.

Item Benedictus Papa vna vice rogatus, vt promoueret suos, respondit: Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero. Obijt autem feliciter Benedictus Papa, octauo anno pontificatus sui, scilicet anno Domini M. CCC. XLII. de mense Marj. & inclusis cardinalibus per Senescalcum Prouinciæ, statim electus est Petrus Rogerij, ordinis S. Benedicti, Cardinalis progenie militaris, qui nominatus

est

est Clemens sextus. Statim ergo vt electus est Petrus, sermonem faciens, & grates Deo referens: qualiter primò in diuitem Abbatem, postea in optimum Archiepiscopum Franciæ promotus fuerit, & has dignitates omnes grauibus reliquerit sarcinis debitorum grauatas, & postea ad Cardinalatum, & postremò ad summam hanc dignitatem prouenerit, & diuitias, eo quòd priora eum nutrire nequiuerant, per ordinem enarrauit. [redacted]: ipse Francus Franco feruenter adhæsit. Tempore quoque coronationis suæ, primogenito Franci, qui cum duce Burgundiæ auunculo suo aderat, magnam pecuniæ summam erogauit. Qui filius Franci, gener Bohemi, intrans consistorium, pro rege Almaniæ rogauit in dolo. Simulauit Papa se reformationem Principis affectare. Misitq; iterum atq; iterũ nuncij per Principem ad Papam, & ad regem Franciæ: sed legati dolo diu tenti finẽ habere non valentes, infecto negocio sunt reuersi. Papa autẽ processus hostijs ecclesię Auinioni affixit contra Principem, vt vsq; ad tertium diem satisfaceret ecclesiæ & Deo, aut ab occupatione iurium Imperij desisteret, & plura alia faceret sub grauium comminatione pœnarum. in quo termino cõsistorio, & crastino similiter Latinè & Teutonicè declarari fecit, si aliquis adesset pro Ludouico de Bauaria: nemine tamen comparente. & licet contra eum intendisset acriter, procedere tamen ipsum reputauit, solummodo cõtinuatione. Scripsit Princeps Franco, cum certum esset Papam ad nutum suum regi, si quid contra se fieret, hoc à Franco haberet: & si nihilo se regeret, & ipse Princeps literas Franci Principibus ostendebat. Vnde pro tunc Francus scripsit Papæ, quòd nullatenus procederet contra illum. Postea tamen innouauit omnes processus factos per Ioannem papam, nominans schismaticum & hæreticum, & sermones publicos fecit contra eum.

Eisdem diebus episcopus Argentinensis per Papam est absolutus, præstito iuramento, quòd eidem Ludouico de cætero non assistat, nisi fuerit cum ecclesia reformatus. Eisdem diebus Ioannes rex Bohemiæ, & Carolus Marchio Morauiæ, filius eius, fuerunt in curia, de oppressione Ludouici principis, & de promotione Caroli cogitantes. Antea autem idem Carolus in curia existens, in odium Hainrici Maguntini, Braygens. episcopatui subditum Moguntinen. promoueri in archiepiscopum procurauit, & duos episcopatus in Bohemia sibi subijci, & à Moguntinens. ecclesiæ ditione absolui: & eidem Braygens. ius coronandi regem Bohemiæ. Quod autem habuit Moguntinus, concedit. de quo postea argutus Ioannes rex Bohemiæ, pater eius, à Principibus, respondit, quòd sine scitu eius factum esset, iurauit. Post hæc prouisus Maguntinus de Nassouue, ad villam Rensis super Rhenum ad feriam quartam, post Margaretæ, sub anno Domini M.CCC.XLVI. ad eligendum regem Principes conuocauit. vbi conuenientes Baldeuinus de Lutzelberg Treuerensis, Vualderamus de Iuliaco Coloniensis episcopi, item Gerlacus de Nassouue nouiter prouisus Moguntinen. archiepiscopi, item Rudolphus dux Saxoniæ, & Ioannes rex Bohemiæ, & Imperium diu vacasse decernentes, prædictum Carolum Marchionem Morauiæ in regem elegerunt Romanum: pro quo prædicti Colonien. & dux Saxoniæ magna pecunia sunt corrupti. Intenderat autem electus ire Aquisgranum, pro coronatione: cui tamen Aquenses, quantum in eis fuerat, intenderant restitisse. Imperatrix autem stans tunc Hollandiæ, scripsit Ludouico principi, quòd per gentem suam posset resistere Carolo, ne posset Aquisgranum venire. Occiso enim à Frisonibus, anno priori, Comite Vuilhelmo Hollandiæ sine liberis, cum Imperatrix esset senior sororum eius, regina Angliæ & Comitissa Iuliacens. iuniores fuerunt. Gentes autem occisi Imperatorem & vnum de filijs suis accipere in dominos decreuerunt. Transcenderat autem in hyeme Imperatrix cum vno filio suo per Lothringiam & Franciam: & primò veniens Hagnouiam, inibi est recepta: ita tamen, quòd de redditibus terrarum nihil reciperet, quousq; occisi omnia debita sint persoluta. Promouit autem rex Franciæ Imperatricem, forsan non amore Principis, sed quia Turcos per Anglum timuit occupari. Anxius autem Princeps propter diutinam vxoris absentiam, cum misisset pro illa,

gentes autem illæ voluerunt habere seniorem filium Imperatoris pro domino, Princeps Vuilhelmum filium suum misit ad terram illam, cum Comite de Katzenellenbogeñ, post quem idem filius, spadonem, more Garconis, equitabat. Timor enim erat pariter, propter litem prædictam, ipsum deprehendi in via.

De conflictu episcopi Leodiensis, quem habuit contra ciuitatem Leodiensem.

Cum autem Carolus [redacted] Iulij episcopus Leodiens. propter quædam homicidia & iniurias clero[redacted] Leodiens. obsedit, volens ibi ad condemnandum illos pro tribunali sedere, ad quem episcopum tanquam consanguineum & adiutorem suum, idem Carolus properauit, & pater. Habuit autem episcopus secum circa quatuor milia galeatorum. Aderant enim sibi rex Bohemiæ, & Carolus filius etiam Comes Marchiæ, frater eius Marchio Iuliacens. Comes Montium, dominus de Kalkenburg, & alij multi Barones. miserant autem quædam ciuitates vicinæ populo Leodiensi XL. milia peditum armatorũ, qui se posuerunt in locũ iudicis, qui sunt extra muros ciuitatis, se circumuallantes, ne ibidem episcopus posset præsidere. Cum autem extra locum episcopus præsidere illum vinceretur, habitisq; inter partes tractatibus, volenteq; populo restituere clerum in personis & rebus, & super iniuria ad arbitrium meliorum satisfacere, episcopi eadem vice: episcopo autem contra consilium suorum omnino præsidere volente: ecce quidam ribaldi de populo impetum facientes in aciem equitum, qui versus stratam, vbi popularibus patebat exitus, fuerant ordinati, eodem equites ab ingressu per eandem stratam ad populum prouocarunt. & ingredientibus circa quingentis galeatis, occisisq; in impetu multis de populo nõ armatis: de populo verò armato in equites impetum faciente, multisque occisis, & præcipuè domino de Vualkenburg valentissimo, quingenti ingressi, cum alij non sequerentur, eò prout poterant inuaserunt, totáque acies episcopi statim confusa recessit. Iuliacensis autem in loco libentissime permansit. Venientibus autem rege Bohemiæ, & filio suo, statim venerunt noua, de transitu regis Angliæ in terram Franci, Francusq; Bohemos pro adiutorio deprecatur, qui illico in Franciam sunt profecti. Anglus autem Normandiam partem Franciæ ingrediens, cum aliquibus egregijs viris, ciuitatibus alijs modicis omnino destructis, spolijsq; in Angliam destinatis, terram illam per L X. miliaria in circuitu ignis incendio deuastauit. Post hæc ad ciuitatem Parisiensem ad vnum miliare transiuit, ibiq; multis diebus glorians, multaq; vastans, non audente Philippo cum longè maiori gente Parisios egredi contra ipsum, tandem per defectum victualium recessit: versusq; ciuitatem Almaneñ. descendit. Egrediebatur autem Philippus, sequens eum cum gente innumerabili equitum & peditum, ad IIII. diætas. & vbi Anglus præcedente nocte iacuit, se posuit Francus sequenti nocte. Sciens autem Anglus illos sequentes, vno die eo velocius quandam syluam transiuit, manè iuxta syluam quasi absconsus se ad conflictum disponens. Transiens autem Francus cum exercitu suo, cum credidisset Anglum ad vnam diætam transijsse, ecce reperit eum ad conflictum paratum. Anglus enim omnes equos suos cum Garconibus ad se iuxta syluam collocans, pedestribus se commisit, curribus se circundans, nec equites Franci alibi quàm in cornu anteriori inuadere eum possent ante se, & milites suos præmittens triginta milia sagittariorum. Francus autem præmisit X. milia sagittariorum, & gentem innumerabilem Bauariæ fratris sui Comitis, item Comitis Flãdriæ, ducis Lotringiæ, & aliorum, si posset, illos ponens post Bohemos & Alemanos, nolens eis dare honorem prægrediendi Alemanis, ita se fatum crediderunt sequutos. Manens ipse Francus cum exercitu suo circa XVI. milia equitum. Congredientibus autem primis ad conflictum circa meridiem, sabbato post Bartholomæi, anno domini M.CCC.XLVI. diuq; certantibus, sagittarijsq; Franci terga vertentib. ac cum populo fugientib. tota Franci acies fugam dedit, eo reclamante diu, cumq; paucis manente. Diu autem in certamine remanserũt Alemani, ita quòd multi sint occisi: inter alios, Ioannes rex Bohemiæ cæcus, Rudolphus dux Lothringię, Comes Flãdrię, Comes de Blass nepos Frãci, Comes de Salmis dominus

dominus de Rodtbach, item Monachi de Basilea, Hainricus de Clingenberg, Hainricus de Rattenhusen, & alij plures electi.

Qualiter rex Angliæ doluit de occisione regis Bohemiæ, & Alemanis.

Anglus autem recessum inimicorum videns, & Bohemum occisum dolens, super eum dixit: Alter lectus regem Bohemiæ deceret. celebransq; solennissimè exequias ipsum in Lutzelberg cum XII. dextrarijs habentibus arma Bohemiæ deorsum versa transmisit. Doluit autem de Alemanis dicens, Et bene hi in mortem cum Frãco pergunt, qui eos odio prosequitur, nec eis quicquam largitur, & ego eos diligens largitus sum eisdem. Carolus autem cum armis Imperialibus fugiens de conflictu cũ alijs, cum à Franco aliquid peteret, saltem pro Alemanorum expensis, nihil dedit eidem. Dicebatur autem, quòd Francus magnam pecuniam dederit Ioanni Bohemo patri pro stipendio Alemanorum: quam ille eis non assignans, Coloniensi archiepiscopo pro coronatione filij destinauit. Filius autem Franci, ac dux Burgundiæ, exeuntes in Vasconiam cum viginti milibus, in obsidione cuiusdam munitionis, optimè per Comitem de Hercke capitaneum Angli victi treugas fecerunt amodò subueniendi Frãco: sed antequam eò venerunt, Francus victus est, vt præfertur.

De causa guerræ Anglorum & Francorum.

Licet autem ab antiquo inter Anglos & Francos super terram Vasconiæ lis fuerit immortalis, causam tamen specialem discordiæ horum Philippi & Eduardi super regno Franciæ, digrediens à materia duxi breuiter exprimendam. Olim Philippus Pulcher, rex Franciæ, qui regnauit tempore Clementis sexti & Hainrici Imperatoris, qui omnes Iudæos à terra sua expulit, eorum thesauris retentis: ordinem quoq; Templariorum, propter eorum potentiam & diuitias, pro quibus aspirauit, confictis in eos quibusdam turpibus, ab ipso Papa destitui procurauit, quorum domus hospitalariæ sunt vnicæ, per quod modicum profecerũt. qui Philippus habuit fratrem Carolũ, huius Philippi de Valesio Regis patrem. Ipse habuit tres filios, Ludouicum, Philippum & Carolum: quorũ primus & tertius de Burgundia, sorores duas habuerunt vxores. Habuit etiam ipse Rex filiam reginam Angliæ, matrẽ prædicti Eduardi. Hæc post natiuitatem veniens ad Philippum patrẽ, Eduardum maritum suum de Sodomia deferens, ipsum de patris auxilio captiuauit, & vsq; ad mortẽ tenuit captiuatũ. quo defuncto, hic Eduardus præclarus regnans, matrẽ captiuauit, & detinuit captiuam: multósq; qui in nece patris aspirasse propter adulterã Reginam dicebãtur, occidit. Hæc Angla antequam discederet à curia patris, nedum maritũ de Sodomia, sed & tres vxores fratrum suorũ militum de curia accusauit de adulterio, nec cessauit, nisi decollatione vxorib. militibus excoriatione extinctis. Ludouici vxore extincta, idem filiam Caroli tertij regis Ceciliæ, neptem Rudolphi Romanorum regis duxit vxorem. quibus, Ludouico & Philippo post mortem patris successiuè regnantibus, & sine prole defunctis, cum iam Carolus frater eorum regnaret, venit ad eum ducissa Burgundiæ, mater vxoris eius captæ, timens huic similiter mortis periculum imminere, dicens eis: Parcatis mihi domine, ego iungam matrimonio filiam meam, quam pater meus de sacro fonte leuauit. & adducens Ducissa quosdam testes expertos ad Clementem papam quintum, gaudente Rege, diuortium per Papam fieri procurauit. Regiq; Carolo, filia quondam Hainrici Imperatoris, soror prædicti regis Bohemiæ, data est in vxorem quæ formosa valde, omnes alias virtutibus & moribus antecessit. Transiens autem quadam vice Rex, & Rubertus Atrebatensis Comes, causa venationis iuxta castrum, in quo prior vxor morabatur captiua, missa familia sua in syluam, ipse Rex & Comes sunt castrum ingressi. Illa autem existens in lotione capitis, fugiente familia, viso autem Rege, se in modum crucifixi ad pedes Regis prostrauit. timuit enim ex aliqua delatione clàm Regẽ iratum venisse. Erat enim pulchra & amabilis valde. Rex autem eleuans ipsam, egresso Comite, eam repentè cognoscens recessit, ex quo illa impregnata, soli nunciauit Comiti, rogans vt ipse virtute sua vice mulieris & partus insidias

præcaueret: quæ pariēs masculum, clàm eo subtracto, alienum submisit. Verus autem filius ex ordinatione Comitis, ad amicam suam, prædictam reginam Angliæ est transmissus, quæ eum clàm delicatè nutriuit: putatiuus autem filius breuiter expirauit. Dicebatur enim, Carolum patruum, prædictorum filiorum cura quasi ad regnum aspirasse, & ob hoc filiorum Regis mortem petijsse. Mortuo autem eodem Carolo, & post eum Carolo rege & vxore sua de Lutzelburg nulla prole relicta: ecce hic Philippus prædicti Caroli filius, sibi regnum vsurpat: qui omnes reges Franciæ à tempore Caroli Magni diuitijs & potentia antecesit. Mortuo autem Eduardo Anglo in captiuitate, Eduardo succedente preclaro, filiumq; Caroli auunculi sui secum habente, victoq; per eum rege Scotorum, idem Anglus cum prædicto Philippo litem pro regno viriliter est ingressus, non prætendens tam auunculi filium, quàm sententiam Papæ, quū se prædicto vltimo rege Carolo proximiorē heredem cū Francia à nullo haberi dicatur in feudum quouis, econtrà nullus per fœmininā lineā in regnum succesisse dicatur.

De emptione oppidi dicti Minister, & castri Scharpfenstain, per Albertum ducem Austriæ in Brisgaugia.

Prædicto anno XLVI. Albertus dux Austriæ emens à Ioanne de Stouffen oppidum Minister Brisgaugiæ, S. Ruperti castrum Scharffenstain, quod à Duce tenebatur in feudum, sub Friburis castrum cum oppido confregerat, asserens sibi obligata, nec tempore statuto redempta.

Qualiter rex Scotorum iuit ad oppugnandum terram regis Angliæ, ipso Rege existente in obsidione Kalis.

Anglo illis temporibus in obsidione occupato, rex Scotorū ex instructione Franci latenter, vt creditur, Angliam est ingressus. Anglus munitus scripsit Anglis: qui ingrediente rege Scotorum, occisa omni sua gente, ipsum ceperunt. Eisdem temporibus ante festum Martini, in dominica, Papa in consistorio prædictum Carolum & Romanorum regem solenniter approbauit: quem Aquenses & Colonienses non recepissent, nec Colonienses, nisi in Bunna ab archiepiscopo Coloniensi extitisset coronatus, & ab ipso Colonieñ. Treuereñ. Gerlacus de Nassauu prouisus Moguntinus archiepiscopus: item Monasteriensis, Metensis, Leodiensis, & Virdunensis episcopi de suis regalibus inuestiti.

De condolore regis Hungariæ, pro fratre suo rege Apuliæ Andrea, iugulato per Gallicos.

Prædicto anno XLVI. mense Iulij, Carolus rex Hūgariæ de iugulatione fratris dolens, cum magno exercitu scilicet LXX. milium equitum, Aquileiam est ingressus, patriarcham coercens, ingrediendi Apuliam viam quærens. Intromisit autem se defensioni Rhodis ciuitatis maritimæ, quam olim Veneti obsederant, cupiens ibi portum maris habere. Et cum diu Rex in terra, Veneti verò circa ipsam ciuitatem iacuissent in mari, Venetorum exercitus latenter de montanis egrediens, magnam occidit multitudinem Hungarorum. Triumphauerant enim Veneti cum domino Mediolanensi, & Veronensibus, ita quòd potentes fuerunt. Sic quòd Vngarus iuuenis & inexpertus litium, frustratus proposito suo & negocio, Vngariam est ingressus: Veneti autem ciuitatem vicerunt. Papa enim sciens sibi aduersari Ludouicum principem Vngarum, cum Mediolanensi antiquo hoste fœdus amicitiæ ligauit.

De ingressu Comitatus Tyrolis per Ludouicum principem, cum Ludouico & Stephano filijs suis.

Eodem Iulij mēse Ludouicus princeps cum Ludouico & Stephano filijs suis, Comitatum Tyrolis est ingressus: & in Tridento, quod sibi & filio ratione ipsius subesse credidit, sic antè cum Vngaro & Mastino Veronensi habere colloquium nitebatur. Episcopus autem Tridentinus ad preces regis Bohemiæ sedis prouisus, occisa sibi gente Mediolanensi, Tridentinos à prædicti Ludouici Marchionis denominatione retraxit: & custoditis Montanis, ne illi conuenire possent, impediuit.

Carolus ingreditur Bohemiam latenter post electionem per Elsatiam.

Carulus electus dum latenter per Elsatiam & Sueuiam transiuit, & ad terram Bohemiæ properauit, honorificè est receptus. Postea de mense Februarij, anno Domini XLVI. ipse Carolus cum Carolo rege Hungariæ genero suo, & cum Alberto Australi colloquium habuerunt in Vienna: quibus simul euntibus in Bresburg, eiusdem Vngari, Ludouicus princeps statim in Vienna colloquium secretissimum habuit Australi. Bohemus autem veniens Tridentum, pro rehabendo Comitatu Tyrolis, de auxilio Mediolaneñ. instititit. Inerat autem Marchio Brandenburgensis Brussiæ contra gentiles, cuius vxor castrum Tyrolis omnibus necessarijs muniuit ad annum. Engelmarus autem miles & potens in Comitatu, qui & ipsum tradidit Marchioni, tractatus habuit hinc & inde. Marchio autem intelligens hoc, illico est reuersus. Bohemus autem cum oppidum Meron, & alia plurima vicisset, Principe cum magno exercitu victo, per se comburens reuersus Tridentum, Princeps similiter est reuersus: quia maxima fuit caristia vtrobique. Ludouicus autem Marchio, ipseque Bohemus, in ipso Comitatu multis mensibus se inuicem infestarunt. Bohemus, cui etiam adhæsit episcopus Curiensis, aliquas munitiones per se victas Mediolanensi pro multa pecunia obligauit.

De electione Iacobi Laurentij prudentis notarij, in notarium Romanorum.

Eodem tempore quidam Iacobus Laurentij notarius prudens & facundus, plebeius, Romæ in tribunum electus, scelera, & item iurisdictionem Vrbis exercens, vnum de captiuis decapitauit, & Columnenses ab Vrbe exterminans, arguente Romanos Papa de his turbato, quòd non infra annum rediret: se cum Romanis alium Papam creaturum respondit.

De quodam Humberto Delphini, quid egerit uxore sua defuncta.

Eo tempore Humbertus Delphini, qui per annum steterat inter cunctos, defuncta sibi vxore, nepte quondam Ruperti regis ex sorore, infecto negocio est reuersus: Papa enim iuxta promissum suum & thesaurum, nec gentem misit eodem. Rex enim Curtorum cum venisset Delphinus in terram suam, in quandam ciuitatem fortem per Christianos obtentam, ex quo nomine ecclesiæ venerat, suspicatus eum magnam habiturum sequelam, treugas fecit cum eo, animo visitandi personam: & intelligens quòd absque Alemanis venerit, nec ex facto imperij cernebat muliebrem personam, ipsumque paruipendens recessit, & magis ex aduentu eius animosus factus est. Eodem anno princeps Ludouicus, in venatione vrsi in syluis iuxta Monacum, de equo corruens expirauit, anno Domini M. CCC. XLII. V. Idus Octobris, anno regni sui XXXIII. minus octo diebus finito.

De egressu Caroli regis Bohemiæ, electi Romanorum regis, animo inuadendi terram Ludouici principis.

Egressus est itaque de Bohemia, cum magno equitatu, in Bauariam, animo inuadendi terram Ludouici principis, Carolus rex Bohemiæ, electus Romanorum, nepos ex filio quondam Hainrici de Lutzelburg, Romanorum Imperatoris, item pronepos ex filia & nepte Rudolphi de Habsburg, Romanorum regis, pronepósque Ioannis ducis Brabantiæ, sororius Philippi regis Franciæ, cuiusque Philippi primogenitus Ioannes dux Normandiæ ipsius Caroli est sororius, ipse Carolus socer Caroli regis Hungariæ, socerque Rudolphi ducis Austriæ: & veniens in terram ipsius Ludouici Bauariam, intellecta morte Principis Ratisponam perrexit, vbi tanquam Romanus illico est receptus. Deinde veniens Numberg, ibi gratuibus factis promissionibus Burggrauio ibidem, quem euadere non potuit, in Nurnberg est receptus. Miserunt autem Eberhardus & Vlricus fratres, Comites de Vuirtenberg, secretarios suos singulos ad ipsum Regem, & ad Ludouicum Marchionem in Brandenburg, querentes cuius eorum se seruitio obligarunt: & reuertentibus prius ad Regem missis, ipsi Comites

cautione recepta de LXX. milibus florenorum eius se seruitio astrinxerunt. De quo alij à Marchione venientes, & pactum de centum milibus florenorum afferentes, plurimùm sunt commoti. Duoq; fratres de Hohenloch, vnus Bambergensis, alter Herbipolensis episcopi, etiam se Regis seruitio astrinxerunt. Argentinæ etiam honorificè est receptus, ipsum episcopum in gradibus ecclesiæ induens regalibus insignib. habens coronam auream in capite, & pomum & sceptrum in manibus, de suis regalibus præstito sibi homagio solenniter inuestiuit: deinde per ciuitates Elsatiæ, quæ & singulæ eum receperunt, spopondit ciuitatibus, se relaxationem processuum Papalium curaturum.

Articuli commißionis Bambergensis de absolutione illorum, qui adhærebant Bauaro, sunt tales: Cum multi per sententias & processus & pœnas Ioannis papæ inflictas, adhærentibus quondam Ludouico de Bauaria hæretico, & de hæresi damnato, redire cupiant ad ecclesiæ vnitatem, committimus tibi, vt qui confeßi fuerint errores suos, confessatos & non confessatos, pœnas quas inciderunt explicitè vel implicitè, & iurauerint, deinceps fideles fore sedi Apostolicæ: & nulli deinceps vel schismatico fauere, & credere quòd non spectat ad Principem, Papam disponere, & alium creare, sed hoc hæresim esse damnatam: & quòd nullum pro Imperatore habebunt, nisi per sedem Apostolicam probatum, nec relictæ & liberis ipsius Ludouici pareant, nisi cum ecclesia reformentur, & qui Carolo Romanorum regi per sedem approbato parebunt, ab huiusmodi sententijs & pœnis absoluas, ita quòd si in aliquo errauerint, in sententias & pœnas pristinas relabantur: & quòd procuratoriorum & gestorum formam episcopus Bambergensis Papæ rescriberet, sub publicis instrumentis.

De forma absolutionis, ut haberentur diuina per Papam Clementem.

Visa autem forma huiusmodi dura, omnibus displicente, aliqui consuluerunt eam non acceptandam esse per Regem, sed occultandam, & pro alia forma scribendum. Sed timor erat Basilienses non iuraturos Regi, ne reformarentur diuina † repertum oportuit exhiberi. Cum autem ciues vellent facere vt formam iurarent, clerus autem quasi penitùs cessauit, & si non occasione quæreretur celebrandi animo nunquam similia reactandi: ecce comparuerunt Magistri & Consules Basilienses coram Rege, cum quibus & Chunradus de Berenuelſs magister ciuitatis, neceßitatem vniuersitatis vulgariter coram tabellione præsente exponens hæc in verba: Domine Brandenburgeñ. sciatis quòd nec facere nec credere volumus, quòd quondam dominus noster Ludouicus Romanorum Imperator vnquam fuit hæreticus. Quemcunq; etiam nobis dederint Principes Electores, vel maior pars ex eis, pro Romanorum rege & Imperatore, illum habebimus, etiamsi nūquam Papam requiret: nec quicquam aliud faciemus, quod sit contra iura Imperij quouismodo. Sed si habetis potestatem à domino Papa, quòd vultis nobis remittere omnia peccata nostra, placet. Et conuertens se ad populum, dixit: Datis mihi & Chunrado Monacho potestatem petendi, vt absol uamini à peccatis vestris? qui dicebant: Placet nobis. nec aliud procuratorium habuerunt. Qui duo milites seorsum coram Secretario Papæ Ioanne de piscario præsente iurauerunt secūdum mandati formam, sicq; relaxatis processibus diuina publicè sunt reassumpta, quiesq; regni solitum præstiterant iuramentum, scilicet quòd ius aduocatiæ seruarent. Basiliensis quoq; episcopus Ioannes Sennæ, & Abbas Morbaceñ. de regalibus suis solenniter inuestiti sunt. Ciuitates autem, præsertim Argentina, exasperatæ fuerunt, propter formam huiusmodi. In die sancto natiuitatis Domini Rex communicatus fuit, legitq; in missa alta voce, habens in manu euaginatum gladium: Exijt edictum à Cæsare Augusto. Postea Rege veniente Vuormaciam, circa vesperas, conuenerunt clerus & Consules ciuitatis, & quæsitum est à clero, num vellent absolui, vel sentirent de proceßibus? Qui cum econtrà quærerent à Consulibus, quid ipsi sentirent: illisq; dicentibus, se de illis nihil sentire: clerusq; diceret ad ipsos animo nihil faciendi, ab inuicē recesserunt. In crepusculo verò Collegia constituentes procuratores

res singulos, curati verò & clerici per seipsos, & religiosi per procuratores iuramentis præstitis, per Bambergeñ. absoluti fuerunt. Et cum populus more solito vellet habere diuina, clerusq; nollet coram populo celebrare, factus est tumultus. Clausisq; portis omnibus, populus ad hospitium Regis, ad quē & Bambergeñ. confugatur, armatus accessit. Ipseq; Bambergeñ. mandato Regis territus, omnem clerum & populum Vuormaciensem sine omni cōditione & iuramento absoluit: & statim omnis clerus, religiosus & secularis, contra iuramentum serò præstitū publicè omnia resumpsit.

De decollatione Engelmari militis in comitatu Tyrolis, potentis ualde.

Interea Engelmarus miles qui Comitatum Tyrolis, cum vxore, tradidit Marchioni Brādenburgeñ. ex quadam suspicione per Marchionem capitur, & ante castrum suū, fortè quod tenuit frater eius, decollatur, & successiuè omnia sua per Marchionem, mediante duce Conrado de Teck, sibi fidelissimo occupantur.

De conflictu Teutonicorum in partibus regis Lituaniæ.

Eodem anno, scilicet XLVIII. de mense Ianuarij, Magister ordinis Teutonicorum cum XXII. milibus equitum ingressus terram regis Lituaniæ gentilis, sex hebdomadis terram vastauit, quem in reuersione, vsq; ad glaciem fluuij reuertentem, Rex cum XL. milibus insequitur. Et cum simul ad glaciem venerunt, subiungendi autem Christiani, qui iam super glaciem partim venerant, videntes illos, reuersi de glacie, ad campum iniere conflictum. Illosq; tendentes ad glaciem, ipsorum circa sex milia submerserunt, & circa duodecim milia occiderunt, reliquos verò ad syluas Lituaniȩ insequūtur. Duo autem Reges fratres volentes effugere, arbores ascenderunt: quas cū Christiani succidere vellent, illi videntes se non posse euadere, ne de Christianorum morerentur manibus, cum cingulis suis ad ramos arborum se suspēderunt. Christianorum etiam electorum occisi sunt quinquaginta, vel circa.

Qualiter rex Hungariæ recessit ab Apulia propter pestilentiam.

Reuerso autem propter pestilentiam Vngaro, Ioanna relicta Andreæ fratris sui, de auxilio Papæ subiugatur Vuernhero de Vrselingeñ. Sueuo, qui primò Vngaro adhæsit, & ab eo propter quandam suspicionem falsò sibi impactam, vt dixit Licētiatus, recessit. Vendidit autem ipsa Ioanna, quantum in ipsa fuit, ciuitatem Auinioneñ. pro multa pecuniæ quantitate.

De terræmotu maximo in die conuersionis S. Pauli.

Eodem anno M.CCC.XLVIII. mense Ianuarij, in conuersione S. Pauli, factus est terræmotus generalis & magnus, ex qua homines pati syncopam putabantur, & in aliquibus locis multis dieb. durauit, prȩsertim in Carinthia, vbi oppidū grande Villach cum multis castris & villis eiusdem vallis corruerunt & perierunt, & in multis locis ex hoc incredibilia peruenere.

De pestilentia hominum maxima.

Facta autem pestilētia mortalitatis hominū in partibus vltramarinis & alijs, qualis à tempore diluuij non est facta, aliquibus terris penitùs euacuatis, Marsiliæ episcopus cum toto Capitulo, & quasi omnes Prædicatores & Minores cum dupla parte inhabitantium perierunt: quot verò in Monte Pessulano, in Neapoli, & alijs regnis & ciuitatibus mortui sint, nemo posset enarrare: Auinione & in curia per contagionē morbi infecta, ex quo multi sine sacramento perierunt, nec curam habebant parentes de filijs, nec econtrà, nec socij sociorum, nec famuli dominorum. Papa inclusus cameræ habenti ignes magnos continuè, nulli dabat accessum: nec poterant prophetantes, quamuis multa dicerent, certam de his dicere rationem, nisi quòd Dei esset voluntas: Hæcq; nunc hic, nunc alio loco, per integrum annum & plures annos durabat.

De mala fama & infortunio Iudæorum in diuersis terris & regionibus.

Et infamati sunt Iudæi, quòd huiusmodi pestilentiam fecerint, vel auxerint, fontibus & puteis iniecto veneno: & cremati sunt à mari vsq; ad Alemaniam, præterquam Auinione, vbi eos papa Clemens sextus defendit. In multis autem ciuitatibus ad clamorem populi sine iudicio sunt cremati. Spiræ autem & Vuormaciæ, Iudæi in vna domo congregati, combusserunt seipsos: & inuēta sunt quasi omnia mala maleficiorum genera, quæ in Hispania, habito per eos dudum consilio, de veneficijs cōuenisse: item de multorum puerorum nece, de falsis literis, de corruptione monetarum, furtis, & alijs multis, in quibus offendebant Altissimi maiestatem. Facta sunt hæc, & multa alia de Iudæis, anno Domini M. CCC. XLIX. dominica ante Valentini.

De electione Guntheri de Schuuartzenburg, strenuißimi & animosissimi Comitis, in Romanum regem, contra Carolum quartum, filium Ioannis regis Bohemiæ.

Guntherus Comes de Schuuartzenburg Thuringensis, circa XLV. annos, vir robustus & strenuus & prudens in bellis, quasi solito Hainrici Moguntini & quondam Ludouici principis plurimùm laborauit, quiq; in pluribus conflictibus feliciter præualens proprijs, capiendo & vastādo plurimùm est ditatus à Principibus* Carolo cōtra se intromisit, de regno rogatur, qui primò & renuens, tandem Principes ex pacto aiunt, si in Franckfurt per Principes & nobiles sententiatum fuerit, vacare regnum & Imperium: maiorq; pars Principum, qui similiter per sententiam declarati fuerint ius habere, ipsum absq; omni Symonia elegerint, propter Deum dicens se expositurum periculis pro Deo & Imperio corpus suum. Hoc facto, cum exercitu suo in campo se posuit iuxta Franckfurt, feria sexta post Hilarij, anno M. CCC. XLIX. Conuenientibusq; inibi Principibus IIII. & multis alijs Baronibus, & per sententiam detectam Imperium vacare, & eisdem quatuor competere ius eligendi, electus est in Purificatione per Hainricum archiepiscopum Moguntinum, Ludouicum Marchionem de Brandenburg, Rudolphum de Bauaria Palatinum Rheni, annuente Ruperto suo fratre, capto cum Ruperto fratrueli eorum. & Ericenn. Ducem Saxoniæ. Huic enim Erico tanquam filio fratris senioris Rudolphi ducis, electionis Caroli decernebatur ius eligendi habere. Cumq; per sex hebdomadas potenter iacuissent in Franckfurt, more regio est receptus. Aliæq; ciuitates imperij eum similiter receperunt. Intelligens autē Carolus eum iacere in campo ad Rhenum, se transferens, Treuereñ. Colonieñ. Leodoneñ. episcopos, ducem Brabantiæ, & alios Principes amicos alloquitur. Scribens etiam Baronibus & ciuitatibus, quæ eum receperūt pro subsidio, & quòd in villa Castellis ex opposito Moguntiæ castrametari vellent, dominica Esto mihi, ad quem terminum Guntherus quasi in derisu tornamentum indixit.

De contractione matrimonij per Carolum regem cum filia Rudolphi Palatini Rheni siue ducis Bauariæ.

Carolus autem vnicam filiam Rudolphi Palatini prædicti ex matre de Carinthia duxit vxorem, quòd quasi duo Carolus & Rudolphus quondam Rudolphi regis pronepotes fuerant, ipseq; Rudolphus & quondam vxor eius mater sponsæ similiter fuerunt eiusdem Rudolphi regis pronepotes, pro quo nunquam dicitur dispensatum. Cum autem Carolus Guntherum præ potentia sua & sibi adhærentium inuadere nō posset, indixit colloquium Spiræ ad dominicam Lætare. Vbi conuenientibus Treuerense, Gerlaco, Moguntineñ. Comite de Vuirtenberg, multisq; Baronibus, & ciuitatum nuncijs, cum speraretur Guntherum in vicino venturum pro concordia tractanda, ipse spernens, castrum Friburg obsedit. Post hæc in principio veris infirmante Gunthero in Franckfurt, magister Fridaugus, famosus medicus, sed comitibus de Nassouu antiquitùs familiaris, cum Gunthero potionem daret, eamq; tētaret licet inuitus, post hoc Guntherus inflatus, quo ad valentiam inutilis est effectus, & creditur famulum medici iniecisse venenum.

Eo tempore ad preces Ioannis, filij quondam Bohemi, quem Comitem Tyrolis nominauit, Papa commisit episcopo Curiensi à captiuitate liberato, vt si inueniret cō sanguinitatis vel affinitatis, vel aliud impedimentū inter eum & Margaretham quondam Hainrici ducis Carinthiæ filiam, Ludouico de Bauaria nominātūe Marchionem Brandenburgeñ. de facto copulatam, quòd ob maleficium diuortiū celebraret: quòd si non inuenerit, cum x. annis & interim per continuum triennium cohabitauerint, operam copulæ dantes, nec potuerint commisceri, sed posset sibi reddi sine strage & scandalo, ipseq́ se habilem asserat ad alias mulieres, & cupiat esse pater, quod iustum fuerit decernat. Qui Curieñ. inter eos diuortium propter maleficium celebrauit. Marchio autem cum Mastino Veronensi ligam contraxit, eiusq́ filio suam ex prædicta Margaretha filiam desponsauit.

De conuocatione exercitus in Moguntiam, per Carolum regem, contra Guntherum de Schuuartzenburg.

Conuocauit autem rex Carolus exercitum ad Moguntiam in Maio. Moguntini enim sibi in odium Hainrici archiepiscopi, qui eos læserat, & Frāckfurtensium, à quibus Rex abstulerat nundinas, dans Moguntinis, firmiter adhæserant. Intentio autem Moguntinorum fuit, expugnare oppidum Alteuill, constructum per Moguntinum super Rhenum, ad duas leucas à Moguntia. Guntherus autem lethaliter infirmus, cū gente sua se in Alteuill collocauit. Transeunte autem Carolo Rhenum, ducenti equites Guntheri impetum facientes, Carolum terruerunt. Accelerantes autem equites Eberhardi de Vuirtenberg, & quidam alij, fugarunt eos: de qua fugatione multi milites sunt creati. Veniens autem Marchio de Brandenburg sine gente, habitis tractatibus cum Rege, videns etiam Guntherum factum inualidum, negocium oportuit expediri. Ita quòd Gūthero data sunt XXII. milia marcarū, & duo oppida Thuringię Imperialia, pro tempore vitæ suæ. Quod ipse Guntherus, licet infirmus, difficulter cō sensit, etiam quod sanus nullatenus cōsensisset, de Principum perfidia conquerendo. Obijt autem ipse Guntherus in Franckfurt, & in ecclesia parrochiali ibidem præsente Rege fuit cum lamentatione sepultus. Rex enim Franckenfurtensib. omnia sua priuilegia confirmauit, & nundinas restituit, datis sibi XX. milibus marcarum, quæ recepta sunt à Iudæis ibidem.

De reuersione Regis in Spiram.

Reuersus est autem Rex Spiram, vocatisq́ Baronibus & Ciuitatibus, tractans de pace generali circa Rhenum, sed non perficiens, in Bohemiam est reuersus circa finem Septembris, malè tecta regni pacata. Reliquit autem in Sueuia præsidem Eberhardum de Vuirtenberg.

De Eberhardo Comite de Vuirtenberg.

Eberhardus autem de Vuirtenberg, pręses in Sueuia, cum oppida imperialia, Nordlingeñ. quod consueuit respicere Comites de Ottingeñ. & Vuerde, super Danubio, quod in dominio Bauarorum ab antiquo steterat, ad suam nomine Regis obedientiam assumpsisset: tunc inter duces Bauariæ, Comitesq́ de Ottingeñ. contra ipsum Eberhardum odium est subortum. Ciuitates autem Sueuiæ ipsi præsidi vicinæ, alijs quantum audebant fauentes, præsidem, sicut & patrem & auum, habuerunt exosum. Ipse Eberhardus oppidū Lande super Neccaro episcopi Vuormaceñ. quod antè Rupertum ducem Bauariæ defensario episcopi nomine respexit, sibi de episcopi consensu attraxit. Ex quo inter Ducem & Comitem exercitus congregantur & remittuntur. Rupertus autem dux in Bohemia Carolo regi nimis familiaris est effectus, qui & vicarius Regis dicebatur: postquam fratruelem suum Rupertum, quem & Arriectum nominant, de captiuitate redemit. Postquam in Brādenburg pro pace laborauit plurimùm, ciuitates Sueuiæ contra Comites de Vuirtenberg acriter incitauit: ac multi episcopi & Comites per Eberhardum de Vuirtenberg habere credebātur exosum, propter eius virtutes: & quia malam timuerunt consequentiam, si aduersus illa oppida præualerent, se mutuò colligarunt, sicq́ furor vulgi quieuit.

R 2

Humbertus verò Delphini vice quodammodo destitutus, terram suam retentis aliquot munitionibus, nepoti regis Franciæ ex filio primogenito vendens, frater Prædicatorum est effectus.

Qualiter Treuerens. archiepiscopus constituit Ioannem de Liechtenberg, tunc temporis præpositum Argentinens. uicarium episcopatus sui in spiritualib. & temporalibus.

Valdeuuinus autem Treuerēsis cum XLII. annis ecclesiam suam rexisset, ac propter senium & tenacitatem nihil plus proficeret, cum frequenter solitarius vitam quasi carnificum duceret, Ioannem de Liechtenberg, qui & in Argentinensi ecclesia præposituram, decanatum, cantorianatum & pincernatum simul tenebat, valentem & prouidum, in spiritualibus & temporalibus administratorem & vicarium deputauit.

De ministratione Cunonis de Falckenstain contra Papam & Gerlacum prouisum.

Cuno verò de Falckenstain, minister Hainrici Moguntini, inuito Papa & Gerlaco prouiso, & quòd idem Hainricus quondam in Gunthero de Schuuartzenburg fideliter egerit, laudatur, Bauari verò perfidia diffamatur.

De morte quarundam dominarum, filiæ regis Bohemiæ, & reginæ Hungariæ, & sororis regis Hungariæ, uxoris Ioannis Franciæ regis.

Moriuntur quoq; eodem anno XLIX. filia regis Bohemiæ, regina Hungariæ, & soror eiusdem Regis, vxor Ioannis primogeniti Franci: item primogenitus ducis Brabantiæ, gener prædicti Ioannis: & Domina de Kussa, filia quōdam Lupoldi ducis Austriæ: item filia regis Ceciliæ, vxor Stephani ducis Bauariæ. Circa principium anni quinquagesimi, Francus clàm vni seruitorum regis Angliæ Lomperdo, tenenti custodiam vnius portæ, pro traditione in Kales pecuniam maximam pollicetur: at ille breui termino deliberandi recepto, velociter Anglum alloquitur. Iussitq; eum recipere pecuniam, & gentem Franci venire iubet. Anglus autem cum filio suo & suis nocte veniens per mare, gētem Franci, intromissamq; multitudinem videlicet nobilium, interfecit, & aliquos captiuauit.

Qualiter Clemens papa sextus perpetuò constituit annum Iubileum.

Cum autem Clemens papa VI. L. annum perpetuò statueret Iubileum, quem Bonifacius Octauus C. statuerat, quasi nouum inchoans, timorosus dicens ipse Clemens L. magis conuenire: ecce inchoante eodem anno, & per totum quinquagesimum tanta Romæ Christicolarum confluit multitudo, qualis non illic ab Vrbe condita confluebat.

Qualiter Papa inhibuit processum Flagellatorum per consensum Caroli regis Romanorum.

Requisitus autem Papa per Carolum regem Romanorum, processu quoq; Flagellatorum sectam detestans, eos inhiberi præcepit, & religiosos eis fauentes per episcopos captiuari. Castigationes tamen occultas in hospitio bona intētione permittere prætendit, quoq; in processu: quòd sicut manus in necem Iudæorum, quos pietas Christiana defendit, laxarunt, similiter de eis contra probos alios sit timendum.

**
*

CVSPI-

CVSPINIANVS LECTORI.

Magister Albertus Argentinensis in suis Chronicis hoc loco prolixum caput de origine & dignitate & patria gentis Sueuorum, ex Gottofredo Viterbiensi recenset, narrans quo pactò Sueui à monte Sueuo, quod Lucanus testatur, in Septentrione denominati, etiam in exercitu Attilæ, quem numerosissimum habuit, in campis Catelaunicis fuerint, & qui ipsorum reges extiterint, quas prædas abstulerint, & usq; ad Burgundiones perrexerint: & quomodo eosdem Burgundiones extinxerant, & terras suas tanquam in suum proprium dominium contraxerunt. Extat & peculiare opusculum Attilæ, quo hæc continentur: & ego Cuspinianus in opere meo Consulum nonnihil, non sine summa diligentia, perscripsi. Præterea ut paulo antè testatus sum, antiquum nactus eo xemplar magistri Alberti, quod præ vetustate legi vix poterat, reperi & aliud exemplar eiusdem magistri Alberti longè diuersum à priore, fenestratum, ac plerisq; in locis mancum: cui cõfidere non erat securum. Ob id moneo omnes lectores, ne facilè credant his exemplaribus, sed cauti sint legendo. Nam facilè inconsideratus lector offendet sese, & in errores præcipitabitur: quod admonitionis causa præfari volui. Nam quæ in eodem magistro Alberto scribuntur de regibus Italiæ, regibus Latinis usq; ad Aeneam, ex Orosio notiora sunt, quàm ut de ea re pluribus agamus. Item quæ de quatuor regnis tradit, Persico scilicet, Babylonico, Macedonico & Romano, & Eusebius, & plerisq; alij historici testantur. Item quæ tradit de Euandro & Pallante, cum eius Epitaphium in historia Martiniana etiam contineatur, & alibi item quæ scribit de Seruatore nostro, quo pacto Imperium honorauerit, & natiuitate sua, & in vita, & post mortem, omnib. nota sunt hæc adeò, ut superfluum sit ea toties repetere, & literis inculcare. Item de Gallia triplici, Cæsar in Commentarijs satis superq; explicat & docet. Item quæ de regibus Frãcorum, à Carolo ad Clodoueum, quem sanctus Remigius baptizauit, & cæteris sequentibus regibus historia complectitur, aptius alibi leguntur: adeò quòd nihil penitùs inueniam in præsenti Alberti historia, quod non alibi commodius legatur, & inueniatur. Ob id puto indignum, frustra lectorem detineri hac sua garrulitate: meliora enim semper sunt legenda, & non hæ quisquiliæ & peripsemata.

INDEX RERVM ET VERBORVM IN HOC OPERE CONTENTORVM LOcupletissimus.

&

B

Carnotensis

D

E

Epi-

Guelfonis

Licus

M

Index in Albertum.

FINIS.

